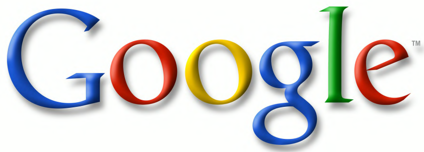

rtori.

ISAACI

CASAVBONI

DE REBVS SACRIS & Ecclesiasticis

EXERCITATIONES XVI.

Ad Cardinal. Baronij Prolegomena in Annales, & primam eorum partem, de D. N. IESV CHRISTI Natiuitate, Vita, Passione, Assumtione.

AD IACOBVM, DEI GRATIA, Magnæ Britanniæ, &c. Regem sereniss.

CVM PROLEGOMENIS AVCTORIS, in quibus de Baronianis Annalibus candide disputatur.

Accessit versio Latina earum sententiarum & dictionum Græcarum quarum interpretatio ab Authore in prima editione certo consilio fuit prætermissa.

Francof. curantib. Ruland. typis Ioan. Bring.

M. DC. XV.

ET SIMPLICES SICUT COLUMBÆ ESTOTE PRUDENTES SICUT SERPENTES

SERENISSIMO POTENTISSIMOQVE PRINCIPI, IACOBO, DEI

Gratia, Magnæ Britanniæ, Hiberniæ, &c.

REGI,

Fidei defensori.

VOD omnium optimè tua Maiestas nouit, Rex Serenissime & potentissime, Veritatis à Deo hominibus manifestatæ ea natura est, id fatum; vt quum vinci ab hostibus suis nequeat, carere tamen hostibus non queat. Scripturæ sacræ, & omnium seculorum experientia, cujus testis historia, dubitare nos ea de re non sinunt. In illis audimus Iesum Christum Dominum nostrum de se dicentem, Ego sum via, veritas, & vita; *vt verendum non sit, ne aliquando victa Veritas ad extremum deficiat aut intereat; quæ Dei viuentis Filium, Deum verum, habeat auctorem, assertorem, vindicem. At rursus in oraculis diuinis legimus, Iesum Christum nominari à Spiritu sancto, ore Simeonis prophetæ,* Signum cui contradicitur, *positum* εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν, *hoc est,* in ruinam & resurrectionem, *vt propter illum & per illum, alij in ruinam præcipitent, alij de morte transeant ad vitam. Quò etiam pertinet Pauli Apostoli diuina disputatio,*

 docen-

docentis è veteris Testamenti prophetiis, Christum esse lapidem offensionis, petram scandali. Sed & Apostolorum princeps Petrus sollicitè fideles admonet, vt ab insidiis Satanæ caueant sibi; illum enim vt leonem rugientem imminere, cupidum pios deglutiendi, & vniuersæ Ecclesiæ Dei perdendæ; quod salua cœlestis Veritatis sinceritate ab illo fieri non potest. Iã & historiæ omnes de Ecclesia Christiana, (quæ est sedes, στύλος, καὶ ἑδραίωμα, hoc est, fundamentum & columna, Veritatis,) scriptæ, Prophetarum vaticiniis plane concinunt, fidemque illarum ex euentu comprobant: admirabili varietate casuum refertæ, quos experti Ecclesiæ contigit: quum à prima illius institutione, neque externi neque interni hostes vllo vnquam tempore ipsi defuerint, qui ad illam perdendam, & vel nomen ipsius, si fieri potuisset, de memoria hominum delendum, nullam vim, nullum dolum, nullas denique artes sinerent inexpertas. Sed enim Veritas, φελλὸς ὡς ἀβάπτιστος, hoc est, vt suber immersabilis vndis, omnes aduersarum tempestatum fluctus decumanos eluctata, etsi interdum latitans, & minus aliquando in oculos alιud agentium mortalium incurrens; semper tamen victrix, ad hæc secula durauit; duratura sine dubio, ad seculorum vsque finem, & de omnibus suis inimicis plenissimum tandem & gloriosissimum triumphum reportatura. Porrò ex omni illa prope infinita hostium copia, qui sub signis merentes Principis huius mundi, bellum veritati ἄσπονδον, hoc est, irreconciliabile, atque implacabile indixerunt; haud equidem scio, an infestiores ei sint vlli alij, quàm sunt duo hominum genera, qui diuersis, imò in speciem contrariis, illam modis aggredientes, & cursum ipsius omni conatu impedientes, detrimentum ingens Ecclesiæ persæpe attulerunt. Eos intelligo, Rex Serenissime, & sapientissime, qui aut opinione sui inflati καινοφωνίας, hoc est, nouas voces, doctrinasque nouas inducere; aut studio capti præpostero defendendæ antiquitatis non veræ, ipsam Veritatem, qua nihil antiquius, oppugnare totis viribus sunt conati. Siue Annalium replicare memoriam, tua Maiestas voluerit; siue ad hæc nostra tempora oculos referre; inueniet profectò, non gladios, non equuleos, non flammas, non vngulas, non craticulas, nõ θηριομαχίας, hoc est, cum bestiis decertationes, aliáue vlla prisca crudelitatis instrumenta, Ecclesiæ tantum vnquam nocuisse; quantum ei nocuerunt, hinc

noua-

nouarum opinionum auctores, illinc præposteri antiquitatis ψευδωνύμως, hoc est, falso dictæ, defensores. Quæ duo hominū genera, quum videantur inter se opposita, penitus dißidere, atque adeo affectibus, vt plurimum, ducantur contrariis: si quis tamen propius rem spectet, in effectu consentire, vtrorumque conatibus eódem recidentibus, facilè intelliget. Nam quid est antiquitas non vera, nisi latens sub larua nouitas? aut quæ vetustas contra Veritatem stare potest: quum sit extra omne dubium, id verius esse, quod prius: id prius, quod à principio? Itaque hæreses non minus arguit nouitas, quàm reuincit Veritas. Primis statim nascentis Christianismi temporibus, quantus amor nouitatis, hominum mentes, velut afflatas quodam pestilenti sidere, & inuaserit & insederit: quis pruritus φιλοκαινίας, hoc est, studij nouitatis, multorum ingenia titillauerit: quæ licentia sit paßim vagata fingendi fabulas ineptißimas, & horrendarum opinionum portenta: quàm multæ denique hæreses ex aruo Ecclesiæ fructificauerint, degeneres veritatis grano & mendacio syluestres: testes sunt Simon Magus, Menander, Saturninus, Basilides, Carpocrates, Cerinthus, Ebion, Valentinus, Marcion, Montanus, & similia his alia Satanæ mancipia; quorum stultißima & fœdißima somnia hostes fidei fidelibus adscribebant, eóque nomine apud imperitos & veritatis ignaros sanctißimum pietatis Christianæ nomen infamabant. Quippe cupiditas nouandi, hæc secum mala semper trahit; Christi inconsutilem tunicam lacerat; sectas nouas parit, & statim multiplicat; pernitiosißimum denique ex ea ipsa re scandalum generat; quod Ecclesiæ, etsi immerenti, in opprobrium vertens, paleas leuis fidei ex area Christi facit auolare, positos verò extra Ecclesiam in sua perfidia indurat, & ruentes propria spõte in ipsum pernitiei barathrum, magis magisque impellit: quod primis illis Christianismi seculis vsu venisse, & historia vetus, & pij Patres innumeris suorum scriptorum locis nos docent. Nec minus tamen Ecclesiæ Dei priscis temporibus obsuerunt, paganorum hominum clamores aßidui & importuni, religionis suæ & cærimoniarum à maioribus acceptarum antiquitatem stultè iactantium, doctrinæ verò Euangelicæ nouitatem pari stultitia obijcientium. Quanto venerabilius ac melius, dicebat Cæcilius orator paganus apud Minutium Felicem, antistites veritatis maiorum excipere disci-

 sciplı-

sciplinam, religiones traditas colere, Deus, quos à parentibus antè imbutus es timere, quàm cognosse familiarius, adorare: nec de numinibus ferre sententiam, sed prioribus credere? *Similimè Symmachus scribens ad Valent. Theodos. & Arcadium Auggg.* Si longa ætas, *inquit*, auctoritatem religionibus faciat, seruanda est tot seculis fides, & sequendi sunt nobis parentes, qui secuti sunt feliciter suos. Sera & contumeliosa est emendatio senectutis. *Non est facile dictu, quantum olim piis hominibus fuerit laboris exantlandum, vt hunc errorem cæcutientium paganorum animis penitus insitum, illis eximerent: declarant id satis superque tot Apologiæ, aliáque ipsorum scripta longe doctissima, in eum maxime finem elucubrata, vt demonstrarent, eam religionem quæ à* DEO OPT. MAX. *esset instituta, alias omnes tempore anteuertere; neque ipsam post cæteras natam videri debere; sed ex ea cunctas per prauam æmulationem fuisse deriuatas. Tandem igitur, etsi ægre id quidem, & non nisi post aliquot secula, vinci nescia vicit Veritas: falsa antiquitas veræ concessit; Gentium aniles superstitiones euanuerunt: & per totum orbem terrarum salutaris nuntij vox, inuito Diabolo, est audita. Enimuero antiquus ille humani generis hostis, etsi in suis ministris sæpe vincitur; ipse tamen animo non vincitur: neque mentem mutat, sed propositi sui semper tenax; cum hac non successit, aliâ aggreditur viâ: ianua exclusus, per posticum subrepit: tunc maxime Ecclesiæ Dei metuendus, cùm res illi humanæ rident & blandiuntur successus. Non potuerat Satan impedire, quominus cœlestis Veritas ad omnes Europæ, Asiæ, Africæ prouincias perueniret: mutata igitur consiliorum ratione, id agere cœpit, ne populi quos respexerat Oriens ex alto, sementem quam ipse Christus seminauerat, quanta par erat diligentia custodirent: deinde nimium securis Pastoribus Ecclesiarum illudens, bonæ tritici sementi, zizania, vt erat à Domino prædictum, clam per nocturnas insidias induxit. Quid multa? ira Dei tandem est accensa, & cœlo delapsa Veritas, hostibus domitis, à domesticis suis neglecta, alibi penitùs est amissa, alibi vix lacinia est retenta. Ne de Africæ aut Asiæ Ecclesiis dicam, quæ vel extinctæ sunt dudum, vel quum essent quondam florentissimæ, nunc sunt afflictissimæ: in nostra hac Europa*

quid

quid acciderit, quantopere sit labefactata sinceritas veræ religionis, quibus quantisque nouitatibus astu Diaboli sit corrupta, ne illi quidem possunt ignorare, qui magno redemptum velint, id ab omnibus ignorari. Vni Deo debitus cultus, creaturis variè & multifariam est communicatus. Cerimoniæ, sub quarum onere jam inde à temporibus B. Augustini gemebat Ecclesia, mirum in modum sunt multiplicatæ: quúmque dixerit Dominus, se in spiritu & veritate fore colendum: quam ob causam Apostoli & prima ætas res externas ad Dei cultum adhibuerunt paucissimas: è contrario sic ad externa hominum mentes sunt traductæ, vt in iis plerique mortalium religionis proram & puppim, & salutis suæ ancoram ponerent. Inde illa sacrarum reliquiarum vltra legitimum modum veneratio: ipsa quidem etiam prius vsurpata, sed aliter, alióque fine, & parcius. Inde illa in præsidio Sanctorum posita fiducia, & tam sollicita eorum inuocatio. Inde ille quem hodie videmus, cultus imaginum & adoratio: quæ nouitas initio cùm induceretur, Orientem & Occidentem inter se commisit, & aliquamdiu etiam collisit. Inde alij numero infiniti ἐθελοθρησκείας, hoc est, è proprio cerebro confictos superuacaneos cultus, vt vocem Epiphanij vsurpem, & nouarum superstitionum noui ritus. Quarum innouationum tot & tantarum, ne aliquid suboleret populis Christianis, inaudita prius Satanæ fraude, diuina eloquia non solùm laicis, sed etiam cleri maximæ parti sunt adempta: eóque tandem peruentum est furoris, vt grex Christi, Testamentum Christi, Pastoris illius sui boni, neque domi curaret, vel auderet legere, neque publice lectum aliena lingua, posset intelligere. Accessit tot malis cumulus ingens, dominatio terribilis vnius, in Ecclesiam pretioso sanguine Christi liberatam, ab aliquammultis seculis introducta. Sedes enim Romana, quæ prima inter Patriarchales quondam satis habebat censeri; Domina Ecclesiarum esse atque agnosci dudum est cùm voluit. Et Rom. Pontifex, postquam potestatem suam in rebus spiritualibus ad vltimum fastigium perduxerat; pertæsus fortunæ suæ, quasi nihil dum egisset, ad temporalem dominationem animi mentem conuertit. Cui vbi semel inhiare cœpit, nunquam ex eo prius conquieuit, quàm in illud culmen sublime terrenæ potentiæ vidit se euectum, vnde postea Impera-

peratores, Reges & Principes, longe infra se positos, superbe despicere, & quoties luberet, aut rebus ipsius expediret, pedibus posset conculcare. Has pœnas longe grauissimas, Ecclesiarum in Europa Principes populique dederunt, non diligenter vindicatæ Veritatis aduersus Satanæ molitiones. Lux Euangelica versa est in tenebras; veræ pietatis aurea simplicitas, in superstitiones Libycæ arenæ instar numero carentes; Libertas Christiana in horrendam seruitutem: Ecclesiæ jura omnia, cum ipsis Imperatorum ac Regum coronis, vnius Monarchæ tiaræ sunt subjecta; qui dandi & auferendi imperia regnáque, instituendi & destituendi Mundi potestates, jus sibi vni & soli vindicat. Sileo nunc alias calamitates omnis generis, & dirissima bella, quibus toties concussa est Europa, dum passim neglecta, & in profundum demersa latet Veritas. Sed ô vim illius admirandam, ô consiliorum Dei abyssum altam! Quo maxime tempore artes cœlesti Veritati contrariæ regnum in Europa obtinebant, cœpit illa vim suam exerere. Post longam siquidem malorum inenarrabilium tolerantiam, post diuturnos gemitus, quos doloris justi magnitudo piis exprimebat; post expectatam per tot secula reformationem in Capite & membris, toties promissam, nunquam præstitam; reperti sunt ad vltimum, qui patientiam rumperent, & ad veritatem ex intimo pectore anhelantibus duces se præberent. Nihil jam dico, quales illi viri fuerint, quid spectarint, quid egerint: hoc dicam, quod negari omnino haud potest; ex ipso rerum euentu, luce meridiana clarius constare; diuinitus fuisse illos excitatos, si nihil aliud, certe ad hoc vnum efficiendum; vt qui supremum in Ecclesia dominium, & plenitudinem potestatis sibi vindicabant, tandem, si pote, euigilarent, in sese descenderent, déque religionis Christianæ variis corruptelis, quas longa dies inuexerat, & de querimoniis omnium tota Europa Principum ac populorum, serio inciperent cogitare. Quod si ea tum mens fuisset Rom. Pontifici, vt sui admonitus officij, vinci se pateretur quà expressis, quà tacitis precibus Imperatoris, Regum, Principum, tot nationum, ipsius adeo Ecclesiæ: neque toties spes illorum esset elusa, qui aliquam saltem tolerabilem ab eo reformationem exigebant & sibi spondebant; certum est, non fuisse res religionis in neruum, vt euenit, erupturas. Non esset facta hæc, necessaria illa quidem, sed nihilominus

adhuc præstolantur, alij se saltem aliquam adeptos lætantur; diuisi in sese, & in funestas factiones distracti, integrum iam ferme seculum Imperatoris Turcarum negotium non agerent; neque ad celerem suam ruinā, cum æterno nominis Christiani dedecore, Deus omen auertat, suis ipsimet sibi manibus, proh dolor! viam munirent. Nunc quum admonitiones, preces, supplicationesque omnes omnium intolerabili plane supercilio à Rom. Pontifice semper sint spretæ; quum in eos qui vel solum legitimæ reformationis nomen auderent vsurpare, flamma & ferro semper vbique ipso auctore sit sæuitum; quid per Deum immortalem, illi facerent, quos Veritas è densissimis tenebris emergens, ceu nouus aliquis Sol, pulchritudine sua & maiestate admirabili ceperat, & ad sui amorem ac desiderium, non aliquibus igniculis, sed flagrantissima veræ pietatis flamma incenderat? Plane vim & efficaciam illius Deæ ignorant, qui admiratores eius & cultores, inter viuicomburia, & omnes suppliciorum ideas potuisse inueniri solent mirari. Vtinam potius agnoscerēt, opus reformationis, quo nullum neq; maius neq; nobilius inceptum, à multis seculis fuit inchoatum, non sine numine fuisse susceptum. Vnde enim nisi à Deo, tantus ille zelus tot hominum, tot populorum, quo repente correpti, posthabitis rebus omnibus humanis, spreto omni metu, cultum diuinum miris modis deprauatum, ad pristinam formam reuocare, pro sua quisq; virili, sunt conati? At non assecuti sunt omni fortasse ex parte, auctores reformationis, quod tota mente, tota voluntate optabant. Esto: nam omnia magna opera, quæ per homines Deus fecit, suos progressus admodum aliquando lentos repeꝛiuntur habuisse: verum illud certe sunt consecuti, sicut illorum vnus Cardinali Sadoleto respondens scribebat, vt à Pontificis Rom. tyrannide se vindicarent, & paullo meliorem Ecclesiæ formam apud se constituerent. *Non potest paruum hoc videri, nisi iis, qui ignorant, (et si quis hoc potest ignorare?) quot potentissimi Imperatores, quot Reges magni, aut Principes late dominantes, superioribus seculis crudelissime atque ignominiosissime à Papis habiti, postea imperiis suis deiecti, & ad malorū extrema ex alto suarum dignitatum fastigio detrusi, ac ceruices demum suas Papæ subiicere & calcandas præbere coacti; diem illū videre auidissime desiderarunt, qui ipsos & populos ipsorum à tam dira seruitute liberaret. Frustra: quia*

 non-

nondum è tenebris reuocatæ Veritatis lux Europæ affulserat: de qua dixit Dominus, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Scit hoc omnium optime, Iacobe Rex maxime, propria experientia edocta Maiestas tua. Sciunt & tuorum regnorum omnes ordines, populique vniuersi; immortales Deo æterno gratias & habere & agere obstricti, nisi hominum ingratissimi volunt censeri; quod diuinæ huius promissionis fidem in sese sint experti, & quotidie experiantur. Tu, quod pleno iure hodie regnas, quod non es fidelis, id est, vile mancipium Papæ, quod feudatarius illius non audis, neque precario regnum obtines, tanquam procurator hæreditatis alienæ: quod tibi cum reuerendo tuo Clero conuenit, neque aut tu ab illo tibi metuis, aut ille à te sibi; quod curam instituendorum pastorum, diuidis cum tuis Episcopis, & partem tibi debitam, quæ ad temporalia spectat, intrepide tibi vindicas; partem alteram curæ, quæ spiritualia attingit, ipsis relinquis; hæc omnia quæ verum te Regem probant, & sine quibus Regis quidem imaginarium nomen obtinere potuisti; rem ipsam & vim nominis non potuisti; hæc, inquam, omnia, agnita cœlesti Veritati tua Maiestas, pro eo ac debet, fert accepta. Tu regnum Dei quæsiuisti: illa & spem eius tibi fecit, rationemque certam illius consequendi ostendit: & hoc amplius, ista omnia tibi adiecit. O amicum principibus numen, & omni studio ab illis atque sollicitudine colendum! Vbi nunc illa tempora, cum è tuis maioribus, gloriosissimæ memoriæ regibus, vnus superstitione cæca ductus, zelum habens, sed non secundum scientiam, vltro, nulla re cogente, regnum suum Gregorio Tertio Roman. Pontifici fecit vectigale? aut cum Rex alter, propter aduersa casuum in desperationem adductus, Innocentio Tertio, à quo exagitatus fuerat, cedere iure regnorum Angliæ & Hiberniæ, & partibus villici Rom. Pontificis cogitur esse contentus? O temporum cæcitatem horrendam! O Petri successorem, factis suis Petrum egregie referentem! Ingemuerunt tanto casu tanti principis, tam tristi, tam fœdo, non solum Barones proceresque illius, & quantum fuit subditorum; sed etiam Regum ac Principum tota Europa prudentissimus quisque atque optimus: suntque adeo relatæ in literas ad perpetuam memoriam voces, quas ad tam immanis exempli nuntium, eorum nonnulli ediderunt; testes iustissimæ ipsorum indignationis simul & stupo-

ris. Sed ipsius Regis illius infelicis vox extat apud scriptores illorum temporum, dignißima quam mente alta Principes omnes recondant; Postquam, *dixit ille,* Deo reconciliatus, me ac mea regna, proh dolor! Roman. subieci Ecclesiæ, nulla mihi prospera, sed contraria omnia aduenerunt. *Quid dicam de præsenti Cleri tui & vniuersi populi, si cum illis temporibus hæc comparentur, beatissima conditione? Non iam, vt olim, Episcopi Electi trans Alpes currere, & suam confirmationem vi pecuniæ ingenti à Papa redimere necesse habent. Non amplius pallij ius auri pondere magno est illis emendum. Romam accurrere singulis trienniis, aut quoties liberet Roman. Pontifici, hoc est, quoties nummos Anglicanos sitiret, nulla nunc illos cogit necessitas. Non iam illa cura, vt quondam, Angliæ tuæ Episcopos sollicitat, vt beneficia optimæ notæ Italicis hominibus conferant;* in quibus beneficiis, (*verba sunt Matthæi Parisiensis,*) nec iura, nec pauperum sustentatio, nec hospitalitas, nec diuini verbi prædicatio, nec Ecclesiarum vtilis ornatus, nec animarum cura, nec in Ecclesiis diuina fiunt obsequia, prout decet, & moris est patriæ; sed in ædificiis suis parietes cum tectis corruunt, & penitus lacerantur. *Non metuit hoc tempore Dominus Archiepiscopus Cantuariæ, ne Papales bullæ ad se afferantur, quæ ipsi nuncient,* se suspensum à beneficiorum collatione, donec trecentis Romanis in primis beneficiis vacantibus, fuerit prouisum; *sicut accidit anno Dom. 1239. Edmundo Archiepiscopo, missis bullis à Gregorio IX. idq; ex pacto, quod inierat Papa cum ciuibus Romanis, parum illi tunc cupientibus. Controuersiæ Ecclesiasticæ in Anglia exortæ, è vetustissimo canone, cuius etiam B. Cyprianus meminit, in Anglia terminantur. Exactores denarij Petri, item aliarum contributionum, visitatores, procuratores, & firmarij Romani, venditores indulgentiarum pro modo opum; dispensatores votorum, & legitimationis institores, ad suscipiendos ordines; Caursini fœneratores, Romæ degentes, sed qui omnia in Anglia agebant, ferebant, dum Papæ congerebant pecunias; bullarum delatores ad nouas extorsiones; ingeniosi muscipulatores, (sic historia nominat) qualis aliquãdo Petrus Rubeus fuit, & sæpissime alij, emũgendæ pro Papa pe-*

 cuniæ

cuniæ artifices solertissimi; & similes his aliæ sexcentæ nocendi artes, inenarrabili erga tuos Anglos, Rex Serenissime, beneficio veritatis, nomina hic sunt iam inaudita, & prorsus, absque superiorum seculorum monumentis, essent hodie incognita. Sed ne Legatus quidem à latere vllus amplius rapinas per Angliam exercet; quod plurimi olim fecerunt: nonnulli tanta cum auri fame, vt de illorum vno, Ottone à Gregorio IX. misso, legatur, ipsum, postquam toto triennio, detestandis artibus pecuniam vndique corrasisset: tandem cum discederet, non tantum pecuniæ in toto hoc regno reliquisse, quantum ipse partim iam miserat Romam, partim abiens auferebat. Et sunt tamen ista præ aliis malis leuia, quæ tuorum regnorum populi à Curia Rom. per aliquot secula continua esse passi, ab illorum temporum consentientibus historicis narrantur. Vere enim hortus deliciarum Papis fuit tum Anglia, & puteus inexhaustus, *sicut venuste aliquando Innocentium IV. legimus illam nominasse. Taceo impræsentiarum vera animi bona, admissæ reformationi imputanda; quæ pluris tua Maiestas, pro sua pietate, facit, quā omnia terræ vniuersæ regna. Vnius Dei sine sociis aut collegis, sinceram adorationem: Beatæ Virginis & Sanctorum, sine superstitione, venerationem: pacem conscientiæ apud Deum, per fidem in merita & mortem Christi: non vt cessent fideles à bonis operibus; apage hanc insaniam: sed vt postquam omnia fecerit aliquis, seruum se inutilem agnoscat, neque ex suis meritis sumat vnquam fiduciam, oculos in cœlum attollendi: consolationem inenarrabilem ex assidua lectione & iugi meditatione Scripturarum: non vt illas ex proprio sensu fidelis interpretetur: sed vt iis, quæ habent perspicua, (habent autem, si credimus Patribus, omnia ad salutem necessaria) & consentientibus primorum Ecclesiæ Doctorum expositionibus, animum sibi muniat aduersus tot falsas opiniones, quæ pro antiquis fidei articulis hodie incautis obtruduntur: sacrosanctæ Eucharistiæ ex institutione ac iussione Domini, secundum mille annorum atque amplius continuam in Ecclesia praxin, sub vtraque specie perceptionem: confirmatum denique animum aduersus illa quondam terribilia excommunicationum fulmina; quæ sæpe in innocentes principes Papæ olim, ex humanis caussis potius quam diuinis, quod nemo ignorat, vibrarunt: vt cum vniuersos huius regni populos sub*

diro

diro (ita credi jubent Papæ, & tunc credebantur) anathemate, integros sex annos, menses tres, & dies XIV. *Innocentius* III. *olim tenuit: qui, si vel unum diem tot innocentes animas eo in statu detinuisset, rationem facti à charitate pastoris alienissimi, Christo Pastori pastorum nunquam esset probaturus: siquidem Papalium excommunicationum ea vis est, quæ Romæ jactatur. Hujuscemodi admiranda bona sunt, tam futuræ vitæ, quàm præsentis, experiendo Majestate tuæ comperta, quæ poterant Principes populique omnes Europæ sibi polliceri, & Deo ceptis adeo sanctis aspirante, consequi; si collapsæ pietatis primævæ instaurationem, quam votis communibus tamdiu omnes optauerant, sæpe etiam poposcerant, communi item opera procurare consensissent. Sed nunquam ita bene cum humano genere est actum, vt inoffenso pede magna & laudabilia incepta procederent. Nimirum inter cætera mortalitatis incommoda, istud etiam venit censendum: quod ad præclara, alta, & salutaria quæque rarus aut lentus, etiam inter prudentes intervenit consensus: ad minus honesta, ne dicam pernitiosa, vltro & concordes populi accurrunt. Inde est, quod Reformationis opus arduum & plane heroicum, multi* Principum, *ceu negotium, in quo nihil sibi neque meteretur neque sereretur neglectui habuerunt; plures totis se viribus illi opposuerunt; pauci quidam invsitata animi magnitudine capesserunt. Multos dulce venenum consuetudinis, quæ & ipsa inter inimicos Veritatis nomen sæpe profitetur suum, (propterea B.* Chry*sostomo tyrannis nominata,) à tam præclara cogitatione auertit. Qui si Tertullianum in consilium adhibuissent, aliter profectò sensissent. Verè enim illi dictum,* Dominus noster Christus Veritatem se non consuetudinem cognominauit. *Sed & S. Bernardus & Eugenium suum recte & ex vero;* Quid non euertat consuetudo? quid non assiduitate duretur? quid non vsui cedat? Primum tibi importabile videtur aliquid: processu temporis si assuescas, judicabis non adeo graue; paulo post & leue senties; paulo post nec senties; paulo post etiam delectabit. Ita paulatim in cordis duritiam itur, & ex illa in auersionem, id est, ἀπαθείαν. *Quod igitur multorum acquiescit animus in tot superstitionibus, & cultu Dei tantopere depravato, vis consuetudinis hoc facit. Quod*

non pauci hodieque Principes Romanæ tyrannidis terribile jugum patienter ferunt, multi ne sensum quidem illius habent: id quoque vis consuetudinis facit. Ita euenit illis fortuna, qua nulla deterior, miseros esse, neque suam miseriam sentire. Multis quoque Principibus & Rebuspub in ea deliberatione fuit fraudi, quod persuasum haberent, Religionis reformationem ad suam curam nihil quicquam pertinere. Non enim cogitabant, id sibi ab iis consilij dari, quos non verus zelus domus Dei, sed vtilitatis ratio ducebat. Quantum enim ciuilium omnium potestatum interest, in meliorem formam Ecclesiam Dei restitui; tantum Papæ & omnium quorum fortunæ à Papa sunt aptæ & pendent, interest, nihil moueri. A Julio Cæsare pristinæ libertatis restitutionem petere aut expectare, postquam ille semel Rempubl. euertit & occupauit, stultum & ridiculum fuisset. Rectè quidem illud dicitur, non esse Principum aut ciuilium magistratuum, leges nouas de cultu Dei conscientijs ferre, aut propria Sacerdotum obire munia: sed vtinam considerare Principes vellent, aliud esse Sacerdotem agere, ex ambone Scripturas interpretari, Sacramenta administrare, in nomine Christi ligare & soluere: aliud auctoritate sua prospicere, vt quæ sunt Sacerdotis agat Sacerdos, atque id ritè, vt est à Deo jussus. Has partes in Ecclesia Dei jam inde à principio pij Principes sibi semper vindicarunt. Quorum exemplum tu hodie, Rex Serenissime, piè insequeris ac sapienter: quicquid blaterent non magis tui quàm ipsius Veritatis hostes conjurati. Noua, infanda, execranda Theologia ista est, quæ docet curam subditorum pertinere ad Principem, tantum quatenus homines sunt, non quatenus Christiani. Ejus contrarium tua Majestas in quodam suorum scriptorum, è sacris literis ita doctè & solidè probauit; vt pudorem ea disputatio aliter dictitantibus debuerit incutere. Religionis aut neglectę aut restitutę decus dedecúsue, diuina eloquia Regibus non adscriberent; si ad illorum officium ejus rei cura non pertineret: neque Spiritus Sancti testimonio Rex Ioas laudaretur, quod sacras oblationes in vsus non legitimos absumi quum videret, Quæstorem suum Sacerdotibus imposuerit, cui rationes tenerentur illi reddere, qui ordinariam administrationem à Deo acceperant. Constantinus Magnus, Theodosius, Iustinianus, & omnes pij Imperatores, negotijs religionis quàm diligenter

genter se immiscuerint, quis ignorat? Hispanorum historiæ Regem commemorant Reccaredum Wisigothum, qui miseratione diuina factus orthodoxus de Arriano, veram fidem in regno suo circa annum Domini nostri DLXXXIX. *curauit recipiendam. Ipse igitur Synodum cogere, ipse interesse, ipse tridui jejunium Episcopis indicere, ipse confessionem scribere, & firmandam Synodo exhibere. Idem fuit & majorum tuorum veterum Angliæ Regum, ante exortum doctrinæ Hildebrandinæ, constans & perpetuum judicium. Adgarum Regem, qui circa annum Christi* CMLIX. *habenas regni suscepit, celebrant historiæ Anglicanæ, non solum vt Principem pium, sed etjam de conseruanda pietate sollicitum. Is Rex, in oratione quadam ad Ecclesiarum & monasteriorum Patres, hæc verba inter cetera habuit:* Sed & meæ sollicitudinis est, Ecclesiarum ministris, gregibus Monachorum, choris virginum, & necessaria procurare, & paci eorum & quieti consulere; de quorum omnium moribus spectat ad nos examen: *vt referunt Albertus Rievvalensis, in Epistola* ad illustrem Normannorum Ducem, postmodo Regem; *& Guilielmus Rishanger in Chronico: nam Parsonius Iesuita, cum (da veniam obiter hoc notanti,)* nos *mutauit in* vos, *magna ea perfidia fuit, & conscelerati in suos* Principes *odij certum argumentum:* nos *enim habent omnes antiquæ membranæ, quas probitate & doctrina vir insignis Robertus Cotton mihi nuper ostendit. Extat etjam Synodus Prouincialis Regis ejusdem jussu coacta, quam Dunstanus celeberrima tunc fama Episcopus describens; Adgarum in proœmio dilaudat,* vt regali officio ea in re functum, veluti pastorum Pastorem. *Sed ex omnibus machinis, quas inimicus ille humani generis, ad impediendam religionis* Christianæ *instaurationem admouit, atque etjamnum admouet: duæ illæ sunt præcipuæ & hodie efficacissimæ, quas olim ad conuellendam Christianismi institutionem fuisse admotas, paullo ante dicebamus; amor videlicet nouarum opinionum, & præpostera falsæ antiquitatis aduersus veram defensio. Ad primos tumultus propter Ecclesiæ reformationem excitatos, examina scelestissimorum hæreticorum repente emersisse, qui priorum quietem sollicitarent,*

&

& eorum existimationem apud τοὺς ἔξωθεν, hoc est, extraneos macularent, vltro confitemur & dolemus. Sed qui eo nomine auctores veræ reformationis, aut Ecclesias ab illis institutas, quarum extant Confessiones, in vnius corporis harmoniam redactæ, inuidiam vocant; ij parum Christiano animo (ne dicam aliquid grauius) artes veterum paganorum imitantur, & ipsorum calumnias aduersus doctrinam Christi, non sine offensione Dei maxima, reuocant ex Orco. Quin potius cogitant, dispositiones diuinas, & decreta constare semper sibi, æterno fixa clauo. Placuit semel æternæ prouidentiæ, peculiarem sibi populum hoc genere tentationum exercere. Si nascens Ecclesia, & deinceps omnium seculorum, huic ærumnę fuit obnoxia; cur hodierna, è superiorum temporum tenebris exurgens, & veluti renascens, postularet ab eadem conditione se esse immunem? quo jure? quo priuilegio? Tunc aliquid dicerent aduersarij Protestantium; si ex eorum corpore nemo extitisset, qui sectas nuper exortas vel in Germania, vel in Polonia, vel vbiuis locorum, serio confutaret. Nunc quũ in nouos hæreticos nemo acrius memoria nostra inuolarit, quàm sit factum à viris nostrarũ partium primarijs; quę, obsecro, hęc iniquitas est, Reformationi ex ijs sectis inuidiã commouere; quas vt radicitus extirparent, & auctores & assertores Reformationis tantũ grauissimorum laborum sustinuerunt? Memini, Rex θεοσεβέστατε, quum ante biennium paruus quidam liber, horrendarum hęreseon plenus, ab hęreticis nescio quibus Polonis Racouię esset editus, & quidem augusto nomini tuo inscriptus: posteaquam in tuas manus is libellus deuenit, & tua Majestas pauca in eo inspexit; quanta cum detestatione & scriptum Satanicum, & ejus auctores, certissimam Satanę progeniem, sis execratus: seuerè in illos animaduersurus, si tui juris & potestatis fuissent. Arrianum in sua perfidia obstinatissimum, qui in vinculis diu detentus reuocari ad sanam mentem, nulla ratione potuerat, flammis vltricibus tua Majestas, impatiens injuriæ factæ Domino nostro Jesu Christo, Deo ἀκτίςῳ, jussit tradi. Nouis opinionibus in vicinis regionibus super natura Dei nuper exortis, quo studio, qua instantia tua Majestas sese opposuerit, testis est vniuersa jam Europa. Necdum tamen scio, quæ est iniquitas hominum, an poterit impetrari à Catholicis Romanis, vt Ecclesiam tuorum regnorum, & alias quæ cum ea idem sentiunt,

tiunt, in eandem criminationem non inuoluant, cum pessimis quibusque memoriæ nostræ hæreticis, Anabaptistis, Libertinis, Svvenchfeldianis, Valentinianis, Arianis nouis, Semiarrianis, Tritheitis, & Socinianis. Sed quicquid vel hæretici moliantur, vel hostes Reformationis calumnientur; nunquam tamen neque hi, neque illi efficient, vt fides Catholica *& orthodoxa, quam sectantur* Protestantes, *(quantum quidem ipsis è* Dei *verbo cognitum est,) apud Deum* τὸν καρδιογνώστην, *hoc est,* cordium inspectorem, *cum perditissimorum hominum delirijs, in eadem sint caussa. Quod si præter scandalum tot sectarum, ne inter præcipuos quidem Reformationis duces per omnia potuit conuenire, cur adeo miremur? homines vtiq; erant; via quam insistebant, & in qua verum cupide quærebant, angusta: solet autem iter angustum rixas transeuntium concitare: quum illa diffusa & patens via, elogio Scripturarum damnata, ne populos quidem collidat. Quid? nonne in seculorum omnium historia Ecclesiastica simile potest obseruari? nonne Basilius Magnus & Gregorius Naz. vt alios taceam, ejusmodi querelis & epistolas & alia sua scripta complerunt? Et tamen adhuc illis temporibus, stabat suum jus, & in Ecclesia summa auctoritas Concilijs vniuersalibus: quæ etsi cogi semper non poterant: semper tamen fas fuit piis hominibus spe saltem consolari sese ejus remedij, quod solum ad componendas controuersias & hæreses auctoritate Ecclesiæ debellandas, cum Scripturæ docuerunt, tum prisci* Patres *agnouerunt atque vsurparunt. Nunc vero, quàm mutata est, bone Deus! ratio temporum? Dominus & Monarcha Ecclesiæ esse creditur solus Papa: errare in fide solus non posse: supra omnes mundi potestates, & ipsa vniuersalia Concilia solus eminere. Quo igitur hodie Concilia, nisi ad inanem speciem? Solus ergo imputet sibi Papa, quod medendi Ecclesię malis, aut veteribus aut recentibus, quę illam mirè deformant, distrahunt, & lacerant, neq; ratio neque spes vlla in terris hodie pijs hominibus sit relicta. Sed enim prescriptum est videlicet jamdudum aduersus omnes Nouatorum reformationes; neq; aliud jam restat, nisi vt Antiquitas contra Nouitatem vindicetur. Ita enim hodie Pontificię Monarchiæ, & religionis ab aliquot seculis deprauatæ acerrimi patroni dictitant: qui à se dissident, turbulentos esse Nouatores, teterrimos*

c *hæreti-*

hæreticos. Sunto sane hæretici, si Nouatores: omnis enim hæresis nouatio est circa fidem. Sed qua fronte hæc criminatio in Reformationis auctores, aut assertores hodie confertur? qui à centum fere jam annis hoc vnum clamant; Reddite populis Christianis primam fidem; reddite primitiuę Ecclesię ritus, desinite nuper inuenta, aut certe post semel traditam fidei regulam, pro credendis necessariò, & quidem sub anathemate, gregibus magni Pastoris obtrudere, & VINCITE. Qui in Reformatione instituenda hanc sibi legem dixerunt, ne vlla in re scientes prudentes à vera antiquitate, aberrarent; hoc est, ne extra Scripturas, quibus nihil habet Ecclesia Dei antiquius, fidei regulam quærerent. Qui totis ingenij viribus eò collimarunt, vt fides quam instaurabant, illa ipsa esset fides, cujus auctor solus Christus, Apostoli præcones, vetus Ecclesia propagatrix, prisci illius Doctores, defensores. Ea est fides, ad quam Paulus Corinthios reuocabat, vt labefactatam inter illos doctrinam de sacra Eucharistia, in integrum restitueret. Ego, inquit, accepi à Domino, quod & tradidi vobis. Ea est fides, ad quam idem Apostolus etjam Galatas reuocabat, tanta contentione affirmans, aliud nullum esse Euangelium, nisi illud, quod ipse eis prædicauerat: nihil dubitans Spiritu Dei plenus, etjam de cœlo venientibus Angelis anathema dicere, si aliquid aliud doctrinę fidei adijcerent, παρ' ὃ παρελάβετε, hoc est, præter id quod accepistis, præter illa quę ab ipso Galatæ acceperant. Ea est fides ad quam alter Apostolus S. Iudas omnes omnium Ecclesiarum fideles reuocabat: cum pullulantibus inter ipsos jam tum hæresibus, hortatur pios ἐπαγωνίζεσθαι τῇ ἅπαξ παραδοθείσῃ πίστει τοῖς ἁγίοις vt fortiter decertẽt pro fide; qua autem fide? ea quæ semel tradita fuit sanctis. ô diuina verba, numero illa quidem paucissima; sed sensu vberrima? quæ vel si sola essent in Scripturis, recte expensa, hodiernas de fide controuersias tollere, & Ecclesiis pacem reddere, si mens plerisq; mortalium non esset læua, sint idonea. Volumus scire, quę sit vera fides? Ea est auctore Iuda Apostolo QVÆ SEMEL FVIT TRADITA. Volumus fidei regulam tenere, quæ, vt olim dicebat Tertullianus, vna omnino est, sola immobilis & irreformabilis? sequamur Iudam, & illo docente discamus, illam demum esse veram regulam fidei, QVÆ SEMEL FVIT TRADITA. Volumus hodie scire, quum tot jactentur

tur

tur fides, Pontificis Rom. Lutheri, Caluini, & cujus non? quæ sit omnium certissima, quam defendere, sit veram antiquitatem defendere: quam oppugnare, sit meram nouitatem inducere? Confugiamus ad sacram ancoram, & discamus à Iuda Apostolo, illam demum esse veram fidei antiquitatem, QVÆ SEMEL FVIT TRADITA. *Hoc & Tertullianus volebat, cum in libro de velandis virginibus scribebat*, Veritati nemo præscribere potest, non spatium temporum, non patrocinia personarum, non priuilegia regionum. *de ea enim veritate sentiebat, quam Judas appellat* Fidem traditam SEMEL. *de qua etjam magnus ille scriptor in libro de Præscriptionibus dicebat*, Principalitas (*ea est vera antiquitas*) veritati, posteritas mendacitati deputanda: id enim esse Dominicum, & verum, quod sit prius traditum; id autem extraneum & falsum, quod sit posterius immissum. *rectissimeque idem docet, parabolam Christi seminantis & Diaboli postea sterilis fœni adulterium superinducentis, doctrinarum distinctionem figurasse, id est veram antiquitatem asseruisse aduersus posteriores quasq; hæreses. Hoc & beatus Martyr Cyprianus volebat, cum in Epistola ad Cæcilium, errantes in religione*, ad radicem atque originem traditionis Dominicæ, omnibus nouellis & humanis traditionibus valere jussis, jubebat reuerti. *Hoc denique & Patres illi volebant, qui* de rebus fidei aliunde suadere neminem posse *ajunt*, nisi ex literis fidei, *vt loquitur Tertullianus: qui* οὐδὲ τὸ τυχὸν, ne minimum quidem, *quod ad fidem pertineat, aliunde peti debere, nisi è Scripturis, præcisè definiunt, vt* Cyrillus *Ierosolymorum Episcopus in 4. Catechesi: qui fidei euersionem esse confirmãt*, ἢ ἀθετεῖν τι τῶν γεγραμμένων, ἢ ἐπεισάγειν τῶν μὴ γεγραμμένων, aut prætermittere, & quasi irritũ facere aliquid quod sit scriptũ, aut aliquid nõ scriptũ inducere, *vt Basil. Magnus, in libello de fide. Et verissime ille quidem: nam vt est apud Magistrum* Cypriani *in Præscriptionibus*, Nobis nihil ex nostro arbitrio INDVCERE licet: sed nec eligere, quod aliquis de suo arbitrio elegerit. Apostolos Domini habemus auctores, qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio, quod INDVCERENT, elegerunt: sed acceptam à Christo disciplinam fideliter nationibus assignauerunt.

Et B. Chrysostomus alijque Græci Patres subinde admonent; Nihil hodie, post semel à Christo traditam fidei regulam, posse quemquam παρεισφέρειν, noui aliquid inducere sine peccato; *nam ea est verbi Græci vis, quo & Chrysostomus & alij* Patres *in eā rem vtuntur. Idcirco & Gregorius Naz. in Athanasij epicedio orthodoxam fidem* ἔγγραφον εὐσέβειαν *nominabat*, pietatem Scripturis comprehensam; *hæresin vero Arrianam* ἄγραφον καινοτομίαν, nouitatem extra Scripturas inductam: *& è tribus Vincentij Lirinensis regulis, quę jam in ore sunt omnibus, prima est*, Quod fuit à principio. *Hęc & similia his sexcenta, quę in Scripturis &* Patrum *monumentis in eam sententiam paßim leguntur, si diligenter apud se, vti par erat, expenderent inimici* Reformationis*, quam ejus auctoribus Nouitatem objiciunt, eam in sinu suo reperirent: essentque omnino ijdem excitatis à Deo viris in commune bonum æquiores; facileque intelligerent, non posse eos sine insigni calumnia damnari vt Nouatores, quibus, etjamsi non semper ex destinato proposita fluxissent, animum tamen fuisse constat, fidem illam semel traditam, & postea humanarum inuentionum mole pene obrutam in lucem reuocare, & verè, quod isti hodie jactitant, nec præstant, primæuam antiquitatem, contra posteriorum seculorum Nouitatem vindicare. Quid? audebunt ne instauratæ hoc seculo Veritatis inimici dicere, doctrinam de adempto populis calice extra casum necessitatis, de accidentibus sine substantia, de concomitantia, de communione sine communicantibus; de sacrificio Christi, non per commemorationem & repræsentationem ejus quod semel est peractum in cruce; sed verè & realiter, omnibus sacrificij proprietatibus seruatis; de cultu imaginum hodierno; de picturis Trinitatis, vel potius* τετράδος*, hoc est*, Quaternitatis, *postquam, in picturas Trinitatis admissa B. est Virgo; de indulgentiis & similibus quisquiliis ad extrahendas animas è Purgatorio; de absoluta necessitate seruandi sigilli* Confessionis*, si vel fides ipsa* Christiana*, vel totus mundus in periculum adduceretur, vt affirmat Iesuita Henricus Henriquez: hæc, inquam, omnia & similia his doctrinæ Romanæ capita innumera, audebuntne dicere, esse illam Iudæ Apostoli semel traditam fidem? Nam Papæ quidem Monarchiam, potestatem Imperatores & Reges instituendi deponendique, & tam de coronis illorum pedibus ludendi*

ludendi, (quod Cælestinus olim fecit, referente & laudante etiam Baronio) quàm de capitibus statuendi; nullum est dubium, quin dicturi sint tantæ nouitatis defensores, eam esse illam ipsam Iudæ Apostoli, semel traditam fidem. Dicturi sane; sed quomodo probaturi? Enimuero digna res est, quam pij omnes veris lachrymis defleant; extare hodie eruditos homines, qui posteaquam semel in animum induxerunt, omnes posteriorum seculorum nouitates, imo etiam nouissima quæque inuenta defendere, in eas angustias coguntur, vt clarissima Scripturarum verba torquere in alienissimos sensus non vereantur. Non metus Dei, non analogia fidei, non consentientes veterum Patrum expositiones, non aliquis suæ existimationis respectus, quam apud Deum & homines veri amantes, miris modis traducunt & maculant, ab hoc proposito potest eos auertere. Igitur quum multa à paucis retro seculis Papæ sibi vindicent iura penitus noua; omnium defensio in paucissimis Scripturæ verbis, sed maxime in illo vnico, PASCE, interpretandi subtilitate reperiuntur esse fundata. Monarchæ ergo & reges in Ecclesia esse volunt & sunt hodie Papæ. Quare? quia dixit Petro Christus, Simon Bar-Iona, pasce oues meas, id est, Baronio interprete, supremum in Ecclesia dominium tibi assere; Bellarmino autem, regio more impera: ceu vellet hic Cardinalis ex professo contradicere voci Christi apud Euangelistas; Reges gentium dominantur earum, vos autem non sic. Quanquam ne hisce quidem adeo perspicuis verbis, suis defuit tortor, qui ex illis argumentum pro dominatione Papæ absoluta in Orbem terrarum vi magna torquendo exprimeret: sic enim illa nuper Gaspar Scioppius in Ecclesiastico suo exposuit capite 47. Lex Christi, inquit ille, potestatem qua Reges Gentium dominantur, penitus tollit, & inter Christianos exerceri prohibet, Matth. 20. neq; dubitat homo furiosus, illam infinitam in principes tyrannidem Papæ, hoc Scripturarum loco & similibus fulcire. Sed redeo ad verbum PASCE. Mirantur verè pij, Papam hoc sibi vindicare, vt sit summus iudex in controuersiis fidei, quæ fuerunt olim partes Conciliorum ex Dei verbo: sed hoc ius Papæ asserit Bellarminus è vocula Pasce. Mirantur tribui Papæ ἀναμαρτησίαν, hoc est, à peccato immunitatem, & quod ne possit quidem in fide errare. sed hoc probat Bellarminus eo argumento, quia

dixit Christus Petro, Pasce oues meas. Mirantur tribui Rom. Pontifici ius per tot secula inauditum, ferendi leges in Ecclesia, quæ conscientias fidelium obligent: imo etiam, vt quibusdam placet, fidei articulos nouos: sed hoc quoque Bellarmino eodem argumento facile probatur. Mirantur quicunque sunt Scripturarum aut Patrum lectioni innutriti, illum thesaurũ superfluentium meritorum Christi, & Sanctorum, quem pro libitu dispensat Papa. Sed desinant mirari, & accipiant auctoritatem è Scripturis; quia dixit Christus Petro, Pasce: nam ita docet Bellarminus in libris de indulgentiis. Mirantur & indignantur quicunque perduelles suorum Principum, vnctorum Dei, non sunt, audere Papam dicere, corruptum à suis adulatoribus, licere sibi, imperia transferre, subditos sacramento fidelitatis absoluere, denique Reges facere non Reges; sed hoc ius Pontificum eliciunt Bellarminus & alij è vocabulo Pasce. Nec desunt, qui ex eodem illo verbo colligant, Rom. Pontificem ius habere coercendi etiam pœnis temporalibus, etiam mortis, Principes sibi immorigeros, vt Becanus Jesuita, aduersus quem iusta nuper ira Sorbonæ exarserat, & alius item Jesuita Suarius; homo in aliis literis non sine laude versatus; in Ecclesiasticis vero antiquitatibus plane infans: in Euangelica doctrina ne infans quidem: cuius librum aduersus tuam, rex Serenissime Monitoriam scriptum, vidimus nuper, propter Satanicas hæreses quibus scatet, & in legitimos Principes plus quam Diabolicam audaciam, in ignem publice coniectum. Nec tamen pudet prodigiosarum nouitatum reum, neque Christi, sed Hildebrandi discipulum, eam quæ in tuis regnis obtinet fidei formulam, vt parum antiquam exagitare: tuamque adeo Maiestatem, cuius scripta omnia, in summa pietate maximam primæuæ antiquitatis reuerentiam spirant, in ea epistola, qua omnes Europæ Principes aduersus illam concitat, quod Nouatoribus aurem præbeat, petulanter excusare. Scilicet Iesuita Suarius, & similes ei nouarum hæreseon patroni, de Pauli exemplis, quæ modo commemorabamus, aut de Iudæ præcepto, decertate fortiter pro semel tradita fide, aliquando apud se diligenter cogitarunt. Enimuero, Rex doctissime & Deo charissime, parum est, quod hodierni partium illarum disputatores, qui nouitatum Nouatorumque omnium profiteri odium videri volunt, de vera antiquitate in lucẽ & vsum Ecclesiæ reuocanda, nihil quicquam

cogi-

cogitant; præ eo studio, quo ferri illos cernimus, ipsam rerum antiquarum memoriam, & primitiuæ Ecclesiæ auream qua in fide, qua in ritibus simplicitatem, tenebris opprimendi, & obliuione sempiterna obruendi. Nam quum ipsorum Theologia nouorum dogmatum plena, atque institutorum in prisca Ecclesia inauditorum, præsidio veteris historiæ esset destituta; initio Reformationis facile erat, vel vnico illo argumento, Non ita fuit à principio, cuius vsum Christus ipse suos docuit, etiam ab obstinatissimis Ecclesiæ Rom. defensoribus, plurimarum deprauationum ingenuam exprimere confessionem. Non enim poterant, vel audebant, id negare esse verius & melius, quod probaretur antiquius. Prima ex omnib. Europæ nationibus Germania post literarum παλιγγενεσίαν, hoc est, regenerationem, & ad inquisitionem Veritatis vexillum ausa proponere; & ad veram Ecclesiæ antiquitatē è tenebris eruendā, exemplo suo præire. Notæ sunt tuæ Majestati, quæ dicuntur Centuriæ Magdeburgicæ, à viris quibusdam doctis in eum maxime finem contextæ, vt quæ fuerit Ecclesiæ fides per singula secula, quæ disciplinæ forma exterior, quæ mutationes illi acciderint, ob oculos hominibus ponerent. Etsi autem in partibus operis illius luculentissimi, desiderari possunt non pauca, vel propter τὴν ἀμετρίαν τῆς ἀνθολκῆς, semper inimicam Veritati, vt iam olim querebatur Basilius: vel quia vnus è primariis illius incepti auctoribus, magnæ potius, quam bonæ apud viros pios fuit famæ: summam tamē instituti laudabilem, & ecclesiæ nostris temporibus apprime fuisse vtilem, nemo alienarum vigiliarum iudex æquus negauerit. At non ita judicarunt Rom. Monarchiæ hodierni patroni: qui probe intelligentes, quantum suæ caussæ detrimentum notitia accurata veræ antiquitatis, è priorum seculorum caligine emergentis, esset allatura: id ex eo ceperunt curare, idque adeo etiamnum studio omni curant, & mira diligentia satagunt; vt nouitatibus quas tuentur, ab historicis monumentis apud posteros parata sit defensio. Ac quoniam nulla ejusmodi historia primorum temporum extabat, quæ ipsorum scopo admodum faueret; rerum Ecclesiæ memoriam extexere, & nouam illi faciem dare instituerunt, suaque industria efficere, vt quæ in vetustis historiis ipsi optabant inuenire, neque inueniebant, id in nouis, & à se retextis posteritas sit repertura. Quo in proposito, quum multorum ex illis partibus doctorum hominum industriæ desu-

desudauerit; vnus tamen Cæsar Baronius, magnis suis laboribus postea Cardinalatum meritus, omnium priorum luminibus facile obstruxit; vir eius eruditionis, tantæ diligentiæ, itaque necessariis plerisque præsidiis ad opus quod parabat instructus; vt mirum videri non debeat, tantam ipsi suas in eo genere lucubrationes apud omnes nationes nominis celebritatem peperisse. Narrat ipse iuuenem se à Philippo Nerio, Congregationis Oratorij fundatore, posteaquam Magdeburgensium Centurię Romam erant allatę, fuisse designatum, cuius humeris componendę Historię aduersus illas Centurias comparatę, prouincia imponeretur. Annos igitur, non decem, quo spatio temporis elephantorum partus eduntur, sed ter decem, ei studio, sub Nerij ductu operam nauasse, priusquam aliquid ederet. Orbem vniuersę historię, à primordiis Ecclesię ad nostra tempora, in Congregationi illi consuetis exercitationibus septies repetiisse, & absoluisse, dum ad susceptum opus sese accingit. Quo diligentiæ nouo exemplo, in contexenda Ecclesiæ historia vniuersali, & iis omnibus, quæ per totum Orbem Christianum gesta sunt memoria digna, in vnius narrationis seriem & formam Annalium digerendis, ea perfecit, de quibus ante ipsum perpauci cogitauerant, nemo simile quid vnquam ediderat. Eo magis dolendum, virum sui seculi facile primarium, in opere tam nobili, communi hodie multorum vitio, partium studio, ita licenter indulsisse; vt cuius πολυαναγνωσίαν, πολυμάθειαν, hoc est, multam lectionem, multamque eruditionem, *atque industriam, neque mirari neque prædicare satis possumus; eius fidem innumeris in locis vel inuiti cogamur desiderare. Bonus cum primis auctor Polybius, in officio historiographi describendo dicebat; illum qui ad scribendam historiam se accingit, siquidem ad veram laudem iter affectet, omnium priuatarum charitatum, atque adeo patriæ suæ obliuisci debere, vt ab affectibus liber, vni possit litare Veritati. Hoc saluberrimum & necessarium præceptum, quia prorsus contempsit Baronius, oblitus plane in scribendo, se personam induisse conditoris Annalium, non patroni eius causæ quam probabat; euenit ex ea re, vt Historia, quæ inter paganos audiebat testis Veritatis, inter Christianos facta sit testis atque instrumentum falsitatis. Nam quod res arguit manifestissime, Cæsar Baronius quando ad scribendum animum appulit, non id sibi negotij credidit dari, vt faciem veteris Ecclesiæ,*

clesiæ, qualem inueniebat, qua in Scripturis, qua in Patrum & historiarum antiquissimis monumentis, & qualis vere fuit, penicillo suo simpliciter exprimeret: sed potius, ut talem ei fingeret σοφίᾳ quadam κακοσυνθέτῳ, hoc est, sapientia male conciliata, vt est apud Epiphanium, & perpetuis, in primo præsertim tomo anachronismis, qualem Romanæ Ecclesiæ susceptum patrocinium postulabat. Omnes hodiernæ de negotio religionis controuersiæ ad duo hæc capita, nisi fallor, commode possunt reuocari; doctrinam de dogmate, ritibusue, & de Roman. Pontificis potestate ac Monarchia. In utroque horum capitum, eam rationem tenuit Baronius, ut omissa quæstione de voluntate Domini, & vera antiquitate, omnia sine exceptione defenderet, quæ hodie, & à paucis seculis, Romæ sciebat probari: in quo etsi subtilem artem interdum adhibet, quam nos appellamus κρύψιν, hoc est, occultationem Baronianam, plerumque tamen animi sui mentem ita palā præ se fert, vt puerum esse, vel cæcum oporteat, qui Annales hos legat, & consilium auctoris non intelligat. De Transsubstantiatione, concomitantia, genere sacrificij Christianorum, vera eius natura atque vsu, calyce laicis adempto, Scripturis populo ablatis metu hæreseos, lingua in sacris non intellecta, traditionum etiam recentium auctoritate, inuocatione Sanctorum, imaginum adoratione, (sic Baronius millies appellat, in nono præsertim tomo,) cultu reliquiarum, Purgatorij credendi necessitate, indulgentiis, denique de tota ratione & modo legitimi cultus diuini celebrandi, & superstitionibus infinitis in eum admissis, integrum fere iam seculum inter Pontificios & Protestantes acerrimum est certamen: his, negantibus ullam earum rerum primis Ecclesiæ seculis fuisse notitiam, & illum ex ore ipso Christi manantem gladium aßidue rotantibus, A PRINCIPIO NON ITA FVIT: illis, ad tot nouitatum defensionem, nescio quas ratiunculas in contrarium afferentibus. Sed Baronius rationem inuenit, quæ è manibus Protestantium telum illud in quæstionibus de fide ignitum excuteret, omnia sequiorum seculorum inuenta colore imbuens venerandæ antiquitatis. Nam & in reliquis tomis crebram harum obseruationum mentionem inijcit; & quia non ignorabat veram antiquitatem institutorum Ecclesiasticorum, ab ipso Ecclesiæ principio debere originem habere; jam in primo, qui vitam Domini in

d ter-

terris, & jacta Ecclesiæ fundamenta prima continet, nihil plane istorum est ab eo prætermissum. Romani vero Pontificis Monarchiam, & illud infinitum imperium, ita assidue omnibus ingenij viribus, ἀκαίρως ἐυκαίρως, hoc est, tempestiue intempestiue, propugnat, vt optimo iure aliquando Petrus Pithœus Galliarum singulare lumen, dum viueret, vbi primos tomos inspexisset, dixerit; non Annales Ecclesiastici, sed de potestate Papæ, verũ nomen istis Baronij lucubrationib. futurum. Qui vir optimus, si postremos tomos vidisset, quid dicturus fuit? Nouæ enim illius & horrendæ, ac principibus Papam agnoscentibus funestæ doctrinæ, quæ sacris illorum ceruicibus Dominum imponit, absolutæ potestatis Monarcham; quæ vitæ & necis ipsorum dat illi potestatem; quæ subditos fidelitate ex jure diuino & humano debita absoluit, & quoties lubet Pontifici, aduersus vinctos Dei armat, nullus temere animosior patronus Baronio, ne inter juris quidem Canonici interpretes, vænalitia Paparum mancipia, potest reperiri. Pontificum, vt quisque in Imperatores aut Reges impotentissime & ferocissime sæuiit; ita plurimum à Baronio laudatur: & quia Hildebrandus inter primos hujus hæreseos auctor, assertor, & propagator fuit; iccirco perfectissimi Papæ ideam huic Nerij discipulo videtur absoluisse, & miris elogiis prædicatur. Hic est Gregorius Septimus, qui Monarchiam Papalem in suis scriptis tam accurate defendit: qui elementa totius illius Satanicæ doctrinæ breuibus quasi aphorismis est complexus, qui in eius epistolis leguntur, & Dictatus Papæ nominantur: qui praxin eiusdem furiosæ doctrinæ dum exercet furiose, cælum terræ miscuit, & cædibus horrendis Germaniam atque Italiam compleuit. Ille Pontifex à Gulielmo Rege Angliæ, quẽ Conquæstorem vocant, pecuniam & fidelitatem cum exegisset; princeps generosissimus de pecunia facile annuit, de fidelitate plane abnuit: Hoc non magis Hildebrando olim displicuit, quam Baronio illam historiam describenti: persuaso nempe ex illius Pontificis dictatibus, Vnum esse in terris nomen, videlicet Papæ. Quemlibet Episcoporum Regem esse, & in regno cujusuis Regis plus ipso posse debere, cognitionibus illius intercedere, sententias de plano posse facere irritas, sæpissime in singulis fere tomis pronunciat. Principes qui res Ecclesiasticas attingunt, vbique maledictis incessit; ausus etiam Reges veteres Francorum

eam ob caussam comparare latronibus in syluis, anno Domini 855. Principum fideles consiliarios, qui jura suorum Regum aduersus Curiam Roman. defendunt, locis innumeris teterrimæ damnat hæreseos: neque aliud occurrit frequentius in posterioribus tomis, quam hæreseos Politicorum dirissima detestatio. Magistratus ciuiles omnes & Præsides prouinciarum Episcopis ita reddit obnoxios, vt ab illorum nutibus velit ipsos pendere; alioquin è tribunalibus suis statim detrahendos ab ipsis Episcopis; sicut ait factum in Andronico ab Episcopo Synesio; lapsus in ea historia, justo Dei judicio, plusquam pueriliter, ex imperitia Græcæ linguę, vt sępe alibi: Henrico Quarto augustæ memoriæ Principi, triumphatori omnium suorum hostium; sed de quo, ô seculi infamiam! Hildebrandina doctrina triumphauit; tomum nonum dedicans, exigere à tanto Principe non erubuit; non vt comiter Papæ Maiestatem coleret, quæ fuit formula, quam olim exigebant Romani à sibi subditis Rebusp. & Principibus; ac ne obsequium quidem tantummodo, vocem his moribus fortasse tolerabilem; sed vt humili quoq; seruitio Christi Vicarios coleret: quasi nō essetis vos quoq; reges, in regnis vestris Dei vicarij: quorū majestatem imminuere, crimen esse apud Deum, per quem solum vos regnatis, longe maximum, ante exortam hanc nouam doctrinam nemo vnquam dubitauerat. Nulla inter Papas & vllum principum superioribus seculis rixa interuenit, quæ non ita describatur in Annalibus, vt ex ipsa narratione, lector, qui narrantis fidem sequetur, non sit collecturus, omnium criminum & scelerum, quæ in hominem cadunt, maximum esse, Papæ cæcam obedientiam non præstare. Neque autem refert, qualis sit Papa: nam quum ipsa rei veritas etiam illos, qui Pontificem Rom. ceu terrenum Iouem colunt, & Deum etiam nominant, (ita sæpe inter cæteros appellat Pius Bononiensis, orator superioris seculi non obscurus, in orationibus Romæ habitis, Bononiæ editis;) coegerit fateri; sedisse in illa Sede aliquando Papas quinquaginta, serie continua, per spatium annorum CL. sibi succedētes, non Apostolicos, sed Apostaticos, inquit Genebrardus Protestantium hostis furiosissimus, in Chronico, seculi decimi initio: si quis tamen Imperator, aut Rex, aut Synodus legitima, ausa fuit, vel pessimo illorū obstrepere, vt factum est Joanni XII. monstro nulla virtute redempto; statim eius consilij aucto-

auctores, vt perditorum perditissimi lacerātur in his Annalibus. Quid plura? Omnia Europę regna, omnes insulę, (tuę cum primis Anglia & Hibernia) si fidem habemus Baronij historiis, sunt Roman. Pontificis: quod non dixit quidem ille primus, scio; sed in monumentis pessimorum seculorum inuentum studiose adnotauit, & interdum, extra oleas euagans, confirmauit: vt cum in anno Domini M XCVII. tanta contentione & instantia regnum Sicilię à Rege Catholico repetit; certo indicio, Papas, ni vires deessent, vi & armis reposcituros, quę Baronius verbis tam enixe reposcit. Cuius Annales eo periculosius in manibus iuuentutis & rudium veritatis lectorum versantur: quo majore arte scopum suum, in primis pręsertim tomis, dissimulat. Nam Bellarminus, Becanus, Suarius, & id genus disputatores, nudo, quod ajunt, capite, veram antiquitatem religionis, & jura Principum inuadentes, atq; oppugnantes, minus videntur metuendi; vt qui aperto Marte rem gerant, & vel ipsis titulis librorum suorum, Principum sese hostes profiteantur. A Baronio vero, scriptionem Annalium promittente, quis sibi metuat? aut quis vidit historiographum argumentosum? atqui multæ ab eo narrationes ita artificiose concinnantur, vt ad nouum aliquod dogma hodie controuersum, animis legentium insinuandum, plus Baronij narrationes, quam Bellarmini argumentationes sint valituræ. Papam esse supra Concilium, nouitium est inuentum Doctorum ex Hildebrandina schola; pro quo Bellarminus, & alij pugnant argutiis, quæ apud mediocriter imbutos doctrina Euangelica non multum ponderis sint habituræ. Baronij vero Annales cui non hoc persuadeant? In anno Christi trigesimotertio, referens hic Cæsar historiam, quæ narratur à Matthæo, capite 16. sic illam concinnat, vt qui Papæ mentionem nullam faciat, hoc tamen illi ius stratagemate asserat vaferrimo. Fingit Concilium habitum esse à Christo & Apostolis; in quo vult datum esse exemplum Conciliorum deinceps habendorum; idque etjam alibi repetit. In hoc igitur Concilio, cui interest & preeest Christus ipse, solus Petrus articulos de fide condit, & quid sit credendum, solus clauum figit, ait Baronius; & addit de alijs, vt nihil ferme iam esset opus consulere cæteros tunc Apostolos. Quis igitur ex hac historia, (figmentum veriùs dixerim) non statim colligat,

gat, Papam, Petri in omnia jura successorem, habere solum potestatem condendi articulos fidei, & de Concilijs omnibus statuendi vt volet? quod alibi tot locis palam defendit Baronius. En tibi, Rex sapientissime, quanto astu in his Annalibus, historia etjam Euangelica, ad rationes Paparum inflectatur. Sic cum in anno XXXIV. *Petrus magna contentione demonstratur fuisse Apostolorum princeps; non quomodo Patres illam vocem Petro attribuerunt, coryphæum ejus sacri chori, & ordine primum fuisse ipsum significantes; sed dominator & Monarcha; cum etjam affirmatur, illum regio more imperantem, Paulo & cæteris Apostolis præcepisse, ceu dominum subditis suis, quam partem Ecclesiæ vellet quemque ipsorum curare; facile intelligit tua Majestas, quam vim hæc narratio apud vulgus imperitum, imò etjam apud omnes Principes, qui de de veritate historiæ parum fuerint solliciti, sit habitura, vt jugum tyrannidis Romanæ minus deinceps ferre grauentur. Transsubstantiationis hodiernum dogma, prorsus veteribus ignotum, vt defendant Bellarminus & alij tractatores Controuersiarum, omnem mouent lapidem: nemo tamen illorum negat, nomen saltem recens esse inuentum Baronius verò historiam institutæ Cœnæ Dom. commemorans in anno* XXXIV. *inter prima verba prolixæ disputationis de eo argumento, Transsubstantiationem nobis oggerit; repertam sibi, credo, in aliquo Euangelista, quem nobis Transalpinis, quibus non patet Vaticana, nondum videre contigit. At quam longè alio Spiritu ducebantur Basilius, Gregorius Naz. & alij veteres Patres; qui voces* ΤΡΙΑΣ & ΟΜΟΟΥΣΙΟΣ, *etsi clarissimis Scripturarum testimonijs contentas, & sacri Concilij Niceni auctoritate firmatas, vsurpare vix audebant;* parcentes, *inquit Basilius*, vti nominibus, quæ non extant in Scripturis totidem literis. *Sed hæc olim fuere: nunc alij sunt mores ejus, quæ se jactat solam esse Ecclesiam Catholicam, solã Ecclesiã. Scripturas sacras à laicis non esse attingendas, apertè quidem non docet Baronius manifeste tamen illam doctrinam insinuat in illo ipso anno. Imperatorẽ, Reges, & Principes habere jus vocandi Concilij in suis ditionibus, semper Ecclesia vetus credidit: & eo jure tam Augusti Roman. quàm Reges Francorum, & omnes Principes Christiani, nemine repugnante, constanter sunt vsi, priusquam periret de rebus Pudor. Baronius, vt cu-*

curbitis persuadeat jam inde à Concilio Niceno I. solum Papam id jus habuisse, quas adhibet machinas, modò tectas, modò apertas? quarum vt hæ sunt inuerecundiores, ita illæ periculosiores: Lectori enim incauto, & ad cognoscendam antiquitatem simpliciter intento obrepunt, & velut ex insidijs Veritati latus confodiunt. Sed deficiat me dies, & ego patientia tua, Optime & Clementissime Principum, nimis impudenter abutar; si omnes rationes explicare hoc loco aggrediar; quibus vera antiquitas, studio defendendæ modicæ vetustatis, in his Annalibus dissimulatur, obscuratur, & quantum fieri potest, aut obruitur, aut hodiernæ doctrinæ subtiliter accõmodatur. Quanquam, si æquis ponderibus rem volumus æstimare, non tam profectò conditori Annalium, quàm ipsi Pontifici, & Romanę Curię culpa deprauatę historiæ venit adscribenda. Nam Baronius quid ageret? Fateretur irrepsisse in Ecclesiam Romanam, tractu longi temporis, multas corruptelas, & quæ fuerunt à Domino prædicta infelicia lolia? Atqui per Romani Pontificis ἀναμαρτησίαν, hoc est, à peccato immunitatem, & nunquam errandi in fide priuilegium, hoc ille Romæ integrum non erat: vbi non δουλεύειν τῇ ὑποθέσει, hoc est, seruire argumento, grande fuisset nefas, & Inquisitioni obnoxium. Fateretur Monarchiam Papę, recens esse inuentum, cujus neque rem, neque nomen meliora Ecclesiæ secula nouerunt? Atqui hoc illi non permittebat Rom. Sedis Theologia; quæ tota ad hunc ἔρωτα δυσέρωτα, hoc est, amorem infelicem & perditum, dominationis, quà spiritualis, quà terrenæ jampridem est comparata. Referret suas lucubrationes ad concordiam inter Principes & populos Christianos ineundam, Ecclesiæ veram antiquitatem, tam his, quam illis partibus, sine fuco, & fallacijs imitandam proponens? Scilicet hoc Papa ferret, qui Barbarum Turcam in interiora jam Europæ admissum, vastantem omnia ferro atque incendijs, & deletis Ecclesiis, plebes integras in captiuitatem abducentem, siccis oculis videre potest; vt Principibus, & gregibus Dominicis inter se diuisis, ad pacis consilia ducem se præbeat, & de eo jure, quod iniquissimè vsurpat, nonnihil remittat, inducere in animum non potest. Quod igitur Aristidi aqud Athenienses olim legimus vsuenisse; qui in rerum suarum administratione justissimus semper habitus, vnde illi Justi cognomen; in gerenda tamen publica re, multa

contra

contra jus & æquum designauit: πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς πατρίδος, *sicut solitus fuit ipse dicere,* ὡς συχνῆς ἀδικίας δεομένην: quod rationibus patriæ sese accommodaret, quæ multa iniustitia opus haberet: *id ipsum Card. Baronio videtur Romæ accidisse: qui probitate, justitia, & studio veritatis, vt accepimus, in priuata vita non mediocrem adeptus laudem; in scribendis Annalibus, dum cupidè nimis caussæ sui Pontificis inseruit, discedere à se coactus, superiorum virtutum ne vmbram quidem retinuisse, plurimis locis deprehenditur. Sed veniam tandem ad me, & cujus maximè rei gratia hic sermo est institutus, breuiter expediam. Ego, Rex Serenissime, cum ante plures annos Baronij percurrens Annales, consilium illius, quale hactenus exposui, animaduertissem, & in historia Ecclesiastica grauissimas passim hallucinationes deprehendissem: optare ingenti cupiditate cepi, vt veritati pessimè interdum à discipulo Nerij acceptæ, seculo hoc tam erudito ne deesset patrocinium: sed potius, vt è numero prope infinito doctorum hominum, quos nostra hæc ætas in omnibus Europæ regionibus tulit, aliquis existeret, gloriæ Dei zelo succensus, qui veram antiquitatem aduersus nouitates Baronianas generoso animo susciperet defendendam. Mouebat me cum primis illa quoque ratio, apud animum quidem meum momenti longè maximi; quod concordiæ desiderio, bonorum omnium cordibus, siue harum, siue illarum partium, altè impresso, scopum istum Baronianum intelligebam vehementissimè aduersari. Quamdiu enim Principes populique Christiani sibi sinent persuaderi, studium primæuæ pietatis instaurandæ, meram esse nouationem; defensionem verò inuentionum humanarum & recentiorum, ipsissimam esse religionis à Christo traditæ antiquitatem: indubitatum est, & omni certo certius haberi debet, (errant grauissimè qui aliter judicant, & nescio quæ media consilia sectantur, quæ nulla sunt) ineundæ concordiæ, nullam amplius, neque rationem, neque spem in terris omnino superesse. Quò magis optabam, reperiri aliquem immunem, quantum fieri posset, ab illo insano partium studio, cui indulgent hodie tam multi, qui ad legendum cum fructu opus Baronianum juuentuti & minus cautis lectoribus viam muniret. Atque in hac dudum mihi suscepa senten[illegible], mirifice postea sum confirmatus, quando viros doctrina, prob[illegible] &*

pietate

pietate excellentes, idem plane mecum sentire, idem optare, cognoui. Ne longum faciam, quia cessabant meliores, ventum est ad me: & quam ego operam ab alijs expectabam, eadem cepta est à me exigi: neque id Gallorum dumtaxat meorum, quotidiano prope conuitio, dum eram in patria; sed etjam prestantissimorum Theologorum, aliorumque hortatibus, qui ea super re, ex Anglia tua, Germania, ipsa etjam Italia, literas ad me dederunt creberrimas. Etsi autem incepti tam ardui magnitudo, virium mearum tenuitas, & necessariorum præsidiorum carentia, ad hæc, occupata opera in alijs literis pro mea virili excolendis; Iustæ mihi caussæ fuerunt, cur morem gerere amicis recusarem; tantum tamen cohortationes frequentes bonorum apud me valuerunt; vt qui induci non poteram, quamdiu fui in Gallijs, vt operi manum admouerem: inductus sim tamen, vt de Historia Ecclesiastica illustranda dies noctesque cogitarem. Inter hæc rebus humanis Henricus Magnus est exemptus, & vnius parricidæ scelere æternùm detestando, nutantibus Galliarum fatis, omnium Gallorum fortunæ in periculum præsentissimum sunt adductę: mihi quidem tam inopinatus, tamque immanis casus, tantum rerum præsentium, ipsiusque adeò vitæ fastidium attulit, vt qui nullam sine literis vitalem vitam hactenus credideram, libris tunc temporis renuntiarem. Tenebat me annos jam plurimos incredibile quoddam desiderium, florentissimum hoc regnum tuum inuisendi, Ecclesiæque Anglicanę, quam ex fama & libris tacitus dudum venerabar, formam cognoscendi; multo autem magis dexteram tuam, Princeps Principum decus, contingendi, & illas tot tantasque virtutes, sapientiamque altam, propius inspiciendi, quas in tua Majestate Orientis hodie atque Occidentis populis stupore defixi admirantur. Cujus voti ad exitum ducendi facultas quum semper mihi antè defuisset, occasionem rerum in Gallijs, inquietarum magis, quàm turbatarum, duxi arripiendam, vt priusquam redirem cum Musis in gratiam, huc excurrerem. Non est hîc commemorandi locus, quantum, aut beatus tuorum populorum status, aut Ecclesiæ tuæ præsens felicitas, aut denique tuę Majestatis inexplicabilis humanitas, & illa inusitata virtutis absolutæ species, me ceperint: certè, cùm Rex Christianissimus, & Regina Mater, Princeps sapientissima, fecissent mihi potestatem commorandi in tua aula, &

Maje-

Maiestati tuæ inseruiendi, quamdiu id ipse non nolle videreris: non inuitus, & patriæ charitatis, & consuetudinis amicorum, quos habeo Lutetiæ, & in aliis Galliæ partibus, neque obscuros neque paucos, ad tempus sum oblitus. Hic primum, Rex Serenissime, beneficio tuo immortali, frustra mihi per tot annos optatam occasionem simul, & facultatem adipisci contigit, res veteris Ecclesiæ, omissis aliis curis omnibus, pro ingenij viribus, & copia eruditionis, si qua illa in nobis, illustrandi, quæque dudum in eo literarum genere eram commentatus, in lucem proferendi; atque eadem opera Baronianos Annales ad Veritatis amussim examinādi, & veram Antiquitatē contra Nouitatē asserendi. Quo in opere sane arduo & virium, fateor, non istarum, an hoc assecutus sim Dei ope, studio & vigiliis meis, vt Ecclesiæ aliquid meæ lucubrationes sint profuturæ, meum non est dicere: tuum est Rex piissime, idemq; doctissime, iudicare & statuere. Mihi hoc vnū bona conscientia profiteri licet, summā voti mei in hac scriptione versantis, hanc fuisse; vt Iudæ Apostoli præcepto obtemperans, pro fide semel tradita decertarem, & falso creditæ antiquitati laruam detraherem. Quod si vitam Dominus IESVS dederit, cæteros quidem tomos strictim percurrere fert animus; primum vero, vt in quo legitimæ victoriæ certa spes est posita, religio mihi fuit, non quanta maxima poteram diligentia examinare. Nam si probatum semel fuerit, initio nascentis Ecclesiæ omnia illa fuisse incognita, quæ hodie fidei articulis inseruntur, ac propterea in controuersiam vocantur, conclamata est caussa Pontificia: cui penitus euertendæ, vel illa sola Filij Dei verba, NON SIC FVIT A PRINCIPIO, aut Iudæ illud vnicum SEMEL, abunde sint suffectura. Accipe igitur Rex Serenissime, quod supplex offero Maiestati tuæ, multis nominibus tuum opus: quod rudi cogitatione in Galliis informatum, in regno tuo, tuis præsidiis, tuis auspiciis inchoatum, & aliqua saltem ex parte ad vmbilicum perductum, in clientelam tuam, si pateris, gestit recipi: vt augustissimo nomini tuo honorique inscriptum & consecratum, meæ in aula tua moræ diuturnioris, animique mei non ingrati, apud præsens & ventura secula extet monumentum. Tuum est, Rex sapientissime, proprie tuum, de nostris cum Baronio disputationibus cognoscere & sententiam ferre: qui literarum disciplinarumque omni genere supra hominum fidem quum sis excultus, or-

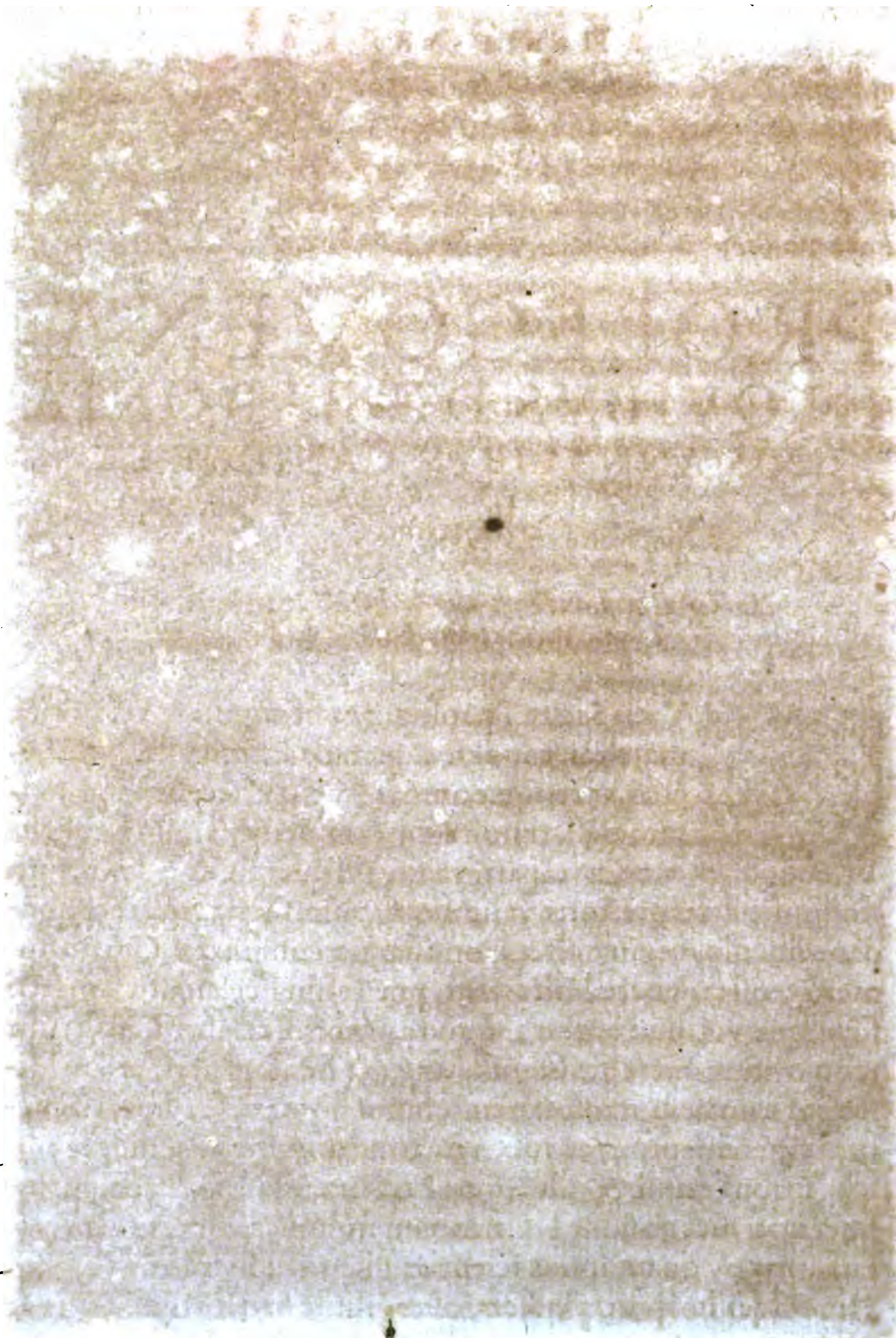
bemq; adeo scientiarum mente illa tua ignea complexus teneas; præcipue tamen pietatis primæuæ studio te esse accensum, non solum dictis factisque, sed etiam scriptis doctissimis comprobasti. Tuum est, proprie tuum, si quis pro fide semel tradita decertet, Maiestatis tuæ vmbra illum protegere: FIDEI enim DEFENSOR audis: quem gloriosum titulum, illi potissimum ex omnibus inimicis tuis tibi inuident, qui in proximorum seculorum nouitatibus acquiescentes, ad primitiuæ Ecclesiæ tempora, quæ est demum vera antiquitas, neque ipsi volunt, neque alios patiuntur oculos attollere. Bellarminus enim, Becanus, Suarius & ille infamis parricidarum patronus, Andreas Cretensis Iesuita, totusque adeo ille grex scriptorum infrunitorum, qui ad impugnationem Epistolæ tuæ Monitoriæ omnibus ingenij viribus tantopere incubuerunt; quo alio genere armorum, nisi antiquitatis ψευδωνύμου, hoc est, falso dictæ, vana specie instructi, in certamen descenderunt? Tuum est, proprie tuum, pro veteris Ecclesiæ disciplina pugnantes regij clypei, quem pro sinceræ pietatis defensione gestas, vmbone propugnare. Qui Ecclesiam habeas in tuis regnis, partim iam olim ita institutam, partim magnis tuis laboribus ita instauratam, vt ad florentis quondam Ecclesiæ formam nulla hodie propius accedat, quam tua, inter, vel excessu, vel defectu peccantes mediam viam secuta. Qua moderatione hoc primum assecuta est Ecclesia Anglicana, vt illi ipsi, qui suam ei felicitatem inuident, sæpe tamen, ex aliarum comparatione, illam cogantur laudare: deinde, vt etiam in remotißimis terris positæ Ecclesiæ, communione iungi cum tua vehementißime cupiant. Quod nuper magni beneficij loco vidimus enixe petiisse vnum è Patriarchis Orientis, cuius literas, itemque vnius Episcoporum Asiæ, ad illustrißimum Præsulem Dominum Cantuariensem, prudentißime scriptas, & antiquam pietatem redolentes, magna cum voluptate ante paucos dies legebamus. Postremo tuum est, bellorum Domini fortißime imperator, (nam cuius potius?) doctrinæ Hildebrandinæ fundamenta euertentes, quod hoc libro strenue factum est, & caussam Principum, pio animo, contra Nouatorum genus peßimum agentes, in numeros tuos referri iubere: qui vnus hodie, Regum ac Principum caussæ Regiæ patrocinio suscepto, & de hæreseos illius defensoribus nobilißimo parto triumpho, cæteris tui ordinis Principibus exemplum dedisti, quid facere illos opor-

oporteret, ſi dignitatem ſuam, ſi ſubditorum ſuorum vtilitatem, ſi communem ſalutem ſibi curæ eſſe, apud Deum & homines vellent facere teſtatum. Oro venerorque Deum Patrem, per Ieſum Chriſtum, illum vnicum mundi Saluatorem, & omnis bonæ donationis auctorem; vt te Rex Sereniſsime, vnicum hodie rei Chriſtianæ columen, quam diutiſsime lex humanæ naturæ feret, ſeruet incolumem: tuam Maieſtatem ſuo Spiritu vere ἡγεμονικῷ, *hoc eſt,* princi-pe, *regat, dirigat: inclytam ſobolem tuam, & nunc, & ſemper in poſterum, omni maximarum benedictionum ſuarum genere quam largiſsime cumulatam, regnorum tuorum ſceptra pie, pacate, beate, quod tu nunc facis, olim moderantem, recenti ſemper laude præſtet florentem, Amen, Amen.*

Sereniſſimæ tuæ Maieſtatis

humillimus & ſubmiſſiſſimæ deuotionis ſeruus,

Iſaacus Caſaubonus.

PROLEGOMENA, IN QVIBVS DE BARONIANIS ANNALIBVS CANDIDE ET ΦΙΛΑΛΗΘΩΣ, hoc est, *veritatis studio*, disputatur.

Lectori Christiano & φιλαρχαίῳ, hoc est, antiquitatis studioso, *salutem in Domino*.

CVVM Sacræ Theologiæ ea sit dignitas, vel potius majestas, candide & pietatis antiquæ studiose Lector, vt reliquæ omnes scientiæ necesse habeant ipsi ancillari: non omnes tamen disciplinæ eodem modo, vel pari gradu, illi inseruiunt: sed earum nonnullę sunt interioris, vt sic dicam, admissionis, arctiore quodam vinculo Reginæ illi & Dominæ suæ coniunctæ. Quo in numero censeri debere Historiam, præsertim Ecclesiasticam, satis superque vel illud arguit; quod à primis Ecclesiæ Christianæ temporibus, quale per singulas ætates Theologia, tale etiam Historia fatum semper est experta: simul floruerunt, simul iacuerunt: incrementum aut decrementum simul acceperunt.

Tribus primis seculis, quæ Ecclesiæ infantia, & tempus innocentiæ dici possunt, Christiani homines in praxi veræ pietatis, magis quam ipsius scientiæ Theoria, fuerunt occupati. Hinc fidei hostium persecutiones, illinc Sanctorum Zelus &

stupenda constantia, magis, quam exculta insigniter scientia Theologiæ, tempora illa nobilitarunt. Idem plane de Historiæ studiis dicamus licet; Tatianus enim, Theophilus, Clemens Alexandrinus, Iulius Africanus, & si qui alii ad genus hoc eruditionis animum applicuerunt, ij de Historia Ecclesiastica, magis videntur cepisse cogitare, quam ad eam Spartam ornandam serio se accinxisse. Histori illorum temporum, Acta Martyrũ erant: quæ non sunt Historia Ecclesiæ, sed pars duntaxat illius.

Tempore Constantini Magni, mutata orbis Romani facie, Ecclesia, quæ fugere & latere, vt plurimum, aut omnes malorum ideas perpeti hactenus fuerat coacta, in libertatem vindicata, rebus omnibus florere subito est visa. Vt iure merito hoc seculum cum duobus sequentibus, ἀκμὴ τῆς ἐκκλησίας, flos ipse Ecclesiæ, & ætas illius aurea queat nuncupari. Hæc illa sunt beata secula, quæ Athanasios, Hilarios, Basilios, Gregorios, Ambrosios, Hieronymos, Chrysostomos, Augustinos, Cyrillos, & similia lumina tulerunt: à quibus quantopere scientia Theologiæ fuerit illustrata, dicere nihil attinet. Hic fuit fructus illius pacis & felicitatis, quam sub Imperatorib. Christianis Ecclesia Dei est cõsecuta. Quum igitur Theologica studia vbiq; tunc florerent; Historia quoq; Ecclesiastica, hactenus plane ignorata, cepit efflorescere, tanquã fructus alter pacis sub piis Augustis longe vberrimus. Primus imperante Constantino Eusebius Cæsariensis, sui seculi sine Controuersi vir eruditissimus, ad scribendam Ecclesiæ Catholicæ Historiã καθολικὴν & vniuersalem, animum appulit: primus certe, quod affirmat ipse libri primi initio, manum operi admouit, & orsus à natiuitate Domini, rerum gestarum seriẽ ad sua vsque tempora singulari diligentia pertexuit. Eusebii exemplũ postea secuti sunt, qui hodieq; extant, quiq; ab Euagrio soli nominantur, Sozomenus, Theodoritus, Socrates, & post hos ipse Euagrius: cuius historia in anno desinit Imp. Mauritii decimo, Domini sexcentesimo, tribus demptis, vel paullo plus.

Post seculum sextum quam sit paullatim vna cum temporũ

conditione immutata prior forma Theologiæ, nemo poteſt veteris memoriæ peritus ignorare. Magni viri, quales priora ſecula viderant, aut nulli aut admodum rari apparent. Scripturæ minus diligenter tractantur, minus ſimpliciter exponũtur. Res externæ, miracula, imagines, reliquiæ, Sanctorum cultus, ac tandẽ vnius Papę dominatio & Monarchia, prioris religionis inſtitutis ſuccedunt. Igitur qualis fuit iſtorum temporum Theologia, talis & Hiſtoria. Nam & in Hiſtoricis monumentis, miracula vt plurimum vtramq; paginam conficiebant, vel à Sanctis, vel ab imaginibus, vel à reliquiis edita: atq; vt ſupremum Eccleſiæ Monarcham Theologi agnoſcebant; ita multi Hiſtoriam ſcribere profeſſi, Ro. Pont. ſucceſſiones, Antipaparum ſchiſmata, aut nouas artes à Papis excogitatas, firmandæ potentiæ ſuæ, literis mãdare; id vero erat hiſtoriã ſcribere Eccleſiaſticã. Soleo dubitare, debeamne illa ſecula καιροὺς τερατολογίας, h. e. *temporà portentiloquiorum*, an ἀγνοίας, h. e. *ignorantiæ*, nominare: fuit ſane illorum temporũ & imperitia meliorum literarum magna, & miraculorum benigna copia; verorũ ſine dubio multorũ, ſed & falſorũ nihilo pauciorũ.

Secuta eſt tandẽ, Dei immortalis nunquã tacendo beneficio, literarũ παλιγγενεσία, h. e. *quaſi à morte ad vitã reuocatio*: quã ratio tẽporũ excepit adeo varia, adeoq; è cõtrariis mixta; vt nõ facile ſcias, gratulari ſuperiori ſeculo & huic noſtro iure meliore queas, an vicẽ dolere. Poſtquã è denſiſſimis tenebris lux literarũ emerſerat; oẽs artes, oẽs ſcientiæ & diſciplinæ, ipſa imprimis Sacra Theologia, breui tempore ita ſunt excultæ, ornatę, auctæ, vt eo nomine florentiſſimo cuiq; priorum ſeculorum, quod proxime eſt elapſũ, videatur poſſe anteponi. Sed hãc felicitatẽ infelicitas nihilo minor, ex diſſenſione in cauſſa religionis, eſt comitata. Qua ex re natę ſunt inter populos Europę diſcordiæ implacabiles, odia plꝰ quã Vatiniana, bella diriſſima, & nullũ non malorũ genus. Inde illa nomina prius nũquã hoc ſenſu audita, Pontificiorũ & Proteſtantiũ. Inde ſtudia partiũ, non ſolũ in vita hominũ, ſed etiam in

ſcriptis

ſcriptis palam dominantia. Inde vnius & eiuſdẽ religionis Chriſtianæ duplex & multum diuerſa Theologia: in maximi quidem momenti capitibus doctrinæ, arcano prouidentiæ diuinæ beneficio, vt plurimum, conſentiens; in aliis diſſidens, & in mutuam perniciem coniurata.

Quod de Theologia hodierna diximus, de Hiſtoria Eccleſiaſtica dictum puta: nam & hodie non minus quam olim vtriuſque idem eſt fatum. Ergo etiam in Hiſtoriam ſtudia partium penetrarunt; & Veritas, quam homines pagani, ſolius naturæ ducti inſtinctu, pronunciarunt, vnicam eſſe legem Hiſtoriæ; victa ſtudiis partium, aut ſi ita mauis, rationibus vtilitatis, in rerum antiquarum narrationibus, pro affectibus narrantis, aut expreſſa, aut ſuppreſſa, aut aliquo mangonio corrupta reperitur. Quare cum hodiernis de religione controuerſiis, quæſtio de Antiquitate interueniat: videas alios, quib. nihil eſt antiquum, niſi quod ipſi pro ſuo arbitrio prius iudicauerint Orthodoxum: alios contra, omnia velle eſſe antiqua, quæ ipſis placent; vel ſi ante pauca ſecula, vel ſi heri aut nudiuſtertius fuerint inuenta. Quod ſi hic morbus ἐπιδήμιος, hoc eſt, *popularis*, plebeia tantum & vilia ingenia occupaſſet, minus id eſſet dolendum: nunc quũ viri primarii & excellente doctrina præditi eodem animi morbo deprehendantur laborare, quis Eccleſiæ vicem non doleat? Nam ſi in quæſtione, de eo quod antiquum eſt aut recens, quæ facti, vt ſic dicam, quæſtio eſt, & ὅτι, hoc eſt, *de rei exiſtentia*, conuenire inter doctos non poteſt; magna ſcilicet ſpes reſtat, in quæſtione διότι, hoc eſt, *expoſitionis cauſſarum*, aut de mente Scripturarum poſſe inter eos conuenire.

Ne alios nunc commemorem, noſtra memoria in Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ collectione aut illuſtratione verſatos, *quos fama obſcura recondit*; quis neſcit, Cardinalem Baronium operam in eo genere literarum adeo inſignem poſuiſſe, vt omnibus ſua diligentia palmam præripuerit? Hic enim eſt, qui primus omnium,

totius

totius Orbis Christiani res gestas, præsertim autem quæ ad Ecclesiam pertinebant, in continuam seriem annorum sic digessit, vt si vnius vrbis Fastos concinnaret: qui nescio vnde ex abdito, tam multa plane prius ignota, primus prompsit in lucem, qui antiquorum Episcoporum in magnis vrbibus successiones; veterum hæreseon originem, progressum & finem; tempora Ecclesiæ, siue tranquilla, siue turbulẽta tam accurata diligentia explicuit: qui deniq; merita sua in Ecclesiam, si immoderato partium studio non corrupisset, dignus erat sine controuersia, cui omnes, & veteres & recentiores, qui illam eruditionis partem vnquam attigerunt, assurgerent, & fasces submitterent. Sed vir eruditissimus quando ad scriptionem se accingebat, de approbanda fide sua ex æquo omnibus, sicuti par erat fidelem historicum, adeo nihil cogitauit; vt contra, id summo studio videatur egisse ne, qui in negotio religionis alia sequebantur castra, vllũ vsquã æquitatis vestigium in suis scriptis reperirent. Adeo in defensione illarũ partium quas probabat, totus est vbiq;. Historiam professus, non solum Theologum, sed etiam persæpe disputatorem è schola agit. Locos communes, à narratione historica digrediens, sæpissime contexit; præsertim in 1. tom. Protestantes passim nullo discrimine, conuitiis, maledictis & infandis calumniis incessit. Iura Principũ, quæ à paucis seculis obtentu religionis imminui ceperunt, ita cupide, quoties datur occasio, contrahit, arrodit, euertit, vt natum in Regno noscere nequeas; educatũ, altũ & auctum Romæ facile agnoscas. denique ita se gessit Baronius totis 12. suorum Annalium tomis, vt qui dubitari nollet, præcipuum sibi scopum fuisse, Papalem Monarchiam stabilire, amplificare, & ad cœlum vsq; euehere.

Sed fallor fortasse iudicii, & quam in aliis moderationem desidero, ipse non præsto. Sane cum non ita pridem in Epistola ad Frontonem Ducæum de hoc Baronii scopo aliquid parce & modeste dixissem; repertus est Romæ infamis quidam parricidarum

rum patronus, nouum è Creta prodigium, Andreas Iesuita, qui negaret rem ita habere vt dixeram: idque eo maxime argumento confirmaret: quod è tam vasta mole Annalium, ne vnum quidem locum afferre potuissem, vnde fidem dictis facerem. Equidem nebulonis infamis calumnias tanti non penderem, vt vllam ipsius rationem habendam arbitrarer; nisi esset certissimum, è tot lectoribus horum Annalium, oppido paucos esse ac fortasse paucissimos, qui iustum illorum pretium norint, quive satis intelligant, quid in iis laudandum, quid excusandum, quid ne excusandum quidem. Atqui certissimum illud est; quemadmodum sumuntur à conuersantibus mores, & quædam in contactos corporis vitia transiliunt; ita lectorum animos, ex iis quæ legunt, voluntatem & iudicium formare.

Eam ob caussam nos, quibus in hoc opere suscipiendo propositum fuit, (sicut in Epistola ad Regem Serenissimum pluribus exposuimus,) lectori, minus in his literis exercitato, viam munire; quo certiores fructus ex horum Annalium lectione possit percipere: priusquam ad rem aggredimur, faciendum duximus, vt nostrum de hoc ingenti opere iudicium, candide quidem & libere; sed absq; liuore aut alienæ gloriæ obtrectatione, paullo accuratius exponeremus. Enimuero, pie Lector, cum tota hominum vita inter errores volutetur, vt scire hominum vt Sapientes olim pronunciarunt, nihil sit; cur adeo mirum tibi videatur, in opere tam arduo, tam vario, tam longo, multa inueniri nota culpæ digna? Non hominis, sed humanæ naturæ vitium est, errare, falli ac decipi: doctorum autem errores modeste indicare, non est iniuriam illis facere; sed Deo suam gloriam asserere, qui solus ἀναμάρτητος, hoc est, *ab omni peccato & errore immunis*; & de humano genere præclare mereri; occasionem errandi, secuturis alioqui male præeuntes, amouendo. Equidem ad hanc disquisitionem, etsi atrocibus maledictis scelestissimi nebulonis è Creta prouocatus, eam animi æquitatem adhibebo, vt sur-

vt suspicionem inuidiæ vel malignitatis & κακοηθείας, non sim reformidaturus.

Vt ad rem accedamus; profitetur Baronius in fronte primi Tomi, fuisse sibi propositum, quādo opus hoc instituit, non solū res gestas Ecclesiæ stylo condere, vel etiam Imperatorum, Regū ac Principum, quæ essent cum Ecclesiasticis coniunctæ: sed hoc amplius, temporis rationem, quantum fieri posset, exactam inire; quæcunque in Historiæ explicatione obscura & interpretationis luce indigentia occurrerent, illa omnia elucidare; Monarchiam Ecclesiæ visibilem, semper in Ecclesia conspicuam demōstrare, & Religionis Christianæ in eadem fide propagationē. Vides incepti magnitudinem, varietatem, & difficultatem. Nam ad historiographi partes implendas, vel primum caput erat suffecturum; secundum pertinet ad Chronographum, cuius munere fungitur Baronius non raro: tertium Philologi aut critici operam desiderat, non historiographi: quartum caput & quintum, vti quidem in his Annalibus tractantur, ad partes spectant Theologi. Vt igitur legitimum operis huius pretium intelligamus; id videndum est, quam bene vnus homo Baronius tot personas, quas ipse sibi imposuit, in opere suo gesserit: Historiographi officium (inde enim ordiemur) in his tribus fere est positum, diligentia, iudicio, fide. Nam & diligentia in colligenda scribendorum materie, opus est non vulgari: & iudicio non minore, vt videas quibus credas; fides autem in eo spectatur, vt in narratione historiæ, nudam veritatem exponas, siue illa tibi probentur, quæ gesta sunt, siue improbentur. Fingere enim quæ cupias fuisse facta, & pro rebus gestis ea narrare, poeticæ licentiæ optime conuenit; ab Historicis expositionibus est alienissimum.

Quod igitur ad ad diligentiam attinet; ea vero in Baronio tanta fuit, vt vix desiderari maior queat. Retulit ille in suos Annales, nō solū quæcunq; à priorib. omnib. Historiographis, siue

Græcis, siue Latinis, erant commemorata: sed etiam quæcunque apud Patres aut alios cuiuscunque generis Scriptores sparsim leguntur ad res Ecclesiæ pertinentia. Neque fuit ei satis, auctores vulgo notos & publicatos in consilium adhibere; sed celebriorum plerarumq; Bibliothecarum forulos vel ipse, vel per amicos, est scrutatus, vt ad plenam rerum Ecclesiasticarum cognitionem, nihil, quoad eius fieri poterat, prætermitteret. Hoc vt magna dignum laude; ita illud iure non laudes, quod rerum copiæ intentus, delectum sæpe nullum habuit veri aut falsi; pertinere ad suum officium ratus, vt in Annales falsa interdum non minus quam vera comportaret. Multa ergo passim commemorat è libris Apocryphis aut fabulosis scriptoribus, quæ non dubitabat esse falsa; eo tantum fine, ne quid à quoquam dictum fictumve prætermitteret. Exempla adeo sunt passim obuia, vt illa adnotare non sit opus. In anno vero Domini 52. numer. 2. narraturus de iis quæ Paulus Athenis gessit, meram adfert ex Hilduino fabulam; excusatione hac suum factum tuetur: *quæ quidem licet non in omnibus nobis probentur; tamen ne quid subtraxisse ab auidis legentium animis videamur, hic eadem voluimus descripsisse: quum alioqui sic comparati simus, vt velimus pauca potius sed solida, certaque fide constantia persequi, quam multa congerere, quæ fide vacillent ac nutent*. Vbi plane Baronius vetus dictum tollit; *video meliora proboque, Deteriora sequor.* Nam postremis verbis legem proponit, quam sequi debuerat; prioribus ostendit, non fuisse propositum sibi in condendis Annalibus legem illam seruare: quod & alibi non semel profitetur; vt in anno XXXIV. 192. vbi postquam è falsis Pilati Actis ineptum figmentum recitasset, subiicit hæc: *qualia autem sint ea omnia, fides apud auctores remaneat: nos vero sic ponimus, ne quæ ab antiquis sunt enarrata, inconsulte prætermisisse videamur.* Hic iure aliquis miretur & caussã quærat, cur Baro. operi tã graui adeo putidas interdũ fabulas inseruerit: de iis loquor fabulosis narrationib. quas ipse improbat: sunt. n. alię fortasse non minus

aniles, quas propterea inseruit, quia fidem illis habebat; de quo postea dicendum. illas vero priores quod non prętermiserit, duplici ratione factum ab eo videtur; nam præter studium immodicum nihil quicquam prætermittendi, de quo diximus; etiam illa ratio potuit ipsum mouere; quod non ignoraret, multorum è suis partibus ingenia hodieq; in hac tanta literarum luce, anilib. fabulis ita delectari, vt ne historiam quidem Ecclesiasticam ab illis esse repurgatam, æquo animo essent passuri. Neque vero inanis erat hic Baronij metus; quod euentus comprobauit. Nam ex iis qui post ipsum scripserunt, non pauci in eo laborarunt, vt fabulas, vel aperte, vel saltem silentio damnatas à Baronio, ab obliuione vindicarent. Vide, si lubet, quæ obseruamus de Christophoro à Castro, Iesuita Hispano, Exercitatione prima, diatriba 15. Sed multo diligentius hoc ipsum conatus est postea præstare Hispanus alius, Iohannes de la Puente, ex ordine Prædicatorum; cuius recentem librum nugacissimarum nugarum, & reprehensionum Baronij sæpe iniquissimarum plenum, nuper Oxonij in illustri Bodlæana Bibliotheca non sine risu & iusta indignatione percurrebam.

Est obseruare in his Annalibus & aliud nimiæ diligentiæ peccatum, non sane leue. Cupiditas enim immoderata, omnia trahendi ad propositum suum, quæ vsquam legerat, Baronium sæpe adegit, vt inepta quædam & absurda Annalibus insereret. In Apparatus num. 27. & 28. multa prodigia commemorantur è Suetonio, Dione, Plinio, aliis, quasi fuissent signa aduentus Domini: quum eiusmodi portenta singulis fere annis à Liuio, cæterisque Historicis commemorentur: neque dubium sit, pleraq; illorum esse mera ludibria, quę non possunt nisi absurdissime ad Christi apparitionem referri. In anno primo num. 15. narratur, Augustum, qui Iudæos prius vehementer oderat, cognito aduētu Christi, vehementer illos cepisse amare: quæ mera est hallucinatio, è cupiditate nata referendi in Annales beneficia Augusti

in Iudæos: quod vt commoda occasione faceret, miraculosam illam mẽtis mutationem in illo principe coactus est fingere, sicut suo loco ostendimus. In anno 11. Lex Papia Poppęa prolixe exponitur; quę ad commendationem vitę asceticę, quam obtorto collo trahatur, dictum est in Exercitatione octaua. In 16. narratur mors Augusti. Ibi igitur ex iis quæ per iocum maximus ille princeps fecerat, occasio sumitur disputandi prolixe de pallio, & de præstantia linguæ Latinæ: quo nihil importunius neque absurdius fieri poterat. In 31. 70. exponitur historia Paralytici per tegulas demissi, Lucæ 5. 19. meminerat Baronius legisse apud Ciceronem, de Antonio per tegulas quondam demisso. Locum igitur Ciceronis adnotat: sed tam absurde, vt nihil queat magis, sicut ostendimus. In 32. 14. tractatur præceptum Domini, quo vetatur battologia in Oratione: Baronius eo refert, quæ legerat de comam iactantibus: absurdissime prorsus, & ineptissime. Sic quia legerat apud Dionem, Legionem Ferratam, in Iudæa stationẽ aliquando habuisse; non dubitauit scribere Centurionem, cuius habetur mentio Matthæi 8. 5. vnum ex eius legionis fuisse Centurionibus. In quo ratio ipsum quantopere fugerit, declaratum est Exercitatione decimaquarta. In 30. 37. ab aquis fontis Siloæ transitur ad fluuium Sabbaticum. Occasio nempe quærenda erat Plinium reprehendẽdi; quem nos tamen rationibus defendimus non vanis. Locum Suetonij de Syriacis legionibus, quæ solæ nullam Seiani imaginem inter signa coluerunt, frigidissima coniectura ductus, proposito suo accommodat, in anno 33. 48. In proximo anno nonagesimoquinto, vt referret quæ legerat de poculis myrrinis ad vinum ἐσμυρνισμένον, hoc est, *myrrathum*, cuius fit mentio in passione Domini, quam multa, quam grauia peccauerit, piget dicere. In 44. 60. illa tot mirabilia, quæ Romanis dicuntur accidisse ad Petri aduentum Romam, quis neget certissimum esse argumentum illius de quo loquimur studij immoderati, trahendi omnia ad historiam

storiam Ecclesiasticam? numer. 74. caussa affertur, quare Paulus se nominauerit ἐκτρωμα, *partum abortiuum*, I. Corinth. 15. 8. è Suetonio Tranquillo, abortiuos Senatores Roman. commemorante: quo si respexisse Paulum existimauit, mire illum ratio fugit. In quadragesimoquinto, 24. de osculo pacis Christianorum disserens, & de Poetarum osculis sermonem exorsus, non sensit delapsus ad osculi genus, inter amantium nequitias nequissimum, quod χύτραν vocabant. Addit autem; *nullum vnquam de his legimus penes Christianos exemplum*: quorsum igitur illas fœditates inter sanctissima Ecclesiæ instituta? In sexagesimoprimo affert coniecturam suam, videri Paulum è carcere liberatum Romæ, propter gaudium publicum è cæde Agrippinæ matris Neronis: & in sequente ait, cum in Apocalypsi 3. 18. datur consilium Laodicenis, vt vestes albas sibi parent: putare se allusionem esse factam ad lanas Laodicensium nigras, quarum Strabo meminit; quæ coniecturæ mihi quidem videntur niue Gallica frigidiores. In anno 98. 9. *cerdones* apud Iuuenalem interpretatur de Christianis, & poetæ hanc vult fuisse mentem, tunc periisse Domitianum, quando Christianis ceperat esse metuendus. Sed quem inueniet, qui hoc persuadeat? In 164. II. Tatiani locum, ad Crescentem Philosophum Cynicum refert, quo pantomimorum gesticulationes & motus loquaces venustissime & χειρονόμως describuntur. Est autem ille error tantus, & adeo manifestus, cum loquatur ibi Tatianus de ludis Paganorum, vt excusari non queat. Sed vir eruditissimus, præ nimia diligentia, & illo studio, de quo diximus, nusquam non isto modo peccat.

Iudicium in historico varie potest considerari; nos hic de scriptorum delectu agimus, ad quem habendum, scripturo de Ecclesiæ rebus, præsertim antiquissimis, iudicio opus non mediocri. Nam cum pauci adeo Scriptores vere antiqui & γνήσιοι, h. e. *genuini seu germani*, ad nos peruenerint, qui prima Ecclesiæ secula

de-

deſcripſerint; euenit tamen, vt de rebus illis vetuſtiſſimis plurima mentio reperiatur apud ſcriptores poſteriores, & vt plurimum fabuloſos aut nimium credulos. Sed & vniuerſa Eccleſiaſtica hiſtoria, etiam proximorum ſeculorum, fabularum figmẽtis mire eſt inuoluta; vt ſæpiſſime ſit difficillimum per obſeptum iter tot difficultatibus ad veri cubile peruenire. Neque hoc non vidit Baronius; cuius ea de re, & nominatim de Actis Martyrum & Martyrologiis, tanta licentia ſæpe deprauatis, querimonias in primo tomo, & fere in ſingulis legere eſt grauiſſimas. Idem igitur pleroſque ex illis fabuloſis ſcriptoribus, qui tanti hodieq; à multis fiunt, & damnat & reiicit à ſuis Annalibus, ſicut virum grauem decebat. Eius generis ſunt Dorotheus, Prochorus, Abdias, Meliton, Epiſtola ſub nomine Hieronymi ad Paulam & Euſtochium, de tranſitu Mariæ, item alter eidem magno patri attributus liber, de natiuitate Mariæ, Auguſtino aſcriptus ſermo 35. de Sanctis, Acta Andreæ, & alij plurimi. Sed & auctoribus alioqui nõ pœnitendis, vel etiam præclaris, propter τὸ φιλόμυθον, hoc eſt, *ſtudium fabularum*, aut incuriam ſecernendi veri à falſo, fidem merito & prudenter derogat: vt Oroſio, Gregorio Turonenſi, Cedreno, Metaphraſtæ, Damaſceno, in libris de imaginibus, & id genus non paucis. Magna hæc eſt, quis neget? laus Baronij: ſed quæ longe maior futura erat, ſi conſtitiſſet ipſe ſibi, neq; adeo varium ſe in hac parte præbuiſſet; ſicut oſtendemus, cum de Critica illius dicemus.

Fidei quoque laudem neque adimere Baronio, neque tribuere ſine exceptione poſſumus. Diligentia illa tanta qua vſum ipſum indicauimus, & tot auctorum reiectio, quos ipſe à ſuis ſacris arcuit, luculenter declarant, non habuiſſe ipſum ſuſque deque, falſa pro veris tradere. Sed enim amor veritatis, & ſuſceptum ab eo patrocinium, parum omnino inter ſe conueniebant. Vnde factum, vt toties in Baronio fidem deſideremus, quoties ille hiſtoricum exuit, vt indueret patronum. Recte olim exacti vir iudi-

iudicij, Dionysius Halicarnasseus dicebat; in ferenda sententia de aliquo historico cum primis spectandam esse τὴν διάθεσιν τοῦ ξυγγραφέως, hoc est, *affectum authoris*, *seu* quomodo animatus ad scribēdum accessisset: Vix enim, ac ne vix quidem, fieri potest, quin scriptio affectum animi prodat. Propterea Græci historias, in quibus scribentium affectus eminent, elegantissime comparant speculis διαστρόφοις, παραχρόοις, & ἑτεροσχήμοις, hoc est, *peruersis*, *alienos colores*, *& alienas figuras exprimentibus*, *seu* quæ res oppositas non referunt quales sunt, sed corrupta forma, vel colore non suo, vel figura aliena. Cum igitur Baronius Romanæ Ecclesiæ splendorem respiciens, Dominum IESVM nobis describit Cęnatoriis magni pretij indutum, & ad S. Eucharistiæ insttuitionem vestimenta adhuc pretiosiora assumentem; cũ stabiliendæ Papæ Monarchiæ Petrum inducit Monarcham inter Apostolos agentem, Paulo & cæteris collegis sua pensa assignantem, denique regio more imperantem; cum Ro. Augustos facit veniam vel auctoritatem concilia indicendi à Ro. Pontif. petere: cum inducit Concilia vniuersalia, confirmationem suam à Papa expectantia, quasi aliter nihil foret actum: cum similia his alia sexcenta nobis narrat, merito fides eius laborat: qui res non exprimit, quales inuenit, sed διαστρόφους, παραχρόους, ἑτεροσχήμους, hoc est, *deprauatas*, *alienis coloribus & figuris præditas.*

Pertinent etiam ad auctoris διάθεσιν & affectibus corruptam mentem, illa horrenda conuitia, quæ passim toto opere iaciuntur in Protestantes, quos nunquam aliter pro sua modestia Christiana, nisi *hæreticos* aut *Nouatores* appellat; aliquando, *impios Epicureos*, vt in anno trigesimoquarto, 272. interdum *à Simone Mago ortos*, trigesimoquinto, 24. pari ratione, vt cum alibi auctores reformationis nominat *sine sacris Scripturis Theologos*. Ridicule istud quidem. *Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ.* In anno Domini DCCC. commemoratur Sergius, Manichæus hæreseon horrendarum pater, præcursor Antichristi, Mahometis.

Ibi ſcribit Baronius; *Videant Nouatores; & recognoſcant ſuum ipſorum Catechiſtam Diabolum, qui eadem, quæ ipſos, docuit Sergium per Manichæum, & erubeſcant ſuam ipſorum intuentes originem & auctorem.* Deinde ait, à Diabolo didiciſſe Proteſtantes Hagiomachiam; & credere etiam Laicis Scripturam: quum Eccleſia Catholica nemini vnquam Scripturas, niſi Theologis, commiſerit legendas. Sed hæc poſtrema affirmatio de Eccleſia vetere Catholica mendacium, adeo infandum & apertum continet, vt nemini mediocriter ſano poſſit eſſe dubium, etiam præcedentes calumnias ab eo eſſe profectas, qui eſt pater mendacij. In anno milleſimo centeſimo decimooctauo deſcribuntur fanatici errores Baſilij, Bongomiliorum auctoris. Reiecit libros Moyſi, ſeptemque tantum diuinæ Scripturæ libros recepit. Deum humana forma præditum dixit: Mundum creatum ab Angelis malis: Michaelem Archangelum fuiſſe incarnatum: Euchariſtiam eſſe Dominicam Orationem: Omnes orationes præter Dominicam, vaniloquia eſſe: Suos omnes concipere Verbum Dei, & parere, ſicut B. Virgo peperit: Nullam eſſe reſurrectionem præter pœnitentiam. Deinde poſtquam dixit, iuſſu Imper. Alexij crematum eſſe portentum illud hominis, addit: *Quo ſupplicio afficiendos Nouatores cum Baſilio ſentientes, candidus lector iure conſentiet.* In anno milleſimo centeſimo viceſimo ſexto, Tanchelini apud Antuerpienſes hæretici furores infandi, quibus vix ſimile aliquid habet Mahometana ſuperſtitio, deſcribuntur: tum autem ſubiicit hæc Baronius. *Videant noſtri temporis Nouatores, quibus præcurſoribus gloriari poſſint, & quos ſe ſuorum dogmatum habere Patriarchas exultent. Eant poſt eos, quos omnium nefandiſſimos tunc & ſemper Eccleſia deuouit atque damnauit.* Scit Deus & vniuerſus mundus, hæc non magis vera eſſe, quam illa erant, olim aduerſus Chriſtianos iactata, de ſtupris promiſcuis in conuentibus nocturnis: de cane ad candelabrum alligato: de adoratione aſini. Plane qui ſpiritus iſta olim paganis, idem illa

Baro-

Baronio, & similia illis sexcenta, quæ in eius Annalibus leguntur, suggessit.

Sed Baronium Romæ viuentem à Diabolo fuisse deceptum, minus miror: nuperum vero illius Epitomatorem Spondanum, qui inter Protestantes fuit educatus, quem, nisi fallor, ego vidi Geneuæ cum aliis fratribus literis operam dantem, etiam auxisse Baronij errorem, quis non stupeat? aut quis non intelligat, quam diræ illum miserum Furiæ agitent? In anno CMXCVI. facta mentione Matthæi Parisiensis, quo nemo vixit vnquam neque Papismi superstitionibus addictior, neque rapinarum horribilium, quas *Papæ* in Anglia exercuerunt, fidelior testis, & expositor: affert Baronius coniecturam suam; *nisi*, inquit, *probra illa fuerint additamenta potius eius, qui edidit Nouatoris hæretici hominis; quum peculiare sit illis, libros quos potuerint deprauare.* De hæreticis vero nomine sic dictis, assentior Baronio. Sed si libros veteres deprauare, certa est hæreseos nota; quis tam impudens erit, qui negare audeat, certissimos illos esse hæreticos, qui tot hodie artibus veteres patres mutilant, deprauant, expurgant? res omnibus nota: de qua si Deus volet, plura alibi dicentur à nobis. Neq; vero difficile erit probare, consarcinatores Indicũ Expurgatoriorum bellũ cum auctore Scripturarũ, cum patribus, cũ omnib. bonis, cũ ipsa deniq; Veritate nefariũ quotidie gerere. Quid ipse discipulus Nerij? an ille penitus ab hoc crimine integer? an difficile est loca veterũ auctorum obseruare, in eis Annalibus deprauata in gratiam *Papæ* contra fidem veterum Exemplarium? Sed eo omisso, de Matthæo *Parisiensi* breuiter respondeo. Coniectura Baronij, quæ & à Bellarmino nuper est allata, vana, falsa, ridicula est. Extant in hoc regno vetera exemplaria eius scriptoris, quę vanissimæ vanitatis eam coniecturam arguant. Omnia enim illa habent, propter quæ fides editoris hodie in dubium vocatur. Habeo ipse iam in meo museo codicem Matthæi, in membranis descriptum eleganter, è Regis Serenissimi Bibliotheca

promptum; eius vetuſtatis, vt credatur ille ipſe liber eſſe, qui ab auctore in Bibliotheca S. Albani fuerat dedicatus. In eo codice nullam nos adhuc diuerſitatem obſeruauimus, quod ad illa attinet, quæ de paparum rapinis ſcribuntur. Extant etiam in Bibliothecis Anglicanis alia eiuſdem auctoris ſcripta nondum edita, vt hiſtoria minor, & de vitis Abbatum S. Albani; in quibus ſimilia, vel etiam grauiora de rapacitate Roman. lamentabiliter deſcribuntur. Legi ipſe nonnulla eius generis in vetuſto libro, vitas Abbatum illorum continente, quem mihi in ſua libraria oſtendit inter plurimos alios ſcriptos manu libros prę̨ſtātiſſimos, eximiæ vir probitatis & eruditionis, Robertus Cotton, Bruceus, Baronettus. Non igitur illa ſunt à Proteſtantibus Matthæi libris inſerta, ſed iuſtiſſimas illas querelas rei veritas extorſit ab homine alioquin, vt dicebamus, ſuperſtitioſiſſimo. Quare falſiſſima eſt Baronij & Bellarmini coniectura.

Omitto alias Baronij calumnias. Taceo breuitatis ſtudio, iudiciorũ temeritatẽ viro graui indigniſſimã. Omnia, ſiue lęta, ſiue aduerſa, quę principibus, vel populis, vel etiam priuatis hominibus euenerunt; non alia ex cauſa fere in his Annalibus produntur orta; niſi ex aliqua aut obſeruantia inſigni in Papam, Eccleſiamve Rom. aut contumelia vel iniuria. In anno Domini quadringenteſimo quadrageſimonono, 27. Theodoſius pius Imp. imperio & vita priuatur. quę cauſa? plus iuris vſurpauerat in procuranda ἀταξίᾳ, hoc eſt, *ordinis decoro*, Concilij Oecumenici, quam principibus doctrina Hildebrandi attribuit. Anno quingenteſimo decimooctauo, grauiſſimo terræ motu concutitur Dardania. *meruerant enim*, ait Baronius, *qui toties à Gelaſio Papa, & Hormiſda moniti non paruerant*. Iuſtiniano imperante multæ Rom. imperij prouinciæ à Barbaris vaſtatæ ſunt, aut deletæ: nimirum *poſtquam in Siluerium Romanum Pontificem fuerant violentæ manus coniectæ*, ait Baronius, quingenteſimo quadrageſimo, 43. nam vitia hominum eius ætatis teterrima, hæreſes paſſim graſſantes,

Vigilii Papæ execrabilem improbitatem Baronio descriptam, Deus scilicet non attendebat. Anno 553. Tolitas perit: Narses victoriam adipiscitur longe maximam. quare? *Simul ac Ecclesiæ capiti debitus honor impertitur, à Deo rependuntur bona cuncta*, inquit Baronius. Quod Galliam & Britanniam populi Septentrionales inuaserint, & cladibus olim affecerint, non factum id ex illis caussis, quas Saluianus Massiliensis, & Gildas Sapiens exposuerunt; Sed quia vel cum Papa non commmunicabant, vel nescio aliud quid simile admiserant. Similium his iudiciorum pleni sunt isti Annales. In quibis etiam leges, *Ecclesiam Anglicanam hæreseon alluuione nostra memoria esse absorptam*. Cur autem id? *Simulac denarium Petri soluere desierunt*, ait Baronius 740. 15. Possem commemorare testimonia plurima veterum historicorum Angliæ, qui superioribus seculis sæpe factum queruntur, vt propter inenarrabilem Paparum rapacitatem fides in hoc regno fere deficeret. Sed hæc mitto, & in proposita disputatione pergo.

Personæ legitimi Chronographi gerendæ, quã parum idoneus fuerit Baro. non esset difficilis probatio; nisi hoc ab exercitatissimis in ea doctrina viris sæpe iam esset demonstratum. Fatemur nos quidem, non parum in eo positum fuisse operæ à conditore Annalium, vt constaret ipsi certa annorum ratio: neque inficias imus, quædam etiam in illa parte fuisse erudite ab eo obseruata: cæterum vel in ipso capite annorum Domini constituendo, falsissimas ipsum sibi finxisse aliquando hypotheses, clare demonstratum est, exercit. prima, & sæpius alibi, dum pro Iosepho illi respondemus.

De Philologi & Critici persona, quam sibi Baronius induit, latus esset dicendi campus; nisi multa me, vt orationis vela contraham, admonerent. Magna, procul dubio, cupiditas bene merendi de Sacrarum antiquitatum studiosis, illum impulit, vt duram hanc prouinciam vltro, in contexenda historia, nouo exem plo, susciperet. At vellem, humeros suos prius consuluisset, vt

exploratis viribus ſuis cognoſceret, quid illi ferre valerent, quid recuſarent? Nam illuſtrare naſcentis præſertim Eccleſiæ inſtituta, hiſtoriæ Euangelicæ his annalibus inſertæ lucem fœnerari; ſcripta Patrum & aliorum ſcriptorum obſcura illuſtrare, & explicare, nemo profecto poteſt, qui Hebraicæ Græcæq; linguę peritia, & omnium veterum antiquitatum notitia non ſit quam inſtructiſſimus. Quum igitur teſtimoniis ſcriptorum Hebraicorũ & Græcorum hic præſertim tomus primus ſit refertiſſimus; quęrat iure aliquis, an parem tanto incepto cognitionem illarũ linguarum, & antiquæ eruditionis copiã Baronius habuerit. Atqui hoc ſingulis fere paginis iſti Annales clariſſime negant; teſtimonia exhibentes, quæ luculentiſſime demonſtrent, illorum auctorem, neq; Hebraicæ literaturæ, neque Græcæ vlla notitia fuiſſe præditum. Satis hoc probatum eſt in his Exercitat. locis quam plurimis, vt dubitari de eo nequeat. An. 34. 29. tractans locum ex Actis, 5. 37. μετὰ Exponit πέραν; neq; intelligit, ad eam ſententiam, quam probabat, tam eſſe ineptum πέραν, quam μετὰ. A. 36. 4. agens de loco ex Actis 7. 58. ob non intellectam vocem νεανίας, hoc eſt, *adoleſcens*, quantos in ſimpulo fluctus mouet? ea eſt dictio, quæ apud Ioſephum non intellecta, ad falſam & ridiculam de annis Herodis opinionem Baroniũ adegit, vt probatum eſt à nobis. A. 56. 16. exponitur mira ſubtilitate vox ἐξομολόγησις, h. e. *confeſſio*, ἐξ, inquit, *præpoſitio idem eſt quod foris, & ὁμολογία, quod eſt, vt declarat Suidas, confeßio*. De Præpoſitione eſt puerilis error: Nam ſi ἐξ in compoſitione ſignificat ſemper *foris*, vt poſtulat expoſitio Baron. igitur ἐκνήφειν erit *foris vigilare*: non vt nos putabamus, è ſomno tranſire ad vigiliam. ἐκπνέειν erit *foris ſpirare*, neq; poterit domi aliquis exſpirare, quia ἐκ ſignificat *foris* ἐκπειράζειν non erit grauiter aliquem tentare, ſed *foris tentare*. itaq; domi nullus erit ἐκπειρασμὸς, h. e. *grauis tentatio*, nulla ἔκπνευσις, h. e. *expiratio*, ac ne ἐξομολόγησις quidem. Sed beat nos, cum aduocata Suidæ auctoritate, probat rem valde ignotã; ὁμολογία eſt *confeßio*. A. 57. 61. in verbis *Pauli* 1. Cor. 9. 5. vrget, quod

non sit adiectus articulus: sed nemo Græce peritus illi concedet, ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, h. e. *sororem vxorem circumducere*, non posse per Hellenismum recte exponi, circumducere aliquam mulierem, quæ mihi sit, & soror in Christo, & vxor. De vera sententia nihil pronuntio: de locutione Græca tantum loquor. Sic statim *Phil.* 4. 4. Σύζυγε, h. e. *compar*, vult esse proprium nomen: quod etsi quidã è Græcis Scholiastis ante ipsum dixerunt; vix tamen per Hellenismum potest admitti, propter vocis γνήσιε, h. e. *germane*, proprietatẽ A. 59. 7. verba *Pauli* ἐν ὅλῳ τῷ πραιτωρίῳ, h. e. *in toto prætorio*, *Phil.* 1. 13. cum inuenisset exposita à 5. 1. *in omni prætorio*: non animaduertit, *omne*, ibi positum esse, pro, totum. Deinde hoc errore admisso sane puerili alium excogitauit ipse plus quam puerilem. Vult sensum esse, actum esse de caussa Neronis, non solum coram Nerone, sed & apud Collegium Pontificum, atq; vt ipse loquitur, in omni vrbis Prætorio. quam hæc ridicula? A. 175. 5. ignorat Sympherusa verum esse nomen piæ Martyris συμφέρουσα, h. e. *commoda*: sæpe enim Græcis nomina propria fiunt à participiis, vt *Alexamenus*: vel vt fere scribitur, *Symphorusa*, *aut Symphorosa*; συμφοροῦσα, à συμφορεῖν, h. e. *congerens à congerendo*, quod diuersum est à συμφέρειν, hoc est, *commodum seu vtilem esse*. Baronius nomen inauditum Græcis hominibus σύμφερος nobis profert, quod Analogia cõfutat ac reiicit, & simul quicquid ibi scribitur. Sed Baron. hoc ius sibi persæpe vindicat, vt Græcarum dictionum ex ingenio suo numerum augeat. Inde est ἄσιος, vocabulum, quo Græcæ linguæ opes auxit, in A. 359 89. Inde τελεμάχιος, q. d. *in fine pugnans*, à τέλος, h. e *finis*, & μάχην, h. e. *pugna*, nomen Martyris, qui spectaculo gladiatorũ finem imposuit, vt ait ad 1. diem Ian. in Martyrol. Si legisset vnquam Baronius nomen illud apud Græcos τηλεμάχιος, q. d. *è lõginquo pugnans*, vt apud Theodoritum lib. 5. c 26. abstinuisset à coniectura tam absurda. Ad diem 22. Septembr. decimationis, pœnæ militaris, facit mentionẽ & ait à *Polybio* vocari δεκασίαν. quis malum decepit virum bonum, & ei persuasit, vocem illam, quæ apud Græcos

non

non legitur, esse probum verbum Polybianum? Origenistæ orthodoxos olim irridentes *Pelusiotas* per contemptum vocabant, vt auctor est Hieronymus ad Pammachium, aduersus Iohannem Ierosol. & ad *Pamm.* & Oc. de erroribus Origenis. Ipse conuitium explicat, *Pelusiotas nos appellant, & luteos.* πηλὸς *lutum*, πηλουσιώτης *luteus*. Sic apud Latinos conuitium erat, *lutum es*. Persius; *Vdum & molle lutum es*; hoc est, ad verbum, πηλὸς εἶ, vel πηλουσιώτης. Ita nos quidem existimabamus: Sed Baronius in Anno 313. corrigi Hieronymi codices iubet, & scribi *Pilosiotas*, non autem *Pelusiotas, vt deprauate legitur*, inquit. Vide quid sit Romæ esse: nam nos Transalpini hæc mysteria ignorabamus. Quod Gallice vocamus, *vne copie*, exemplar ex alio descriptũ; Græci appellãt ἴσον, vel ἐξ ἴσου: quæ voces leguntur initio multorum Actorum & Epistolarum, in collectionibus Conciliorum. Sic plane Latini, *à pari*: vt initio aliquot Epistolarum Zosimi *Papæ*, in anno 417. & Hormisdæ, in anno 519. dicunt pro eodem, & *à paribus*. quod non intelligens Baronius quam insigniter operam ludos facit, & in anno 591. 4. 1074. 61.? Vel hæc pauca satis ostendunt, quam imparatus à Græca literatura ad scribendum se contulerit pater Annalium: quem in Exercitationibus probauimus Græcos scriptores, non nisi ex aliena fide tractasse: ac proinde toties in eo errasse, quoties parum fidelem nactus esset interpretem. Quid autem interest, male ipse vertas, an malam versionem probes? Omitto dicere de literis Hebraicis, quarum peritiam quantam habuerit conditor Annalium, ostendimus Exercit. 13. diatriba 37. & sæpe alibi.

Spectare ad Critici officium veteres putarunt etiam illud, vt de auctoribus veris aut falsis posset pronunciare. Baronium in hac quoque parte multa vidisse, & de multis scriptoribus præclare iudicasse iam diximus. Sed nos, quod in his Annalibus deprehendimus, dissimulare non possumus. Obseruamus enim locis innumeris, ipsum, vbi de exaltatione *Papæ* agebatur, aut alia re

simili

simili quam ipse cordi habebat, legitimæ Criticæ oblitum, narrationes suas vtilitati accommodasse. Hinc illa iudiciorum varietas, imo iniquitas aliquando tanta, vt nihil supra. Decretales primorum Paparum est vbi videtur ὀβελίζειν, hoc est, *expungere*, & cum viris bonis & doctis sentire, qui illas respuunt; sæpius tamen pro illis in arenam descendit, non funda quidem ornatus, sed maledictis, quibus inuadit, quos per antiphrasin amat Nouatores appellare. Clementis Constitutiones, vt liber Apocryphus & οὐ γνήσιος, hoc est, *non germanus*, seuere damnatur, XXXII. 18. alibi non semel defenditur & laudatur. alicubi etiam ad Turrianum Lector reiicitur, qui pro tuitione earum Constitutionum ad insaniam vsque declamauit. Acta Concilii Niceni I. quæ ex Arabico scilicet versa pro legitimis obtrusit idem Turrianus, *mera somnia esse* pronunciat Baronius, docte vt vere, CCCXXV. 63. sed quoties eadem illa in Annalibus citata inueniuntur? Metaphrasten & similes fabularum hamaxarios sæpe reiicit, sæpe laudat, sequitur & propugnat idem Baronius: non enim exuerat illum παραδοξολογίας, hoc est, *absurdæ orationis*, amorem, qui tot in Historiam Ecclesiasticam fabulas inuexit. Dialogos Gregoriii Magni, vt fabularum plenos, perstrinxerat vir grauissimus, Melchior Canus, cui etiam alii sunt assensi: at Baronius, quas & quam graues eo nomine pœnas exigit à Cano? Acta Syluestri maiore studio damnet an excuset non possum dicere. Sed excusando nihil agit: semper enim ὁ πρωκτὸς οὐ λουτροῦ περιγίνεται, hoc est, *podex lotionem vincit*. Donationem Constantini, quæ etiam in Græcorum nonnullorum libris habetur, falsam esse, & τοῦ πονηροῦ κόμματος, hoc est, *malæ notæ*, vis veritatis expressit ex ore Baronii: laudo: sed illud non laudo; quod inuidiam criminis falsi transfert in Græcos, & ait, *Quicquid id est, timeo Danaos, vel dona ferentes*, in Anno trecentesimo vigesimo quarto, 118. atque hæc iniquitas, *quæue hæc barbara morem Permittit patria*, vt eius scripti inuidia onerentur Græci, cuius argu-

 mentum

mentum Ecclesia Romana mordicus defendit, & quod scriptum tot Papæ, qui errare non solent, pro legitimo Instrumento Imperatoribus toties obiecerunt? Et tamen audet Baronius in A. Domi. millesimo quadragesimo quinto tota corporis sui mole in Balsamonem insurgens, vt illum prosternat, prostratum iugulet, omnes palestræ artes adhibere. Quas autem adferat aduersus ipsum ratiunculas, non est huius loci expendere.

Accedamus ad caput vltimum, de iis quæ scribuntur in his Annalibus ab eorum auctore, Theologi personam gerente. Cuius enim, nisi Theologi est, de Scripturis & earum obscuritate, de Traditionibus, de Sacramentis, de Imaginibus, de Angelorum cultu, de Reliquiis, de ritibus in Synaxibus, & celebratione Sacramentorum, & cæteris Religionis capitibus hodie controuersis, longas disputationes instituere, loca Patrum cumulare, & cum diuersa sentientibus serram reciprocare? Hoc igitur passim in hoc primo tomo cum faciat Baronius, Theologi personam in eo agnosco, Historiographi desidero. In huiusmodi autem omnibus disputationibus ad quem ipse scopum collimarit, ostensum est in Epistola ad Regem Serenissimum: ad quem autem collimare potius debuerit, si Veritati & Ecclesiæ Dei, paci ac tranquillitati voluisset ire consultum, vti par erat, ostendimus Exercitatione decima sexta, diatriba vigesima octaua.

Refero ad Theologicas Baronii disputationes & illa omnia, quæ de Romano Pontifice, & illius dominatione Monarchica passim vbique totis his duodecim tomis tam accurate disseruntur. Nam & in prima operis parte Euangelicam historiam suis narrationibus intexens, vt è doctrina Christi illius institutionem hodiernis opinionibus congruentem asserat; & mox vt Petrum fuisse verum Ecclesiæ Monarcham probet, non

mino-

minore contentione Baronius laborat, quamvel Bellarminus, vel quiuis alius hodiernorum eius caussæ patronorum. Sed & in totis deinceps Annalibus, id semper cura agit præcipua, vt continuationem & amplificationem Papalis potestatis, & praxin perpetuam Hildebrandinæ doctrinæ, quantum potest, ob oculos hominum proponat.

Sed spiritualem fortasse dumtaxat potestatem Romano Pontifici attribuit Baronius: imo vero & spiritualem & temporalem dominationem ita amplam Papis vindicat; vt per eius doctrinam Imperatoribus, Regibus & Principibus nihil restet aliud, nisi Romano Pontifici SERVIRE, & ad iussa eius humiliter capessenda, mature sese componere. Hoc vt ita esse isto loco breuiter demonstrem, adigit me fides, qua omnes Christiani obstringuntur erga suos Principes; & ea fidelitas ac deuotio, quam præstare teneor Regibus Christianissimis: quorum Sacrosancta Maiestas, nisi per Hildebrandinam doctrinam euiluisset, duos maximos Principes Henricum III. & Henricum Magnum, pari scelere, ac fere simili pacto non luxissemus exstinctos.

En igitur pie Lector, doctrinæ istius, Principibus funestæ, capita pauca è multis ex Annalibus Baronianis in tuam gratiam collecta. SACERDOS *quilibet maior Rege: quia Politicus principatus sacerdotali est subiectus.* Hoc axioma passim asseritur in his Annalibus: maxime autem in An. Domini quinquagesimo septimo, decimo octauo, ibidẽ trigesimo primo, & trigesimo secundo sunt hæc verba. C*um igitur Rex, quantumlibet Christianus, non nisi inter Laicos adnumerandus sit, Sacris ministris minorẽ gerere ordinem certum est* Mox. *Cum quæ à Deo sunt, ordinata sint; politicum Principatum sacerdotali esse subiectũ, nulla potest esse dubitatio.* Eo spectat, quod in Anno Dom. XXXIV. *293.* verbis Petri palam abutens, docet, Sacerdotium esse in Ecclesia institutũ, coniunctum cum Regia di-

gnitate: ac propterea Regiæ dignitatis insignibus videri omnes Apostolos vsos. *Papa iudex supra omnes potestates à Deo constitutus.* In anno 216. cur Papa Roman. dicatur summus Pontifex, hanc rationem adfert: *quia à Deo rerum Diuinarum humanarumque arbiter constitutus, iudiciaria potestate super omnes effulgeat.* Quo igitur illæ distinctiunculæ, *directe indirecte, proprie improprie, & similes* περθρεῖαι, hoc est, *nugæ*, tantum ad fallendum excogitatæ?

SACERDOTES *& Episcopi ius habent antiquandi leges Imperatorum contrariis legibus.* Anno 257. 15. *illud plane consideratione & obseruatione dignissimum, Episcopos nullam habuisse rationem quarumcumque legum ciuilium, quæ aliqua ex parte officere & impedimento esse viderentur Ecclesiasticis functionibus: quin eas contrariis legibus editis, irritas prorsus redderent, ac penitus abolerent.*

In Anno CDI. 60. *hic velim lector consideres, Episcopum omnium miserabilium personarum esse iudicem competentem, suique iuris esse, male ab aliquo iudicata rescindere, etiam si Princeps esset qui iniustam sententiam protulisset.* Sæpe repetit, Sacerdotes iudicariam potestatem accepisse ex institutione Christi, vt quinquagesimo septimo, 28. Imperatores autem, quando suis legibus ius illis attribuerunt iudicandi, nihil noui eis contulisse; sed id tantum confirmasse, quod è iure diuino poterant sibi vindicare, vt in trecentesimo decimo octauo, 64. Idem tamen in Anno trecentesimo decimo quarto, Principibus aliquanto æquior. In Anno trecentesimo trigesimo sexto, 18. affirmat autor, *non esse Imperatorum, in Episcopos ferre sententiam, sed tantum, à Concilio ante latam executioni mandare.* In Anno trecentesimo octogesimo septimo. 11. 12. 13. prolixe conatur probare, *Sacerdotes ex iure diuino nihil debere Regibus pendere, quibus ipsi sint superiores.*

Axioma est Baronii. *Præsidibus prouinciarum præsidere Episcopos, qui ius habeant sententias illorum rescindendi, si ipsis libuerit:* hoc sæpe repetit: sed in Anno CDXI. etiam exemplo id confirma-

firmare nititur. Ait à Synesio Episcopo Andronicum Pentapoleos præfectum *fuisse à tribunali depositum, in quo in Deum & homines multa deliquerat*. Sed est error θεήλατος, hoc est, *diuinitus immissus*, insanùm magnus. Locus Synesij est in Epistola 90. συγνοῦ βήματος αὐτὸν ἐξειλόμεθα, id est, *è subsellio pœnitentium ipsum exemimus*. narrat ibi Synesius, se pœnitentia Andronici seria adductum, vt omnibus modis ei faueret. συγνὸν βῆμα, *subsellium mæstum*, est locus pœnitentium, qui separatim ab aliis in Ecclesia stabant, aut sedebant. Sequitur apud Synesium; καὶ τ' ἄλλα ἐλάττους αὐτῷ παρὰ πολὺ τὰς συμφορὰς ἐποιήσαμεν: *etiam cæteras calamitates ipsi multo reddidimus leuiores*. an hoc est detrahere præfectum de tribunali? Vanissima igitur est illa Baronij gloriatio. *Quanta hæc auctoritas Episcoporum? vt male iudicantes Præsides cessare imperent: id enim affirmat Synesius*. Sed exemplum est falsum: falsa igitur doctrina.

Aliud axioma: PAPA *solus potest dare imperium: ad cuius consecutionem nihil refert, filium esse Imperatoris, nisi placeat Papa*. Ad hanc doctrinam stabiliendam, magna pars horum Annalium refertur. Clarissima verba sunt, quæ afferemus ex anno 1159. 7. *Fridericus Imperator, si consuluisset Annales, haud certe progenitoribus suis acceptum tulisset imperium, sed tantum Apostolicæ sedi: sine cuius nutu nihil prodest genitum esse ex Imperatore, vt quis possit fieri Imperator: sed tantũ quod elegerit vel eligendum concesserit ipse Papa*. Vt instituere, ita destituere Imperatorem tam facile potest Rom. Pontifex, quam descendit imber, cum pluit. In anno 800. 15. habetur hoc effatum: *Hanc potestatem esse in Ecclesia Dei, & in ipso Pontifice primario residere, posseque ipsum si caussa postulet, Apostolica plenissima potestate, infestum Ecclesiæ Regem, siue Imperatorem deponere, inque loco ipsius iustum & pium sufficere, ex Dei verbo, iure diuino, & lege naturæ, necessaria assumptione probari, exploratissimum est*. Puto sane Romæ, & vbicunque hæresis Hildebrandina impune viget, id quod ait Baronius esse exploratissimum: sed magna Deo gratia, quod maior & melior pars orbis Christiani, in qua censentur etiam supremarum Galliæ Curia-

rum patres amplissimi, & è Romano-Catholicis optimus quisq;, & Protestantium tot populi, non id quod Baronius dicit; sed eius plane contrarium habent pro exploratissimo.

Accipe aliud oraculum; *Duo gladij sunt Papæ, tam materialis, quàm spiritualis; & hoc negare hæresis est.* Doctrina est Baronij iisdem verbis enunciata, in anno millesimo quinquagesimotertio, 14. Iã igitur habent Protestantes quod lætentur, nõ solos se hæresin sapere: sed omnes illos, qui Papæ duos gladios non attribuunt. Quis autem Christianus ita insanit, si paucissimos excipias, quibus rectum rationis vsum morbus animi nescio quis eripuit?

In anno septingentesimo quinquagesimoprimo, de translatione regni facta in Galliis ita scribit: *Francorum Monarchiæ bene consulturus Rom. Pontifex, Francorum regnum, quod sub regibus Merouingiis inertibus, & nouißime sub Hilderico Stupido periclitaretur, Apostolica auctoritate, in Pipinum, Caroli Martelli filium, Carolomanni germanum, post obtentas aduersus diuersos hostes sæpe victorias, transtulit, eumque Regem creat, ipso Hilderico anno sequenti deinceps detruso in monasterium.* Hæc narratio ita nuda, quam falsa sit, & Monarchiæ Francorum à Deo solo institutæ, quantum afferat præiudicium, virorũ prudentium est diligenter expendere: sicut & illa accurate iis consideranda, quæ scribit idem, DCCLXX. 24. maxime autem quod ait in CMXII. 34. *Reges Francorum Papæ subditos esse, cuius iussa capessere debeant.*

Est & illud vnum è scitis Baronianis; *Imperatorem debere Rom. Pontifici inseruire, vt eius auctoritas sarta tecta præstetur.* Sicut dicitur in quadringentesimo quadragesimoquinto, item hoc: *Imperatori non satis suppetit iuris ad Regem aliquem eiectum regno restituendum, nisi interueniat voluntas Papæ;* In anno octingentesimo nono, 34. item istud: *Præsides prouinciarum tenentur iussa Paparum exsequi, non adscripto* PLACET, *sicut fit hodie.* Colligit hoc Baronius ex historia falsa, in anno CDXIX 8. *quod quidem,* inquit, *illud primum ostendit, inseruisse præsides prouinciarum, & qui illis parebant milites Roman.*

Pon-

Pontificibus, in exsequendis Apostolicæ sedis sententiis; tantum abest, vt eas impedirent, vel remorarentur, vel vt Apostolicis ipsis literis PLACET, *subscriberent, arrogarent.*

Quum tomus 11. Annalium, propter repetitū tanta contentione regnum Siciliæ à rege Catholico, à fidelibus eius ministris censuræ fuisset subiectus; Baronius hoc, & similibus factis Papæ Maiestatem autumans imminui, iniuriam vltus est hisce verbis 1136. 24. *dictu nefas, horrendum factu, quod infelicissimis nostris temporibus probata à Roman. Pontifice scripta ministri regij redigere audeant sub censuram, vt ea à librariis vendi non sinant, nisi ab ipsis impetrata licentia, quam etiam interdum pro arbitrio negent, atque prohibeant ne vendantur.* Hoc Baronius dicit esse alteram clauium Petro adimere, & grande nefas admittere. Igitur cum omnia Europę regna, omnes principatus sint Rom. Pontificis, vt tanta cura demonstratur in his Annalibus: si Papam libido incesserit, vel occasio inuitarit, vt vnum aliquod è suis regnis velit repetitum ire, & liber aliquis in eum finem scriptus, ipsi fuerit probatus; Rex ille à quo regnum repetetur, vel eius ministri, si ausi fuerint mutire contra, scelus videlicet admittent *dictu nefas, horrendum factu*, iudice Baronio. O cœlestis Veritas exorere, & Reges magnos libera ab hac tetra seruitute.

In anno 683. conditionem nostrorum temporum lamentatur, eaq; appellat *miserrima tempora.* an propter supremum Dei numen tam negligenter hodie à multis cultū? aut propter blasphemias, quas impij quotidie in Deum Patrem, Iesum Filium Dei, Spiritum sanctum, & B. Virginē, & alios Sanctos quotidie euomunt? minime. accipe caussam: *quib. nihil solicitius, vigilātius ac vehementius Præsides prouinciarum agant, quam vt Ecclesiasticum tribunal, solitarium reddant.* Incipiunt tandem Reges ac Principes euigilare. Hinc illæ lachrymæ. Querelæ de præsidibus prouinciarū affinis est querela de Regū Cōsiliariis, quos Baron. indigetat Politicos, Nouatores, Hæreticos, & q̄ dē aliquādo teterrimos hęreticos, vt desi-

desinant Lutheri & Caluini discipuli iis appellationibus gloriari, quum videant hodie tam multis eas communicari. Anno 862. 3. ita eos compellat: *Huc adeste Politici Nouatores, qui in controuersiam admodum friuole reuocatis, num Summus Pontifex potuerit Francorum regnum ab Hulderico Stupido in Pipinum transferre.* ait autem eo loco, posse Episcopos etiam hæreditarium regnum in alios transferre. Anno 752. 8. negat, *Reges vllum penitus in rebus Ecclesiasticis ius habere.* & subiicit; *vnde erubescant Politici Nouatores, cum Ecclesias subiiciunt Regibus.*

Circa annum 870. in caussa Hincmari Rhemensis, & Hincmari Laodunensis, Hadrianus Secundus literas Manlianas scripsit ad Carolum Caluum. Carolus Hadriano respondet ea Epistola, quæ hodieque extat; non minus tanto digna Rege, quam illa Hadriani erat legitimo Petri successore indigna. Quid ad hæc Baronius? Libere dicam; ὁ δὲ μαίνεται οὐκέτ' ἀνεκτῶς, hoc est, *iam non amplius tolerabiliter insanit.* Audet erga Regem optimum, quod non ausus Michael Archangelus erga Diabolum; κρίσιν ἐπιφέρει βλασφημίας, hoc est, *iudicium infert blasphemiæ. Carolus Caluus*, inquit, *ista dicens, nec capillum habuit in capite rationis.* quasi haberent pilum boni viri, qui aduersus vnctos Dei os aperiunt ita petulanter: tum autem viris probis & eruditis, eiusdem cum ipso religionis, qui in suis scriptis eius lucubrationis fecerant mentionem, inclementer dicit, & conuitia ingerit.

Fateor, non probari Baronio in anno millesimo centesimo septuagesimo septimo, quod Alexander III. Friderici Imp. prostrati ad pedes suos, ceruices pede presserit & calcauerit. sed addo; propterea de illo facinore fœdo liberius ab eo pronunciari, quia non putauit esse veram historiam. Nam si putasset rem gestam fuisse, laudasset proculdubio, non reprehendisset. Quare enim Alexandrum Tertium vituperaret pedibus Imperatorem suum calcantem; qui Cœlestinum III. pedibus ignominiosissime & nequissime ludentem corona Imperatoria non veretur laudare, & fa-

& factum tam immane defendere? Sed Baronius cum adeo pertendit non debere fidem haberi narrationi, de ceruicibus Imperatoris à Papa calcatis, aut ignorat aut dissimulat lamentabilem illorum temporum infelicitatem, quãdo & Papæ & ministri Paparum, Reges etiam maximos impune ludibrio habebãt. Narrat Matth. Parisiensis in anno Dom. 1213. Pandulphũ subdiaconum & Papæ in Anglia legatum, *pecuniam, quam in arram subiectionis Rex Ioannes contulerat, sub pede suo conculcasse, Archiepiscopo dolente & reclamante.* Sine caussa igitur Alexandri factum adeo miratur Baronius: nam *Quid Domini facient, audent cum talia serui?* In anno 730. 5. negat, hæreticos principes sini debere in Ecclesia regnare: & Gregorium Secundum dilaudat, qui eius rei exemplum primus dedit.

Sed vultne aliquis certo cognoscere, quo fuerit Baronius animo erga Imperatores & Reges? accipiat eius rei luculentam demonstrationem. In anno CDXCI. narrat è Suida, Euphemium, Patriarcham Constantinopolitanum aliquando Imperatorem Anastasium de fide habuisse suspectum: igitur minitabundum compellasse ipsum in hæc verba: *Sin secus feceris, resecta tua coma, in triumpho ducam te cum populo.* Hoc exemplum prorsus insigne est, & cui nullum legatur simile: ausum esse non iam Papam, sed Archiepiscopum Constantinopolitanum, tanta contumelia Imperatorem afficere, vt minaretur, se illum propria auctoritate tonsurum & in monasterium aliquod inclusurum. Non puto esse aliquem Dei timẽtem virum, qui audaciam Patriarchæ non detestetur. miserrima enim futura est Regum atq; Imperatorum conditio, si hoc exemplum admittitur. Ego hic tragœdias à Baronio expectabam, vel eo saltem nomine, quod tantum ius alius præter Papam sibi vindicat. Ille vero exultat ad hoc factum, & ita scribit: *hæc cum dixit Euphemius, plane exauctorationem ei comminatus est: siquidem idem erat recidere Imperatoris comam, quod in ordinem Monachorum redigere ad pœnitentiam, vt de pluribus factum legitur. Vi-*

disti quanta sibi auctoritate Sacerdotij sumat Euphemius, vt abrogationem imperij magna animi celsitudine intrepidus publice comminatus fuerit Imperatori? quod timens ille, ab hæreticorum cœtu ad tempus saltem abscessit, simulans se esse Catholicum. Quis hæc legit, & non agnoscat Baronij in principes animum? Sed Deus caussam principum aduersus illum fortiter hoc loco vindicauit. mira enim θεοβλαβείᾳ, hoc est, *in Deum impietate*, exultabundus ille animus fuit hic percussus. Historia falsa est: locus Suidæ, vt tale aliquid ex eo posset exprimi, præcipuis verbis, pessimo exemplo, fuit truncatus: denique crimine falsi manifesto deprehensus hæret, non dicam Baronius, sed is qui hunc Baronio locum suggessit. Suidas expresse notat, Anastasium, quando hæc ad illum Euphemius, fuisse silentiarium. Zonaras explicat, de eodem Anastasio loquens, τῶν χαμμαιζήλων δὲ τοῦτο ἀξιωμάτων, *Silentiariatus erat vna è vilissimis dignitatibus.* En facinus indignum: quod de abiectissimæ conditionis homine narrant historiæ, id Imperatori tribuere, & de eius falsa contumelia adeo impotenter triumphare. At fraus illius, à quo hunc locum Baronius accepit, insignis & quouis supplicio digna. Sustulit enim è verbis Suidæ ista, ὁ μετὰ ταῦτα βασιλεύσας, *is qui postea regnauit.* si postea; non igitur tunc, quando id illi accidit. Bis autem habentur apud Suidam illæ voces; in Ἀναστάσιος, & in φατρία, hoc est, *tribus seu curia.*

Eat nunc parricidarum patronus, Andreas Cretensis, Iesuita, & dicat defuisse mihi, quando ad Frontonem scribebam, facultatem, vel vnicum ex Annalibus locum proferendi, quo probarem, Baronium principibus minus æquum fuisse, Papæ nimis addictum. Atqui non pauca tantum loca seligi ad eius rei demonstrationem queant: sed libri etiam multi, quamuis prolixi de eo dumtaxat argumento possent confici. Quæ cum ita sint, neminem arbitror pium & prudentem iri repertum, quin vltro fateatur, non sine magno periculo eius Historiam in manibus iuuentutis aut corruptorum superstitione lectorum hodie

die versari. Videmus, quot machinæ quotidie labefactandæ principum auctoritati adhibeantur. Videamus, quam multi in Italia, Hispania, Germania, ipsa etiam in Gallia, vel aperte vel per cuniculos id propositum vrgeant. Videmus, qui sint illius Cerbereæ doctrinæ fructus. Parricidæ pietatis obtentu armant se in suos Reges: ferro, igne, puluere vnctorum Dei vita appetitur: supplicium ex eo crimine martyrium vocatur: parricidarum caussa Romæ sine pudore defenditur: Parricidæ conuicti & confessi cœlis inseruntur. ô tempora! ô mores! Non dico, Baronij Annales crimen illud nefarium & horrendum palam docere. Quid iuuat? si Hildebrandum cum suis dictatibus tollit in cœlum: si dirissima quæque Paparum in principes facta deprædicat: si Sacerdotes vult esse Regum Reges: si hæresin esse pronunciat, & quidem teterrimam, aut negare duos gladios esse Papæ, (non quo sensu olim Bernardus, sed quo sensu vtrumque sibi à paucis seculis Papæ vindicarunt:) aut pro Regum defensione aduersus Curiam Romanam audere hiscere.

Magnam igitur, meo quidem iudicio, laudem meretur, vir ille dignitatis primariæ, & erga Reges Christianissimos fidei compertissimæ; qui Galli hominis, horum Annalium nuperi Epitomatoris, ad Senatus Parisiensis amplissimos Patres nomen nuper detulit; quod Epitomen suam contexens, perniciosissimæ huius hæreseos venenum, quasi aliud agens populis Galliarum propinasset, sicut est ab ipso perspicue demonstratum.

Post cædem infandam duorum Regum Christianissimorum, quos dira illa doctrina exstinxit; cessare aut periculum dissimulare, si aliis nationibus licet; nobis certe Gallis non licet; nisi antiquæ maiorum nostrorum gloriæ fidelitatis exquisitæ erga Reges nostros cogitamus renunciare, ὃ μὴ γένοιτο, οὐδ᾽ ἔσται, hoc est, *quod vtinam ne fiat, neque futurum est*

Me vt hoc potiſſimum tempore iſtud opus ſuſciperem, illa cumprimis cauſſa impulit; (ſcit Deus ſcrutator cordium:) quod memoriæ Henrici Magni non male parentaturum me credidi, ſi doctrinam, cuius peſtem ipſi experiri cõtigit, pro mea virili refutare conarer atque infamare. Initio igitur, cum ante biennium ad ſcribendum ſerio animum cepi appellere, illa ſolummodo attingere conſilium erat, quæ ad iura principũ pertinent. Quod poſtea ne illa quidem prætermiſerim, quæ ad hodiernas ſpectant de religione controuerſias; ſtudio factum eſt illuſtrandæ pro viribus antiquitatis Eccleſiaſticæ; etiam in illa parte. Baronium igitur præeuntem κατὰ πόδας, hoc eſt, *per veſtigia*, ſequens, occaſionẽ habui multa in eo genere mihi obſeruata in lucem proferendi. Quædam breuiter attigi: quædam paullo vberius tractaui; vt doctrinam de Sacroſancta Euchariſtia: de qua dum veſtigia Baronij premo, tres ſcripſi diſputationes: vnam de variis eius Sacramẽti apud veteres appellationibus: alteram de Tranſſubſtantiatione: tertiam de genere ſacrificij Chriſtianorum: conatus primorum ſeculorum doctrinam, non minus candide & ἀφελῶς, hoc eſt, *ſimpliciter*, quam accurate exponere. Prima diſputatio habetur in Exercitat. XVI. reliquæ duæ propter Typographi feſtinationem, quia erant longiuſculę, edi nunc non potuerunt. Quoniam autem Cardinalis Baronius in primo operis ſui tomo, capita hodiernarum controuerſiarum pleraque omnia putauit ſibi tractanda: ideo & nobis imitandi eius exemplum neceſſitas incubuit. Inde illa tam luculenta rerum copia, de quibus aut iam egimus in hac priore parte; aut reſtat deinceps agendum σὺν θεῷ, hoc eſt, *Deo volente*, in poſteriore. Ita enim viſum commodius diuidere, quæ reſcripſimus ad primum tomum. In priore multa ex Euangelica hiſtoria occurrerunt tractanda: poſterior naſcentis Eccleſiæ formam qua internam, qua externam, ſi fauerit ceptis Ieſus Chriſtus ὁ Σωτὴρ, hoc eſt, *Seruator*, accurate deſcriptam complectetur.

Quod

Quod superest, peto à te obnixe, pie & candide Lector, persuadeas tibi me ad hoc genus studiorum, in queis à prima iuuentute, optimus parens me educauit, quæq; ipse amaui & pro facultate colui semper, etiam cum in aliis literis videbar esse totus: non leuitate animi, non studio duntaxat gratificandi cuiquam mortalium, non denique humani alicuius commodi spe deflexisse: verum eius vnius mercedis cupiditate, vt in timore Dei, veræque antiquitatis Ecclesiasticæ cognitione, & proficerem ipse magis magisque in dies; & aliis, si quos forte eadem cupiditas tenet, viam à Card. Baronio prius munitam, magnis meis laboribus, redderem aliquanto munitiorem & planiorem. Discordias augere nunquam fuit animus mihi, Θεὸς δ' ἐπιμάρτυρος ἔστω, hoc est, *Deum testor*, iter ad concordiam indicare, id vero tota mente, tota voluntate, si possem, vellem. Faxit Deus immortalis, vt & me hæc, & aliorum omnium, qui in iisdem literis excolendis desudant, lucubrationes, ad sanctissimi nominis sui gloriam, Ecclesiæ ædificationem, & nostram omnium salutem, semper dirigantur. γένοιτο. γένοιτο, hoc est, *Amen, Amen.*

Londini a. d. 6. Non. Martias
CIↃIↃCXIV.

Ἑνὶ Θεῷ δόξα καὶ χάρις.
Hoc est:
Vni Deo gloria & gratia.

HVGONIS GROTII IN ISAACI CASAVBONI Exercitationes Baronianas, CARMEN.

Nnales docti nimium seruire Baroni
Qui legis, & Romæ quale probatur opus,
Credere ne propera: multo vigilata labore
Pagina; sed nutu sub dominantis erat.
Auctoramentum non est leue, purpura: pridem,
Pontifices verum non didicere pati.
O pietas vbi mersa lates? quis fortis & acer,
Qui contra sæclum commodet ora tibi?
Viuimus addicti studijs; spes, ira, cupido,
Turba, metus, regnum religionis habent.
Pars vnum toti cupiens imponere mundo,
Hoc vt fas doceat, nil putat esse nefas.
Alma, licet nolit, testis tamen esse Vetustas,
Cogitur, & contra se facit ipsa fidem.
Seu solio vitaq; simul depellere Reges,
Vertere seu pretio jusque piumque libet,
Antiquos habitus nuper donare repertis,
Hoc iter ad famam diuitiasque patet.
Altera pars studium, nimium quoque, falsa nouandi
Hoc libertatem puraque sacra vocat.

Hu

His cur displiceant ritus moresque recepti,
Causa satis magna est, quod placuere prius.
Tantis pressa malis Virtus, quæ falsa profari
Semper, & interdum vera tacere vetat,
Nunc huc, nunc illuc flens & miserabilis ibat
Diua, sibi nullas questa vacare manus.
Sæpe alios frustra, diuine Casaubone: sed non
Illa tuam frustra sollicitauit opem.
Non tibi, ait, rubros apices promittere possum,
Sed nec opes: præda est hostibus illa meis:
Nec mihi parua tamen merces, mens conscia recti,
Grataque posteritas, & Deus ipse fauens.
Audieras: pares: nec te mala terruit ætas,
In pacem bellum quæ sine pace gerit.
Cedat Athenæus iuuenilis gloria: cedat
Scipiadæ sapiens in fera bella comes:
Cedat & ipse etiam mundi descriptor, & omne
Quicquid Roma *tui, Græcia quicquid habet.*
Hoc tanto maius, quanto est animosius: illa
Doctrinæ fuerant, hoc pietatis opus.

IN EASDEM.

TEmporis hæc longum series repetita per æuum
Baronio, (Isacia tela retexta manu)
Hactenus imposuit magnis, multosque per annos
Credita, pœne Sacris imminuensque fidem.
Enthea dum cæcis vult & θεόπνευςος haberi,
Luce patet læsi larua retecta lupi:
Materia ingenij referens vestigia prisci
Digna Casaubonia quæ varietur acu.
Grande decus patriæ, Regisque orbisque Britanni:
Consona quem sequitur sacra corona ducem.

Musa-

Musarum in terris soboles pœnè una superstes:
Cætera cultorum crimine turba jacet.
Non tibi Mæcenas, non quisquam à Rege secundus
Contigit: Augusti numine tutus ouas.
Inuita inuidia stadium decurre senectæ
Pontificum hostis atrox, hostia grata Deo.

DAVID BARCLAIVS.

ISAACI

ISAACI CASAVBONI EXERCITATIO I.

AD CARDIN. BARONII APPARATVM IN ANNALES SVOS.

I. *Vtrum de salute per Christum, & notitia Christi, ante ipsius aduentum, necessitate, idem omnes Patres senserint, quod affirmat Baronius. Expenduntur Clementis Alexandrini quædam loca. B. Augustini vera sententia. B. Chrysostomi duriora quædam dicta, ex aliis eiusdem Patris locis illustrantur & explicantur. Iustini Martyris locus expenditur.* Λόγος *Iobij, & Euthymij dicta quædam notantur.*

VErissimum est, quod initio Apparatus sui scribit illustrissimus Cardinalis, Cæsar Baronius; Ex omnibus mortalibus, qui vnde ab exordio mundi fuerunt, neminem æternam salutem esse consecutum, nisi à Christo, & per Christum: posseq; non immerito ea ratione Christianos dici illos omnes, qui etiam ante Christi aduentum & *ἐνσάρκωσιν, hoc est, incarnationem*, vel in populo Dei, *vel apud Gentes facti sunt salutis participes.* Huius veritatis demonstratio è sacris literis adeo facilis est & certa, vt paucos hodie putem esse Christianos, qui ea super re dubitent. Nam quod magnus Erasmus, Ludouicus Viues, vir doctissimus, & non nemo etiam è Protestantibus; cum primis vero, atque omnium animosissime Andradius Lusitanus, aliter aliquando pronuntiarunt, & persuadere aliis sunt conati; explosa est dudum ea sententia, & à doctissimis vtriusque partis Theologis, veris & solidis argumentis confutata. Sed quod addit Baronius; apud veteres quoque Patres omnes, semper hoc fuisse in confesso: id vero si accipiatur simpliciter, & sine vlla exceptione, an satis certum sit, equidem vehementer addubito. Neque enim negari videtur posse, doctrinam de iustificatione peccatoris, & caussa meritoria salutis, primis Ecclesiæ temporibus, & fere ante diuini ingenij virũ B. Augustinum, vix satis dilucide fuisse expositam. Constat sane, apud vetustissimos

Patrum, & nonnullos etiam posteriorum, eiusmodi sententias interdum occurrere, quæ, nisi benigna interpretatione molliantur, superiorem Baronij affirmationem labefactare sint idoneæ. Pauca è multis exempla hoc loco proferam. Clemens Alexandrinus, *inexhausta doctrina vir*, affirmat Iudæis legem Mosis, Gentibus Philosophiam, ante Christi aduentum, & eam, quam ipse appellat, vocationem vniuersalem, Iudæorum, & Barbarorum in populum vnum, ad salutem suffecisse. Sic enim ait libro VII. Στρωματέων, hoc est, *Stragulorum seu Centonum*, quos licet Varias lectiones appellemus: Ἰουδαίοις μὲν νόμος, Ἕλλησι δὲ φιλοσοφία μέχρι τῆς (τοῦ Χριστοῦ) παρουσίας· ἐντεῦθεν δὲ ἡ κλῆσις ἡ καθολικὴ εἰς περιούσιον δικαιοσύνης λαὸν κατὰ τὴν ἐκ πίστεως διδασκαλίαν. hoc est, *Iudæis lex, Græcis vero Philosophia vsque ad* (Christi) *aduentum: hinc vero vocatio vniuersalis in peculiarem iustitiæ populum, & in eam, quæ est ex fide, doctrinam.* & libro eodem iam ante dixerat, Deum non à certo quodam tempore, (puta, ex quo missus est in terras Filius Dei) verum ab æterno, προσωποληπτὴν, hoc est, *personarum acceptorem*, non esse; imo contra absque acceptione aut discrimine personarum, omnibus mortalibus viam ad salutem patefecisse. Etsi autem fatetur eo loci Clemens, notitiam Dei, quam habuerunt Gentes, fuisse ἀμαυρὰν, hoc est, *obscuram*: non tamen dubium, existimasse ipsum, potuisse homines per illam Dei cognitionem seruari. Iccirco tot locis, Legem, & Philosophiam, duo Testamenta appellat, ab eodem Domino diuersis populis, in eundem finem tradita. Eodem libro: Καθάπερ Ἰουδαίους σώζεσθαι ἠβούλετο ὁ Θεὸς, τοὺς προφήτας διδοὺς· οὕτω καὶ Ἑλλήνων τοὺς δοκιμωτάτους, οἰκείους αὐτῶν τῇ διαλέκτῳ προφήτας ἀναστήσας, ὡς οἷοί τε ἦσαν δέχεσθαι τὴν παρὰ Θεοῦ εὐεργεσίαν, τῶν χυδαίων ἀνθρώπων διέκρινε. Hoc est: *Quemadmodum volebat Deus Iudæos seruari, cum Prophetas illis dabat: sic & Græcorum probatissimos quosque, proprios ipsis in sua lingua Prophetas excitando, prout ipsi Dei beneficium capere poterant, ab hominum vulgo secernebat.* Solet etiam idem alibi, Legem & Philosophiam appellare βαθμοὺς καὶ ὑποβάθρας τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας. Hoc est, *gradus & quasi scalas Christianæ philosophiæ.* recte & vere: si appellatione philosophiæ illud intellexit, quod Paulus nominat τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ. Hoc est, *quod notum est Dei*, Roman. I. 19. opera nempe Dei, quæ mortales ad Creatoris aliquam notitiam possunt perducere, & amplioris cognitionis desiderium, si mens ipsis non læua, in eorum animis ingenerare. Cæterum Clemens Philosophiæ nomine eiusmodi notitiam intelligit, per quam ad iustificationem impii posset perueniri. Affirmat hoc diserte libro primo eiusdem operis: καθ᾽ ἑαυτὴν, ait, ἐδικαίου ποτὲ καὶ ἡ φιλοσοφία τοὺς Ἕλληνας. Hoc est: *Philosophia quondam* PER SE *Græcos iustificabat.* Atqui operum Dei contemplatio ad notitiam Christi, sine quo nulla salus, Actor. 4. 12. neminem opinor, vnquam deduxit. Credendum sane, etiam ante natum è B. Virgine Dominum, alios quoque salutis factos esse participes, *paucos, qui vel apparent in Scripturis, vel in genere humano latent*, vt ait B. Augustinus in epistola XCIX. ad Euodium Episcopum; sed illud quoque simul credendum, neminem vlla vnquam ætate ad spiritalem Ierusalem pertinuisse, *nisi cui diuinitus reuelatus fuerit vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus; qui venturus in carne, sic antiquis sanctis prænuntiabatur, quemadmodum nobis venisse nuntiatus est*, ait idem Augustinus, De ciuit. Dei, libro XVIII. capite XLVII. & in epistola XXVIII. ad Hieronymum, verba illius sunt: *Certus sum, non esse animam vllam in genere humano cui non sit necessarius ad liberationem mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.* Caute igitur accipiendum, quod apud nonnullos Patrum legas: *Christi notitiam iis, qui natiuitatem ipsius, &* οἰκονομίαν, hoc

αν, hoc est, dispensationem, præcesserunt, non fuisse necessariam. Perspicuis hoc affirmat verbis B. Chrysostomus aliquot locis. In Matthæum, hom. XXXVIII. τί οὖν; ἠδικήθησαν οἱ πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ; οὐδαμῶς. ἐνῆν γὰρ καὶ μὴ ὁμολογήσαντας τὸν Χριστὸν τότε σωθῆναι· οὐ γὰρ τοῦτο ἀπῃτεῖτο παρ᾽ αὐτῶν· ἀλλὰ τὸ μὴ εἰδωλολατρεῖν. Hoc est: Aliquis dicet: Quid ergo? illisne facta est iniuria, qui ante Christi aduentum vixerunt? Nequaquam: tunc enim etiam sine confessione Christi poterat aliquis seruari: quippe hoc ab illis nō exigebatur: sed vt ab idololatria abstinerent. Mox: τότε εἰς σωτηρίαν ἤρκει, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, τὸν θεὸν εἰδέναι μόνον· νυνὶ δὲ οὐκ ἔτι· ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ γνώσεως. Hoc est: Solum Deum nosse ad salutem tunc temporis satis erat, quemadmodum antea dixi: nunc id non sufficit: quin hoc amplius notitia Christi est necessaria. Non multo post: οἱ τὸν Χριστὸν οὐκ ἐγνωκότες πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας; εἰδωλολατρείας δὲ ἀποστάντες, καὶ τὸν Θεὸν προσκυνήσαντες μόνον, καὶ πολιτείαν ἀποδειξάμενοι ἀρίστην, ἁπάντων ἀπολαύσονται τῶν ἀγαθῶν. Hoc est: Fruentur, inquit, omnibus vitæ æternæ bonis, etiam illi, qui Christum, ante ipsius incarnationem non norunt: sed ab idololatria sese abstinuerunt, Deum vnum adorarunt, & vitam, quam fieri poterat, optimam vixerunt. Hæc & similia his alia dicta duriora, interpretatione commoda candido lectori sunt mollienda; ne aut aliquam extra Christum salutem impie somniemus; aut de tanto Ecclesiæ Doctore, cum sciolis nonnullis, secius opinemur. Atqui Chrysostomus cum ita loquebatur, de clara & perspicua, atque, vt Scholastici loquuntur, explicita Christi notitia, sentiebat: non de obscura, ænigmatica, & figuris inuoluta, qualem Adamus, Patriarchæ, & pii deinceps omnes, è vaticiniis de venturo Christo, & symbolis typisque legalibus, aut peculiari reuelatione sunt consecuti. Probo ex aliis viri sanctissimi illius locis, hanc fuisse ipsius mentem. In Iohannis verba I. 10. & mundus eum non cognouit, disertè scribit Chrysostomus, omnes pios & Deo charos, etiam ante Domini aduentum in carne, ipsum cognouisse: οἵγε τοῦ Θεοῦ φίλοι, inquit, καὶ θαυμαστοὶ, πάντες αὐτὸν ἐπέγνωσαν καὶ πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας. Hoc est: Dei filij, & admirabiles, omnes ipsum cognouerunt etiam ante in carnem aduentum. Id mox demonstrat ex verbis Christi Lucæ X. 24. Multi Prophetæ & Reges voluerunt videre quæ vos videtis. Nam quia ignoti nulla est cupido; colligit ex co recte, istos qui diem Domini videre desiderabant, scisse illum venturum, & in ipsum credidisse. deinde illi obiectioni Gentilium, cuius tot Patres meminnerunt; Si Christus est salutis auctor, cur ille tamdiu cessauit? cur tam sero aduenit ἀντιληψόμενος τῆς σωτηρίας? hoc est, reparaturus salutem? sic docet respondendum; ὅτι καὶ πρὸ τούτου ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ προενόει τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ γνώριμος τοῖς ἀξίοις ἅπασιν ἦν. Hoc est: Dominus etiam ante aduentum suum erat in mundo, & creaturarum suarum curam gerebat, fuitque notus OMNIBVS qui digni erant. Legat pius lector quæ in eam sententiam pluribus eo loci disputantur. Iustinus vero Martyr, illo ipso Apologiæ IIæ. loco, quem affert Baronius, vt illam, de qua diximus, obiectionem soluat, ea scribit, quæ an commodiorem interpretationem admittant, haut satis scio; etsi non videtur id animaduertisse Baronius. Τὸν Χριστὸν, inquit, πρωτότοκον εἶναι τοῦ Θεοῦ ἐδιδάχθημεν, καὶ προεμηνύσαμεν, λόγον ὄντα οὗ πᾶν γένος ἀνθρώπων μετέσχε. καὶ οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες Χριστιανοί εἰσι, κἂν ἄθεοι ἐνομίσθησαν, οἷον ἐν Ἕλλησι μὲν Σωκράτης καὶ Ἡράκλειτος καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς ἐν βαρβάροις δὲ Ἀβραὰμ, καὶ Ἀνανίας, καὶ Ἀζαρίας, καὶ Μισαὴλ, καὶ Ἠλίας, καὶ ἄλλοι πολλοί. Hoc est: Christum primogenitum esse Dei edocti sumus, & præsignificauimus, Verbum esse cuius omne genus hominum particeps factum est: & qui cum ratione vixerunt, Christiani sunt, licet impii iudicati sint, quemadmodum inter Græcos Socrates & Heraclitus, & similes illis: inter Barbaros vero Abraam & Ananias & Azarias, & Misael & Elias, & alii multi.

Iustini mens est. Male nouitatem doctrinæ Christianis obiici, quũ eius auctor sit Christus, primogenitus Dei filius: quippe Dei Λόγος, *Verbum*, siue potius *Ratio*, (istud enim menti Iustini accommodatius) cuius sit particeps vniuersum genus hominum: ac proinde non hodie atque heri cepisse existere Christianos in mundo, sed à principio semper & vbique fuisse. Christianos enim censeri debere, quicunque μετὰ λόγου, *cum ratione*, vitam instituerint: quales fuerunt, inquit, apud Græcos Socrates, & Heraclitus; inter Barbaros, Abraham, Ananias, Azarias, Misael, Helias, & alii multi. Similis huic locus est & in Apologia priore, quem subiiciam. Χριστὸς καὶ ὑπὸ Σωκράτους ὑπὸ μέρους ἐγνώσθη· λόγος γὰρ ἦν καὶ ἐστίν, ὁ ἐν παντὶ ὤν, καὶ διὰ τῶν προφητῶν προειπὼν τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ δι᾽ ἑαυτοῦ ὁμοιοπαθοῦς γενομένου καὶ διδάξαντος ταῦτα. *Christus etiam à Socrate ex parte est agnitus* Λόγος *enim Ratio*, siue *Sermo erat*, *atque est, qui est in quouis* hominum, *& ille est*, *qui partim per Prophetas futura prædixit*, *partim per seipsum hæc docuit*, *postquam sese ipse iisdem perpessionibus reddidisset obnoxium*, *quibus & nos sumus*. Langus illa, ὁ ἐν παντὶ ὤν, vertit, *in vniuersitate rerum existens*. sed errauit; nisi scriptum inuenit ἐν τῷ παντί. verum ea lectio ferenda non erat, nam Iustinus id vult, quod in superiore loco dicebat, Christum esse λόγον, οὗ πᾶν γένος ἀνθρώπων μετέχει, *rationem*, *cuius sit particeps omne humanum genus*. meminit huius τοῦ λόγου participationis Origenes, & gradus varios illius explicat prolixe, in Iohannem tomo secundo. Porro è superioribus Iustini verbis duæ propositiones eliciuntur, eruditorum Theologorum animaduersione dignæ. Prior est: Ante Christi aduentum, & Iudæos & Græcos, siue Gentiles, qui secundum rationem viuerent, Christianos fuisse, ac proinde seruandos. Altera prioris caussam continet: Hominem λογικὸν dici, id est, *rationalem*, siue *ratione præditum*, quia particeps est λόγου ἤτοι Χριστοῦ, *Rationis*, aut *Verbi*, quod est Christus. De priore propositione satis ante dictum:. posterior res, plus quam toto genere diuersas, λόγον τὸν οὐσιώδη καὶ ἐνυπόστατον, hoc est, *Verbum substantiale & reuera subsistens*, secundã semper adorandæ Trinitatis personam, & λόγον, siue rationem humanam, manifesta & periculosa homonymia confundit. Vt non sine caussa eximius Dei seruus Basilius, in explicatione primorum verborum ex Euangelio Iohannis, monuerit; cauendum esse ab homonymia vocis λόγος, ne in fraudem incidamus. Ὅρα, inquit, μή ποτέ σε παρακρούσηται τὸ ὁμώνυμον τῆς φωνῆς. Hoc est. *Vide, ne aliquãdo te decipiat ambiguitas vocis*. Hæc viri summi admonitio, in legendis veterum Patrum scriptis adprime est necessaria: multa enim in illorum monumentis occurrunt, ad vocis huius illustrationem, eleganter, ingeniose, addam & vtiliter pro tempore excogitata: quæ tamen doctrinam parum solidam contineant. Sic accipienda sunt quæcunque ab illis proferuntur ex antiquis Philosophis, vt probent etiam sapientibus inter Gentes Verbum fuisse notum, quod celebrat Iohannes. Adfert Cyrillus libro septimo contra impium Iulianum, hunc Platonis ex Epinomide locum: ἐν ᾧ διεξέρχεται πάντα αὐτοῦ πόλον, ξυναποτελῶν κόσμον, ὃν ἔταξε λόγος ὁ πάντων θειότατος ὁρατόν. Hoc est: *In quo pertransit polum ipsius, simul perficiens mũdum, quem constituit ratio omnium diuinissima visibilem*. Ecce habes hic λόγον, per quem ait Plato factum esse mundum aspectabilem. Videtur dicere idem cum Iohanne; & hoc est quod Cyrillus ait: cæterum, si rem penitius spectemus, λόγος Platonis, id est ratio illa, quam ait à Deo summo adhibitam in conditu mundi, longe est aliud, quam Verbum Christus apud Iohannem, & ille λόγος ἐνυπόστατος, hoc est, *Verbum reuera subsistens*, solis notus iis, quibus sacra Scriptura innotuit. Talia multa habentur apud Patres; in quibus homonymia possit parum cautis imponere. Sic cum Iobius, scriptor antiquus & eruditus, caussam affert, cur humanam naturam Filius assumserit, non Pater, aut Spiritus Sanctus: quia Filius sit ὁ λόγος,

quem homo quum amisisset, ait, necessarium fuit ad sanandam ἀλογίαν, hoc est, *amentiam*, τὸν λόγον in terras venire; parum abest, quin ludere illum potius in re grauissima existimem, quam serium Theologum agere. Euthymius vero Zygabenus, cum ad Euangelium Matt. IX. 13. quare non venerit Christus ad vocandos iustos, rationẽ attulit hanc; *quia iusti ipsi sibi ad salutem sufficiebant*: nisi hæc illi verba exciderunt aliud agenti, & aliter sentienti, quam sit parum firma superior illa Baronii asseueratio luculente palam faciunt.

II *De interpretatione recta vaticinij Iacobæi*; Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat Silo. *Error Baronij & multorum è Patribus, qui de regno perpetuo in tribu Iuda oraculum exposuerunt. Confutatur ea opinio breui compendio historiæ populi Iudaici. Patrum securitas in ijs quæ non sunt fidei. Cyrilli Alexandrini errores* ἐξ ἀνιστορησίας. *An Assamonæi è tribu Iuda per vxores orti. Locus è I. Maccabaico. Latinus interpres notatur. Baronij inanis distinctio inter* Viri Iudæ, *&* Viri Iuda. *Patrũ testimonia contra perpetuum regnum tribus Iudæ. Iustini locus insignis affertur, corrigitur & illustratur. Scopus vaticinij Iacobi, & quomodo referatur ad Christum. Eusebij expositio. Prærogatiua tribus Iudæ etiam sine regno.* Iudææ & Iudæorum *appellatio. Aichmalotarchæ & Patriarchæ Iudæorum. Theodoreti affirmatio parum certa. Euentum prophetiæ illius, non ad regnum Herodis restringendum esse, sed referẽdum ad seruitutis Ro. iugum, quod fuit principium vltimæ illorum captiuitatis. Confutatur figmentum de Herodis regno illegitimo & legitimo. Gradus calamitatis Iudaicæ ab initio subiectionis ad deletam Vrbem.*

APPARATVS, Num. III.

TOtius Baroniani Apparatus argumentum præcipuum ac fere vnicum est, certa demonstratio temporis illius, quo Seruator mundi, ὁ Θεάνθρωπος, hoc est, *Deus & homo*, Iesus Christus, & missu Patris, & sponte propria in terras venit. Quod argumentum, quum plura theoremata, & vt loquebantur veteres I. C. visiones diuersas, contineat; recte atque ordine vir eruditissimus ab eo potissimum capite est auspicatus; quo docetur, tunc aduenisse Regem Messiam, quando edita iam olim vaticinia de futuro eius aduentu, erant adimpleta. Promissiones de Christo venturo leguntur in veteri Testamento, vel simpliciter factæ, sine vlla temporis designatione: vt cum Serpenti, audientibus Adamo & Eua, dictum est, *Semẽ mulieris conteret caput serpentis*, Gen. III. 15. & Abrahamo credentium omnium patri, *In semine tuo benedicentur omnes Gentes*, Genes. XVIII. 18. & alia his similia apud Moysem & Prophetas, præsertim autem in libro Psalmorum, quamplurimæ: vel cum aliqua denotatione temporis; cuiusmodi illæ sunt, quas Eusebius toto libro octauo Demonstrationis Euangelicæ enarrat. Inter omnes autem huius generis prophetias, quæ simul cum re tempus adsignificant, insignes sunt, illa Iacobi omnium prima, quæ extat Geneseos capite XLIX. 10. in elogio ac benedictione Iudæ, & Danielis hebdomadæ. Baronius prætermissis Prophetæ Danielis hebdomadibus, cæterisque omnibus vaticiniis, quæ habent χρόνου προσημασίαν, hoc est, *temporis connotationem*, solum profert Iacobæum, quod ita narrat Moyses: *Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat Silo*. vel, vt habent Septuaginta, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ· *donec veniant, quæ reposita sunt ei*, & ita legunt B. Cyprianus aduersus Iudæos, & B. Augustinus contra

Faustum, aliique Patres. Latinus interpres, *donec veniat qui mittendus est.* Alii è priscis Græcis, ἕως ἂν ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται. *donec veniat cui repositum est.* Videntur hæ versiones vocis Hebraicæ שלה quæ obscurissima est, teste etiam doctissimo quoque Rabbinorum, plurimum inter se discrepare: itaque impius Iulianus apud Cyrillum, hanc diuersitatem interpretationum notauit: sed non ita est: consentiunt enim Christiani omnes interpretes, & veterum etiam Hebræorum plerique omnes, Messiam intelligi. Porro in declaratione huius oraculi, & explicatione euentus istius prophetiæ, quum diuersæ sint doctorum hominum, qua veterum, qua recentiorum sententiæ; Baronius eos sequitur hoc loco, qui regnum perpetuum Iudæ existimant promitti, ad Christi aduentum serie continua, aut non nisi ad tempus interrupta, duraturum. *Opportunum sane tempus*, ait Baronius; *defecerat enim (quod erat in sacris oraculis) de tribu Iuda & domo Dauid regium sceptrum, atque ducatus: non in Sedechia, (quod Iulianus dicebat) sed in Assamonæis postquam rerum summa apud Hebræos redacta ad Herodem.* Antiquissimus huius sententiæ auctor inter Christianos, quod meminerim, est Origenes; qui in homilia XVII. in Genesin, Iacobi prophetiam explicans; *Constat*, inquit, *vsque ad natiuitatem Christi non defecisse principes ex genere Iuda, nec duces de femoribus eius, vsque ad Herodem regem; qui secundum historiæ fidem, quam Iosephus scribit, alienigena fuisse, & per ambitionem in regnum Iudæorum dicitur irrepsisse.*

Dixi inter Christianos; quia Doctores plerosque Iudæorum non aliter solitos id vaticinium interpretari, Paraphrastæ antiquissimi arguunt. Omitto Onkeli interpretationem, quæ est in omnium manibus. Ionathan sic: *Non cessabunt Reges & Præsides ex domo Iuda, & Scribæ docentes legem, ex semine eius, vsque ad tempus, quo veniet Rex Messias.* Ierosolymitana vero sic: *Non deficient Reges de domo Iuda, neque Scribæ doctores Legis de filiis filiorum Iuda, vsque ad tempus, quo veniet Rex Messias; cuius est regnum, & ei subiicientur tandem omnes Reges terræ.*

Origenem multi Patrum sunt secuti, vt Ruffinus, qui in libro de benedictionibus Patriarcharum, ipsa Origenis verba transscripsit; Theodoretus, Quæstionibus in Genesin, & in expositione Hebdomadum Danielis: item Isidorus Hispalensis, Beda, alij mult. B. Augustinus contra Faustum Manichæum libro XII. capite XLVII. *Sunt literæ certissimæ, historiæ ipsorum quoque Iudæorum, quibus ostenditur, primum alienigenam Regem fuisse in gente Iudæorum, quo tempore natus Christus est. Ita non defuit Rex de semine Iuda, donec venirent quæ reposita erant.* Sumunt huius interpretationis auctores pro concesso & vero, in tribu Iuda regnum Dauidicum semper viguisse, quod ad vltimum Assamonæorum Antigonum, quem Romani securi percusserunt, & Hyrcanum ab Herode exstinctum, durauerit; ita vt in Herode ipso demum ceperint Iudæi Principi alienigenæ parere. Epiphanius clare contra Ebionæos: κατὰ διαδοχὴν διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ Ἰούδα, καὶ ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ τὸ βασίλειον, καὶ οἱ ἐκ τοῦ Ἰούδα ἄρχοντες, καὶ Πατριάρχαι· μετέστη δὲ τὸ βασίλειον εἰς ἀλλόφυλον Ἡρώδην. Hoc est: *Secundum successionem descendit à Iuda & à Dauide sceptrum regium, & ex Iuda principes & Patriarchæ: translatum est autem sceptrum regium in alius tribus hominem Herodem.* Hanc vero hypothesin aperte cum sacris literis pugnare, ac proinde falsissimam esse, clare liquet.

Historia enim sacra, *in stirpe aut tribu Iuda nullum prodit Regem ante Dauidem, nullum post Sedekiam.* A morte Iacobi, & edito hoc vaticinio, ad regni Dauidici principium, *anni intercedunt præter propter sexcenti*

centi triginta sex: quanquam Eusebius ponit in hoc interuallo, ὅλα ἔτη ἐγγὺς τοῦ χίλια, *annos integros fere mille.* Toto illo tempore populi Iudaici nullus Rex fuit, præter vnum Saulem, Dauidis decessorem; qui non erat è tribu Iudæ, sed Beniamini. Moses & Iosue, qui post exitum ex Ægypto, primi ad clauum Reipublicæ illius sederunt, alter post alterum, *tribules tribus Iudæ non fuerunt*; sed ille quidem Leuiticæ, hic vero Ephraimiticæ. Inter Iudices, quorum secuta est dominatio, vnum atque alterum non negamus fuisse ex illa tribu, Othonielem videlicet atque Abesanem, siue Ibtsanem, vt habet Hebraica veritas. Sed neque reg[n]um fuit horum imperium; neque tribus Iudæ magis proprium propter hos duos, quam cuiuslibet aliarum tribuum, propter eos Iudices, qui ex illis sunt orti: puta, *tribus Manassæ, propter Gedeonem; aut Dan, propter Sampsonem. Iudicum* πολιτείαν, hoc est, *Reipublicæ administrationem,* (quæ Eusebio dicitur μοναρχία, *vnius imperium,* & distinguitur ἀπὸ τῆς βασιλείας, hoc est, *à regno*, excepit regium imperium. Quemadmodum autem inchoatum esse regnum in tribu Iudæ à Dauide, nemo dubitat; *ita finem habuisse in Iechonia & Sedekia post annos quadringentos septuaginta quinque* (nec discrepat Iosephus Iudaici belli extremo libro sexto) ambigi non potest.

Vterque horum Nabuchodonosori Regis temporibus in Babyloniam captiuus est abductus: Iechonias anno Nabuchodonosori octauo, *Sedekias, decimo nono*: quæ vltima captiuitas est, in qua Ierosolyma cum Templo Solomonis diruta sunt, & conflagrata. Eo tempore defecit regnum in stirpe Dauidica, vt Iechoniæ prædixerat Ieremias XXII. 30. *Non erit de semine eius vir, qui sedeat super solium Dauid, & potestatem habeat vltra in Iuda.* Idem vaticinium apud Ezechielem; vbi expresse dicitur; neminem è regia stirpe ad Christi aduentum fore regnaturum. Locum paullo obscuriorem Septuaginta Seniores sic expresserunt, XXI. 27. οὐδὲ αὐτὴ τοιαύτη ἔσται, ἕως οὗ ἔλθῃ ᾧ καθήκει καὶ παραδώσω αὐτῷ. Hoc est: *Neque ipsa talis erit, donec veniat, cui conuenit, & tradam ipsi.* Recte Septuaginta Hebraicam vocem היה verterunt per verbum futuri temporis, ἔσται, ex vsu familiari sacræ Scripturæ. Latinus interpres, *Et hoc non factum est, donec veniret*, (Hebraica veritas, *hæc non futura est, donec veniat*, id est, corona regni Dauidici de qua loquitur, non restituetur in integrum, *donec veniat*) *cuius est iudicium, & tradam ei.* Postrema verba de Christo, Glossa, quam Ordinariam vocant, & omnes eruditi interpretes accipiunt. Lyranus refert ad Nabuchodonosorum, sane perabsurde: sed viro doctissimo fraudi fuit, vt videtur, Latina versio minus commoda. Hoc vero testimonio quid firmius afferri potest, aduersus illam de qua agimus interpretationem? Nec potest opponi facta Dauidi promissio, de firmando in æternum eius solio, II. Samuelis VII. 13. Psalmo LXXXVII. & aliis locis. Conuenit enim inter eruditissimos quosque interpretum, promissionem illam in Christo filio Dauidis, τὸ κατὰ σάρκα, hoc est, *secundum carnem, esse adimpletam.* Sed redeamus ad historicam demonstrationem. A laxata captiuitate edicto Cyri, ad instaurationem murorum nouæ vrbis, per Nehemiam, circa annum Artaxerxis Memoriosi vigesimum consummatam, anni intermedii reperiuntur centum quadraginta septem. Sunt qui existiment, per totum illud spatium temporis duos solum duces habuisse populum Dei, Zorobabelem & Nehemiam.

Verum fuisse & alios præter istos duos, recte obseruauit Iosephus Scaliger, ex illis verbis

verbis Nehemiæ v. 15. *Duces primi, qui fuerunt ante me, grauauerunt populum.* Legimus apud Rabbinos, vt in Seder Olam Zuta, Zorobabelem successorem habuisse filium Mesulam & nepotes, primo Hananiam, deinde Barachiam, postea Hasadiam. Sed Rabbinis, in historia etiam sacra, (nam in omni alia talpis vt plurimum cæciores sunt) quam parum fidei sit tribuendum, ignorat eruditorum nemo. Vtut sit, *concedimus vltro, in Zorobabele reuixisse quodammodo, non Dauidis quidem regnum, sed tribus Iuda (in qua stirps Dauidica) aliquam dignitatem*: quam tamen non mansisse diu in eodem statu, res ipsa arguit & historia certa. Nam ab eo, quē diximus, Artaxerxis Mnemonis anno, ad Alexandri Magni aduentum Ierosolymam, anni numerantur dumtaxat tres & quinquaginta. Apparet autem ex historia, quæ apud Iosephum libr. XI. cap. VIII. de Pontifice maximo Iaddus, siue Iaddua, (hic putatur esse Iaddua filius Ionathanis, nominatus Nehemiæ XII. 11.) qui Alexādro processit obuiā, *summam rerum iam illo tempore penes Sacerdotium fuisse.* Quæ potestas per Assamonæos in eo ordine adeo est firmata, *vt tandem Iudas, qui & Aristobulus*, Pontifex maximus, regimen illius *Reip. in formam regni mutauerit, & diadema capiti imposuerit.* Vide Iosephum libro XIII. cap. IX. Tenuere posteri Aristobuli regiam *potestatem ad Pompeium vsque, plenā, & solidam.* Ille, quum rem tolleret, vmbram tamen regii imperii ipsis reliquit; atque illi postea seruarunt, quamdiu per Romanos & Herodem licuit; *à quo & regnum Assamonais est ereptum*, & genus extinctum. Eusebius formam Reipubl. Iudaicæ sub imperio Sacerdotum ait fuisse ex aristocratia & oligarchia temperatam; eamque durasse à reditu ex captiuitate ad Pompeium. Hist. Eccles. lib. 1. cap. 6. Ex hoc breui Iudaicæ historiæ compendio, luce clara fit clarius, falsam esse & absurdam Baronii, & aliorum sententiam; qui è vaticinio Iacobi regnum tribus Iuda ad Christum vsque duraturum hariolantur. Probauimus enim, neque ante Dauidem, neque post Iechoniam & Sedekiam vllum fuisse. Quare impius Apostata Iulianus, cum probare conaretur, nihil pertinere Iacobi hanc prædictionem ad Domninum nostrum Iesum Christum, hoc inter alia Christianis obiiciebat, quod regnum Iudæ in Sedekia defecisset. Erat facilis responsio, & ea quidem solidissima, è certis atque indubitatis Scripturarum testimoniis, de promisso Rege Messia, qui è stirpe regia Dauidis erat nasciturus: sed qui somniabant regni terrestris perpetuam in tribu Iudæ successionem, expedire se aliter non poterant, nisi vt falsam hypothesin falsis argumentis tuerentur. Verba subiiciam beati Cyrilli, è libro octauo operis eximii, quod aduersus Iulianum scripsit. *Quomodo cessasse dicit regnum Dauid in Sedekia, quum Zorobabel, vt dixi post captiuitatis tempus in regni solio consederit, fueritque è tribu Iuda, & Dauid; transmissumque sit per posteros illius sceptrum, vsque ad regnum Herodis, qui ex matre quidem fuit Iudaea, sed ex patre alienigena?* Vel hic locus tanti Patris, & Theologi adeo præstantis, fidem fecerit, viros sanctissimos & doctissimos, Patres dico Græcos & Latinos, in historia, & iis quæ fidei non sunt, grauiter interdum hallucinari: siue quod maioribus intenti curis, inquirendæ harum rerum veritati non vacarint: siue quod primos librorum sacrorum interpretes, (qui nō potuerunt, iter nemini prius tritum ingredientes, non in multis cæspitare) ἀβασανίστως, hoc est, inexplorate, aut nō satis diligenti adhibito examine, sint secuti. Negat Cyrillus regnum in Sedekia defecisse; atqui hoc nos modo è sacra pagina demonstrauimus. Ait Zorobabelem in regni solio sedisse; atqui Rex nunquam fuit Zorobabel: neque debet ducatus populi, qualis ante fuerat Iudicum, postea Aichmalotarcharū, aut Patriarcharum, de quibus sumus dicturi, cum regno confundi. Ait in Zorobabelis posteris sceptrum regium ad tempora vsque Herodis durasse: atqui tribus Leui Pontifices, per aliquot vltima secula regnum obtinuerunt,

nuerunt, non autem regia stirps è tribu Iuda. Postremo, ne id quidem verum est, quod Herodem matre Iudæa vult natum. Nam quis vel ignorat, vel dubitat, Cyprum, (quæ aliis Cypris, & Cyprine) vxorem Antipatri, Herodis matrem, Arabissam fuisse non Iudæam? Sic enim Iosephus, lib. XIV. cap. XII. & Belli Iudaici lib. I. c. 6. Eusebius in Chronico Græco Scaligeri, & Latino Hieronymi, in numero MDCCCCLXXXIII. Pseudohegesippus lib. I. cap. XXII. Quod à nonnullis affertur, Assamonæos paternam quidem originem duxisse è tribu Leui, sed maternam è tribu Iuda, vnde vxores petere fuerint soliti: ac propterea inter tribules tribus Iudæ recte censeri: id vero quanti fieri debeat, & pueri prope ipsi videant. Et mirum esset profecto, tam inane commentum Baronio viro eruditissimo probari potuisse: nisi quod falsæ δουλεύων ὑποθέσει, hoc est, *seruiens suppositioni*, vt loquitur Philosophus, ad falsa necessario adigebatur amplectenda. At quis credat Iudaicorum peritus institutorum, Pontifices maximos illorū temporum è tribu sua vxores nunquam duxisse, verum ex aliena semper, & quidem semper ex eadem, nempe Iudæ? aut vnde hoc didicit inauditi epicherematis auctor, siue is fuit Lyranus, siue Abulensis? de nonnullis facile assentiar: de omnibus affirmare in tāto auctorum omnium silentio, facinus est doctis hominibus indignum. Paulo vero Apostolo quid respondebit Baronius, claris verbis neganti, accidisse vnquam, aut etiam potuisse accidere, vt qui è tribu Iudæ esset, aut alia quam Leuitica, ministraret altari? ad Hebræos VII. 13. 14. Adde huc Iudaici iuris regulam, quæ in Talmudo, Iuchasin & aliis Rabbinorum libris frequēter occurrit, & vel sola huic figmento refellendo sit satis. Sic enim illi: קרוית משפחה משפחת אם איבה *familia matris non vocatur familia*: hoc est, genus maternum habetur pro nullo. quam etiam ob caussam frequens est in Talmud & libris Talmudicis illa locutio de eo, qui masculam prolem nullam habuit, etsi filias habuerit plurimas, חיוה בו נגמר *in eo genus est consummatum*, siue extinctum. Vide Iuchasin pag. VI. de Iosua. Locus è primo Maccabæorum, v. 63. à Baronio in hanc rem allatus, apud Latinum interpretem, quem solum ipse, vt sæpe alibi, consuluit, palam est corruptus, sicut etiam Serarius Iesuita fatetur. Legitur in editione Græca Romana, & aliis, καὶ ἀνὴρ Ἰούδας, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐδοξάσθησαν σφόδρα: *cum ipse Iudas, tum eius fratres gloriam magnam sunt consecuti.* ἀνὴρ, hoc est, *vir* pro αὐτὸς, hoc est, *ipse*; quanquam etiam aliter potest exponi, ex vsu voculæ Hebraicæ איש, quæ varie admodum solet vsurpari. Latinus interpres, *& viri Iuda magnificati sunt*: è mutila & corrupta lectione Græca; cuiusmodi multa in illis libris posse obseruari, sciunt & fatentur omnes, neque indocti, neque ceriti. Baronius, quia *viri Iuda* hic editum, non *viri Iudas*, satis certum id voluit esse argumentum, cur de tribu Iuda, non de duce Iuda Maccabæo, locus sit intelligendus. Quasi vero apud Latinum interpretem aliud significet *viri Iuda*, quam *viri Iuda*. Doceret igitur nos, cur inter ista discrimen statuere debeamus, quū inter *Iosaphat Regis Iuda*, *& Iosaphat Regis Iuda*, & simil a his sexcenta in eadem interpretatione nullum statuatur. Tandem igitur explodatur vaticinij Iacobæi interpretatio, quæ historiæ sacræ quum manifesto repugnet, defendi omnino haut potest; nisi velimus certæ & exploratæ veritati ὁμόσε χωρεῖν, hoc est, *repugnare seu obuiam ire*. Porro etsi multi Patrum historicæ ἀκριβείας, hoc est, *accurationis* minus curiosi illam expositionem sunt secuti; non defuerunt tamen, qui aliter interpretarentur. B. Ambrosius in Euangelium Lucæ libro III. regnum Dauidicum in Iechonia defecisse, recte scribit, *Iechonia regnante*, ait, *Iudæam Babylonii vastauerunt, neque postea vnquam de semine eius regnum quisquam in Iudæa potuit obtinere. Postea enim populus de captiuitate dimissus, sub Sacerdotibus & Tetrarchis fuit.* Eiusdem in libello de benedictionibus Patriarcharum verba sunt: *Et ideo donec ille veniat, non*

deficiet dux ex Iuda, vt vsque ad eius ortum regalis successionis fides incorrupta seruetur. Mox: *Ergo hoc dicit Patriarcha; seruabitur in Iudicibus vel Regibus Iudæorũ intemerata successionis hereditas, donec veniat cui repositum est.* Videtur à sese discedere & transire in communẽ sententiam. Sed non facile mihi persuadeo Ambrosium aliud sibi hic velle, quam quod dixerat Commentariis in Lucam: quum præsertim illum locum è suis Commentariis ipse hic laudet. Obseruandum igitur, aliud esse, *seruari successionem regalem*, hoc est, stirpem regiam, quæ ius habet regnandi, vt etiam actu non regnet: aliud, regnum durare, & Reges actu regnantes; quod illa prior interpretatio ponebat. Iustinus Martyr, scriptor vetustissimus omnium, quorum extant hodie illius vaticinij interpretationes, in dialogo cum Tryphone Iudæo, longe aliter quam Origenes & qui illum secuti, mentem oraculi exponit. Vult enim, non ante natum Christum in Herode, vt Iudæorum nonnulli dictitabant, quos refellit ipse, id fuisse adimpletum; sed post natum & cruci affixum Messiam; cum vrbe capta, & domo secunda solo æquata, omnis simul est deleta Reip. Iudæorum forma ac species, tam ciuilis quam sacra. B. quoque Athanasius in libro de incarnatione Verbi Dei, Iacobi prædictionem breuiter attingens, à Iustini mente non abludit. Quoniam autem locus ille Iustini est eximius in hoc argumento, describam eius verba, & faciam ea Latina. Sic igitur ille post allatum Moysis locum è XL. IX. Geneseos: Ὅπου οὖν οὐδέποτε ἐν τῷ γένει ὑμῶν ἐπαύσατο οὔτε προφήτης, οὔτε ἄρχων, ἐξ ὅτου ἀρχὴν ἔλαβε, μέχρις οὗ οὗτος Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ γέγονε καὶ ἔπαθε, οὐδ' αἰσχυντῶς τολμήσετε εἰπεῖν, ἢ ἀποδεῖξαι ἔχετε καὶ γὰρ Ἡρώδην, ἀφ' οὗ ἔπαθε, (alii, ἐφ' οὗ: sed neque hanc lectionem fert veritas historiæ: non enim sub Herode passus est Christus: neque ἀφ' οὗ pro *post quem*, vt quidam vertendum putarunt, fert Hellenismus. Videntur tollenda; nisi Iustinus alibi mentem habens, vt fit, ἐφ' οὗ ἔπαθε scripsit, pro ἐφ' οὗ ἐγεννήθη, *sub quo natus est*, quod omnino postulat historia:) Ἀσκαλωνίτην γεγονέναι λέγοντες· ὅμως ἐν τῷ γένει ὑμῶν λέγετε ἀρχιερέα· ὥστε καὶ τότε ὄντος ὑμῖν κατὰ νόμον τοῦ Μωσέως, (deest hoc loco vox ἀρχιερέως, quam in suis codicibus Perionius interpres videtur reperisse:) καὶ προσφορὰς προσφέροντος, καὶ τὰ ἄλλα νόμιμα φυλάσσοντες, καὶ προφητῶν κατὰ διαδοχὴν μέχρις Ἰωάννου γε γενομένων· ὡς καὶ ὅτε εἰς Βαβυλῶνα ἀπήχθη ὁ λαὸς ὑμῶν πολεμηθείσης τῆς γῆς, καὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν ἀρθέντων μὴ παύσασθαι· (deest verbum λέγετε; aut è superiorib. repetendum; quod nimis durum.) ἐξ ὑμῶν προφήτην, ὅς κύριος καὶ ἡγούμενος καὶ ἄρχων τοῦ λαοῦ ὑμῶν ἦν· τὸ γὰρ ἐν τοῖς ὑμῶν προφήταις πνεῦμα καὶ τοὺς βασιλεῖς ὑμῶν ἔχριε καὶ καθίστα. μετὰ δὲ τὴν τοῦ Ἰησοῦ τοῦ ἡμετέρου Χριστοῦ ἐν τῷ γένει ὑμῶν φανέρωσιν καὶ θάνατον, οὐδαμοῦ προφήτης γέγονεν, οὐδὲ ἐστιν· ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναι ὑμᾶς ὑπὸ ἴδιον βασιλέα ἐπαύσατο. *Desiisse vnquam Prophetam aut Principem in genere vestro, ab ipso illius principio, ad illud vsque tempus, quo & natus & passus est hic Iesus Christus, neque vos ea estis impudentia, vt dicere audeatis, neque possetis demonstrare. Nam etsi Herodem, quo regnante natus est, Ascalonitam fuisse dicitis; tamen ipsi hoc quoque dicitis, fuisse tum in genere vestro Pontificem maximum; adeo vt fuerit tum vobis secundum legem Mosis Pontifex maximus, qui oblationes offerret, & reliqua instituta legalia seruaret; manente etiam vobis successione Prophetarum ad Iohannem vsque. Similiter vt cum populus vester in Babyloniam est captiuus abductus, terra bello occupata, vasis sacris sublatis, negatis desiisse è genere vestro* (vel, *inter vos*) *Prophetam, qui dominus, dux, & princeps populi vestri esset. Nam spiritus qui erat in Prophetis Reges vobis vngebat & constituebat. At postquam Iesus Christus noster in genere vestro apparuit,* (extitit, natus est) *& mortuus est, Prophetam neque habuistis amplius, neque habetis: quin etiam, quum proprio Regi prius pareretis, id quoque cessauit.* Locum eximii scriptoris protuli integrum, quia plane est eximius. Nam vnde melius intelligemus, quæ fuerit primis illis Christianismi temporibus, inter

doctos

doctos recepta vaticinij huius interpretatio? Expendamus igitur accurate sancti Martyris sententiam. Ante omnia obseruandum, ita oraculum exponi, vt licet soli Iudæ id videatur dari, euentus tamen oraculi ad fratres omnes, & vniuersum populum è XII. tribubus exoriturum, pertineat. Quæ interpretatio non solum recta est, verum etiam prorsus necessaria. Nam quis non videt ea quæ admirabili hac prophetia prædicuntur, non ad Iudam proprie omnia, sed ad cunctas tribus pleraque ex æquo spectare? Prædicit Iacob Spiritu Dei plenus aduentum Messiæ; *donec veniat Silo*: vocationem Gentium; *& ipse erit exspectatio Gentium*: Iudaicam politiam cuius tum fundamenta iaciebantur, olim finem habituram; *recedet sceptrum & dux*: postremo tempus designatur quando Messias venturus; *prius quam recedat sceptrum de Iuda, & dux de femore eius.* Annon hæc omnia ad omnes tribus in commune spectabant? Ea namque fine prædicuntur, non vt vna aliqua tribus tantorum mysteriorum cognitione gaudeat; sed vt fideles omnes qui in singulis tribubus erant nasciturі, aut in easdem à Gentibus transituri, spe & fide Christum Christique bona, prout ferebat temporum ratio, apprehenderent, & aduersus ærumnas miseræ huius vitæ solatium inde caperent. Fide enim iusti viuebant, quæ est ἐλπιζομένων ὑπόστασις, hoc est, *eorum, quæ sperantur, substantia*, inquit Apostolus ad Hebræos, XI. I. Quare certo certius est, quatuor illas quas recensuimus, admirandas & vere θεοπνεύστους, hoc est, *diuinitus inspiratas*, prophetias, non in vnius Iudæ aut tribus Iudæ gratiam à Spiritu Sancto per Iacobum esse edita: sed in commune bonum omnium tribuum & vniuersi populi Iudaici, quandoque futuri. Notitiam spiritualis doctrinæ ita primis parentibus & populo Iudaico temperauit imperscrutabilis Dei prouidentia; vt quum vnicuique seculo tantum eius largiretur, quantum satis esset; paullatim & velut per certos gradus ad pleniorem cognitionem fideles promouerentur. Non secus ac fieri in iis videmus, qui è profundis tenebris prodeunt in claram lucem. neque enim semel & ἀθρόως, hoc est, *cumulate*, eorum oculi totum Solis iubar admittunt; sed paullatim & vt loquitur Aristoteles, ἐκ προσαγωγῆς, hoc est, *sensim seu paulatim*. Adamo fuit satis, scire exoriturum quandoque è semine Euæ, qui genus humanum ex illa calamitate eriperet, in quam Serpentis fraude inciderat. Hæc fuit primorum parentum mensura fidei: quæ paullatim in viris piis postea secutis incrementum cepit. Abrahamo vero hoc amplius dedit Deus, vt fœdus cum illo iniret, & factam generi hominum promissionem de venturo Saluatore, ad prolem ipsius restringeret, dato ipsi hoc oraculo; *In semine tuo benedicentur omnes gentes.* Et quum eius satu duo populi essent exorituri, declarauit Deus immortalis Abrahamo, in vtro è duobus populo factæ promissiones forent euenturæ. Eodem pertinuit, quod è duobus Isaaci filiis Esauo & Iacobo; alterum se elegisse Deus Isaaco significauit; vt eo pacto fides ipsius de adimplendis olim promissionibus diuinis, & mittendo Messia, fieret confirmatior. Ita paullatim progrediebantur fideles ad clariorem lucem. Sed insigne cumprimis est incrementum, quod cepit cognitio doctrinæ spiritualis, per hanc qua de nunc agimus Iacobi prophetiam: in qua primum videtur DEVS OPT. MAX. addidisse ad priores prophetias de Christo venturo, temporis circumstantiam. quæ ad ectio quanti momenti esset ad firmandam piorum fidem, quid attinet dicere? Quare etsi plura capita sermo ille Iacobi continet; quorum nonnulla ad præsentis vitæ statum pertinent; velut cum Zabuloni prædicitur futurum, vt in diuisione terræ Cananææ, ducentesimo quadragesimo quarto anno post futura, ora maritima eius tribui contingat: cum Issacharo, fore

vt eius posteri otium ignobile in agrorũ cultura traducant: præcipuus tamen illius scopus fuit, confirmare in animis liberorum & augere acceptam de Messia notitiam; quæ illis temporibus piorum fuit Theologia. Idcirco tanta cura liberos conuocat, & attentionem illorum sibi parat; ea dicturum se statim initio professus, quæ essent euentura, באחרית הימים ἐπ᾽ ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν, id est, populi Iudaici temporibus nouissimis. Hoc sancti Patriarchæ erat ἔργον, hoc est, *primariũ opus*; cætera, vt sic dicam, præ vno hoc πάρεργα, h.e. *operis accessiones*. Etsi autem Iacobi vaticinantis vox ad Iudam dirigebatur; præcipua tamen vaticinii capita ad omnes fratres & eorum posteros in commune spectasse nemo non videt. Quid ergo? dicet aliquis: nihilne in hac prædictione Iudæ proprium? imo vero aliquid fuit, atque id momenti longe maximi. Primum illud est, quod sicut olim Abrahamo & postea Isaaco indicauit Deus immortalis, cum vterque illorum duos filios haberet, ex vtro Messias esset oriturus: sic nunc idem Deus per os Iacobi liberis eius significat, quis ex omnibus esset electus, vt ex eius posteris Christus nasceretur. Non obscure enim significatur, idque postea semper Iudæis est creditum, ex Iuda oriturum Messiam. Deinde illud in Iacobi prophetia Iudam proprie attingit, quod præcellentia dignitatis & iura primogenituræ, quod ad honorem, Rubeno primogenito adempta, in Iudam transferuntur. Adimuntur primogenituræ iura Rubeno illis verbis, אל תותר μὴ πλέον ἔχε: hoc est, *ne plus habeto*: ne excellito posthac eo iure quod tibi ordo nascendi dederat. Id ius præcedente versu Iacobus appellauerat elegantissime, יתר שאת ויתר עז πλεονέκτημα ἀξίας, πλεονέκτημα ἰσχύος, *præcellentiam dignitatis, præcellentiam roboris*: quem sensum Latinus interpres illis verbis expressit, *prior in donis, maior imperio*. nunc cũ dicit Iacobus eiusdẽ originis verbo vtens, אל תותר ne excellito supra fratres, ius prius illi aufertur. Idem ius tribuitur Iudæ illis verbis, *adorabũt te filii patris tui*. Primogenituræ iura erant, portio bonorũ amplior, Deut. XXI. 17. & inter fratres præcellentia. Bona quæ Rubeno debebantur, Iacob transtulit ad Iosephũ; honorem in Iudam deriuauit; vt exprimitur Chronicorum lib. I. capitis quinti initio. Vbi obscure caussa honorati Iudæ ostenditur, לנגיד ממנו *quia ex illo dux*, nempe Silo, Rex Messias. Vis porro decreti huius siue ordinationis ea fuit, vt deinceps inter fratres Iuda semper excelleret, & tribus Iudæ inter omnes dignitate potior esset. Stupendam Dei prouidentiam hic licet admirari; qui illam tribũ, ex qua nasciturus erat Messias, voluit ἐπιπολάζειν, hoc est, *ex obscuro emergere*, & eximio quodam honore insigniri; non quia à primogenito duceret originem sed ob idipsum, quia Christo originem erat datura. Quis autem piorum dubitare potest, eo potissimum fine hæc ita constituta esse, & patefacta, vt populus Iudaicus, ex iis quæ videbat oculis suis ad meditationem τῶν μὴ φαινομένων, hoc est, *nõ apparentium*, & adhuc latẽtium excitaretur? dignitas enim tribus Iudæ typus fuit & quasi pignus atque arrhabo regni Messiæ. Quæ vel maxime ratio videtur impulisse veterum nonnullos, vt figmentum illud excogitarẽt de regno in tribu Iuda, ad Christi aduentum semper mansuro. At longe aliter Iustinus vt sequentia docebunt. Cæsariensis vero Eusebius, vir longe doctissimus, & in omni historiarum genere exercitatissimus, in accuratissima huius oraculi explicatione, quæ extat libro octauo Demonstrationis, figmentum illud validissimis rationibus confutat ex historia petitis. Probat non proprie ad Iudam spectasse hoc oraculũ, sed ad omnes Iudęos: neq; vero vllum hic regnum promitti Iudę, aut eius stirpi; quę per secula plurima regno caruit; & quando regnauit, breue admodũ tempus vniuerso populo & XII. tribubus imperauit: statim enim post filium Dauidis secutam esse diuisionem, quæ partem multo maximam stirpis Iudæ imperio surripuit: sed quandam dignitatis præstantiam tribui Iudæ promitti, quam semper postea obtinuerit,

fuerit. Et hanc appellat quidem Eusebius φυλὴν βασιλικὴν, *tribum regiam*; sed respectu maxime Regis Messiæ. Vocat etiam ἀρχικὸν ἀξίωμα, hoc est, *imperialem dignitatem*, tribus illius præstantiam; non quia penes illam ἀρχὴ, hoc est, *imperium* & dominatio fuerit; contrarium enim ipse demonstrat; sed quia inter omnes tribus singulari dignitate & nominis celebritate excelluit. Colligit igitur Eusebius è Scripturis huius quam dicimus dignitatis tribus Iudæ testimonia. Vt cum Numerorum II. 3. & X. 14. in castris ponendis, cæteris anteponitur: cum in eodē libro XII. 17. in ordine offerentium, prima illa reliquas anteit: cum Iosuæ cap. XIV. in diuisione terræ non expectat sortis euentum; sed ἀκληρωτὶ, hoc est, *non ductis sortibus*, omnium prima suæ portionis cernit hereditatem: cum mortuo Iosua, libri Iudicum initio, ducatus belli ipso ore Dei tribui huic defertur: cum toto Iudicum tempore, licet nati in aliis tribubus Iudices Remp. administrarēt; generalis tamen quædam honoris prærogatiua penes hanc remansit. εἰ ᾗ ait, ἐκ διαφόρων ἐδόκουν εἶναι φυλῶν οἱ Κριταὶ, ὅμως καθόλου ἡ τῆς Ἰούδα φυλὴ τοῦ παντὸς ἔθνους ἡγεῖτο. hoc est, *tametsi ex diuersis videbantur esse tribubus Iudices, tamen in vniuersum tribus Iuda totius populi dux erat*. Addit, post solutam captiuitatem præfuisse Zorobabelem; & quod in libris Paralipomenon, vbi exponitur genealogia omnium tribuum, agmen ducat hæc Iudæ, id quoque ad illius honorem pertinere contendit Eusebius: qui ad tempora citeriora propterea non descendere se ait; quia certi de illis pronuntiari nihil possit: τῷ μηδὲ φέρεσθαι θείαν βίβλον ἐξ ἐκείνου ἡ μέχρι τῶν τοῦ Σωτῆρος χρόνων: *quod à reditu ex captiuitate ad tempora Seruatoris nullum extet sacrum volumen*. nam libros Maccabaicos etsi magni semper fecit vetus Ecclesia, non tamen inter sacros & primæ notæ canonicos retulit. Sequitur post hæc apud Eusebium memorabilis obseruatio de appellatione Iudæorum & Iudææ tunc primum cepta vsurpari, cum regiam potestatem, quam in Sedekia tribus hæc amiserat, Pontifices maximi cœperunt sibi vindicare. Notat hoc etiam Iosephus libro XI. cap. V. sed obiter; rem cum primis meo iudicio obseruatione dignam, & quæ procul dubio accidit non sine numine. Quum Achaia Græciæ prouincia non magna, sub Romanorum inuasionem vniuersæ Græciæ nomen dedisset: putauit Polybius eius rei caussam sibi esse quærendam. Nos putabimus temere accidisse, vt post reditum à captiuitate omnes omnium tribuum Abrahamidæ vocarentur Iudæi, & terra tota Iudæa, vel γῆ Ἰούδα, *terra Iuda*, vt in Maccabaicis non semel? Ego vero non dubito, prouidentia diuina factum, vt ad priores huiusce tribus prærogatiuas, hæc accederet: idque illo potissimum tempore, quo rerum potienti tribu Leui, videbatur tribus Iuda obscuranda, neque alio iure quam communi omnium censenda. Qua ratione multo factam esse hanc illustriorem constat. Eusebius igitur tanti hoc æstimat; vt qui diserte scribat, à reditu ex captiuitate ad Christum, (quod tempus ipse facit annorum quingentorum) solos Pontifices regimen obtinuisse, οὐδένα ἢ ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς, *è tribu vero Iuda ne vnum quidem*: tamen propter appellationem hanc non dubitet pronuntiare, imperium quodammodo illius fuisse. Affert Romanorum exemplū, quorum dicitur, ait, imperiū; etsi plerique eorum qui res tractant, atque adeo ipsi Imperatores, non sint origine Romani. Denique Eusebij sententia est; quod à tribu Iuda omnes XII. appellationem cōmunē inuenerint, rem esse admiratione dignā, & quę proculdubio euenerit, vt huic Iacobi de Iuda oraculo fides constaret. θαυμάζειν ἄξιον, ait ille, ὅπως δώδεκα οὐσῶν τῶν παρ' Ἑβραίοις φυλῶν, ἐξ οὐδεμιᾶς ἄλλης, ἢ ἀπὸ μόνης τῆς Ἰούδα, ἡ τοῦ ἔθνους εἰσέτι νῦν ἀναγορεύεται προσηγορία· οὐδ' ἕτερον, ἢ διὰ τὸ τῆς προφητείας λόγιον, τῇ τοῦ Ἰούδα φυλῇ τὸ ἀρχικὸν περιάψαι ἀξίωμα. hoc est, *Admiratione dignum est, quod, cum decem essent apud Hebræos tribus, ex nulla alia, quam ex sola tribu Iuda, populi dedu-*

catur appellatio: non aliam ob caussam quam ob prophetiæ prærogatiuam, tribui Iuda imperialem conferendo dignitatem. Huc etiam referẽdum, quod tribus quæ in Babylonia remanserunt, ducem sibi præponere soliti, quem vocabant ראש גליות Αἰχμαλωτάρχην, hoc est, *captiuorũ principẽ*, seu Caput siue principẽ captiuitatis, & semper è tribu Iudæ eũ eligebãt. Manauit. n. ab antiquissimus tẽporibus institutũ, q̃ semper deinceps in eo tractu seruatum, manet hodieq; in vrbe Bagded; vbi Aichmalotarcha semper est è tribu Iuda, (sic illi quidẽ volunt videri) sicut scribunt cũ alij Rabbini, tũ prolixe admodum Beniaminus Tudelẽsis in Itinerario. De antiquitate instituti licet facere coniecturam vel è Chronico Hebræorum, quod Minus vocant. Non obstat historia de Hyrcano captiuo, qui è tribu Leui, Iosepho narrata, lib. xv. cap. ii. quippe eius facti peculiaris fuit ratio & ius extraordinariũ. Nã alioquin certissimum est, Caput Babylonicæ captiuitatis, quẽ Aichmalotarchã licet appellare, nõ potuisse tunc creari, nisi è tribu Iuda & familia Dauidica. Et obseruant Rabbini differentiam inter hunc & Nasi, id est Synedrij Principẽ in terra sancta; quod Aichmalotarcha Babylonius necessario crearetur è posteris Dauid; quum Nasi multorum Rabbinorum opinione, è quali-bet tribu potuerit institui. Vide Zacuthũ in Iuchasin folio xvii. b. Caussa ibi affertur, quia in Aichmalotarcha putabant Iudæi hãc Iacobi prophetiam cõpleri. Atq; hanc fuisse veterum Doctorum apud Iudæos sententiã docet Moses Ægyptius libro vltimo Iad. ca. quarto. vbi etiã habetur huiusmodi sententia: *Rasẽ Galiuth Babel*, id est, *Aichmalotarchæ Babylonii locũ Regis obtinent: iusque ipsis competit dominandi in populum Israel omni loco, velint nolint: quia dictum est, Non recedet sceptrũ ex Iuda; ecce Aichmalotarchas Babylonios* Hæc Moses. Porro vt in partibus Orientis Aichmalotarchã Iudę τῆς πάλαι διασπορᾶς, h. e. *antiqui dispersus*, Principis loco habuerunt, ac nunc etiã habent, qui aut est, aut saltẽ esse creditur è tribu Iuda & stirpe Dauidica; sic prius οἱ τῆς ὑστέρας διασπορᾶς, h. e. *posterioris erãt dispersus*, h. e. Iudæi qui Ierosolymis fuerunt superstites, & per oẽs mundi plagas sunt diuisi, Patriarchas habuere, quibus parerent, ceu legitimis Principibus, & à Dauide ortis: qui quidẽ non creabantur, sed nascebantur. Legãt studiosi quę de huiusmodi Patriarchis fuse narrant Origenes περὶ ἀρχῶν, h. e. *de imperijs*, lib. ii. c. primo; B. Epiphanius in disputatione contra Ebionæos, & Theodoretus in Ἀτρέπτῳ, h. e. *de immutabili seu immoto*, dialogo primo. Quo in loco, vt hoc obiter dicã, Theodoretus vere negãs, vt equidem arbitror, è tribu Iuda fuisse reuera, qui pro talib. vulgo haberentur à Iudæis: illud, opinione mea parum vere adiicit, istos omnes è stirpe Herodis, nõ Dauidis fuisse prognatos. Atqui scimus progeniem Herodis vniuersam intra seculum vnũ aut paullo plus, fuisse extinctã. Vt taceã de perpetuo odio Iudęorum in Herodem siue viuũ, siue mortuum. B. Cyrilli Ierosolymitani in Catechesi xii. quo loco de hoc Iacobi agit vaticinio, verba sunt: εἰ ἔχουσι τὸν ἐκ γένους Ἰούδα καὶ τοῦ Δαβὶδ, οὔπω ἦλθεν ὁ προσδοκώμενος· αἰσχύνομαι γὰρ λέγειν αὐτῶν τὰ πρόσφατα περὶ τῶν καλουμένων παρ' αὐτοῖς νῦν Πατριαρχῶν, πράγματα, ἐπὶ τούτων τὸ γένος, καὶ τίς ἡ μήτηρ· καταλιμπάνω τοῖς εἰδόσι. *Si habent Iudæi*, inquit, *Principem è genere Iudæ & Dauidis, nondum venit qui exspectabatur: nam res illorum recentes, quod ad illos attinet, quos Patriarchas vocant, genus illorum quodnam sit, qua mater, pudet commemorare. Scientibus igitur illa relinquo.* Secundo loco obseruandum in Iustini interpretatione ipsum verba vaticinij *sceptrum* & *Legislator*, non exponere de perpetua aliqua successione Regum è tribu Iudæ: sed in genere de omnibus Reip. Iudæorũ rectoribus, Regibus, Magistratibus atq; etiam Sacerdotibus. Erãt Iudæi qui dicerent, in Herode Magno adimpletum esse à Iacobo editũ oraculum, q̃ ille factus esset Rex Iudææ, qui è tribu Iuda non erat, sed Ascalonita: h. e. non à prima origine Iudæus, verũ proselytus. Istos Iudæos refellens Iustinus, claris verbis negat potuisse dici oraculũ Iacobi prius euentu confirmatũ, quã omnis penitus & ciuilis magistratus, & ordo

hierarchicus fuerit delectus, h.e. ante solo æquatā vrbem. Hæc Iustini sententia est, quā ipse ductā à captiuitate Babylonica argumēto confirmat: q tamen an huic loco satis cōueniat, non iā quæro. Illud tm̄ volo, constare sancti huius Martyris testimonio, eius ætatis viros doctos non existimasse, aut certe nō omnes, in Herode Magno Iacobi vaticinium fuisse adimpletum. Tertio loco obseruetur, quomodo Iustinus illa verba, עד כי יבא in sua interpretatione accipiat. Nam quum posset verti recte, *donec veniat*, vt tēpus denotetur proximum aduentui Messiæ, siue ante, siue post: Iustinus ita accepit, vt ex mente illius vertendum sit, *donec venerit*. Sane aliqn̄ sic locutio illa necessitio accipienda, vt Nu. xx. 17. עד אשר נעבור גבלך recte LXX. *ἕως ἂν παρέλθωμεν τὰ ὅριά σȣ*. Vulgata, *donec transeamus terminos tuos*. plane *ἀκύρως*, h.e. *improprie*, pro *transierimus*. actio. n. denotatur perfecta atq; absoluta. sic accepit hoc loco Iustinus, qui oraculi euentū prius vult extitisse, quā Christi aduentū. Sed quū vtroq; modo phrasis Hebraica possit accipi, historiæ conuenientius est q habet Latina versio, *donec veniat*. Omnino sicut prior captiuitas temporibus fuit diuisa, neq; semel ac simul tota contigit; sed primo Manasses Rex est abductus, II. Paralipo. siue Chro. XXXIII. II. deinde Ioakim anno quarto regni sui, primo Nabuchodonosori, II. Paralip. XXXVI. 6. tertio Ioachim, qui & Iechonias, anno octauo Nabuchodonosori, II. Regū XXIV. 12. II. Paralip. XXXVI. 10. quarto Sedekias, anno Nabuchodonosori XIX. ibidē, ita prorsus euenisse in secundi Tēpli destructione historia demōstrat. Atq; hoc miror neq; à Iustino esse animaduersum, neq; ab iis vulgo obseruari, qui oraculi cōplemētū in eo articulo ponunt, quo Herodes declaratus est Rex à Romanis, vel quo regnum ipse adiit. Vnde postea illorū error insanum magnus manauit; quos nihil pudet, in hac luce literarū, è spurcissimis Annianarū fabularū lacunis, & fœdissimis mendaciis, tēpora Herodis distinguere in tyrannicū regnum & legitimū: adeoq; cæcutiunt viri alias doctissimi, vt non intelligāt, regnū Herodis; si mores illius & facta spectētur; totū fuisse tyrannicū à principio ad finē: si tēpora comparentur, in ipso fine magis quā in principio. Nam quæ tyranni facta crudeliora esse possint iis q paullo ante mortē, & moriens tetra illa & dira bellua designauit? Tres filios supplicio affecit: è singulis familiis singulos, aut fortasse etiā plures conclusit in Circo, post obitum suū occidēdos; infantes deniq; bimulos totius Iudææ, aut alicuius certe partis Iudææ, crudelitate inaudita iussit iugulari. Hæc sunt Herodis, legitimi iā Regis, si superis placet, præclara facinora: quibus paria in toto superioris vitæ illius spatio non possunt sentētiæ huius patroni deprehendere. Sin autē ad ius regnandi respiciatur; negamus nos, ad illud ius, quod initio Herodes accepit à Romanis, vllā postea factā esse accessionē. Scimus scribere Iosephū, lib. XVII. c. tertio, Herodē non multo ante obitū, fidē populi Iudaici iureiurando sibi obstrinxisse: sed qui illo loco abutuntur ad stabiliendā distinctionē de qua locuti sumus, vt dicā ingenue q sentio, pudendū errorē admittunt. Audiamus Iosephum: *παντὸς τȣ̃ Ἰȣδαϊκȣ̃ βεβαιώσαντος δι' ὅρκων, ἀεὶ εὐνοῆσαι Καίσαρι καὶ τοῖς βασιλέως πράγμασιν, οἵδε οἱ ἄνδρες οὐκ ὤμοσαν, ὄντες ὑπὲρ ἑξακισχιλίους*, *quū vniuersus Iudæorū populus iureiurando fidē obstrinxissent, fore vt semper Cæsaris & Regis imperio bene cuperent; soli Pharisæi, quorū erant supra sex millia, iurare recusarunt*. En argumētū Achilleū! populus Iudæorū iurauit Herodi, se fidelē ei futurū; ergo tunc primū regnū illius cepit esse legitimū, q hactenus fuerat Tyrannis dūtaxat. Omitto quærere, q̄ sit rationi consentaneū, vt populus qui bello victus libertatē multo ante amiserat, & Romanis seruire dudū inceperat, Regē sibi imponat, & regnādi ius illi cōferat. Omitto dicere Iudæos cū illud iusiurandū præstiterunt, nō libera voluntate id fecisse; Herodē. n. omnes oderant; sed tyranni metu fuisse adactos. Illud scire velim, cur istius sententiæ auctores nō idē de Augusto statuant? Nā Iosephus vtriq; fidem datā ait, nō soli Herodi. Cur ergo p̄stitū iusiurandū Augusto pariter & Herodi, & quidē verbis iisdem, (sic. n. Ioseph⁹ narrat)

aliud circa Herodem operatur, aliud circa Augustum? vterque alienigena, vt quidem istis placet: vtrumq; tantundem iuris habere in regno Iudaico Iudæi proculdubio existimabant. Sed redeat oratio illuc vnde diuertit: Nos igitur, vt diatribæ huic tandem aliquando finẽ imponamus; interitũ Reip. Iudæorum, quẽ ante tot secula Iacobus prædixerat, alio tẽpore existimamus incepisse; alio esse promotũ; alio deniq; esse consummatum. Cepit calamitas Iudæorũ anno ante natum Seruatorem sexagesimo; quãdo populus antea sui iuris, seruitutis iugum subire est coactus à Pompeio, libertate adempta, & ditionis virtute partæ iactura multatus; eius successionis regiæ, quæ diu iam obtinuerat, Romanorũ cessit libidini; vt postea semper necesse fuerit, eum accipere Regem quem Romani imposuissent: tributa cepta sunt exigi, & quidem sine modo: religio multifariam est violata; cum quidem Pompeius locum nemini mortalium peruiũ, præter summum Pontificẽ, idq; semel in anno, Sancta, inquam Sanctorum, irrupit. Istud nos facimus principiũ calamitatis Iudaicæ. Iosephus vero sic rem narrat, quasi consummata tunc non incepta fuerit Iudæorum pernicies. Sic ille lib. XIV. cap. VIII. Τούτου τοῦ πάθους Ἱεροσολύμοις αἴτιοι κατέστησαν Ὑρκανὸς καὶ Ἀριστόβουλος πρὸς ἀλλήλους στασιάσαντες. τήν τε γὰρ ἐλευθερίαν ἀπεβάλομεν, καὶ ὑπήκοοι Ῥωμαίων κατέστημεν, καὶ τὴν χώραν ἣν τοῖς ὅπλοις ἐκτησάμεθα τοὺς Σύρους ἀφελόμενοι, ταύτην ἠναγκάσθημεν ἀποδοῦναι τοῖς Σύροις· καὶ προσέτι πλείω ἢ μύρια τάλαντα Ῥωμαῖοι ἐν βραχεῖ χρόνῳ παρ' ἡμῶν εἰσεπράξαντο· καὶ βασιλεία, ἡ πρότερον κατὰ γένος ἀρχιερεῦσι διδομένη τιμὴ δημοτικῶν ἀνδρῶν ἐγένετο. Hoc est, *Huius calamitatis Hierosolymis authores fuerũt Hyrcanus & Aristobulus, aduersus se inuicẽ seditione mota. Nã libertatẽ amisimus, & in Romanorum potestatem concessimus, & regionem, quam armis parauimus, Syris ademptam, hanc Syris reddere coacti fuimus: & praterea amplius decies mille talẽta Romani breui temporis spacio à nobis exegerunt: & regnum, quod prius summorum Pontificum generi tribuebatur, populariũ virorum munus factum est.* Ait Iosephus, illo tempore Iudæos libertatem amisisse, & Romanorũ subditos esse factos: deinde mala recenset quæ ex eo sint passi: Rabbini vltimam hanc suam captiuitatem appellant *Captiuitatem Edom*, hoc est Romanorum. Eius tempora quomodo distinguãt, nihil attinet hoc loco explicare. Illud non prætermittendum, quod principium illius in eo tẽpore constituunt, quo ceperunt Romanorum esse subditi. In Iuchasin pag. XV. narratur fœdus ictũ ab Assamoneis cũ populo Ro. additur deinde. ואז התחיל גלות אורם חבר'ית ומשם ואילך היו משועבדים לרומיים ובטלו *Tunc cessare fecerunt (ruperunt) fœdus Romani; & ex eo ac deinceps fuerunt subditi illorum Iudæi. Atque tunc incepit captiuitas Edom.* Auxit vero calamitas, & vnus quasi gradus ad pernitiem vltimam est factus, anno post natum Dominum circiter decimo; cum Archelao Viennam relegato, Iudæa in formulam prouinciæ est redacta: quod quam vim habeat, peritis rerum Romanarum satis est compertum. Ab eo tempore nullus vnquã postea Iudææ neq; Rex fuit, neque Ethnarcha: planeque tum accidit, quod modo Iustinus dicebat; & Iudæi sic proprie dicti, ὑπὸ ἴδιον βασιλέα ἐπαύσαντο εἶναι, *proprio sibi Regi desierunt esse subiecti.* Nam quod Eusebius & eum secutus Baronius, Agrippam iuniorem Regem vltimum Iudæorum appellant; quasi ille Ierosolymorum Rex fuerit: mera est virorum eruditissimorum hallucinatio. Fuerunt quidem & senior Agrippa & iunior, Reges Iudæorum; sed non Ierosolymorum, neque τῶν κυρίως λεγομένων, hoc est, proprie dictorum Iudæorum; de qua distinctione alio loco erit dicendum. Herodes Antipas & Philippus, neque Reges vnquam fuerunt, sed Ethnarchæ, id quoque non Ierosolymorum, sed adiacentium regionum. Vera Iudæa, amoto Archelao, in formulam prouinciæ, sicuti dicebamus, redacta, Syriæ accessit; cepitque tum in eam mitti, qui vocabatur Procurator Cæsaris in Iudæa, vel etiam Procurator Iudææ, de quo multa inferius.

rius. Tum etiam facta est per Quirinium census descriptio; non qualis ante, cum Dominus noster natus; sed diuerso fine, ad populi illius vexationem intendendam; qui propterea furere tum & ad arma prosilire. Vide Iosephum libro 18. cap. 3. Vltima fuit clades, vrbe diruta, & destructo Templo ab incarnatione Filii Dei, anno Dionysiano septuagesimo. Hæc est illa admiranda Dei Opt. Max. in pœnis peccatorum exigendis lentitudo, de qua toties Prophetæ, & ipse etiam Iesus Christus in pulcherrima parabola de vinea & vinitore apud Matthæum 22. 33. atque alios Euangelistas.

III. Confirmatur allata superiore diatriba expositio oraculi Iacobæi. Quid Patres impulerit, vt in Herode adimpletum vaticinium dicerent. Errores multi semel admißi, deinceps sine examine retenti. Iudæos ante Herodem alienigenis fuisse subiectos. Romani semel subacta Iudæa veri eorum Reges. Herodem non fuisse ἀλλόφυλον, *hoc est,* alienigenam, *probatur. Proselytorum iura & conditio apud Iudæos. Idumæi fratres Iudæorum. Inuidia aduersus Proselytos. Appellationis* IVDÆORVM *&* IVDÆÆ *varia vsurpatio.* ἔθνη, *hoc est,* gentes, *de Christianis.* Ἰσονομία, *hoc est,* legum æquabilitas, *Iudæorum indigenarum & aduenarum, siue Proselytorum. Refellitur Desposynorum fabula apud Africanum & Eusebium.* φανηπᾶν, *hoc est,* patefacere. *Locus Ambrosii animaduersus. Refutantur solide, qui ex Iosepho asseruerunt Herodem fuisse* ἀλλόφυλον, *hoc est,* alienigenam. *Ipse variis locis illustratur. Photij error castigatur. Scaliger defensus contra Serarium.*

APPARATVS, Num. v.

EX iis quæ modo disseruimus super genuina oraculi Iacobæi interpretatione, colligitur necessariò, expositionem illam eiusdem vaticinii, quam Card. Baronius est secutus, dupliciter falsam esse. Nam primo, falsum est, perpetuum quoddam regnum in tribu Iuda semper mansisse: deinde illud nō minus, in Herode Magno demum hanc prædictionem esse adimpletam. Nos contra probauimus, regnum quidem Iudæ non promitti in ipsius tribu perpetuo ad Christum vsq; duraturum: sed huic quidem tribui dignitatis quandam præcellentiam; cunctis verò tribubus, Reipublicæ aliquam fore inter ipsas formam, donec adueniat Silo; quod historia, oraculorum ex euentu rerum interpres optima, egregiè, vt ostendimus, confirmat. Probauimus prophetiæ complementum præcipue quæri debere, באחרית הימים in nouissimis populi Iudaici temporibus; quando illius pars multo maxima crudeli morte extincta, esse desiit; qui autem cladi superstites remanserunt, id esse desierunt quod erāt, nempe populus ille Dei περιούσιος, h. e. *peculiaris*; facti tum vere, quod olim prædixerat Oseas, Lohammi, *Non populus meus*, & Lo-ruchamach, *Absq; misericordia*: planeq; tum genti Iudæorum euenit, quod Spiritus Sanctus per Isaiam dicit alibi, sane quam elegantissime, יחת מעם ita enim fracta & contrita est, vt desineret esse populus. Quum igitur constet, editam à Iacobo sortem ex iis esse exponendam, quæ miseris Iudæis tempore illo acciderunt; quis non intelligit rationi adprime consentaneum esse, vt defectum, siue ἄρσιν καὶ ἀφαίρεσιν, hoc est, *sublationem & ablationem*, sceptri & Legislatoris accipiamus de Rep. Iudæorum, tum penitus euersa? Quin ipsa oraculi verba, nisi ἐθελοκωφοῦμεν, hoc est, *surdi esse velimus*, eo nos planissimè ducunt. שבט enim *virga* siue *sceptrum*, pars est Reipubl. primaria, penes quam summa rerum, & vt appellat Aristoteles, τὸ κύριον τῆς πολιτείας. alibi Regis periphrasis est, תומך שבט ὁ σκηπτοῦχος, *is qui tenet sceptrum*, vt Amos I. 5. מחקק siue Legislator est Reip. pars altera, Magistratus & Iudices, & qui dicuntur Græcis Nomothetæ.

Aristoteles nominat τὰς ἀρχὰς καὶ τὸ δικάζον, hoc est, *magistratus & iudicans.* Iudæ appellatione in hoc oraculo populum vniuersum Iudæorum intelligi, mirum non est; sed prorsus εὐλογώτατον, hoc est, *rationi maxime consentaneum:* vel propter eius tribus dignitatem; vel quia norat Spiritus Sanctus, qui per Iacobi os loquebatur, fore vt tempore illo quo hæc erant euentura, omnium tribuum commune nomen esset, populus Iudæ, siue IVDÆI; & terræ, IVDÆA vel γῆ Ἰούδα, hoc est, *terra Iuda:* quam nominis assumptionem multis post seculis, diuino consilio factam esse, vt de huius prophetiæ fide luculentius constaret, cum Eusebio credimus, cuius locum ante protulimus. Hæc etsi ita sunt perspicua, vt nihil queat magis; quoniam tamen non vnus Baronius, sed omnes interpretes, qua veteres, qua recentes, oppido paucis dumtaxat exceptis, consentiunt, in Herode Magno demum esse hanc prophetiam adimpletam; age πατροπαράδοτον, hoc est, *à patribus traditum*, istud interpretamentum breuiter expendamus. Sancti illi piique viri, qui diras inter persecutiones ad expositionem sacrorum voluminum primi animum appulerunt; quum scirent prophetias omnes veteris Testamenti in Christo esse adimpletas; gnari sub Herode illum esse natum; ex eo statim collegerunt, & Danielis Hebdomadas, & Iudæ istud vaticiniũ ad Herodem esse referendum. Et qui persuasum haberent, semper post captiuitatem aliquem è posteris Zorobabelis & stirpe Dauidica Regem extitisse ad natum Christum, aut mox nasciturum; neque ignorarent Herodem regnum Iudæorum occupasse, quod nihil quicquam ad se pertineret; ex his præcognitis hanc elicuerunt conclusionem: Herodem vere illum esse, ad quem superiores prophetiæ pertinerent, vtpote hominem alienigenam, & alieni regni inuasorem. Hæc sententia ab insignibus pietate & doctrina viris profecta, vbi semel est admissa, sine vlla controuersia aut examine, apud omnium ætatum eruditos, præter admodum paucos, vt de Iustino fuse probauimus, semper deinceps obtinuit. Nam in iis quæ historica sunt, neque ad fidem proprie spectant, id ipsum plane videmus accidisse in Patribus, quod de primis Philosophis obseruat idem Iustinus in dialogo cũ Tryphone; vt videlicet posteriores sequerentur priores, securi examinis: atque vt cum S. Martyre dicam, συνέβη τοῖς πρώτοις ἁψαμένοις τῆς παιδείας ταύτης, καὶ διὰ τοῦτο ἐνδόξοις γινομένοις, ἀκολουθῆσαι τοὺς ἔπειτα μηδὲν ἐξετάσαντας ἀληθείας πέρι· καταπλαγέντας δὲ μόνον τὴν καρτερίαν αὐτῶν, καὶ τὴν ἐγκράτειαν, καὶ τὸ ξένον τῶν λόγων, καὶ ταῦτα ἀληθῆ νομίσαι, ἃ παρὰ τοῦ διδασκάλου ἕκαστος ἔμαθε. hoc est, *Accidit his, qui primi huic disciplinæ sese tradiderunt, & propterea celebres facti sunt, vt illos imitarentur, qui postea consecuti sunt, nihil exquirentes de veritate: mirati tantum constantiam illorum, & modestiam, & peregrinitatem rationum; vt ea vera existimarent, quæ à magistro quisque didicisset.* Quis iam paullo eruditior cui hoc non sit compertum? Multas Cæsar Baronius, ne alios commemorem, eiusmodi hallucinationes & ablepsias in Annalibus suis erudite obseruauit, & docte confutauit. Multas quoque Iosephus Scaliger in sexto de Emendatione temporum, & longe plurimas in Eusebianis Notis. Extat etiam eiusdem viri, non minus modestiæ quàm eruditionis plena & lectu dignissima in eam rem disputatio in eiusdem operis Prolegomenis. Quum igitur satis superque demonstrauerimus, humanitus hallucinatos esse Patres, qui in vltimo Assamonæorum Hyrcano regnum Iudæ defecisse prodiderunt: cur dubitemus etiam illud esse falsum, quod simul docuerunt, de adimpleta in Herode primum Iudæ prophetia? Nam si Assamonæi ad tribum Iudæ nihil pertinebant; falsum est in eorum interitu regnum Iudæ defecisse. Et vero defecerat multis ante seculis in Sedekia, vt probauimus. Si in Hyrcano regnum Dauidis non defecit; quid admodum pertinet regnum Herodis ad complementum prophetiæ Iacobi, equidem non intelligo. At fuit alienigena Herodes, & in eo cepit

primum populus Iudaicus Regi alienigenæ parere. An fuerit Herodes ἀλλόφυλος, mox videbimus. illud palam falsum, imo falsissimum est; primum fuisse Herodem alienigenam Principem, qui suo sceptro Iudæos subiecerit. Cum Herodi regnum à Romano Senatu est delatum, auctoribus Antonio & Augusto, annus iam agebatur vicesimus [illegible] à capta Vrbe per Pompeium. Tunc libertas Iudæis erepta; ipsi facti tributarii; [illegible] de gradu semel deiecti, eam semper deinceps subire coacti personam, quam Romani imponerent. Rex Aristobulus [illegible] Romam abductus; ipse tandem [illegible] sublatus; filius Alexander securi [illegible] Hyrcanus honore nominis regii [illegible] Pontifex à Pompeio est creatus. [illegible] quando ista Iudæi patiebantur, [illegible] Romanorum, an non? Falsum [illegible] dictu absurdum, alienigenæ im-[illegible]cos in Herode primùm esse ex-[illegible] enim, indigenæ, credo, non [illegible] τῆς [illegible], hoc est, *alieni à* [illegible] penitus extranei. Ridiculum [illegible] fuisse alienigenam clamitare; [illegible]cere, in quorum potestate He-[illegible] minus quam aliquis è pro-[illegible]dibus. Fuit hæc Romano-[illegible]atio, siue astutia; quod sub-[illegible] regnorum quæ amiserant, [illegible]onem non raro permittebant. [illegible] Agricolæ vita prudenter & vere [illegible] Cogiduno datæ, vt ibi [illegible] ait; *vt iam pridem recepta* [illegible] *vt haberet instrumen-*[illegible]. Huiusmodi regna [illegible] erant populi Romani: [illegible], ad fiduciarios Reges [illegible] Reges, si [illegible] li-[illegible] quoties erat [illegible] vt in Aristobulo Hero-[illegible] ipse quoque Herodianæ [illegible], magno [illegible] in [illegible]; insigniter ve-[illegible] Antonium: Io-[illegible], quando ab

Arabe Syllæo grauissimorum criminum apud Augustum postulatus, odium illius incurrit. Iosephus, libro 16. capite 15. Quare etiamsi concederemus Herodem non minus fuisse alienigenam, quam Romanos; absurda tamen nihilominus esset illorum sententia, qui prophetiæ euentum ad vnum Herodem peculiariter restringunt. Sed an reuera Herodes ἀλλόφυλος & alienigena? Omnino, si verum quærimus, & proprie loqui volumus, Herodes alienigena non erat, sed Iudæus, & vt grauissimus scriptor illorum temporum ipsum appellat Strabo, libro 16. *ἀνὴρ ἐπιχώριος, homo Iudæorum popularis*. Opponuntur duo ista τὸ ἀλλόφυλος, hoc est, *alienigena*, & Iudæus. Iudæi sunt appellati, & qui vere nascebantur è semine Abrahami, & qui fiebant Iudæi: quos proprio nomine, cum ad sacrorum Judaicorum communionem admittebantur, גרים dicebant, Hellenistæ *proselytos*. Sed quemadmodum hodie, Iudæum, vel Turcum aut Tartarum, postquam sacro lauacro fuerit tinctus, Christianum & esse & dici rectè, ac vel maxime propriè, nemo sanæ mentis negauerit: sic olim alienigenæ, qui ἐξ ἀλλοφυλισμοῦ, hoc est, *ex alia gente*, ad Iudæorum religionem migrabant, posteaquam erant circumcisi, & reliquis sacris initiati, veri Iudæi censebantur. Quare in Targum Esther æ capite octauo, & sæpe in libris Rabbinorum, verba מתגייר & מתיהד pro eodem accipiuntur; quorum illud *proselytum fieri* significat; hoc, *fieri Iudæum*. Sic apud Patres χριστιανίζειν, hoc est, *Christianum fieri*, & χριστιανισμός, hoc est, *Christianæ fidei acceptatio*, de iis qui nomen Christo dederunt. Fateor iuris aliquam differentiam fuisse inter proselytum & γνήσιον, i. *genuinum* Iudæum: vt apud Romanos alia fuerunt Quiritium iura, alia Latinorum; item sociorum ac prouincialium. Sed eum qui esset proselytus, negare fuisse Iudæum; perinde est, vt si quis Æquos & Volscos neget fuisse Romanos; quia extranei quondam Romanis fuerunt, & postea Latinitate sunt donati, non iure Quiritium. Hoc si ve-

si verum est in iis ipsis qui fiebant ex alienigenis Iudæi; multo vtiq; magis verum erit in eorum liberis & nepotibus. Et si in iis verum est, qui ex aliis nationibus fiebant Iudæi; multo magis in Idumæis: de quibus extat Dei præceptum apud Mosem Deuteron. 23. 7. *Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est.* propago nempe Ismaelis, filii Abraham. Herodes igitur, qui patrem Antipatrum, & auum Antipam, & fortasse etiam plures è maioribus, factos ex Idumæis Iudæos, & vt ipsi loquebantur, מתיהדים ἰουδαιωμένους habuit, quo iure censeri queat ἀλλόφυλος? Nam quod οἱ ἀρχῆθεν, id est, *ab initio*, seu *origine*, Iudæi, natos è proselytis soliti proselytos appellitare & γειώρας, id est, *aduenas*; quod etiam nomen גר per contemptum aliquando vsurparunt; non tam ex iure legitimo hoc factum, quod proselytos cæteris Iudæis in omnibus fere, certè ἐν τοῖς κυριωτάτοις, hoc est, *maxime principalibus*, & quæ maximi momenti erant, æquabat: quam è maleuolentia & inuidia: quorum affectuum similia exempla in omnibus Rebuspubl. licet obseruare. Et Athenis enim & Romæ, & vbique locorum, semper οἱ ἐγγέγραπτοι, hoc est, *inscripti*, & adscriptitii ciues contempti, ac fere exosi eis fuerunt, qui à primis generis auctoribus ortos sese iactarent. In Scripturis opponuntur aliquando גר *peregrinus* aut *proselytus*, & אזרח הארץ αὐτόχθων, *indigena*, vt Exodi 12. 19. vbi ex æquo tam his quam illis agni Paschalis esus imperatur: qui fuit cultus vni Iudæorum genti proprius. In libris vero Rabbinorum aliquãdo opponũtur גרים בלבך & בני חורין οἱ μόνοι προσήλυτοι, & οἱ εὐπατρίδαι καὶ λαμπροί, *qui duntaxat sunt proselyti, & qui antiqua sunt prosapia*, quos *albatos* siue *candidatos* appelant. Scimus etiam, doctorem quendam, cuius diuina sententia & vel Mose ipso digna (non defuerunt qui Helleli eam tribuerent, vt est in Iochasin pag. 19.) extat in Pirke Aboth cap. 5. sub finem, à Rabbinis cæteris appellari Rabbi Bag Bag peregrinitatem illi obiicientibus, quod ex vtroque parente Gero, siue Giora, id est, proselyto esset ortus. neque ignoramus prouerbium vetus, quo monebantur qui Iudæi erant origine prima, vt vel ad decimam vsque generationem à proselytis sibi cauerent. Verum hæc & similia his alia, ex æmulatione & inuidia profecta, nequaquam euincunt, proselytos, & multo minus proselytorum filios aut nepotes, Iudæos non esse, aut non verè dici. Nos apud Iosephum obseruamus, Iudæi appellationem aliquando latius capi, aliquando angustius. Quando late accipitur, omnes complectitur eiusdem originis & religionis, aut saltem religionis, societate iunctos, Ierosolymitanos Galilæos, Peraitas, Idumæos, Alexandrinos, Babylonios, & omnes qui Philoni & aliis dicuntur οἱ ἐκ τῆς διασπορᾶς, hoc est, *ex dispersu*, de quibus multa dicemus, si Deus voluerit, ad annum Domini 35. Quando angustius id nomen sumitur, ciues dumtaxat Ierosolymitanos complectitur, & illas decem Toparchias, quæ Plinio enumerantur libro 2. capite 14. & Iosepho, Iudaici belli libro 3. capite 4. vbi non decem, sed vndecim recensentur siue Toparchiæ, siue κληρουχίαι, hoc est, *gentes sorte habitatum missæ*, in quarum medio Vrbs sancta eminebat, vt in clypeo vmbilicus. Sic accipe Antiquit. libro 17. capite 12. vbi à Galilæis, Idumæis, Ierichuntinis, Peraitis, vltra Iordanem colentibus, & aliis, qui ad festum Pentecostæ celebrandum conuenerant, separantur αὐτοὶ Ιουδαῖοι, hoc est, Ierosolymitani qui soli videri volebant genuini Iudæi, & in his ipse scriptor Iosephus. Quare in simillimo huic loco Belli Iud. libro 11. capite 5. in gemina historia, vel potius eadem, cæteris Iudæis, qui festi gratia venerant in vrbem, opponitur ὁ γνήσιος ἐξ αὐτῆς Ιουδαίας λαός; hoc est, *germanus & purus putus Iudæorum populus*, in ipsa Iudæa, sic proprie dicta, vrbe inquam & Toparchiis Ierosolymorum natus. Sic sæpe in Nouo Testamento IVDÆA angusta significatione capitur, vt Lucæ 11. 4. & 3. 1. at in capite 1. 5. vbi appellatur Magnus Herodes Rex

Rex Iudææ, lata ſignificatione accipiendum, ſicut apud Strabonem & alios. Non diſſimile poteſt obſeruari in appellatione *Gentium*. nam quum dubitet nemo, Chriſtianos eſſe non Gentiles, quicunque fuerint baptizati & ſacrorum myſteriorum facti participes: Paulus tamen conuerſos ad fidem Chriſti & veros iam Chriſtianos, aliquando appellat *Gentes*, non ex eo quod iam erant, ſed quod fuerant; vt Galat. II. 12. de Petro Apoſtolo, μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθιε, hoc eſt, *cum gentibus comedebat*. Hoc ſenſu feremus Herodem ἀλλόφυλον, hoc eſt, *alienigenam*, dici; vt intelligatur ex Idumæis in Iudæos tranſſcriptus: & regnum Herodiadarum cum Rabbinis appellabimus מלכות הגרים *regnum Proſelytorum*. Ipſum quidem Herodem aut patrem vel etiam auum fuiſſe alienos à populo Iudaico, & vt Hebræi loquuntur, *Goijm*, ideo non concedimus; quia abſurdiſſimum eſt, & à iure atque inſtitutis Iudæorum veterum alieniſſimum; hominem proſelytum cui omnia fere iura ſacra & profana cum veris Iudæis erant communia; iis accenſere qui à Republ. Iudæorum erant alieni & Goijm aut Gentes illis dicebantur. Quare non eſt ferendus error Baronii, qui Herodem, non ſolum alienigenam appellat, ſed etiam Gentilem. Neſciebat videlicet Baronius inter *Gerim* & *Goijm* quam latum eſſet diſcrimen.

Quo iure eſſent proſelyti inter antiquos Iudæos, declarat Philo, in libro De monarchia. Scribit ille, Moſem admiſiſſe ad Rempubl. ſuam, πάντας τοὺς ὁμοιοτρόπους, omnes eos qui moribus iiſdem atque inſtitutis vellent viuere. Εἴτε φύντας ἐξ ἀρχῆς, εἴτε καὶ ἐκ τοῦ μεταβαλέσθαι πρὸς τὴν ἀμείνω τάξιν κρείττους γεγονότας, *ſiue ab origine prima nati eſſent Iudæi: ſiue mutatione facta & tranſitu ad potiorem ordinem, ſeipſis euaſiſſent meliores.* Addit, iſtos poſteriores dictos fuiſſe proſelytos ἀπὸ τοῦ προσεληλυθέναι καινῇ καὶ φιλοθέῳ πολιτείᾳ, *quod ad nouam & Deo charam Remp. acceſſiſſent.* Moyſen vero, ἰσοτιμίαν ἅπασιν ἐπηλύταις μεταδοῦναι, καὶ χαρίσασθαι ὅσα καὶ τοῖς αὐτόχθοσιν, *æquabilitatem iuris omnibus aduenis* ſiue *proſelytis, tribuiſſe, eademque omnia ipſis conceſſiſſe, quæ indigenis.* In Iudaico iure hanc obſeruo differentiam inter proſelytum & antiquum Iudæum: quod in Synedrium proſelytus adoptari non potuerit; quia non niſi nobiliſſimos è Sacerdotibus, Leuitis & reliquo populo, atque in Lege exercitatiſſimos in Synedrium allegebant; vt fuſe docet Moſes Ægyptius, libro vlt. Iad, cap. 2. de proſelyto vero ita ibidem ſcribitur; poſſe eum qui ſit Ger, ſed cuius mater ſit Iudæa, adoptari in numerum Senatorum. Ex his ſequitur, proſelytum vbi ſemel in numerum Iudæorum ciuium fuerat adſcriptus, non potuiſſe alienigenam dici, niſi quomodo Paulus Apoſtolus Chriſtianos è Gentibus, vocabat Gentes, vt modo dicebamus. Patres qui magno conſenſu plerique omnes Herodem ἀλλόφυλον, hoc eſt, *alienigenam*, prodiderunt; partim Africanum perperam præeuntem ſunt ſecuti; partim Ioſephi mentem non ſunt aſſecuti. Iulius Africanus ſcriptor admodum antiquus, ſeculo tamen toto & amplius Ioſepho minor, in epiſtola ad Ariſtidem, cuius partem magnam deſcribit Euſebius, Hiſtor. Eccleſ. libro primo, cap. 6. tractans de Chriſti genealogia, vt aliquam obſcuriſſimę quęſtioni lucem afferret, longum ſermonem commemorauerat, auditione acceptum, cuius laudabat auctores Iudæos quoſdam è Nazaris & Cochaba, Domini noſtri cognatos, vt ipſi quidem videri volebant; eamque ob cauſſam Δεσποσύνους eos fuiſſe vocitatos, ait idem Africanus, quaſi dixeris, *heriles cognatos*. Continet is ſermo narrationem de Antipatro Herodis Aſcalonitæ ἱεροδούλου, hoc eſt *ſacris inſeruientis*, filio, Herodis Magni patre; qui ab Idumæis latronibus captus, patre Herode lutra ſoluere ſcilicet non valente, diu inter Idumæos hæſerat; omitto cætera, quæ apud Euſebium legi poſſunt. Hanc lepide compoſtam narratiunculam, Patrum multi auide arripuerunt, Euſebius, Epiphanius, Ambroſius, alij; & facilitate vſi nimia, quam in hac luce literarum excuſa-

re debemus, non imitari; meram fabulam pro vera historia lectorib. suis obtruserunt. Nam sermonem hunc istorum Iudæorum Desposynorum, pluris facere non debemus, quam sexcenta similis monetæ scripta; quæ illa prima secula produxerunt in lucem, plena fabularum, plena apertissimorum mendaciorum: sed quæ tamen apud viros bonos & pios, verum incautos, in magno aliquandiu pretio fuerunt. Huius generis erant, vt pauca delibem ex ingenti sylua, *Christi Euangelium secundū AEgyptios*; item aliud, *secundum Hebræos*, quorum testimoniis non semel etiam Clemens Alexandrinus vtitur. *Pauli* *ἀναβατικόν*, hoc est, *ascensorium*, de quo Epiphanius contra Caianos: *Iohannis Apostoli ad Parthos epistola*, cuius B. Augustinus meminit: *Chami Prophetia: Mosis Apocalypsis: Eliæ Apocrypha: Matthæi Apostoli* Παραδόσεις, hoc est, *traditiones*, apud veteres scriptores Ecclesiasticos passim; necnon alij libri sexcenti, quos si recensere velim, dies me deficiat: & erit nobis in hoc opere non semel de iis habenda mentio. Sed ea quidem omnia quæ hactenus recitaui, longa dies *καλῶς πιών*, hoc est, *in melius prouehens*, aboleuit, & posteriorum exercitatiora in talibus iudicia: cum primis vero auctoritas Concilij Romani, & Gelasij Papæ: cuius insigniter salutare decretum extat in Decreto, distinct. 15. quo libri huius farinæ plurimi & recensentur & damnantur. quædam tamen hodieque manent, iudicio omnium qui aliquid in literis vident, ψευδεπίγραφα, hoc est, *falso inscripta*, & in eundem censum referenda: vt, *Petri* περίοδος, hoc est, *comprehensio* seu *circuitus*, *Clementis Recognitiones*, B. *Virginis epistolæ aliquot*: *Pauli* item *ad Senecam*, & *huius ad illum epistola*, & multa alia. Noli dubitare illum Desposynorum sermonem, quem Africanus stylo suo dignum iudicauit, tale aliquod fuisse scriptum apocryphū, vel solummodo traditionem ad libidinem fingentium excogitatam. Vt nulla iusta caussa afferri queat, cur de rebus Herodis ex illa dubiæ fidei & auctoris incerti narratiuncula, certiora nos putemus posse cognoscere, quam ex historia Iosephi, scriptoris vernaculi, cuius amor veri notissimus, fides constantissima; nisi quid illi fortasse humanitus errare contingat; quæ exceptio locum hic non habet: cui ad penitus cognoscenda illa de quibus scribebat, omnia præsidia abunde suppetebant. Nam aut ex Actis publicis illa descripsit, aut ex oculata fide: & quod maxime in hac historia considerandum; qui caussam nullam habuit, cur gratia corruptus in exponendo Herodis genere mentiretur: multas & grauissimas, cur odio illum plus quam Vatiniano prosequeretur; sicut fecere alij omnes Iudæi; quorum fabulas & putida figmenta de Herode in libris Rabbinorum est legere. quædam eius generis narrat Petrus Galatinus, libro quarto, capite sexto. Valde igitur mirum est, tot pios Patres illius narratiunculæ apud Africanum non deprehendisse vanitatem. Id eo impensius equidem admiror, quia ipse Africanus, etsi vult videri auctores suos *πάντως ἀληθεύειν*, *omnino veraces esse*; abstinere tamen non potuit, quin illa ipsa scribere se dubitanter certissimis indiciis ostenderet. Sunt hæc illius verba: *τῶν Σωτῆρα οἱ κατὰ σάρκα συγγενεῖς, εἴτ' οὖν φαντιῶντες, εἴθ' ἁπλῶς ἐκδιδάσκοντες, πάντως δ' ἀληθεύοντες, παρέδοσαν καὶ ταῦτα*, hoc est, *Saluatorem, qui secundum carnem cognati sunt videri volentes, siue simpliciter edocentes, omnino autem verum edocentes, tradiderunt & hæc*. B. Ambrosius Commentario 3. in Lucam, ista verba sic vertit. *Fertur ab his, qui siue argumentati, siue simpliciter docentes, & vere adstruentes, tradiderunt nobis*. quid hic significet vox *argumentati*, scio esse neminem qui sciat. ego puto in voce Græca rarioris vsus hæsisse aquam Ambrosio. Ruffinus vertit, *seu studio tanti seminis demonstrandi*: audacter, vt sæpe alibi. Græce periti non ignorant, φαντιᾶν, nihil aliud esse, nisi velle videri, & gloriam appetere, siue γλίχεσθαι φανερὸς εἶναι. sic βασιλειᾶν, hoc est, *regnum affectare*, cum apud alios, tum apud Iosephum, Belli Iud. libro secundo, capite sexto.

sexto. φρενητιᾷν, hoc est, *prudentiam affectare*, apud Epiphanium, pagina 285. ἐπιδεικτιᾷν, hoc est, *ostentare*, apud Theodoritum Histor. Eccles. libro primo, capite quarto, & multa eius formæ apud Græcos scriptores. Africanus igitur, caussam cur illi Iudæi ista memoriæ tradiderint, ancipitem ponit; vel quod gloriæ cupiditas eos titillauerit; vel quod veritatem simpliciter exponere voluerint. Si Africano satis liquido constitisset, de sermonis huius fide, an putamus illum ita ambigue fore locuturum? Sed dubitationem suam longe apertius in fine declarat, post totum sermonem expositum. Ait enim: εἴτ' οὖν οὕτως, εἴτ' ἄλλως ἔχει, σαφεστέραν ἐξήγησιν οὐκ ἂν ἔχοι τις ἄλλος ἐξευρεῖν, ὥς γ' ἔγωγε νομίζω. *Igitur siue hæc ita se habeant, siue aliter, planiorem certe interpretationem nemo inueniat, vt equidem puto.* Vides Africanum plane inter dubiæ fidei narrationes hanc quoque habuisse; quam ideo vocat μὴ ἐμμάρτυρον, *nullis testibus firmatam*; neque aliam caussam affert mox cur illam retulerit, nisi hanc, τῷ μὴ κρείττονα ἢ ἀληθεστέραν ἐξήγησιν ἔχειν εἰπεῖν: *quod nullam posset afferre expositionem meliorem aut veriorem.* Statuant nunc æqui Iudices, vtrum sit satius, istorum Desposynorum ἀδεσπότοις, hoc est *sine capite seu fundamento*, sermonibus fidem habere, an Iosepho; cuius historia in omnibus suis partibus verissima, (si pauca excipias; nam & Iosephus homo erat:) ac certissima semper est habita. Et de Africano quidem hactenus. Sed fuerunt nonnulli è patribus, qui propterea Herodem crediderunt alienigenam, quia id memoriæ Iosephus prodidisset. In his omnium primus Origenes, eo ipso loco, quem superiore diatriba recitauimus. *Constat*, inquit, *Herodem Regem, secundum historiæ fidem, quam Iosephus tradidit, alienigenam fuisse.* Id primi illi Doctores dubio procul ex eo colligebant, quod Iosephus Antipatrum Herodis patrem appellet genere Idumæum, τὸ γένος Ἰδουμαῖον, Iud. belli, libro primo, capite quarto, & Antiq. libro 14. capite secundo. vbi etiam Nicolaum Damascenum notat, qui vt Herodi gratificaretur, scripserat eum εἶναι γένος ἐκ τῶν πρώτων Ἰουδαίων, τῶν ἐκ Βαβυλῶνος εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀφικομένων: *ducere originem è primariis viris inter illos Iudæos, qui Babylone venerunt in Iudæam.* alibi Iosephus Herodem appellat *Idumæum semiiudæum*, lib. 14. cap. 24. scribitq; de eo non semel regnum Iudæorum ipsum occupasse, quod nihil ad se spectabat. Vnum è multis locum adnotabo. Libro 15. cap. 4. Cleopatra Alexandræ verbis queritur, apud Antonium, Herodem factum esse Regem τῆς οὐδὲν προσηκούσης ἀρχῆς, *regni nullo iure ad se pertinentis.* Et Patres quidem ex istis properanter lectis, Herodem fuisse alienigenam concludebant. Ego vero, quod pace ipsorum dixerim, constanter affirmo, & hæc & alia his similia in Iosepho loca, totidem esse certa & inuicta argumenta aduersus eorundem sententiam: vt ex quibus necessario sequatur, omnino fuisse Herodem non alienigenam, sed Iudæum, ex opinione quidem certe Iosephi. At Idumæum, inquies, vocat, non Iudæum: imo vero, eo ipso prodit fuisse Iudæum, qui vocat Idumæum. Vt si quis Nitiobrix aut Aquitanus dicatur, ea ipsa appellatione Gallus esse indicatur. Hoc rationibus certissimis demonstrauit in Notis Eusebianis vir genere, ingenio & doctrina illustrissimus, Iosephus Scaliger: quem locum studiosi lectores, si lubet, adeunto. Omnium argumentorum præcipuum illud est, quod suggerit ipse Iosephus libro 13. cap. 17. narrans quomodo Idumæi sint facti Iudæi, integro fere seculo ante regnum Herodis: ὥστε εἶναι, inquit, τὸ λοιπὸν Ἰουδαίους: *adeo vt ex illo tempore Idumæi sint Iudæi.* Nam qui renunciassent proprio gentis Idumææ Deo, (Coze ipsi nominabant, teste Iosepho lib. 15. cap. 11. vbi de Costobaro loquitur:) qui ritus prioris idololatriæ antiquassent, circumcisionem & vniuersum veri Dei cultum admisissent, vt ibi testatur Iosephus, cur non censerentur Iudæi? quum præsertim à prima origine fratres Iudæorum essent, quod ante dicebamus, Strabo & Idumæam partē Iudææ

facit.

facit, & Herodem Idumæum vocat Iudæorum ἐπιχώριον, hoc est, *indigenā seu vernaculum*. Ammonius eruditissimus Grammaticus, vt obseruauit & Scaliger, aliis verbis idē dicit cum Iosepho; & inter cætera, Idumæi, inquit, ἐκλήθησαν Ἰουδαῖοι, hoc est, *appellati sunt Iudæi*. In Chronico Templi secundi de Antipatro Herodis patre dicitur, fuisse עקרו primam generis illius originem, non è filiis Israel: & tamen ipse Antipater ibidem appellatur איש אחד מגבורי ישראל *vnus è fortibus Israel*. Si pater Herodis Israelita, quanto magis filius? Scribit Iosephus libro 14. cap. 14. quando Iulius Cæsar in Ægypto periclitabatur, tumultum fuisse exortum inter Iudæos Ægyptienses & illos qui è Iudæa suppetias Cæsari venerant; quem sedauit Antipater; pacatis, inquit, Iudæis Ægyptiensibus κατὰ τὸ ὁμόφυλον, *quod ex eadem gente cum ipsis esset*: Iudæus nempe: non ergo ἀλλόφυλος, hoc est, *alius gentis*. Eodem libro cap. 19. mortuus Antipater hoc elogio afficitur: *fuisse excellente pietate, iustitia, & τῇ περὶ τὴν πατρίδα σπουδῇ, charitate erga patriam*. an pietatem appellat Iosephus, cultum dei Idumæorum Coze? Nugæ. intelligit enim veram erga verum Deum Iudæorum pietatem. quæ autem patria hic dicitur, nisi Iudæa? Nam etiam Ierosolyma patriam suam Idumæi appellabant. & Belli Iudaic. libro quarto, capite decimosexto, Idumæi vocant vrbem sanctam, κοινὴν πόλιν, sibi & vniuerso nomini Iudaico vrbem communem: sæpeque in illa historia, & Idumæi suam Ierosolyma appellant metropolin; & Iesus quoque Pontifex Idumæos compellans, non dubitat etiam ipse, Ierusalem nominare ipsorū metropolin. In contentione orta Cæsareæ inter Syros & Iudæos, de qua Iosephus libro 20. capite septimo, Iudæi principalem locum sibi vindicāt, διὰ τὸ τὸν κτίσην τῆς Καισαρείας Ἡρώδην αὐτῶν βασιλέα γεγονέναι τὸ γένος Ἰουδαῖον: *quod conditor Cæsareæ rex Herodes fuisset genere Iudæus*. Extat lib. 15. cap. 14. concio Herodis ad proceres Iudæos, quos ita compellat, ἄνδρες ὁμόφυλοι, hoc est, *viri vnius seu eiusdem gentis*, quo iure si ipse erat ἀλλόφυλος, hoc est, *diuersæ gentis*? sunt enim contraria ἀλλόφυλος, extraneus, diuersæ gentis; & ὁμόφυλος, qui ex eadem gente, popularis. Glossæ veteres: ὁμόφυλος, *tribulis, congrex, gentilis*. Nec quenquam moueat, quod in eadem concione dixit Herodes, τὸ γένος ὑμῶν, *genus vestrum*: non autem *nostrum*. Nam & Iosue qui Moysi successit, eodem genere loquendi vtitur, libro quinto, capite primo: ἐκτραπέντων ὑμῶν εἰς ἑτέρων ἐθνῶν μίμησιν, ἀποστραφήσεται ὁ θεὸς ἀπὸ τοῦ γένους ὑμῶν, *Si vos conuerteritis ad imitandos mores Gentium, Deus à genere vestro auertetur*. Iudæus ergo Herodes, si quid Iosepho credimus. Et errant manifesto, qui Nicolaum Damascenum eo nomine reprehensum à Iosepho putant, quod Herodem prodidisset Iudæum: de quo Iosephus ne cogitauit quidem, sed propterea reprehendit ille Nicolaum, quod antiqui generis nobilitatem illi tribuisset. Iosephi enim sententia hæc est: Herodem à prima stirpe Idumæum fuisse; sed cuius maiores facti essent Iudæi, quando Idumæa per Alexandrum regem effecta est pars Iudeæ. de patre igitur illius & auo Antipa semper loquitur, vt de hominibus Iudæis, qui potentia excellerent, & opibus maximis; vt libro 14. cap. 2. & cap. 17. sed qui tamen inter Iudæos priuati censerentur, hoc est, alieni à familia sacerdotali & regia. Nam apud Iudæos illis temporibus, latente & quasi sepulta stirpe Dauidica, vna res erat quę genus nobilitaret, nempe Sacerdotium, aut potius Pontificatus. Scribit Iosephus statim initio vitæ suæ; ὥσπερ παρ' ἑκάστοις ἄλλη τίς ἐστιν εὐγενείας ὑπόθεσις, οὕτω παρ' ὑμῖν ἡ τῆς ἱερωσύνης, *quemadmodum apud vnam quamque gentem certum est aliquod argumentum nobilitatis; sic apud Iudæos Sacerdotium nobilitat*. Qui igitur è familia Sacerdotali non erant, vtut opibus & potentia florerent, obscuri, ignobiles, & priuati censebantur, atq; vt Hebræi loqui amant, עם הארץ *populus terræ*: & eiusmodi domus plebeiæ ac priuatæ dicebantur: sicut in Romanis historiis omnes appellantur *priuati* pręter Imperatorem. Non ob-

ſtat, quod alia notione aliquando *priuatus* opponitur, non Regi aut Sacerdoti; ſed ei qui politico aliquo munere fungatur. Nam & apud Latinos eadem eſt vocis illius in diuerſa ſignificatione vſurpatio. Sic accipe apud Ioſephum initio libri 15. vbi opponuntur οἱ ἰδιωτεύοντες, *priuatam vitam agentes*, & οἱ ἐν προαγωγῇ. *qui ad honores ſunt promoti.* Hæc notio domui Herodis nō conuenit; propter magna & diuerſa munia quibus functi ſunt pater & auus Herodis, vt narrat Ioſephus. Atq; hæc eſt vera interpretatio illorum Ioſephi locorum, vbi Herodi obiicitur δυσγένεια, hoc eſt, *ignobilitas*, & quod regnum occupauerit nihil ad ſe pertinens: ex quibus locis, ſi modo illa recte intelligantur, certiſſima probatio ſumitur eius quod probare intendimus, Herodem non fuiſſe alienigenam. Age, quædam expendamus. Ioſephus lib. 14. capite duodecimo, mala enumerans quæ Iudæis euenerunt, poſtquam Romanæ ſeruitutis iugum ſubierant, illud ponit præcipuum; quod regnum ante Sacerdotibus per generis ſucceſſionem proprium, δημοτικῶν ἀνδρῶν ἐγένετο, *tranſiit ad homines plebeios.* & in extremo libro eadem querela repetitur ſic: μετέβη ἡ βασιλεία εἰς Ἡρώδην τὸν Ἀντιπάτρου, οἰκίας ὄντα δημοτικῆς καὶ γένους ἰδιωτικοῦ, καὶ ὑπακούοντα τοῖς βασιλεῦσι, hoc eſt, *tranſiit regnum ad Herodem, Antipatri filium, qui plebeiæ erat familiæ, & generis priuati, & parentis regibus.* Apparet Ioſephi illa ſcribentis πάθος, h.e. *affectus*, & indignatio: rem enim eandē, quod proprium iratorum, ſæpe repetit. Nō ſatis illi fuit dicere tranſlatū eſſe regnum ad hominem *è domo plebeia ortum*; ſed addit, *è genere priuato*: ne id quidem ſatisfacit indignationi; cumulum igitur adiicit, *quod genus regibus ante parebat.* Appello fidem & iudicium tuum Lector; cenſen' Ioſephum, ſi Herodē credidiſſet alienigenam, id fuiſſe iſto loco prætermiſſurum? Nā quanto res eſt triſtior & indignior, alienigenæ parere, quam ei qui fuerat aliquādo priuatus? Quando Iulius Cæſar Remp. occupauit, iure potuerunt queri Romani, parere ſe ei qui prius fuerat homo priuatus, qui ſuperiorum temporum Conſulibus ſolitus antea parere; qui etiam nobilitate generis multis ciuibus eſſet inferior: ſed hoc tamen tolerabilius quam Hannibali Pœno ſubiici, aut Tigrani Armenio, vel Arminio Germano. Atqui nunquam Romani ita odio habuerunt alienigenas, vt Hebræi eos quos vocabant גוים & execrabantur. adeo vt ne oleo quidem alienigena vterentur; ſicut apud Joſephum, lib. 12. cap. 3. & Jud. belli, lib. 2. cap. 43. Cum vrbem obſidebant Herodes, & Soſius, Rex Antigonus concionem habuit ad populum, hortans, vt extrema pati vellent, priuſquam Herodi regnum contra fas traderent, καὶ Ἰδουμαίῳ, τοῦτ' ἔστιν, ἡμιιουδαίῳ· δέον τοῖς ἐκ τοῦ γένους παρέχειν ὡς ἔθος ἐστὶν αὐτοῖς, h.e. *priuato & Idumæo, id eſt, ſemiiudæo: cum oporteret iis qui ex genere re ortum ducunt, tradere, vt mos eſt ipſis.* duas rationes affert Antigonus, cur non ſit Herodi regnum tradendum; quia ſit homo priuatus, & quia Idumæus, id eſt, ſemijudæus. deinde cauſſam reddit, cur ad ſe regnum ſpectet; quod ſit è genere Sacerdotali. Quis putet Regem tam neceſſario tempore taciturum fuiſſe, quod vim maximam erat habiturum? Sed neſciebat profecto Antigonus Herodē eſſe alienigenam. Nam quod eum vocat *Idumæum ſemijudæum*, frigidum eſt, neque ex eo ſequitur, vt iam oſtendimus, non fuiſſe Judæum: ſed eſt hoſtis irati conuitium, illi ſimile apud Homerum Ω πέπονες, κακ' ἐλέγχε' Ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί, hoc eſt, *O pepones, male arguitis, iactantes vos Achaidas, cum non ſitis Achiui.* & Virgilium, *O Phrygiæ, neque enim Phryges.* Sic apud Joſephum, lib. decimoquarto, cap. 28. Soſius captum regem Antigonum, & ad genua ſibi accidentem vocat *Antigonam.* Eodem cap. ſenex quem Herodes ad mortem adigebat, & immanem ſuorum liberorum cædem, præter humilitatem generis Herodi nihil exprobrat. πολλά, inquit, πρῶτον ὠνείδισε τῶν Ἡρώδην εἰς ταπεινότητα, hoc eſt, *multis conuiciis primo proſcidit Herodem.* Magna Herodis felicitas, ſi fuit alienigena, quod

hoc nemo ex illius inimicis sciuit. ne Iosephus quidem hoc profecto sciuit, qui capit. 2. libro 14. hoc tantum de illo dicit, metuisse illum sibi ab Hyrcano, qui Pontifex Maximus erat, & Rex, διὰ τὸ μὴ κατ' ἀξίαν αὐτὸν ἄρχειν· *quod Rex esset Herodes illo loco indignus.* cur non ita potius? quod regnum inuasisset, quum ne indigena quidem esset, verum extraneus. Omnino ita erat dicendum. At Iosephus mire constat sibi. Itaque in elogio mortui Herodis libro 17. cap. decimo, hoc tantum leges; ἐξ ἰδιώτου βασιλεὺς καταστάς, *factus è priuato Rex.* Libro decimoquinto, cap. 13. memorabilis historia habetur de Manahem Esseno, qui Herodi adhuc puero, ludum literarium petenti, factus obuius, regnum illi prædixit: ait ibi Iosephus, Herodem ætate puerum, sed prudentia canum, hoc tantum illi respondisse, *Memento priuatum esse me*: ἀναμιμνήσκοντα ἰδιώτης ὤν. ergo etiam Herodes ipse alienigenam se esse ignorauit. Infelici Mariammæ, sanguinis & spiritus regij fœminæ, linguæ petulantia fatalis fuit, vt narratur in decimaquinta historia. Hæc inter iurgandum cum scelestissima Salome, Herodis sorore, solita in mariti genus omnia probra effundere, quæ muliebris impotentia & ira suadebant. Cur igitur Mariamme peregrinitatem exoso marito non obiicit? cur non appellat Antipatridas נכרים ἀλλοφύλους, hoc est, *alienigenas.* At nihil eiusmodi de illa Iosephus: cuius verba sunt libri 15. c. 4. τὴν ἐκείνων ἐξωνείδιζε δυσγένειαν, *suam illis ignobilitatem exprobrabat*, nempe quod è familia sacerdotali, & regia non essent. iterum c. 11. ἐπὶ δυσγενείᾳ διεχλεύαζε, καὶ κακῶς ἔλεγε, hoc est, *de ignobilitate criminabatur & male loquebatur.* Ex iis quæ hactenus recitauimus è libris Iosephi, certissime constat, Origenē & alios Patres, qui vt Herodem demonstrarent alienigenam, nobilissimum hunc scriptorē in partes vocarunt, verā illius mentē nunquam percepisse. Quā hallucinationē, vt in primis illis scriptorib. facile excusamus: sic in Photio, viro alioquin doctissimo, ferendā nō censemus. Illic paucis locis obiter inspectis, quū ad alia maiora properarent, in errorē sunt inducti. Photij culpa inexcusabilis: qui ex instituto summā recitans eorū, q legerat apud Ioseph. sentētiam aliunde haustā, q pugnat è diametro cū historia Iosephi, Iosepho, mira prorsus incogitātia, impingit. Sic ille in temmate 238. de Herodis aduentu Romā loquens, quādo illi regnum est delatū ἐποιεῖτο γνώμην τῷ τῆς γαμετῆς ἀδελφῷ, Ὑρκανοῦ δὲ θυγατρὸς παιδὶ, εἴ πως δυνηθείη, τὴν βασιλείαν κατεπράξασθαι· αὐτῷ γὰρ ἀνέλπιστον ἦν παντάπασι τὴν περιελθεῖν, ἀλλοφύλῳ ὄντι. *Herodes id animo voluebat, vt vxoris fratri Hyrcani ex filia nepoti, si vlla ratione posset regnū impetraret: nā sibi quidē parādi quoquomodo regni, nullā omnino spē habebat, qui esset alienigena.* Hæc ego Photij nomē inter falsarios defero, & postrema verba cōtra Iosephi mentē verba Iosephi esse adiecta, contendo. Facit Iosephum dicere, iccirco desperasse Herodē se posse regnū sibi impetrare à Romanis, quia esset extraneus, hoc est, non Iudæus. Iosephi verba sunt, lib. 14. c. 24. τοῦτο μέγιστον ἦν τῆς Ἀντωνίου περὶ Ἡρώδην σπουδῆς, ὅτι μὴ μόνον αὐτῷ τὴν βασιλείαν οὐκ ἐλπίζοντι περιεποιήσατο· οὐ γὰρ εἰς ἑαυτὸν ἀνέβη ταύτην αἰτησόμενος· οὐ γὰρ ἐνόμιζεν αὐτῷ τοὺς παρέξειν τοῖς ἐκ τοῦ γένους ἔθος ἔχοντας αὐτὴν διδόναι. Prædicat Iosephus magnum Antonij erga Herodem studium: qui quidem nihil tale speranti regnum conciliasset. Herodem enim non venisse Romam ea mente, vt sibi regnum peteret. Quæ autem ratio, cur ad regnum iter non affectaret? Accipe caussam: *Non enim putabat illud sibi Romanos tradituros; quia regna iis deferre solit essent, qui è genere forent regio.* Vides quam mala fide & verba Iosephi & sententiam Photius recitet. Atqui hoc non semel diligens lector, in eo præstantissimo scriptore, si attendat, obseruabit. Solet enim nonnunquam pugnantes inuicem sententias diuersorum auctorum, vni alicui tribuere, & integras narrationes hoc pacto confundere. Sic paullo ante de eodem Herode & patre Antipatro loquens, Iosephi & Africani narrationes, aut vt melius dicam, illius

illius narrationem, huius fabulam, in vnum κυκεῶνα, hoc est, *in vnam quasi potionem*, miscet perperam: quod in homine tam erudito: & qui Iosephi sententiam referre profiteatur, non culpa est, sed, prope dixerim, flagitium. Accidit autem hic error Photio, quod acceptam auditionem à prioribus de alienigena Herode, ad veritatis obrussam exigere nunquam curasset. Id vero à Iosepho Scaligero ante aliquot annos, quum, ob veritatis studium, esset factum: verissimam præstantissimi viri obseruationem ita excepit Nicolaus Serarius, vt non solum falsam eam voluerit videri, sed etiam impiam & homine Christiano indignam. In eum finem liber ab eo scriptus est, qui hallucinationum puerilium, & sophisticarum argutiarum plenus, auctorem prodit, non illum quidem indoctum; sed ab eo candore & æquitate, quæ viros doctos, maxime Christianos, decet, vehementer alienum. Tuetur Serarius vulgatam sententiam, quam probauimus esse falsissimam; certe à Iosephi mente ita alienam, vt nihil queat magis. Quare mirari nemo debet, falsam opinionem tuentem, multa scripsisse falsa & absurda: quod ex comparatione eorum, quæ hac & superiore disputatione disseruimus, æqui lectores facile deprehendent; vt alia confutatione non sit opus. Sed bene est; vicit tandem veritas. Nam post Scaligerum reperti sunt in ipsa Italia viri docti, qui non solum id ipsum affirmarent, quod primus Scaliger obseruauerat; sed multo etiam progrederentur longius. Vide Annales Sacros Augustini Tornieli Nouariensis, Congregationis Sancti Pauli, in anno quatermillesimo decimooctauo, neque tamen quisquam, opinor, inuentus, qui propterea Tornielo impietatis dicam diceret; quod Scaligero fecerat Iesuita Serarius. Adeo parum hodie in vsu est prouerbium Hebræorum oppido venustum; אל במח שיש בו
אלא בענין תסהנעל μὴ λογίζου τὸν πίθον, ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτῷ. *Ne respicias dolium, sed quod est in dolio.*

IV. Obiectiones è Iosepho duæ proponuntur, & soluuntur. Prior: Herodem Gentilibus magis fauisse quàm Iudæis. Probatur, maximæ coniunctioni odia succedere vehementissima. Altera: Herodem vita prodit non Iudæum, sed Gentilem. Probatur, Iudaicæ originis certa argumenta esse ab eo edita: cæterum originem male probari argumento à vita. Digressio aduersus Andream Eudæmono Iohannem, origine Christianum, sed quem facta quouis pagano deteriorem arguant: in qua mendacia infanda scelestissimi Iesuitæ solide refutantur.

TOt argumentis firmatæ sententiæ obiectiones duæ proponi solent, & quidem ex Iosepho: quas certo consilio in hunc locum reiecimus. Sunt igitur, qui opinionem vulgatam hac argumentatione confirment. Herodes, auctore Iosepho, Græcis & Gentilibus potius fauit, quam Iudæis: fuit igitur non Iudæus, sed Gentilis potius, & omnino alienigena. Qui sic disputant, ij neque locum Iosephi, neque humani ingenij naturam satis videntur attendisse. Iosephi verba sunt libro decimonono, capite septimo, in laudatione Regis Agrippæ: ἐκείνῳ γὰρ πονηρὸν ἦν ἦθος ἐπὶ τιμωρίαν ἀπότομον, καὶ κατὰ τῶν ἀπηχθημένων ἀταμίευτον· Ἕλλησι πλέον ἢ Ἰουδαίοις οἰκείως ἔχειν ὁμολογούμενος. Ait Agrippam moribus fuisse præditum, qui moribus Herodis nullo pacto essent similes. *Nam huic*, inquit, *natura erat prona ad vltionem & in ea inexorabilis: vt qui in vexandis quos habebat exosos modum nullum seruaret: quique adeo fateretur, maiorem sibi ad Græcos quam ad Iudæos esse adiunctionem.* ita Marcus Tullius Græcam hâc locutionem alicubi exprimit. Non dicit Iosephus simpliciter Herodem fuisse Græcis coniunctiorem quam Iudæis, &

amasse illos vehementius quàm istos, sed affectum Herodis ostendens, caussam eius affectus simul exponit. Quæ autem eius affectus caussa? Non sane quam isti volunt, sed quod exosos Judæos habuerit, homo in odiis semel susceptis vehementissimus. Ex his colligi non potest, Herodem non fuisse Judæum: imo contrarium potius colligas. Nam Josephus, summæ improbitatis vult esse argumentum, quod Herodes studium erga Gentiles maius præ se tulerit, quam erga Judæos. Si Gentilis fuisset Herodes, & Ascalonita Philistinus, vt habet fabula Desposynorum; quis iure mirari hoc potuit? atqui Josephus rem ita narrat, vt improbissimam Herodis naturam velit ex eo colligi. Ipsa quin etiam odij vehementia in Judæos, Herodem potius demonstrat fuisse Judæum, quam Gentilem. Quippe humanum ingenium, ita est natura comparatũ, vt maxima odia, non fere nisi inter eos qui fuerint coniunctissimi reperiantur. Sicut post amara vinum videtur dulcius; & aqua prius calefacta frigus postea melius contrahit, si in puteum demittatur, vt docent in Problematis suis Aristoteles & Alexander: sic acerrima odia, vt plurimum, intensissimo amori amant succedere. Probat hoc Philosophus in septimo Politicorum, cum aliis rationibus, tum etiam veterum sapientum auctoritate, quorum fuerũt hæc prouerbia: Οἵ τοι πέρα στέρξαντες, οἱ δ' ἢ πέρα μισοῦσι. *Inter quos amor fuit vehementissimus, inter eos sunt odia vehemẽtissima.* & χαλεποὶ πόλεμοι ἀδελφῶν, *bella inter fratres sunt difficilia*, id est, dirissima. Egregie Tacitus primo Annali, *Quæ apud cõcordes vincula charitatis, incitamenta irarum sunt apud infensos.* Huc etiam pertinet, quod Græci dicunt, τὰς τῶν γειτόνων ἀδικίας βαρύτατον κότον τοῖς μισοῦσιν, *mutuas inter vicinos iniurias odiorũ grauissimorum caussam existere.* quod multis probamus exemplis in nostris ad Polybiũ Commentariis. Porro quam acres odiorũ caussæ inter Judæos & Herodem intercesserint, ex historia notius est, quã vt hoc loco sit repetendũ. Sed aiunt alii, vitã Herodis, qualis à Josepho est descripta, Gentili & alienigenæ conuenire, non Judæo. Respondeo, istud argumentum & falsum esse ex parte, & penitus ἀσυλλόγιστον, hoc est, *quoad formam, viciosum*: ac proinde nihil concludere. Falsum; quia etsi perditissime vixit Herodes; quædam tamen fecit, quæ Judæum fuisse ipsum demonstrent. Narrat Josephus lib. 15. cap. 12. Herodem, quum multa patraret contra Hebræorum patria instituta; hac excusatione apud suos populares Iudæos vti solitum, quod iussus illa faceret, & ex Imperatoris mandato, non propria sponte aut instinctu. Ἰουδαίοις, ait, ἀπολογούμενος, ἔλεγε, μὴ καθ' ἑαυτὸν ἀλλ' ἐξ ἐντολῆς καὶ προσταγμάτων ταῦτα ποιεῖν, *Iudæis, se defendens, dicebat, non propria authoritate, sed ex præcepto & mandatis se hæc facere.* eundem tamen Cæsari & Romanis imputasse, quod præ sua erga nomen Romanum obseruantia, leges atque instituta patria insuper haberet. Hæc historia, vt sceleratissimum fuisse Herodem euincit, qui ambitioni suæ omnia postponeret humana diuinaque iura: ita non fuisse ipsum alienigenam satis aperte probat. Multo vero magis, quod narrat Iosephus libro vndecimo, capit. 28. in historia captæ Vrbis per Sosium Romanum, & ipsum Regem. Eo namque tempore Herodes, & vere Iudæum se præstitit, & zeli Iudaici quo flagrabat magnitudinem certissimis rerum argumentis cõprobauit. Nemo aliter sentiet, qui historiam illã legerit. Sed est etiam ἀσυλλόγιστος, h.e. *quo ad formã, viciosa*, ista argumentatio, & nihil concludit; quia sæpe absurdissimũ est, è genere vitæ de origine facere iudicium. Põtifices Caiaphas & Anna, qui Dominum nostrum condemnarunt, an non Iudæi erant? Quid illa turba, quæ clamauit, Tolle, Tolle, Crucifige, Crucifige? certe omnes isti Iudæi; & tamen vel Herode ipso deteriores. Iudæi, inquam, isti ortu & ἐν φανερῷ, hoc est, *in manifesto*: multum vero differre Iudæum ἐν φανερῷ & Iudæum ἐν κρυπτῷ, hoc est, *in occulto*, docet nos Apostolus ad Romanos capite 11. 28. 29. Hinc adeo

eo est, quod etiam inter Christianos multi semper fuerunt, & nunc cum maxime sunt quos mores, dicta, facta, scripta gentiles aut Turcas esse potius arguant, quam Christianos. Ne vetustiora exempla repetam, Iohannes Castellus, non solum Christianis natus erat parentibus; verum etiam, quod nemo ignorat, discipulus erat Iesuitarum. Rauaillacus prodigium illud hominis, sceleratorũ vltima linea, genere & professione Christianus erat. Auctores puluerariæ coniurationis qua nihil magis horribile Diabolus vnquam excogitauit, Christiani omnes erant, Catisbeius, Percius, Digbeius, alii: partim etiam Iesuitæ, Garnetus, Gerardus, Tesmondus. Græculus Cretensis Andreas Eudæmono-Iohannes, animosissimus ille parricidarum patronus, lanienæ Parisiensis cupidissimus laudator, prodigium è mendaciis & ignorãtia conflatũ, non solum Christianus audit: sed est etiã Iesuita, & Missas Romæ quotidie, vti fama est, celebrat. Hic est ille parricidiorum in Reges & Principes vnicus magister, qui ad cætera sua scelera, nuper adiecit immanitatis plus quã Turcicæ facinus execrandũ. Nam qui obiectis à me criminibus, veri respondere nihil posset: non solũ in me conuicia falsa, absurda, ridicula, & furentis Cretis rabiem dumtaxat prodentia, effudit: sed etiam Arnaldi Casauboni, venerandi parentis mei, ante tot annos fato functi, pretiosam apud omnes bonos, qui norant, memoriam, contra ius Gentium: spreto anathemate, quod veteres Hebręorũ sapientes in male de mortuo loquentẽ pronuntiarunt: denique contra ipsorum etiam Paganorũ instituta ac leges, impie sollicitaret, ac Diabolico mendacio iret infamatũ. Fingit scelestus Cretensis, & audet affirmare, qua impudentia est, patrem meum, rei capitalis damnatũ, laqueo vitã finiisse. ô furiam! ô immanitatẽ plus quã Turcicam! nam etiamsi ita esset, (est autem falsissimũ, vt demonstrabimus) quæ hæc est barbaries, in cineres iam pridem conditos furorem exercere suum? filio casum patris, licet fabula non esset, exprobrare? Nescit scelestus nescit, quid sit discriminis inter ἀτύχημα, h.e. *infortunium*, & ἀδίκημα, h.e. *iniuriam*. Sed vide mihi Cretici huius prodigii θεήλατον, h.e. *diuinitus immissam*, amentiam. Quũ enim ter figmentum hoc suum repetat, vt paucos ante dies narrabat mihi Oxonii Iohannes Prideaux, vir doctissimus, & pietatis eximiæ: (ego sancte iuro, me paucis paginis inspectis, putida & aperta mendacia floccifecisse & nunquã legisse:) crimen tamen quod patri impingeret, ne fingere quidem vllum potuit. Elogium puniendi non recitat: non locũ, non tempus indicat: crudum mendacium, vt fuerat sibi à Satana inspiratum, contentus euomere. En quales exquisitioris pietatis magistros patria Iouis edat: vrbs septicollis sinu suo excipiat, educet, foueat. En qualia mendacia, auctoritate Censuræ suæ, Princeps Aquauiua soleat comprobare. Pater meus, vir pietate, probitate, & prudentia inter paucos insignis, anno superioris seculi, 86. Diæ, vel vt veteres nominabant, Deæ Vocontiorum, in Delphinatu, ipsis anni noui Kal. morbum contraxit: inuasitq; eum febricula, lenta quidem, verum continua. Quum medici, atq; imprimis Laurentius Videlius, Auenionensis: (sed qui religionis varie corruptæ reformationẽ ante multos annos erat amplexus) in ea arte eximius, & veteri amicitia patri meo cõiunctissimus, nihil periculi, & omnia signa ad salutem esse, confirmarent: ipse tamen, ex quo primum decubuit, instare sibi fatalem horam intellexit: & qui de exitu morbi non dubitaret, vxorem suã, matrem meam, piis alloquiis sępe est consolatus. 6. Kal. Febr. pater testamentũ cõdidit: quod excepit notarius, vti vocant, Apostolicus, cui nomen Cheysieu. Scribendo testamento adfuerunt, A. Podianus (du Pui) Prætor vrbis: qui paullo post peste extinctus, ingens sui desiderium ciuib. suis reliquit: L. Videlius, R. Bruierius, I. Draco, alii viri primarii amici patris, quorũ nomina in tabulis testamenti leguntur. Kal. Febr. Dei nomen inuocans, & delictorum veniam petens, sine vllo cruciatu, placide in Domino obdormiuit:

D 3 nactus,

nactus, si quis mortalium, quam frustra sibi optabat Christum ignorans Augustus, εὐθανασίαν, hoc est, *beatam mortem*. Adfuit ægrotanti, & beatam animam (sic opto, & spero) Creatori suo reddenti, pia mater, singularis exempli fœmina, Iohanna Rousseau: quæ annos fere triginta, sine vlla, vel leuissima, querela, vixit cum ipso coniunctissime: adfuerunt & filiæ duæ, Sara & Anna, sorores meæ; gener etiam, Petrus Chabanæus, cum duobus ex ipso nepotibus, Petro & Isaaco. Ego solus liberorũ, quæ mea fuit infelicitas, aberã; ꝙ quadriennio antè, Francisco Porto, & Græco & Cretensi; sed quem sincera pietas, virtus excellens, & singularis doctrina, bonis omnibus venerabilem reddebant; in Græcarum literarum professione Geneuæ adolescens successeram. Adfuerunt præterea ægrotanti frequentes ciues, cum Dienses, tũ Chrestenses: qui belli caussa Chresta, siue Crista, (id oppidum est vicinum in Episcopatu Valentinensi, cuius olim Dia caput erat, nunc membrum) Diam concesserant: item è nobilitate Reformata prouinciæ illius quã plurimi: quum forte eo tempore frequentissimus protestantium conuentus Diæ ageretur. Elatus est 4 Non. Febr. succollantibus ciuib. honestissimis. Deduxerunt funus omnes ciuitatis ordines, & nobiliũ ac cæterorũ, qui ad publica negotia cõuenerant, pars maxima. Luxerunt patrẽ, & diu desiderarunt, omnes pij, probi, ac prudentes viri. In his fortissimus heros, & gloria rerum gestarum toto Orbe notissimus, Lesdiguerius, & vniuersa nobilitas: in qua præcipuos amicos habuit, Cugium, Gauuernetium, Bellofortium, Poeticum, Dumasium, Consium, Chailarium: qui omnes, aut liberi eorum, etiam nũc sunt in viuis. Chailarius tunc admodum iuuenis, ad Pontificios postea transiit. idem tamen Arnaldi Casauboni nomen sine honore vsurpare, ne nunc quidem solet: memor arctissimæ amicitiæ, quæ olim patri meo cũ ipsius parente, viro magno, & cum Pedegrotio eiusdẽ patruo, intercessit. Obiit ὁ μακαρίτης, h.e. *beatus*, anno climacterico, ętatis suę 63. Ego literis Videlii 15. Kal. Martii scriptis, quas à Theodoro Beza mihi traditas seruo, de obitu optimi parentis factus certior; dolorem meum paucis verbis ἀπλάστως, id est, *non ficte*, testatus sum, in Commentariis ad Strabonem, quos tum scribebam, libro 5. pag. 84. Qui si Cretensis huius impostoris impudentiam, furorem & scelus præuidere potuissem; vitam patris mei literis mandassem, & ingentia Dei Opt. Max. erga ipsum beneficia enarrans, omnibus Cretensibus, omnibus Iesuitis os obturassem; & de vniuerso nomine Casaubonio bene essem meritus. Neglexi hactenus hoc officium, conscius modestiæ & verecundię patris mei, quę fuerunt in illo admirandæ. Nunc quia pietas id iubet, ne de veritate impune inimici Dei triumphent; faciam tandem, volente Domino, quod ante multos annos factum oportuit; & importunam ac truculentam hanc feram, veræ narrationis telis vndique confodiam. At tu, Christiane Lector, criminatione ab vna cognosce omnes. Nam quid de toto libello Cretensis Iesuitæ iudicandũ sit, vel ex hoc vno potes statuere. potes dico? imo, si quid in te candoris, si quid veræ pietatis, omnino debes. Gemina quippe fabulæ huic sunt omnia, pari scelere ficta, pariter falsa. Neque vero exspectet hic aliquis, vt ad frigida illa conuitia respondeam; *Quod sim hæreticus Caluinianus*: quasi sit rabulæ huius & hæretici Bellarminiani, de vere antiqua fide iudicare; quam aut nunquam didicit, aut vna cum lingua Græca Græculus Apostata obliuioni tradidit. *Quod sim Græcarum literarum & omnis eruditionis imperitus*. Sed quis feret cæcum, de coloribus? *Quod Latinis Græca immisceam*. Nouum crimen Cai Cæsar. Hoc tamen malo, quam si diceret, me defendendo parricidas, ad noua parricidia Castellis, Catesbeiis & Rauaillacis, Deus omen auertat, iter munire. Nolo eruditorum nostri seculi, Turneborum, Lipsiorum, Scaligerorum exemplo factum tueri. Nolo Panigarolæ conciones in medium afferre. Taceo morem multis aliis concionatoribus

parti-

partium Romanarum hodie vsurpatum, qui apud indoctam plebeculam Latina, Græca, aliquando & Hebraica recitant, sæpe, (Latina præsertim) sine interpretatione. Certe olim Cicero ad Pomponium Atticum Græce doctum, ita scripsit, vt ego ad Frontonem Ducæum Græci sermonis intelligentem. *Quod parum in Logicis exercitatus sim.* Melius istud nouit Iulius Pacius, V.CL. Iurisconsultus & Philosophus insignis; qui me adolescentem in studiis Iuris ciuilis & philosophiæ Aristotelicæ, non solum publicis recitationibus, sed etiam priuato labore instituit: qui multis annis prius quam suum in Organum ederet doctissimũ Commentarium, mihi & Petro Perillæo affini meo, & P. Pineto, eruditissimis olim adolescentibus, quorum prior etiam nunc viuit, verbis fere totidem illum dictauerat. *Quod inter operas typographicas domus Stephanicæ creuerim.* ego vero si ita esset, laudi id mihi vertendum contenderem. Nam ex illa domo, ceu ex equo Troiano, multos prodiisse excellente doctrina viros, facile possem probare. Sed mentitur Cretensis: nam ego iuuentutem meam non corrigendis chartis typographicis exegi; sed bonis artibus discendis, & omnis generis auctoribus diurna nocturnaque manu peruolutandis. Verum hæc & similia his missa faciens, illa potius hoc loco breuiter attingam, quæ vt maioris momenti sunt, ita calumniatoris impudentiam & immanitatem melius produnt. Ait igitur Alastor, p. 168. *patris mei memoriam me infensum Magistratibus reddere.* Sed quid ego fecerim, quod meum erga Magistratus animum infensum prodat: quam doctrinam defenderim Regibus & Principibus exitiabilem: hoc vero non docet Cretensis. Cur tacuit? cur mihi pepercit? Enimuero concurrant in vnum omnes Cretenses; capita conferant omnes Loiolæ discipuli; ipsum si voluerint Diabolum (rem futuram non nouam) in consilium adhibeant: nunquam tamen in actionibus aut scriptis meis aliquid inuenient, quod huius criminis vllo pacto affinem me queat reddere. De patre vero meo quàm impudenter mentiatur Cres impudentissimus, quid attinet dicere? satis hoc ex ante dictis liquet. Pater meus, vitæ vir integerrimæ, & Magistratibus omnibus eum semper honorem ac reuerentiam submissè exhibuit, quam ex Dei verbo didicerat illis deberi: & ipse vicissim, vbicunque vixit, semper Magistratibus Dei timentibus vixit apprime charus. Nunquam ille sibi à Magistratu metuit. Nunquam illi Magistratus, ne diuersarum quidem partium, aut diem dixit, aut vllum omnino negotium facessiit: fecitque etiam hic, vt vere dictum videatur, *Sui cuique mores fingunt fortunam*, quod de Attico viro prudentissimo, olim scriptum. Pericula quidem magna, quod erat necesse in bellis ciuilibus, pater sæpe adiit: sed quæ omnibus essent communia, quos pietas erga Deũ compellebat, vt Romanæ Ecclesiæ deprauationes optarent esse emendatas: ex propria caussa nullum vnquam. Ex omnibus autem periculis, ex omnibus lanienis, Dominus noster Jesus Christus, pro sua inexhausta bonitate, & infinita in suos seruos, quamuis inutiles, clementia, semper ipsum eripuit. Sit eius nomen in secula seculorum benedictum. Ruit igitur Creticum enthymema: & tam falsum consequens, quam falsum antecedens. Sed nonne monstro simile est, de fide aduersus magistratum audere mutire Iesuitam? illum inquam Iesuitã, studiosissimum parricidarum patronum, cuius scripta omnia eo spectant, vt legitimi Magistratus, Reges ac Principes, simulac ex arce Capitolina intonuerit, de soliis deturbentur suis, & fulmine percussi Castellis, Carisbeiis Rauaillacis tradantur conficiendi? Nam *executio ad alios pertinet*, ait Card. Bellarminus Jesuita: quorum verborum vim probe intelligere se amplissimi Ordinis Patres, fremente Roma, Lutetiæ ostenderunt. Sed & Becanus Jesuita alius nuper, quid lateret mysterii in verbis Bellarmini satis superq; declarauit. Proferat simile aliquid è meis scriptis Alastor Cretensis; & ego Principum omniũ

atque

atque Magistratuum odio me dignissimum esse vltro confitebor. Ait: *Epistolam ad Frontonem meam, perfidiæ meæ, mendacitatis & auaritiæ fore perpetuum monumentum.* Im ò vero, epistola illa, quæ parricidarum magistros, quę omnes alios eiusdẽ mentis profanos homines, Hildebrãdi plenos, adeo cruciauit: meæ fidei erga vnctos Dei, & humillimæ subiectionis: mei propter cædem Henrici Magni (quem sua nimia clementia, & hominum doctrina Hildebrandina imbutorum scelus inexpiabile perdiderunt) inenerrabilis mœroris & luctus: mei denique; in auctores pulueraris coniurationis iustissimi odii, & totius illius humanam fidem supergressi sceleris, acerrimæ detestationis, perpetuum dum literæ erunt, manebit monumentum. Perfidiæ suspicio in morum meorum simplicitatem non cadit. Quod alicubi ait hic nebulo, *multum me Iesuitis suis debere, quibus fidem non seruauerim:* tam verum est, quam patrẽ meũ, q piè in lectulo suo, inter suos obiit, laqueo vitam finisse est verum. Egone vt fidem meam Iesuitis vnquam adstrinxerim? Non hoc credent qui me norunt: neque existimo esse vllum in Galliis tam perfrictæ frontis Iesuitam, qui hoc ausit dicere. Cogor hîc repetere, quod pluribus alibi exposui. Lutetia discedens, quando in Angliam veni, rogatus sum à Frontone Ducæo, vt Serenissimo Regi vellem significare, hominum ordinis Jesuitici præclaram esse erga ipsum voluntatem: daturosque ipsos operam in posterum, vt nequid à suis proficisceretur, quod ipsius Maiestati merito displiceret. Postquam in hanc aulam veni, quæ mihi dixerat Fronto Regi declaraui. Post paucos oppido dies literas ab eodẽ Ducæo accepi, quibus impense rogabar, vt apologiam pro Jesuitis recens editam, Regiæ Maiestati commendarem: librum enim esse eximiũ, in quo sincera mens & innocentia Jesuitarum clare demonstraretur. Mox vt ad Serenissimum Regem accessi, inueni ipsum illam ipsam Apologiam inter epulas legentem. Non diu in regiis manibus liber est versatus, priusquam incideret ipsius Maiestas in illa loca, vbi puluéraria coniuratio, ceu ficta fabula irridetur, & Garnetus cæterique inauditi sceleris complices cœlis inseruntur. Fateor, nihil temere accidisse mihi vnquam magis præter expectationem: non quia Iesuitarum doctrinam & alienos à Regibus animos ignorarem: neque enim sermones mihi exciderant memoria, quos paullo ante Binetus Iesuita mecum habuerat: sed persuasus Frõtonem & probũ & prudentem virum esse, Epistolam eiusmodi fore ad me scripturum non arbitrabar, quã adeo manifeste refutaret liber quem commendabat. Hæc est caussa cur illam ad Frontonẽ epistolam scripserim: in qua peccatum aliud esse à me nondum equidem animaduerto; nisi quod doctrinæ parricidialis infamiâ paucos notaui: ipsam Societatem, quantũ res patiebantur, criminis conscientia liberaui. En perfidiam meam; en crimen. Veritus sum, ne si Marianę, Becani, Bellarmini, Emanuelis Sa & paucorum id genus doctrinam vniuersæ Societati adscriberem, iniquus viderer. Sed hoc Romanis Jesuitis, vti video, displicet; qui caussam paucorum illorum à caussa totius Societatis diuelli non ferunt. Age, morem posthac istis Patribus geramus, & si ita volunt sunto per me omnes Marianæ, omnes Becani, omnes rabidi Cretenses.

Inuitum qui seruat, idem facit occidenti.

Interim quod ait hic Alastor, multum me Iesuitis debuisse: id ego mendacium cæteris simile esse contendo. Cum Societate illa nihil mihi fuit vnquam commercii. cum vno aut altero eius ordinis colui amicitiam. Officia humanitatis si quæ ab iis accepi, audebo dicere vices me semper rependisse, & quidem, si potui, ex Hesiodi præcepto αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λώϊον, hoc est, *eadem mensura, & meliori*, Fateor, si vel ego vel vxor mea, constantissimæ pietatis fœmina, (etsi Katharis nonnullis aliter aliquãdo, sed sine caussa, est visum;) venalem habuissemus conscientiã; potuisse nos aliquid antesignanis Iesuitarum quibusdam debere. Huius vero generis officia quũ ego & vxor pari robore animi, (Deo im-

immortali sit laus) semper detestati simus; quid ego Iesuitis debere potui, plus quàm illi mihi? Quo tempore propter Castellum discipulum suum Jesuitæ exulabant, Henricus Magnus me, è commendatione summorum virorum, non merito vllo meo, sibi notum. Lutetiam acciuit, & liberalitate sua fouere instituit: neq; vnquã postea ipsius voluntas erga me, aut mutata fuit, aut imminuta. Quum semel atq; iterum veniam ab eius Maiestate humillime petiissem, in locum aliquem ab interpellatorib. liberiorem, quo studiis meis consulerem, concedendi: seuera, sed admirandæ bonitatis teste, (hei mihi! cur ego tam indulgenti Mæcenati meo fui superstes?) preces meæ sunt repulsæ. Nihil fingere me, illustrissimi amplissimisq; dignitatibus in aula Gallica præditi Proceres, probe norunt: omnium vero optime, qui meas preces semel deferens, similiter est repulsus, illustrissimus Toparcha, Dux Sullius. Tanti Regis & tot Procerum beneuolentia subnixus, Iesuitarum gratia facile semper potui carere. Qui si vel maxime aliis præsidiis fuissem destitutus: nunquam tamen ita fui rerũ imperitus, aut vaecors: vt eorum ope vti vellem, quorum molitiones, quo me statione deiicerent, non ignorabam. Quando fidei meç regia Bibliotheca est commissa, quid illi commenti nõ sunt, vt ne hoc fieret? Possem hic μακρὰν Ἰλιάδα σκαιωριῶν, h.e. *longam Iliada dolorum seu malitiarum*, contexere; quas ne videar ad animum vnquam reuocasse, missas facio. Possem doctissimi cuiusdam viri, & inter Iesuitas suos nõ obscuri, epistolam proferre, qua de nonnullis eorum in Germania & Belgio odiis Vatinianis, gratis susceptis, & variis consiliis aduersus meam existimationem initis, ante annos quatuor, certior fiebam. Sed neque ego hæc admodum curaui; & omnes meorum inimicorũ technas spernendo, measq; spes omnes in Dei misericordia collocãdo, semper hactenus superaui. Mẽdacitatem quod mihi Cretensis obiicit antiquum scilicet obtinet, ac scelestus sceleste mentitur. Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί, h. e. *Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri.* Verum ignoscimus Cretensi: penes quem mentiendi palma quum sit hodie: veritus est, credo, ne ad alium fortasse, tam chari sibi artificii gloria transiret. Sed auarus sum, ait Cacodæmon Iesuita, & fisco regio per fœdam adulationem insidias struo. Nimirum de animo suo meum Græculus metitur, & impudentissime etiam hîc mentitur. Putat me spe nescio cuiusdam lucelli adductum, eam epistolam scripsisse. Respondeo paucis verbis, sed veris. Si propter illam scriptionem, quam conscientia, officii mei ratio, parricidialis doctrinæ detestatio, & veri Christianismi studium ac zelus mihi expresserunt, nummo teruntio, quod quidem ipse sciam, factus sum auctior: maneant mihi peccata mea, neq; sanguine pretioso Iesu Christi abluantur. Serenissimus Rex Iacobus, de cuius admirabili præstantia quicquid Demosthenes aliquis aut Cicero dixerit, minus fuerit: neque delectatur adulatoribus: neque falsas affectat laudes, qui abundat veris. Ego autem ad adulationem comparatus à natura non sum.

Priusque cœlum sidet inferius mari, Tellure porrecta super:

quam artem illam infamem, in iuuentute & totius anteactæ vitæ curriculo mihi ignoratam, senescens addiscam. Quis autem Græculo persuasit auarũ esse me? quo argumento? Si auarus essem, diues essem. Atqui Iesuitarum est, non meum, quocunque venerint, rei faciendæ operam strenue mox dare; insanas substructionum moles excitare; & Regib. ipsis inuidendas opum gazas, non quæro iam quibus artibus, cumulare. Scit hoc Italia, scit Gallia, scit Polonia, & quæ iam terrarum plaga hoc nescit? Quoties, quam multi Episcopi hoc sunt questi? quot cæterorum Ordinum Societates magno suo damno istorum industriam sunt expertæ? Mihi ne rebus necessariis egendum esset, Dei benignitas hactenus prospexit: idq; rationibus iis vt plurimum, de quibus à me, ne per somnium quidem cogitatum vnquam fuerat.

Cæterum opes meæ, octo liberi sunt, & libri: alias ego diuitias non habeo. Si quid diligentia & parsimonia matrisfamilias seruatum est; magna id ex parte, aut lites iniquę aut meorum, quibus nunquam defui, aduersa fortuna absumpserunt. Vere vt dicere possim, plus mihi à meis deberi, quam ipse iam in potestate habeam. Hæc mea auaritia est. Pietatem & veram virtutem, Deo sit laus, ab vtroque parente, potui discere: rem facere & pecuniam sordide amare, ab iis discere nō potui: quos propter purioris religionis constantem amorem, auitis opibus lapsos, in tenui re, frugalitate & prudentia splendorem pristinum vidi semper retinere. Verum hæc melius ex iis æqui lectores cognoscent, quæ de vita & obitu patris mei, necessitate iam compulsus, vt dixi, breui, fauente numine, sum publicaturus. Præuertat nunc pietas erga Deum, cuius gloriæ lucubrationes hæ nostræ sunt dicatæ, pietatem erga meos affectus. Interim mendacium tam insigne, insigni loco confutatum esto. Igitur è diuerticulo in viam.

V. Herodiani. Eorum de Herode error, probat ipsum non fuisse alienigenam. Objectio è Iosepho soluitur. Eius locus expenditur. Genebrardi error. Serarij hallucinationes. Herodiani à quo Herode instituti & nominati.

APPARATVS Num. v.

HErodianos, ait Baronius, quum viderent defecisse regnum in stirpe Iuda, euentu diuini oraculi impulsos credidisse, Herodem Messiam esse, vnde nata secta Herodianorum. Equidem, ex omnibus quæ de hoc genere hominum prodiderunt veteres, probabilius nihil video, quam quod Tertullianus, Epiphanius & plures alii scribunt; pro Messia Herodem ab illis esse habitum & cultū. Sed quod ait Baronius, cum aliis multis, in eam persuasionem istos venisse; quod extincto regno Iudæ, Herodes alienigena Rex esset factus: id vero & falsum est, vt antea satis superq; probauimus; & præterea longe absurdissimum. Nam si Messiam isti præstolabantur ante Herodis regnum, Judæi vtiq; erant: si Judæi, quis credat potuisse illos eo furoris deuenire, vt pro Messia hominem alienigenam, aut omnino alium, quam Judæum è tribu Juda, & stirpe Dauidica agnoscerent? Poterantne isti ignorare expresse Dauidi factas promissiones? Erat quidem iam tum multis modis verbi diuini recta intelligentia obscurata & corrupta: sed multo tamen minus, quam sit hodie in illo diuinitus excæcato populo. Quære tamen hodie à quolibet Judæo, qualem Messiam exspectet, & vnde oriturum? Respondebit statim, Judæum omnino, è tribu Judę, & quidem è progenie Dauidis nasci illum oportere. Quomodo igitur antiquissimis illis temporibus de eo potuit vlla esse dubitatio? Quare aut Judæi non fuerunt isti Herodiani; quod tamen à tot grauibus Patribus affirmatum Baronius in dubium non vocauit: aut hæc eorum de Herode Messia peruersa opinio, perspicue euincit, Herodem vere Judæum fuisse. Si quis obiiciat, etiam Josephū vaticinium de Christo traxisse ad Vespasianum, qui tamen Judæus non fuit. Respondeo; longe aliud esse, aliquod diuinum oraculum accommodare alicui Principi; aliud dicere, hunc Principem esse illum Messiam, qui in prophetia Jacobi promittitur, & dicitur futurus exspectatio Gentium: qui tot aliis locis clarè adeo describitur, etiam hodiernis Iudæis fatentibus. Obseruabamus ad Suetonium, Josephum & alios eius temporis Judæos, qui existimarunt imperium Vespasiani in sacra pagina fuisse prædictum, videri respexisse ad prophetiam quæ habetur Micheæ c. 5. ἐκ σοῦ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὃς ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ. *Ex te egredietur Dux, qui regat populum meum Israel.* pertinet quidem hæc prædictio ad Christum, vt docet Matthæus cap. 11. & quia sequitur apud Michæam, istum qui egressurus erat è Iudęa, dominationem suam vsque ad vltimos terræ fines producturum; videntur & Iosephus & alii

alii existimasse, hoc oraculum non solum ad Regem Messiam pertinere, verum etiam ad Imperatorem Vespasianum. Hic enim est mos Scripturarum, vt quæ de Messia leguntur edita vaticinia, de Dauide, vel Salomone, vel aliquo alio intellectu primo & literali, qui est fundamentum omnis legitimæ interpretationis, sint exponenda; de Christo vero secundario, ac sæpe allegorico vel anagogico. Adiuuat coniecturam nostram vox *ἅμα, simul*, qua ibi vtitur Iosephus. Locus est Belli Iud. lib. 6. c. 31: ἐδήλου δ' ἅμα τὴν περὶ Οὐεσπασιανοῦ τὸ λόγιον ἡγεμονίαν, ἀποδειχθέντος ἐπὶ Ἰουδαίας αὐτοκράτορος, *Simul hoc oraculum significabat Vespasiani principatum, qui in Iudæa declaratus est Imperator.* Quid est SIMVL? nisi quod obscure videtur innuere, hoc vaticinium habere & aliam magis arcanam significationem. Sed nolo dissimulare, suspicari me, ita potius scripsisse Iosephum, ἐδήλου δ' ἄρα &c. *nempe significabat oraculum.* periti sermonis Græci agnoscent familiarem Herodoto & aliis historicis in tali re locutionē. Verum etiamsi ita scribatur, nihil hic locus illos iuuabit, qui putant Herodianos, Iudæi quum essent, & Herodem pro Messia haberent, credidisse, eundem fuisse alienigenam: quod probauimus, nullo colore veritatis posse defendi. Bahal Aruk, vt obseruat doctissimus Drusius, putauit fuisse Græcos, nescio vnde è deserto ab Herode adductos, in cuius honorem instituerint תרבות cōsuetudinem aliquam & institutum religionis: (sic dicitur religio Christiana תרבות רעה vt apud R. Abr. Zacuthum pag. 25. b.) de quo instituto quædam obseruat Scaliger, Notis Eusebianis, ad numerum MDCCCCLXXXIII. Genebrardus, quia legerat Herodianos ex quorundam sententia fuisse Græcos; putauit eos esse, qui apud Iustinum dicuntur Ἑλληνιανοί, *Graciani*, vel *Gracanici*: errore manifesto; quum ibi diserte scribat Iustinus, eos fuisse Iudæos: imo propterea tantum horum mētionem faciat, quia erant Iudæi & Abrahami filii. Locus est in Dialogo cum Tryphone. Miratus sum cum legerem apud Serarium, me alicubi scripsisse Herodianos fuisse Sadducæos: cuius opinionis ne per somnium quidem venit vnquam nobis in mentē. Sed est illius hallucinatio; vt cum alibi Henricum Stephanum vocat generum meum; qui vir clarissimus, mihi erat socer. Queri solet, quum tres fuerint Herodes in Iudæa, Reges aut Ethnarchæ, à quonam ex illis Herodiani nomen inuenerint. Sed graues caussæ sunt, cur ne dubitari quidem debere putem, ab Herode Magno & nomen & originem istos habuisse. Verum hæc sodalitas in eius honorem instituta, mansit satis diu post mortem Herodis, vt ex Euangeliis & Persio apparet. Non dissimiles fuerunt apud Romanos sodales Augustales, Flauii, Hadrianales, Æliani, Antonini, quorum in Tacito & tota historia Augusta, & saxorum inscriptionibus frequens mentio. hoc differebant, quod isti post mortem Imperatorum, de quorum nominibus cognominabantur, instituebantur: Herodiani, vt videtur, viuo Herode ceperunt.

VI. Baronij error, de Iudæa per Pompeium in prouinciæ formam ex parte redacta. Iosephus illustratur. Quando Iudæa in prouinciam redacta. & super ea historia veteres errores, Ammiani, Victoris, Eutropij.

APPARATVS, Num. VI.

PArum ex vsu Romani sermonis, & multo minus conuenienter historicæ veritati loquitur Baronius, cum scribit *à Pompeio Magno Iudæam ex parte in formam prouinciæ redactam.* Nam quid illud est *ex parte*? Olim qui Romano imperio parebant, vt doctè explicat Strabo extremo opere, aut proprios Reges habebant, siue Pontifices regia potestate, aut proprios magistratus, & dicebantur liberæ ciuitates, aut Roma missos Præsides accipiebant: eæ nempe regiones, quæ redactæ in prouinciæ formulam fuerant. Hic actus legitimus non diuidebatur per partes. Iudæa à Pompeio subacta est & facta ve-

ctigalis: eadem tamen tunc nulla ex parte, neq; vllo pacto facta est prouincia. Videtur etiam Baronius existimasse, Scaurum, Gabinium, & Crassum, Iudæam administrasse, velut vnam è prouinciis Pop. Rom. quod omnino falsum est. Nam hi Syriæ præsides fuerunt, à qua separata Iudæa erat: quæ ex ordinatione Pompeij tradita Hyrcano Pontifici Maximo, regia cum potestate, etsi absque honore nominis. Quod autem hi rebus Iudææ se multum immiscuerunt; factum id propter turbas inter fratres, quas componi Romanorum intererat. Sic accipe verbum διέπειν, hoc est, *moderari seu regere*, apud Iosephum, quando scribit Iudaici belli lib. 1. cap. 5. Pompeium è Syria & Asia Romam repetentem, tradidisse Scauro Syriam Iudæamque διέπειν, vt illam regeret: nam propriè quidem Scaurus Syriæ prouinciæ est impositus; sed quia nondum composita Iudæa erat, etiam huius extra ordinem cura illi demandata. Iudæa proprie dicta, circa annum Domini decimum in formulam prouinciæ primum est redacta, pulso in exilium Archelao. Iosephus extremo libro 17. & initio sequentis. Philippi Tetrarchia, eo mortuo, hoc est post annum Tiberii 20. similiter prouinciæ Syriæ accessit, vt est auctor Iosephus libro 18. cap. 6. Videtur & Vespasianus, deleta vrbe, reliquæ Iudææ partem aliquam redegisse in prouinciæ formam: non tamen totam. Nam Agrippa minor, vt legimus apud Photium, ad annum Traiani tertium & vitam & dominationem produxit. Hæc est historiæ veritas; quam sæpe negligunt non postremæ notæ scriptores, Ammianus Marcellinus libro 14. *Palæstina regiones pari sorte Pompeius, Iudæis domitis & Hierosolymis captis, in prouinciarum speciem, Rectori delata iurisdictione, formauit.* quàm sint hæc falsa ex antedictis patet. Aurelius Victor in Vespasiano; *Bello Rex Parthorum Volegesus in pacem coactus, atq; in prouinciam Syria, cui Palæstina nomen, Iudaique, annitente filio Tito.* etiam hæc falsa sunt, neque vllam satis commodam interpretationem admittunt. Eutropius & Pæanius longe absurdius: sub Vespasiano primum Iudæam Romano accessisse imperio: quo nihil falsius.

VII. Error Baronij & aliorum super Antigoni Regis Supplicio. σταυρὸς, *hoc est*, palus, σταυρῷ προσδέσις, *hoc est*, palo alligatio. πελεκισμὸς, *hoc est*, securi percussio, ἀποσφάττειν, *hoc est*, trucidare, *Dionis locus exponitur. Discrimen inter supplicium more maiorum, & per securim exactum.*

APPARATVS, Num. VI.

DE Antigoni Regis Iudæorum supplicio loquēs Baronius, errorem errat multis etiam doctissimis viris communem. Putant esse dissensionem in illa narratione inter Iosephum & Dionem, & durius supplicium esse quod Dioni describitur; cui potius se assentiri Baronius ostendit. Sed falsa hæc sententia est, nata ex vnius voculæ σταυρὸς praua interpretatione. Auctor est Iosephus è Strabone, cuius locum affert initio libri 15. Antonium πελεκίσαι Antigonum Regem Iudæorum captiuum, hoc est, *securi percussisse.* Dio libro 49. scenam eius supplicii pluribus explicans, Ἀντίγονον, ait, ἐμαστίγωσε σταυρῷ προσδήσας· ὃ μηδεὶς ἄλλος βασιλεὺς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐπεπόνθει, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ ἀπέσφαξε. h. e. *Antigonum flagellauit palo alligatum: quod nullus Rex à Romanis passus erat, & post hoc etiam trucidauit.* magno errore interpretes Dionis verterunt *cruci alligatum.* quæ mala versio Baronio fuit fraudi. Vertendum erat, *palo alligatum*, vel, *ad palum deligatum*, vt sæpe Liuius. nam σταυρὸς, vt toties obseruat Eustathius, est σκόλοψ, ὀρθὸν ξύλον, *palus, lignum erectum.* vnde ἀποσταυροῦν apud historicos passim *palis cingere, vallos in circuitu figere.* Significat σταυρὸς & furcam. Glossarium: *Furcifer*, σταυροκόμιστος, δικρανοφόρος. Si ita hîc accipias, possis referre ad illud q; vocabant Romani supplicium more maiorum. Sed obstat, quod in hoc supplicio virgarum ictibus vita eripiebatur. Apud Suetonium quærenti Neroni quale esset genus pœnæ, quod supplicium more maio-

maiorum dicebatur, respondetur sic: *nudi hominis ceruicem inseri furcæ, corpus virgis ad necem cædi.* At Dio in Antigoni supplicio tria distincte ponit; μαστίγωσιν, *virgas*; σαυρῷ προσδεσιν, *deligationem ad palum*; (cuius modum indicat Appianus in Ibericis, narrans quosdam seditiosos iussu Scipionis, εἰς τὸ ἔδαφος πατάλοις προσδεθέντας ἀποτμηθῆναι, *palis ad solū deligatos capite truncatos fuisse*:) & ἀποσφαγήν, *vita priuationem.* Vbi valde improprie locutus est Dio: nam ἀποσφάττειν est iugulare, quod hic locum nō habet. Melius Appianus ἀποτέμνεσθαι, *capite trūcari.* propriū eius supplicij verbū est πελεκίζειν, *securi percutere.* neq; aliud intellexit Dio: quare idem dicit cum Strabone & Iosepho: qui Romani mortis supplicium, in quo tria erant diuersa, ab vnico illo, quod præcipuum erat, & vitam eripiebat, designarunt. Romanum morem describit apud Liuium Virius Campanus lib. 28. *vt ad palum deligatus, lacerato virgis tergo ceruicem securi Romanæ subiiciam.* iterum eodē libro; *nudi in medium protrahebantur, & simul omnis apparatus supplicij expromebatur: deligati ad palum, virgisque cæsi, & securi percussi.* omitto similes locos: vbi vides tria illa de quibus diximus: duo priora pertinent ad αἰκίαν & ignominiam: tertium ad mortem & genus mortis, securi enim, non gladio, nec laqueo vita eripiebatur. itaque πελεκισμὸν Græci totum supplicium nominant: quod quidem inter grauissima Romanorum supplicia semper est habitum. Dionis locum ita vertes: *Antigonum virgis cæsum, & ad palum deligatum, (quod in nullo vnquam rege factum fuerat) postea etiam occidit:* nempe securi percussum. Porro Dionis obseruatio eadem est quæ Strabonis apud Iosephum: ἔδοξεν Ἀντώνιος πρῶτος Ῥωμαίων βασιλέα πελεκίσαι: *existimatus est primus omnium Romanorum Antonius regem securi percussisse.* Non prætermisit Plutarchus in vita Antonij: Multis, ait, Regibus regna ademit: ὧν (ita scribendum) Ἀντίγονον τὸν Ἰουδαῖον, καὶ προαγαγὼν ἐπελέκισεν, οὐδενὸς πρότερον ἑτέρου βασιλέως οὕτω κολασθέντος. h. e. *Equibus Antigonum Iudæum productum securi percussit, nullo prius alio rege ita punito.* Nouitas huius exempli notatur Plutarcho, etiam voce προαγαγών; quæ indicat regem Antigonum, ad instar vilissimi alicuius prædonis, productū fuisse in populi conspectum. More Romano captiui Reges seruabantur ad triumphum; idemque dies, vt scribit Cicero, *& victoribus imperij, & victis vitæ finem faciebat.* Die triumphi, cum de Foro in Capitolium Imperator currum flectere ceperat, Rex triumphatus in carcerem deducebatur, laqueo ibi strangulandus, aut gladio feriendus. Præter cæteros lege Iosephum, Ἁλώσ. libro 7. cap. 18. Seruare antiquum institutum etiam in Antigono, voluit Antonius: de quo Iosephus, λαβὼν αἰχμάλωτον τὸν Ἀντίγονον δέσμιον, ἔγνω μέχρι τοῦ θριάμβου φυλάττειν, h. e. *cum Antigonū in potestatē redegisset vinctum, statuit illum vsque ad triumphum seruare.* sententiam mutauit, rerum nouarum apud Iudæos metu, & vt Herodi regnum stabiliret. Errat igitur Baronius, cum Antigonū actum fuisse in crucem non semel scribit.

VIII. Eusebii locus de Pontificibus maximis tempore Herodis, expenditur. Nicephori, Cedreni, & Sigonii error de Ananelo P. M.

APPARATVS, Num. VII.

Recte obseruat Baronius, legitimā Pontificum successionem ab Herode fuisse conturbatam non vna ratione. Hoc argumentum fuse persequitur Eusebius, in octauo Demōstrationis, de Danielis hebdomadibus prolixe disputans. Ait vero Eusebius, Herodem spreta omni ex parte lege Mosis, hoc tantum seruasse, vt is quem faceret Pontificem maximū, Hebræus esset. Probat hoc auctoritate Iosephi, atque in hunc modum scribit: Μάρτυς ἀξιόχρεως τούτων ὁ ἐξ αὐτῶν Ἑβραίων Ἰώσηπος, ὧδέ πως ἱστορῶν τὰ κατὰ τοὺς χρόνους ἐν ὀκτωκαιδεκάτῳ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας· τὴν δὲ βασιλείαν Ἡρώδης παρὰ Ῥωμαίων ἐγχειρισθείς, οὐκ ἔτι τοὺς ἐξ Ἀσαμωναίου γένους (οὗτοι δ' ἦσαν οἱ καλούμενοι Μακκαβαῖοι) καθίστησιν ἀρχιερεῖς· ἀλλά τινας ἀσήμους, καὶ μόνον ἐξ Ἑβραίων ὄντας,

ὄντας, πλὴν ἑνὸς Ἀριστοβόλου, hoc est, *Testis fide dignus horum ex ipsis Hebræis Iosephus, qui in decimooctauo Iudaicæ Antiquitatis ita scribit: Regno Herodes à Romanis suscepto, non amplius ex Asamonæo genere (hi vero erant, qui vocabantur Maccabæi) constituit summos sacerdotes: sed nonnullos obscuros, & qui tantum ex Hebræis erant, præter vnum Aristobulum.* locus Iosephi extat li. 20. (non 18. vt ait Eusebius.) cap. 8. paullo aliter: sed vnica est digna animaduersione diuersitas. Nam pro eo quod habet Eusebius, καὶ μόνον ἐξ Ἑβραίων ὄντας, apud Iosephũ scriptum est, καὶ μόνον ἐξ ἱερέων, hoc est, *tantum ex sacerdotibus*, lectio Eusebij habet hanc sententiam: Herodem quosuis admisisse ad Pontificatum, qui modo essent genere Iudæi: at Iosephus hanc: omnes in eum locum esse admissos, qui è genere sacerdotali essent: hoc est, non solũ Iudæi, sed de tribu Leui, & quidem de familia Aaronis. Vides quantum sit inter vtriusque lectionem discrimen. vsusne sit Eusebius deprauato codice Iosephi, an potius fefellerit illum sua memoria cui fidebat, nescio: ipsum certe (si ita scripsit, neq; librarij culpa legitur in ipsius codicibus ἐξ Ἑβραίων, pro ἐξ ἱερέων) grauiter hic errasse nullus dubito. nam hodiernam lectionem in illo Iosephi loco, alij eiusdem confirmant. Lib. 15. cap. 11. dicitur Herodes obscuris hominibus detulisse Pontificatum, vt Ananelo, qui primus illam dignitatem post Assamonæos obtinuit, è Babylonia accitus. de hoc Iosephus: μεταπεμψάμενος ἐκ τῆς Βαβυλωνίας ἱερέα τῶν ἀσημοτέρων Ἀνάνηλον ὀνόματι, hoc est, *Accersito è Babylone sacerdote ex obscurioribus, Ananelo nomine.* Obscurum hominem fuisse ait, sed tamen sacerdotem, non simpliciter Hebræum, vt ait Eusebius, aut ipsius saltem librarius. capite tertio eum vocat Iosephus οὐκ ἐπιχώριον, *non indigenam*: erat enim Babylone non in Iudæa natus. Nicephorus Patriarcha in Chronico, Ἀνάνηλος, ἀλλοεθνὴς, ὁ καταστασθεὶς ὑπὸ Ἡρώδου. hoc est, *Ananelus, alius gentis, constitutus ab Herode.* Vox ἀλλοεθνὴς idē aliquando significat, atq; ἀλλόφυλος, *ex alia gente genitus, extraneus.* eo sensu si accepit Nicephorus, mira fuit illius in verbis Iosephi, quem laudat, hallucinatio, neq; vero dubium id voluisse Nicephorum; nam & Cedrenus ipso antiquior errorẽ eundem errauit, & quidẽ Iosephum ipse quoq; testem laudãs. Ἡρώδης πρῶτος ἀλλόφυλον ἀρχιερέα κατέστησε, τὸν Ἀνάνηλον, ὡς Ἰώσηπος λέγει, hoc est, *Herodes primus gentis summũ sacerdotem constituit Ananelum, quemadmodum Iosephus dicit.* Non obseruauit hoc eruditissimus Sigonius, qui Ananelum vocat alienigenam in quinto de Rep. Hebræorum. atqui Iosephus illo ipso loco, statim subiicit, è genere summorum Pontificum ipsum fuisse: ἦν Ἀνάνηλος ἀρχιερατικοῦ γένους, h.e. *erat Ananelus è genere summorum sacerdotum.* Ananelo substituit Herodes Iesum Phabetis; de cuius genere nihil Iosephus. ego non dubito fuisse sacerdotem, ex illa generali affirmatione Iosephi libro 20. cap. 8. huic substitutus est Simeon Ierosolymitanus; quem Iosephus non solum sacerdotem fuisse ostendit: sed alicuius etiam inter sacerdotes nominis: ἱερεὺς, ait, ἐν τοῖς γνωρίμοις, hoc est, *Sacerdos ex notis.* Denique, si diligenter obseruaueris, ex illis 28. Pontificibus maximis, qui post Assamonæos ad destructionem vsque Templi sederunt, ne vnum quidem inuenies, qui tantum fuerit Hebræus, vt ait Eusebius: omnes contra è tribu Leui, & ordine sacerdotali, cum initio ab Herode, tum postea à Romanis esse desumptos.

IX. *Tres Iudæorum sectæ. Refutantur qui Asidæos volunt fuisse quartam sectam. obiter ostenditur vitium codicum Iosephi Hebræi. B. Hieronymi locus de sectis Iudæorum expenditur. Nazaræi, Scribæ & Pharisæi, non orti ab Hillel & Sammai.* Telphon. Tryphon. *Scribæ quomodo pars Pharisæorum. An Pharisæi omnia fato tribuerint, vt ait Baronius. Iosephi locus illustratur. Gelenius interpres notatur. itẽ Genebrardus.* πολιτείαι ἀσκητῶν. πολιτεία *pro vexatione.*

xatione. Pharisæorum instituta in suis exercitationibus. Epiphanij locus illustratur & emendatur. ἀγῶνα ἐνισαϑῆ. σωματικόν τι παϑεῖν. ῥύσις σώματ@. ἐξονειρωγμός. *Veterum ascetarum & studiosorum inuenta ad minuendum somnum.* Embrimia *apud Cassianum.* βελζεῖν. βελζῶ. *Locus è Tragædia Christus patiens emendatus.* ἐμβρόνιον, *Pharisæorum duo ieiunia in hebdomade. Theophylactus contra Maldonatum defensus. Pharisæorum opera supra Legem.* τριακοντὰς & πεντηκοντὰς *apud Epiphanium. Locus Epiphanij de molli cultu Ascetarum.* ἐϑελοπερισσοϑρησκεία. Dosithei *hæretici. Locus Synesij de Iudæorum superstitione in Sabbati obseruatione, & in eo Baronij insignis hallucinatio. Variæ obseruationes veterum Iudæorum super cessatione Sabbati.* πυρεναυσεῖν. *Locus Epiphanij expenditur & illustratur. Propriæ Epiphanij voces contra puriorem Hellenismum.* ἡ̓ϛ̃ν ἀφαντοῦϑαι. πατρὶς *pro quauis regione.* φορτοῦν, *vexare.* ἀνείκαστος. *non congruens.* ἐξυδαρόεϑαι, *vile reddere.* ἐπανότης. ἠκέναι πεφϑάρϑαι ἐξεῦν. ἔχει αἱ φρέας. *Osseni, Ossæi, Esseni. Locus Epiphanij de Hemerobaptistis.*

APPARATVS, Num. VIII.

SEquitur apud Baroniũ de sectis Iudæorum sermo prolixus: in quo equidem, fatebor enim, solidioris & exquisitioris eruditionis micam animaduerto null[a]m: nam & peccata aliena recitando facit sua; & præterea propriis ipse culpis non caret. Recte tamen illud initio; quod Iosephum secutus, tres ait fuisse Iudæorũ sectas præcipuas, Pharisæos, Sadducæos, Essenos, melius quam illi, qui Asidæos superioribus adiungunt. nam hi inter hæreticos & sectarios Iudæos, non minus inepte atque insulse nominantur, quam Catholici olim inter hæreticos Christianos essent nominati. Proprie הסדים pij omnes, sancti & benigni vocantur; neque ea appellatio vlli societati magis fuit peculiaris, quam vox boni aut ἀγαϑοῦ, itaq; liber extat inter Hebræos satis magnus, חסידים inscriptus, quo dicta & facta piorum sanctorumque virorum exponuntur, non autem Asidæorum duntaxat: & apud Rabbinos familiare prouerbium est, חסירים לא עם האדר quo significant, non posse filios terræ, id est, imperitos & ignaros Legis, vere pios esse. Postea quum Reges vicini vexarent Iudæos & cuperent eorum religionem ire exstinctum, factæ sunt eius populi duæ partes. vnam constituebant οἱ ἀγαϑοὶ καὶ ὅσιοι τοῦ ἔϑνους, hoc est, *boni & sancti è gente*, vt eos appellat Iosephus libro duodecimimo, capite 17. viri pij, veræ religionis retinentes; qui in libris Iudæorum passim חסידים nominantur. Eam vocem librorum Maccabaicorũ auctor retinuit, vt propria quadam appellatione hanc populi partem designaret, ac dixit Ἀσιδαίους, *Asidæos*. alteram partem populi constituebant, qui in libro Regum domus secundæ, Gorionidæ & aliis vocantur, פושפים מישראל οἱ ἀποστατήσαντες ἀπὸ τοῦ Ισραήλ, hoc est, *qui defecerunt Israel*, impij, Apostatæ & Legis proditores. Similes his sunt in antiquis Christianorum persecutionibus Traditores & Libellatici, apud B. Cyprianũ & Augustinũ. at Chasidim, siue Asidæis proportione respondent Catholici. Vt satis mirari stuporem illorum non possim, qui aliter ista acceperunt. Sed nos suspicamur locum Gorionidæ, lib. 4. cap. 29. editionis Venetæ, p. 48, col. 4. ex quo istorum natus error, esse corruptum. Nam si diligenter comparaueris locum illum cum Iosephi verbis libro 13. cap. 17. pag. 404. intelliges in historia, quæ apud vtrumq; scriptorem narratur, nullum esse locũ alius sectæ hominibus, quã Pharisæis & Sadduçeis. vnde sequitur perperã scribi hodie, וחהסירים pro והפרושים: nam vt per excellentiam pietatis & sanctimoniæ

posi-

positum sit CHASIDIM pro Pharisæi, etsi scimus ita alibi loqui eum scriptorem; hic tamen, vbi discrimē exponitur quod est inter Pharisæos & Sadducæos, ferri non potest: & aliud suadent Græca Iosephi, vel quibus potius Gorionida vsus, Latina Ruffini. Nec vero mirum errasse hic manum librarij; cuius alia quoque similia σφάλματα, hoc est, *errata*, inter legendū adnotauimus. atq; adeo in præcedēte periodo, vbi de Sadducæis est sermo, fœdus error etiam in illa elegantissima editione est admissus. Ita ibi est editum: והתושים חיו באותם הימים אחרי הדירקים ריביר חצרועים בישראל לחלק אחר omnes Hebraice docti intelligunt primam vocem esse deprauatā. Eruditissimus Munsterus legit חבושים per ב non ה vt in Veneta per ד & vertit; *& hi confusi fuerunt in diebus illis ab alia secta Sadducæorū*. spretis artis grāmaticę legibus, & pcul adeo à mente auctoris, vt nihil supra. Quare Iosephus Scaliger, vt esset aliquis sensus scribi voluit, הכותים Cuthæi & Samaritæ. Sed non dubito, virum summum, si Hebræum scriptorem cum Græco contulisset, aliud fuisse iudicaturum: nam quanto est probabilius, vt scribatur literula vna in integrum restituta, והרכושים ac vertat, *Et diuites erant in diebus illis sequentes Sadducæos; Sadducæi autem erant in Israel pars vna.* ex istis Iosephi; τῶν μὲν Σαδδουκαίων τοὺς εὐπόρους μόνον πειθόντων, *quum Sadducæi solis diuitibus suam sectam probarent.* contra de Pharisæis scribit Iosephus, stetisse ab ipsis τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, hoc est, *multitudinem hominum*, id est plebem: pro quo eleganter in Hebræo, דלת העם τὸ λεπτὸν τοῦ λαοῦ, *omnes tenuis fortunæ homines.* רכוש in puriore Hebraismo est nomen substantiuum, *opes, diuitiæ*: Galli retinent, *richesse*. apud Rabbinos nouorum verborum miros artifices, est etiam nomen adiectiuum. sic גאון *magnificentia & magnificus*: גנאי *turpitudo & turpis*. Sed hæc per occasionem dicta sunto. Redeamus ad Baronium; qui sermonem de sectis Iudæorum ordiens, Beati Hieronymi locum profert è 3. in Isaiam Commentario: quasi esset hodie cuiquam ignotum in antiquitatibus Ecclesiasticis vel mediocriter versato, & rerum Iudaicarum intelligenti, multa incomparabilem illum virum eo loco ex falsa auditione falsa tradere. Quare non debuit Baronius sine lapide Lydio omnia amplecti pro veris. Sed breuiter quædam adnotemus. Hieronymus igitur, in hæc verba Isaiæ è capite octauo: *Et erit in Petram scandali duabus domibus Israel*, ita scribit: *Duas domus Nazaræi, (qui ita Christum recipiunt, vt obseruationes legis veteris non omittant) duas familias interpretantur Sammai & Hillel: ex quibus orti sunt Scribæ & Pharisæi, quorum suscepit scholam Akibas, quem magistrum Aquilæ proselyti autumant, & post eum Mair: cui successit Iohannan filius Zachai, & post eum Eliezer; & per ordinem Delphon: & rursum Ioseph Galilæus, & vsque ad captiuitatem Ierusalem Iosue. Sammai igitur & Hillel non multo prius quam Dominus nasceretur, orti sunt in Iudæa: quorum prior dissipator interpretatur, sequens prophanus: eo quod per traditiones & δευτερώσεις suas Legis præcepta dissipauerint atque maculauerint.* hactenus Hieronymus; sed vt vides aliena fide. narrat enim quæ acceperat ab auctoribus non optimis, Nazaræis hæreticis, semichristianis. Illud primo quam frigidum, duas domos Israel, de quibus Propheta, esse familias Sammai & Hillel? dicerent saltem sectas duas nobilissimas innui, Pharisæos & Sadducæos, quomodo alibi explicat Hieronymus ipse, vt ad caput Matthæi 22. Sed ille sensus est mysticus. cæterum loquitur ibi Isaias de populo Iudaico in duas partes tum diuiso, atque vt ait auctor veteris Glossæ, de duabus tribubus & decem. aliter paullo Lyranus, sed in eandem sententiam. Cui vero persuadebunt Nazaræi Scribas & Pharisæos ex Hillelis & Sammai schola propagatos? paullo post dicunt iidem, duos illos Doctores, non multo prius quam Dominus nasceretur extitisse. quomodo igitur originem ab iis Scribæ habuerunt, quorum in Veteri Testamento frequens adeo mentio? sed de Scribis mox. Pharisæi quoque

que tam recentes in populo Dei non fuerunt, vt paullo ante Christi ἐνσάρκωσιν, hoc est, *incarnationem*, dici queant cepisse. Josephus libro 13. cap. 9. Pharisæorum meminit, vt & Sadducæorum atque Essenorum in rebus Jonathæ Assamonæi, annis ante natiuitatem Christi minimum 140. in historia autem 18. capit. 2. affirmat tres illas sectas, vel, sicut ipse appellat, φιλοσοφίας, cognitas fuisse Judæis ἐκ τοῦ πάνυ ἀρχαίου, *à temporibus admodum antiquis*. Videntur sane Pharisæi non multo iuniores fuisse Sadducæis: quorum de antiquitate, vt & Baithusæorum, (מינים proprie dici has duas familias quidam volunt:) constat ex auctoribus earum appellationum Saddok & Baitho, qui fuerunt discipuli & γνώριμοι, hoc est, *familiares*, Antigoni Sochæi, qui successit Simeoni Justo, hic vero adeo antiquus, vt vulgo Hebræi, & in his Abraham Zacuth, eum perperam confundant cum Jaddua Pontifice, qui obuiam processit Alexandro, ante Domini nostri aduentum, annis circiter 330. Et est profecto verisimile Synagogam Templi secundi, simul ac desierunt Prophetæ, cepisse diuidi in factiones & sectas, quæ Rabbinis dicuntur, חלקים & כתות Ipsi quidem Hebræi, vere an falso, principium mali referunt ad Sanballatem Cuthæum, & Manassem aliosque eius generis Judæos, vt explicatur in Juchasin, pag. 11. ver. 2. Etsi autem definire tempus præcise nō possumus, quo nati Hillel & Sammai; quia tamen constat, istos esse qui dicuntur Josepho Pollio & Sameas initio libri 15. & cap. 13. atque alibi: constat etiam Hillelem fuisse Akibæ præceptorem, vt hic recte dicit Hieronymus; neque dubitatur natum Akibam circa primum annum Christi; tuto possumus inde concludere, falso tantam illis antiquitatem tribui, vt ab illis sint orti Pharisæi. Falsum etiam est, vt dudum monuit Scaliger, Hillel significare *profanum*: in quo negari nō potest, mire hallucinatum esse Hieronymum. non enim per ח scribunt hoc nomen Hebræi, חלל *profanauit*; sed הלל per ה *laudauit*. probabilius est quod sequitur, Sammai esse dissipatorem; שמם *dissipauit, vastauit*: tamen ne id quidem temere concedent Criticæ Hebraicæ periti, vt docuerunt Scaliger & Drusius. Sequitur successio Doctorum ab Hillele ad deletam vrbem: qua in enumeratione multa illi sint suspecta necesse est, qui scripta Rabbinorum illorum contulerit, qui successionem Kabbale siue ordinem τῶν מקבלים exposuerunt, vt habetur in Pirke Auoth, Germine Dauidis, Iuchasin, aliis libris. Videat studiosus lector, quæ scribit Scaliger in Elencho Trihæresij. Sed & suspecta lectio est apud Hieronymum, *Delphon*. pro quo non sine caussa coniicit doctissimus Drusius scribendum esse *Terphon*, aut *Tarphon*, vel quod vsitatius *Tryphon*. Delphon enim nullus quod sciam vsquam comparet inter veteres Rabbinos, ne in Iuchasin quidem. esse tamen nomen antiquum, scimus; nam in Estheris capite octauo nominatur inter alios Iudæorum hostes & Dalphon, vnus è decem filiis Amanis. Hieronymi loco subiicit hæc Baronius: *Ex his*, nempe Pharisæis, *qui Legi interpretādæ nauabant operam, Scribæ dicebantur; cæteri communi nomine Pharisæi.* Existimauit Baronius, Scribas sectæ Pharisæorum esse membrum: quo nihil absurdius dici queat. nam Scribarū Legalium ordo fuit apud Iudæos ex antiquissimo instituto. ipsi quippe erant, qui Legem populo legebant, in Templo & in Synagogis, ac si opus esset interpretabantur. propterea in Euangeliis Νομικοὶ, hoc est, *Legisperiti*, dicuntur & Νομοδιδάσκαλοι, hoc est, *Legis doctores*. Ab ipso Mose quidam putant institutos; alij à Dauide, è primi Paralipomenon capitibus 23. & 26. In ipsa captiuitate durasse Scribarum ordinem, argumento est magnus ille scriba Esdras, qui legem restituit: quod nō ab Esdra solo factum est, factum est, verum ab aliis quoq; pluribus, sicut præclare disputat Abraham Zacuth in Juchasin, pag. 55. 2. Hoc verius, quam quod apud Epiphanium legitur; Scribas eodem cepisse tempore cū Sadducæis: quæ est manifesta ἀνιστορησία, hoc est, *historiæ ignorantia*,

nisi de genere peculiari quodam Scribarum placeat intelligi. E corpore Scribarum fuerunt qui sequerentur Pharisæos, qui Sadducæos, necnon qui Essenos. quare non minus absurdum est dicere Scribas alteram fuisse partem sectæ Pharisaicæ; quam si quis dicat Episcopos hæreseos Arrianæ vnam partem confecisse: quia Eusebius Cæsariensis, Eusebius Nicomediensis, Paulinus Tyrensis, & plures alij Episcopi Arrio adhæserunt. Sed Baronium, & alios eiusdem sententiæ monuit locus Actorum 23. v. 9. οἱ γραμματεῖς τοῦ μέρους τῶν Φαρισαίων, hoc est, *scribæ partis Pharisæorum*, sine caussa: neque enim ibi dicitur quod illi volunt: sed denotatur consensus opinionum in aliquot capitibus doctrinæ; propter quem illi tum, & item alias stabant à Pharisæis. Quod ait Baronius, Pharisæos omnia tribuisse fato; errat. Nam è tribus sectis illis, fato omnia tribuebant Esseni; libero arbitrio Sadducæi, fatum inane esse nomen sine re affirmantes. Pharisæi mediam viam sunt ingressi: fato quidem fieri omnia; sed ita vt hominum liberum arbitrium non tollerent. Iosephus illo ipso loco qui à Baronio indicatur, hoc luculente docet, libro 17. capite 11. Ait ille quidem, πράσσεσθαι εἱμαρμένῃ τὰ πάντα ἀξιοῦσι. *credunt omnia fieri fato*: in quibus verbis substitit Baronius, vt fessus caballus in cliuo: at non Iosephus, qui addit, οὐδὲ τοῦ ἀνθρωπείου τὸ βουλόμενον τῆς ἐπ' αὐτῆς ὁρμῆς ἀφαιροῦνται. δοκῆσαν τῷ θεῷ κρᾶσιν γενέσθαι καὶ τῷ ἐκείνης βουλευτηρίῳ, καὶ τῶν ἀνθρώπων τῷ θελήσαντι προσχωρεῖν μετ' ἀρετῆς ἢ κακίας, hoc est, *quum dicant fato omnia fieri, voluntatem hominis non priuant impetu à se ipso pendente, h.e. libera voluntate: quippe, sic Deo placitum esse, vt certo temperamēto miscerentur in vnū fati decretum, & ratio humana, si quis vellet accedere aut cū vitio aut cum virtute.* Sic interpretatur locū aliquanto obscuriorem. Pro τῆς ἐπ' αὐτῆς ὁρμῆς, hoc est, *impetu ab ipsa*, quod Hellenismus non admittit; scribendum, τῆς ἐπ' αὐτοῖς ὁρμῆς, h.e. *impetu ab ipsis*, nempe τοῖς ἀνθρώποις, hoc est, *hominibus*, impetu qui fit in hominis potestate. est periphrasis liberi arbitrij. Eandem κρᾶσιν, h. e. *temperaturam*, fati & liberi arbitrij aliis verbis explicat lib. II. Belli Iud. c. 12. εἱμαρμένῃ τε καὶ θεῷ προσάπτουσι πάντα· καὶ τὸ μὲν πράττειν τὰ δίκαια, καὶ μή, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις κεῖσθαι· βοηθεῖν δὲ ἑκάστῳ καὶ τὴν εἱμαρμένην. *Fato & Deo omnia attribuunt: & faciendi quidem iusta, aut iniusta, potestatem in hominibus, vt plurimum esse: verum in singulis fati auxilium concurrere.* Ex his apparet, Iosephum, etsi simpliciter videatur pronunciare, fieri omnia fato è sententia Pharisæorum: re vera tamen aliud dicere, & partim fato, partim libero arbitrio rerum euentum tribuere. quare idem libro 13. pag. 394. οἱ Φαρισαῖοι τινὰ καὶ οὐ πάντα τῆς εἱμαρμένης λέγουσιν εἶναι ἔργον· τινὰ δ' ἐφ' ἑαυτοῖς ὑπάρχειν· συμβαίνειν τε καὶ οὐ γίνεσθαι. *Pharisæi dicunt, quædam eorum quæ fiunt, non omnia fati esse opus,: quædam enim in hominum potestate esse, vt fiant vel non fiant.* Sine caussa docti quidam viri Iosephum inconstantiæ hic accusant; quæ nulla penitus est, vtut in verbis quædam prima facie appareat contrarietas. Mirū vero Epihanium seriam aduersus Pharisæos disputationem instituere; quod dicerent, iudicium fieri post mortem. negat enim ille consistere hæc posse cum ipsorum doctrina, qui fato omnia tribuant, libero arbitrio nihil. Videtur Epiphanius in quosdam Pharisæos incidisse, qui placitorum suæ sectæ parum gnari, hoc illi persuaserant. de antiquis certe Pharisæis tale quid suspicari nos Iosephus non sinit, scriptor accuratissimus, & quidem cum professione Pharisæus, tum affectu. Nam vt obiter hoc dicam, quod facit mox Baronius Iosephum de Pharisæis sic loquentem; *Genus hominum astutum, arrogans, & interdum Regibus quoque infestum*: imposuit illi Gelenius interpres. at Iosephus sic: Φαρισαῖοι καλοῦνται, βασιλεῦσι δυνάμενοι μάλιστα ἀντιπράσσειν, προμηθεῖς, κἀκ τοῦ προὔπτου εἰς τὸ πολεμεῖν καὶ βλάπτειν ἐπηρμένοι. *Isti Pharisæi vocantur, adeo potentes, vt Regibus cum primis possint resistere; ita prospicientes in futurum, vt etiam aperto bello Reges lacessant, iisque noceant*, nulla hic conuitia,

tia, quæ de suo Gelenius addit, contra fidelis interpretationis legem, & Ruffini exemplum; imperitissimi quidem, sed eo tamen interdum fidelioris Gelenio interpretis; quoniam verba auctoris magis appẽdit. Sed hoc leue, præ aliorum quorundam interpretum licentia. vt cum Genebrardus in versione sua Gallica Iosephi pro voce *Cleopatra* codicis Græci, p.689. posuit *ceste chiene:* & statim, pro δίδωσι αὐτῇ, hoc est, *dat ipsi, il donne a ceste putain.* tantus inerat illi πικρολόγῳ, hoc est, *maledico*, Theologo conuiciorum amor: quod omnia eius scripta fœde arguunt. Subiicit mox Baronius, locum Epiphanij eximium, quo describuntur, ait ille, tirocinia Pharisæorum: at melius Epiphanius πολιτείας μείζους appellat, instituta vitæ austeriora, quam quibus Scribæ vtebantur. Quas vulgo dicunt Regulas monachorum, quæ totius vitæ degendæ normam præscribunt; eas Græci Patres πολιτείας interdum appellant; vnde etiam πολιτεία ponitur pro κακουχία, & vexatione corporis ex pia deuotione, aut etiam superstitione: vt apud eundem pag. 529. καθέζεσθαι ἐν πολιτείαις καὶ νηστείαις ὑπερβαλλούσαις, h. e. *sedere in vexationib. & ieiuniis superuacaneis.* sic alibi. apud Chrysost. sæpe, vt hoc obiter moneam. πολιτείας nomine intelliguntur, quæ soleт Theologi bona opera appellare. Sic in homilia quadam in titulum libri Actorum; οὐ θαύματα, ait, ἀλλὰ πολιτεία, εἰς τὴν βασιλείαν εἰσάγει τῶν οὐρανῶν. *Non miracula, sed vita, in regnũ cœlorum introducit.* paullo ante, θαύματα καὶ σημεῖα, χωρὶς πολιτείας οὐκ ἴσχυσε πρὸς τὰ πρόθυρα χειραγωγῆσαι ἐκεῖνα, h. e. *Miraculum & signa sine vita non potuerunt ad vestibula manuducere.* & de malis loquens, quib. dicturus est Dominus, *Nescio vos:* γυμνὰ τὰ θαύματα, καὶ οὐδαμοῦ πολιτεία, h. e. *nuda miracula, & nullibi vita.* sic passim intelligit autem, quam appellat ibidem, πρᾶξιν ἀγαθὴν, *opera bona,* βίον καθαρὸν, h. e. *vitam puram.* Porro non describit hoc loco Epiphanius communem omnium Pharisæorum regulam; sed priuata quorundam instituta, quæ sibi ipsi præscribebant seruanda, neque hoc initio tantum professionis, vt silentium Pythagoræ discipuli, quod credidit Baronius, qui propterea tirocinia vocat: sed ὁπηνίκα ἤσκουν, *quoties exercebant.* quidam per totam vitam erant ascetæ, vt ille Barus eremita, cui per tres annos operam ait dedisse Iosephus in vita sua; & monachi Christiani veteres, qui montes & loca sola toto vitæ curriculo incolebant, de quibus toties B. Chrysostomus, & ex professo Palladius, & alij: quidam per interualla, vt illi Scribæ de quibus præcedente sermone dicebat Epiphanius, quemque eorum illo cultu quem ibi describit fuisse ornatum, ἐν ᾧ χρόνῳ ἐνεκρατεύετο, ἢ παρθενίαν ἤσκει, h. e. *quo tempore temperans erat, aut virginitatẽ exercebat.* & isti Pharisæi. Qui vitam ciuilem quum viuerent, & fere ad Rempub. accederent; tempora sumebant, aut semel in vita, aut fortasse etiam sæpius, quibus se exercerent iis, quæ hic narrat Epiphanius institutis: ideo ait, τινὲς αὐτῶν, hoc est, *quidam illorum,* & ὁπηνίκα ἤσκουν, hoc est, *quando exercebant.* Primum commemoratur institutum virginitatis aut continentiæ: ad quas Pharisæi nullo quum voto communi se obligarẽt, quod fecerunt postea ascetæ Christianorum; vt quemque ceperat impetus, is sibi legem dicebat. Secundum institutum est, assiduitas orandi. Verba Epiphanij ita habent; συνεχῶς εὐχόμενοι πυκνότερον ἀγῶνα τοῦτον ἐνίσταντο.. *Assidue orantes, frequentius hunc agonem instituebant.* dubito an agonem appellet totum tempus quo se exercebant, quadriennium, octennium, decennium: vt sit sensus: hæc tempora sæpe ab iisdem esse repetita, an agonem hic dicat, corporis vexationem, quæ deinceps describitur, sed prius ostendit in quem finem corpus sibi male tractarent: διὰ τὸ δῆθεν μή σωματικόν τι παθεῖν, *ne videlicet corporale aliquid sibi contingeret.* Hæc caussa generalis est; nam multa accidunt corporibus habitioribus & bene curatis, per quæ Iudæorum ascetæ pollui se credebant. Primo concupiscentiæ prauæ, quarum scaturigo dicitur He-

bræis יצר הרע cogitatio mala, vel simpliciter יצר vt in dicto BenZome initio capitis 4. in Pirke Auoth: deinde quodcunque genus excretionis è corpore manantis. Nam vt de Essenis notat Josephus, pag. 729. καίπερ φυσικῆς τῆς τῶν σωματικῶν λυμάτων ἐκκρίσεως, *licet naturalis sit sordium corporalium excretio*; tamen quicquid esset vlla parte eiectum, eo se pollui autumabant: ac proinde frequentibus βαπτισμοῖς & lotionibus, qua interdiu, qua noctu sese purificabant. Sic accipiendum in hoc Epiphanij loco σωματικόν τι παθεῖν, hoc est, *corporale quid pati*, quæ est honesta elocutio rei minus honestæ. qualis illa elegantissima apud Gorionidam, vanissimum alioquin scriptorem, libro 2. capit. 9. de eo quem laxa aluus vrgebat, דרך אנשים לי *via hominum mihi*, hoc est, πρὸς κοιλιολυσίαν εἶναί με δεῖ, h. est, *ventris pro fluuio me inseruire oportet*. Addit Epiphanius, ἢ κλαπῆναι δι' ὀνειράτων ἀηδῆ τε ῥῆσιν σώματος ἀπεργαζομένην, hęc corruptissima sunt; quod non animaduertit interpres; multo autem minus Cardinalis Baronius. Scribendum est, vt monuit illustrissimus Scaliger, ἢ κλ. δι' ὀνειράτων ἀηδῆ ἔκκρισιν σπέρματος ἀπεργαζομένων: ita verte: *neue somnia furtim*, (id est, inuitis) *obrepant, quæ turpem seminis excretionem efficiant.* potest etiam legi ῥύσιν σώματος; hoc est *fluxum seminis*: sic enim Moses τὴν γονοῤῥοιαν, hoc est, *profluuium genituræ*, de qua multa in Leuitico, appellat זוב מבשרו 70. Seniores ῥύσιν ἐκ τοῦ σώματος; hoc est, *fluxum ex corpore*, tacito nomine γόνου, hoc est, *genituræ*, aut σπέρματος, h. est, *seminis*, sed hic non γονόῤῥοια significatur, quæ species est morbi corporei; sed ἐξονειρωγμὸς, hoc est, *seminis profluuium inter dormiendum*, quem Moses in Deuteronomio cap. vicesimotertio, v. 10. nominat קרה לילה casum nocturnum. Rabbini קרי apud quos ea de re multa leguntur. Ex omnibus namque pollutionibus huius præcipua semper à Iudæis habita est ratio, tam ascetis, de quibus hic Epiphanius, quam etiam Sacerdotibus dum suarum ἐφημεριῶν, hoc est, *dierum præscriptorum*, vices obibant; maxime autem à Pontifice maximo; vt ostendit singularis historia apud Iosephum, libro decimoseptimo, capite octauo, de Matthia Pontifice; qui ea de caussa in diem vnum solennem sibi substituit Iosephū Ellemi F. quæ etiam ratio fuit inter præcipuas, cur Pontifex Maximus suum משנה siue סגן id est, vicariū solitus sit habere, qualis Annas Kaiphæ; de quo multa passim apud Rabbinos. Tertio loco sequuntur apud Epiphaniū exempla κακουχίας, h. e. *afflictionis*. Primū exemplū est huiusmodi: καὶ οἱ μὲν σανίδας ἑαυτοῖς ἐφιλοκάλουν, σπιθαμῆς μόνης τὸ πλάτος, καὶ ἐπὶ ταύτης ἑαυτοὺς ἐπιθέσαν κατὰ τὴν ἑσπέραν· ἵνα εἰ ὑπνώσειέ τις, καὶ καταπέσοι εἰς τοὔδαφος, αὖθις ἐγείρηται εἰς εὐχήν. *quorundam ea erat industria, vt tabulam sibi pararent, cui esset latitudo duntaxat spithamæ vnius, siue dodrantis, in quam vespere sese deponebant; vt si quem somnus caperet, atque is in solum caderet, ad preces euigilaret.* Antiquissimum est, non solum Ascetarum, sed etiam studiosorum institutum, aliquid excogitare πρὸς τὸ ὑπνομαχεῖν, hoc est, *cum somno decertare*, vt loquitur Dio Cassius, & quo breuiorem sibi somnum facerent. Omitto Platonis horologium nocturnum, de quo Athenæus libro quarto. de Aristotele narrat Diogenes, solitum ita se componere ad dormiendum, vt porrecto brachio pilam æream teneret, cui peluis ænea erat apposita; vt pilæ casu excitaretur. ὁπότε κοιμῷτο, σφαῖραν χαλκῆν βάλλεσθαι αὐτῷ εἰς τὴν χεῖρα, λεκάνης ὑποκειμένης, ἵν' ἐκπεσούσης τῆς σφαίρας εἰς τὴν λεκάνην, ὑπὸ τοῦ ψόφου ἐξέγροιτο, hoc est, *quādo dormiebat globum aneum ipsi in manus dari, pelui supposita, vt, si excidisset globus in peluim, à sono excitaretur.* Tenuit idem institutum à præceptore acceptum Alexander Magnus; de quo Ammianus Marcellinus, libro decimosexto, *Alexander anea concha supposita, brachio extra cubile protento, pilam tenebat argenteam; vt cum neruorum vigorem sopor laxasset, infusus gestaminis lapsi tinnitus abrumperet somnum.* Eodem pertinent, quæ de Lycurgo oratore narrat Plutarchus in vita,

ipsum,

psum, ὅπως ἐγείροιτο ῥᾳδίως καὶ μελετῴη, *vt facile excitaretur & meditationi vacaret*, in vili solitum quiescere lectulo, in quo nihil erat præter κῴδιον & προσκεφάλαιον, *pellem lanatã & puluinar*: item quæ de Vlpino Marcello insigni belli duce narrat Dio in vita Cõmodi, & ex eo Suidas in Μάρκελλος: & quod idem Ammianus de Juliano; cubuisse illum non in plumis, vel stragulis sericis; sed in tapete & σισύρᾳ, siue sisurna, quo facilius somnum abrumperet. Sed longe ingeniosiora sunt, quæ de ascetis tam Iudæis quam Christianis apud veteres legimus. Isti enim, sicut canonicam refectionis horam habuerunt, sic & canonicum somni tempus & mensurã, vt loquitur Cassianus. Igitur partim ad vexandum corpus, & eam quæ Patribus dicitur σκληραγωγία, h.e. *dura educatio*, partim ad minuendum somnum, fuerunt ascetis in vsu χαμευνίαι, humicubitiones, & στιβάδες χορτόστρωτοι, herba aut fœnum loco culcitræ, mattæ, storeæ, psiathia, & mafortes aut meloiæ ac similia his ad incubandum: item apud Cassianum embrimia, Collatione prima, cap. vlt. cuius vocis etymum negat se scite Scaliger, Elenchi cap. 25. quis autem scire se postulet, quod nesciuit ille vir admirandus, quem in literis melioribus nihil fugiebat? suspicabamur tamẽ nos, ἐμβρίμια dicta παρὰ τὸ βρίζειν, quod dormitare & somnum leuem capere significat: proprie est, μετὰ τὴν βορὰν ἵζειν, post sumptum cibum residere; & fortasse delicatis hominibus embrimia sua fuerunt ad meridiandum; quales sunt in nostra Gallia grabati lautiorum è panno fere viridi constrati, magis ad quiescendum per æstum diei, quàm ad dormiendum: ascetæ verò sua embrimia fasciculis stipulæ farta, vel papyro (vt apud Philonem de Essenis) aut duro tomento, vel simili materia, sibi parabant, ad somnum nocturnum. Critici veteres illud Poetæ ἔνθ' οὐκ ἂν βρίζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα: h.e. *hic non dormientem videres Agamemnonem*: exponunt ἡσυχάζοντα, ἢ νυστάζοντα καὶ ὑπνοῦντα: h. e. *quiescentem aut nictantem & dormientem*, inde Brizo dea somni, siue, vt aliis videtur, insomniorum. Gregori⁹ Nazianz. aut vt aliis placet, Apollinaris Laodicenus in Tragœdia Christus patiens: Κεῖμαι πεδοστιβής γε χαμαιστρωσίᾳ. Κ' οὐκ ἐβρισ' οὔτ' ἐκοίμησα, h. e. *Situs sum humi stans in strato humi parato. Et non quieui neq; dormiui*, in editione Parisiensi nupera perperã editum est πηδοστιβής. iterum ait miles è custodia sepulchri: Εγὼ γὰρ ὄμμ' ἄγρυπνον εἶχον δι' εὐφρόνης, Κ' οὔτ' ἔβρισ' οὔτ' ἐκοίμησα, h. e. *Ego enim oculum somni expertem habebam, ô nox. Et neque quieui, neq; dormiui.* Apud Hesychium legimus ἐμβρόνιον dictum fuisse vile quoddam vestis genus; quod fortasse aliquis putabit pro tapete aut culcitra substerni solitum, instar storearum; atq; inde dicta esse embrimia: ego verius puto, quod dixi prius. Igitur ad hoc institutum spectat, quod narrat hic Epiphanius de Pharisæis ascetis, tabulæ dodrantali, siue palmi vnius maioris, incubare solitis: quorum exemplũ transisse ad primos Christianornm monachos non dubito. Simillimum enim est, quod de sua & Basilii Magni matre, sanctissima & admirandi exempli fœmina, B. Macrina, refert Gregorius Nyssenus, in Epistola lectu dignissima ad Olympium ascetam, nondum edita inter illius Patris opera, nobis aliquando magna cum voluptate lecta in Regis Christianissimi Bibliotheca. Addit Epiph. διὰ τὸ ἄγρυπνον ἔχειν τὸν βίον, *eo fine, vt vitam agerent vigilantes quam maxime fieri posset.* διὰ τὸ, dixit, pro eo quod erat vsitatius πρὸς τὸ. Sequuntur duo alia exempla asceticarum inuentionum ad somnũ breuiandum. Ἄλλοι δὲ κάχληκας συλλέγοντες, ἑαυτοῖς ὑπεστρώννυον, εἰς τὸ νυττομένους μὴ ὕπνῳ βαθεῖ φέρεσθαι· ἀλλὰ βιάζεσθαι γρήγορσιν ἑαυτοῖς προσαποφέρεσθαι· ἄλλοι δὲ καὶ ἀκάνθας στρωμνὴν εἶχον, διὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν. *Alij calculos littorales colligebant, eosq; sibi substernebãt, vt iis compuncti in profundũ somnum ne inciderẽt: sed vim sibi facerent, & euigilandi caussam suggererent. Aliis in eundem finem pro strato spina erant.* Subijcit Epiph. de jejunio, quæ est alia corporis afflictio, תענית Iudæis proprie dicta: ἐνήστευον δὲ δὶς τοῦ σαββάτου, δευτέραν καὶ πέμπτην, *jejunabant*

bant bis in hebdomade, diebus secundo & quinto. Huius duplicis ieiunii passim mentio est in libris Rabbinicis: præsertim in Tractatibus Tahanioth in Thalmud & Mose Ægyptio atq; aliis qui scripserunt compendia doctrinæ Thalmudicæ. Vide extremum libellum eius argumenti, qui editus est cum Seder Holam. Pharisæus apud Lucã, νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου, hoc est, *ieiuno bis in sabbato*, recte ibi Theophylactus exponit de feria secunda & quinta, siue vt loquimur hodieq; Christiani cum Paganis, die Lunæ & Iouis. Maldonatus scriptor maledicentissimus, qui eo nomine Theophylactum reprehendit; si apud aliquem Protestantium, quorum obseruationibus tot locis vtitur pro suis, hallucinationem huic suę parem deprehendisset, quas verborum ampullas edidisset? Addit Epiphanius; ἀπεδεκάτουν τε τὴν δεκάτωσιν· τὰς ἀπαρχὰς ἐδίδουν, τριακοντάδας τε καὶ πεντηκοντάδας, τάς τε θυσίας ἀσφαλέστατα, καὶ εὐχὰς ἀπετίννυον. *Decimabant decimationem*, id est, *rem iam decimatam: primitias dabant: tricesimas & quinquagesimas, sacrificia vtiq; & vota firmissime soluebant.* Qui præ cæteris pii esse studebant, aut videri volebant, ij non solum ea implebant, quæ Lege Dei expresse iuberi putabant; verum etiam alia insuper adijciebãt, de quibus lege cautum non esset. Nota est distinctio inter חיוב debitum, & רבית לתורה auctarium legis, apud Rabbinos, inter opera & consilia apud Patrum nonnullos & Scholasticos; item inter opera necessaria & supererogationis, quæ vocant. de vtroq; genere hic Epiphanius è Pharisæorum schola. Præcepta sunt, quæ ait de primitiis, de sacrificiis & de votis. consilia, quæ de decimarum decimatione. Nam quum decimarum modus lege Mosis esset præscriptus; erant qui vltra modum definitum penderent nomine decimarum aliquid, tanquam sacrificia quędam נדבות spontanea & bonæ voluntatis. de quibus Moses in Deuteronomio & Leuitico non semel. Decimatio supra Legis præceptum fiebat duobus modis; vno, cum etiam earum rerum decima pendebatur, quæ Lege Mosis decimam non debebant. Hoc sensu dicit Pharisæis apud Lucam, ἀποδεκατῶ, ὅσα κτῶμαι. ego nihil possideo cuius gratia decimam non pendam. & Dominus noster exprobrat hypocritis, Scribis & Pharisæis, Matth.33.23. *decimatis mentham, anethum & cuminum.* altero modo cum decimæ præstabantur ad quarum præstationem Lege nõ tenebantur. Tenebantur omnes Iudæi ad duas decimas. decimæ primæ præceptum extat Numerorũ 18. 21. 25. hæc decima præstabatur Leuitis ad eorum alimoniam & exhibitionem: ipsi autem Leuitæ huius decimæ decimam præstabãt Sacerdotibus. Altera decima imperatur Deut. 13.23 & Leuit. 27.30.31. vbi etiam habes quibus rebus insumeretur. præter has duas decimas aliam præstabant Pharisæi, de quibus hîc Epiph. illa verba, *tricesimas* & *quinquagesimas*, refero ad תרומות quæ septuaginta Interpretibus dicuntur ἀφαιρέματα, Latinis *primitiæ*: sed aliud *primitiæ* ראשית aliud Therumoth, oblationes & dona, quæ lege quidem erant imperata, vt Exodi 25. 2. sed absque modi legitimi definitione. De his docent Rabbini morem seruari solitum, vt qui minimum donum darent, minus sexagesima parte iustæ æstimationis frugum suarum non darent: qui autem liberaliter agere volebant, quadragesimam penderent: qui neq; liberali animo neq; sordido erant insignes, intra hos terminos consistentes, aut ad hos aut ad illos, prout erant affecti, propius accedebant. primorum oblatio dicebatur *Theruma oculi boni*; secundorum, *Theruma oculi mali*; postremorum, *Theruma mediana*, de quibus legant studiosi dissertationẽ Iosephi Scaligeri. Hæc mirificè locum Epiphanii illustrant, quem neq; interpretes intellexerunt, neq; Baronius. Hoc enim vult: Pharisæos in vtroq; termino communes leges excessisse. liberalitatis, cum trigesimam partem frugum darent, aliis quadragesimam conferentibus: parsimoniæ, quod vltra quinquagesimam nunquam descenderent; cæteris sexagesimam dumtaxat largientibus, quoties parce vellẽt agere.

agere. Sed mirum cur dixerit Epiphanius τριακοντάδας & πεντάδας potius quam τριακοστὰς & πεντηκοστὰς, sicut leges Hellenismi postulabant; ego ne aliquid hic subsit vitii vereor. Sequentia Epiphanii verba ita cōcipienda sunt: Τῷ δὲ προειρημένῳ σχήματι τῶν γραμματέων προσήρχοντο. Διά τοι τῆς ἀμπεχόνης, καὶ διὰ τῶν ἄλλων σχημάτων καὶ γυναικικῶν ἱματίων ἐν ταῖς πλατείαις, ἐν κρηπῖσι καὶ γλώτταις ὑποδημάτων προϊόντες: *Progrediebantur in publicū eodem cultu ordinati cum Scribis, de quo ante dictum est: cū amiculis & aliis ornatibus ac muliebribus palliis, crepidati & in calceis ligulatis in plateis procedentes.* Hic vero plane mihi aqua hæret, nec quid de hac sententia dicam habeo. Nam quis non miretur, inter instituta propositi austeri, quale hactenus descripsit Epiphanius, tribuere illum ascetis Pharisæis muliebria, pallam fœmineā, crepidas & calceos vel soccos ligulatos? quomodo hæc mollities cum superiore seueritate consentit? Aut quis ignorat expresse cautum esse Lege Dei, ne viro muliebria gestare fas esset, aut fœminæ virilia? Deuteron. 22.5. neq; hoc Rabbini prætermiserunt, cum Legem digesserunt in præcepta, vt ipsi loquuntur, faciendi & non faciendi. Vide apud Mosem Maimonidem, quadragesimū præceptum inter negatiua. Quare aut stultissimi & insulsissimi mortalium isti ascetæ fuerunt; qui exquisitissimam austeritatem & sanctimoniam quum profiterentur, tam impudenter legem Dei & maiorum præcepta contemnentes, id sibi licere putarunt, atque id publicè, de quo nemo asotus luxu perditus, ausus esset sub tecto domus suæ cogitare: plane, vt si quis hodie Cappucinus aut Feuillantius, nobilis & delicatulæ muliercula cultu ornatus, in publicum prodiret: aut Epiphanio mire imposuerunt Iudæi, qui hoc illi persuaserunt: quæ fuit sententia Iosephi Scaligeri, cui nos assentimur: eum vide in Elencho Trihæresii, c. 13. Rabbini certe adeo simile nihil de ascetis Pharisæis narrant; vt contra affirment ea opinione sanctitatis illos fuisse inflatos, vt vel solo contactu communium vestimentorum pollui se crederent: sicut refert è vetustioribus Abraham Zacuth Iuchasin folio 22. 2. vbi inter cætera habentur verba quæ huc pertinent ista: בגדי עם הארץ מדרס לפרושים *vestimenta filiorum terræ*, id est, vulgi Legis imperiti, & eorum qui vitam sanctiorem non profitentur, *sunt conculcatio Pharisæis*, siue *ascetis*. Connectit Baronius superioribus Epiphanii verbis locum eiusdem è capite præcedente de Scribis; qui locus nonnulla quum habeat & obscura & animaduersione dignissima; petant studiosi quæ ad verborum illius illustrationē pertinent ex eodem illo τοῦ μακαρίτου, h. e. *beati*, Scaligeri, pusillo quidem, sed nunquam satis laudato, libello, cap. 6. & 7. Porro omnia hęc Pharisæorum instituta, quorū hypocrisin sæpe Dominus noster increpat, verbo iugulat vno Epiph. cum illa appellat, voce elegantissima, ἐθελοπερισσοθρησκείαν, q. d. cultum ex propria libidine excogitatum, ac proinde superfluum: alludens dubio procul ad locum Apostoli Coloss. II. 23. affinis est quam alibi damnat in superstitiosis quibusdam Christianis ἐθελοακριβότητα δικαιοσύνης, opinionem iustitiæ positam in cultu ex humana voluntate excogitato, in Ancyrato, p. 475. In iis quæ mox disseruntur de Sadducæis, omisit Baronius illud, in quo fere vnico eius differentiæ cardo versatur, quæ erat inter horum & Pharisæorum sectam. quum enim Pharisæi reciperent præter Legem scriptam traditiones בעל פה *ore traditas*; Sadducæi istas penitus reiiciebant. Sed hęc vulgo nota. Quod ait Epiphanius, Sadducæos non seruasse integritatem doctrinæ sui ἐπιστάτου, h. e. *præfecti*, & magistri, qui & nominis auctor Sadoci: hoc quam sit verum, quæri potest: nam certum est Sadocum & Baithum fuisse discipulos Antigoni Sochæi; cuius pias sententias isti primi corruperant, & aliouorsum trahentes, nouæ hæreseos fundamenta iecerunt. Quare Philastrius dicit ipsum *Sadocum hanc hæresin confirmasse*: melius dixisset. inuenisse. De Essenis reiicit nos Baronius in aliud tempus: nempe in an. Domini nostri 64. vbique

stio

stio agitatur de Essenis monachis: quam & nos, Deo volente, accurate & φιλαλήθως, h. e. *cum veritatis studio & affectu*, ibi expendemus. Sebuæi & Gotheni vnde appellationes suas inuenerint, quæsitum est Josepho Scaligero. Elenchi capite primo, & 15. ac 21. Dosithei Baronio, & in codicibus Epiphanii Δοσίθεοι, q. d. *à Deo dati*, corrupte appellantur, qui Dositheani potius erant dicendi: siquidem à Dositheo Samaritano illis nomen. sic tamen apud alios quoque scriptores, etiam Damascenum. In loco Synesii, quem in sermone de Dositheanis affert, egregie & plane ioculariter hallucinatur Baronius. Qui quidem in eo primum fallitur, quod narrationem Synesij putat pertinere ad hæresin Dosithei, & illam furiosam potius quam superstitiosam obseruationem Sabbati, quam Dositheo tribuit Origenes. Sabbati cultus cessatione operis, lex est fuitq; semper communis omnium Iudæorum: sed in eo differebant inter se, quod necessitatem legis, alii mollius, alii durius interpretabantur. Narrat Philo Iudæus Hellenista, in libro Περὶ ἀποικίας, h. e. *de colonia seu sedis mutatione*, fuisse Doctores nonnullos, qui docerent τοὺς ῥητοὺς νόμους εἶναι σύμβολα νοητῶν πραγμάτων, *leges scriptas esse symbola rerum intellectualium*. Hi obseruationem sabbati secundum literam non magni faciebant: quos propterea reprehendit eo loci Philo, & hortatur vt sententiam mutent. Contra alii Iudæi τῷ ῥητῷ, hoc est, *scripto* seu *litera*, nitentes, cessandum sine vlla exceptione statuebant, ac ne hosti quidem iugulanti esse resistendum. Temperauit hunc rigorem Matathias Maccabæus; quo auctore decretum, vt hoste vitam eripiente, insuper habere sabbatum fas esset, vt refertur Maccab. libro primo, capite II. 41. & Josephi libro 12. cap. 8. nam ante hoc legis temperamentum, nulla erat dubitatio mortem oppetendam prius esse, quam vt tentaretur defensio die sabbati; quod in eodem libro 6. II. ita exprimitur: εὐλαβῶς ἔχειν βοηθῆσαι ἑαυτῷ κατὰ τὴν δόξαν τῆς σεμνοτάτης ἡμέρας, hoc est, *non audere sibimet ipsi opem ferre ob reuerentiam sanctissimi diei*. Istud decretum habuit hanc vim, vt in præsentissimo vitæ periculo liceret non cessare, quod si hostis arietem strueret, tormenta muris admoueret, cuniculos foderet, aut simile quid aliud moliretur, cessandum erat. Hoc iure vsi Judæi, cum vrbs à Pompeio obsessa, vt obseruat Josephus libro 14. cap. 8. & Ἁλώσεως libro homo, capite 5. & cum à Tito, eiusdem operis libro quarto, capite 9. quare idem scriptor pagina 367. ait, sua ætate decretum Matathiæ tempore factum, durare: καὶ ἄχρι δεῦρο, inquit. μένει παρ' ἡμῖν, τὸ καὶ σαββάτοις εἴποτε δεήσειε μάχεσθαι, hoc est, *& huc vsq; manet apud nos consuetudo etiam sabbatis pugnandi, si necessitas flagitauerit.* Sed & ad alia quam belli necessitates decretum illud pertinuit. Nam in vniuersum pronuntiant Rabbini, omne periculum præsens vitæ amittendę, impellere sabbatum. ipsi dicere solent מסכנות נפש רוחה שבת Josephus pagina 670. id ita dixit, ὑπὲρ μόνου τοῦ σώματος ἀμυνόνται καὶ τοῖς σάββασι. *pro solo corpore etiam in sabbatis resistere licet.* vbi *corpus* est quod Rabbinis *periculum animæ*. Igitur quum ægroto medicinam sabbato propinare esset nefas; si tamen præsens vitæ amittendæ periculum ingrueret, opem ferre nihil vetabat. nam etiam bobus & iumentis in extremo periculo versantibus, opem ferre se posse credebantur. vt auctor est Dominus noster Lucæ 14. 5. ex quo apparet veteratorium ingenium, & plus quã diabolica malitia Judæorum Doctorum aduersus Filium Dei viuentis. Et hoc quidem commune ius fuit Judæorum. Sed non defuerant, qui pristinum illum rigorem ἀπροφασίστως, hoc est, *sine prætextu*, seruarent; vt de Dosithei sectatoribus refert Origenes περὶ ἀρχῶν, libro 4. cap. II. Isti verba Mosis vrgebant, Exodi capite 16. vers. 29. *maneat vnusquisque apud semetipsum; nullus egrediatur de loco suo die septimo.* Dicebat igitur Dositheus: *vnusquisque quo habitu, quo loco, qua positione ineunte die Sabbati fuerit inuentus, ita vsque ad vesperam debet permanere.* De Essenis Josephus Belli Jud. li. II. p. 729. scribit, cessatione

tione in die sabbati omnes Iudæos ab illis superari. & affert vt propria ipsis instituta, ὡς μὴ πῦρ ἐναύσιεν *quod ignem sabbato non accendant*: οὐδὲ σκεῦός τι μετακινῆσαι θαῤῥοῦσι, *vas vllum loco mouere non audent*: οὐδὲ ἀποπατεῖν, *ne aluum quidem exonerare*. De primo exemplo, miror Iosephum proferre illud tanquá peculiare Essenorum: nam Philo Iudæus, illo quem supra indicaui loco, negat cuiquam fas esse die sabbati πυρεναυσεῖν: hoc est, *ignem accendere*: ita enim apud illum scribitur, p. 273. at in libro De vita Mosis, p. 467. ὅθεν ἀπαγορεύεται πολλάκις ἐν ταῖς ἑβδόμαις πῦρ ἐναύειν hoc est, *vnde vetata sæpius diebus septimis ignem accendere*. & verum est quod ait Philo; disertis verbis Lege Mosis vetitum esse, ne quis sabbato ignem accendat, Exodi XXXV. 3. & illis item locis, vbi cibus vetatur parari. In libris Thalmudicis πυρὸς ἔναυσις dicitur נר הדלקת *accensio lucernæ*, de qua vide Mosem Aegyptium libro III. Halaka De sabbato, Perek quinto & sexto, vnde discas quatenus id sit licitum aut illicitum. Postremum exemplum in Iosepho, est necessaria quædã secundi consequentia; quam explicat erudite Scaliger capite XXVIII. Ex hac disciplina illud euenit, vt spreto Matathiæ decreto, Iudæi non raro oppetere mortem præoptarint, quam ad opus digitum exerere. Matthæus Paris in anno MCCLX. *Eodem tempore apud Theocesbery quidam Judæus cecidit in latrinam; sed quia tunc erat sabbatum, non permisit se extrahi, nisi sequente die Dominica, propter reuerentiam sui sabbati. quamobrem Judæum mori contigit in fetore*. Similem historiã de alio Iudæo, qui in latrinas itidem die sabbati inciderat, narrat Munsterus ad caput XII. Euangelii Hebraici secundum Matthæum. Nunc locum Synesii expendamus, quem affert Baronius. Conscendit aliquando nauim Synesius in portu littoris Aegyptiaci, & vt videtur Alexandrini, Bendidio, vt Cyrenen patriam repeteret. Erant in naui nautæ XII. plerique omnes Iudæi; gubernator ipse Iudæus, nec de plebe homo, sed νομοδιδάσκαλος, Doctor Legis. Non ita multo post quam erat ora soluta, & sublata anchora, incipit flare ventus & vehemens & contrarius. Erat forte ille dies parasceuæ; nos Veneris vocamus. Notũ est Hebræos statim post Solis occasum diẽ sequentẽ inchoare. Gubernator igitur simul ac infra horizontem Solẽ se condidisse animaduertit, à gubernaculo manum amouet, & tanquam cessaturus totum diem sabbati, cuius id erat principium, ad pedes tumultuantium vectorum proiectus, calcandum se illis præbet. Visus est ex desperatione id fecisse. clamare igitur omnes, orare, obsecrare, ne animum desponderet, sed staret ad clauum & munus obiret suum. ille contra manebat immotus, neque oculos à libro dimouebat, cuius lectioni sedulæ operam dabat. Fuit inter vectores miles quidam γεννάδας, hoc est, *strennus*, tam rigidæ gubernatoris ἀπαθείας, hoc est, *impassibilitatis seu austeritatis*, impatiens: qui stricto gladio, mortem illi, nisi officio fungeretur, intentauit. ὁ δ' αὐτόχρημα Μακκαβαῖος, hoc est, *omnino seu plane Maccabæus*, ait scriptor venustissimus, (sic apud Aelianum in Epistola Tryphæ, γέγονας ἡμῖν αὐτόχρημα Ἱππόλυτος; *factus es nobis germanus alter Hippolytus*.) οἷος ἦν ἐγκαρτερῆσαι τῷ δόγματι: hoc est, *poterat præceptum seruare*: ille tanquam germanus Maccabæus, paratum se ostendit, vt dogma Iudaicum morte sanciret. (ea namque vis est verborum Græcorum quam interpres Baronianus non est assecutus:) Vbi media nox aduenit, tum gubernator, suamet ipsius sponte, sedem ad clauum occupat. *Nunc enim*, inquiens, *per legem licet: quoniam in manifestum vita nostra periculum res est adducta*. Synesij verba: Μεσούσης δὲ ἤδη τῆς νυκτὸς ἀναπείθεται παρ' ἑαυτοῦ πρὸς τὴν καθέδραν γενέσθαι· Νῦν γὰρ, φησὶν, ὁ νόμος ἐφίησιν, ἐπειδὴ νῦν σαφῶς τὸν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς θέομεν, hoc est, *Media vero nocte inducit in animum, ad cathedram accedere: Nunc enim, inquit, lex mandat: cum iam vere de anima periclitemur*. Ex hac narratione liquido constat, Iudæum hunc neque Dositheanum fuisse, neq; Essenum; sed med ã

quam diximus sententiam probasse, omnia enim præ sabbati religione putauit esse contemnenda, præter vnicum illum casum, quem ostendimus à Rabbinis dici solitum, *periculum animæ.* atque istud iuris Iudaici axioma, vel vt loquuntur I. C. regulam, eleganter Synesij verbis gubernator exprimit, cum ait, Νῦν σαφῶς ὑπὲρ ψυχῆς θέομεν, *Nunc verè adimus periculum animæ.* Baronius igitur hanc isto loco historiam afferens, illud primum, vt dicebam, peccat; quod Dositheanæ superstitionis putat hic esse exemplum: errore adeo manifesto, vt etiam pueri ex superiore narratione refellere queant. Alter error è priore natus, sed longe deterior. Nam quum dicat Synesius claris & perspicuis verbis, gubernatorem cessasse tantũ à principio noctis ad noctem eandem dimidiatam; tunc autem in ipso sabbato contra spem, nec sine magna admiratione omniũ, ad officium rediisse: Baronius tamen Synesii mentem ita exprimit: *sicque tota nocte cum sequenti die vsque ad dimidium noctis sedit Iudæus otiosus.* at quanta hæc licentia est? quam prodigiosa? multa enim verba de suo adiicit: & quidem valde absurde. nam si cessare volebat Iudæum toto sabbato; cur saltem finito sabbato ad opus illum non remittebat? quid attinuit fingere illum otiosum post exactum sabbatum, ad medium vsque sequentis noctis? Hæc quidem vis est. Sed pergamus. *Dositheos*, ait Baronius, *monogamos fuisse, & nonnullos ex his virginitatem seruasse Epiphanius tradit.* Vereor ne coniecturam suam, non Epiphanij sententiam de monogamis Dositheanis narret hic nobis Baronius. Est in Græcis: καί τινες αὐτῶν ἐγκρατεύονται ἀπὸ γάμων μετὰ τὸ βιῶσαι· ἄλλοι δὲ παρθενεύουσι. *Quidam eorum continent se à nuptiis postquam vixerint ----- alii etiam virginitatem colunt.* Hic nihil est vnde colligi queat Dositheanos vixisse aut vna vxore contentos, quum per iura Iudæorum plures habere simul liceret; aut vnis nuptiis. vnde igitur habet Baronius? Expressimus autem verba Epiphanij, cuius codicem deprauatum esse res clamat. Cornarius ita vertit: *continent se à nuptiis postquam in nuptiis vixerunt.* Legi ergo voluit, μετὰ τὸ βιῶσαι ἐν γάμῳ. dicam ingenue quod sentio, frigida & insipida mihi videtur hæc viri docti coniectura. Potest legi, μετὰ τὸ χηρῶσαι: vt positum sit χηροῦν pro χηρεύσαι, non sine exemplo. Sensus erit: istos semel viduatos morte coniugum suarum, de cætero nuptiis abstinere.

Potest etiam legi, & quidem minore mutatione, μετὰ τὸ υἱῶσαι, *post liberos procreatos.* Amant Græci vocem γάμος, hoc est, *nuptiæ*, vsurpare pro συνουσία, hoc est, *congressu*, quare non errauerit fortasse, qui Epiphanij hanc esse dixerit sententiam. Dositheanos vxoribus vti tantum vt liberos quærant: nam apud Iudæos species quædam erat ignominiæ, non procreasse liberos. Vbi autem hac, vt appellat Aristoteles, λειτουργία essent defuncti, & liberos nacti, præsertim filios; ab omni Venere abstinere. υἱοῦν antiqua vox & proba, pro υἱοθετεῖν adoptare in filium, apud Aelianum sæpe, vt obseruat Suidas. Sed non est alienum à genio dictionis Epiphanij, vt eam vocem pro liberos generare vsurparit. Mirus enim passim in hoc præstantissimo scriptore se prodit purioris Hellenismi contemptus. Vt cum p. 42. ἀφαντοῦσθαι verbum nouum fecit pro ἄφαντος γίνεσθαι, hoc est, *inconspicuus fieri seu disparere*, cum πατρὶς, hoc est, *patria*, posuit pro regione: qui est hodie quorundam qui se Latine loqui errore magno putant, Barbarus idiotismus. p. 51. ἐπὶ τὰς ἄλλας πατρίδας τὴν πορείαν στέλλεσθαι, hoc est, *in alias regiones iter facere.* & p. 54. ἐν ταύτῃ τῇ πατρίδι, φημὶ δὲ Ἀσίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Γαλατίᾳ πάνυ ἤκμασε, hoc est, *in hac regione, dico autem Asia, sed & in Galatia omnino floruit.* cum φορτεῖν pro *vexare.* p. 200. de Adamo & Eua, οὔτε κρύος αὐτοὺς ἐφόρτει, hoc est, *neque frigus illos vexabat.*

cum

cum ἀνέικαςος pro *non congruens*. p. 207. νηὸς φόρτον ἀνέικαςον ἐμβαλλομένης. hoc est, *naui onus non congruens accipiente* ἐξυδαροῦσθαι pro *vile reddere*. p. 215. ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία πάντοτε τὴν μετάνοιαν οὐκ ἐξυδαρουμένη, hoc est, *sancta Dei Ecclesia semper vim pœnitentiæ non extenuans*. cum τὴν ἐπανότητα κεκτῆσθαι p. 285. pro *superiorem locum obtinere*, cum p. 190. ἡκέναι pro *venisse*. cum p. 226. πεφθάρθαι & πεφθαρμένος, hoc est, *corruptum esse & corruptus*, voces vsurpat. cum ab aoristo Attico ἐξέωσα, format verbum insolens ἐξεῶν, p. 312. cum verbo numeri singularis iungit plurale fœmininum: quod in solis neutris est vsu receptum, in soluta præsertim oratione: nam Pindari licentiam non nescimus. p. 458. ὁρᾶς πῶς ἔχεται τῆς ἀληθείας φράσεις καὶ ἀκολουθίαι. h. e. *vides quomodo se habeant veritatis orationes & consequentiæ*. & id genus sexcenta, si Deus dabit, alibi nobis notanda. Ossenos mox Baronius diuersos facit ab Essenis, Epiphanium secutus, qui Ossenos (alibi Ossæos eosdem vocat) è Nabatæa, Ituræa & Moabitide ortos prodit, & nomen interpretatur διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὀνόματος στιβαρὸν γένος, hoc est *per editionem nominis firmum & robustum genus hominum*, à radice Chaldaica aut Syriaca עשן quæ idem significat atque Hebræorum עז Nos scimus Essenos per varias in Iudæa; & circa Iudæam regiones fuisse dispersos: neque satis idoneam caussam videmus, quando antiquas memorias excutimus, cur Epiphanius Ossenos ab Essenis diuersos faciat. Sequuntur apud Baronium de Hemerobaptistis quæ legerat ipse apud Epiphanium. Sed non obseruat ille, neque hoc loco, neque in anno Domini XXXIII. vbi iterum eadem repetit, absurditatem scripturæ in Græco hodierno codice, quem & interpres Cornarius est secutus. Scribitur sic: ἔφασκεν αὕτη ἡ αἵρεσις ἄλλως πως μὴ εἶναι ζῆν ἀνθρώπῳ, εἰ μὴ τι ἄρα καθ' ἑκάστην ἡμέραν βαπτίζοιτό τις ἐν ὕδατι. *Dicebat hæc hæresis, nullo modo viuere hominem posse, nisi quotidie se aliquis lauaret in aqua*. Etsi habuit hæc secta sectatores fatuos, deliros, stultos: non temere tamen aliquis mihi persuadeat, ita fuisse illos ab omni rationis vsu alienos, vt vel putarent, vel profiteri auderent, se putare neminem posse viuere, quin quotidie lauaret. non enim profecto cæteros mortales quibuscum viuebant mortuos putabant. quid multa? ex re ipsa & narratione Epiphanij apparet deesse vnam vocem, & scribendum, ἄλλως πως μὴ εἶναι ζῆν καθαρῶς ἀνθρώπῳ, *nullo modo viuere hominem posse pure*. vel, ἁγίως, *sancte*. Hæc vera est Hemerobaptistarum sententia; ac proinde emendatio quoque vera. Lege sequentia Epiphanij; & nota in illis voces ἁγνισμὸς, καθαρίζεσθαι & καθαρισμὸς ἁμαρτημάτων, hoc est, *purgatio, emundari & emundatio peccatorum*. Sed non prætermittam viri præstantissimi, Iohannis Oueralli sententiam, quam in familiari colloquio mihi communicauit. Putat enim ille, si ζῆν, hoc est, *viuere*, accipiatur, vt sæpe in Scriptura, pro peruenire ad salutem, nulla opus fore emendatione. Quot modis accipiantur in Scripturis *Viuere* & *Vita*, lege apud Chrysostomum homilia III. in eam ad Philippenses.

X. *Indicatur error Baronij & aliorum, nimium tribuentium vaticinijs Sibyllarum, Hydaspis, Mercurij Trismegisti & similium. Falsa illa esse demonstratur, quia mysteria Christiana ante Christum fuerunt abscondita: quæ tamen planissime explicantur in libro Mercurij, & Sibyllinis: quia veteres Græci nihil horum cognorunt: quia solemne fuit primis Ec-*

clesiæ temporibus bono fine falsos libros fingere: quia eiusmodi scripta cum primum prodierunt fuere plurimis suspecta. Officiosa mendacia. Clemens Alexand. notatur. Paulus in rebus fidei non vsus testibus profanis. Acrostichis Sibyllina. Eusebius notatur. Cicero & Virgilius an norint Christum. Probatur librum qui sub nomine Mercurij Trismegisti circumfertur, falsum esse. Scopus fingentium. Vis veritatis. Quis fuerit Mercurius Trismegistus, quando vixerit: quæ & quam multa olim illi attributa & inuenta & scripta. Græcorum Excerpta è libris Hermetis: item versiones. Salaminiaca. Hermaica. Diexodica, Physica. *Galeni & Plutarchi loca, de libris iam olim falso Hermeti adscriptis. Hermetis & Mariæ* Chymica. Astrologica *Hermetis. Rerum argumentis probatur librum Mercurio tributum esse* ψευδεπίγραφον, *è Platone & Scripturis concinnatum. Philosophia vetus Aegyptiorum. Excutitur primus sermo. Pœmander dicitur Pastor, Lux, Verbum, Filius Dei. Mens.* ὁ αὐθεντίας νοῦς. θεαρχία. Νοῦς ὁμοούσιος *Creatori.* Λόγος Κυρίου. *Conditus mundi apud Mercurium è Mose. Loci emendati. Idea. Deus* ἀῤῥενόθηλυς. *Creatio hominis è Mose. Lapsus hominis.* Crescite & multiplicate. *Reparatio lapsus hominis. Imitatio locorum Iohannis.* ἄνοδος *pro morte.* αἱ δυνάμεις. θεοῦσθαι. κηρύσσειν. δυναμοῦσθαι. ἐξουσία ἀθανασίας. συνοδεύειν τῇ πλάνῃ. *item alia è Scripturis. Hymnus ad imitationem formularum sacræ Liturgiæ.* Sanctus, Sanctus, Sanctus, *ter aut ter ter.* λογικαὶ θυσίαι πέμπειν. δεκτὴ θυσία. *In quarto sermone, imago Baptismi. nomen ipsum* βαπτίζεσθαι. παλιγγενεσία. τὰ ὑστερήματα ἀναπληροῦν. *Locus Iustini emendatus. An Deus habeat essentiam. Græca opinio, Nihil interire, sed mutari. Hippocratis locus illustratur.* ᾅδης & φάος. ἀσία φύσις. Generalitas. Chaos. παραδιδόναι εἰς ἀπώλειαν, *pro mori.* ἀφανές. *Probatur idem è stylo & dictione, atque historijs obiter memoratis. Phidias. Eunomus Locrus. Pythicus agon. Librum Trismegisti, neque ab Hermete eo sermone potuisse scribi; neque ex Aegyptio esse versum. Voces antiquis Græcis ignotæ,* αὐθεντία, ἀρχοντική, περιφάνεια, ὑλότης, οὐσιότης. *Etymologiæ vocum Græcarum apud Trism. Mores Græcanici. Xenophontis imitatio.*

Apparat. Num. XVIII.

Disseruit antea Cardinalis Baronius super vaticiniis de venturo Christo, veteri Testamento comprehensis: nunc de oraculis eodem spectantibus, quæ apud Gentes fuerunt edita, sermonem instituit. *Consilium Dei fuit*, inquit, *vt longe ante Christi aduentum, tanta rei sacramentum Iudæis atque Gentilibus innotesceret.* Profert deinde vates Gentilium, per quos de his quæ ventura erant voluit ipsos Deus præmoneri, Mercurium Trismegistum, Hydaspem, atque Sibyllas. Hydaspis præter illa pauca, quæ ex illo afferunt Iustinus, (cui Hystaspes dicitur) Clemens, Lactantius, & si qui alii eius meminerunt, nihil extat hodie. De Mercurio Trismegisto & Sibyllinis oraculis quæ hodieque leguntur, negari non potest, in illis capita religionis nō pauca, puta, de vno Deo, de sacrosancta Trinitate, de Verbo Filio Dei, per quem mundus fuit conditus, de nascituro Christo è Virgine, de passione ipsius & cruce, de regeneratione per baptismum in vitam æternam, de futuro iudicio, & item alia, sic clare & perspicuis

spicuis verbis inueniri exposita; vt vix ac ne vix quidem simile quid è tota Lege Mosis & Prophetis possit afferri. Ego vero suspicionem meam hoc loco dissimulare non possum. Nam equidem ingenue profiteor, omnia huius generis siue oracula, siue enuntiata, quo apertiora sunt, eo fieri mihi suspectiora. Moueor rationibus iis, quas hic breuiter exponam. Iudicium esto penes Ecclesiam Dei, & intelligentes harum literarum viros. Ante omnia mouet illud me; quod verbo Dei contrarium videtur, existimare, tam profunda mysteria Gentibus fuisse clarius proposita, quam illi populo quem Deus Optim. Maxim. vt peculiariter suum dilexit, & suamet ipsius & fidelium suorum seruorũ voce erudiit. Nisi quis forte dicat, Gentium vates, instar asinæ Balaami, ea dixisse quæ non intelligebant, (quod & Daniel, vir ille desideriorum, sibi aliquando accidisse commemorat, XII. 9.) non in præsentem vsum, sed vt seculis post futuris illa prodessent, & post rerum euentum partim æternæ prouidentiæ testimonium exhiberent; partim ad Paganorum auctoritatem reuincendam valerent, vt docet B. Augustinus contra Faustum, libro XIII. capite XV. Nam alioqui scimus quam exiles scintillæ veritatis priscis temporibus populo Iudaico illuxerint. Tota enim Lex per obscuros rerum futurarum typos ad Christum Iudæos deducebat, pædagogi instar, vt Paulus ait ad Galatas, III. 24. Itaque idem Apostolus tempora ante Christum appellat χρόνους ἀγνοίας, *tempora ignorantiæ*, Actor. XVII. 30. sæpeque repetit, doctrinam de salute humani generis, ante Christi incarnationem, fuisse *mysterium, quod absconditum à seculis & generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis eius.* Coloss. I. 26. sic Rom. XVI. 25. *secundum reuelationem mysterii temporibus æternis taciti.* & Ephes. III. 9. μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ, hoc est, *mysterium absconditum à seculis in Deo.* Hæc sacræ Scripturæ testimonia & his similia, qui stare possunt, si verum est, pleraque, & ea quidem præcipua doctrinæ Christianæ mysteria, etiam ante Mosem Gentibus fuisse proposita? *Nam Mercurium Trismegistum ante Mosem vixisse, siquidem certa sunt quæ de eo traduntur, nullum est dubium.* Quare etiam auctor ille qui vel est, vel vult videri Trismegistus, postquam in sermone primo, de creatione mundi & hominum, suo more disseruisset, de lapsu primorum parentum, & via ad salutem post lapsum primis parentibus indicata; profiteri non dubitat, mysterium se pandere mortalibus, quod ad eam diem fuisset occultatum: τοῦτό ἐστιν, ait, τὸ κεκρυμμένον μυστήριον μέχρι τῆσδε τῆς ἡμέρας. Id est, *hoc est illud absconditum mysterium vsque ad hunc diem.* Quum igitur de baptismi institutione palam egerit idem, sermone quarto, vt mox docebimus; quum etiam τὸν Λόγον Filium Dei eiusdem cum Patre naturæ esse declarauerit, sacra etiam Ecclesiæ voce ὁμοούσιον, hoc est, *consubstantialem*, appellans; alia item non pauca tradiderit, quæ in Nouo Testamento longo adeo tempore post scripto, vt quidem isti volunt, iisdem sæpe verbis expressa habentur: sequetur, multo ante quam per Mosem lex populo Dei traderetur, doctrinæ Euangelicæ pleraque capita Ægyptiis hominibus fuisse patefacta. Idem & de oraculis Sibyllinis dicendum, quæ IESVM CHRISTVM sine ambagibus, aut ænigmatis, ipso etiam nomine indicant, facta illius narrant, Iohannem Baptistam denuntiant venturum, & præconium illius, quale in Euangeliis habetur, commemorant. Quid? tam claramne lucem Gentibus affulsisse, cum adhuc populus ille περιούσιος in tam densis tenebris iacebat? Me vero, vt illud Epicharmeum vsurpem, Νᾶφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν· ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν; hoc est, *Sobrius esto, & memento diffidere: hi enim nerui sunt prudentiæ.* etiam illud impellit, quod apud Platonem, Aristotelem, Theophrastum, & tot alios è Paganis, curiosissimos omnium disciplinarum

scrutatores, eorum quæ hodie apud Mercurium istum aut Sibyllas miramur, nullum penitus extat vestigium. Postremo illud quoque me vehementer mouet; quod videam primis Ecclesiæ temporibus quam plurimos extitisse, qui facinus palmarium iudicabant, cœlestem veritatem figmentis suis ire adiutum: quo facilius videlicet noua doctrina à Gentium sapientibus admitteretur. Officiosa hæc mendacia vocabant, bono fine excogitata. Quo ex fonte dubio procul sunt orti libri sexcenti, quos illa ætas & proxima viderunt, ab hominibus minime malis, (nam de hæreticorum libris non loquimur:) sub nomine etiam Domini Iesu & Apostolorum aliorumque sanctorum publicatos. quosdam eius farinæ antea commemorauimus; sed ibi nominatis alii prope infiniti possunt adiici. plurimos enumerat Gelasius Papa in decreto suo & Romani Concilii, cuius ante meminimus. Quemadmodum autem istorum factum non possumus non grauissime reprehendere; ita iudicia illorum Patrum satis mirari non possumus, qui eiusmodi scripta tanta facilitate receperunt, & ad fulciendam cœlestis veritatis auctoritatem testimonia ex illis proferre non dubitarunt. Quis ignorat Iustinum, Clementem Alexandrinum, Tertullianum & alios Patres, libros fœde laudare, quos iam nemo vel mediocriter studiis Theologicis imbutus, dubitat Apocryphos fuisse, & quidem notæ aliquando non optimæ, ac proinde iure optimo à Papa Gelasio & Concilio Roman. postea esse damnatos? Sed tempore opus erat, vt fraus detegeretur. Refero in hunc censum illa oracula Sibyllina, de quibus dixi. Nam quod Clemens Alexandrinus Paulum ipsum inducit, Græcos reiicientem ad libros Sibyllinos, & ad Hydaspis oracula, vt de filio Dei veritatem inde hauriant; traditio ea est, nulla fide digna. neque Baronio assentior, illi narratiunculæ fidem eo argumento adstruenti, quod etiam in scriptis Pauli Græci poetæ reperiantur laudati. Nam vbi de fide & doctrina cœlitus reuelata agitur, nunquam humanis testimoniis Apostolus vtitur. Eusebii disputatio in vita Constantini super vaticiniis Sibyllarum de Christo, non valde eum mouebit, qui singula cum iudicio expenderit. Cui enim persuadebit Eusebius, illam acrostichidem, quæ Iesu Christi nomen præfert, visam Ciceroni fuisse, & in suos libros translatam? aut quis illi assentietur, mortem Christi & passionem Virgilio fuisse probe notam? nisi putamus homini Pagano, idolis seruienti, ante aduentum Christi fuisse reuelatum mysterium, quod discipulis ipsis Seruatoris nostri, qui tertium iam annum illi operam dederant, institutique ab ipso fuerant, paucis diebus ante Domini mortem erat occultum & ignotum. Quod autem ait Eusebius, τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ἀπιστεῖν, *plerosque mortalium reiicere testimonia Sibyllarum in caussa fidei*; non de Paganis solum accipi debet, sed etiam de Christianis viris eruditis & iudicii limatioris, quibus de fraude subolebat. Verissime B. Augustinus, De ciuitate Dei, libro XVIII. capite XLVII. *Quacunque aliorum prophetia, de Dei per Christum Iesum gratia proferuntur, possunt putari à Christianis esse conficta. Ideo nihil est firmius ad conuincendos quoslibet alienos, si de hac re contenderint, nostrosque fulciendos, si recte sapuerint, quam vt diuina prædicta de Christo ea proferantur, quæ in Iudæorum scripta sunt codicibus.* addit prudentissime: Iudæos propter hoc testimonium de sedibus suis auulsos toto orbe fuisse dispersos. Scio Origenem contra Celsum, qui hoc nomine Christianos acriter suggillabat, ad vetusta exemplaria prouocare; in quibus inueniantur. neque nos sane negamus, multa diuinitus potuisse dici à Paganorum vatibus, non minus quam ab asina Balaami: illa tantum

reiicimus, quę arcana religionis nostræ apertius explicant, quam factum sit vnquam à Dei prophetis. Scimus alioquin Augustini illo ipso loco verba esse hæc: *Non incongrue creditur, fuisse & in aliis gentibus homines, quibus hoc mysterium reuelatum est*, (nempe in genere, & obscure) *& qui hoc etiam prædicere impulsi sunt.* Quemadmodum autem multa fuisse inserta carminibus Sibyllinis existimamus, ad veritatis Christianæ confirmationem: ita librum integrum, qui sub nomine Mercurii Trismegisti circumferri ab aliquot seculis cepit, non veremur pronuntiare, & omni asseueratione confirmare, esse ψευδεπίγραφον, hoc est, *falso inscriptum*, vtpote qui sit Christiani alicuius, vel vt dicam melius, semichristiani merum figmentum. Neque vero dubitamus id egisse auctorem, vt multa pietatis Christianæ dogmata, quæ ceu noua & prius inaudita reiiciebantur, probaret ab vltima antiquitate sapientibus fuisse nota; & ab illo ipso Mercurio in literas fuisse relata, quem non solum Ægyptii, sed etiam Græci, propter vetustatem & doctrinæ opinionem, magnopere suspiciebant. Laudo propositum: consilium vehementer improbo, & toto pectore detestor. Facit enim Veritati iniuriam, qui falsi patrocinio, hoc est, ope Diaboli putat illam habere opus. Veritatem in rebus humanis & historia obrui nulla arte posse, nulla mortalium conspiratione, fidenter pronuntiat Polybius, magnus quidem scriptor; sed tamen Paganus. Nos erimus adeo ὀλιγόπιστοι, hoc est, *exigua fide præditi*, imo erga DEVM immortalem tam insigniter iniurii, vt veritatem ab ipso manantem, & ipsum illius verbum, de quo dictum est; cœlum & terra præteribunt; sed verbum Dei manet in æternum; nisi mendacio fulciatur, periclitari putemus? חלילה חלילה Absit, inquam, à piis animis tanta amentia. Porro quis fuerit hic Mercurius, aut quando vixerit, omitto hic quærere. Constat literarum & omnium scientiarum inventionem ad istum referri solitam. Plato literas ait inuenisse, μνήμης καὶ σοφίας φάρμακον, hoc est, *memoriæ & sapientiæ remedium*, in Phædro & Philebo. Cicero in III. de natura Deorum, *Aegypto præfuisse atque Aegyptiis leges & literas tradidisse.* Diodorus Siculus in primo, docuisse Græcos τὰ περὶ τὴν ἑρμηνείαν, rationem explicandi sensa animi; ac propterea ἑρμῆν, hoc est, *interpretem*, ab illis dictum. Iamblichus in primo de mysteriis auctor est, *Aegyptios scriptores, putantes omnia inuenta esse à Mercurio, suos libros Mercurio inscripsisse.* & sub finem eius libelli refert idem, scripsisse Mercurium, (hoc est, scripta sub nomine Mercurij extitisse) voluminum vigintiquinque millia: vel etiam auctore Menestheo, triginta sex millia quingenta & vigintiquinque. Ostendit vero Iamblichus librorum Mercurialium particulas, à Græcis Philosophis in Græcum sermonem fuisse translatas, cuiusmodi fuerunt, quæ ipse SALAMINIACA nominat: *proinde*, inquit, *dogmata quæ in Salaminiacis sunt, breuissimam partem Mercurialium ordinationum continent.* Fuerint fortasse hi libri, quos B. Cyrillus in primo contra Iulianum Athenis docet fuisse compositos è Mercurialibus, & cum hoc indice publicatos, HERMAICORVM libri XV. nam Salamin est contra Eleusina, paruo interuallo ab Eleusine & Athenis seiuncta.

Idem Cyrillus libro II. contra Iulianum laudat Hermetis ΔΙΕΞΟΔΙΚΑ, hoc est, *fuse explicata*, in plures diuisa sermones; meminit & cuiusdam sermonis ad Asclepium: item alterius, cuius inscriptio, Ἑρμῆς πρὸς τὸν ἴδιον νοῦν: hoc est, *Mercurius ad propriam mentem*: quæ omnia magnam affinitatem habent cum libro qui extat hodie, vt tituli ostendunt, & quæ ex illis describit Cyril-

Cyrillus. At longe diuersi erant argumenti quorum meminit Clemens in sexto Centone: vbi dicit, multa quidem & alia scripsisse Mercurium; sed præcipuos illius libros fuisse nume. XLII. quorum toti XXXVI. vniuersam Ægyptiorum philosophiam continebant: sex reliquos ad artem medicam pertinuisse. ΕΡΜΟΥ ΦΥΣΙΚΑ, hoc est, *Mercurii naturalia*, inuenio in Chronico Græco Eusebij; quod opus idem fortasse fuerit cum illis sex libris Clementis. Meminit & Galenus in sexto de simplicium medicamentorum facultatibus, librorum Mercurij Ægyptij, ad rem medicam & ὕλην ἰατρικὴν, hoc est, *materiam medicam*, spectantium. Sic ille in Pamphili botanici reprehensione. βοτάνης μέμνηται, ὡς αὐτός φησιν, ἀετοῦ. περὶ ἧς ὁμολογεῖ μηδένα τῶν Ἑλλήνων εἰρηκέναι μηδέν. ἀλλ' ἔν τινι τῶν εἰς Ἑρμῆν τὸν Αἰγύπτιον ἀναφερομένων βιβλίων, ἐγγεγράφθαι περιέχοντι τὰς λϛ τῶν ὡροσκόπων βοτάνας· αἳ δῆλον ὅτι λῆρός εἰσι καὶ πλάσματα τοῦ συνθέντος. *Meminit plantæ, vt ipse ait, Aquilæ: cuius fatetur ipse neminem Græcorum vllam fecisse mentionem: sed in quodam libro scriptam extare, eorum qui ad Hermetem Ægyptium referuntur, continente* XXXVI. *plantas horoscoporum: quas manifestum est, nugas esse, & eius qui librum composuit figmentum.* Quo ex loco discimus, planos & circumforaneos nugiuendulos, vt pretium nugis suis conciliarent, de Mercurii Ægyptii nomine illas solitos esse inscribere. Galenus vero quanti fecerit Mercuriales libros, qui inter Græcos circumferebantur, apparet, ex eo, quod nunquam illos legere sit dignatus: quippe quum ea iudicaret esse, vt ait, figmenta è cerebris profecta eorum qui libros eiusmodi componebant. Ne Plutarchus quidem Mercuriales libros pluris videtur fecisse; quæ nunquam ipsum legisse, ista arguunt verba, in libro de Iside & Osiride: ἐν ταῖς Ἑρμοῦ λεγομέναις βίβλοις ἱστοροῦσι γεγράφθαι περὶ τῶν ἱερῶν ὀνομάτων; *in libris quos vocant Mercurii, aiunt scriptum esse de sacris nominibus.* Extat in Christianissimi Regis Bibliotheca liber Græcus hoc titulo, Ἱερὰ τέχνη, *Ars sacra.* sic dicitur ars χρυσοποιΐας, hoc est, *auri conficiendi*, quæ aurum docet conficere: in eo codice varii auctores habentur, qui ante plura secula libros illo de argumento scripserunt. Ibi igitur, non semel laudatum inueni Mercurium: tam vere procul dubio, quam vere ibidem citantur Μαριὰμ καὶ αἱ Ἰουδαϊκαὶ γραφαί, *Mariam & scripta Iudaica.* Mariam autem est vel soror Mosis, vel gloriosissima Virgo Deipara. nam in Nouo Testamento, sola sic dicitur; quæuis reliquarum Μαρία. Sed & Astronomi disciplinæ suæ auctorem prædicant Hermetem. & constat hodieque extare in eo argumento nonnulla sub illo nomine. Postremo, quum omnes scientiæ atque disciplinæ ab inuentione Mercurii Trismegisti Aegyptij crederentur profectæ; certatim omnes fere scriptores cunctarum scientiarum, aut gloriã illius celebrarunt, aut de eius nomine, suis scriptis gratiam & famam quæsiuerunt. Quid igitur miramur, primis illis seculis nascentis Christianismi, quum tanta licentia libri falsis titulis inscripti quotidie fingerentur; extitisse aliquem sacris nostræ pietatis leuiter imbutum, qui hoc ipsum in scientia Theologiæ, & rebus fidei sibi putarit tentandum? Mihi hoc non adeo mirum videtur, vt mirari soleo eiusmodi scripta iam olim pro antiquis cepta esse haberi, & à nonnullis Patrum sic reperiri laudata, quasi essent vere illius antiquissimi Mercurii, siue Toth Aegyptii. Omnino huius generis sunt quæ hodie extant; è quibus excerptæ sententiæ, apud Iustinum, Augustinum, Lactantium, & alios repeiiuntur. Sed & illa gemina his fuerunt, quorum meminit Cyrillus: nam vt ex ipsius testimonio constat, scopus eius qui illa finxerat, fuit, vt consensum Mercurii Aegyptii cum Mose in rebus sacris ostenderet. Nunc probemus

mus certis argumentis, & vt loquitur Eusebius λδικοῖς ἐλέγχοις, hoc est, *candidis redargutionibus*, librum qui hodie plerisque doctorum in deliciis & magno pretio est, tanquam vere Mercurii Trismegisti, ψευδεπίγραφον esse, hoc est, *falso ei ascribi*, & merum πλάσμα, hoc est, *figmentum esse*. In examine libri alicuius duo spectari debent; ὁ πραγματικὸς τόπος, res ipsæ quibus de agitur; & ὁ λεκτικὸς, dictio, & quæcunque ad elocutionem pertinent. Nos igitur, quod ad prius, affirmamus, in eo libro contineri non Aegyptiacam Mercurii doctrinam; sed partim Græcam è Platonis & Platonicorum libris, & quidem persæpe ipsis eorum verbis, depromptam, partim Christianam è libris sacris petitam. Quodnam philosophiæ genus in vsu olim fuerit apud veteres Ægyptios è libris Eusebij De præparatione Euangelica, & è loco eximio apud Origenem contra Celsum libro VIII. & aliis priscis scriptoribus potest intelligi. At Pseudomercurii huius diuersa est genere toto philosophandi ratio: & res enim & verba scholam Platonis sapiunt; iis dumtaxat exceptis, quæ miscet è libris diuinis. Ne temere videamur tot doctorum opinioni contraire, paucis demonstremus quod dicimus. Primo sermone narrat Mercurius, quæ edoctus fuerat à Pœmandro super natura rerum & creatione mundi. Pœmander hic siue Pastor, Christus est, qui apud Iohannem ait, ἐγώ εἰμὶ ὁ Ποιμὴν ὁ καλός, hoc est, *ego sum Pastor ille bonus*: illi igitur tribuit partes erudiendi homines in veritate. Ait Pœmander de se; Τὸ φῶς ἐκεῖνο ἐγὼ, νοῦς, ὁ σὸς θεὸς, ὁ πρὸ φύσεως ὑγρᾶς τῆς ἐκ σκότους φανείσης, ὁ δὲ ἐκ νοὸς φωτεινὸς λόγος, υἱὸς Θεοῦ. *Ego sum lux illa, Mens, Deus tuus; qui eram ante naturam humidam* (aquas) *quæ ex illis tenebris primo eruperunt*: (hoc est, ante mundi conditum) *è Mente procedens, verbum luminosum, filius Dei*. Non puto esse aliquem vere Christianum, qui opus habeat moneri, quo ex fonte ista sint deriuata. de nonnullis tantum admonebimus. Ego, ait Pœmander, sum lux, τὸ φῶς. Christus de se Iohannis VIII. 12. ἐγώ εἰμι τὸ φῶς, hoc est, *ego sum lux*, & Iohannes ipse vocat Christum τὸ φῶς, capite pr. 4. 5. 8. 9. Deus quoque dicitur habitare lumen inaccessum, I. Timoth. VI. 16. φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον. Cum ait Pœmander se esse lucem, quæ existebat antequam è tenebris aquæ separarentur; alludere videtur ad dictum Iohannis initio, καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, hoc est, *lux in tenebris lucet*, sed sensus tamen est diuersus. quare illa potius loca respicit, quibus asseritur æternitas Filii Dei ante iacta mundi fundamenta. quid dicemus de illis? Λόγος υἱὸς θεοῦ? hoc est, *Verbum filius Dei*? an ille cascus Ægyptius Mose antiquior, notum habuit Verbum Dei Filium? Quod autem se Pœmander vocat Mentem & ex Mente se ait procedere, è Platonis schola est, vbi freques métio eius vocis; quam primus Anaxagoras ad mundi conditũ quum adhibuisset, dixissetque, Πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ· εἶτα Νοῦς ἐλθὼν αὐτὰ διεκόσμησε. *Erant res omnes simul: deinde Mens venit, & illas in ordinem digessit*, magna in admiratione fuit; οἷον νήφων ἐφάνη παρ' εἰκῆ λέγοντας τοὺς πρότερον, hoc est, *sobrius enim visus est, si cum illis, qui antea temere locuti sunt, comparetur*, ait Philosophus in primo Metaphysico maiore. ergo etiam ibi dicitur, ἡ πάντα διακοσμοῦσα αἰτία, *caussa omnia ordinans*, ipso verbo Anaxagoræ. Initio sermonis Pœmander de se, εἰμὶ ὁ αὐθεντίας νοῦς, *Ego sum supremæ potestatis Mens*, alludit ad loca Platonis in Timæo, vbi Mens, id est, Deus, dicitur αὐτοκράτωρ, *qui plenum habet imperium*; & οὐρανοῦ τε καὶ γῆς βασιλεὺς, *Rex cæli & terræ*. Αὐθεντία, hoc est, *suprema potestas*, statuitur supra Mentem; vt apud scriptorem Platonicum Dionysium, De diuinis nominibus θεαρχία, hoc est, *diuinum principium*, vt cum scribit, τὸ ὑπὲρ νοῦν καὶ

ὑσίαν τῆς θεαρχίας κρύφιον., hoc est, *quod supra mentem & substantiam diuini principii est occultum.* In hymnis Synesii celebratur & ἡ αὐτόσυτος ἀρχὰ, & Νόος ὁ καταιβάτας ἐς ὕλαν, hoc est, *excitatum principium, & mens descendens in materiam*, sunt autem ista omnia Christianorum πλατωνιζόντων ænigmata de Deo Patre & Filio. Cum Pœmander & Mentem sese appellat, & ex Mente se ait ortum: essentiæ identitatem in Patre & Filio obscure innuit. Non est quærendus longe interpres: sequitur enim non multo post; ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἡνώθη τῷ δημιουργῷ Νῷ· ὁμοούσιος γὰρ ἦν. *Dei verbum vnitum est cum Mente fabricatrice mundi: erat enim illius coessentialis.* quid istis clarius? aut quo luculentiore testimonio potest demonstrari, mysteria doctrinæ Christianæ scriptori huius libri fuisse cognita? Quare si hunc dialogum Pseudotrismegisti legerant Patres, caussa dici non potest, quin magna sint vsi incuria, cum non animaduerterunt ab alio quam ab homine Christiano, vel certe versato in libris sacris & Patrum, proficisci ista non potuisse. Imprimis digna obseruatione vox ὁμοούσιος, hoc est, *consubstantialis*, illa ætate. Nam quia Iustinus in extrema hortatione ad Græcos Mercurii huius meminit, & quædam ex hoc libro profert; sequitur ex eo, vixisse patrem huius scripti, non multo post tempora Apostolorum. Quare paris antiquitatis Patrem nullum possumus nominare, qui vocem ὁμοούσιος de Personis Trinitatis vsurparit. Itaque B. Athanasius in epistola ad Africanos, & alibi quoque, vt probet etiam ante Concilium Nicenum piis Patribus id verbi & cognitum fuisse & vsurpatum, Dionysios duos nominat, alterum Romæ, alterum Alexandriæ Episcopos, & Theognostum veterem Theologum. Si tam aperte vbique Christianum egisset Pseudomercurius, latere non potuisset: quod ille tamen voluit.

Notabis etiam illa verba; Λόγος Κυρίου, ὁ δὲ Νοῦς πατὴρ Θεός, hoc est, *Verbum Domini, Mens vero pater Deus.* Mundi conditus initio huius sermonis primi, adhibita imagine explicatur, quæ rem ipsam ob oculos ponat: in quo manifesta est & putida visionum propheticarum imitatio. Pœmander formam mutat: Mercurius luce quadam admirabili illustratur. Sequitur imago conditus mundi. *Tenebræ*, ait, *factæ sunt terribiles horrendaque, quasi in spiras obliquas collectæ, ex quibus humida natura est orta.* Legendum enim, φοβερόν τε καὶ συγνὸν σκολιῶς ἐσπειραμένον, non σκολιῶς πεπειραμένον: quod ineptum est. vt & illud paullo ante, φησὶν, ἐμὲ πάλιν ἔχε νῷ σῷ. hoc est, *dicit, me iterum contine tua mente.* Scribe, φησὶν ἐμοὶ πάλιν· ἔχε νῷ σῷ ὅσα θέλεις μαθεῖν. *Dixit mihi iterum; concipe animo & serua quæcunque vis discere.* Istæ tenebræ quæ antecedunt κτίσιν, hoc est, *creationem*, mundi, è Genesi Mosis sunt acceptæ, initio libri. ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ σκότος ἐπέκειτο ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, hoc est, *terra autem erat inconspicua & informis, & tenebræ incumbebant super abyssum*, vnde etiam sunt ista sermone tertio, vbi iterum de principio rerum agitur: ἦν σκότος ἄπειρον ἐν ἀβύσσῳ καὶ ὕδωρ, hoc est, *erant tenebræ infinita in abysso, & aqua*, & statim chaos ibi describitur sic; ἀδιορίστων δὲ ὄντων ἁπάντων καὶ ἀκατασκευάστων, hoc est, *cum autem omnia indigesta & informia essent*, quæ fere est interpretatio LXX. Seniorum, verborum Mosis, *Tohu* & *Bohu* initio Geneseos.

Pergit Pseudohermes in primo; λόγος ἅγιος ἐπέβη τῇ φύσει. *Verbum sanctum superuenit naturæ.* & mox: γῆ δὲ καὶ ὕδωρ κινούμενα ἦν, διὰ τὸν ἐπιφερόμενον πνευματικὸν λόγον εἰς ἀκοήν. *Tellus, & aqua mouebantur, propter Verbum Spirituale, quod desuper ferebatur, vt audiri posset.* Palam imitatur verba Mosis; καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. *Spiritus Dei ferebatur*

tur super aquis. ipsum verbum retinuit ἐπιφέρεσθαι, quo expresserunt Græci τὸ מרחפת Hinc etiam illa in sermone quarto, σκότος καὶ πνεῦμα λεπτὸν νοερὸν δυνάμει θείᾳ ὄντα ἐν χάει. Erant, ait, tenebræ & Spiritus tenuis, intellectualis, vi diuina manentes, in ipso Chao. Atque hic obiter notabis, quomodo hic auctor intellexerit verba Mosis, רוח אלהים per quæ saniores Theologi Spiritum Sanctum, tertiam S. Trinitatis personam volunt designari. Sequitur non longe: εἶδες ἐν τῷ νῷ τὸ ἀρχέτυπον εἶδος, τὸ προάρχον τῆς ἀρχῆς, τῆς ἀπεράντου. *Vidisti in mente ideam primitiuam, quæ extitit ante principium infinitum.* Platonica hæc doctrina est de ideis, in Dei mente præexistentibus. res nota: nec minus quæ sequuntur de mundi fabrica ad existentis in Deo ideæ imitationem. Cum statim ait, ὁ Θεὸς ἀῤῥενόθηλυς ὤν, *Deus est masculofœminus*, reuocat in mentem mihi, Valentini æones apud Epiphanium, quos ipse appellabat eadem voce, tanquam ex vtroque sexu mixtos. Ego non dubito cæteris Platonicorum speculationibus hanc esse accensendam. Itaque mellitissimus Platonicorum Synesius ab ea non abstinuit, qui in hymno tertio ita canit de Deo: Σπέρμα σὺ πάντων, Ῥίζα δ' ὄρπαξ, Φύσις ἐν νοεροῖς, Θῆλυ καὶ ἄῤῥεν. hoc est, *Semen tu omnium, Radix & iaculum, Natura in intelligibilibus, Fœmina & mas.* contra apud Irenæum libro primo, capite x. ὁ ἀνεννόητος, καὶ ἀνούσιος, ὁ μήτε ἄῤῥεν, μήτε θῆλυ, hoc est, *carens intelligentia & substantia, neque mas, neque fœmina.* Huc pertinet quod nonnulli veterum obseruant, quia nullus in Deo sexus, propterea Spiritum Sanctum, quæ est tertia S. Trinitatis persona, Hebraice fœminino genere dici: Latine, masculino: Græce, neutro, cuius obseruationis meminit & Pseudohieronymus De assumptione B. Mariæ. At paullo post cum ait, primos homines fuisse conditos ἀῤῥενοθήλεας, hoc est, *masculofœminos,* ad androgynos de quibus Plato in Symposito, credo, respexit.

Sequitur creatio animalium, & post cætera animalia, hominis: qui locus Mosis imitatione constat. de homine ait; ὁ δὲ πάντων πατὴρ ὁ Νοῦς, ὢν ζωὴ καὶ φῶς ἀπεκύησεν ἄνθρωπον αὐτῷ ἴσον. οὗ ἠράσθη, ὡς ἰδίου τόκου. περικαλλὴς γὰρ, τὴν τοῦ πατρὸς εἰκόνα ἔχων. *Mens, communis omnium parens, vita & lumen, hominem generauit, sibi similem: quem adamauit, vt proprium fœtum: erat enim homo per pulcher; vt qui Patris imago esset.* Moses: *Dixit Deus, faciamus hominem ad imaginem nostram & similitudinem.* De amore Dei erga homines, multa afferri possent è Scripturis: sed excellit locus Iohannis III. 16. *Sic enim Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret.*

Sequens disputatio de amissa ab hominibus felicitate, in qua primo creati fuerant, Platonicorum ineptiis mire est inuoluta, neque est operæ pretium illa mysteria euoluere: non enim id agimus. Duplex, inquit, propterea factus est homo; mortalis propter corpus: immortalis, διὰ τὸν οὐσιώδη ἄνθρωπον: *propter hominem ipsum substantialem.* ἀθάνατος γὰρ ὢν καὶ πάντων τὴν ἐξουσίαν ἔχων, τὰ θνητὰ πάσχει ὑποκείμενα (scribe, ὑποκείμενος: sed Ficinus aliter totam periodum legit:) τῇ εἱμαρμένῃ, ὑπεράνω οὖν ὢν τῆς ἁρμονίας, ἐναρμόνιος γέγονε δοῦλος. *Nam quum esset immortalis, & omnium rerum potestatem habens,* (hoc sæpius dicit, sumens è postremis versibus capitis primi Geneseos) *mortalia patitur, factus obnoxius fato. Igitur, qui prius erat supra harmoniam* (legem fati) *euasit seruus & harmonia tenetur.* Hæc Pseudomercurius de amisso priore statu, quæ vbi dixisset, subiicit, hoc illud esse mysterium, quod hactenus latuisset occultatum; loca illa Apostoli imitans, quæ initio huius diatribæ attulimus. Lapsum hominis sequitur diuisio androgynorum in duo cor-

pora, marem & fœminam: quam insulsissimam fabulam, è Platonis Symposio, vt dicebam, videtur transscripsisse. Tunc creaturæ primo præceptum accipiunt, vt crescant & multiplicentur. Verba impostoris sunt: αὐξάνεσθε ἐν αὐξήσει, καὶ πληθύνεσθε ἐν πλήθει πάντα τὰ κτίσματά μου καὶ τὰ δημιουργήματα. *Vos omnes creaturæ & opera mea crescite incremento, & multiplicamini multitudine.* sunt ipsa Mosis verba in versione τῶν Septuaginta; αὐξάνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, hoc est, *Crescite & multiplicamini, & replete terram.* Notus est & locus Platonis in Timæo: Τὸ λοιπὸν ὑμεῖς ἀθανάτῳ θνητὸν προσυφαίνοντες, ἀπεργάζεσθε ζῶα, καὶ γεννᾶτε τροφήν τε διδόντες αὐξάνετε, καὶ φθίνοντα πάλιν δέχεσθε. hoc est, *De cætero vos immortali mortale attexentes, efficite animalia, & gignite, alimoniamque dantes augete, & consumpta iterum accipite.* Sed, vt dixi, Pseudomercurius ipsa Mosis verba apud Seniores retinuit: quod etiam alibi planissime fecit, de creatione mundi disserens. B. enim Cyrillus libro altero contra Iulianum, hæc profert è Mercurii Trismegisti Διεξοδικῶν, hoc est, *fuse explicatorum*, sermone primo: *Omnium Dominus statim dixit, suo sancto & mentali, & vim condendi habenti Verbo: Sit sol, & simul apparuit ignis, qui natura sursum fertur.* Vidimus conditum hominis, vidimus lapsum: videamus iam quæ philosophatur hic planus de reparatione lapsus. Dicit quosdam homines habere mentem, quosdam carere. monet τοὺς ἔννους, mente præditos, vt originem suam diligenter recognoscant: cogitent assidue se propter illicitum amorem statum priorem amisisse: quod si pie, caste, & sancte vitam instituant, se (Pœmander loquitur; quem diximus esse Christum:) illis adfuturum, & sua præsentia eos adiuturum, vt nacti plenam cognitionem Patri concilientur, atque illum semper deinceps laudent. Verba illius reddam: Ἀναγνωρισάτω ὁ ἔννους ἑαυτὸν ὄντα ἀθάνατον, καὶ τὸν αἴτιον τοῦ θανάτου ἔρωτα, καὶ πάντα τὰ ὄντα, hoc est, *Agnoscat homo se esse immortalem, & causam mortis esse amorem, & omnia quæ subsistunt.* mox: ὁ ἀναγνωρίσας ἑαυτὸν ἐλήλυθεν εἰς τὸ περιούσιον ἀγαθόν, hoc est, *Qui seipsum agnouit, consecutus est peculiare bonum,* ὁ δὲ ἀγαπήσας τὸ ἐκ πλάνης ἔρωτος σῶμα, οὗτος μένει ἐν τῷ σκότει πλανώμενος, αἰσθητῶς πάσχων τὰ τοῦ θανάτου. *Qui amat*, inquit, *corpus suum natum ex errore amoris, hic sensibiliter patiens mala mortis, manet in tenebris.* agnoscet hic peritus Lector phrasim Scripturæ, μένειν ἐν τῇ σκοτίᾳ; hoc est, *manere in tenebris*, de iis, qui non perueniunt ad salutem; Iohan. XII. 46. Sic quum legisset Domini nostri verba, Iohan. XIV. 6. *Ego sum via, veritas & vita: nemo venit ad Patrem nisi per me*: diuinam sententiam suis nugis inse[…]: sed mutatis signis, quod fieri solet à furibus. Facit Pœmandrum interrogatum πῶς εἰς ζωὴν χωρήσω, *quomodo possum ego homo redire ad vitam?* sic respondere: ὁ ἔννους ἄνθρωπος ἀναγνωρισάτω ἑαυτόν. οὐ πάντες γὰρ ἄνθρωποι νοῦν ἔχουσι. παραγίνομαι ἐγὼ ὁ Νοῦς τοῖς ὁσίοις καὶ καθαροῖς καὶ ἐλεήμοσι, τοῖς εὐσεβῶς βιοῦσι· καὶ ἡ παρουσία μου γίνεται βοήθεια, καὶ εὐθὺς τὰ πάντα γνωρίζουσι, καὶ τὸν Πατέρα ἱλάσκονται ἀγαπητικῶς, hoc est, *Mente præditus homo agnoscat seipsum. Non enim omnes homines mentem habent. Accedo autem ego Mens ad sanctos & puros & misericordes: etenim aduentus meus opem fert eis, vt statim omnia cognoscant, & Deum colant per charitatem.* quorum verborum sententiam paullo ante protuli. Post hæc multis disputat Pœmander, se ab improbæ vitæ hominibus discedere, & τῷ τιμωρῷ ἐκχωρῆσαι δαίμονι, *cedere loco Diabolo*, quem vocat vindicem dæmonem & scelerum vltorem. Platonicus Synesius epistola LVII. vocat maleficas virtutes suppliciis exigendis à diuina prouidentia præfectas: Αἱ κακοποιοὶ, inquit, δυνάμεις ἐν κόσμῳ, συντελοῦσι μὲν τῇ χρείᾳ τῆς προνοίας κολάζουσι γὰρ τοὺς ἀξίους κολάζεσθαι, hoc est,

Male-

Malefica potestates in mundo, perficiunt ea, qua ex vsu sunt prouidentia: puniunt enim eos, qui pœna digni sunt, multa ibi de illis philosophatur. Transit deinde Mercurius noster ad sermonem de morte, quam vocat ἄνοδον, *reuersionem ad loca superiora*; voce Platonicis familiari. Ait autem, eos qui bene vixerint, post mortem ascendere ad Patrem, & ab illo collocari inter τὰς δυνάμεις: sic enim appellat cum Scriptura quas Peripatetici & Academici vocant intelligentias: Theologi spirituales substantias; inter quas sunt quæ proprie dicuntur Δυνάμεις, Virtutes, Paulo Rom. VIII. 38. & sæpe in Sacris literis. Atque hoc appellat auctor iste θεωθῆναι, *fieri Deum*: quæ vox familiaris est piis Patribus de hominibus piis; sed alio sensu: qua de re multa alio loco, σὺν θεῷ, hoc est, *Deo volente*, dicturi sumus apud Dionysium quem vocant Areopagitam, frequens est vocis huius vsurpatio: & aliquando non multo aliter quam hic. Sic autem iste: δυνάμεις γενόμενοι ἐν Θεῷ γίνονται. τοῦτό ἐστι τὸ ἀγαθὸν τέλος τοῖς γνῶσιν ἐσχηκόσι θεωθῆναι, hoc est, *Virtutes in Deo fiunt. hic est bonus finis iis, qui cognitionem habuere Deificationis.* & ita sæpe alibi, vt pr. 21. 25. item 48. & 49. sed vide initium sermonis XII. Hæc quum edoctus fuisset Mercurius à Pœmandro, eadem alios docere statim cepit: ἦργμαι, ait, κηρύσσειν τοῖς ἀνθρώποις τὸ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς γνώσεως κάλλος: *incepi prædicare hominibus gloriam pietatis & cognitionis.* vox: κηρύσσειν, hoc est, *prædicare*, desumpta est ex Euangelio; vt illa ὑπ' αὐτοῦ δυναμωθεὶς, hoc est, *ab ipso potens redditus*, è Paulo. Sic in concione quam subiicit, ἔχοντες ἐξουσίαν ἀθανασίας, *habentes potestatem, vt fiatis immortales.* ex istis Iohannis I. 12. ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, hoc est, *dedit ipsis potestatem, filios Dei fieri.* Ibidem συνοδεύειν τῇ πλάνῃ, hoc est, *comitari errorem*, idem quod apud Petrum ἐν πλάνῃ ἀναστρέφεσθαι, hoc est, *in errore versari*, & cum finita concione ait, οἱ μὲν αὐτῶν καταφλυαρήσαντες ἀπέστησαν, τῇ τοῦ θανάτου ὁδῷ ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότες. *audientium alij subsannantes abscesserunt; illi nempe, qui via mortis sese dediderant*, imitatur Lucam Actorum XVII. 32. & vt in Actis dicuntur pii suas pecunias iecisse ad pedes Apostolorum: sic iste, quosdam audita concione proiecisse se ad pedes suos, petentes vt docerentur, οἱ δὲ παρεκάλουν διδαχθῆναι ἑαυτοὺς, παρὰ ποδῶν μου ῥίψαντες, hoc est, *hi vero petebant doceri se, ante pedes meos proiecti.* Clauditur sermo primus hymno, quem canit Mercurius Deo. vbi formulæ vsurpantur propriæ Ecclesiæ, ἅγιος ὁ Θεὸς, hoc est, *sanctus Deus*, & εὐλογητὸς εἶ πάτερ, hoc est, *benedictus es pater*, è Scriptura notæ & antiquis Liturgiis. Quod autem nouies illa repetuntur, ἅγιος ὁ Θεὸς, mysterio non caret. Nam in veteri Ecclesia illa formula δοξολογίας, hoc est, *collaudationis*, Sanctus, Sanctus, Sanctus, ex Isaiæ VI. 3. vel semel vsurpabatur, vel ter: & vox Sanctus, vel ter iterabatur, vel ter ter. de quo notatu digna sunt verba Damasceni in li. De Trisagio: ἐπεὶ δὴ τὸν Τρισάγιον ὕμνον ἐν ταῖς συνήθεσιν εὐχαῖς τελοῦντες φαμὲν, ἄξιον καὶ περὶ τούτου διαλαβεῖν· ὅτι περ οὐχ ἅπαξ τῷ Πατρὶ, καὶ ἅπαξ τῷ Υἱῷ, καὶ ἅπαξ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι τὸν Τρισάγιον ὕμνον προσάγομεν· ἀλλὰ κοινῶς τῇ ἁγίᾳ Τριάδι τὸν Τρισάγιον ὕμνον προσφέρομεν, hoc est, *Quia ter sanctum hymnum in consuetis precationibus tertio dicimus, opera precium est & de hoc dispicere: quod non semel Patri, & semel Filio, & semel Spiritui Sancto tersanctum hymnum adducimus: sed communiter sanctæ Trinitati tersanctum hymnum offerimus.* Vide Germani Patriarchæ Constantinopolitani Theoriam mysticam. Cum ait Pseudomercurius δέξαι λογικὰς θυσίας, hoc est, *accepta rationales hostias*, & sermone XIII. in hymno quem vocat ὑμνῳδίαν κρυπτὴν, hoc est, *hymnorum cantionem occultam*, vbi elucet manifestissime Dauidicorum psalmo-

rum imitatio, θεῷ πέμπω λογικὰς θυσίας, hoc est, *Deo mitto rationales hostias*, respicit verba Pauli ad Romanos XII. 1. παραστῆσαι τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν, hoc est, *prabeatis rationalem cultum vestrum.* illa etiam in XIII. πέμψον δεκτὴν θυσίαν τῷ θεῷ, hoc est, *mittito hostiam acceptam Deo*, è Paulo mutuatus est, Philipp. IV. 18. θυσίαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. hoc est, *hostiam acceptam, gratam Deo.* Amat enim iste planus, simul cum doctrina sacra, verba quoque furari sacræ Scripturæ.

In quarto sermone adumbratur baptismi institutio mira imagine. Crater in medio destituitur, plenus νοῦ mentis: & monentur voce præconis homines, vt in eum sese immergant. βάπτισον σεαυτὴν ἡ δυναμένη, ἡ πιστεύουσα ὅτι ἀνελεύσῃ πρὸς τὸν καταπέμψαντα τὸν κρατῆρα. *Intinge te ô anima, si qua potes in hunc craterem, tu qua credis te redituram ad eum qui demisit craterem.* Crater est baptisterium: mens cœlitus demissa, est vis Spiritus Sancti immissa in aquam mysticam. Patres Græci appellant τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ πνεύματος, hoc est, *accessum Spiritus*, vt Cyrillus Hierosolymitanus in Mystagogicis, & alij. iste rem dissimulat, sed verbum retinet. iterum mox: κ' ἀγωθὰ βαπτισθῆναι βούλομαι ὦ πάτερ· ἐὰν μὴ πρῶτον τὸ σῶμά σου μισήσῃς ὦ τέκνον, σεαυτὸν φιλῆσαι οὐ δύνασαι. *Volo ô pater baptizari. Nisi prius corpus tuum oderis, fili, non potes te ipsum amare.* Ex Euangelio Iohannis XII. 25. hæc esse detorta, soli illi possunt ignorare, qui metu hæreseos à Scripturarum lectione abhorrent.

Sic enim hodie quibusdam in locis viuitur. Alibi baptismum vocat παλιγγενεσίαν, hoc est, *regenerationem*, ex Paulo, ad Titum III. 5. φάμενος μηδένα δύνασθαι σωθῆναι πρὸ τῆς παλιγγενεσίας: *dicens neminem posse seruari ante regenerationem.* an est aliquis tam idiota, qui vocem Ecclesiæ non agnoscat, aut quin recordetur loci Iohannis III. 5. Ibidem Mercurius iste vates amphibolus, regenerationem ostendit idem esse, ac supplere quod deest naturæ. phrasin Pauli vsurpans, τὰ ὑστερήματα ἀναπληρῶσαι, hoc est, *ea quæ desunt supplete.* priore ad Corinthios capite decimo sexto, versu decimo septimo, etsi in alia re. Similiter & Platonis non singulas tantum voces, verum integras etiam sententias ad verbum aliquando descripsit. Vt initio epistolæ Mercurii ad Tat: Θεὸν μὲν νοῆσαι χαλεπὸν, φράσαι δὲ ἀδύνατον, ᾧ καὶ νοῆσαι δυνατόν: hoc est, *Deum intelligere difficile, eloqui autem impossibile, cui etiam intelligere possibile*, quæ verba ex isto scriptore proferunt Iustinus Martyr, in Parænetico (vbi perperam Ἄκμωνος scriptum, pro Ἄμμωνος:) & Cyrillus contra Iulianum, & ex Cypriano Augustinus, extremo libro sexto De baptismo contra Donatistas. Locus Platonis notissimus est in Timæo: τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον, καὶ εὑρόντα λέγειν εἰς πάντας ἀδύνατον. M. Tullius vertit: *Atque illum quidem quasi parentem vniuersitatis inuenire difficile est; & cum etiam inueneris indicare in vulgus nefas.* Vide quæ de hoc Platonis dicto philosophatur maximus Theologus Gregorius Naz. oratione altera de Theologia. Refero ad doctrinam Platonicorum illam dubitationem, an Deus habeat οὐσίαν, hoc est, *substantiam*, initio sermonis XII. nam & Origenes philosophus Platonicus sæpe magis quam Theologus in sexto aduersus Celsum, quæstionem illam mouet: ἀλλ' οὐδὲ οὐσίας μετέχει ὁ Θεός· μετέχεται γὰρ μᾶλλον ἢ μετέχει: hoc est, *sed neque substantiæ particeps est Deus: magis enim participatur, quam participat*: & post pauca subdit, quærendum esse, num sit potius Deus nominandus οὐσία οὐσιῶν, ἰδέα ἰδεῶν, hoc est, *substantia substantiarum, & species specierum.* Propterea in

libro

libro De diuinis nominibus Dionysii, vt vocant, Areopagitæ, dicitur Deus, non simpliciter οὐσία; sed elegantissime ὑπερούσιος οὐσία, *substantia omnem substantiam transcendens.* In hymno tertio τοῦ Πλατωνικωτάτου, hoc est, *Platoni addictissimi*, Synesii leges hos versiculos Προανούσιε νοῦ Κόσμου ῥίζα, hoc est, *quæ ante substantiam es mens, Mundi radix*: & φύσις ἀφθεγκτος Τὸ προούσιον ὄν, hoc est, *natura ineffabilis Id quod ante omnem substantiam existit.* Contra apud Irenæum Deus dicitur, sed ab homine hæretico, ἀνούσιος, *insubstantiuus*, sicut habetur in antiqua eius versione. Sed de ea quæstione an dicendus sit Deus habere substantiam, legendi cum alii Theologi, tum Gregorius Nazia. oratione XLIX. quanquam vel sola vox sacri Concilii Niceni auctoritate firmata, ὁμοούσιος, hoc est, *consubstantialis*, ei quæstioni finiendæ satis esse sobriis hominibus debebat.

Vnicum adhuc proferam dogma; non Platonis quidem aut Platonicorum proprium; sed multorum Græcorum sapientum commune: quod ita Aegyptius iste scilicet Mercurius tractat, vt purum putum ipsum fuisse philosophum, Græcorum disciplinis, non autem veteris Aegyptiorum sapientiæ mysteriis imbutum, vel ex eo possit intelligi. Fuit igitur opinio vetustissimorum Græcorum, nihil è rebus creatis perire, sed mutari dumtaxat. mortem, inane esse nomen sine re: nam reuera mutationem esse, quam vulgus dicit mortem: quippe nihil creatum interire, sed formam aliam assumere. Hippocrates in libro De diæta, postquam probauit, συνίστασθαι τὰ ζῶα ἐκ δυοῖν, τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ὕδατος, conflari animalia è duobus, igne & aqua, addit; ἀπόλλυται μὲν οὖν οὐδὲν ἁπάντων χρημάτων, οὐδὲ γίνεται, ὅ τι μὴ πρόσθεν ἦν· ξυμμισγόμενα δὲ καὶ διακρινόμενα ἀλλοιοῦται. Νομίζεται δὲ παρὰ τῶν ἀνθρώπων, τὸ μὲν ἐξ ᾅδου εἰς φῶς αὐξηθὲν, γενέσθαι· τὸ δὲ ἐκ τοῦ φάεος εἰς ᾅδην μειωθὲν, ἀπολέσθαι. *Igitur ex omnibus rebus perit nihil, neque nascitur, nisi quod prius fuit: sed inter se res mixtæ aut separatæ alia fiunt.* vel, *alterationem patiuntur. Existimatur vero ab hominibus, illud quidem, quod ex Ade in lucem excreuit*, (crescendo peruenit) *nasci: id vero quod luce in Adem imminutum fuerit*, (peruenerit) *perire.* Sentit Hippocrates, esse quandam materiam primam, indigestam & ἀόρατον, hoc est, *inconspicuam*, neque in oculorum sensum cadentem, ex qua fiant omnia, & in quam resoluantur omnia. illam materiam vocat ᾅδην, quasi dicas, rem inuisibilem; id enim est ᾅδης: sicut res creatas & ex ea materia productas, vocat φάος, hoc est, *lucem seu lumen.* Quem dicit Hippocrates Adem, alii philosophi nominabant οὐσίαν; (Aristoteles, primam substantiam:) & naturam, quod illi dicitur φάος, lumen vel lux. Apollonius Tyanæus in epistola ad Valerium: Θάνατος οὐδεὶς οὐδενὸς ἢ μόνον ἐμφάσει· καθάπερ οὐδὲ γένεσις οὐδενὸς, ἢ μόνον ἐμφάσει· τὸ μὲν γὰρ ἐξ οὐσίας τραπὲν ἐς φύσιν, ἔδοξε γένεσις· τὸ δὲ ἐκ φύσεως εἰς οὐσίαν, μετὰ ταυτὰ θάνατος. οὔτε γινομένου κατ' ἀλήθειαν τινός, οὔτε φθειρομένου ποτέ. μόνον δὲ ἐμφανοῦς ὄντος, ἀοράτου τε ὕστερον· τοῦ μὲν διὰ παχύτητα τῆς ὕλης· τοῦ δὲ διὰ λεπτότητα τῆς οὐσίας. οὔσης μὲν ἀεὶ τῆς αὐτῆς, κινήσει δὲ διαφερούσης καὶ στάσει, hoc est, *Nulla vllius rei mors est, nisi tantum secundum apparentiam: nam quod ex vsia conuertitur in naturam, videtur esse generatio: quod autem ex natura in vsiam, eadem ratione mors: ita vt in rei veritate nihil vel oriatur vel intereat vnquam, sed solum in conspectum quasi prodeat, & postmodo è conspectu se proripiat: quorum illud fit ob corpulentiam materiæ, hoc vero propter subtilitatem vsiæ. Ita vt res semper sit eadem, differat autem motu & quiete.* Clarum est

est οὐσίαν appellare Apollonium, quem dicit Cous senex ᾅδην. & φύσιν, quod illi est φάος. Seneca aliter, epistola xxxvi. *Cogita nihil eorum quæ ab oculis abeunt, & in rerum naturam ex qua prodierunt ac mox processura sunt, reconduntur, consumi. Desinunt ista non pereunt.* Hic per rerum naturam intelligitur Hippocratis ᾅδης. Apollonii οὐσία. Seruius vocat *generalitatem* in tertiam Aeneida. *Romani*, ait, *contra faciebant, comburentes cadauera, vt statim anima in generalitatem, id est, in suam rediret materiam.* Poetæ interdum Chaos. Claudianus vero de raptu Proserpinæ, cum ita Orcum alloquitur.

Qui vitam letumque regis: nam quicquid vbique
Gignit materies, hoc te donante creatur;

planissime ex Hippocratis mente loquitur. Multa in hanc sententiam scribit M. Antoninus Imperator, in suis illis diuinis libris: vt pag. 186. Κόσμος ἀλλοίωσις, *mundus est mutatio*: & pag. 187. ὁ θάνατός ἐστι τοιοῦτος οἷον γένεσις, φύσεως μυστήριον, hoc est, *mors talis est, qualis est generatio, naturæ mysterium.*

Ad hoc igitur Græcorum dogma sæpe respicit fictus iste Hermes Aegyptius. Primo sermone, pro mori dixit, παραδιδόναι τὸ σῶμα εἰς ἀλλοίωσιν, hoc est, *tradere corpus in alterationem*, quem autem vocat ᾅδην Hippocrates, iste per vocem ἀφανὲς, hoc est, *inconspicuum* exprimit. vt cum subiicit verbis superioribus, καὶ τὸ εἶδος ὃ εἶχες ἀφανὲς γίνεται, hoc est, *species, quam habebas, inconspicua fit*, in xi. εἰς ἀφανὲς χωρεῖ τὰ διαλυόμενα, hoc est, *in tenebras abeunt ea quæ dissoluuntur.* ibidem ait, singulis diebus partem mundi γίνεσθαι ἐν τῷ ἀφανεῖ, hoc est, vt vulgus loquitur, perire; vt Hippocrates εἰς ᾅδην μειοῦσθαι, hoc est, *in Aden minui, id est, corrumpi.* Sic loquitur & Platonicus insignis Dionysius in Ecclesiastica Hierarchia, capite ii. vbi ait mortem non esse τῆς οὐσίας ἀνυπαρξίαν, hoc est, *substantiæ interitum*, sed potius τὴν τῶν ἡνωμένων διάκρισιν, εἰς τὸ ἡμῖν ἀφανὲς ἄγουσαν, τὴν ψυχὴν μὲν, ὡς ἐν στερήσει σώματος ἀειδῆ γιγνομένην, hoc est, *vnitorum separationem, ad id, quod nobis occultum est, ducentem, animam quidem extinctione corporis inuisibilem reddi.* Maximus Scholiastes Dionysii: τοῦτο τὸ ἀφανὲς τινὲς ἔφησαν εἶναι τὸν ᾅδην τουτέστι τὸν ἀειδῆ καὶ ἀφανῆ γινόμενον τῆς ψυχῆς χωρισμὸν, εἰς τόπους ἀορατους τοῖς αἰσθητοῖς, hoc est, *Istud latens seu occultum quidam dixerunt esse Adem: id est, inuisibilem & non apparentem factam animæ separationem, in loca inuisibilia rebus sub sensum cadentibus.* Initio octaui sermonis rationem cur nihil pereat reddit hanc; quod mundus sit animal æternum, Deus quidam secundus: omnia autem quæ sunt in mundo partes esse illius; maxime autem hominem. Eandem rationem repetit in xii. vbi addit; ἡ διάλυσις οὐ θάνατός ἐστιν ἀλλ ἀκεράματος διάλυσις· διαλύεται καὶ οὐχ ἵνα ἀπόληται, ἀλλ' ἵνα νέα γένηται, hoc est, *Dissolutio non est mors, sed temperaturæ dissipatio: dissoluitur autem non vt pereat, sed vt renouetur.* Sed totus liber hic esset transscribendus, si singula vellem persequi doctrinæ capita, quæ iste falsus Mercurius è Græcis philosophis in rem suam vertit: nam si excipias quæ deriuata sunt è fonte Scripturarum, omnia illius inde sunt. Venio ad elocutionem & τὸν λεκτικὸν τόπον, & historias obiter huic scriptori memoratas.

Quum igitur constet Mercurium Aegyptium antiquissimis vixisse temporibus, & vt videtur, circa annum à conditu rerum bis millesimum, non potest ab eo scriptus esse hic liber; in quo Phidiæ fit mentio, prin. 97. qui post exactos ab illo quod diximus tempore, annos

annos mille quingentos floruit Athenis. Eunomii Locri citharœdi historiam tangit, pag. 98. narratam Straboni lib. 6. Clementi Alexandrino, Antigono, aliis. Hic Eunomus dicitur Pythiis ludis contra Aristonem Rheginum antagonistam suum fuisse coronatus. Pythicus vero agon Delphis multis seculis post Hermetis Ægyptii tempora institutus. Tum autem, si vere Mercurii esset hic liber, oporteret, vt vel ipse Græce eum scripsisset, vel ex Ægyptiaco sermone aliquis vertisset. Nos vtrumuis horum firmissime negamus esse factum: prius, quia stylus huius libri alienissimus est à sermone illo quo Græci Hermetis æquales sunt vsi. nam illa vetus lingua multa habuit vocabula, multas phrases, imo totius elocutionis ideam ab illa diuersissimam qua posteriores Græci sunt vsi. Hic nullum penitus vestigium antiquitatis, nullus χνοῦς, nullus πίνος τῆς ἀρχαιότητος, hoc est *nulla lanugo antiquitatis*, qualem præstantissimi veterum Criticorum etiam in Platone obseruant, nedum in Hippocrate, Herodoto & aliis antiquioribus. contra, multa hic vocabula, quæ ne vetustior quidem Hellenismus agnoscat eo qui vigebat circa natiuitatem Domini. Quis vetustiorum Græcorum vsus voce αὐθεντία pro potestate? quis illa dithyrambica vsurpauit, ἀρχοντικὴ πϱοφάνεια? hoc est, *imperialis praeminentia*, quis prirum dixit ὑλότης, ὀυσιότης, hoc est, *materialitas, substantialitas*, & id genus alia? Nego etiam ex alia lingua versa hæc esse: αὐτοφυῆ, hoc est, *natiua seu genuina*, esse & Græce primitus scripta pertendo. Nulla vnquam versio tam feliciter elaborata fuit; quæ peregrinitatem non præ se ferret, & certis indiciis demonstraret. Hic nihil eiusmodi. omnia γνησίως, hoc est *germane seu genuine*, Græca, & Hellenismo eius quam designaui ætatis, sua vbique constat ratio. Iam initio octaui obseruat auctor, cum prædicatur θάνατος, hoc est, *mors*, de rebus naturalibus, non intelligendum esse de morte: sed θάνατος poni ablata α pro ἀθάνατος, hoc est, *immortalis*: quod etsi delirium est commentum; certissime tamen probat, Græce hæc fuisse scripta. alibi vocis βασιλεὺς, hoc est, *rex*, etymum explicat, & in nono dicit, εἰκότως κέκληται κόσμος· κοσμεῖ γὰρ τὰ πάντα, hoc est, *merito dictus est ornatus: ornat enim omnia*. an βασιλεὺς, κόσμος & κοσμεῖν voces sunt antiqui sermonis Ægyptiaci? Probat etiam validissime scriptionis huius ingenuitatẽ & τὸ αὐτοφυὲς crebra ad mores Græcorum allusio. Alicubi moris meminit confugiendi ad statuas, qui viguit apud Græcos & Romanos. Quid sint διὰ δρυὸς μαντεύματα, hoc est, *per quercum diuinationes*: quid πρύτανις, πρυτανεύεσθαι, βραβεῖα, τρόπαια, καλλίνικος, hoc est, *gubernator seu dispensator, publice ali, victoria pramia, trophaa, egregius victor*; soli sciunt Græcæ historiæ & morum Græcanicorum periti. Quid dicemus de imitatione Græcorum scriptorum? Ostendimus enim, quam multa in hoc libello obseruari possint ab attento lectore desumpta αὐτολεξεὶ, hoc est, *de verbo ad verbum*, è libris sacris Veteris aut Noui fœderis, vel Platonis, aut aliorum philosophorum Græcorum. Ipsa periodus prima apertam Xenophontis imitationem habet. Xenophon Παιδείας, hoc est, *educationis seu institutionis*, libros ita orditur. Ἔννοιά ποθ' ἡμῖν ἐγένετο, ὅσαι δημοκρατίαι κατελύθησαν, h. est. *Cogitatio aliquando animum nostrum subiit, quot imperia subuersa sint*, iste sic: ἐννοίας μοί ποτε γενομένης περὶ τῶν ὄντων, καὶ μ. hoc est, *Cũ aliquando cogitatio animum meum subiisset de iis, qua sunt*. Falsum igitur est, imo falsissimum, quod iste planus in epistola ad Ammonem persuadere vult nobis; à Mercurio prius Ægyptiaco sermone ista fuisse conscripta. Falsissimum etiam est quod docti indocti videntur hactenus credidisse; aut scripta hæc fuisse à Mercurio Trismegisto, vetustissimo Ægypti sapiente; aut ex illius scriptis esse versa, quorum vtrumque probauimus esse longe absurdissimum.

XI. An lege aliqua Christiani vetiti fuerint oracula Sibyllina legere. Locus Iustini male à Baronio acceptus. Iustini affir-

matio in dubium vocata. Sibyllas paganicam superstitionem semper suasisse. Loca Vopisci, Ciceronis, Iosephi, & Dionis, contra Baronij mentem exponuntur.

APPARATVS Num. XX.

VAticinationum Sibyllinarum lectionem Christianis olim fuisse legibus Paganorum Principum interdictam, duobus testimoniis probat Baronius. Nos de priore falli ipsum suspicamur: de posteriore scimus. Scribit Iustinus in Apologia II. opera malorum dæmonum & suasu pœnam capitis fuisse constitutam, si quis Hystaspæ Sibyllæ aut Prophetarum libros legeret. Quam potissimum legem respiciat Iustinus, dictu est difficile: sed ex historia Romana satis compertum est, fatidicos libros omnes, & vt veteres appellarunt, fatales, legi promiscue à quouis non potuisse: custodiebantur enim à Quindecimuiris S. F. neque aperiebantur, aut nihil certe ex iis in publicum proferebatur: sine auctoritate & iussu Senatus; quod M. Tullius, Liuius, Dio, aliique tradunt. Caussa huius occultationis fuit, ne priuati homines & factiosi, auctoritate Sibyllarum freti, aut in patriis cærimoniis, aut in publica re aliquid nouarent. Quod aliquoties scimus tentatum; insigniter vero circa annum Vrbis 697. cum de reductione Ptolemæi Auletæ Regis Ægypti est actum. Hæc lex non fuit Christianis hominibus peculiariter posita, neque post natum Christum lata; sed iam inde à principio semper obseruata, & ab ipso Tarquinio, qui tres libros à Sibylla emit, tristi supplicio sancita M. Atilii, qui insutus culeo in mare fuit coniectus; quod diceretur oracula Sibyllina suæ fidei commissa, (erat enim Duumuir S. F.) Petronio Sabino describendos dedisse. Male igitur Iustini mentem capit Baronius, qui ad Christianos restringit, quod ille in commune dixit de omnibus: θάνατος ὡρίσθη κατὰ τῶν ἀναγινωσκόντων. *decretum est vt capite luerent, si qui legerent.* non dixit, *si qui Christiani legerent*: quomodo accipit Baronius. Sane si proprie ad Christianos illa prohibitio pertinuisset; non est existimandus Iustinus tam malus orator futurus, vt de lectione Sibyllinorum oraculorum apud ipsum Imperatorem gloriaretur. atqui subiicit ille: ἀφόβως δὲ οὐ μόνον ἐντυγχάνομεν αὐταῖς, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν, ὡς ὁρᾶτε, εἰς ἐπίσκεψιν φέρομεν. hoc est, *sine metu vero non tantum illas legimus, sed etiam vobis, vt videtis, perpendendas offerimus.* Sed quod libros Prophetarum & Sibyllinos iungit Iustinus, videtur pius martyr propterea id fecisse; quia nactus quędam vaticinia Sibyllarum, vera an falsa, de Christo, putauit totum volumen carminis Sibyllini, quod tanto studio Romæ seruabatur, & à cuius lectione omnes arcebantur præter Quindecimuiros, eiusdem esse argumenti. In quo ratio ipsum quantum fugerit, nemo potest ignorare, qui res Romanas non penitus ignoret. Nihil enim vnquam ex illis libris prolatum, quo gentium error, & ille insanus dæmonum cultus, non confirmaretur, aut etiam noua accessione impietatis non augeretur. Liuius libr. 5. *Tristem hiemem, siue ex intemperie cœli, raptim mutatione in contrarium facta, siue alia qua de caussa, grauis pestilensque omnibus animalibus æstas excepit. cuius insanabilis perniciei, quando nec caussa, nec finis inueniebatur, libri Sibyllini ex Senatusconsulto aditi sunt. Duumuiri sacris faciundis lectisternio tunc primum in Vrbe Romana facto, per dies octo Apollinem, Latonamque & Dianam, Herculem, Mercurium, atque Neptunum, tribus quam amplissime apparari lectis poterat, stratis, placauere, priuatum quoque id sacrum celebratum est.* Huiusmodi semper fuerunt omnia Quindecimuirorum responsa, postquam Sibyllinos libros consuluissent. quod si Iustino homini Syro Palæstino fuisset compertum; neque Sibyllina oracula cum Propheticis coniunxisset; neque arte Diaboli factum dixisset, vt lege tam seuera eorũ lectio prohiberetur; quod metueret, ne qui legerent ad notitiã peruenirent τῶν καλῶν, id est, veræ pietatis, hoc enim de propheticis quidem scriptis verissimũ est: de Sibyllinis vero

tam

tam falsum quam quod falsissimum. Alterũ testimonium profert Baronius è Vopisco, siue potius ex Aureliani Augusti epistola apud Vopiscum, quæ sic incipit: *Miror vos, Patres sancti, iamdiu de aperiendis Sibyllinis dubitasse libris, perinde quasi in Christianorum Ecclesia, nõ in templo deorum omnium tractaretis.* Marcomanni tunc omnia vastabant, etiam in Italia circa Mediolanum; vnde pauentib. cunctis, ingentes Romæ seditiones motæ, inquit Vopiscus. In hoc timore nonnulli è Patrib., vel quod præ cæteris superstitiosi essent, vel quod magis meticulosi, Senatũ accusabant, quod cessaret consulere Sibyllæ decreta, & Apollinis beneficiis vti; sicut dixit apud Patres Vlpius Syllanus, primæ sententiæ Senator. Sed erant qui dicerent, fieri Imperatori iniuriam, cum de salute publica in ipsius cura & vigilantia non acquiesceretur. Idcirco scribit Aurelianus ad Patres hanc Epistolam, lentitudinem ipsorum accusans, quod libros Sibyllinos nondum inspexissent. Ait Imperator, non esse Rom. Senatorum dubitare, an ad Sibyllas in aduersis adeundum sit: sed Christianorum potius, in quorum Ecclesiis Sibyllarum nomen nunquam audiebatur. Sciebat Aurelianus Christianos sui temporis non solitos dubitare, quoties aliqua premerentur calamitate, quo se verterent, quem Deum, vel quem diuum opem poscerent. Vnicũ Deum Christiani norant, Patrem Domini nostri Jesu Christi. Vnicum Deum orabant, per solum Filium, Dominum nostrum Jesum Christum. Testatur hoc tota consentiens vetustas. Omnium instar erit vnus Origenes, cui⁹ adhuc propemodum cineres calebant, cum illa scribebat Aurelianus. Sic ille libro quinto contra Celsum. πᾶσαν δέησιν καὶ προσευχὴν, καὶ ἔντευξιν, καὶ εὐχαριστίαν ἀναπεμπτέον τῷ ἐπὶ πᾶσι Θεῷ, διὰ τοῦ ἐπὶ πάντων ἀγγέλων ἀρχιερέως, ἐμψύχου λόγου καὶ Θεοῦ. *Omnis petitio, omnis oratio, omnis supplicatio, & gratiarum actio ad Deum, qui supra omnia est, referri debet; per eum, qui est supra omnes Angelos, Pontificem Maximum, animatum Verbum, & Deum.* Sed de his accuratè inferius Deo volente. Hæc mens Aureliani fuit, quam vel eo ipso satis declarauit, quod templum omniũ Deorum Ecclesiæ Christianorum opposuit: in qua preces & vota omnia ad vnum Deum referebãtur. Itaq; Baronii error ferend⁹ non est. Locus Ciceronis ex secundo De diuinatione, quam bene ad Messiæ Regis aduentũ trahatur, Lectoris esto iudicium. Res ita est gesta. Tenebat in potestate sua Remp. Rom. Iulius Cæsar; supra leges omnes erat; vnus erat τὰ πάντα; h.e. *omnia*, & nomen Regis quũ non haberet, rem habebat. Sed vt caret modo ambitio, parum illi videbatur regnare, nisi etiam Rex salutaretur. Eum igitur titulum vt assequeretur, varia ipse consilia, Antonius, & alii eius amici excogitarunt. Inter alia fuit hoc quoque politicum stratagema, vt loquitur Aristoteles. Parabat tum Cæsar bellum aduersus Parthos, propter deletum paullo ante Crassum & Crassii exercitum, Romanis tum terribiles. Amici Cæsaris famam sparserunt, libris fatalibus contineri, vinci Parthos nisi à Rege non posse. Iidem cum Quindecimviris egerunt, vt auctores essent Patribus, propter illud oraculum deferendi Cæsari nomen Regis. Omnia conuenerant, & in magno metu erant boni; cum interim Cæsarem mors occupat. Lege Suetonium in Julio, capite 79. Cicero igitur, qui paullo post cædem Cæsaris libros De diuinatione scripsit, sic ait: *Sibyllæ versuum interpres, nuper falsa quadam hominum fama dicturus in Senatu putabatur; eum quem reuera Regem haberemus, appellandum quoque esse Regem, si salui esse vellemus.* hoc est, si Parthos vincere ac proinde saluam Remp. vellemus. Hinc sententiam dicturus erat in Senatu L. Cotta Quindecimuir, postquam Sibyllinum oraculum recitasset. In ipso autem oraculo de Rege venturo nullum erat verbum, sed hoc tantum: Parthos vinci aliter non posse, nisi à Rege Dio libro 46. Τῶν ἱερέων τῶν πεντεκαίδεκα, καλουμένων, διαθροούντων, ὅτι ἡ Σίβυλλα εἰρηκυῖα εἴη, μή ποτ' ἂν τοὺς Πάρθους ἄλλως πως πλὴν ὑπὸ βασιλέως ἁλῶναι. Ait, sparsos fuisse rumores à

Quindecimuiris, quasi dixisset Sibylla, Parthos nisi à Rege vinci non posse. hoc solum Dio. deinde subijcit sententiam quam dicturi erant Quindecimuiri, atque vt ipse loquitur, ἔμελλον εἰσηγεῖσθαι. Baronius aliter accipit: sed proculdubio fallitur. Sicut mox, cum ait, Herodem sæpe Romæ vsum hospite Pollione auctore Iosepho. Iosephus postquam dixisset Herodem Romam misisse Alexandrum & Aristobulum filios suos; τούτοις, ait, ἀνελθοῦσι καταγωγὴ ἦν ὁ Πολλίων *His, vbi Romam aduenissent, pro diuersorio fuit domus Pollionis.* quam diuersa hæc sententia ab illa quam hariolabatur Baronius? De prophetia quam Vespasiano aptat Iosephus, dictum est superius. De loco Dionis quem comparat cum verbis Suetonij è capite 94. libro II. non possum illi assentiri: non enim puto Iulium Marathum ea prodigia respexisse, quæ narrat Dio: sed aliquod aliud nouum prorsus atque inusitatum: nam quid frequentius in historia Romana occurrit, tactis de cœlo statuis?

XII. Locus Ciceronis contra Baronium expositus. Oracula quæ plane cessarunt circa natum Christum. Delphicum, desiit oracula reddere. Augusti cœna δωδεκάθεος, *& in illa error Baronij. Oraculum de Christo falso dictum ab Apolline Augusto editum. Suidas & Nicephorus Callistus notantur. Fabula de B. Virgine Augusto visa. Miracula historiæ profanæ parum stabili coniectura ad Christum relata. Orosius.*

APPARAT. Num. XXV.

Ab his progreditur ad alia mirabilia, quæ circa natiuitatem Domini Iesu, aut aliquanto prius leguntur accidisse. Ante omnia refertur illud; oraculum Apollinis Delphici tunc fuisse occlusum, nec vltra vsitata responsa dedisse. Videtur hoc dicere M. Tullius iis verbis, quæ affert Baronius. Sed refellitur Cicero ab historia: nam post illa tempora, multi Delphis oracula leguntur petiisse. neque vero desierant oracula eo loco reddi; sed desierant reddi versu. Extant duo Plutarchi libri affinis argumenti: alteri titulus est, περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων, in quo de iis oraculis agitur, quæ penitus desierant: plurima siquidem omnino erant exhausta: in tota namq; Bœotia, quæ olim μαντεῖα & oraculorum sedes plurimas habebat, sola restabat Lebadia, vnde sortes peterentur. Alteri librorum index est, περὶ τοῦ μὴ χρᾶν ἔμμετρα νῦν τὴν Πυθίαν: quo rationem conatur afferre, cur Pythia antistes, oracula versibus desiisset reddere. Ait Plutarchus, Pythias suo tempore dedisse responsa καταλογάδην καὶ διὰ τῶν τυχόντων ὀνομάτων, *soluta oratione & vilibus verbis.* Sub finem libri ait, stultissimos illos esse, qui mutato Græciæ statu, accusent Appollinem, quod ipse quoq; homines adiuuandi rationem mutarit. verba Plutarchi sunt. ὅθεν εὐηθέστατός ἐστιν, ὁ τῶν πραγμάτων ἑτέρων γεγονότων, εἰ μηκέτι τὸν αὐτὸν νῦν τρόπον, ἀλλ' ἕτερον οἴεται δεῖν βοηθεῖν, ὁ θεῷ ἐγκαλῶν καὶ συκοφαντῶν, h. e. *vnde stultissimus est Dei accusator & calumniator, si, rebus commutatis, non amplius eodem, sed alio modo putat nobis succurrendum.* Est quidem futilissima hæc ratio, & inanissima, hominis retinendi prisci erroris studiosissimi, qualem fuisse Plutarchum scripta arguunt: sed historiæ veritatem ista declarant. Quare cum ait M. Tullius, *cur isto modo iam oracula Delphis non eduntur?* ex historia exponi debent illa verba, *isto modo*, nempe ἐμμέτρως, versu. nec minus tamen vera sunt quæ scribit Cicero de contemptu Delphorum: nam & Plutarchus idē ostendit. Quum igitur vel penitus vel saltem versu reddi oracula Delphis desiissent, quid dicemus de sorte illa hexametris versibus constante, quam mox ait Baronius Augusto fuisse editam? Ego vero Baronii iudicium in tota illa narratione nullus agnosco, sed magnam potius ἀκρισίαν, h. e. *iudicii imbecillitatem.* Ait de Augusto; *qui in cœna illa quæ* δωδεκάθεος, q. d. *duodecim Diis dicata, vulgo dicebatur, pro Apolline ornatus solebat accumbere,* quod semel factum est, & quidem clam, paucis

paucis consciis, putat fuisse publicum institutum, quotannis repeti solitum. Verba Suetonij aliud sonant: *Cœna quoque eius secretior in fabulis fuit, quæ vulgo* δωδεκάθεος *vocabatur.* In sacris Romanorum multa fuerũt ulliore digna reprehensione quam hæc cœna: & tamen illa qui vsurpabant quotidie, idque publice, fabulis subsannantium occasionem nullam præbebant: postquam semel in mores & ritus aliquid transierat. Hæc cœna Augusti secreto agitata, in fabulis fuit, & ab Antonio aliisq; eius inimicis semper ipsi obiecta. non erat igitur, res moribus recepta, vt putat Baronius. Is narrat deinde Apollinem tribus versiculis respondisse Augusto; qui Romam reuersus aram in Capitolio erexit, cum hac inscriptione, ARA PRIMOGENITI DEI. tum addit, *hæc Nicephorus & Suidas, quibus cæteri fidem adhibuerunt.* Suidas ante annos circiter quingentos scripsit; Nicephorus Callistus ante trecentos aut paullo plures. Luculentos vero scriptores, quibus de re tam antiqua fides habeatur. Nicephorus præsertim, auctor vanissimus, futilissimus, fabulosissimus, nec συγγραφεὺς, h. e. *historicus,* sed μύθων καὶ λήρων ῥαψῳδὸς, h. est. *fabularum & nugarum compilator*, merito suo dicendus: cui ipse Baronius, quoties animum intendit, fidem omnem abrogat. idemque de Suidæ temeritate in probandis, quæ palam falsa erant, iure quæritur non multo post, num. 36. Quinam igitur illi cæteri, qui Nicephori fidem secuti? habent dubio procul similem labra lactucam. Igitur inter alias fabulas, quæ apud Suidam & Nicephorum leguntur, referri debet duplex hæc narratio de responso Apollinis, & de ara Romæ posita ab Augusto. prioris nõ fuit auctor Suidas, neque Nicephorus, vt putat Baronius: sed ipse Eusebius in literas eam retulerat, vt apparet è Cedreno, qui sicut obseruatum Iosepho Scaligero, & hoc & alia sexcenta à Georgio Syncello accepit. Ipsum oraculum ita recte concipitur in Thesauro temporum;

Ἑβραῖος κέλεταί με Θεὸς μακάρεσσιν ἀνάσσων
Τόνδε δόμον προλιπεῖν, καὶ ὁδὸν πάλιν αὖθις ἱκέσθαι.

ἄπιθι λοιπὸν ἐκ δόμων ἡμετέρων, hoc est, *Hebræus iubet me Deus beatis imperans hanc domum deserere, & ad Tartara reuerti. abi in posterum ex ædibus nostris.* oraculum dimetrum est, nõ trimetrum, vt docti viri putarunt. Posterior pars de ara, Eusebij non est: sed à multo posterioribus excogitatum id fuit; quos puduit acceptam à maioribus fabulam, vt rem suam familiarem, non transmittere ad posteros auctiorem. Obliuiscitur sui Cardinalis Baronius quoties huiusmodi auditiunculis ante pauca secula confictis, chartas maculat suas. Sed omnem fingendi licentiam superat, quod sequitur de B. Virgine, quam vidisse dicitur Augustus sublimem in aere, infantem in vlnis habentem. Putidissimæ fabulæ vanitatem animaduertit Baronius: quem historiam scribere professum, & quidem Ecclesię Christi historiam; æquum non erat tam aperta mendacia pro rebus gestis lectoribus suis obtrudere. Ille tamen adhibita interpretatione commentum excusare maluit contra torrentem niti, & quod B. Basilius dicit, κενεαγγῆσαι πρὸς ἄνεμον, h. est, *dare verba in ventos, seu ventis profundere verba.* Conge-runtur deinde multa prodigia, quæ Suetonius, Dio, alij circa Cæsaris necem & Augusti initia scribunt contigisse. Quæ si ad Seruatorem mundi pertinuerunt, vt Baronius scribit, cur non eodem & alia sexcenta istis simillima referimus, quæ aliis temporibus esse visa, Titus Liuius, Dionysius Halicarnasseus, Iulius Obsequẽs, alij multi commemorant? Ego vero existimo, istorum omnium prodigiorum quædam fortasse esse vera, pleraque falsa: neque dubito hostem humani generis per eiusmodi præstigias, & φαινόμενα, οὐκ ὄντα δὲ; hoc est, *apparentia, non autem vere existentia*, miracula, miseris hominibus illusisse. Vera miracula vnius Dei est præstare, aut eius qui potestatem ab illo accepit: Diabolus si quæ per arcanam Dei permissionem edat miracula; nunquam ipsum ad bonũ finem, sed ad decipiendos homines illa

referre notum est Dei timentibus. qua de re plura erunt dicenda, Deo propitio, in anno trigesimoquarto, ad num. 214. Cur igitur eiusmodi præstigias, quæ in historia paganica legũtur, ad Christi aduentum referamus? Non eget IESVS CHRISTVS Deus æternus Dei æterni Filius, Diabolo præcone: qui si quando laudes illius voluit vsurpare, audiit vocem plenam terribilis Maiestatis, φιμώθητι, *Obmutesce*. Orosium ex quo multa in hoc sermone describit, scriptorem alioquin optimum & zelo domus Dei plenum, si nimiæ facilitatis in talibus credendis postulauerimus; non deerunt viri præstantissimi, quorum exemplo factum tueamur: non rationes validissimæ, quibus sanctum virum ταχυπειθίας, & nimiæ credulitatis, reum peragamus. Taceo rerum Romanarum ignorationem aliquando mirificam; etiam Baronio teste non semel.

XIII. *Caussa diuersitatis in genealogia Christi apud Matthæum & Lucam, minus recte à Patribus exposita. Christus nullo pacto è tribu Leui. Nathan quis, in genealogia apud Lucam. Elisabeta Mariæ cognita. Eli inter maiores Iosephi. Nominis apud Iudæos è multis caussis fiebat mutatio.* Ἄπορα *Scripturarum. Tribuum* ἀμιξία. *Ius puellarum* ἐπικλήρων. *Locus è Scripturis apud Paraphr. Chaldæum & Lat. interp. imminutus.* κλῆροι. *Locus Epiphanij.*

APPAR. Num. XXX.

EXspectabam in iis quæ subiicit mox Baronius de genealogia Domini nostri Iesu Christi, dignum aliquid horum Annalium fama. Nam & nobilissima ea quæstio est, & vetustissima, prorsusque dignissima, quæ à piis hominibus non segniter cognoscatur. Atque hic erat vere suus illi disputationi locus. Vbi enim potius, quam in tantæ molis Annalium fronte? Conditor tamen operis, qui sæpe in longe minoris momenti rebus neque verbis neque chartæ solet parcere, grauissimum argumentum vix leuiter attigit: & in illis ipsis quæ attigit, vt eruditis harum rerum intelligentibus se probaret, curasse multum non videtur. Quædam hic perstringemus: nam de tota illa quæstione accurate, si Deus volet, alio tempore sumus acturi. Igitur diuersitatis illius, quæ inter Matthæi & Lucæ descriptiones obseruatur, caussam Baronius assignat è Beato Augustino, quod *Matthæus, qui regiam in Christo personam instituerat insinuare, naturales Christi ex Regibus Iudæorum generationes numerat: Lucas vero, sacerdotalem in Christo personam ostendere volens, generationes adoptionis Christi percurrit*: Atque hanc fuisse ait Hilarij, & Iuliani Toletani, aliorumque sententiam. Hoc quidem verum est: sed potuitne Baronius ignorare, quod multos mediocriter doctos non fugit, rationibus parum firmis motos fuisse Patres, quicunque ita senserunt? Sciebant Dominum nostrum nõ minus Sacerdotem esse summum, quam Regem verum. mouit hoc ipsos, vt ortum illum crederent tam è tribu Leui, quam è tribu Iuda. Non cogitabant pij Patres, locum nullum è Mose aut Prophetis posse adferri, quo ita futurum prænunciaretur. Nam de tribu quidem Iuda & domo Dauidica, notissimæ sunt promissiones diuinæ. 1. Chronicorum 17.14. Psalmo 121. 11. Isaiæ 11. 1. sæpe alibi. de tribu Leui in tota Scriptura simile nihil. quare in Nouo Testamento Iesum Christum sæpe filium Dauidis videmus nominari: at filium Leui nunquam. Non cogitabant viri sanctissimi, eam sententiam diuinis oraculis repugnare manifestissime. Docent Scripturæ quidem Christum Pontificem summum fuisse, non minus quam Regem: at non è stirpe Aaronis: verum על דברתי secundum ordinem Melchisedec. quod vaticinium Apostolus toto capite octauo ad Hebræos ita interpretatur, vt Leuiticum sacerdotium reiiciat à Christo. Probat enim factã esse μετάθεσιν ἱερωσύνης, translationem sacerdotij; totoque genere differre ab Aaronico, ad tempus instituto,

Melchisedecianum, sine fine duraturũ. Legitur apud Epiphaniũ longa disputatio contra Nazaræos; in qua probat Ecclesiam accepisse à capite suo Christo & regiã & sacerdotalem dignitatem: regiam, quia ipse erat è tribu Iuda: sacerdotalem, quia ipse erat summus Pontifex, noui sacerdotij auctor, ἀρχιερεὺς ἀρχιερέων πρύτανις, hoc est, *summus Pontifex, summorum Pontificum gubernator.* at non dicit Epiphanius inde habuisse Christum suum sacerdotium, quod è tribu tribu Leui genus traheret: etsi de cõmistione duarum tribuum sæpe alibi mentionem faciens. Enimuero Domini sacerdotium adeo fuit à Leuitico diuersum, vt ne vnũ quidem Apostolũ ex illa tribu sibi acciuerit. Postremo nõ cogitabant qui ita senserunt Patres, se dum absurdam sententiam tuebantur, ad multa cogi absurda. Velut cum Lucam dixerunt loco Solomonis Nathanem ideo posuisse; quia per illum regia dignitas ad posteros Dauidis fuisset transmissa; per hunc successio sacerdotalis. Dixerunt hoc multi: clarissime omnium Gregorius Nazianzenus: cuius verba subiiciam de Salomone & Nathane Dauidis filiis:

---ὧν ὃ μὲν εἷλκεν
Ὡς περ ὅσε μεγάλε ποταμοῦ βασιλήιον αἷμα·
Αὐτὰρ ὅγ' ἁγέων τε φαεινοτάτων θ' ἱερήων,

hoc est, *Quorum ille propagauit tanquam magni fluuij regium sanguinem: hic autem sanctorum & clarissimorum sacerdotum.* sed quomodo Dauid sacerdotium Aaronicum in Nathanem filium transferre potuit, quo ipse nunquam est functus? nam locum hic habet iuris ciuilis regula; Testator ad hæredem ius non transmittit, quod ipse nunquam habuit. Patrum vero illorum error fuit insignis, qui putarunt Nathanem à Luca memoratum in Christi genealogia, eum fuisse Nathanem Prophetam, qui ad Dauidem missus à Deo: eumque errorem ipse Beatus Augustinus agnouit, & non semel retractauit. Mouit etiam Patres, quod Elisabeta Mariæ συγγενής, hoc est, *cognata*, Lucæ 1. 36. initio capitis eiusdem dicatur fuisse de filiabus Aaron. sed hoc ἀσυλλόγιστον, hoc est, *quo ad formam, viciosum*, & nihil concludit. Nam si pater Elisabetæ vxorem sibi iunxit è tribu Iuda & cognatione B. Virginis: recte quidem Elisabeta dicetur Mariæ cognata; at Maria è tribu Leui orta propterea dici non poterit. Sunt quos etiam illud moueat, quod inter Iosephi maiores vnus à Luca nominetur Leui. atqui nomina Patriarcharum communia fuisse omnium tribuum, non ignorant, qui Esdram saltem & Nehemiam attente legerunt. Quare falsum est, personas Lucæ memoratas, ad aliam tribum pertinere quam Iudæ. Nominum diuersitas in descriptionibus duorum Euangelistarum, non satis firmum argumentum est, vt diuersas tribus ab illis existimemus describi: quum Iudæorum plerique duo nomina habuerint: & θέσις, assumptio in filium, filiique appellatio ex variis caussis contingerent: puta vel natura, vel ex lege Mosis de semine fratri mortuo excitando; item adoptione, vel arrogatione; necnon propter affinitatem: nam gener socero filius dicebatur: adde successionem in regnum, vel priuatam hæreditatem: nam etiam hi eorum filij censebantur, quib. successerant. Vt interim taceam, quod potuerunt & aliæ eius diuersitatis in nominib. apud Matthæum Lucam esse caussæ. Nam esse quædam ἄπορα τῆς θείας γραφῆς, inexplicabilia in Scripturis, vt omnium disciplinarum, non inuiti, opinor, fatebuntur, omnes humanæ infirmitatis viri intelligentes: itaque prouerbium Rabbinorum in nonnullis necessario vsurpandum, & exspectandus Elias, qui duros atque hodie inextricabiles Scripturæ nodos soluat. Hoc melius, quam de omnibus temere pronunciare; quod illis solemne est, qui aliquid fateri se ignorare turpe ducunt: etiam in iis rebus ad quarum indagationem præter nudas coniecturas humana industria nihil hodie potest afferre. Probat deinde Baronius, Euangelistas in genere Iosephi, simul & gloriosæ Virginis genus esse complexos: quod etsi verissi-

rissimum est, atque adeo cunctis Christianis debet esse persuasissimum: nō rectè tamen ab illo demonstratur. Institutum de nō miscendis tribubus, quod ipse existimat Iosepho necessitatem imposuisse, quia homo iustus erat, ducendæ vxoris, quæ esset è tribu Iuda; non imperatur absolute ea lege Mosis, quam laudat Baronius è capite vltimo Numerorum. Nam ibi Moses, non in vniuersum de omnibus fœminis loquitur: sed de illis dumtaxat, quæ in Atheniensium legibus ἐπίκληροι dicebantur & ἐπιπροίκοις opponebantur. hæ dotem certam è bonis paternis auferebant; illæ totā hæreditatem in dotem adferebant. Nam vt ex orationib. Isæi & Demosthenis liquet, οὐκ ἐξῆν ταῖς ἐπικλήροις ἔξω τῆς ἀγχιστείας γαμεῖν· ἀλλὰ προσῆκον ἦν αὐταῖς μετὰ τῶν χρημάτων τῷ ἐγγύτατα γένους συνοικεῖν. *Non licebat*, inquam, *virginibus* ἐπικλήροις *extra cognationem enubere: sed oportebat ipsas vna cum bonis proximo agnato nubere.* Neque solum Athenis gentis enuptio vetita, sed etiam in aliis Græcorum ciuitatibus. Diodorus Siculus libro 12. in Solonis & Charondæ legibus ita cautū hac de re fuisse testatur, Κελεύει ὁ νόμος τῇ ἐπικλήρῳ ἐπιδικάζεσθαι τὸν ἔγγιστα γένους· ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν ἐπίκληρον ἐπιδικάζεσθαι τῷ ἀγχιστεῖ. vbi ius idem in viros & mulieres statuitur: vt proximus agnatus cum ea fœmina ad quam gentis hæreditas est deuoluta, iudicio experiri possit, si nuptias ex lege recuset: & vice versa virgo aut mulier in casu simili. Simillima fuit lex Mosis, de qua in extremo illo capite Numerorum agitur: quod si intellexisset Baronius, ad omnia coniugia promiscue illam non extendisset. Satis hoc exprimitur illis ipsis verbis, quæ sunt in Annalibus descripta: sed multo clarius illis, quæ Latinus Interpres omisit Numerorum capite 38. versibus octauo & nono. Quæ fuerit caussa illius omissionis nescio: obseruo tamen iisdem codicibus cum Latino Interprete vsum & Ionathanem Vzielis F. in suo Thargum. Ex his sequitur, beatā Virginem, non solum eiusdem fuisse tribus Iuda cum Iosepho: sed etiam ex eadem gente & cognatione, nempe Dauidica. Itaque vere & doctè Epiphanius contra scelestissimum hereticorum genus Antidicomarianitas, scribit, Mariam Iosepho esse traditam, κλήρων εἰς τοῦτο ἀναγκασάντων αὐτὴν ἥκειν; *quum iura hæreditatis quam possidebat, eo ipsam adegissent.* significat enim Mariam fuisse Virginem ἐπίκληρον. Quod autem Epiphanius bona quæ tum beata Virgo obtinebat, κλήρους appellat, non κλῆρον; videtur id innuere, vna cum patris hæreditate etiam aliorum agnatorum bona ad ipsam fuisse deuoluta. Interpres Epiphanij horum verborum mentem non cepit. Atque hæc de istis impræsentiarum satis.

XIV. Reiiciuntur fabulæ posteriorum scriptorum, de B. Virgine, quas multi pro veris narrationibus obtrudunt. Locus Augustini de Traditionibus.

APPAR. Num. XXXVIII.

NÆ multum Baronio studiosi historiæ Ecclesiasticæ deberent, si ea diligentia, quam in exponenda natiuitate, vita & vitæ exitu sanctissimæ & gloriosissimæ Virginis Mariæ adhibuit, præstare potuisset, vt certi aliquid iis de rebus hodie constaret. Nam quis est IESV, Mariæ filij, cupidus sectator, qui veram historiam Deiparæ, matris Iesu, non sit maximi æstimaturus? non cupidissime excepturus? Sed neque diligentissimus Baronius, neque alij, qui nostra memoria in eodem argumento sunt versati, piorum, quos in rebus religionis simplex iuuat veritas, desideriis satisfecerunt. Ratio autem cumprimis hæc est: quia vt certa ab incertis, vera à falsis, historiam à fabulis secernerent, Baronius quidem non satis, alij vero multo minus videntur curasse. Dederant Euangelistæ exemplum hac in parte, quod posteri vt sequerētur, religionis Christianæ non parum intererat. Illi de Virgine tantum nos docuerunt, quantum sciri erat ad salutem necessarium: è tribu Iuda & domo Dauidis eam fuisse prognatam: ex ipsa

natum

natum Messiam; sicut fuerat prædictum, non communi hominum lege nascendi; sed nouo miraculo, quod omnia superat miracula, per inumbrationem Spiritus sancti. His addiderunt proximorum seculorum Patres, in recenti adhuc memoria, oppido pauca: idque necessario, vt hæreticos circa B. Virginis reuerentiam & cultum varie peccantes, alios excessu, alios defectu, confutarent; quod à magno Epiphanio diuinitus esse præstitum videmus. Insecutæ vero ætates Euangelicæ narrationi & iis quæ prioribus temporibus fuerant comperta, alia sexcenta adiecerunt; nimis, vt res arguit ipsa, persæpe ingeniosæ ad fingendas eius generis narratiunculas, & Sanctos Dei non minus falsis & commentitiis fabulis onerandos, quam veris laudibus ornandos. Id quo fine, quove auctore sit factum, & quæ in religionis Christianę ritus nouitas ex eo sit introducta, non iam quæro: erit deinceps alius, spero, ea de re dicẽdi locus. Factum quidem ita esse, vt dixi, neq; ambigi à quoquam potest, & præsens disputatio planissime demonstrabit. Vt ad rem veniam, obseruet Lector candidus Baronij industriam in concilianda fide narrationi suæ. Probat primum ex Epiphanio extitisse aliquam historiam & traditiones harum rerum. deinde vbi dixit, historiam periisse, traditiones credi postulat, quas Ecclesia seruauit. Affert in eam rem locum B. Augustini, omnibus hodie lippis & tonsoribus notum. *Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi Apostolica auctoritate traditum, rectissime creditur.* At quam iniquum est postulare, vt hodiernis de Virgine narrationibus omnibus fides habeatur, quia extiterit olim aliqua de ipsa historia, & traditiones item aliquæ? Extitit olim procuIdubio vera aliqua historia de rebus Caroli Magni, Rolandi, & cæterorum virorum fortium, quos illa ætas tulit. an propterea credere nos æquum fuerit Pseudoturpini næuis & eiusmodi fabularum scriptoribus, qui postea lingua Romansa, id est Romana corrupta mera miracula memoriæ prodiderunt? Probet Baronius eam ipsam historiam, & illas traditiones, quarum meminit Epiphanius, integra fide fuisse seruatas, posteros nihil esse commentos, nihil finxisse, neque sincerum vas incrustasse. hoc amplius probet Baronius, Epiphanium illis ipsis historiæ & traditionibus quarum mentionem facit, fidem habuisse. Nam si quæ hodie iactantur veteribus fuerunt nota, vir Dei Epiphanius aut non illis multum tribuit, aut non eam certe conclusioné ex illis expressit, quam posteriora secula inde elicuerunt: adorationem nempe Virginis, qualem illi videmus hodie exhiberi. A quo Epiphanium fuisse alienissimum; vt si quisquam mortalium est hodie, scripta ipsius faciunt fidem, sicut alio loco perspicue demonstrabitur. Equidem mirari soleo vel nomen illius Patris ferre eos posse, qui à veteri fide & praxi Ecclesiæ longe adeo hac in parte recedunt. B. Augustini superior locus nihil ad rem: imo à proposito alienissimus est. Nam illud axioma, quod toties pius ille Doctor inculcat, præsertim in disputationibus aduersus Donatistas; locum habet in dogmaticis, aut in ritibus religionis, quorum custos est Ecclesia: non vbi de certitudine agitur historica multarum narratiuncularum, quæ hodie circumferuntur. Tum autem necesse est, vt traditiones ad quarum confirmationem hoc axioma adhibetur, à principio nascentis Ecclesiæ ipsi notæ, atque vsurpatæ fuerint: cuiusmodi erat illa consuetudo, quam tuetur Augustinus, libris de baptismo contra Donatistas: ac propterea *consuetudinem originalem* appellat, initio libri sexti: deinde, vt vbiq; in Ecclesia Catholica obtinuerint, idque semper, *non interrupta serie temporum, certa connexionis successione*, vt loquitur Augustinus, contra Faustum Manichæum, lib. 28. Præclare enim & vere Iulius Rugerius, Papæ protonotarius, in opusculo de libris canonicis & apocryphis, pronunciat, *Traditionem nullam vllius esse ponderis, nisi nullis temporum intercapedinibus, interruptam*

ab Apostolorum vsque temporibus. Inde enim necessum esse traditionem manare. Has vero conditiones in proposito argumento reperiri, quis tam væcors, qui ausit affirmare? quum sit nemini dubium, multa hodie credenda de B. Virgine iactari, & imperitæ plebeculæ obtrudi, quæ primitiua Ecclesia penitus ignorauit. Quare certissimum est quod dixi, frustra & inconsulto consilio Baronium illius axiomatis Augustiniani hoc loco mentionem fecisse.

XV. Confirmatur multis rationibus iudicium Baronij de libro qui falsò tribuitur B. Hieronymo, De natiuitate S. Mariæ. Christophorus de Castro notatur. Locus è Bibliis falsò citatus, etiam nonnullis è Patribus.

APPAR. Num. XXXIX.

RECte Baronius iudicat, cum Hieronymi esse negat librum oppido insulsum, De natiuitate Sanctæ Mariæ, quem superiorum seculorum imperitia maximo illi viro attribuit. Sed dissimulatum ab eo nollem, summum virum Erasmum, multo ante ipsum de illo partu supposititio veram sententiam pronunciasse. Erasmi iudicium secuti sunt Melchior Canus & Sixtus Senensis, atque hoc loco Baronius. At vide quam altas radices fabularum & mendacij amor in multorum animis egerit. Librum enim palam impium ausus non ita pridem defendere contra horum virorum iustissimam censuram, Christophorus de Castro Iesuita Hispanus. ô tempora! ô mores! audere aliquem in hac luce literarum scriptum tueri, quod primo constat pseudepigraphum esse, deinde à pestilentissimo hæretico profectum; postremo nugarum & impietatum esse plenum. Titulum esse falsum, stylus arguit. nomen enim B. Hieronymi ementitur; quum nulla sit toto libello periodus, quæ ignorantiam, ἀκρισίαν, hoc est, *iudicii imbecillitatem*, fatuitatem eorum non palam faciat, qui inter flumen aureum dictionis Hieronymianæ & cœnum lutulentum plani illius distinguere nesciunt. Nec refert, quod titulo adiecta sunt nomina Chromatij & Heliodori, ad quos in veris libris scripsit Hieronymus. nam eiusmodi fuerunt semper artes eorum qui fictos à se libellos magnis auctoribus adscribebant: vt aliqua similitudine veri mendacium obtegerent. Ab hæretico eam scriptionem esse profectam, cur dubitemus? ipse doli fabricator palam hoc profitetur. non enim libri auctor postulat haberi, sed interpres dumtaxat. verus auctor Seleucus Manichæorum Apostolus, notissimus hæreticus. Hic est qui in libro B. Augustini de fide contra Manichæos bis vocatur *Leucius*, quod vere Baronius monuit. sed & *Leontius* in principio eiusdem libri appellatur. *In Actibus*, ait Augustinus, *conscriptis à Leontio quos ipsi accipiunt.* intelligit autem eum librum, de quo Pseudohieronymus iste initio, *Quidam Seleucus, qui passiones Apostolorum conscripsit, hunc libellum composuit.* fortasse scripserat *Leucius*: nam etiam in epistola Gelasij, vbi varie concipitur hoc nomen, prima syllaba semper abest. in Romana editione Decreti, *Leuticius* aut *Leutius*, vt ibi adnotãt docti viri, in tomis Conciliorum *Leucius*. Scio tamen Seleucum hæreticum legi apud Philastrium, & Seleucianos ab eo denominatos, apud B. Augustinum. Verba Gelasij Papæ insignia sunt: *Libri omnes quos fecit Leucius, discipulus Diaboli, apocryphi.* En qualem scriptorem defendit Iesuita. nam vt modo dicebamus, eius libelli quo de agimus, iste, qui sub Hieronymi latere voluit nomine, auctor non est, sed interpres tantum. *Proinde*, ait, *vt in Hebræo habetur, verbum ex verbo transferre curabo.* iterum: *sic narrationis stylum tentabo*, (fort. *temperabo*) *vt non alia dicã, quam quæ aut scripta sunt, aut consequenter scribi potuerunt.* Impietas vero istius Pseudohieronymi, excusari saluo pudore nõ potest: nam quum fateatur, Seleucum, siue Leucium de doctrina Apostolorum multa esse mentitum; ea tamen defendit, quæ sunt ab eodem hæretico scripta de virtutibus & miraculis eorum.

rum. Poteratne hic planius apertius ostendere, nullam sibi esse curam veritatis, neq; vllum se inter falsum & verum statuere discrimen? Addit de eo ipso libro quem vertebat: *ita & hic multa non vera de corde suo confingit.* quis furorem hunc sanus non detestetur? fatetur librum ab hæretico scriptum: fatetur multa auctorem de corde suo confinxisse: & tamen amplectitur, vertit, obtrudit. Sed audiamus facti defensionem egregiam: *Illud libere dico, quod fidelium neminem negaturum puto; siue hæc vera sunt, siue ab aliquo conficta, sacrosancta S. Mariæ miracula præcessisse; maxima consecuta fuisse; & iccirco salua fide, ab iis qui Deum facere ista posse credũt, sine periculo animæ suæ credi & legi posse.* Impium hominem, & stulte delirum! Nam si valet hæc ratio, vt credi omnia debeant, quæ aliquis hæreticus aut fanaticus finxerit, quia Deus illa potest facere: quid est cur deliria Rabbinorum, aut etiam Mahometis, respuamus? etsi enim stupenda sunt, & insana figmenta, quæ in libris Rabbinorum aut in Alcorano recitantur; nihil tamen est adeo portentose excogitatum, quod, si omnipotentiam Dei respicimus, fieri à Deo nõ posse credi debet. Apage à religione Christiana adeo absurdam, adeo impiam sententiam. Accipe cumulum impudentiæ, furoris, sceleris. Nam exemplo Matthæi Euangelistæ, si Deo placet, impostor iste factum tueri audet. *Siquidem*, ait, *sanctum Euangelistam Matthæum eundem libellum liquet composuisse*, (quid sibi velit hac voce nescio: non enim potuit Matthæus librum composuisse, quem scripsit Seleucus, siue Leucius, vt ipse hic impostor paullo ante dixit.) *& in capite Euangelij sui Hebraicis literis obsignatum apposuisse: quod an verum sit auctori præfationis & fidei scriptoris committo.* hæc Pseudohieronymus. Christophorus de Castro qui nihil inuenit quod reprehendat, quam bene sentiat de Euangelista Matthæo ipse viderit. ego & Matthæo & ipsi Spiritui Sancto, atq; adeo etiam B. Virgini iniuriam fieri contendo ab iis omnibus, qui fidem vllam istis næniis habent: maiorem ab iis qui defendunt, quod facit ille Iesuita. Obseruent etiam pij lectores impudentiam vel Leucij vel Pseudohieronymi, cum falsam sententiam Scripturæ affingunt, quam pro basi fabellæ suæ substernunt. Ait enim: *Scriptura dicente, maledictum omnem esse, qui non genuisset masculum in Israel.* vbi vero hoc scriptum est? Sterilitatem & ἀτεκνίαν in populo Iudaico fuisse probro versam, præsertim in fœminis, didicimus è verbis Rachelis, 30. 23. & similibus narrationibus, vt de Elisabeta, Luc. 1. 25. at voce Dei pronunciatam esse in steriles maledictionem, quam iste affert, falsum est. Non tamen nescimus verba illa quibus de nunc agimus, reperiri etiam apud nonnullos Patrum, vt Hieronymum, & Damascenum, De recta fide libro 4. cap. 101. siue vt est in Latinis libris 25. & fortasse etiam Chrysostomus eo allusit, cum scribit sterilitatem maledictionem quandam fuisse & condemnationem: in sermone 2. de Annal. καὶ ἀρά τις ἦν, καὶ καταδίκη τὸ στεῖρον εἶναι καὶ ἄγονον. sed quum ea verba nusquam in totis Bibliis reperiantur, ne in Græcis quidem aut Latinis; Fateamur necesse est, falso ea Scripturis tribui. sententia autem ipsa, nisi fallor, originem habuit vel ex male acceptis Dei promissionibus, Exodi 23. 26. & Deuteronom. 7. 14. quasi cessatio benedictionis ibi promissæ, sit argumentum maledictionis: vel è lacunis Rabbinorum aut hæreticorum. Extat vestigium eius sententiæ apud Mercurium Trismegistum. nam & ille sub finem secundi sermonis, eum qui liberos non genuerit, non solum infelicem pronunciat; sed etiam impium & in Orco pœnis afficiẽdum. μέγιστον, ait, ἀτύχημα καὶ ἀσέβημά ἐστιν, ἄτεκνόν τινα ἐξ ἀνθρώπων ἀπαλλαγῆναι καὶ δίκην οὗτος δίδωσι μετὰ θάνατον τοῖς δαίμοσι. *Infortunium est maximum, imo impium factum, si qui non sublatis liberis è numero viuentium discedat. atq; ab eiusmodi homine, dæmones post mortẽ pœnas exigunt.* At Gregorius Nyssenus eandem tractãs historiam de qua Pseudohieronymus, longe aliter loquitur, in diem natalem Christi: *Habebatur*, ait, *matrib. ex Lege qui-*

dum honor, quo carebant fœminæ quæ liberos nullos susceperant. quam diuersa hæc sunt à narratione Pseudohieronymi? Ioachimum igitur Mariæ patrem, priusquam liberos sustulisset vetitum esse à Pontifice, stare inter fœcundos infœcundum, eiusque oblationem fuisse eo nomine repudiatam, cui persuadebit hic impostor? qua lege Dei, quo exemplo factum hoc potest defendi? nisi fortasse solus Ioachimus inter tot myriadas populi Iudaici repertus est ἄτεκνος, hoc est, *liberis carens.* quod videtur iste sciolus stulte credidisse. Falsum est etiam quod in eo libello dicitur, cum beata Virgo est concepta, Pontificem fuisse Issacharem. hoc quoque à Baronio recte animaduersum, & è Iosephi vera historia confutatum: defensio Christophori inepta est; non de summo Pontifice auctorem locutum, sed de alio nescio quo. Atqui constat in ea locutione quam ibi vsurpat Pseudohieronymus, semper appellatione Pontificis intelligi summum Pontificem.

XVI. Confirmantur alia duo Baronij iudicia. Pseudoeuangelium Iacobi. Rabbenu Hakkados. Antoninus *Consul ante Christum nullus. Christophorus à Castro notatur.*

Appar. Num. XXXVIII.

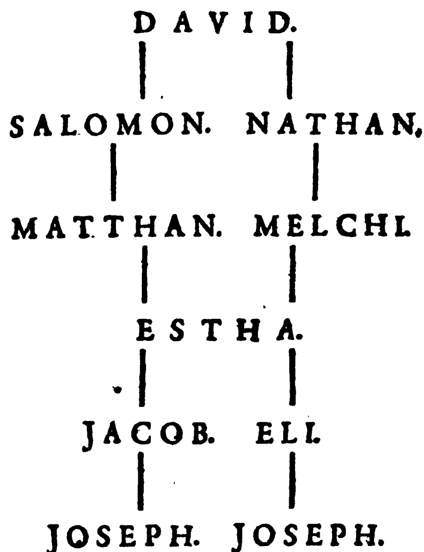
CÆsaris Baronij iudicium etiam in eo vehementer laudo, quod testimonia è Pseudoeuangelio Iacobi respuit: item illa quæ Galatinus profert è scriptis R. Iudæ Nasi, quem Hebræi honoris caussa vocãt Rabbenu Hakkados, vel simpliciter Rabbi. Mihi nondum contigit librum, qui circumfertur sub nomine huius Rabbini גל'רזיא posse nancisci: sed ex iis quæ inde Galatinus describit, & quæ de illo Magistro apud alios Hebræos legi, non dubito cæterorum doctorum similem eum esse, & οὐδὲν ὑγιὲς, hoc est, *nihil sani*, de re tanta præsertim, ab eo posse sperari. Antoninus, vt vere ait Baronius, (etsi crasso errore in eius editionibus, quas vidi, legitur Antonius) nullus reperitur in Romanis Fastis Consul ante natum Christum. neq; audiendus Christophorus à Castro, qui vt falsam & fatuam opinionem defendat, fugit ad suffectos Consules. sed hoc quoque ἀπίθανον: hoc est *improbabile seu absurdum*: & ante ætatem Christi nomen illud Antoninus in Latinorum libris non occurrit. Diceret potius, nomina Antonius & Antoninus sæpe confundi in libris Rabbinorum: vt apud Abraham Zacuth, fol. 143. Sed hoc quoque inane est: certum est enim hunc Rabbenu vixisse altero minimum seculo post natum Dominum. Lego in libris Rabbinorum, Sapientum quos ipsi vocant Tanaim, principem fuisse Simonem Iustum: vltimum Rabbenu Hakkados, quem postea exceperunt Amoræi, & hos Hagaonim. Vixisse hunc sub Antoninis & æqualem fuisse Galeno qui in Hippocratem Commentarios, & alia multa scripsit, auctor est idem Zacuth, Iuchasin, folio 140. Quando igitur de aduentu Christi loquitur hic Magister noster tanquam de re futura, apparet quo iudicio vtantur, qui tantum illi tribuunt.

XVII. Expenditur Baronij dictum, de necessitate credendi, miracula facta fuisse in natiuitate B. Virginis. Basilij locus. Cur de iis miraculis sileant Scripturæ. Vera miracula circa virginem. Nicephorus Callistus notatur. Hippolytus Portuensis falsò ab eo laudatus. Mathan Iosephi auus an sacerdos. Traditio Desposynorum illustratur. Estha. *Persarum regnum sub natiuitatem Domini nullum. Cleopatra & Casoparis. Germani Patriarchæ & Iohannis Damasceni falsæ affirmationes.* φυλὴ *pro* σειρά. Tribus *pro* Familia. *Interpretum errores.*

APPARATVS, Num. XL.

AIt Baronius; *Magna & per omnia admiranda, quæ nec verbis satis digne persequi vllis possint, præcessisse natalem Dei genetricis Mariæ, non puto adeo angusti pectoris & emota mentis reperiri hominem, qui non intelligat.* rationẽ autem affert; quia magna quædam præcesserint natalitia, (dies natales, vel natiuitates voluit dicere) Samsonis, Samuelis, Ieremiæ & Ioannis Baptistæ. Si essent viæ Dei sicut viæ hominum, argumento huic Baroniano pondus magnum inesset. Nam beatam Virginem Christi Dei matrem, si opus intuemur ad quod diuina prouidẽtia ipsam ordinauit, omnibus Sanctis longe præcellere, nemo sanus negauerit. quare si quorundam Sanctorum natiuitates singulari aliqua ope Dei, vel etiam miraculis, fuerunt insignitæ; rationi admodum videtur consentaneum B. Virginis natiuitatem rerum maxime mirabilium euentu fuisse illustratam. atque subiicit Baronius, *Quis abiecte nimis atq; adeo humiliter de Deo sentiens, eum plura atq; maiora elargitum esse seruis, quàm matri, & amico sponsi quam sponsæ, mente captus dixerit?* Ista nimirũ argumenta sunt, quæ curiosis ingeniis humana dictat ratio: neq; dubium est, manasse ab hoc fonte figmenta μυθώδη, quibus Deiparæ vel aliorum Sanctorum gloria videbatur augeri. Vidimus paullo ante Pseudohieronymum posito hoc fundamento, quod iam Baronius ex illo repetit; *præcessisse Mariam multa miracula, maxima consecuta esse*, libere postea pronuntiare, impuri Leucii hæretici nænias, *siue sint vera, siue falsa, sine periculo legi & credi etiam posse.* Sed Deum immortalem! quam sunt hæc aliena à veræ Theologiæ principiis? nam diuina consilia humana ratione æstimare nefas. neq; aliam ob caussam princeps ille Apostolorum Satanæ appellatione fuit increpitus; nisi quod, *non saperet ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum.* Matth. 16. 23. quippe viæ Dei non sunt viæ hominum, ait ipse apud Prophetam Isaiam, 55. 8. τὰς δὲ ὁδοὺς αὐτοῦ τίς ἐνθυμηθήσεται; hoc est, *vias autem eius quis intelliget?* inquit Sapiens, Ecclesiastici 16. 21. *Consilia enim Dei, sicut iudicia, abyssus multa,* vt canit regius vates, 35. 6. Quare Baronii, non minus quam Pseudohieronymi argumentationem plane reiicimus: non quia negamus in natiuitate gloriosissimæ Virginis facta fuisse diuinitus miracula; sed quia tacente Scriptura, curiosum putamus & periculosum, id velle inquirere. Quod autem putat Baronius, necessarium esse, si pii esse volumus, id credere; temere dictum censemus. Nam quis tu es, homo, qui de consiliis Dei tam audacter pronuntias? Quis tu es, qui necessitatem imponis credendi ea quorum Spiritus Sanctus auctor & fundus non est? Ignoscent, credo, mihi Baroniani manes, si dixero, pluris apud me esse vnum Basilium Magnum, quam multos Cardinales Baronios. Basilius in ea de Christi natiuitate dicit; necessarium esse si pii esse volumus, credere B. Mariam ante Domini partum mansisse virginem. quid post partũ? id quoq; dubio procul credidit Basili[9], & nos credimus firmissime: cruciatus quosuis parati perpeti, cum bono Deo, prius quam aliud quid nobis persuaderi sinamus: quoniam tamen id Scriptura non docet nos; vide quid diuinus ille Doctor pronuntiet: τὸ δ' ἐφεξῆς ἀπολυπραγμόνητον τῷ λόγῳ τοῦ μυστηρίου καταλείψωμεν: *quod superest, omittamus quærere, & mysterio, siue silẽtio relinquamus.* caussã ibidẽ affert; quia μηδὲν τῷ τῆς εὐσεβείας παραλυμαίνεται λόγῳ, *nihil ea res pietatem lædit.* Enimuero an facta sint quædam miracula nascente B. Virgine, neque affirmare, neque negare quisquam potest. Illud constat, altum de iis in sacra pagina esse silentium. Silentii caussam quæris? ne id quidem scire profiteor. Suspicor tamen, similem ob caussam siluisse iis de rebus Spiritum Sanctum, propter quã Mosis sepulcrum vni sibi deus voluit esse notum. Deuteron. 34. 6. Nam vt vir sanctissimus Epiphanius in simili de B. Virgine disputatione olim dicebat, solent diuina oracula προλαμβάνειν καὶ ἐπασφαλίζεσθαι ἡμᾶς, occupare & multo ante munire hominum men-

mentes aduersus exoriturum quandoq; errorem. Sed de his agendi suus erit postea σὺν Θεῷ εἰπεῖν, i. *volente Deo, dicendi* locus. Baronius qui circa natiuitatem Ieremiæ miraculum agnoscit, quia dixit illi Deus, *Priusquam te formarem in vtero, noui te, & antequam exires de vulua, sanctificaui te*: circa Sanctam Deiparam nullum agnoscit, nisi aliunde petitum, quam è sacris literis; magnam ipsi Virgini facit iniuriam. Nam ecquod maius fingi potest miraculum, quam hoc? electam esse ante iacta mundi fundamenta Virginem, cuius beata viscera Dei fierent augustissimum templum? in cuius vtero diuinæ & humanæ naturæ fieret concilium? ex qua Emmanuel nasceretur? quæ conciperet, pareret & virgo maneret? Horum & similium mysteriorum iugi meditatione mentes hominum occupari satius erat, quam in exquirendis tot extra Sacram Scripturam miraculis; quæ vt concederemus esse vera (sunt autem pleraque ficta & falsa) minora tamen sunt, imo nulla ex parte comparanda cum iis de quibus diximus. Iam quæ ad supplenda Euangelia colligit vndique Baronius paucis expendamus. De Sancta Anna Mariæ matre profert locum Hippolyti Martyris è Nicephori Callisti rhapsodiis petitum. Nicephorum hunc fabulosissimum esse scriptorem, & iudicii in literis nullius, satis notum est eruditis, & nos supra monebamus. Quare equidem quicquid apud illum legitur, nisi alia accedat auctoritas, non pluris facio, quam folia farfari. Ipse Baronius quot locis istum fabulatorem aspernatur, reiicit, confutat? Qui vtinam sibi constaret, nec quod alibi destruit, idem alibi adstrueret. Quod igitur Hippolytum Portuensem Sanctum Martyrem, laudat Nicephorus, & locum à se allatum ex eius libris vult videri depromptum: nos falli Nicephorum contendimus, & falso libri titulo deceptum, nænias narrare, non veram historiam. Quis è veteribus Patribus vllius similis libri Hippolyti meminit? quis in eo argumento illum laudauit? Quum autem constet fuisse Hippolytum & grauem & pium doctumque virum; ne per Deum immortalem memoriæ Martyris faciamus hâc iniuriam, vt fabularum putidarum auctorem illum fuisse credamus. Fabula est quod iste Pseudohippolytus dicit, Mathanem Josephi auum fuisse Sacerdotem. Nam hallucinatos esse illos qui putarunt alterum Euangelistarum, è duobus qui genealogiam Iesu Seruatoris proposuerunt, sacerdotalis stirpis personas recensere, supra est demonstratum. deinde vt id non esset, consentiunt omnes eius sententiæ auctores, sacerdotium per Nathanem esse deductum, qui apud Lucam, Salomoni Matthæi est ἀντίστοιχος & è regione respondet. Mathan ergo, qui non recensetur à Luca, sed à Matthæo, in regia stirpe à Salomone deriuata, sacerdos esse non potuit. Non extat hodie aliquid his de rebus ea traditione antiquius, quam Africanus à Desposynis Domini, vt ait & cognatis acceptam, in epistola ad Aristidem retulit. Traditio illa sic narrat.

Matthan & Melchi (qui apud Bedam & alios auctores dicitur Mathat; quomodo apud Lucam est scriptum) ἐκ μὲν τῆς αὐτῆς φυ-

φυλῆς, ἐξ ἄλλου δὲ γένους, hoc est, *ex eadem quidem tribu, sed ex alia familia*, ambo è tribu fuerunt Iuda, ambo è domo Dauid; sed tamen è diuersis familiis orti, Matthan à Salamone oriundus, à Mathane Melchi, siue Mathat.

Mathan vxorem prior ducit Estham: Ἐσθὰ γὰρ καλεῖσθαι τὴν γυναῖκα παραδέδοται, hoc est *Estha enim vocari mulierem, traditum est*, ait Africanus. Est Hebraicum אשה quod non est proprium nomen fœminæ, sed commune omnium: vt si dicas ἡ ἄνδρα ἀνὴρ fœminino genere. Ex Estha nascitur Matthani Iacobus, deinde mortuo Matthane eadem nubit τῷ Melchi, siue Mathat, & ex eo coniugio nascitur Eli. Iacobus & Eli fratres vterini; eiusdem matris, sed diuersorum patrum.

Eli ducta vxore moritur sine liberis: Iacob huic ex Lege Mosis ἀνέστησε σπέρμα, semen excitauit: & è relicta coniuge Eli tollit Iosephum: natura quidem filium suum, sed beneficio Legis filium Eli. Putat Africanus id ex Euangelistarum verbis posse colligi. nam Matthæi quidem verba sunt; Ματθὰν δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰακὼβ· ὃς ἦν υἱὸς, ὡς ἐνομίζετο, τοῦ Ἠλί. (*Matthan generauit Iacobum: qui erat, vt putabatur, filius Eli.* sic enim ea verba modis indignis torquebat Africanus. Non puto extare aliquid istis aut antiquius, aut fide dignius. Quomodo igitur Sacerdos erit Matthan, quem vides non solum è tribu Iuda ortum, sed etiam è stirpe Salomonis? Taceo Pauli testimonium, expresse negantis, quenquam vnquam è tribu Iuda ministrasse altari. Hebræ. 7. 13. Matthanis vxor Africano dicitur Estha, Pseudohippolyto Maria. Sed hoc non vrgeo. Quod autem sequitur apud eundem falso creditum Hippolytum, vixisse Matthanem & Mariam *sub Cleopatra & Casoparis Persæ regno*, quis sana mentis legere poterit sine risu? Persarum temporibus illis nullum fuit regnum, Parthis rerum summam in oriente obtinentibus. Verum esto: concedamus fabulatori, Persarum appellatione Parthos esse intelligendos; quæ, malum, ista Cleopatra est, Græci ominis mulier Regina Persarum? quis iste Casopar? tum autem quis dicet mihi, vbi istud regnum fuerit? videtur enim, vt hæc narratio est, non longo interuallo separatum fuisse à Palæstina & Iudæa. Parthos Syriam ad breue tempus obtinuisse, & expeditionem in Iudæam fecisse, immisso Pacoro Regis filio, anno ante Christi aduentum trigesimo octauo aut nono, scimus ex historia Iosephi decimaquarta, & Dione. Sed nulla in illis rebus narrandis commemoratur regina Cleopatra, nullus rex Casopar: verum Orodes pater Pacori, clade Crassi nobilis. Non longe hinc Baronius probat libellum de natiuitate S. Mariæ non esse Hieronymi, verum imperiti cuiusdam impostoris, quia Issacharem facit summum Pontificem, qui nullus fuit: cur hic quoq; aduersus Pseudohippolytum eadem arma non expedit? cur dissimulat tantam absurditatem vel fatuitatem? Laudat postea Baronius Germanum Patriarcham Constantinopolitanum, & Iohannem Damascenum, quorum ætas remotissima à temporibus de quibus hic agitur; non multo enim ante annum à nato Christo octingentesimum vixerunt. Itaque de proposito argumento certi aliquid ab illis sperare; hoc vero esset grauiter delirare, & illius seculi homines ignorare. Damascenus posteros Dauidis ortos à Salomone & à Nathane separat tanquam essent diuersæ tribus; sæpeq; illa verba repetit; ἐκ τῆς φυλῆς Σολομῶντος, & ἐκ φυλῆς Ναθὰν, hoc est, *ex tribu Iuda, & ex tribu Nathan*. quod, nisi caute accipiatur, est absurdissimum, adeo enim è tribu diuersa non erant; vt ne è diuersa quidem gente: sed tantum è gentis eiusdem Dauidicæ familiis diuersis, Salomonica & Nathanica. Quare melius paullo ante idem Damascenus appellat σειρὰς, stemmata, series. quod verbi si retinuisset interpres, Græcæ linguæ imperitis & incautis occasionem errandi non præbuisset.

XVIII. Collyridiani licet B. Virginem colebant vt Deam: non tamen docuerunt

Mariam esse Deam, humanæ naturæ expertem, quod ait Baronius.

APPARAT. Num. XLIII.

NOn videtur esse verum quod Baronius scribit; *Collyridianos hæreticos Dei genitricem Mariam humanæ naturæ prorsus expertem, ac diuinæ tantum participem fuisse.* Nam illæ mulierculæ quæ fatuissimæ sectæ erant antistites, de natura B. Virginis nihil docebant, quod quidem hodie sit compertum: sed ὑπερβολῇ θαυμάσαντες τὴν ἁγίαν, ait Epiphanius, εἰς τοῦτο ὑπέπεσον τῆς αἱρέσεως τὸ ληρολόγημα: *supra modum sanctam Virginem admirati, in hoc hæreseos suæ nugamentum inciderunt.* Lege diligenter totam illam Epiphanii disputationem; verbum nullum inuenies, vnde colligas iure eam fuisse Collyridianorum doctrinam. Idem in Anacephalæosi p. 521. breuiter hæresin istorum explicat, hisce verbis: οἱ εἰς ὄνομα τῆς Μαρίας κολλυρίδας προσφέροντες, οἵτινες καλοῦνται Κολλυριδιανοί, hoc est, *in nomen* (seu honorem) *Mariæ tortas panis offerentes, qui vocantur Collyridiani.* eadem verba iterum pagina quoque 529. repetuntur, neque aliud quicquam additur. Scio scribere Epiphanium in hæresi 78. Collyridianos ἀντὶ Θεοῦ ταύτην παρεισάγειν ἐσπουδακότας καὶ σπουδάζειν, *conatos esse & conari, beatam Virginem pro Dea introducere.* sed de iis quidem verbis dicit idem Epiphanius cum Baronio. nam ille quidem ex institutis huius hæreseos colligit quod scribit, verissime: qui enim honorem Deo proprium mortali tribuit, quod in ipso est, facit illum mortalem Deum: Baronius vero longe aliter: qui ceu proprium illorum dogma refert, quod B. *Virginem humanæ naturæ prorsus expertem affirmarent,* hoc vero quis dixit veterum? vt taceam mulierculatum istarum mentem, ex ea disputatione Epiphanii melius posse cognosci, quæ est aduersus illas ex professo suscepta; quam è præcedente, vbi tantum obiter ipsarum meminit. Quare autem Baronius hanc hæresin ita conciplat, neque obscurum est, neque hic pluribus dicendi est locus. Enimuero pater Annalium, si in anno saltem 373. num. 30. quæ propria est sedes huius historiæ, grauissimam Epiphanii disputationem diligenter curasset expendere; quid sit discriminis inter veterem fidem & hodiernam doctrinam facile intellexisset.

XIX. *B. Augustini exceptio,* quia non est canonicum scriptum, non me constringit, *male accepta in Annalibus.*

APPARAT. Num. XLIV.

B. Augustinus Faustum Manichæum reprehendens qui negabat B. Virginem natam fuisse in cognatione Dauid; inter alia argumenta hoc etiam adhibuit, longe omnium firmissimum: quod libris vteretur Apocryphis ad sententiæ suæ demonstrationem; quibus nullum penitus esset pondus contra librorum Canonicorum auctoritatem. Afferebat autem ex Apocrypha Scriptura Faustus, Joachimum patrem Deiparæ fuisse Sacerdotem: vnde sequebatur necessario, fuisse ipsum è tribu Leui, non Iuda. Hanc obiectionem varie diluens Augustinus; inter cætera ait, vel illud satis esse debebere, quod ex sacra quidē pagina certum sit Mariam è tribu Iuda ortam: obiectio vero de tribu Leui, à Fausto allata, testimonio duntaxat nitatur librorum Apocryphorum; quorum præ Canonicis nulla sit habenda ratio. At Baronium offendit, quod dicat Augustinus, ex Apocryphis libris manare illud, Joachimum Mariæ patrem fuisse sacerdotem. An igitur voluit Baronius parem illis scriptoribus fidem haberi, ac Spiritui Sancto, qui in libris Canonicis loquitur? Qui versati sunt in lectione Patrum, non ignorant, appellationem Apocryphorum modò laxius, modo angustius sumi. Quare quicquid de sacris personis Veteris aut Noui Fœderis narratur præter verbum Dei, id cum libris Canonicis & θεοπνεύστοις, *diuinitus inspiratis*, comparatum, habetur Apocryphum; & *quia non Canonicum est, non adstringit*, vt ait vere & pie Au-

Augustinus: nam Traditiones originales, de quibus paullo ante ex eodem Patre dicebamus, locum hic non habent.

XX. *Quæstio de anno & die natæ Virginis. Festum eius diei quando institutum. Euodij liber apud Nicephorum vocatur in dubium. B. Virginem in Sancto Sanctorum fuisse educatam, videri fabulam. De Pontificis maximi aditu in eum locum obseruationes. Locus è Tragœdia* Christus patiens. *Mendacio veritas non defendenda.*

Apparat. Num. XLVII.

SEQVITVR inuestigatio anni & diei quo nata est Virgo. Quum igitur sacra Scriptura tempus illud non indicauerit, & aliunde præsidium sit petendum: non video equidem, cur in hac quæstione à veteri Ecclesiæ traditione foret discedendum; si posset probari, opinionem quæ hodie obtinet à primis temporibus esse deriuatam. verum de hoc non sine caussa dubitari potest. Mariæ enim natalis in diem octauum Decembris tunc primum videtur fuisse relatus, quando institutum est in Ecclesia, vt ille dies natiuitati ipsius esset sacer. Hanc autem solennitatem primis seculis constat fuisse ignoratam. adeo vt ne temporibus quidem Caroli Magni in Gallia nota fuerit, quemadmodum obseruat Cardinalis Baronius ad Martyrologium. Fit tamen verisimile primis auctoribus solennitatis illius caussas non defuisse probabiles, cur illum potissimum diem natiuitati Mariæ assignarent. Anni vero inueniendi ratio vnica est; vt annis Domini XIV. addantur. Est enim traditio vetustissima, Deiparam cum Seruatorem pareret, annis ætatis suæ XIV. exactis, decimum quintum fuisse ingressam. Quod si παγίως, hoc est, *solide*, adeo stabilitus esset annus nati Christi, vt de eo nemo dubitaret; eadem opera annus natæ Virginis esset constitutus, ex ista quidem hypothesi. Nunc scimus de anno assumptæ humanitatis à Christo, quam diuersæ sint sententiæ. Quæ affert Baronius ad firmandam harum rerum fidem, partim incerta sunt, partim etiam falsa. Suspectus est ille Euodius, quem laudat ipse ex Nicephoro. nemo enim veterum, vt & ipse obseruat, eius scripti Euodiani mentionem facit: non Eusebius, non Hieronymus, non Epiphanius, veterum scriptorum Ecclesiasticorum diligentissimi inquisitores. Vnde igitur post mille ferme & trecentos annos id scriptum emersit? non debuit tacere Nicephorus, vnde illud in manus suas venisset. Falsum est quod iste Pseudoeuodius narrat, beatissimam Virginem in Sanctis sanctorum annos vndecim egisse: neque mihi persuaderi vnquam poterit, tam insulsæ fabulæ priscum illum Euodium Antiochiæ primum Episcopum, fuisse auctorem. Nemo ignorat ad interiorem illam Templi Ierosolymitani partem, nemini ex omnibus mortalibus aditum patuisse, præterquam summo Pontifici, & quidem semel tantum in anno: quod expresse notat Apostolus ad Hebræos capite 9. versu 7. *In secundum*, inquit, *tabernaculum semel in anno summus Sacerdos ingreditur.* Josephus belli Iud. libro 5. cap. 14. Τὸ ἐνδοτάτω μέρος εἴκοσι μὲν ἦν πηχῶν. διείργετο δ' ὁμοίως καὶ καταπετάσματι πρὸς τὸ ἔξωθεν· ἔκειτο δ' οὐδὲν ὅλως ἐν αὐτῷ. ἄβατον δὲ καὶ ἄχραντον καὶ ἀθέατον ἦν πᾶσιν· Ἁγίου δὲ ἅγιον ἐκαλεῖτο. Ruffinus vertit: *Intima templi pars viginti cubitorum erat. discernebatur autem similiter velo ab exteriore: nihilque prorsus in ea erat positum: inaccessa vero & inuiolata, & inuisibilis omnibus habebatur; Sanctique Sanctum vocabatur.* c. seq. de summo Pontifice: εἰσῄει δ' ἅπαξ κατ' ἐνιαυτὸν μόνον· ἐν ᾗ νηστεύειν ἔθος ἡμέρᾳ πάντας τῷ Θεῷ, *semel in anno ingrediebatur: eoque die moris fuit, vt populus vniuersus in Dei honorem ieiunaret.* In libello quem Agrippa Rex Caio obtulit, quique à Philone recitatur, locus ille vocatur τὰ ἄδυτα τοῦ ναοῦ. *Templi Adyta*, hoc est, *loca inaccessa*, tantam autem fuisse loci religionem & sanctimoniam Agrippa confirmat; vt non dicam laici, aut etiam sacerdotes

tes Pontifici summo propiores gradu; verum etiam ipse Pontifex maximus, si vel sæpius in anno quam vnico duntaxat die, aut illo ipso die, si ter aut quater eo ingrederetur, mortis supplicium sine vlla spe veniæ fuerit ipsi subeundum. Verba Agrippæ sunt: εἰς τὰ ἄδυτα ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ ὁ μέγας ἱερεὺς εἰσέρχεται τῇ νηστείᾳ λεγομένῃ μόνον, ἐπιθυμιάσων, καὶ κατὰ τὰ πάτρια δεξόμενος φορὰν ἀγαθῶν, εὐετηρίαν τε καὶ εἰρήνην ἅπασιν ἀνθρώποις. κἂν ἄρα τίς που, οὐ λέγω τῶν ἄλλων Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἱερέων, οὐχὶ τῶν ὑστάτων, ἀλλὰ τῶν τὴν εὐθὺς μετὰ τὸν πρῶτον τάξιν εἰληχότων, ἢ καθ' αὑτὸν, ἢ καὶ μετ' ἐκείνου συνεισέλθῃ· μᾶλλον δὲ κἂν αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς δυσὶν ἡμέραις τοῦ ἔτους, ἢ καὶ τῇ αὐτῇ τρὶς καὶ τετράκις εἰσφοιτήσῃ, θάνατον ἀπαραίτητον ὑπομένει. h.e. *In loca Templi inaccessa semel in anno magnus sacerdos ingreditur ieiunio, quod dicebatur solum, sacrificaturus, & more patrio precaturus copiam bonorum, fertilitatem & pacem cunctis hominibus. Quod si quispiam, non dico cæterorum Iudæorum, sed etiam sacerdotum, non postremorum, sed eorum, qui recta post primarium ordinem sortiti erant, aut solus, aut cum illo ingressus fuerit: imo vero si ipse summus pontifex duobus diebus in anno, aut eodem die ter quaterve intrauerit, mortem indeprecabilem sustinet.* Omitto testimonia ipsorum Rabbinorum, ad caput Leuitici 16. vbi est huius ritus diuina institutio. Quomodo igitur trimula virgo ibi collocata est? quis illam curabat? an illa statuæ similis sine cibo, sine potu, sine lecto, sine consuetudine cuiusquam mortalium, solitariam ibi degebat vitam? Volunt enim auctores huius fabulæ, totos vndecim annos ibi hæsisse Virginem θεοτόκον, hoc est, *Deiparam*, fuisseque illi Sancta sanctorum pro cubiculo vel cella in qua perpetuo maneret. Audi Germanum Constantinopoleos Patriarcham, in oratione de oblatione Virginis. *Vbi non sæpe, sed semel solum in anno sacerdos ingrediens peragebat cultus mysticos, illuc ea, vt ibi perpetuo maneret à suis adducitur parentibus, & vt esset in sacris gratiæ adytis. Quis rem talem vnquam cognouit? Quis audiuit ex his qui nunc sunt, aut vnquam fuerunt, fœminam quæ adduceretur in intima sancta sanctorum; ad quæ vix patet aditus hominibus, vt in eis habitet & versetur?* Non me fugit, auctorem Tragœdiæ Christus patiens dicere Mariam ministerio Angelorum nutritam & curatam fuisse cum erat in Templo: nam hoc volunt sibi isti versiculi:

> Μήτηρ μ' ἔδωκεν ἱεροῖς ἀμφὶ δόμοις·
> Ἔνθ' ἐκτραφεῖσαν χερσὶν ἀγγέλου ξένως,
> Εἰς καιρὸν ἀνδρὶ σώφρον' ἐξέδωκέ με
> Γερουσία ξύμπασα,

hoc est, *Mater me dedit in sacras domos: illic enutritam manibus Angeli hospitaliter. Opportuno tempore viro prudenti edidit me Senatus vniuersus.* sed rem tantam quis poetæ credat? aut quis putet tantum miraculum potuisse ita obscurari, vt neque Iosephus, neque æqualium scriptorum quisquam eius meminerit? Supra omnia est Scripturarum silentium, quod curiositati nostræ fibulam debet imponere. Quod igitur rei tam admirandæ, & ab omni probabilitate adeo remotæ, diuinisq; institutis Iudaici cult⁹ repugnãtis, neq; sacræ literæ, neq; primorum & meliorum seculorum auctores, vllam mentionem faciant; nemo iure iis succenseat, qui fidem illius vocare in dubium non verentur. Fauemus nos quidem toto pectoris affectu gloriæ τῆς ὑπερευλογημένης θεοτόκου Virginis: sed fingi mendacia in eum finem, aut fictis haberi fidem; hoc vero nos zelo veræ pietatis succensi, ferre non possumus, & in ipsius Mariæ contumeliam cedere non dubitamus. Iohannis Chrysostomi in Matthæum diuina vox est: Μή μοι γένοιτο, ἀπὸ τοῦ ψεύδους τὴν ἀλήθειαν συστῆσαι. *Absit à me, vt veritatem per mendacium velim ire confirmatum.*

XXI. Nouatores *qui hodie dicendi. Testium nubes discutitur à Baronio laudatorum, vt probet B. Virginem annos XI. in Templo mansisse. Io. Damascenus fabulosus interdum scriptor. Expenditur Gregorij Nysseni locus. Reijcitur fabula de Virginibus monialibus Iudæorum in Templo degentibus.*

APPARAT. Num. XLVIII.

VErba sunt Baronii de Virgine *Deipara*: *Trimulam quod parentes vouerant in Templum allatam, vndecim illic egisse annos, ijdem quos iam retulimus auctores testantur*; *nimirum Euodius, Gregorius Nyssenus, Iohannes Damascenus, Germanus Episcopus Constantinopolitanus, Andreas Cretensis, Georgius Episcopus Nicomediæ, & alij*. subiicit his: Orthodoxorum neminem dissensisse hactenus: solos esse nostri temporis Nouatores, quibus hæc displiceant. De Nouatorum appellatione suo loco disputauimus. euicimus certis rationibus, iniquum esse Nouatores illos dicere, qui Verbo Dei, quo nihil habet Ecclesia antiquius, stare sunt parati: quique doctrinam & historias primis seculis notas atq; probatas, vt de quarum veritate constaret, sincere & ex animo admittant. At si quis res neque sacra pagina comprehensas, neque traditione acceptas à primis Ecclesiæ Doctoribus; sed post multa demum secula audiri in Ecclesia ceptas, pro veris, certis, & indubitatis haberi postulet; hoc est noua pro veteribus obtrudat; is Nouator an Veterator dici debeat, æqui lectoris & pietatis pariter atq; veritatis studiosi iudicium esto. Quod ad præsentem historiam attinet; equidem si à primis Ecclesiæ temporibus, traditionem constaret deriuatam; minus mirarer Baronium adeo cupide illam propugnantem. Sed non ita est: & ludit nos Cardinalis sua illa testium nube. Euodius primo, ex hoc albo expungendus: probauimus enim falsum esse & fallere Nicephorum, quando in hoc argumento Euodium laudauit. Damascenus, Germanus, Andreas, Gregorius Nicomediensis, recentiores sunt scriptores, quam vt de rebus tam antiquis tuto possit illis credi. Nam quis credat istos de rebus quæ natiuitatem Christi præcesserunt, certiora potuisse cognoscere, quam primi seculi homines, aut proxime insecutorum? Omnes isti post annum quingentesimum vixerunt: quidam circa octingentesimum. Damascenum qui vetustate nonnullis aliorum præstat, eruditione, vt videtur, omnibus: non solum leuem, sed etiam futilem, vanum & mendaciorum plenissimum aliquando scriptorem esse, ipse Baronius pronunciat in anno 31. num. 75. & nos ibidem clare probamus. Illi ALII, qui Baroniana acie agmen claudunt, sunt Cedrenus & eiusdem farinæ recentiores scriptores: quorum libros plures interdum fabulas quam historias continere, nemo hodie ignorat, & conditor Annalium sæpe queritur. Igitur ex illo tam denso testium agmine, solus restat Gregorius Nyssenus, cuius habendam esse cum primis rationem, nos quoq; vltro fatemur. Quidni autem? Baronianam assertionem nemo validius labefactauerit, quam fecit hic Pater. Narrat Gregorius homilia in natalem Domini, matrem Mariæ votum nuncupasse, si quis infans sibi nasceretur, fore vt eum Deo consecraret. postquam nata & à lacte depulsa Maria, matrem votum soluisse; & ad Sacerdotes filiam adduxisse. *Sacerdotes autem*, inquit, *quamdiu paruula fuit, ad Samuelis similitudinem in sacris ædibus educarunt; sed cum iam adolesceret, consulebant, quidnam agerent de sacro illo corpore, ne Deum offenderent. Etenim naturæ legi illam subijcere, vt cuipiam in matrimonio collocata seruiret, absurdissimum videbatur. Instar enim sacrilegij fuisset, si muneris Deo sacrati dominus homo fieret. Legibus enim erat constitutum, vt maritus dominaretur vxori. Mulierem rursus inter sacerdotes in templo versari, atque in sanctis ædibus conspici, nec lex nec grauitas permittebat.* Hic primo obseruandum, non tradi hæc à Gregorio tanquam certam historiam, aut indubitatæ fidei traditionem: nam & narrationis initio profitetur, hæc se accepisse *ex historia quadam incerti auctoris*: & post rem narratam, *Hæc*, inquit, *(Mariæ vox declarat, ea quæ ex historia incerti auctoris commemoraui, non esse penitus absurda.* Si ætate Gregorii liber aliquis extitisset Euodii, illius primi post Petrum Episcopi Antiocheni, qualem multa adeo post secula extare credidit Nicephorus; de fide historiæ quam nar-

rabat non dubitasset Gregori⁹. Nunc quum adeo locuples & vetustus auctor fateatur eam esse ἀδέσποτον, h. e. *incerti authoris*, quæ potest hodie necessitas esse id credendi? Vide vero, lector candide, inter Patrem hunc & Baronium, quid quantumque intersit. Gregorius à nemine exigit vt historiæ credat, quam ipse narrat: incerti auctoris illam esse, ingenue profitetur; neque aliter illam commendat, nisi quod penitus absurda non videatur. Baronius plurima assuit narrationi Gregorianæ, è recentioribus scriptoribus: deinde, si quis illa in dubium vocet, clamat, conuitiis lacerat, Nouatorem appellat. Sed demus illi, quod non dat Gregorius, illam incerti auctoris narrationem esse veram; ergo falsum est quod modo affirmabatur de mansione Mariæ in Sanctis Sanctorum per annos vndecim: nihil enim eiusmodi Gregorius narrat. Quin si narrationem illius diligenter expendas, intelliges facile, B. Virginem, quando Sacerdotibus trimula est tradita, inter liberos ipsorum educanda, non ea lege datam esse, vt cælebs perpetuo maneret. Nam quare de illius nuptiis postea deliberarent Sacerdotes? Si illis temporibus fuisset vsu receptum, vt virgines Deo consecrarentur, vitam in cęlibatu acturę sicut postea in monialibus Christianis fuit institutum: deliberationi illi Sacerdotum nullus fuisset omnino locus. Ac licet admirandæ Virginis admiranda sanctimonia animos illorum religione impleuit, vt γάμων κρείττονα illam pronuntiarent, & præstantioris indolis, quam vt communi fœminarum lege mariti imperio esset subiicienda; tamen hoc ipso quod ea super re illis deliberandum fuit: recte colligas, virgines moniales quæ in Templo manerent, nullas Iudæis tum fuisse. Euincit hoc ipsum etiam Scripturæ silentium; item Ioseph. & omnium Rabbinorum: in quorum libris quum descripta accurate legantur omnia Leuitarũ Sacerdotumque munia, nec non Nazaræorum & Rechabitarum instituta & πολιτεῖαι, hoc est, *Rerumpubl. administrationes*, & hoc amplius cunctarum sectarum disciplinæ: mirum est de solis Virginibus istis monialibus, verbum extare ne vnum quidem. Sed eiusmodi Virgines nullas tum fuisse, nemo docuerit nos melius, quam hic ipse Nyssenus, hoc ipso in loco. Nam quid aliud sibi illa verba volunt? *Mulierem inter Sacerdotes in Templo versari, atque in sanctis ædibus conspici, nec lex, nec grauitas permittebat.* Merito igitur Bellarminus cum origines religionum in Scripturis rimaretur, commentitias istas Virgines silentio præteriit. De monachis libro II. cap. 5.

XXII. Expenduntur rationes Baronio allatæ, vt probet fuisse in Templo Iudæorum viros & fœminas voto religionis adstrictas. De cellis circa Templum, vbi dicuntur habitasse viri & virgines Deo dicatæ apud Iudæos. Verus illarum vsus ostenditur. γυναικωνῖτις *in Templo. Locus Iosephi.*

APPARAT. Num. XLIX.

PArum est Baronio moniales Iudaicas auctoritatibus stabilisse: nisi etiam argumentationibus idem euincat. Ergo etiam istas discutiamus; parati cedere, si quid modo roboris in illis inueniamus. Affert legem de votiuis personis: quarum redemptio quum penderet ab arbitrio vouentis; probat exemplo Samuelis, fuisse quosdam, qui à parentibus non redimerentur, annuæ pecuniæ pensione; sed in Templo remanentes Deo seruirent. Errat primo Baronius de pecuniæ annuæ, vel vt mox appellat, census annui pensione. Scriptura nos docet Leuitici capite 27. votiuas personas non pensione annua, sed vnica solutione pretii, à Deo ipso definiti, fuisse redemptas. Errat deinde cum putat, personas ex voto relictas ad seruiendum Deo, corpus aliquod confecisse, qualia sunt hodie corpora monachorum per sodalitates coeuntium. De Samuele narrat Scriptura ipsum coram Deo ministrasse, non quidem in vlla parte muneris Sacerdo-

talis,

talis, vt recte obseruat Glossæ auctor, Samuelis, siue primo Regum 11,18. verum in aliis ministeriis vilibus & minutis, quæ etiam ab iis poterant, vt videtur obiri, qui nō essent è tribu Leui. quanquam & Samuel fuit Leuita, vt constat è 1.Paral.cap.6. Adoptatum vero fuisse ipsum in aliquā societatem, quæ separatum corpus cōstitueret, Scriptura non dicit. Iurisconsulti sine lege loqui erubescūt: Theologis licebit de diuinis institutis quiduis ex animi libidine fingere? De virginibus votiuis ad seruiendum relictis, nec redemptis, nihil Scriptura: nullum præceptum; exemplū nullum: nam quæ mox affert Baronius, inania reperientur. Nos igitur tacente verbo Dei ἐπέχομεν, hoc est, *assensum suspendimus*: etsi propter verba Gregorij Nysseni, quæ in extrema disputatione superiori expendebamus, negare certo possumus, in Iudaicis institutis tale quicquam fuisse. Baronij vero singularem prouidentiam licet hoc loco mirari: qui postquam corpora Deo dictarum virginum in ritibus Iudaicis inuenit, quæ nos inuenire non possumus; de tecto statim illis prospicit. Exspecto quam mox exorietur aliquis, qui cœnobia virorum & fœminarum in vrbe Ierusalem alicunde nobis exsculpat. Baronij sentētia siue potius Petri Canisij Iesuitæ, & aliorum, qui ante Baronium idem somniarunt; ab eiusmodi commento nō procul abest. Ait, circa Templum à Salomone exstructum cellas fuisse ter tricenas, siue nonaginta, alias aliis impositas: atque easdem cellas in Templo post reditum à Babylone exstitisse, probat è capite tertio Esdræ. Sed hæc probatio non satis firma: neque enim ibi dicitur expresse, quod vult Baronius. quin ex historia contrarium elicias. Nam auctor est Iosephus libro 15. cap. 14. Reges Persarum, Cyrum & Darium, quorum permissu surgebat illud ædificium, structuræ modum certum definiisse; μέτρα ait, τῆς δομήσεως ἔδοσαν, h.e. *dimensiones structuræ dederunt*: ac propterea defuisse illi in altitudine cubitos sexaginta vt prius æquaret. Sed coniecturas istas iam mihi mo-ramur. Concedimus nos etiam, in domo secunda, illā quoq; quam exstruxit Herodes, cellas, fuisse τριστέγους, id est, trium contignationum: etsi an fuerint cellæ nonaginta vt olim, dubito. Ioseph. Belli Iud. lib.5 cap.14. περὶ δὲ τὰ πλάγια ἐκ τοῦ κάτω ναοῦ, δι' ἀλλήλων ἦσαν οἶκοι τρίστεγοι πολλοί, καὶ παρ' ἑκάτερον εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πύλης εἴσοδος. τὸ δ' ὑπερῷον τούτους μὲν οὐκ εἶχε, παρ' ὅσον ἦν καὶ στενότερον, fortasse scribendum τοσούτους, *tot cellas non habuit*. non τούτους, *has cellas* superioribus, inquit cænaculis, non sunt tot cellæ adstructæ; quia illa pars angustior est, quam inferiores. Ruffinus tamen aliter & cum vulgo. Sic enim vertit. *Circa latera inferioris Templi multa erant membra peruia triplici tecto suspensa; & ad vtrumq; latus ad ea introitus à porta patebat. Desuper autē pars eadem membra nō habebat, quo minus erat angustior.* hoc est, angusta. sic tamen etiam in scripta lectione Ruffini offendimus. verum hęc obiter. In his igitur cellis fœminas Deo voti caussa oblatas separatim degere potuisse, ait Baronius. Atqui certum est, partem illarum cellarum destinatam fuisse ad custodiam rerū sacrarum, thesaurorum, vestium, suppellectilis, & annonæ: partem inhabitatā fuisse ab illis qui in Templo quotidie ministrabāt. Ac licet demus cellas fuisse nonaginta; tamen si cōsideres multitudinē ministrātium sacerdotum, Leuitarum, cantorum, ianitorum, cursorum & aliorū ministeriorum, apparet valde illos anguste habitasse. An igitur putabimus, inter tot millia virorum virgines Deo sacras habuisse suas monas? non sinit nos istud existimare superior ille Nysseni locus; ac ne honestas quidem publica id permittit. In Scriptura harum cellarū frequens habetur mentio. 3 Regum 6.v.5. tota illa ædificatio appellatur יציע quasi substructio, siue, ædificium muris ædis sacræ ad magnam altitudinem pertingentibus, quasi substratum. ibidem singulæ cellæ dicuntur צלעות סביב quasi dicas prominentes costas circa ædificium Templi. Scholiastes Salomon Iarchi, addit aliam appellationem תאנא quæ vox de illis cellis vsurpatur, vt 1. Re-

gum 14.28. In typo futuri ædificij, quod Dauid Salomoni exhibet 1. Paralipom. 28. vers.12 nominantur לשכות סביב cellæ circa Templum: atque ibi ostenditur cui vsui essent futuræ: nempe ad custodiam thesaurorum duplicis generis, domus Dei & rerum sacrarum. Ex libro Nehemiæ, & aliis locis apparet, ephemeriam Sacerdotum, quæ hebdomadis suæ vicem obibat, ibi habitasse; ibidemque pleraque rerum sacrarum reponi solita. De collegiis virorum aut virginum Deo seruientium & ex voto separatim viuentium, in tota Scriptura nihil. Apud Iosephum pagina 841. bis nominatur in descriptione Templi, ἡ γυναικωνῖτις, *gynaceum*, locus mulierum. fuerunt qui rem factam putarent, & virgines sacras ibi collocarent: sed horum cæcitatem iure castigat Baronius: nam Iosephus locum illum ita describit, γυναιξὶν ἴδιον πρὸς θρησκείαν χῶρον, *proprium fœminis locum ad cultum*, id est, dum sacris erant operatæ.

XXIII. Expenduntur exempla Baroniana Virginum Iudæarum Deo dicatarum. I. Iosaba Iorami Regis F. II. Mulieres in ostio Tabernaculi excubantes. Græca versio notatur. III. Anna prophetissa. IV. Virgines reclusæ in libris Maccabaicis. Mos veterum educandi virgines domi conclusas apud Iudæos & Græcos. Exponitur contra Baronium locus è 2. Maccab. αἱ κατάκλειστοι. Casaria. τὰ οἰκουρήματα.

APPAR. Num. LIII.

NVnc exempla consideremus virginum Deo dicatarum, quæ profert Baronius. Primum est Iosabæ filiæ Regis Ioram, quæ Ioasum Ochoziæ F. furentis Athaliæ oculis furtim surreptum, in templo clam habuit per sex annos. Historia extat secundo (Latinis quarto) libro Regum, cap. 11. vnde illam depromisit Baronius. sed in 2. Chronic. siue Paralip. cap. 22. vbi eadem repetitur, Iosaba hæc, siue Iosabeth, vxor fuisse dicitur Ioiadæ sacerdotis, ἀρχιερέως, h.e. *summi Pontificis*, vt semper vocatur Iosepho in ea narratione, lib.9. & certum est. Nihil autem in hac re fecisse Iosabam non conscio marito ostendit Iosephus, & confirmat Scriptura. nam pro eo quod in illo libro Regum, c.11 3. dicitur Ioasus fuisse annos sex אתה *cum ea* nempe Iosaba: in libris Chronicorum scriptum est אתם *cum eis*. videlicet Ioiada & eius vxore Iosaba. Vnde colligant Baronius, & alij Iosabam fuisse Deo dicatam, aliud nihihil video in tota hac narratione, præter voculam אתה male intellectam. putarunt enim ideo mansisse Iosabâ in æde sacra, quoniam erat ipsa Deo dicata. sed comparatio cũ altero loco quem attulimus, hoc potius docet; mansisse Iosabam in Templo, quia maritus ipsius Pontifex Maximus ibidẽ habitabat. Quare in isto quidem exemplo *Baronius* ἥμαρτεν, οὐκ ἔτυχεν, hoc est, *hallucinatus, non veritatem assecutus est.* Sequitur locus Exodi, capite 38. vers.8. vbi fit mentio mulierum excubantium in ostio tabernaculi. poterat Baronius alterum adiicere, 1. Samuel. 2.22. his duobus tantum locis Hebraicum verbum צבאות de fœminis vsurpatur, studio pietatis ad tabernaculum conuenientibus, vbi zelus pietatis & deuotio voce emphatica eleganter exprimuntur. Glossa vetus, Barbare quidem, sed apte, *circumexercituare tabernaculum*, hoc est, turmatim conuenire ad portam tabernaculi. Hebraicum verbum στρατεύεσθαι significat & militare. Fortasse, quia in Iudaico cultu choreæ interdum ducebantur, & saltationes celebrabantur, quarum sæpe in Scriptura mentio; eo verbo chororum ordinatio & separatio in varias cateruas, innuitur. Alibi de viris in Tabernaculo ministrantibus ponitur, vt Numer. 4. 23. vbi Seniores 70. exprimunt voce λειτουργεῖν. at in loco Exodi, quem paullo ante indicauimus, (si non est menda in Græca versione) צמים absurde legentes, pro צבים verterunt αἱ νηστεύσασαι, *quæ ieiunarunt.* Paulus similem deuotionem aliter denotat,

notat,

notat, cum iubet viduas, προσμένειν ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, 1. Timoth. 5. 5. *instare obsecrationibus orationibus, nocte & die.* Locum è libro Exodi, ita explicat paraphrasta Ionathan. *Et fecit concham aeneam, & basin eius aeneam. è speculis aereis mulierum verecundarum;* (honestarum;) *quo autem tempore veniebant ad orandum in porta tabernaculi conuentus, stabant iuxta oblationem eleuationis suae,* (eleuationem oblationis suae) *& laudabant & confitebantur: deinde reuertebantur ad viros suos & pariebant filios iustos, quo tempore purgatae erant à sordibus sanguinis sui.* habes hic prolixam descriptionem matronarum piarum, alternis rem diuinam & familiarem curantium: non, vt putat Baronius, quae Deo sacrae in eius cultu essent totae. Vox *excubabant*, minus commode vsurpata Latino interpreti, falsae opinioni videtur occasionem praebuisse. inde enim natus Baronij, & aliorum error, existimantium sacras intelligi foeminas, quę de Templo non recederent. Addit Baronius, *hoc institutum exstructo Templo non cessasse, sed magnifice auctum fuisse*: idq; exemplo confirmat Annae prophetissae; quae teste Luca II. v. 37. οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, νηστείαις καὶ δεήσεσι λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν, hoc est, *non discedebat de templo, ieiuniis ac deprecationibus seruiens die ac nocte.* Sed errat vehementer, existimans Annam Templum inhabitasse: est enim locutio petita è vulgo, qua denotatur assiduitas frequentandi loca sacra. Simile illud Pauli, quod modo afferebamus, *precibus immorari diebus ac noctibus*: pro, Deum frequenter atque assidue precari. Sic Lucae verba exponunt recte, Glossae auctor, Maldonatus, & alij interpretes. Vide amplius de hoc exemplo Exercitatione 2. 9. Sequitur locus è libris Maccabaicis: *Mentio habetur*, inquit Baronius, *& in libris Maccabaeorum de reclusis virginibus in Templo, quae procurrebant ad Oniam summum Pontificem.* Bene est: habemus iam Virgines reclusas, in populo Iudaico: non minus quam posteriora secula monachos & moniales ἐγκλείστους, h. e. *inclusas*, quorum in Ecclesiastica historia non infrequens mentio. Sed haec nugatoria sunt, & homine mediocriter docto indigna, nedum Cardinale Baronio. In 2. Maccabaico, capite secundo, narratur tumultus ingens Ierosolymis factus, cum Heliodorus vrbem esset ingressus, ad Templi thesauros Syriae Regi deferendos missus. Ait initio auctor, magnam fuisse ciuium omnium tota passim vrbe anxietatem: ἦν δ' οὐ μικρὰ καθ' ὅλην τὴν πόλιν ἀγωνία. h. e. *non erat exigua per totam vrbem anxietas:* versu 14. deinde oratorum more rem exaggerans, singulos ordines commemorat, Sacerdotes, vers. 15. Summum Sacerdotem, versu 16. & 17. ciues omnes, vers. 18. matronas nominatim, versu 19. priore parte. Ait illas in publicum progressas cultu lugubri, saccis succinctas more Iudaico. deinde addit de virginibus: αἱ δὲ κατάκλειστοι τῶν παρθένων, αἱ μὲν συνέτρεχον ἐπὶ τοὺς πυλῶνας, αἱ δὲ ἐπὶ τὰ τείχη τινὲς δὲ διὰ τῶν θυρίδων διεκύπτον. *Virginum quae erant conclusae, aliae ad vestibula & portas concurrebant, aliae ad parietes, quaedam per fenestras exerto collo prospectabant.* Hic nulla Templi, nulla Oniae summi Pontificis mentio: de suo igitur addit Baronius illa, *in Templo*, contra manifestam auctoris mentem. loquitur enim ille de omnib. vrbis totius puellis honestioris loci, quae educabantur in domibus parentum, & propriis sibi cubiculis, neq; prodire foras sinebantur. Docta Glossę quã dicunt ordinariam, auctor. VIRGINES QVAE CONCLVSAE ERANT, *id est, de domibus parentum non exibant, ratione verecundiae & pudicitiae virginalis: tamen in illa turbatione exibant praeter morem solitum currentes ad Oniam.* Sed Baronius alteram interpretationem magis probat, de qua sequitur ibidem. *Aliqui tamen exponunt hoc, dicentes, quod aliqua virgines nobiles prope Templum custodiebantur inclusae, vsque quo nuptui traderentur.* haec vero non est legitima interpretatio, sed friuola hariolatio: nonnihil, vt videtur, eo confirmata, quia Latinus interpres deprauatis vsus codicibus, Oniae summi Pontificis mentionem importunam in hunc versum iniecit. Graeca pla-

planissima sunt, neque potest dubitari Latina esse corrupta; non vtiq; culpa Interpretis aut librarij; sed vitio librorum, quibus ille est vsus. Cum Græcis libris consentit historia Gorionidæ, in descriptione huius tumultus, lib. 3. cap. 15. in editione Veneta. Virgines igitur κατάκλειστοι, hoc est, *conclusæ*, non sunt religionis caussa reclusæ; sed est honestiorum virginum epithetum, vt Grammatici appellant, perpetuum. Olim enim apud Iudæos, Græcos plerosque, & Romanos, virgines domi continebantur in propriis œcis, quos Græci appellant παρθενῶνας, cellas virginales; eratque ea pars gynæconitidis. Iccirco non minus apud poetas Græcos, quàm in libris Maccabaicis, virgines dicuntur κατάκλειστοι. Apud Hephæstionem extat hoc Lyrici poetæ fragmentum:

Ἡ παῖς ἡ κατάκλειστος,
Τὴν οἱ φασὶ τεκόντες
Ἐυνάιους ὀαρισμοὺς
Ἔχειν ἴσον ὀλέθρῳ.

hoc est, *Puella inclusa cuius, dicunt parentes, in lecto colloquia perniciem coarguere.* Alludit fortasse ad hunc morem auctor Sapientiæ Sirach, cum 42. v. 10. ait, θυγάτηρ πατρὶ ἀπόκρυφος ἀγρυπνία. *Filia est patri suo caussa occulta vigilandi*, siue, anxie & sollicite viuendi. Sed magis ad rem facit, quod virginem Hebræi appellãt עלמה quasi dicas absconditam κατάκλειστον. Vnde Hieronymus in Quæstionibus, siue Traditionibus Hebraicis: ALMA, *quod interpretantur abscondita, id est, virgo nimia diligentia custodita.* Multa de hoc instituto Iudaico scribit Philo in libro De legibus in specie. & apud incertum illum auctorem Tragœdiæ; *Christus patiens*; B. Virgo rationem vitæ suæ explicans, hoc primum dicit; domi se mansitasse, ne male audiret, more illarum quæ foras amant prodire:

Πρῶτον μὲν οὖν γε κἂν προσῇ, κἂν μὴ προσῇ,
Ψόγος γυναιξὶν, αὐτὸ τοῦτ᾽ ἐφέλκεται
Κακῶς; ἀκούειν, εἴ τις οὐκ ἔνδον μένει.
Οὗπερ πόθον παρεῖσ᾽, ἔμιμνον ἐν δόμοις
Εἴσω μελάθρων.

hoc est, *Primum igitur siue adsit, siue non adsit vituperium mulieribus, ipsum hoc contrahitur male audire, si qua intus non manet. Cuius euitandi desiderio manebam domi intra atria.* Contra, scortum aliquot locis in Targumim appellatur נפקת ברא *exiens foras.* Vide Eliam in Thisbi. Apud Græcos scriptores virgines θαλαμευόμεναι dicuntur, quæ in thalamis conclusæ educabantur, hoc est, αἱ κατάκλειστοι. B. Chrysostomus homilia priore de Anna Samuelis matre; τῶν θαλαμευομένων παρθένων μᾶλλον ἡμῖν οἱ νέοι φυλαττέσθωσαν, hoc est, *ex iis, quæ thalamo concluduntur, virginibus diligentius iuuenes custodiantur.* Notus est versus Euripidis in Oreste;

Εἰς ὄχλον ἕρπειν παρθένοισιν οὐ καλόν.
Foras puellæ vt prodeant, parum decet.

Apud solos Corinthios vox κατάκλειστος alio sensu vsurpata fuit, si vera est Hesychij obseruatio. Κατάκλειστοι ἐν Κορίνθῳ ἑταῖραι τινές, hoc est, *Conclusæ Corinthi amasiæ quædã*, quod de hierodulis Veneris interpretor, ex illis quæ scribit Strabo. Quemadmodum autem virgines suas inclusas domi seruabãt veteres; sic etiam matronas illas laudabant, quæ pedem domo raro efferrent. Græci οἰκουροὺς & οἰκουρικὰς, Latini *Casarias* dixerũt: nec multo aliter accipit vocem חנרה Cimchi, Ierem. 6. 2. Apud poetas Græcos οἰκουρήματα sunt vxores. Euripides in Oreste: εἰ τ᾽ ἔνδον οἰκουρήματ᾽ οἱ λελειμμένοι φθείρουσιν, hoc est, *Si intus vxores ii, quæ relicti sunt, corrumpunt.* Ambrosius, qui scribit *templo Ierosolymitano virgines fuisse deputatas*, è falsa auditione hoc acceperat, non è Scripturis, aut vllo fide digno scriptore. Sed plus illi hac in parte tribuere non debemus, quam cum alibi scribit, Zachariam patrem Iohannis Baptistæ summum fuisse Pontificem.

XXIV. Quid veterum nonnullos impulerit, vt B. Virginem votum virginitatis fecisse affirmarent. Opus ex voto magis meritorium Scholasticis. De verbis Mariæ, Virum non cognosco. *Patrum obseruatio super diuersa conditione Christianorum & eorum*

qui sub Lege vixerunt. An Maria vita secundum sublime propositum prima exemplum dederit. Iosephum voti conscium fuisse, si Maria, cum nupsit, voto virginitatis fuit adstricta.

Appar. Num. LVI.

Beatissimam Mariam votum virginitatis fecisse, prius etiam, quam Iosepho desponderetur, pro certo affirmat Baronius, & cum eo multi alij; neque magis de eo dubitari sinunt, quam de alio quouis religionis Christianæ articulo. Non est dubium, primos huius sententiæ auctores ex admiratione Deiparæ, & prona in eius honorem voluntate, ita sensisse. Meminerant statum virginitatis à Paulo ante poni vitæ coniugatæ, quia cælibes μεριμνῶσι τὰ τοῦ Κυρίου, *in reb. Domini occupantur*, 1. Corinth. 7. v. 32. quo nihil beatius. Quare etsi nemo vere Christianus negabat, & ante partum, & in ipso partu, & post partum τὴν θεοτόκον, hoc est, *Deiparam*. Virginem mansisse: ne tamen videretur Maria iis inferior, quæ virginitatem proposito colunt; existimarunt interesse gloriæ ipsius, vt dicerent, illam ἄγαμον γάμον, hoc est, *innuptas nuptias*, contraxisse. Auxit eam opinionem sententia Scholasticorum, docentium, bonum quod fit ex voto laudabilius esse & magis meritorium, quam quod *fit sine voto*, vt concludit Thomas in Secunda Secundæ, quæst. 88. artic. 6. Quando hæc opinio ceperit, incertum est. Vetustissimus auctor apud quem hodie illam legimus, est Gregorius Nyssenus, in homilia de natiuitate Domini. Sed neque ille ex professo tractat eam quæstionem; neque vehementer, vt videtur, affirmat. Expressius multo B. Augustinus in lib. de virginitate, & postea multi alij. Et Nyssenus & Augustinus vrgent Deiparæ responsionem, *Virum nō cognosco*. quod argumentum mihi quidem videtur non esse adeo contemnendum. Nam quod nonnulli obiiciunt, nullum neque exemplum extitisse, neque præceptum, quod Mariam impelleret ad tale propositum suscipiendum: fortasse possit responderi verbis Chrysostomi in Matthæum, homil. 4. ἔδει τῆς χάριτος παραγινομένης πολλὰ λοιπὸν εἶναι τὰ σημεῖα τῆς πολιτείας. *aduentante gratia oportebat multa existere signa vitæ secundum sublime propositum instituta.* Consentiunt enim Patres, nostram hodie conditionem qui sub lege Gratiæ viuimus, longe diuersam esse ab illorum conditione, qui sub Lege Mosaica vixerunt. Illos enim, vix prima elementa pietatis doctos, ad multa præstanda non fuisse adstrictos, quæ à nobis in hac plena luce & cœlestium mysteriorum tanta cognitione, iure merito exiguntur. Tractant sæpe hoc argumentum pij Patres, vt Irenæus libro quarto, capite quadragesimoseptimo. Tertullianus De pudicitia, capite sexto. B. Augustinus De sermone Domini in monte, libro primo: *Si quæritur quid significet mons, bene intelligitur significare maiora præcepta iustitiæ, quia minora erant, quæ Iudæis data sunt. Vnus tamen Deus per sanctos Prophetas & famulos suos, secundum ordinatissimam distributionem temporum, dedit minora præcepta, populo quem adhuc timore alligari oportebat; & per Filium suum maiora, populo quem charitate iam liberari conuenerat.* Sed supra omnes eximius & assiduus in hac admonitione Chrysostomus. In Genesin, homil. 66 τὰ τῆς φιλοσοφίας ἐπετάθη μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, *post Christi aduentum ratio est intensa vitæ bene degēdæ.* in nonum Psalmum: ἐν τῇ παλαιᾷ σύμμετρα ἦν τὰ σκάμματα· τῆς δ' ἐν τῇ καινῇ πόῤῥω ταῦτα φιλοσοφίας, *in veteri lege, scammata respondebant viribus tunc hominum: sed hoc procul abest ab ea viuendi ratione quam docemur in lege noua.* & passim apud illum leges, ἐν τῇ καινῇ πρὸς μακρότερα ἐκλήθημεν σκάμματα, h. e. *in noua* (lege) *ad lōgiora vocati sumus scammata, i. e. exquisitiorem viuendi rationem.* vel, πρὸς μείζονα ἀπεδύσαμεν σκάμματα, aut πρὸς ὑψηλοτέραν ἀναβαίνομεν κορυφὴν, h. e. *ad altiorem ascendimus verticē.* h. e. μείζονα ἀπαιτούμεθα, *maiora à nobis exiguntur*, vt lōquitur in Genes. hom. 4. & in Ioh. 14. ὅσῳ μείζονος ἠξιώθημεν τιμῆς, τοσούτῳ

καὶ πλεί-

καὶ πλείονος ἀρετῆς ἐσμὲν ὀφειλέται, *quo maior est honos quo nos Deus est dignatus, eo maioris virtutis sumus debitores.* Lege totã illã homiliam, & τὸ ἠθικὸν 72. item libellum De virginitate, capitibus præsertim 30. & 44. & 83. & similes locos, vbi hoc argumentum vir diuinus tractat accurate. Quid igitur in eo impietatis, si dicamus sanctissimam Virginem, gratia quadam singulari à Deo ornatam, eius quam Patres vocant ὑψηλὴν πολιτείαν, *sublime propositum*, iamiam instante tempore gratiæ, post-venturis hominibus exemplum præbuisse? Ministerium illud omnem superans admirationem, cui Deus æternus ab æterno ipsam destinarat, virtutem & sanctimoniam desiderabat, quæ omnem comparationem longe superaret. Hæc etsi vere, nisi fallor, & pie dici possunt; de voto tamen virginitatis ante nuptias à Maria facto, temere veteribus, qui ista prodiderunt, non ausim equidem assentiri. Non enim communis omnium ea fides fuit, à primis accepta: sed paucorum tantum coniectura, multo post nata. Honorare illi Virginem voluerunt: sed potestne maior honor illi tribui, quam si vita ipsius demonstretur cum doctrina Filij penitus consensisse? Non consentit cum doctrina Christi, vt quæ vouerit virginitatem viro nubat, qui voti non sit conscius & approbator, 1. Corinth. 7.4. & 5. Quare Maria cum Iosepho nupsit, vel voto adstricta non erat; vel Iosephum habuit consentientem: quæ etiam subtilissimi Thomæ fuit sententia, & plurium aliorum. Glossa vetus ad locum Lucæ: QVIA VIRVM NON COGNOSCO, id est, *non cognoscere propono. Secundum enim quod dicunt Doctores Catholici beata Virgo antequam desponsaret Ioseph, habuit obseruantiam castitatis virginalis in desiderio: non tamen sic vouit expresse: sed cum postea Deo ordinante esset ei desponsata qui erat in simili proposito, simul emiserunt votũ.* Erat optandum vt intra hos saltem fines humana curiositas se contineret: multo autem magis, vt omnium seculorum Theologi diuinum Epiphanij dictum memoria sibi elabi ne paterentur; ἴση βλάβη τῶν κατευτελιζόντων τὴν ἁγίαν παρθένον, τῶν τε ὑπὲρ τὸ δέον δοξαζόντων, *par detrimentum veræ religioni afferunt, illi qui vilem habent beatam Virginem, & illi qui vltra fas gloriam illius adaugent.* Verum de his serio, propitio numine, inferius.

XXV. Baronij curiosa obseruatio super die conceptionis Iohannis Baptistæ. Iosephi Scaligeri super vicibus ephemeriarum Sacerdotalium erudita obseruatio. Natalis Baptistæ diuerse olim obseruatus. Quid potissimum spectarit vetus Ecclesia cum dies festos instituit.

APPAR. Num. LXVIII.

BEnignam sui traducendi materiam præbet Baronius, cum non contentus annum & mensem conceptionis Iohannis Baptistæ tot notis insigniisse, etiam certũ diem designat: octauo Kal. Octobris fuisse conceptum, post æquinoctium, solemnis ieiunij tempore. nam quæ ista est πολυπραγμοσύνη, h.e. *curiositas*? quæ illaudabilis cupiditas laudis, ea profiteri certo te scire, quæ nulla humana industria potest inuenire. Non hoc Baronium Scriptura docuit: cuius diuina verba reuocare ipsum ab hac curiositate debuerunt. μετὰ δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας συνέλαβεν Ἐλισάβετ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, hoc est, *post hos autẽ dies concepit Elisabet vxor ipsius.* impleuit Zacharias, inquit, septem dies sui ministerij; deinde abiit domum. post istos dies concepit Elisabet eius vxor. Nulla hic certa dies: quam velle indagare, otio est abundare: prodere tanquam certo inuentam, seriam historiam in fabulas mutare. Melius fecisset Baronius, si obseruationem Iosephi Scaligeri nõ contempsisset, quæ certam rationem docet perueniendi ad notitiam illius temporis, quo sacro ministerio suo Zacharias est functus. Nam quum inuiolata semper fuerit seruata orbis hieratici reuolutio; quia constat ephemeriam Ioiarib iniuisse munus suum die 22. Nouembris, anni quatermillesimi.

mi, quingentesimi, quadragesimi noni periodi Iulianæ; neque dubium est, ephemeriam Abiæ fuisse ordine octauam: ex his colligit Scaliger, anno eiusdem periodi 4710. ephemeriam Abiæ ministerium suum iniuisse die 21. Iulij. vnde sequitur, verba Euangelij de Zacharia, Luc. 1. 23. ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, *impleti sunt dies ministerij eius*, de vicesima octaua Iulij esse accipienda. deinde Zacharias domum repetiit. *Post hos autem dies concepit Elisabet vxor eius*, ait Euangelista. Hanc obseruationem sane elegantem & scitu dignam, è fontibus Scripturæ deriuatam, & perpetua Iudæorum obseruantia firmatam, multis explicat Iosephus Scaliger primus illius auctor, in Appendice ad libros De emendatione temporum; & in Canonibus Isagogicis, pagina 297. Legant studiosi vtramq; illam disputationem: non pœnitebit operæ. Scaligeri sententiam mirifice confirmat consuetudo Ecclesiæ Alexandrinæ; quæ natiuitatem Iohannis Baptistæ primis temporibus solemnitatis illius introductæ celebrauit, die Aprilis 23. qui erat illis dies mensis Pharmuthi 28. vt est auctor Cyrillus in homilia eius argumenti. Nec quenquam moueat, quod non congruit hæc animaduersio obseruationi Ecclesiæ Romanæ & Græcæ, quæ à multis seculis natalem Prodromi celebrat die 24. mensis Iunij. Nam quia non statim simul cum nascente Ecclesia, sed aliquanto tempore post, initium habuit mos celebrandi natales Sanctorum: nemo pius mirari debet, in tantis primorum temporum persecutionibus, memoriam rerum præteritarum ita exacte seruari non potuisse, quin variæ opiniones super eadem re, persæpe existerent. Hoc adeo verum est, vt etiam de natiuitate & passione Domini, variæ admodum sententiæ in Ecclesia olim extiterint: quibusdã natum prodentibus sexto Ianuarij, quibusdam decimonono Aprilis: aliis 19. Maij: nonnullis mense Septembri; plerisque 25. Decembris. Postea igitur cum cepta est in Ecclesia celebrari memoria non solum Domini IESV, sed etiam B. Virginis, Apostolorum, Martyrum, & aliorum Sanctorum; videntur pij Patres non tantam verorum natalium curam sæpe habuisse: quantum id studuisse illos constat, vt dies solemnes ex ritib. Paganorum, in meliorem vsum conuerterent. Religionem enim Christianam facilius admissum iri sperabant, si eadem opera impias Gentium solemnitates delerẽt, & nouas instituerent, quæ ad veri Dei cultum pertinerent. Quare nihil vetat quominus, salua reuerentia, quæ priscę Ecclesiæ debetur, de veris Sanctorum natalibus hodieq; possit quęri. Vide Baronij non dissimilem obseruationem, in anno 31. 34.

XXVI. Docetur aliquot exemplis, quam grauiter interdum soleant pij Patres in rebus historicis hallucinari. Zacharias P.M. Herodes æqualis Ptolemæi Philadelphi. Christus tricesimo ætatis anno passus: prædicauit vnum annum. Clementis locus animaduersus. Claudius inter Imperatores omissus. Publicani Ethnici. Zeno Stoicus Romæ. Iudæorum cum Romanis coniunctio. Abraham & Iudæi Persæ. Æquitas in talibus, debita Patribus.

APPAR. Num. LXIX.

Hominem occisum occidit Baronius, cum paratu tanto Patrum illorum sententiam refellit, qui Zachariam Iohannis Baptistæ patrem prodiderũt fuisse summum Sacerdotem. Nam cui non dictus Hylas? aut quem iam mediocriter doctum inuenias, cui in ea re monitore sit opus? Neque vero cuiquam hodie in tanta literarum luce potest esse ignotum; eiusmodi hallucinationes historicas in Patrũ sanctissimorum scriptis & crebras reperiri, & valde interdũ miras. Vt cũ Iustinus Martyr in Apologia 2. regnasse ait Herodem in Iudæa, quando Ptolemæus Philadelphus libros Legis vertẽdos

curauit: qui tantus est siue prochronismus, siue metachronismus, vt oculis meis cum illa lego vix credam. Cum Clemens Alexandrinus in 1. Strom. Christum anno ætatis trigesimo passum, prædicasse annũ dumtaxat vnum: quod etiam repetit libro 7. vbi hoc amplius, scribit sic: ἡ τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν παρουσίαν διδασκαλία, ἀπὸ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου Καίσαρος ἀρξαμένη, μεσούντων τῶν Αὐγούστου χρόνων τελειοῦται, h. e. *Domini secundum aduentum doctrina, quæ ab Augusto & Tiberio incepit, medijs Augusti temporibus finitur.* hoc vero ænigma est inexplicabile, nisi refingas hoc pacto sententiam, cum erudito interprete: ἀπὸ Αὐγούστου χρόνων ἀρξαμένη, μεσούντων τῶν Τιβερίου χρόνων τελειοῦται, h. e. *cum ab Augusti temporibus incepisset, medijs Tiberij temporibus finitur.* & tamen non parua adhuc restat indiligentia in voce μεσούντων. non potest enim Dominus dici passus medio Tiberij principatu, qui anno imperij illius 18. vel vt alijs placet 19. cruci est affixus. Cum Tertullianus aduersus Iudæos enumerans Roman. Imperatores ad Vespasianum, omittit Claudium penitus; Christum autem ibidem ait passum, anno Tiberij 15. duob. Geminis Coss. Cum idem scriptor publicanos in Euangelio putat fuisse Ethnicos: de quo Hieronymus in epistola ad Damasum. Cum Epiphanius Zenonem Stoicæ sectæ auctorem Romæ prius vixisse scribit, quam Athenas veniret: & an duo fuerint Zenones dubitat, hic & alius Eleates. Idem aduersus Anoetos disputans, annum quo natus Iesus, vocat 29. τῆς Ἰουδαίων πρὸς Ῥωμαίους συναφείας, *coniunctionis Iudæorum cum Romanis.* Nam ait, Augustum annos 13. imperasse πρὶν ἢ τὴν Ἰουδαίαν συναφθῆναι τελείως Ῥωμαίοις, *priusquam consummaretur Iudæa cum Romanis coniunctio*: quod accidisse scribit anno imperij Augusti quarto vel circiter: prius tamen intercessisse aliquam inter Romanos & Iudæos societatem, ipse appellat, συμμαχίαν πεμπομένην; hoc est, *societatem missam*: item, ἐπίτροπον καθεσταμένον καὶ μέρη φόρων, hoc est, *præfectum constitutum, & partes tributorum*, ante quinque annos plus minus: donec deficiente duce è Iuda Herode ἐξ ἐθνῶν, *è Gentibus* constituto, Iudæa penitus subiugata & tributaria planissime est effecta: τέλεον παρεδόθη, καὶ ὑπόφορος γεγένηται τελειότατα. quæ omnia vnde habuerit Epiphanius nescio: & quantum illis per ipsius historiæ veritatem tribui debeat, doctorum esto iudicium. Cum Beatus Chrysostomus Abrahamum de Regibus Persarum triumphasse, tot locis scribit; vt in epistolam ad Romanos, homilia 31. ad Corinth. 1. homilia prima & vicesimasexta, vel cum scribit idem Abrahamum Persis maioribus esse ortum: vt homilia 15. in ARa: Ἀβραὰμ προγόνους Πέρσας εἶχε, hoc est, *Abraham maiores Persas habuit.* mox: τὸν ἐν Πέρσαις, καὶ τοσοῦτον ἀπέχοντα, τοῦτον ἔφησε κύριον τῆς Παλαιστίνης ποιήσειν, hoc est, *In Perside* (habitantem) *& tam longe dissitum, hunc dixit se Palæstinæ dominum effecturum.* quare etiam Iudæos pronunciat ibidem à Persis oriundos: εἰ τις ἀκριβῶς ἐξετάζοι, Πέρσαι εἰσὶν οἱ Ἰουδαῖοι, hoc est, *Si quis accuratius rimetur, Persæ sunt Iudæi.* Huius generis hallucinationes innumeræ quum in Patrum scriptis occurrant; neque illorum imperitia superstitione mixta est ferenda, qui modeste indicari tales næuos pati non possunt: neq; rursus illorum inhumanitas, ac pene dixerim impietas, qui infestis animis monumenta Sanctorum virorum tractant, & propter humanos istiusmodi lapsus sese efferunt, illos deprimunt. Porro de Zachariæ sacerdotio, functione, & sortitione, multa lectu dignissima ex Hebræorum libris Iosephus Scaliger erudite obseruat, in vtraq; illa quarum ante memini, diatriba.

XXVII. Tempus conceptionis Domini obscure Baronio indicatum. Spondanus Epitomator notatur. An eodem tempore primus homo formatus. Quæstio de momento conceptionis. Vrbs Iuda in montanis. Eusebij locus è libro non edito.

Ap-

APPARAT. Num. LXXVI.

BAronius de tempore loquens quo humanam naturam in vtero Mariæ Verbum Deus aſſumpſit, contigiſſe id ait, *Augusti Imperatoris anno ab inito per menſes fere quatuor Triumuiratu quadrageſimo*. vellem magis perſpicue rem tantam expreſſiſſet. Non enim capient omnes quid ſibi velit. quin aliquis non iniuria quæſierit an hæc Latina ſit oratio. nam *magiſtratum inire per quatuor menſes*, quo exemplo dicatur, cupio doceri. Voluit autem hoc: Quando Christus eſt conceptus, annos Auguſti præteriiſſe, ſi ab inito Triumuiratu numerentur, 40. & fere menſes quatuor. hoc verum eſt: nam dies duntaxat deſunt tres pleno τετραμήνῳ, hoc *quatuor menſium ſpatio*. Eſt obſeruatio vera: quam tamen Baronii Epitomator Spondanus, quia non intellexit, prætermiſit. Vtinam aliam potius prætermiſiſſet, quæ animum illius erga Regem Chriſtianiſſimum qualis ſit, manifeſto produnt. Quod addit Baronius, Chriſtum conceptum eſſe *octauo Kalend. Aprilis, eadem die, qua primus homo formatus eſt Adam*, curioſitatis plus habet quam ſoliditatis. Nam in æquinoctio verno & ſigno Arietis, menſe Niſan, mundum fuiſſe conditum, non omnes aſſentiuntur; multis contendentibus id factum in autumnali æquinoctio, Sole in fine Virginis, vel in principio Libræ, vt ait Abulenſis ad caput 1. Geneſeos. Atq; hæc opinio, vel teſte Pererio, videtur & numero & pondere argumentorum firmior. Poſt Pererium id ipſum nouis epicheremaſin iuit confirmatum Joſephus Scaliger in quinto De emendatione temporũ: docens, primam diem τῆς ἑπταημέρου, hoc eſt, *ſeptimanam mundi primam*, fuiſſe feriam primam 26. Octobris, neomeniam Zygonos, quartamdecimam Phamenoth Ægyptiaci, triceſimam Tiſri. Adde quod nõ omnes qui æquinoctio verno rerum initium attribuunt, de viceſimo quinto die Martii conſentiunt; multis enim illorum placet, & Adami veteris creationem, & noui ἀνθρώπου σταύρωσιν, hoc eſt, *crucifixionem*, in eandem incidere diem, decimum Kalend. Aprilis. alii aliter cenſent; vel potius coniecturas alias in medium proferunt. Quare præſtat ἐπέχειν, hoc eſt, *aſſenſum ſuſpendere*. Quæſtionem vero de momento conceptionis Chriſti, penitus eſſe omiſſam à Baronio in tanta diligentia, nonnihil miror. eſt enim elegans, nec plane curioſa, vt verba Euangeliſtarum recte capiantur. Tres ſuper eo magnorum auctorum ſententias inuenio. Prima eſt eorum qui ante vel potius ſub ipſam ſalutationem ab angelo factam concepiſſe Mariam putant: quod videntur exiſtimaſſe ij omnes, qui plenitudinem gratiæ, propter quam Virgini dictum eſt ab Angelo, χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ σοῦ, *Aue gratia plena; Dominus tecum*: interpretati ſunt de Chriſto iam concepto, & iam corpus Mariæ inhabitante. ſed obſtat huic opinioni, quod etiam poſt hæc verba futurum tempus vſurpat Angelus, cum ait, *concipies vtero*. Alii igitur cenſent ſimul B. Virginem & auribus accepiſſe vocem Angeli dicentis *concipies*, & in vtero concepiſſe: nam etſi dixit ille, συλλήψῃ, *concipies*, non, συλλαμβάνεις *concipis*: voculam tamen ἰδοὺ *ecce* vrgent, & inſtans tempus eo volunt ſignificari. Nicephorus Calliſtus, lib. 1. cap. 8. *Simul cum ea ipſa Gabrielis voce, intranſibiliter æternum & anteſeculare verbum Dei deſcendit, & conditionem naturamque noſtram ſubijt*. Tertia eorum ſententia eſt; qui concepiſſe Virginem aiunt, ea quidem hora qua dicta illi hæc ſunt ab Angelo, at non eodem momento, verum quando voluit Deus: fortaſſe, aiunt iſti, illico poſt abſolutos Angeli ſermones. rationem afferunt geminam: quia dixit Angelus, *concipies*: & quia verba poſt hanc editam vocem prolata ab Angelo, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν, *vocabis nomen eius Ieſum*, dicuntur à Luca fuiſſe pronunciata ante conceptionem, capite II. 21. Theophylactus in caput alterum Lucæ: Σημείωσαι, ὅτι οὐχ ἅμα τῷ εἰπεῖν τὸν ἄγγελον, Ἰδοὺ συλλήψῃ, ἤδη συνελήφθη ὁ κύριος· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, ὅτε ἠθέλησεν. Ὅρα γοῦν, τί λέγει ἐνταῦθα, τὸ κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου περὶ τοῦ συλ-

ληφθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ κοιλίᾳ· καὶ ἀπ' αὐτῆς δὲ τῆς λέξεως δείκνυται τοῦτο· οὐ γὰρ εἶπεν, ἰδοὺ συλλαμβάνεις· ἀλλ' ἰδοὺ συλλήψῃ· ὥστε ἐκ τούτων ἔστι συλλογίσασθαι, ὅτι τῇ ὥρᾳ μὲν ἐκείνῃ συνελήφθη ὁ κύριος· οὐ μὴν αὐτῇ τῇ στιγμῇ, καθ' ἣν ὁ ἄγγελος ἔλεγεν· ἀλλὰ τυχὸν ὅτε συνετέλεσε τοὺς λόγους, hoc est, *Significatur, quod non illo ipso tempore, cum dixit angelus, Ecce concipies filium, conceptus est Dominus: sed post hac, quando voluit. Vide enim, quid dicat illic, quod vocatum est ab Angelo priusquam conciperetur in vtero. Et ex ipsis verbis hoc demonstratur: non enim dixit, Ecce concipis: sed, ecce concipies. Quare ex his licet colligere, quod illa quidem hora conceptus sit Dominus: non autem eo ipso momento, quo angelus dixit: sed forsitan postquam consummauit sermonem.* Vrbs Iuda in montanis sita, cuius meminit Lucas, I. 39. est Cariath-arba, siue Chebron, vrbs sacerdotalis. Primus hoc erudite obseruauit V. CL. Theodorus Beza; cui Baronius merito assentitur. ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται. hoc est, *bonus autem & ille, qui bene dicenti paret.* nam reperti sunt quidam virulentissimi & maledicentissimi homines, vel hominum potius portenta, quos liuor impediit, ne probarent quod rectum erat. Subiiciam de hac vrbe locum Eusebii è libro qui inscriptus, Περὶ τῶν τοπικῶν ὀνομάτων ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ, *De nominibus locorum in Scriptura diuina*, seruatur in Christianissimi Regis instructissima Bibliotheca. Ἀρβὼ, αὕτη ἐστὶ Χεβρὼμ, κώμη νῦν μεγίστη, μητρόπολις οὖσα τὸ παλαιὸν τῶν ἀλλοφύλων, καὶ Γιγάντων οἰκητήριον· καὶ βασίλεια μετὰ ταῦτα Δαυίδ· κεκλήρωτο δὲ φυλῇ Ἰούδα, καὶ πόλις ἦν ἱερατικὴ, μία τῶν φυγαδευτηρίων. Αἰλίας ἐκ νότου διεστῶσα σημείοις β πρὸς εἴκοσιν· ἡ δρῦς Ἀβραὰμ καὶ τὸ μνῆμα αὐτόθι θεωρεῖται καὶ θρησκεύεται ἐπιφανῶς πρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡ τερέβινθος, καὶ οἱ τῷ Ἀβραὰμ ἐπιξενωθέντες ἄγγελοι. πρότερον δὲ Ἀρβὼ καλουμένη, ὕστερον ἐκλήθη Χεβρὼμ, ἀπὸ Χεβρὼμ ἑνὸς τῶν υἱῶν Χαλὲβ, ὡς ἐν Παραλειπομένοις. hoc est, *Arbo, hæc est Chebrom, vicus nunc maximus, metropolis olim populorum diuersi generis, & Gigantum habitaculum: & postmodo regia sedes Dauidis. Sorte autem obtigit tribui Iuda, & vrbs fuit sacerdotalis, vna ex ciuitatibus refugij. Hierosolymis versus Austrum distat miliaribus vigintiduobus. Quercus Abraha, & monumentum illic cernitur, & colitur manifeste ab inimicis terebinthus, item ab Abrahamo hospitio suscepti Angeli. Cum autem prius vocaretur Arbo, postea vocata est Chebrom, à Chebromo, qui fuit vnus è filiis Chaleb, vt legitur in libris Paralipomenon.* hactenus Eusebius.

XXVIII. Baronij æstuatio in quæstione de censu per Quirinium acto. dictum eiusdem incautum. Scripturæ sunt αὐτόπιστοι. Ostenditur Baronij iniquitas in ferenda de viro docto sententia. Sacros codices Critici pumicis interdum opus habere probatur.

APPARAT. Num. LXXX.

SEQVITVR nobilis quæstio de censu per Quirinium acto: vbi cernere est Baronium, ceu in alto luto misere sese iactantem, quiduis potius, quam quod ad rem faciat comminisci. Accusat Iosephum scriptorem præstantissimum, quod Euangelio contradicat. Id vero quo iure faciat, mox viderimus. Eusebium reprehendit, qui locum Josephi cum Lucę verbis comparauit, quasi eadem historia ab vtroq; describeretur. Istud quidem recte: nisi quod hominis erat ingenui, non dissimulare, plures viros doctos idem ante ipsum monuisse. Quare inter hallucinationes Patrũ de quib. paullo ante dicebamus, ponatur licet ista Eusebii, sane insignis. Nimium vero Josepho tribuit mox Baronius, cum aliud agens sic loquitur: *Iosephum in his quæ ad tempus spectant, Lucæ contradicere certum est; vsque adeo, vt illius assertione historiam à Luca conscriptam in dubium reuocari sit necesse.* quid audio? propter Iosephum vacillabit diuinorum oraculorum fides? Ἄττα γέρον, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων; h. e. *Macte senex, cuiusmodi vox è septo dentium tibi elapsa est?* nefas dictu: nefas cogitatu. Esto; repugnet verbo Dei Josephus. repugnent,

gnent alii scriptores vniuersi: ipse si lubet, aut potest, mundus totus consentiens illi contradicat: ipsum tamen, per se αὐτόπιστον, hoc est, *cui per se fides habenda est*, labefactari aut in periculum vocari non debet, non potest: non certe apud homines sobrios, & cognitione cœlestis veritatis, vel leuissime imbutos. Hanc de Scripturarum sacrosancta Maiestate persuasionem, quum nemo altius vnquam imbiberit, quam illi quos Baronius familiari sibi antiphrasi Nouatores amat appellare; non mediocriter sum admiratus, cum ista legerem, quæ statim subiiciuntur: *esse quosdam Nouatores qui Iosepho Iudæo plus tribuant, quam Euangelio à Luca conscripto*. Equidem quos iste intelligat Nouatores, penitus ignoro: nullus enim vnquam è Protestantium numero mihi lectus, qui eo væsaniæ ac furoris prorupisset.

Si quis tamen vel eorum qui fuerunt, vel eorum qui iam sunt, tantam insaniã in aninit, *Tros Rutulusue fuat, pariter det sanguine pœnas*. Sed videtur Baronius viris illis de quibus sentit, insignitam facere iniuriam; verba illorum parum Christiane, in deteriorem partem interpretans; quum ipsi hoc solum dixerint, suspectum esse illo loco Euangelistæ codicem, alicuius mendæ à librariis admissæ, propter manifestam pugnam cum historia, quam rationes multæ suadent esse veram. Et memini sane Theodorum Bezam olim in primis Annotationum suarum editionibus, simile quid scripsisse: qui tamen postea, vel re diligentius expensa, vel ab alio monitus, sententiam mutauit, neque passus est prioris coniecturæ vllum in posterioribus editionibus extare vestigium.

Verum esto; dixerit Beza, siue quis alius Protestantium, videri locum esse corruptum: Si tamen modeste hoc & sine pertinacia ab eo scriptum; nulla fuit omnino caussa cur tam inhumane à Baronio exciperetur: nedum vt aduersus vniuersos quos vocat Nouatores tragicas eiusmodi querelas excitaret. Non enim exemplo res caret virorum magnorum, qua veterum, qua recentiorum. In Matthæi capit. 16. vers. 17. & Johannis cap. 21. vers. 15. vtrum sit legendum Βαρ-Ιωνᾶ, an Βαρ-Ιωαννᾶ vetustissimi librorum sacrorum interpretes dubitarunt: nec dubitauit magnus Hieronymus scribere sic; *Volunt scriptorum vitio deprauatum, vt pro Bar-Iohanna, hoc est, filius Iohannis, Bar-Iona scriptum sit, vna detracta syllaba.* Idem scribit & Isidorus, Originum libro septimo. Idem Hieronymus Matthæi cap. 3. vers. 3. vocem Ησαΐου, hoc est, *Esaia*, adulterinã pronuntiat, & similes deprauationes se alibi obseruasse scribit. *Nos*, ait, *nomen Esaiæ putamus additum, scriptorum vitio, quod & in aliis locis probare possumus.* In 16. capite Marci, quidam è veteribus integrum versum nonum induxerunt, vt refert Gregorius Nyssenus, in libro de resurrectione Christi altero. Idem Nyssenus versui secundo illius capitis, vocem ἔτι præponit, quam è suis libris iam tum quidam sustulerant; neque extat hodie in nostris codicibus. In posteriore ad Timotheum 4. 10. lectionem quæ hodieque obtinet, Γαλατίαν, hoc est, *Galatiam*, Epiphanius reprehendit contra Anoetos, vt errore quorundam introductam: ipse corrigit Γαλλίαν, hoc est, *Galliam*. Matthæi cap. 27. vers. 52. Glycas historicus αὐτῶν, hoc est, *ipsorum*, emendat pro αὐτοῦ, hoc est, *ipsius*: quam emendationem sequitur Arabs interpres. Lucæ capit. 19. versu 41. propter verbum ἔκλαυσε, *fleuit*, de Christo, versum illum totum sustulerunt olim orthodoxi quidam, inquit Epiphanius in Ancyroto, pagina 482. Fuit hoc singularis temeritatis exemplum admirandum: quum dubitaret nemo, ita fuisse scriptum à principio; quod etiam probat Epiphanius testimonio Irenæi. Adde quod fleuisse Christum alia Scripturarum testimonia euincunt, vt Iohannis cap. 11. versus 35. Epiphanius tamen tam absurdæ sententiæ auctores non exagitat, neque malam Criticam in argumentum impiæ mentis trahit, quod facit hoc loco Baronius.

1. Ti-

1. Timoth. 4. 3. pro ἀπέχεσθαι, *abstinere*, ἀντέχεσθαι, hoc est, *adniti*, quod contrarium significat, scribendum esse, Isidorus Pelusiota contendit probare, epistola 112. libri quarti. & est tota illa Epistola cum sequente, similium obseruationum atque emendationum plena. Actorum cap. 7. vers. 16. vt Stephani protomartyris orationem cum historia Mosis conciliarent viri docti, Eugubinus, Lippomanus, Masius, exscriptorum fidem sibi esse suspectam indicarunt. In voce *Remphan* eiusdem capitis versu 43. mendam subesse pro *Cheuan* viri graues coniecturam faciunt. Actorum 13. 20. & 1. Corinth. 10. vers. inextricabilium difficultatum caussam in librariorum negligentiam reiicit Caietanus, cui viri doctissimi assentiuntur. Matthæi 1. vndecimum versum refingit totum Maldonatus Iesuita, vt nascentia dubia è vulgata lectione soluat. Iohannis 18. 1. scribitur à multis seculis, πέραν τοῦ χειμάῤῥου τῶν Κέδρων, hoc est, *transtorrentem Cedron*: fere tamen consentiunt eruditi, illud τῶν pro τοῦ, esse à mala manu. *Manifestus hic*, ait Maldonatus post multos alios, *in libris omnibus Græcis error est.* Marci 15. vers. 36. vt congruat eius narratio cum narratione Matthæi, vulgatam editionem Græcam esse corrigendam, & verba aliquot supplenda esse quæ exciderint, quædam mutanda, censet Iansenius. An propterea impietatis illum arcessere ausus fuisset Baronius? Longum fecero, si eius generis exempla omnia quæ sunt ad manum commemorare voluero. vt interim taceam de Veteri Testamento, & Hebræorũ Criticorum similibus obseruationibus. Quare isti quos Baronius Nouatores appellitat, si tale quid in verbis Lucæ suspicari se dixerunt: non tam in illis pietas, quam in eorum criminatore candor potest desiderari.

XXXIX. Lucas cum Iosepho male comparatus. Iosephus contra Baronij criminationes defensus. Dionis locus. Varus & Varro duo Præsides confundũtur à Baronio. Iosephi & Ruffini codices emẽdãtur.

APPARATVS Num. LXXXII.

POst hæc Baronius serio Iosephum insultarus, cum Luca prius ipsum componit; & Lucæ apud Christianos debere esse auctoritatem maiorem & sanctiorem, multis verbis contendit. Sed quid opus ista comparatione? aut quem vere pium importuna hæc Euangelistæ cum misero & cæcutiente Iudæo contentio non offendat? Metellus Numidicus, quum caussam repetundarum diceret, tabulæque eius ab accusatore expostulatæ ad nomen inspiciendum, circa iudicium ferrentur; totum concilium ab earum contemplatione oculos auertit, ne de fide illius videretur dubitasse. Christiani Lucam cum Iosepho committent, & vtri potius sit fides adhibenda deliberabunt? atqui ea de re vel solum cogitasse, pars iniuriæ est. Probet tantum Baronius, contradicere Iosephum Lucæ, & caussa perorata est. Sed diffidit Baronius caussæ suæ, nisi prius demonstrauerit, solemne esse Iosepho falli, errare, mentiri. Quinque argumenta in eam rem afferentur. Primum est huiusmodi: Iosephus ab Actiaca victoria ad Quirinii aduentum in Iudæam, census faciendi caussa, post damnationem Archelai, annos numerat triginta septem: sunt autem, inquit, quadraginta. errat igitur Ioseph⁹. Imò vero sunt tantum 37. ergo errat Baronius; Iosephus verum dicit. Probatio facilis & certa. Actiaca victoria incidit in annum Iulianum 15. adde 36. vt cum anno victoriæ fiant anni trigintaseptem, quos ait Iosephus. efficies summam annorum Iulianorum vnius & gintaseptem. Is autem est annus Vrbis conditæ septingentesimus quinquagesimus nonus. De hoc anno Dio, libro quinquagesimo quinto, ὅ τε Ἡρώδης ὁ Παλαιστινὸς αἰτίαν τινὰ ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν λαβὼν, ὑπὲρ τὰς Ἄλπεις ὑπερωρίσθη, καὶ τὸ μέρος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἐδημοσιώθη. hoc est, *Herodes Palæstinus arrepta à fratribus causa, trans Alpes relegatus est, & pars imperij ipsius confiscata.*

Nemo potest dubitare, istum Herodem Palæ-

Palæstinum, quem ait Dio accusatum fuisse apud Augustum à suis, qui exulatum Romæ missus vltra Alpes, cuius Tetrarchia fisco est adiudicata, esse Archelaum. Itaque Iosepho exactissime constat fides: & Baronio potest dici, Αὕτη μὲν ἡ μήρινθος οὐδὲν ἔσπασε. hoc est, *Hac quidem fidicula nihil traxit.* Secundum argumentum est: Meminit Consulatus Quirinii tanquam recentis, cum ille venit in Syriam: atqui ante annos XXII. Quirinius Consul fuerat: ergo Fastos Consulares Iosephus ignorauit. Verba Iosephi sunt, extremo libro XVII. πέμπεται Κυρίνιος ὑπὸ Καίσαρος ἀνὴρ ὑπατικός. *mittitur à Cæsare Quirinius, vir Consularis.* & initio sequentis: διὰ πασῶν ἀρχῶν ὁδεύσας ὕπατος γενέσθαι. *percurrit omnes magistratus, vt fuerit etiam Consul.* Vides nihil opus habere Iosephum patrono: Baronium opus habere, ac vehementer quidem. Tenetur enim manifestæ calumniæ compertus. Multo adhuc futilius tertium argumentum, de male narrata Herodis morte. Quartũ quoq; futilissimũ & falsissimũ, de nouẽ annis vitæ Herodis à Iosepho prætermissis: quas accusationes tũ docebimus inanissimas esse, cũ ab auctore in medium proferentur. Quinta criminatio: Iosephus libro XV. cap. XIII. scribit, anno decimo sexto Herodis Regis, Varum fuisse Præsidem Syriæ: idem libro XVII. cap. VII. Varũ successisse Sentio Saturnino tradit: Varum autem iterum in Syriam fuisse missum, ne ipse quidem Iosephus scribit. Hæc Baronius; nimis profecto securus existimationis suæ: nam ista quidem accusatio non est dicenda, sed mera calumnia. Fraudi fuit illi Gelenius interpres; qui duorum diuersorum Præsidum Syriæ appellationes confudit. Nam Græca si consuluisset Annalium conditor, animaduertisset, priori illorum Præsidum nomen fuisse Varroni non Varo. Iosephus libro XV. capite XIII. κακῶς δὲ πάσχοντες οἱ πλησιόχωροι Οὐάρρωνος κατεβόων τοῦ τότε ἡγεμονεύοντος. minus recte editum Οὐάρωνος. Ruffinus arguit, cuius verba describam ex antiquis membranis Serenissimi Magnæ Britanniæ Regis. *Cum multa paterentur finitimi, Varronem tunc Præsidem interpellabant.* Meminit iterum Iosephus, Iudaici belli, libro primo, cap. XV. οἱ δὲ ἐπὶ Οὐάρρωνα τὸν ἡγεμόνα τῆς Συρίας καταφυγόντες, hoc est, *ad Varronem præsidem Syriæ confugientes.*

XXX. Præsidum Syriæ enumeratio parum feliciter à Baronio tentata, accurate pertexitur à principio ad finem Augusti. Iosephi hallucinatio. eius codices, item Dionis, variis locis emendantur. Pseudogorionidæ stupor in fingendis aut deprauandis propriis nominibus Procurator *pro Præside apud Ruffinũ.* ἡγεμών. *Caius Cæsar Præses Syriæ non fuit.* δικαιοδότης. ἡμητής. *Baronij & aliorum varij errores ostenduntur.*

APPARAT. Num. LXXXV.

VT inueniret Baronius, quando fuerit Quirinius Præses Syriæ, commemorare eos omnes instituit, qui temporibus Augusti prouinciam illam rexerunt. Fecerunt idem alij quoque viri docti plures, qui in Chronologicis felicem operam nostra ætate posuerunt. Omnium quos vidi, (vidi autem non omnes; nam Laurentium Suslygam vix obiter mihi aliquando inspectum, legere adhuc mihi non contigit:) voluntatem citius laudauerim, quam operam: sed nemo grauius, opinior, in ea tractatione offendit, quam pater horum Annalium: cuius insignes errores eadem opera notabimus, & veram historiam, quoad eius fieri poterit, explicabimus. Nam ad cognitionem temporis quo natus est Seruator mundi, momentum affert non leue Præsidum Syriæ successio recte exposita. Ordiemur autem ab ipso capite.

Vrbis Romæ DCXCI. qui Coss. habuit M. Tullium Ciceronem, C. Antonium, Syria Cœle & Palæstina inter plures regiones, per Pompeium, cum Mithridate tunc res gerente, imperio Ro. accesserunt. Syria in pro-

uinciæ formulam mox redacta; Palæstina Hyrcano permissa; verum honos regii nominis ademptum, & tributum impositum.

DCXCIII. Hoc anno Pompeius in Italiam reuersus triumphauit a. d. tertium Kal. Octob. M. Messala, M. Pisone Coss. Decedens Præsidem Syriæ reliquit Quæstorem suum Æmilium Scaurum. Iosephus Originum libro XIV. capite octauo. Excidii Vrbis, libro I. capite quinto. Appianus Syriacis.

DCXCV. L. Marcus Philippus; vir Prætorius, Appianus.

DCXCVI. Cn. Lentulus Marcellinus, vir Prætorius. Appianus: qui tribuit vtrique διετῆ χρόνον, *biennij administrationem*. Sed nos deficientbius historicis tempora notamus non exacte, verum ὡς ἐν πλάτει, hoc est, *tanquam in latitudine*, id est, *largiori significatione*, & rudi Minerua.

DCXCVII. vel sequente, Av. Gabinius, qui cũ Calpurnio Pisone fuit Cos. DCXCVI. Cicero, Appianus, alii. Iosephus in Antiquitatibus Scauro dat successorem Gabinium, nemine interiecto. & in Excidii primo Γαβίνιος, inquit, εἰς τὴν Συρίαν ἐπέμφθη Σκαύρῳ διάδοχος. *Gabinius in Syriam missus est, vt Scauro succederet.* Sed hallucinatur Iosephus, vt apparet ex Appiano, & ratione temporum.

DCXCIX. M. Licinius Crassus hoc anno Cos. cum Pompeio Magno, nondum exacto anno Consulatus in Syriam est profectus, & ad bellum Parthicum, nactus illam prouinciam in quinquennium. Iosephus libro XIV. Excidii, primo, item omnes historici.

DCCII. Cassius Longinus Crassi Quæstor, deleto Crassi exercitu cum ipso Imperatore, fuga euadit in Syriam, & prouinciam tuetur aduersus ingruentes Parthos, necessario, non legitimo imperio. Iosephus ibidem. alij historici.

DCCIII. M. Bibulus, octauo anno post Consulatum suum, Syriæ præest per Biennium; præter historicos Cicero sæpe meminit, qui eodem tempore præfuit vicinæ Ciliciæ.

DCCVI. VII. VIII. IX. DCCX. Belli ciuilis Pompeiani tempore & deinceps ad necem Cæsaris, Syriam obtinuerunt isti. Scipio Pompei socer. Cæsar, Belli ciuilis, libro primo. Pompeio deuicto, missus est à Cæsare in Syriam, Sextus Iulius Cæsar, νεανίας αὐτοῦ Καίσαρος συγγενής, h. e. *iuuenis, ipsius Cæsaris cognatus*, ait Appianus, Belli ciu. lib. IV. Dio lib. XLVII. Iosephus libro XIV. & Excidii lib. I. Hic præfuit Syriæ ad illud vsque tempus fere, quo Cæsar bellis confectis reuersus est in Italiam. occisus est à Cæcilio Basso. qui postea gessit se pro Syriæ Præside. meminerunt omnes historici; etiam Strabo libo XVI. Aduersus Bassum, missus Roma est à Cæsare, Marcus, ait Iosephus Originum libro XIV. cap. XVII. extremo. & Excidii libro I. cap. VIII μηκυνομένου τοῦ πολέμου, Μάρκος ἀπὸ τῆς Ἰταλίας Σέξτου παραγίνεται διάδοχος. *quum traheretur bellum inter Bassum & duces Cæsaris, aduenit ex Italia Sexti successor Marcus.* iterum paullo post commemorat Μάρκον στρατηγοῦντα Συρίας, *Marcum Præsidem Syriæ*. sed quis est hic Marcus? & cur solo prænomine illum semper Iosephus designat, nõ nomine aut cognomine? Apud Dionem libro XLVII. bellum gerunt aduersus Bassum M. Crispus, & L. Statius Marcus. possit videri hic Iosephi Marcus esse Marcus Crispus. Sed quum scribat Appianus aduersus Bassum fuisse à Cæsare missum, non Marcum, sed Murcum, cuius mentio in quarto illo libro frequens occurrit: non est dubitandum successorẽ Sexti fuisse Murcũ hunc: & codices Iosephi esse corrigẽdos, ac Μοῦρκος pro Μάρκος esse scribendũ, pagina 435. itẽ 676. & 677. nec refert, quod etiã Ruffini versio habet *Marcus*, tam in libris editis, quam in membranis omnibus quas vidimus. nam multa secula sunt ex quo libri Iosephi sunt corrupti, vt paullo post ostensuri sumus. Cæterum hic Murcus in libris Dionis nominatur L. Statius Murcus: in Appiani vero codicibus, eius nomen ita scribitur, Στάτιος

Μοῦρκος,

Μῦρκ☉, pro Σέςι☉. Sestia gens & Statia ex historicis illorum temporum notæ. neque facile nunc dixerim vtra sit verior lectio. Idem Appianus *Minucium Crispum* appellat, quem è libris Dionis paullo ante *Marcum Crispum* dicebamus.

DCCX. P. Dolabella post necem Cæsaris Syriam prouinciam obtinet: sed quam Senatus postea illi ademit, quod Trebonium occidisset. Cicero, Philippica XI. Appianus, Dio.

DCCXI. Cassius primo sine lege, deinde ex decreto Senatus Syriæ præfuit. Iosephus, Dio, cæteri historici. Post Cassii discessum è Syria videtur non quidem Præses Syriæ fuisse, verum pro tempore plurimum in Syria potuisse Fabius ille quem Iosephus capit. XIX libri XIV. vocat ἐν Δαμασκῷ ϛρατηγοῦντα, *Præfectum Damasci.* & Excidii lib. I. capite X. Ἡρώδης ἔτυχεν ὢν παρὰ Φαβίῳ τῷ ϛρατηγῷ κατὰ Δαμασκόν, hoc est, *Herodes fuit apud Fabium præfectum Damasci.*

DCCXI. Antonius Triumuir, diuiso Orbe terrarum cum collegis, & Syriam inter alias prouinciam nactus; postea quamdiu vixit, aut per se aut per suos Legatos illam semper administrauit. Quare minus recte Baronius & alij, qui hoc non animaduerso, Sosium & alios produnt Syriæ Præsides, qui erant Antonii Legati. Inter præcipuos horum fuit Ventidius Bassus, quem ipse Athenis hærens, anno DCCXV. in Syriam misit contra Parthos, & Labienum Parthis tunc militantem. Dio, libro XLVIII. Iosephus, Origine decimaquarta, & alibi. Rem bene gessit Ventidius; sed honores tulit Antonius, cuius auspiciis militauerat. Verũ anno sequẽte, vt suis auspiciis res gereret, per Antonium impetrauit, & victo hoste triumphauit. Alter Antonii Legatus fuit Sosius, de quo multa Dio libro XLIX. Appianus & alii: ex quibus constat præfuisse illum aliquando Syriæ, vt Antonii ϛρατηγόν, quomodo illum historici nominant. Vide Iosephum: qui & Silonis meminit, Orig. libro XIV. capite XXVI. fuit hic alius Legatus Antonianus. Dioni, Vpedius Silo, libro XLVIII. sed locus est corruptus, & pro Οὐπήδιον Σίλωνα scribendum Ποπήδιον Σ. nam Popedii Silones in historia Romana etiam alibi leguntur. In versione Munsteriana Pseudogorionidæ libro V. capite X. leguntur coniunctim nominati Ventidius & & Silo Pardelius: sed est emendatio Munsteri parum bona, loci stultissime concepti ab ipso auctore. Nam editio Italica sic habet, libro VI. capite XLIX. רסילו ופרדיליוס & רשרי רומא אשר באו עמו הם בנסריאס *duces Romæ qui venerunt cum Herode fuerunt, Bantirius,* (is est Ventidius) *Silo & Pardelius.* Vnde ortus sit hic Pardelius non est quærendum: nam cum in historicis narrationibus, tum in nominibus propriis portentose fingendis, aut deprauandis, mirificus plane artifex est ille impostor. Vel vide initium libri quinti in editione Veneta. nam apud Munsterum omnia sunt alia.

DCCXXIV. In hoc anno qui pugnam Actiacam est proxime secutus, Dio libro LI. nominat ἄρχοντα, Præfectum vel Præsidem Syriæ Quintum Didium. Videtur is esse, qui in Epitoma Liuiana CXXVII. Didius Saxa Antonij legatus nominatur. in Historia quadragesima septima Dionis Δεκίδι☉ Σέξας corrupte, pro Δίδι☉ Σάξας. Syriæ præfecturam quomodo sit nactus, Antonione deferente; an huius auctoritate iam languente, Octauio & Senatu, dicere non possum. Fauisse Octauii partibus etiam ante mortem Antonii videtur. Dubito ad hunc Didium referam, an ad Venditium quod narrat Iosephus: Augustum cum Herodem in gratiam reciperet, dixisse illi; certiorem se factum esse, fauisse caussæ suæ Herodem contra Gladiatores Antonianos. Antiquitatum libro 15. capite decimo. προσθεὶς ὅτι Καπίδι☉ γεγράφειεν, ἀπάσῃ προθυμίᾳ τὸ πρὸς σὺν μονάρχας αὐτῷ συλλαβέσθαι Ἡρώδην. Pro Καπίδι☉ ex Dione scribendum suspicor Κοΐντ☉ Δίδιος. & μονομάχους, hoc est, *gladiatores*, omnino pro μονάρχας, hoc est: *addens Q. Didium ad*

se scripsisse, *Herodem summo studio sibi opem tulisse in negotio Gladiatorum.* id negotiũ habes descriptum apud Dionem, libro LI. Multa vero secula sunt, ex quo irrepsit in codices Iosephi hæc menda; vt constat ex Ruffino, qui isto loco hærens, audaci facinore sese expediit: vertit enim: *Tunc Cæsar omnem ei honorem addidit, cæteris Regibus scribens, cum omni alacritate Herodem sibi occurrisse.* notabile exemplum audaciæ, ad quã deprauatus codex interpretem impulit. at Galenuis, quod legebat sine dolo expressit. *addens scripsisse Capidiũ quãtũ, apud monarchas fauore Herodis adiutus sit.* verum hæc nõ esse nauci testis est ipse Iosephus, apud quem Augustus ita Herodem alloquitur, Ἁλώσεως libro primo, capite XV. Κατάρχεις δὲ, ὡς ἔοικεν, ἀπειλάς· διὸ μοι γράφει Βεντίδιος, σὲ πεπομφέναι σὺν μονομάχους αὐτῷ. *Tu me, vt videtur, beneficio prouocas: nam scribit ad me Ventidius, te sibi auxilia contra Gladiatores misisse.* Pro Βεντίδιος, scribendum suspicor etiam hic Κοΐντος Δίδιος. nam in historia rerum gestarum cum Gladiatoribus Antonianis nulla occurrit mentio Ventidij, sed tantum Q. Didij. aut si nihil hic mutandum, in superiore loco pro Καπίδιος fuerit scribendum Βεντίδιος.

DCCXXVI. Hoc anno vel proximo successisse Messalam Didio, potest vtcunq; fieri coniectura è Dione; qui scribit, Didiũ dedẽtib. sese Gladiatorib. cõditiones quasdã cõcõcessisse, quas nõ seruaueri Messala. Videtur. n. loqui de successore in Syriæ præfectura.

DCCXXVII. circa hoc tempus Syriæ præfuisse Varronem quendam, euincunt illa Iosephi testimonia, quæ superiore disputatione afferebamus. Quare hunc Baronius atque alii ex isto albo expunxerint caussam video nullam.

DCCXXXI. Agrippam hoc anno missum fuisse in Syriã auctor est Dio lilro LIII. sed Agrippa inuidiã fugiens, contentus per Legatos suos prouinciam administrare, in insula Lesbo se continuit. Dio, καὶ ὃς μὲν τῆς πόλεως εὐθὺς ἐξώρμησεν· οὐ μέντοι ἐς τὴν Συρίαν ἀφίκετο· ἀλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον μετριάζων, ἐκεῖσε μὲν τοὺς ὑποστρατήγους ἔπεμψεν· αὐτὸς δὲ ἐν Λέσβῳ διέτριψε, hoc est, *Et qui quidem ex vrbe statim profectus est: non autẽ in Syriam venit: sed modestius agens, eo legatos misit, ipse vero in Lesbo commoratus est.* Propterea scribit Iosephus libro XV. Herodem ad Agrippam venisse Mitylenen, quod Lesbi est oppidum. Docet autem Iosephus, non solam Syriam fuisse illi traditam, sed quicquid terrarum erat supra mare Ionium: itaque nominat ipse Agrippam τῶν πέραν Ἰονίου διάδοχον Καίσαρι. *Cæsaris successorem in regionibus supra Ionium mare*, & Dio illius magistratum non vocat tantum ἀρχὴν, sed etiam Tribunitiam potestatem, in quinquennium delatam, libro LIV. Etsi autẽ reuocatus est Agrippa Romã ab Augusto, sequente anno DCCXXXII. tamẽ red isse mox in Orientẽ, & duo quinquennia ibi egisse, nõ est dubiũ. Dio Cassius in anno DCCXLI. reditũ illius narrat in vrbẽ. Iosephus sub finẽ capitis sexti, lib. XVI. rediisse scribit μετὰ τὴν διοίκησιν τῶν ἐπὶ τῆς Ἀσίας, δεκαετῆ γεγενημένην. *postquam annos decem res Asiæ administrasset.* Hoc loco scribit Baronius, *Putamus tamen dilatum magistratum Agrippæ, vsque in sequentem annum vrbis conditæ septingentesimum quadragesimum secundum, quo anno Consulatum gessit vna cum Valerio Messala Quirinus.* quibus verbis quid ille sibi voluerit, ingenue fatemur nos nescire. Nam cuius magistratum dicat dilatum nequeo diuinare. Suspicor hoc illũ in animo habuisse: prorogatum esse magistratum Agrippæ in annũ vnum, post exacta duo lustra quæ diximus: vt Quirinus Consulatum in Vrbe gereret, prius quam Agrippæ locũ occupaturus, iret in Asiam. Sed est magna ἀνιστορησία, hoc est, *historiæ ignorantia*: nam falsum est prorogatum esse imperium Agrippæ in Asia vltra decennium. rediit enim eo quem indicauimus anno. & delatum quidem illi est nouum imperium, sed vt in Pannoniam statim proficisceretur, non vt in Asia maneret. obiit vero paullo post reditum Romam ex Asia. Successisse Agrippæ Quirinium in Præfectura Syriæ, male colligũt Baronius & alii ex

verbis Taciti, vt postea ostẽdemus: sed pergamus interim in enumeratione instituta.

DCCXLI. Marcum Titium, male Baronio prætermissum Agrippæ subiicimus, auctore Iosepho: qui libro XIV. cap. XII. eius meminit, & Syriæ Præsidem nominat: τὸν ἡγεμόνα Συρίας Τίπον, ἐκ διαφορᾶς Ἀρχελάῳ κακῶς ἔχοντα διήλλαξεν Ἡρώδης, hoc est, *præsidem Syriæ Titium ex dissidio Archelao infensum reconciliauit Herodes.* vulgo editum Τίπον; corrupte; & recte Theodorus Beza ad Lucam olim ita correxit, è Strabone: cuius verba sunt de Phraate Partho: καλέσας εἰς σύλλογον Τίπον, τὸν ἐπιστατοῦντα τότε τῆς Συρίας, τέτταρας παῖδας γνησίους ἐνεχείρισεν ὅμηρα αὐτῷ. *quum ad colloquium vocasset Titium, qui tunc Syriæ Præsidem agebat, obsides illi tradidit quatuor filios naturales & legitimos.* Videtur esse M. Titius Ruffus, vir Consularis, de quo Onuphrium consule in anno DCCXXIII. Ruffinus superiorem Iosephi locum ita vertit: *Syriæ procuratorem Titium inimicum Archelai, ei Herodes amicum fecit.* sic enim in libro regio MS. Quare maluerit Procuratorem appellare, quam Præsidem, nescio: nam etsi non nego etiam procuratores dici interdum ἡγεμόνας Iosepho, vt postea ostendemus: tamen ea vox magis proprie Præsidem significat. Titium autem Præsidem Syriæ fuisse, non Procuratorem Cæsaris in ea prouincia, declarat locus Strabonis modo allatus.

DCCXLV. C. Sentius Saturninus Titio successit, vt certum est è Iosephi libro XVI. cap. XIII. etsi annum susceptæ prouinciæ, nisi conijciendo assequi non possumus. Consul fuit anno CXXXV. Erat quidem tum Syria prouincia Cæsaris, non populi: Augustus tamen seruauit vetus institutum, vt Syriæ viros præficeret Consulares. Porro quia aliquot locis Iosephus Saturnini & Volumnii coniunctim meminit; videtur Baronius existimasse, idem fuisse amborum imperium. Quare etiam paullo post collegarum Saturnini meminit, de loco Tertulliani disserens. Sed frustra fuit Baronius: neque Saturninus cum Præses esset Syriæ, collegam habuisse absque errore ridiculo dici potest. Præses enim & Rector Prouinciæ vnus semper fuit, quẽ Græci modo ἡγούμενον, vel ἡγεμόνα vocant, modo ἐπιστάτην, vel τὸν ἐπιστατοῦντα, aliquando & δικαιοδότην. Huic erant adiuncti Legati tres, si Præses esset Cõsularis, & Procurator Cæsaris. Saturninus igitur Præses erat, Volumnius Procurator. iccirco nominatur Iosepho, Excidii libro primo, cap. XVII. Volumnius ὁ ἐπίτροπος. Pedanius, cuius ibidem mentio, vnus fuit è Legatis. Appellationem ἡγεμὼν, quæ proprie conuenit Præsidi, communicari à Iosepho Procuratori & Legatis non mirum est; quũ Lucas in Actis eos qui concilium Proconsulis participabãt, appellet Ἀνθυπάτους, Procõsules, de quo plura, Deo faciente, ad annum Domini LVII. Miror neque Baronium neq; alios eruditos viros è tantula difficultate expedire se potuisse. Saturnino subiicit Baronius Caium Cæsarem nepotem Augusti. Sed errare ipsum inuictis rationibus demonstrauit ante paucos annos Iohannes Keplerus Germanus, insignis ætatis nostræ mathematicus. Probauit ille Caium Cæsarem profectioni in Orientem nõ accinxisse se ante annum Iulianum XLIV. conditæ vrbis DCCLII. hoc enim anni vitæ ipsius ex ipso Dione cõtra Dionem euincunt; vel potius contra codices Dionis, non solum mutilos in illa parte, annorum decem amissa historia; sed etiã distinctos perperã: quæ res viros etiam summos in errorem impulit. Euincit idem & Iosephi certissimum testimonium; qui libro XVII. cap. XI. expresse obseruat, in concilio ab Augusto coacto, vt Herode mortuo, de caussa filiorũ Herodis cognosceret, sedisse principe loco Caium, τὸν Ἀγρίππου μὲν καὶ Ἰουλίας τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς υἱὸν, ποιητὸν δὲ αὐτοῦ γεγονότα. *Agrippa quidem natum, & Iulia Augusti filia; sed ab ipso Augusto adoptatum.* Posthac igitur desinant viri eruditi Caium inter Præsides Syriæ recensere qui Domini natiuitatẽ præcesserunt. Imo desinant omnino Præsidibus Syriæ Caium accensere. Nam is, quando in

Syriam Christo iam nato, & Herode extincto, venit; cum extraordinario imperio venit, ad bellum Parthicum & recuperandam Armeniam, missus: non autem vt vnius Syriæ Præsidem ageret: neque propter eius præsentiam Quintilius Varus Syriæ tum rector locum suum minus seruauit; quod historia Iosephi perspicue docet. Tacitus quoque libro Annalium tertio non Syriam, sed Armeniam ipsum obtinuisse scribit.

DCCL. Quintilius Varus. Sentium Saturninum Syriam rexisse ad extrema tempora vitæ Herodis, testatur Iosephus. huic autem successisse, non Caium Cæsarem, neque Quirinium, vt placuit Baronio, sed Quintilium Varum, diserte idem affirmat, libro XVII. capite septimo: ἐτύγχανεν ἐν Ἱεροσολύμοις κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν Οὐάρος Κυϊντίλιος, διάδοχος Σατορνίνῳ τῆς ἐν Συρίᾳ ἀρχῆς ἀπεσταλμένος. *Erat eo tempore Ierosolymis Quintilius Varus, vt in præfectura Syriæ Saturnino succederet.* Loquitur Iosephus de eo tempore, quo Antipater Roma ad patrem Herodem est reuersus: constat autem non multo ante obitum patris Antipatrum rediisse.

Quare de tempore aduentus Vari in Syriam ex tempore mortis Herodis omnino statui debet. Herodem periisse vult Baronius anno Christi octauo, errore sane quam immani, vt ostendemus: melius alii in proximum annum à natiuitate Domini, vel alterum certe conferunt. Mansisse Varum in Syria scribit Baronius ex Dione, vt ait, cum hic, tum in anno Domini vndecimo, vsque ad Consulatum Sulpitii Camerini & Poppæi Sabini. Sed fallitur etiam in eo, & ἀνιστορησίας, hoc est, *historiarum ignorantiæ*, reum se facit. Nam ille Consulatus incidit in annum Iulianum LIV. vrbis DCCLXII. atqui iam anno Iuliano quinquagesimo primo, Romæ DCCLIX. vt superius ex Dione ostendimus, Archelai bona Quirinius inuaserat, & in administratione Syriæ Varo successerat. Baronium, vt sæpe alibi, interpres Latinus in errorem impulit. Nam quum in illius versione legisset, Varum Germaniæ fuisse impositum, *post administratam Syriam*, hoc ille sic est interpretatus, vt è Syria translatum recta in Germaniam putaret. Vide ad annum vndecimum plura.

DCCLIX. P. Sulpicius Quirinius. Damnato Archelao missus hic est in Syriam cum duplici potestate, regendæ prouinciæ & census habendi. Iosephus, initio libri XVIII. ἐπὶ Συρίας παρῆν, ὑπὸ Καίσαρος δικαιοδότης τοῦ ἔθνους ἀπεσταλμένος, καὶ τιμητὴς τῶν οὐσιῶν γενησόμενος. Venit Quirinius, ait, in Syriam, missus à Cæsare, vt illi prouinciæ ius diceret, & fortunarum censum haberet. Præses Syriæ vsitatius Iosepho atque aliis dici solet ἡγεμών, non δικαιοδότης, hoc est, *iura reddens*: hic tamen ea voce significari eum qui ordinario imperio præest prouinciæ, id est, Præsidem, non dubito. Strabo libro III. de eo qui mitti solebat in Lusitaniam prouinciam Prætoriam. πέμπεται πρεσβευτὴς στρατηγικὸς, δικαιοδοτήσων Λυσιτανοῖς τοῖς παρακειμένοις τῇ Βαιτικῇ, hoc est, *mittitur legatus imperatorius, iura redditurus Lusitanis, Bætica adiacentibus.* Atque istud fuit imperium ordinarium Quirinio demandatum. negotium agendi census fuit extra ordinem, & vltra consuetum munus Præsidum. Etsi autem solet Iosephus eum appellare τιμητὴν Ἰουδαίας, hoc est, *censitorem Iudææ*, quasi in sola Iudæa censum habere iussus esset: vt libro XX. cap. IV. de Iuda Galilæo loquens, τοῦ τὸν λαὸν ἀποστήσαντος, Κυρηνίου τῆς Ἰουδαίας τιμητοῦ ὄντος, hoc est, *qui populum concitauit, cum Cyrenius censitor Iudææ esset.* Excidii libro septimo. capite 30. ὅτε Κυρήνιος τιμητὴς εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐπέμφθη, hoc est, *cum Cyrenius censitor in Iudæam missus est*: egit tamen Quirinius censum non in Iudæa dumtaxat, verum in tota Syria: quod ista declarant, libro decimo

cimo septimo extremo, ἀπολιμητόμενος τὰ ἐν Συρίᾳ. *vt censum ageret bonorum in Syria.* Porro τιμητής, minus recte vertitur à Ruffino *censor*: censitores enim isti, non censores dicti. Vide titulum Pandectarum de censibus.

Baronius & quicunque alii Iosephorem eandem toties affirmanti, ausi contradicere; parem merentur fidem, vt si quis Polybio vel Liuio credendum neget, suorum temporum magistratus Romæ vel Achaiæ, recensentibus. Sed de Quirinio mox plura. Cum autem recensionem suam Præsidum Syriæ concludit Baronius commemoratione M. Ambiuii, & post hunc Annii Rufi; prioribus hallucinationibus cumulum ingentem adiicit. Præsides enim Syriæ, à Consularibus viris regi solitæ, cum Procuratoribus non Syriæ, sed Iudææ confundit: quos Imperator ex equestri ordine delectos missitabat in Iudæam. Itaque accuratissimus scriptor Iosephus, de Coponio loquens, omnium primo Iudææ Procuratore, qui vna cum Quirinio missus, hoc non prætermisit: Κωπώνιος, inquit, τάγματος τῶν ἱππέων. *Coponius, vir ordinis equestris.*

Conditor Annalium etiam in eo mirifice fallitur, quod vult istos Quintilio Varo, non Procuratori, sed Præsidi, nec Iudææ sed Syriæ, successisse. Ac de Præsidibus quidem Syriæ ad natum Christum, & deinceps ad mortem Augusti, hactenus. Cæteri Præsides, & Procuratores omnes à Coponio ad Albinum & Florum, alibi, cum Deo, accurate recensebuntur.

XXXI. Prima descriptio per Quirinium, apud Lucam, quomodo possit intelligi. Refellitur Baronij interpretatio. ἡγεμὼν & ἡγεμονεύειν non semper dici de Præside prouinciæ. Quirinius Procurator Cæsaris, cur dictus Iustino. Cur Tertullianus dicat factam descriptionem sub Sentio Saturnino. Descriptiones duæ. Augustus Christo famulatur.

Apparat. Num. LXXXVII.

Veniamus ad Euangelistæ locum, qui superiori enumerationi occasionem præbuit. Baronius, qui ter Syriæ præfuisse Quirinium inuenit, facile iam se expedit. Lucam videlicet de ea præfectura Quirinii loqui, quam mortuo Caio gessit. Sed nos contra pertendimus; legitimam & veram Syriæ Præsidum enumerationem, qualem proposuimus, Quirinium duabus illis Præfecturis, quas pater Annalium est commentus, penitus excludere. Expende omnia diligenter. nihil hiat in superiore successione, nullus vacuus locus, in quem suppositius iste Præses inferciatur. Tacitus, qui auctor est, Quirinium mox à Consulatu *expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis*, (cuius rei & Strabo meminit) *insignia triumphi adeptum*: non hoc dicit, quod vult Baronius; nam & M. Tullius Pindenissum in eadem Cilicia expugnauit; nec Syriæ tamen propterea Præses fuit; verum Ciliciæ dumtaxat. cur non idem dicamus de Quirinio? duæ fuerunt eæ prouinciæ, vt omnes sciunt, non vna tantum. Ab Imperatoribus easdem fuisse interdum iunctas, & vni Rectori traditas, non nescimus: sed nimis vitiosa est collectio: factum est aliquando in aliis; ergo etiam in Quirinio tunc factum.

Si esset ignotum quis Agrippæ successerit, foret aliquis tunc, fateor, huic argumentationi locus. nunc qui potest? nos enim docuimus M. Titium post Agrippam regionem illam obtinuisse, eiusque rei testes locupletes, Strabonem & Iosephum, laudauimus. Somnium igitur est illa prima Syriæ Præfe-

Præfectura, quam tribuit Quirinio Baronius. Quid secunda? illa vero multo magis. male enim fingitur Quirinius in ea prouincia successisse Caio; qui eam rexit nunquam, vt probauimus. Quare, nihil dum egit Baronius; & eius lector, post tantum verborum incertior sit oportet, quam dudum. Manet enim adhuc integra quęstio, quo pacto Lucæ assertio de Quirinio Syriæ Præside cum historia à Iosepho prodita debeat conciliari. Mihi vero illa quæstio, si studium nouitatis abesset, non adeo videtur hodie difficilis. Diu enim est, cum viri eruditissimi ad Lucæ locum, probabilem admodum illius soluendæ viam indicarunt. Videtur sane Euangelista Quirinium appellare Syriæ ἡγεμονεύοντος, non quod iure ordinario Præses Syriæ esset; verum ideo quia cum extraordinario imperio ad descriptionem faciendā venisset in Syriam. Fuit hic mos Imperatorum, vt ad censūs agendos primarios Reip. viros in prouincias destinarent. Sic Drusus in Galliam Comatam missus ab Augusto ad censūs, ait Claudius Imperator in ænea Lugdunensi tabula. Sic Germanicus, quum esset penes ipsum regimen summæ rei, iussu Tiberii agendo Galliarum censui fuit intentus, ait Tacitus primo Annalium. ἡγεμονία & ἡγεμονεύειν, de quauis potestate, præsertim maiore vsurpantur. In Euangeliis & Actis, ἡγεμὼν est modo Romanus Imperator, modo Procurator Cæsaris, qui in Iudæa; vt sæpe in historia passionis, & captiui in vrbe sancta Pauli. Ita & apud Iosephum varia eius vocis vsurpatio. Pag. 671. 672. Antonius Gabinii legatus dicitur ἡγεμών. Præsides Syriæ passim eidem ea appellatione denotantur; vt 711. ὁ τῆς Συρίας ἡγεμὼν Οὔαρος, hoc est, *Syriæ præses Varus*. Pag. 704. ἡγεμόνες sunt tam Præses prouinciæ, quam Legati; & Cæsaris Procurator, sicut iam ante exposuimus. Baronius qui paullo post ex eo colligit, tam Volumnium fuisse Præsidem, quā Saturninum; simili ratione potest colligere Pōtium Pilatum, qui Matthæi XXVII. 2. dicitur ὁ ἡγεμών, & Lucæ III. 1. ἡγεμονεύειν, eiusdem fuisse cum Tiberio dignitatis, cuius imperium in eodem Lucæ versu adpellatur ἡγεμονία. Sed & ipsi Iudæi Græcam vocem suam fecerunt, & de potestatibus qua ciuilibus, qua Ecclesiasticis frequentarunt, vt constat è Targumim, & libris Rabbinorum. Vide Eliam in Thisbi. Hoc propterea monui, vt ostenderem, cum dicit Lucas, Αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου; hoc est, *Hæc descriptio prima facta est, cū præesset Syriæ Cyrenius*: non necessarium esse, vt Præsidem fuisse Quirinium Syriæ ex eo concludamus. Nam etiamsi extra ordinem missus fuerit; tantum ad censum agendum, non autem, vt postea damnato Archelao, ad regendam prouinciam simul, & bonorū descriptionem faciendam, sicut diatriba superiore exponebamus: recte tamen dicetur ἡγεμὼν *præfectus*, & ἡγεμονεύειν erit, non præsidere instar Quintilii Vari, aut Sentii Saturnini, sed diuerso imperio; & eo quidem nihilo minore, aut etiam fortasse maiore: sed ad certas functiones restricto. Hæc intepretatio, neque vim vllam verbis affert, neque longe est petita. tum autem vetustissimorum scriptorum Iustini & Tertulliani testimoniis potest confirmari. Iustinus in Apologia II. Imperatores reiicit, vt de Christi natiuitate cognoscant, ad descriptiones τὰς γενομένας ἐπὶ Κυρηνίου τοῦ ὑμετέρου ἐν Ἰουδαίᾳ πρώτου γενομένου ἐπιτρόπου. *quæ factæ fuerunt, cum erat in Iudæa Quirinius, qui primus fuit vester Procurator*. Quod ait de primo procuratore, hoc etiā alibi repetit. Nam & in dialogo cum Tryphone, primam illam descriptionem fuisse asserit, quæ facta procurante Cyrenio. ἀπογραφῆς οὔσης ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ τότε πρώτης, hoc est, *cum tunc descriptio prima in Iudæa esset*: sed hæc commoda interpretatione sunt adiuuanda. Non enim ignorabat Iustinus, post diuisionē prouinciarum ab Augusto factam, semper & ipsum & eius successores in omnes prouincias tam populi quā suas procuratores suos missitasse. Verū Iustinus non de illo cōmuni genere procuratorū Augustalium loquitur: sed de iis opinor, qui

per

per temporum interualla ad census agendos mittebantur. De istis vere potuit dicere, Quirinium primum ab Augusto missum in Syriam & Iudæam ad censuum descriptionem peragendam. Nam Baronius & alii, qui census actos sæpe in Iudæa ante Quirinii aduentum existimant; quod ante multos annos stipendium siue tributum Iudæi penderent Romanis, parum firmo videntur mihi fundamento niti. Quid enim? non potuerunt Iudæi pensitare Romanis certum tributum, nisi Romani prius mitterent, qui tabulas censuales conficerent? non potuerunt ipsi per se exoluendi tributi, quod esset imperatum, rationem inire, nisi aliquis veniret Roma Quirinius, qui fortunas ipsorum describeret? nimis hoc quidem absurdum est. neq; Iosephus & alii historici hoc obseruare prætermisissent. Vbi autem extat exemplū census à Romanis descripti in Iudæa quamdiu Assamonæi regnarunt, vel Herodes Magnus, vsque ad Quirinium? Quirinius igitur ex mente Iustini primus ab Imperatore procurator est missus in Syriam & Iudæam; non vtique primus Augustalium procuratorum, qui communi iure in omnes prouincias mittebantur: neque illorum qui post Archelaum mitti soliti sunt ad Iudææ administrationem: (nam primus Iudææ procurator fuit Coponius:) sed illorum primus qui ad negotium census in Syriam & Iudæam missi. Fuisse enim moris, vt quando visum esset Imperatori, mitterentur per prouincias qui census agerent, vel vnicum Augusti exemplum ostendit, quod narrat Dio libro LVI. ἔπεμψεν ἄλλους ἄλλῃ, inquit, τά τε τῶν ἰδιωτῶν, καὶ τὰ τῶν πόλεων ἀπογραψομένους: *misit alios alio, qui & priuatorum fortunas describerent & publicas.* Narrat Suidas ex antiquo scriptore, XX. viros inculpatæ vitæ aliquando ad id ministerium ab Augusto fuisse delectos, & per omnes prouincias dimissos, qui & personas describerent & fortunas. ὁ Καῖσαρ Αὔγουστος, inquit, ὁ μοναρχήσας, εἴκοσιν ἄνδρας τοὺς ἀρίστους τὸν βίον, καὶ τὸν τρόπον ἐπιλεξάμενος, ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν τῶν ὑπηκόων ἐξέπεμψε, δι' ὧν ἀπογραφὰς ἐποιήσατο τῶν τε ἀνθρώπων καὶ τῶν οὐσιῶν, hoc est, *Cæsar Augustus Imperator viginti viros vita & morū probatissimorum electos in omnem terram subditorum ablegauit, per quos homines & bona describenda curauit,* in voce ἀπογραφή. Tertullianus cū aduersus Marcionem scribit; *Sed & census,* ait, *constat actos sub Augusto in Iudæa per Sentiū Saturninum,* ad maiorem fidem magistratū ordinarium potius nominat, quam extraordinarium. Ait autem, *per Sentium Saturninum,* dure & Tertullianice, hoc est, improprie, pro ἐπὶ Σεντίου Σατορνίνου. vel ἡγεμονεύοντος Σ. Σ. Præsidem agente Sentio Satur. Porro caussa cur expresse notaret Lucas eam fuisse primā descriptionem de qua loquebatur, non defuit. norat enim Euangelista duas iam descriptiones esse factas prius quam illa scriberet: hanc ante natum Christum, & alteram relegato Archelao; de qua loquitur idem Lucas Actorum v. 37. Posterioris caussa è Iosepho notissima est: prior è curiositate Augusti nata: vel, vt melius dicam, ex arcano diuinæ prouidentiæ consilio: oportebat enim Augustum, illum Imperatorem & Monarcham tantum, metatorem esse hospitii Christo Filio Dei in terras venturo. ô infantem admirandum! cui necdum nato, primus omnium mortalium inseruit is, qui tunc, & fere ex omni memoria, in terris fuit monarcha longe maximus, longe potentissimus. Præclare Chrysostomus homilia in Matthæum octaua: καὶ ὁ Αὔγουστος ὑπηρετεῖ τῷ ἐν Βηθλεὲμ τόκῳ διὰ τοῦ προστάγματος τῆς ἀπογραφῆς. *Ipse etiam Augustus, edicto de censu promulgato, partui inseruit edendo in Bethlehem.* Similia multa apud Patres alios.

XXXII. *Digressio, in qua expenditur nuper prodita à viro docto interpretatio verborum Lucæ, πρώτη ἡγεμονεύοντος Κυρηνίου. An Romani descriptionem fecerint quoties ab aliquo populo tributum exigebant. Exempla sæpius missorum in eandem prouinciam. Anni Viterbiensis fabula.*

Etiam

ERam in his, cùm è Bauariis liber Chronologicus viri cuiusdam eruditissimi & amplissima dignitate præditi, mihi est allatus, vere nouus. plurimarum enim rerum nouarum, non demonstrationes quidem continet, sed futurarum demonstrationum promissionem. Eum librum dum percurro, incidi in caput CCXLI. in quo verborum S. Lucæ affertur noua interpretatio: quæ tamen nobis noua non fuit: qui illam ante multos annos à Iosepho Scaligero acceptam, in nostris Aduersariis adnotaueramus. Sed merito mutauit postea sententiam Scaliger. Igitur verba Lucæ hæc, πρώτη ἡγεμονεύοντος Κυρηνίου, hoc est, *prima præsidem agente Cyrenio*, exponit ille auctor, *priusquam esset Præses Quirinius*: deinde suam expositionem triginta quatuor, vt ait, argumentis confirmat. Mihi hoc primo videtur valde nouũ & insolens, quod vnius obseruationis varia exempla totidẽ appellantur argumẽta. Atqui argumentum quidem vnicũ est; nempe vocem πρῶτος, hoc est, *primus*, sæpe vsurpari pro πρότερος, hoc est, *prior*, assertio vero huius vnici argumenti varia, & exemplorum benigna copia: sed quorum pars multo maxima ad illustranda verba Lucæ, aut probationem nouæ sententiæ, nihil omnino pertineant. Vnicum illud ad rem faciebat; πρώτη, hoc est, *prima*, accipiendum esse ἀντὶ τοῦ προτέρα, hoc est, *pro prior*, quia sæpe, vt ait, positiuus capiatur pro comparatiuo. At hoc etiam prius quam Theognis nasceretur, vt est in prouerbio, notum erat, quo igitur illa tanta inutilium exemplorum farrago? Multus etiam in eo est, vt probet μᾶλλον, hoc est, *magis*, sæpe desiderari apud Græcos, & apud Latinos *magis*, sed id quoque pueri docentur quotidie in scholis: sic est autem alienum, vt nihil queat magis. Nam si hæc obseruatio caussam adiuuat, dicendum est, in verbis deesse μᾶλλον ex vsu loquendi magnis scriptoribus vsurpato. At quis ferat ita supplentem Euangelistæ orationem: αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο μᾶλλον ἡγεμονεύοντος K., hoc est, *hæc descriptio prima facta est magis præsidem agente Cyrenio*. Si hoc à recta interpretatione alienum est; vt est sane alienissimum; ista obseruatio de ellipsi τοῦ μᾶλλον, hoc est, *voculæ magis*, nihil ad propositum facit: neque hæc dici possunt argumenta quæ nouam sententiam stabiliant. E tanta sylua exemplorum, (non enim dicam argumentorum) nullum est cui sic confidat, vt huic ex Aristotele apud Athenæum: μὴ φῶμεν εἶναι λόγους τῶν Ἀλεξαμενοῦ τοῦ Τηΐου, τῶν πρώτους γραφέντας τῶν Σωκρατικῶν διαλόγων, hoc est, *ne dicamus, esse sermones Alexamenis Teii, qui primi ex Socraticis dialogis scripti sunt*: Athenæus, inquit, exponit τῶν πρότερον γραφέντας, hoc est, *prius scriptos*: ergo etiam apud Lucam exponendum. προτέρα ἡγεμονεύοντος K. hoc est, *prior præside Cyrenio*. esto: nam vt sententiam illius adiuuemus, meminimus Chrysostomum homilia in Matthæum LXXXI. verba Euangelistarum, πρώτῃ τῶν ἀζύμων, hoc est, *prima ex infermentatis*. sic explicare; τὴν πρὸ τῶν ἀζύμων φησί, hoc est, *eam quæ ante infermentatos est, dicit* quæ tamen expositio cauto lectore opus habet. Verum esto, vt dixi; tamen ne sic quidem negotium erit confectum. Fingamus enim scripsisse Lucam, vt ille vult exponi. Obseruabunt tum Græci sermonis periti, participium esse positum pro verbo. προτέρα ἡγεμονεύοντος K. hoc est, *prior præside Cyrenio*, pro eo quod dicendum erat, πρότερον ἢ ἡγεμονεύειν, vel τοῦ ἡγεμονεύειν Κυρήνιον, hoc est, *priusquam præsidem ageret Cyrenius*, hæc locutio nouitatis & insolentiæ multo plus habet quam illa, cui asserendæ tantopere sine caussa vir doctissimus insudat.

Quod ait, dicendum fuisse Lucæ, αὕτη ἡ ἀπογραφὴ ἡ πρώτη ἐγένετο; hoc est, *hæc descriptio prima facta est*: nullius est momenti: quum præteritionem illam articuli, qua nihil est frequentius, (teste vel B. Chrysostomo ad Iohannis Euangelium) facile Hellenismus admittat. Negat posse dici primam descriptionem, quia iam inde à

Pompeii temporibus censum soluerint Iudæi. Nos iam probauimus malam esse consequentiam: Iudæi pendebant tributum Romanis: ergo Roma censitores missi sunt, qui tabulas censuales in Iudæa conficerent. Apud Iosephum libro XIV. capite VIII. & iterum capite XVIII. magna vis pecuniæ à Iudæis dicitur extorta: de [illegible] tum per Romanos descriptione verbum nullum. Constat, inquit, post Quintilium Varum Quirinium fuisse Præsidem Syriæ: ergo verisimile non est, prius fuisse. Nihil opus hic coniecturis: certum est, nedum simile veri, Quirinium semel, non au[illegible] sæpius, vt hariolabatur Baronius, Præsidem egisse Syriæ. hoc si putat eruditus hic [illegible], dici absurde Augustum eiusdem [illegible] sæpius vsum in Orientis partibus; [illegible] plurissime. Semel, & fortasse tunc [illegible] in Orientem missus fuit Quirini[illegible] quando in Cilicia res gessit, quarum [illegible] & Tacitus meminerunt. iterum eo[illegible] missus, sed diuerso fine, quando [illegible] Cæsarem comitari fuit iussus: tertio [illegible] tionem Archelai, vt & Syriæ [illegible], & censum ageret. Quare id [illegible] à probabilitate est alienum; etiam [illegible] easdem regiones fuisse proficisci iussum, cum Orbis describendi impetus cepit [illegible] stum.

[illegible] vero nullum est exemplum il[illegible] qui in easdem prouincias cum eo[illegible] vel diuerso munere sunt missi. C. [illegible] in Syriam Quæstor M. [illegible] ipso & eius exercitu deleto, res [illegible] gessit, & aliquamdiu prouinci[illegible] [illegible] aliquot annos [illegible] & bellum contra Dolabel[illegible] Ventidius [illegible] quando pri[illegible] [illegible], Antonii [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qui per [illegible] [illegible] Italia [illegible]

dem est profectus. Illud fortasse minus probabile; quod hac noua interpretatione admissa, Lucas descriptionem qua de loquitur, nulla ipsi propria nota insigniuerit, neque auctoris qui egit, neque temporis quo est acta: sed rei dumtaxat adnotatione, quæ decem post annis euenit, vel si Baronii placet chronologia, sedecim. hanc vero accuratorum scriptorum non esse consuetudinem, nemo, opinor, negauerit. Iam quod idem auctor ad Lucæ descriptionem refert Iosephi locum de iureiurando fidelitatis, quod à Iudæis Herodes exegit: etsi commune hoc illi est cum aliquot sane doctissimis viris; nos tamen aliter sentimus, vt iam supra in secundæ disputationis fine ostendimus.

Sed hic vir eruditus, qui in eam rem, & sæpe alibi planum illaudatum, Annium Viterbiensem, improbissimum fabularum consarcinatorem, laudat, neque discrimen vllum ponit inter vitrum & margaritum, de promisso opere conceptam opinionem non mediocriter labefactat. Est sane eiusdem iudicii atque ingenii, Annium magni facere, & Iosephum Scaligerum, diuinæ præstantiæ virum, nunquam nominare, nisi cum velis reprehendere. Idem, cum Cardinalis Baronii Annales *laude omni atque approbatione dignissimos* sine exceptione pronuntiat; aut non legisse se opus quod laudat; aut plus apud se valere studium partium, quam amorem veritatis, ostendit. Verum hæc missa faciamus, & ad pensum redeamus.

XXXIII. *Ostenduntur Baronij hallucinationes insignes in locis Tertulliani & Censorini. Census lustralis. Lustrum condere & censum agere, differunt. Æquatio censuum. In numero censorum error Baronij insignis. Frequentia hominũ in Iudæa.*

Blasphemia quorundam aduersus Scripturas. Orbis descriptio. Error Baronij, in loco Plinij. Censura *pro census.*

Apparat. Num. XCIII.

OMitto Baronii disputationem super locis Tertulliani de hoc censu. Vir eruditissimus, quam esset ἀφυής, hoc est, *parum acutus*, Criticus luculente ibi demonstrauit. Vnica vocula *nunc* vitio librariorum stulte & ridicule posita pro *tunc*, subtilissime philosophandi Baronio occasionem præbuit. Enimuero tota disputatio friuola est, multaque in ea dicuntur absurde. Sed quis finis erit, si velim singula persequi? Vnum aut alterum indicabo, vt possit lector ex hoc gustu de tota velitatione facere coniecturam. Dicit Tertullianus: *Census constat actos sub Augusto, tunc* (sic enim scribendum) *in Iudæa per Sentium Saturninum, apud quos genus eius inquirere potuissent.* Hic nulla est plane difficultas, sed Baronius retinet Nunc, & illud interpretatur postea. Quum autem supra rationem probabilem attulerimus, cur Sētij Saturnini potius meminerit, quam Quirinij: Baronius putat Tertullianum loqui de censu quinque aut sex post annis habito Romæ per Augustum Coss. Sex. Ælio Cato & Caio Sentio Saturnino. huius vero sententiæ absurditatem si pluribus refutare aggrediar, absurde faciam. Deinceps persuadere conatur Baronius, descriptionem quæ B. Virginem Bethlehemum ire compulit, fuisse censum lustralem, vt ipse appellat, & singulis quinquenniis fieri solitam. Id ille an eruditis viris sit probaturus nescio: ego probare nullo pacto possum. Nam censum Romæ factum esse anno natiuitatis Domini demonstrari non potest: multo minus lustrum conditum. quomodo igitur lustralis hæc in Iudæa acta descriptio? Mihi videtur longe certius esse, quod multi viri docti obseruarunt; Augustum cupidum cognoscendi opes & copias omnes imperii, non autem proposito vllius in præsens exigendæ pecuniæ, Quirinio istud negotium dedisse. Hanc sententiam eo amplector cupidius, quia per hanc actionem extraordinariam, magis elucescit prouidentia diuina: cuius arcano impulsu agebatur mens Augusti, vt per illum (etsi nihil eiusmodi cogitantem) prophetia de nascituro Bethlehemi Rege Messia impleretur. Magnam deinde Censorino facit iniuriam Baronius. Obseruat Censorinus, post lustrum à Vespasiano conditum, desiisse priscum illud institutum: nempe oportebat, exoriente paullatim Euangelii luce, ritus quoque paganicos paullatim contemni & in desuetudinem abire. Baronius putat Censorinum dicere, post Vespasianum nullam esse factam lustralis census exactionem: de quo ille oppido eruditus scriptor, ne cogitauit quidem. Nimirum confundit Baronius lustri condendi cerimonias, cum instituto politico describendi subditorum fortunas: quæ duo tamen in historia Romana toties tam expresse distinguuntur. Consuetudo quidem agendi census per temporum interualla, prout res exigeret, non solum in veteris Romæ imperio, sed & nouæ, semper est seruata. Testis esto Gregorius Nazianzenus, oratione nona ad Iulianum ἐξισωτὴν. Iulianus & Hellenius in Cappadociam missi fuerant, vt census agerent, & inter ciues onera tributorum exæquarent: quod fuit olim Censorum munus, postea Censitorum. in carmine ad Hellenium ait Gregorius:

> Εὖχος ὦ Ἀρμενίης Ἑλλήνιε· ὃς λάχες αἴη
> Στῆσαι ἡμετέρῃ μέτρα δίκαια φόρων,

hoc est, *O decus Armeniæ Helleni: cui sorte obtigit munus, constituendi terræ nostræ iustas tributorum mensuras.* Putat mox scriptor Annalium, numerum censorum se inuenisse, quorum nomina Quirinius in descriptione Orbis terrarum adnotauit. Eo enim refert hæc Suidæ in Αὔγουστος. Ὁ δὲ Αὔγουστος Καῖσαρ δόξαν αὐτῷ πάντας τοὺς οἰκήτορας Ῥωμαίων κατὰ πρόσωπον ἀριθμεῖν, βουλόμενος γνῶναι πόσον ἐστὶ πλῆθος· καὶ εὑρίσκον) οἱ τὴν Ῥωμαίων οἰκοῦντες ν μυριάδες, καὶ χίλιοι ιζ ἄνδρες.

Placu-

Placuit aliquando Augusto, omnes terræ Romanorum incolas sigillatim recensere; quum scire cuperet quanta esset eorum multitudo. Inuenti sunt, qui Romanorum ditionem inhabitabant, quadragies & semel centena millia, mille & septemdecim. 4101017. ita vertendus est Græcus apud Suidam numerus: non quomodo interpres Baronianus: cuius emendationem Baronium tentasse mirum est; nam Græca ipsum inspexisse nunquam, res arguit. Spondanus vero Epitomator, videtur ille quidem Græca inspexisse: at non intellexisse, vt res ostendit. vulgo diceremus; quatuor milliones, centum millia, mille & septemdecim. Sunt autem hæc desumpta ex Eusebii Chronico Græco; vel potius ex aliquo scriptore qui inde descripserat. Locus extat in Græca editione Iosephi Scaligeri, pag. 62. in Augusti rebus. Est autem cum in narratione, tum in notis numeralibus differentia non parua. *Τιμήσεως γενομένης ἐν Ῥώμῃ ἀπεγράφησαν Ῥωμαίων μυριάδες υιϛ καὶ δ.* Hieronymus in versione Eusebiani Chronici numero MMDCCCLXXXIX. *Censu Romæ agitato inuenta sunt ciuium Romanorum* XLI. *centena &* LXIV. *millia.* Huiusmodi recensiones plures commemorant lapis Ancyranus, & illud ipsum Eusebii Chronicon, aliique historici. Quum autem Augustus ipse in lapide Ancyræ posito, semper de iis solummodo loquatur, quorum Romæ facta est descriptio, aut si forte in Italia; iocularis est Suidæ, vel eius auctoris vnde ipse habet, hallucinatio, quæ & Baronium in erroris societatem traxit; vt existimaret eo numero comprehendi omnia capita, quæ venerunt in censum ex toto orbe Romano. Hæc alogia quanta sit, ne æstimari quidem potest. Nam vel Iudæa sola, tantula prouincia, eum numerum potuit superare, quem putauit Baronius omnes personas complecti vniuersi imperii Romani. Siquidem auctor est Iosephus, Excidii libro III. cap. IV. nullum fuisse paruum adeo oppidum, aut vicum Galilææ, in quo non reperirentur millia quindecim *οἰκητόρων, habitantium.* Galilææ autem vrbes pagique erant ducenti & quatuor, testante eodem in vita sua. Quamobrem reperiri potuerunt in sola Galilæa, nulla habita ratione vrbium maiorum, in qua numerosior longe fuit populus, quam in oppidulis, aut *κώμαις*, hoc est, *vicis*, tricies centena ac sexaginta millia. Idem Iosephus libro *Ἁλώσ.* hoc est, *Excidii*, sexto scribit, ad Paschatis solemnia conuenisse Ierosolyma, virorum *καθαρῶν πάντων καὶ ἁγίων* myriadas CCLXX. hoc est, vicies septies centena millia virorum purorum & mundorum: præter infinitam multitudinem eorum, quos aliqua corporis infirmitas, vel pollutio, arcebat ab esu agni paschalis: item fœminarum & puerorum. Sub finem disputationis de censibus iterum inuehitur Baronius in eos, quos Nouatores amat appellare. Ait vocare illos in dubium Euangelistæ fidem; ac propterea Celso, Porphyrio & Iuliano longe deteriores esse confirmat. Nos autem professi sumus, si quis tantum animo nefas concepit, vt de fide sacrorum librorum vel minimum dubitaret; eius amentiam & furorem ex animo nos detestari. Sed iuro sancte, istos Baronianos Nouatores me non habere notos. Quare vereor valde, ne sine iusta caussa tragœdiæ etiam hic excitentur. Omnino res non cohæret; vt illi parum honorifice de diuinis oraculis sentiant; quos nihil æque offendit in Concilio Tridentino, ac par honos tributus libris Canonicis, Apocryphis, & non scriptis Traditionibus: nulla saltem adhibita distinctione; sicut erat æquum, imo prorsus necessarium. qui nihil æque abominantur in Aduersariorum suorum scriptis, ac blasphemias horrendas contra Sacram Scripturam, quibus libri nonnullorum scatent, qui se dicunt Catholicos Romanos: sunt autem hæretici hæreticorum perditissimi, scelestissimi, damnatissimi. Ducit hodie familiam inter huius generis hostis Dei certissimus Scioppius; in cuius Ecclesiastico leuiter inspecto, multas legi superioribus diebus aduersus *τὰς θεοπνεύστους*, hoc est, *diuinitus inspiratas*, Scripturas,

pturas, blasphemias longe dirissimas. capite xc. in disputationibus de fidei articulis, non vult adhiberi verbum Dei, de quo extat vox Domini, *Inquirite Scripturas.* At nouus hic Theologus grauiter eos exagitat, qui vbi agitur de negotio salutis, quærunt, *Vbi scriptum est?* hanc quæstionem credit Alastor ille absurdam: qui hoc quærant stultos nominat, pagina 299. capite cxxxv. comparat verbum Dei scriptum cum traditionibus non scriptis, & verbo Dei viuentis scripto minus etiam tribuit, quam siue Pighius siue alius, qui dixit Patrum memoria: *Scripturam si auctoritate Ecclesiæ destituatur, non plus per se valere, quàm fabulas Æsopi.* quod blasphemum dictum postea defendere ausus est Cardinalis Hosius. Et Cardinalis Bellarminus De Verbo Dei non scripto lib. iv. capite iv. Scripturam suffragio Ecclesiæ carentem comparat Alcorano. nunquam, opinor, id facturus, si tantopere verbi diuini Maiestatem esset admiratus, ac fecit olim Criticus insignis, Paganus tamen homo, Dionysius Longinus, cuius extat aureolus περὶ ὕψους libellus. Sed hæc iustissima querela non est huius loci. Postremo mentionem facit Baronius descriptionis Geographicæ Orbis terrarum, factæ per Augustum. Hanc pluribus annis esse perfectam quum non sit dubium, præcipue tamen circa natiuitatem Messiæ fuisse diligenter curatam obseruo. Plinius libro 6. capite 27. *Hoc in loco genitum esse Dionysium, terrarum orbis situs recentissimum auctorem constat: quem ad commentanda omnia in Orientem præmisit diuus Augustus, ituro in Armeniam ad Parthicas Arabicasque res maiore filio.* Diximus ante Caium iuisse in Orientem anno Iuliano 44. qui erat alter vel ad summum tertius à nato Christo. Est autem verisimile iussum esse præcedere Dionysium aliquanto tempore prius quam iter à Caio susciperetur. Postremo obseruat Baronius, meminisse Plinium descriptionis censualis Augusti iussu factæ; quando ait libro 7. *In diuo quoque Augusto, quem vniuersa mortalitas in hac censura nuncupat.* Non faciam quod solemne est hodie leuibus & inhumanis scriptoribus, vt hallucinationem suam viro docto exprobrem cum conuitio. τελν μοι χάνοι εὐρεῖα χθών, hoc est, *prius mihi lata terra dehiscat*, tantum dicam, falli hic insigniter Baronium, neque Latinam Plinii locutionem esse assecutum. Plinius eo loco sermonem habet de illis, qui inter raræ humanitatis exempla numerantur: ait Augustũ *ab vniuersa mortalitate* (ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων) *in hac censura nuncupari*, id est, inter beatos recenseri, ἐγκρίνεσθαι, ἐγκαταλέγεσθαι. *censura* pro census, vt positura pro positus. Propertius. *Qualis & hac docti sit positura Dei.* Sic *cubitura, cursura, diuisura* & *paratura*, pro paratu, apud Tertullianum sæpe. Itaque à mente Plinii aberrari longius non potuit.

XXXIV. Baronius in Chronologicis parum accuratus, error eius de Græca Bibliorum editione. Iosephi historiã de Herode non penitus videri consentire cum Scripturis. Figmentum Baronij absurdũ, de annis IX. *vitæ Herodis à Iosepho prætermissis. Alterũ non minus, de initio annorum Herodis post Actiacam pugnam. Fundamentum Chronologiæ huius Bar. euertitur, & locum Iosephi esse emendandum demonstratur.* νέος *&* νεανίας, *item* νεανίσκος, *Græcis quis.* iuuenis *Lat. Marci locus illustratus. Probatur multis exemplis vetustas mendorum apud Iosephum, etiam ante Ruffinum.*

Apparat. Num. XCIX.

QVæ sequuntur deinceps disputationes ad finem vsque Apparatus, mere sunt Chronologicæ. Quærit enim Baronius, quos ille annus Consules habuerit, quo natus est Christus: quotus item annus fuerit, tum currentis Olympiadis, & quota ipsa: annum etiam inuestigat imperii Augusti, regni Herodis & mundi. Etsi autem non negamus

mus haut contemnendam ipsum diligentiam adhibuisse, quo veritatem harũ quæstionum inueniret; illud tamen vel inuiti cogimur fateri; honori suo Baronium melius potuisse consulere, si vniuersum hoc argumentum ne attigisset quidem. Nam quid ille affert noui præter errores aliquos nouos? Scientia temporum quantopere fuerit post renatas literas exculta, quam admiranda acceperit incrementa, asinus est qui ignorat inter literatos: malignus & beneficiorum Dei erga hoc seculum ingratus æstimator, qui dissimulat. Stupenda enim sunt, quæ viri summi in nostra præsertim Gallia & Germania præstiterunt. In his Annalibus omnia vulgata: nihil quod seculi felicitatem admodum sapiat. quare etiam illa in quibus verum est assecutus, frigide tractantur, & ficulneis argumentis, non solidis & certis rationibus firmantur. Errorem æræ Christianæ qua hodie vtimur, à Dionysio Paruo, Computatore alioqui nobili, inchoatum, à posteris auctum, perpetuo dissimulans, perpetuo errandi necessitatem sibi imposuit: è qua ægre tandem sese explicuit, postquam ad Diocletiani vsque tempora cum numero annorum, parem numerum errorum suorum produxisset. In ratiociniis annorum mundi Septuaginta Interpretum versionem vult nos sequi; solam putat dignam cuius habeatur ratio: nam veritas Hebraica illi, vt multis hodie male feriatis, sordebat. Bibliorum editionem Græcam Romæ curatam, putat esse ipsissimam τῶν LXX. versionem: quæ sententia in tirone aliquo studii Theologici vix posset excusari, nedum in tanti nominis viro sit ferenda. Illas tot numero diuersas Patrum sententias super annis ab Adamo ad Christum, non aliunde putat ortas, quam è diuersitate Scripturæ apud Septuaginta Seniores. neque animaduertit, sic Patres plerosque hos sequi, vt suos habeant multi eorum sibi proprios epilogismos. Nam exempli gratia: profitetur Eusebius initio Chronici, se in nonnullis sequi τῶν LXX. in aliis suas rationes & numerum contractiorem: idemque alibi inter se comparat calculum Iudæorum, omnium breuissimum, cum calculo Interpretum LXX. omnium prolixissimo, & Samaritarum, qui medius inter illos duos. At Baronius omnes Patrum mire variantes sententias versioni Septuaginta fert acceptas: & quum illi numerent annos ab Adamo ad Christum, quinquies mille quadringentos nonaginta nouem; Eusebius vero non pluries quinque millibus & ducentis; Baronius tamen & hic & in Notis ad Martyrologium, cuius auctor Eusebiũ sequitur, epilogismũ Eusebianum, affirmat esse numerationem Septuaginta Seniorũ. Sed nos huiuscemodi hallucinationes doctis Chronologis relinquimus animaduertendas. Nobis sufficiet hoc loco illa expendere, quæ de annis Herodis sunt illi disputata: ex quibus constare etiam tironibus poterit, quantum illi in hoc genere toto eruditionis sit tribuendum. Principio illud profitemur, non satis intelligere nos, qui possit per omnia fides Iosepho constare in annis vitæ, regni & mortis Herodis. Nam quum dubitare sit nefas, quin ante obitum Herodis natus sit Dominus noster, sicut sacra Euangelia testantur: videtur epilogismus rerum Herodis apud Iosephum, aliquanto breuior esse, quam postulet Euãgelica demonstratio. Herodi regnum delatum est Romæ Coss. Domitio Caluino, C. Asinio Pollione, anno Vrbis DCCXIV. Iuliano sexto: adiit illud captis Ierosolymis, Coss. M. Agrippa, Caninio (alii Canidio) Gallo, Iuliano IX. regnauit à delato regno, annos triginta septem: ab adito, triginta quatuor. Hæc est Iosephi constans narratio: vt ex illius ratiociniis conferenda sit mors Herodis in annum Vrbis DCCL. Iulianum XLII. vel si interpretatione adiuuare volumus eius calculum, in annum sequentem, qui habuit Consules Lentulum & Messalinum. Atqui hic est annus, cui Cassiodorus, Baronius, Iosephus Scaliger, Sethus Caluisius, & alii eximia doctrina viri, natiuitatem Domini adscribunt: ita vt Herodes in

in vere sit mortuus ante Pascha: Christus natus, vt fere hodie creditur, XXV. die mensis Decembris. Quare Herodes prius fato functus fuerit, quam Christus nasceretur: quod repugnat Euangelio; & proinde quin sit falsum, ne dubitari quidem potest. Hic docti viri industriam suā varie exercuerunt, vt laboranti hac in parte fidei Iosephi suppetias ferrent: quorum sententias in vno solum vel altero anno inter se dissentientes, studiosis confidimus esse notas. Baronium vero hæc temporis non sane longi aberratio in Iosephi epilogismo, impulit, vt paradoxa quædam & absurdissimas sententias primus excogitaret. Ait, Iosephum totos nouem annos vitæ Herodis prætermisisse silentio: Ait, annum illius regni primum in tempus esse reiiciendum Actiacæ victoriæ; postquam Herodi παλιγγενεσία, hoc est, *regeneratio*, quædam contigit, quando in regno illum suo Augustus confirmauit: Ait denique, Herodem nonnisi octauo demum anno à natiuitate τοῦ Θεανθρώπου, hoc est, *Dei & hominis*, esse extinctum. Hæc vero paradoxa tantam in se absurditatem continent, vt si quis illa serio refutare instituat, iure possit illud poetæ vsurpare,

Τί πρῶτον, τί δ' ἔπειτα, τί δ' ὕστατον καταλέξω; hoc est, *Quid primo, quid secundo, quid postremo recensebo?* Nam quis credet Iosephum, tam accuratæ diligentiæ virum, qui è Commentariis ipsius Herodis, & aliis Actis publicis, narrationes suas depromebat, annos ipsos nouem aut ignorasse, aut consulto consilio siluisse? cui bono? qua mercede? qua spe? Iam quum tot locis annos regni Herodis annotet Iosehus, atque is semper sibi constet in partibus: (nisi forte alicubi librorum fides vacillet) quæ malum! fuit mens illius, qui tantum laborauit vt cōstanter mentiretur? Vellem vero indicasset Baronius illum tantum in historia rerum Herodis hiatum; quem præter ipsum in historia Iosephi nemo adhuc fuit tam Lynceis oculis, qui animaduerteret. Porro verum annorum regni eius principium statuendum fuisse post Actiacam victoriam, somnium est vigilantis Baronii, præterea nihil. Fingit Augustum victo ad Actium Antonio, anno Iuliano XV. statim in Asiam traiecisse; neque cogitat, omnes vnanimi consensu historicos, id somnium confutare. Nam Augustus ex Actio Italiam petiit: neque ante anni sequentis initium venit in Græciam, & insulam Rhodum, vbi illum Herodes conuenit. Quare si post beneficium Augusti procedere incipiunt veri anni Herodis; male Baronius eos orditur ab anno victoriæ ad Actium: & tela tota annorum vitæ & mortis illius Regis est ipsi retexenda. Sed quod ait, Augustum priorum annorum acta Herodis rescidisse, vt eius nomen de Fastis deleretur, per totum spatium quo regnum ante obtinuerat; hoc vero plus etiam est quam somniare: veritatis enim in hac affirmatione ne vmbra quidem vlla superest: sed sola in ea eminet fingendi quiduis licentia. Bis hanc historiam Iosephus narrat; Antiquitatum libro XV. capite X. Ἁλώσ. hoc est, *Excidii*, libro primo, capite XV. proferat inde, vel ex Hegesippo, vel vndevnde, verbulum saltem aliquod, vnde tale quid possit colligi. Locus Pseudohegesippi habetur libro primo, capite 33. Adeatur si lubet etiam Gorionida: ne ibi quidem simile quid inuenietur. Quid igitur prætexere Baronius habuit, cur rem adeo inopinabilem hominibus obtruderet? Adde quod, initio cum regnum Herodi Romæ Patres dederunt; non solus Antonius eius consilii auctor videtur fuisse, verum etiam Octauius, sicut narratio Iosephi significat: & expressis verbis affirmat Eusebius, siue apud Eusebium Africanus, ad Olympiadem CLXXXVI. Ἡρώδης, ait, Ἀντιπάτρου μηδὲν προσήκουσαν αὐτῷ τὴν τῶν Ἰουδαίων βασιλείαν ἀπὸ Αὐγούστου καὶ τῆς συγκλήτου λαμβάνει. *Herodes regnū Antipatri, nihil quoquā ad se pertinēs, tradētibus Augusto & Senatu accipit.* Vt nulla caussa fuerit postea Augusto, cur regnum à Senatu delatū, se vel auctore vel cōprobatore, velut iniustum antiquaret. Eximie vero falsitatem figmen-

figmenti huius declarat Archelai calamitas: quam conuenienter Josepho Dio Cassius confert in annum DCCLIX. Julianum LI. An Dio mendaciorum socius esse Josepho præoptauit, quam de re omnibus nota veritatem narrare, quæ vix potuit eum fugere? Historia etiam Procuratorum Iudææ accurate à Iosepho exposita, coniecturæ Baronianæ huic sine missione iugulum petit, qua de re plura suo loco, in Exercitatione 9. 4. Quare commentum de annis nouem à Iosepho prætermissis vanissimum est, neq; huius fieri debet: ἢ τῶν δακτύλων ἀποκροτήματος, hoc est, *digitorum plausus*. Quoniam autem vnico maxime Josephi loco innititur hæc Baroniana παραδοξολογία, h. e. *absurda oratio*, qui habetur lib. 14. cap. 17. vbi dicitur, Herodem, quo tempore Julius Cæsar bello Ægyptiaco confecto; res in Syria & Judæa composuit, natum fuisse annos tantū quindecim: sciat Lector, mendosum esse illum locum, vt alios in optimo illo scriptore infinitos. Perperam enim apud Iosephum legitur, ιε γὰρ αὐτῷ ἐγεγόνει μόνα ἔτη, *quindecim tum annos natus erat*: quum sit absque dubio scribendum, κε, vel etiam κς *annos tum natus erat tantum* 25. aut etiam 26. quemadmodum iam ante nos recte censuerunt viri præstantissimi & harum rerum callentissimi, Josephus Scaliger, Laurentius Suslyga, Johannes Keplerus, Augustinus Torniellus, & Eduardus Liueleus Anglus, de quo plura in sequētibus sumus dicturi. Neque obstat, quod Josephus eo loco de Herode sic loquitur, νέω παντάπασιν ὄντι, *quū esset penitus iuuenis*. & primo Excidii, pagina 675. in eadem historia eundem vocat κομιδῇ νέον, h. e. *valde iuuenem*, & mox νεανίσκον, h. e. *iuuenculum*. Nihil, inquam, hoc aduersatur superiori emendationi; sed è contrario illam sic adstruit, vt alia confirmatione opus non sit. Nam Josephus vocem νέος, *iuuenis*, νεανίας, vel νεανίσκος, *iuuenculus*, non solet de iis vsurpare, qui pubertatis annos necdum sint assecuti: verum de illis potius, qui excesserint ex ephebis, & annum 15. transcenderint. Excidii lib. 7. c. 11. de Domitiano scribit, ipsum, quando Romam est allatus nuntius de defectione Germanorum, fuisse νέον ἔτι παντάπασι; h. e. *iuuenem adhuc omnino*: & Tacitus in vita Agricolæ, *admodum iuuenem*, de initiis Vespasiani loquens; quem certum est, annos tum fuisse natum nouemdecim aut viginti. Antiqui. lib. 14. c. 13. Alexand. Rex cum supplicio afficeretur, νεανίσκος dicitur; qui annum 30. superabat. lib. 6. c. 10. Dauid pugnaturus cū Goliatho, νεανίσκος, h. e. *iuuenculus*, nuncupatur, qui annum agebat 29. Polybius in prima historia Hieronem appellat κομιδῇ νέον, h. e. *oppido iuuenem*, quem probauimus in Commentariis nostris fuisse annorum 35. Idem de Tito Flaminio bellum cum Philippo Rege Macedoniæ gerente sic loquitur; καί τοι νέος ἦν κομιδῇ· πλείω γὰρ τῶν τριάκοντα ἐτῶν οὐκ εἶχε, h. e. *& quidem oppido iuuenis erat: plures enim triginta annis non habebat*. Vb vides tantum Scripturam diserte dicere, eum appellari solitum νέον, iuuenem, & quidem νέον κομιδῇ, *oppido iuuenem*, qui natus esset annos 30. in quo Græcis cum Romanis conuenit; qui iuuentutem definiebant ab anno 30. ad 40. Itaq; Cicero in Oratione, *adolescētulum* se vocat, quum annum ageret 27. Apud Polybium & alios historicos, νεανίσκος sæpe significat militem: & νεανίσκων καταγραφή, h. e. *militum conscriptio*, de conscripta legione leges. Sic accipiendum Marci 14. 51. ἢ κρατοῦσιν αὐτὸν οἱ νεανίσκοι, *& prehendunt eū milites*. ex vsu loquendi Græce scribentium, vt alibi fuse probamus, etiam apud Septuaginta Seniores. Viros eruditos, qui apud Marcum accipiunt de nescio quibus lasciuientibus adolescentulis, refellit vel articulus οἱ. Propterea Josephus de ijs loquens, qui annos pubertatis non excesserunt, vocem νέος aut νεανίας, h. e. *iuuenis*, quas hic tribuit Herodi, nunquam vsurpat, sed παῖς, h. e. *puer*, vel μειράκιον, h. e. *adolescentulus*, Pag. 35. & 36. Iosephus Iacobi F. annorum 17 παῖς illi dicitur, & μειράκιον, p. 456. Aristobulus, h. e. *puerulus penitus*, nominatur, cum Ananelus sit summus Pontifex. erat autem natus Aristobulus

tunc annos 15. vt è sequentibus constat, & affirmat Gorionis filius, fictitius Iosephus Hebræus. Idem Aristobulus pag. 458. μειράκιον, dicitur in historia mortis suæ, quam obiit anno ætatis 18. pag. 493. & 494. Alexander & Aristobulus Herodis filii μειράκια, h. e. *adolescentuli*, vocantur & νεανίσκοι, h. e. *iuuenculi*, sed qui annis 25. essent maiores, & è suis vxoribus liberos sustulissent. Verum igitur est, quod antea diximus; Josephum qui illo loco Herodem appellat νέον παντάπασιν, h. e. *iuuenem penitus*, adeo superiorem emendationem non euertere, vt contra, ei stabiliendæ argumentū suppetat prorsus Achilleum, & quod solui non metuat. Non etiam obstat, quod apud Photium vulgata extat lectio: aut quod Rufinus multo antiquior Photio, eandem agnoscit. Verissimum enim est, quod multos ante annos ad Suetonium dicebamus, & argumentis aliquot demonstrauit postea ὁ μακαρίτης, hoc est, *beatus*, Josephus Scaliger; Josephi codices deprauatissimos iam circumferri; neque hodie atque heri esse corruptos, sed ante Ruffini ætatem. Id enim versio illius manifestissime declarat, multis locis ad insaniam vsque inepta, non aliam persæpe ob caussam, nisi quod corruptissimos nactus codices, & iudicio critico destitutus, quicquid inuenit exprimere est conatus. Tanta autem fuit Ruffini in hoc præclaro incepto infelicitas, vt libris illi vti contigerit, etiam hodiernis nostris interdum deprauatioribus. Nam, verbi gratia, lib. 14. cap. 14. recte hodie scribitur κομίζοντι συμμαχικὸν, *adducenti copias auxiliares*. at Ruffinus ineptissime legens διὰ Κωρικὸν, ineptius adhuc vertit, *dum per Choricum transiret*. Originum 5. cap. primo, pag. 121. πέμπει τρισχιλίους ὁπλίτας Ἰησοῦς, hoc est, *mittit tria millia militū Iesus*, recte hodie, & consentienter Hebraicæ veritati. Ruffinus falso, *triginta millia* pro tribus millibus. legit nempe τρισμυρίους. Initio lib lib. 14. recte hodie, τῷ γ´ ἔτει τῆς ζ´ καὶ ο´ Ὀλυμπιάδος. *anno tertio Olympiadis septuagesimæ septimæ, supra centesimam*. at Ruffinus male, *centesima octuagesima Olympiade*, magna sane mutatione, τῆς π´ Ὀλ. pro τῆς ζ´ καὶ ο´ Ὀλ. Libro 17. cap. 13. ista hodie leuiter corrupta, ἀπορρήξας αὐτοὺς τῆς ἄκρας ἕως Συρίας προσθήκην ποιεῖται, h. e. *abscindens illas ab arce Syriæ additatamentum facit*. Ruffinus longe deprauatius videtur legisse sic: ἀπορρήξας τῆς διοικήσεως Συρίας, προσθήκην Ἰουδαίας ποιεῖται vertit enim: *quas abscindens à dispensatione Syriæ, additamento Iudææ regioni coniunxerat*. Est vero ea sententia falsissima; quod Gelenium non fugit. Quare legendum & distinguendum, ἀπ. αὐτοὺς τῆς τοῦ βασιλέως, Συρίας προσθήκην ποι, h. e. *secernens ab ea, quæ est regis, Syriæ additamentum facit*: ex ipso Josepho: cuius verba sunt, Ἁλωσ. lib. 2. cap. 9. p. 726 τὰς Ἑλληνίδας πόλεις Γάζαν καὶ Γάδαρα, καὶ Ἰόππην ἀποτεμόμενος τῆς βασιλείας, προσέθηκε Συρίᾳ, h. e. *Græcia ciuitates, Gazam, & Gadara, & Ioppen auellens à regno, Syriæ adiecit*. P. 555. cap. 6. lib. 18. pro εἰκοστῷ ἐνιαυτῷ, h. e. *vicesimo anno*, legit Ruffinus, εἰκοστῷ δευτέρῳ, h. e. *vicesimo secundo* quod tuetur Scaliger, reiicit Keplerus. At ibidem pro ἑπτὰ καὶ τριάκοντα, h. e. *septem & triginta*, inuenimus in membranis Ruffinianæ versionis Serenissimi Regis Iacobi *triginta duo*. Sed à vulgata scriptura stat ratio temporum. Libro 10. cap. 11. narrat Josephus è Megasthenis Indicis, Nabuchodonosorum καταστρέψασθαι Λιβύης τὴν πόλιν καὶ Ἰβηρίαν, h. e. *subegisse Libyæ vrbem & Iberiam*. Ruffinus legit, Λιβύην τὴν πόλιν, & vertit, *dicit eum vastasse Libyen ciuitatem, & Iberiam*. At quænam est hæc vrbs Libya? Ephorus quondam scriptor vetustissimus, Iberiam putauit esse vnam vrbem, vt narrat Iosephus in priore contra Appionem. Sed Megasthenem, qui post Alexandrum M. vixit scripsitque, quem Arrianus appellat Exped. t. lib. 5. δόκιμον ἄνδρα, *virum fide dignum*, tantarum ineptiarum damnare non debemus, vt totam Africam vel Libyam crediderit vnam fuisse vrbem. Omnino legendum est, quod & Gelenius vidit, τῆς Λιβύης τὴν πολλὴν *magnam Libyæ partem subegit*. Non fugisset hoc Ruffinum, si libros contra Appionē legisset: nam in priore

illo-

illorum vera extat lectio. Omitto similia his sexcenta alia imperitiæ Ruffini simul & vetustissimarum apud Iosephum mendarum exempla, quũ igitur probauerimus Ruffinũ libris deprauatissimis esse vsũ; mirari nemo debet, hunc etiã locum, inter alios prope infinitos, iam tum in illius codice fuisse corruptum. Vetustatem erroris, arguit hic consensus eius versionis cum hodiernis exemplaribus Græcis, etiam manu exaratis, & quidem oppido vetustis: veritatem sententiæ non probat. Porro Græci codicis scripturam in editione Basiliensi, (nupera enim priore deterior;) locis prope infinitis esse corruptam, & sæpe vocibus aliquot mutilatam, est vbi periodis integris, docuit me diligens comparatio cum vetustissimis exemplaribus, quæ in Regis Christianissimi Bibliotheca seruantur. Collationem illam ante annos quinque institueram, opera adiutus doctissimi viri, & amicissimi, Caroli Labbæi, Iurisconsulti; quum id à nobis illustrissimus Scaliger petiisset, de editione nobilissimi scriptoris tum cogitans: quam immatura viri diuini mors Reip. literariæ inuidit. Tum igitur ex vnius, aut alterius libri contentione didici, quod dudum eram suspicatus; hodiernis Josephi libris nihil deprauatius posse inueniri: de quo tamen, ne per somnium quidem, tot interpretes videntur cogitasse. Si ergo, vt ad propositum redeam, superior emendatio, quam res arguit, & nos probauimus esse necessariam, admittitur lib. 14. cap. 17 Herodes anno belli Ægyptiaci à Cæsare gesti annorũ fuerit viginti quinque, aut viginti sex. Ita euersum est, quod vnicum videbatur habere Baronius suæ opinionis portentosæ fundamentum. Herodes enim, cum nascebatur Dominus, Lentulo & Messalino Coss. annorum fuerit circiter 70. aut 69. neque vero Iosephus præcise affirmat, ipsum exactis septuaginta annis obiisse: verum ab ætatis suæ anno septuagesimo, quando obiit, non longe abfuisse. περὶ ἔτος ἑβδομηκοστὸν ὤν, h. e. *cum ageret annum circiter septuagesimum*, ait capite 8. lib. 17. p. 529. & in eandem sententiam, Excidii lib. 1. c. 25. p. 714 ὢν ἤδη σχεδὸν ἐτῶν ἑβδομήκοντα. h. e. *cum iam esset annorum fere septuaginta*. Hac difficultate sublata, planior iam patet via ad conciliandam Iosephi narrationem cum Euangelio, hoc est cum veritate. Qua de re consulant studiosi scripta præstantissimorum illorum virorum, quos ante nominauimus; & sua fruantur iudicii libertate: neq; enim fidei res est; vt dubitare de illa, aut diuersa sentire non liceat.

Atq; hæc ad Apparatum.

EXERCITATIONES SEDECIM

AD

CARD. BARONII ANNALIVM PARTEM I.

DE

DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI

Natiuitate, Vita, Passione, Assumptione.

ISAACI CASAVBONII EXERCITATIO II.

AD CRADIN. BARONII ANNALES.

I. Vtrum natus sit Christus in vrbe Bethlehem, an extra vrbem. Testimonia & argumenta extra vrbem natũ suadentia. Contrarium probatur ex ipsis Euangelij verbis. Articulorũ vis male neglecta interpretibus. δέχεσθαι ἀγορᾷ, ὅρμῳ, οἴκῳ, κοιτῶνι, vel κοίτῃ. *Locus è paraphrasi Syriaca. Lucæ purior Hellenismus.* Spelunca *locus vbi natus Dominus, cur dicatur.* ἰλεός. Foramen. *Locus Isaiæ apud 70. Iustini hallucinatio. Eusebij locus correctus. Suburbia Bethlehemitica. Responsio ad superiora argumenta.*

Anni I. Num. II.

PRima omnium Baronij obseruatio Annaliũ suorum initio, est de loco vbi Seruatorem mundi, Dominum nostrum, Beata Virgo peperit. Constat, Regis Messiæ patriam fuisse Bethlehem: verum in vrbene an extra vrbem sit Christus natus, non perinde apud omnes constare videas. Iustinus Martyr, scriptor vetustissimus, in dialogo cum Tryphone, ad vrbem, non in vrbe, versatam esse tum Beatam Virginem scribit: ἐν σπηλαίῳ τινὶ, ait, σύνεγγυς τῆς κώμης κατέλυσεν, *in aliquam speluncam vico propinquam diuertit.* Eusebius, verbis illis quæ descripsit Baronius è l.b. 7. Demonstra. Euangel. agrum ostendi solitum ait, vbi Virgo partum admirabilem esset enixa. Caietanus ad Lucæ Euangelium, difficile putat esse intellectu, quomodo ignorauerit Herodes, Christum à Magis esse adoratum, si in ipsa vrbe ponatur facta esse adoratio. *Hæc autem difficultas,* inquit, *cessat, si extra muros adoratus est Iesus.* Existimabat enim Caietanus, in eodem loco & natum fuisse Dominum, & à Magis adoratum: de quo paullo post. Sunt qui ex historia pastorum, idem posse colligi contendant. Nam si intra muros præsepe illud fuisset, in quo pastores Filium Dei adorarunt; quomodo, inquiunt, nocte intempesta, aut vrbem ingredi potuissent, aut stabulum inuenire, in quo illud præsepe? Baronius, vt omnibus sese expediret difficultatibus, speluncam in qua dicitur Christus esse natus, non in vrbe, sed in suburbiis Bethlehemiticis fuisse positam, pronunciat. Omnes hæ sententiæ, & si quæ aliæ istis similes in Theologorum

scri-

scriptis leguntur; originem sine dubio inde habuerunt; quod proniores fuerunt viri eruditi ad coniecturas suas in medium proferendas; quam mentem Scripturarum diligenter rimandam. Nã si verba Lucæ quanta par est diligentia expendant Græcæ literaturæ vel mediocriter periti, aliter opinor, sentiant. Nos igitur Euangelistæ auctoritate freti, asserere non dubitamus; in ipsa vrbe Bethlehem, non in spelunca aliqua extra vrbem posita, aut in suburbiis, multo autem minus in agro, regem Messiam partu B. Virginis fuisse editum. Lucæ Euangelistæ verba sunt: καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ· διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι. *Et reclinauit eum in præsepio; quia non erat eis locus in diuersorio.* Hic obseruet eruditus lector, non dixisse Lucam ἐν καταλύματι; sed ἐν τῷ καταλ. sciunt vero periti sermonis Græci, articuli vel adiectione, vel omissione, multum fieri diuersam horum verborum sententiam. Sine articulo ἐν καταλύματι, sensus esset; Iosepho & Mariæ nullum omnino patuisse diuersorium, quum essent Bethlehemi plura. Gallice recte verteris, *en vne hostellerie*, vel, *en aucune hostellerie.* At cum articulo, ἐν τῷ καταλ. dupliciter exponi potest: vel, fuisse vnicum Bethlehemi diuersorium, ad quod non sint admissi; quod vix sit verisimile: vel, vnũ aliquod diuersorium Bethlehemiticum ipsos adiisse; atque in eo, quod ad cætera, fuisse exceptos: sed locum vacuum non esse ibi repertum, qui ipsis ad cubandum concederetur. Gallice, *en l'hostelerie, in illo diuersorio*: nempe quod adierant, & quo vtebantur, ad cætera quod attinet. Non est hodie insolẽs, vt tecto aliquis & rebus ad victum necessariis, excipi queat in diuersorio; non possit proprio cubiculo, vel cubili aut lecto. Scimus longe diuersissimam apud veteres fuisse hospitiorum rationem: qua de re plura alibi dicta sunt à nobis: verumtamen etiam apud veteres simile quid fuit. Nã vt in Commẽtariis Polybianis fuse docebimus, si Deus volet, fuere etiam apud illos quidam hac in re humanitatis gradus: estque obseruare in Græcorum libris, res olim fuisse diuersas, δέχεσθαι ἀγορᾷ, *admittere ademptionẽ commeatus*; δέχεσθαι ὅρμῳ, *facere potestatem ingrediendi stationem aut portum*; δέχεσθαι οἴκῳ, *recipere in domum*: & δέχεσθαι κοιτῶνι, vel κοίτῃ, *cubiculũ aut cubile ad quiescendum dare.* Omnino harũ distinctionũ habenda ratio est, vt adiecti articuli vis intelligatur. Syriaca paraphrasis anceps est, & ab eruditis interpretibus varie accepta. *Quia non erat eis* דוכתא *hospitium* siue *locus*, (proprie δοχεῖον: est enim vox Græca; quod Elias in Thisbi non obseruauit; Syris vsitata pro pandochio, & generaliter pro loco apud Rabbinos:) איכא דשרין הוו Fabricius vertit; *vbi habitantes essent*: ὅπου αὐλιζόμενοι ἦσαν. quasi scriptum esset in veritate Græca, ἐν καταλύματι, nõ adiecto articulo. Tremelius, *vbi habitabãt.* ad verbum dixit Syrus, ὅπου αὐλιζόμενοι ἦσαν, hoc est, *vbi commorabantur.* hoc vero plane est, ἐν τῷ καταλύματι, hoc est, *in illo diuersorio*, secundum postremam interpretationem, quam paullo ante attulimus. Ea proculdubio maxime est probabilis: nam adiectus articulus ostendit, diuersorium quidem illos habuisse; verum in quo locus ad cubandum non esset vacuus. coacti igitur sunt, in stabulum iumentorũ concedere: quod erat, vt sit verisimile, diuersorio coniunctum, aut saltem, propinquum. Hoc declarat Lucas, cum ait, καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ: hoc est, *reclinauit illum in præsepio*: non enim dicit ἐν φάτνῃ, quod Gallice diceremus, *en vne creche*: sed ἐν τῇ φάτνῃ, quod verti debet, *en la creche.* Latine aliter non possumus nisi *in præsepi*, neglecto articulo, cuius tamen est hoc loco vis magna. Generalem enim appellationem præsepis, restringit peculiariter ad illud præsepe, quod erat in stabulo pertinente ad diuersorium, cuius præcessit mentio. Quare ipsum præsepe, siue stabulum in quo natus Christus, ab Ambrosio in locum Lucæ *diuersorium* appellatur, quod esset pars diuersorij. *Terreno in diuersorio iacet, sed cælesti lumine fulget.* Auctor operis imperfecti in Matthæum, vocat *pandochium tenebrosum.* Gregorius Nazianzenus,

oratione nona, φαῦλον καὶ μικρὸν κατάλυμα, *vile & paruum diuersorium.* Scimus, non semper in Scripturis articulos debere vrgeri, nec raro omissos reperiri, vbi Hellenismus exactior eos requirebat, sicut etiam Chrysostomus in Iohannem obseruat: sed nulla dici caussa potest, cur in hac Lucæ narratione non sit exacte habenda illorum ratio: nam ad historiæ veritatem magnum est in eo momentum: & Lucam purum Hellenismum aliquanto diligentius, quam cæteros Euangelistas obseruasse, notum est eruditis. Sic paullo post sermonis Græci proprietas ab eo seruata est, cum ita facit Angelum loqui; εὑρήσετε τὸ βρέφος κείμενον ἐν φάτνῃ, h. est, *inuenietis infantem iacentem in præsepio, en vne creche*: non autem ἐν τῇ φάτνῃ: at mox, εὗρον τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ, *en la creche.* recte. *inuenerunt infantem iacentem in præsepi*; illo nempe, cuius ab Angelo facta erat mentio. hæc ratio articuli vel adiecti, vel omissi. Porro stabulum in quo natus est Dominus, passim Græci Latinique Patres appellant σπήλαιον, *speluncam*: nec mirum: nam quum esset Bethlehem in saxeo colle sita, videntur pleræque domus, in saxis fuisse excisæ. Strabo obseruat, totam regionem circa Ierosolyma, ad sexagesimum vsq; lapidem, esse ὑπόπετρον, *petrosam*. Bethlehem autem quatuor millia passuum duntaxat ab vrbe, vt ait Iacobus de Vitriaco: vel sex, vt Arabs geographus. Qui eruditus scriptor obseruat, esse in illo tractu multas domus saxis incisas, vel potius, cellas, *in quibus*, ait ille, *homines sese incluserunt religionis caussa.* Idem, locum vbi natus est Messias commemorans, *speluncam* vocat, vt fere Græci ac Latini. Proprie quidem antrum id non erat αὐτοφυὲς, hoc est, *sponte natum*, qualia celebrantur à poetis & geographis, Trophonium, Corycium, Themisonium, & similia: sed locus concinnatus in vsum stabuli, vt præsepe ibi positum demonstrat. quia tamen intra saxa illud stabulum fuerat excauatum, obtinuit, partim propter loci naturā, partim ad declarandam eius vtilitatem, vt spelunca passim appellaretur. Sic enim loqui moris est, de angustis gurgustiolis: nec multo aliter dictū illud apud Theocritum, Ἰλεὸν, οὐκ οἴκησιν, hoc est, *serpentis latibulum, non domum*: nam proprie ἰλεὸς est θηρίου φωλεός, *foramen vbi latet serpens*, vel *alicuius feræ cubile.* Hieronymus hoc stabulum, siue speluncam, appellat *foramen*, ad Marcellam: *Ecce in hoc paruo terræ foramine cœlorum conditor natus est*: nisi malis de ipso oppidulo Bethlehem hæc verba interpretari. Potest & alia ratio afferri, cur veterum Patrum nonnulli eum locum speluncam sæpius nominarent: putarunt enim fuisse prorsus necesse, vt nasceretur Christus in specu, quia sic olim fuisset prædictum ab Isaia. Vaticinium prophetæ affert Iustinus contra Tryphonem, in hęc verba: οὗτος οἰκήσει ἐν ὑψηλῷ σπηλαίῳ πέτρας ἰσχυρᾶς, *hic habitabit in spelunca sublimi rupis valida.* Et habentur quidem hæc verba in Græca versione, 33. 16. sed quæ non agnoscit veritas Hebraica: ne Latina quidem vetus interpretatio: *Iste in excelsis habitabit munimenta saxorum.* Hic nulla speluncæ mentio. Vnde apparet, Iustini obseruationem non esse multo solidiorem, quam fuit illa quorundam olim, qui, vt refert Theodoritus, lib. 1. cap. 18. locum Zachariæ 14. 20. de clauis Dominicæ crucis freno equi Constantini aptatis, interpretabantur: quod meritò ridet Hieronymus; etsi non improbant Cyrillus, & alij nonnulli. Hic error Iustinum in alium errorem videtur impulisse. Existimās enim ex illo Isaię loco, Christum in alta quadam spelunca præruptæ rupis esse natum: quia non solent eiusmodi antra in vrbibus reperiri; putauit non in vrbe, sed ad vrbem Bethlehem Mariam diuertisse, atque ibi Christum peperisse. Hoc vero quis veterum Patrum pręter Iustinum dixit? quis vel Gręcorum, vel Latinorum scripsit, natum Iesum ἐγγὺς Βηθλεὲμ, *prope Bethlehem*, aut ἐν ὁρίοις Βηθλεὲμ, *in finibus Bethlehem?* omnes ad vnum consentiunt, peperisse Virginē ἐν Βηθλεὲμ, in vrbe aut vico Bethlehē. & ipsam speluncam cuius toties mentionem faciunt, in

ipsa vrbe fuisse, non obscure iidē ostendunt. Origenes lib. 1. contra Celsum: δείκνυται τὸ ἐν Βηθλεὲμ σπήλαιον, ἔνθα ἐγεννήθη. *Ostenditur in Bethlehem spelunca, vbi natus est.* Non dicit Origenes, ostensum fuisse id antrum ad Bethlehem; sed in Bethlehem, id est, intra muros vrbis; siquidem fuit tum muris cincta Bethlehem: certe, in ipso oppido. Verum quidem est, Romę natum videri, qui ad vrbem natus fuerit, & in continentibus ædificiis, vt ait Paulus Iurisconsultus l. 2. Dig. de verbor. signific. Quare non negamus, fidem oraculo constitutam, quod est apud Micheam, & Matthæum 2. 6. etiam si certum esset, ad Bethlehem, non in Bethlehem natum esse Dominum. Sed quum nemo veterum, vt dixi, præter Iustinum id reperiatur memorię prodidisse; cur vnius potius, quam omnium sententiam sequemur? Quod apud Eusebium hodie legitur, in agro nescio quo natum esse Dominum; turpe est exscriptoris mendum, quod neque interpres, neque Baronius locum describens, animaduerterūt. Verba Eusebij sunt, editionis Græcæ, pag. 213. Καὶ εἰς δεῦρο δὲ οἱ τὸν τόπον οἰκοῦντες, ὡς ἐκ πατέρων εἰς αὐτοὺς κατελθούσης παραδόσεως, τοῖς τῶν τόπων ἱστορίας χάριν εἰς τὴν Βηθλεὲμ ἀφικνουμένοις μαρτυροῦσι, τῶν λόγων, (scribendum μαρτυροῦσι τῷ λόγῳ) πιστούμενοι τὴν ἀλήθειαν, διὰ τῆς τοῦ ἀγροῦ δείξεως, ἐν ᾧ τεκοῦσα ἡ παρθένος, κατατίθειται τὸ βρέφος. *Etiam hodie qui locum illum incolunt, vt qui à maioribus suis eam traditionem acceperint, iis qui Bethlehemum adueniunt studio lustrādi illa loca, sermoni nostro testimonium prabēt; veritati fidem adstruentes, agri illius demonstratione in qua deposuit Virgo infantem quē pepererat.* Sed quam absurdum dictu est, quam inauditum, peperisse Virginem in agro, aut infantem recens editum in agro fuisse positum? Tanta & tam manifesta absurditas, vitium codicis manifesto arguit. Scribe mutatione minima, τοῦ ἄντρου, non τοῦ ἀγροῦ, *demonstratione antri*; non autem *agri*. δεῖξις ἄντρου, h. e. *demonstratio antri*, vt modo apud Origenem, δείκνυται σπήλαιον, h. e. *demonstratur spelunca*: σπήλαιον & ἄντρον, *spelunca* & *antrum*, promiscue in hac historia vsurpantur. Eusebius tamen ἄντρον libentius nominat. De vita Constantini lib. 3. loquens de Helena Augusta: τῷ προσκυνηθέντι θεῷ δύο νεὼς ἀφιέρου, τὸν μὲν πρὸς τῷ τῆς γεννήσεως ἄντρῳ, τὸν δὲ ἐπὶ τοῦ τῆς ἀναλήψεως ὄρους. *Deo quē adorauerat, duo templa consecrauit; vnum ad natiuitatis antrum: alterū super assumptionis monte.* Mox, παντοίως τὸ τῇδε ἱερὸν ἄντρον φαιδρύνουσα, h. e. *quoquo modo sacrum ibi antrum exornans.* Paullo ante appellat, τὸ τῆς πρώτης τοῦ Σωτῆρος θεοφανείας ἄντρον, *prioris aduentus Christi Seruatoris antrum.* Notum est ex historia, Helenam illo ipso in loco vbi natus fuerat Christus, templum exstruxisse magnificum. Si verum esset, quod Iustinus scribit; non in vrbe, sed ad vrbem Bethlehem, templum illud fuisse structum. Hic iterum quæro, quis veterum hoc dixit? quis illorum de eo templo, non sic loquitur, tanquam in ipsa vrbe sito? Sozomenus libro 2. de Helena. ᾠκοδόμησε ναὸν ἐν Βηθλεὲμ, ἀμφὶ τὸ τῆς γεννήσεως Χριστοῦ σπήλαιον, *ædificauit templum in Bethlehem, ad speluncam illam, in qua Christus natus est.* Baronius, qui antrum siue stabulum vbi natus Christus, ponit in suburbiis Bethlehemiticis; doceret nos, vbi inuenisset, habuisse Bethlehem suburbia. Non enim temere hoc illi credere debemus. Luc. 2. 4. nominatur Bethlehē vrbs, πόλις Δαβὶδ, *vrbs Dauidis*, sed Iohan. 7. 42. dicitur κώμη, *vicus*, siue vt habet Latina versio, *castellum*. Glossarium, Κώμη, *villa, castellum, vicus*. Et Hieronymus, modo appellat *villam*, vt in epistola ad Marcellam: modo etiam *villulam*, vt in altera ad eandem Marcellam: aliquando *vix paruum viculum*, vt ad caput quintum Micheæ. Theodoretus sermone 5. Curationum, χωρίον ἄδοξον καὶ σμικρόν, *locum ignobilem & paruum.* Propterea huius loci in tota historia Biblica, & apud Iosephum, vix semel aut iterum facta reperitur mentio. atque adeo reperti sunt, qui apud Lucam 2. 4. κώμην, hoc est, *vicum*, legerent, non autem πόλιν, hoc est, *vrbem*, vt auctor est Epiphanius hæresi 51. nisi quis putet aliter

ter hæc esse exponenda: Διὸ, inquit, ἔν τινι ἀντιγράφῳ τῶν Εὐαγγελιστῶν καλεῖται πόλις τοῦ Δαβίδ· ἐν ἄλλῳ δὲ κώμην αὐτὴν καλοῦσι, διὰ τὸ εἰς ὀλίγην γῆν αὐτὴν ἡκέναι. *Propterea in quodam exemplari Euangelistarum, vocatur vrbs Dauid: in alio vero ipsam vicum nominant, quod ad breuem terræ modum esset redacta.* Tantulum igitur siue oppidulum, siue vicum, suburbia habuisse, quod vult Baronius, cui fiet verisimile? Burchardus stabulum natiuitatis iuxta muros fuisse scribit: sed neque ille, neque Marinus Sanutus, qui Burchardum fere descripsit, extra muros id stabulum collocant: vnde igitur habet Baronius? Ad Caietani obiectionem, verbo responderi potest: nam è Matthæo 2.2. constat, non in stabulo, verum in domo Christum fuisse à Magis adoratum: illa autem domus, proculdubio in vico Bethlehem fuit: atque vt videtur, illud ipsum diuersorium, cuius meminit hic Lucas. Nam confecta descriptione, & hospitio quod occupatum erat discessione turbarum vacuefacto; probabile admodum est, Iosephum & Mariam, relicto stabulo, ad illud diuersorium se atque infantem transtulisse. Quod de facto Magorum nihil resciuit Herodes; prouidentiæ diuinæ adscribendum, vt alia multa magis mirabilia, quæ in hac stupenda historia possunt obseruari. Altera obiectio de pastoribus, aliquanto difficilior. Quæritur, si intra muros natus Christus, quomodo potuerunt pastores noctu vrbem ingredi. Respondeo: si Bethlehem erat κώμη, *vicus*, verisimile fuisse ἀτείχιστον, hoc est, *muris non cinctam*, nec muros habuisse: si oppidum fuit muris cinctum; verisimile est in tam alta pace, portas, vt plurimum, relictas fuisse apertas: aut certe, diuina prouidentia euenisse illa nocte, vt paterent portæ. Quæritur etiam, qui potuerint pastores locum dignoscere, vbi erat infans recens natus cum matre. Respondeo, multas quidem excogitari posse rationes, qui istud sit factum: sed quia tacuit hoc Lucas, quæstionem hanc missam facere me, & quod Scriptura siluit, lubenter ignorare.

II. Prophetia Septuaginta Interpretum, quæ in Hebræo non extant, quo loco habenda. Bos & asinus ad præsepe Christi. Gregoriorum Nazianzeni & Nysseni loci expenduntur. Cyrillus Ierosol. illustratur & emendatur.

ANNI I. Num. III.

TAcet Euangelista, inquit Baronius, *non illic tantum fuisse præsepe, sed bouem & asinum ad illud alligatos, quod olim Propheta cecinerat.* Sane verum est, taceri hoc ab Euangelista Luca: sed illud haut scio quam verum sit, prædictum à Propheta fuisse, id ita euenturum. Extat locus Prophetæ Habakuk 3.2. sed in Hebraica veritate nihil eius habetur, sicut iam olim B. Hieronymus obseruauit. An pro oraculis diuinis sint habenda, quæ apud Septuaginta Seniores leguntur, neque in fonte reperiuntur; magna quæstio est, propter quorundam veterum Patrum sententiam; qui existimarunt Seniores illos in eo negotio, *non interpretationis seruitute, sed prophetiæ auctoritate* esse versatos, vt loquitur Augustinus, *Quæstionum super Genesin, lib.* 1. At non est hic locus arduam illam quæstionem pluribus tractandi. Hoc tantum dicam; si eiusmodi vaticinia, quæ quidem occurrunt plurima in Græca versione, pro diuinis oraculis sunt habenda: non tamen veteribus illis Prophetis videri adscribenda; quoties textus Hebraicus nihil eiusmodi ipsos euincit cogitasse. Sunto, si lubet, prophetiæ eiusmodi Septuaginta Interpretum Spiritu prophetico afflatorum, & Prophetas, non Interpretes agentium; veteribus certe Prophetis, nisi cum exceptione, tribui nō videntur posse. Sed de his alibi accurate, volente, faciente Deo Opt. Max. Prophetæ igitur Habakuk verba, initio diuinæ illius prophetiæ, quæ inscribitur *Oratio pro ignorantiis*, Interpretes Septuaginta sic verterunt, ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ, *in medio duorum ani-*

animalium cognosceris: at Hieronymus veritatem Hebraicam secutus, *in medio annorum viuifica illud.* Porro ex hac versione Græca, & notissimo Isaiæ loco, in principio eius prophetiæ, nata illorum opinio, qui scripserunt, Dominum nostrum iacuisse in præsepi inter bouem & asinum, vel asinam, vt habet Ambrosius. Quā bene hoc congruat menti Prophetarum Isaiæ & Habakuk, non iam quæro: sed Baronium non obseruasse miror, plerosque auctores, quos ipse laudat ceu testes eius historiolæ, allegorice locutos esse, non autem, vt ille credidit, fide historica. Exempli gratia: Gregorij Nazianzeni verba, cuius testimonio ille vtitur, in oratione 38. leguntur hæc: Γνῶθι ὡς βοῦς τὸν κτησάμενον: Ἡσαΐας διακελεύεταί σοι: καὶ ὡς ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ. *Cognosce vt bos possessorem: Isaias huius te admonet: & vt asinus præsepe domini sui.* Nihil hic de historia Baroniana; neque apud Nicetam Gregorij Scholiasten; qui tamen accurate hunc locum interpretatur. Sic accipiendus est & Gregorij Nysseni locus in diem natalem Domini. *Medium igitur in præsepi se, inter bouem & asinum vtriusque Dominus locat; vt medium parietem maceriæ soluens, duos condat in semetipso.* Hic bos & asinus allegorice appellantur, facta allusione ad locum Isaiæ, duo populi, quemadmodum antecedentia & consequentia arguunt. Bos per anagogen est populus Iudaicus; asinus, Gentium; vt exponunt Hieronymus ad Isaiam, & Nicetas ad Nazianzenum. Sic etiam potest accipi locus Hieronymi Baronio allatus. Quod autem Cyrillum Ierosolymitanum suæ obseruatiunculæ suffragatorem laudat; fide aliena nimirum vtitur, & fallitur insigniter. Verba Cyrilli sunt in Catechesi 12. Τί συμεῖόν ἐστιν, ὦ προφῆτα, τοῦ ἐρχομένου Κυρίου; ὁ δὲ φησὶν ἑξῆς· ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ· ταῦτα πρὸς τὸν Κύριον λέγων σαφῶς· ὅτι παραγενόμενος ἔνσαρκος ζῇς, καὶ τελευτᾷς, καὶ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν ζῇς πάλιν. Baronius Latini Interpretis errorem secutus, putat Cyrillū illis verbis, ἐν μέσῳ δύο ζώων, intelligere bouē & asinum, inter quos medius fuit collocatus Dominus noster. sed vehementer fallitur. Nam Cyrillus non scripsit ζώων, *animalium*, verum ζωῶν, *vitarum*: quam lectionis diuersitatem eruditi viri, qui Romæ Bibliorum Græcorum editionem curarunt, non prętermisere. Ita autem scripsisse Cyrillum, adeo manifestum est ex ea quam subiicit huius oraculi interpretatione, vt mirum sit, vel interpretem, vel Baronium potuisse hoc ignorare; nam Spondanum illius Epitomatorem hoc non vidisse minus miramur. Quare ita locus erat vertendus: *Ecquod signum est,* ô *Propheta, venientis Christi? ille deinceps ait: in medio duarum vitarum cognosceris: perspicue hoc ad Dominum dicens: Tu post aduentum in carne tuum, viuis & moreris; & post resurrectionem è mortuis, viuis iterum.*

III. De fonte in spelunca natiuitatis exorto. Bedæ liber de locis sacris, plenus fabularum.

Anni I. Num. IV.

QVod narrat Baronius miraculum de fonte in spelunca vbi natus Dominus exorto: nisi alio probetur testimonio, quam eo quod affertur è libro Bedæ de locis sacris; an referri debuerit in historiam veritatem professam, vehementer dubito. Cauet quidem sibi Baronius, cum rem non affirmat; sed ait, *accidisse fertur*: verum, quia rei tantæ tantum est silentium, non solum in Scripturis, sed etiam apud omnes veteres, qui loca illa incoluerunt, aut qui de locis sacris ex professo scripserūt: vix dubitationi locus videtur relictus, quin optimi & sanctissimi viri, ac merito suo, vti vocatur, venerabilis, Bedæ simplicitate etiam hic sit abusus, qui hoc illi persuasit. Nam eo libro multa futilia aut palam falsa contineri, ne Baronius quidem dubitabat: qui hoc alibi ingenue agnoscit & fatetur. Habes exemplum eximium in anno Domini 34. numer. 116. de columna in monte Caluariæ, æstiuo solstitio vmbram non faciente: quod mathematici non minus vere de Syene obseruant, quam

falso

falso fictitiæ isti columnæ attribuitur. Similia huic fabellæ multa in eo libro.

IV. Reuerentia locis sacris debita. Industria Baronij in conciliandа opinione antiquitatis, rebus minus vetustis. Homiliam falso tribui solitam Chrysostomo, non esse illius demonstratur; sed Latini cuiusdam scriptoris. Controuersia vetus super die Epiphaniorum. Sedes Ierosolymitana Pellam translata.

Anni I. Num. V.

CVm scribit Baronius de loco natiuitatis Domini; *Vix credi potest, in quanta veneratione & cultu Christiani semper habuerint locum illum*: si de reuerentia intellexit, quæ locis sacris debetur, & iis, in quibus Deus immortalis aliquod suæ præsentiæ, siue, vt melius Græci dicunt, suæ ἐπιφανείας, hoc est, *apparitionis*, signum exhibuit; omnino quod res erat dixit: sin id egit, vt religiosum cultum atq; adorationem certorum locorum, qualem hodie multi docent atq; vsurpant, hoc primæ vetustatis exemplo tueretur; & rem & tempora peruertit auctor: quod minime omnium conditorem Annalium decebat. Nō enim primo illo nascentis Ecclesiæ tempore, sed aliquot post seculis hoc institutum cepit. At Baronius vt lectori aliud agenti persuadeat, iam inde ab initio eum locum religiose fuisse cultum, consulto, vt videtur, consilio, obscure admodum mox est locutus, cum scripsit; sed *reddita pace Ecclesiæ spelunca illa mirifico est opere exornata*. Nam quid est, *reddita pace Ecclesiæ*? Commemorant Eusebius, Orosius, & alii historiæ Ecclesiasticæ auctores, decem persecutiones, quas sub infidelibus Imperatoribus Ecclesia Dei, ante Constantinum est passa: & sunt singulæ harum persecutionum suis annis in Chronico Eusebiano adnotatæ. Postquam remiserat tyrannorum rabies, & finis erat impositus persecutioni, dicebatur reddita pax Ecclesiæ. Ita loquitur B. Cyprianus initio Libri De lapsis. *Pax ecce, dilectissimi fratres, Ecclesia reddita est: & quod difficile nuper incredulis, ac perfidis impossibile videbatur, ope atq; vltione diuina securitas nostra reparata est.* In Historia Eusebii, modo leges ἀνακινηθῆναι τὸν διωγμὸν, *persecutionem denuo excitatam esse*: modo pacem esse redditam; & quidem, interdum altam & securam: nam libro 3. cap. 32. lege γενομένης εἰρήνης βαθείας ἐν πάσῃ ἐκκλησίᾳ, *quum pax alta vniuersa Ecclesiæ esset reddita*. Baronius quoque diligenter solet adnotare, quando & per quos pax Ecclesiæ post quamque persecutionem fuerit reddita: vt in anno CLIV. 4. CLXXXII. 4. & alibi. Constat ex his, verba ista, *reddita pace Ecclesiæ*, ex vsu cōmuni loquendi, tempus illud significare, quo cessante prima sub Neronis imperio persecutione, pax reddita est Ecclesiæ. Atqui hoc falsum est: & Baronius, si de eo tempore sensit, aut falsus est, aut fallere voluit. Non enim post primam persecutionem aut secundam; sed longo tempore post decimam, quę fuit omnium postrema, factum est quod hic narratur. Prima omnium Helena, quod ex historia constet, de æde sacra in loco natiuitatis ædificanda, cogitauit: atq; id non primis annis imperii Constantini filii; sed multo post. Lege hos Annales, in anno CCCXXVI. num. XXXVIII. Vides quibus artibus grassetur pater Annalium, vt rebus multo postea inuentis antiquitatis summæ opinionem concilier. Hic igitur candorem in Baronio iure aliquis desideret: in iis quæ sequuntur iudicium. Nam addit: *ipsumq; præsepe tectum argento: de quo hæc apud Chrysostomum.* In tam paucis verbis, non semel, sed bis peccat Baronius. Quod ait, præsepe in quo iacuit Dominus, argento, siue laminis argenteis, fuisse tectum; male interpretatur verba auctoris quem laudat. Nam ille dicit, sublatum fuisse verum præsepe, quod erat luteum: & repositum eius loco simulacrum illius argenteum. *Nos Christiani*, inquit, *tulimus luteum, posuimus argenteum. Tulimus*, hoc est abstulimus, passim in Digestis, Spartiano, Lampridio, & posterioribus scriptoribus. Quod existima-

stimauit homiliam vnde illa verba sunt desumpta quæ hic describit, esse Beat. Chrysostomi; falsus est iudicii, & sine dubio grauiter errauit. Nam eloquentiæ Chrysostomi, & omnium illarum virtutum, quæ orationem illius diuini Doctoris, aut docendi rationem χαρακτηρίζουσιν & designant, ne pilum quidem homiliæ illius auctor, quisquis tandem ille fuerit, habuit. Ac quoniam non proprius Baronii, sed multorum grauium Theologorum communis est hic error; age homiliam ipsam breuiter percurramus, & quam sit Theologis necessaria Critica, hoc exemplo doceamus. Ante omnia obseruent tirones, hanc homiliam non oratione continua esse contextam; sed constare sacri textus recitatione & breui b. obseruationibus ad verba recitata. Hæc forma concionum Latinorum nonnullis admodum placuit; vt apparet ex Eucherii Lugdunensis, Petri Chrysologi, & aliorum homiliis: qui nulla nisi hac arte aut methodo sunt vsi. Ita igitur hic auctor verba Lucæ percurrit, à versu sexto capitis secundi ad finem deciminoni. Nunc paucas illius obseruationes expendamus. Ait de Domino, qui in stabulo natus: *Non inuenit locum in Sancto Sanctorum, qui auro gemmis, serico, & argento fulgebat: & tamen non nascitur inter aurum & diuitias, sed in stercore nascitur, hoc est, in stabulo.* Prior periodus oppido frigidam sententiam continet: nam quomodo potuit Beata Virgo parere in Sanctis Sanctorum? videtur autem alludere ad fabulam de educatione Mariæ in illo loco: cuius putidissimi figmenti nusquam, si satis memini, vetus Chrysostomus mentionem facit. Posterior periodus male cohæret cum priore: nam quem locum ibi habet illud *tamen*? neque tamen puto aliter scripsisse auctorem. Ait; *Rem nouam: ingrediuntur in diuersorium, non ingrediuntur in ciuitatem.* Hęc obseruatio falsa est, vt probauimus antea, cum verba Lucæ expenderemus: neque aliquis veterum Doctorum reperietur, qui dixerit Iosephum & Mariam vrbem Bethlehem non esse ingressos. Quis autem potest dubitare κατάλυμα illud siue hospitium, in quo negat Euangelista, locum vacuum potuisse reperiri, intra vrbem fuisse? Sed hic auctor, ne inspecto quidem Græco textu, occasione vocis *diuersorium*, quo vsus interpres ad inanes argutias est delapsus. Sequitur enim; *Videte magnitudinem paupertatis, in diuersorium vadunt; non dixit quod erat in via, sed in diuerticulo erat, extra in via* (hæc leuiter sunt corrupta) *hoc est, non in via, sed extra viam. Non in via Legis, sed in diuerticulo Euangelii, & tamen in ipso diuerticulo erant.* Vides argutias nescio dicam an ineptias: quibus, vt iam monui, occasionem præbuit vox *diuersorium*, in Latina versione: nam à Græco vocabulo ista sunt aliena. Quam bene igitur Chrysostomo hæc conueniunt? Ait: *O si mihi liceret videre illud præsepe in quo Dominus iacuit.* Huic voto simillimum est apud Chrysostomum, quod legitur in homilia 31. in eam ad Romanos. Loquens enim vir pius de Petro & Paulo Romæ passis martyrium: Τίς μοι νῦν ἔδωκεν, inquit, περιχυθῆναι τῷ σώματι Παύλου, καὶ προσηλωθῆναι τῷ τάφῳ; optat posse amplecti corpus Pauli, & adhærere eius sepulcro. Sed si attendas qua verborum copia & elegantia votum illud suum ibi Chrysostomus exponit; quam frigidum & ieiunum iste concionator in re simili se præbeat; intelliges facile *quid distent æra lupinis*. Ait, *Non inueniunt Christum nisi vigilantes.* Græcam vocem ἀγραυλεῖν Latinus vertit *vigilare*. Inde hæc obseruatio: nisi rem ipsam respexit potius quam verbum. Ait; *Si quotidie in excelso ruinæ fiunt, quomodo in cœlo gloria est, & in terra pax ponitur?* Nisi est corrupta vox, *ruinæ*, quid sibi hic velit nescio. an alludit ad casum diaboli? Ait, *Vere quasi vigilantes non dixerunt, videamus puerum, videamus quid dicitur: sed videamus verbum quod factum est. In principio erat verbum, & verbum caro factum.* In Græco est ῥῆμα. Latinus dixit *verbum*. Hinc concionatoris argutiæ in dictione *verbum*, quæ & ῥῆμα, sermonem ore prolatum significat; & λόγον, hoc est secundam Trinitatis personam. Vel hic locus manifestissime

me euincit Latine ista fuisse scripta, non de Græcis versa. Ait: *Hodierna die Christus nascitur. Alij putant, quod in Epiphaniis nascitur: non damnemus aliorum opinionem; nostram sequamur doctrinam.* Tempore Hieronymi & Chrysostomi, appellationem Festi Epiphaniorum diuersis modis viri etiam eruditi accipiebant. Quidam diem quo baptizatus est Christus sic vocari volebant: alii eum potius, quo natus: qua de re paullo post accuratè dicturi sumus. Hîc controuersia illa attingitur: de qua prolixe scribit Chrysostomus, homilia in natalem Domini, quæ extat in editionis Sauilianæ tomo quinto, pag. 511. item in altera de baptismo Christi, quæ ibidem habetur, pagina 523. Quum autem in priore illarum homiliarum dicat Chrysostomus, ante annos duntaxat decem Ecclesiam Constantinopolitanam didicisse à Romana, natalem Domini non esse illum diem quo Epiphania celebrantur, octauam nempe Idus Januar. sed Decembris vicesimam quintam: apparet, non posse à Chrysostomo hanc homiliam esse profectam; cuius auctor dicat, consentire mundum vniuersum, non esse natum Christum, die Epiphaniorum, præter vnicam prouinciam. Verba illius sunt: *Non sunt nostra quæ loquimur; maiorum sententia est: vniuersus mundus contra huius prouinciæ opinionem loquitur.* Pro *huius*, videtur scribendum *vnius*. Vides affirmari, sententiam auctori probatam, esse vniuersi mundi sententiam, vnica excepta prouincia. Hoc dici non potuit à Chrysostomo: qui etsi fatetur à Thracia ad Gades vsque antea fuisse notam hanc opinionem: Ecclesiæ tamen Constantinopolitanæ vix ante annos decem illam affirmat innotuisse, ex Occidente allatam. Quare multi adhuc hæsitabant, & eam obseruationem reiiciebant, non solum in noua Roma, sed etiam per totum Orientem & Ægyptum, vt constat ex eadem homilia & Epiphanio, atque aliis. Fateamur ergo necesse est, post Chrysostomi tempora hanc homiliam esse scriptam. Quæ autem illa est vnica prouincia, quam iste auctor excipit? id vero declarat sequens obiectio, quam aduersus suam sententiam auctor proponit. *Dicat aliquis; hic Christus natus est: ergo magis illi sciunt qui longe, quam isti qui prope sunt?* Clarum est intelligi Ecclesiam Ierosolymitanam: neq; enim alibi quam in Iudæa ad Ierosolyma Dominus est natus. Posset de Oriente id intelligi: nisi esset absurdum, totum Orientem demonstrari tanquam vnam prouinciam. Porro hanc obiectionem diluens auctor, manifestissime ostendit, hominem occidentalem se esse, non Orientalem. Ecclesiam enim Ierosolymitanam, cuius fuisse diximus illam obiectionem, sic compellat: *Vos Apostolos Petrum & Paulum eiecistis; nos suscepimus. Petrus qui hic fuit cum Iohanne, qui hic fuit cum Iacobo, nos in Occidente docuit.* Ecce, *Nos*. Non igitur hic est magnus Chrysostomus, qui Antiochiæ natus, in patria primum, deinde Constantinopoli munere suo functus. Ait; *post annos multos vsque ad Hadrianum solitudo mansit: in ista prouincia nullus Iudaeorum, nullus Christianorum fuit.*

Hic suam historiæ Ecclesiasticæ imperitiam concionator prodit. Nam vrbis quidem sanctæ solum postquam Ierosolyma funditus fuere diruta, desertum & sine habitatoribus aliquamdiu mansisse verum est: sed de prouincia, quod iste ait, falsissimum. Neque enim in Vrbis & Templi excidio extincta est Ecclesia Ierosolymitana: sed Pellam paullo ante cum suo Episcopo translata, qui in ea vrbe plures annos sedit. Auctores Eusebius Historiæ libro 3. cap. 5. & Epiphanius contra hæresin Nazaræorum. Adde iam dictis, quod hæc homilia inter opera Chrysostomi in Græcis codicibus nusquam reperitur: sicuti è nupera editione constat; quam è celeberrimis quibusque per Galliam, Angliam, Germaniam, Italiam, ipsam quoque Græciam, Bibliothecis, fide, diligentia & sumptibus maximis, maximo Reip. Christianæ bono, vir nobilissimus atque eruditissimus, Henricus Sauilinus concinnauit.

V. Casu

V. Casa Bethlehemitica Romam translata. καλύβη, apud Chrysostomum. Locus Theodoreti.

IBIDEM.

Vellem declarasset nobis Baronius aliquanto vberius, illius casæ Christi historiam, quam ait post multa secula è spelunca Bethlehemitica Romam fuisse translatam. Tantum miraculum, tam stupendum, tam inauditum, si verum est; factum male, quod eius narrationem & confirmationem ὁ πολυμαθέστατος, hoc est, *doctissimus*, contextor Annalium nobis inuidit: sin, vt scimus multos existimare, incerta res est, & fabulæ propior; erat hominis candidi & φιλαλήθους, hoc est, *veritatem amantis*, vulgi errorem sui suffragii auctoritate non ire confirmatum. Enimuero, si natus est Christus in stabulo, vt auctores sunt Euangelistæ; qui potest verum esse, natum esse eundem in casa, qualis est illa quæ Romæ visitur? Dicebat paullo ante Baronius, iacuisse Dominum in præsepi, medium inter bouem & asinum: at quis vnquam vidit boues aut iumenta collocari in casis? Non me fugit locum natiuitatis CHRISTI aliquoties vocari à Chrysostomo καλύβην, *casam*: vt in homilia sexta & nonagesima in Matthæum. Sed hoc casæ Romanēsis causam nihil quicquam adiuuat. Solent Patres, quoties de inenarrabili humilitate Filii Dei loquuntur, per ἐπιτελισμὸν, hoc est, *extenuationem*, & vilitati exaggerandæ, quædam duriora dicere, non simpliciter vt verba sonant, sed ex mente dicentis exponenda. Sic accipiendum exempli gratia, quod Theodoretus sermone ad Græcos octauo Beatā Virginem appellat παρθένον χερνῆτιν, *virginem manibus suis victum quærentem*: quod non facile Theodoreto credemus, si eorum meminerimus, quæ ex Epiphanio dicebamus (Exercit. I. num. 13.) Christum infantem, ἐπὶ φάτνης ἐρριμμένον, *super præsepi proiectum*: nam ἐρρίφθαι dicuntur, quæ temere per contemptum aliquo proiiciuntur: quare Theodoreti locum accipere vt verba sonant, sine contumelia beatissimæ & sapientissimæ Virginis non queas. Verum, vt iam monui, figurate hoc dictum & per ἐπιτελισμὸν. Sic etiam accipiendum, quod Chrysostomus καλύβην appellat locum vbi natus est Christus. ipsum namque stabulum sic appellat, non aliquam intra ipsum stabulum ligneam casam. Vnde igitur, obsecro, Romanensis casa prodiit?

VI. De fasciis quibus B. Maria infantem Christum inuoluit. Solemnitas die Augusti XXXI. apud Græcos. Ἀποστολοδιαστήλια Ecclesiæ Græcæ.

ANNI I. Num. VIII.

Qvid factum esset illis fasciis, quibus Beata Virgo infantem Christum recens in lucem editum inuoluit, neque primis Ecclesiæ seculis, neque permultis postea, aut sciuit quisquam aut requisiuit. In scriptis Patrum, qua Græcorum, qua Latinorum, altum est de illis silentium. Eusebii atque Hieronymi temporibus, non defuerunt, qui vera monumenta præsentiæ Christi in terris, magno in pretio haberent. Mirum est illa adhuc ætate, & per alias multas deinceps secutas, nihil dum de hisce pannis fuisse cognitum. Quando primum innotuerint, & quibus argumentis veritas earum fasciarum sit demonstrata non dicit Baronius: quantum autem Lippomano, & illis duobus Græcis quos ipse testes produxit, fidei tribuendum sit, doctorum esto iudicium. Nam fortasse illlud Plinii ex octauo libro, non abs re hic vsurpaueris: *Mirum est, quo procedat Græca credulitas: Nullus est tam impudens mendacium, quod teste careat.* At Baronius rem pro certo & comperta affirmans, addit, diem anniuersariam Augusti vltimam, honori illarū fasciarum fuisse dedicatam. Non fugit me, illam diem Græcis alicubi esse festiuitate solemnem: sed caussam solemnitatis esse illas fascias, in libris Græcorum ritualibus legere non memini: quanquam diu sane est, cum eius generis libros percurrebam: quorum ne

vnum

vnum quidem ad manum nunc habeo; sed pauca tantum Excerpta inter legendum mihi adnotata. Igitur in Lectionario Græcæ Ecclesiæ, quod habet inscriptionem huiusmodi, Ἀποστολοευαγγέλια τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, ἤγουν τῶν ἑορτῶν καὶ δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν, καὶ τῶν ἑορταζομένων ἁγίων, h. e. *Apostolica Euangelia totius anni, seu festorum tum dominicalium tum Deiparæ virginis, tum etiam Sanctorum, in quorum honorem festa celebrantur:* de hisce fasciis, aut de hoc festo nihil legitur, si satis memini. In Menologiis autem, vt illo quod prodiit è Bibliotheca Cardinalis Sirleti, titulus festæ diei in vltima Augusti adnotatur, commemoratio zonæ B. Virginis: neque fasciarum vlla fit ibi mentio. Quare non videtur hæc historiola tam certæ fidei esse atque existimauit Baronius. Sane Lippomanum fabulas sæpe pro historiis obtrudere, nemo ignorat, & solidis rationibus probatur interdum in his Annalibus. Ne longe abeam, vide num. 11.

VII. Ἀγραυλεῖν *non est* vigilare *neque* excubare. θυραυλεῖν. *Greges ouium noctu sub dio. Turris Ader.*

Anni I. Num. XIV.

IN historia Pastorum, quam è Luca describit Baronius, vetus interpres verbum Græcum ἀγραυλοῦντες, hoc est, *in agris seu sub dio agentes*, aut non legit, aut non intellexit. quanquam & B. Ambrosius, & alii Patres Latini interpretem secuti, *vigilare* sæpius vsurpant, pro eo quod dicendum erat *manere sub dio*, si cum Luca voluissent loqui. Ne illi quidem vim vocis plene expresserunt, qui verbo *excubare* sunt vsi. Scio Grammaticos Græcos vocem Lucæ vsurpatam aliquando explicare διανυκτερεύειν, hoc est, *pernoctare*: sed hoc est à parte totam significationem indicare. Nam ἀγραυλεῖν, tam ad diem. quam ad noctem refertur, & simpliciter vitam in agris sub dio degere significat; παρὰ τὸ ἐν ἀγροῖς αὐλίζεσθαι, hoc est, *à degendo in agris*, quod mansionem denotat diurnam, non minus quam nocturnam. Melius igitur iidem Grammatici sic, ἄγραυλοι οἱ ἐν ἀγρῷ αὐλιζόμενοι, ὕπαιθροι, hoc est, *Agrauli sunt, qui in agris habitant, & sub dio agunt:* & ἀγραυλία, mora sub dio, vel sub pellibus; vt apud Dionysium Halicarnasseum de milite Romano, libro sexto, δέον ὑπὸ ταῖς ἀγραυλίαις καὶ πλάναις ἐν τῇ πολεμίᾳ κατέχειν ὑμᾶς, hoc est, *sub dio commorationibus, & in hostili agro circumuagationibus continendi estis.* Græci pro eodem dicunt etiam θυραυλεῖν: vt cum Aristoteles Politicorum libro sexto, caussam cur pastores ad bellicos vsus sint accommodatissimi, reddit, quod longo vsu exercitatum corpus habeant ad manēdum sub dio. μάλιστα οὗτοι, inquit, γεγυμνασμένοι τὰς ἕξεις, καὶ χρήσιμοι τὰ σώματα, καὶ δυνάμενοι θυραυλεῖν, hoc est, *maxime hi exercitati laboribus, & validi corporibus, & qui sub dio habitare possint.* Syrus interpres, vt vim Græci verbi exprimeret, vsus dictione שרא quæ interdum respondet Græco αὐλίζεσθαι, hoc est, *commorari*: neque poterat commodius, nisi periphrasin adhiberet, quod fecit Arabs; qui pro ἀγραυλοῦντες dixit, *pascentes in agris & vigilantes.* Porro non solent temere pastores in nostra Gallia quouis anni tempore sub dio greges habere; sed tantisper duntaxat, quamdiu per cœli habitum licet, & vt dicam cum Theocrito, ἁδὺ τῶ θέρεος παρ' ὕδωρ ῥέον αἰθριοκοιτεῖν, hoc est, *suaue est, æstate iuxta aquā fluentem sub dio dormire.* Vbi enim cepit aer esse inclementior; tum reuocantur greges sub tecta, vnde certis tantum diei horis pastum educuntur, & nocte aduentante in caulas suas coguntur. Nam vt obseruat Columella libro 7. cap. 3. *id pecus, quamuis ex omnibus animalibus vestitissimum, frigoris tamen impatientissimum est.* Sunt viri doctissimi, qui hoc etiam argumento vtantur, vt doceant, sine iusta caussa natiuitatem Domini in Decembrem exeuntem esse collatam: quia non soleant brumalibus diebus sub dio contineri greges totas noctes, præsertim in montanis Bethlehem. Sed fortasse in Iudæa & aliis locis magis meridionalibus alia seruatur cō-

suetudo, quam in Gallia & Germania. Nam etiam in Anglia vbi nullus est à lupis & aliis noxiis animalibus metus, armenta saltem toto anno in agris pernoctant, neq; propter frigus aut pluuiam aut ventos vlli tecto vnquam subeunt. Quare vetusta traditio Ecclesiæ non temere nob s reiicienda. Addit Baronius ex Hieronymo, locum in quo pastores audire meruerunt vocem Angelorum, fuisse dictum TVRRIS ADER. In Scripturis loci ita nominati, siue *Migdal-Heder*, bis tantum fit mentio: Geneseos 35. 21. Micheæ 4. 8. Et apud Michæam quidem nullum est dubium, vel vrbem ipsam Ierusalem ita dici, vel aliquam eius partem, ex qua tota vrbs intelligatur. Multi veterum prodiderunt, sic quondam locum fuisse appellatum, vbi postea Templum fuit exstructum. In Genesi vtrum idem locus intelligatur, an alius prope Bethlehem, dubitant Hieronymus & alii interpretes. Sed non discimus è libris Hebræorum, quod sciam, vllum circa Bethlehem fuisse locum eius nominis. Fortasse igitur verius sit, à Christianis inditam illi loco, vbi pastoribus Angeli vox est audita, eam esse appellationem: quod putarent spiritu Prophetico Mosem siue Iacobum, *futurum iam tunc mysterium monstrasse*, vt loquitur Hieronymus in Traditionibus Hebraicis. Constat certe ex Hieronymo locum illum prope Bethlehem, visione pastorum insignitum, vulgo *Turrim Ader* audisse.

VIII. An fuerit nota Augusto Domini natiuitas. An post cognitam Christi natiuitatem Augustus mentem erga Iudæos & religionem Iudaicam mutauerit. Baronij hallucinationes aliquot.

ANNI I. Num. XV.

POst hæc præclaram obseruationem subiicit Baronius, & Ecclesiasticis Annalibus dignissimam, nisi falsa esset. Ait IESV CHRISTI natiuitatem Augusto innotuisse, Apollinie indicante oraculo illo, de quo satis dictum est superius: *præter Sibyllinos versus*, inquit, *ex quibus de eodem complura perceperat*. Inde igitur factum obseruat, vt Augustus, qui prius esset alienissimus à cultu Iudaico, postea mutaret, & magno Iudæorum religionem in pretio haberet. Pulchra hæc, fateor: sed quis eorum fidem præstabit? nam vanissimum commentum de oraculo, quod nonnulli veterum fabulantur Augusto editum, iam ante reiecimus. Sibyllas nonnulla de Christo esse vaticinatas, scribunt multi è Patribus: neque nos plane factum negamus: sed Augustum aliquid, certi præsertim, de Rege Messia ex illarum versibus cognouisse, nedum ipsius aduentum habuisse compertum; neque aliquis Patrum dixit, & in magno errore versantur qui hoc credunt. Iudaicus populus, ὁ τοσαύταις ἱστορίαις ἐντραφείς, hoc est, *tot historiis innutritus*, vt loquitur Chrysostomus in hac ipsa historia, atq; adeo ipsi Christi discipuli, qui literas sacras legerant, qui prædictiones de Christo in Synagogis millies fortasse exponi à Scribis & aliis Doctoribus audiuerant; ne tum quidem quando viuebant cum Domino nostro, simile quid tamen vnquam sunt suspicati. Discipuli Iohannis Baptistæ, Prophetæ omnibus Prophetis maioris, qui magistrum de Christo concionantem audiuerant, qui columbam in Christum cœlitus delapsam viderant; adhuc tamen, cum Iohannes morti proximus carcere continebatur, increduli manent, & cogunt ipsum ad Dominum mittere, qui sciscitentur, *Tu es qui venturus es, an alterum exspectamus*? Matthæi capit. 11. vers. 3. & credemus paganos homines, à Sibyllis suis edoctos, tantum mysterium cognouisse? Quid igitur restat, nisi vt diuinis oraculis & vere θεοπνεύστοις, hoc est, *diuinitus inspiratis*, Sibyllina exæquemus, aut etiam, nefas dictu, anteponamus? Isaiam grauissimi Theologi, propter aliquanto planiores de venturo Messia prędictiones, Prophetam Euangelicum verè nominarunt. Sed in prophetia tota Isaiæ nihil eiusmodi legitur, quale oportet fuisse in libris Sibyllinis, si ve-

rum est quod existimat Baronius. At quis dubitat, librorum illorum inspectione paganicos cultus & Satanicam idololatriam fuisse insigniter confirmatam? testatur hoc vniuersa Romanorum & Græcorum historia, & nos aliquid supra ea de re diximus. En igitur egregios Euangelii præcones. At quærat alium Baronius, cui hoc λυρολόγημα, h.e. *deliramentum*, persuadeat: nam me quidem οὐ πείσῃ, οὐδ' ἢν πείσῃ, hoc est, *non persuadebit, neq; si persuaserit*. Augustum vero mentem mutasse post natum Dominum, perperam idem induxit in animum credere, ex male intellecto Suetonii loco. Is, vt probet Augustum peregrinas cerimonias contemtui habuisse, ait inter cætera, cap. 93. *Caium nepotem quod Iudaam prateruehens apud Ierosolymam non supplicasset, collaudauit*. Existimauit Baronius Caii aduentum in Syriam Christi natiuitatem præcessisse tribus annis: & quũ legisset apud Philonem, multa Augustum in gratiam Iudæorum sanciisse; posteriora hæc omnia fuisse putat peregrinatione Caii in Orientem. Sed rationem temporum mira incogitantia conturbat, & quod Cicero ait de liberto vxoris, συγχεῖ φυρᾷ τὰς ψήφους, h.e. *conturbat suffragia*. Nam aduentum Caii in Syriam morte Herodis, nedum natiuitate Christi, posteriorem fuisse antea diximus: & hoc ita solide à viris doctissimis Keplero & Liuelco confirmatum est, vt dubitari de eo non queat. Verum hic error eo facilius condonari potest Baronio; quia illi cum nonnullis summis viris est communis: quos fefellit codex Dionis, ea in parte non solum mutilus, verum etiam male distinctus: Baronii propria culpa est, de qua iam dicam. Nam quod ait, ex illo tempore Augustum religionem Iudæorum in pretio habuisse, & Philonis testimonio id probat; crassa est nimis ἀνιστορησία, h.e. *historia ignorantia*, vel incogitantia & hallucinatio. pleraq; enim eorum quę narrat Philo, multis annis gesta sunt, priusquam aut Christus nasceretur, aut in Orientem Caius proficisceretur. Pauca indicasse satis erit. Igitur probat Philo fauisse Octauium Iudæis, hoc primum argumento, quia ἀπεδέχετο τὴν πέραν τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ μεγάλην τῆς Ῥώμης ἀποτομήν, ἣν οὐκ ἠγνόει κατεχομένην καὶ οἰκουμένην πρὸς Ἰουδαίων. *Permisit sectionem illam magna patris Roma trans Tiberim, quam non ignorabat à Iudæis occupari & habitari*. Si vera est obseruatio Baronii, oportet vt post Christi demum natiuitatem ceperint Iudæi trans Tiberim beneficio Augusti habitare. At neq; hoc Philo dicit, & falsum est sine dubio. Nam in qua alia parte vrbis habitabant Iudæi ante Octauium? corpus siquidem Iudæorum multo ante fuisse Romæ, ambigi non potest. Vide Suetonium in Iulio, cap. 84. Addit Philo, passum esse Augustum Romæ viuere Iudæos, more Iudaico, & patria instituta seruantes. Sed hoc Iudæis Romæ licuit, etiam ante quam Octauius nasceretur, vt vel ille locus Suetonii clarissime ostendit. Ait, in frumentatione habuisse Augustum rationem Iudæorum: sed probet Baronius, hoc ante natiuitatem fieri non solitum, post cepisse. Omittit alia quæ commemorat Philo, vt aliquot edicta Augusti in Iudæorum gratiam: & recte omittit: nam ex Iosephi libro 16. capite 10. & locis aliis nosse potuit, multo ante quam natalis Christi adueniret, talia multa Augustum factitasse. Quin igitur Baronianam obseruationem missam facimus, palam falsam, & quod res est dicimus? Docet enim historia vniuersa, Augustum per totam vitam seruasse institutum, vt omnibus Romani imperii populis sua libertas constaret in propriorum rituum & morum vsurpatione: ipsum tamen Deos patrios more patrio semper coluisse, nec probasse qui aliter facerent. Quod autem sacrificia pro sua salute celebranda Ierosolymis instituerit; nihil id mirum: nam vt Iosephus docet, etiam alii pagani & alienigenæ multi, soliti sunt Templum adire, & vota ibi concipere, ac reddere: quod Augustus tamen per se non fecit, sed per alios curauit faciendum. Baronium vero asserentem sub vltima tantum vitæ suæ tempora id egisse Augustum; historia sicuti vi-

dimus refellit, & locus Suetonii ab eo allatus, plane contrarium potius probet.

IX. Festum Circumcisionis quam antiquum. Locus Isaiæ.

Anni I. Num. XVIII.

Baronius quidem Festum hoc non aliter hic commemorat, quam si statim ab ipso nascentis Ecclesiæ principio institutum fuisset: certum est tamen non ante multa secula mentionem illius ceptam fieri. Fuerunt quidem iam olim Kalendæ Januariæ dies festus; sed ex illa tantum, vt videtur, caussa, quod esset octaua natiuitatis. Quare in antiquis libris ritualibus dies Kalend. Ianuar. simplicem præ se fert titulum, vt ad Martyrologium obseruat Baronius, *Octaua natiuitatis.* Ante pauca secula alia accessit caussa festiuitatis: inde titulus duplex, *Octaua natiuitatis & circumcisionis.* Qui ante hos quingentos annos festos anni totius dies descripserunt, Circumcisionis non meminerunt. In Apostoloeuangeliis, siue Lectionario Græcorum, sic notatur primus dies Ianuarii: εἰς τὴν α' κατὰ σάρκα περιτομὴ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ὄρθρῳ καὶ λειτουργία, hoc est, *In primum* (diem) *secundum carnem circumcisio Christi in diluculo & ministerium.* Quare autem Baronius ad festũ Circumsionis referat locum Isaiæ 11. 8. *Delectabitur infans ab vbere super foramine aspidis,* quærant eruditi: ego caussam video nullam. Describit eo loci Propheta regni Messiæ felicitatem & τὸ ἀβλαβές, hoc est, *incolumitatem.* Eius diuinæ prophetiæ euentus in festo Circumcisionis cur sit ponenda, caussa, opinor, afferri nulla potest.

X. De aduentu Magorum Euangelij verba exponuntur. Vis participii aoristi. Epiphanii opinio minus recta. Idem exponitur contra Maldonatum. Quamdiu Virgo Bethlehemi manserit. Quo temporis spatio Magi Bethlehẽ aduenerint. Vnde venerint. Μαγῳδός, μαγῳδία. *De voce* μάγος, *quædam obseruata. Munsterus contra Maldonatum defensus. Magi Persarum & Græcorum diuersi. Magia duplex. Magi Persæ non Arabes. Locus Isaiæ.* φησὶν, *absolute. An Magi Reges. Dynastæ dicti etiam Reges. De numero & nominibus Magorum. Nomina è Scripturis adhiberi solita ad curiosas artes & maleficia. Detestatio impiæ vanitatis.*

Anni I. Num. XIX.

In disputatione de Magis, qui ad recens natum infantem venerunt, multum se fatigat Baronius, vt multa tueatur, hodie vulgo credita pro certis, quæ vix, aut ne vix quidem probabilibus coniecturis nituntur. Et tamen iure hic Baronii moderationem laudes, præ aliorum audacia, qui omnia superiorum seculorum commenta mordicus defendentes, Bibliorum à se Duaci editorum margines etiam nominibus horum Magorum & id genus fabulis inquinare non sunt veriti. Nobis placet impense in talibus, curiosas quæstiones euitare, & τὸ ἀπολυπραγμόνητον, hoc est, *declinatio curiositatis,* in hoc ipso argumento diuinis verbis à Basilio commendatum. Non enim potest Deo esse grata curiositas, quæ per coniecturas inanes ἀεροβατοῦσα, hoc est, *per aerem incedens,* in fumũ, hoc est fabulas & nugas desinat tandem oportet: quod in hac vere admiranda historia vsuuenisse, dolendum non minus, quam certum est & compertum. Sacræ narrationi assuendum quidem nihil: verum illi explicandæ & illustrandæ, omnis est opera impendenda. Id igitur agamus, si quam forte & nos paruulam symbolam huc possumus conferre. Ordine recto Matthæus narrationem suam orditur ab obseruatione temporis & loci. Τοῦ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεέμ τῆς Ἰουδαίας, hoc est, *Cum Iesus natus esset in Bethlehem* (ciuitate) *Iudææ.* Duo hæc maxima de caussa coniunguntur: nam circumstantia loci pendet à circũstantia temporis. Propterea enim repertus Christus Bethlehe-

lehemi, quia aduenerunt Magi τοῦ Ἰησοῦ γεννηθέντος, *Christo nato*: hoc est, paullo ante nato. Ea namque vis est vocis Græcæ & locutionis. Vt si dicas, Ἰωάννου τρωθέντος ἦλθον οἱ ἰατροί; verba quidem nihil amplius sonát quam hoc, Ioanne vulnerato venerunt medici: sed participij aoristi ea vis est, vt simul denotet celeritatem aduentus; multo magis, quam si dixeris, πετρωμένου. Istud igitur primum obseruemus, dixisse Euangelistam γεννηθέντος, non γεγεννημένου: hoc de perfecta multo etiam ante actione recte vsurparis: illud de paullo ante perfecta, & adhuc quasi pendente. Syrus recte כד & Arabs למא ὅτε, hoc est, *cum* seu *quando*. non autem μετὰ τὸ, hoc est, *post*. Hæc obseruatiuncula litem decidere est idonea de tempore aduentus Magorum. Nam magnus Epiphanius, si diligenter vim locutionis Euangelicæ perpendisset; nunquam dixisset, exacto demum biennio venisse Magos ad Christum adorandum: neque in eas angustias se coniecisset, vt fingere opus haberet, Iosephum & Mariam cum infante, quotannis, vel certe primo & secundo anno Bethlehemum ventitasse, tempore illo quo puer erat natus: quæ coniectura merito à Baronio & aliis viris doctis exploditur. Mouit Epiphanium tempus biennij notatum Euangelistæ, versu 16. sed primo dubium non est, crudelissimum tyrannum Herodem, tempus à Magis indicatum laxatis furori habenis produxisse longius; quo ne manus suas Rex natus euaderet. deinde quis potest scire, vtrum per interualla an semel in animis Magorum cupiditatem suscipiendi huius itineris Deus ingenerarit? sæpe enim opera Dei & inspirationes non fiunt ἀθρόως, simul & semel; verum lente ac repetitis vicibus: sicut in ipsis Apostolis cum Christo versantibus constat esse factum. Quare fieri potest vt Magi qui Dominum nondum viderant, cum hoc ab illis quæsiuit Herodes; hoc tantum sciuerint, natum esse Regem mundi dominum, idque in Iudæa, Ierosolymis, aut non longe inde; tempus præcise nescirent, quando esset natus. Sunt & aliæ à doctis viris in medium allatæ rationes satisfaciendi Epiphanio, vrgenti tempus biennij. Cui tamen viro summo, vt hoc obiter dicam, facit magnam iniuriam scriptor virulentissimus Maldonatus, ridiculam & falsissimam illi affingens sententiam: quasi dixerit Epiphanius, ex Ægypto quotannis venisse Bethlehemum, Iosephum & Mariam, ac pueri vitam sæuitiæ Regis quem norant animam illius quærere, temere exposuisse. Esset omnino error Epiphanij inexcusabilis, si id scripsisset. Fugam enim in Ægyptum Magorum aduentui anteponere, vt putat Maldonatus fecisse Epiphanium, Scripturæ est palam contradicere. Epiphanius sic rem exponit, pag. 187. Post descriptionem Bethlehemi peractam, domum quemque suam repetiisse: inter alios etiam Iosephum & Mariam. Qui tamen, ὡς εἰπεῖν, ait, μνήμης ἕνεκα τῶν ἐκεῖ γεγενημένων, *memoria eorum quæ ibi acciderant conseruandæ caussa, vt videtur*, anno primo exacto, & iterum secundo impleto, eo venerunt, non ex Ægypto, vt fingit ὁ κακηγόρος, hoc est, *maledicus*, Maldonatus, sed ἀπὸ Ναζαρέτ, è Nazaret loco habitationis suæ. Luc. 2. v. 4. Epiphanium etiam istud mouit, quod Magi non inuenerunt puerum in præsepi; sed in domo, vt illa Matthæi indicant, ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν, hoc est, *cum venissent in domum*. Non est difficile huic obiectioni satisfacere: nam vbi turba, quæ ad danda nomina sua conuenerat, effluxit: laxioris habitationis sine dubio, facultas fuit Mariæ; & nos iam ante ostendimus, non defuisse Mariæ κατάλυμα, diuersorium; sed in diuersorio locum vbi remotis arbitris quiesceret. Patres igitur, qui scribunt Christum à Magis in præsepi fuisse inuentum, licentia oratoria, quam pij concionatores prudenter sæpe vsurpant, videntur vsi: & quo miraculum exaggerarent, infantem iacentem etiam tum in præsepi descripserunt, quando ex Oriente ad illum visendum atque adorandum venitur. Moram à partu quantam fecerit Bethlehemi Maria, quia non dicit Scriptura, conie-

ctura res est. B. Chrysostomus, ex antiqua, vt videtur, traditione, quadraginta dierum moram illam ait fuisse; simul caussam addit, grauem & apprime probabilem: factum esse diuina prouidentia, vt tempus concederetur curiosis cognoscēdæ veritatis, postquam partus admirabilis innotuisset: διὰ γάρ τοι τὴν οἰκονομίαν, inquit ille homil. 7. in Matt. οὐδὲ εὐθέως τεχθεὶς ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν. ἀλλ' ἐποίησεν ἡμέρας τεσσαράκοντα, τοῖς βουλομένοις περιεργάζεσθαι διδοὺς μετ' ἀκριβείας ἐξετάζειν ἅπαντα, hoc est, *propter dispensationem non statim postquam natus, sed moram traxit dierum triginta, dans facultatem curiosius sciscitari volentibus, accurate omnia inquirendi.* Alij multo breuius hoc spatium faciunt; & diem 13. agentem Christum, à Magis volunt fuisse adoratum: breue sane tempus ad conficiendum iter ex Oriente: quod tamen dromedariorum ope camelorum, aut alia etiam fortasse ratione, confici potuerit: neque hic est quicquam ἀπίθανον, hoc est, *absurdum*, aut à probabilitate alienum: quum certum sit Magos non ab vltimis Orientis finibus aduenisse; & maioris diligentiæ multa exempla Græca pariter & Romana historia suppeditent: vt de diuino auxilio nihil dicam: sileam etiam, quod non est necesse post natum infantem ipsos domo profectos. Nam quid peccauerit qui dixerit, Magos longinquum iter hoc suum, diuina inspiratione directos, sic temperasse, vt mox, vel paulo post natum IESVM aduenerint? Certe non multo post natiuitatem eos venisse, declarat locutio Euangelistæ, vt diximus: imprimis autem illud ἰδοὺ, *ecce*: quam momenti maximi voculam, male prætermisit Syrus & hic & alibi. Arabs eius loco habet אך τότε, hoc est, *tunc*. Hæc de circumstantia loci & temporis. Addit Matthæus, Μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν παρεγένοντο, *Magi ex Oriente venerunt*. Personarum indicatio cohæret cum indicio loci vnde venerunt: hoc quoq; serio obseruari debet: nam hæc duo sese inuicem explicant. Epiphanio in Fidei compendio Magi appellatio hic est nomen ἐθνικὸν. Putat enim venisse Magos ex Arabiæ quadam regione, quam ipse Magodiam nominat. Sed merito hæc sententia cuipiam suspecta admodum fuerit. Equidem quid Græcis μαγωδία, hoc est, *artificium mimorum vtriusque sexus personas assimilantium*, sit & μαγωδὸς, hoc est, *mimus vtriusque sexus personas assimilās*, didici ex Athenæo: at Magodiam regionē Arabiæ nusquam legisse memini: neq; autē possum intelligere, quomodo à nomine Magodia formari gentile Magus queat: non enim extat, opinor, similis analogiæ exemplū. In Euangelio Hebraico à Munstero edito, pro μάγοι, habetur vox מכשפים quæ Hebræis denotat τοὺς θαυματοποιοὺς, h.e. *circulatores*, vel potius ψηφοπαίκτας, prestigiatores, solertia manuum oculos spectantium doctos fallere. Rabbini hominē *mecoscheph* ita describunt, משנה הדברים למראה עין *qui mutat res in oculis spectantiū*. Vnde occasionē arripuit auctor maledicentissimus Maldonatus, obtrectādi viro de literis Hebraicis optime merito Munstero: quod vocem infamē hoc loco vsurpauerit. Nesciebat Maldonatus, doctissimos Rabbinorum, vt Aben Ezram & Cimchi, diuersam huic voci dare significationē apud Danielem in rebus Persicis, ab illa quā in cōmuni vsu Hebræorum habet: quod saltem è Notis Munsteri discere poterat & debebat. Sed ineptum est Græci textus petere interpretationē ex illa Hebraica. Saltem inspexisset editionē Tilij Episcopi: cui merito docti plus tribuunt: quam mihi nunc ad manum non esse, diligenter olim lectam, vehementer doleo. Tum autem reprehēsio ineptissima est: nam quid dicturus fuit hic maledicus censor de Syro & Arabe interpretibus, qui vocem Μάγος retinuerunt? Ea dictio quam male sonaret apud Iudæos & Syros declarant ista auctoris Aruk: מכשף גירופי בופר העיקר ראטין מגוש בלשון יון *Magus in lingua Græca est præstigiator, blasphemus, negans fundamentum, incantator*. Sed fallitur hic eruditus Rabbinus cū multis aliis, qui vocem Μάγος putarunt esse Græcam. Erat inter Græcos genus hominum, qui personas & loca polluta purgarent: hoc faciebant

bant certas res circumferendo, vt olim ad Theophrasti Characteres ostendimus. Græci hoc περιμάττειν dicunt; & qui faciebant περιμάκτας, vilissimum hominum genus, & quod pessime audiebat; vt apparet ex oratione Demosthenis contra Æschinem; cui & eius matri hāc artem Demosthenes obiicit loco maledicti. Auctor Etymologici, Eustathius, & alij Græci ex eo putarunt, μάγος esse verbum Græcum, à μάττω, hoc est, *pinso vel subigo*, vnde μαγὶς, h. est, *coquinarij instrumēti genus, mensa vel tripus*: sed fugit eos ratio. Nam dictio μάγος Homero & aliis Græcis antiquiorib. fuit incognita: quod testimonium est non leue, Persicum id vocabulum esse, sicut Plato, Xenophon, Strabo, Diogenes Laertius, & plures alij obseruant. Affirmat idem Plinius quoque initio lib. 30. Hoc igitur primum constare debet, Magos proprie dictos, Persarum sapientes fuisse, vel Sacerdotes. Nam Herodotus, Strabo atque alij, præcipuum illorū officium fuisse ostendunt, vt sacra Persarum curarent, & sapientiam profiterentur. Græci cum de Persicis rebus hanc vocem vsurpant, nunquam aliter accipiunt: at longe aliter cum de magis illis, qui inter ipsos Græcos occultarum scientiarum notitiam profitebantur. Tunc enim in malā partem, vt plurimum, id verbi accipitur; quia plerique religionis & arcanæ scientiæ obtentu, artes maleficas exercebāt: vnde querela illa Plinij, & cum ipsius, tum aliorum multorum detestatio magiæ. Philo Iudæus variis locis duplicem facit magicam: legitimam vnam, circa cognitionem Naturæ versantem, Regibus maximis, præsertim Persarum, coli solitam: alteram παρακομμα ταύτης, inquit illo libro De legibus in sp. adulterationem prioris, Gallorum matris Deum, & similium æruscatorum commune instrumentum ad fallendum. Quum igitur æquiuoca sit Græce loquentibus, vox μάγος; quæri potest, de quo genere hominum loquatur Euangelista. Sed explicat se Lucas cum dicit, Magi ab Oriente: nempe Magos intelligit Persarum, ad quos proprie illa appellatio pertinuit. Nam quos alios Magos Orientis narrant historiæ, nisi Persarū? Non fugit me Strabonem lib. 15. magos quosdam in Cappadocia collocare: sed illi quoque Persæ erant, & sacra Persica in illa regione curabant, vt ipse indicat. Magos Arabum, quod meminerim, nullus scriptor Græcus, nullus Latinus commemorat. Quare Chrysostomo potius assentior, qui sine vlla dubitatione Lucæ verba interpretatur de Magis Persarum; quam Iustino, Epiphanio & nonnullis aliis, qui istos ex Arabia deducunt in Iudæam. Habet quidem aliquam speciem illa ratio, quam plerique Patrum afferunt; extitisse memoriam inter istos prophetiæ à Balaamo editæ, cum Balakus Moab tā pretio illum acciuit. Moabiam enim partem fuisse Arabiæ, etiam Stephanus de vrbibus, ne alios commemorem, est auctor. Sed recte viri docti respondent; si Balakus erat Arabs; at Balaamus fuit Interamnas è Mesopotamia, vt constat Numer. 23 7. Deuteronom 23. 4. Cum Chrysostomo sentit Magnus Basilius, cuius verba sunt in Natiuitate Christi de his Magis: ἔθνος Περσικὸν τὸ μάγοι, μαντείαις καὶ ἐπαοιδαῖς καὶ φυσικαῖς τισὶν ἀντιπαθείαις προσέχοντες, καὶ περὶ τὴν τήρησιν τῶν μετεωρσίων ἐσχολακότες. *Magi sunt populus Persicus, vaticiniis & incantationibus deditus, & obseruationi repugnantium proprietatum in rebus naturalibus: obseruationib. item rerum cœlestium vacant.* Conueniunt hæc cum historia Strabonis, vbi multa narrantur de Magorum Persidis incantationibus. Nō est prætermittendum, videri Iustinum & Epiphanium, quibus placet Arabas fuisse Magos, eo maxime esse ductos argumento, quod crederent ad illorum munera pertinere oraculum apud Isa. 8. 4. *Antequā sciat puer vocare patrem suum & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci*: in quo exponendo multus est Iustinus. Sed quod bona cum venia Patrum illorum dictum sit, ab Isaiæ mente id prorsus est alienum. Græcus vero interpres Hebraici sermonis elegantiam non videtur cepisse, certe non expressit. ישא pro ישא חנרשא

את

vt exponit Cimchi; *auferet* sine casu, pro *auferet auferens*: id est, miles. Similis elegantia etiam Græcis frequens: sed in nullo verbo frequentior, quam φησὶ, dicit; quod passim leges absolute positum, pro, dicit aliquis: vel φησὶν ὁ εἰπών: sic enim plene illa locutio enunciatur: vt apud Greg. Nazian. εἰρηνικῷ, hoc est, *sermone de pace*. altero: μυῖαι σαπεῖσαι σαπριοῦσιν ἔλαιον φησὶν ὁ εἰπών, ἐναποθνήσκουσαι, hoc est, *muscæ putrescere faciunt oleum, dicit aliquis, iniectæ*. de phrasi Hebraica agit Cimchi, etiam ad Amasum 6. 12. Æquus lector diligenter expendat totum locum: videbit, nihil alienius fingi posse, quam si illa prophetia, quæ paullo post fuit impleta, ad Christum & Magos referatur. Persæ igitur erant hi Magi, qui Christum adoratum venerunt. Et recte omnino illi faciunt, qui in vernaculis versionibus vertunt *les Sages*, propter infamatum in Gallico idiomate Magorum nomen. An autem isti Magi Reges erant? Quum nihil de eo Scriptura dicat, nihil certi Patribus constiterit, fueritque olim liberum cuiusque ea de re arbitrium sentiendi vt vellet; non est toleranda eorum tyrannis in Ecclesia Dei viuentis, qui aliter opinantes ferre non possunt: & melius ipse etiam Baronius, qui præcise nihil definit; vt rem probabilem tuetur, ex vsu loquendi Scripturarum, quæ cuiusque oppidi dominum regem vocat. Hac æquitate facile aliquis à me impetrauerit, vt concedam regulos fuisse & toparchas ditionis Persicæ: quæ illa ætate proprium regulum habebat, qui parebat Regi Parthorum, vt ait Strabo. Satis constat, & in Perside & in vicinis prouinciis, Media, Assyria, Parthia, plures fuisse toparchas, quorum nonnullos Strabo indicat, & dynastas appellat. Istos autem potuisse etiam Reges dici probamus exemplo reguli Adiabenæ, quem Strabo in 16. vocat simpliciter ἄρχοντα, hoc est, *principem*: Iosephus vero Regem, in pulcherrima historia de Monobazo Rege & Helena Regina eius matre, lib. 20. cap. 2. & Ἁλώσ. hoc est, *Excidij*, libro 6. cap. 16. meminitque Iosephus in illa historia Abennerigi cuiusdam, quem vocat Σπασίνου χάρακος βασιλέα, *regem castri Spasini*: quem suspicor non multo fuisse maiorem regem rege Yuetoti Normanico. Hoc vt probabiliter potest differi; sic affirmare ita esse, quis non videt esse temerarium? Non minus sane, quam pertendere tres fuisse Magos, non plures, non pauciores. Si hæc defenduntur tanquam traditione accepta; quæremus nos, quam sit antiqua hæc traditio: nam primi auctores nihil super hoc affirmate pronunciarunt: ac ne consententer quidem locuti sunt, sed aliter alij. Cur hodie idem non licet? in re vtique eiusmodi, quæ fidei non est. Quid dicemus de nominibus, quæ istis Magis illaudabilis hominum curiositas affinxit? nempe, istud quoque ex traditione parum antiqua, parum certa, &, vt dicam ingenue quod sentio, propter abusus insecutos intolerabili. Puduit iure merito harum ineptiarum Cardinalem Baronium: apud quem in tam prolixo de Magis sermone, de illorum nominibus ne verbum quidem. Debuerat tanti viri exemplum cordatos homines admonere, vt inani curiositati fibulam tandem imponerent. Sed non ita euenit. Nam Iesuita qui postea scripsit quam vocat Deiparæ historiam, ne id quidem omittendum sibi duxit. Affert è Beda hæc nomina, Melchio, Gaspar, Balthasar: è Zacharia Chrysopolitano Hebraica quidem ista, Apellius, Amerus, Damascus: Græca vero hæc: Magalath, Galgalath, Saracin: extant hæc eadem nomina etiam apud Petrum Comestorem in Historia Scholastica: qui & ipse pro genuinis Græcis ista posteriora obtrudit. Annon autem tibi videntur lector ista esse vere Attica nomina; illa autem superiora, pura puta Hebraica? Excusare possis Zachariam & Comestorem, qui ante pauca secula, in densissimis ignorantiæ tenebris, prout poterant, & ferebant ipsorum tempora, scribebant. Illi hodie excusari nō possunt, qui in tanta hac literarum luce, eiusmodi ineptias tenebris obruendas protrahunt quotidie in lucem. Sciant vero pij lectores, istas appellationes ab homunculis

culis profectas esse, nō solum otiosis, & imperitis; sed etiam impiis, & artium curiosarum sectatoribus. Id genus homines vanissimi, cum cæteris Bibliorum nominibus ad maleficia sua vti solent, teste etiam Origene lib. 1. contra Celsum: tum etiam aliis, quæ ipsi sibi finxerunt, & Biblicis historiis scelestè accommodarunt. Sic Pastores qui Dominum inuiserunt, quatuor fuisse sunt hariolati, & illis hæc nomina indiderunt. Misael, Acheel, Cyriacus & Stephanus. Magis autem non solum superiores appellationes attribuerunt; sed etiam alias: cuiusmodi sunt hæ; Ator, Sator, Peratoras. Vt scias in quem finem homines fanatici hæc nomina excogitarint; subiiciam ad detestationem impiæ vanitatis vnum è multis exemplum. In codice Græco satis vetusto Bibliothecæ Serenissimi Electoris Palatini hæc leguntur: Τὰ ὀνόματα τῶν ἐν Βηθλεὲμ ποιμένων, Μισαὴλ, Ἀχεὴλ, Κυριακὸς καὶ Στέφανος. Τὰ τῶν Μάγων ὀνόματα, τῶν προσκυνησάντων τὸν Κύριον, Ἄτωρ, Σάτωρ καὶ Περατωρᾶς. Ταῦτα τὰ ὀνόματα ἐὰν δηχθείς τις ὑπὸ ὄφεως ἢ σκορπίου, ἢ ἄλλου ἰοβόλου ἑρπετοῦ καὶ θηρίου ἐπιγράψῃ ἐντὸς καινῆς χύτρας, μετὰ λιπαρᾶς δᾳδὸς, καιομένης, καὶ μετὰ τοῦ ἁγιάσματος τῶν ἁγίων θεοφανίων ἐπικλύσῃ τὴν χύτραν, καὶ ἐπιδώσῃ τῷ μηνυτῇ τοῦ δηχθέντος, παραχρῆμα ἰᾶται ὁ δηχθείς, hoc est, *Nomina pastorum in Bethlehem, Misael, Acheel, Cyriacus & Stephanus. Magorum nomina, qui Dominum adorauerunt, Ator, Sator & Peratoras. Hac nomina si quis ictus à serpente aut scorpio aut alio reptili venenoso animali olla noua interiori parti inscripserit, cum pingui tada ardēte, & cū sanctificatione sanctorum apparitionis Dei festorū ollam obstruxerit, ictiq; nuncio tradiderit, confestim ictus sanitati restituitur.* En nugas: sed impias, & piorum execratione dignissimas. Atqui non alio spectarunt, qui præclara illa nomina excogitarunt.

XI. *Epiphania non statim primis Ecclesiæ temporibus instituta. Origo nominis.* ἐπιφάνεια *Græcis.* ἐπιφάνειαν ποιεῖν. τὰ Ἐπιφάνια. ἐπιφάνεια *de vtroque aduentu Christi.* EPIPHANIA *initio dies natalis Christi; postea dies aduentus Magorū, quo baptizatus Christus. In ea re dissensus inter veteres Patres. Natiuitas & baptismus Christi, olim eodem die celebrabantur. Alia nonnulla.*

ANNI I. Num. XXXVI.

SVbiicit his Baronius, veterem Ecclesiam anniuersario cultu celebrasse diem aduentus Magorum: quod quidē verissimum est; sed optarem Baronium pro sua diligētia tempus indicasse, quo id festum primo cepit vsurpari. Nam prima Ecclesię nascentis tempora si respicias, solemnitatis huius nullum vestigium inuenies. Neq; hoc dico, propterea, quod eius institutionem, quam auctores reformationis in Anglicana Ecclesia factæ pie & prudenter retinuerunt, improbandam censeam; si ex vsu & instituto veteris Ecclesiæ agitetur: sed vt ostendam Baronium, qui & hoc loco & in Notis ad Martyrologium, celebrationem huius festi, quasi lapidem Lydium videri vult fuisse hominis Christiani: magis loqui secundum huius seculi vsum & doctrinam; quam secundum Ecclesiæ primitiuæ fidem ac disciplinam. Quod si exacte rationem temporum seruare auctor voluisset in suis Annalibus; ne meminisse quidem huius solemnitatis hoc loco oportuit: sed in illud tempus mentionem reiicere, quo primum est instituta. Nam quid ad primum istum annum pertinet, historia rei post aliquot secula institutæ? Verum huiusmodi prochronismis plenus est primus hic tomus: ex quo si tollas quæ sunt aliena, & quæ ad sequentia spectant secula; partem libri multo maiorem sustuleris. Errat vero etiam in eo Baronius, cum putat Epiphania fuisse primitus instituta, ad memoriam recolendam aduentus Magorum. Refellunt hāc opinionem, ipsa primo appellatio Epiphaniorum, deinde vsus auctorum & historia. Appellatio Ἐπιφανίων è ritibus Paganorum, vt alia multa, pio proposito fuit in Ecclesiasticam obseruationem deriuata. Græci scri-

ptores ἐπιφάνειαν appellant, apparitionem numinis, quoquo tandē modo deus aliquis suæ præsentiæ signum dedisse crederetur. Sic Diodorus Siculus libro primo ait, Isidem noctibus solitam parere, & somnia immittere, φανερῶς ἐπιδεικνυμένην τὴν ἰδίαν ἐπιφάνειαν, *suæ præsentiæ manifesta indicia demōstrantem.* Et Dionysius Halicarn. qui vt ad lib. 12. Athenæi olim obseruabamus, ea voce vtitur sæpius, alicubi grauiter eos reprehendit, qui διασύρουσι τὰς ἐπιφανείας τῶν θεῶν, *irrident deorum apparitiones*, per quas illi se hominibus manifestant. In 2. Maccabæor. 3. 24. eleganter scribitur, ὁ τῶν πνευμάτων καὶ πάσης ἐξουσίας δυνάστης ἐπιφάνειαν μεγάλην ἐποίησε. *Spirituum & omnis potentiæ princeps magnam apparitionem fecit*, hoc est, suæ præsentiæ, siue auxilij præsentis certum argumentum dedit. id enim significat ἐπιφάνειαν ποιεῖν, pro quo dixit vetus Interpres satis inconcinne, *facere suæ ostensionis euidentiam.* Alibi nō multo aliter à Græcis hæc vox vsurpatur, de suis diis loquentibus, quam apud Rabbinos dictio שכינה ראה de qua in Thisbi Elias. & in libris Rabbinicis sæpe legas, שכינה ראה εἶδεν ἐπιφάνειαν, siue ὁ Θεὸς ἐπεφάνη, *Deus illi apparuit*: vt apud Zacuthum de R. Nechonia & R. Ismaele. Dicunt & ראות pro ἐπιφάνεια: vt cum de Messia suo loquentes dicunt, fore הראותו τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, *eius aduētum* duplicem, priorem & secundum; qua de re Galatinus lib. 4. Græci vero in memoriam apparitionum huiusmodi dies festos sępe instituerunt, quos è re dixerunt τὰ ἐπιφάνια. Sic de Rege Demetrio narrat Athenæus, ipsum τὰ ἐπιφάνια τῷ ἀδελφῷ θύσαι, memoriam fratris mortui, quem vt cœlitem colebat, solemni sacrificio celebrasse, & eum diem appellasse Epiphania; sicut exponebamus in Animaduersionibus ad Athenæum, lib. 12. cap. 11. Ad hoc exemplum in vetere Ecclesia Græca solemnitas illius diei τὰ ἐπιφάνια est dicta, non quo Magi aduenerant, sed quo, Filius Dei assumpta humana carne, è B. Virgine natus, mortalibus conspiciendum sese præbuit. Nam ipsa natiuitas dicitur illis ἐπιφάνεια. Suidas Ἐπιφάνεια, ἡ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔνσαρκος οἰκονομία: *Epiphania*, siue *apparitio, est Seruatoris nostri Iesu Christi incarnatio.* Intelligit natiuitatem, quam sæpe appellāt Patres οἰκονομίαν, *dispensationem.* Eusebius lib. 1. Historiæ, ait se ordiri suam scriptionem ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας, hoc est, *à seruatoris nostri in carne apparitione*, non vtiq; aduentum Magorum, aut baptisma Christi significans, sed eiusdem natiuitatem. Obseruat Chrysostomus in homilia de baptismo Christi, editionis Sauilianæ tomo 5. pagin. 524. Christi ἐπιφάνειαν, id est, aduentum in terras, duplicem esse; priorē & posteriorem: de priore affert locum Pauli, ad Titum 2. 2. ἐπεφάνη ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις, hoc est, *illuxit Dei gratia salutifera omnibus hominibus.* Potest addi locus eximius, 2 Tim. 1. 10. χάριν φανερωθεῖσαν νῦν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, hoc est, *gratiam palam factam nunc per apparitionē Seruatoris nostri Iesu Christi.* De posteriore aduentu affert Chrysostomus locum Pauli in eodem cap. Epistolæ ad Titum, προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, hoc est, *expectantes beatam illam spem, & illustrationem gloriæ magni Dei & Seruatoris nostri Iesu Christi.* 2. ad Timoth. 4. 1. τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκροὺς κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, hoc est, *qui iudicaturus est viuos & mortuos in apparitione sua.* & in eodem capite, periphrasis vere piorum est, οἱ ἠγαπηκότες τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ, hoc est, *qui diligunt apparitionem Christi*, qua docemur, sinceræ pietatis notam atque effectum inter pręcipuos esse, vt humana omnia despicientes, beatum illum diem gloriosi aduentus Domini nostri cupide expectemus, atque in eo spes, gaudia atque oblectationes omnes nostras ponamus. Quum autem in huiusmodi locutionibus ἐπιφάνεια nihil aliud sit, nisi aduentus & præsentia Christi: Apostolus tamen, propria quadam sibi δεινότητι, h. e. *grauitate*, & sermonis energia, (de qua

multa

multa dicturi ſumus, ſi Deus voluerit, ad annum Domini 57. coniungit hæc duo ἐπιφάνειαν & παρουσίαν, h. e. *apparitionẽ & aduentũ.* 2. ad Theſ. 2. 8. *Antichriſtum*, inquit, καταργήσει τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, *deſtruet apparitione aduentus ſui.* Iure igitur veteres Chriſtiani, qui primo Epiphaniorum ſolemnitatẽ inſtituerunt, diem quo aduentum Chriſti in terras, & priorem ἐπιφάνειαν celebrabant; dixerunt τὰ Ἐπιφάνια, non genere fœminino, vt imperiti linguæ Græcę putarũt. Is dies erat ſextus Ianuarij, in quem diem plurimæ Eccleſiæ olim natalem Domini retulerunt, & baptiſma, vt de Ægyptiacis teſtatur Caſſianus, Collationum libro 10. cap. 2. de Græcis Aſiaticis & Syris Epiphanius; ſcribens extremo libro 3. de Orientalibus Eccleſiis, illas non ieiunare ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν Ἐπιφανίων, ὅτε ἐγεννήθη ἐν σαρκὶ ὁ Κύριος, *die Epiphaniorum, quando natus eſt in carne Dominus.* Idem dies, non ſolum Epiphania, ſed etiam Theophania eſt dictus. Iſidorus Peluſiota lib. 3. epiſt. 110. τὰ Θεοφάνια, ἡ τοῦ Σωτῆρος κατὰ σάρκα γέννησις, h. e. *Theophania, Seruatoris ſecundum carnẽ natiuitas.* & merito: nam θεοφάνεια dixerunt pro ἐπιφάνεια, cum de priore Chriſti aduentu loquerentur. Euſebius in 3. de vita Conſtantini, antrum myſticum commemorat, τῆς πρώτης, inquit, τοῦ Σωτῆρος θεοφανείας, hoc eſt, *prima Seruatoris apparitionis*: intelligit autem ſpeluncam natiuitatis Chriſti, de qua ſatis ante dictum. Gregorius Nazianz. oration. 20. obiter meminit Epiphaniorum: in trigeſima vero octaua, quæ dicta eſt die natali Domini, *Theophania* ſemper illũ diem aut *Genethlia* nominat, & cauſſas earum appellationum explicat, quia tunc apparuit naſcendo Chriſtus. Quoniam autem Theophania & Epiphania idem ſunt, vt oſtendimus; & illa S. Gregorij homilia habita eſt Conſtantinopoli, vt & Græcus interpres obſeruat; vel ex hac oratione apparet, adhuc illo tempore ſolemnitatem Epiphaniorum, ſiue Theophaniorum, cauſſam habuiſſe in Eccleſia Conſtantinopolitana, non Magorum aduentum, vt putat Baronius; neque baptiſmum Domini, vt mox dicturi ſumus è Chryſoſtomo; ſed Domini natalem. At non multo poſt illa Eccleſia, edocta à Romana, natalem Chriſti cepit celebrare die 25. Decembris. Chryſoſtomus in homilia de die natali, auctor eſt, quando ille eam concionem habebat, nondum fuiſſe annos decem elapſos ex quo primũ is dies illi Eccleſiæ innotuerat. Ab illo tempore, remanſit quidem appellatio Epiphaniorum diei ſextæ Ianuarij; ſed cauſſa appellationis aliter quam ante reddi cepit. Nam qui dies prius colebatur vt natalis Chriſti, poſtea cultus eſt, vt baptiſmum eiuſdem repræſentans, & Magorum aduentum. Atque ita deſiit fieri commemoratio natiuitatis Chriſti die Epiphaniorum. Quod mihi videtur ſatis abſurdum: quoniam, vt probauimus, ἐπιφάνεια vox, tam in Scripturis quam apud Patres, aduentum Domini vel priorem vel poſteriorẽ ſemper ſignificat; baptiſma vero aut Magorum aduentum nunquam. Auctor eſt Chryſoſtomus in ea de baptiſmo Chriſti, diem baptiſmi ipſius dictum eſſe Epiphania; quoniam ad illum diem Chriſtus quaſi latuerit omnibus incognitus; atque adeo, ipſi eius prodromo: cuius ſunt verba apud cognominem Euangeliſtam, 1. 31. Ἐγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτόν, *ego neſciebam illum.* Sed hæc dicenti Chryſoſtomo non præbuiſſet aſſenſum ipſius æqualis & æmulus Epiphanius; qui rationẽ nominis huius non ſemel explicat aliter, & vt puto, menti primorũ inſtitutorum conuenientius. Epiphanij verba, pag. 191. cõtra repudiantes Ioannis Euangelium, ἡ ἡμέρα τῶν Ἐπιφανίων, ἐστὶν ἡμέρα τῆς Χριστοῦ γεννήσεως κατὰ σάρκα. *Dies Epiphaniorum, eſt dies, quo natus eſt Chriſtus ſecundum carnem.* Sic etiam alij. Quos tamen eo nomine reprehendit Hieronymus, libro primo Commentariorũ in Ezechielem: *Significat*, inquit, *baptiſma, in quo aperti ſunt Chriſto cæli, & Epiphaniorum dies hucuſq; venerabilis eſt (nõ vt quidam putãt, natalis in carne; tunc enim abſconditus eſt, & non apparuit:) quod huic tempori congruit, quando dictum eſt, Hic eſt Filius meus dilectus in*

S 2 quo

quo mihi complacui. Negat Hieronymus Epiphania dici posse natiuitatis diem, quia tum Christus latuerit. Videtur ex professo contradicere Gregorio Nazianzeno præceptori suo; cuius verba sunt in ea cuius memini homilia, ἐφάνη Θεὸς ἀνθρώποις διὰ γεννήσεως; *Epiphania*, siue *Theophania dicta sunt, quia Deus* ἐφάνη *apparuit, per natiuitatem.* Confutandæ opinioni Hieronymi satis esse debet, quod in Scripturis & apud Græcos Patres voces φανῆναι, ἐπιφανῆναι, & ἐπιφάνεια, hoc est, *apparere & apparitio*, passim de natiuitate Christi, vt probauimus, vsurpantur. Similes censuras Hieronymianæ etiam alibi legas apud Latinos scriptores: vt apud auctorem incertum illius homiliæ, quam paullo ante probauimus magno errore Chrysostomo attribui. Cæterum per hanc mutationem separata est solemnitas baptismi à solemnitate natiuitatis, contra opinionem, quæ diu olim in Ecclesia obtinuit: Christum, qua die natus fuerat, eadem, trigesimo anno vertente, fuisse baptizatum: quod ex verbis Lucæ colligebant, 3.23. Romani scriptores, vel ignari veræ caussæ appellationis Epiphaniorum, vel certo consilio, vt veteris instituti memoriam abolerent, alias rationes excogitarunt. Et quoniam verbum φαίνειν, hoc est, *apparere*, de sideribus dicitur, vt etiam Actorum 27. 20. ab ea notione huius vocis caussam nonnulli petierunt nominis Epiphaniorum. Isidorus Hispalensis, De officiis Ecclesiasticis, lib. 1. cap. 26. *Epiphaniorum diem festa solemnitate viri Apostolici signauerunt: quia in eo per stellam est Saluator ostensus, quando inuenerunt Magi Christum in præsepio iacentem, & adorauerunt eum.* Vult Epiphania esse dicta, quoniam stella ἐπιφανεῖ, apparitione sua Christũ designauit: sed hoc longe petitũ; & multo probabilius Chrysostomus, quia in baptismo ἐπεφάνη, i.e. demonstratus est, innotuit cœlesti voce. hoc etymũ etsi verum non putamus, est tamen probabilius eo quod affert Isidorus, & amplectitur Baronius. Latini scriptores caussas huius solemnitatis tres assignarunt: Magorum aduentum, baptisma Christi, & primum in Cana miraculum: quæ tria miracula eadẽ die, sed annis diuersis putabant esse facta, vt prolixe explicant Eucherius Lugdunensis, homilia in vigilia S. Andreæ, & Petrus Chrysologus, serm. 157. Verum ex his tribus caussis præcipue celebrata est Magorum historia: nam reliquæ à multis ne nominãtur quidem: vt apparet è sermonibus octo Leonis Papæ in Epiphania. In Menologio Græcorum adoratio Magorum in ipso die natali Decembr. 25. adnotatur, non in die Epiphaniorum, siue Theophaniorum, vt id festum nominatur in Lectionario Græcæ Ecclesiæ. Nam in Apostoloeuangeliis anni totius ad sextum Ianuarij ita est adnotatum: Τῷ αὐτῷ μηνί, ς´ τὰ ἅγια ΘΕΟΦΑΝΙΑ τοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος, Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ ὄρθρῳ καὶ λειτουργίᾳ, hoc est, *Eodem mense sexto sancta apparitio Domini & Dei & Seruatoris, Iesu Christi, in diluculo & ministerium.*

XII. Paraphrastæ Syri & aliorum error in verbis Lucæ.

Anni I. Num. XXXVIII.

In historia de purificatione B. Virginis, recte auctor Annalium legit cũ vetere Interprete, Luc. 2. 22. τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῆς, non αὐτῶν, h.e. *purificationis eius, non eorum*, quæ falsa lectio & Origenẽ olim, & postea multos decepit, & quæstionem inutilem mouere compulit, quid opus habuerit Dominus noster purificatione. Atqui αὐτῆς cũ Latino Interprete legit etiam Arabs: melius quam Syrus, qui errat cum Origene. Firmãdo errori fuit, quod solemnitas diei secundæ Februarij, quum ex caussa duplici fuerit instituta, Purificatione Mariæ, & Præsentatione Christi; multi crediderũt titulum festi esse purificationem Christi, non minus quam Mariæ: quod declarant multi sermones in illa solemnitate habiti. Hoc festum Græcis Ὑπαπαντή nominatur; de cuius institutione suo loco se dictvrũ Baronius pollicetur: institutum autem fuit anno demum Iustiniani decimoquinto.

XIII. An

XIII. An recte dicatur Anna prophetissa fuisse virgo monialis. Baronij hallucinatio in loco Cyrilli Ierosolymit. ἀσκεῖν & ἄσκησις *etiam de aliis, quam de ascetis & monachis.* τέλειος, & τέλειος βίος.

Anni I. Num. XLI.

ANnæ prophetissæ historiam describens è Luca Baronius, monialem fuisse illam obseruat. Qua de re etsi dictum satis in superioribus: quia tamen hoc loco auctoritate graui tuetur suam sententiam; rem paucis excutiamus. Affert testimonium Cyrilli Ierosolymitani, *qui Annam*, inquit, *vocat monialem*. nempe Cyrilli Interpres Latinus, cuius verbis loquitur Baronius, ἀσκήτρια, h. e. *exercitatrix, certatrix,* vertit *monialis*: recte an secus, id vero nihil pensi habuit pater Annalium expendere. Est autem ineptissime sic versum: nam si ἀσκεῖν, hoc est, *exercere*, & ab eo deducta in solis monachis & monialibus locum habent: sequetur inde omnes Christianos esse monachos aut moniales: de omnibus enim id verbum promiscue vsurpatur apud Patres. quin ipsa religio Christiana dicitur ἄσκησις: vt cum ait Clemens Alexandrinus, p. 207. Strom. lib. 4. ἡ κυριακὴ ἄσκησις ἀπάγει τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος μετ' εὐχαριστίας. *Dominica exercitatio, id est, religio quam docuit Dominus, abducit animum à corpore, cum gratiarum actione.* In Apostolicis Canonibus LI. & LII. abstinentia à carnibus & vino certis diebus priscæ Ecclesiæ vsurpata, fieri dicitur δι' ἄσκησιν, *propter exercitium pietatis*: quia eo pacto affligitur caro & seriæ meditationi mysteriorum salutis præparatur. Quicunq; igitur eo animo abstinent vino & esu carnium, ij & ἀσκεῖν, & ἀσκηταὶ εἶναι, hoc est, *exercere & exercitatores esse*, tantisper dici possunt. monachos aut moniales eosdem dicere, ridiculum fuerit. Pii Patres verbum ἀσκεῖν à ludis veterum ad res sacras transtulerunt; Paulum imitati, qui petitis inde locutionibus mire delectatur. Quum igitur Paulus 1. Corinth. 9. 24. Christianos comparet τοῖς ἐν σταδίῳ τρέχουσι, *currentibus in stadio*; & subiiciat ibidem πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται, *omnis autem qui in agone certat, ab omnibus se abstinet.* Patres verbum ἀσκεῖν, quo proprie significatur præparare se ad certamen & continentiam in eum finem exercere, ad Christianos transtulerunt, & ipsam religionem ἄσκησιν, hoc est, *exercitium* seu *exercitationem*, dixerunt, quasi regulam exercentium & continentium, in qua iugiter se exercere Christiani deberent: atque inde sunt dicti *asceta* & *ascetria*. Quemadmodum autem, licet omnes promiscue Christianos hortarentur ad τέλειον βίον, *vitam perfectam*, & omnes veros Christianos appellarent, τελείους, id est, *perfectos*, auctore ipso Christo, Matt. 5. 48. & Paulo eius Apostolo, Coloss. 4. 12. & multo expressius eiusdem Epistol. 1. 28 ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, *vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu*: peculiari tamen notione τελείους, illos appellarunt, qui mundo renuntiassent, & vitæ austerioris propositum suscepissent: sic plane vsuuenit in vocibus ἀσκεῖν, & *asceta* vel *ascetria*. Nam quum peculiariter has vsurparent de monachis & sanctimonialibus: generaliter tamen omnibus tribuerunt, qui in studio pietatis præ cæteris desudassent. Omnis igitur monachus est asceta; omnis sanctimonialis ascetria: at non omnis asceta est monachus: neque omnis ascetria est monialis, vt putauit Cyrilli Interpres qui Baronium decepit. Apud Philonem locis infinitis ὁ ἀσκητὴς, vel ὁ ἀσκητὴς ἀρετῆς, & ὁ φιλάρετος, hoc est, *exercitator, vel exercitator virtutis, vel amans virtutem*, pro eodem ponuntur. Eidem in libro Allegoriarum, Issachar dicitur asceta, & de Patriarchis loquens sæpe meminit ἀσκήσεως & τῶν ἐν ἀσκήσει, h. e. *exercitationis & eorum qui versantur in exercitatione.* Atqui monachos aut moniales fuisse primis illis Iudaici populi temporibus, neminé puto esse adeo duræ ceruicis, q dicere velit. Quare Patres solét vitas austeriores, si quæ extiterunt sub Lege, appellare προαναφωνήσεις τῆς νέας διαθήκης πολιτεύματος,

prænuntiationes eius formulæ viuendi, quæ obtentura erat sub Nouo fœdere: vt loquitur Basilius Seleucensis in oratione de Iosepho. Et Gregorius Nyssenus alicubi eodem sensu dixit eleganter, προϋποφαίνει τὸ μέλλον, hoc est *præapparet id quod futurum est*. Eodem spectat, quod scribit Cyrillus Ierosolymitanus, catechesi 3. 5. Iohan. Baptistam τὴν ἀσκήσεως τὸν τύπον ἐν ἑαυτῷ δεῖξαι, *formulam in se ostendisse, quam sub Lege Gratiæ asceta essent secuturi*. quippe nihil dum simile priora secula viderant. Igitur, si Anna haberi debet monialis, quia Cyrillus idem illam nominauit ascetriam; etiam Issachar fuerit monachus, & alii exactioris disciplinæ pii sub Lege, monachi, quos & Philo & passim Patres appellant ascetas. Clemens Alex. Pædag. lib. I. οὗτος ἦν ἄνθρωπος ὁ ἀλείφων κατὰ τοῦ πονηροῦ τὸν ἀσκητὴν Ἰακώβ, h. e. *hic erat homo ille, qui ascetam Iacob contra malitiam vngebat*. Et mox de eodem; ὅρα πῶς ἀλείφει τὸν ἀσκητὴν, hoc est, *vide, quomodo vngat ascetam*. En, Iacobũ nõ semel, sed bis appellat ascetam: sicut B. Ambrosius eundem nominat *virum cognomento exercitationis præditum*: lib. I. de Abele & Ca. cap. 4. & B. Chrysostomus homilia in tres sanctas, Bernicen &c. ait, Iacobum obiisse μυρίους ἄθλους, μυρία σκάμματα, μυρία παλαίσματα, h. e. *infinita certamina, infinitas viuendi rationes, infinitas luctas*, & plurimas coronas è certaminibus retulisse: quæ omnes locutiones proprie ascetis veterum Græcorum conueniebant. An igitur dicemus Iacobum vel ascetam fuisse, vel monachum? Sane: siquidem valet argumentatio Baronii. Sed hoc nimis ridiculum. Quæ diximus de voce Græca ἀσκητής, hoc est, *exercitator, certator, pugil*, eadem dici possunt de voce Hebraica פרוש Nam *Perusch* est asceta; & modo Pharisæis peculiariter tribuitur: modo in genere cuiuis austeriorem vitam agenti.

XIV. Locus Sozomeni illustratur, de persea quæ se coram Domino incuruauit. Item alius de euersis Ægypti idolis.

ANNI I. Num. XLIII.

REfert Baronius è Sozomeno rem magnam & miram: ad Christi infantis aduentum in terram Ægypti, perseam arborem proceram se inclinasse, & statuas omnes concussas esse. Verba Sozomeni de arbore quæ se inclinauit, notanda sunt: λέγεται ἅμα εἰσιόντι παρὰ τὴν πύλην μὴ ἐνεγκὸν τοῦτο τὸ δένδρον, μέγιστον ὄν, τοῦ Χριστοῦ τὴν ἐπιθυμίαν, ἐπὶ τὸ ἔδαφος κλῖναι καὶ προσκυνῆσαι. *Dicitur cum intrabat Christus Hermopolim arbor quæ erat ad portam, & ea quidem maxima, quod non ferret Christi desiderium, in terram se inclinasse & illum adorasse.* Christophorsonus miram narrationem versione sua corrumpit: nam auctor sensum arbori attribuit, illis verbis, μὴ ἐνεγκὸν, *quum non ferret*: & *cupiditatem* ἐπιθυμίαν. sed puto scripsisse ἐπιδημίαν, *præsentiã*. Porro de his duobus miraculis quid sentiendum sit, & quantum illis fidei tribuendum, Ecclesiæ Dei relinquo iudicandum. Nonnulli sic illa videntur narrare, quasi fuissent ab ipso Christo facta: quod refellit Iohannes, qui miraculum in Cana obseruat fuisse ἀρχὴν τῶν σημείων, principium miraculorum omnium quæ fecit Christus. Et est illa Patrum constans sententia, nullum à Christo puero, aut adolescente, factum esse miraculum, nullum denique ante aquam in vinum versam. Itaq; παιδικὰ, h. e. *in pueritia facta*, Iesu miracula quæ nonnulli iactabant, reiicit expressis verbis Chrysostomus homilia in Iohannem 17. & 21. ac 23. Hæc igitur miracula si vera sunt, non à Christo quatenus est Christus, facta sunt, sed Christo contigerunt. Obseruare licet in veteribus mirũ studium aptandi Messiæ omnia Prophetarum oracula, ac pene dicta: quæ res interdũ compulisse eos videtur, vt ea dicerent, quæ haut scio quam sint firma. Inde stabulum in quo natus Christus, vsitatiori nomine dictũ est spelunca, vel antrum: inde Magi Arabes: inde bos & asinus in stabulo cum pareret Virgo. Sic igitur concussa esse omnia Ægypti simulacra ad Christi aduentum, propterea viden-

videntur quidam credidisse; quia, vt Sozomenus indicat, à Propheta Isaia putabant id fuisse prædictum. Locus Prophetæ est capit. 19. *Et ingredietur Ægyptum, & commouebuntur* אלילי *simulacra Ægypti, à facie eius.* Videtur esse clara prophetia, quæ illo miraculo fit impleta: sed longe aliter Isaiæ interpretes. Hieronymi sunt verba ad hunc versum Prophetæ: *In hoc & in aliis Scripturarum locis pleraq; ponuntur, quæ non possent stare iuxta historiam: vt rerum necessitate cogamur altiorem intelligentiam quærere.* quę verba ab auctore Glossæ ad eundem versiculum repetuntur. Et Hieronymus & Procopius & Glossa, longe aliter Prophetæ mentem explicant. Referunt eodem nonnulli & locum Ieremiæ 43. 13. Epiphanius quoq; in vita eius Prophetæ non dubitanter illud affirmat. Sed hæc expendere accuratius, non est huius operæ. Simillimum huic est & illud, quod mox subiicit Baronius de nobilitata deserto Ægypti; quia tale quid apud Isaiam legatur, capit. 35. cum tamen eo loco Propheta de Iudæa loquatur: nec possint eius verba referri ad Ægyptum magis, quam ad aliam quamlibet partem Orbis terrarum.

XV. Herodes quater Romam venit, non bis tantum, vt tradit Baronius.

Anni I. Num. XLVIII.

FAbula est, vt recte iudicat Baronius, propterea bimulos infantes ab Herode esse occidi iussos, quia ipse Romæ per biennium hæserit. Sed quod ait idem, bis Herodem regni sui tempore Romam venisse; parum accurate dictum est: nam omnino Herodes Romam quater venit, non bis. Semel, cum est ei regnum delatum: ter regni tempore. De prima profectione habes apud Iosephum, p. 444. & 682. De secunda, quando inuisit filios & Roma abduxit, p. 487. De tertia, quando accusatum filios Romam venit, & miseros ad Augustum adduxit, p. 493. De quarta, cum ex eadem caussa iterum Romam venit, pagina 506. & 697. Harum profectionum tempora adnotauimus in Synopsi Chronologica rerum Herodis.

XVI. Eusebij locus à Baronio negligenter tractatus. De puero Herodis inter infantes innocentes occiso.

Anni I. Num. L.

EVsebii locus quem describit Baronius ex eius Chronico, magnos errores continet, quod ille non animaduertit. In cæde prioris mariti Salomæ, cui erat Iosepho nomen, anachronismus immanis est commissus, annorum 28. vt è Iosepho probat Iosephus Scaliger. De Costobari etiam cæde verum non est. Consule Origines Iosephi & Notas Scaligeri ad Eusebium. De quarto Herodis filio à patre occiso inter innocentes, quem Baronius & alii eruunt ex Augusti ioco apud Macrobium, magna est dubitatio. Nam constat Alexandrum, non quidem inter innocentes, sed tamen eodem fere tempore fuisse affectum supplicio, quo innocentibus vita est erepta. An autem putandus est Herodes, qui septuagenarius, aut non multis mensibus minor obiit, ante biennium genuisse filium, qui bimulus cum cæteris sit occisus? Miramur iure inexcusabile silentium Iosephi, qui de infanticidio nihil dixit: sed ei admirationi iustior locus, si inter cæteros vnus extitit, ipsius Herodis filius. An fuerit Iosepho notum infanticidium potest fortasse dubitari: quia intra Bethlehemi fines illa tragœdia fuit patrata. Herodis filium eius ætatis, Bethlehemi potius quam in vrbe regia fuisse nutritum, nulla suadet ratio saltem necessaria. Si, vt videtur probabilius, Ierosolymis colebatur, cur occidendis in Bethlehem est adnumeratus? Postremo cædes infantium Bethlehemitarum, caussam habuit, quia è Scripturis persuasum Herodi fuerat, quendam esse Bethlehemi natum infantem, qui futurus esset Rex Iudææ, translato ad se regno è domo Herodis. Dura est & pene absurda coniectura, Herodis coniugem Bethlehemi, potius

quam

quam in regia, pepetisse, siquidem peperit. Tum autem qui feræ illius crudelissime, Herodem dico, mores norit, merito dubitauerit, an amore tanto liberos alios suos maiores, vel nepotes è filiis quos occiderat, sit prosecutus; vt natum ex se infantem, propterea iusserit necari, ne priores liberi regnum amitterent: quum præsertim, nihilominus in sua domo regnum cognosceret fore mansurum. Apud Cedrenum ex aliquo veteri scriptore extat huiusmodi obseruatio: Herodem παιδοκτόνον, *infanticidam* audire & propriam quasi appellationem esse hanc illi inditam, non solum propter infantes Bethlehemiticos; sed etiam propter tres filios proprios quos occidit: διὰ τὸ τοὺς ἰδίους τρεῖς υἱοὺς ἀποκτεῖναι. nimirum auctori huius obseruationis de quarto filio Herodis, quem inter infantes infantem peremerit, nihil erat auditum: nam illi tres filii occisi ab Herode notissimi sunt, Alexander, Aristobulus, Antipater. Cæterum in hac historia Baronius toties peccat, quoties de temporibus aduersus Iosephum aliquid mutit: ille vero etiam scriptores priores confidenter reprehendit, quia eandē secū erroris viam nō sint ingressi.

XVII. Expenditur locus Matthæi. ἕως. *Cedrenus. Alia item.*

Anni I. Num. LIII.

IN historia cædis Zachariæ patris Iohannis Baptistæ, & interpretatione loci Matthæi 23. 35. sequitur Baronius eos interpretes, qui desumptam ex Apocryphis narrationem, verbis Euangelistæ accommodarunt. Habet sane Baronius graues auctores, qui eidem historiæ fidem habuerunt. Sed quum Hieronymus grauis ipse quoq; auctor, eam reiiciat, tanquam ex Apocryphorum somniis ortā: videndū est, num occasionē illi narratiunculæ fingēdæ & approbādæ vocula ἕως, h. e. *vsq; ad*, præbuerit, in Matthæi versiculo male accepta. Nam ratio præcipua illorum, qui volunt Dominum de Zacharia patre Iohannis ibi loqui, est; quod existimant Christum omnes à Iudæis occisos Prophetas fuisse complexum; nominatis omnium primo Abele, & omnium vltimo Zacharia. Atque hoc suadet vox ἕως, si ita accipiatur, vt solet communiter vsurpari. Quare hanc rationem vrget etiam Baronius. Sed nemo eruditorum ignorat, passim in Scripturis ἕως diuerso modo poni, itaq; tempus certum definire, vt posterius illo non excludat: quod Interpretum nemo non obseruat ad Matth. 1. 25. ita si hic quoque accipiamus, subsidio Apocryphorum nihil fuerit opus. Iure autem aliquis miretur, quare Baronius historiam in veteri Vaticano codice sibi lectam, de lapidibus templi cruore Zachariæ infectis, dicat, *certa fide fuisse consignatam.* Nam vnde illi potuit constare de certitudine fidei; quū Hieronymus tanto antiquior, & assiduus locorum spectator, vanitatis & mendacii narrationem arguat? Sed hoc non mirabitur à Baronio factum, qui obseruauerit, hunc illi solemnem esse morem, vt illis potissimum scriptoribus fidei testimonium cum asseueratione firma attribuat, quorum maxime scit fidem laborare, & scripta nugacissimæ fabulositatis esse plenissima. Hinc illæ locutiones in his Annalibus, præsertim autem in postremis Tomis, infinities prope dixerim, occurrentes, de ancipitis fidei Actis, *omni fide conscripta Acta.* Item, *Acta quam sincerissime scripta*, vel, *quam fidelissime.* Mox de Angelo qui Iohannis infantis post matris obitum in spelunca curam habuit, citat Baronius Cedrenum: quem ipse alibi sæpe cum rerum antiquarum parum idoneum auctorē iure appellet, (est.n. nullius admodū iudicii scriptor; & veteris historiæ imperitissimus:) hanc tamen narrationem tuetur, & ait, *haud adeo impossibilem* videri debere. Atqui hoc non quæritur: nam Deum quidem omnia quæ vult posse, impius est nec Christianus, vt iam antea dicebamus, qui vel leuissime dubitat. Sed negant λογικῶν παῖδες, hoc est, *artis Logicæ tyrones*, valere argumentationem à posse ad esse: qua tamen sæpe vti Baronium suis locis ostendemus. Hoc igitur potius probaret; dignum fide in talibus esse Cedrenum:

num: quod expressis verbis alibi nec semel negat: & nemo illius historiam cum aliquo iudicio legit, qui non sit idem dictu-tus.

XVIII. *Illustratur locus ex Actis de Iuda Galilæo & Theuda seditiosarum factionum ducibus. Ostenditur quam sæpe Iudæi in Herodem conspirarint, præcipue sub finem vitæ illius. Multarum seditionum historiam ignorari, & nomina ducum; inter quos videtur fuisse Theudas is de quo Gamaliel. Iudas seditiosus. Ezeciæ filius, item alius Galilæus siue Gaulonites. Iosephus defenditur contra Baronium. Theudas fuisse duos seditiosos, coniecturam esse non absurdam, multis exemplis demonstratur. Antoninus Pius Rex Syriæ. Hippodami duo qui de politicis olim scripserunt.*

ANNI I. Num. LVII.

IN historia de Iuda Galilæo & Theuda, quorum meminit Gamaliel Actorum v. 36.37. euenit Baronio quod dixit Philosophus ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος, πολλὰ ἀναγκαῖόν ἐστι συμβαίνειν, hoc est, *dato vno absurdo, multa subsequi necesse est.* Absurdissima opinio, quam primus ille excogitauit de nouem annis vitæ Herodis à Iosepho prætermissis, multa illum coegit alia non minus absurda, falsa, ridicula, pronuntiare. Veram narrationem (certe quæ videtur ad ipsam veritatem proxime accedere) prius proponemus: deinde ad Baronii rationes, vel potius alogias, accedemus. Populum Iudaicum refractarium cum primis fuisse, natura sua, ceruicosum, leuem, & ad rebellionem semper paratum, cum Scripturæ docent, tum omnes illorum literæ testantur. Maxime vero tum irritatum est illis ingenium, quando alienigenarum imperio, hoc est, Romanorum, parere sunt coacti. Lege diligenter Iosephi historiam; reperies, nullam illi nationi fuisse quietem, ex quo Romani imperii iugo subjecerunt; nisi quamdiu acri & duro seruitio coerciti in officio continebantur. Per quas turbas regnum adeptus est Herodes? quot aduersus illum regnantem legationes missæ? quot coitiones factæ? Sed omnes omnium conatus superauit Princeps à natura factus ad dominationem per vim obtinendam. Verum vbi iam ætas grauis, senectus effæta, & alia mala spem certam Iudæis de illius breui obitu fecerunt; simul illis animi creuerunt, & cupiditas nouandi. Itaque narrat Iosephus, Herodem paullo ante vltimum sibi annum, fidei sacramentum exegisse à subditis: quod præstare cum alii sine dubio arte declinarunt; tum secta Pharisæorum vniuersa palam detrectauit. Multa tum extitisse principia rebellionis, quæ Herodis prudentia statim exstinxit, simile est veri: licet Iosephus, vni fere curæ intentus, interiora mala Herodis narrandi, & exempla crudelitatis ab illo edita, eorum expressam mentionem non facit: solam inceptionem commemorat Iudæ & Matthiæ, libro XVII. capite octauo. Sed qui ex eo discamus, sex millia Pharisæorum non potuisse adigi ad iusiurandum; dubitare non debemus, omnium Iudæorum animos tunc ad rerum nouarum exspectationem fuisse erectos: quam cupiditatem Herodes comprimebat cædibus Doctorum, sed non restinguebat. Id statim illo mortuo apparuit: quando illæ conspirationes aduersus memoriam exstincti, & illius liberos sunt factæ, quas narrat Iosephus libro XVII. capite XI. & deinceps. Quot tunc extitere, qui per seditionem ad regnum viam affectarent? vt Iudas Ezechiæ filius, Simon, Athonges, alii plures, de quibus Iosephus eodem libro, capite XII. Ad hæc omnino tempora, vltima inquam regni Herodis, vel quæ statim sunt secuta, postquam ille perierat, referri debet historia Theudæ, cuius meminit Gamaliel. Nam Theudam præcessisse Iudam Galilæum, declarant verba Gamalielis, μετὰ τοῦτον ἀνέστη Ἰούδας, *post*

Theudam surrexit Iudas, Lorinus in Acta, & alii plures cum eo. qui μετὰ exponunt *vltra,* & nescio quas inuentiunculas comminiscuntur, frustra sunt: nunquam enim illis neque cum Hellenismi peritis, neque cum historica veritate conuenier. Theudam non adeo multis annis fuisse prius quam illa Gamaliel diceret, ex ipsius verbis potest vtcunque fieri coniectura. Ait enim, πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνέστη Θευδᾶς, *ante hos dies,* siue, *ante hæc tempora surrexit Theudas*: non dicit ἀνέστη ποτέ, vel πάλαι ποτὲ, *olim quandoque.* Apparet loqui ipsum, vt de re neque nimis recente, neque admodum antiqua. Dicebantur autem hæc à Gamaliele, circa annum à nato Christo XXXV. quid igitur probabilius, quam circa natiuitatem Domini, & vltimos Herodis annos hoc contigisse? Quare Origenes contra Celsum, libro primo, sine vlla dubitatione pronuntiat, Theudam Christi natiuitatem præcessisse, fierique potest, vt occasionem iste arripuerit, ex periculo in quo versatus est Herodes sub postrema tempora, quando Augustus accusatione Syllæi aduersus illum irritatus, literas minarum plenas ad illum scripsit. Summa litterarum fuit, vt narrat Iosepus libro XVI. capite XV. ὅτι πάλαι χρώμενος αὐτῷ φίλῳ, νῦν ὑπηκόῳ χρήσεται: *se hactenus cum Herode egisse tanquā cum amico, posthac vt cum subdito acturum.* Quum legatos misisset Herodes, qui excusationem sui afferrent, reiecti sunt: misit deinde aliam legationem, neque profecit hilum: nam & illa rediit ἄπρακτος, hoc est, *re non confecta.* Itaque tum plane illi animus concidit, & iniuriæ opportunus est factus, qui tot alios tantis affecerat iniuriis. Herodi successit Archelaus in parte maxima imperii: vnde post nouem annos excidit, Viennam relegatus. Tum in formam prouinciæ redacta Iudæa; tum census ille habitus per Quirinium, de quo Iosephus initio XVIII. Tum etiam Iudas extitit quem Galilæum vocat Gamaliel, & facem seditionis ait sustulisse ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀπογραφῆς, *tempore census*, posterioris nempe, habiti post damnationem Archelai. Iosephus in historia illius census, & seditionis propter censum excitatæ, caput factionis nominat Iudam Gaulaniten; qui idem est. Verum propter diuersas caussas Galilæus dicebatur & Gaulanites: nam, ipse quoque Iosephus p. 727. eundem Iudam nominat Galilæum. In Rabbinorum Commentariis extat mentio huius seditionis, & eius auctor dicitur יהודה הגלילי *Iehuda Galilæus*, vt apud Abraham Salmanticensem, qui ex antiquis tangit historiam, pag. 139. Erat in Iudæa Procurator Coponius, cum hæc seditio est coorta. Coponio successerunt ordine Ambiuius, Annius Ruffus, Valerius Gratus, Pontius Pilatus, alii; & post eos Cuspius Fadus, de quo Iosephus Originum XIX. extremo, & per initia sequentis. Sub hoc turbas à quodam Theuda fuisse excitatas, auctor est Iosephus XX. capite II. Inter habitæ concionis à Gamaliele tempus, & procurationis Fadi extrema tempora, in quibus Theudæ Iosephus facit mentionem, anni minimum intercedunt quatuordecim vel quindecim. Quare non potuit Gamaliel meminisse huius Theudæ. Hæc est series harum seditionum. Nunc ad Baronium accedamus. Accusat Iosephum & hic & in anno Domini XVI. & grauissimis quidem verbis, quod dicat Iudam turbas mouisse in posteriore censu: nam id accidisse prioris census tempore, quando natus est Christus. Audio quid dicat hic Cæsar: rationem cur hoc dicat, solidam nullam audio. Iosephus scriptor grauis & vernaculus, seditionem Iudæ accidisse affirmat propter censum posteriorem: neque hoc semel aut obiter; sed bis serio idem confirmat. Nam & libro XVIII. historiam narrat, & libro XX. capite III. eandem repetit. Accedit ratio probabilis quæ hoc suadeat. Prior enim census ex Augusti curiositate profectus, vt suo loco obseruauimus, in statu publico Iudææ nullam prorsus mutationem attulit: posterior longe maxi-

maximam. Vterque census præcessit Gamalielis orationem: prior annis triginta quinq; : posterior annis circiter viginti quatuor, aut XXIII.

Quare Gamaliel per temporum rationem, tam posterioris potuit meminisse quam prioris. Et quidem Iosephum si sequimur, meminit posterioris; at Baronio placet errasse Iosephum, & vt hoc probet ἀπίθανον, hoc est, *improbabile*, alia fingit non minus ἀπίθανα, hoc est, *improbabilia*. Idem falli Iosephum asseuerat, qui Theudæ seditionem in tempora referat alia quam postulet Gamalielis oratio. Si posset Baronius è sacris literis probare vnicum fuisse Theudam, apud Iudæos hominem turbulentum, qui res conatus sit nouare: clara esset & certa Iosephi hallucinatio. Nunc quia silent Scripturæ, dicamus potius, quod similius est veri, & multo probabilius, duos fuisse Theudas seditiosos: vnius meminisse Gamalielem, qui fuit ante Christum, vt ait Origenes, vel certe circa tempus natiuitatis Christi, siue ante Herodis mortem, siue paullo post: alium posterius, cum res Imperatoris in Iudæa Fadus procurabat. Nemo historiarum diligens obseruator mirabitur duos fuisse Theudas seditiosos, vel duos Iudas, qui similia facinora ediderint, temporibus non admodum distinctos; qui meminerit similium casuum, & vt Græci dicunt, συγκυριῶν plena esse historiarum monumenta. Erat paullo ante sermo de duobus Zachariis, quorum vterque Barachiæ filius, vterque Propheta, vterque à Iudæis occisus, vterque in templo, & quidem vterque μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, *inter templum & altare*. His duobus diligentissimus Baronius, è Iosephi de Excidio libro quinto capite pr. tertium adiicit, Baruchi filium, & in templo necatum. Marias in Euangeliis plures commemorari, quæ Domino caput & pedes vnxerint, accuratiores Interpretes sacrarum literarum & veteres & recentiores consentiunt: licet diuersa aliis nonnullis placeat sententia: qua de re inferius. Inter Romanos Augustos fama notissimus est Antoninus Pius: inter Syriæ reges fuit quidam Antoninus Pius, qui bellum gessit cũ Seleuco. Iosephus li. 13. p. 409. Μετ' οὐ πολὺ δ' ὁ τοῦ Κυζικηνοῦ παῖς Ἀντίοχος καὶ Ἀντωνῖνος ὁ Εὐσεβὴς καλούμενος, πολεμοῦσι τῷ Σελεύκῳ, h. e. *Non multo post Antiochus Cyziceni filius, & Antoninus cognomento Pius, bellum suscipiunt aduersus Seleucum.* Sic enim hic locus legitur etiam in antiquis mēbranis versionis Ruffinianæ. Simon Magus Samarita ex Actis & historia Ecclesiastica notissimus est: Simon Magus alius nominatur Iosepho, lib. 20. cap. 5. Cyprius genere: vterque sub imperio Claudii. Lysaniam Tetrarcham Ituræa, & regionis Malchi, cuius pars Abilena, Dio commemorat libro 49. neque dubium est, ab eo nomen inuenisse illam quæ sæpius memoratur Iosepho, Lysaniæ Tetrarchia Abilena. Lysaniam alterum Tetrarcham Abilenæ, annis circiter sexaginta iuniorem, habes apud Lucam, 3. 1. de quo plura dicentur inferius. Attines, Actæones, Scipiones, similitudine casuum vel actionum insignes, recenset Plutarchus initio vitæ Sertorii. Liber totus Paruorum parallelorum eiusdem magni scriptoris, tam multa similium casuum exempla apud Græcos & Romanos continet, vt sine stupore illa nemo sit lecturus. Vatinium Ciceronis ætate fecerunt celebrem sua improbitas, corporis deformitas, & facetiarum lepos: in aula Neronis fuit alius Vatinius, *inter fœdissima ostenta, corpore detorto, facetiis scurrilibus*, ait Tacitus, in XV. Annalium. Gregorii Magni tempore sedebat in noua Roma Iohannes ὁ νηστευτής, hoc est, *ieiunator*: cum Gregorius alter in veteri, Iohannes item alter in noua. Kilianos commemorant historiæ Ecclesiasticæ & Martyrologia duos, ambos Hibernos, ambos viros Apostolicos, ambos è patria in Germaniam profectos, ambos Martyres vel confessores. Inter antiquissimos Græciæ sapientes Hippodamus quidam fuit, Milesius Euryphontis filius, qui de Reipublicæ optima forma scripsit,

vt auctor est Aristoteles Politicorum II. cap. VI. Fuit item alius Hippodamus Thurius Pythagoricus, in eodem politico argumento cum laude versatus, cuius hodieque eximia supersunt fragmenta. Quod eruditissimus Muretus quum non obseruasset, multum in suis ad Politica Aristotelis Notis est hallucinatus. Sed & vetus est error nonnullorum: nam etiam Scholiastes Aristophanis ad hæc verba ex Equitibus, ὁ δ' Ἱπποδάμου λείβεται θεώμενος; manifeste ostendit, quosdam confudisse Hippodamum, cuius meminerunt Aristoteles & Aristophanes, cum altero Philosopho Pythagorico. Deficiet me tempus, si exempla similium συγχύσεων, hoc est, *casuum*, vetera aut recentia velim adnotare. Vide quæ scribit B. Augustinus de malitiosa cauillatione Donatistarum in duobus Stratonibus, Breuiculi Collationis cum Donatistis, die tertio: & in illa ipsa secta plures fuisse Donatos erroris signiferos, (quæ res aliquando ipsi Augustino imposuit, vt vni tribueret, quod alii conueniebat:) vere & docte obseruat Baronius in anno CCCVI, 42.

XIX. Iudas Galilæus abusus Scripturis ad commouendam seditionem. Notantur qui inter Christianos locis Scripturarum similiter ad parandam dominationem abutuntur.

Anni I. Num. LIX.

De Iuda Galilæo loquens Baronius quæstionem mouet huiusmodi: *Quomodo hic sibi ex diuina lege compararit auctoritatem, Iudæos non debere pendere tributum alienigenis affirmans.* Respondet autem; fortasse visum fuisse Iudam auctoritate Mosis, & hunc è Deuteronomio locum protulisse; *Non erit vectigal pendens ex filiis Israel.* Sciebat quidem Baronius, non legi hæc verba in Latina versione vulgata: sed quia apud Septuaginta Seniores extant, putauit Iudam eo testimonio vsum. Mirum est, tantum virum de Hebraica veritate adeo securum fuisse, vt ne dignaretur quidem ab aliquo Hebraice docto quærere, extarentne illa verba in origine, an non. Nimirum inter nouæ Theologiæ paradoxa istud [illegible]am est; quod Hebraica veritas ius suum & auctoritatem dudum amisit: vt multi iam ne meminisse quidem illius putent esse tanti; postquam Tridenti factæ sunt authenticæ Græca & Latina versiones: quo nihil magis portentosum ætas nostra vidit. Itaque reperti sunt, qui codices Hebraicos plane respuerent, & contumeliis obruerent, vt Lindanus Episcopus, & alii male feriati: quorum insolentiam docta disputatione castigat Bellarminus: magnam eo nomine laudem meritus: quam vtinam in aliis suis scriptis seruasset illibatam. Hoc propterea dictum hoc loco volui; quia video Baronium ex contemptu veritatis Hebraicæ grauissima in Annalibus suis peccata persæpe committere: cuiusmodi est, quod hoc loco occurrit sane crassum & eo viro indignum. Nam ille locus è Deuteronomio in solis habetur Græcis libris, capite XXIII. 18. in Hebræorum codicibus totus ille versiculus decimus octauus, qui extat in Bibliis Græcis Romæ editis, prætermissus est: neque ab vllo agnoscitur è tribus Paraphrastis Onkelo, Ionathane, Ierosolymitano. Quomodo igitur Iudas Galilæus illo potuit vti? Putare germanos Iudæos in Iudæa commorantes versione Græca esse vsos, hoc vero nihil est aliud nisi suam rerum Iudaicarum crassam imperitiam palam facere. Nam pleni sunt libri Rabbinorum detestatione illius facti & versionis: quam vt infament, quid non comminiscuntur plerique illorum? Quale illud est, quod in eo libello narratur, quo ieiuniorum apud Iudæos solemnium caussæ explicantur. Nam in mense Thebeth ieiunium adnotatur ex ea caussa, quod diebus Ptolemæi Regis Lex Mosis sit Græce scripta: atque illud insuper adiicitur, spatio trium dierum tenebras tum fuisse per vniuersum orbem. Soli fuerunt Alexandrini & similes hybridæ Helle-

Hellenistæ, verius quam γνήσιοι, hoc est, *natiui seu genuini*, Iudæi, qui Græcam versionem Septuaginta Interpretum in vsu communi haberent. Nam quod scribit vir sanctissimus B. Chrysostomns, octaua oratione de paschate, tomo v. editionis Sauilianæ, p. 941. Septuaginta Seniorum versionem statim ab omnibus Iudæis esse approbatam, & diras fuisse in eum conceptas qui vellet aliquid in ea mutare: de Alexandrinis Iudæis fatemur esse verum: de aliis Iudæis, qui vel Ierosolymis, vel Babylone habitabant, id vero, quod pace tanti viri sit dictum, non dubitamus esse falsissimum. Conferant studiosi illam Chrysostomi narrationem, cum ea quæ apud Iosephum habetur, libro XII. capite II. sub finem: intelligient beatum illum Patrem à Iosepho eam historiam accepisse, cuius etiam verbis vtitur; quod & alibi facit. Atqui Iosephus de solis loquitur Iudæis, qui Alexandriam incolebant: non in vniuersum de omnibus. Tertullianus & alii Patres nonnulli, apud quos illa verba habentur, Græcis, non Hebraicis vsi codicibus. Melius vero Latinus Interpres, qui veritatem Hebraicam secutus, totum illum versum omisit. Subiicit Baronius; *Vel motus ille, quod scriptum esset, Deum tuum timebis, & illi soli seruies.* Atque hæc coniectura illius videtur esse non vana. Tradunt enim Hebræi, Iudam istum seditionis suæ caussam hanc prætexuisse: כי אין ראוי להמשיל על האדם בלתי יהוה לברו ולא יקרא ארון כיאם האל יתברך *non esse decorum*, æquum, *vt regem alium homini imponerent, præter Deum solum: neque vt vocaretur Dominus, nisi Deus benedictus.* Quam fanaticam sententiam videtur Iudas auctoritate diuini præcepti, de vno Deo colendo, apud imperitos confirmasse: verbo diuino impie detorto, vt propriæ seruiret ambitioni. Legitima namque imperia adeo Legi diuinæ non repugnant; vt etiam alienigenis, etiam paganis Regibus, atque idololatris, parere & subiici suum populum Deus voluerit; postquam semel peccatis eorum offensus, in manus Regum Babyloniorum ipsos tradiderat. Insigne est atque in omne æuum memorabile exemplum Iechoniæ, Regis Ierusalem; qui Prophetæ Ieremiæ consilio obtemperans, se ac suos Regi Nabuchodonosoro dedidit, & decem millia hominum in voluntariam seruitutem abduxit: quoniam Dei eam esse voluntatem Propheta significauerat. Ieremiæ capite secundo, II. Paralipom. capite vltimo. IV. Regum capite XXIV. Atque hoc factum quam gratum Deo fuerit; & contra, Sedekias qui remanserat, quam grauiter Deum offenderit, declarat Ieremias, capite XXIV. & vero euentus prophetiæ eo capite comprehensæ satis comprobauit. Hic igitur in exemplo istius Iudæ, obseruent pii lectores, vetus malum esse, quod Scripturæ verbis impudenter, scelesté, impie abutantur, qui subditos à fidelitate suorum Regum ac Principum volunt auertere. Olim per interualla temporum, quidam existebant apud Iudæos Iudæ Galilæi, vel Theudæ, qui hanc furiosam doctrinam paucis prædonibus & perditis hominibus persuaderent, & turbas eo prætextu concitarent. Quid hodie inter Christianos? Est quidem, fateor, res horrenda & portento similis, repertos esse qui sanctissima Iesu Christi doctrina, quæ ad veram humilitatem, patientiam, & subiectionem docendam adeo expresse est comparata, abuterentur, quo terrenam potentiam sibi pararent, & toto Orbe possent impune dominari. Verum quicunque animo sedato & ab affectibus vacuo, testimonia Scripturarum diligenter expenderit, quæ pro Rom. Pontificis omnipotentia in temporalibus pariter & spiritualibus ab aliquot seculis ceperunt afferri, & nunc cum maxime afferuntur, atque vrgentur; inuenient proculdubio, in plerisque illorum Iudæ huius Galilæi manifestissimam, nec minus detestandam imitationem. Ex illo fonte ista manarunt, vt de plurimis exemplis vnum aut alterum proferam. *Ecce gladii duo.* Luc. XXII. 38. ergo Papa duos

habet gladios, spiritualem & temporalem. *Spiritualis homo iudicat omnia, ipse vero à nemine iudicatur.* 1. Corinth. 2. 14. ergo Papa pa iudicat de omnibus; Papa vero à nemine potest iudicari. Huc etiam illud referendum: Christus dixit Petro, *Pasce oues meas.* Ioh. 21. 16. ergo ius habet Papa Romanus regio more imperandi mundo vniuerso. Sexcenta sunt hoc genus illorum hominum effata; qui in Ro. Pontificis omnipotentia, religionis Christianæ proram & puppim collocant. Ac licet doctrinæ huius assertores, homines callidi & versuti, aliter atque aliter, pro ratione locorum atque temporum, immane paradoxum condire norunt: omnes tamen in summa consentiunt. Magna vero illis gratia, qui aut propter Hildebrandini zeli vehementiam, aut propter amentiam, arcanum dogma planius nobis enuntiant. Quo in genere Gaspar Scioppius, edito nuper Ecclesiastico, palmam videtur mereri. Nemo illud mysterium, quod alii mystæ in Gallia & alibi tanto studio dissimulant, clarius euulgauit. Nemo loca Scripturæ sacræ neque plura, neque maiore confidentia ad hoc propositum detorsit. Vnicum apposuisse locum satis erit, imo plus satis. Sic igitur nouus hic Theologus, capite 47. pag. 156. *Iam vero lex Christi potestatem qua Reges Gentium dominantur, penitus tollit, & inter Christianos exerceri prohibet Matthæi* 20. Itaque per hanc doctrinam, Imperator, Reges ac Principes, aut Christiani non sunt, aut suis se dominationibus debent exuere. Eat nunc Andreas Eudæmono iohannes, Iesuita Cretensis, & dicat infamis assertor parricidalis doctrinæ, falsa me nescio quæ fingere de sui similibus Hildebrandi plenis doctoribus. Atqui ego adeo exitiabilem sententiam nunquam ausus essem illis tribuere, priusquam Scioppii eum librum legissem: Scioppii, qui & viuit & magnus est Romæ. ô magni Principes, quomodo perniciosus adeo veternus vos occupauit? Verum hæc obiter.

EXERCITATIO III.

Ostenduntur multæ Baronij hallucinationes in historia & ratione temporum. Detestatio fabularum Annij Viterbiensis.

ANNVS II.

QVi breui compendio scire cupiet, quam inaccuratus scriptor sit Baronius, & quam multa in ratione temporum atque vniuersa historia peccare soleat; legat quæ sunt ab eo adnotata in hoc anno Christi secundo; Iuliani, quadragesimo quinto; vrbis Romæ DCCLIII. qui Coss. habuit Cossum Cornelium Lentulum, L. Calpurnium Pisonem. Sic ille orditur: *Quum Herodes in regno ageret annum trigesimum primum, Iudæos iuramento adegit.* Numerat Baronius annos Herodis ab Actiaca victoria: quæ propria est illius epocha, de qua ante ipsum nemo veterum, nemo recentiorum, quod sciam, cogitauerat. Sed hoc illius absurdissimum figmentum satis ante confutauimus: & iam ante nos viri doctissimi illam sententiam, non secus ac nouum portentum horruerunt. Enimuero quisquis sacræ historiæ fidem habere quam Baronio maluerit; mortuum fuisse Herodem paullo post natum Christum non dubitabit: etsi definire annum præcise, nos quidem non audemus. At fecerunt alii viri summi, & in Chronologico studio exercitatissimi: qui licet inter se non penitus consentiant, omnes tamen (illos dico, qui has literas cum laude tractarunt) in eo conueniunt; vltra hunc præsentem annum vitam ab eo non esse productam. Accuratus Iosephi epilogismus exigit, vt triennio prius vitam finierit, Iuliano XLII. Coss. Sabino & Rufino: quod acerrime tuentur Kepletus & Liueleus Anglus, in Chronico nondum edito, dignissimo tamen quod edatur. Hi varia argumenta afferunt, vt probent Christi verum natalem esse Iulianum XLI. vitæ Augusti LIX. imperii à morte Iulii XL.

quæ

quo fuere Coss. Augustus XII. L. Cornelius Sulla. Sed verior sententia aliorum videtur, qui nonnihil à Iosepho discedunt, & in anno natali Domini cum Cassiodoro & ipso Baronio consentiunt, vt Iosephus Scaliger, Sethus Caluisius, alii. His igitur hoc anno moritur Herodes; quo anno ait Baronius, ex illa sua falsa & ficta hypothesi, ipsum à subditis iusiurãdum exegisse. Historiam exacte iurisiurandi narrat Iosephus Originum libro XVII. capite III. tempus autem ab illo indicatur, paullo ante quam Antipater Romam veniret vltimum: cum adhuc Syriæ præerat Sentius Saturninus, altero plus minus anno prius quam Herodes moreretur. Vides quam longe à veris epilogismis aberret calculus Baronianus. Quod autem sequi Dionem in hac historia voluit videri; facinus est haut scio quam liberalis ingenii: nam ea de re in tota Dionis historia verbum nullum. Deest enim in nostris hodie codicibus expositio annorum fere decem, ab anno Vrbis DCCXLVIII. ad DCCLVII. Consulatus Lentuli & Pisonis, de quo hic Baronius, congruit anno Vrbis Varroniano DCCLIII. is est quintus inter illos, quorum descriptio Dionæa hodie desideratur. Quid igitur hic mentis erat Baronio? Sed hæc tolerabilia erant; modo ne serium & graue opus Annalium fabulis Pseudophilonis è cloaca Annii Viterbiensis conspurcaret. Istud omnino ferri non debet, nõ potest. Qui fabulas Annianas non respuit, palam confictas ab homine imperito, vt tot iam viri docti, Galli, Angli, Hispani, Itali, Germani, & ex omnibus fere Europæ angulis (& sunt in his Iesuitæ nonnulli, vt Pererius & Serarius) demonstrarunt: is vilem sibi esse veritatem ostendit, & omnem sibi, scriptisque suis, fidei, iudicii, & solidæ eruditionis laudem detrahit. Fabulam ex illo petitam olenticeto, de diuisione regni Herodis in tyrannicum & iustum, stultissimum esse commentum, veris rationibus, καὶ ὡς εἰπεῖν γεωμετρικαῖς δείξεσιν, initio operis probauimus; & valde mira res est, reperiri hodieque viros eruditos bruto adeo palato, quibus dapes tam fœtidæ, nedum insipidæ, sapiant. Baronius vero etiam delitias facit & spurcitias Annianas iis queritur non probari, *qui res Iudaicas minus callent*. Nos enimuero contra affirmamus, historiæ Romanæ, Græcæ, Iudaicæ imperitissimum esse illum oportere, qui nugatoris Annij nugas vanissimas moratur. Quare quod sequitur nullo pacto potest excusari. Ait Iosephum facere superstitem Herodi sororem suam Salomen, deinde Iosepho aperte ait contradicere Eusebium & Pseudophilonem Annianum. De Eusebio fallitur Baronius: non enim negat Eusebius Salomen fratre exstincto vixisse. Quare nulla in ea re discrepantia illum inter & Iosephum: sed in eo potius, quod dicit Eusebius de maritis Salomæ ab Herode occisis: qua de re ante dictum est. Lege Eusebii Chronicon, siue Latinum Hieronymianum, siue Græcum Scaligeri, p. 62. non offendes aliud quam id quod dixi. De Pseudophilone mirum non est contradicere illum Iosepho: mendacio enim & veritati non solet nec potest conuenire. Nugator vero Annius nunquam magis strenue mentitus est, quam in illo Pseudophilonis loco, quem respicit Baronius. Ait, Herodem postquam audiuit Lege promissum Christum esse natum, Salomen sororem suam, & virum eius de tribu Iuda; itemque proprium filium, quem ex vxore eiusdem tribus susceperat, interfecisse. Deum immortalem, quot quantasque nugas! Sceleratissimam fœminarum Salomen, vel propter morum perditissimorum similitudinem, fratri semper charissimam vixisse, eandemque illi superstitem fuisse, tradit Iosephus; qui non magis ignorare eius rei veritatem potuit, quam ego sanus nomen meum nescire. Iosepho assentitur scriptor sane antiquus, quem Hegesippum vulgo dicunt; Zonaras quoque, & alii è posterioribus historicis. Stramentitius Philo vult à fratre occisam: quod præter illum impurum fabulatorem

quis

quis dixit vnquam ? Tam aperta mendacia confutare nullum est operæpretium. Quare omittamus ineptissimas φλυαρίας. Sane si Salome & omnes isti ex eadem caussa cum infantibus sunt perempti, vt vult iste planus Annianus; ridicule errat Baronius, qui in annum hunc istam tragœdiam conijciat. Nam vt in anno septimo dicetur ex Eusebio, cædem infantium secuta statim θεήλατος mors Herodis. Postremo quod ait sibi ipsi Iosephum contradicere, qui Salomen Herodis sororem in narranda eius morte vxorem illius appellet, non sororem: quibus sit vsus codicibus Iosephi nescio. Nam in Græco textu libro XVIII. & in Ruffini editionibus quas vidi, atque etiam in antiquis membranis recte scriptum, Σαλώμη τῦ βασιλέως Ηρώδυ ἀδελφή, *Salome Herodis Regis soror*. Quare verissimum est quod initio dicebam, in hac obseruatione Baroniana, ὐδὲν ὑγιές, hoc est, *nihil sani*.

EXERCITATIO IV.

De initio æræ Dionysianæ annorum Domini.

ANNVS III.

IN anno Christi tertio, qui habuit Coss. C. Iulium Cæsarem, L. Æmilium Paulum, omittit Baronius necessariam admonitionem de æra annorum Christi Dionysiana, quæ & vulgo in communi vsu est, & apud astronomos etiam obtinet. Hanc enim sumere initium ab isto anno, non autem ab illo in quo natalem Domini posuit Baronius, apud peritos rerum Chronologicarum certum iam est. Rationes ipsorum, quibus hoc manifestissime demonstratur, ex illorum libris petant studiosi lectores: nam vt ipsi in talibus immoremur, instituti nostri ratio non patitur.

EXERCITATIO V.

Errores Baronij in historia & rebus Herodis.

ANNVS VII.

QVæcunque ad annum Christi septimum Baronius adnotauit, ab indicato tempore alienissima sunt, & in illis multipliciter peccatur. Falsissimum est, vixisse tum Herodem, qui ante annos minimum quinque vel sex perierat. Falsissimum est, quicquam eorum quæ hic commemorantur accidisse hoc anno, aut omnino post Domini nostri natiuitatem. Eusebius in Historia sua longe alio fine ista recitat, quam putauit Baronius. Ille descripturus mortem Herodis verbis Iosephi, prius ex eodem Iosepho compendium insigniorum casuum, qui regnanti Herodi acciderunt, proponit; vt probet, Herodem foris exist matum felicem, domesticis calamitatibus & cladibus illam suam felicitatem obscurasse. Hoc vult Eusebius istis verbis: ὡς μὲν ὅσω τὰς κατὰ τὴν βασιλείαν αὐτῷ νομισθείσας εὐπραγίας ταῖς κατὰ τὸν οἶκον ἠμαύρωσε συμφοραῖς, ὐδὲν οἷόν τε νῦν καταλέγειν. Nihil attinet, inquit, calamitates Herodis domesticas nunc enumerare, per quas regni sui res lætas, vt vulgo existimabatur, ipse caligine obtexit. Deinde velut in exemplum profert, primo cædem vxoris: nempe Mariammæ, quam Herodes proximo anno post victoriam Actiacam occidit, anno post delatum sibi regnum XI. post aditum VIII. Iuliano XVI. ante natalem Messiæ XXVII. Obsecro te Lector, quid hoc ad annum præsentem, septimum a nato Christo? Suboluit & Baronio huius absurditatis; cui malo vt medicinam faceret, ad oram libri verborum Eusebii emendationem proposuit, vt pro *vxorem* legatur *sororem*. At in Græco est γυναικὸς, non ἀδελφῆς, hoc est, *vxoris*, non *sororis*: quæ voces deo sunt diuersæ, vt parũ sit probabile alterã pro altera esse positã; nisi rationes afferãtur, quæ vrgeant. Esto vero, largiamur Baronio ita scribendum. Nempe, ita Herodes

des Salomen sororem suam bis interfecerit, auctore Baronio: prius, anno Christi secundo; iterum hoc anno. Quam admirabilis hæc emendatio est? Imo quod magis mireris, anno sequente viuit adhuc Salome Baronio; & frater qui iam bis occiderat, testamentum condens, amplissimo legato illam prosequitur. Quis poetarum fabulam est commentus adeo portentosam? Addit Eusebius, καὶ τέκνων, hoc est, *& liberorum*, ad cædes respiciens filiorum Aristobuli & Alexandri, quos anno sexto vel quinto ante natalem Domini pater immitis strangulauit. Deinde addit Eusebius cædes ab Herode patratas, hominum ipsi vel sanguine, vel affinitate vel amicitia coniunctorum. Hæc tanta scelera, inquit ille, admiserat prius dirus tyrannus, nec propterea tamen vltricem Dei manum erat expertus: at simulac furere in Christum & alios innocentes cepit, è vestigio ipsum iudicio diuino immissa pœna, & ex illa mors occuparunt. quod verbis Iosephi postea declarat. Sic autem Eusebius: ὡς δ' ἅμα τῇ κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ τῶν ἄλλων νηπίων ἐπιβουλῇ θεήλατος αὐτὸν καταλαβοῦσα μάστιξ εἰς θάνατον συνήλασεν, οὐ χεῖρον καὶ τῶν φωνῶν τοῦ συγγραφέως ἐπακοῦσαι κατὰ λέξιν, hoc est, *statim post insidias, quas Seruatori nostro & aliis infantibus struxerat, diuinitus immissum flagellum illum corripuit, & ad mortem adegit, si verbis authoris fidem adhibere volumus.* Omnia igitur quæ sunt ad hunc annum adnotata corrigantur vna litura. Et sane mirū est, potuisse hunc locū ab auctore Annalium describi, vt non veniret illi simul in mentem erroris immanis, quem in hanc historiam primus ipse inuehebat. Nam Eusebii tota hæc narratio eo spectat, vt doceat Herodem confestim post infanticidium periisse, Deo Opt. Max. pœnas sceleris tam horrendi sine vlla mora exigente, neque vllas inducias crudelissimo Principi indulgente. Atqui totos sex vel septem annos Baronius interponit inter infanticidium & mortem infanticidæ Herodis: quem errorem immanem damnat alta voce, isto loco Eusebius, sicut iam ostendimus. Scriptura quoque non obscure reclamat: cum Matthæus narrato infanticidio II. 16. 17. 18. continenter subiicit mortem Herodis versu 19. Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρώδου, *quum obiisset Herodes*: nempe paullo post quam res modo narratæ accidissent.

EXERCITATIO VI.

I. *Tempora mortis Herodis & regni Archelai perperam Baronio assignata. Locus Iosephi & Ruffini.*

Anni VIII. Num. I.

TAndem in anno Christi octauo, post infanticidiū septimo Herodē è viuis tollit Baronius. Bene est, quod tandē aliquando tyrannū vita, se errore absoluit, quem multos annos continuauit, δουλεύων τῇ ὑποθέσει, hoc est, *seruiens argumento*; quam probauimus iam toties merum fuisse Baronij somnium, doctorum indignationem, posteritatis risum. Errorem de annis Herodis sequitur necessario alius error de annis Archelai: qui proditur hic patri successisse isto anno: neque aliter poterat auctor: siquidem huic anno vere assignauit mortem Herodis. At vide manifestam ἀτοπίαν, hoc est, *absurditatem.* Nam si verus est hic Baronianus calculus, Archelaus regnum inierit dumtaxat vt exiret. Annus enim quem ille facit primum eius regni, Dio libro 55. facit vltimum: narrans in Consulatu Æmilii Lepidi & Arruntii Nepotis, quos & hi Annales recte habent istius anni Consules; Archelaum Romam esse abreptum, vnde nunquam reuersus est in patriam. Hoc tantum ἀτόπημα, hoc est, *absurdum*, poterat Baronio scrupulum iniicere, & suam illi chronologiam reddere suspectam; nisi opiniones suas nimium amasset, & susceptam semel sententiam veri securus tueri pertinaciter constitutum habuisset. In verbis Iosephi quæ prolixe hic

describuntur, non deessent digna animaduersione nostra; quando mentem Iosephi non semper est assecutus interpres Gelenius, multo autem minus Ruffinus: sed quia post alios peccat Baronius eiusmodi culpas, condonabitur. Verum quod ait, *placuisse Augusto ex vltimis Herodis tabulis, quas firmas ratasque esse voluit, Archelaum regem institutum regnare*; non iam Interpretum hoc peccatum est, sed proprium Baronii. Archelaum enim, quem pater moriens Regem constituerat, Augustus regis honore priuauit, & dici atque esse Ethnarcham iussit. De vltimis Herodis tabulis Iosephus lib. 17. cap. 10. Ἀρχελάῳ τὴν βασιλείαν χαρίζεται, *regnum dedit Archelao.* De Augusti decreto p. 542. Ἀρχέλαον βασιλέα μὲν οὐκ ἀποφαίνεται· τῆς δ' ἡμίσεος τῆς χώρας ἥπερ Ἡρώδῃ ὑπετέλει ἐθνάρχην καθίσταται. *Ille quidem Archelaum regem non declarat: sed eius ditionis quæ Herodi erat subiecta, in partem dimidiam ipsum constituit Ethnarcham.* Subiicit, promissionem ab Augusto fuisse adiectam; se Archelaum regni dignitate honoraturum, εἴπερ τὴν εἰς αὐτὴν ἀρετὴν προσφέροιτο; *si virtutem exhiberet regno conuenientem.* Ruffinus hæc verba legisse aliter videtur; sic enim ille; *si laboribus & fauoribus circa semetipsum meritus appareret.* Liquet codicibus vsum, in quibus erat scriptum εἰς αὐτὸν, hoc est, *in seipsum*: quam lectionem inepta verborum ambage ipse conatus est exprimere. Melius hodie, εἰς αὐτήν. Sed hæc obiter. Porro quum hunc ipsum Iosephi locum paullo post describat etiam Baronius; mirabar vnde ille ista hausisset de regno per Augustum delato Archelao: postea animaduerti, ex fine capitis vndecimi natam illi hanc opinionem. Male enim locum interpretans, cogitationem Augusti & spem Archelao factam, pro re accipit, & decreto: quæ non mediocris est hallucinatio.

II. De reditu Domini ex Ægypto, & regno Archelai.

ANNI VIII. Num. XIII.

REditum Domini nostri in Iudæam ex Aegypto Baronius refert in hunc annũ, quo mortuus Herodes: *vno enim*, ait, *eodemque anno & Herodem defunctum, & Archelaum in regno confirmatum.* Sane audiuimus Baronium id dicentem: sed non defuit qui refelleret, & probaret, cogitationem Augusti repentinam pro decreto perperam accipi; spem pro re. Iudicet vero lector prudens, an sit probabile, omnia quæ in historia illa narrat Iosephus, intra vnius anni curriculum accidisse. Mihi quidem, dum singula quam diligentissime expendo, secus videtur. Quare falsum erit hoc anno relatum fuisse Dominum in Iudæam. Quid verbis opus? Ipse Baronius statim mutat sententiam, & in annum sequentem refert, nonum à natiuitate Christi. Cæterum propter immanem illius errorem de annis Herodis, omnia apud ipsum necesse est nutare, imo ruere.

EXERCITATIO VII.

I. Expenduntur rationes allatæ pro translatione cubiculi, olim Nazarethici, nunc Lauretani. Argumentum ab omnipotentia Dei interdum periculosum.

ANNI IX. Num. I.

INitio anni à natiuitate Domini nono, obseruat Baronius, Christum, postquam ex Aegypto in Iudæam est reuersus, Nazarethi habitasse: quod verum est, & sacris literis testatum. Deinde addit, fuisse in illo oppido duas domos, quarum in altera Christus est conceptus in vtero beatissimæ Virginis; in altera fuit educatus: atque illam priorem domum constanter affirmat, integram adhuc perseuerare, & ministerio Angelorum translatam fuisse in Dalmatiam primum, inde in agrum Lauretanum Picenæ

næ prouinciæ. Si meminisset Baronius Annales titulum libri sui polliceri, & legem Annalium seruare voluisset, poterat ista obseruatione hoc loco supersedere. Nihil enim pertinet ad annum Christi nonum historia rei, quæ post tot secula dicitur contigisse. Nemo autem dubitat translationem istam, si quidem vere facta est, miraculum esse admodum recens. Auorum quippe nostrorum temporibus primo cepit illius fieri mentio: primique, vt videtur, Blondus & Baptista Mantuanus celebrarunt, scriptores heri & nudiustertius nati. Quo igitur iste anachronismus annorum amplius mille quadringentorum? quod quum probe sciret Baronius, non temere, sed certo consilio translationis τῆς νομιζομένης, hoc est, *putatiuæ*, tempus dissimulauit. Exigebat sane ab illo susceptæ prouinciæ ratio, vt miraculi tam incredibilis, tam recentis, tanti hoc tempore momenti, veritatem diligenter inquireret, & quod inuenisset, fide integra profiteretur. Exigebat charitas Christiana, vt tot populos, quibus hæc nouitas est suspecta, si poterat ab errore liberaret. Nam si hic historiæ Ecclesiasticæ pater hæret in luto, nec potest se expedire: haut dubie caussa conclamata est. Nunc rationes Baronianas sincero animo & candido expendamus: parati tota voluntate dare manus & herbam ei porrigere, qui argumentis non futilibus aliud nos docuerit. Primo Bedæ locum profert, vbi domus vtriusque Nazaretica fit mentio. Recte. Sed non obseruat ille, venerabilem Bedam, narratione sua fidem noui miraculi funditus euertere. Nam de domo vbi conceptus Iesus, ita scribit: *Altera Ecclesia est, vbi domus erat, in qua Angelus ad B. Mariam venit.* Clare ex his verbis constat, iam ætate Bedæ, hoc est, ante annos octingentos & plures eo, ædem sacram in eo loco fuisse ædificatam, quem Christi conceptio fecerat insignem. Iam tũ igitur domus illa, quæ tum fuit cum Christus concipiebatur, vel omnino esse desierat, vel certe domus esse desierat. Sane cum dicit Beda, *vbi domus erat*: nõ obscure videtur significare, iam ætate sua amplius illam non fuisse, nedum esse nunc queat. Nam si ante octingentos vel nongentos annos non erat illa domus, quomodo verum erit, quod ait Baronius, illam semper durasse integram? Si quis dicat, non desiisse quidem esse illam domum, sed in templum fuisse versam, quæram ego; si domus versa est in templum ante tot secula: quomodo & quando templum iterum versum est in domum? non enim templum transtulisse Angeli dicuntur, sed domũ. Dicet fortasse aliquis, tunc cum illo loco templũ est inædificatum, priorem domum alio esse translatã. Verum hoc neque vllius scriptoris veteris testimonio potest probari: neque de re tanta cõiecturis fallacibus temere locus dari debet. Tum autem merito quærat aliquis, vbi latuerit illa domus trãslatitia per tot secula. Nam vt initio translatæ nemo meminit; ita seruatæ nemo. Secundo loco profert Baronius consensum populorum: *hoc monumentum, inquit, totus Christianus Catholicus Orbis veneratur ac colit.* Melius dixisset ac verius; vniuersi nominis Christiani & Catholici partẽ illam, quæ Ro. Pontifici paret, fidem haberet huic miraculo. quanquam ne id quidem verum. Nam etiam inter Romanos Catholicos, etiam in ipsa Italia multi dubitant, multi aliter sentiunt; sed quod sentiunt, publice profiteri, metu impediti, non audent. Porro qui Papam agnoscunt Christiani, quota pars sunt vniuersi nominis Christiani? aliter sentire ridiculus & plus quam puerilis est error. Tertio loco subiicit Baronius argumentum ab omnipotentia Dei: & hanc quidem vere Christianus nemo ne in dubium quidem vocat. Sciunt eruditi, iam olim Epicharmo poetæ pagano vere dictum esse, ἀδυνατεῖ δ' οὐδὲν Θεῷ, *Nihil Deo est impossibile.* Norunt quicunque oracula diuina nõ penitus ignorant, Angeli vocem, Luc. 1. 31 οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα, h. e. *Non erit impoßibile apud Deum omne verbum.* Sed vellẽ cogitasset Baronius, quãtã

fabulis anilibus & opinionib. impiis ac perniciosis fenestram aperiant, qui Dei omnipotentiam ab eiusdem separant voluntate. Quid enim non credemus, si hoc argumentationis genus admittimus? Affirmant Rabbini, postquam Moses rupem virga percussisset, puteum repente extitisse, qui Iudæos iter facientes per desertum sit secutus, ad mortem vsque Mariæ. Iidem de verme Schamir à Salomone adhibito ad lapides dissecandos in structura Templi, mira narrant. Iidem Leuiathanis & Beemoth magnitudinem narratione mirifica exaggerant, à qua non longe abit auctor libri quarti Esdræ 6. 49. 50. Commemorant etiam Rabbini immanitatis portentosæ bouem, qui altero cornu terram fulciat, deinde per interualla in alterum reiiciat; vnde terræ motus. Sexcenta sunt huiusmodi in eorum libris; plura & magis mirabilia in Alkorano: si Dei potentiam spectamus, & δυνατὰ, hoc est, *possibilia*, & facilia Deo immortali; sed quæ reiciunt tamen, respuunt, irrident omnes pii: quia nullum extat testimonium voluisse Deum illa mirabilia facere. Atqui recte Patres Græci dicere solent, oportere, vt fiat aliquid, συνδρομον εἶναι τῇ δυνάμει τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ: *vt concurrant in idem potestas Dei & voluntas.* Quid multa? Scitum est piorum Patrum; Omnipotentiam Dei asylum esse hæreticorum, quo se recipiant, vbi rationibus fuerint victi. Gregorius Nazianzenus oratione 51. de Apollinaristis hæreticis: ἀπὸ τούτων ἐξειργόμενοι τῶν λογισμῶν, καταφεύγουσιν ἐπὶ τὸ δυνατὸν εἶναι Θεῷ, hoc est, *ab his rationibus deiecti confugiunt ad potentiam Dei.* Sic olim & Arriani, quum scelestè contenderent, Dominum nostrum Filium Dei non esse natiuitate: sed facturam, ποίημα καὶ κτίσμα, hoc est, *opus & creaturam*: erroris conuicti ab orthodoxis, eo tandē confugiebant, vt dicerent, *per omnipotentiam Dei hoc illi præstitisse facturam, quod datura erat generatio*; quemadmodum legitur in quæstione 97. Quæstionum veteris & noui Test. apud Augustinum: quo loco sic error ille confutatur: *Non voluntas verum Filium facit, sed natiuitas. Sed potentiæ, inquiunt, Dei hoc subest, vt falsa faciat vera. Imo potentia Dei hæc est; vnde & omni laude dignus est; quia apud illū verū verū est, & falsum falsum est. Nā istud mendacis est, vt falsum dicat verū; quod Deo non competit. Nā omnia quidem potest Deus: sed non facit, nisi quod conueniat veritati eius ac iustitiæ.* Elegāter scriptor suo tēpore doctissimus, Humbertus Syluæ candidæ Episcopus, in disputatione aduersus Græcos: *Hi*, ait, *non inuenientes quonam Sanctarum Scripturarum funiculo scaphā assertionis suæ pertrahant ad alicuius stabilitatis littus; fluctuantes pertrahuntur in illud diuinæ omnipotentiæ pelagus.* Deinde ipse hoc argumenti genus quoties male vsurpatur, friuolum vocat: *nam*, inquit, *si quolibet modo id esset factum, aliquis Euangelistarum tantum narraret miraculum.* Dicemus nos quoque similiter, fortasse non absurde; si hoc miraculum esset verum, non videtur permissura fuisse diuina prouidentia, vt historiæ tam admirabilis nulla esset certa narratio, nullum fide dignum testimonium. Quod ait quarto loco Baronius, demum Lauretanam & mensura & omnibus rebus congruere cum vestigiis quæ adhuc Nazarethi visuntur, nouū mihi est. Legi tot scriptores qui loca illa à se inspecta descripserūt: nihil simile apud quēquam illorum legi. Et mirū est post tot mutationes, post templum illi loco superstructum, adhuc superesse domus portatilis οἰκόπεδον, hoc est, *aream.* Postremo reiicit nos Baronius ad Petrum Canisium, quasi ille sitim possit abūde restinguere. Frustra. Nam si fortiora argumenta suggessisset Canisius; proculdubio etiam illa in Annales essent relata. Qui periculum fecerit, inueniet ita esse. Vt nihil dicam de imperitia linguarum & veteris historiæ, quam locis innumeris Canisianum illud opus prodit.

II. Quomodo possit intelligi, fuisse prædictum per Prophetas Iesum appellatum iri Nazarenum. *Non videri scripta Prophetarum periisse post institutam Ecclesiam.*

clesiā. Scriptum est, *duob. modis posse accipi. Metalepsis duplex aut triplex.*

DOminum nostrum propter educationem in oppido Nazaret fuisse Nazarenum appellatum, ex Euangelista Matthæo mox refertur. Hoc quā firmum & certum est, tam incertū est, qm̄ verba Euangelistæ, *quod dictum est per Prophetas*, debeant accipi. Sunt in promptu diuersæ præstantissimorū Theologorum, qua veterum, qua recentiorum sententiæ. B. Chrysostomus in illum Matthæi locum indubitanter scribit, Prophetam siue Prophetas, quos Euangelista laudat, iam non extare: multorum enim veterum Prophetarum scripta, vel propter Iudæorū incuriam, vel propter Barbarorum in Iudæam impressiones, periisse. Verum si tempore illo quo Matthæus scribebat, desiderabantur vates illi qui hic laudantur; quæri potest, cur testimonio vteretur Euangelista auctorum amissorum? Sin tempore illo adhuc horum Prophetarum scripta supererant; difficile creditu est, libros sacros Prophetarum primæ notæ seruari ab interitu non potuisse; quum Ecclesia Dei, cui diuina oracula præcipue semper curæ fuerunt, & vita ipsa chariora, (quod declarat imprimis historia rerum gestarum aduersus eos qui Traditores sunt dicti:) omnes persecutiones & calamitates eluctata, fuerit tandem seruata. Fortasse igitur melius fuerit, eruditam eiusdem Patris obseruationem huic loco Matthæi accommodare. Obseruat Chrysostomus non vno loco, verba illa, ὡς γέγραπται, *vt scriptum est*, & similia in Nouo Testamento, duobus modis accipi debere: quoniam eorum quæ sic laudentur, alia verbis iisdem, aut non dissimilibus, scripta reperiantur; alia non verbis quidem scripta inueniantur, sed rebus ipsis tantum expressa; aut ipso euentu confirmata reperiri, quæ scripta nusquam extent; licet de illis dicatur ὡς γέγραπται. Ad versum nonum capitis 11. prioris ad Corin. ita ille scribit: Καὶ ποῦ γέγραπται τοῦτο; λέγεται γεγράφθαι καὶ ὅταν μὴ διὰ τῶν ῥημάτων, ἀλλὰ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων κείμενα ᾖ ἐπὶ τῶν ἱστοριῶν· ἢ ὅταν τὸ αὐτὸ μὲν νόημα κείμενον ᾖ, μὴ ἐπ' αὐτῶν δὲ τῶν ῥημάτων. *At vbi hæc scripta sunt? Dicitur* Scriptum esse aliquid, *etiam tunc, quando non verbis, sed rebus ipsis expressum fuerit in historiis: aut quando mens quidem est expressa, licet verbis non iisdem.* Et homilia 41. ad eiusdem epistolæ versum 45. cap. 15. Καίτοι τὸ μὲν γέγραπται, τὸ δ' οὐ γέγραπται· πῶς οὖν εἶπεν ὅτι γέγραπται; ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως αὐτὸ μετέφρασεν, ὅπερ ἔθος αὐτῷ συνεχῶς ποιεῖν, hoc est, *Et hoc quidem scriptum est, illud autem non scriptum est: quomodo igitur dixit, quod scriptum sit? Ex rerum euentu hoc desumpsit: qui mos illi perpetuus est.* Et plura ibi in hanc sententiam. Hac obseruatione si vti volumus in explicatione loci Matthæi, neque eo fuerit opus effugio, vt dicantur periisse Prophetæ hic laudati: neque inani labore, quærendi hoc vaticinium in veteri Scriptura. Nam verbis quidē scriptum nusquam legitur Christum vocatum iri Nazarenum: at inuenitur διὰ τῶν πραγμάτων κείμενον, vt loquitur Chrysostomus, id est rebus ipsis expressum: Vt si quis crumenam auro plenam amici collo appenderet, aut in sinum illi coniiceret, nec tamen verbis exprimeret, se hoc illi donum dare, quum reuera tamen daret; vere dici posset donasse illi id munus, vtut formula dantibus solemni abstinuisset: sic, vere dici potest, prædictum atque scriptum fuisse, Messiam hoc vel illo nomine fore appellandum, si ita nominatus reperiatur in scriptis Prophetarum. Quod igitur Matthæus ait, prædictum fuisse, vt Christus appellaretur Nazarenus, ex Isaia XI. 1. & Zacharia 6. 12. commodissime videtur posse exponi. Auctor est Hieronymus non vno loco, oppido Nazaret fuisse id nomen inditum ab Hebræorum voce נצר quam alii surculum, alii florem interpretantur. In illo quem indicauimus Isaiæ loco Messias expresse vocatur *Netser*, id est, flos, vt vetus interpres vertit, & Græci, ἄνθος. Et consentit Hieronymus, scribens ad Marcellam:

 cellam:

cellam: *Ibimus ad Nazareth, & iuxta interpretationem nominis eius florem videbimus Galilea.* In loco Zachariæ expressis verbis dicitur, nomen Messiæ fore Germen. צמח שמו Etsi autem nomina sunt diuersa surculus siue flos & germen: sunt tamen significatione affinia & vt Græci dicunt τῆς αὐτῆς ἐννοίας, hoc est, *eiusdem significationis*, cuiusmodi nomina sæpe permutari solita, vt alterum pro altero ponatur, nemo eruditus potest dubitare. Græci Critici appellant metalepsin duplicem, siue triplicem: vt cum γλήνη, quæ vox oculi pupillam significat, ponitur pro puella: quia pupilla oculi dicitur etiam κόρη. Igitur in illo poetæ, Ἔρρε κακὴ γλήνη, hoc est, *peri mala pupilla*, vox γλήνη locum obtinet vocis κόρη, per metalepsin quãdam poeticam, vt appellant Grammatici. Eam figuram accurate explicat, & exemplis veterum scriptorum illustrat Eustathius Episcopus, ad versum Poetæ ex Iliad. α. Στήθεσσιν λασίοισι διάνδιχα μερμήριξεν, hoc est, *pectoribus prudentibus rem in varias partes agitauit*. Quare nihil mirum est, in prophetia præsertim ænigmatica, promiscue has voces fuisse vsurpatas. Plura de hoc loco Matthæi, quem non multo aliter interpretatur, disserit vir acutissimus Franciscus Iunius, in Parallelis suis.

EXERCITATIO VIII.

I. *Virginitas apud plerasque gentes olim in pretio. Numerus innumerus eorum qui votum hodie virginitatis suscipiunt. Augusti seueritas in eos qui nuptiis abstinerent, nec caste viuerent.*

ANNVS XI. Num. I.

IN anno Domini XI. qui Coss. habuit in aliqua sui parte M. Papium Mutilum, Q. Poppæum Sabinum, trahit Baronius ad virginitatis laudem historiam, quæ Dioni narratur libro LVI. in eo anno. Nam quum legem Papiam Poppæam sanciret Augustus, qua lege maritis præmia, cælibibus pœnæ constituebantur: non solum exceptæ sunt à communi lege Virgines Vestales: sed etiam honos illis habitus, idem qui matribus: recte hoc quidem Baronius: neq; sane dubitari potest, apud plerosq; populos, qui recti & honesti cognitionẽ haberent, in pretio semper veram virginitatem fuisse. Dico plerosque: quoniam affirmari idem non potest de omnibus: quum certum sit ipsum Dei populum adeo παρθενίαν οὐκ ἀσκῆσαι, hoc est, *virginitatem non seruasse*, neque propositum seruandæ virginitatis notum habuisse; vt contra, si qua perpetuo maneret virgo, probro id illi verteretur, & genus quoddam maledictionis censeretur. Sic enim in Oresta Euripidis impura Helena Electram compellans, virginem diuturnam appellat, illo versu Παρθένε μακρὸν δὴ μῆκος Ἠλέκτρα χρόνου· *Electra, virgo quæ manes iam perdiu*: contumeliæ caussa sic illam esse locutam veteres obseruant. Differentiam hac in re inter veterem populum & nouum sæpe adnotant Patres, & caussas illius explicant. Hoc igitur recte Baronius, & laudo. Illud non possum laudare, quod videtur illud exemplo veterum Romanorum defendere, quod passim fieri hodie videmus, vt pars mundi non pœnitenda votum virginitatis suscipiat, magis quam præstet. Quid enim simile? imo quid tam dissimile fingi potest? Romæ Vestales erant numero sex: quæ si virginitatem vel sola suspicione violassent; (vt illa quæ dixit, *Felices nuptæ: moriar, nisi nubere dulce est:*) grauissimis suppliciis, sine vlla misericordia, afficiebantur: damnatæ enim defodiebantur viuæ. Hodie virginitatem & sanctimoniam profitentiũ tãtus vbiq; numerus, vt ante annos plus minus sexaginta, nõdũ tot ordinibus inuentis, qui postea sunt excogitati, Paulus 4. affirmasse dicatur, esse in sua potestate cœnobiorũ quidẽ ad centũ quadraginta quatuor millia: parœciarũ vero ducenta octuaginta octo millia: cęterũ lęsa virginitas quã seueris legibus, plerisq; in locis coerceatur, dicere nihil attinet; rem lippis notã & tonsoribus. Et hodie quidem scortatio, adulterium, & detestanda impudicitia, & similia vitia, tolerabi-

lerabiliora censentur, atque adeo à multis Iuris Canonici doctoribus pro leuioribus peccatis habentur, quam si transeant ad nuptias non continentes: Augustus vero Princeps paganus, nulla meliore luce illustratus, necessitaté suis lege illa imponit, vel caste viuédi vel nuptias sectádi. Ἐὰν γὰρ καὶ αὐτοὶ inqt. ἀγυναιοί ἦτε, ὥσπερ αἱ ἱέρειαι αἱ ἀεὶ παρθένοι ἀνδρῶν εἰσι στερῶσιν καὶ κολάζεσθε ἂν ἀσελγαίνητέ τι, ὥσπερ καὶ ἐκεῖναι. *Si vos carere semper vxoribus volueritis, sicut sacerdotes Vestales carent viris: ergo & iisdem quibus illi pœnis & ipsi afficiemini, si flagitium aliquod admiseritis.* Quis Rom. Pontificum à multis seculis tam duram legem suis monachis aut monialibus posuit, atque hic paganus Princeps suis omnibus subditis ponit? Hoc igitur exemplum vt Baronius proponeret, satius, opinor, erat, quam virginitatem adeo alieno loco laudaret, nemini sano vituperatam. Præstentur non laudentur dumtaxat virginitas & cælibatus: omnes Bonum factum acclamabunt; & multi, quibus hoc concessum à Deo fuerit, sanctum atque omni laudatione dignũ propositum cupide æmulabuntur.

II. Hallucinationes Baronij in locis Dionis & Iosephi.

ANNI XI. Num. II.

HOc anno à natiuitate Domini XI. Quintilium Varum è Syria fuisse reuocatum obseruat Baronius, ex historia, vt ait, Dionis. Sed errat Baronius; nam falsam sententiam Dioni attribuit. Verba sunt Dionis lib. 56. ἐπεὶ δὲ ὁ Οὐάρος ὁ Κυϊντίλιος τήν τε ἡγεμονίαν τῆς Γερμανίας λαβὼν, καὶ τὰ παρ' ἐκείνοις ἐκ τῆς ἀρχῆς διοικῶν. *Postquam Quintilius Varus præfectura Germaniæ suscepta, res illorum pro imperio administrabat.* Nihil Dio de reuocato è Syria Varo illo tempore. Quare errat grauiter Baronius. Decepit illum Dionis interpres, qui verbis Dionis ista adiecit quæ in Græco textu non leguntur, *post administratam Syriam.* Sumpsit autem ea verba interpres è Xiphilino, qui superioribus Dionis inserit hæc μετὰ τὴν τῶν Σύρων ἀρχήν, h. e. *post Syriæ imperium.* Atqui ne Xiphilinus quidem id dicit, quod è versione parum fideli collegit Baronius; hoc demum anno Varum è Syria fuisse reuocatũ. Hoc neq; Dio neque Xiphilinus dixerunt; & falsum esse in sermone de Syriæ Præsidibus est ostensum. Additur in Annalibus; *hallucinatum Iosephum, qui Varum perseuerasse in prouincia Syria, vsque ad successorem Quirinum affirmat.* Etiam hic errat Baronius, & parum diligenter sibi lectum Iosephum ostendit. Nusquam enim Iosephus affirmat quod ille ait. Quin si diligenter eius narrationem expendas, cum in XVII. Originum, tum in secundo Excidii; reperies nullam Vari factam esse ab eo mentionem post Archelai reditum ab Vrbe, quando factus est ab Augusto Ethnarcha. Quod nullius Syriæ Præsidis meminit Iosephus inter Varum & Quirinum; male ex eo colligas, affirmare ipsum quod vult Baronius esse ab eo affirmatum. Solet enim Iosephus & Reges & præsides Syriæ prætermittere, qui rebus Iudaicis parum se immiscuerint.

EXERCITATIO IX.

I. Baronij in Iosephum iniquitas. Mos numerandi annum currentem pro completo.

ANNI XVI. Num. I.

ARchelai relegationem confert Baronius in annum Domini 16. morte Augusti insignem, Coss. duobus Sextis. Hic igitur Iosephus historicus ab illo repetitur, grauissimeque accusatur, non solum perperam digestorum temporum; sed etiam leuitatis & inconstantiæ. Quum autem ratio temporum Archelai pendeat ab historia mortis Herodis; nos iam ante professi sumus, videri nobis Iosephum arctius contrahere vitæ Herodis spatium, quam vt possit per omnia defendi eius narratio; nonnihil, vt videtur, historiæ Euangelicæ repugnans, quæ est lex & norma veritatis. Sed Iosephi hallucinationem non esse, vt Baronius ridicule existimanit,

uit, nouẽ annorum, verum vnius dumtaxat aut ad summum alterius, ante ostendimus, & doctissimi quiq; atque exactissimi Chronologorum ita pronuntiarunt: quin pars illorum ne id quidem concedit, & variis argumentis consensum Iosephi cum Euangelistis probare conatur. Quare Iosephus & Dio, qui etiam hic reprehenditur, aut nihil peccarunt, aut multo sane leuius, quam hic scriptor existimauit: aut quam errauit ipse in iisdem temporibus digerendis. Inconstantiam vero cum obiicit Iosepho, quia Archelaum alibi nono, alibi decimo regni sui anni dicat fuisse relegatum; inique facit, & parum se obseruasse ostendit, omnibus historicis, ac præsertim sacris, vsitatum loquendi modum, quando annus currens vel dies pro completo numeratur. Sic tempus quo ministrabant in Templo singulæ Sacerdotum familiæ, septem dierum fuisse non est dubium: nam Iosephus p.222. id spatium definit, ἀπὸ σαββάτου ἐπὶ σάββατον. à sabbato aũt ad sabbatũ dies sunt septem: idem tamẽ eo ipso loco, dierum octo facit illud interuallum. διέταξε μίαν πατριὰν διακονεῖσθαι τῷ Θεῷ ἐπὶ ἡμέρας ὀκτώ, h.e. *constituit, vt vna familia ministraret Deo ad dies octo.* Illustria exempla huius locutionis in Scripturis possunt multa obseruari: vt cum dicitur Dominus resurrexisse die tertio: quum reuera vnum in sepulchro νυχθήμερον, h.e. *vnicum integrum diem & vnicam integram noctem*, egerit, & dies circũstantes aliqua parte attigerit. Sic spatiũ quod Math. 17.1. & Marcus 9.2. faciunt sex dierum, in Euangelio Lucæ, 9.28. dicitur fuisse octo dierum: quod etiam Epiphanius obseruat sub lib.2. finem, & super ea diuersitate præclare differit. Et B. Augustinus obseruat, *Habere istum morem Scripturas, vt à parte totum ponant, maxime in temporibus*; & affert hoc ipsum exemplum, De consensu Euang. lib.3. cap.13. Quid igitur, obsecro, peccauit Iosephus, cum p.544. relegatum fuisse scripsit, δεκάτῳ ἔτει τῆς ἀρχῆς, *anno regni sui decimo*, nempe inchoato: at p.727. ἔτει τῆς ἀρχῆς ἐννάτῳ, *anno regni nono*, videlicet exacto & completo? Quare Eusebius in Chronico Græco Scaligeri, pag. 62. quasi interpretem Iosephi agens scribit, ἔτος μετὰ θ τῆς ἀρχῆς ἔτη εἰς Βίενναν πόλιν Γαλλίας ὑπὸ Ρωμαίων ἐξορίζεται, hoc est, *hic post nouem regni sui annos Viennam Galliæ ciuitatem à Romanis relegatur.* Quæ mox subiiciuntur de Iosephi erroribus in historia Iudæ Gaulanitæ, in superioribus ventilata sunt: nec video caussam cur hæc crambe toties fuerit reponenda.

II. Baronij de lingua Latinæ præstantia disputatio, & de vsu pallij apud Romanos ante Augustum. Eiusdem hallucinatio in loco Suetonij. Tertullianus illustratur, locis aliquot à Baronio male acceptis.

ANNI XVI. Num. VI.

POstquam commemorauit Baronius Augusti mortem, de vestitu Romanorum & lingua Romana longã digressionem subiicit. Et disputatio quidem de lingua Latina quo pertineat, in quem finem inseratur, obscurum nõ est. Nam quia vsus sermonis Latini ex veteri cõsuetudine remansit in sacris eorum, qui Romano Pontifici parent; voluit Baronius nobilitatem eius linguæ supra Græcam efferre. At quæ de toga & pallio hic differuntur, quo spectent, fateor me nescire. Hanc igitur illius obseruationem breuiter expendamus. Initio error iocularis Baronij obseruetur; qui rem per iocum factam ab Augusto sic accipit, quasi esset Principis edictum. Addit ille sane conditionem; *si tamen res serio facta est*: sed quid opus ista conditione, cum luce meridiana sit clarius, ioco esse illa facta ab Augusto, neque posse accipi vt ab eo sit, nisi velit aliquis se etiã pueris propinare suauiter ridendum? Suetonius vltima Augusti facta & dicta commemorans cap. 98. *Sed & cæteros, inquit, continuos dies, inter cætera munuscula, togas insuper ac pallia distribuit: lege proposita, vt Romani Græco, Græci Romano habitu & sermone vterentur.* Ioco esse hæc facta à Principe cõscio instãtis sibi finis, & æquo animo ad illũ sese parãtis, cum precedentia, tũ sequentia faciunt manifestissimũ.

Docet

Docet hoc ipsum & similis obseruatio Suetonii capite 75. super consuetudine Augusti festos & solemnes dies celebrandi. Vt hæc non essent, ipsa tamen res quæ hic narratur, eiusmodi est, vt illam quasi serio factam accipere, hoc vero nihil aliud sit, nisi aut insanire, aut credere Augustum insaniisse. Nam cui persuaderi poterit, Principem φρενήρη, h.e. *prudentem*, & mentis compotem, illam vestium permutationem inter Græcos & Romanos, edicto iussisse? Non meminerat Baronius hunc esse Augustum, qui decorum in vestitu seruari à Romano populo semper voluit, sicut probauit eo facto, quod narratur Suetonio, capite XL. Latinus Latinius vir prudens & doctissimus, quo censore vsus est Baronius in hoc primo tomo, cum ista legeret, notæ culpam apposuit. Huius iudicium ne videretur ille contempsisse, illam parenthesin adiecit, *si tamen res serio facta est*: mentem tamen vt apparet non mutauit: alioquin tam absurdæ sententiæ vestigium nullum in suis Annalibus passus esset extare. Præbuerunt ipsi errandi occasionem illa apud Suetonium verba, *lege proposita*, quæ est profecto hallucinatio, vel mediocriter docto homine indigna. Addit vero: *Hæc cum Suetonius de illo scribat, tamen antea irrepserat in Italiam vsus pallij de quo sic* Tertullianus: *Pallium etsi Græcum magis, sed lingua iam penes Latium est: cum voce vestis intrauit.* Sed quid iste scriptoris Afri locus ad propositum? Nam Tertullianus sub Seuero & duobus filiis vna imperantibus illa scribebat: hic vero sermo est de temporibus ante Augustum. Verba Tertulliani, *voce vestis intrauit*, si simpliciter vt sonant accipias, sensus erit, simul cepisse Latium, id est, populum Roman. & vocem *pallium*, notam habere, & genus vestis voce denotatum vsurpare. quod falsum est. Nam tempore Plauti, & ante ipsum, nota dictio fuit Romæ, vestis in vsu Romanis non fuit: vnde palliatarum & togatarum fabularum discrimen. quare ita accipiendum quod ait Tertullianus, vt dicat, cum voce iam olim nota, rei vsum tandem intrasse. Hoc vere ille de sua ętate dicere potuit: nam postquam in orbe Romano qui sunt, ciues Romani effecti sunt ex constitutione Imperatoris Antonini, vt scribitur lege 17. Digest. De statu homi. paullatim omnes ciuitatis & peregrinitatis notæ exoleuerunt. Quare locus Tertulliani ad propositum Baronii non magis faciebat, quam canis ad balneum. Sic mox vt probet multo ante Augustum pallii vsum Romanis fuisse licitum, duo affert exempla, quorum priore contrarium demonstratur; posterius plane falsum. Prius. Exemplum est Scipionis, cum esset in gymnasio. In quo demiror discipulum Nerii non animaduertisse errorem suum: perinde enim facit, vt si ita argumentaretur: Romanis licuit in communi vsu Græce loqui; quoniam Cicero cum erat in Sicilia & Græcia Græce cum Græcis loquebatur. Nam gymnasiorum institutum totum fuit Græcanicum; neque alibi quam inter Græcos erant gymnastæ & gymnasia: puta, Neapoli, quæ Græca vrbs erat, in magna Græcia, Sicilia, vel Græcia; aut aliis locis, vbi more Græcorum viuebatur. Vbi igitur Scipio vsus pallio traditur? nempe in Gymnasio, hoc est, inter Græcos: atque id non in Italia, sed in Sicilia. Qui tamen ne sic quidem euitauit, quin male eo nomine audiret, atque adeo in magnum periculum veniret, accusante ipsum apud Ordinem amplissimum Fabio Maximo. Florus epitome Liuiana 29. *Quum falsus rumor de P. Scipione Proc. qui in Sicilia erat, in Vrbem perlatus esset, tanquam luxuriaretur; missis ob hoc Legatis à Senatu, qui explorarent an ita esset, purgatus est infamia Scipio.* Capita accusationis referuntur Liuio: *Ipsius etiam Imperatoris, non Romanus modo, sed ne militaris quidem cultus iactabatur: cum pallio crepidisq; inambulare in gymnasio, libellis etiam palæstræque operam dare.* Exemplum Scipionis imitatus est Germanicus Tiberii temporibus, cum Ægyptum lustrabat: & reprehensus est eo nomine etiam illa ætate, non minus quam fuerat Scipio. Tacitus narrat Annalium libro 2. in Consulatu Silani & Nor-

Norbani, vbi etiam Scipionis meminit. Ista scilicet egregie probant, quod voluit auctor ire probatum; licitum fuisse Romanis pallii vsum etiam ante Augustum. Alterum exemplum est de Catone Vticensi; quem ait Baronius, cum ius diceret vsum pallio. Non solus Baronius, sed etiam alii viri doctissimi hoc sibi persuaserunt, ex verbis Tertulliani male intellectis. Sic ille de pallio cap. 3. *Idem Cato iuridicitiæ sua tempore, humeros exsertos, haud minus palliato habitu Græcis fauit.* At non hoc vult Tertullianus, Catonem cum ius diceret, pallio vsum: sed iuniorem cum Censorio confundens, ait ipsum Græcis fauisse, hoc est accessisse prope ad cultum Græcorum pallio vtentium, cum iudicaret, humerum exsertus, non minus quam si pallium gestasset. De prætura Catonis Vticensis scribit Plutarchus in vita; ipsum integritate iudiciorum suorum non tantum dignitatis ei quem gerebat magistratui conciliasse: quantum detraxerit illius honori, atque adeo illum deturparit, cum sæpe ad tribunal accederet sine tunica & discalceatus, Στρατηγὸς, inquit, οὐδὲν ἔδοξε προστιθέναι τῇ ἀρχῇ τοσοῦτον εἰς σεμνότητα καὶ μέγεθος ἄρχων καλῶς, ὅσον ἀφαιρεῖν καὶ καταισχύνειν, ἀνυπόδητος καὶ ἀχίτων πολλάκις ἐπὶ τὸ βῆμα προσερχόμενος, hoc est, *Prætor videtur non tantum grauitatis & magnitudinis præturæ conciliare, quantum detrahere, & dedecoris afferre si discalceatus, ac tunica etiã non indutus ad tribunal accedat.* Nihil Plutarchus de pallio; sed hoc tantum; conscendisse tribunal sine tunica & sine calceis, ex quo apparet magna Catonis incuria circa habitum. Eandem & Tertullianus significare voluit, cum dixit illum ius dixisse humero exserto. quod non solum de palliatis dicitur; verum etiam de togatis, qui togæ laciniam humero detractam sub brachium coniiciebant: quod etiam aliter dixerunt, esse expapillato brachio. His duobus exemplis & tertium additur, de Tiberio, quem refert Suetonius, *abiecta toga ferme biennio permansisse in pallio:* tunc nimirum, cum Rhodi exul, vel certe agens exulem, ad humilitatem omni studio se componens, spem & cogitationem de reditu penitus posuisse videri volebat. Quare etiam istud exemplum est ἀπροσδιόνυσον, h. e. *nihil ad rem pertinens.*

III. An lingua aliqua potior in sacris quam alia. Latina cæteris male prælata. Comparatio trium linguarum, Hebraicæ, Græcæ, Latinæ. Cur Romani sua lingua in prouinciis vsi. Legum Schola Latinæ in Syria. Quæ lingua in titulo Crucis præcesserit. Inconstantia Baronij super ligno Crucis, quod Romæ visitur. Euangelium linguis omnibus prædicatum. Cur Marcianus Imperator Latine locutus in Concilio. Literæ Paparum ad Concilia Latine legebantur, deinde in Græcum vertebantur. Latinus sermo passim intellectus. Insignis Baronij hallucinatio, super sacris Latinis Constantinopoli fieri solitis. Locus ex epistola Nicolai Papæ. Probatur nihil olim lectum in Ecclesia aut dictum, quod non intelligeretur, aut exponeretur. Iudicia Græcorum de lingua Romana. Vetus Rom. Ecclesia Græcam linguam suæ in nonnullis ritibus prætulit. Missæ Rom. lingua aliquando per occasionem Constantinopoli.

ANNI XVI. Num. VIII.

QVis sit scopus Baronianæ disputationis de linguæ Latinæ prærogatiua iam ostendimus. Nam quia docere alio loco parabat, vsum eius linguæ in sacris exercitiis esse retinendum; mature & iam inde à principio suorum Annalium præstruere sibi fidem voluit, quo lectore vteretur ad assentiendum proniore & faciliore. Nimirum hoc fundamento nititur ista argumentatio: illum cultum esse Deo gratissimum, ad quem peragendum lingua fuerit adhibita omnium præstantissima. Vnde enim nisi ab hac persuasione, tanta hæc contentio linguam Romanam aliis omnibus anteponendi? Sed

quum

quum personarum apud Deum Opt. Max. nulla sit acceptio: οὐ γάρ ἐστι προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ, h. e. *non enim est respectus personarum apud Deum*, Rom. 2. 2. Ephes. 6 9. quomodo erit acceptio linguarum? aut ad stabiliendam hanc sententiam, quid præter friuolam coniecturam, ex humana ratione depromptam, potest afferri? Passim Spiritus Sanctus in libro Psalmorum omnes gentes, omnes populos & nationes hortatur, vt nomen Dei laudent & canticis celebrent: dilectus linguæ, qua potissimum sit Deus laudandus, nusquam imperatur, nusquam vel aperte, vel obscure saltem & ænigmatice indicatur. Si lingua Romana erat, aut futura erat omnium Deo gratissima in sacris synaxibus; cur regius psaltes non eadem opera populos hortabatur, vt illam Deo vnice gratam linguam discerent? Non igitur è diuinis oraculis auctoritatem habet ista sententia. Iam si linguarum inter se comparatio sit instituenda, vt quæ sit omnium præstantissima dignoscatur: pessimam inueniendi veri rationem iniuit Baronius. Vt enim equi aut mancipii vera laus in eo est posita, vt ad illa ministeria sint aptissimi, quibus fuerint destinati: sic illa præ cæteris magni fieri lingua debet, quæ ad exprimenda sensa animi est conuenientissima. Is namq; est vsus linguarum, cuius tantum gratia à sapientibus & discuntur & vsurpantur. Antiquitas præterea, caussa alia est, cur lingua aliqua præstare alii merito credatur: præsertim si matrix altera fuerit alterius, altera tradux, & ab illa orta. Tertiam caussam statuere licet, dignitatem eorum qui lingua vtantur, vel fuerint vsi: & quartam, si qua lingua vsu patet latius quam altera. Si prima ratio spectetur, lingua Græca sine controuersia omnes antecellit: si secunda, Hebraica omnium proculdubio longe nobilissima: Græca item nobilior Latina: si tertiam, nulla est linguarum omnium quæ ad dignitatem Hebraicæ accedat: quam Deus initio rerum formauit: quam diuina Maiestas sæpe vsurpauit: quæ oracula cœlestia continet: quæ nomen Dei illud admirabile, quod priora secula sacro silentio semper sunt venerata, sola nouit: Proxima dignitas Græcæ linguæ: qua scribi Deus voluit salutis nostræ doctrinam; qua etiam scientiæ omnes primitus sunt traditæ, & à præstantissimis ingeniis prope consummatæ. Quarta ratio Latinæ non parum decoris hodie conciliat, quatenus in Europa iam omnium ferme eruditorum communis ea facta est. Quare si tres istæ inter se comparentur, Hebraica, Græca, Romana: omnium sine controuersia vt antiquissima, sic nobilissima Hebraica: Græca nobilior Romana: hæc quo se iactet aduersus duas priores nihil habet: habet quo aduersus reliquas omnes alias. Primo, quod in titulo Crucis Domini nostri Hebraicæ & Græcæ adiuncta, ministerio tam excellente à ceteris separata est, & quodammodo sanctificata. Accedit, quod olim lingua fuit dominantium: quo referri debent, quæcunque à Baronio sunt congesta è Suetonio, Dione, Cicerone, Valerio Maximo, vt probaret Romanos rerum dominos, vsum linguæ suæ vna cum dominatione propagasse, quoad eius fieri poterat: quod sane neque mirum est, neque probationis egebat. Duabus enim de caussis id ab illis factum. Prior fuit; quia plerique Romanorum magistratuum Græce nesciebant, aut certe periti sermonis Græci adeo non erant, vt commode atque expedite Græce possent loqui: nam qui poterant, cum tulit occasio, fecerunt. Sic apud Liuium libro 45. Paulus Æmilius in Macedonia sedens pro tribunali, *Latine quæ Senatui, quæ sibi ex concilij sententia visa essent, pronuntiauit*: ac statim: *Cn. Octauius Prætor, (nam & ipse aderat) interpretata sermone Græco referebat*. Accedit & alia caussa: nam specimen aliquod dominationis in eo multi posuerunt, vt apud subiectas gentes, lingua populi dominantis vsurparetur. Quare etiam iudicia in conuentibus lingua Romana per prouincias, vt plurimum, celebrabant: vnde illa farrago vocum forensium Romanarum, quæ sermoni Græco & Syriaco repetiun-

tur insertæ, vt vel ex Nouo Testamento apparet. Et in Aruch plurima vocabula Latina est inuenire; quæ, si obseruaueris, deprehẽdes ferme omnia vel forensia esse, vel militaria. Nam ex eadem caussa etiam, Leges doceri in Syria Beryti voluerunt lingua Romana: qua de re insignis locus est apud S. Gregorium Thaumaturgum, in laudatione Origenis. Ibi Gregorius caussam cur ferme Græce loqui dedidicisset, hãc reddit: οἱ θαυμαστοὶ ἡμῶν νόμοι· οἷς νῦν τὰ πάντων τῶν ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν κατευθύνεται πράγματα, οὔτε συγκείμενοι, οὔτ' ἐκμανθανόμενοι ἀταλαιπώρως. ὄντες μὲν αὐτοὶ, σοφοί τε καὶ ἀκριβεῖς, καὶ ποικίλοι, καὶ θαυμαστοὶ, καὶ συνελόντα εἰπεῖν, Ἑλληνικώτατοι· ἐκφρασθέντες δὲ καὶ παραδοθέντες τῇ Ῥωμαίων φωνῇ· καταπληκτικῇ μὲν καὶ ἀλαζόνι, καὶ συσχηματιζομένῃ αὐτῇ τῇ ἐξουσίᾳ τῇ βασιλικῇ, φορτικῇ δὲ ὅμως ἐμοί. Fecerunt hoc, inquit, *istæ admirabiles nostræ leges: ex quarum præscripto nunc omnium qui Romano subijciuntur imperio negotia administrantur, ac hæ nec exutæ sunt aut adinuentæ, nec cognoscuntur seu perdiscuntur sine labore: sapienter quidem scriptæ sunt, accuratæ, variæ, admirandæ, atque vt vno verbo dicam, Græca eruditione refertissimæ: conceptæ vero sunt ac traditæ Romanorum lingua, terribili illa quidem superba, & imperium quod obtinent præ se ferente; cæterum mihi molesta & Barbara.* Istæ rationes sunt, cur Romani vernaculum sibi sermonem, apud subditos imperio suo populos voluerint vsurpari: non autem quod ipsam per se linguam Romanam Græca putarent esse digniorem: cuius vanitatis, nunquam, opinor, ipsis in mentem venit. Baronius vero postquam testimoniis aliquot probauit Romanos Romanam linguam in prouinciis vsurpasse; ex eo conclusionem hanc elicit: *Vnde inferri potest, in titulo Crucis Domini, quem scripsit Pilatus Hebraice, Græce, & Latine, non eo ordine quo recensentur ab Euangelistis inscriptiones esse positas; nam diuersi cum inter se reperiantur, non ordinem ipsos secutos esse, sed tantum quod factum est insinuasse; sed Latinam inscriptionẽ primo loco positam esse.* Magna animo meo incessit admiratio, quis enthusiasmus transuersũ egerit hunc Cæsarẽ, vt tam alieno loco de titulo Crucis Dominicæ disputaret. Nec minus miror, ausum hæc dicere, idque Romæ qui non nesciret, frustum è ligno Tituli huius inter alias reliquias Romæ coli: ꝙ lignum si falsum non est, collectio Baronii falsa est: sin recte Baroni' colligit, falsum est illud lignũ, falsæ reliquiæ, & qui venerationẽ illi hactenus exhibuerunt falsi sunt. Nam in eo ligno prima est Hebraica inscriptio, sequitur Græca, & tertio loco Romana. At per Deum immortalem, si etiã ligni illius, quod os & linguam, vt ita dicam, habet, ac pro se loquitur, fides vacillat, quid erit certitudinis in Crucis ligno, quod vel Romæ vel alibi adoratur? quid in cæteris reliquiis? Istud igitur pius Lector diligenter apud se reputet. Nam Baroniũ de illo ligno certi nihil habuisse, & fortasse etiam magis in illã partem inclinasse, vt falsum atq; adulterinũ crederet, hic locus manifestissime arguit. Idẽ tamen in historia passionis cum vulgo loquitur, & sine vlla dubitatione illud frustũ ligneum pro vero agnoscit: vbi penitus mutata sententia, etiam de ordine trium titulorũ disputat subtilissime: qua de re suo loco. Hic vero Baronius suã sententiã (illam dico quã hic probat in anno Christi 16. non quam tuetur in anno 34.) magni testis auctoritate confirmat, Nicolai I. Romani Pontificis: cuius verba, si recte cepit Baronius, & Papa, vt verisimile, mentitus non est; ilicet de ligno quod Romæ colitur actum est.

Nam id subdititium esse, omnino ex hac Baronii sententia, & Nicolai Papæ verbis sequitur. Hoc igitur Romani videriut: nos interim porro pergamus. Addit, *post hæc linguam Romanam fidei sacramentis in Romana Ecclesia magis magisque fuisse nobilitatam*: quod quidem verissimum est: atque hanc præcipuam esse linguæ Romanæ commendationem, pii omnes vltro concedẽt: quod diuina oracula, illa etiam sint expressa; & quod Dei laudes, & sacrosancta religionis Christianæ mysteria, Latino sermone sint celebrata.

Hoc

Hoc maius est, quam populi dominantis linguam fuisse; etiam si terrarum Orbem (cuius pars Romanis olim non adeo magna paruit) vniuersum dominatio ipsorum tenuisset. Sed enim hæc laus linguæ Romanæ propria non fuit, non est: verum communis omnium populorũ linguis, ad quos doctrinæ cœlestis præconium peruenit, & Christi regnum. In secundo Actorum Parthi, Medi, Elamitæ, Mesopotamij, Iudæi, Cappadoces, Ponti & Asiæ incolæ, Phryges, Pamphylij, Ægyptij, Afri, Cyrenẽses, Romani, proselyti Iudæi, Cretenses & Arabes, Apostolos audiunt, propriis cuiusq; horum linguis enarrantes τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, h. e. *magnifica Dei*, & pietatis mysteria. Neque dubium est istos omnes, vel saltem plerosque omnes, postea cultum religionis Christianæ in patriis suis instituisse, vt lingua vernacula quisq; populus Deum coleret. Inter cæteros populos Romani nominantur, vt non plane vltimi, ita à primo loco remotissimi. Vbi igitur prærogatiua linguæ Romanæ in rebus sacris? equidẽ istud tam subtile nullus capio. Quare illud repeto, quod initio dixi: vt personarũ, ita linguarum nulla apud Deum immortalem est acceptio. Quem ego dum hæc scribo, non dubito, vanitatem, futilitatem, stultitiam & ineptias nostras ex alto & sublimi gloriæ suæ fastigio ridere atque damnare; qui de linguarum prærogatiua, miseri homunciones, contendamus. Nos fortasse aliquanto excusatiores, qui non præimus, sed aliena persequimur vestigia. Nondum tamen finis: nam Baronius tria adhuc adfert argumenta, vt prærogatiuam Romanæ linguæ stabiliat. Primum est; quod Marcianus Imperator in Synodo Chalcedonensi verba faciens, primo Latine, deinde Græce est locutus. Magnam vero rem nobis narrat Baronius: Imperatorem Romanum Græce & Latine doctum, in cœtu Romanorũ & Græcorum, Romanam prius orationem habuisse, quam Græcam. Dederit hoc videlicet dignitati veteris Romæ, cui æquum erat nouellam Romam assurgere: dederit Maiestati imperij; quod à Romanis institutum, Romanorum semper est dictum: dederit & dignitati illorũ qui Concilio intererant. Nam præter Episcopos fuit ibi tunc procerum imperij maximus numerus: quorum nomina & dignitates ibidem accurate recensentur. Hos autem omnes aut plerosq; omnes, vel Romanos Italosue fuisse, vel Romanam linguã doctos, nulla sit religio affirmare. Nam è Græcis illi potissimum Latine loqui discebant, qui ad aulicam vitam aspirabãt. Vnde illud Chrysostomi in sermone ad fidelem patrem, to. 6. p. 190. ὁ δεῖνα τὴν Ἰταλῶν γλῶσσαν ἐκπαιδευθεὶς, ἐν τοῖς βασιλείοις ἐστὶ λαμπρὸς, καὶ πάντα ἄγει καὶ φέρει τὰ ἔνδον. *Ille linguã Italicam accurate edoctus, in aula vehemẽter floret, atque in ea pro libitu suo cuncta administrat.* Vt dubitari non debeat, plerosq; procerum aulicorum Latinam linguam calluisse. Quare ne illud quidẽ mirum; Imperatorem vel in eorum gratiam Latine fuisse tunc locutũ. Discebant præterea linguam Latinam, qui ad vitam militarem præparabãtur; quod ex elegantissima apparet historia, quam in eodem lib. narrat Chrysostomus. Adde quod Episcoporum qui ex Italia venerant, plerosque Græce nesciisse, simillimũ veri est: nam vt ait Gregorius Magnus, qui seculo proximo vixit, in tota Italia paucissimi erant, qui aliquid omnino Græce scirent. Quod autem Baronius ad propositum suum è facto Imperatoris Marciani possit colligere, nõdum, quæ mea est tarditas ingenij, intelligo. Alterum exemplum sequitur, quod ad rem sane plus aliquanto facit. Refert enim Baronius ex Actis Concilij Ephesini, morem olim in Conciliis seruari solitum; vt Romani Pontificis Legati literas Papæ Latine recitarent; & non nisi rogati à consessu Patrum, easdem Græce versas legerent. Hoc Baronius putat esse magnum prærogatiuæ argumentum Latinæ linguæ. Sed moneo lectores Annalium, non esse cur huic argumento multum tribuant. Nam quid mirum est, si literæ à Papa Latine scriptæ, ea lingua prius exhiberi solitæ fuerint, qua compositæ? si recta ratione

rem putamus, non magis hoc videri mirum debet, quam Romanum Episcopum Romana lingua literas scripsisse. Iam Traiani temporibus, vt auctor est Plutarchus, toto imperio Romano lingua Romana non solum intelligebatur, sed etiam à plerisque vsurpabatur. Sic enim ille in Platonicis quæstionibus, Ῥωμαίων λόγῳ νῦν ὁμοῦ τι πάντες ἄνθρωποι χρῶνται: *sermone Romanorū vniuersi fere mortales nunc vtuntur*: & Sophista Libanius, qui paullo ante Ephesinum illud Concilium viuebat, vereri se alicubi scribit, ne, quoniam rerū summa penes illos sit, quib. Latina lingua erat vernacula, breui deficiat vsus Græcæ. Locus eximius est, quem adscribam è libro De sua fortuna. Ἀλλὰ τά γε τῶν ἡμετέρων λόγων νῦν πλέον ἢ πρότερον ἠτίμηται τῶν ἑτέρων. ὥσθ' ἡμῖν καὶ φόβον ὑπὲρ αὐτῶν γίνεσθαι, μὴ ἐκκοπῶσιν ὅλως, νόμου τοῦτο ποιοῦντος· γράμματα μὲν οὖν καὶ νόμος οὐκ ἐπέταττεν· ἡ τιμὴ δὲ καὶ τὸ τῶν τὴν Ἰταλῶν ἐπισταμένων γίνεσθαι τὸ δύνασθαι, h.e. *Verum sermonum nostrorum rationes detrimenti plus acceperunt, quā aliorum. Quare vereor, ne forte lex aliqua feratur, qua prorsus extirpentur: litera quidē & fas hoc non agunt: honor vero Italicam seu Romanā linguam callentium hāc licentiam sibi forsitan est sumpturus.* Vbi notabit lector *sermonem* pro *lingua* accipi. Cur igitur literę quas Papa Romanus Latine scribebat, eius Legati prius in aliā transferrent linguā, quā experientia didicissent, vtrū id foret necesse? Nam si plures, vel præcipui Episcoporum Latina intelligerēt, poterant in totum Pontificis Legati eo labore supersedere. Prętereа sciendum, nullam legem extitisse, nullum canonem, qui iuberet ita fieri: sola consuetudine id receptum est: contra, vt Latina verterentur à Papæ Legatis in Græcum, non mos; sed ius & necessitas fuit: alioqui rem ridiculam & absurdam facere visi essent, si apud non intelligentes Latini sermonis, Latina tantum recitassent. Ideirco sic loquitur Philippus presbyter, Papæ Legatus, in illo Concilio: Τὸ ἱκανὸν ἐγένετο τῇ συνηθείᾳ, ἵνα τὰ γράμματα τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας ἐν πρώτοις Ῥωμαϊστὶ ἀναγνωσθῇ. *Satisfactū est*, ait, *consuetudini, vt sedis Apostolicæ literæ primo Latine legerentur.* De facta versione Græca sic: Νῦν δὲ ὁμοίως, ἐπειδὴ ἡ ὑμετέρα ἀπαιτεῖ μακαριότης, ὅπως καὶ Ἑλληνιστὶ ἀναγνωσθῇ, ἀναγκαῖόν ἐστι τῷ πόθῳ τῆς ὑμετέρας μακαριότητος γίνεσθαι τὸ ἱκανόν. *Nūc similiter, quoniam beatitudo vestra exigit, vt Græce eadē literæ recitentur; necesse est desiderio beatitudinis vestræ satisfieri.* Si quis putet in eo specimē aliquod fuisse dominationis, quam Papa Ro. in vniuersos Episcopos, atq; adeo in Cōcilium ipsum œcumenicum sibi vindicaret; nos qui de Papis eius seculi melius sentimus, hoc tantū isto loco respondebimus; imperitorum hominum id esse commentum, qui temporum illorum historiam non habent notam: neq; satis attente obseruarunt differentias temporū & gradus, per quos ad hodierna postulata adulatores & parasiti Paparum peruenerunt. Quare de istis alibi serio, volente facienteq; Deo. Tertium argumentum omnium validissimū est; nec sine arte à Baronio reseruatū vt agmen clauderet: quod ex rhetorum præcepto videtur fecisse. Ait igitur: *In sacris etiam Missarū solemniis penes Græcos ea semper viguit consuetudo, vt tam lectiones Euangelicæ quā Apostolicæ, primum Latine, inde Græce eadē in Ecclesia publica recitarentur, vt idē qui supra Nicolaus Papa ad eundem Imperatorem scribens testatur.* Hæc ille: qui si cogitasset serio, quam parū probabilem historiam pro vera & certa lectorib. suis obtrudat; nunquam commisisset, vt narrationem Nicolai Papæ, aliter referendo, multo etiam minus probabilē redderet. Falsum enim est id Papam dicere quod ait Baronius. Non dicit Papa eam consuetudinem vigere apud Græcos: de Constantinopolitana enim Ecclesia tantū loquitur, vbi pleriq; Itali erant aut sermonis Latini periti: neq; vt Baronius, quicquam affirmat Nicolaus: sed *fertur*, inquit; eo verbo indicans, non quasi certam narrationem se id commemorare: sed vt auditionem de cuius fide nihil sibi cōstaret, nihil asseuerare vellet. Vbi igitur fides Baronij? sed multo etiam insignior fraus, (dicendum enim quod res est:) cū addit verbis Nicolai

verbum

verbum *semper*: in quo vt vis est & pondus præcipuum, ita mendacium longe maximũ. Verba Nicolai sunt: *Istius enim dictione linguæ, Constantinopolitana Ecclesia, lectionem Apostolicam & Euangelicam in stationibus fertur primitus recitare; sicque demum Græco sermone propter Græcos vtiq; ipsas lectiones pronunciare.* Non faciam hoc loco, quod hodiernis ingeniis liuoris plenis est solemne, vt verbis exaggerem viri docti peccatum: alius crimen vocaret, & quidem οὐ τὸ τυχὸν, hoc est, *haud vulgare.* Nam Papæ narratio nihil habet neq; admirabile, neque à probabilitate alienum, si dextre accipiatur. Apparet enim eos qui hoc Nicolao dixerunt, de Ecclesiis illis nouæ Romæ locutos esse, ad quas conueniebant plerique omnes Latini, aut Latinæ linguæ periti; Græci vero non adeo multi. Merito igitur partis maioris habita est ratio: sed nec pauci illi Græci sunt contempti: in quorũ gratiam institutum, vt quę legebantur è sacris literis, mox Græce iterum legerentur. Adhuc nimirum vigebat in Ecclesia Dei Pauli Apostoli præceptum: qui verba non intellecta proferri vetat in synaxibus: idq; adeo clare & expresse, vt monstri simile sit, reperiri qui de illius mente dubitent; vel potius, qui infestis aduersus veritatem animis ingenij vires exerceant ad illam obruendam. Vigebat adhuc in Ecclesia institutum vetus, habendi interpretes, quorum opera fieret, ne parum intellectum populo maneret, quicquid esset recitatum lingua non omnibus nota. Epiphanio sub libri 3. finem inter alia ministeria Ecclesiæ nominãtur, ἑρμηνευταὶ γλώσσης εἰς γλῶσσαν, ἢ ἐν ταῖς ἀναγνώσεσιν, ἢ ἐν ταῖς ὁμιλίαις: *interpretes vnius linguæ in alteram, qui & lectiones & sermones verterent.* O magnam vim veritatis! Quem locum Baronius firmissimum putabat ad defendendum hodiernum vsum Latinæ linguæ in sacris: ex eo ipso loco nos verissime & certissime demonstrauimus, in veteri Ecclesia non fuisse moris, vt lingua ignota quicquam sine interprete apud populũ recitaretur. Hic expendant pij & veræ antiquitatis Ecclesiasticæ studiosi, quo iure Nouatores audiant, qui antiquã disciplinam cupiunt in integrum restitutam. Baronius, qui existimauit Græcos homines illum honorẽ Latinæ linguæ semper habuisse; ingenia videlicet Græcorũ & φιλαυτίαν, h. e. *immodicum sui ipsorum amorem*, non norat. Nesciebat linguam Romanã semper à Græcis velut Barbarã esse contemptam. Id voluit Greg. Thaumaturgus, cũ in superiore loco illam vocat φορτικὴν, odiosam & absurdam: etsi propter reuerẽtiam imperij minus dixit quam sentiret. Ibid. eam vocat, arrogantem, terribilem, superbam. Neq; hoc solius Gregorij fuit iudicium; sed & alij idẽ iudicarunt & pronunciarũt. Olympiodorus in Meteora Aristotel. p. 27. τότε μὲν Γραικοὶ, νῦν δὲ Ἕλληνες· ἔστι δὲ τὸ ὄνομα οἱ μὲν Ρωμαῖοι παροξύνουσι, Γραίκοι λέγοντες· ἡ δὲ κοινὴ διάλεκτος ὀξύνει· καθόλου δὲ οἱ Ρωμαῖοι πᾶν ὄνομα παροξύνουσι διὰ τὸν κόμπον· ὅθεν ὑπερηνορέοντες ἐκλήθησαν ὑπὸ τῶν ποιητῶν, hoc est, *tunc quidem* (vocabantur) *Græci, nunc vero* (vocantur) *Hellenes: porro hoc nomen Romani exagitant Græci, dicentes: sed communis dialectus fastidit. In vniuersum autem Romani omne nomen exagitant propter superbiam: vnde superbi à poetis appellati sunt.* Vbi vides non iudicium, sed leuitatem potius hominis Græculi. Verum loquebatur Olympiodorus ex communi sensu Græcorum: quos ita pronunciare adigebant φιλαυτία, liuor, & imperitia Romanæ facundiæ. Artemidorus qui nugas in serium argumentum vertit, linguam Latinam pro seruili & Barbara habebat, cum ista scribebat lib. primo, capite quinquagesimoquinto: οἶδά τινα ὡς ἔδοξε Ρωμαϊκὰ γράμματα μανθάνειν, καὶ εἰς δοῦλον κατεκρίθη· οὐδὲν γὰρ ἐν δούλῳ Ἑλληνικὸν διδάσκεται, hoc est, *noui quendam, qui constituerat literas Romanas discere, & ad iugum seruitutis condemnatus est: nihil enim in seruo Græcæ eruditionis ac elegantiæ cernitur.* Tolerabilius est, quod vir sanctus Nazianzenus in laudatione Athanasij scribit, Italos laborare στενότητι γλώττης, καὶ πενίᾳ ὀνομάτων, *angustiis & difficultate linguæ, & verborum latinorum inopia.*

Solus

Solus est è Græcis, quod quidem meminerim, Theodoretus, qui linguam Romanam & Romanos scriptores propter enthymematum densitatem, & breuitatem sententiarum, sic laudat, vt etiam Græcis anteponat. Locus est in lib. 5. de curatione Græc. aff. Ῥωμαῖοι, inquit, καὶ ποιητὰς ἔσχον καὶ ξυγγραφέας, καὶ ῥήτορας. καὶ φασὶν οἱ ταύτην γε κἀκείνην ἠσκημένοι τὴν γλῶτταν, καὶ πυκνότερα τῶν Ἑλληνικῶν τούτων ἐνθυμήματα εἶναι, καὶ ξυντομωτέρας τὰς γνώμας, h. e. *Romani & poetas habuerunt & historicos & oratores. Et dicunt in vtraque lingua exercitati crebriora horum enthymemata esse, & breuiores sententias*, quanquam hæc est potius ingeniorum Romanorum, quã linguæ laudatio. Hic subit mirari candorem Ecclesiæ Romanæ veteris: quæ in nonnullis suis ritibus Græcam linguam quum vsurparet, ius prærogatiuæ, propter antiquitatem, credo, maiorem, illi seruauit illibatum & Latinam linguam Græcæ voluit cedere: Gulielmus Durandus in Rationali diuinorum officiorum, lib. 6. cap. 56. de quarta feria Dominicæ quartæ Quadragesimæ; loquens de scrutiniis catechizandorum. *Post hæc dicenda sunt ea quæ ab ingressu Ecclesiæ vsque ad Missam fiunt. Primo masculi ad Austrum statuuntur, fœminæ ad Aquilonem: inde quatuor lectiones super eos leguntur, & quatuor initia Euangeliorum: deinde duo, vnus masculus vna fœmina, in sanctuarium ab acoluthis portantur: post symbolum Græce super masculos, Latine super fœminas dicitur.* Porro non fuisse rem Constantinopoli consuetam, vt liturgia Romano sermone celebraretur; etiam eo argumento ostendi potest: quod Rom. Pontific. Legatis id legimus aliquando fuisse concessum, post rem bene gestam, ceu beneficij loco. Exemplum habes in Synodo sexta Oecumenica ibi habita, imperante Constantino Pogonato. Humbertus Syluæ candidæ Episcopus, contra Nicetam: *Tanta gratia Legatos Catholicæ pacis comitata est, vt Ioannes Portuensis Episcopus, qui erat vnus ex ipsis, Dominica octauis Paschæ, Missas publicas in Ecclesia sanctæ Sophiæ, coram Principe & Episcopo ipsius Vrbis, Latine celebraret.*

IV. Locus Iosephi emendatus, qui magnos viros decepit. Rationes chronologiæ Baronianæ inuicto argumento euertuntur.

ANNI. XVI. Num. IX.

PRincipio statim imperij sui Tiberium misisse in Iudæam Valerium Gratũ, scribit Baronius. Hic fuit Pontij Pilati decessor; scribitq; Iosephus ipsum egisse in Iudæa procuratorem Cæsaris annos vndecim. Pontius Pilatus venit in Iudæam anno Tiberij non 12. vt arbitrantur Baronius, & alij: sed potius 13. vt colligi potest ex ipsius discessu, qui incidit in tempus mortis Tiberij. Quare Gratus non primo Tiberij, sed anno potius secũdo illius exeunte, fuit missus. de quo tamen nolim cõtendere. Porro hunc Gratum viri summi quidam scribunt, quintum venisse in Palæstinam Imperatorum Procuratorem. Ille vero fuit quartus, non quintus. Primus venit Coponius, missus cum Quirinio: secundus M. Ambiuius, qui apud Iosephum Originum libro 17. pag. 545. corrupte dicitur Ἀμβιβοῦχος, pro Ἀμβίκιος vel Ἀμβίβιος: tertius Annius Rufus, cui successit Valerius Gratus. Sed aliud agentes decepit verbum anceps apud Iosephum, & male positus accentus. Ita enim editum: καὶ πέμπτος ἀπ' αὐτοῦ παρῆν Ἰουδαίοις ἔπαρχος, διάδοχος Ἀννίου Ῥούφου, Οὐαλέριος Γρᾶτος, h. e. *quintus ab illo apud Iudæos erat procurator, successor Annij Ruffi, Valerius Gratus.* Sed legendũ omnino πεμπτὸς, h. e. *missus*, quod neq; Gelen. neq; alij viri magni obseruarunt, quũ tamen successio horũ Procuratorũ expressis verbis notetur Iosepho. πεμπτὸς pro *missus* occurrit aliquoties apud Ioseph. vt p. 552. πεμπτὸς ἐλέγετο ἥκειν ἀπὸ τοῦ Ἀνούβιδος, h. e. *missum se dicebat venire ab Anubide.* Quartus igitur in Iudæam venit Procurator Tiberij Gratus, anno, vt videtur, imperij illius secundo, vel, vt placet alijs, primo. Hic vero tota corruit funditusque euertitur chronologia annorum Herodis à Baronio instituta: vt alio prorsus argumentorum genere ad destruendam eius sententiam nihil sit opus. Ille suis alogiis

rem

tem eo deducit, vt necesse habeat statuere Archelai casum in anno vltimo Augusti; qui est idem Archelai primus. Constat Procuratores in Iudæam mitti cepisse post redactam illam in prouinciç formam extruso Archelao. Constat etiam Coponium primum esse missum, cui ordine successerint Ambiuius, & Annius Rufus, & post hos Gratus. Quæro igitur à Baronio, si vltimo Augusti, primo Tiberij, vt ipsi placet, Gratus iuit in Iudæam, & Archelaus eodem anno relegatus, quid fiet tribus illis Procuratoribus, Coponio, Ambiuio, Annio Rufo? quem locum illis, quod tempus assignabit? Diceret fortasse, non Procuratores Iudææ istos fuisse, verum Præsides Syriæ; nam excidit illi hæc quoq; à vero alienissima vox, ne verbulo quidem vno confutari digna. Tenetur igitur Baronius ἐπ' αὐτοφώρῳ, h.e. *ipso in furto*, i. *facto* deprehensus; neque illi si iam viueret, alia pateret euasio, nisi per ingenuam erroris retractationem.

EXERCIT. X.

I. Annæ S. P. deiecti annus.

ANNI XVII. Num. I.

IOsephus lib. 18. cap. 11. postquam dixit venisse in Iudæam Valerium Gratum, continuo subiicit, ipsum sacerdotio priuasse Ananum, Ismaele Phabi in locum illius substituto. Baronius propterea existimat factum id esse, simulac venit Gratus in prouinciam: itaque in annum primum Tiberij, vel sequentis initium hanc historiam refert. Alij viri summi & in doctrina temporum exercitatissimi, quibus potius assentior, historiam deiecti Anani, siue Annæ & substituti Ismaelis, referunt ad annum Tiberij nonum, Christi Dionysianum 23. Vide inferius 12. 4. Nemo qui Iosephum diligenter legerit, potest ignorare, ipsum, cui propositum non erat Annales scribere, solere interdum res narratione sua coniungere, quæ diuersis annis acciderunt.

II. An superhumerale & Rationale seruarentur à Præsidibus vna cū stola. Quinque res desideratæ in domo secunda. SOHAM *gemmæ nomen varie expositum in libris sacris.*

ANNI XVII. Num. II.

VIdetur Baronius existimasse, vna cum stola summi Pontificis seruatum fuisse à Romanis superhumerale & rationale: quas partes cultus Pontificalis Moses describit Exod. c. 28. hoc illum sensisse, ex eius narratione fit manifestum. Nam quorsum mentio istorum huc iniecta pertineat, nisi quod vna seruarentur cum stola? Sed noli credere: error enim est ἐξ ἀνιστορησίας. Quod ad rationale attinet, nunquam illud visum est, totis Templi secundi temporibus. Id enim vnum erat ex illis quinque rebus, quæ desideratæ sunt in domo secunda, quum essent in Templo Solomonis: nempe ignis, arca, rationale iudicij, siue Vrim & Thumim, oleum vnctionis, & Spiritus sanctus. Alij ita recensent, arca, propitiatorium, Cherubim, ignis iugis, præsentia diuinitatis, id est, Vrim & Thumim, siue Spiritus sanctus; cuius loco Templum secundum habuit, quam vocarunt בתקול *filiam vocis* exeuntem de monte Horeb. Superhumerale defuisse Templo secundo non memini legere. Iosephus vero Originum lib. 3. p. 79. videtur affirmare, extitisse quidem tempore secundi Templi & superhumerale & rationale; sed vtrumque desiisse fulgere annis ducentis antequam ille scriberet suam historiam: hoc est, centum circiter annis priusquam Dominus nasceretur. quod constanti Rabbinorum traditioni de amissis Vrim & Thumim repugnat. Obseruatur mox, pretiosos lapides duos superhumeralis Iosepho sardonyches dici, Philoni smaragdos: sed vnde illa sit diuersitas prętermittitur. Est autem inde, quod vocem Hebraicam שהם *Soham* plerique interpretes onychem vel sardonychem sunt interpretati, Geneseos capit. 2. & Exodi capit. 28.

atq; ita Latina versio. at Græci inconstanter: Geneseos quidem 2. 12. ὁ λίθος ὁ πράσινος, *gemma prasina*, siue porracei coloris. Exodi vero 28. 7. λίθους σμαράγδους, hoc est, *gemmas smaragdos*, est enim smaragdus gratissima viriditate insignis.

EXERCIT. XI.

Iosephus defenditur contra accusationem Baronij.

ANNI XXI. Num. II.

IN anno Domini 21. Tiberij V. sine iusta caussa Iosephus reprehenditur; qui nusquam dixit, post passionem Christi Paulinæ historiã accidisse: licet mortis Domini prius meminerit. Nam quia propositum illi non erat, res Seruatoris nostri per annos digestas explicare; vitæ illius, passionis & resurrectionis breuem mentionem coniecit in tempus quo certum erat illum vixisse: annorum rationẽ nullam habuit. Faciunt hoc sæpissime principes historici, Thucydides, Polybius, Liuius, in iis præsertim, quibus nolunt immorari. Sed & in partibus legitimæ historiæ idem ius persæpe vsurpant, vt dicebamus in præfatione Chronologiæ Polybianæ. Neque tamen propterea quisquam illos reprehendit. Quare non sunt ferenda hic de Iosepho ista verba: *more suo plurimum à veritate temporum discrepat.* Taceo alia quæ poterant in eam rem dici.

EXERCIT. XII.

Baronij iniquitas in carpendo Iosepho iure vel iniuria.

ANNI XXVIII. Num. II.

NVllam occasionem prætermittit Baronius, siue iustam, siue iniustam, detrahendi Iosepho, historico nobilissimo, quicquid ingrati Iosephomastiges muginentur. Igitur quum in historia seditionis, quæ propter imagines Cæsaris Vrbi sanctæ illatas contigit, primo procurationis Pilati anno, dissensum aliquem obseruasset inter Iosephum & Philonem; arripit hoc tanquam hermæum, & aduersus Iosephum perorat, *qui*, ait, *non tantum à nostris scriptoribus, sed à suis gentilibus mendacij arguitur.* Sed hæc viro graui & historicæ veritatis studioso, indigna est oratio. Nã si omnes Iosephi errores, hallucinationes, aut ablepsiæ (de iis nõ loquor, in quibus discedit Iosephus à Bibliis: in quo excusari non potest) in vnam summam contrahantur, vix centesima pars ea fuerit culparum ab vno Eusebio admissarum, siue in Chronico, siue in aliis scriptis. Cur igitur tanta cura & tanta cum iniquitate Iosepho insultabimus? cuius libros nisi prouidentia Dei singularis ad nostra seruasset tempora, in quantis rerum Iudaicarum tenebris hodie versaremur, quot fabulas, quot mendacia iubar historiæ Iosephi discutit? At errat Iosephus interdum manifesto. Sane: homo enim erat. Potuitne Baronius obliuisci, omnes homines errare, omnes venia opus habere? Quis autem magis ipso? cuius Annales tot futiles fabulas, tot crassas hallucinationes, tot fœda mendacia, tot omnis generis errores continent, vt qui voluerit ipsum exagitare, singulis fere paginis facinus aliquod animaduertendum sit reperturus. Quare autem Philoni potius quam Iosepho in hac historia assentiri nos oporteat, nullam affert caussam, nullam afferre potuit: etsi vult videri eas multas esse & in propatulo positas. Mihi vero non magis persuadet Philo clipeos illos fuisse puros, sine pictura, quam alia nonnulla, quæ oratorie ab illo ibi scribuntur, vt caussæ suæ seruiret. Sed de his clipeis legant studiosi, quæ sunt eruditissime obseruata Iosepho Scaligero in Notis Eusebianis, numero MMXLIV. & iterum MMCCLXXXVI.

EXERCIT. XIII.

I. An consensus quatuor Euangelistarum in visione Ezechielis significetur. Chrysostomi super eo locus elegans affertur & illustratur. Dissensus in circumstantiis

non semper facit præiudicium veritati: neque dissensio in ritibus præiudicat veræ doctrinæ.

ANNI XXXI. Num. II.

INitio anni 31. Domini nostri, Baronius priusquam ad rem accedat, de præstantia quatuor Euangelistarum nonnulla differit, & de summo ipsorum in historia Euangelica consensu. Ait, iam olim Prophetæ Ezechieli eorum admirabilem excellentiam fuisse præostensam, *sub quatuor animalium symbolicis speciebus in diuina illa cælitus ostensa visione gloriæ Domini.* Amat Baronius figuras Veteris Testamenti rebus atq; historiæ Noui accommodare. Quod institutum, quum sit per se apprime laudabile; quia certum est, pleraque signa oblata populo Iudaico fuisse typos, qui ad Christum illos deducerent; eademque nostra gratia in literas fuisse relata, vt docet Apostolus, 1. Corinth. 10. existimo tamen, magna in hac parte opus esse circumspectione: neque eiusmodi applicationem cuilibet generi scriptionis conuenire. Quod si iudicii non fallor, minime omnium historicus eam licentiam debet vsurpare, vt in explicationem simplicem rerum gestarum (id enim pollicetur historia) allegorias aut ænigmata inuehat è veteri Lege petita. Porro in toto Instrumento veteri nihil haberi obscurius exordio Ezechielis vel fine, obseruat Nicolaus de Lyra vere, ex antiqua Hebræorum, quam commemorat in fine Præfationis in eum Prophetam, traditione. Quod igitur hoc loco affirmatur, quatuor animalia in prima visione denotasse quatuor Euangelistas; vt in concionatore, laude sua fortasse non careret:, ita Annalium conditorem an satis deceat non satis scio. Rem enim affirmat, de qua inter doctissimos illius Prophetæ interpretes nondum conuenit. Ponit quidem Beatus Hieronymus hanc interpretationem inter cæteras suis in Ezechielem Commentariis, & præfatione in Matthæum pluribus idem visionem illam in hanc sententiam explicat: curiosus etiam alibi similium obseruationum sectator, quod nemo ignorat. Sed grauissimæ rationes sunt, quæ suadeant Angelos potius intelligi, & quemadmodum Glossa loquitur, *præsidentiam ipsorum in vniuersum mundum.* Ideo enim quatuor sunt animalia, propter quatuor mundi plagas. Sane quum capit. 10. 15. dicat Ezechiel, Cherubinos de quibus ibi loquitur, esse vnum ex illis quatuor animalibus, quæ viderat ad flumen Chebaris; quomodo illa visio ad quatuor Euangelistas possit referri, difficile est videre. Omitto alias interpretationes, quæ longius etiam recedunt ab hac mente; vt illa quam fuse persequitur Beatus Macarius homil. prima. Consensum autem admirabilem quatuor Euangelistarum, eximie ex antiquis omnibus declarat vnus Beat⁹ Chrysostomus, homilia in Matthæum altera; cuius aurea verba vtilius hic legent studiosi, quam ænigma illud, quod in eam rem affert Baronius. Τί οὖν, ait, οὐκ ἤρκει εἷς Εὐαγγελιστὴς πάντα εἰπεῖν; ἤρκει μέν· ἀλλὰ κἂν τέσσαρες οἱ γράφοντες ὦσι, μήτε κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς, μήτε ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις, μήτε συνελθόντες καὶ διαλεχθέντες ἀλλήλοις· εἶτα ὥσπερ ἀφ' ἑνὸς στόματος πάντα φθέγγωνται, μεγίστη τῆς ἀληθείας ἀπόδειξις τοῦτο γίνεται. Καὶ μὴν τοὐναντίον συνέβη φησί· πολλαχοῦ γὰρ διαφωνοῦντες ἐλέγχονται. Αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μέγιστον δεῖγμα τῆς ἀληθείας ἐστιν· εἰ γὰρ πάντα συνεφώνησαν μετ' ἀκριβείας, καὶ μέχρι καιροῦ, καὶ μέχρι τόπου, καὶ μέχρι ῥημάτων αὐτῶν, οὐδεὶς ἂν ἐπίστευσε τῶν ἐχθρῶν, ὅτι μὴ συνελθόντες ἀπὸ συνθήκης τινὸς ἀνθρωπίνης ἔγραψαν· νυνὶ δὲ καὶ ἡ δοκοῦσα ἐν μικροῖς εἶναι διαφωνία, πάσης ἀπαλλάττει αὐτοὺς ὑποψίας, καὶ λαμπρῶς ὑπὲρ τοῦ τρόπου τῶν γραψάντων ἀπολογεῖται.

Sensus horum verborum est: potuisse sufficere vnum Euangelistam scribendæ historiæ Euangelicæ: sed placuisse diuinæ prouidentiæ, vt quatuor numero scriptores in eodem argumento versarentur; qui neque iisdem scripserunt temporibus, neque iisdem locis, neque vna congregati sunt in eum finem, ac ne collocuti quidem sunt inter se. Qui omnia quum lo-

quantur velut ab vno ore, veritatis id maximũ est argumentum. Obiicitur, contrarium huius euenisse; quoniam arguantur Euangelistæ inuicẽ dissentire. Quin potius, ait Chrysost. veritatis maximum istud est indicium. Nam si per omnia consentirent, exacta diligẽtia, etiam in tempore, etiam in loco, etiam in verbis ipsis, nemo hostium Christi fuisset, quin crederet conuenisse vna Euangelistas, & humana quadam conspiratione scripsisse quæ scripserunt. Nunc etiam illa, quæ videtur esse inter illos dissensio in paruis, ab omni ipsos liberat suspicione; & moribus eorum luculentam præstat defensionem. Hæc vir sanctus vere & acute. Distinguendũ enim est diligentissime, inter consensum in re & consensum in circumstantiis. In re consentiunt semper Euangelistæ: in circumstantiis non semper. Id vero summam rei adeo non lædit, vt fidem etiam maiorem vniuersæ narrationi conciliet, vt ait Chrysostomus; & potest confirmari ratione haut leui, quam suggerit obseruatio Aristotelis Metaphys. primo minore: nimis exactam diligentiam neque probari omnibus, neque suspicione carere, διὰ τὴν μικρολογίαν, propter minutias, quas nihil morantur liberalia ingenia. ἔχει γάρ τι, inquit Philosophus, τὸ ἀκριβὲς τοιοῦτον· ὥστε καθάπερ ἐπὶ τῶν συμβολαίων καὶ ἐπὶ τῶν λόγων ἀνελεύθερον εἶναι τισὶ δοκεῖν. i. e. *Habet tale quid cura nimis exacta: quam vt in contractibus sic in sermonibus aut disputationibus, quidam arbitrantur rem esse illiberalem.* Eodem pertinet quod iudiciosissimus scriptor Strabo lib. 1. scribit; historiam à multis traditam, qui in circumstantiis, puta locorum, non eadem dixerint, reiici non debere: sed contra, plenioris fidei argumentum ex illo ipso dissensu peti interdum posse. ἀλλ᾽ οὔτε, inquit, εἰ μὴ συμφωνοῦσιν οἱ τὴν ἱστορίαν τῶν τόπων παραδιδόντες, εὐθὺς ἐκβάλλειν δεῖ τὴν σύμπασαν ἱστορίαν· ἀλλ᾽ ἔσθ᾽ ὅτε καὶ πιστοῦται τὸ καθόλου μᾶλλόν ἐστι, h. e. *sed neque, si non consentiant, qui historiam locorum literis produnt, confestim tota historia reiicienda est: sed vniuersum quasi historiæ corpus spectandũ, indeq; fides est petẽda.* Idẽ eruditissim⁹ scriptor alio loco, magnorũ auctorũ lucubrationes cõparat colossicis operib.; in quorũ partib., inquit, singulis non spectatur exacta subtilitas; sed vniuerso operi attenditur, & an id recte habeat examinatur: similiter de magnis scriptorib. esse iudicandũ. καθάπερ γε, ait, ἐν τοῖς κολοσσικοῖς ἔργοις οὐ τὸ καθ᾽ ἕκαστον ἀκριβὲς ζητοῦμεν, ἀλλὰ τοῖς καθόλου προσέχομεν μᾶλλον, εἰ ἔχει καλῶς τὸ ὅλον· οὕτως κἀν τούτοις ποιεῖσθαι δεῖ τὴν κρίσιν. Hæc propterea isto loco adnotare volui; non quia sacrosanctam Euangelistarum historiam, in partibus non minus quam in summa admirandam & αὐτόπιστον, hoc est, *quæ per & propter se fidem mereatur*, cuiusquam mortalium, nedũ meo, patrocinio opus habere existimem: sed quia pulcherrimam Chrysostomi obseruationem non parum confirmant. Simul vt sui erroris multos admoneam; quos videre est hodie, historiæ Ecclesiasticæ in plerisque fidem omnem abrogare; eo duntaxat argumento, quia reperiuntur scriptores diuersi de rebus iisdem non semper eadem vsquequaq; scripsisse. Ne illud quidem prætermittam; huic Chrysostomi argumentationi roboris & prudentiæ plenæ, similem esse rationem Irenæi, quam opponit Victori Episcopo Romano, acrius quam par esset, connitenti, vt eadem vbiq; locorum Paschatis obseruatio reciperetur. Irenæus contra, libertatem in talibus Ecclesiarum Dei tuetur exemplo ieiuniorum statorum: quæ diuersimode quum obseruarentur in diuersis locis; illam diuersitatem adeo nihil nocere ait summæ fidei Christianæ, vt contra non mediocriter eo pacto consensus in præcipuis fidei capitibus confirmetur. Diuini senis verba sunt notanda; ἡ διαφωνία τῆς νηστείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησι. h. e. *diuersitas ieiunij concordiam fidei confirmat.* Eusebius lib. 5. Histor. cap. 36.

II. Antiquitas & vtilitas Harmoniarum è quatuor Euangelistis. Locus è præfatione Victoris Capuani animaduersus.

Anni XXXI. Num. III.

VEtustissima res est in Ecclesia, genus illud scriptionis & piæ meditationis, quę multorum occupauit industriam, in redigendis quatuor Euangelistarum libris ad formā vnius, qui omnia contineat suis locis digesta. Duæ eius propositi vtilitates sunt præcipuæ: nam & consensus Euangelistarum hoc pacto melius intelligitur, & memoriæ consulitur mirificè. Atq; istud posterius parui esse momenti nemo audebit dicere, qui meminerit Spiritum Sanctum in pluscul is psalmis, præsertim autem in omnium longissimo, & ad vitam pie instituendam omnium maxime necessario, infirmitati nostræ hac in parte non esse dedignatum succurrere; sed illa sacra carmina vario artificio, secundum ordinem literarum Hebraicarum in eum præcipue finem digessisse. Primi omnium memorantur in hoc studio posuisse operam Theophilus sextus Antiochiæ Episcopus, & Tacianus Iustini æqualis ac γνώριμος, h. e. *familiaris*, de quibus consule Baronium in annis Domini CLXX. & CLXXIV. Tatiani labor, qui hodieque extat, propter auctoris hæretici singularem perfidiam, meritò à piis est reiectus. Theophili quoque diligentiam obscurauit Ammonius Alexandrinus, auctor numeralis harmoniæ è quatuor Euangeliis concinnatæ, & in canones 10. digestæ: de quibus ex Eusebio multa B. Hieronym⁹. Primus hic, opinor, suam eius argumenti lucubrationem, cuius erat præcipuus scopus, Euangeliorum tanquam phthongorum cōcentum ostēdere, è re vocauit Ἁρμονίαν: Tatianum imitatus, qui opus à se contextum appellauerat τὸ διὰ τεσσάρων, h. e. *opus de consensu quatuor Euangelistarum* vt auctor est Eusebius ex tomo lib 4. Histor. ę. In præfatione Victoris Capuani, quæ habetur Bibliothecæ Patrum nuper editæ Parisiis, tomo 7. p. 25. ita legitur: *Tatianus vnum ex quatuor compaginauit Euangelium, cui titulum Dia pente imposuit.* Videtur scribendum *Diapanton.* quod consentit cum Eusebio. Alioquin scimus & *Dia pente* concentus nomen esse apud Musicos, vt *Diatessaron* & *Diapason*: quas appellationes & Latini retinuerunt, vt Vitruuius.

III. Exempla simplicis narrationis & item exactæ admiranda extare in Scripturis. Lucæ diligentia in designando tempore, quo ministerium suum Dominus incoauit. Cur Lysaniæ Tetrarchæ meminerit. Lysaniæ Tetrarchæ plures. Tetrarchia Lysaniæ. Tetrarchia Abilena: & varij casus eorum qui illam obtinuerunt. οἶκος *pro dominatione aut regno.*

Anni XXXI. Num. IV.

DEinceps habetur Baronii disputatio super versu primo capitis 3. Lucæ: quo in versu quum facta sit ab Euangelista mentio Lysaniæ Tetrarchæ, merito quæsitum est ab eruditis interpretibus, quis hic Lysanias fuerit: nonnulli etiam huic quæstioni alteram adiunxerunt, cur huius mentionem Euangelista fecerit. Vt de posteriore prius dicam; non mirabitur Lysaniam inter cæteros Syriæ Tetrarchas esse nominatum, qui Lucæ, vel potius Spiritus sancti admirandam sapientiam, diligenter vti par est, obseruauerit. Nam quum tota passim Scriptura in rerum gestarum narrationibus stupenda quædam scribentium eluceat simplicitas, & ille veritatis color, vt appellatur à rhetoribus, vbiq; emineat; quem orationi conciliant cultus elegantioris neglectus, & vt melius Græci dicunt, ἡ ἀφέλεια καὶ τὸ ἀπέριττον, h. e. *simplicitas, & superfluitatis neglectus*; aliquando tamen omnē diligentiam atq; omnem artem scriptores facile longe superant. Nati Christi historia apud Matthæum, Marcum & Lucā, simplicem rei gestæ narrationem continet, circumstantiis fere omnibus, quas tanta diligentia oratores persequuntur, vt fidem dictis adstruant, nudatam. De beatissima Virgine paucissima dicuntur: de Josepho adhuc pauciora: loci etiam & temporis circumstantiam in 1. cap. omittit Matthæus: deinde initio secundi stupenda quadam breuita-

te & ἀφελείᾳ, *Cum ergo natus esset Iesus in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis.* De præsepe in quo natus Seruator mundi, ne verbum quidem: postea Lucas eam ingentis momenti circumstantiam adiecit. Sed quam multa putam⁹ esse omissa in eo genere, ad quæ depingenda aliquis seculi rhetor totum artis suæ myrothecium exhausisset? Neq; tamen sine horrenda impietate dixerit aliquis, negligentia vel incuria Euangelistarum id esse factum. Quin potius infinitam in eo Dei sapientiam adoremus; qui hac simplicitate pios voluit erudire, quib. potissimũ in rebus immorari ipsos oporteret: iis nimirũ, quæ ad summam pietatis spectant, quæque animos nostros rebus terrenis abstractos ad cœlestium meditationẽ valeant traducere. At contra, ἀκριβείας, h. e. *accurationis*, & diligentiæ exactę ẽt in necessariis circumstantiis notandis, exempla nõ pauca eadem Scriptura suggerit: cuiusmodi est istud Lucæ prorsus singulare. Is enim rerum descriptionem aggressurus, quas Dominus noster toto ministerii sui tempore gessit; temporis περίςασιν, hoc est, *circumstantiam*, quæ erat omnium maximi momenti, accurate sic designauit, vt parem diligentiam non temere alibi sit deprehendere. Scias esse rem maximam, cognitione omnium mortalium dignissimam, cuius inchoandæ tempus Deus immortalis tot notis voluit insigniri; potestatis primo ciuilis, atq; eius multiplicis; deinde sacerdotalis; postremo ætatis Domini nostri Iesu Christi. Primo Imperatoris nomen ponitur, cuius erat tum per Orbem terrarum diffusa & cognita potestas; nec solum nomen, sed annus imperii illius, *Anno 15. imperij Tiberij Cæsaris.* Addit statim nomen Procuratoris Cæsaris: Procuratorum autem administratio certo spatio temporis definita non erat, sed à Cæsarum voluntate pendebat. Ait, ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας, *procurante Pontio Pilato Iudæam.* Fuit is annus tertius currens procurationis Pilati. Parum hoc Lucę visum, nisi etiam potestatum aliarum nomina adiiceret, quæ tunc in Iudæa & finitimis regionibus eminebant. Notum est, amplissimum Herodis regnũ mutata forma diuisum fuisse ab Augusto in Ethnarchias tres; quarũ maximam & cæteris duab. parem Archelaus, & eo pulso Cæsaris Procurator obtinebat: reliquas duas Archelai fratres Herodes Antipas & Philippus. Vides caussam cur Imperatori statim subiecerit Lucas Procuratorem Iudææ; huic Tetrarchas. τετραρχοῦντος τῆς Γαλιλαίας Ἡρώδου, *Tetrarcha Galilææ Herode.* Similiter Iosephus in diuisione regni Herodis, τούτῳ (Herodi Antipæ: nam iste appellatus est Herodes Antipas, vt auctor Iosephus Belli II. c. 13.) ἥ τε Περαία καὶ τὸ Γαλιλαῖον ὑπετέλουν, h. e. *huic Peræa & Galilæa subiecta erant:* postea de Philippo Lucas, Φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τετραρχοῦντος τῆς Ἰτουραίας καὶ Τραχωνίτιδος χώρας: *Philippo autem fratre eius Tetrarcha Ituraæ & Trachonitidis regionis.* Et Iosephus, Βαταναία δὲ (ὑπετέλει) σὺν Τραχωνίτιδι, καὶ Αὐρανίτις σὺν τινι μέρει οἴκου τοῦ Ζηνοδώρου, h. e. *Batanæa vero* (suberat) *cum Trachonitide, & Auranitis cum parte quadam domus Zenodori.* Iam redeamus ad propositam initio quæstionẽ; Quare Lucas Tetrarchæ Lysaniæ deinceps meminit? Ait enim, καὶ Λυσανίου τῆς Ἀβιληνῆς τετραρχοῦντος, *& Lysania Abilenæ Tetrarcha.* Iam diximus, Euangelistã in re maximã adhibuisse diligentiã, vt plurimis temporis indiciis eam insigniret, atq; illustrẽ & testatam redderet. Erat illis temporibus Tetrarchia quæ dicebatur Abilena Lysaniæ: quam pro voluntate Imperatoris, vel propri⁹ princeps obtinebat, vel maior aliquis accessionis loco accipiebat. Quoniam igitur ineunte illo acceptabili ac vere magno anno ministerii Domini nostri, quidam Lysanias eum principatum tenebat; ne hunc quidem Lucas putauit sibi esse prætermittendum: quum præsertim Iudæi non pauci in Tetrarchæ huius ditione habitarent, in finibus Decapoleos, quo venisse Christum, atq; Euangelium ibi prædicasse, & Decapolitanos plures ad ipsum ventitasse, eique μαθητεῦσαι, h. e. *eius discipulos factos esse,* testantur Euangelistæ, Matth. 4. 25. Marcus 5. 20. & 7. versu 31. Superest altera quæ-

quæstio, quis iste Lysanias fuerit. Sciendum est, diuersis temporibus Lysanias duos fuisse, eiusdem principatus Tetrarchas: quorum prior ex historia illorum temporum notus est satis: posterior vero alibi, quod sciam, satis expresse nominatus non inuenitur; sed tantum obiter. Ante natalem Domini quadraginta circiter annis, viuebat in Syria Ptolemæus Mennæi F. Tetrarcha, siue regulus Ituræ, regionis paruæ in confinio Syriæ & Arabiæ. Strabo libro 16. auctor est, paruisse huic regulo (cuius & Iosephus meminit, pagina 673.) montana Ituræ, Marsyam, Heliopolin, & Chalcidem vrbem Syriæ, a qua nomen habuit Chalcidene, [illegible] descripta, libro 5. cap. 23. Hunc Lysa[illegible] excepit, qui Iosepho dicitur patri [illegible] in ipsius dynastia, libro 14. capit. [illegible] dynastæ dominationes suas pre[illegible] tinebant, quamdiu gratum erat re[illegible] Romæ. Itaque Dio lib. 49. [illegible] Antonii Lysaniam hunc factum [illegible] regem scribit; & mox ab eodem, [illegible] gratificaretur, occisum: quod [illegible] Iosephus docet libro 14. capit. 5. Hic [illegible] sedem dominationis suæ colloca[illegible] ita vocabatur vrbs quædam Syriæ, [illegible] Plinius facit vnam è sex Tetrarchiis, [illegible] immixtæ vrbibus Decapoleos. [illegible] plures in Syria essent Abylæ, [illegible] nomen Lysaniæ datum est, vt ab a[illegible] Ptolemæus in descriptione [illegible] primam vrbem [illegible] [illegible]

& proximis temporibus à cæde Lysaniæ prioris, meminit huius cognominis. Nam pagina 474. ὁ οἶκος τοῦ Λυσανίου, hoc est, *domus Lysaniæ*, idem est ac Lysaniæ Tetrarchia, vel Abilenæ, vt appellat Lucas. Incidit cædes Lysaniæ in annum Vrbis DCCXIX. ante natum Dominum 33. Ex eo tempore dynastiæ huius varia fuit administratio. Cleopatra prima eam possedit extincto legitimo domino: postquam illa periit, videtur Augustus fisco suo illam addixisse, & certi pretii imposita pensione, colendam tradidisse Zenodoro cuidam: de quo Iosephus, Ζηνόδωρός τις ἐμεμίσθωτο τὸν οἶκον Λυσανίου, hoc est, *Zenodorus quidam conduxit ditionem Lysaniæ.* Similes Cleopatræ locationes habes apud Iosephum libro 15. cap. 5. vbi Herodes Rex & alius dynasta Arabs, vrbes Cleopatræ donatas ab illa redimunt, pacti annuam certæ pecuniæ pensionem. Quamdiu Zenodorus in potestate habuit Lysaniæ Tetrarchiam, ea dicta fuit Zenodori Tetrarchia: & ita appellatur Dioni. Iosephus appellat τὸν Ζηνοδώρου οἶκον, p. 543. Scribunt autem & Iosephus lib. 15. & Dio libro 54. Tetrarchiam Zenodori donatam fuisse Herodi ab Augusto, Anno Vrbis DCCXXXIV. ante natum Messiam 18. Mortuo Herode, quum inter possessas ab illo [illegible] reperta hæc Tetrarchia, Augustus [illegible] Philippo eius filio attribuit, [illegible] verbis Iosephus significat: [illegible] Φιλίππῳ [illegible], σὺν τινι μέρει [illegible] τοῦ Ζηνοδώρου [illegible] *cum parte quadam* [illegible] *Zenodori domus.* Nam ve[illegible] sæpius Iosepho idem [illegible] vel dominatio. Sic & apud [illegible] pro regia vel regno: vt in epi[illegible] Artaxerxem; ἥκω [illegible] ἄρχομαι τὸν ὑμέτε[illegible] *qui regia vestra plus mali* [illegible] *Græcorum*: in prima historia [illegible] Herodotus lib. [illegible] Ἄνδρες Ἴωνες [illegible] τὸν βασιλέως [illegible] *constat beni*[illegible] *regiam*? apud Polybium: [illegible] hoc est, *Macedo-*

cedonum domus, de regibus & regno Macedoniæ. Quid statuerit Augustus de reliqua parte Tetrarchiæ Zenodori, quæ fuerat olim Lysaniæ, neque dicit Iosephus, neque vllus alius historicus. Sed docet nos Lucas, Lysaniam quendam parte pręcipua illius, atque adeo ipsa Abilena fuisse donatum, vel à Tiberio, vel, quod potius putem, ab Augusto. Fuisse hunc prioris filium ex communione eiusdem nominis quidam hariolantur. Sed non fit verisimile, filium patri suo post temporis adeo longi interuallũ successisse. Nam à cæde Lysaniæ ad 15. Tiberii anni intercedunt circiter 63. Puto verius, quod & ante significauimus, casu quodam contigisse, vt eadem præfectura duobus contingeret, modico temporis spatio, qui appellarentur ambo Lysaniæ: cuius ξυγκυρίας, h. e. *casus*, nonnulla exempla attulimus in disputatione de Iuda Galilæo. Hic igitur posterior Lysanias is est, quem Lucas appellat Tetrarcham Abilenæ, & anno 15. Tiberii vixisse, atque illi parti Cœlæ Syriæ esse dominatum ostendit. Quo fato vitam finierit hic Lysanias, nescimus: illud scimus, paullo post, hoc est decem fere post annis, rediisse eius Tetrarchiam in potestatem filiorum Herodis. Scribit enim Iosephus libro 18. Caium dedisse Agrippæ inter alia plura, etiam τὴν Λυσανίου τετραρχίαν, hoc est, Abilenen Tetrarchiam, quam olim Lysanias Ptolemei F. obtinuerat, paullo ante Lysanias Lucæ. Non tamen transmisit ad filium Agrippa possessionem huius dynastiæ: quam à Claudio accipit Agrippa iunior sibi donatam, imperii Claudiani 12. Iosephus lib. 20. c. 3.

IV. Quomodo sit accipiendum duos fuisse summos Pontifices. Ea quæstio male soluta à multis Patrum. Nicephori locus correctus. Vicarius summi Pontificis ex institutione diuina. Optio Centurionis in militia Roman. Syncellus Patriarchæ Constant. οἱ δεύτεροι πρεσβεύοντες *in Cœnobiis. Annas Caiphæ præpositus à Luca.*

ANNI XXXI. Num. VIII.

SEquitur apud Euangelistam, ἐπὶ ἀρχιερέων Ἄννα καὶ Καϊάφα, *sub Pontificibus Maximis Anna & Kaiapha*. B. Lucæ & hic & in Actis Ἄννας dicitur, qui Iosepho est Ἄνανος persæpe & Nicephoro Patriarchæ. Hebræis est חנן quomodo scribi apud Zacuthum obseruat Drusius. Fuisse autem Caiapham summum Pontificem anno Tiberii 15. Iosephi historia ostendit. Nam apud Iosephum libro 18. cap. 3. Valerius Gratus Pilati decessor; post annorum 11. procurationem, constituit summum Pontificem, Kaiapham: quem ad Vitellii aduentum in Syriam perseuerasse in ea dignitate idem est auctor. Vitellius Consul fuit cũ Fabio Prisco, anno Tiberii 20. idemque statim à Consulatu missus in Syriam, vbi primum venit Ierosolymam, Kaiapham destituit, eiusque loco Ionatham Annæ F. constituit, vt narrat Iosephus libro eodem, cap. 6. Totos igitur annos septem fuit hic Pontifex Maximus, & aliquanto amplius. Sed quęrunt interpretes, quũ certũ sit plures eodẽ tempore summos Sacerdotes esse non potuisse, quomodo verba Lucæ sint accipienda; qui videtur dicere, non solũ Kaiaphã, fuisse summũ Pontificem, sed vtrumq; simul Annam & Caiapham. Hunc nodum veteres dum quærunt soluere quã multa dixerint & falsa & absurda, nemo iam ignorat eruditorum. Eusebii errorẽ attingit Baronius; eundemque fuse explicat Scaliger in Prolegomenis ad Iacobum Augustum Thuanum. Nicephorus vero Patriarcha etiam absurdius: nam is postquam attulit quæ didicerat ex Eusebio, addit, Τοῦτον μεθίστατο Μετέλιος στρατηλάτης Ῥωμαίων, *ab hoc transtulit summum sacerdotium Metilius dux Romanorum*. Atqui falsum est, Kaiapham à Metilio fuisse deiectum, qui à Vitellio Syriæ Præside dignitate est priuatus. Male igitur vel Nicephorus, vel librarius nominant Metilium, qui erat dicendus Ουιτέλλιος. At στρατηλάτης pro στρατηγὸς, vel ἡγεμὼν Συρίας, hoc est, *præses seu procurator Syriæ*, idioma est seculi Nicephori.

Baro-

Baronius antequam soluat propositam quęstionem, aliquot sententias doctorum virorum refellit: sed omnino aue parum felici: eam enim omnium primam refellit, quæ est omnium verissima, imo sola vera: sola enim non leui coniectura nititur, verum expressis Scripturarum testimoniis, quibus & Rabbini succinunt. Ait Baronius: *Scimus vicariam eiusdem Sacerdotij præfecturam, nemini solere concedi, nisi aliqua necessitate vrgente, & ad modicum temporis spatium.* Vt hoc probet, locum Iosephi subiicit, quem alibi probamus, non negare quod Baronius negat. Sed si vel maxime negaret, opponimus illi Scripturæ auctoritatem, quæ Summo Pontifici suum substituit nō semel vicarium, vt recte Theodorus Beza obseruauit Marci primo, 26. Summus Sacerdos dicebatur כהן הראש ἀρχιερεὺς ὁ πρῶτος, *Pontifex primus*, vel כהן גדול *Pontifex magnus.* Alter כהן משנה ἀρχιερεὺς ὁ δεύτερος, hoc est, *Pontifex secundus*, siue vicarius, vt 2. Regum 25 18. Sic 1. Paralipom. 24. Nadab & Abiu coniunguntur: item Eleazar & Ithamar, sic alibi alij, vt recte idem vir clarissimus adnotauit. Durasse autem ad postrema vsque tempora eam consuetudinem, docet vbertim Josephus Scaliger in Prolegomenis Eusebianis. Et rudē esse oportet totius antiquitatis Iudaicæ, cui nō sit notus, qui toties nominatur in libris Rabbinor. סגן הכהנים Vide Eliam in Thisbi, & Scholia R. Samuelis atq; aliorū in Pirke Auoth c.3. apophtheg.2. Dicitur etiam שני לכהן גדול Istis Seganim, siue vicariis, similes erāt apud eosdē Iudæos *Abim beth din*, vicarij Principū Synedrij, vt mox dicturi sumus, & in diuersissimo munere apud Rom. Centurionum optiones: nā & hi velut vicarij Centurionum erant, parati ad omnē euentum, si quid humanitus Centurionib. vsuueniret, vt docet Polybius in 6. Histor. Sed melius cū vicariis summorum Sacerdotū populi Iudaici contuleris Syncellos vel Protosyncellos Patriarchæ Constantinopolitani, de quibus multa lectu digna in illis Prolegomenis. Simillimum etiam est, ꝙ in Cœnobiis pręfecti monachorū suos semper habēt paratos vicarios & δευτέρους προεστῶτας, h.e. *secūdos præfectos*, vt appellat Basil. Magnus: cuius extat præceptū ea de re Asceticorum, quæst. 45. caussa instituti ibi affertur, ne contingat cessatione τοῦ προεστῶτος, h.e. *præfecti*, δημοκρατικόν τι σχῆμα μεταλαμβάνειν τὴν ἀδελφότητα, *vt cœtus fratrū mutetur in aliquā formam democraticam*; ꝙ in omnibus sacris functionibus, studiosissime semper vitauit prisca Ecclesia. Porro Annas etiā Iosepho appellatur ἀρχιερεὺς, & ex eius Historia clare apparet, per hæc tempora, & insecutos deinceps annos plures, inter omnes Archieratici ordinis Pontifices Annam pręstitisse: qui & functus erat ipse iam illa suprema dignitate, & postea tot filios suos in eandem vidit euectos. Vt mirari nō debeamus, ipsum & hoc loco & in Actis Kaiaphæ præponi à Luca. Præponitur enim, nō solum vt socer genero; verum etiam, vt is penes quem erat potestas summa in populo Iudaico. Vt ad Baronium redeat oratio, existimo illum in annis Pōtificatus Kaiaphæ grauissime errare. Vult eum fuisse annor. 17. quem nos diximus fuisse annorum septem, aut ad summū 8. Clarissime enim videtur Iosephus significare, sub ipsum Grati discessum è prouincia, Kaiapham dignitate S.P. fuisse ornatum: neq; aliter eius verba sunt interpretati Iosephus Scaliger & Eduardus Liueleus, vt alios taceam. Sed Baronij error hic pendet ex aliis, de quib. ante dicebamus, 9.4. & 10.

V. Cur Anna appelletur Pōtifex maximus. Expenduntur rationes à Baronio allatæ, & probantur esse falsæ. Appellationes eius qui caput erat Synedrij. NASI. *Pseudophilonis nugæ & mēdacia. Synedrium è quo genere hominum constaret. Synedrium potuisse iudicare de Rege, falso affirmat Baronius: & exemplo falso conatur confirmare. Iudicium de Herode.*

ANNI XXXI. Num. X.

QVa confidentia de rebus Iudaicis parum sibi compertis loqui solitus fuerit

Baronius, eximie declarant quæ hic ab illo scribuntur. Cur Anna non minus quam Kaiaphas summus Pontifex appelletur, duas affert rationes, quarum prior incerta est, &, vt puto, falsa: posterior palam falsissima. Principes classium Sacerdotalium 24. reperiri appellatos ἀρχιερεῖς, verum est: sed Annam propterea sic nominari in Euangelio, nemo veterum dixit: coniectura dumtaxat ea est Baronij, vel potius falsa hariolatio: nam vera ratio est, quod Annas fuerat reuera summus Pontifex, etsi esse desierat. Constat enim è Iosepho, iis qui eam dignitatem semel essent adepti, nomen remansisse, etiam post rem sublatam. Altera ratio quam affert, palam, vt dixi, falsa est. Vult Annam ideo Maximum Pontificem esse appellatum, quia sic dicerentur qui erant collegij Sanedrin Principes. Annã autem eum locum obtinuisse, probat testimonio Pseudophilonis. Sed hæc omnia sic falsa sunt, vt mirer postquam illa Baronio excidissent, non esse repertum Romæ aliquem virum grauem, & rerum Iudaicarum mediocriter callentem, qui sui illum erroris admoneret. Vbi obsecro legerat Baronius Caput Synedrij fuisse appellatum ἀρχιερέα, summum Pontificem? In Thalmudico tractatu de Synedrio, & in vltimo lib. Iad Mosis Ægyptij: qui est de eodem argumento, legimus, deferri solitum principem in Synedrio locum sapientissimo è Septuaginta Synedris. Auctor illũ appellat ראש חישי בה *Caput Synedrij.* Nam *Ieschiba* illo loco idem est ac בית דין *domus iudicij*, *Curia*, aut *Consessus Iudicum* Addit vero Maimonides, hunc Præsidẽ illius consessus, qui Mosis personam referebat, à Sapientibus fuisse appellatum נשיא Nasi *Principem*: habuisseque illum quasi vicarium, ad dextram ipsi adsidentem, qui diceretur, אב בית דין *Pater domus iudicij.* Et in libris Rabbinorũ, præsertim Thalmudicis, passim harum dignitatum & nominum occurrit mentio. Quod autem hic Nasi fuerit Pontifex Maximus dictus, neq; vllo testimonio probari potest, & ratio certa confutat. Nã quare sic diceretur Præses eius concilij, quod constat fuisse compositum è tribus Ordinibus, Sacerdotibus, Leuitis, & filiis Israel, ait Moses, id est, primoribus Iudæorum, qui neque Sacerdotes erant, neque Leuitæ? Eiusmodi commentum, omni similitudine veri destitutum, non debuit Baronius ex nuda coniectura in medium proferre. Pseudophilonis locus ab eo allatus, non plane hoc dicit: & si vel expressissimis verbis hoc ille affirmaret, fides plano manifesto habenda nõ erat. Ait impostor, *Ananelus* & *Annas* esse eadem nomina; quod credi illi non debet, nisi testibus prolatis. Ait Herodem, deletis Synedrij cõsiliariis è domo Dauid, Ananelum quendam & Synedros alios è proselytis suffecisse. Putauit nimirum hic impostor, neminem in Synedrium ante Herodem fuisse admissum, qui nõ esset è tribu Iuda & domo Dauid. imperite & falso. nam huius Concilij ea fuit institutio, vt si fieri posset, è solis Sacerdotibus & Leuitis constaret, qui nõ erant è tribu Iuda, sed Leui. Itaque & in Bibliis aliquando, & apud Iosephum, appellatione Sacerdotum intelligitur ipsum Synedrium. Sin è numero Sacerdotum aut Leuitarum nõ reperirẽtur, qui definitum Iudicum illorum numerum implerent: tum demum aliis Iudæis aditus in Synedrium patuit, nulla tribus habita ratione. Hoc Maimonides declarat istis verbis in Perek secundo, postquam dixit de Sacerdotibus & Leuitis: ראם לא מצאו אפילו היו כולם ישראל *Si non inuenirent* Sacerdotes aut Leuitas, *etiam admittebantur omnes Israelita.* Vides quam imprudenter Baronio hic Pseudophilo Annij Viterbiensis, præstigiatoris famosissimi, imposuerit. Nec minus falsum quod ait hic planus de Ananelo & Proselytis, in locũ prioris Synedrij suffectis. Ananelus hic sine dubio is est, de quo ante dicebamus, Exercitatione prima: qui non Princeps Synedrij, sed Pontifex Maximus ab Herode fuit institutus. His Pseudophilonis mendaciis ingentem de suo cumulum adiecit Baronius, cum dixit, Concilium hoc septuaginta virorum de Regib. iudicasse: *Ho-*

rum

rum namq; iuditio, inquit, *Herodes Rex postulatus est.* Vtrumq; falsum est: aut Synedrium hoc ius habuisse: aut in Herodem Regem vim eiusmodi aliquam exercuisse. In Thalmud Massecah Ha Sanedrin, perek 2. quod incipit, *Cohen gadol*, iura Pontificum maximorum & Regum accurate explicantur. Ibi de Pontifice dicitur, דן ודנין אותו *iudicat & iudicatur, & testimonium perhibet ac testimonium aduersus illũ admittitur, discalceat & discalceant pro vxore eius*; postrema verba referri debent ad institutum legis Mosaicæ, de quo in Deuterono, cap. 25. de Rege vero ibidem ita scriptũ: המלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידים אותו לא חולץ ולא חולצים לאשתו *Non iudicat Rex, neq; de illo iudicatur: non dicit testimonium, neq; contra illum dicitur: non exuit calceum, neq; pro eius vxore quisquã exuit calceum.* En de iure: nunc de facto cognoscamus. Narrat Iosephus libro 16, capit. 17. Herodem ad caussam dicendam iussum esse in Synedrium se sistere, atq; illum vadimonium obiisse. Baronius ex hac historia collegit; Concilium de capite Regis potuisse ferre sententiam. Sed quantus hic, bone Deus, error? Herodi dicta est dies, cum adhuc admodum iuuenis & priuatus esset; cum pater illius Antipater viueret; cum Hyrcanus regnum obtineret; cum Herodes seruus Regis, vt Rabbini solent illum appellare, adhuc esset; cum ne spem quidem vllam adhuc animo concepisset, de regno alieno vnquam inuadendo. Errauit igitur Baronius, & quidem crassum nimis errorem, non minus in quæstione facti, quam in quæstione iuris.

VI. De verbis Baronij, sincera attestatio Sophronii. *Desertum in quo prædicauit Iohannes. Vestitum illius & victum non caruisse mysterio. Vestes è pilis camelorum. Caspia cameli. Cilicia Christianorum.* Saccus *lugentium Iudæorum.*

ANNI XXXI. Num. XI.

IAm ante monebamus solemne hoc fuisse Baronio, vt eorum potissimum fidẽ commendet, quos res ipsa arguit, fabulis sua scripta implesse. Hoc locis innumeris, præsertim autem in posterioribus tomis, attentus lector obseruabit. Eiusmodi est, quod Sophronii, qui Pratum spirituale scripsit, fidem hic laudat. Descripturus enim ex illo siue historiam, siue fabulam, de apparitione Iohannis Baptistæ, *rem*, inquit *sincera attestatione Sophronij enarremus.* Quæreres ab illo, ecquod argumentum haberet sinceritatis Sophronii in hac narratione: vir optimus iudicii sui caussam aliam reddere nullam potuisset, præter τὸ φιλόμυθον, & τὸ κενόσπουδον, hoc est, *amorem fabularum, & studium vanitatis*: quæ duo vitia historiam Ecclesiasticam miris modis deprauarunt. Cæterum Sophronii attestationem non semper habet pro sincera Baronius; quem ipsa rerum veritas aliquando coegit, ἀνανήφειν, hoc est, *ad sanam mentem redire*, & fabulas ac mendacia eius scriptoris confutare. Habes exemplum in anno Domini 407. 33. Porro desertum in quo Ioannes dicitur prædicasse, illam ipsam fuisse ὀρεινὴν & montanam regionem, in qua parentes ipsius habitabant, auctore Luca 1. 40. viri eruditi existimant. neq; sane iuerint inficias periti Hebraicæ linguæ, vocem מדבר sæpe non significare locum ἀοίκητον, hoc est, *inhabitabilem*, & quem nemo inhabitet; sed potius saltuosum, & montanum, in quo greges pascantur: qualis erat ille Iudææ tractus, vbi sita Chebron, & aliæ item vrbes. Verum hic temere quicquã affirmare equidem nolim. Mysterium enim in hac historia, à Propheta Isaia olim prædicta, & tanto studio sanctis Euangelistis adnotata, latere aliquod maius suspicor, quam aut capere ipse satis, aut satis queam admirari. Quare illis assentiri nõ possum, qui omnia, quæ de Ioanne narrantur, ad communem vitæ rationem interpretationibus suis conantur reuocare. Vestem certe è pilis camelorum in aliquo fuisse vsu apud Iudæos, nullo testimonio probari queat è Bibliis, aut alio scriptore veteri. De solis Caspiorum sacerdotib. legere memini, vestes illos gestasse è villis camelorum

contextas. Sed ratio diuersissima: nam cameli Caspiæ mollitie lanæ ipsos Milesios greges superabant, vt auctor est Ælianus Historiæ animalium libro 17. cap. 34. In 2. Regum 1 8. extat exemplum zonæ δερματίνης, è corio confectæ, qua vtebatur Elias Propheta: sed vestem illi fuisse è pilis camelorum, nunquam ex illis verbis Scripturæ בעל שער elicias. Scio esse qui existiment Hebræorum שק *saccum*, cuius in luctu describendo toties Scripturæ meminerunt, vestem fuisse è villis hircorum & caprarum contextam. Verum hoc neque è sacra pagina potest demonstrari, neque vllo alio, opinor, satis firmo argumento probari. Proprium igitur hoc Christianorum veterum, qui ad exercitia pietatis cilicia è pilis camelorum contexta adhibuerunt. Victum quoque Iohannis austeræ vitæ stupendum exemplum fuisse, dubitari nequit, & Euangelistis, & multo expressius Domino nostro id affirmante, Matth. 11. 18. & similibus locis. Rationem huius austeritatis in Iohanne afferunt Doctores hanc: oportuisse, vt qui pœnitentiam prædicabat, habitum pœnitentiæ præ se ferret, vt ait Tostatus in 11. caput Matthæi. Idem vir acutissimus quæstio. 42. in illud caput vere docet; ad conciliandam Iohanni auctoritatem, pro miraculis fuisse illi vitæ austeritatem. Eum vide.

VII. Acridas Iohannus fuisse locustas edules olim, nouis testimoniis probatur. Locus Galeni animaduersus. Serphi & & cicadæ olim edules. Isidori Pelusiotæ sententia reiicitur ἀκρίδες *&* ἀκρόδρυα *confundentis. Abstinentia à fructibus & iusculis olerum.* ἕψημα. *Iacobi de Vitriaco error.*

Anni XXXI. Num. XIII.

Ἀκρίδας quibus vescebatur præcursor Christi, nullum est dubium locustas fuisse. Probarunt iam eruditi viri multis veterum scriptorum testimoniis, edules fuisse aliquas locustas, non solum in Iudæa, quod & Rabbini testantur, & aliis regionibus Orientis; sed etiam in Græcia & opposita Asia. Dubitare iam de eo non magis licet, quam de quauis alia re certissime comperta. Tot testimoniis quæ sunt ab aliis producta, possunt alia adiici, idonea, quæ vel si essent sola, æquis lectoribus omnem scrupulum eximere. Galenus Commentario secundo in Hippocratis Aphorismos, inter cibos, qui tardissime alunt recenset κοχλίας, σπονδύλους θαλαττίους, ἀκρίδας, καράβους, & ἀστακούς, cochleas, spondylos marinos, locustas, carabos, astacos. Expressimus lectionem editam Galeni: fortasse tamen scribendũ καρίδας, non autem ἀκρίδας. nam apud Athenæum non vno loco iunguntur hæc pisciũ testaceorum nomina, καρίς, ἀστακός, κάραβος. Sed apud veteres poetas Græcorum, non solũ ἀκρίδες ponuntur inter viles pullatæ plebeculæ cibos, sed etiam σέρφοι, quod est vilissimũ genus insecti, formicis, vt volunt Grammatici, affine. Nicophon antiquissimus poeta, in fabula quam inscripserat Ἀφροδίτης γοναί, h. e. *Veneris soboles*, vilissimum describens victum; ἅπερ ἐσθίει ταυτὶ τὰ πονηρὰ ὀρνίθια, σέρφους, ἀκρίδας, πάρνοπας, hoc est, *quæ vescuntur vilibus aniculis, serphis, locustis, parnopibus*: vtriusque, & serphi, inquam, & locustæ mentio inter res edules etiam apud Aristophanem. Theophylactus in epistola cuius est τὸ ποιμν. initium, ostendit, caricas & locustas oppido lautum inter rusticos fuisse conuiuiũ. Εἱστίων χθὲς τὸν Τρυγίαν λαμπρῶς· ἰσχάδες γὰρ ἦν μοι καὶ ἀκρίδες τὰ ὄψα. ὁ δὲ θεαπέσιος οὗτοσὶ νεανίας τῶν ἰσχάδων τὰ πλεῖστα ἐνεβέβρωκε· καὶ τὰς ἀκρίδας οὐκ οἶδ᾽ ὅπως ἐξερρόφησεν· ὁ δὲ Τρυγίας ἐνεχλεύει, hoc est, *Excipiebam heri Trygiam splendido conuiuio: nam caricæ & locustæ meum erant obsonium. Diuinus autem hic adolescens caricas quam plurimas comedit, & locustas nescio qua ratione exorpserit*: Trygias vero iubilauerat. Cicadas quoq; locustis simillimum animalculũ musicum, in cibi vsum verti solitũ, testis est Ælianus Historiæ animalium libro 12, capite sexto. Quum igitur ex huiusmodi

di testimoniis sexcentis certo constet, *ἀκρίδας* quibus Prodromus Iohannes vescebatur, locustas fuisse: mirum est Isidorum Pelusiotam, virum doctum, & proxima Palæstinæ loca incolentem, id negare sustinuisse. Ille vero non solum negat, sed etiam eos, qui de locustis interpretantur, atrocibus verbis reiicit. Apponam eius locum, è libro primo, epistola 132. Αἱ ἀκρίδες ἃς Ἰωάννης ἐτρέφετο, οὐ ζῶά εἰσιν, ὥς τινες οἴονται ἀμαθῶς, κανθάροις ἀπεοικότα· μὴ γένοιτο. *Illæ acrides, quibus vescebatur Iohannes, non sunt animalia scarabæis similia, vt imperite quidam existimant. absit.* Putauit tam eruditus vir, rem esse inauditam atque execrabilem vesci locustis. Atqui austeritas notata in Iohanne, non in eo est, quod locustas esitaret; nam id ipsi commune cum aliis tenuiter victitantibus, vt diximus: sed in eo potius, quod solis locustis vesceretur, & melle syluestri. Nam ex iis quæ dicit Dominus ipse Matth. 11. 18. & Lucæ 7. 33. ad veram intelligentiam locorum Matth. 3. 4. & Marci 1. 6. suppleri debet ἔξωθεν vox *tantum*: quam sæpe ab auctoribus prætermissam necessario subintelligendam esse, periti linguarum non nesciunt. Isidorus vero reiecta interpretatione quam falso putabat esse falsam, subiicit: ἀλλ' ἀκρέμονες βοτανῶν ἢ φυτῶν, hoc est, *summitates herbarum vel plantarum.* Vult acrides esse summitates herbarum vel aliarum plantarum; puta fruticum, & virgultorum vel arborum. Verum in epistola quinta eiusdem libri, vbi eadem habetur de cibo Ioannis sententia, scriptum est φύλλων pro φυτῶν, hoc est, *foliorũ* pro *plantarum*: nisi ex isto loco ille corrigitur. Intelligit Isidorus quæ appellantur Hebræis ראשי יניקות vt apud Ezech. 17. 4. vbi Latinus interpres *summitatem frondium* vertit melius, quam G[illegible] ἄκρα ἁπαλότητος, h. e. *summitates mollitiei.* Sed omnino fallebatur Isidorus: nam res diuersissimæ sunt Græcis ἀκρίδες & ἀκρόδρυα, hoc est. *locustæ & arborum fructus*: quas duas voces vt ipse confunderet contra vsum loquendi omnium Græcorum auctorũ, ea sola ratio videtur effecisse; quod sciebat inter alimenta eorum qui erant rigidissimi ieiuniorum obseruatores fuisse ἀκρόδρυα, id est, fructus arborum. Epiphanius extremo lib. 3. austeritatis intendendæ circa ieiunia, varios gradus commemorans, vltimum facit eorum, qui abstinerent diebus stationum, etiam ἀπὸ ἀκροδρύων καὶ ἑψημάτων, *à fructibus & iusculis olerum*, id enim est ἕψημα, vt dicebamus ad Athenæum libro quarto, capite sexto. De syluestri melle recte idem Isidorus. De vtriusque, melle, inquam & locustis, vide cum alios, tum Iacobum de Vitriaco Historiæ Hierosolymitanæ, capite 53. Vbi iure mireris auctorem non ineruditum, postquam dixit locustas in Iudæa & recentes edi solitas & seruatas: posse fidem habere somnio, quod ipsi nescio quis Surianorum monachus narrauerat: vt probaret ἀκρίδας Iohannis non fuisse locustas, sed herbam quandam, monachis in Syria apponi solitam. De monachorum suorum cibo viderit monachus; at quod eum putauit Iohannis fuisse cibum, falsus fuit proculdubio, & cum ipso Iacobus quoque ἐκ τῆς ἄγαν περιεργίας, hoc est, *ex nimia curiositate*, errauit.

VIII. Iohannes Baptista austerioris vitæ præbuit exemplum: at vitæ monasticæ non dedit initium. Res per se bona, propter male vtentes aliquando infamantur. Homilia in Marcum tributa Chrysostomo.

ANNI XXXI. Num. XX.

His expositis addit, Ioannem Baptistam *eiusmodi vitæ genere, vitæ monasticæ iecisse fundamentum.* Fatemur, non paucos à Patribus dixisse, austeri propositi, atque vt ipsi loquuntur τῆς κατὰ Θεὸν τελείας ἀσκήσεως, hoc est, *diuini perfecti exercitij*, exempla fuisse edita ab Elia Propheta, & Præcursore Ioanne: sed ordines Monachorum ab Ioanne habuisse initium, & ab ipso nascentis Ecclesiæ principio semper fuisse monachos & moniales, neque dicunt Patres, neque potest probari. Atqui multum hæc duo inter se differunt;

runt; sanctimonia atq; austeritate vitæ posteris prælucere, & monachorũ ordines instituere. Vt interea nihil dicam, de differẽtia inter hodiernos monachos & antiquos Paulos, Antonios, Basilios, Chrysostomos, & id genus alia religionis Christianæ lumina fulgentissima. Hæc differẽtia tam insignis, tam illustris, & in oculos omnium piorum adeo περιφανδὸν, h.e. *aperte*, incurrens, si aliquos eorum, qui appellari solẽt à Baronio Nouatores, impulit, vt mediũ transilientes in quo rectũ est positum, durius sentirent & loquerẽtur de vniuerso proposito monachorum; meminisse debuit Baronius, Arcesilã quondam nobilem philosophum delectatũ suaueolentium vnguentorum fragrãtia, dixisse: *Male sit istis mollibus & impudicis, qui rem adeo bonam infamãt.* Nunc quam bene seruetur in cœnobiis antiqua disciplina, quam abhorreant à negotiis secularibus, qui seculũ aiunt reliquisse, nõ videtur Baronius multum curasse: illorum æquissimas querelas pati non poterat, quos vita plus quã Sybaritica multorum cœnobitarum, ad iustam indignationem prouocarat. Sed de institutione monachorum dicetur, si Deus voluerit, copiose ad annum Domini 64. Quod autem Baronius Chrysostomum laudat in Euangelium Marci; fallitur, & malum Aristarchum se fuisse prodit. Nemo enim illas in Marcum homilias, quæ vulgo tribuuntur Chrysostomo, quæque Latinæ dumtaxat reperiuntur, legit cum aliquo iudicio, quin tituli falsitatẽ deprehenderet. Omnino dignum Chrysostomo, aut congruens in illis nihil quicquam offendet, qui lectione viri diuini ingenium probe subactum habuerit. Falso Chrysostomo verum opponimus; qui homilia in 1. Timoth. 13. scribit; videri sibi, cum illam epistolam Paulus scribebat, moniales virgines aut nondum fuisse, aut defecisse. Verum de his alibi accurate.

IX. Ὡσεὶ *in verbis Lucæ varie acceptum ab Interpretibus, præsertim Syro & Arabe. Ætas sacerdotalis apud Iudæos.*

BAptismatis Christi annum indicat B. Lucas his verbis, 3. 23. καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος: quæ vetus Interpres plane κατὰ πόδας, hoc est, *secundum pedes seu vestigia*, id est, *ad verbum*, ita vertit: *Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta.* Quum autem sit locus iste insignis, totaque annorum Christi ratio ex illius interpretatione pendeat; vocula ὡσεὶ quomodo sit accipienda, grauis quæstio est: de qua consulantur à studiosis præstantissimi nostræ ætatis chronologi. Ego id tantum adnotabo; & Syrum & Arabem interpretes, simpliciter accepisse, vt verba sonãt, ὡσεὶ pro *circiter*: non vt quidam summi viri contendunt, quibuscum & Baronius sentit, tanquam esset, quemadmodum loquuntur Hebræorum magistri, *caph veritatis*, quando aliquid præcise determinatur: (Cimchi in Michlol vocat *Caph leemitat*, alterum vero, *Caph haschiur*, q. d. deminutionis:) Syrus ita expressit, quasi legisset, αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς ὢν ἦν ὡσεὶ τριάκοντα ἐτῶν. *Ipse Iesus erat existens quasi triginta annorum*; omissa voce ἀρχόμενος. Arabs vero sic: καὶ ἤρχετο ὁ Ἰησοῦς γίνεσθαι ἐν τριάκοντα ἔτεσι. *& incipiebat Iesus esse in triginta annis*, hoc est, accedebat ad trigesimum annum, neglecta vocula ὡσεὶ. Sed quum apud Iudæos ministerij Sacerdotalis ætas legitima esset annus tricesimus exactus; admodum probabile est, Dominum nostrum ad ministerij sui functionem non prius accessisse, quam illum annum impleset. Quare ὡσεὶ necessario erit caph veritatis, non deminutionis. Vide Hieronymum in cap. 11. Ezechielis, & in præfatione eius libri. De mense & die dictum superius.

X. Gregorius Turonensis scriptor interdum parum accuratus. Pias meditationes in historiam non raro esse versas. An aliqua vis aquis Iordanis impressa contactu carnis Christi. Aquæ noctu baptismi Christi haustæ miraculosa vis.

ANNI

Anni XXXI. Num. XIX.

Locum Iordanis vbi Christus baptizatus est, miraculorum virtute fuisse conspicuum, obseruat Baronius, & testem profert Gregorium Turonensem. Huic vero testi, scriptori alioquin eximio, quantum in eo genere narrationum tribui debeat, aliorum esto iudicium. Ipse Baronius alibi monet, non temere fidem habendam esse omnibus, quæ narrat hic Gregorius, vt in anno Domini 467. numer. 11. Mirum sane est, illorum locorum diligentissimos scrutatores, cum primis magnum Hieronymum, qui aliquando velut περιηγητὴν, h. e. *interpretem*, eorum agit, nullam huius miraculi mentionem fecisse. Obseruabat erudite Baronius in anno Domini I. cauendum esse, ne pia meditatio pro historica assertione accipiatur. Huius præcepti negligentia quam sæpe in historia Ecclesiastica sit peccatum, vel aquæ Iordanis fidem fecerint. Scribit S. Bernhardus in sermone ad milites Templi, cap. 9. de Iordane loquens: *Merito proinde ipsam eius virtutem, quam Naaman ille consulente Propheta sensit in corpore, iubente Christo, vniuersus quoque fidelis populus in anima experitur.* Videtur vir sanctus tribuere aquis Iordanis vim regeneratiuam, in animas ipsas efficacẽ, & quidem omnium Christianorum. Sed est pia meditatio, non historica narratio. Atqui non defuerunt, qui historica fide idem assererent, non solum de aquis Iordanis, verum etiam de aliis. Iacobus de Vitriaco, capite quinquagesimoquarto: *Peregrini & etiam indigenæ corpora sua & vestimenta in aquis Iordanis cum magna deuotione soliti sunt abluere: eo quod Redemptor noster à beato Iohanne in flumine illo baptizatus, contactu mundissima carnis fluuium sanctificauit, V*im *R*egenerativam *conferens vniuersis aquis.* Loquitur hic scriptor è sententia plurimorum sui temporis: nam Abulensis quoque in caput tertium Matthæi, quæstione 76. hoc ipsum plerosque sensisse ostendit. *Et est*, inquit, *dictum commune, quod Christus tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis*: quam opinionem eruditus ille scriptor solidissimis rationib. confutat. Diuersi generis miraculum est, quod in aquis alij scriptores obseruant è baptismo Christi manans. Scribit enim auctor cum primis locuples & fide dignissimus, Johannes Chrysostomus; in honorem baptismi Iesu Christi, hanc vim mansisse aquis à Domino tunc sanctificatis; vt haustæ ea nocte qua celebratur in Ecclesia eius baptismi memoria, non solum incorruptæ perennent: sed etiam ad annum alterum aut tertium durẽt nihilo recens haustis deteriores. Atque hoc experientia omnium quotannis fu isse comprobatum, idem auctor confirmat. Verba Chrysostomi sunt in homilia de sancto baptismo Seruatoris, edit. Sauil. tomo 5. p. 524. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἐβαπτίσατο καὶ τὴν τῶν ὑδάτων ἡγίασε φύσιν. Διά τοι τοῦτο καὶ ἐν μεσονυκτίῳ κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην ἅπαντες ὑδρευόμενοι, καὶ οἴκαδε τὰ νάματα ἀποτίθενται· καὶ εἰς ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον φυλάττουσιν, ἅτε δὴ σήμερον ἁγιασθέντων τῶν ὑδάτων· καὶ τὸ σημεῖον γίνεται ἐναργές, οὐ διαφθειρομένης τῆς τῶν ὑδάτων ἐκείνων φύσεως τῷ μήκει τοῦ χρόνου· ἀλλ' εἰς ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον, καὶ δύο καὶ τρία πολλάκις ἔτη, τοῦ σήμερον ἀντληθέντος ὕδατος ἀκεραίου καὶ νεαροῦ μένοντος, καὶ μετὰ τοσοῦτον χρόνον τοῖς ἄρτι τῶν πηγῶν ἐξαρπασθεῖσιν ὕδασιν ἁμιλλωμένου, hoc est, *Hic est dies ille, quo baptizatus est, & aquarum sanctificauit naturam. Propter hãc causam media nocte huius festi omnes aquam hauriunt, ac domi reponunt, & per annum integrum asseruant, quasi eo ipso die aqua essent sanctificata: signum autem huius rei euidens, hoc est, quod aquarum illarum natura non corrumpitur diuturnitate temporis: sed per annũ integrum, imo tres & quatuor sæpenumero annos integra & recentes permanent, ac post tantum temporis interuallum cum iis, quæ modo ex fontibus hausta sunt, aquis bonitate certant.*

XI. *Quis primus Apostolorum fuerit vocatus. Vocis* Philippus *etymum ridiculum. Primi vocati bini fratres. Historia*

storia Euangelistarum de vocatione Petri & Andreæ illustratur.

ANNI. XXXI. Num. XXII.

PRæconium Iohannis Baptistæ sequitur statim ministerium Domini nostri: cuius initio narratur ab Euangelistis vocatio Apostolorum. Quis primus omnium fuerit vocatus, variæ extiterunt doctorum hominum sententiæ. Multi Græcorum Andreæ eum honorem vindicant, quem propterea πρωτόκλητον, hoc est *primo vocatum*, solent appellare. Alij Simonem pariter & Andream πρωτοκλήτους, hoc est, *primo vocatos*, nominant, vt qui simul ante omnes alios sint vocati. Non tamen defuerunt, qui Philippum ante omnes vocatum putarent. Eucherius Lugdunensis, in vigilia S. Andreæ: *Secundum hæc dicta beati Iohannis, primus omnium Apostolorum Philippus videtur esse vocatus.* Sed in horum opinione non plus inest firmitudinis, quam in ratione ibidem subiecta: *Et merito quidem*, inquit, *primus vocatur ille, qui os lampadis interpretatur; quatenus & ipse, & cæteri post ipsum intelligant, ad quale officium eligantur.* Quasi Græcorum notissima vox Philippus, è dictionibus Hebraicis, פה *Pe* os, siue פי *Pi* os meum. & לפיד *lapid* lampas, foret composita. Huic sententiæ etiam illa obseruatio repugnat, quæ toties legitur apud Patres; Christum vocationem suorum Apostolorum inchoasse à binis fratribus, Petro & Andrea, Iacobo & Iohanne; quemadmodum olim ad ministerium Legis Moses & Aaron simul fuerunt vocati. Seuerianus sermone primo in creationem mundi: Ἐκεῖ πρώτη κλῆσις Θεοῦ ἀπὸ ἀδελφῶν ἤρξατο· ἔλαβε γὰρ τὸν Μωϋσῆν καὶ τὸν Ἀαρὼν πρώτους κήρυκας· καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πρώτην κλῆσιν ποιεῖται Πέτρου καὶ Ἀνδρέου. *In veteri Testamento prima Dei vocatio incepit à fratribus: sumpsit enim primos præcones Mosem & Aaronem. In Euangelio quoque primam facit vocationem Petri & Andreæ.* Deinde caussam explicat, cur in veteri quidem Fœdere vnum duntaxat par fratrum initio fuerit vocatum: in Euangelio vero διπλῆ δυάς, hoc est, *duplex binitas*, i. e. duo paria fratrum. Vide & Tostatum, in caput quartum Matthæi, quæstione CII. Porro quod vocationem Simonis & Andreæ putat Baronius contineri capite primo Iohannis; scio magnos auctores illum sequi. Verum, si est horum vera sententia, fateri cogimur, magnam omnino diuersitatem reperiri inter Euangelistas, Iohannem, Matthæum & Lucam, eandem vocationem narrantes. Enimuero, qui diligenter historiam Euangelistarum leget; facile intelliget, in vocatione Petri & Andreæ duos veluti gradus posse obseruari; præparationem, quam nonnulli appellant vocationem ad fidem; & ipsam vocationẽ, qua facti sunt primo Christi comites ac discipuli, deinde eiusdem Apostoli. Apud Iohannem Andreas à Præcursore Domini impulsus venit ad Christum: à quo benigne acceptus, mox fratrem Simonem ad illum ducit. Simonem Dominus pari benignitate accipit; & hoc amplius, nouum ipsi nomen imponit; vel sicut magna pars interpretum existimat, prædicit imponendum. Hæc fuit prima Iesu Christi in Simonem manus iniectio, qua sibi illum asserebat. Nondum tamen vocantur Petrus & Andreas. Eucherius Lugdunensis in primi capitis Iohannis versum 35. & sequentes: *Non est intelligendum, vt Petrum & Andream tunc temporis Dominus elegisset: quos, sicut alij Euangelistæ scribunt, de piscatione Christus vocauit. Vnde & hic dicitur, quia manserunt apud illum die illo. Postquam enim eos elegit. non vno die, sed omnibus cum eo manserunt.* Sic alii. Sine caussa quidem interpretes iniuriam Simoni & Andreæ hoc pacto fieri existimant, quod dicantur Christum non statim secuti esse, rebus relictis. Sed quis dubitat prius fuisse vocandos, quam cessationis potuerint postulari? Apud Iohannem nulla vocatio, nullum iussum vt sequerentur. Actum vocationis & formulam describunt expresse Matthæus 4. 18. Lucas 5. 10. ex quibus liquido potest constare, cum illa gerebantur, Petrum Christi iam aliquam notitiam habuisse. Quod igitur ait Matthæus; Iesum ad mare Galilææ ambu-

ambulantem, vidisse Simonem, *qui dicebatur Petrus*: sic videtur accipiendum, vt si diceret Euangelista; cui iam ante sibi viso, Christus nomen Petri imposuerat, vel prædixerat imponendum. Quemadmodum autem illi, mea quidem sententia, minus rectè sentiunt, qui vocationem Andreæ & Petri, ponentes in 1. cap. Iohannis (quod facit hoc loco Baronius) historiam illam confundunt cum alia diuersa, quæ narratur Matthæo & Lucæ: sic errare illos suspicor, qui Matthæum & Lucam historias diuersas exponere arbitrantur. Vtrobiq; enim eadem loci circumstantia, ad mare Galilææ, siue quod idem est, ad lacum Genesareth; eadem piscatio, eadem vocatio, eadem sequendi iussio: postremo eadem vtrobique verba; ἀφέντες ἅπαντα ἠκολούθησαν αὐτῷ, ait Lucas: *relictis omnibus secuti sunt eum.* ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ, ait Matthæus: *relictis retibus secuti sunt eum.* Quibus verbis significatur, desiisse illos ex eo tempore artē priorem exercere, & Domino constanter deinceps adhæsisse. Nec refert, quod Andreæ apud Lucam non fiat expressè mentio; sed tantum Simonis, Iacobi & Iohannis: nam quod illius narrationi deest, necessario supplendum è Matthæo.

XII. Cur Petrus Andreæ fratri & cæteris Apostolis prælatus. An merito confessionis; Epiphanij locus animaduersus. An ex sola Dei gratia. Non tam Petrus in confessione locutus, quam Deus per linguam Petri. An propter abnegationem: aut propter ætatem.

ANNI XXXI. Num. XXIII.

QVæri hodie solet, cur B. Petrus, quem volunt principem & monarcham Ecclesiæ fuisse à Christo institutum; nō solum fratri Andreæ, sed etiam cæteris Apostolis fuerit prælatus. Olim huic quæstioni nullus admodum locus erat: quando pares potestate inter se fuisse Apostolos sine cōtrouersia credebatur. Exortæ posterius opiniones, & hanc & alias sexcentas quæstiones produxerunt. Baronius non prætermisit: cuius verba breuiter nobis expendenda. Ait igitur: *Maiori natu Andreæ Simon prælatus est, merito confessionis.* Non nescio esse quosdam veteres, qui ita sensisse videantur. In epistola prima Clementis ad Iacobum, ita legere memini: *Notum tibi facio Domine, quia Simon Petrus, veræ fidei merito, & integræ prædicationis obtentu, fundamentum esse Ecclesiæ definitus est.* Ac videtur Baronius ad hunc locum respexisse: quum tamen certissimum compertissimumque sit, non magis Clementis esse illam epistolam, quam M. Tullij aut T. Liuij. Sed & in veris Patrum scriptis affinia leguntur. Epiphanij contra hæresin 51. hæc verba sunt: ὕστερον πάλιν ὅτε ἡ τελεία αὐτοῖς ἀπόταξις γεγένηται, ἀπὸ τοῦ Πέτρου ἡ συνάντησις γεγένηται· ἐπειδὴ γὰρ καὶ αὐτὸς ἀφηγεῖται τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ, καὶ ἔτι δὲ πρὸς τοῦτο, ὅτι Θεὸς ἐστὶν εἰδὼς τὰς κλίσεις (male editum κλήσεις, hoc est, *vocationes*: phrasis est vsitatissima in Scripturis, κλίνειν καρδίαν & κλίσις καρδίας, hoc est, *inclinare cor*, &, *inclinatio cordis*. non κλῆσις, quod est absurdum:) τῶν καρδιῶν καὶ γινώσκων τίς ἐν πρώτοις ἄξιος τάττεσθαι, ἐξελέξατο τὸν Πέτρον ἀρχηγὸν εἶναι τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, hoc est, *Postremo rursus quando perfecta illis contigit ordinatio, à Petro occursus factus est. Quoniam igitur & ipse præit proprio fratri, præterea & hoc, quod Deus scit inclinationes cordium, & nouit, quis inter primos collocari dignus sit, elegit Petrū, vt dux esset suorum discipulorum.* Mens Epiphanij est: bis Andream & Petrum venisse ad Dominum: in priore aduentu Andream præiuisse fratri, vtpote natu maiorem minori: in posteriore cōtra, præiuisse Petrum Andreæ. Igitur propter hanc Petri alacritatem, quam ostendit, ducem fratri se præbens; & quia nouit Deus cordium inclinationes, (non *vocationes*, vt habet interpres, perabsurde:) & notum habet, quis sit dignus locari in prima statione; Petrum elegit Dominus, suorum discipulorum ἀρχηγὸν, ducem atque antistitem. Manifesto Epiphanius caussam electionis saltem aliquam in ipso

Petro & eius virtute poni. Similiter & de cæteris Apostolis interdum loquuntur Patres. Hilarius de Trinitate, libro sexto: *Tanta & tam Deo propria, vos ô sancti & beati viri, ob fidei vestræ meritum claues regni cœlorum sortiti, & ligandi atque soluendi in cœlo & in terra ius adepti, gesta esse per Dominũ videratis.* Sed hæc doctrina, si vt verba sonant simpliciter accipiantur, cum doctrina IESV & Apostolorum eius, quę omnia tribuit gratiæ, non personarũ propriis meritis, manifesto pugnat. Quare non dubito, Petrum, quæ fuit illius pietas aduersus Deum, tota voluntate dicturum potius fuisse cum Paulo, *Gratia Dei sum quod sum*, 1. Corinth. 15. 10. quam cum Baronio aut quouis alio, Merito meo sum Apostolus, & Apostolorum ὁ κορυφαῖος, h. e. *princeps.* Si ex gratia, nõ ergo ex operibus aut proprio merito. Rom. 11. 6. Notet lector de caussa electionis in apostolatum & principem inter Apostolos locum, nos loqui: non de motu voluntatis Petri ad sequendum vocantem Deum. Quod igitur Petro delatus sit honos inter Apostolos ex mera Dei gratia, non propter meritum confessionis, vt vult Baronius, Patrum est doctrina: vtut dicta quædam apud illos occurrant, quæ diuersam præ se ferant sententiam. Exempli gratia. Chrysostomum recenset Bellarminus, De Roman. Pontif. lib. 1. cap. 12. inter eos auctores, qui præclaram Petri confessionem docent fuisse occasionem aut caussam meritoriam, cur cæteris sit prælatus. Atqui Chrysostomus in illa ipsa homilia, quam in eam rem laudat alibi Bellarminus, in Matthæi caput 16. 18. negat, Petrum in illa confessione, de cuius merito agitur, quicquam domo attulisse, quod posset suum dicere: sed tantum reuelationem à Deo Patre sibi factam pronunciasse. Hoc autem eo confirmat argumento; quia mox idem Petrus, de passione Christi ausus cogitationẽ suam expromere, prius quam id mysterium esset ipsi à Deo reuelatum, in grauem adeo errorem sit delapsus, vt etiam de salute illius metui potuerit, ac propterea Satanæ appellatione à Domino sit increpitus. Verba Chrysostomi apponam digna notatu. ὁ ἀποκαλύψεως τυχὼν, ὁ μακαρισθεὶς, οὗτος οὕτω ταχέως διέπεσε καὶ ἐσφάλη, ὡς φοβηθῆναι τὸ πάθος· καὶ τί θαυμαστὸν, τὸν οὐ δεξάμενον ἐν τούτοις ἀποκάλυψιν, τοῦτο παθεῖν: ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐδὲ ἐκεῖνα οἴκοθεν ἐφθέγξατο. *Ille qui reuelationem fuerat consecutus, qui fuerat beatus prædicatus; hic adeo celeriter excidit & lapsus est, vt metueretur illius casus. Quid vero mirũ est, illi hoc accidisse, qui reuelationem iis de rebus non acceperat? Vt scias, Petrum ne illa quidem priora, de suo locutum fuisse.* Basilius Seleucensis homilia in verba Christi, Matth. 16. 13. Petrum illam admirabilem confessionem edentem, comparat citharæ alieno motu pulsatæ; hoc est, à Deo; qui gnarus ignorantiæ Petri, virtute diuina inspirauit illi quod esset respondendum; & Petri lingua pro ministro est vsus, ad docendum discipulos. Εἰδὼς, inquit, τὴν ἄγνοιαν ὁ Θεὸς ὑποβάλλει τῷ Πέτρῳ θεϊκῶς τὴν ἀπόκρισιν· καὶ κλίνει τὸν κορυφαῖον πρὸς ἣν αὐτὸς ἐκινήθη φωνὴν, καθάπερ κιθάραν λογικὴν διακινήσας τοῖς κρούμασιν, ὑπηρέτῃ διδασκαλίας τῇ τοῦ Πέτρου γλώττῃ χρησάμενος. h. e. *Cum sciret ignorantiam Deus, suggerit Petro diuinitus respõsionem: & inclinat principem* (Apostolorum) *ad eam, ad quam ipse impulsus est, vocem, perinde ac si citharã rationalem pulsib. chordarum excitaret, sic lingua Petri pro ministro doctrinæ vsus.* Epiphanius quoq; illo ipso loco, quẽ ante indicauimus, ait Petrũ post lapsum, εὑρεθῆναι ὑπὸ Κυρίου, καὶ καταξιωθῆναι πάλιν ἀκοῦσαι, Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου: *inuentum esse à Domino, qui illum eo honore sit dignatus, vt ipsi iterũ diceret, Pasce oues meas.* Iure igitur Paulinus epist. 4. ad Seuerum: *Petra est Christus; sed etiam discipulo suo huius vocabuli gratiam nõ negauit.* Hoc enim vult: & nomẽ Petri, & quicquid cum nomine ipsi collatũ est à Christo, id omne Petrũ ex mera gratia donantis, non ex merito vllo suo, esse consecutũ. Vt verum sit in Petro, quod verũ est in omnib. electis; Christum illi sua ingẽtia beneficia sine pretio vẽdidisse, quod ait Isa. 55. 1. eundemq; in Petro suametipsius dona coronasse, vt solet dicere B. Augustinus. Longum fecero, si Pa-

rum similia testimonia huc voluero congerere, quod ab instituto nostro est alienum. Neq; vero aliter sentiunt hodieq; Theologi insigniores, etiam illarũ partium, quæ in hac diuisione Ecclesiæ Dei, à meritis stare videntur. Quamobrem Bened. Iustinianus Iesuita; in tractatione de Apostolatu, non ita pridem edita, cap. 2. non solum eos refellit, qui Apostolos propter merita putant fuisse electos, sed etiam illos, qui caussam electionis faciunt, præuisam naturæ quandam aptitudinem, quæ sit veluti solum & gratiæ fundamentum. *Ego*, inquit ille, *ne id quidem probo. Quam enim aptitudinem à natura habebant Moses, Isaias, Ieremias?* deinde affert apposit ssime locum Pauli 1. Cor. 1. 27. *Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia*, &c. Fuerunt è Patribus nonnulli, qui Petrum cæteris prælatum dicerent, non propter meritum aliquod suum, sed cõtra, propter conscientiam abnegationis, quod peccatum fuit Petri longe grauissimum. Prolixe hanc sententiam persequitur Optatus Milenitanus, libro septimo: vnde pauca verba subiiciam. *Ecce, vt supra dictum est; cæteris non agnoscentibus, solus agnouit: cæteris non promittentibus, solus promisit: cæteris nec semel negantibus, ter solus negauit. Et tamen bono vnitatis, de numero Apostolorum separari non meruit.* Mox. *Stant toti innocentes, & peccator accipit claues, vt vnitatis negotium formaretur. Prouisum est, vt peccator aperiret innocentibus, ne innocentes clauderent contra peccatores; & quæ necessaria est vnitas esse non posset.* Non defuerunt inter Patres, qui Petrum cæteris prælatum dicerent, non cõfessionis merito, sed ætatis. Nam Petrum Andrea fratre maiorem natu fuisse nonnulli memoriæ prodiderunt, vt est apud Euthymium, in Matthæum cap. 19. & alios. Vide ad annum 32. num. 5. Iam quum ex omnibus suis discipulis duos præ cæteris Christus videatur dilexisse, Petrum & Ioannem: huic illũ fuisse præpositum, quod esset natu maior. Hieronymus contra Iouinianum lib. 1. *Propterea inter duodecim Apostolos vnus eligitur, vt capite cõstituto, schismatis tollatur occasio. Sed cur non Iohannes electus est virgo? ætati datum est; quia Petrus senior erat.* Baronij iudicium de hac sententia, & eius auctore Hieronymo, operæpretium est audire. *Ex his*, ait, *apparet quam turpiter errent, qui primatum putant Petro collatum, quod senior cæteris esset.* Quo spectet hæc vehementia, & B. Hieronymus aliique eiusdem sententiæ Patres, quam digni ea ea contumelia fuerint, vt *turpiter errare* dicerentur, lectorum esto iudicium. Obiter castigãdus est ille sciolus, qui Annales in compendium nuper redegit. Nam hic opinionem Hieronymi, Euthymij, & plurium aliorum Patrum, propterea reiicit, quia sit opinio hæreticorum. En dignum Censorem, qui inter Romanæ, vel Hispanicæ inquisitionis tortores cooptetur. Sic autem iste locis innumeris, auctoris sui verba corrumpens, litem facit suam. Baronius siquidem ab eiusmodi amẽtia procul abfuit, vt Hieronymum vocaret hæreticum.

XIII. *Caussa ostenditur, cur Christus nonnullis suorum discipulorum noua nomina imposuerit. Iustini locus.* μετονομάζειν, *pro nouum nomen imponere. Doctrinæ genus è consideratione nominum. Appellationes à Deo impositæ fuerũt.* διδασκαλίαι. *Ioannes symbolum contemplationis, Petrus actionis. Cur ille Boanerges, hic Petrus sit dictus.* βροντῶν τὴν θεολογίαν. *Alia.*

ANNI XXXI. Nu. XXXIV.

QVando primum à fratre Andrea deductus est Simon ad Dominum; inditum esse illi Petri nomen ab ipso Christo, auctor est Iohannes: *Tu es Simon, filius Iona: tu vocaberis Cephas: quod est, si interpreteris, Petrus.* Et Baronius quidem nullum hic deprehendit mysterium, præter primatum Petri, hoc est, omnipotentiam Rom. Pontificis: in illa totus defigitur, totus stupet. Sunt è contrario alij, qui aliud nihil spectasse Christum

contendant, nisi vt hoc nouo cognomine Simonem Andreæ fratrem discerneret à Simone Cannite, siue Zelota. Nimis istud quidem dilutum est, & alta Christi sapientia, nisi fallor, parum dignum. Mediam igitur viam piis Patribus tritã insistamus, & hoc primũ cum S. Martyre Iustino obseruemus; Christum, cum Ecclesiæ suæ iaciebat fundaméta, inter alia numero infinita argumenta, quib. probauit eundem esse se illum Deum, quem Patriarchæ & Prophetæ adorauerant; istud etiam adhibuisse: quod discipulorum suorum nonnullis noua nomina imposuit; sicut olim in Abrahamo, Sara & Iacobo erat factum. Nimirum dominantis est, & illius, qui aliquem in sua potestate habeat, nouum illi nomen imponere: sicut factum in Daniele à Nabuchodonosoro; & parentes in liberis, heri in seruis semper factitarunt. Iustini locus est in Tryphone, quem subiicam. Τὸ εἰπεῖν, μετωνομακέναι αὐτὸν Πέτρον, καὶ γεγράφθαι ἐν τοῖς Απομνημονεύμασιν αὐτοῦ, γεγενημένον καὶ τοῦτο, μετὰ τοῦ καὶ ἄλλους δύο ἀδελφοὺς υἱοὺς Ζεβεδαίου ὄντας μετωνομακέναι ὀνόματι τοῦ Βοανεργὲς, ὅ ἐστιν υἱοὶ βροντῆς, σημαντικὸν ἦν τοῦ αὐτὸν ἐκεῖνον εἶναι, δι᾽ οὗ (ita scribendũ) καὶ τὸ ἐπώνυμον Ιακὼβ τῷ Ισραὴλ ἐπικληθέντι ἐτέθη, h.e. *Si quis dicat, ipsum* (Christum) *nomen* (Cephæ) *transmutasse, & Petrum eũ appellasse, scriptumq; esse in commentariis ipsius: quin & hoc accessisse, vt etiam aliis duobus fratribus, qui filij erant Zebedæi, nomina mutauerit, vocando eos Boanerges, i.e filios tonitrui: id significat, ipsum illum esse, quam ob causam etiam Iacobo cognomen impositum est, vt Israel appellaretur.* Hæc Iustinus; vbi obiter notabis, improprie positum verbum μετονομάζειν, quod prioris nominis mutationem significat per impositionem alius. Atqui neq; Simoni, neq; Zebedæi filiis sua propria nomina sunt adempta; sed noua potius adiecta cognomina. Itaq; passim apud Euangelistas & in Epistolis, priores Petri & Ioannis appellationes vsurpantur. Ita loqui tamen solent Patres, vt dicant, mutatũ fuisse à Christo nomen suum Simoni: & ita Tertullianus lib. 4. aduersus Marcionem, cap. 14 vbi caussam affert acutissimus Pœnus noui nominis; *quia & Creator Abraha, & Saræ & Auseæ nomina reformarit.* quæ est ipsissima Iustini obseruatio superior. Docet hoc ipsum & Chrysostomus homilia in Ioannem 19. vbi de nouis nominibus loquens Simoni & Iacobo impositis; τίνος ἕνεκεν, ait, τοῦτο ποιεῖ; δεικνὺς ὅτι αὐτὸς ὁ καὶ τὴν παλαιὰν δεδωκὼς, αὐτὸς ὁ τὰ ὀνόματα μεταρρυθμίζων· ὁ τὸν Ἄβραμ Ἀβραὰμ καλέσας, καὶ τὴν Σάραν Σάῤῥαν, καὶ τὸν Ιακὼβ Ισραήλ. *Cur hoc Dominus facit? vt ostendat se esse, qui Testamentum vetus dedit: se esse, qui nomina noua forma imponat; qui Abram vocauit Abraham, Saram Sarram, Iacobum Israelem.* In ea homilia & alibi verbum μετονομάζειν vsurpatur ἀκύρως, h.e. *improprie*, vt apud Iustinũ & alios. Secundo loco obseruemus, neque olim diuinitus inditas appellationes Abrahamo, Saræ & Iacobo, mysterio caruisse; neq; illa item nomina, quæ suorum nonnullis Christus imposuit. Dicebãt olim Stoici, nomina quæ vnicuiq; competunt in hac vita, esse fontes vnde officia manent: estque adeo apud Arrianum, Epicteti super ea re admodum vtilis disputatio; docens in summa, sicut titulus præ se fert, πῶς ἀπὸ τῶν ὀνομάτων τὰ καθήκοντα ἐστιν εὑρεῖν: *quomodo ex ipsis nominib. officia possint inueniri.* Sed hæc doctrina in ore Philosophorum, nõ minus inanis atq; infructuosa erat, quam fuit solida atque efficax in illis, qui simul à Deo cum nominibus nouis, facultatem accipiebant isto diuino beneficio bene vtẽdi. Enimuero admirandum hoc est disciplinæ genus, à Deo Opt. Max. inuentum, quod in nominis duntaxat recordatione est positum. Quoniam enim nomine suo cuiq; nihil potest esse neque notius, neque familiarius: placuit Deo, cuius consilia abyssus sunt sapientiæ, noua nomina nonnullis suorum indere, quæ illis essent velut sacraméta rerum maximarum; & vt loquitur Chrysostomus, de hoc ipso Petri nomine differens, διηνεκεῖς διδασκαλίαι, *pro ingi magisterio.* Nã quis dubitat, Abrahamo, Sarræ & Israeli nouas appellationes vsum monitoris alicuius & Prophetæ præbuisse,

qui

qui promissiones ipsis factas in memoriam subinde ipsis reuocaret, ac fidei ipsorum nouas in dies, in horas, vires sufficeret? Idem esse iudicandum de nouis appellationibus, quæ nonnullis Apostolorum reperiuntur impositæ, non vno loco docet B. Chrysostomus: qui etiam diuinus Doctor in homilia quadam editionis Sauil. tomo 8. p. 105. scribit, tres integros dies se fuisse aliquando occupatum, in explicandis caussis, cur qui antea Saulus dicebatur, postea nominatus sit Paulus. Ἴστε, inquit, ὅτι τρεῖς ἡμέρας ὁλοκλήρους ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τούτου (Παύλου) διελέχθην μόνον, τὰς αἰτίας λέγων, δι᾽ ἃς πρὸ τούτου Σαῦλος καλούμενος, μετὰ ταῦτα ἐκλήθη Παῦλος, hoc est, *scitote, quod tres integros dies tantum de nomine hoc (Pauli) disseruerim, caussas commemorans, propter quas, cum antea Saulus vocaretur, postea vocatus sit Paulus.* Scribit Origenes homilia quadam in principium Euangelii Iohannis; Petrum Apostolum Symbolum fuisse fidei, Iohannem vero signasse intellectum. Vult autem hoc: quum in Christi Apostolis eius charismata varie eminerent, Iohannem, qui per excellentiam est appellatus Theologus, propter abstrusam & profundam rerum diuinarum cognitionem fuisse præcipue insignem: Petrum vero, in cuius humeros præcipue quædam cura incumbebat ædificandæ domus Dei, propter fidei propagationem, atque vt ita dicam, propter practicam Theologiam. Hoc sensu etiam Theophylactus in cap. 25. Lucæ, Petrum & Iohannem vocat πρᾶξιν καὶ θεωρίαν, *actionem & contemplationem*, in 20. autem Iohannis scribit idem sic: Σὺ δέ μοι νόει Πέτρον μὲν τὸ πρακτικὸν καὶ θερμὸν. Ἰωάννην δὲ τὸ θεωρητικὸν καὶ εὐφυὲς περὶ τὴν τῶν θείων γνῶσιν, hoc est, *Tu vero obserues velim, Petrum quidem agendi facultatem denotare ac feruorem: Ioannem vero contemplandi virtutem, & ingenij bonitatem in cognitione rerum diuinarum.* & plura in eam sententiam, cuius etiam vestigia extant apud B. Augustinum, vltimo in Iohannem tractatu. Sed locus Origenis est proferendus. *Non temere, vt opinor, quis dixerit,* ait ille inter cætera, *plus in typo fidei & actionis, quam scientia & contemplationis Petrum talia dixisse. Quare? ea scilicet ratione, qua Petrus in forma actionis ac fidei ponitur: Iohannes autem contemplationis atque scientia typum imitatur.* Hoc si cui placet, non videtur difficile caussam reddere nominum Simoni & Iohanni impositorum. Nam vt de Iohanne prius dicam; obsecro, quam bene conuenit, vt is qui Symbolum esse dicitur doctrinæ cœlestis, appelletur FILIVS TONITRVI? qua appellatione non solum Iohannes & Iacobus, sed vniuersus Apostolorum chorus edoctus est, breuissimo quodam doctrinæ compendio, Dei verbo nihil esse potentius, nihil violentius: neque illi magis à potestatibus huius mundi posse resisti, quam tonitru potest arte humana impediri. *Vox Domini*, ait Dauid, *in virtute; vox Domini in magnificentia. Vox Domini confringet cedros, confringet cedros Libani. Vox Domini intercidet flammas ignis: vox Domini concutiet desertum, Cades.* Hæc Dauidis verba explicant egregie vocem Boanerges, siue בני רגש & caussam indicant eius appellationis. Horsum alludens Chrysostomus, siue quis alius in editione Etonensi tomo 5. pag. 696. tres Euangelistas, Matthæum, Marcum, Lucam, comparat fulguri: οἱ μὲν, ait, ἤστραψαν τὴν οἰκονομίαν, *fulguribus similes Christi dispensationem*, id est, *incarnationem illustrarunt*: at Iohannem tonitru: quem ait βροντᾶν τὴν θεολογίαν, *scientiam de Deo*, hoc est deitate Christi, *tradere, quæ sit instar tonitru, ad percellenda hominum ingenia.* Nec dissimile est, quod ait Dominus apud Ieremiam, c. 18. *se dedisse illum in ciuitatem munitam, in columnam ferream, in murum æneum.* Et sunt vocis Dei in vtroque Testamento similia elogia multa. At Simoni nomen imponitur PETRI, quod lapidem significat. Quare? Diximus Symbolum actionis Petrum fuisse, id est, vitæ periculis & casibus sexcentis atq; erroribus obnoxiæ. Ne igitur aut ipse, aut cæteri Apostoli, qui laborum socii illi erant futuri, in mediis tentationum fluctibus deficerent; hoc præclaro nomine corypheo Apostolorum

imposito omnes illos, nominatim vero Petrum, ad constantiam Deus immortalis voluit hortari: & hoc quasi pignus certissimum illi dare, præsentis auxilii sui, tempore necessario adfuturi. Saxum & lapis propter natiuam duritiem, durationis & constantiæ symbola sunt, & animi firmi atq; inconcussi. Hoc maxime fulcro opus habuisse fidem Petri, & docuit experientia, & obseruat Origenes, cum scribit de ipso & Iohanne. *Vnus siquidem recumbebat super pectus Dominicũ, quod est contemplationis Sacramentum: alter sæpe titubabat, quasi trepidæ actionis symbolum.* Addit in eandem sententiam plura, quæ apud ipsum legenda lectori relinquo. Quare verba Domini nostri apud Iohannem, ita videntur accipienda, quasi dixisset; Noui ego te, Simon, quis sis; nempe tu filius es Ionæ, quæ vox columbam significat; ipse columbæ similis, timidus & virium nullarum. Sed me vide: ego te & ministerio arduo destino, & vires tanto oneri pares volo sufficere: in cuius rei signum atque testimonium, esto deinceps Petrus nomine: non de quauis Petra appellatione deriuata; sed de me ipso; qui & sum vera constantia atque firmitas, & PETRA vocor: vt fias tu quoque, præsidio meo fultus, Petra quauis firmior, & similis constantiæ aliis suasor, ac magni incepti quod molior, primarius fundator, atq; auctoritatis præcipuæ ἐργοδιώκτης, hoc est, *operis exactor.* Omnino in appellatione Cephæ latere mysterium, & illa euincunt, quæ ante diximus; & Iohannes ostendit, cum Græce scribens, Syriacæ vocis Græcam interpretationem statim subiicit. Atque hoc mysterium Christus postea clarius aperuit, vt narrat Matthæus cap. 16. iis verbis, de quibus accurate inferius, Deo propitio, sumus dicturi.

XIV. Testimonia Chrysost. de caussa appellationis Petri. Petri προστασία & παῤῥησία. An nouum nomen aliquam dignitatis prærogatiuam Petro attulerit.

IBIDEM.

Confirmandis iis quæ modo disseruimus, subiiciemus B. Chrysostomi aliquot loca, ex quib. constabit liquido, quod fuerit tanti Doctoris iudicium de caussis, & significatione appellationis PETRI, Simoni inditæ. Solet autem hic duas eius nominis caussas afferre; zeli amorisque erga Christum vehementiam, & fidei firmitudinem. In eam ad Galatas, capite 2. disputationem ingrediens, de controuersia inter Paulum & Petrum; initio huiusmodi obseruationem proponit. Πρότερον, ait, ἀναγκαῖον περὶ τῆς τοῦ Πέτρου παῤῥησίας εἰπεῖν, καὶ πῶς ἀεὶ πάντων αὐτὸς κατεπήδα τῶν μαθητῶν· καὶ γὰρ τὴν προσηγορίαν ἐντεῦθεν ἔλαβε, διὰ τὸ ἀκλινὲς καὶ ἀπερίτρεπτον τῆς πίστεως. Καὶ ὅτε κοινῇ πάντες ἠρωτῶντο, τῶν ἄλλων προπηδήσας φησί, Σὺ εἶ ὁ Χριστός. *Prius necessario dicendum est de ea, quam Petrus solitus vsurpare, fiducia,* siue *libertate; & quomodo semper omnibus discipulis insultauerit,* id est, partes eorum anteuertens occupauerit. *quippe nomen inde sumpsit, propter fidem, quæ flecti aut euerti non poterat. Et cum in commune omnes interrogabantur, ille præ cæteris exiliens, ait, Tu es Christus.* Auctoritas illa quam Petrus vsurpauit inter collegas Apostolos, vocari solet, à Chrysostomo, προστασία, *cura* siue *præsidentia,* vel παῤῥησία, *fiducia* aut *libertas.* vtraque vox à dominatione, & imperio monarchico, quod postea excogitatum est, tam longe abest, quam quod longissime. Quare Chrysostomus, & hic, & semper alibi, caussam eius fiduciæ assignat; non ius dominandi à Christo acceptum, sed zelum & fidei magnitudinem. Sauilianæ editionis tomo 5. pagina 281. homilia in principium Actorum: Ὁρᾷς ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ Πέτρον κληθῆναι, οὐκ ἀπὸ θαυμάτων, ἀλλ' ἀπὸ ζήλου πεπυρωμένου ἔλαβε τὴν ἀρχήν. *Viden' vt illud ipsum, quod Petrus est appellatus, non à miraculis habuit initium, sed ab ignito zelo.* Tomo 8. in increpatione eorum qui ad synaxin non venerant, pag. 105. Ὁ Θεὸς ἀρετῆς ὑπόμνησιν καὶ διδασκαλίαν, ὥσπερ ἐν στήλῃ χαλκῇ, τῇ προσηγορίᾳ τῶν ἁγίων ἐναπέθετο. Τὸν γοῦν

Πέτρον

Πέτρον ἀπὸ τῆς ἀρετῆς οὕτως ἐκάλεσε, τὴν ἀπόδειξιν τῆς περὶ τὴν πίστιν στερρότητος ἐναποτιθέμενος αὐτοῦ τῷ ὀνόματι ἵνα ἔχῃ διδάσκαλον διηνεκῆ τὴν προσηγορίαν, τῆς τοιαύτης στερρότητος. *Deus admonitionem virtutis & doctrinam in ipsas indit appellationes sanctorum, tanquam in pilam aream. Petrũ igitur à virtute ipsius sic nominauit; demonstrationẽ ipsius nomini indens firmitudinis circa fidem: vt esset ipsi suum nomen, eiusmodi firmitudinis doctor perpetuus.* Omitto similes locos. Quæri vero solet, an noui nominis assumptione prærogatiua aliqua dignitatis Petro sit quæsita. Respondeo; Si auctorem sequimur Chrysostomum, illi Apostoli quibus nouæ appellationes à Domino sunt inditæ, videntur prærogatiuam aliquam habuisse supra reliquos; ipse appellat, ἐξαίρετόν τι, *aliquid eximij*; atque hoc ipse interpretatur, demonstrationem πλείονος οἰκειώσεως, *maioris coniunctionis*. Cæterum in hoc censu ponuntur ex æquo, Petrus, Iacobus & Iohannes, item Paulus. Petro autem vllam dignitatis prærogatiuam hac ratione fuisse collatam, nusquam legitur apud Chrysostomum: imo vero huius plane contrarium in diuinis eius Patris, monumentis, difficile non est inuenire. Initio Epistolæ Pauli ad Romanos in illa verba, *Paulus seruus Iesu Christi*, ita scribit: Τίνος ἕνεκε μετέθηκε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ Θεὸς, καὶ Σαῦλον ὄντα, Παῦλον ἐκάλεσεν; ἵνα μηδὲ ταύτῃ τῶν Ἀποστόλων ἔλαττον ἔχῃ· ἀλλ᾽ ὅπερ ἔσχεν ἐξαίρετον ὁ κορυφαῖος τῶν μαθητῶν, τοῦτο καὶ αὐτὸς κτήσηται, καὶ πλείονος οἰκειώσεως ὑπόθεσιν λάβῃ. *Cur nomen eius Deus mutauit, & qui erat Saulus, vocatus ab eo est Paulus? vt ne hac quidem in parte cæteris Apostolis esset inferior: sed quod habebat eximium princeps discipulorum, id ipsum Paulus quoque assequeretur, & maioris coniunctionis argumentum inde caperet.* Propterea quoties de mutatis nominibus differit, omnia Noui Testamenti solet coniungere, neque vllum iuris discrimen in hac parte vsquam agnoscit. Vide in 2. Tomo, pag. 632. in octauo, pag. 67. & 105. & similes locos.

XV. Sententia Baronij de appellatione Petri. Petrus lapis primarius, vt & Christus. Obseruatio Baronij & aliorum, Petrum dicendum fuisse PETRAM, *quam solida, & quò spectet.*

IBIDEM.

IAm Baronium audiamus longe aliâ commentantem. *Sed quod insuper consideratione dignum existimamus; hoc ipso initio Ecclesiæ erigendæ (quæ ædificatio Dei est) CHRISTVS DOMINVS tanta molis excitandæ sapientissimus architectus, de primario lapide de fundamento collocando statim cogitans, Simoni mox dixit, Tu vocaberis Cephas.* Omittit caussam nouæ appellationis, quam tot locis Patres commemorant, præsertim Chrysostomus, sicuti ostendimus. Caussa omissionis est; quia Patres quidem, Petrum à Petra crediderunt denominatum, vt expresse affirmant Augustinus, Hieronymus, Ambrosius, Eusebius Emisenus, alii: at Baronio & hodiernis Doctoribus Hildebrandinæ sapientiæ, penè hæretica est hæc sententia, vt mox indicabit Baronius. Volunt enim non à Petra Christo Petrum esse dictum; sed ipsum Simonem esse Petram, & hoc illi cum Christo esse commune nomen. Ait igitur pater Annalium; Petrum à Christo positum esse LAPIDEM PRIMARIVM in ædificio Ecclesiæ. Parum illi videlicet visum est, dicere, super Petro Ecclesiam Dei esse fundatam; nisi ipsum faceret in fundamento Ecclesiæ lapidem primarium. Si quærat hîc aliquis, ecquem in Ecclesiæ suæ fundamento locum CHRISTVS obtinebit, si lapidis primarij locum Petrus occupat: respondebo, Baronium alibi Christum quoque appellare lapidem primarium. Cæterum, quam leue, aut fere nullum discrimen ab eo statuatur, inter Dominum, & seruum, creatorem & creaturam, largitorem vitæ æternæ, & eiusdem præconem, declarat illius prolixa disputatio, super verbis Christi, Matth. capit. 16. v. 18. quæ habetur in anno 33. vbi doctrina illius erit expendenda. Pergit vero, rationem suæ sententiæ reddit hanc: *Vox*

Syriaca Latine interpretata, idem quod Petra significat; ex Graeca autem lingua dicitur Petrus; nam apud illos ὁ Πέτρος idem est atque ἡ Πέτρα: sicque apud nos idem sit Petrus quod Petra: nec à Petra Petrus, sed ipse Petra, quo nomine à Christo appellatus cognoscitur; quod nunc pollicetur, cum ait, Tu vocaberis Cephas: ac si diceret, Tu vocaberis Petra. Idem argumentum multis persequitur Bellarminus de Romano Pontifice, lib. 1. cap. 9. & iterum cap. 17. vt alios minorum gentium scriptores, linguarum imperitos, indoctos, ridiculos, taceam. Volunt omnes hi Πέτρον esse appellatum ab auctoribus Græci Testamenti, qui erat verius appellandus Πέτρα, *Petra*, si per leges Græcæ linguæ licuisset. Rationem afferunt; quia Christus Syriaca voce est vsus, quæ sine vlla variatione κλίσεως, hoc est, *sine vlla mutatione aut flexu vocabuli, quacunque ratione is fiat*, vt appellat Aristoteles, & lapidem significat, & Petrum. Si huius subtilitatis venisset in mentem veteri Latino interpreti, aut Hieronymo, poterant illi per Romani sermonis analogiam, pro Petro, Petram, dicere, vel Saxam, quod fuit olim gentis Didiæ cognomen & Voconiæ. Atq; ea forma Latini in multis vsi sunt, vt paullo post sumus probaturi. Hæc Grammatica obseruatio eo spectat, vt per illam noua Theologia stabiliatur, quæ non patitur aliquid Domino nostro tribui in hac parte, quod non & Petro tribuatur. Istud vero Theologicum ψευδοσχάφημα, hoc est, *argumentum ex deprauatis aut perperam accommodatis Theologiæ principiis extructum*, quam alienum sit à veteri fide, quantamq; & quam horribilem in se blasphemiam contineat, ostensuri sumus ad annum 33. vbi Baronius ex professo hanc quæstionem tractat, & testimoniis Patrum confirmare nititur. Nunc eius vestigia premamus.

XVI. Refutatur Baronianus paralogismus, negantis Petrum à Petra Christo esse denominatum, quia Syriace, & Petra & Petrus eadem voce dicantur Cepha. *Ostenditur eiusmodi nomina pro linguarum & vocum genio, vel cum paronymia formari, vel cum homonymia: neque vllum esse in re discrimen. Augustinus defenditur. Nodus hodiernæ controuersiæ indicatur.*

IBIDEM.

NOn est, ait Baronius, *à Petra Petrus, sed ipse est Petra.* Si Simon est Petra, quomodo Christus est Petra, & si primarium Ecclesiæ fundamentum, vt non semel affirmat Baronius, Petrus censeri debet: habemus vt duas Petras, sic duos Christos. quæ tam manifesta est blasphemia, vt illos ipsos, qui ita disputant, Baronium & Bellarminum, necessitatem huius consequentiæ, quam ad annum 33. probaturi sumus, existimem non attendisse. Si non eodem modo neque eadem ratione Simon est Petra, qua Christus est Petra; hac probatione nihil quicquam eius efficitur, quod probare voluerunt duo Cardinales. Omnino enim Petra de Christo, & Simone prædicatur, aut συνωνύμως, hoc est, *vniuoce, seu eadem significatione*, aut ὁμωνύμως, hoc est, *æquiuoce, seu plane diuersa significatione.* aut παρωνύμως, hoc est, *denominatiue, seu significatione, ratione concreti & abstracti, nonnihil immutata.* Si συνωνύμως & vniuoce, oportet eandem definitionem conuenire Petræ Christo, & Petræ Simoni. Christus Petra dicitur, quia præstat Ecclesiæ suæ vitam, & tuitionem vitæ aduersus omnia pericula, qua interna, qua externa, vt accurate demonstraturi sumus ex ipsa vi eius vocis. Hoc sensu Simon si dicitur Petra; efficitur Deum verum illum esse. Hæc vero maior & apertior blasphemia est, quam vt ferri in vllius mortalis ore debeat. Non igitur sunt vniuocæ illæ enuntiationes. Sequitur inde, aut æquiuocas esse, aut paronymas: neutro autem modo eadem definitio vtriq; enuntiationi congruet: & verum erit quod omnes pii cōtendunt aduersus nouæ Theologiæ auctores: ingens discrimen esse inter Petram Christum, & Petram Simonem.

Porro

Porro vtrum ὁμωνύμως an παρωνύμως dicatur Simon Petra, à Petra Christo, in re non multum interest, in vocis formatione differentia tota est posita. Quæ desiderantur proprietates vt fiant duo nomina æquiuoca, eædem possunt etiam in paronymis obseruari: sed vt legitima paronymia constituatur, hoc amplius desideratur, vt sit differentia πτώσεως inter duo nomina, hoc est, vt terminatione differant. Simplicius in Categorias. Τριῶν δεῖν τῷ ἀπὸ τινος παρονομαζομένῳ φασὶ· τοῦ πράγματος ἀφ᾽ οὗ παρωνόμασαι, καὶ τοῦ ὀνόματος, καὶ ἐπὶ μέντοι τοῦ ἀνομοίου τῆς καταλήξεως, ὅπερ καλεῖ πτῶσιν Ἀριστοτέλης. *Tria desiderari aiunt Philosophi in eo, qui paronymice ab aliquo est denominandus: res vnde nomen paronymicum deriuatur, ipsum nomen, dissimilitudo terminationis, quam Aristoteles appellat* πτῶσιν. Deinde tertiæ conditionis necessitatem pluribus explicat. Cepha igitur apud Syros, cum proprium sit nomen, etsi relationem habet ad Cepha, petra, vel lapis, paronymum tamen dici non potest. Contra, apud Græcos & Latinos Petrus à petra dicetur παρωνύμως, quia terminatione differunt. Totum discrimen in vocibus est, in re nullum est prorsus. Discrimen vocum facit diuersus linguarum genius, & in eadem lingua analogiæ ratio dissimilis in diuersis vocibus. Inde fit, vt cum ex re aliqua fit propria hominis appellatio, prius nomen & posterius fiant vel homonyma, vel paronyma, prout cuiusque linguæ fert ratio, aut natura ipsius vocis, quæ rem significat. Exemplis res declarabitur melius. Primi qui apud Romanos in gente Tullia, Cicerones, & in gente Calpurnia, Pisones sunt dicti, à cicere dubio procul, & piso cognomina inuenerunt; quod in cultura eorum leguminum præstare crederentur. Igitur à voce *cicer* dictus Cicero παρωνύμως; à voce *pisum*, Piso, item παρωνύμως. Contra, qui in gente Licinia primus Stolo est cognominatus, in Tremellia primus, Scrofa, à vocibus *stolo*, & *scrofa*, nomina inuenerunt, quorum caussas explicāt Varro, Columella, Macrobius, alii. Stolo igitur cum rei rusticæ vocabulum est, & τὸν βλαστὸν significat, & cum Licinij est cognomen; item Scrofa cum suem fœtam denotat, & cum est Tremellii cognomē; aut Scipio cū designat σκῆπτρον, & quando Cornelii est cognomen; semper in istis posterius vocabulum priori est homonymum, nō autem paronymum. Et est in Latina lingua hæc formatio vsitatissima. Eius formæ cognomina sunt, Merula, Sura, Testa, Ruga, Vocula, Gutta, Penula, & alia plurima. In Græca lingua ea forma rarius occurrit: quia facilius flectuntur Græca nomina in omnem figuram. Interdum tamen etiam in Græcis appellationibus eadem analogia occurrit. Seleucus 3. regni Macedonici in Oriente Rex septimus, Κεραυνὸς dici voluit: κεραυνὸς *fulmen*, & Ceraunus cognomen Seleuci, homonyma sunt, non paronyma. Seleucus 2. non solum Καλλίνικος dictus est, sed etiam Πώγων. πώγων *barba*, & Pogon Seleuci huius cognomentum homonymiam habent, nō paronymiam. Huius Seleuci frater Antiochus Ἱέραξ à rapinis & velocitate cognomen inuenit. ἱέραξ *accipiter*; Hierax cognomen Antiochi. Fuit & aliorum vel cognomen, vel nomen: nam tempore Demosthenis ciuis quidam Amphipolitanus venit Legatus Athenas, cui erat Hierax nomen. & Hierax dictus fuit vnus illorū ad quos scribebat Isidorus Pelusiota libro primo. Finge eundem ab ἀετὸς simili analogia dictum fuisse Ἀετός. Latine vertetur commodissime id nomen Aquilo, ab aquila. Ita erit in Græcis vocibus ὁμωνυμία, hoc est, *æquiuocatio*; in Latinis παρωνυμία, hoc est. *denominatio*: plane vt in Syriacis cepha Cepha est ὁμωνυμία; in Græcis πέτρα Πέτρος, & Latinis petra Petrus est παρωνυμία. Discrimen in sola vocum forma positum est; in re nullum est omnino. Sunt autem ista ratione multa Hebræorum & Syrorum nomina formata: quoniam illarum linguarum voces non tam flexibiles sunt, neque tam facile nouam πτῶσιν admittunt, quam faciūt Græcæ. יונה *iona* columba, יונה *iona* Ionas, proprium nomen Pro-

 phetæ.

phetæ. eædem literæ, eadem pronuntiatio, nulla πτῶσις in posteriore voce ענן *hanan* nubes, ענן *Hanan* proprium viri, Nehemiæ 10. 26. לבנה *lebana* luna, res alba, לבנה *Lebana* proprium viri, apud eundem Nehemiam. Sic כיפא *cepha* lapis, כיפא *Cepha* Petrus. Concludamus igitur, nullum maius mysterium latere in Syriacis vocibus, quas Dominus noster vsurpauit, quam in Græcis. Baronius vero & Bellarminus, & quicunque alii nodum in scirpo quærunt, dum disputatores subtiles videri volunt, Spiritui Sancto grauem faciunt iniuriam; quem tacite accusant, quasi mentem Christi in scribendis Græcis Euangeliis, parum expresserit, & rem tanti momenti, vt quidem istis placet, nullo pacto significarit. Concludamus etiam, B. Augustinum, qui non vno loco suorum scriptorum, & nominatim in Retractationum suarum libro primo, capite XXI. Petrum à petra docet dici, vt à Christo dicitur Christianus, item Hieronymum, Ambrosium, Eucherium Lugdunensem, qui hoc ipsum affirmant, pie docteque sensisse, & quod res est, dixisse: istos vero nouos disputatores, qui ab illis dissentiunt, & veræ Theologiæ, & rectæ Grammaticæ parum peritos se probare. Hoc cum dicimus, propterea tamen non negamus, B. Petrum à Patribus sæpe appellatum esse, & petram, & fundamentum: nam & ita vocatum scimus, & ex rei veritate ita vocari posse non diffitemur. Neque enim ij nos sumus, qui in prædicandis veris laudibus principis Apostolorum, cuiquã cedere velimus. Quare operam perdunt & oleum Baronius aliique, qui testimonia Patrum congerunt, vt rem probent per se manifestam: at non illud est τὸ κρινόμενον, hoc est, *cardo controuersiæ*. Vetus controuersiæ huius status in duobus hisce capitibus est positus: prius est, vtrum Patres eo sensu appellauerint Petrum Ecclesiæ petram & fundamentum, quo hodie accipi volunt, & ab aliquot retro seculis voluerunt omnipotentiæ Romani Pontificis patroni, parasiti illius, puri puti hæretici Hildebrandini. Alterum caput est; vtrum ex hisce appellationibus Petro attributis, aut in Euangelio, aut in Patrum scriptis, recte & bona fide primatus, vel potius δεσποτικὴ, h. e. *regia*, dominatio Papæ Romani in omnes populos Orbis totius colligatur. Non enim propter Petrum de Petri honore disputatur hodie; sed propter Papam: cui vtinã sui adulatores potius persuaderent, vt verarum Petri virtutum, quam falsorum titulorum heres esse mallet.

XVII. *Expenduntur allata testimonia ad probandum primatum ex appellatiotione* Petri. *Sermones de Cathedra Petri non sunt Augustini.* Petra *de Christo & Petro æquiuoce dicitur: cuius rei symbolum.* Continere compagem Ecclesiæ, *quo sensu de Petro. Appellationes Deo propriæ eius seruis tributæ. Patrum figurata dicta in homiliis.* Adiutores Dei. *Pauli sententia apud Homerũ:* incrementat. *Patres qui verba Scripturæ ponunt tantum, neque exponunt, nihil probant. Locus Tertulliani exponitur. Subtilitas Baronij vt neget Petrum esse à Petra deriuatum nomen. Hieronymi locus à praua interpretatione vindicatur.* Κυριακὸν *&* Dominicum. Dominicum celebrare. δεῖπνον Κυριακόν.

ANNI XXXI. Num. XXV.

VT breuiter quædam dicamus de testimoniis à Baronio allatis; sermo de Cathedra Petri, quem ille laudat vt Augustini, quia habetur in tomo decimo operum illius; non est Augustini, sed Ambrosij. Extat enim, totidem fere verbis, inter eius Patris sermones de Sanctis per annum. Tantum prima periodus leuiter immutata. Apud Ambrosium sic: *Adstruximus superiore Dominica sanctum Petrum in Saluatoris passione*, &c. Apud Augustinum vero sic: *Nostis fratres charissimi, beatissimum Petrũ in Sal-*

in Saluatoris passione, &c. Deinceps ad finem vsque plane vtrobique eadem verba: nisi quid leuiter descriptorum negligentia mutauit. Non fugit me solitos Patres Latinos interdum scriptis priorum vti pro suis; sed fere Græcorum: sicut obseruauit Hieronymus, & nemo eruditus ignorat, de ipso Ambrosio; qui Basilii in Hexaemeron homilias, pene ad verbum Latinas fecit: sed Augustinum sermonem integrum Ambrosij pro suo vsurpaturum, & in censum suorum scriptorum fore relaturum, quis existimet? Ego certe non adducor vt credam. Quicquid huius sit, omnino Ambrosij, non Augustini est ille sermo: ex quo an possit colligi aliquid, hodiernis opinionibus congruum, breuiter videamus. Ait Ambrosius: *Petrum pro soliditate deuotionis Petram dici, Christum pro virtute.* Recte & vere. Atque hoc illud ipsum est, quod totis ingenii viribus tuentur pii; qui magnitudinem pietatis, zeli & deuotionis Petri admirantur, & tota voluntate ferunt laudibus in cœlum: sed ita, vt constitutam, edoctam, & seruatam semper Ecclesiam Dei fuisse contendant, vnius Christi, Dei & hominis virtute & Spiritus Sancti efficacia, non cuiusquam mortalium. Quid hoc ad hodiernam omnipotentiam? Nam eo referuntur omnia. Si Petra esset symbolum dominationis, esset aliquis, falsus ille quidem; sed tamen esset aliquis color huic argumentationi: sed illa vox, ne in Christo quidem dominationis est symbolum, verum firmitudinis & durationis: nedum sit in Petro. Ait Ambrosius: *Petra dicitur, eo quod primus in nationibus fidei fundamenta posuerit.* Nota, *fidei fundamenta*; non terreni principatus, aut monarchiæ. Primus autem ponitur Petrus inter Christi ministros, quorum ille opera vsus est, in Ecclesia sua instituenda. Hoc quoque recte, vere & pie. Nam quis hoc negat? aut quis negantem ferat? Quoniam vero prima fundatio Ecclesiarum, Petro communis fuit cum omnibus Apostolis; omnes Apostoli erunt petra & fundamentum Ecclesiæ: atque adeo ita illos nominari in Scripturis & Patribus, demonstramus in disputatione anni XXXIII. vbi etiam exponimus, quam ob caussam vere dici queat is titulus Petro & aliis nonnullis Apostolorum peculiariter conuenire. Addit Ambrosius & ex eo subdititius Augustinus: *& tanquam saxum immobile totius operis Christi compagem molemque contineat.* Si proprie loqui volumus, *continere compagem Ecclesiæ*, virtutis est, non deuotionis. Christus igitur hoc facit, non Petrus: nam recte dictum modo, Petrum deuotione dumtaxat esse Petram; at Christum virtute. Sed quia ad iacienda Ecclesiæ fundamenta, Christus Petro vsus est, tanquam excellente præ multis instrumento; mirum non est, tribui instrumento, quod proprie Christo, veræ efficienti caussæ conuenit. Est igitur acyrologia, & figura: cui geminam vsurpat Chrysostomus, cum Petrum appellat κρηπῖδα τῆς Ἐκκλησίας, *crepidinem Ecclesiæ*, siue *basim*. Et est hæc figura, cum in communi sermone vsitatissima; tum apprime obseruanda in homiliis omnium Patrum: quæ proxime accedunt persæpe ad genus demonstratiuum. Quare vera Patrum sententia ex eiusmodi figuratis dictis peti non debet, verum ex aliis eorundem scriptis. Nam, vt à proposito Ambrosij loco ne discedam: *Petrus compagem Ecclesiæ continere*, sic illi dicitur, vt idem Pater dicit alibi, Paulum *operire Christianos ne tententur.* quum tamen non Paulum, sed Christum orantes doceantur Christiani dicere: *Ne nos inducas in tentationem.* Locus est in sermone de Petro & Paulo: *Optima Apostolorum nomina. petra & vasculũ:* (quia Paulus dictus vas electionis:) *necessaria domui Saluatoris. Petra ad firmitatem ne labantur sustentat populos: vas ad custodiam ne tententur operit Christianos.* At disputatores hodierni, cum eiusmodi locutiones obseruant in scriptis Patrum; non tanquam figurata dicta, impropria & hyperbolica volunt eas intelligi: verũ simpliciter vt verba sonant. Qua de re plura inferius erũt dicenda, ad annũ 35.

Sequitur statim apud Ambrosium; *Recte consortium meretur nominis, qui cōsortiū meretur & operis.* Alludit ad locum Pauli, 1. Corinth III. 9. vbi de se & aliis Apostolis scribit, Θεοῦ ἐσμὲν συνεργοὶ, *Dei sumus adiutores*, vt est in vulgata. Si teste Paulo, omnes Apostoli Deo cooperantur, quid miramur dici idem heic de Petro? Proxima verba supplenda sunt ex Paulo, quem iterum imitatur, & dicendum: *nec Petrus qui ponit fundamentum est aliquid, nec Paulus qui plantat, sed Dominus qui incrementum dat.* vel vt habent editiones Augustini, *incrementat.* ὁ αὐξάνων Θεός. Varro Rerum diuinarum, *grandire* eo sensu posuit. *cum aut humus seminari incipere non possit, aut recepta non reddat, aut edita grandire nequeat.* Pauli sententia diuina est; ne iis quidem ignota, quos nulla melior lux præter naturalem illustrabat. Nam Homerus eodem verbo vsus, cum ferme idem diceret.

Ὅς οἱ πολλὰ κάμῃσι· Θεὸς δ' ἐπὶ ἔργον ἀέξῃ, hoc est, *Hic operi intendat: Deus ast operi benedicat.* Subiicit postremo Baronius, ex eodem, vt ait, Augustino: est vero illius sermonis obscurus auctor & incertus: vt multum caussam adiuuare eius testimonium nequeat. *Dignus certe, qui ædificandis in domo Dei populis, Petrus* (scribendum *Petra*) *esset ad fundamentum, columna ad sustentaculum, clauis ad regnum.* Trium quæ in hoc testimonio tribuuntur Petro, primum è Matthæi 16. 18. est depromptum: alterum ex ea ad Galatas, II. 9. tertium habetur Matthæi 16. 19. quibus in locis non de solo agitur Petro, sed & de aliis Apostolis. At quo sensu dicatur Petrus *petra, columna* & *clauis*, non exponit ille auctor. Quare eius testimonio vti; id vero nihil aliud est, nisi operam ludere. Subiicitur mox locus Tertulliani è lib. 4. contra Marcionem, capite 13. tam alienus à proposito, vt vix abstineam quin dicam cum veteri poeta, καὶ γὰρ ἂν πέτρου φύσιν σύγ' ὀργάνειας, hoc est, *tu vel lapidi bilem moueas*, quis enim tam patiens, cui non bilem cieat hæc, vel supinitas, vel nescio quid dciam? Eo loco Tertullianus probat, Christum noui Fœderis Deum, esse eundem, qui in veteri Testamento proditur, quod negabat Marcion. Inter cætera argumenta, affert mutatum Petro nomen, vt olim Abrahamo & aliis; deinde, cur Simon Petrus fuerit dictus, potius quam alio quo nomine, rationem affert; quia Christus charissimo sibi discipulo nomen communicauerit suum, quod iam olim à Prophetis ipsi fuerat tributum. petram enim siue lapidem, appellatum esse Christum ab Isaia. Vnde sequitur non male, Christum qui narratur in Euangeliis, eundem esse de quo Isaias. Hæc mens Tertulliani, clara, perspicua & certa. at quid hoc ad rhombum? Nemo enim dubitat Petrum relatione ad Christum, & per nominis quod proprie Christo congruit, participationem, dictum fuisse Petrum, vel etiam petram. quare ἀέρα δαίρει, hoc est, *aerem flagellat*, Baronius, & funem ex arena nectit. Basilii, Hieronymi, Leonis testimonia commodius expendentur in anno trigesimo tertio, cum aliis eiusdem argumenti. Nunc audiamus miram subtilitatem. Ait: *Cum itaque Petrus petra, vt & Christus petra, dicatur: hac ratione dici potest nomen Petri deriuatum à Christo, non tamen deriuatiuum nominis Christi.* Quid sibi ista velint si dicam me intelligere, mentiar. Inimici mei, perditissimi hæretici, parricidialis doctrinæ magistri, Græculi Cretenses, & id genus nebulones, Grammaticum me, postquam incaluerunt, solent appellare: ego vero fateor, non tantos in ea arte progressus me fecisse, vt hanc Baronianam subtilitatem, an futilitatem, possim capere. Illud satis capio: admodum fuisse illum sollicitum, ne videatur Petrus παρωνύμως, hoc est: *denominatiue*, dici à petra Christo. Hoc illi parum esse honestum Petro videbatur; ac fortasse etiam contumeliosum iudicabat. Et sane, si Petrus Ecclesiæ est primarium fundamentum, vt pronuntiat Baronius tot locis, non minus petram illum esse oportet, quam Christum ipsum. Sed nos iam diximus non semel, hanc sententiam cum immani blasphemia

esse

esse coniunctam, si quis putet & Christum & Simonem eadem notione posse petram appellari. Certe aut nesciuit Baronius, quæ vis sit appellationis Petræ, quam nos probaturi sumus proxime accedere ad nomen admirabile Tetragrammatum; aut ipsa religionis Christianæ prima elementa vir tantus ignorauit. Ne illud quidem intelligo, subiectus Hieronymi locus ad propositum quid faciat: tantum video trahi violenter ad Petrum, quæ de Ecclesia dixit Hieronymus. Attende Lector & iudica. Ille Pater in prima verba capitis 42. Isaiæ, de Ecclesia Christi loquens; *Denique*, ait, *nequaquam vocabitur Hierusalem & Sion, sed nouum nomen accipiet quod ei Dominus imposuerit, dicens ad Apostolum Petrum, Tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam; & portæ inferi non praualebunt aduersus eam. Quod vocabulum à nomine Domini deriuauit, vt dicatur dominicum.* Et Propheta eo loci de Ecclesia loquitur, non de Christo; & interpretem quoque Hieronymum de eadem sentire, cum res arguit, tum ex eius verbis est clarissimum. Sed Baronius vt illa posset ad Petrum referre, malo exemplo, primis verbis sententiam mutilauit. Sensus est: Olim Ecclesiam Iudaicam esse appellatam Sion & Ierusalem; at Christi Ecclesiam, quam ipse ædificaturum se promisit Petrum alloquens, non amplius Sion aut Ierusalem fore appellandam, sed Dominicum, tanquam opus manuum Domini. Quis fando vnquam audiuit, Petro nomen fuisse Dominico? hanc tam absurdam, tam falsam sententiam Baronio probatam esse, nemo satis queat mirari. At Ecclesias primi Christiani vocabant Dominica & Κυριακά: vnde mansit appellatio apud Anglos *Church*. Cyrillus Ierosolymitanus, catechesi 18. κἄν ποτε ἐπιδημῇς ἐν πόλεσι, μὴ ἁπλῶς ἐξέταζε ποῦ τὸ Κυριακόν ἐστι· καὶ γὰρ αἱ λοιπαὶ τῶν ἀσεβῶν αἱρέσεις Κυριακὰ τὰ ἑαυτῶν σπήλαια καλεῖν ἐπιχειροῦσι. *Si quando in vrbem aliquam veneris, ne simpliciter inquire vbi est Dominicum: nam & reliqua impiorum secta suas speluncas Dominica contendunt nominare.* Concilium Neocæsariense, canone quinto: Κατηχούμενος εἰσερχόμενος εἰς τὸ Κυριακὸν, ἐν τῇ τῶν κατηχουμένων τάξει στήκῃ, hoc est, *Qui adhuc in rudimentis religionis Christianæ instituitur, Dominicum ingressus, in loco catechumenorum subsistat.* De Dominico aureo Antiocheno, lege B. Athanasium in Apologia ad Imperatorem Constantium, & Baronii Annales in anno Domini CCCXXVI. 65. & alibi. Proprie κυριακὸν est liturgia, ἡ μυστικὴ εὐλογία, missa. *dominicum celebrare*, κυριακὸν τελεῖν, pro rem sacram facere, sæpe in Actis Martyrum, vt in iis, quæ describit Baronius in anno CCCIII. 46. κυριακὸν igitur absolute dictum, pro κυριακὸν δεῖπνον, *celebrare dominicam*, pro celebrare cœnam Domini. Desumpta enim appellatio è Paulo, 1. Corinth. XI. 20. Hippolyti locus, οὐδὲν πρὸς ἔπος, hoc est, *nihil facit ad propositum.* Quo sensu dicatur Petrus Princeps in Græcorum versionibus, vt in hoc loco Hippolyti; quo item apud Patres Latinos, inferius erit expendendum.

XVIII. Optati error, confundentis vocem Syriacam Κηφᾶς, *cum Græca* κεφαλή, *& stupor tuentium hodie tam ineptum commentum. Decretalis Anacleti tacite Baronio damnata. Vigilij & Innocentij III. hallucinationes. Hebraicæ voces accommodari etymologiæ Græcæ possunt: argumenta vero ab etymo falso in re controuersa duci non possunt. An verba Interpretum sacrorum eodem pacto censeri debeant à Spiritu S. profecta, vt quæ sunt in origine Hebraica aut Græca.*

ANNVS XXXI. Num. XXVI.

AT quæ sequuntur, quis adeo Stoicus, qui legat sine indignatione? quis tam Crassus, qui sine risu? Iam posuit Baronius Petrum primarium fundamentum domus Dei, idque eo argumento probatum est,

quia sit appellatus à Domino Cephas. Ecce aliud oraculum: Petrus est caput Ecclesiæ, quia Optatus Mileuitanus dixit lib. II. *Apostolorum caput Petrus; vnde & Cephas appellatus est.* Hoc quia facere ad stabiliendam omnipotentiam Romanam videtur, placet Baronio, & vt solidum probatur. Paullo ante diuinus vir Augustinus, quia veram Ecclesiæ petram constituebat Christum, non autem Petrum; vt sermonis Syriaci imperitus & rusticus Africanus traducebatur. Obsecro, quæ hæc iniquitas est? Audebit aliquis B. Augustinum propter sententiam verissimã reprehendere: & negabit idem Optatum reprehendendum pueriliter errantem? Africanus, inquit, erat Augustinus, & Syriacæ linguæ gnarus. Ferat igitur & nos idem meliore iure dicentes: Africanus erat Optatus, Hebraici & Syriaci sermonis prorsus imperitus; Græcæ quoque linguæ, vt videtur, omnino rudis: nam si vel primis rudimentis Hellenismi fuisset imbutus, nunquam dixisset κηφᾶς hoc est *petra*, deduci à κεφαλὴ, h.e. *caput*: qui error est plus quam puerilis, & omnes ineptias superat, quę in hoc genere leguntur, vel in Rationali Durandi, vel apud Zachariam Chrysopolitanum, vel in Legenda aurea, siue Lombardica historia Iacobi de Voragine, Archiepiscopi Genuensis, sane facetissimæ. Adde, quod futilissimæ assertioni coniunctum esse crimen impietatis, non sine caussa contendat aliquis: dicere enim nomen Cephas significare caput, quid aliud est, nisi imperitiam vel mendacium B. Iohanni obiicere, cuius expressa verba sunt, I. 43. ὃ ἑρμηνεύεται Πέτρος, *cuius vocis Cepha interpretatio est Petrus.* Si fidem Iohanni Euangelistæ habuit Optatus, quid oportebat illum aliam interpretationem comminisci? Sed nos Optato, viro de Ecclesia Dei bene merito, facile ignoscimus: neque vero ita insanimus, vt propter linguarum ignorationem, vllius Sanctorum Dei viuentis gloriam vlla ex parte velimus imminutam. Baronius vero grauissima reprehensione dignus, qui vt hodiernæ ambitioni seruiret, hallucinationem Optati, (si tamen Optati sunt illa verba: non enim desunt viri graues, qui insititio glossemate corruptum fuisse Optati textum contendant:) propter honorem antiquis Patribus debitum, dissimulandum, ventilare & in argumentum rei maximæ trahere non erubuit. Bellarminus vero, qui editione Hebraicæ Grammaticæ, aliquam eius linguæ peritiam est professus, multo etiam grauius peccat, hoc argumentum afferens in suis disputationibus, quam Baronius. Quod ait Baronius, primo omnium Patrum Latinorum eius argutiolæ venisse in mentem, Optato Mileuitano; si à sciente & prudente scriptum, ingenuitatis laudem meretur. Tacite enim decretalem Anacleti Papæ damnat Baronius, pro qua Turrianus & eius farinæ scriptores multi tanquam pro aris & focis, dimicare solent. Ea est decretalis tertia, in qua exponitur vox Cephas *caput*, & *principium*. quæ verba aut scriptor eius decretalis desumpsit à Vigilio Papa; aut ipse Vigilius è falsa decretali Anacleti. In anno Christi DXXXVII. describitur in his Annalibus epistola Vigilij, in qua sunt hæc verba: *Quoniam licet omnium Apostolorum par esset electio; B. tamen Petro concessum est, vt ceteris praemineret: vnde & Cephas vocatur, quia caput est, & principium omnium Apostolorum,* Sed bene est, quod etiam Baronius fatetur, Vigilium cum illa scriberet, spurium atque illegitimum fuisse Pontificem: alii vero scriptores antiqui, etiam hæreticum appellant & schismaticum. Verum & alii Papæ præter istos idem dixerunt. Innocentius vero III. etiam mysterium grande in eo inuenit, libro Mysteriorum I. capite 8. *Licet*, ait, *Cephas secundum vnam linguam interpretetur Petrus, secundum alteram tamen exponitur caput. Nam sicut caput habet plenitudinem sensus; cetera vero membra partem recipiunt plenitudinis: ita ceteri sacerdotes vocantur in partem plenitudinis; sed summus Pontifex assumptus est in plenitudinem potestatis.* En nugas, en ineptias, en cæcitatem illorum temporum. Illud vero intolerabile, quod ex.o.em suum Baronius

nius mox auctoritate viri maximi, Gregorii Nazianzeni it defensum. Quippe etiam illum vocem Hebraicam *phase* in Græcam πάσχα sciuisse mutatam, & mysterium tamẽ eius vocis explicuisse. Gregorius homilia εἰς τὸ ἅγιον πάσχα, hoc est, *in sanctum pascha*, originem huius dictionis ex Hebraica lingua repetit, & docte exponit: deinde quomodo vox peregrina mutatione aliquot literarum, facta sit Græca, vere obseruat. Non dicit Gregorius, licere in seriis disputationibus pueriles hallucinationes pro solidis argumẽtis venditare, quod facit hoc loco Baronius. Ferimus igitur, si quis Patrum Hebraici sermonis rudis, pascha deduxit à πάσχειν, h. e. *à patiendo*, quod est pati, & piam inde doctrinam elicuit: Baronium & Bellarminum non ferimus, & nullo pacto ferendos esse pronuntiamus, Cephæ nomen à κεφαλή deducentes; non adeo, vt B. Petrum extollant, cum Christo iam regnantem: verum vt ad stabiliendam Papæ Ro. omnipotentiam sibi viam muniant: artes enim illorũ nouimus, & scopum probe tenemus: cuius Lectorem Baronij semper oportet meminisse. De disputatione Origenis super vocibus πρῖνος & σχῖνος in historia Susannæ, q̃d docti sentiãt, nõ est huius loci exponere. Addit postea: *In diuina Scriptura nomina siderũ nõ secũdũ voces Hebraicas, sed secundum Græcam nomenclaturã sunt posita.* Equidem versionem Latinam librorum sacrorum esse Scripturam diuinam agnosco: & de hoc vel dubitare inexpiabile nefas censeo. Si quid tamen in Latina interpretatione reperiatur à veritate Hebraica vel Græca alienum; id ego diuinam Scripturam esse dicendum non existimo: neque doctissimus Hieronymus olim existimabat, qui tãtum sudauit, vt in Latinis codicibus essent eadem omnia atque in Hebraicis & Græcis. Idẽ Hieronymus alibi negat, se habere pro Apostolica veritate, quod in Latina versione habetur, in Græcis non habetur, aut aliter habetur. Locus est in libro priore Aduersus Iouinianum, dignus quem adscribam. *Nunc*, ait, *illud breuiter admoneo; in Latinis codicibus hunc locum ita legi, Diuisa est virgo, & mulier. Quod quanquam habeat suum sensum, & à me quoque pro qualitate loci sic edissertum sit; tamen non est Apostolicæ veritatis.* Præterea, inter Latinam versionem, omnesq; alias, & Hebraicum V. T. Græcum N. T. textum, hoc discriminis, opinor, statuendum est: quod in his & res & verba immediate à Spiritu Sancto sunt profecta, qui Prophetis & Apostolis atque Euangelistis & quæ scriberent, & quomodo scriberent, suggerebat: in versionibus fidelibus doctrina est à Spiritu Sancto, verba ab hominibus: qui etsi Spiritus Sancti auxilio vsi; non tamen eo pacto, neque eadem mensura cum Prophetis & Apostolis. Quare si quis me roget, an Spiritus Sanctus, Arcturi, Orionis, & Pleiadum meminerit: cum hac distinctione equidem respondebo: verum id est, siderum illorum extare in Scripturis mentionem. Fere enim inter doctissimos interpretes veteres & recentiores conuenit, עש *Hasch* esse sidus illud quod Græcis & Latinis Arcturus dicitur, & Bootes: כסיל *Cesil* quod illi Orionem: כימה *Cimah* quod Pleiadas nominar: at nominum ipsorum non meminisse. Baronium & sensisse aliter & locutum esse, mirum non est: nam & illi & aliis hodie multis, conturbato veræ Theologiæ, atque adeo ipsius naturæ ordine, authentica esse desierunt, quæ olim erãt; & authentica facta sunt, quæ olim nõ erant. Turrianus, cuius mentio sequitur, ex illo genere hominum erat, qui contra Nouatores, vt ipsi appellant, noua dogmata, & fabulas quoque nouas defendere malunt, quam veritati vel semel manus dare: homo, cuius eruditionem citius laudaueris, quam iudicium. Quid dico iudicium? Appello confidenter omnes eruditos partium illarum viros; quos non dubito, Turrianum habere ostentui, tanquam perfectissimum exemplar ἀκρισίας, hoc est, *iudicii imbecillitatis*, temeritatis, audaciæ & inanissimæ vanitatis.

XIX. Architriclinus quis. Locus ex Ecclesiastico vindicatus à falsa & inepta Maldonati interpretatione.

ANNI XXXI. Num. XXXI.

IN historia miraculi, quod fecit omnium primum Christus in Cana, quis sit qui dicitur Architriclinus, eruditi interpretes rectè dudum exposuerunt. Nec displicet, quod docti viri obseruarunt, eas ministerii partes obiisse architriclinum, quæ fuerunt apud veteres Græcos ἐλεάτρε, hoc est, *œconomiæ totius præfecti*; cuius munus describitur ab Athenæo libro quarto. Affine fuit officium eius, qui dicebatur in aulis Regum ἀρχιοινοχόος, *pincernarum magister*, siue *primicerius*: qui titulus Iolao tribuitur in vita Alexandri apud Plutarchum. Maldonati Iesuitarum virulentissimi, error est ridiculus, existimantis describi officium architriclini in Ecclesiastico, initio capitis XXXII. Homo tam virulentus, & tam acerbus alienorum scriptorum censor, priuatum ministerium nesciuit distinguere à dignitate & honore publico. Ait auctor Ecclesiastici, ἡγούμενόν σε κατέστησαν, *Ducem* vel *magistratum constituerunt te*, nempe ciues tui: non autem conuiuæ architriclinum, vt ait scriptor maledicus: cuius crassam ignorantiam confutant proxima verba, μὴ ἐπαίρου, *ne efferaris*, noli superbire: scilicet architriclini ea dignitas est, vt metuendum sit, ne animos è ministerio sumat aduersus illum, cui operam addixit suam. Neque vero conuiuæ architriclinos creant, sed solus paterfamilias. Cur igitur numero multitudinis dixisset κατέστησαν; potius enim dicendum erat, κατέστης, *creatus es*, vel simile quid. Sequitur, γίνου αὐτοῖς, ὡς εἷς ἐξ αὐτῶν: *gere te erga illos, quasi esses vnus ex illis*, nempe à quibus dignitatem accepisti. etiamne hoc magistro pincernarum conuenit? vbi mens illius conuitiatoris? φρόντισον αὐτῶν, καὶ οὕτω κάθισον. hoc est: priusquam sedeas, aut tibi quietem indulgeas, cura negotia illorum qui te promouerunt; ciuium, inquam, à quibus dignitate es auctus. Mox coronæ meminit, quæ benemeritis de Repub. olim dari solebat. Ad eum morem auctor alludit; sicut nonnulla alia in eo dicuntur, cum manifesta allusione ad ritus Græcorum potius, quam Iudæorum. Maledicus Maldonatus refert ad apophoreta, quæ discedentibus è conuiuio dari solita: ineptissime, absurdissime, imperitissime. conuiuis enim illa donabantur, non architriclino. Non etiam assentior Gaudentio Brixiano; qui verbis à Baronio allatis, architriclinum confundit cum præfecto morum; qui in nonnullis ciuitatibus publice apponi solitus conuiuiis in solemnioribus epulis. Hunc fuisse morem Iudæorum, quod ait Gaudentius, fando se accepisse, nusquam legere memini: de Atheniensibus id narrant Græci, & οἰνόπτας, quasi *vini inspectores* dicas, illos minutos magistratus appellant: dicti sunt etiam ὀφθαλμοὶ, *oculi*. Athenæus libro X. Ἀρχὴ ἐστὶν οἱ οἰνόπται παρὰ Ἀθηναίοις· οἱ δὲ οἰνόπται οὗτοι ἐφεώρων τὰ ἐν τοῖς δείπνοις, εἰ κατ' ἴσον πίνουσιν οἱ συνόντες· καὶ ἦν ἡ ἀρχὴ εὐτελής, ὡς ὁ ῥήτωρ φησὶ Φιλῖνος· ὅτι τρεῖς ἦσαν οἱ οἰνόπται· ἐκάλουν δέ τινες τούτους καὶ ὀφθαλμούς. *Oenopta, magistratus quidam erant apud Athenienses: Isti autem Oenopta obseruabant quæ fiebant in cœnis, siue epulis: an conuiuæ in bibendo æqualitatem seruarent. & erat magistratus vilis, teste Philino rhetore: qui tres ait fuisse. à nonnullis vocantur Oculi.* Syrus vertit, ריש מסבא ὁ ἐπὶ τοῦ συμποσίου. siue ὁ ἐπιστάτης, præfectus conuiuio. De voce *Triclinium* apud Iudæos dicimus ad annum 34.

XX. Errores Nicephori Callisti circa miraculum in Cana factum. Simon Cannites, siue Zelota.

ANNI XXXI. Num. XXX.

TRaditionem de Iohannis Baptistæ nuptiis in Cana, (cuius auctorem facit Hieronymum Dionysius Carthusianus, Cómentariis in Iohannem, magno errore) certis argumentis confutat Cardinalis Baronius. Esset vero eius disputatio erudita amantibus veritatis gratior, si in extremo Nicephori

cephori

ceptiori Callisti vel omnino mentionem nullam fecisset, vel errorem illius castigasset potius, quam vllo assensus genere confirmasset. Narrat Nicephorus tanquam rem certam, Simonis Cananaei fuisse has nuptias, quas primo suo miraculo Dominus decorauit. Nimirum id ille colligebat, vel alii, à quibus accepit, ex ipso istius Simonis cognomine. Sed nemo nescit illud cognomen apud Matthaeum 10. 4. Κανανίτης vel Κανίτης, non esse ἐθνικὸν, hoc est, *nomen gentis, seu à patria illius*, verum professionis potius aut pietatis & zeli elogium: cuius interpretamentum posuit Lucas 6. 15. ὁ Ζηλωτὴς, hoc est, *aemulator*, itaque euersum est fundamentum eius opinionis, quam secutus est Nicephorus. De cuius viri iudicio in tractandis sacris historiis, vel ex eo potest abunde constare lectori, quod ibidem de hoc Christi miraculo scribit. Nam ait: *ex occultis incertisque botris vinum esse factum:* ἐξ ἀδήλων καὶ ἀφανῶν βοτρύων οἶνος ἐγένετο: ita ille peruersa interpretatione sua Christi miraculum verum & vere admirandum vertit in ludicram praestigiatoris alicuius θαυματοποιΐαν. Nam vbi miraculum, si ex vuis expressum est vinum? at contra Euangelista, qui τὸ ὕδωρ οἶνον γεγενημένον, aquam in vinum fuisse versam, disertis verbis confirmat. & iterum 4. 46. ἐποίησε τὸ ὕδωρ οἶνον, hoc est, *aquam in vinum conuertit.* Humbertus Episcopus Syluae candidae in disputatione contra Graecos: *Voluit Dominus, certi mysterii gratia, prius aqua hydrias à festi ministris vsque ad summum impleri; & post solo nutu suo mirabile vinum fieri. In quo prouido Redemptoris nostri facto, dicimus aquam, non substantiam suam, sed qualitates, id est, saporem & colorem, & si qua sunt huiusmodi, permutasse.* Nicephorum male sensisse de hoc miraculo, nolim dicere: at locutum esse de re tanta incautius, res arguit.

XXI. *Locus Isaiae apud Septuaginta Interpretes expenditur, & emendatur. Cana, non vnius oppiduli nomen.*

ANNI XXXI. Num. XXXII.

Miraculum conuersae aquae in vinum ab Isaia Propheta fuisse praedictum, obseruat Baronius: sed recte monet, *secundum Septuaginta duos Interpretes.* Nam Hebraica veritas, & vulgata versio Romanae Ecclesiae, in eum sensum trahi non possunt. de Graecis quoque potest merito dubitari. Legitur sic initio cap. IX noni: Τοῦτο πρῶτον, ταχὺ πίε, ταχὺ ποίει, χώρα Ζαβουλὼν, ἡ γῆ Νεφθαλείμ, hoc est, *Hoc primum, cito bibe, cito fac, terra Zabulon, terra Nephthalim.* Latina interpretatio fidelius Hebraica expressit: *Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & terra Nephthalim.* Pro vnico verbo Hebraicae veritatis: הקל *hekal*, ἐκουφίσθη, *sublevata est*, quatuor habentur in Graecis: ταχὺ πίε, ταχὺ ποίει. Diuersitatis huius ratio haec est: Pro הקל *hekal*, mutatis punctis legerunt הקל *hakel*, κουφίσθηθι, hoc est, *subleuare*, & verterunt ταχὺ ποίει; *cito fac*: cuius loco librarius scripsit ταχὺ πίε, *cito bibe.* deinde vtraque lectio in contextum, vt fit, est recepta: idque iam olim: nam & Hieronymi tempore, & Cyrilli, vt ex eorum lucubrationibus apparet, ita legebatur. Vox πίε, *bibe*, cuius nullum omnino vestigium est in origine, occasionem sine dubio praebuit existimandi, loqui hic Prophetā de miraculo in Cana facto: quum praesertim certo constaret, ex Matthaei 4. 15. sequentia verba illustrem de Christo prophetiam continere. Sed Cana oppidulum, in quo miraculum est factum, neque ad Zabulonios, neque ad Nephthalitas pertinuit; verum ad tribum Aser, si credimus Eusebio & Hieronymo in Locis Hebraicis. Apud vtrunque horum tria oppida aut vici recensentur eiusdem nominis, sed tribuum diuersarum. Hieronymi verba sunt in promptu. Eusebiana adscribam hic, quia nondum eius liber est editus. Κανὰ φυλῆς Ἐφραΐμ, Κανὰ φυλῆς Μανασσῆ, Κανὰ ἕως Σιδῶνος τῆς μεγάλης. (sunt

verba è libro Iosua 19. 28. κλήρȣ Ἀσὴρ· ἐν ᾗ ἐστι τὸ Κυρίȣ ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησȣ̃ς Χριςὸς τὸ ὕδωρ εἰς οἴνȣ φύσιν μετέβαλεν. ἐν τεῦθεν ἦν καὶ Ναθαναήλ, hoc est, *Cana tribus Ephraim, Cana tribus Manasse, Cana vsque ad Sidonem magnam sortis Aser: in hac Dominus & Deus noster, Iesus Christus aquam in vini naturam conuertit: inde etiam oriundus erat Nathanael.*

XXII. Vinosi fontes noti ante miraculum in Cana. Isodus fons Arabiæ. Plinij locus de fonte Aradi. Διὸς τεκνώσια. *Festa Bacchi mense Ianuario apud Græcos.* Λεναιὼν. *Lyncestis aqua. Acidulæ.*

ANNI XXXI. Num. XXXIII.

OBseruatio Epiphanii super vinosis, prorsus est admirabilis. Non enim dubitamus, virum sanctissimum ea retulisse in literas, quæ sibi certa fide essent comperta. Sed in illis quæ attexit de suo scriptor Annalium, nonnulli occurrunt animaduersione digna. Nam quod ait, nullum se legisse auctorem, qui ante Dominum nostrum vixerit, fontium vinum scaturientium, mentionem facientem; non meminerat vii πολυμαθεστάτȣ, hoc est *eruditissimus*, aliquando sibi lectum, opinor, Vitruuium, æqualem Augusti scriptorem; cuius verba sunt libro 8. capite 3. *Sunt etiam fontes vti vino mixti; quemadmodũ est vnus Paphlagoniæ ex quo etiam sine vino potantes fiunt temulenti.* Plinius quoque, libro 31. capite secundo auctor est, ab Eudoxo & Theopompo scriptoribus antiquissimis, quosdam fontes memoriæ esse proditos, qui bibentes inebriarent: quãquam ipse Plinius alios effectus illis aquis attribuit. Lego etiam in Eclogis Sotionis vetusti scriptoris, & qui vetustissimos laudat auctores; fontem in Arabia fuisse nomine Isodum, in quem si quis heminam vini infunderet, totus fons euadebat κρᾶμα, hoc est vinum dilutum, quale vulgo bibi solebat. Ἐν Ἀραβίᾳ inquit, ἐςὶν Ἴσοδȣ κρήνη, ᾗ τις κοτύλης οἴνȣ ἐμβληθείσης κιρνᾶται, καὶ πρὸς τὴν πόσιν εὔκρατος γίνεται, hoc est, *In Arabia Isodus fons est, qui, hemina vini infusa, cum vino ita miscetur, vt ad potandum bene temperatus efficiatur.* At fons ille Andri insulæ, quem ex Plinio commemorat Baronius, an referri debeat in censum eorum miraculorum, quæ post miraculum in Cana factum, primum extiterunt, vehementer dubito. Nam ipsum fontis nomen *Diostecnosia* (ita enim scribendum) antiquitatem eius miraculi veri, an falsi, videtur arguere: quod stulta antiquitas existimans esse monumentum Liberi Patris à Ioue geniti, Διὸς τεκνώσια nuncupauit. τεκνȣ̃ν & τέκνωσις de liberorum procreatione, etiam cum de Diis agitur, vsitatissima Græcis verba. Athenæus lib. 9. μυθολογȣ̃σιν ἐν Κρήτῃ γενέσθαι τὴν Διὸς τέκνωσιν, hoc est, *fingunt in creta Iouem liberos procreare.* Inde igitur Διὸς τεκνώσια. Neque vero Nonis dumtaxat Ianuariis, vinum ex illo fonte manabat, vt putauit Baronius; sed *statis diebus septenis*, ait Plinius libro 31. Mense autem Ianuario multas Græciæ ciuitates aliquot dies in Bacchi honorem agitasse, testantur Græci Grammatici; qui eam caussam afferunt, cur Ianuarius Lenæon fuerit appellatus. Sic illi: Λεναιὼν ἐςὶν ὁ Ἰανȣάριος ἐκλήθη δὲ οὕτως, ἐπειδὴ τῷ Διονύσῳ τῷ τῶν ληνῶν ἐπιςάτῃ ἐτέλȣν ἑορτὴν τῷ μηνὶ τȣ́τῳ τὴν Ἀμβροσίαν ἐκάλȣν, hoc est, *Lenæon est Ianuarius: hic autem vocatus est ita, propterea quod Baccho torcularium præsidi hoc mense festum celebrant, quod Ambrosiam appellabant.* Male etiam in hoc album refertur Lyncestis aqua, Vitruuio, Sotioni, & aliis antiquissimis Græcorum scriptoribus commemorata. Adde quod, licet illi Tertullianus vinosum venam attribuat; & cum ipse aduersus Valentinianos, tum etiam Plinius, scribant ebrios efficere; Græci tamen illam aquam inter ὀξιζȣ́σας & Latini inter acidulas referunt; quo sapore aquas à vinosis distinguunt iidem. Etiam olim multis locis venas eiusmodi fuisse obseruatas, ostendunt ista Vitruuii. *Item sunt nonnullæ acidæ venæ fontium, vt in Lyncesto; & in Italia, Virena, Campana Teano, aliisque locis pluribus.*

XXIII. Ostenditur Iosephi historiam non pugnare cum dicto Iudaeorum, de Templo annis quadraginta sex aedificato.

ANNI XXXI. Num. XXXVIII.

Mira fluctuatio Baronii, in quaestione de illis quadraginta sex annis, aedificationi Templi impensis, quorũ mentio habetur, Iohannis 2.20. Iosephũ, quod solens facit, accusat, mox eundẽ excusat, iterumq; accusat; deniq; vbi pedem figat πάγιως, vix ac ne vix quidem stationem inuenit. Melius tamen ille, quam Beroaldus, Serarius, & illi omnes, qui Iosephi historiam de instaurato ab Herode templo in augustiorem formam, sane quam impudentissima audacia mendacii accusare sustinent. Melius item quam illi, qui ad secundam Templi structuram, post reditum à captiuitate, Euangelistae verba referunt. Quod vt euincat maledicus Maldonatus, prolixa verborum & argumentorum congerie, id vnum assecutus est, vt se & lectores suos frustra fatigaret, remque per se non satis expeditam, magis magisque impediret, atque inuolueret. Res ita habet; quod iam ante nos Iosephus Scaliger ὁ μακαρίτης, hoc est, *piae memoriae*, indicauit. Herodes anno regni sui decimo octauo, consilium suscepit condendi noui Templi, fuisse eum regni Herodis 18. scribit Iosephus, libro Originum 15. capite 14. nos autem intelligimus annum aditi ab eo regni: quod etiam certis aliquot argumentis, ex ipso Iosepho petitis possemus probare, si in huiusmodi quaestionibus vellemus immorari. Quod igitur Belli Iudaici libro primo, capite 16. scribitur Herodem anno 15. regni sui Templum instaurasse: librarii mendum est, & corrigi ex hoc loco debet. Neque aliquem moueat, quod etiam Ruffinus ita legit; nam de vetustate mendorum in Iosephi codicibus satis ante disseruimus. Verum quidem est, Iosephum annos regni Herodis bifariam numerare, à delato & adito: & aditi regni 15. esse 18. delati. Sed hanc rationẽ conciliandi haec duo loca, cum propter alia non probo; tum maxime propter hunc Iohannis locum. Optime enim cum Iosephi calculo Euangelistae conueniet, si ponamus, vt scribitur in 15. Originum, anno 18. postquam Herodes regnum adierat, captis Ierosolymis, consilium ab illo esse susceptum nouae aedis aedificandae. Erat is annus Iulianus 26. vel 27. nam aditi ab Herode regni annus primus in Iulianos nonum & decimum incidit. Scribit autem Iosephus, prius Templum ab Herode fuisse dirutũ, & noua fundamenta posita operis noui, vt verisimile sit, vel propter hanc caussam, vel propter lapidum & materiae praeparationem, vnum saltem annum lapsum prius esse, quam iacerentur Herodiani Templi fundamenta. Atque hoc Iosephus clare satis indicat; qui initio capitis 14. libri 15. Originum, scribit, Herodem anno regni 18. ἐπιβαλέσθαι, id est, proposuisse animo Templi instaurationem, postea addit, quanta cum difficultate suum hoc consilium Iudaeis probarit Herodes; postquam illis promisisset οὐ πρότερον καθαιρήσειν τὸν νεών, ἢ πάντων αὐτῷ τῶν εἰς τὴν συντέλειαν παρεσκευασμένων: *non prius se Templũ fore demoliturum, quam parata haberet omnia ad eiusdem perfectionem necessaria.* Tanti operis apparatum anni vnius, minimum, desiderare spatium, nemo prudens negauerit. Quum praesertim scribat Iosephus, illo temporis interuallo Leuitas edoctos fuisse artes fabriles, vt illorum opera Templum construeretur. ἱερέων, ait, τὸν ἀριθμὸν α (χιλίους) ἱερατικὰς ὠνησάμενος στολάς, καὶ τοὺς μὲν διδάξας οἰκοδόμους, ἑτέρους δὲ τέκτονας, ἥπτετο τῆς κατασκευῆς, hoc est, *Cum sacerdotibus mille numero sacerdotales stolas emisset, & alios quidẽ artem aedificandi, alios lignariam docuisset, Templi structuram capessebat.* Igitur anno 19. regni Herodis cum ete Iuliano 28. cepit noua moles Herodiani Tẽpli aedificari. Adde annos quadraginta sex, peruenies ad annũ Iulianũ septuagesimũ quartũ, qui fuit 15. imperii Tiberiani: quod erat demonstrandũ. Et si ita ũt scribit Iosephus p. 485 Herodianum Templum mensib. octodecim fuisse aedificatũ; cõnexa

autem ædificia annis octo: certum est tamen ex eodem auctore, continuatum fuisse opus structuræ illius per multos annos: adeo vt vltima illi ædificio manus non fuerit imposita ante annum Christi Dionysianum 56. quadriennio ante exscidium Ierosolymorum; vt narratur Iosepho, libri 20. capite octauo, pag. 621.

XXIV. Reijcitur falsus Euodius, & falsa eius historia, de Petro à Christo baptizato.

ANNI XXXI. Num. XL.

REpetere hic cogor, quod iam ante probaui ad Baronianum Apparatum: Euodium illum, ex cuius epistola, Lumen, inscripta, (nemini veterum nota, vt & Baronius fatetur in anno LXXI.) quædam describit Nicephorus Callistus, libro II. capite III fictitium esse quendam Euodium; non autem, vt putauit Nicephorus, illum Apostolorum discipulum, primum Antiochenæ Ecclesiæ post Petrum Episcopum, cuius etiam Ignatius meminit. Quod igitur ex eo affert Baronius, solum Petrum à Christo fuisse baptizatum, ceu falsum cum auctore falso debet reiici. Nam si Euodius ille antiquus hoc memoriæ prodidisset, vir cum primis ἀξιόπιστος, hoc est, *fide dignus*; non dubitassent proximorum seculorum homines, an Apostoli, & nominatim Petrus, vel à Præcursore Christi, vel ab ipso Christo fuisset baptizatus, vel à neutro. tot enim fuerunt ea super re diuersæ sententiæ. Tum aũt illud ἐναντιοφανὲς, h. e. *apparentẽ contrarietatem*, in verbis Ioannis 3. 22. *Christus baptizabat*; & 4. 2 *Christus non baptizabat ipse*, Tertullianus, Chrysostomus, Cyrillus, Augustinus sic soluũt, vt posteriorẽ locũ velint prioris esse interpretamentũ: ita vt reuera neminẽ baptizauerit Dominus noster. Si de Petro, à Christo baptizato constans aliqua in Ecclesia seruata esset traditio; cur è tot Patribus, qui de his egerunt, ne vnus quidem est repertus, cui hoc esset notum? aut quare Augustinus aduersus Nouatianum scribens, epist. 108. qui Petrum fuisse baptizatum negabat, homini importuno, traditionis huius clypeum non obiicit? Clementis locus è quinto Hypotyposeon dudum amissarum, quam sincera fide à Sophronio laudatus fuerit, nescio: tum autem Clemens ipse, quam familiariter libris apocryphis solitus sit vti, nemo ignorat eruditorum.

XXV. Baronij error, confundentis duo loca, Ænon & Ænan. Eusebij testimonium de vtroque. Locus Syri Paraphrastæ animaduersus.

ANNI XXXI. Num. XLII.

DIsputatio de loco vbi baptizabat Iohannes, coniectura clauditur, quam non dubito esse falsam. Vult enim esse idem Ænon & Ænan, quia vtramque vocem significare fontem dicit Hieronymus. Sed Hieronymus duo loca situ separata commemorat, quorum alteri nomen Aenan, alteri Aenon. Habet autem ille ab Eusebio, cuius verba describam, è libro, De locorum nominibus in sacra Scriptura. Αἰνὰν ἡ ἐστὶν ἐν παρόδῳ Θαμνὰ, ἔρημος νῦν τόπος ἐστὶν, ἡ Αἰνὰν, παρακείμενος τῇ Θαμνὰ, εἰς δεῦρο οἰκουμένῃ μεγίστῃ πόλει, κειμένη μεταξὺ Αἰλίας καὶ Διοσπόλεως. πηγὴ δὲ ἐστὶν, ἐν τῷ Αἰνὰν λεγομένῳ τόπῳ, παρ᾽ ἣν εἴδωλον ἦν παρὰ τῶν ἐγχωρίων τιμώμενον, h. e. *Aenan, quæ sita est in transitu Thamnæ, desertus nunc locus est, adiacens Thamnæ, vrbi maximæ quæ adhuc incolitur, sita inter Aeliam & Diospolim. Fons autem est in loco, qui dicitur Aenan, iuxta quem idolum erat, quod ab incolis honorabatur.* Hæc Eusebius de Aenan inter loca Mosi memorata, respiciens locum Geneseos 38. 14. vbi Septuaginta Seniores vocem עינים *Henaiim* verterunt Αἰνὰν, Hebræi vero, vt admonet Hieronymus, nõ pro loci nomine accipiũt; sed biuium interpretãtur; proprie est τὼ ὀφθαλμὼ, vel τὼ κρήνα, *duo oculi*, vel *duo fontes*. Propterea Abenezra viam denotari putat inter duos fontes. De Aenon vero scribit Eusebius: Αἰνὼν ἐγγὺς τοῦ Σαλεὶμ, ἔνθα ἐβάπτιζεν ὁ Ἰωάννης, ὡς ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίῳ· καὶ δείκνυται εἰσέτι νῦν ὁ

τόπος

ἴωπος, ἀπὸ τῶν η μιλίων Σκυθοπόλεως, πρὸς νότον, πλησίον Σαλεὶμ καὶ τοῦ Ιορδάνου, hoc est, *Aenon prope Salem, vbi baptizabat Ioannes, vt in Euangelio Joannis legitur: & monstratur adhuc locus, octo milibus Scythopoli distans, versus Austrum, vicinus Salem & Iordani.* Vides quantum erret Baronius, qui Aenan & Aenon putat eiusdem loci esse nomina: quum Aenan fuerit prope Diospolin, siue Lyddam, ab ea parte Iordanis, quæ respicit mare: Aenon vero vicina Scythopoli ad alteram Iordanis ripam sita, non longe ab ipso flumine fuerit remota. Sed & appellationes multum differunt: Aenan enim Hebræis est Henaiim, vt ostendimus: at Aenon apud Syrum & Arabem Interpretes scribitur עין־נון *Hin-non*: perperam enim apud Syrum paraphrasten iod scriptum est pro nun. *Hin-ion* pro *Hin-non*, quod apparet ex Arabica paraphrasi: neque assentiendum doctissimo interpreti, qui non animaduersa librarii menda, exponit Syriacam Scripturam, *Oculus columbæ*: at Hin-non est *Oculus piscis*.

XXVI. Iosephi in historia Herodiadis error. De liberis & nepotibus Herodis, quorũ in ipsius testamẽto nulla fit mẽtio.

ANNI XXXI. Num. XLVII.

IN historia Herodiadis, quam Herodes Antipas duxit vxorem, Iosephus partim eadem cum Euangelistis narrat, partim diuersa. Præcipua diuersitas in eo est, quod Euangelistæ quidem Matthæus, Marcus, Lucas magno consensu scribunt Herodiadem prius fuisse nuptam Philippo: at Iosephus, Herodi cuidam, Herodis Magni filio, è Mariamme, Simonis Pontificis filia, vna ex Herodis vxoribus decem. Hæc discrepantia quum nullam conciliationem admittat, nullum est dubium errasse Iosephum, & quidem grauiter. Error enim est, & mendacium, quicquid diuinis repugnat oraculis. Iure igitur à Baronio reprehensus hoc loco Iosephus. Sed quod idem quærit, vnde iste Herodes repente prodierit, cuius neque in testamento Herodis facta reperiatur mentio libro Orig. 17. cap. 10. Ἁλώσεως, hoc est, *Excidii*, primo, cap. 20. neque in diuisione regni per Herodem facta. Orig. lib. 17. cap. 13. respondeo, sine caussa mirum cuiquam videri, mentionem huius fuisse illis locis prætermissam. Nam quum è tot coniugibus liberos tulisset Herodes plurimos, Iosephus, vbi quædam ex illius testamento describit, illorum dumtaxat meminit nominatim, inter quos regnum Herodis fuit diuisum. Illud vero diuisum est inter filios natu maximos, Archelaum, Antipam & Philippum, ac Salomen sororem Herodis. cæteris vero liberis suis ac nepotibus, quin testamenti sui tabulis cauerit, & commodis illorum prospexerit, ne dubitandum quidem est. Verum illas omnes partes testamenti Herodiani vnica generali clausula complexus est Iosephus, cum scribit, pag. 532. προυνόησε δὲ καὶ τῶν λοιπῶν, ὁπόσοι συγγενεῖς ἦσαν αὐτῷ, χρημάτων τε δόσεσι, καὶ προσόδων ἀναφοραῖς ἑκάστους ἐν εὐπορίᾳ καθιστάμενος. Ait Herodem pecunia & reditibus ditasse omnes suos cognatos. συγγενῶν appellatione complectens liberos cum primis ipsius, & nepotes, filiorũ occisorum à patre liberos. Sed Ruffinus verba Iosephi sic vertit; *disposuit autem de cæteris suis consanguineis atque cognatis, opibus eos reditibusque locupletans.* Suspicionem iniicit hæc versio, legisse illum, ὁπόσοι πρὸς αἵματος, ἢ συγγενεῖς ἦσαν αὐτῷ. *quicunque illi sanguine iuncti erant aut cognatione.* πρὸς αἵματος sunt liberi & nepotes. Obiter hic adnotabo, Pseudogorionidem, qui in historia horum temporũ Iosephi vestigia persequitur: in hac re tamẽ cum Euangelistis consentire, & scribere capite 62. Herodiadem prius fuisse Philippo nuptam, eidemque ab Antipa Herode fuisse ademtam. Quod magnũ est argumentum inter alia sexcenta, planum illum historiam suam non è Iosephi tantum libris desumpsisse; verum etiam è scriptis Christianorũ. Sic cum superiore capite, in narratione, quæ extat apud Iosephum libro 18. cap. quarto, Munclum appellat, qui est Iosepho Μοῦνδος; certissimũ suggerit nobis argumẽtũ,

vnde probemus; ea ipsa quæ habet è Iosepho non desumpsisse è Græcis libris; sed è lacunis Interpretum Latinorum, vel etiam fortasse Gallicorum aut Italicorum. Apparet enim vsum codicibus, vbi *Munclus* scriptum fuit pro *Mundus*; litera *d* in duo elementa *cl* male diuisa: qui error, in libris Latinis frequentissimus, in Græcis locum non habet.

XXVII. Odia Iudæorum & Samaritarum. Cōtentio inter illos super legitimo Templo, iudice Ptolemæo Rege. Expenditur Baronij obseruatio super successione Pontificum, ad designandam veram Ecclesiam. Discrimen in ea re inter Iudæos & Christianos. Ostenduntur Baronij graues errores. Ptolemæus cur Philometor.

Anni XXXI. Num. L.

SVbiicitur historia colloquii Christi cum muliere Samaritana, Iohannis capite quarto. Atque hic Baronius caussas odiorum inter Iudæos & Samaritas commemorat è libris Iosephi. Extat eadem narratio, cum in aliis Rabbinorum scriptis, tum etiam in Iuchasin Zacuthi pag. 14. Sed [multo] plura de istis rebus, & reconditiora inuenient studiosi harum antiquitatum, in Notis Iosephi Scaligeri, ad Chronicum Samaritanum, libro septimo, De emendatione temporum. Quod autem Baronius sententiam Ptolemæi Philometoris, in disceptatione Iudæorum & Samaritarum, super templo legitimo, per quam vicit caussa Iudæorum, ad controuersias hodiernas trahit; vt inde efficiat, apud illos demum esse veram Ecclesiam, apud quos est Pontificum continua successio: etsi rationis aliquam præ se fert speciem; si tamen æquis placidisque animis res propius inspiciatur, frigidum apparebit, *ἀσυλλόγιστον*, h. e. *quoad formam, vitiosum*; & ab omnibus rectæ argumentationis legibus alienissimum. Ante omnia consideret prudens lector, quam nihil habeant simile hodiernæ cōtrouersiæ, & vetus lis illa inter Iudæos & Samaritas. Olim salutis doctrina vni Iudæorum populo sic fuit peculiariter concredita; vt, licet suos electos, & Iudæos in occulto, quod ait Paulus, etiam alibi nonnullos Deus Opt. Max. haberet: cultus tamen externus vni dumtaxat loco esset alligatus. Deuteron. 12. 5. 6. Is locus fuit per aliquod tempus, Silo, vbi erat Tabernaculum & Testimonium conuentus: postea Silunte deserta, Templum ædificatum est à Solomone ex Dei præscripto: quo in solo Templo adorare & sacrificia Deo offerre licebat. Adoratio enim cum sacrificiis iuncta, nusquam alibi nisi Ierosolymis fuit licita aut legitima. Id erat veræ religionis symbolum, cui communicare omnes necessario tenebantur, qui verum Deum cultu externo vellent colere. At Samaritæ, partim *ἀλλογενεῖς*, *alienigenæ*, vt à Domino ipso nominantur, Lucæ 17. 18. partim schismatici, & Apostatæ, Manassis propago, de vera religione securi, in monte Garizin; cultu à se instituto, Deum sacrificiis colebant, & promissiones populo Iudaico factas stulte sibi vindicabant. Iidem cum Iudæis certabant, non de veritate quidem religionis, sed tantum de loco, vbi secundum Legem Mosis Deus esset adorandus. Etsi diuersissimæ iam tum res erant, cultus internus siue spiritualis, quem præcipue Deus semper à suis cultoribus exigit; & externus, qui peculiariter fuit tum adstrictus Vrbi sanctæ & Templo: erat tamen eo tempore quæstio de loco legitimi cultus, maximi cum primis momenti: quia victoriam in contentione de loco legitimo sequi videbatur, tanquam corollarium necessarium, victoria de veritate religionis, & legitima adoratione. Quanquā, vt dixi, de eo quod præcipuum erat non contendebant Samaritæ: sed tantum de loco. Iosephus lib. 13. cap. sexto, controuersiæ illius statum sic explicat: Τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἰουδαίους, καὶ Σαμαρεῖς, οἳ τὸ ἐν Γαριζὶν προσεκύνουν ἱερὸν κατὰ τοὺς Ἀλεξάνδρου χρόνους συνέβη στασιάσαι πρὸς ἀλλήλους, καὶ περὶ τῶν ἱερῶν ἐπ' αὐτοῦ Πτολεμαίου διεκρίνοντο. τῶν

μὲν

μὲν Ἰουδαίων λεγόντων κατὰ τοὺς Μωϋσέως νόμους οἰκοδομεῖσθαι τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις· τῶν δὲ Σαμαρειτῶν τὸ ἐν Γαριζίν. Ruffinus vertit: *In Alexandria Iudaeos & Samaritas, qui Templũ temporib. Alexandri Macedonis super Garizin monte construxerunt cõtigit contra se seditionẽ excitare, & propter Templa coram ipso Ptolomaeo certare: Iudaeis quidẽ dicentibus, secundum leges Moysi Templum se in Ierosolymis construxisse: Samaritis aũt in Garizin.* Tota lis, vt vides, erat de Templis: & Iudaeis & Samaritis pariter contendẽtibus, suum Templũ ex Lege Mosis habere auctoritatẽ. Et haec est caussa, cuius cognitio de partium consensu Regi Ptolemaeo defertur. Scribit Iosephus, & Iudaeos & Samaritas, ante caussae coniectionem & διαδικασίαν, apud Regem iudicẽ iureiurando sese obstrinxisse: ἦ μὴν ποιήσεσθαι τὰς ἀποδείξεις κατὰ τὸν Νόμον: *se demonstraturos suae caussae iustitiam secũdum legem Mosis*: Andronicus tamen, qui caussam Iudaeorum agebat, non contentus solo illo probationis genere, duo insuper alia adiecit argumenta, non necessaria illa quidem; sufficiebat enim probatio è Lege; sed tamen appositissima: prius erat, à continua successione summorum Pontificum: posterius, à donatiis Regum Asiae, qui Ierosolymitanam aedem ornarant; cum interim Garizitanae rationem haberent nullam. Verba Iosephi sunt: Ἀνδρόνικος ἤρξατο τῶν ἀποδείξεων ἐκ τοῦ Νόμου καὶ τῶν Ἀρχιερέων τῶν διαδοχῶν, ὡς ἕκαστος παρὰ πατρὸς τὴν τιμὴν ἐκδεξάμενος ἦρξε τοῦ ναοῦ· καὶ ὅτι πάντες οἱ τῆς Ἀσίας βασιλεῖς τὸ ἱερὸν ἐτίμησαν ἀναθήμασι καὶ λαμπροτάταις δωρεαῖς· τοῦ δ' ἐν Γαριζίν, ὡς οὐδὲ ὄντος, οὐδεὶς λόγον οὐδ' ἐπιστροφὴν ἐποιήσατο. h. e. *Andronicus incepit demonstrare ex Lege, & summorum Põtificum successione, quomodo quilibet, honore à patre accepto, Templo praefuerit: & quod omnes Asiae reges Templũm donariis & muneribus splendidißimis condecorarint: eius autem, quod erat in Garizin, quasi nõ esset, nemo vllam rationẽ habuerit.* En manifestissime distincta genera tria probationum. Νόμος, Lex Mosis, de qua inter contendentes conuenerat, vt ex illa ducerentur argumenta: αἱ διαδοχαὶ τῶν Ἀρχιερέων, successiones Pontificũ, quorum vnumquemq; affirmat Andronicus à patre acceptam dignitatem filio tradidisse; ἀναθήματα καὶ δωρεαὶ, donaria & munera à Regibus Asiae accepta: quorũ Regum nullum extitisse affirmat Andronicus, qui templi Garizitani maiorem rationem haberet, quam si omnino in rerum natura non fuisset. Non est mirum vicisse in illo iudicio Iudaeos, qui veris rationibus & iustitia caussae aduersarios ita palã & manifesto superarent. Hodiernae controuersiae quam toto genere sint diuersae ab ista contentione, & pueri intelligunt. Triumphat hic tamen Baronius, & quasi sufficere deberet Philometoris istud iudicium, ad lites omnes in negotio religionis decidendas: *Haec*, inquit, *referre non piguit, tum ad historiam Euangelicam elucidandam, tum etiam, vt sapientißimi Regis ac optimatum dere tanta*, Solummodo *ex legitima Pontificum successione tunc data sententia, atque ex ea ratione Iudaeis caussa adiudicata, aduersus schismaticos & haereticos, in exemplum perpetuo permaneret: cum ex cuiusuis hominis, qui compos sit rationis, sententia; certum exploratumq; habeatur, illic esse legitimũ Templum, ipsam inquã Catholicam Ecclesiam, apud quã successio Pontificum, ab eius exordio est legitime conseruata ac custodita.* Respondemus Baronio: mala fide & falso dicere illũ Iudaeos *solũmodo ex legitima Pontificum successione* fuisse superiores. Tria probationũ genera, vt ostendimus, adhibuit patronus Iudaeorum: Legem Mosis, successionem Pontificũ, donaria Regum: cur duo horum Baronius dissimulat? cur tacet de Lege Mosis, quod praecipuum fuisse caussae firmamentum, adeo perspicue Iosephus indicat? Nihil opus est verbis: fraus est manifesta. Iã quod in historia Samaritanae successionẽ Ro. Pontificũ putauit sibi vigẽdã Baronius: eo ipso luculente probauit, quam parũ attẽdisset, istorum Christi verborum, *Venit hora & nunc est quando neq; in monte hoc neque in Ierosolymis adorabitis Patrem*: &. *Veri adoratores adorabũt Patrẽ in Spiritu & veritate*; quae nam esset mens & quae vis. Nos cõtra affirmamus,

Eccle-

Ecclesiam Christianam non certo loco, non certis personis esse alligatam, sicut olim fuit Iudaica. Quemadmodum enim, ἀνῃρέθη ἡ ἐν ἐνὶ τόπῳ προσκύνησις, *sublata est adoratio, vni loco adstricta*, vt tot locis disputat Chrysostomus: sic necessitas est sublata dependendi ab vno certo loco, quasi ea esset pietatis Christianæ sedes, vt olim erant Ierosolyma. Itaque successionem Episcoporum & Pontificum, non contemni quidem, sed longe aliter tamen hodie spectari debere, atque olim spectabatur à Iudæis. Nulla quippe in Scripturis vrbs est demonstrata, cui adhærere necessarium sit ad salutem. Successit enim in locum vnius vrbis & Templi vnius, Ecclesia Catholica, toto orbe diffusa, in qua salus proponitur omnibus mortalibus, nullo neque personarum neq; locorum discrimine. Vnum templum, vnius Ecclesiæ fuit typus. Extra Templum non erat fœdus: extra Ecclesiam non est salus. Sed huius Ecclesiæ forma, illud inquam, quod dat ipsi esse & viuere, non est profecto certorum Pontificum in vna quadam vrbe successio: verum doctrinæ, quam docuit initio Christus, quam postea eius Apostoli docuerunt, perpetua successio, & inconcussa, saltem in fidei fundamento, conseruatio. Hæc verissima est & certissima Ecclesiæ Dei nota; non autem nuda personarum successio, quam imporenter isto loco iactat Baronius. Adde quod res ipsa euincit, & certa experientia probat, illam, quæ hic memoratur, *successionem Pontificũ, ab Ecclesia exordio legitime conseruatam atque custoditam*; quum nusquam hodie in terris reperiatur, non posse esse veræ Ecclesiæ notam infallibilem, vti vocant. Quod in omnibus functionib. videmus fieri, vt boni & mali vbiq; locorũ sibi per vices succedant: idem semper est factũ, idem semper fiet dum res stabunt humanæ. Inde est, quod in Ecclesia Romana, ne de aliis nunc dicam, sanctissimis Episcopis Vrbis, & beatissimis Martyribus, qui illam Ecclesiam initio fundarunt, ac per plura secula verbo diuino fideliter pauerunt; successere postea, rebus mutatis vna cum tẽporibus, Formosi, Stephani, Romani, Benedicti, Bonifacii, Sergii, Hildebrandi, Iohannes, Alexandri, & similia, si credimus historiis illorum temporum, portenta, Orbis terrarum titiones, & faces: non Romanæ tantũ, sed vniuersæ Ecclesiæ Christi, quantum in ipsis fuit, certissimæ pestes. Et tamen omnes hi, & similes alii, primis illis sideribus quondam fulgentissimis, successerunt: ita nimirum, vt tenebræ luci, morbus sanitati, prauæ opiniones sanæ doctrinæ amãt succedere. Quare nihil prorsus ad istos pertinet quod ait Baronius *de successione Pontificum, ab Ecclesiæ exordio legitime conseruata atque custodita*. Hanc legitime custoditam successionẽ non reperiri in Ecclesia Romana, fatetur Baronius ipse ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ, h.e. *volens nolente animo, i.e. nolens volens*, (tanta vis est veritatis) in annis Domini octingentesimo nonagesimo, & nongentesimo: sæpius autem, atq; adeo sæpissime in suis Annalibus & obseruasset & fassus esset; si fuisset in illo tantus candor & amor veritatis, quantum fuit partiũ studium, & firmũ ꝓpositũ Sedis Romanę πάσῃ σπουδῇ καὶ μηχανῇ, hoc est, *omni studio & conatu*, quod aiunt, omnibus inquam ingenii viribus in maius extollendæ. Quod si in Romana Ecclesia, omnium quondam longe nobilissima, non reperitur successio legitima constanter custodita, vbi reperietur? aut quomodo personarũ successio erit firma & stabilis veræ Ecclesiæ nota? Enimuero successioni personarũ addatur, quod longe pluris est, imo in quo sunt omnia posita, successio doctrinæ, & in dogmatis ac disciplina, cum primitiuæ Ecclesiæ Doctoribus consensio. Nam hæc nota si defuerit, vana est de altera iactatio, inane leuium ingeniorum terriculamentum, Dei atque hominum manifesta irrisio. Vere Gregorius Nazianzenus in epitaphio Athanasii: κυρίως ἀποληπτέον διαδοχὴν, τὴν τῆς εὐσεβείας, οὐ τὴν τῆς προεδρείας. *Existimãdum est, illam proprie successionẽ esse, quæ est pietatis, non præpositura*. Aurea prorsus verba: non negat habẽdã rationem successionis Episcoporum; sed:

præci-

præcipue & ante omnia haberi iubet piæ doctrinæ. Et notus est omnibus alter eiusdem Patris locus in eãdem sententiam. Ptolemæus hic, quem sapientissimum Regem appellat Baronius, Philometor dictus est, non ex vera caussa, sed ridiculi gratia, & ἐπὶ χλευασμῷ, *per subsannationem*, vt in Atticis est auctor Pausanias. Non est dubium, quin grauissimum aliquod peccatum, vel ex amore, vel ex odio, in matre sua admiserit.

XXVIII. Samaria *apud Iohannem pro Sichar, siue Sichem.* Samaritanus *pro Sichemita. An idem sint Sichem & Sichar, varie proditum Eusebio & Hieronymo.* Sychar. Nebilas *apud Beniaminum.*

IN historia de Samaritana Ioh. 4. 7 cum ait Euangelista, *Venit mulier de Samaria*, recte obseruauit Lyranus, & multi post illum, vocem SAMARIA non esse nomen ciuitatis, sed gentis vel regionis. Quam obseruationem miror & Baronio esse prætermissam in eius historiæ explicatione: est enim prorsus necessaria, vt Iohannis narratio recte capiatur. Ratio autem est: quia non fit verisimile, vrbis Samariæ incolas aquatum ventitasse ad oppidum Sichar, siue Sichem; quod à Samaria distabat, auctore Beniamino Tudelensi, שני פרסאות duo milliaria, vt quidam interpretantur illam vocem: vel duas leucas, vt Arias Montanus vertit. Vtro modo accipias, longius erit interuallum, quam vt videri queat probabile, incolas Samariæ Sichemo aquam petiisse. Est igitur Samaria in illo versu, ipsa vrbs Sichar; & de eadem versus 28. & 30. sunt intelligendi: ac similiter vox Samaritanus in hac historia sæpius pro Sichemita. Videtur autem Euangelista hanc potius communem appellationem, quam propriam vsurpasse, quia odia inter illas duas gentes ea voce melius exprimebantur; quod ad rem cum primis faciebat. Obseruatum est eruditis interpretibus, pro *Sichar* versu 5. voluisse corrigi Hieronymum, *Sichem.* Locus Hieronymi est in Epitaphio Paulæ matris. Sed non constat sibi vir ille summus in ea obseruatione: nam alibi vtramque appellationem agnoscit, & ceu diuersorum locorum nomina Sichem & Sichar recensentur eidem in lib. 10. De locis Hebraicis. Sequitur autem in eo Eusebium, sicut fere in toto illo libello. Vtriusq; verba subiiciam, quum præsertim Eusebiana publicam lucem, quod sciam, adhuc non viderint. Συχὲμ, καὶ ἡ Σίκιμα, ἡ καὶ Σαλὴμ, πόλις Ιακὼβ, νυῦ ἔρημος· δείκνυται δὲ νυῦ τόπος ἐν προαστείοις Νέας πόλεως· ἔνθα καὶ ὁ τάφος δείκνυται τοῦ Ιωσὴφ, καὶ παράκειται· ἀνεῖλε δὲ αὐτὴν Αβιμέλεχ, καὶ ἔσπειρεν αὐτὴν ἅλας, ὡς ἐν Κριταῖς· ἤγειρε δὲ αὐτὴν Ιεροβοὰμ, ὡς ἐν Βασιλείαις· κεῖται ἐν ὁρίοις κλήρου Εφραὶμ. Συχὲμ δὲ καὶ υἱὸς Εμμὸρ ἐκαλεῖτο, ἀφ' οὗ καὶ ὁ τόπος. Ἦν δὲ καὶ Συχὲμ ἐν ὄρει Εφραὶμ πόλις φυγαδευτηρίου, hoc est, *Sichem & Sicima, & Salem, ciuitas nunc deserta: ostenditur autem nunc locus in suburbio Neapolis: vbi sepulchrum Ioseph illiadiacens monstratur: euertit autem illam Abimelech. & sale conspersit, vt in libris Iudicum legitur: restaurauit autem illam Ieroboam, vt in libris Regum videre est: sita est autem in finibus sortis Ephraim. Sichem vero etiam filius Hemor vocabatur, à quo & hic locus nomen accepit.* Ita semper scriptum in libro vetere Bibliothecæ Regis Christianissimi Συχὲμ, per υ, non per ι. & ita multa exemplaria habent isto Iohannis loco, non Σίχαρ, sed Σύχαρ, vt in accuratissima Chrysostomi editione, & apud Arabem Paraphrasten. Accipe versionem Hieronymi. *Sichem & Salem, quæ Latine, & Græce Sicima vocata est, ciuitas Iacob, nunc deserta est. Ostenditur autem locus in suburbanis Neapoleos, iuxta sepulchrum Ioseph; quam subuertit Abimelech: & seminauit in ea salem; sicut in libro Iudicum scriptum est. Postea vero instaurata est à Hieroboam, vt Regnorum narrat Historia: & sita est in finibus tribus Ephraim. Sed & filius Emmor appellabatur Sichem, à quo & locus nomen acceperat. Fuit autem & altera Sichem in monte Ephraim, ciuitas fugitiuorum.* Hæc de Sichem. Sequitur de Sichar. Eusebi. Σύχαρ πρὸ τῆς Νέας πόλεως, πλησίον τοῦ χωρίου οὗ ἔδωκεν Ιακὼβ Ιωσὴφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ. ἐν ᾗ

Χειλσὸς κατὰ τὸν Ἰωάννην παρὰ τῇ πηγῇ διαλέγεται, ἢ εἰσέτι νῦν δείκνυται. Hieronymus: *Sichar, ante Neapolim iuxta agrum quem dedit Iacob filio suo Ioseph: in quo Dominus noster atq; Saluator, secundum Euangelium Iohannis, Samaritanæ mulieri ad puteum loquitur: vbi nunc Ecclesia fabricata est.* Vides tam Eusebium quã Hieronymum, & Sichem & Sichar collocare ad Neapolim. at qui posterius scripserunt, ipsam Neapolim dixerunt esse Sichar. Vide Burchardum & Sanutum Torsellum. Sic etiam accipi debet, quod scribitur in Itinerario Beniamini, נבילש היא שכם *Nebilas est Sichem.* est enim ipsissimum nomen Neapolis, sed deprauatum, vt sexcenta apud Syros & Arabes: quibus solemne est literam *p* vertere in *b*.

XXIX. De voce βασιλικὸς apud Iohannem. Hallucinationes aliquot Baronij.

ANNI XXXI. Num. LV.

VEtus est quæstio, quo sensu accipienda sit vox βασιλικὸς Iohannis 4. 46. Beat. Chrysost. duplicem interpretationem affert; vel quia esset ipse τοῦ γένους τοῦ βασιλικοῦ, *regij sanguinis*; ἢ ἀξίωμά τι ἀρχῆς ἕτερον οὕτω καλούμενον εἶχε: *vel quod aliqua præditus esset dignitate, quæ sic vocaretur*: hoc est, propter quam ipse sic vocaretur; puta, procurator regius vel cubicularius regius: quod pertineret ad aulã & ministerium Regis siue Tetrachæ Galilææ, qui erat Herodes Antipas. Hoc sensu Hierony. *Palatinum* vertit. atque hoc omnium verissimum puto. Nam quis nescit passim apud Græcos appellatione τῶν βασιλικῶν intelligi Regum aulicos & ministeria? Etsi autem Romani Imperatores filios Herodis Magni Regum appellatione priuauerant, & Tetrarchas esse ac dici iusserant: quin tamen à suis Reges sæpe dicerentur nullum dubium est: & ita loquuntur Euangelistæ, Matthæus 14. 9. Marcus 6. & alibi. Sic & Iosephus loquitur: nam Hyrcanus, quem Pompeius regio nomine spoliauerat, & honore summi Pontificis voluerat esse contentum, βασιλεὺς illi nuncupatur etiam postea, vt pagina 430. & 431. Igitur ἦν τις βασιλικὸς non male verteris, *erat quidam aulicus*, vel, *minister regius*; quemadmodum Syrus paraphrastes est interpretatus. Arabs verbum Græcum expressit, *homo*, siue, *quidam regius*. Latinus interpres, quem sequuntur B. Augustinus atque alii Patr. s, *quidã regulus*. quasi vel legisset ἦν τις βασιλίσκος, vel possessiuam formam confudisset cum deminutiua. Baronius, qui βασιλίσκος veram lectionem esse arbitratur, atque tuetur, perperam discedit à lectione Chrysostomi & aliorum Patrum: vt taceam hodierna omnia exemplaria, quæ illam scripturam repudiant. Errat præterea, cum putat Græcos vocem βασιλίσκος sic accepisse, vt Latini suam *regulus* accipiunt, cum dynastam vel toparcham significat. hoc nemo illi concedet Græcæ linguæ non imperitus. Errat postremò in loco Plinii, quem contra auctoris mentem manifeste accipit.

XXXI. Confirmatur iudicium Gelasii de Epistola Abgari ad Dominum. Argumenta allata pro imagine ad Abgarum missa examinantur.

ANNI XXXI. Num. LVIII.

DE Epistola Abgari Edesseni Toparchæ ad Dominum, doctiorum iudicia audire malim, quam ipse aliquid pronuntiare. Miror tamen, auctoritatem Romani Concilii, & Papæ Gelasii adeo contemni hodie, & pro nihilo duci ab illis, quibus singula verba Paparum multo posteriorum, puta alicuius Hildebrandi, vel Bonifacii octaui aut Alexandri sexti, totidem sunt oracula diuina. Nam quis ignorat, multos hodie falsos & fabularum plenos libros à Francisco Turriano, Petro Canisio, Christophoro de Castro, non obscuri nominis Iesuitis, nec non à plurimis aliis defendi, qui à Papa Galasio sunt reprobati? Melius igitur Melchior Canus, qui Gelasii iudicium secutus, historiam de mutuis literis inter Christum & Abgarum, habet pro fabula: eamque putat cum primis fuisse caussam, cur idem Papa ipsam Eu-

sebii

sebii Historiam pronuntiaret Apocrypham. De Testamento Ephrem, vbi fit earum Epistolarum mentio, accurate alibi differemus, si vitam Dominus dederit. Historiam vero de imagine à Christo expressa, & ad Abgarum missa, falsam esse & commentitiam, graues rationes mihi post multos viros grauissimos, persuadent. Ipsum primo me mouet silentium Eusebii, qui post Epistolam à Christo missam ad Abgatum, nullum inter illos commercium intercessisse ostēdit. Scio argumentum ab auctoritate non concludere negatiue: sed neque etiam contemnendum est: quum præsertim appareat Eusebium magna diligentia vsum, vt rei illius veritatem certo cognosceret. Archiua enim Edessenorum, vel consuluit ipse, vel per alios consulenda curauit: Epistolam vtramq; inde promptam è Syriaca lingua in Græcam conuertit, siue sua, siue aliena opera. Narrat vero Eusebius, in iisdem archiuis subiectam fuisse vtrique Epistolæ historiam, de aduentu Thaddæi Apostoli Edessam. & quum prolixe describat Eusebius, quid Thaddæus Edessæ fecerit, quos sermones de Christo Abgarus habuerit; de hac tamen imagine nullum verbum. Certum igitur est, Edessenis nihildum fuisse compertum de illa imagine, quam appellat Euagrius *θεότευκτον*, *à Deo confectam*. Et tamen cum illa scribebat Eusebius præterierant iam à Christo anni plus minus 330. Si tam longi spatio temporis illa imago Edessenis non venerat in notitiam, quomodo postea venit? aut quo argumento veritas illius & *τὸ γνήσιον*, hoc est, *germana ratio*, probari potuit? Primus omnium qui fecit illius mentionem est, opinor, Euagrius, scriptor à fabulosis narrationibus, vt res arguit, non nimis alienus. Videtur autem Euagrius Procopio, qui res Iustiniani descripsit, auctore, illa prodere. de quo tamen iure dubites; nam apud Procopium libro secundo rerum Persicarum, in prolixa explicatione obsessæ à Chosroe Edessæ, nihil hodie legitur de illa imagine. Si quis excipiat, illius codices ea parte mutilos esse, & finem illius obsidionis hodie in libris editis desiderari: fateor quidem deesse nonnulla in narratione illa; sed idem auctor in digressione quadam libri quarti Gothicorum, miracula nonnulla obsidionis Edessanæ commemorans, mentionem illius imaginis nullam facit. Vtut sit de Euagrio, illud constat, ante annum æræ Christianæ circiter 150. nihil auditum esse in orbe Christiano (quod quidem hodie sciatur,) de illa imagine.

Sequentia vero secula, quam fuerint prona ad suscipiendas miraculosas narrationes, veras an falsas, literæ omnes loquuntur illarum ætatum. Gregorius 2. quem Dialogum vocant, in Epistola ad Leonem Isauricum circa annum Domini 726. scripta, eius figuræ meminit: sed meminit tantum, nullam rationem adiiciens, cur fidei plus propterea debeamus illi tribuere. Meminit eiusdem & Iohannes Damascenus De fide orthodoxa, libro 4. cap. 17. sed vt rei incertæ, & cuius fides vacillet. Nam ita sermonem illum orditur; *φέρεται δὲ καὶ τις ἱστορία*, *ferebatur & historia huiusmodi*. quis ita loquitur de re certo comperta? vt nihil dicam de fabulis & apertis mendaciis, quibus sæpe fidem habuit Damascenus, vel Baronio & Bellarmino testibus. Concilium Nicenum secundum, si inter tot faceta argumenta, & putidas fabulas, quæ in actis eius leguntur, imaginem refert; nihil hoc ad rem: nullum enim argumentum inibi affertur, quo rei veritas probetur. In historia autem & rebus facti, etiam Papas, qui supra Concilia sunt (sic hodie à Nouatoribus Romanis, non Protestantibus, docemur) & vertice cœlum feriunt, posse errare, adhuc opinor, creditur. Itaque Concilii Francof. Episcopi inter plura alia, hanc quoque Historiolā in actis concilii Niceni 2. vt ex recente traditione acceptam, reprehenderunt. Et Papa Hadrianus in Epistola ad Carolum Magnum, vt hanc obiectionem dilueret, capite 18. aliud nihil potuit afferre, præter nudam relationem aliquot Episcoporū Orientis, qui in dicta Syno-

do Nicena mentionem traditionis illius fecerant. narrarunt videlicet isti, quid suo tempore à multis crederetur. Sed hoc non iam quæritur: verum illud potius, an verum sit illam imaginem à Christo esse factam: & si ita sit, an voluerit Dominus eam illi venerationem & adorationem exhiberi, quæ hodie defenditur & sancitur, tanquam necessarius fidei articulus. Quare etiamsi constaret Dominum cupido sui cognoscendi Abgaro imaginem suam misisse: nihil hoc tamen hodiernos imaginosos adiuuaret. Proferatur præceptum Dei, vel exemplum aliquod certæ fidei temporibus Apostolicis, quo pars illa religionis Christianæ instituatur; aut fateantur Christiani ἐθελοπερισσοθρησκείαν, h. e. *humanitus excogitatum & superuacaneum cultum*, eam esse, ab hominibus multo post prima secula excogitatam; deinde humanis rationibus auctam & defensam.

XXXII. Magnorum historicorum mos inserendi obseruationes è re natas. Ἐπιστάσεις. Baroniarum obseruationum plerarumq; genus & scopus. Petri nomen doctrinæ Hildebrandinæ obtenditur. An Christus in Petrum fuerit propensior, quam in cæteros. Admiranda beneficia à Domino in omnes Apostolos collata. Amor erga Iohannem. Furor eorum quos de meritis Apostolorum ferre sententiam non pudet. Expenduntur Petri prærogatiuæ à Baronio obseruatæ. I. noui nominis impositio. II. Christus ex eius nauicula concionatur. Allegoriæ Patrum docent non probant. Ambrosii locus. III. Petrus iussus ducere in altum, & laxare retia. Apostoli omnes piscatores hominum. Scripturarum silentium.

ANNI XXXI, Num. LXIII.

SOlet Baronius cum in hoc Tomo, tum in cæteris, filum historiæ pertexens, omnes occasiones curiose captare, quo possit, digrediens à proposito, doctrinam illam inculcare, cuius maxime gratia opus hoc esse susceptum antea demonstrauimus. Est sane consuetudo magnorum historicorum, variis obseruationibus, (Græci ἐπιστάσεις melius appellant) suas narrationes ornare. quarum argumenta quum sint diuersa, illa potissimum laudem merentur, quæ lectorem possunt reddere doctiorem vel prudentiorem: quando is est historiæ finis præcipuus. Habent igitur etiam Baronii Annales suas ἐπιστάσεις, & quidem admodum crebras; sed quæ vnius atq; eiusdem fere sint omnes argumenti, & eodem omnes referantur: ad stabiliendam videlicet Romanæ Sedis potentiam illam infinitam, pro qua hodie non secus ac pro aris & focis acerrime pugnatur. Insignis in hoc genere est obseruatio, quam hoc loco subiicit verbis Euangelistarum, de Christi concione è Petri nauicula, & de piscatione Petri. Hic gradum sistit Baronius, & ad considerationem nos vocat prærogatiuarum aliquot B. Petri: cuius primatum illæ prærogatiuæ, vt quidem ipse putat, luculēte probāt. Quod si ad huiusmodi ἐπιστάσεις candidum animum Baronius afferret, neq; aliud quæreret, nisi Dei gloriam, bonum Ecclesiæ, & honorem principis Apostolorum: nemo bonus studium ipsius & pietatem non laudaret. Nunc quum sit compertissimum, omnes istiusmodi obseruationes, totidem esse scalas ad inuadendam Orbis terrarum δεσποτικὴν, hoc est, *imperiosam*, monarchiam comparatas; meminisse prudentem lectorem oportet, quoties in huiusmodi animaduersiones incidit; non vtique id agi, vt suus Petro honos seruetur; multo autem minus, vt gloriæ Dei & vtilitati Ecclesiæ misere dudum affectę, vllo pacto consulatur: verum id dumtaxat vnum quæri, vt ad Hildebrandinam doctrinam, fatalem Ecclesiæ, funestam omnibus Principibus, via muniatur. Id quum & per se sit manifestum, & nos alio loco clarissime demonstrauerimus, breuiter hic reuocasse in me-

moriam

moriam Lectori sufficiat. Iam igitur ad Baronianam ἐπίσχεσιν accedamus; non vt S. Petro Apostolorum coryphæo, detractum aliquid eamus: auertat à nobis Deus tam impiam mentem, sed vt vanitatem & incredibilem futilitatem ostendamus ineptissimorum argumentorum, quibus hodie parasiti Paparum amant abuti. Baronij verba sunt: *Consideratione quidem dignum esse videtur, quod diuina Sapientia, quæ in terra apparuit, & cum hominibus in carne versata est, quæ in sui dispositione non fallitur, singulari quadam prouidentia erga Petrum esse propensior visa est.* Est sane res piorum omnium animaduersione dignissima, amor Christi Domini nostri, non solum erga Petrum, sed etiam erga omnes Apostolos: qui nihil domo quum attulerint, quo se eximie commendarent; gratis à Christo dilecti sunt; gratis salute æterna donati, gratis in eum honoris gradum sunt euecti, quo sublimior nullus ne fingi quidem potest. Quis satis admirari queat τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ, hoc est, *præcellentes diuitias gratiæ Christi?* Infimæ sortis homunculi, domo Galilæi, professione piscatores aut publicani, eliguntur à Domino, qui Orbem terrarum imperio ipsius subiiciant. Sumuntur ex ima fæce plebis Iudaicæ homines literarum rudes, atque imperiti, qui mundi vniuersi Doctores constituantur: qui de seculi sapientib. gloriosissimum agant triumphum. Non hos elegit Deus quod erant præ cæteris apti & idonei tanto ministerio, sed vt eligendo idoneos faceret. ô sapientiam Dei prorsus stupendam! ô diuitias misericordiæ Christi, quam erga hos suos Apostolos potenter exeruit! Miraculi huius magnitudinem qui voluerit considerare, legat sermonem elegantissimum Basilij Seleucensis in verba Domini, Matth. 4. 19. *Venite post me*, &c. Verum an fuerit Dominus propensior erga Petrum, quam erga cæteros, quod solum iubet obseruari Baronius; id vero quam firmum sit, prudentis erit lectoris æstimare. Coniecturas affert ille, vnde hoc se recte posse colligere autumat. Sed videamus, ne doctrinæ Euangelistarum conuenientius sit dicere: Dominũ nostrum, omnes quidem suos Apostolos amore infinito esse prosecutum: omnibus dona ac vires suppeditasse iis functionibus pares, ad quas vnumquemque illorum, in communi munere Apostolatus, destinauerat. Verum si peculiari quodam amore aliquem ex Apostolis Christus dilexit; coniecturis Baronij posse opponi expressa verba Euangeliorum, Iohan. 21. 20. vbi de Iohanne dicitur, ὁ μαθητὴς ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, *hic est discipulus quem Iesus amabat.* Caussam autem illius impensioris dilectionis fuisse præstantiam virtutis quæ fuit in Iohanne, affirmat Cyrillus in eius Euang. lib. 12. c. 67. Quis autem Patrum non prædicat singularem Christi in Iohannem amorem? quis non obseruat magnum eius dilectionis testimonium dedisse Christum, quando illi moribundus Virginem matrem commendauit? Sed & Iohannis in amore Domini cõstantia insignis: solus enim Christo varie exagitato, irriso, cruci affixo, ad mortem vsque adest: quum interim Petro quid acciderit ignoret nemo. Quod tamen profitemur nos dicere, non vt Iohannem Petro anteponamus: vtrumque enim pari reuerentia & animi submissione colimus ac reueremur: sed vt vnico exemplo ostendamus, Baronij scopum auctoritate Scripturarum facile posse eludi, si quis eo amentiæ progressus fuerit, vt contendere inter se Apostolos, & præstantiam cuiusque illorum æstimare non reformidet. Nam si omnia diligenter expendantur, quæ in sacra pagina de singulis Apostolis dicuntur, non abs re quæri fortasse poterit, vni Paulo quis sit *αὐτάξιος*, hoc est, *æquandus*. De Iohanne autem & Petro sic scribit Hieronymus l. Aduersus Vigil. *Petrus Apostolus est, & Iohannes Apostolus: maritus, & virgo. sed Petrus Apostolus tantum: Iohannes, & Apostolus, & Euangelista, & Propheta.* At quis mortalium hoc sibi arrogabit, vt de meritis Apostolorum iudex sedere audeat? Quando tamen eo res rediit, vt non desuerint qui hanc insaniam insanirent;

rent; age, quas obseruat Baronius hoc loco Petri prærogatiuas breuiter expendamus. Prima hæc est; quod Christus Petrum, *ipso primo intuitu eundem admirabili nomine illo vt Cephas, hoc est, petra diceretur, insigniuit.* Etiam Bellarminus, qui Petri 28. prærogatiuas summo studio recensuit, nominis impositionem, vel, vt ipse appellat, mutationem, primo loco ponit: qua de re dictum ante & iterum dicendum erit ad annum 33. vbi vis nouæ appellationis prolixe à Baronio explicatur. Ibi accurate exponimus, quam vere dicatur hic & quo sensu, Christum nomen suum admirabile Petro communicasse. Quum autem non soli Petro, sed iam olim Abrahamo, Sarræ, Israeli, aliis, vt ante dicebamus, postea etiam filiis Zebedæi, item Paulo, sicut affirmat Chrysostomus, noua nomina à Domino sint imposita; friuolum est & ineptũ, nouæ appellationis impositionem trahere in argumẽtum primatus Petro concessi. Obsecro, quæ ista consequẽtia est? nomen nouum Christus Simoni imposuit: ergo ius Simoni dedit dominandi cęteris Apostolis: Ergo Ecclesiæ Regem illum & Orbis terrarum monarcham esse iussit. Cedo aliquem puerum, primis Logices elementis leuiter imbutum, qui sic argumentetur: quis illum feret? Verum quoniam Bruti sunt, qui ita disputant, & quod volunt valde volunt: age, concedamus illis de Petro, quod tantopere contendunt, sed quibus fidiculis hoc trahent ad Papam Romanum? quot prosyllogismis opus erit, antequam ad conclusionem optatam perueniant sine risu puerorum? Vnum est duntaxat hominum genus, quibus hoc possit persuaderi: illos dico, quibus Bellarminianũ commentum placet, PASCE OVES MEAS, id est, ait Bellarminus, *regio more impera.* Qui ita sunt animati, vt id genus irrisiones Scripturarum probent, eos ego non mirabor, noui cognominis impositionem vertere in argumentum primatus. Tam hoc illis licet, quam Petri exemplo cædes Regum & Principum, & alia plus quam Satanica facta, quæ in Directorio Inquisitionis Romanæ similibusq; libris, continentur, docentur, præcipiuntur, defendere. At tu pie Lector, cogita, per Deum Patrem Iesu Christi, quanta sit impietas, verbum diuinum ita torquere, & in sensum adeo contrarium veritati, velut per ludibrium trahere. Transeamus ad secundam prærogatiuam; *Post inde concionaturus ipse* IESVS *ad populum, non in alteram, quum duæ essent naues in littore sed in eam, quæ ipsius Simonis erat ascendit, quam pro pulpito habuit, ad docendas turbas.* Narrat Euangelista Lucas, ingentem populorum turbam Dominum nostrum secutam esse ad lacum Genesaret, studio inflammatam doctrinæ cœlestis audiendæ: quam vt ipsi Filius Dei traderet commodius, (quod Theophylactus accurate explicat;) animaduersis duabus in ripa nauiculis; (neq; hoc temere accidit, sed prouidentia diuina disponente;) alteram conscendisse, & ex illa velut ex ambone, turbas esse allocutum: sicut etiam alias factum à Domino legimus, vt apud Marcũ initio capitis quarti. Eam nauiculam fuisse Petri obseruat Lucas; altera cuius fuerit non dicit. Apparet vero ex sequentibus, Petrum piscationis illius socios habuisse, quos Euãgelista appellat μετόχους & κοινωνούς, hoc est, *consortes & adiutores*, Petri, interque eos fuisse Iacobum & Iohannem, filios Zebedæi; sed videntur plures etiam fuisse, qui nauiculam alteram postea dicuntur ingressi. Quod Dominus noster Petri lembum potius quam alterum sit ingressus; potest hæc ratio fortasse non absurda afferri, quia iam ante notitia contracta erat Domino cum Petro. Quem virum diuina sapientia cum destinasset augusto ministerio, ponendi fundamenta Ecclesiæ suæ; præbuit ea res Patribus nonnullis occasionem, allegoricas huius loci totius interpretationes comminiscendi; quæ si dextre accipiantur, & industriæ illorum & pietati præbent testimonium. Eiusmodi plures habentur apud B. Ambrosium, cum in Commentario in Lucam, tum in sermone habito in principium capitis quinti Lucæ: item libro tertio,

De virginibus, sub finem. Vide etiam Augustinum, (si ille liber Augustini) Quæstionum Euangelicarum libro 2. capite 2. Bedam, Titum Bostrensem, alios. Etsi autem multa hi Patres aliiq; , dum suas persequuntur allegorias, de Petro dicunt, cum eius meritissima laude coniuncta: nullum tamen apud illos verbum inuenies, quod hodierno paradoxo, de monarchia Orbis terrarum in Ecclesiam sub Petri nomine introducta, vlla ex parte faueat; nihil penitus, quod in eam sententiam sine summa impudentia trahi queat. Bellarminus tamen in hac prærogatiua exponenda ex animi sui libidine laudat Ambrosium, cuius hæc verba affert: *Hãc solam Ecclesiæ nauem ascendit Dominus, in qua Petrus magister est constitutus.* Sed mala fide dissimulat Bellarminus, eo loci Ambrosium persequi verborum Lucæ interpretationem allegoricam; per quam duas nauiculas facit duos typos, Synagogæ & Ecclesiæ: alteram nauiculam ait relictam, quia typus esset Synagogæ Iudaicæ: in alteram Dominum fuisse ingressum, quæ repræsentabat Ecclesiam. Nauem enim Petri, vt olim arcam Noæ, symbola fuisse vnius Ecclesiæ. Quid mirum igitur solam Petri nauem Christum conscendisse? non enim profecto alibi quam in Ecclesia Christus reperitur. Nos vero non ignoramus, neque diffitemur, Ecclesiam, quæ vere est Christi, passim tamen pio sensu Patribus dici Ecclesiam Petri, & fidem Ecclesiæ, fidem Petri; atque adeo interdum etiam πέτραν Πέτρου, vt alicubi loquitur Anastasius Sinaita: sed nihil hoc ad commentum Principibus terribile, de imperio Petri in Papam translato, & per vniuersum terrarum Orbem diffuso. Vis certo cognoscere, nihil simile Ambrosium hodiernæ doctrinæ sensisse? id vero certissime apparet vel ex eo, quod in Commentariis suis ad huius quinti capitis principium scribens, iura Regum ait stabilita esse à Christo, cum soluit tributum. Attende Lector ad verba illius: *Magnum est,* ait, *& spirituale documentum, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus docentur debere esse subiecti, ne quis constitutionem Regis terreni putet esse soluendam. Si enim censum Dei filius soluit, quis tu tantus es, qui non putes esse soluendum?* Expendat pius Lector, quam sint ista Ambrosij aliena ab hodierna doctrina, de immunitatibus & exemptionibus clericorum, nõ iam è principum beneficiis, sed è iure diuino: & ex eo faciat coniecturam, de mente pij & sanctissimi illius Doctoris, etiam in illis locis, qui ad stabiliendam potentiam vnius detorqueri solent. Statuat etiam semel, quid de Baronio, Bellarmino, & id genus Hildebrandinis scriptoribus statuere debeat; qui allegorias Patrum tanquã solida argumenta passim proferunt, inculcant, vrgent. Nam & pueri sciunt, vbi de aliquo fidei dogmate agitur, (illis autem scriptoribus, vt præcipuum fidei caput est, Sedis Romanæ omnipotentia;) allegorias nihil probare. Nihil quippe firmi, nihil stabilis in allegoriis, aut interpretationibus anagogicis. Quare quum Ambrosio, vt dicebamus, nauis relicta à Christo sit typus Synagogæ; Petri vero typus Ecclesiæ: aliis contra, Petri nauis typus est Synagogæ, altera Ecclesiæ. Theophylactus: τὸ πλοῖόν ἐστιν ἡ τῶν Ἰουδαίων συναγωγή· ὁ Πέτρος τύπον ἐπέχει τῶν ἐν τῷ Νόμῳ διδασκάλων. *Nauis, quam Christus est ingressus, est Iudaeorum Synagoga: Petrus rationem obtinet,* siue *est typus Doctorum sub Lege.* Vtraque doctrina pia est; sed concionanti ad populum conuenientior, quam de dogmate serio disputanti; quod erat propositum Bellarmini: vel Annales Ecclesiæ scribentis; quod pollicetur titulus operis Baroniani. Audiamus aliam prærogatiuam. Ait Baronius: *Eandem Petri nauem, mox in altum iubet duci, & ingenti piscium multitudine onerari iubet.* Dominus noster bis agit cum Petro, vt trahat nauem à ripa: semel, vt prementium turbarum vitet incommodum: vtque ex ipsa naui turbis commodius verba faciat: quare non longe à terra, sed paullulum dumtaxat subduci nauiculam petit: & quasi beneficium à Petro vellet impetrare, è admirabilem Domini nostri indulgentiam! precibus cum illo

illo agit; id enim est ἐρωτᾷν aliquot locis in Nouo Testamento; & Theophylactus exponit παρεκάλεσε; rogauit. Mox vbi doctrinæ cœlesti cœperat Petrus cum aliis erudiri; non iam orat illum Christus, sed dicit ei, vt ducat nauem; non vt ante paullulum; sed in altum, & longius à ripa. Ratio aperta est; quia, vt ait Glossa, id erat piscationi aptius. Imperatæ autem piscationis hanc rationem simul & anagogicam interpretationem afferunt, Theophylactus, Titus Bostrensis, & alij; quod voluerit Christus Petro velut naulum pendere, & commodatæ nauis mercedem: vt rebus ipsis doceret, nemini vnquam operæ fructum periturum, quam in propagando Euangelio posuisset. Quod igitur sine figura docet Christus Matth. 6.33. *Quærite primum regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis:* id ipsum sub hac figura Dominum insinuasse placet doctis interpretibus. Afferuntur & aliæ à Patribus horum Euangelistæ verborũ enarrationes allegoricæ; quas nihil attinet commemorare. Iam enim diximus, allegorias docere, non probare. Pueriliter itaque operam ludunt, qui in disputatione de hodiernis controuersiis, allegorias Patrum consectantur: magis illi, qui ipsi excogitant allegorias, quas pro firmis rationibus obiiciunt. Id vero facit hoc loco Baronius, sane licenter & putide. Vult enim piscationem Petri esse symbolum fundatæ Ecclesiæ super Petro petra. Quam longe aliter Theophylactus? qui Petrum prius quam iussus esset â Christo trahere in altum, typum vult fuisse Doctorum Legis; eundem, post acceptam Christi iussionem, designasse Apostolos, qui in locum substituebantur Legis Doctorum. Communia igitur omnibus Apostolis, quæ dicuntur Petro: quod mille locis Patres vere obseruant. Sanctissimos. n. illos viros de doctrina Hildebrandina vel dormientes somniasse, sine impudentissimo mendacio dici non potest. Neque tamen negamus inter Apostolos excelluisse Petrum: ita nimirum, vt in augusto Senatorum consessu, excellit is, qui est & dicitur princeps Senatus siue Præses: non autem, vt regem terrenum, vel potius vt supinum Monarcham mundi totius; quod sequiorum seculorum horribile commentum per tot mendacia, per tot Regum ac Principũ parricidia hodie defenditur. Sed vrget Baronius: Petro, inquit, *nec alij imperatum, vt ducat in altum, & laxet retia in capturam.* Respondeo: Christus ministerium suum inchoans, dum adhuc veritatis Euangelicæ rudes sunt eius discipuli, figuris & symbolis cum illis agit, quæ opus habent interpretatione; eamque admittunt variam & multiplicem. Quare etsi concederemus solum Petrum, Lucæ 6.4. iussum esse dare operam, vt ad notitiam veritatis populi perducerentur: id tamen præceptum ad certum tempus esset restringendum: nam idem Dominus post pretium humanæ redemptionis persolutum, cœlos petiturus, sine allegoria aut vlla figura, non vnum Petrum, sed omnes Apostolos compellãs, *Euntes*, inquit, *docete omnes gentes.* Matthæi 28.19. Marc. 16.15. Aut igitur mutauit sententiam Christus: quod vel cogitare stultum est: aut colligendæ Ecclesiæ cura omnibus Apostolis ex æquo est demandata. Sed qua fronte audet Baronius dicere, solum Petrum iussum esse laxare retia in capturam? id enim falsissimum est. Nam etsi numero singulari dixit Dominus Petro, ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος: *duc in altum:* omnibus tamen qui in nauicula erant, (ij autem videntur fuisse Iacobus & Iohannes,) dicit in commune, χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγραν, *laxate retia vestra in capturam.* non autem, *laxa rete tuum.* Non minus absurdum est, quod vrget Baronius illa Christi verba ad Petrum, *Ex hoc, iam homines eris capiens.* nam quid hoc ad Petri regnum commentitium? Nemo est, credo, tam impudens, qui negare sustineat, vt Petrum, sic alios Apostolos piscatores esse factos hominum. Quod de Petro solo quum dicatur, Luc. 5.10. Petro simul & Andreæ promittitur, Matth. 4.19. & Marc. 1.17. Si Andreas similiter vt Petrus iubetur esse piscator hominum; quis dubitat idẽ iussum

datum

datum esse omnibus Apostolis? At non hoc narrant Euangelistæ. Respondeat Tostatus, quæstione 108. in caput quartum Matthæi, *Si quis velit*, inquit, *accipere istud pro promissione; dicendum est, quod etiam Iacobo & Iohanni istud promissum fuerit: quia istud non erat, nisi indicare eis officium, ad quod eos assumebat. Est ergo verisimile, quod cum vocaret Iacobum & Iohannem* (idem puta dictum de cæteris omnibus Apostolis;) *diceret eis, ad quid vocaret ipsos: & istud erat, quod faceret eos piscatores hominum. Subticuit tamen istud scriptura: quia verisimile erat, quod diceret eis id quod dixerat prioribus. Et patet hoc, quia etiam forma vocationis nõ ponitur in secundis. Nam in primis dicitur, quod Christus dixit, Venite post me: in secundis autem solum dicitur, & vocauit eos; sicut præcedentes; supple, Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum.* Basilius igitur Seleucensis, verba illa Christi ad Petrum & Andream, non aliter accipit, toto illo sermone, cuius ante meminimus, quam si vniuerso Apostolorum choro in vnum congregato eadem essent dicta. Nullum ergo hac in parte proprium & peculiare ius Petro fuit concessum, & nodum hic in scirpo quærit Baronius.

XXXII. *Locus Iosephi illustratur & emendatur. Ruffini versio corrigitur.* ἐξαιθεριασθὲν ὕδωρ. *An vrbs Capernaum nomen sit nacta à fonte Capernaum. Luciani scriptoris Ecclesiastici locus animaduersus.* Caphargamala.

Anni XXXI. Num. LXV.

IN descriptione lacus Gennesaret, quæ è libris Iosephi apponitur mendum turpe non est animaduersum, quod in versionem Ruffini nescio quomodo irrepsit. Loquens enim Iosephus de natura aquæ lacus illius, ita scribit inter cætera, Belli libro 3. capit. 35. Τὸ ὕδωρ οὐκ ἀποδεῖ χιόνος ἐξαιθεριασθὲν· ὅπερ θέρους νυκτὸς ποιεῖν ἔθος τοῖς ἐπιχωρίοις. *Aqua frigore nihil quicquam niui cedit; postquã habita est sub dio: quod per æstatem indigenæ solent noctu facere:* nempe, vt aquam illam noctu habeant sub dio; quod ἐξαιθεριάζεσθαι dicitur. Simile verbum ἐξηλιάζω, h. e. *Soli expono*, apud Septuaginta Seniores: de quo agimus ad annum 34. Absurdo & immani errore in versione Ruffini vulgo editum est *æstibus* pro *niuib.* quem errorem adeo manifestum non reliquisset Baronius, si Græca consuluisset. Corruptus est idem locus etiam in antiquo Ruffini codice Sereniss. Regis Iacobi; sed diuerso modo: nam ibi scriptum offendimus, non *æstibus*, vt in editionibus Latinis: neque *niuibus*, vt est in Græco textu: sed *cædibus*, nescio vnde orto errore. Poterant & de ipsius Ruffini grauibus hallucinationibus in huius loci interpretatione, non pauca adnotari; in quibus errant cum errante, qui eius versione vtuntur. Sed non id nunc agimus. In Græcis corrige ἐτύμως, h. e. *vere*, pro ἑτοίμως, h. e. *prompte*, p. 791. ἐκ τῆς περιφερείας ἐτύμως Φιάλη κέκληται, τροχοειδὴς οὖσα λίμνη. *propter rotunditatem vero nomine Phiala dictus est lacus rotæ in modum rotundus.* neque aliter Ruffinus legit. Quum autem Iosephus in hac lacus Gennesaret descriptione fontis meminerit, quem ait Capernaum (sic enim scriptum est, Καπερναοὺμ) ab accolis vocitatum: subiicit Baronius; *non fontem tantum, sed ab eo denominatum fuisse oppidum Capharnaum.* Ego vero dubito, & falli Baronium suspicor. Obseruo enim Capharnaum siue Capernaum oppidũ Galilææ, & Capharnaum fontẽ in agro Gennesaretico, longiore interuallo fuisse inuicem dissita, quam vt fiat verisimile, quod sine teste affirmat Baronius. Neq; nouum est, eandem appellationem pluribus locis fuisse communem, vbi nulla denominatio; sed aliqua tantum casus aut naturæ similitudo. Adde quod male accepit, vt equidem puto, mentem Iosephi, si putauit, proprium ipsi fonti cuius Iosephus meminit, nomen fuisse Capharnaum: ipsum enim nomen indicat, ad illum fontem pagum fuisse ædificatum, cui illa appellatio proprie conueniret. CAPHAR enim villam significat aut pagum. *Capharnahum*, est pagus, à Nahum sic

Ee dictus;

dictus; quod est nomen viri proprium, vt vnius è Prophetis. Hieronymus in Matthæum exponit *villa pulcherrima*, alludens fortasse ad vocem Hebraicam נעים: sed Capernaum est à נחום vt Scriptura Hebraica & Syriaca ostendit. Sic Capharbaruca, *villa benedictionis* alius loci nomen in eadem Palæstina, de quo vide Hieronymum. In anno Domini 415. describitur è tomis Surij libellus Luciani cuiusdam, de translatione reliquiarum sancti Stephani, vbi locus memoratur Caphargamala; *quæ interpretatur*, inquit auctor, *villa Gamalielis*: sed falsus est: nam כפר גמלא est *villa cameli*, Καμηλοκώμη, non Gamalielis. Verum multo grauiora peccata in illo scriptore graues & eruditi lectores sunt animaduersuri: quorum detegendi non est hic locus.

XXXIII. De vsu signi Crucis in primitiua Ecclesia. Locus Epiphanij correctus. κατὰ συγκυρίαν. Alia.

ANNI XXXI. Nu. LXVIII.

De thermis Gadarenis loquens Baronius, post verba Epiphanij descripta, quibus celebritas illarum aquarum exponitur, ad quas è Christianis locis ἀνδρόγυνοι, viri inquã & fœminæ conueniebant; subiicit hæc: *Subdit Epiphanius de muliere Christiana perpulchrum exemplum, quod signi Crucis virtute liberata sit à lasciuo iuuene sibi arte dæmonum illudente.* Negamus id dicere Ephiphanium, quod dicit Baronius. Narrat ille Pater, eam mulierem, vbi videt pudicitiam suam in periculum esse adductam, in nomine Christi se signasse: hoc est, opem à Christo petiisse, facto signo Crucis; quod primitiuæ Ecclesiæ fuit symbolum eius fiduciæ, quam in Christo & cruce ipsius ac passione Christiani ponebant: deinde addit Epiphanius, liberatam esse eam mulierem, ἵνα δείξῃ ὁ Θεὸς τὰ αὐτοῦ θαυμάσια, vt ostenderet sua mirabilia DEVS. Quis negare audebit aliud hoc esse, quam quod scribit Baronius dicere Epiphanium, *signi crucis virtute*, illam mulierculã fuisse periculo ereptam? Quanquam, si vel expressis verbis, aut hic, aut quiuis alius Patrum id diceret; commode tamen exponendum esset; ne plus signo tribuatur, quam pietas ferat. Non fert autem fides Christiana, vt aliqua signo Crucis propria vireus miracula efficiendi tribuatur. Scimus veterem Ecclesiam, & in vitæ communis vsu, & in ritibus sacris, multum vsam esse venerabili illo signo: sed vt pia ceremonia, quæ orationi adiecta, animos fidelium ad Christi crucem eueheret; non materiæ alicui terrenæ, aut figuræ, aut gestui affigeret. Hoc sensu sanctissimi prudentissimique illi Antistites, qui Ecclesiæ in Anglia reformandæ negotio præfuerunt; & in publicis locis Cruces passi sunt remanere, & in nonnullis etiam ritibus sacris retinuerunt, vt in baptismo. Verum de vsu Crucis plura ad annum Domini, si voluerit Ipse, 600. erunt dicenda. In superiore loco Epiphanij corrigenda est obiter menda, quæ multis viris eruditis imposuit. Sic enim editum est, pag. 62. κατὰ Συκυρίαν δὲ γυνή τις ἐλθοῦσα ἔτυχεν ἐν τῷ λουτρῷ. Cornarius homo doctissimus vertit, *Iuxta Sycyriam vero fœmina quadã libera in balneo erat.* Et vir eruditissimus atque probissimus, de que studiis Geographicis optime meritus, Abrahamus Ortelius, coniiciebat ex his verbis, id esse loci alicuius nomen, circa Gadara. Atqui Thermæ erant Gadaris, non in loco prope Gadara. Epiphanius, παραγίνονται ἐς Γάδαρα εἰς τὰ θερμὰ ὕδατα, hoc est, *veniunt in Gadara ad calidas aquas.* Scribo igitur, κατὰ συγκυρίαν δὲ γυνή τις. hoc est, casu, *forte fortuna erat mulier in balneo.* Sic loquitur etiam Euangelista Lucas 10. 31. Baronius, qui thermas Gadarenas, in quibus lauabant sanitatis & voluptatis caussa, viri & fœminæ delicatiores, confundit cum aqua lacustri, quæ in aliqua parte agri Gadareni habebatur, ne pecoribus quidem sine periculo præsentis noxæ, potabilis; diligentiam suam naris emunctæ hominibus facilius probabit, quam iudicij sinceritatem.

XXXIV.

XXXIV. Porci in agro Gadareno. Gadara vrbs Græcanica. Viri clari Gadareni. Suilla in vsum conditorum. Alia quædam.

ANNI XXXI. Num. LXIX.

MIratur Baronius in agro Gadareno gregem porcorum, de quibus Lucas 8.32. & caussam suæ admirationis affert, *quia populi illi essent Iudæi*, inquit. Sed quia caussa falsa est, desinere admirationis poterat. Nam quis illi persuasit, Gadara vrbem fuisse Iudaicam? Non sane opinor Iosephus, qui in reb. Pompeij exponendis, scribit, ademisse illum Iudæis ἑλληνίδας πόλεις, vrbes Græcanicas quæ erant in Cœle Syria; atque inter has nominat Gadaram. Non Geographorum princeps Strabo, qui hoc dumtaxat scribit, καὶ αὐτὴν ἐξιδιάσαντο Ιουδαῖοι, *Gadaram quoque Iudæi suam fecerunt*: per vim nempe, quũ esset vrbs Græcanica, aut quiduis potius quam Iudaica. Sed reuera Græcanica erat: quod vel sola arguat clarorum philosophorum, philologorum & oratorum copia Gadaris ortorum, circa tempora Domini nostri vel Herodis Magni. Eorum meminerunt multis locis Græci Romaniq; scriptores, Cicero, Strabo, Asconius, Quintilianus, alij. Sunt qui existiment, etiamsi Iudæorum hominum vrbs illa fuisset; potuisse tamen greges porcorum à Iudæis mercatoribus ali, non quibus vescerentur, sed quos venderent. Apud Abulensem qui hanc quæstionem fuse ventilat ad caput octauum Matthæi, num.133. vna ea est solutionum inter plures. Et verum est quod notat hic Baronius, de paratura suillæ conditis militaribus Romanorum inferendæ: qua de re multa aliquando, si vitam & otium Deus dederit, ad Polybium nostrum sumus dicturi. Sed hanc solutionem parum probabilem reddunt Rabbini; qui obseruant; paullo ante, id est Hyrcani & Aristobuli tempore, factum esse decretũ in hac verba: ארור מי שגדל חזיר *maledictus esto, qui aluerit suem*. quo decreto auaritiæ illorum sine dubio obuiam itum est, qui questus sui caussa porcorum greges alebant. Iudæos porro alendis suum gregibus operam dare, Romani nunquam coegerũt. Obiter notabis, quod ait Baronius, Iosephũ porcos nominarẽ *nefanda animalia*; de Ruffino Iosephi interprete verum esse, de ipso Iosepho falsissimũ. ἀνόσια enim ζῶα illi dicuntur, hoc est, *immunda, impura, animalia*. sic ille aptissime expressit vocem Mosis טמאים vt Leuitic.11.8. & passim 70 ἀκάθαρτα ζῶα, *impura*, hoc est, οὐ θύσιμα οὐδ᾽ ἐδώδιμα, *quæ neque sacrificari neque comedi poterant*. Epitomator nuperus hoc loco, vt sæpe alibi, errorem Baronij auxit.

XXXV. Baronij obseruatio super ingredientibus in domum per tegulas. Locus Ciceronis.

ANNI XXXI. Num. LXX.

FAteor, splenis petulantiam cohibere non potui, cum legi in Annalibus, olim *veteres maximo vitio vertisse in domum alienam submitti per tegulas*: atque ad eius confirmationem vidi laudari M. Tullij locum è secunda Philippica. Ego vero nusquam legi apud Ciceronem, magis eam rem antiquos vertisse cuiquam vitio, quam fit hodie ab omnibus, credo, mortalibus, qui quidem Anticyras nauigare opus non habent. Quoties enim per fores patet aditus, pro cerrito & circumferendo eum necesse est haberi, qui per tegulas velut demitti. Sin autem casu aliquo, puta clauibus amissis, (& possunt multi casus contingere) ingredi per ianuam nequeas, cum ingrediendi ius habeas; non magis peccat, aut reprehendi solet, qui per tectum dimittitur, quam qui per ianuam admittitur. Quare non illud est, quod ait Cicero in M. Antonio reprehensum; sed longe aliud. Verba Oratoris sunt de hoste suo olim à Curio iuuene adamato: *Quoties te pater eius domo sua eiecit? quoties custodes posuit, ne limen intrares? cum tamen tu, nocte socia, hortante libidine, cogente mercede, per tegulas demittereris.*

XXXVI. *Indicatur fons erroris Tertulliani, qui publicanos apud Iudæos putauit fuisse Gentiles. Græca Biblia corrupta. τελισκόμενος. Zachæus an Gentilis.*

ANNI XXXI. Num. LXXI.

RECte Baronius post magnum Hieronymum, refellit Tertullianum, qui falso sibi persuasit, neminem Iudæorum fuisse publicanum: sed omnes eius professionis in Iudæa, quorum in sacris Euangeliis fit mentio, fuisse Ethnicos. At non fuerit alienum argumenti vanitatem ostendere, quo id probare conatus fuit Tertullianus. Proferebat autem ille è Scripturis, vt quidem putabat, auctoritatem conceptis verbis expressam in Deuteronomio hanc; *Non erit vectigal pendens ex filiis Israel.* Sed falsus est Tertullianus: fuitque fraudi acutissimo Pœno Hebraicarum literarum ignoratio. Nam si originem consuluisset, deprehendisset, non esse Scripturæ verba, quibus ipse nitebatur, sed interpretis imperiti hallucinationem, quæ multis imposuit. Deuteronomij cap. 33. post hæc verba, *nec erit scortator de filiis Israel*: additur in nonnullis Græcorum codicibus: Οὐκ ἔσαι τελεσφόρος ἀπὸ θυγατέρων Ισραὴλ· καὶ οὐκ ἔσαι τελισκόμενος περὶ πᾶσαν εὐχὴν ἀπὸ υἱῶν Ισραὴλ. *Non erit vectigal pendens de filiabus Israel: neque erit qui initietur, quicquid illud sit quod vouerint.* Quid sit hoc loco τελισκόμενος, fateor mihi non satis constare: nō enim memini similem locutionem alibi obseruasse. Hesychius, qui, vt notum est eruditis, solet petitas è Scriptura voces in Glossas referre, explicat πληρούμενος, τελειούμενος, h. e. *qui cōsecretur.* An huic loco altera harum interpretationum conueniat, nescio. Sed tanti non est: nam, vt dixi, totus hic versus, τοῦ πονηροῦ κόμματος ὤν, hoc est, *cum sit vitiosæ percussionis*, id est, *adulterinus* seu *spurius*, (metaphora à cudendis monetis ducta) de sacro codice delendus. Ac miror viros doctos, qui editioni Græcæ præfuerunt Romæ; ex obliuione ea verba retraxisse in lucem, quæ neque veritas Hebraica agnoscit, neque paraphraseon Chaldaicæ, Syriacæ, Ierosolymitanæ auctores, neque Latina vetus versio. Non nescio legi eadem apud nonnullos Patrum; sed omnium idem est error ac Tertulliani, ex eadem caussa. Sed & Zacchæum publicanorum illum principem, Lucæ cap. 19. quidam è Patribus arbitrati sunt, fuisse Gentilem: quos vel ipsum nomen, (vt rationes alias taceam) refellit purum putum Hebraicum: cuiusmodi nomina Gentiles olim non soliti vsurpare.

XXXVII. *Indicantur hallucinationes miræ Baronij in dictionibus Hebraicis. Odium Iudæorum erga publicanos, veteri illius gentis prouerbio confirmatum.*

ANNI XXXI. Num. LXXIII.

QVam honestus olim fuerit publicanorum ordo apud Romanos, & pueri sciunt, illi saltem, quibus noua Latinitas Marcum Tullium nondum è manibus excussit. Quare sine caussa Baronius rem nemini non notam adeo studiose persequitur. Quæ vero obseruat idem super Iudæorum publicanis, partim è doctissimi Caninij Locis est mutuatus, partim nescio quis illi suggessit. Videtur autem vir eruditissimus, humani ingenij vitio vsus, etiam è literarum Hebraicarum cognitione laureolam affectasse; quod hic locus arguit & aliquot alij. Sed in contrarium plane res vertit: facilius enim statuas ex eiusmodi locis, ipsum ne legere quidem sciuisse Hebraice; quam eius sermonis aliquam peritiam habuisse. Nam per omnes Musas, quid ille sibi volebat, cum ista scribebat? *Princeps publicanorum Hebraice dicebatur gabbe; cæteri vero publicani gabbain.* Hæc cassa nuce digna nō esse, & pueri intelligunt, qui prima Hebraicarum literarum elementa didicerunt. Sed incidit in puerilem hunc errorem, quia legerat, verum non intellexerat, quod vere docet Caninius: τὸν ἀρχιτελώνην Syriaco vocabulo in Thalmud dici גבאי ריש *res gabbae*: *principē publicanorum*. cæteros simpliciter גבאין *gabbain*, *publicanos*.

Baronii hallucinatio, (quam nouus Epitomator operi suo, velut gemmam aliquam inseruit,) nullam superiectionem relinquit. Quare autē istas voces Hebraicas appellat, quum sint Syriacæ, neque vllum ipsarum in ea quidem notione vestigium in veteri Hebraismo reperiatur, mitto quærere. Veteres Hebræi exactores tributorum dixerunt נוגשים *nogesim*: eratque eorum nomen, vt ex Iobo & aliquot Prophetarum locis apparet, iam tum terribile & exosum. Publicanos vero voce Syriaca appellarunt *Gabbain*, quasi dicas, *collectores*. In libris Rabbinorum publicanus nominatur etiam מוכס vnde prouerbium Rabbinicum, quod subiiciam, quia Iudæorum opinionem & publicum odium eximie ostendit: אין לך ממשפחה שיש בה מוכס שהן כולם מוכסין *Ne contingat tibi vxor, è familia in qua sit aliquis publicanus; quia omnes sunt publicani*, id est, latrones, scelerati, peccatores, vt nominantur Matthæi 9.10. Addit Baronius, inuenisse se in Hebraico textu Matthæi publicanos dictos *parisim*, agnosco dictionem Hebraicam פריצים: sed quæ violentum hominem, τοιχωρύχον, & parietum effractorem significet, non autem publicanum. nescio vero an illam vocem inuenerit in editione Tiliana Euangelistæ Matthæi, quæ mihi magna cum voluptate olim lecta, nunc ad manum non est. in ea Munsteri longe aliter.

XXXVIII. Confirmatur Baronij iudicium super Damasceni sermonibus. De imaginibus. Ostenditur quam multa falsa, absurda & ridicula eo contineantur.

Anni XXXI. Num. LXXV.

Historiam de statua ærea Paneade Domino nostro posita à muliere hæmorrousa, post morbum sanatum, accurate expendimus ad annum Christi 57 vbi illam Baronius reponit. Exponimus ibi locum Eusebii, descriptum hic Baronio, quo multi hodie contra certam auctoris mentem amant abuti. Hic vero conditor Annalium, magnam omnino promeritus est laudem, eo iudicio, quod super libris Damasceni De imaginibus fecit. Vere enim pronuntiat, *in multis eius scripti fidem vacillare, & compluribus ipsum scatere mendaciis.* Et tamen certum est, multos extare hodie fabularum quas iuuenes imbiberunt, ita amantes & retinentes, vt neque manifesta veritas, neq; viri tanti auctoritas, à priore sententia illos sint dimoturæ. Isti prius quam veritati dent manus, credere malent, circa initia prædicationis Domini nostri, Consules fuisse Romæ Flacconem & Ruffinum, quos prodit vanus ille scriptor, quem laudat Damascenus: licet compertissimum sit, ficta esse illa nomina, quæ illi ætati nullo pacto congruant. Credere etiam malent, eodem tempore duos fuisse in Iudæa Herodes, vnum Toparcham Trachonitidis, alterum Regem Philippi filium. Sic enim scribit Damascenus è suo Iohanne Malala; Herodem, qui Iohannem Baptistam capite truncauit, fuisse Toparcham Trachonitidis: alterum autem Herodem Philippi F. regnasse in Iudæa. hic vero quam multa paucis verbis continentur fœda mendacia? Nam Herodes, qui Iohannem sustulit, fuit Herodes Antipas, Peræa & Galilææ Tetrarcha, non autem Trachonitidis: cuius regiam cum facit Sebasten, imprudens grauiter hallucinatur. Trachonitis enim & illi finitima Ituræa longe à Sebaste versus Arabiam sunt summotæ: siquidem Sebaste Samariæ est. Quis autem legit vsquam vllum Herodem Philippi Tetrarchæ filium? Iosephus expressis verbis lib. 18. capite sexto negat reliquisse liberos: ac propterea eo mortuo Tetrarchiam ipsius, iussu Tiberii, prouinciæ Syriæ fuisse adiunctam. Sed neque vllum alium Herodem, qui regnarit in Iudæa præter Herodem Magnum prodit Historia. Huic tamen fictitio Herodi, libellus supplex, si credimus Damasceno, à Berenica offertur, quā è fluxu Christus sanauerat: atque is libellus sic incipit: Σεβαςῷ Ἡρώδῃ Τοπάρχῳ καὶ Θεσμο-

θέτῃ Ἰουδαίας τε καὶ Ἑλλήνων βασιλεῖ Τραχωνίτιδος, hoc est, *Augusto Herodi Toparchæ & Legumlatori Iudææ & Græcorum Regi Trachonitidis*. En vani scriptoris in fictione inconstantiam. paullo ante discrimen posuerat inter Toparcham Trachonitidis, & Herodem Regem Iudææ: nunc eundem, quem vult videri Iudææ Regem, etiam Toparcham facit: & quidem Toparcham ac legislatorem (id enim est Θεσμοθέτης) Iudææ & Græcorum, at Regem Trachonitidis. Quis tituli huius stultitiam satis exagitare queat? quæ frons vero Toparcham appellanti Σεβαστὸν, Augustum? nam etiam in fine sic iterū: καὶ ὑμεῖς Σεβαστοὶ τὴν δέησιν δεομένῳ ἀξίαν παράσχετε. *Et vos Augusti petenti petitionem iustam concedite.* hæc sunt omnia & falsa & inepta: nec minus, quæ sequuntur: Herodem lecto libello isto supplice, Christi laudes prædicasse, & ponendæ illi statuæ potestatem concessisse. Mirum quare non addiderit, Herodem factum esse Christianum. Itaq; iudicio illo Baroniano nihil rectius, nihil verius.

XXXIX. Tractatur locus Isaiæ, qui dedit occasionem diuidendi prædicationem Christi in tempus acceptabile, & contradictioni obnoxium. An primus annus caruerit contradictione.

ANNI XXXI. Num. LXXVIII.

EXtremo hoc anno Baronius ex Epiphanio diuidit tempus prædicationis Domini, in tempus acceptabile, & contradictioni obnoxium; siue vt loquitur Epiphanius, εἰς καιρὸν δεκτὸν καὶ ἀντιλεγόμενον. sed non animaduertit, hanc obseruationem, vtut antiquam, neq; menti Prophetæ Isaiæ congruere, neque veritati historiæ satis consentire. Locus Isaiæ ad quem respexit Epiphanius, est cap. 61. 2. Ibi Christus quem inducit Propheta loquentem, ait se missum à Deo, καλέσαι (vel κηρύξαι) ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτὸν; *vt prædicarem annum beneplaciti Domini*, vel vt vetus interpres, *annum acceptabilem Domino*. Epiphanius & Baronius annum acceptabilem interpretantur, quod prædicatio tempore illo facta ab omnibus acciperetur: sed non dixit Propheta ἐνιαυτὸν δεκτὸν, hoc est, *annum acceptabilem*, simpliciter, verum שנת רצון ליהוה ἐνιαυτὸν εὐδοκίας τοῦ Κυρίου, h.e. *annum beneplaciti Domino*: annum illum, quo placuit Deo immortali suam gratiam mundo patefacere. sic cap. 49. 8. בעת רצון ἐν καιρῷ εὐδοκίας. *in tempore beneplaciti mei exaudiui te.* Septuaginta etiam hic vertunt καιρῷ δεκτῷ & ita profert Paulus quoque 2. Corinth. 6. 2. eodem quem diximus sensu. Ergo etiam capite 61. vox δεκτὸς *acceptabilis*, non ad homines debet referri, sed ad Deum Opt. Max. tempusque intelligitur quod appellat Paulus, Galat. 4. 4. πλήρωμα τοῦ χρόνου, *plenitudinē temporis*. idem Paulus Actor. 17. 30. tempora quæ præcesserunt annum acceptabilem Domino, appellat, τοὺς καιροὺς τῆς ἀγνοίας. *tempora ignorantiæ*. Quod autem ait Baronius, primum annum prædicationis Christi caruisse oppositione: verum quidem est, Sacerdotes & cæteros veritatis hostes, Pharisæos, Sadducæos, Herodianos, quum non statim diuinarent, quo hæc Christi tenuia principia forent tandem peruentura; remissius initio egisse: verumtamen ipsos iam inde ab hoc primo anno conspirasse in vitam Christi, ex Marco videtur posse colligi; qui etiam prius quam nomina 12. Apostolorum proponat, ita scribit 3. 6. *Exeuntes autem Pharisæi statim cum Herodianis consilium inibant aduersus eum, quomodo eum perderent.*

EXERCITATIO XIV.

I. Quid sit Sabbatum secundo-primum. Confessio aliquot veterum de obscuritate eius quæstionis. Sabbatum primum. Explicationes aliquot Patrum, Epiphanij, Isidori Pelusiotæ, Chrysostomi, vocis δευτερόπρωτον. Scaligeri sententia confirmata. Alia quædam.

ANNI

ANNI XXXII. Num. II.

QVid sit sabbatum δευτερόπρωτον, hoc est, *secundo-primum*, initio capitis sexti Lucæ, quærit Baronius principio anni Domini 32. Veteres Patres, quum omnes existimarent compositam esse illam dictionem à δεύτερος & πρῶτος, h.e. *secundus & primus*, partim varias rationes excogitarunt, cur idē dies Sabbatum primum & Sabbatum secundum diuerso respectu posset dici: partim ignorationem suam ingenue sunt confessi; vt olim Gregorius Nazianzenus, sicut narrat Hieronymus in Epistola ad Nepotianū; & Syrus interpres, qui vocem δευτερόπρωτον, vt sibi non intellectam, (quod iure mireris in homine Syro, cui ritus Iudaici debuerunt esse noti; & quidem adeo antiquo:) plane prætermisit. Arabs vero multo inuerecundius; qui compositæ vocis alteram partem dissimulauit, alteram expressit: sic enim verba Lucæ transfert, quasi inuenisset scriptum, ἐν σαββάτῳ δευτέρῳ, *Sabbato secundo*. Deniq; vt numeri Platonis, propter suam obscuritatem in prouerbium abierunt: sic Iudæorum secundo-prima Sabbata παροιμιακῶς, h.e. *prouerbialiter*, iactata reperiuntur inter res præposteras. Iohannes Episcopus Citri in Responsis suis; Οἵ γε μέχρι νῦν πάντῃ πάντων τῆς πείρας ἀμέθεκτοι καὶ ἀνεπιστήμονες, τὰ ἄνω κάτω ποιοῦντες ἐλέγχονται· καὶ ἡ παροιμία τούτοις ὁμόστοιχος, ἄνω ποταμῶν χωρεῖν λέγουσα τὰς πηγάς· καὶ τὸ παρὰ Ἰουδαίοις δευτερόπρωτον σάββατον, καὶ παρὰ τοῖς δεινοῖς σοφισταῖς τὸ πρωθύστερον, h.e. *Qui omni experientia destituti & indocti ex infimis suprema facere deprehenduntur: in hos competit prouerbium, quo dicitur supra fluuios manare fontes: & Iudæorum secundo-prima Sabbata, & acutorum Sophistarum primo-postrema*. Mihi vero multo magis obscurum est, quid sit Sabbatū primum, cuius meminit Petrus, si Petri illa verba sunt, quæ profert Clemens Alex. lib. 6. Stromat. ἐὰν μὴ σελήνη φανῇ, σάββατον οὐκ ἄγουσι τὸ λεγόμενον πρῶτον: *nisi appareuerit Luna, Sabbatum quod primum vocant non agunt*. Sed cur dies idem primum Sabbatum & secundum Sabbatum diceretur, probabiles rationes, vt modo dicebam, alii Patres excogitare sunt conati: Epiph. contra Ebionæos, p. 73. & contra non recipientes Euangelium Ioh. p. 197. Sabbatum in veteri Lege duplex fuisse ait seruatū; vnum vocat τὸ φύσει σάββατον, & τὸ ἀπ' ἀρχῆς ὁρισθὲν σάββατον, *Sabbatum naturale, quod ab ipso rerum conditu fuit definitum*, quodq; singulis hebdomadibus in orbem redibat: alterum, τὸ ὑπὸ νόμου ὡρισμένον, quod à lege definitum erat: intelligit autem cessationem ab opere ob diei alicuius festi celebrationem Lege Dei imperatam. quoduis festum Hebræis appellatur Sabbatum, vt vulgo notissimū est. Putat vero Epiphanius, Lucam designasse primum naturale Sabbatum, post mactatum pascha, & primum diem Azymorum. Nam hoc sibi ista verba volunt p. 74. διὸ μετὰ τὴν τῶν Ἀζύμων γινομένην ἡμέραν, καὶ ὁρισθεῖσαν ἡμέραν σαββάτου, τῷ σαββάτῳ φύσει, τῷ μετὰ τὴν ἡμέραν τῶν Ἀζύμων εἰς σάββατον λελογισμένην, διήρχοντο διαβαίνοντες διὰ τῶν σπορίμων, hoc est, *Quocirca post Azymorum diem, & definitum diem Sabbati, Sabbato naturali, quod post diem Azymorum pro sabbato reputabatur, visi sunt transire per segetes*. Igitur ex hac Epiphanii sententia, naturale Sabbatum de quo sensit Lucas, primū dici potuit propter antiquiorem eius institutionem, quam legalium sabbatorum: potuit & secundū dici, quia in ordine dierū paschalium, posterius erat Sabbato legali, quod agitabatur die 14. mensis Nisan. Non videtur dubitandum, quin hoc velit Epiphanius isto loco. at p. 197. ratio huius compositionis obscure admodum explicatur. Alii diem Lunæ intellectum, ipsum putarūt esse diem primum Azymorum, non autem primum Sabbatum naturale post primam Azymorum, quam ostendimus fuisse Epiphanii sententiam. Ex horum mente idem ille dies diceretur Sabbatum primum & Sabbatum secundum, quia est secundus Paschatis & primus Azymorū. Isidorus Pelusiota lib. 3. ep. c. τὸ δευτερόπρωτον εἴρηται, ἐπειδὴ δεύτερον μὲν ἦν τοῦ πάσχα, πρῶτον δὲ τῶν Ἀζύμων, h.e. *secundo-primum*

primum dictum est, quia secundum erat à pascbate, primum autem Azymorum. Chrysostomus in Matthæum, homilia 39. Τί ἐστι δευτερόπρωτον; ὅταν διπλῆ ἡ ἀργία ᾖ, καὶ τοῦ σαββάτου τοῦ κυρίου, καὶ ἑτέρας ἑορτῆς διαδεχομένης. σάββατον γὰρ ἑκάστην ἀργίαν καλοῦσι. *Quid est Secundo-primum? quando duplex cessatio erat, & sabbati principalis*, siue, *sic proprie dicti, & festi consequentis. sabbatum enim cessationem ab opere quālibet nominant.* Sed longe diuersam eius appellationis rationem Iosephus Scaliger excogitauit, sane quam ingeniose atq; erudite, ex accurata obseruatione rituum populi Iudaici & locutionum Hebraicarum. In re Scaligero conuenit cum Epiphanio; nam & illi placet sensisse Lucam de sabbato, quod proxime solemne Paschatis erat secutum. In explicatione nominis δευτερόπρωτον, nouum est quod obseruat Scaliger: non à δεύτερον & πρῶτον conflatam esse illam vocem; sed à δευτέρα & πρῶτον: vt sit secundo-primum sabbatum, illud sabbatum, quod secundam Paschatis proxime sit secutum. Rationes nouæ sententiæ ex ipso auctore petant sacrarum antiquitatum studiosi, libro sexto De emendatione temporum, in diatriba de tertio Domini Paschate; & Isagogicorum Canonum libro primo, capite sexto, & libro tertio in Cōmētario eius capitis. Tantum dicam; certum atque indubitatum sententiæ Scaligeri fundamentum esse in verbis Mosis, Leuitici 23. 15. vbi iubet Dominus numerare septem hebdomadas Pentecostæ ממחרת השבת ἀπὸ δευτέρας τοῦ πάσχα, hoc est, *à secundo* (die) *paschatis*, à postero die sabbati. Nam quia iubentur numerare hebdomades ad Pentecosten, non ab ipso die Paschatis, sed à proxime sequente: mirum non est, sabbata omnia à Paschate ad Pentecosten, sumsisse appellationem ἀπὸ τῆς δευτέρας τοῦ πάσχαλος, vt primus obseruauit Scaliger: quem postea multi viri docti sunt secuti. Quicquid autem de hac quæstione statuatur, Baronii coniectura stare non potest; existimantis, reprehendendi discipulos Christi occasionem Pharisæis inde esse natam; quod Omer siue manipulus frugum nondum fuisset Deo oblatus, quando discipuli spicas decerptas manibus affricabant: quum per Legem non esset fas ante oblationem frugum, noui prouentus quicquam edi. Sane ex Isidori & multorum sententia in eundem incidunt diem oblatio Omer, & factum Apostolorum: sed poterat horis saltem aliquot prius religioni esse factum satis; quam temere violatam fuisse ab Apostolis credere non dubium. At verius omnino est, quod & Baronius subiicit, sabbati naturalis die id contigisse. Apparet enim ex verbis Lucæ, sabbati dumtaxat violati religionem discipulis Christi fuisse obiectam à Pharisæis; nec præterea quicquam aliud.

II. Apostolvs *nomen vsitatum inter Iudæos tum non fuisse, cum Dominus suos instituit. Patriarchæ Tiberiadensis Apostoli. Huillus & Hillel an eiusdem viri nomina. Iudaicarum Synagogarum varij Schelichim.*

Anni XXXII. Num. V.

De prima institutione Apostolorum loquens Baronius, ita scribit: *Vsitatum nomen fuit apud Hebræos, vt Apostolos illos nominarent, qui assidue versarentur cum summo sacerdote consulendi gratia.* Hic vero insigniter hallucinatus est Baronius, idque manifestissime: locum enim Epiphanii quem laudat, pessime accipit. Narrat Epiphanius in disputatione aduersus Ebionitas, Iudæorum sui temporis partem aliquam Tiberiade habitasse, & in aliis Palæstinæ locis, qui dispersionis suæ caput agnoscerent, quem Patriarchā nominabant: huic fuisse velut adsessores quosdam adiunctos, qui Apostoli dicerentur. Satis compertum est, post euersam vrbem reliquias populi Iudaici misere dissipatas, variis in locis Orbis terrarum coegisse aliquot cœtus, alibi maiores, alibi minores. Alexandriæ maxima semper fuit Synagoga. Scimus fuisse non pœnitendas Romæ, Antiochiæ,

tiochiæ, & in plerisque magnatum vrbium. Quemadmodum autem vetus Synagoga Babylonica, cuius reliquiæ & etiamnum in illis partibus Orientis durant, suum Æchmalotarcham habuit, cui tanquam Regi parebat: sic & reliquæ Iudæorum manus, vbiubi collectæ, suos duces sibi præfecerunt, quos fere appellarunt ראשי ישיבה ἄρχοντας τῆς παροικίας, præfectos congregationis. Tales Præfectos Romæ, Narbone, & plurimis aliis in locis sibi visos narrat Beniaminus Tudelensis, in Itinerario suo. In Chronicis quoque Iudæorum, libro Iuchasin, & aliis Rabbinorum scriptis, huius nominis & dignitatis non infrequens mentio habetur. Qui Alexandriæ, vel in Syria, aut Asia, propter diuturnam inter Græcos moram, Græcæ linguæ assueuerant; hi suos præfectos Græca voce apppellabant PATRIARCHAS. Itaque Patriarchæ Iudæorum Alexandriam colentium meminit Imper. Hadrianus, in Epistola ad Seuerianum Cos. apud Vopiscum, in Saturnino. Origenis temporibus Patriarcha Iudæorum Alexandriæ fuit quidam Huillus, cuius ex Origene meminit Hieronymus aduersus Ruffinum. Putarunt viri summi huncesse Patriarcham Hillelem, de quo Epiphanius contra Ebionitas: sed neque tempora satis congruunt, & circumstantia loci plane repugnat. Hillel enim cuius meminit Epiphanius, Iudæorum fuit Patriarcha Tiberiade & in vicinis locis collectorum, non autem Synagogæ Alexandrinę. Quare verius est quod ante dicebamus, varias fuisse dispersionis Iudæorum partes, atque, vt Eusebius loquitur, varios ἀποδασμοὺς, hoc est, *distributiones*, quorum illi qui inter Græcos habitabant, suos duces, Patriarchas, appellabant. Sane & Theodoretus in Apostolo videtur innuere, plures diuersis locis fuisse Iudæorum Patriarchas. Epiphanius igitur, vt ad propositum redeamus, de Patriarchis Tiberiadensium Iudæorum ætatis suæ loquens, adsessores quosdam ipsos scribit habuisse, qui Apostoli nominarentur. Baronius vero ad summum Sacerdotem, & Domini nostri tempora, eam historiam refert; errore, quod nemo queat negare, prorsus immani. Nam quid habuit commune summus Pontifex stantis Reip. Iudæorum, cum præfectis reliquiarum, quæ vrbe deleta variis in locis Asiæ atque Europæ sunt collectæ? Quare falsum est, Dominum nostrum discipulis suis eam appellationem indidisse, vocem mutuatum ex communi vsu Iudaicæ Synagogæ. Atqui nullum dubium est, Dominũ nostrũ cum Syriace loqueretur, voce Syriaca vsũ, & שליחין SCHELICHIN suos 12. discipulos appellasse, quos Euangelistæ, qui Græce scribebant, ἀποστόλους dixerunt. Itaque Syriaca Paraphrasis, quam constat esse antiquissimam, & quæ dubio procul verbum Græcum ea voce expressit, quæ in Syrię Ecclesiis primis illis temporibus fuit in vsu, Apostolos semper nominat שליחא. Si, vt putat Baronius, iam inde à Christi tempore, vox Græca à Iudæis ciuitate fuisset donata; cur illã Ecclesiæ Palęstinę & Syriæ nõ retinuerunt? Verba Lucæ, quæ suadere contrariũ videntur, mox interpretabimur. Nos in Iad Mosis Ægyptii, & alibi apud Rabbinos, in descriptione rituum Iudaicorum, mentionem variorum ministrorum fieri obseruamus, qui שליחים id est, *Apostoli* nominantur. Inuenitur etiam in illorum ritibus, qui שליח ציבור ἀπόστολος τῆς συναγωγῆς nominatur, quasi dicas, legatum Synagogæ: vt in perek quarto, tractatus Tahanioth, libro 3. Iad Maimonidæ. Habent & hodiernæ Synagogæ suos Schelichim, quos volunt esse cantores, qui pro vniuerso cœtu preces ad Deum mittunt. Ita enim quærentibus nobis de eorum officio Iudæi responderunt.

III. Exponuntur verba Lucæ, quos & Apostolos nominauit, *collatione multorum auctorum, qui similes locutiones vsurparunt. Alia quædam.*

IBIDEM.

GRæcam vocem Ἀπόστολοι tempore Domini nostri in vsu non fuisse Iudæis, cõ-

tra quam crediderit Baronius, modo probauimus: nunc ostendamus, ne id quidem satis esse certum, ætate Epiphanii Iudæos Tiberiadenses & in reliqua Palæstina id verbi habuisse in vsu promiscuo. Hoc vero satis arguitur vel vnico illo argumento, quod neque auctor Aruk vocis illius mentionem vllam facit, neque vsquam in libris veterum Rabbinorum, quod sciam, legitur. Iudæos quidem Hellenistas, quoties de suis rebus Græci loquerentur, dictionibus πατριάρχης & ἀπόστολος fuisse, illa præsertim ætate, vti solitos, facile concedimus; sed ipsos inter se, ita appellitasse duces suos & eorum consiliarios, non fit mihi verisimile: alioquin extarent omnino earum appellationum vestigia in scriptis Rabbinorum. Legi sane in illorum Commentariis dictionem אפתרכא hoc est, πατριάρχης; sed alio sensu. Vox ἀπόστολος extat aliquoties apud Iosephum: verum notione diuersa pro ἀποστολὴ, *missio, ipse mittendi actus*, vt libro 17. pagina 541. ἀφίκετο εἰς τὴν Ῥώμην πρεσβεία Ἰουδαίων, Οὐάρου τὸν ἀπόστολον αὐτῶν τῷ ἔθνει συγκεχωρηκότος, hoc est; *venit Romam legatio Iudæorum, Varo missionem genti illorum concedente*: qua fere significatione literas dimissorias, quæ aliter dicuntur libelli appellationis, Paulus Iurisconsultus aliique Romani vulgo *Apostolos*, dixerunt. Quod igitur Epiphanius & alii mentionem faciunt τοῦ καλουμένου πατριάρχου καὶ τῶν καλουμένων ἀποστόλων, hoc est, *eius qui vocatur patriarcha, & eorum qui vocantur Apostoli*, inter Iudæos, sic videtur accipiendum, quasi diceretur, iis nominibus istos appellari à Iudæis, quæ Græcis hisce vocabulis respondeant. Ita passim esse locutos scriptores optimos, pauca exempla faciunt fidem. Polybius libro sexto in descriptione armaturæ Romanæ; χάλκωμα σπιθαμιαῖον πάντη πάντως προστίθενται πρὸ τῶν στέρνων, καλοῦσι καρδιοφύλακα. *æream laminam duodecim ab omni parte digitorum pectori apponunt, & corditium, siue pectorale vocant.* ad verbum est, *& vocant Romani eam laminam* καρδιοφύλακα. An existimare debemus milites Romanos Græca voce esse vsos? minime: sed commoda interpretatio adhibenda, quasi dixisset, appellant verbo, quod si Græce vertas, sonat καρδιοφύλακα. sic accipe illa ibidem, προσαγορεύουσι τοὺς ταξιάρχους, h.e. *appellant ordinum ductores.* & ἐκάλεσαν τάγμα, σπεῖραν, σημαίαν, h.e. *vocarunt ordinem spiram signum.* nulla enim istarum dictionum Romanis in vsu vulgo fuit. Plato in Alcibiade priore de institutione regia sobolis apud Persas loquens: δὶς ἑπτὰ δὲ γενομένων ἐτῶν, τὸν παῖδα παραλαμβάνουσιν, οὓς ἐκεῖνοι βασιλείους παιδαγωγοὺς ὀνομάζουσι, *vbi præterierunt bis septem anni, puerum suscipiunt instituendum illi quos Persæ vocant* βασιλείους παιδαγωγοὺς *regios pædagogos.* non vsurpabant Persæ Græcas voces, verum Persicas eiusdem significationis. Iosephus Belli Iudaici lib. 5. locum in Iudæa quemdam commemorat ὑπὸ Ἰουδαίων πατρίως Ἀκανθῶν αὐλῶνα καλούμενον: *quem Iudæi voce patria appellant* Ἀκανθῶν αὐλῶνα, *Spinarum vallem.* vult dicere Hebraica appellatione, quæ tantundem significet. Sic passim apud Patres Græcos appellantur Ἑβραϊκαὶ ἀναγνώσεις, *Hebraicæ lectiones*, puræ putæ voces Græcæ; sed quas volunt significare Hebraicis respondere. Et similia his multa passim diligens Lector obseruabit. Ita igitur verba Lucæ accipi debent, 6.13 οὓς καὶ Ἀποστόλους ὠνόμασε, *quos & Apostolos nominauit*: hoc est, Selichin eos, loquẽs Syriace, appellauit; quæ vox idem significat cum Græca, Apostoli.

IV. *Nomẽ* Apostolus *varie accipi in Scripturis & apud Patres. Veri Apostolatus cõditiones.* Ἀρχαὶ πνευματικαὶ & αὐθεντικαί. *Apostolatus* ἐξουσία πνευματική. *itẽ* ἀρχὴ πνευματικωτάτη, & ἀρχὴ ἀρχῶν. *Episcopi dicti* Apostoli: *successores & vicarii Apostolorum.* Apostolatus *pro Episcopatu.* ἐπισκοπὴ & διακονία *pro Apostolatu. Episcoporum olim cura duplex; de propria & de vniuersali Ecclesia.* νέος Ἀπόστολος. ἰσαπόστολος. *Ecclesiæ aut Sedes* Apostolicæ. Apostolicus. *Nomina*

com-

communia & ritus proprie attributi Ro. Episcopis. Papa. *Mos osculandi pedes. Nomina dignitatis male trahi in argumentum Monarchiæ absolutæ.* αὐθεντία τῆς Ἀποστολικῆς διαδοχῆς. *apud Synesium. An solus Papa ius habeat Euangelium communicandi Gentibus, & Apostolos creandi, vt vult Baronius. Ratione & exemplis contrarium demonstratur. Pantanus, Frumētius & alij à Patriarchis Alexandrino & Constantinop. missi.*

Anni XXXII. Num. V.

MVnus & dignitatem Apostolorum Baronius hisce verbis describit: *Apostolos,* inquit, *ea de caussa elegit Christus, vt verbi prædicatione Orbi caligine offuso lumen veritatis impartiret.* Hęc descriptio propter multiplicem omissionem vitiosa est. Posset quidem in historico hæc negligentia ferri: nisi quæ deinceps ab auctore traduntur, legitimæ suspitionis iustam causam præberent. Videtur enim nō temere, sed certo cōsilio Apostolatū ita laxe descripsisse; ne accuratiore multos honore & dignitate Apostolatus excluderet; quos ipse alibi & appellat Apostolos, & eorum munus verum Apostolatum fuisse contendit. Obseruent igitur tyrones, non vno modo in Scripturis & apud Patres hoc nomen reperiri vsurpatum. In communi Græcorum vsu, ἀπόστολοι dicebantur certi homines, qui negotii gerendi gratia, magis quam deferendi nuntii, aliquo mittebantur. Sic accipitur Iohannis cap. 13. vers. 16. οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν; *non est missus maior eo qui misit.* & in ea ad Hebræos capite 3. vers. 1. Christus ipse dicitur ἀπόστολος καὶ ἀρχιερεὺς τῆς ὁμολογίας ἡμῶν, *Apostolus & Pontifex confessionis nostræ:* vel quia caput ipse est & Princeps Apostolorum vnde omnis in illos vis diuina atque auctoritas manauit: vel quia ipse quoque in hunc mundum à Patre ἀπεστάλη, *missus est,* Matth. capit. 15. vers. 24. Sic & Epaphroditum vocat Paulus scribens ad Philippenses, illorum Ἀπόστολον, cap. 2. vers. 25. tanquam ad se missum ab illis, qui ipsi ministraret. At notione peculiari ac propria, illi duodecim Christi discipuli sic dicti sunt, quibus ipse, Orbem terrarum, non solum verbi prædicatione erudiendum commisit, vt ait Baronius: sed etiam auctoritatem amplissimam dedit Ecclesiam suam fundandi, constituendi, verbo scriptisque docendi, & Episcopos illi pastoresque alios imponendi, qui deinceps iure ordinario essent eam recturi. Inter proprias Apostolorum notas sunt hæ duæ; quod à Christo immediate electi & missi sunt, vt essent testes resurrectionis ipsius & omnium quæ vidissent. Ad priorem notam respicit Paulus, cum asserens sui Apostolatus dignitatem, initio Epistolæ ad Galatas, *factum se* ait *Apostolum, non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum, & Deum Patrem.* Ad posteriorem notam pertinet, quod ait Dominus initio Actorum, ἔσεσθέ μοι μάρτυρες, *testes mihi eritis in tota Iudæa, Samaria, & vsque ad vltimos mundi fines.* & quod Petrus capite eodem, versibus 21. & 22. ostendit enim necessarium fuisse, vt quicunque esset futurus Apostolus, Christum in terris vidisset, atque earum rerum testimonium posset præbere, quarum ipse extitisset αὐτόπτης, h. e. *oculatus testis.* Actorum 10. 41. Petrus se & reliquos Apostolos vocat μάρτυρας προκεχειροτονημένους ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. *testes præordinatos à Deo.* & de ministerio Apostolorum sæpe vsurpantur voces διαμαρτύρεσθαι & μαρτυρεῖν, *testimonium exhibere,* vt Actorum 10. 42. & 22. 11. Quare Paulus 1. Corinth. 9. 1. cur Apostoli nomen iure posset sibi vindicare, hanc cum primis rationem affert, *quia Christum Iesum Dominum nostrum viderat.* Tertiam conditionem Apostolatui propriam notant Euangelistæ, cum dicunt, iussos fuisse illos ire per totum mundum, & prædicare Euangelium πάσῃ τῇ κτίσει, *omnibus creaturis,* vt loquitur Marcus cap. 16. vers. 15. Propterea Chrysostomus eximia quadam homilia in editione Sauil.

tomo 8. pag. 110. Ἄρχοντες, inquit, εἰσὶν ὑπὸ Θεοῦ χειροτονηθέντες οἱ Απόστολοι· ἄρχοντες, οὐκ ἔθνη καὶ πόλεις διαφόρους λαμβάνοντες, ἀλλὰ πάντες κοινῇ τὴν Οἰκουμένην ἐμπιστευθέντες. *Principes sunt Apostoli à Deo constituti; Principes, qui non gentes aliquas aut vrbes diuersas regendas acceperint: sed quorum fidei Orbis terrarum in commune fuit concreditus.* Quarta nota est, potestas & dignitas longe maior & augustior, quam vlli vnquam alii functioni spirituali fuerit attributa. Solis enim Apostolis dictum est à Christo, *Sicut misit me Pater & ego mitto vos.* Iohan. 20. 21. quod etiam significat Apostolus 1. Corinth. 12. 28. Beat. vero Chrysostomus eum locum tractans, ea quam dixi homilia, vt magnitudinem muneris Apostolici exprimeret, comparationẽ spiritualium dignitatum (ipse ἀρχὰς, hoc est, *principatus*, nominat,) cum ciuilibus, quas αἰσθητὰς appellat, instituit; & ait Apostolatum inter spirituales esse ὑπατείαν πνευματικὴν, h. e. *consulatum spiritualem*, i. e. supra omnes alias functiones spirituales sic eminere, vt supra omnes ciuiles magistratus eminet potestas Consularis. Itaque Apostolatum nominat ἀρχὴν πνευματικωτάτην, *potestatem omnium maxime spiritualem*: item ἀρχὴν ἀρχῶν *potestatem potestatum*; & præterea, τῶν πνευματικῶν ἀρχῶν κεφαλὴν καὶ ῥίζαν καὶ ὑπόθεσιν, *potestatum spiritualium caput, radicem & originem*, siue, *fundamentum*: quoniam, inquit, Apostolatu continentur omnes inferiores potestates, quas eo loco Paulus enumerat. Hæ notæ quum nemini vnquam mortalium competierint, aut competere possint, præter illos 12. Apostolos, qui sunt à Domino instituti, & Matthiæ, Paulo & Barnabæ, qui postea in illum diuinum chorum sunt cooptati; certum est, appellationem APOSTOLORVM nemini præter illos quos dixi, posse tribui, nisi fortasse figurate & æquivoce. In scriptis tamen B. Cypriani & aliorum Patrum, est inuenire Episcopos non raro nominari Apostolos: improprie quidem, & ὁμωνύμως, hoc est, *diuersa significatione*, quandoquidem discrimen est ingens inter Apostolos & Episcopos, quibus superiorum notarum nulla proprie conuenit: non tamen sine Scripturarum exemplo. Nam in Actis Petrus Apostolatum vocat ἐπισκοπὴν, hoc est, *Episcopatum*, id est, *præfecturam spiritualem*, 1. 20. & notum est, nomina ista, Apostolus, Episcopus, Presbyter, Diaconus, etsi multum inter se diuersas functiones significant; sæpe tamen nullo discrimine ab auctoribus sacris vsurpari: quare etiam Apostolatus vocatur διακονία, h. e. *ministerium*, Petro in eadem illa oratione. Adde quod primis Ecclesiæ temporibus omnes Episcopi, præter peculiarem curam propriç sibi Ecclesiæ, in solidum sibi commissam, vt loquitur Cyprianus, etiam vniuersam, suo quodam modo, curabant, tanquã τὴν καθολικὴν ἐπισκοπὴν πεπιστευμένοι, *habẽtes fidei sua creditum vniuersalem Episcopatum*; sicut scriptum est in Constitutionibus Clementis, libr. 6. cap. 13. vt hac saltem ratione APOSTOLI aliquo modo dici potuerint: qua de re multa alibi accurate à nobis differuntur. Igitur in Epist. Cypr. 65. & alibi, Episcopi nominantur Apostoli: & scribit idem non semel, *Apostolis vicaria ordinatione succedere Episcopos.* Epiphanius in Epistola operis initio præfixa, vocatur νέος Απόστολος, *nouus Apostolus*: cui appellationi congruit vox ἰσαπόστολος, h. e. *æqualis Apostolo*, inter titulos frequens, quibus Græci insignioris nominis Episcopos vel Patriarchas solent ornare. Sæpe item *Apostolatus* ponitur pro Episcopatu. Sidonius Apollinaris, libro 4. Epistola quarta ad Lupum Tricassinum Episcopum; *Præter officium, quod incomparabiliter eminenti Apostolatus tuo debetur.* Epistola 7. ad Fontelum Episcopum Vasionensem; *Ego quoque ad Apostolatus tui notitiam pleniorem cum prærogatiua domesticæ familiaritatis accedo.* Hinc etiam Ecclesiæ siue sedes dictæ sunt APOSTOLICÆ, primo quidem illæ, quas Apostoli opera sua fundarant, & *quas*, vt loquitur Tertullianus, De præscriptionibus capite 21. *ipsi Apostoli condiderunt, ipsi eis prædicando, tam viua, quod aiunt, voce, quã per epistolas postea.* Deinde

vero

vero quæuis Ecclesia, aut sedes Episcopalis, dicta est Apostolica, *pro consanguinitate doctrinæ*, ait idem Tertullianus capite 32. quæ in fide semel ab Apostolis tradita conspiraret. Sic & Sidonius eidem Lupo, Tricassium in Gallia Episcopo, tribuit Apostolicam Sedē, epistola prima libri sexti: vbi etiam Petrum Apostolum vocat Lupi collegam. Et ita loquuntur illius ætatis & inferiorum pij atque eruditi scriptores: improprie quidem ac dure, sed tamen frequenti admodum vsurpatione. Alij Episcopos vocabant, non Apostolos, verum APOSTOLICOS. Extant epistolæ duæ Venantij Fortunati ad Euphronium Episcopum Turonensem; cui successit Gregorius Turonensis: quarum prior ita inscribitur: *Domino sancto & meritis Apostolico, domino & dulci patri Euphronio Papæ, Fortunatus.* & in fine, *Ora pro me, domine sancte & Apostolice.* in eadem tamen epistola Apostolatum Euphronio attribuit. *multiplici me prece, Apostolatui & sanctæ charitati vestræ commendo.* Accidit vero in appellationibus APOSTOLICI & APOSTOLICÆ SEDIS, quod in aliis pluribus, & nominibus & ritibus Ecclesiasticis videmus accidisse; vt quæ erant initio communia omnium, fierent propria paucorum, propter præcellentem eorum dignitatem. Sic Papæ nomen olim commune fuit omnium Episcoporum, vt certo constat ex Athanasio, Epiphanio, Eusebio, Sidonio Apollinari, & aliis scriptoribus: postea tamen Episcopo Romano αὐτωνυμικῶς est tributum. Sic mos osculandi pedes, olim genus fuit reuerentiæ, & Episcopis & Abbatibus, & aliis sanctimonia claris viris passim exhiberi solitæ; & sexcentis exemplis alibi probamus: postea ritus ad cultum Roman. Pontificis proprie est translatus. Sic igitur APOSTOLICVS, & APOSTOLICA SEDES de Romæ Episcopo, & Sede Romana αὐτωνυμικῶς, hoc est, *mutato nomine*, in Occidente vsurpare cœperunt. Dico in Occidente & apud Latinos scriptores; nam in Oriente & apud Græcos auctores, præsertim paullo vetustiores, nunquam id inuenias: quum ipsi cōtra similem aut eundem honorem suis Patriarchis haberēt. Sic αὐθεντίαν τῆς Ἀποστολικῆς διαδοχῆς, *auctoritatem Apostolicæ successionis* celebrat Synesius epistola 56. non vtique Romanam, sed Alexandrinam Sedem intelligēs; de qua etiam scribit initio epistolæ sequētis, ἀνάγκη μοι θεία, νόμον ἡγεῖσθαι, πᾶν ὅ, τι ὁ κεῖνος ὁ θρόνος θεσπίσῃ. *diuinitus imposita est mihi necessitas, vt pro lege habeam, quicquid illa Sedes constituerit.* Tanta fuit olim, cum Ecclesiastica disciplina vigebat, Sedium Patriarchalium apud minores Episcopos reuerentia. Vt mirari nemo debeat, Romanum Papam, cuius in toto Occidente maxima erat auctoritas, Apostolicum esse dictum, & eius sedem Apostolicam: quod videtur circa annū Domini 400. cepisse, vt è Vincentij Lirinensis, Augustini, & aliorum scriptis potest colligi. Quemadmodum autem negare non possumus, nec debemus, veterum illius sedis Episcoporum, ea extitisse in vniuersam Dei Ecclesiam merita, vt hoc honore & quouis alio essent dignissimi: ita non sunt ferendi Bellarminus, & alij hodierni disputatores, qui etiam appellationes illas in argumentum Monarchiæ trahunt: quasi ignorarent, aliud esse, præstare dignitate inter fratres, & eiusdem ordinis viros; aliud Monarcham esse, & cum in fratres, tum in vniuersi Orbis Reges omnes ac Principes absolutam dominationem sibi vindicare. Obsecro, estne aliquis à sensu communi adeo remotus, qui inter ista quantum sit discrimen, non intelligat? Esto sane: dicatur Papa Ro. APOSTOLICVS, & eius sedes APOSTOLICA: non solum quomodo Apostolici Tertulliano appellantur, quicunque in prædicatione eiusdem fidei Apostolis successerunt; sed etiam vt Petri Apostoli successor: modo Petri doctrina sincera per illum vigeat & incorrupta. Nunc iniquum est, & ridiculum, Apostolicum dici, quod minus multo est, quam Apostolum; eum, cui omnia ferme tribuantur, quæ propria fuisse Apostolorum, nemini mortalium communicabilia supra demōstrauimus: quod fit à Bellarmino libro 2. de Rom. Pontifice,

cap. 12 Quid dicemus de Baronio, qui vnius Rom. Papæ proprium esse dicit, Apostolos creandi, quod à Domini Apostolis nūquam esse factum legimus? Nimirum Baronij doctrina hæc est: Nemini qui à Papa auctoritatem non acceperit, ius esse prędicandi Gentibus Euangelij: quod ius nemo inter Apostolos sibi proprium esse voluit: at proprium tamen est Papæ, si Baronio credimus, tot locis id affirmanti. In anno DCCXCV. summa affertur epistolæ cuiusdam Hadriani Papæ in qua sunt ista verba: *Adiicit, Papa, se permittere diuinum verbum Gentilibus prædicari.* Ipsius vero Baronij verba sunt in anno nongentesimo octuagesimonono, de Adalberto Vngarorū Apostolo. *Ipse sciens Apostolatus munus, non sponte sua à quoquā sed Dei nutu ab eo, qui primariam in Ecclesia Catholica retinet à Deo concessam auctoritatem, suscipiendum; Romam rursus statuit proficisci, vbi, si Deus id vellet, vt fecit, à Romano Pontifice acciperet ipsum ad Gentes Apostolatū.* idē in anno CIↃCXXIV. *Vir Apostolicus Otto probe sciebat, non esse alterius cuiuspiam, aut ab animi alicuius arbitrio pendere, sibi sumere ad gētes Apostolatum, quamuis inuitatus sit à secularibus dominis; sed esse primariæ sedis Apostolicæ auctoritatis, Petri successoris & Christi vicarij dumtaxat.* Addit ibidem Baronius, Ottonis prædicationem secuta esse signa, *ne quid*, ait, *minus habere videretur ab antiquis Apostolis.* Quare si huic credimus, Papa Rom. non iam vt Petrus, de quo nihil simile narratur; sed vt Christus alter, Apostolos creat, & quidem Apostolis Christi nihilo minores. Triumphat igitur persæpe in postremis tomis Baronius, de istis Paparum Apostolis. In anno vero nongentesimo nonagesimoseptimo eius verba sunt, cum de Bonifacio Apostolo Gregorij V. loqueretur: *Huc prouoco Nouatores, vt discant (si qua tamen scintilla innati omnibus cognoscendæ veritatis luminis, in eis reliqua est;) quales sint veri Apostolici viri, & à quo Apostolatum ad gentes accipere consueuerint, vt legitimi vocarentur & nō adulterini Christi Dei ministri.* Sed hæc ægri somnia sunt, & pueriles næniæ, præterea nihil. Vana enim & futilis est de istis Apostolis gloriatio: qui falsa, absurda & ridicula vsurpatione alieni nominis sic dicti sunt; nō, vt voluit Baronius existimari, proprie & vere. Quas diximus veri Apostolatus notas fuisse, eas non conuenire istis quis non videt? æquiuoce igitur sic dicti sunt, non vniuoce nec vere. Hoc etiam ex eo constat, quod primis Ecclesiæ temporib. ea nominis Apostolici vsurpatio, prorsus fuit inaudita. Nam Apostolos ab Apostolis fuisse constitutos, nusquam legimus. Si Petrus, si Paulus, & cæteri Apostoli non hoc sibi sumpserunt, vt Apostolos crearent: quo iure Petri successor creabit? Noua etiā doctrina est, & primitiuæ Ecclesiæ temporib. inaudita, ac proinde palā falsa, quod ait Baronius; nisi permissu Papæ Euāgelium prædicari Gentibus non posse. Primū nego, vllum in Scripturis vel verbulum extare, ex quo possit intelligi vni & soli Romano Episcopo id ius fuisse delatum, & cæteris omnibus Episcopis negatum. Deinde exempla priorū seculorum contrarium euincunt manifestissime. Eunuchum Candacæ Euangelium Æthiopib. prædicasse, narrant veteres historiæ: at veniam eius faciendi ipsum vel à Petro, vel ab vllo alio Apostolorum petiisse, eædē historiæ silent. De Pantæno Stoicæ sectæ Philosopho scribit Hieron. in epistol. ad Magnum oratorem, *ipsum, ob præcipua eruditionis gloriam à Demetriano Alexandriæ Episcopo missum esse in Indiam vt Christum apud Brachmanas, & illius gentis philosophos prædicaret.* Eusebius quoq; lib. 5. cap. 10. narrat, Pantænum, quum in Schola Alexandrina doceret, tanto fuisse præditum zelo, ὡς καὶ κήρυκα τοῦ κατὰ Χριστὸν εὐαγγελίου τοῖς ἐπ' ἀνατολῆς ἔθνεσιν ἀναδειχθῆναι, *vt ordinatus fuerit Euangelij secundum Christum præco gentibus in Oriente positis.* Obseruent antiquæ veritatis studiosi dicere Eusebium fuisse Pantænum ordinatum *præconem Euangelij*, non autē Apostolum, sicut de missis à Papa loquitur Baronius: obseruent etiam, dicere simpliciter Eusebium, Pantęnum Alexandrię agentem ordinatū esse ad id ministerium; nempe à Demetriano Episcopo

Ale-

Alexandriæ, vt diserte affirmat Hieronymus. Falsum igitur est, solum Papam Ro. ius habere Euangelij præcones ad Gentes mittendi. Melius hoc ipsum declarat historia Christianismi apud Indos instituti, quã totidem fere verbis exponunt Socrates lib. 1. cap. 19. Theodoritus lib. 1. cap. 23. Sozomenus lib. 2. c. 24. Omnes hi consentiunt, Frumentium missionem ad conuertendos Indos accepisse, non à Papa Rom. sed à Magno Athanasio, Papa Alexandrino, vt vocatur veteribus. Socratis verba sunt: Ἀθανάσιος καλῶν εἰς ἔννοιαν τὸ λυσιτελὲς, αὐτὸν Φρουμέντιον, τὴν ἐπισκοπὴν ἀναδέξασθαι παρεσκεύασεν, εἰπὼν μὴ ἔχειν αὐτοῦ ἐπιτηδειότερον· γίνεται δὴ τοῦτο. καὶ Φρουμέντιος ἀξιωθεὶς τῆς ἐπισκοπῆς αὖθις ἐπὶ τὴν τῶν Ινδῶν παραγίνεται χώραν, καὶ κῆρυξ τοῦ Χριστιανισμοῦ γίνεται. *Athanasius rei vtilitate cõsiderata effecit, vt ipse Frumentius eum Episcopatum susciperet; quod diceret, aptiorem illo habere se neminem alium. Ita igitur factum est: vt Frumentius honore Episcopatus ornatus, in regionem reuerteretur Indorũ & Christianismi fieret præco.* Scribit Sozomenus, Athanasium, sacerdotes omnes qui tũ forte Alexandriæ reperti sunt, conuocasse, & re cum ipsis cõmunicata, Frumentium renunciasse Indiæ Episcopum. de Romano Episcopo in tota hac narratione apud omnes historicos altum silentium. Addit Sozomenus, Frumentiũ in India tantam adeptum esse gloriam, vt illum Indi non minus mirarentur, quam Apostolos: ἢ χ ἧττον ἢ τοὺς Ἀποστόλους θαυμάζουσι. at fuisse Frumentium Apostolum, aut vocatum esse illum Apostolum, nõ dicit Sozomenus, neq; veterum quisquam. Adhuc videlicet hoc genus Apostolorum Baronianorum Ecclesiis erat incognitum. Huc pertinet, quod apud Procopium legimus in historia Persica; Barbaras ad Euxinum & Mæotim gentes, Episcopos accepisse non à Rom. Pontif. sed à Constantinop. Patriarcha; & quidẽ ἐκ προστάξεως, iussu ipsius Imperatoris. Et lib. vlt. auctor est idem Procopius, populos quosdam ex illa Barbarie, legatos ad Iustinianum misisse, ἐπίσκοπόν σφίσι τινὰ δεόμενοι δοῦναι, *petentes, vt sibi aliquis daretur Episcopus*: quoniam, inquit auctor, iam Abasgis eum dedisse Episcopos inaudiuerant. Omitto similia exempla, quæ veritatis studiosi ex historia prisca, facile colligent vel plurima. Iterum igitur dico, falsa est doctrina Baronij, Bellarmini & similium ex Hildebrandi schola Doctorum; qui leuibus ingeniis hodie persuadent, Euangelij apud gentes prædicationem, ex vnius Papæ Romani voluntate ac nutu pendere. Vanitatem & falsitatem insignem huius sententiæ, accurate refutamus alibi, in disputatione de cura vniuersalis Ecclesiæ, in primitiua Ecclesia omnibus Episcopis communi. Nunc hoc dumtaxat adiiciam: vel illam historiam quam refert Baronius in anno supra millesimum vigesimonono, de contentione inter Galliarum Episcopos orta super Martialis Apostolatu: refutando huic somnio sufficere debere. Nam quum in Concilio, ob id ipsum coacto rationes multæ afferantur, vt probetur Martialem iam olim pro Apostolo fuisse habitum: de Romano tamen Pontifice, à quo honorem illum accepisset, nihil ibi dicitur: ac ne arbitrium quidem illius controuersiæ ad Papam defertur. Vt finem faciam, quod initio dixi, hic repeto: videri Baronium, dignitatem Christi Apostolorum propterea negligentius hoc loco descripsisse; ne si veras Apostolatus notas proponeret, suis istis nouis Apostolis faceret iniuriam: de quibus; Tomis 9. 10. 11. & 12. tam multa. Nos pro seruis Dei omnes habemus Euangelij sinceros præcones; & eorum memoriam religiose colimus: Apostolos proprie sic dictos, non alios agnoscimus, nisi eos quorum nomina in Scripturis sunt prodita.

V. *Ordo inter Apostolos cum Domino versantes. De ratione eius ordinis sententiæ Baronij opponitur sententia Abulensis. Gregorij Nazianzeni locus expenditur. Dominatio absoluta vnius in Ecclesia, Gregorij tempore incognita. Petri primatus ætati attributus.*

ANNI

Anni XXXII. Num. VI.

AIt Baronius: *Ordinem fuisse inter Apostolos, vt scilicet ex his aliquis tanquam caput inter eos praestaret; apud omnes antiquos Patres & caeteros in confesso fuit: illumque ipsum fuisse Petrum, pro comperto semper ab omnibus est habitum.* Loquitur Baronius de Apostolis cum Christo conuersantibus, sic agente cum illis, quomodo solet praeceptor aliquis cum suis discipulis. Eo tempore fuisse aliquem inter discipulos Domini ordinem, facile equidem Baronio assentior, Semper enim in omni re, tempore & loco potior est ordo confusione: in familia autem Christi fuisse omnia quam ordinatissima, & quam optime disposita, sine impietate negari non potest. Sed quaeritur, illius ordinis quae fuerit ratio. Baronius, qui vt scripta arguunt, de mundi monarchia dormiens vigilans somniabat, gradus dignitatis inter Apostolos Christo μαθητεύοντας, hoc est, *qui Christi discipuli erant*, constituit; atque in hac sententia Patres & omnes scriptores vult consentire. De consensu quod ait falsum est: probandum hoc erat, non ponendum. Res quoque parum probabilis. Nam inter discipulos magistro operam dantes caput constituere, ac dominationis vel solam vmbram imaginari, absurdū est & ridiculum. Nemo Patrum, nullus veterum scriptorum hoc vnquam dixit. Ipse Episcopus Abulensis, adeo recens auctor, huius contrarium docet, quaestione 27. in decimum Matthaei caput. Negat ille, fuisse tum inter Apostolos pro gradibus dignitatis à Christo institutum ordinem. Probat autem Tostatus sententiam suam firmissimo argumento; *quia*, inquit, *aliquando ipsi contendebant inter se, quis eorum maior videretur*, Lucae 22. & etiam quaerebant hoc à Christo; Matth. 18. Christus autem noluit eis dicere, quis esset maior, Marc. 9. & semper durauit eis hoc dubium, quamdiu fuerunt cum Christo, etiam in die Coenae Domini, Luc. 22. Non ergo posuit Christus istum ordinem. Addit & aliud argumentum, ex eo, quod diuerso ordine recitata sunt nomina Apostolorum ab Euangelistis. Nam si aliquem certum ordinem dignitatis inter illos Christus instituisset; sine dubio ab omnibus Euangelistis ille ordo constanter fuisset seruatus. Existimat vero Abulensis, ordinis inter Apostolos illo tempore seruati rationem, positam fuisse in tempore, quo illorum vnusquisque in discipulatum fuerit admissus: quod à Baronij sententia sic alienum est, nihil vt queat magis. Qui subiicitur in Annalib. Gregorij Nazienzeni locus, ex eius concione, Περὶ τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας, h. e. *de ordine in dissertationibus*, nō id dicit quod vult Baronius: imo vero plane contrarium tota illa disputatione demonstratur. Ait Gregorius; inter duodecim Apostolos, dum in schola Christi erudiebantur, ordinem fuisse aliquem seruatum: porro hunc ordinem ita ipse explicat, vt singulis è duodecim, sua ministeria & suas praerogatiuas dicat fuisse attributas. Petro fundamenta Ecclesiae fuisse credita; sed Iohannem prae caeteris fuisse Domino dilectum. καὶ φέρουσιν, inquit, οἱ λοιποὶ τὴν προτίμησιν: *& ferunt caeteri Apostoli hāc praerogatiuam honoris Iohanni habiti.* quaedam Petrum interrogasse, quaedam Philippum, quaedam Iudam, nonnulla Thomam, ἕκαστον ἐν μέρει καὶ καθ᾽ ἕν, *per vices vnumquemque & sigillatim,* Philippum de nōnullis interrogare cupientem, quod nō auderet solus, Andream assumpsisse: Petrum quoq; ob similem caussam Iohanni annuisse. Inter omnes autem Apostolos tres electione Christi praestitisse, Petrum, Iacobum & Iohannem, τοὺς πρὸ τῶν ἄλλων, inquit, καὶ ὄντας καὶ ἀριθμουμένους, *qui & praestiterunt reliquis, & nominantur ante reliquos.* Nihil in hac disputatione, nihil in tota illa homilia de vnius Petri in caeteros Apostolos dominatione; nihil de successorum Petri monarchia & imperio. Et erat tamen illius concionis id argumentum, quod de Rom. Pontificis monarchia postularet omnino fieri mentionem; si vllam eius notitiam Gregorij temporibus Ecclesia habuisset. Quia res, illa adhuc aetate fuit penitus ignota,

ignota, propterea nullum eiusmodi dominationis vestigium neq; Gregorij huius scripta exhibent, neque Doctorum æqualium vllius. Non negamus, inter Apostolos Petrum fuisse coryphæum: sed quicquid auctoritatis reperitur Petrus vsurpasse; id omne sub Christi discessum è terris est consecutus. Enimuero, vbi præsens erat Christus corporaliter, alio capite non fuit opus: estque oppido res absurda, in domo patrisfamilias aliud caput desiderare, quam ipsum patremfamilias. Verba Hieronymi affirmãtis, ætati Petri delatum esse, cum ille caput collegij Apostolici est constitutus; quo consilio descripta sint hoc loco, equidẽ nescio: nam sententiæ auctoris, nihil dici potest magis contrarium. Neque vero solus Hieronymus ita existimauit; sed & alij plures, sicut obseruabamus ad annum Domini 31. num. 12. Ioannes Cassianus De incarnatione Domini, libro 3. *Interroganti Domino Iesu Christo, quem eum crederent, quem confiterentur esse discipuli, respondet primus Apostolorum Petrus, vnus vtique pro omnibus: idem enim vnius habuit responsio quod habebat omnium fides. Sed primum decuit respondere, vt idem esset ordo responsionis, qui erat honoris: & ipse antecederet confessione, qui antecedebat ætate.*

VI. Expenditur dictum Baronij, Petrum feriisse Malchum, quia erat Galilæus. verior caussa ostenditur, Petri θερμότης *qui dicantur Græcis* θερμοί; *quid* θερμότης: *& quo sensu à Patribus Petro* θερμότης *attribuatur.*

ANNI XXXII. Num. VII.

QVia dixit Iosephus, Galilæos fuisse μαχίμους ἐκ νηπίων *pugnaces ab vnguiculis*, putat Baronius, eam fuisse caussam, cur Petrus genere Galilæus Malcho auriculã præciderit. Hoc vero longe petitum esse & parum solidum, quis non videt? Nam quare Petrus potius quam Iohannes? ambo enim Galilæi. Alij item Apostoli indidem orti. cur inter plures Galilæos solus Petrus gladium stringit? Non valet argumentum, *quod litem lite resoluit*. Patres, Chrysostomus, Cyrillus, alij, & ad hanc historiam apud Iohannem 18. 10. & sæpe alibi obseruant, Petrum fuisse θερμὸν, feruido ingenio virum: & multorum quæ ipse fecit aut dixit, præcipuam caussam assignant ipsius θερμότητος, h. e. *calorem* seu *feruorem*. Aliquando apud Græcos θερμότης vitij nomen est. Nam θερμὸν ἔργον dicunt facinus audax & impudens. & in Sapientia Sirach 23. 22. θερμὴ ψυχὴ, *anima calida*, de eo dicitur, qui turpi libidine totus flagrat. Absit vero vt hoc sensu accipiatur ea vox, quando Petrus θερμὸς appellatur, quod locis sexcentis occurrit apud Patres. Sciant igitur tirones, homines promptos, ad agendum, animosos, & quorum manus sæpe consilium anteuertit, Græcis dici θερμοὺς, *calidos*; vel propter ignis similitudinem: quia inter omnia ignis est δραστικώτατον στοιχεῖον, *elementum vi agendi maxima præditum*, vt docent philosophi & medici: vel quia homines δραστήριοι, hoc est, *laboriosi* seu *industrij*, & ad actionem parati fere sunt calidi temperamenti. Non multo aliter Ioanni in Apocalyp. 3. 15. ζεστὸς, h. e. *feruidus*, dicitur, homo pietatis zelo feruens. Per se θερμότης neq; virtus est, neque vitium, sed vt ira, cos audit fortitudinis; ita hic naturæ calor, agendi instrumentum est; generosarum mentium fere comes. Gregorius Nazianzenus oratione 26. θερμὰς siue διαπύρους & μεγάλας φύσεις, hoc est. *feruida, candentia & magna ingenia*, pro eodem ponit. Et ait ibidem Gregorius, μὴ καταγινώσκωμεν τῆς θερμότητος, ἧς δίχα μέγα τι κατορθωθῆναι πρὸς εὐσέβειαν ἢ ἀρετὴν ἄλλην ἀμήχανον. *non est condemnanda* θερμότης, *calida & feruens indoles, qua si absit, nullum facinus præclarum, quod ad pietatem spectet, aut ad virtutem aliam, peragi recte potest*. Patres igitur, qui tot locis θερμότητα Petro attribuunt; promptitudinem illius ad suscipiendas actiones præclaras significant, & generosam mentem, quæ facile ad quiduis audendum specie honesti oblata impelleretur. Laudabilis omnino indoles: verum quæ, vt

docet ibidem Gregorius, nisi recti notitia dirigatur, audaciam pariat interdum perniciosam. Critici vero Græcorum obseruant, nomen θερμὸς, cum de actionibus dicitur, in malam sumi partem: vt apud Aristophanem in Pluto: ὦ θερμὸν ἔργον κἀνόσιον, καὶ παράνομον τολμῶντε δρᾶν, ἀνθρωπαρίω κακοδαίμονε, hoc est, *O facinus audax, impium & iniquum audent perpetrare duo homunciones insani*: in bonum vero, cum de personis, vt cum dicitur aliquis θερμὸς aut θερμουργός, hoc est, *feruide agens*: & ita accipiendum apud Patres de Petro. Eustathius Ιλιαδ. β. θερμὸν μὲν ἔργον διακεχυμένως τὸ αὐθάδες καὶ θρασύ· θερμουργὸς δὲ ἀνὴρ ἐν συνηθείᾳ κατὰ λόγον ἐπαινετόν, h.e. θερμὸν quidem ἔργον (*feruidum factum*) dicitur *dissolute impudicum & audax: thermurgus vero vir agens secundum rationem laudabilem*. Hæc per occasionē superioris indicij Baroniani, dicta hoc loco voluimus: quia non semel in sequentibus θερμότητος Petri in Patrum testimoniis futura est mentio.

VII. Confirmatur sententia Baronii dissentientis à Caninio. Agadoth *Iudæorum.*

ANNI XXXII. Num. XI.

QVæ de tribus apud Iudæos tribunalibus, de triplici Scripturarum explicatione in eorundem conuentibus, & de voce Raca mox describūtur ex Angelo Caninio, ad illustrationem loci Matt. 5. 22. à viris eruditissimis post Caninium accuratius tractata sunt: vt in illis iam immorari nihil sit opus. Obiter tantum indicabo, ipsumque Baronium ab eruditissimi viri, cuius sententiam describebat, interpretatione discedere, cum ad verba Christi applicat, quæ de tribus apud Hebræos tribunalibus dixerat. Nam Caninius quidem Domini verba, *Omnis qui irascitur fratri suo reus erit iudicio*, componit cum Triumuirorum tribunali: at Baronius cum tribunali 23. virorum. Quæ expositio sine dubio verior est & melior. Nā Triumuiri de caussis tantum ciuilibus & pecuniariis cognoscebant: Christus vero cum hic ait, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει, *tenebitur iudicio*, de sententia capitali & pœna mortis intelligit. Recte igitur Baronius verba Domini ad iudicia retulit viginti Triumuirorum, qui etiam de criminib. cognoscebāt: etsi non eadē auctoritate, qua ipsi 71. viri in magno Synedrio. Iam quæ dicitur EXTENSIO inter varias Scripturarū interpretationes, homiliarū genus est, cū Scripturarū mysteria auditoribus explicantur. Rabbini vocant *Midraschim* & *Agadoth*; quam vocem Caninius vertit *extensio*: sicut Elias quoque in Thisbi est interpretatus: הוא לשון משיכה *est dictio extēsionis*. Erunt igitur *Agadoth*, qui dicuntur Græcis λόγοι διεξοδικοί, explicationes vberiores & prolixiores. Mihi tamen magis probatur quod idem Elias alibi adnotat, vocem esse deductam ab Hebraica נגד *indicauit, explicuit*. Nam & res & vox originem videntur habuisse à præcepto Dei apud Mosem 13. 8. cuius versiculi prima vox est והגדת *vehiggadtha* & annuntiabis. Ei voci respondet apud Paulum in explicatione ἀντιτύπου, hoc est, *ipsius rei figuræ respondentis*, Sacramēti, καταγγέλλετε *annunciate* 1. Corinth. 11. 26. Verum ista accuratius explicare, non est huius loci.

VIII. Illustratur locus Matth. 6. 7. Preces & cantus Psalmorum male confunduntur à Baronio. Male negatur multiloquium à Deo prohiberi. Βαττολογία & πολυλογία *vt differant: Battologia in hodiernis Ritualibus. Multiloquium in precibus Deo ingratum. Latinus & Arabs interpretes battologiam de multiloquio exposuerunt. Syriaca versio expenditur: Exempla battologiæ & multiloquii in precibus Paganorum. Litania veterum.* μαγγανεύειν *de precibus superstitiosis.* δυσωπεῖν τοὺς θεοὺς *apud Paganos ex superstitione. Idem verbum apud Patres ab alia mente.* ἀπειλεῖν. *Alia quedam.*

ANNI

Anni XXXII. Num. XIV.

Domini nostri verba sunt Matth. 6.7. Προσευχόμενοι μὴ βαττολογήσητε ὥσπερ οἱ ἐθνικοί. *Orantes ne vtamini battologia, sicut Ethnici*: de quorum recta interpretatione agens Baronius, negat prohiberi à Christo prolixum Psalmorum cantum, quo vetus Ecclesia plurimum vtebatur. Hoc etsi verum est; ratio tamen quam affert, magnam ipsius incogitantiam arguit. Sic enim ait: *Vnde textus Euangelista non habet πολυλογίαν*, hoc est, *multiloquium, sed βαττολογίαν; quod non simpliciter multiloquium, sed inanem sermonem demõstrat*. Sed hoc quid ad rem? Cantus enim Psalmorum, etsi vaticiniis, doctrinæ, & δοξολογίᾳ, h.e. *laudationi*, habet preces permixtas, non raras, proprie tamen ad prædicationem laudum Dei spectat. Deum autem laudare, & quidem formulis è sacra pagina depromptis, nemo queat nimis, vel si dies totos, noctes totas, illi officio pietatis impenderit. Christus vero non de prædicatione Dei laudum agit; sed vt recte monet Augustinus, de modo cõcipiendi preces priuatas, quoties piorum aliquis opem atq; auxilium Dei, aut delictorum veniam vult impetrare. Male igitur hæc confundit Baronius, male etiam multiloquium negat à Domino prohiberi, quia textus Matthæi nõ habeat πολυλογίαν, sed βαττολογίαν. Atqui hoc falsum est; & mire hic hallucinatus est scriptor Annalium. Nam statim sequitur in verbis Christi, quod modo dixerat illustrantis: δοκοῦσι γὰρ, ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται. *putant enim se in multiloquio suo exauditum iri*. Vtramque igitur ponit expresse Christus, vtramque damnat, battologiam & πολυλογίαν, siue multiloquium. Etsi autem πολυλογίαν ponit Euãgelista, velut prioris vocis interpretamentum; vim tamen illius non plene exprimit. In battologia duo vitia insunt; repetitio eorundẽ verborum, odiosa, inanis ac vana: item multiloquium. Dominum nostrũ qui Syriace loquebatur, non esse vsum voce βαττολογεῖν scimus, sed non dubitamus, tantundem ipsum Syriace dixisse, quantum Græce Spiritus sanctus eo verbo expressit. Quod autem è duobus vitiis, quæ battologiæ inesse diximus, leuius hic ponatur à Spiritu sancto, priora verba illustrante; id suspicamur eam vim habere; vt si damnat Christus in precibus nostris multiloquium, quod diximus esse vitiũ minus; ex eo statuere debeamus, multo magis ipsi displicere alterum vitium, nempe battologiam. Sic dixit Deus in Decalogo, *Nõ machaberis*, vt quam longissime ab adulterio & grauiorib. in hoc genere peccatis nos summoueret. Battologiæ exempla in hodiernis formulis multa sunt: vt cũ verbi gratia, in Psalterio Iesu quindecim huiusmodi oratiunculæ proponuntur; *Iesu, Iesu, Iesu, miserere: Iesu, Iesu, Iesu, adiuua: Iesu, Iesu, Iesu, da hic mihi purgatorium meum*; quarum singulæ decies docẽtur repeti. Et huiusmodi formulæ multæ; in quib. committi battologiam non magis negari potest, quam Solem meridie lucere. Porro ipsum per se multiloquium in precibus Deo displicere, ex his Christi verbis eliciunt Patres. Et ea fortasse ratio afferri possit non absurde, cur Latinus Interpres, μὴ βαττολογήσητε verterit, *Nolite multum loqui*: quum alioquin diuersæ significationis verba sint βαττολογεῖν & πολυλογεῖν, vt ostendimus. Hieronymus quoq; vir longe doctissimus, eandem vt videtur ob caussam, ad hãc Græci Latiniq; textus diuersitatem silet. Clemens Alexandrinus Stromatum lib. 7. Christiano orationẽ attribuit, non multorũ verborum: τῇ διὰ στόματος εὐχῇ οὐ πολυλόγῳ χρῆται; h.e. *oratione, qua ore peragitur, non multiloqua vtitur*: ad hunc Matthæi locũ respiciens, vt apparet ex verbis quæ subiicit. B. Chrysost. & in Commentariis in Matthæum, & multo expressius in oratione altera de Anna Samuelis matre, sic mentem Christi explicat, vt exigere ipsum dicat à nobis, crebras quidem & assiduas preces, sed breues: ne oratio prolixior intentionem orantis frangat, & à proposito auertat. In quo præclare Paulo cũ Domino nostro conuenire plurib. disputat

ibidem, vir ille sanctissimus. καὶ ὁ Χριστὸς, inquit, καὶ ὁ Παῦλος βραχείας καὶ πυκνὰς ποιεῖσθαι τὰς εὐχὰς ἐκέλευσαν ἐξ ὀλίγων διαλειμμάτων. *Et Christus & Paulus breues ac crebras fieri preces iusserunt, per modica interualla repetitas.* Idem serm. 5. de Anna, doctrinam eandem repetit: vbi etiam Deo gratissimæ precationis exemplum esse affirmat; si quis oculis in cœlum sublatis dicat in animo suo, Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς, *Miserere mei ô Deus.* Ambrosius de Abel & Cain, lib. 1. c. 9. *Diuinæ Dominus Iesus, & impense & frequenter monuit orandum, non vt fastidiosa continuetur oratio; sed vt assidua frequenter effundatur.* In eandem sententiam & Arabs interpres τὸ βαττολογεῖν verbo expressit, quod multiplicare significat: etsi vox Græca, vt dixi, latius patet. Syrus voce vsus est obscuræ significationis מפקקין: sed non est absurda, virorum eruditorũ coniectura, qui literam ק pro ר suspicantes positam à Syris, deducunt à radice Hebraica, פכה, quæ scaturire aut manare aquam significat, vt cum per angustum phialæ collum aqua manat & strepitum edit, quod proprie Latinis *bilbere*, vel *bilbire*: Ad eum strepitum exprimendũ, ficta vox apud Hebræos Bakbuk, & apud Græcos βομβύλιον, de qua ad Athenæum dicebamus, libro 6. capite 18. Ita erit *Mephakkek*, qui verba incondita funditat, verus βαττολόγος & πολυλόγος. Quod autem Dominus noster in exemplum precum, propter battologiam & verborum profusionem vitiosarum, preces Gentilium affert; posset è Græcorum ac Latinorum auctorum libris hoc probari multis exemplis; nisi esset cuiuis obseruatu facile, in eorum monumẽtis accurate versanti. Vel vide preces, quas in vrbis periculo concipiunt apud Æschylũ, in Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις, Thebanæ mulierculæ. Multiloquiũ primo in illis est insigne: versiculis enim amplius centũ absoluitur illa supplicatio. Tum autem πολυλογίας paganorum in suis precibus caussa ibi exprimitur, quam alicubi Augustinus vere notat. Nam in summa rerum diuinarum ignorantia, quem potissimum deum aut dearum orarent nesciebant: omnes igitur precabãtur, vel certe plurimos, quod illic mulierculæ studiosissime faciunt. Huc refer illa Seruij ad primum Georgicorum. *Post specialem inuocationem transit ad generalitatem, ne quod numen prætereat: more Pontificum, per quos ritu veteri in omnib. sacris post speciales Deos, quos ad ipsum sacrum quod fiebat, necesse erat inuocari, generaliter omnia numina inuocabantur.* Adde quod Pagani crediderunt, suos Deos coaceruatis elogiis & cõgestis capi titulis. Quam ob caussam poeta Callimachus inducit Dianam, petentem à patre Ioue, cum dono virginitatis nominum ac titulorum multitudinem.

Δός μοι παρθενίην αἰώνιον ἄππα φυλάσσειν,
Καὶ πολυωνυμίην. h. e. *Da mihi pater virginitatis perpetuæ conseruationem, & nominum multitudinem.* Atque hæc de multiloquio in precatione illarum mulierculaium: cuius vitij habes aliud insigne exemplum in Thesmophoriazusis Aristophanis: nam ibi mulieres, in ludicro licet argumento, publicos mores sacrorum exprimunt. Battologia vero in illis apud Æschylum precib. etiam insignior: sæpissime enim verbis diuersis sententiæ eædem ab illis mulierculis repetuntur; de circumstante periculo, & magnitudine metus sui. Eiusmodi erant & litaniæ siue supplicia Gentilium, circa statuas & aras, quibus vti moris erat in fortuna aduersa: Romanis præsertim, vt sæpe narrant Liuius & Dionysius Halicarnass. qui dicere hoc solet λιτανείας ποιεῖσθαι πρὸς ἕδεσι θεῶν καὶ βωμοῖς, hoc est, *supplicare ad Deorum templa & aras.* Polybius vero, bonus cum primis auctor, eleganter id vocat μαγγανεύειν πρὸς τοὺς θεοὺς, quasi dicas, lenocinium & blanditias indecoras adhibere vt deos flectas, lib. 15. Non dissimile apud alios scriptores καλλιδυσωπεῖν τοὺς θεοὺς; h. e. *exorare Deos:* quo elegantissimo verbo id plane significant profani auctores, quod hic dicit Dominus de Gẽtib. ipsas τῇ πολυλογίᾳ δοκεῖν εἰσακουσθῆναι, h. e. *ob multiloquiũ putare se exaudiri,* seu existimare, se copia verborũ, quasi agmine facto, vt loquitur Tertullianus, q petunt à diis fore impetraturos. Vsurpant id

verbi

verbi etiam Doctores Ecclesiæ; sed ab alia mente; alludentes ad parabolam de vidua apud Lucam, cap. 18. non minus pie & sancte, quam docte & eleganter. In Liturgia Basiliana, σὲ τοίνυν δυσωπῶ τὸν μόνον ἀγαθὸν καὶ ἐπήκοον, hoc est, *te multis verbis, & quasi importune oro, qui solus bonus es, & libenter exaudis.* sic & in ea quæ aut est, aut dicitur, Chrysostomi. Iure aliquis miretur, verbum δυσωπῶ, quod *pudorem incutere* significat, à viris piis vsurpari, cum Deum alloquuntur. Sed hanc illis vocem extorsit zeli vehementia, & de eius bonitate certa fiducia. Magis mirum est verbum ἀπειλεῖν, quod est *minari*, Gregorio Nazianzeno in simili argumento vsurpatum. Narrat ille, Gorgoniam sororem suam, cum aliquando morbo laboraret insanabili, ad altare accessisse & capite illi admoto, cum lacrymis & clamore magno, preces ad Dominum feruentissimas effudisse, μὴ πρότερον ἀνήσειν, inquit, ἢ τῆς ὑγιείας τυχεῖν ἀπειλοῦσαν; *minantem se non prius altare dimissuram, quam esset nacta sanitatem.* ô fidei vehementiam! ô Christi bonitatem humana mente incomprehensibilem, per quam vere piis tantum licet! Gregorius eleganter ait, ipsam εὐσεβῆ τινα καὶ καλὴν ἀναισχυντίαν ἀναισχυντῆσαι, *pia quadam & honesta impudentia egisse impudentem.* Factum Deo placuisse exitus probauit: sanata enim ab altari recessit Gorgonia.

IX. Comam iactare *aut* caput, *non intellecta locutio Baronio, explicatur, & ritus eius superstitionis.* σείειν τὴν κόμην. περιδινεῖν τὴν κεφαλήν.

IBIDEM.

SVbiicit auctor: *Putamus insuper Dominum alludere voluisse ad eam quæ in Syria erat idololatriam; cum videlicet Deam Syriam circumferentesqua, si diuino quodam perciti spiritu essent, phanatice multa iactabant: cuius ritus meminit Apuleius.* Hæc coniectura non solum est longe petita atque aliena; sed etiam penitus absurda: neque profecto eius venisset in mentem Baronio, si morem illum de quo loquitur, satis intellexisset. Non intellexisse apparet ex ipsa locutione qua vtitur. quid enim est, *phanatice multa iactare?* quis vnquam sic locutus est? Sacerdotes Matris Deum, quæ & Dea Syria dicebatur, inducenda pompa & obeundis regionis suæ ritibus, soliti comã iactare, nescio quæ inania interim funditantes. Obseruabamus olim ad Lampridii Heliogabalum, Græcos scriptores in huius ritus mentione σείειν τὴν κόμην ἄνετον, hoc est, *iactare comam dissolutam*, dicere, quod Varro, Vlpianus I. Ctus, Lampridius, Isidorus, alii Latini semper dicunt, *iactare comam inter fanaticos.* Apuleius pluribus expressit hoc modo: *denique capite demisso, ceruices lubricis intorquens motibus, crinesque pendulos rotantes in circulum.* Lucianus in Asino dixit, τὴν κεφαλὴν κάτωθεν ἐκ τοῦ αὐχένος ἑλίσσειν; hoc est, *caput ex inferiore parte à collo iactare.* Baronius, qui non intelligebat tot verborum circuitu hoc tantum significari, quod alii scriptores dicunt, *iactare caput*; ac ne illud quidem satis capiebat quid esset, *iactare caput* vel *comã*, pro eo dixit *iactare multa*: putauit enim *iactare* hic significare πολυλογεῖν, h.e. *multa verba facere*, ac proinde hunc ritum ad multiloquium pertinere. qui error vix ferendus sit in aliquo tirone literas Latinas mediocriter callente. Meminit huius consuetudinis etiam Theodoretus; cuius locum subiiciam, vt eo melius Lector intelligat, nihil quicquam verba Christi cum hoc ritu habere commune. Sic ille, De oraculis libro 10. *Festa vero & sacrificia, ceu nefandos & horribiles quosdam dies, in quibus caro cruda comeditur, & distractiones corporum fiunt, cum ieiuniis & fatigationibus, & ad sacra ipsa obscœna verba funduntur, aliaque fiunt insania agentium se cum turbatione ceruicisque iactatu; nulli deorum consecrari dixerim.* Affine est, quod obseruat Dio Chrysostomus, in oratione prima de regno, consuetudinem esse τῶν χρωμένων ἐνθέων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀσθμαίνειν καὶ περιδινεῖν τὴν κεφαλὴν, καὶ πειρᾶσθαι δεινὸν ἐμβλέπειν, *virorum & mulierum, quæ dicantur Deo plena, anhelare,*

caput iactare, & torua tueri, siue, *ad toruitatem vultum componere.* Hieronymus in epitaphio Paulæ matris. *Cernebat ante sepulcrum sanctorum vlulare homines more luporum, vocibus latrare canum, fremere boum, sibilare serpentum, mugire taurorum: alios rotare caput, & post tergum terram vertice tangere.*

X. Baronij diligentia negligens. Probatur legiones Romanas non semper eodem loco easdem esse habitas: sed sæpius sedes mutasse.

ANNI XXXII. Num. XV.

CEnturio ille cuius fides à Domino prædicatur, Matth. 8.10. si credimus Baronio, legionis Ferratæ, siue Ferreæ fuit Centurio. Iure aliquis περιεργίαν, hoc est, *curiositatem*, illius miretur, cui in opere tam serio vacauit istud quærere; rursus meliore iure negligentiam eiusdem aliquis culpauerit, quod tam negligenter id quæsierit. Errat enim Baronius, & falsa ducitur coniectura. Commemorat Dio lib. 55. quod olim ætate Augusti, quot iam sua, legiones à Romanis Imperatoribus alerentur, & vbi tum castra haberent singulæ, cum ipse illa scribebat: scribebat autem sub Alexandro Seuero. Baronius putat, non solum eadem nomina durasse ab Augusto ad Seuerum, per annorum spatium amplius ducentorum: sed etiam easdem legiones in iisdem præsidiis semper hæsisse. Quoniam igitur Dio legionem Σιδηρᾶν, à ferro cognominatam, sua ætate in Iudæa collocat: Baronius etiam temporibus Domini nostri legionem eandem, id est, eiusdem nominis, in Iudæa existimat mansisse. Sed neque hoc dicitur à Dione; & absurdius est, quam vt credi temere debeat. Imo vero falsum est: nam stabilitatem istam legionum earundem in iisdem præsidiis, nullo argumento quisquam confirmauerit: nos autem facile probare possumus, rem aliter habuisse. Exempli gratia; legionem Quintam, sua ætate statiua habuisse in Dacia; Decimamquintam in Cappadocia, auctor est Dio Cassius: at Neronis & Vespasiani temporibus, Quintam in Mysia, Decimamquintam in Pannonia prætenturas suas habuisse, nos scimus. Scribit enim Iosephus, ad bellum Iudaicum ex illis locis eas fuisse accitas, & bello confecto eodem remissas. Ἁλώσεως, h. e. *Excidij*, lib 7. c. 15. de Tito: ἧκεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ πλεῖν ἐπὶ τῆς Ιταλίας διεγνωκὼς, δυοῖν αὐτῷ ταγμάτων συνηκολουθηκότων, ἑκάτερον ὅθεν περ ἀφῖκτο πάλιν ἀπέστειλεν. εἰς μὲν τὴν Μυσίαν τὸ πέμπτον, εἰς Παννονίαν δὲ πεντεκαιδέκατον, hoc est, *venit Alexandriam, & cum in Italiam nauigare decreuisset, duabus legionibus illum secutis, vtramque eo, unde venerat, remisit: quintam quidem in Mysiam, 15. vero in Pannoniam.* Missum igitur faciamus somnium Baronianum: neq; dubitemus, legionum stationes, pro temporibus mutari solitas ex arbitrio Imperatorum, & ducum summorum. Itaq; narrat Iosephus libro eodem, cap. 4. Decimam legionem, quum ante bellum Iudaicum in Euphratis ripa tenderet, postea custodiæ Ierosolymorum à Tito fuisse destinatam. Duodecimam vero, quæ prius in oppido Syriæ Rhaphanæis castrametabatur; postea ignominiæ caussa, quod hosti aliquando cessisset, procul inde submotam, & in Melitinen ad fines Armeniæ fuisse amandatam. at Dionis seculo Decimæ quidem in Pannonia superiore, Duodecimæ vero in Cappadocia statio fuit. Ita vides nihil in eo genere trabali lege fixum fuisse, neque stabile.

XI. Vtrum vna fuerit mulier, an plures quæ Dominum lauerunt & vnxerunt, quæstionem esse philologicam, & male Baronium libertatem diuersa sentiendi in talibus velle eruditis adimere. Auctoritas Ecclesiæ ad philologica decidenda non pertinet. Origenis Comm. in Matth. scripti post homiliam de Magdalena. Ecclesiæ consensus nunquam negligendus, sed non semper pro lege habendus. Origo opinionis quæ pro lege hodie obtruditur. Rituales libros varie deprauatos, non esse

nornium veri. Rationes Maldonati & Baronij diluuntur. In Scripturis non est prius nec posterius. Versio Latina Baronium decepit. Arabs interpres interdum καλωίζει. Baronij iudicium de Clementis Constitutionibus.

ANNI XXXII. Num. XVII.

NOn immorabor quæstioni, quam tanta contentione mox agitat Baronius, super muliere illa, quæ apud Lucam 7.37. pedes lauit vnxitque Domino CHRISTO. Tantum dicam; per mihi videri mirum, quando melioribus olim seculis in huiusmodi quæstionibus philologicis, non ad cor & medullam verbi diuini, sed ad corticem duntaxat spectantibus, liberum fuit vnicuique eruditorum, & sentire quod rectissimum putaret, & sententiam suam modeste proferre in medium: cur hodie eidem libertati, pari modestiæ iunctæ, non sit locus. Nam cur illa perierit? quando? quo iure? nisi quod noua plerumque tuentur iura, qui verbis tenus odium Nouatorum profitentur. Baronius igitur in hac quæstione & aliis pluribus huic connexis atq; implicitis, grauissime eos accusat, qui diuersas putant fuisse mulieres, quæ Dominum lauerunt, vnxerunt, & capillis suis pedes sanctos terserunt, Matth. 26. 7. Marc. 14. 3. Lucæ 7. 3. 7. Iohannis 11. 2. & 12. 3; atque eandem hanc esse Mariam Magdalenam vult credi, quæ Marci 16. 1. ad Christi corpus vngendum aromata dicitur emisse. Non illum circumstantiæ mouent longe diuersissimæ; personarum, locorum, temporum; quæ contrarium potius suadent: non veterum Patrum auctoritas, qui diuersis mulieribus, vel tribus, vel minimum duabus, has narrationes attribuerunt. Etsi autem immorari istis quæstionibus, vt iam dixi, propositum nobis non est; breuiter tamen rationes Baronianas, si placet, expendamus. Initio, Ecclesiæ auctoritas, seu firmissimi clypei vmbo obiicitur, quo diuersa sentientes, non doceantur, aut confutentur, sed obterantur. Hoc quidem est Alexandrum agere, nodum secare, non soluere.

Ego vero, quæ mea est imperitia, hactenus ignoraueram, Ecclesiam Catholicam, aut etiam, si vis, Romanam, philologicarum istiusmodi quæstionum & controuersiarum esse iudicem supremum. Sciebam Ecclesiam Dei esse columnam & firmamentum veritatis: sed illius vtique veritatis, quæ Scripturis diuinis continetur declarata; in qua salus æterna est posita; quæ constans est, certa, immutabilis, æterna; quam negare, hæresin est committere. In istis philologicis quæstionibus, nulla versatur hæresis; nulla absoluta necessitas, vel sic, vel aliter sentiendi. Alioquin hæreticus fuerit B. Chrysostomus, hæreticus Hieronymus, Eusebius item, Augustinus, Ambrosius, Theophylactus, Euthymius, Leontius, alii μυρίοι ὅσοι, hoc est, *alij quamplurimi*, qui vel dubitarunt de veritate eius sententiæ, quam solam iubet haberi Baronius pro vera; vel aperte contrariam defenderunt: quod prolixe facit Ambrosius ad caput Lucæ vltimum. Basilius quoq; Seleucensis breuiter in homilia de Lazaro; vbi serio affirmat tres in Euangeliis memorari Marias. Οὐχ αὕτη, inquit, ἐστὶν ἡ πόρνη ἡ ἐν τῷ Ματθαίῳ, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ Λουκᾷ· ἄλλη γὰρ αὕτη· ἐκεῖναι μὲν γὰρ πόρναι γυναῖκες ἦσαν, καὶ πολλῶν γέμουσαι κακῶν. αὕτη δὲ σεμνὴ καὶ σπουδαία, h. e. *Hæc non est illa meretrix, de qua legitur apud Matthæum, neq; ea, de qua legitur apud Lucam: alia quædam hæc erat: illæ enim meretrices erant, & multis vitiis scatebant: hæc vero grauis erat & honesta.* Deniq; Origenes tractatu in Matth. 35. scribens, multos de vna atque eadem muliere superiora loca omnia accepisse; clare ostendit multos aliter sensisse: quibus se ipse adiungit, validissime diuersa opinantes confutans. Nam quod ait Baronius, eundem re accuratius expensa sententiam mutasse, quia in homilia de Magdalena multa illi tribuat, quæ diuersis competere alibi disputauerat; leue est ac friuolum:

sumit

sumit enim Baronius, quod nos illi non concedimus; eam homiliam post Commentarios in Matthæum fuisse scriptam. Atqui illa homilia, siquidem genuina est, iuuenem sapit, & à scholæ declamationibus recentem vel certe ἀκμάζοντα, & ætate cum maxime florentem. Commentarios in Matthæum à sene scriptos esse, & iam prauis opinionibus corrupto, auctor est Hieronymus in vita Origenis. Accedit, quod in panegyricis illis laudationibus, non tam exquisitæ veritatis, quam legis encomiasticæ ratio haberi solet. Itaque præpostere facit Baronius, cum veram Origenis sententiam è scripto, oratoriis figuris picto, & penicillo Gorgiæ elaborato mauult cognoscere, quam ex opere serio, vbi accurata diligentia, rationum momenta expenduntur. An igitur tot magni viri, atq; adeo pars altera primitiuæ Ecclesiæ errauit? Nam si recte Baronius Ecclesiæ auctoritate suam propugnat sententiam, errarint illi necesse est, qui contrarium docuerunt. Sed quomodo constabit nobis, Ecclesiam Catholicam, de propositis quatuor, vel etiam pluribus quæstionibus inter se cohærentibus, aliquid definiuisse? nunquam illæ in vllo Concilio sunt agitatæ: canon aut Ecclesiæ determinatio nulla profertur: & Iesuita Maldonatus, licet eandem sententiam cum Baronio tuens, parcius tamen Ecclesiæ nomen iactat. Hoc, ait, *ego multo arbitror esse probabilius, quod tacitus Ecclesiæ sensus in hanc partem inclinet.* honesta plane oratio: nam Ecclesiæ sensus ne tacitus quidem est contemnendus: at rursus non ita vrgendus, vt recte sentiendi norma semper ἀπροφασίστως, *sine prætextu*, censeatur, etiam in quæstionibus id genus philologicis. Quare idem virulentissimæ linguæ scriptor, opinionem, tacito assensu Ecclesiæ per multa secula confirmatam, de Mariæ Magdalenæ dominatione in castro Magdalo, ceu putidam & anilem fabulam iure reiicit, nec sine stomacho, ad caput vndecimum Iohannis: & Cusanus, Caietanus, Bellarminus, Sixtus Senensis, Baronius ipse, quot, obsecro, huiusmodi falsas narratiunculas refutarunt, quas prioribus seculis Ecclesia Romana, non tam suo fortasse, quam seculorum vitio est amplexa? Baronius vero inconsiderate, ne dicam aliquid grauius & verius: qui Tertulliani auctoritate ridicule hic abutitur, vt efficiat; omnia Ecclesiæ vetusta dicta & facta, ceu à Deo profecta, exceptione omni maiora esse: de quo ne per somnium quidem vnquam cogitasse Tertullianum, certissime compertum est, vt alibi, volente Deo, pluribus ostendemus. Porro vnde ortus sit ille Ecclesiæ Romanæ consensus tacitus in ea sententia, quam tuetur Baronius, declarat Lyranus, ad caput 11. Iohannis: *Consuetudo*, inquit, *Ecclesia tenet, quod eadem mulier fuit, de qua narrat Lucas, tacito eius nomine, & quæ hic dicitur soror Lazari. Nec mirum; quia officium Ecclesiasticũ à S. Gregorio ordinatum est, qui fuit huius opinionis.* Rei igitur veritas ita habet: primis seculis libertas illa vigebat, de qua ante diximus: post officium à Gregorio Magno ordinatum, paullatim ea opinio in Ecclesia Romana inualuit, ac tandem obtinuit, quæ libris ritualibus continebatur. Sed Gregorio, viro sanctissimo & modestissimo, nunquam fuit animus, opinionem suam in rebus eiusmodi, pro lege inuiolabili Ecclesiæ obtrudere. Reuocetur igitur libertas antiqua; & argumentis veritas inquiratur, non falsis præiudiciis, & inanibus μορμολυκείοις, hoc est, *laruis*, eludatur. Enimuero meminisse debuerat, Ecclesiam Romanam, quæ se hodie posse errare negat; in eo certe non exercuisse suam ἀναμαρτησίαν, hoc est, *à peccatis immunitatem*, (etsi debuerat profecto, siquidem talis erat,) vt in ritus Ecclesiæ nihil falsi irreperet; nam etiam in Rituales libros, in ipsum, inquam, Ecclesiæ Romanæ officium & Missales libros, multa falsa, absurda, ridicula irrepsisse, quis hodie dubitat? fatetur hoc etiam Pererius Iesuita verbis disertis, in præfatione libri 16. Commentariorum in Danielem: sed multo luculentius & expressius id ipsum ingenue agnoscit Lindanus Episcopus, De optimo genere interpret.

scri-

scriptur.lib. tertio, cap. 3. affirmare non dubitans, in libros rituales Rom. Ecclesiæ, *non solum è Nicodemi Euangelio Apocrypha esse infarta: verum etiam secretas preces, atque adeo, proh dolor*, ait, *ipsum Missæ canonem turpissimis mendis esse conspurcatum*. Taceo veteres querelas de mendaciis & fabulis in diuino seruitio receptis, Petri Cluniacensis, Aliacensis Cardinalis, Comitis Mirandulani, Raphaelis Volaterani & ipsius Espencæi, Doctoris Sorbonici, qui illas querelas refert, in suis ad Pauli Ephesinam Epist. Commentariis. Vt redeam ad propositum; receptam opinionem, ratione vnica maledicus Maldonatus defendit, ad caput 26. Matthæi, *quod*, ait, *Iohannes capite 11.2. volens describere Mariam, sororem Lazari, & Marthæ; Maria autẽ*, inquit, *erat, quæ vnxit Dominum vnguento, & extersit capillis suis pedes eius, qua descriptione minime vsus fuisset, si plures fuissent mulieres, quæ pedes Domini vnxissent; nec enim lector de qua è multis loqueretur, intelligere potuisset*. Atque hanc rationem, tanti ille facit, vt omnibus argumentis, pro contraria sententia afferri solitis quæ ipse fatetur esse plurima, hoc vnicum non dubitet obiicere. Sed quis Maldonato dixit, Iohannem accuratam descriptionem Mariæ eo loci instituere? præterea falsum est, quod ait; si plures mulieres Christum vnxerunt, incertum ab Iohanne lectorem dimitti, quænam hæc sit. Nam illa altera, de qua potissimum ambigitur, Lucæ 7. Maria non dicitur, sed solo insignitur peccatricis epitheto. hæc nominatur Maria, Lazari & Marthæ soror esse dicitur, pietas denique illius vbique laudatur. An hæc illi satis esse non videbantur mulieri denotandæ, in tanta præsertim Euangelistarum simplicitate? Sed negant alii, notam hanc debuisse peti ex postfacto: ac proinde omnino hanc eandem esse, cum illa muliere, cuius historiam narrat Lucas, capite septimo: recte enim ab eo quod ante gesserat describi Mariã, nõ ab eo quod postea fecit, & capite sequenti eidẽ Iohanni describitur. Hæc obiectio ne verbulo quidem dissolui meretur. Nam quid occurrit crebrius in Veteri aut Nouo Fœdere, quam huiusmodi anticipationes? omnino qui ita disputant, non magnum vsum habent Scripturarum, ignorãt enim, quod toties obseruat Augustinus, maxime in libro 11. De consensu Euangelistarum, quodque vulgatissimo Rabbinorũ verbo dici solet, *In diuinis oraculis nõ esse prius neque posterius*. Sane quando Iohannes Euangelium scribebat, tam posterior vnctio, quã prior multo ante contigerat. Quare non minus potuit Iohannes cap. xi. Mariam denotare nota vnctionis, quam nõdum narrauerat; quam Matthæus sub initio Euangelii Iudam nota proditionis, quæ extremo demũ libro describitur. Sic autem ille capite 10.4. καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης ὁ παραδοὺς αὐτόν, *qui Christum prodidit*, postea nempe: prorsus vt Iohãnes, ἡ ἀλείψασα, *quæ vnxit*, postea Marcus 3:19. καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώτην, ὃς καὶ παρέδωκεν αὐτόν, hoc est, *qui etiam tradidit ipsum*: hoc est, ὃς ἤμελλε παραδιδόναι, hoc est, *qui traditurus erat*, vt loquitur Iohannes, in mẽtione Iudæ 6. 7. Aliud argumentum stabiliendæ opinioni vulgaræ exsculpit Baronius è capite 12. Iohannis: *Dicimus*, ait, *attestatione Iohannis Euangelistæ imo* Christi, *apertissime constare, vnam eandemque personam fuisse Mariam, Lazari & Marthæ sororem, cum Maria Magdalena. Nam cum in Bethania eadem soror Lazari vnxisset pedes Iesu, ac Iudas ob eam caussam esset ei infensus; ipse* I: sus *furentis discipuli audaciam reprimens, dixit; Sinite illam, vt in diem sepulturæ meæ seruet illud. cæterum eandem ipsam, quæ ad vnguendum corpus Iesu paratum vnguentum ad sepulcrum attulit, Marcus Euangelista fuisse Mariam Magdalenam affirmat*. Hæc Baronius: quæ propterea plurib. descripsi, vt statim Lector cognosceret, immanissimas hallucinationes illi esse firmissima argumenta. Nos.n. negamus, Christum illa verba vnquã dixisse, ex quib. ea conclusio videtur posse elici: quanquam ne id quidẽ potest. Baronio sua versio, vt sæpe, fraudi fuit: qui si exemplo Hieronymi & Augustini Græca inspexisset, collectionis suæ vitiũ statim animaduertisset.

Hhh sert.

set. Nam ita Dominus: Ἄφες αὐτὴν· εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τετήρηκεν αὐτό. *Sine eam, in diem pollinctura mea seruauit illud*, neq; aliter legerunt veteres, aut Commentariorum aut paraphraseon auctores, vt Syrus. Arabem excipio, ante paucos annos Romæ editum, qui hic, vt aliis aliquot locis λατινίζει, h.e. *linguæ latinæ idioma sequitur*. Maledicus quinetiam Maldonatus, quum vulgatā versionem, Tridenti factam, authenticam, reprehendere non auderet, Græca tamen in subsidium vocat, & sententiam eorum fatetur planiorem. Si igitur ex fonte corrigatur versio, quæ Baronium decepit; nihil erit caussæ, cur contendat aliquis de eadem muliere Iohannem 12.3. & Marcum 16.1. sensisse. Verum de his & tota hac Baronii disputatione, statuat quisque vt volet: nos enim ista pluribus persequi sane piget. Obseruet interim Lector, quam non magni faciat Baronius Constitutiones Clementis, pro quibus Turrianus, & alii similis iudicii scriptores, tantum sudarunt. At Baronius aduersus huius libri auctoritatem Apocryphi exceptionem profert, eamque, vt honestam, debere admitti pronuntiat. Coniectura vero eiusdem, de corrupto codice Clementino, qua facilitate profertur, eadem potest reiici: quum nullo plane testimonio fulciatur. Nam quod de Origene subiicitur, nauci non est. Origenes ait, multos de vna muliere dicta Euangelistarum accipere, non dicit omnes; & quia non dicit, eo ipso clamat contrarium esse verum; hoc est, multos aliter censuisse, vt ante posuimus.

XII. Diluitur argumentum Baronij à genere vnctionis. Error Baronij luxum illius adeo exaggerantis. Vnctio pedum delicatis vsurpata olim etiam alibi quā Athenis. Athenienses λιτοί. Vnguentorum præcipuus vsus in tricliniis. Vnctio Christi illustratur ex antiqua consuetudine, oleum aut vnguentum adhibendi venerationis gratia, Vnguenta ad pollincturam.

ANNI XXXII. Num. XXVI.

AT etiam genus vnctionis trahit hic Cæsar in argumentum pro sententia vulgata. Probat vix ac ne vix quidem, nepotibus luxu perditis in more olim fuisse, vt pedibus vnguenta admouerent: deinde ait: *vt ex his etiam coniicere possis, inusitatum opus non fuisse, nisi ab vna tentatum, atque iteratum muliere, quæ etiam tertio vnxit.* Ego vero huius argumenti neque pedes video neque caput: multo minus vllum medium, quod sit σύνδεσμος τοῦ συλλογισμοῦ, hoc est, *vinculum syllogismi.* Nam si hæc tam insolens luxuria fuit, vt nemo, præter hanc solam, tale quid tentare fuerit ausus, nō vir, non fæmina: cur hæc ter, vt placet Baronio, eādem nepotinā vnctionem repetit? cur potius vnica ter, quā tres singulæ semel? Nimirum id voluit Baronius; perdito luxu hanc omnes superasse. Ausam igitur ter, quod nulla mulierum Iudaicarum ne semel quidem. At ego te conuenio, pie Lector, & iudicii tui facio, an sine iniuria Domini nostri Iesu Christi hæc dici queant. Ego non existimo; & demiror, hæc tā temeraria potuisse scribi à viro graui: qui non videtur cogitasse, adeo exaggerari illum luxum non posse, vt illius approbatori & laudatori Christo iniuria non fieret. Suauiter vero errat, cum solis Atheniensibus nepotibus, non Romanis neque aliarum gentium, hanc τρυφὴν, hoc est, *luxuriam*, fuisse notam disputat; quia de Atheniensibus nominatim id tradit Athenæus. Nos contra censemus, de aliis populis, quorum notus erat luxus, ne notatu quidem dignam Athenæo rem esse visam: de Atheniensibus notasse, quia Athenienses & erant, & dicebantur λιτοί, tenuis victus & vitæ castigatæ: quod è Comicis antiquis & eodem Athenæo alibi vere obseruabamus. Plinii quoque locus de Nerone Principe, qui pedes vnguento tinguebat, non facit ad rem: neq; eam vim habet, quam putauit Baronius. Nā loquitur Plinius de vestigiis pedum, à Nerone vngi solitis, cum foras prodibat; non autem in triclinio & balneo. Poterat Baronius

us adiicere Diogenis Canis exemplum: qui, vt erat homo præposterus, pedes aliquando vnxit; & caussam facti sciscitantibus, respondit; iccirco pedibus admouisse vnguentum, quia inde odor ad nares perueniret; à capite vero in aerem euanesceret. Diogenes Laertius lib. 6. Τῷ μύρῳ τοὺς πόδας ἀλειψάμενος, ἔφη ἀπὸ μὲν τῆς κεφαλῆς εἰς τὸν ἀέρα ἀπιέναι τὸ μύρον, ἀπὸ δὲ τῶν ποδῶν εἰς τὴν ὄσφρησιν, hoc est, *Cum vnguento pedes vnxisset, dixit, à capite quidem in aerem abire vnguentum, à pedibus vero ad odoratum ascendere.* Prodiit in publicum Diogenes, aut certe alibi quam in triclinio aut balneo, visus est, cum pedibus vnguentatis: ideo quæsitum ab illo, quæ esset facti ratio; quum præsertim odium deliciarum Canis ille profiteretur. Nam alioqui nemo miratus esset, quod pedes vnxisset. Auctor est Athenæus priscos Græcos adeo fuisse vnguentorum studiosos, vt exploratum haberent ecquod vnguentum cuique membro humani corporis esset accommodatum. libro 15. Ὅτι διὰ σπουδῆς ἦν τοῖς παλαιοτέροις ἡ τῶν μύρων χρῆσις, δῆλον ἐκ τοῦ καὶ ἐπίστασθαι ποῖόν τι ἑκάστῳ τῶν μελῶν ἡμῶν ἐστὶν ἐπιτήδειον. Enimuero hospitem esse in scriptoribus Græcis & Latinis oportet eum, qui ignoret luxum pretiosissimorum vnguentorum veteribus nepotibus in frequenti fuisse vsu; maxime autem cum in tricliniaribus lectis accumberent. Quare etiam in sui seculi Christianis B. Gregorius Nazianzenus id notat, verbis hisce in oratione 43. σήμερον κατασπαταλῶν ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντίνων, ἐκ τῶν πρώτων μύρων χεόμενος, hoc est, *hodie in lectis elephantinis delicate cubans, & primariis vnguentis vtens.* Nos tamen in istis sacrorum Domini pedum vnctionibus, non tam moris communis habendam esse rationem arbitramur, quam mysterii latentis. Quod mysterium etsi capere satis nequimus, nedum satis explicare valeamus; inesse tamen credimus, & humili silentio adoramus. Scimus antiquis in more fuisse positum, vt testandæ reuerentiæ, & cultui religioso, vel qui proxime ad religiosum accederet, oleum vel vnguentum offunderent. Sic Iacob lapidi quo erat vsus pro ceruicali, oleum superfundit, Genes. 28, 18. idemq; statuam eo loco erectam, vbi Deus cum ipso erat locutus, simili veneratione prosequitur. Sic lapides vnguine delibutos, vt loquitur Apuleius, pagani in triuiis coluerunt, quod multi scriptores testantur. Clemens Alexand. λιπαροὺς λίθους, hoc est, *pingues lapides*, istos vocat, in 7. Stromatum. Sic Plato Homerum è Repub. sua vnguentis delibutum emittit; non contumeliæ caussa; sed quasi testatus eo facto, maiorem se illum agnoscere, quam vt locum ciuis in sua Rep. obtineret. Sic animalia quæ diis consecrabant, & libera sinebant abire, vel quæ alioquin admodum admirabantur, vnguentis linebant: sicut multis exemplis ad Suetonii librum primum, capite 80. olim probauimus. An igitur hæ quoque mulieres sanctissimæ, quum in Domino, quem esse Deum ignorabant, aliquid tamen supra hominem admirarentur, deuotionem suam hoc facto sunt testatæ? Hoc videtur voluisse Chrysostomus, cum scribit de vna illarum, homilia 80. in Matthæum; πολλὴ ἡ εὐλάβεια ἦν, καὶ ἄφατος ἡ σπουδή, *magna erat huius mulieris reuerentia & studium erga Christum, verbis inenarrabile.* Ac mens quidem illarum hæc erat: diuina vero prouidentia, quæ illas regebat, altiora mysteria moliebatur; sicut ipsius Christi verba insinuant, Marci 14. 8. *Quod habuit ipsa fecit: anteuertit vnguento linere corpus meum ad pollincturam.* Eucherius Lugdunensis homilia in versum secundum capitis 26. Matthæi. *Significatio*, inquit, *est non perditio: in proximo passurus sum; ideoque mulier hoc vnguentum mihi attulit ad sepeliendum. Mos enim antiquitus fuit, vt nobilium corpora sepeliendi vngerentur, & cum aromatibus sepelirentur.* Item scriptor alio loco:

Mysterium est quod agitur; in quo mors
& sepultura cito fieri
significatur.

XIII. Νάρδος πιστική. *Nardinum unguentum bonum aliquando Laodiceæ solummodo factitatum.*

ANNI XXXII. Num. XXVI.

Νάρδον πιστικὴν Baronius interpretatur, non adulteratam. Nos aliquando dubitauimus, num potius à πίνω, hoc est, *bibo*, hoc nomen deduceretur: caussasque non leues attulimus, cur id suspicaremur. Obseruamus tamen in alteram partem transire omnes fere Græcos: qui vocem πιστικὸς sæpe vsurpant de re fideliter facta, aut quæ fidei significationem habeat. Sic Eusebius. Demonstrationis Euangelicæ libro 8. vinum mysticum sacrosanctæ Eucharistiæ, vocat κρᾶμα πιστικὸν τῆς καινῆς διαθήκης, hoc est, *potum noui testamenti fidem confirmantem*, & πιστικὸν βάλσαμον, hoc est, *fidele*, i.e. salubre *balsamum*, leges in literis Emanuelis Imper. ad Fridericum Imperat. Etiam de persona sæpe occurrit apud Cedrenum pro πιστός, vt p. 545. 577. 596. & sæpe alibi ὁ πιστικώτατος τῶν θεραπόντων *fidelissimus ministrorũ*, quod Aristophanes & melior Hellenismus πιστότατος. Porro nardinum vnguentum magni tum fuisse pretii eo fit probabilius; quia illis temporibus, vnica fuit vrbs Laodicea, quæ vnguentum huiusmodi cum laude conficeret: nec multo ante Galeni tempora in aliis etiam vrbibus cepit fieri quod commendaretur. Eum vide libro sexto Ὑγιεινῶν.

XIV. Affirmationes aliquot Baronianæ in historia sacra ostenduntur esse parum certæ.

ANNI XXXII. Num. XXVII.

QVemadmodum affirmare non ausim, conuiuium illud Domino exhibitum Bethaniæ, Iohannis 12. idem esse cum eo quod Matthæus & Marcus cõmemorant, ille capite 24. hic 14. ita nullam satis firmam video rationem, cur Baronius adeo asseueranter confirmet, diuersa esse. Diuersitas indicati temporis satis firmum argumentum non est. Nam dicit quidem Iohannes, venisse Christum Bethaniam sexto die ante Pascha; eoque die habitum esse id conuiuium, fit ex illius narratione verisimile. At Matthæus & Marcus non præcise dicunt, Christum biduo ante Pascha Bethaniam accessisse, nulla igitur contradictio. Quod autem apud Matthæum & Marcum bidui illius paullo ante fit mentio; ne id quidem magni momenti est. nam, vt modo dicebamus, in sacra pagina neque prius est, neque posterius: cuius regulæ semper meminisse oportet: & sunt vbique illius certissima exempla. Incertum est etiam quod ait Baronius cum aliis multis: vnum horum conuiuiorum in domo Simonis Leprosi esse agitatum: alterum in domo Lazari: nam de Simonis quidem τοῦ Λεπροῦ domo certo liquet, Euangelistis Matthæo & Marco id affirmantibus: de domo autem Lazari non satis constat: quia Iohannes id non expresse dicit, sed velut in medio relinquit. Auctor est B. Chrysostomus, fuisse olim qui affirmarent, fuisse qui negarent: neque tantus Doctor quicquam definit. Sic ille: ἡ Μάρθα διηκόνει· ὅθεν δῆλον ὅτι ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῆς τὸ ἄριστον ἦν. τινὲς δὲ φασιν, ὅτι ἐν ἀλλοτρίᾳ οἰκίᾳ τοῦτο ἐγένετο. hoc est, *Martha ministrabat: vnde manifestum, quod in ædibus illius prandium fuerit. Nonnulli vero dicunt, quod in aliena domo hoc factum sit.* Quod apud Matthæum & Marcum plures discipulorum leguntur murmurasse, apud Iohannem solus Iudas; facile eluditur & vere: obseruata familiari locutione sacris auctoribus, qui sæpissime, quod vnius proprium est, συλληπτικῶς, hoc est, *collectiue*, pluribus faciunt commune. possent multa afferri exempla; sed insigne est, & huic loco appositissimum, quod extat apud eundem Matthæum 27. 44. vbi ambobus latronibus tribuitur, quod proprium fuisse vnius docet Lucas 24. 40.

XV. *Baronij dictum incautius refutatur, quasi fides Scripturarum penderet à fide Ecclesiæ Romanæ.*

ANNI XXXII. Num. XXVIII.

DIgnum est postremum Baronij argumentum, quo prolixam disputationem claudit, animaduersione nostra: *Certe*, ait, *etsi nulla alia subesset ratio, qua hæc ipsa mulier, & peccatrix, eademque Maria, soror Lazari, Magdalena cognominata dici posset: tamen vt iustificetur* Iesus *in sermonibus suis, ne falsi vaticinii, (quod nefas est dictu) arguatur, affirmare necesse est, vnam eandemq; esse Magdalenam, nec diuersas, seu plures; dum vnam tantum longe lateque per Orbem diffusa Ecclesia prædicat Magdalenam.* Multum videlicet Baronio debet Dominus noster Iesus Christus, pro hac illius tanta sollicitudine, de sarta tecta conseruanda ipsius existimatione. Putauit enim Baronius, absque Romana Ecclesia foret, vacillaturam fidem vaticiniorum Christi. Quid igitur vetat quo minus istud Tertulliani, Baronio aptemus ex Apologet. cap. 5. & dicamus, *Apud vos de humano arbitratu diuinitas pensitatur. Nisi homini Deus placuerit, Deus non erit. Homo iam Deo propitius esse debebit.* Ego vero Baronium metu libero: credat, agat quicquid libuerit vel Romana, vel quæuis alia Ecclesia; veritas oraculorum diuinorum extra omnem posita est aleam. Cœlum & terra transibunt: Scripturæ θεόπνευςοι, hoc est, *diuinitus inspiratæ*, iota nullũ, apiculus nullus præteribit, sed in æternum manebit. Firmitatem vero Verbi Dei in hominibus collocare, id vero quid est aliud, nisi creaturam Creatori anteponere? Quid enim si Romana Ecclesia mentem mutauerit: nam hodie multa aliter doceri quam olim, & pueri sciunt. Quid si libros rituales suos emendauerit? actum erit videlicet de fide & constantia diuinarum prædictionũ. Apage à populis Christianis tantã blasphemiam. Respondemus igitur Baronio: quamdiu salua erunt Euangelia: tamdiu lectum in Ecclesia & prædicatum iri factum huius Mariæ. mansura autem Euangelia ad finem vsque seculorum credimus, confidimus, & omnino πεπληροφορήμεθα, hoc est, *plenissime persuasi sumus*: quare etiam illud pari fide credimus, veritatem huius prædictionis Christi per omnia quæ restant secula certo euentu fore comprobandam. Vanitatem metus Baroniani Chrysostomus ostendit, qui etsi cõtrarium eius sentiebat, quod hic pedibus manibusque defendit Baronius cum Ecclesia Romana; adeo tamen simile nihil metuit, vt contra iubeat nos hoc loco obseruare, quam bene oraculo Christi fides constaret, quod toto Orbe quotidie impleretur. Sic ille homilia in Matth. 80. Τίς οὕτως ἄθλιος, ὡς πρὸς τοσαύτην ἀντιπλέξαι ἀλήθειαν; ἰδοὺ γὰρ εἶπε γέγονε, καὶ ὅπουπερ ἀπέλθῃς τῆς οἰκουμένης, ὄψει ταύτην ἀνακηρυττομένην, hoc est, *Quis tam miser est vt huic veritati contradicat? Ecce enim quod dixit factum est, nam quocunq; terrarum veneris, hanc prædicari videbis.* Theodoretus in Curat. pass. sermone XI. vt probet Euangelicis prædictionibus fidem ex euentu constare, inter alia exempla hoc quoque affert, & sic scribit, post narratam ex Euangelio historiam, ταύτην δὲ τὴν περιφέρειαν καὶ νῦν ἐστι πεπληρωμένην ἰδεῖν. πανταχοῦ γὰρ γῆς καὶ θαλάττης καὶ τὸ εὐαγγέλιον τὸ θεῖον ἀναγινώσκεται, καὶ τῆς γυναικὸς ἡ πίστις ἀνακηρύττεται. *Hanc prædictionem cernere est, nunc quoque impleri, vbique enim terrarum & marium, & diuinum Euangelium legitur, & mulieris huius fides prædicatur.* Similia his apud alios Patres, cum de hac muliere, tum de aliis personis, quarum in Euangeliis habetur mentio. Eucherius Lugdunensis in homilia de vidua, quæ duo æra misit in gazophylacium. *Quam nobilis ista paupercula, quæ dum seculum istud manebit, diuinis paginis celebrabitur?* Similia sunt, quæ de celebritate nominis Iosephi, propter descriptam in Scripturis ipsius temperantiam, scribit facundissimus Chrysostomus, in libro de iis qui scandalizantur, editionis Sauilianæ, tomo 7. pag. 34.

XVI. Alabastrum vitreum ex quo unctus Dominus. Alabastrum fictitium Constantino datum, & ab eo loco publico positum, à Theodosio sublatum. Baronij fides in veteri historia recitanda.

ANNI XXXII. Num. XXIX.

NOn assentitur Baronius Epiphanio, qui ἀλάβαστρον μύρου, hoc est, *alabastrum vnguenti*, exponit βικίον ὑέλιον, *vrceolum vitreū*. hoc illi non placet; ac Plinium potius sequitur, qui vasorum vnguenti meminit ex alabastrite lapide excauatorū, sed frustra est Baronius; neque enim contraria scribunt Plinius & Epiphanius, vt ipse putat. Proprie alabastrum, siue ἀλαβαστρίτης λίθος lapis est candore ac λειότητι, h. e. *leuitate*, insignis, ex quo vasa excauabant, & eodem nomine appellabant, postea vero quum è vitro, & alia materia confieri cepissent eiusmodi vascula, etiam hæc alabastra sunt dicta, prorsus, vt pyxis dicebatur etiam aurea & argentea, teste Seneca; quæ tamen, πυξίον, hoc est, *proprie*, è buxo fiebat, & nomen è re inuenerat. Sic quum æris antiquior notitia fuerit atque vsus, quam ferri, æris appellatio, etiam ferro est tributa; & vt eleganter grammatici Græcorum dicunt, ὁ ὕστερον φανεὶς σίδηρος τὸ παλαίφατον τοῦ χαλκοῦ ἔχει ὄνομα, hoc est, *ferrum posterius inuentum antiquum æris habet nomen*, sic δέλτος, βίβλος, πίναξ, & sexcenta alia, de quibus sæpe Eustathius ac cæteri γραμματικῶν παῖδες. Recte igitur Epiphanius, communem vsum respiciens, dixit, alabastrum esse vas vitreum. Simillime Etymologici magni auctor postquam dixisset ἀλάβαστρον esse λήκυθον λιθίνην πρὸς μύρων ἀπόθεσιν, *vasculum lapideum in quo deponebantur vnguenta*: addit mox, καὶ τὸ ἐξ ὑέλου, ἢ μυροθήκη, *vas è vitro, vel vnguenti repositorium*; è qualibet materia. Constat vero Epiphaniū, cum illa scribebat, respexisse ad loca Euangelistarū; vt dubium non sit, credidisse illū, alabastrū, cuius in Euangelio fit mētio, fuisse vitreū. Notat vero expresse Marcus, id vas quo vnctus est Dominus, fuisse cōfractū: συντρίψασα τὸ ἀλάβαστρον, κατέχεεν αὐτοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς, h. e. *& comminuto alabastro, effudit illi in caput*. Hoc si Baronius obseruasset, intellexisset planos fuisse atque impostores, qui olim Constantino vas vnguentarium venditarunt, quasi illud ipsum esset, è quo fuerat Christus vnctus. Nam præter lapidis, aut potius vitri fragmina, nullæ potuerunt esse illius antiqui alabastri reliquiæ, atqui vas integrum habet narratio, quam è Suida refert Baronius. Quē satis equidem mirari non possum, leuitatis culpam crimine falsi in breui hac historia iunxisse cumulatum. Leuitatis culpa in eo est, quod Græculi plani fraudem non animaduertit: credidit enim illud vasculum, quod memorant Euangelia, fuisse vere Constantino exhibitū. Crimē vero falsi sane manifestum: Nam quum dicat Suidas, vel ille potius scriptor, quem Suidas exscribit, Constantinum quidem in parte aliqua Fori id vas reposuisse, sed Theodosium Magnum illud sustulisse, non solum ex illo, sed in vniuersum è memoria hominum: Baronius adeo existimationis suæ fuit securus, vt scriberet, *id vas à Theodosio Magno inde sublatum, & honestiore loco esse reconditum*. Prouoco ad Suidæ verba quæ sunt hæc: κάτωθεν τοῦ φόρου βικίον μύρου, ὃ ἠλείψατο ὁ Χριστὸς, καὶ πολλὰ ἕτερα σημειοφορικὰ, τεθέντα μὲν παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου· ἀφανισθέντα δὲ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου: *in parte inferiore Fori erat vas vnguenti, quo est vnctus Christus, & multa alia miraculosa monumenta; à Magno quidem Constantino eo loci posita: sed à Theodosio Magno deleta*. Age, depellat, si quis potest, à Baronio crimen falsi: ego non possum; nisi prius oblitus fuero, quid sit ἀφανισθῆναι. Sed Græca, opinor, ille non viderat, & Latina interpretis ex animi sui sententia exposuit.

XVII. Illustratur locus ex Euangelio Marci, ex Arabica interpretatione. ἐνεβριμῶντο κατ' αὐτῆς.

ANNI XXXII. Num. XXIX.

SEriem historiæ Euangelicæ persequens Baronius, ait paullo post de Domino nostro

prologuens; *Accurrerunt inde sui, vt tenerent eum, falsa quadam fama decepti, quod in furorem versus esset.* hanc sententiam ille expressit ex istis Marci, 3. 21. Καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν. ἔλεγον γὰρ, ὅτι ἐξέστη, hoc est, *Et cum audissent qui ad illum attinebant exierunt, vt manus inicerent in eum: dicebant enim, in furorem versus est.* Scimus hanc esse communem omnium fere interpretum expositionem: neque ignoramus, quæ de scelere cognatorum Domini, ad hunc locum plerique illorum differunt. Verum si Arabicæ interpretationis auctorem sequi voluerimus; & Dominum nostrum suspicione vana ecstatici furoris, & cognatos ipsius crimine atrocis cōspirationis quā hoc loco cōminiscuntur interpretes, liberauerimus. Putauit paraphrastes Arabs, sensum totius loci esse; Christum premente turba vexatum adeo fuisse, vt ne refocillandi quidem vires corporis facultas ei concederetur: itaque è pressuræ vexatione atque inedia, deficientibus viribus, in deliquium animi incidisse; vel certe metuisse qui aderant, ne id ei accideret. Ex hoc istorum metu, ortus est rumor inter cingentem vndique turbam, quasi id contigisset, quod metuebatur ne contingeret. Sparsum fuisse etiam rumorem, significat Euangelista, quando ait: ἔλεγον γὰρ ὅτι ἐξέστη: quæ vertit Arabs, *quia malum est illi cor.* Gallice diceremus, *le cœur lui fault*: vel, *lui fait mal.* hæc fama vbi ad aures peruenit cognatorum & familiarum Domini, quid ipsi consilii inierint ostendit Marcus, & ait καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ, ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν. vbi Arabs, non pro vincire, vt placet interpretibus, accepit: sed pro ruentem sustentare, vel prehendere, auxilii ferendi caussa. eadem dictione vtitur & Matthæus 9. 25. vbi Christus mortuam puellam excitaturus, ἐκράτησε τῆς χειρὸς αὐτῆς, *manum illius prehendit.*

EXERCITATIO XV.

Persii locus de Herodianis minus recte acceptus à Baronio.

ANNI XXXII. Num. II.

HErodianos coluisse Herodem Magnū & viuum & mortuum, ad Prolegomena ostendimus: nunc propterea repetimus, quia Baronius male capit locum Persij, quem profert. Putat respexisse poetam ad Herodem Agrippæ vltimi Iudæorum Regis. Atqui si ad Herodianorum solemnia debet referri locus Satirici: certum est, non posse de alio Herode verba eius accipi, quam de Magno. illum enim solum colebant religioso cultu Herodiani. Perperam igitur Baronius: at vetus Persij scholiastes, recte: *Herodes*, inquit, *apud Iudæos regnauit tempore Augusti in partibus Syriæ: Herodiani ergo diem natalem Herodis obseruabant, vt etiam Sabbata: quo die lucernas accensas, & violis coronatas in fenestris ponunt.*

II. Iohannis corpus Sebasten quando translatum. falsa sententia Hieronymo attributa à Baronio.

ANNI XXXIII. Num. IV.

VEtum non est, quod pro vero audet prodere Baronius; scribere Hieronymum; *corpus Iohannis sublatum à discipulis eius, sepultum fuisse Sebastæ, quæ est Samaria.* Hieronymus non semel aut iterum, sed sæpius ostendit, sua ætate corpus Iohannis Baptistæ situm fuisse Samariæ, siue Sebastæ: at translatum fuisse defuncti corpus in eam vrbē ab eius discipulis, nusquam memoriæ proditum est ab Hieronymo. Quare igitur hoc illi affingit Baronius? voluit nimirum hac artificiosa παρεγχειρήσει, hoc est, *conatu*, persuadere lectoribus suis, iam inde à temporibus Domini cultum religiosum reliquiarum Iohannis cepisse. Nos vero de eo cultu nunc minime disputamus: id tantum volumus, facinus esse indignum, antiquis scriptoribus falsas affingere sententias: ꝙ sine crassæ negligentiæ culpa, aut fraudis suspicione fieri,

nec

nec solet nec potest. Legem eandem sancio in me, quam in alios cupio latam: neque recuso, quin sit per me talioni locus. Porro corpus Iohannis Sebasten delatum fuisse à discipulis Iohannis, cum Euangelistarum narratione parum congruit. Narrant enim Marcus & Matthæus, post cædē sancti Prophetæ, eius discipulos venisse, & corpus sepeliisse, atque in monumento condidisse, de translatione Sebasten nihil. Postea igitur id factum, & ab aliis quam à Iohannis discipulis: & alio procul dubio seculo quam Domini nostri primo. Nicephoro quam parum aut nihil esset tribuendum fidei, non semel ante diximus: nec multo aliter Baronius hic de illo pronuntiat.

III. *Qui sit factum, vt Herodes Christum & eius miracula tamdiu ignorarit. Dei iudicio voluntaria ignoratio punitur necessitate ignorandi. Bellum Herodis cum Rege Arabum: & in ea historia hallucinationes Baronij.*

ANNI XXXIII. Num. VII.

NOn abs re quæritur à Baronio post B. Chrysostomum & alios, qui fieri potuerit, vt Herodes Tetrarcha Galilææ tamdiu Christum & edita à Christo miracula ignorarit. Constat enim testimoniis Euangelistarum Matth. 14. 1. Marci 6. 14. 9. 7. post mortem demum Iohannis, tantæ rei famam ad ipsius aures peruenisse. Verum hoc temporis spatium quantum sit, ne inter eruditissimos quidē viros conuenit. Baronius, qui cædem Iohannis in hoc anno tertio prædicationis Christi recenset, quæstionem longe reddit difficiliorem; quam sit apud alios, qui tempus à baptismo Domini ad Prodromi ἀποκεφαλισμὸν, hoc est, *decollationem*, dimidio fere spatio contractius produnt: quam controuersiam, vt & alias eius generis plerasque prætermittimus. Caussam ignorationis Herodis vere statuit B. Chrysostomus fastum & incuriam rerum bonarum, à quibus vitiis Principes paucissimi omnibus seculis fuerunt immunes. Accedit improbitas, vt plurimū, aulicorum; qui etiam dedita opera persæpe impediunt Reges & Principes, ne ad rerum illarum cognitionem perueniant, quas scire illos plurimū ipsorum interesat; vt vere querūtur Lampridius in Alexandro Seuero, & Vopiscus in Aureliano. Taceo iustum Dei iudicium, qui voluntariam ignorationē necessitate ignorandi punit. quod ne ille quidem Rabbinus ignorauit, cuius diuina vox extat in Pirke Auoth, capite 4. שבר מצוה ושכר עברה עברה *merces præcepti est præceptum; & merces transgressionis est transgressio*, id est, Deus seruantibus Legem hanc rependit gratiam, vt magis magisque in dies illam seruent: negligentes Legem ita punit, vt magis ac magis in dies eam negligant. At Baronius, dum caussas huius ignorantiæ inuestigat alias, atque illas ex historia conatur eruere; non sensit delapsus in absurda, quæ ferri nullo pacto queant. Vult Herodem superioribus annis prædicationis Domini nostri è Iudæa abfuisse, occupatum in expeditione Arabica contra Regem Aretam. Obsecro vero, vnde habet ille Herodem per se bellum administrasse, non absentem per Legatos suos? Iosephus enim, à quo solo historiam didicit, contrarium verbis conceptis memoriæ prodidit: nam libro 18. p. 556. de vtroque horum Regum ita scribit: καὶ δυνάμεως ἑκατέρῳ συλλεγείσης, εἰς πόλεμον καθίσταντο, στρατηγοὺς ἀπεσταλκότες αὐθ' ἑαυτῶν; *postquam vtrique erant copiæ conscripta, bellum inter Reges conflatum est; qui in vicem suam Legatos suos miserunt.* Absentia igitur Herodis propter bellum Arabicum, historia non est, verum coniectura Baronii, vel potius ἀνερμάτιστος, hoc est, *fundo carens* hariolatio, pugnans è diametro cum historica veritate. Tum autem, quod ait bellum hoc multos annos fuisse tractum, quia in eius explicatione Vitellii Præsidis Syriæ mentionem facit Iosephus; mirificam suam chronologiam etiam hic ostendit. Res ita habet. Belli huius caussa contracta est post Philippi Tetrarchæ mortem, vt clarum est

ex

ex historia Iosephi, Qui fato functum esse Philippum scribit, anno Tiberii vigesimo, vt habet Græca editio p. 555. vel etiã vigesimo secundo, vt habet Ruffini versio, & defendit Scaliger. Sed etsi prior numerus retineatur; bellum tamen ante proximum annum geri non potuit, propter Herodis profectionem Romam: vnde, priusquam rediisset, & controuersia Regum in bellum apertum erupisset, annuo minus spatium præteriisse nõ potest. Ponamus igitur anno Tiberii 21. exeunte bellum istud esse gestum: citius enim profecto non potest. is est annus, quo Vitellius missus est in Syriam, vt Pilato succederet. Quare falsum est, oportere, quia in eius belli narratione Vitellii incidat mẽtio, vt id multos annos fuerit tractum. Quum autem Dominicam passionem referat Baronius ad annum Tiberii decimum octauũ, qui fuit tertius minimum annus ante gestum superius bellum; apparet quo iudicio scripserit Baronius, caussam, cur prædicationis Christi primos annos ignorauerit Herodes, fuisse, quod bello gerendo occupatus, domo abesset: nam præter licentiam fingendi, à fide historici alienissimã, anachronismus est cõmissus, annorum quinq; vel sex aut plurium.

IV. *Error Baronij ex institutis sectæ Essenorum de populi Iudaici moribus pronuntiantis. χόρτος. Euangelium Marci non scriptum Latine.*

ANNI XXXIII. Num. XII.

IN miraculoso conuiuio, quod quinque millibus exhibitum esse à Domino narrant Euangelistæ, placet Baronio, seorsim d scubuisse viros & fæminas. Eam fuisse Iudæorum in conuiuiis consuetudinem, probat ille ex iis, quæ scribit Iudæus Philo, de Essenis. In quo perinde mihi facere videtur, vt si diceret aliquis, Gallos vel Italos, quoties mensæ assident ad epulãdum, ab vno duntaxat latere ἐπιχειρῶ καὶ ἐχομένως, hoc est, *deinceps & ordine*, sedere, neminem è regione, & rationem hanc afferret, quia est quædam familia monachorum in Gallia & Italia, quæ in accubitibus eam rationem seruat. Constat illos monachos non longius recessisse à communi more patrio, quam recesserant Esseni à communibus populi Iudaici institutis. Quare absurdissimum est, coniecturam fieri de publicis moribus è sectæ vnius, & eius quidem admodum ἀλλόκοτοις, hoc est, *prodigiosa*, tribus. Simile iudicium, vel potius περιεργία, h.e. *curiositas*, cum turbis conuiuantibus loco strati fuisse ait fœnũ, ex instituto Iudæorum, & affert locum Philonis, de iisdem Essenis: quam apposite, facile omnes intelligunt. Philo narrat institutum sectæ austeritatem profitentis; Euangelistæ referunt, quid fecerint turbæ in casu necessitatis. Sed vbi reperit Baronius fœnum quod conuiuantibus turbis loco strati subiiceret: nam Marcus ait, eos deposuisse se ἐπὶ χλωρῷ χόρτῳ *super viridi herba*, vel *gramine*. fœnum est χόρτος: at χλωρὸς χόρτος non est fœnum. Hellenistarum idioma est χόρτος pro herba vel gramine χλόη vel πόα. propterea Marcus addit vocem; χλωρός. Latinus interpres hanc ἀκυρολογίαν. hoc est *impropriam locutionem*, est imitatus. Quod ait Baronius, Marcum dixisse *contubernia*, pro eo quod in Græcis habetur, συμπόσια, propterea dixit, uia Marcum Euangelium Latine scripsisse credebat; quem supinum errorem solidis argumentis confutabimus σὺν Θεῷ, hoc est, *Deo volente*, ad annum Domini 45.

V. *An Petrus Christum sequens probetur fuisse caput Apostolorum, quia os illorum fuisse reperitur.*

ANNI XXXIII. Num. X.

AIt Baronius; *Tunc Petrus ex persona omnium, (quod esset ipsorum caput,) profitetur dicere, Domine, &c.* Iohan. 7. 68. Cogor eadem repetere, quia Baronius errorem suum repetit. Falso enim tum Petrum fuisse Apostolorum caput contendit, cum & ipse & cæteri Apostoli, Christo cœlesti magistro sic operam nauabant, vt in schola magistro discipuli. quare etiam discipuli vocantur &

Petrus & reliqui Apostoli, atque alii præter Apostolos multi. Iam autem ostendimus in superioribus, absurdum esse & ridiculum, in schola aliud caput agnoscere, quā ipsum præceptorem; aut in domo patrisfamilias, aliud, quam ipsum patremfamilias & οἰκοδεσπότην. Quod aliquoties Petrus loquitur in Euangeliis, silentibus cæteris Apostolis, id B. Chrysostomus, Theophylactus, & passim Patres θερμότητος, hoc est, *feruoris*, illius (sic enim loquuntur) & zeli vehementiæ adscribunt: cuius præferuidi zeli & sanctissimi exempla aliquot B. Hieronymus collegit ad caput Matthæi 14. 28. Nullus primorum Patrum eam caussam affert, quod Petrus iam tum esset caput Apostolorum. Fatemur, Petrum & fuisse reuera, & dictum reperiri à Chrysostomo, Photio, Theophylacto, aliis, στόμα τῶν Ἀποστόλων, *os Apostolorū*, vel quod idem est, προήγορον τῶν Ἀποστόλων, hoc est *prælocutorem Apostolorum*, vt apud Eusebium in prima historia Eccles. Sed non ex eo sequitur, Petrum, præsente Christo, fuisse caput Apostolorum. Exodi capite quarto, voce Dei constituitur Aron לפה vt sit os Mosi, & loquatur pro illo. An propterea dominatio ipsi aliqua in Mosem attribuitur? Audiamus quod sequitur: *Et tu eris illi in Deum*. Potentia igitur penes Mosem; ministerium penes Aaronem. Non aliter Patres senserunt. Augustinus Quæstionum super Exodum libro II. *Et cum dicit, Tibi loquetur ad populum: satis indicat in Moyse principatum, in Aaron ministerium*. Procurator aut Syndicus ciuitatis, cum ciuium postulata Principi exponit, pro omnibus loquitur: & tamen caput ciuitatis nō est. Primipilus aliquis desideria suorum commilitonum Tribuno militum aut Imperatori exponens; pro tota legione, aut toto exercitu loquitur; caput tamen legionis aut exercitus non audit. In vrbe inclyta, Mompelio, magistratui municipali (Consules vulgo vocantur;) attribuitur è corpore caussidicorum delectus aliquis iuuenis, quem ipse è re nominant *le Parlier*; quia est os Consulum, & quasi publicus orator: atque eandem consuetudinem in multis Belgii vrbibus seruari audimus. Isti loquūtur pro suis ciuitatibus & sunt προήγοροι Consulum atq; omnium magistratuū municipalium: & capita non sunt tamen, neq; ciuitatum, neque magistratuum pro quibus loquuntur, ipsis tacentibus: imo in plerisq; locis isti ne magistratus quidem sunt, sed verius ministri Magistratuum. Sic presbyter cū sacra facit, cum Deum orat, cum peccata confitetur, pro vniuerso populo vocem mittit; etiam pro Episcopo vel Archiepiscopo, si Liturgiæ sacræ intersint; populi tamen caput non est, ac multo minus Episcopi vel Archiepiscopi; nisi fortasse ad actum, vt loquuntur Iurisconsulti. Sic qui pro Rege loquitur, os Regis appellatur, inquit Lyranus ad caput 15. Ieremiæ. Quin etiam os Dei recte dici posse quemlibet fidelem Prophetam & Dei seruum, certum est è versiculo 19. eius capitis. ideo Basilius alicubi Gregorium Naz. vocat os Christi. Ignatius quoque ad Ephesinam Ecclesiam scribens, & ad superiorem Ieremiæ locum alludens, γένεσθε, ἄιρ, διάκονοι Θεοῦ, καὶ στόμα Χριστοῦ. *Estote ministri Dei & os Christi*. Concludimus igitur, *loqui pro aliquo*, nullius dominationis, sed ministerii potius signum esse: multumque illos errare, qui Petrum Apostolorum in schola Christi versantium caput fuisse ex eo colligunt, quia pro cæteris aliquoties reperiatur locutus.

VI. Defenditur vera lectio apud Cyprianum. Ecclesia post passionem Domini cœpta est ædificari. Sententia Cypriani, Qui rebellat aduersus legitimum & fidelem Episcopum, extorris fit ab Ecclesia. Obaudire.

B. Cypriani locum ex epistola ad Pupianum corrupte describit Baronius hoc modo: *Loquitur illic Petrus, super quem ædificata fuerat Ecclesia, Ecclesiæ nomine*. Obseruat Pamelius in antiquissima editione & optima quaque posteriorum, legi *ædificanda*, non *ædificata*. & ita omnino scribendum, tam hoc loco,

loco, quam in simili epistolæ 55. vel certe ita exponendum. Veritas enim dicti huius, pédet è dicto Christi, Matthæi 16. 18. vbi est verbum futuri temporis οἰκοδομήσω *ædificabo*. quando autem illa Petrus loquebatur, nondum Christus Ecclesiam suam ædificauerat: id enim ædificium post passionem est inchoatum. Et quum vere sentiant omnes Petrum eius ædificii fundamenta prima iecisse, cum illa gessit, quæ primo capite Actorum & secundo narrantur; absurdum dictu est, Ecclesiam fuisse ædificatam prius quam aut Christi sanguis esset fusus, quod verum est huius ædificij cœmentum, aut Petrus & reliqui Apostoli manus operi admouissent. verissima autem doctrina est, quam B. Cyprianus elicit ex interrogatione Christi & Petri responsione, cum subiicit: *docens & ostendens, quia etsi contumax & superbia obaudire nolentium*, (perperam in recentibus editionibus *volentium*: nam apud Latinum interpretem, & sæpe apud Patres, *obaudire* idem est atq; obedire:) *multitudo discedat, Ecclesia tamen à Christo non recedit; & illi sunt Ecclesia, plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Vnde scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo*. Indubitata veritas est, quoties legitimo & vero Episcopo, qualis Cyprianus fuit, qui de se hæc loquitur, pia plebs adhæret, Ecclesiã Dei eã esse: vt si quis ab eo cœtu se auertat, extra Ecclesiam eum esse, dubitari nõ queat. Quũ autem Cyprianus in caussa propria ita disputet, atque illos qui à se discesserant, extorres ab Ecclesia esse contendat: docet nos pius martyr, vnicuique Episcoporum ipsi similium, hoc est, doctrina & vita Christum imitantium, tantundem iuris esse similiter disputandi. Atque hæc Cypriani constans mens & sententia fuit; vnumquemq; Episcopum suæ Ecclesiæ caput, petram, fundamentum esse: quare eidem, *rebellare aduersus Episcopum*, & *extra Ecclesiam esse* locutiones sunt idem significantes, vt in epistola 40. editionis Pamelianæ, & alibi. Nemo autẽ ignorat, qui Cyprianum legit, & asinus non est, ex omnibus Patribus hunc potissimum esse, qui dominationem terrenam in Ecclesia, & illud Satanicum figmentum de vnius absoluta monarchia, radicitus conuellat ac funditus euertat: qua de re postea.

VII. An Marcus à Domino recesserit propter sermonem ipsius de manducanda carne sua, vt affirmat ex Epiphanio Baronius.

ANNI XXXIII. Num. XIII.

Mirum est, affirmare Baronium tanquã rem certam, Marcum Euangelistam, vnum illorum Christi discipulorum fuisse, qui propter non intellectum mysterium de manducanda eius carne, ab illo dicuntur recessisse. Iohan. 6. 66. Saltem faceret mentionem opinionis contrariæ, quæ & plures multo & præstantiores auctores habet. Nam excepto Epiphanio, (viro sane maximo; sed quem res arguit ipsa, leuibus auditiunculis, nescio vnde acceptis, facile nimis aliquando fidem habuisse:) non memini legere idẽ de Marco apud vllum è magnis scriptoribus Ecclesiæ. At contra, Marcum Christi discipulum non fuisse, neq; ea scripsisse, quæ visu cognouisset, verum quæ fando accepisset à Petro, quam multi scriptores memoriæ prodiderunt & antiquissimi & grauissimi? Papias in tertio libro extremo Ecclesiasticæ historiæ Eusebii, id affirmat; parum grauis quidem auctor, sed tamen antiquissimus. Hieronymus & ex professo scribens de Marco & alibi etiam, idem ait cum Papia, cuius etiam testimonio vtitur. B. Augustinus initio librorum de consensu Euangelistarum, tanquam rem certã & indubitatã ponit. Quid alios testes assiduos enumerẽ? instar omniũ erit Gregorius Magnus; cuius insigne est testimonium libro primo Dialogorum: *Mihi*, ait, *luce clarius constat, quod Lucas & Marcus Euangelium quod scripserunt, non visu, sed auditu didicerunt*. Næ tã expressum testimonium viri tanti, & quidẽ Romani Põtificis, insuper haberi à Baronio æquũ non fuit. quũ præsertim probabilis admodũ sit cõiectura, Epiphaniũ

aliud agentem illa de Marco scripsisse. Scripturarum enim laudat auctoritatem, ex quibus clare id constare ait: ὡς, inquit, τοῖς τὰ εὐαγγέλια ἀναγνοῦσι σαφὴς ἡ παράστασις, hoc est, *qui Euangelia legerunt, fides eorum manifesta est*, atqui verbum nullum in toto illo Iohannis capite, ac ne in tota quidem Scriptura, vnde simile quid de Marco possit colligi. Quæ mox recitat Baronius super Hemerobaptistis ex Epiphanio, examinata sunt ad Prolegomena, nec caussa est, cur illa repetantur. δὶς κράμβη θάνατος, hoc est, *Crambe bis posita mors est.*

VIII. Baronaniæ ἐπιστάσεως, hoc est, meditationis *seu* obseruationis *super Domini verbis Matth. 16. 17. scopus ostenditur, & doctrina eius summa proponitur.*

ANNI XXXIII. Num. XVII.

IAm togas componamus & audientiam faciamus: magister adest. Adest, inquam, Cæsar Baronius, qui pedem sistere nos iubet, & ad obseruationem quandam suam, animaduersione, vt ait, dignissimam, diligenter attendere. Hæc obseruatio cuius argumenti sit, quoue spectet, quærendum non est: iā enim monuimus, digressiones, siue ἐπιστάσεις, quæ passim in his Annalibus occurrunt, vnius ferme omnes atq; eiusdem esse argumenti, & ad Papæ monarchiam illam infinitam stabiliendam pertinere. Quum igitur omnipotentiæ Pontificiæ assertores vulgo sic credant, sic doceant; ad euincendū quod contendunt, facere cum primis verba Christi apud Matthæum 16. 17. & 18. postquā Baronius Euangelicæ historiæ seriem ad illud tempus perduxit, quo putat illa fuisse dicta à Domino; non satis illi fuit verba Christi recitare, quod solum erat historici: sed etiam interpretationem illorum accuratam, quod est Theologi, profert: atq; inde miras quasdam conclusiones eliciens, suam ex his conficit obseruationem; vere, vt ipse profitetur, animaduersione dignissimā; hoc est, vt nos interpretamur, iustissimæ reprehensioni obnoxiam, & piorum omnium indignationi. Quod vt ostendamus, per partes Baronianam obseruationem considerabimus. Sunt autem istæ quinque:

I. Figmentum Baronij de Concilio inter Christum & discipulos habito.
II. Decretum in eo Concilio factum, auctore Petro, super orthodoxa fide.
III. Decretum alterum in eodem Concilio factum, auctore Domino nostro, super fundamēto Ecclesiæ, Petro, & eiusdem monarchia.
IV. Explicatio verborum Domini nostri, & vis decreti huius ab eo facti.
V. Testimonia Patrum, quibus doctrinam suam Baronius confirmat.

Nunc sigillatim, hæc quinque capita expendamus.

IX. Ad primū caput ἐπιστάσεως *Baronianæ. Probatur nullam Concilij speciem habuisse Christi illud colloquium cum discipulis suis. Christus Magister: Apostoli & veteres Christiani discipuli ac discipulæ. Via docendi duæ, per sermonem docentis, vel per interrogationes. Christum vtraq; ratione vsum. Eundem solitum orare solum. Colloquium illud in via habitum. Concilium quid.*

DOminum nostrum Iesum Christum, toto ministerii sui tempore, Doctoris munus sustinuisse, atque incredibili studio implesse, modo falsos Legis interpretes arguendo, & populum Iudaicum in vera pietate instituendo; modo suos discipulos cura peculiari cœlestis doctrinæ arcana docendo, nemo est qui dubitet. Propterea passim in Euangeliis vocatur ῥαββουνί, διδάσκαλος, & καθηγητὴς *magister* & *præceptor*; frequentius multo quam Κύριος, *Dominus*. Et qui Christum sequebantur, μαθηταὶ *discipuli* in Euāgeliis proprie & κυρίως fere semper vocantur. eamque appellationem fideles, etiā post Christi assumptionem initio nascentis Ecclesiæ retinuerunt, dicebanturque & viri

Disci-

Discipuli & fœminæ μαθήτριαι, *discipulæ*, vt Actor. 9. 36. quum ipso nomine, (Patres obseruant,) profiterentur, in Ecclesia Christi vnum esse verũ Doctorem, Iesum Christum, quemadmodum expressis Domini verbis docemur Matthæi 23. 8. εἷς ἐστιν ὑμῶν ὁ καθηγητής, ὁ Χριστός, hoc est, *vnus est magister vester, Christus*. Ipsi vero duodecim Apostoli & erant peculiari ratione Christi discipuli, & ita dicuntur in Euangeliis; non quomodo cæteri, sed ἐξόχως κὴ ὑπερεχόντως, h. e. *excellenter & eminenter*, vt Homerus poeta. Quum autem tradendarum disciplinarum in scholis plures sint & diuersi modi; duo præcipui cum à philosophis antiquis, tum ab omnibus fidelibus præceptoribus reperiuntur vsurpati: vnus, quando solus loquitur qui docet, alter, quando interrogationes & responsiones adhibẽtur, & vel Præceptor suos discipulos interrogat, vel discipuli Præceptorem. His docendi modis optimũ Doctorem Christum esse vsum, historia Euangelistarum non obscure significat. Solus loquitur Christus sæpissime; vt cũ sacramentũ Eucharistiæ instituit, apud Matthæum, Marcum & Lucam: item in sermone de monte, Matthæi, cap. 5. & in illis diuinis concionib. suis, quarum summæ recitantur in Euangeliis; interdum à discipulis interrogatur, vt Iohannis 9. 2. Est quando suos ipse discipulos interrogat, vt in ea historia, qua de nunc agitur, quæque extat apud Matth. cap. 16. Marcum cap. 8. Lucam cap. 9. Hæc quum ita sint; scribit tamen de hac historia Baronius, initio obseruationis suæ sic: *Eiusmodi tanti ponderis & auctoritatis actio Christi, typum quendam exprimit celebrandi Concilium: cum missis cæteris solus cum discipulis, post preces Deo oblatas, de summa rerum quæstionem proponit*. Mirum & omnibus seculis inauditũ est, quod hic narratur de typo Concilij à Christo tunc exhibito. Istud nemo veterum interpretum aut Doctorum, nemo recentiorũ, opinor, ante Baronium dixit. Et quum inter omnes fere constet, originem Cõciliorum è libris sacris repeti debere: nemo tamen in illa historia eam quæsiuit: omnes in cap. 15. Acto. primũ sacri Concilii in Ecclesia Christiana celebrati exemplũ extare credunt. Baronius contra, non solum hoc loco, sed etiã in anno Domini 58. num. 119. originem eius instituti, & exemplum Cõcilii primi, in hac historia reperiri affirmat. Sed hæc sententia, non solum propter nouitatem cordatis viris debet esse suspecta; verum etiam propter manifestam absurditatem reiici atque explodi meretur. Nã in historia, qua de hic agitur, quid simile Concilii? Interrogat Christus Apostolos suos, nempe vt cupidus præceptor suos discipulos: eum siquidem docendi modũ & esse & semper fuisse in Scholis vsitatum, iam diximus. Fortasse ex verbis superioribus Baronii dicat aliquis, eo argumento motum illũ fuisse, quod preces Christi, quarum meminit Lucas 9. 18. putauit actionis, quæ postea cõmemoratur, initium fuisse. Nam Concilia à precatione solita incipere, nemo ignorat. Hoc vero nihil ad rem. quis enim nescit, & Christũ & omnes veros Christianos actiones suas omnes alicuius momenti, à precib. semper inchoasse? Quod etiã illi voluerunt olim, qui omnibus actionibus suis minimis maximis, vt auctores sunt Tertullianus, Chrysostomus & alii, crucis signaculũ præmittere soliti. Id enim primis temporib. velut compendium quoddã fuit precum. Adde quod verba Lucæ aliter accipiunt magnĩ nominis interpretes; atque ipse cum primis Maldonatus. Sic Lucas: Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον καταμόνας, συνῆσαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ κὴ ἐπηρώτησεν αὐτούς. *Et factum est cum solus esset orans, erant cum illo & discipuli, & interrogauit illos.* Putat Baronius, vnam cõtinuam actionem hic describi, cõmunem Christo cũ discipulis: sed melius intelligas, Christum solum orasse; vt fere semper: (quã ob caussam notat auctor Glossæ, non reperiri Christum orasse vnquam cum suis discipulis;) & tamen præsto illi fuisse discipulos: qui dicuntur Lucæ συνεῖναι αὐτῷ, *cum Christo esse*, respectu turbarum, quæ nullæ omnino tum aderant: nam ab illis se Christus seduxerat cũ

suis discipulis, vt notat Marcus. At solum orasse Christum, innuit vox καταμόνας, *separatim*: pro qua dixit Latinus interpres. *solus*. Sententia igitur est: Dominum orasse solū; non tantum à turbis liberum, sed etiam Apostolis paullulum submotis: deinde inter eundum suos discipulos interrogasse: nam expresse notat Marcus: καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἐπηρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ. *& in via interrogabat discipulos suos.* Nullum hic Concilium, nulla Cōcilii idea aut est, aut esse potuit. Nam Concilium quidem appellatur, vt rectè alicubi dicit Thomas, conuentus iudicum ad deliberandum aliqua de re congregatorum: hic nullus iudex, præter vnum Christum: reliqui omnes sine vlla potestate, omnes discipuli, & Christus ipse non hic ceu Iudex sedet; sed vt doctor ac magister, inter suos discipulos familiariter versatur, illos docens. Quis vnquam Conciliū appellauit colloquium inter præceptorem & discipulos habitum? Omnino sermonem huiusmodi Cōcilium vocare, est Domino iniuriā facere, suos ipsi discipulos æquare, & τρόπον διδασκαλίας, h.e. *modum docendi*, in formam consessus iudicialis vertere: quo nihil absurdius fingi potest. Baronium non ex ignorantia, sed certo consilio hunc errorem errasse, quæ mox dicemus, palam facient. Hic obiter adnotabo; consilium Domini quando hanc doctrinam per interrogationē proposuit, neminem è veteribus exposuisse videri luculentius, quam factum est à Basilio Seleucensi in homilia super his ipsis Domini verbis.

X. *Ad secundū caput* ἐπιστάσεως *Baronianæ. Industria Baronij in concinnando fictitio isto Concilio conuenienter doctrinæ hodiernæ, quæ statuit Papam supra Conciliū. Patrum iudicia de eo quod Petrus pro Apostolis omnibus loquatur. Non posse dici Concilium, in quo solus Petrus sancit Canonem fidei.* Κρύψις *Baroniana & artificiū in dissimulanda conclusione doctrinæ quam proponit. Legitimi Concilij notæ aliquot. Maximus Abbas.*

IBIDEM.

VEniamus nunc ad res gestas huius Concilii: Baronius enim duo illius decreta commemorat: prius fidei canonem continet, inquit ille, cuius decreti auctor Petrus, approbator Christus: posterius ad πολιτείαν Ecclesiæ ac regimen pertinet; atque huius saltem Baronius auctorem facit Christum. Quid cæteri Apostoli? quæ illorum partes in hoc Concilio? nullæ prorsus: nam in narratione Baroniana, reliquorum Apostolorum, vt olim Megarensium, οὐδεὶς λόγος h. e. *nulla oratio*, i.e. *nullæ partes dicendi*. Hæc quidem portentosa doctrina est, & prorsus noua: cuius auctor Baronius, quare Nouator dici nō queat, caussam equidem nullam video. Hic vero suspicionem meā dissimulare non possum, neq; debeo. Existimo enim Baronium certo consilio, atque arte magna, colloquio ab Euangelistis narrato formam & nomen Concilii attribuisse: vt sub hoc exēplo, propter Christi præsentiam omnium longe efficacissimo, lectoribus incautis & ad scopum illius non attendentibus, persuaderet, supra Concilia esse Papam: quod est hodie doctrinæ Hildebrandinæ caput vnum inter præcipua. Sciant vero horum Annalium lectores, Baronii hanc esse artem qua passim vtitur, atque id summa dexteritate facit, vt rebus quas narrat, formam ac faciem induat proposito suo conducibilem. Hoc cum alibi locis innumeris est obseruare, vt palam faciemus, si Deus voluerit, tum etiam hic insigniter. Sermonem enim Domini cum suis discipulis, & τρόπον διδασκαλίας, vt toties diximus, Concilium appellans; narrationem suam ita concinnat, vt ex ea facile sit colligere, Papā esse supra Concilium. Rem enim gestam sic narrat, vt quasi diuisum imperiū cū Christo Petrus haberet, omnia ipse vnus agat, omnē auctoritatem Petrus vnus obtineat; deniq; Petrus vnus sit τὰ πάντα, h. e. *omnia*; cæteri Apostoli κωφὰ dumtaxat sint πρόσωπα, hoc est, *muta persona*. Percurramus leui pede eius verba. *Petrus, ait, primus omniū, licet non ætate,*

vt sæpius diximus, sed dignitate, talem fert sententiam. Petrum inter discipulos primum locum tenuisse, non inuiti concedimus: fuit enim ordo inter illos, vt supra dicebamus, 13. 5. non autem confusio & ἀταξία: at caput tum fuisse Apostolorum, quod sæpe dicit Baronius, aut quomodo hic loquitur, dignitate præstitisse, falsum esse ibi probauimus: omnes enim Apostolos condiscipulatus æquabat. Petro autem nihil dum eximii honoris Christus contulerat. Quin ipse Baronius paullo post fatetur, num. 21. Petrum caput Ecclesiæ nondum fuisse constitutum. quæ igitur tum fuit illius prærogatiua dignitatis? propter ætatem fuisse prælatum cæteris negat Baronius, affirmat Hieronymus: & videtur sensisse cum Hieronymo Dionysius, qui in libro De diuinis nominib. capite tertio, vocat Petrum τὴν κορυφαίαν καὶ πρεσβυτάτην τῶν θεολόγων ἀκρότητα: *verticē Theologorum supremum & vetustissimum.* quare enim *vetustissimum,* nisi quia erat omnium natu maximus? quam fuisse multorum sententiā antea probauimus: ac propterea primum respondisse. Nos id in medio relinquimus. At quod pro toto Apostolorum choro Petrus loquitur. in eo specimen nullum dignitatis præcellentis agnoscimus: sed vel ordinem inter pares vel zeli vehementiam in Petro, vt superius ostendimus. Si erramus, cum B. Ambrosio erramus, qui affirmat, Petrum cum respōdit pro omnibus, primatum egisse, *confessionis vtiq; non honoris.* locum Ambrosii paullo post inter alia Patrum testimonia expendemus: cum B. Chrysostomo erramus: cuius verba subiiciam in hunc Matthæi locum, ex homilia 55. Τί δαὶ τὸ στόμα τῶν Ἀποστόλων ὁ Πέτρος; ὁ πανταχοῦ θερμὸς, ὁ τοῦ χοροῦ τῶν Ἀποστόλων κορυφαῖος, πάντων ἐρωτηθέντων, αὐτὸς ἀποκρίνεται· καὶ ὅτε μὲν τὴν τοῦ δήμου γνώμην ἠρώτα, πάντες εἶπον τὸ ἐρωτηθέν· ὅτε δὲ τὴν αὐτῶν, Πέτρος προπηδᾷ καὶ προλαμβάνει. *Quid Petrus os illud Apostolorum? Is vt calidus vbiq; chori Apostolorum coryphæus, quum omnes fuissent interrogati, solus respondet, & tunc quidem, cum de opinione populi Christus interrogabat, omnes dixerunt quod fuerant interrogati: sed cum de propria ipsorū opinione, Petrus prosilit* (anteuertit alios) *& sermonem occupat.* hæc Chrysostomus: qui Petrum coryphæum appellans chori Apostolici, ad ordinem respicit, qui fuit inter illos: cum ipsum vocat, *vbiq; calidum,* zeli vehementiam facit caussam, cur Petrus sæpe os Apostolorum fuerit; de quo ante dictum: quo etiam pertinent verba, προπηδᾷ *saltu anteuertit,* & προλαμβάνει *sermonem occupat.* Nullam hic habes dignitatis præcellentiā: quare Theophylactus mentem Chrysostomi duobus verbis expressit, πάλιν ὁ Πέτρος ὡς θερμὸς προπηδᾷ, h. e. *iterum Petrus tanquam feruidus prosilit,* sed de hoc Chrys. loco mox plura. Augustinus vero sic sermone 13. de verbis Domini: *Vnus pro multis dedit responsum, vnitas in multis.* in ea homilia primatus Petri meminit Augustinus: sed cum interpretatione duobus locis, *in ordine Apostolorum primus.* quam sententiā pluribus persequitur B. Cyrillus in Iohannē. eum omnino vide, libro 4. cap. 28. Addit Baronius: *Petrus talem fert sententiam, vt caussam ipse definiat, & quid omnibus sentiendum esset, erudiat, atque decernat, ac fidei canonem perpetuo permansurum constituat.* Subit mirari quod genus istud sit Concilij: in quo interrogat Christus sententiam, Petrus solus cōstituit, Petrus solus Canonem Fidei condit. Non possumus legitimo vlli Concilio istud comparare: nam legitimi Concilij præcipua & οὐσιώδης, hoc est, *essentialis*, nota est, vt singuli consessorum libere quid sentiant, exponant, & vt de communi omnium sententia decernatur ac fiat canon. Hic nihil simile; vnus Christus interrogat; in quo nullum specimen dignitatis: vnus Petrus Canonem fidei constituit: qui est in Ecclesia supremus apex dignitatis, vni Christo proprius. de reliquis Apostolis subiungit auctor: *vt nihil ferme iam esset opus consulere cæteros tunc Apostolos, ac rogare quænam essent de ea re sententiæ ac opiniones.* de ipso autem Domino hæc: *Idcirco etiam satis fuit Christo Petrū fuisse locutū, ac quid de fide sentiendū esset, clauū fixisse.*

fixisse. Ex his colliget facile attentus Lector, quo pertineat, nouum, inauditum & τεϱατῶδες figmentum de Concilio inter Christū & discipulos habito. Nam si in eo Concilio, quod præsente ipso Domino fuit celebratum, solus Petrus articulos fidei condit, Christo dumtaxat laudante, cæteris vero Apostolis omnibus mussantibus, vt si essent numerus tātum: quis dubitabit hodie, cum abest Christus saltem corpore, Petri successorem Papam, omnia posse, & quidem solū, *vt nihil ferme iam opus sit cæteris Episcopis*, quemadmodum loquitur Baronius de Apostolis? Res ipsa loquitur, sequi hoc necessario è narratione ista. Quod conclusionem hanc ipsis verbis non ponit auctor, magnæ id est artis: imo, caput hoc est artis Baronianæ. Nimirum hæc est illa κρύψις συμπεϱάσματος, hoc est, *occultatio conclusionis*, cuius vim & efficaciam ad fallendum docet Aristoteles in octauo Topicorum, vbi obseruat philosophus, solere subtiles disputatores & Sophistas, κρυπτικῶς πυνθάνεσθαι, hoc est, *captiose interrogare*: quod indiuersissimo scribendi genere strenue imitatur Baronius, multa κρυπτικῶς ἱστορῶν, hoc est, *captiose historiæ inserens*, vt ante exposuimus. Obseruent igitur candidi & prudentes Lectores, quanta dexteritate dogma nouum, quod Papa sit supra Concilium, clam & tacite insinuetur, quod tomo sexto palam asseritur. Porro ex iis quæ dicit Baronius de typo Concilii in ea historia exhibito, quam ipse ex animi sui sententia concinnauit; clare intelligitur, cuiusmodi Concilium ipsi fuerit probatum, & quale hodie, in tanta eius remedii necessitate, sperari queat ab illis qui rerum summæ Romæ præsunt: nempe eiusmodi, in quo vnius dumtaxat voluntatis Papæ ratio habeatur, neque vllius præterea rei cuiusquam. Quod si legitimi Concilii ea lex & norma est, vt insinuat Baronius: quare in capite 15. Actorum non reperitur seruata? quare primis aut mediis Ecclesiæ temporibus, piis Patribus hoc arcanum fuit incognitum? quare è tot meliorum seculorum Conciliis nullum repertum est, quod hanc recti normam agnosceret? quare adhuc circa principium octaui seculi, Maximus Abbas legitimi Concilii notam statuit, vt literis fuerit conuocatum, de communi Patriarcharum consensu scriptis? Locus est in extrema disputatione cum Pyrrho, quam Tomo octauo descripsit Baronius. Θαυμάζειν ὑπέστη μοι, ait Maximus, πῶς σύνοδον ἀποκαλεῖς τὴν μὴ κατὰ κανόνας συνοδικοὺς ἢ θεσμοὺς γνωμένην ἐκκλησιαστικούς· ὅτι γὰρ ἡ ἐπιστολὴ ἐγκύκλιος κατὰ συναίνεσιν τῶν Πατριαρχῶν γέγονεν, hoc est, *Subiit animum meum admiratio, quomodo synodum appelles, quæ nec secundum leges, nec canones nec sanctiones ecclesiasticas indicta est: neque enim literæ de consensu Patriarcharum hinc inde dimissæ sunt.* Negat habendam pro Synodo, in cuius indictione & celebratione leges synodales non fuerint seruatæ: earum autem legum Ecclesiasticarum, quæ ad Concilia pertinent, primam ponit hanc; vt de communi sententia omnium Patriarcharū indicatur Synodus: deinde alias legitimi Cōcilii conditiones plures recenset: in quibus ius eximium Romano Pontifici tribuitur nullum supra alios Patriarchas. Idem Maximus in alia disputatione cum Theodosio Cæsareæ in Bithynia Episcopo, notam legitimæ Synodi hanc facit: *Illas*, ait, *nouit probas & sanctas Synodos pius Ecclesiæ canon, quas rectitudo dogmatum probauit.* Hodie dicat aliquis idem Romæ, & virum putabo. Et tamen hic est Maximus, qui aduersus Patriarchas Constantinopolitanos male de fide sentientes stetit firmus ad martyrium vsque, Romanis Papis bene sentientibus semper coniunctus, pietate & sanctimonia inter paucos vir insignis. Sed hæc isto loco satis.

XI. Ad caput tertiū ἐπιστάσεως Baronianæ: An Petrus sit cōstitutus summus Sacerdos, & Caput visibile Ecclesiæ. Baronius id probat ratione humana & exemplis. Docetur de reb. fidei disputādū esse è verbo Dei, nō rationib. humanis. Scriptura princi-

principium omnium disputationũ Theologicarũ. Impia vox differentium extra Scripturas. Respondetur ad rationem Baronij, de præstantia monarchiæ. Ostenditur non sequi quod ille colligit. Forma ex omnibus mixta laus. Veteris Ecclesiæ regimen formam πολιτείας *retulisse ex omnibus mixtam. Caput vnum* Christus. *Episcopi instar Optimatum. ijdem dicti etiam* monarchæ. *Populi partes in ordinationibus. Synodorum auctoritas. Ordo inter Episcopos. Episcopis magnarum vrbium honos tributus: Romano præcipue. Dominatio olim ignota postea succreuit, infandorum caussa malorum. Respondetur ad exempla Baronij. Probatur male afferri exemplum Pontificis Max. apud Iudæos, ob varias caussas. item Romani & Atheniensis. Alia nonnulla.*

ANNI XXXIII. Num. XXVIII.

SEquitur decretum alterum huius ψευδωνύμου, hoc est, *falso dicti*, Concilii: quo Dominus noster, si Baronio credimus, Petrum constituit Sacerdotem summum, caput visibile Ecclesiæ, fundamentum & absolutum Monarcham. Atque id ita fieri debuisse, priusquam ad verba Christi accedat, duobus argumentis probat: quorum prius est ab vtili; posterius ab exemplo. Vtilitas vnius visibilis capitis illa commemoratur, quod eo pacto controuersiæ, quas necesse est in Ecclesia oriri, facile tolluntur, dubia soluuntur, Ecclesiæ vnitas atque integritas melius seruatur. Exempla in medium afferuntur tria; veteris populi Iudaici, Reip. Romanæ & Atheniensis. Hæc conditor Annalium; cui breuiter responsurus, illud prius dicam. Si constaret liquido eam fuisse diuinæ Sapientiæ voluntatem, vt militans in terris Ecclesia regio ac monarchico imperio sub vno visibili Capite regeretur; non hæc solum duo argumenta potuisse adferri; sed alia quã plurima, ad laudandum istud Dei consilium: quod sapientissimum esse, Ecclesiæ vtilissimum, atque vno verbo cæteris eiusdem ordinationibus simillimum, nemo pius esset dubitaturus. Nunc quum fuisse eam Dei voluntatem, neque ex oraculis Scripturarum certo queat probari; neq; ex primorum seculorum Patribus; quod paullo post luce meridiana efficietur clarius; frustra esse Baronium, atque adeo præpostere agere, cum priusquam Dei voluntatem è sacra pagina demonstrarit, argumenta affert, ex humana ratione deprompta; vt euincat, debuisse Christum ita facere, & quo esset ipsius Ecclesiæ consultũ, Monarchiam absolutam, qualis hodie defenditur, oportuisse in terris instituere. Prius probet Baronius, ita Deum voluisse, atque eius formę regimen pręcepisse: & protinus fideles omnes concedent, sapienter voluisse, sapienter fecisse, atq; omnino sic fieri debuisse. Nam istæ quidem ex humana sapientia depromptæ ratiunculæ, vim magnam apud exercitatos in diuinis oraculis viros non sunt habituræ. Præclare & vere B. Hilarius lib. 6. De Trinitate; H[illegible] ait, *stultitia humana error inuexit, dum quod sapiunt ex se potius, quam Deo sapiunt.* Quare operam ludunt Monarchiæ istius patroni, cum multas & subtiles è penetralibus Philosophiæ rationes congerunt, quo vnius in Ecclesia monarchicum imperium defendant. *Pluralitas principiorum*, inquit Barlaam Episcopus Hieracensis, in Epistola ad Græcos de primatu Ecclesiæ Romanæ, *& carentia principii, initia sunt inordinationis: ex hac autem oritur solutio. Solutio vero est Dei alienum.* acute. quis negat? Sed nos huic Barlaamo alium Barlaamum monachum opponimus, qui in breui tractatiuncula De Papæ principatu, statim initio prudentissime monet, omnes huiusmodi disputationes ad principia reuocandas esse, de quibus inter contendentium partem vtramq; conueniat: quod ille dicit, ἀναγαγεῖν ἐπὶ τὰς κοινῇ ὡμολογημένας ἀρχάς, h. e. *reuocare ad principia, quæ communiter approbantur.* Porro principia statuit idem sapienter & pie,

Scripturas. E Scripturis igitur, non ex proprio sensu probanda est ista Monarchia. Nã in diuinis consiliis cæcutit humana ratio. Quid magis absurdum humana ratione rem æstimantibus, quam vt filius Dei mortem subeat, & quidem mortem Crucis? Itaque Petrus abominatur eius rei mentionem, & humana vsus sapientia Christo dat consilium, vt ab eiusmodi cõsilio abhorreat. Quod Petro tunc à Domino dictũ est, id ipsum sibi dictum putent, quicunq; οὐ φρονοῦσι τὰ τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων, h.e. qui ad iudicandũ de consiliis diuinis, non Scripturas, sed humanam consulunt sapientiam. Monarchici vero disputatores, vbi semel ingenio habenas laxarunt, vt sine Dei verbo velint sapere, quo, bone Deus, progressi sunt? Exemplo sit auctor Glossarum in Extrauag. Vnam sanctam, qui Rom. Pontifici verba Christi de se accommodans, Matth. 28. 18. *Omnis potestas mihi data est in cœlo & in terra*, in hanc blasphemiæ plenam & plus quam Satanicam vocem erupit: *Non videretur*, ait, *Dominus discretus fuisse, vt cum reuerentia eius loquar, nisi vnicum post se talem vicarium reliquisset, qui hæc omnia posset.* En abominandæ impietatis abyssum, in quam necesse est eos incidere, qui de rebus diuinis ex aliis principiis quam Verbo Dei audent disserere. *Euanuerunt* nimirum *in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.* Iam superioribus Baronii argumentis breuiter respondeamus. Primũ erat, de vtilitate vnius in terris capitis visibilis, & monarchici, ad conseruationem Ecclesiæ. Equidem non nescio dominationem vnius & regimen monarchicum, potiorum philosophorum consensu, quibuscum & nos sentimus, cæteris omnibus formis πολιτειῶν, hoc est, *gubernationum*, præstare: sed illud addo; à rebus terrenis ad res Ecclesiæ persæpe duci argumentum non posse: cœlestis enim res est Ecclesia ac prorsus diuina, cuius tuitio & εὐεστὼ, hoc est *felicitas, seu tranquillitas*, non ab humanis pendet consiliis, verum ab vnius Dei voluntate. Igitur an expediat in Ecclesia, quæ summum Monarcham agnoscit Christum, Deum & hominem, cui ipsa artissime coniungitur, vt capiti corpus, sponsa sponso; alium esse terrenum Monarcham, qui regio imperio illam regat, & dicat, *Sic volo, sic iubeo, mea pro ratione voluntas*, vt hodie docemur, Dei esse vnius statuere, non autem cuiusquam mortalium. Ecclesia, Dei viuentis domus est, populus illius περιούσιος, h. e. *peculiaris*: quis igitur tantum sibi tribuat, vt ordinare domum Dei ex animi libidine audeat? Quis sanus non potius credat; si vnius capitis visibilis & Monarchæ dominatio ad salutem Ecclesiæ necessaria est: repertum iri sine dubio illius institutionem, claris & perspicuis verbis expressam in Testamento Patris nostri Iesu Christi, qui Ecclesiam tantopere dilexit, vt propter illam sese exinaniuerit, & quo illi salutem pareret, mortem subierit, & quidem mortem Crucis? Quis etiam dubitet, repertum iri eius instituti atq; præcepti perpetuam in Ecclesia praxin; atq; eam tum maxime illustrem, cum maxime florebat doctrinæ Christi puritas atq; integritas? Quare in Verbo Dei & praxi primitiuæ Ecclesiæ quæstionis huius decisio est omnino quærenda: & eo standum, quod ibi fuerit inuentum. Alioquin rationibus humanis si agitur, nihil agitur. Nam etsi fatemur regimen monarchicum esse optimum atq; excellentissimum: non tamen concedimus, ad conseruationem alicuius status illud esse simpliciter necessarium. Sunt enim & aliæ publicæ administrationis formæ, quas qui prudenter vsurpant, regiam nihil desiderant. Itaq; olim in populo Iudaico non vnius Dominatio, sed plurium optimorum quam Aristocratiam vocant, à Deo fuit instituta. Et Iosephus scriptor grauissimus, libro quarto, cap. 8. Mosem inducit Iudæis suis ita præcipientem: Ἀριστοκρατία μὲν οὖν κράτιστον, καὶ ὁ κατ' αὐτὴν βίος· καὶ μὴ λάβοι πόθος ὑμᾶς ἄλλης πολιτείας, ἀλλὰ ταύτην στέργοιτε, τοὺς νόμους ἔχοντες δεσπότας, καὶ κατ' αὐτοὺς ἕκαστα πράττοντες· ἀρκεῖ γὰρ ὁ Θεὸς ἡγεμὼν εἶναι. *Optimum est optimatum regimen, & in eius forma Republica opti-*

me viuitur. Neq; vos aliam vnquam Reip. formam desideraueritis: . sed in hac semper acquiescitote; Leges pro dominis habentes, & ex illarum præscripto omnia administrantes. Sufficit enim vobis quod Ducem, siue Principem habeatis Devm. Quis autem ignorat multos & olim fuisse populos, & nunc esse, qui in forma democratica aut aristocratica acquiescant? & tamen conseruantur earum dominationes, vigent, florent, durant. Non igitur recte colligunt, qui sic argumentantur: vnius in terris dominatio ad conseruationem Ecclesiæ futura erat accommodatissima: ergo illam Christus instituit. Tam facile enim est Christo conseruare Ecclesiam suam in statu aristocratico, aut quouis alio, quam monarchico. Accedit huc, quod plurimi è veteribus sapientibus, viri longe prudentissimi, pronuntiarunt; illam administrationem publicæ rei esse omnium optimam, quæ sit ex omnibus formis temperata: qualis erat Spartana, omnibus decantata. Romana etiā vetus; cuius mixturam explicat accurate & prædicat magnifice Polybius libr. 6. Atq; hanc formam è pluribus mixtam, in primitiua Ecclesia posse obseruari, nemo antiquitatis Ecclesiasticę peritus negauerit. Vnus Rex vnus Monarcha, Vnvm Solvm Capvt, ait Gregorius Magnus, Epist. 36. lib. 4. ἡ μία καὶ μόνη ἀληθῶς κεφαλή, hoc est, *vnum & solum, quod quidem vere sit caput*, inquit Basilius in Asceticis, p. 390. vel si quis alius auctor eius libri, *vnicum, & solum caput Ecclesiæ* agnoscebatur, Dominus noster, Iesvs Christvs. Episcopi in singulis Ecclesiis constituti, cum suis presbyteriis, & propriam sibi quisq; peculiari cura, & vniuersam omnes in commune curantes, admirabilis cuiusdam Aristocratiæ speciem referebant. Nam singulos Episcopos cum suis cleris Ecclesias quibus erant præpositi, in solidum curasse, neque vllum aliud supra se in terris caput agnouisse, tam certum est, quam quod certissimum, vel ex vnius B. Cypriani testimonio, vt alia nunc taceam. Hinc adeo est quod Episcopi aliquando reperiuntur *Monarchæ* appellati, vt ante multos annos memini notare cum alibi, tū in vita Vdalrici, Augustæ Vindelicorum edita, qui liber mihi nunc ad manum non est: & *monarchiam* etiam legas pro Episcopatu positam. Hilarus Papa Rom. ad Leontium Episcopum. *Dilectissimo fratri Leontio Hilarus. Miramur fraternitatem tuam ita legis Catholicæ immemorem esse, vt quæq; iniqua, & contra Patrum nostrorum statuta, in prouincia quæ ad monarchiam tuam pertinet, si ipse, aut non vis aut non potes, etiam nec nos silentij tui taciturnitate permittas corrigere.* Erant & populo suæ partes, sub cuius assistentis conscientia, vt loquitur B. Cypr. ordinationes fiebant: in quo specimen aliquod fuit democraticæ πολιτείας. Porro inter Episcopos primis illis & beatis temporibus, ordinem fuisse, cum scripta illorū seculorum legimus, facile animaduertimus; dominationem fuisse aut regium vnius imperium in omnes, nusquam deprehendimus. Et omnino nullū fuisse certum est, ætate sanctissimi Martyris, Cypriani: qui in epistolis ad Romanos Papas (fratres ipse appellat semper) Cornelium & Stephanum, toties illam inculcat sententiam; *habere in Ecclesiæ administratione voluntatis suæ arbitrium liberum vnumquemq; præpositum, siue Episcopum.* Rationem Actvs Svi Domino Reddityrvm: & similia his multa in eius diuini viri monumentis. Quin etiam administratio Ecclesiarum, temporibus illis vsurpata, hoc ipsum euincit planissime. Nam illa propter quæ Caput visibile & monarchicum necessarium esse Baronius & cæteri partium illarum hodie contendunt; per Episcopos omnia administrabantur, vel singulos cū suis presbyteriis, si leuius esset negotium; vel plures in Synodis congregatos, si res exigeret. Synodi dubia soluebant: Synodi controuersias componebant: Synodi obstinatos hæreticos vel schismaticos damnabant, & ex Ecclesia eiiciebant: denique, licet primis illis temporibus caput visibile & monarchicum nullum esset: nihil tamen ad Ecclesiæ regimen, conseruationem & εἰρήνην, hoc est, *tranquillitatem*, desiderari potuit,

quod non abunde suppeteret. Loco dominationis erant sancta charitas, & inter Episcopos eiusmodi ordo, vt qui plurimum possent publicum bonum procurare, illi censerentur primi, & honoris quædam prærogatiua illis æquo animo à cæteris concederetur. Est autem ita natura comparatum, vt illi plurimum prodesse possint, qui ciuitates maximas & potentissimas inhabitant. Quod in Episcopis vel maxime vsu venire, quum & ratio & experientia omnium seculorum arguat; iure merito illis temporibus Episcopo Romæ, ciuitatis dominatricis & B. Petri successori, cæteri omnes primas sine inuidia concesserunt: ita tamen, vt fratrem agnoscerent, fratrem vocarent, non dominum, non Monarcham, non Vice-deum, non Omnipotentiæ Pontificiæ vindicem, vt hodie à suis parasitis vocatur. Hæc noua iura, ita erant primitiuæ Ecclesiæ incognita, vt ne appellationum quidem illarum vmbra, vel aliquod leuissimum vestigium in tota vetustate plurimarum ætatum possit deprehendi. Quæ postea mutationes acciderint in regimine Ecclesię, cupiditas dominandi quando primũ grassari ceperit; noui tituli, noua iura quãdo primũ sint excogitata, quib. artibus, per quos gradus, quibus quantisque motibus, bellis, sceleribus, parricidiis ad hoc fastigium humanæ potentiæ Papa Rom. fuerit enectus; nemo qui proximorum seculorum historias legit, potest ignorare; nisi fungus est, aut iudicio diuino excæcatus. An autem Ecclesię Dei melius fuerit prospectum, postquam versa est prior charitas & legitimus ordo inter Episcopos, hinc in dominationem, inde in necessitatem parendi vni δεσπότῃ & Monarchæ, virorum eruditorum & vere piorum facio iudicium. Frustra igitur Baronius vtilitatem nobis prædicat vnius capitis visibilis, regio more imperantis; quum certissime compertum sit, primitiuam Ecclesiã nullum eiusmodi Monarcham agnouisse: & postquam longa dies illud caput monarchicum, ceu nouum τέρας, h. e. *monstrum*, in lucem produxit; adeo nihil ex eo boni accessisse Ecclesiæ, vt contra, ex illo tempore omnia in deterius sint versa; succedentibus in locum prioris concordię, charitatis, εὐταξίας, h. e. *boni ordinis*, & mutuæ reuerentiæ, tota passim Europa odiis, tumultibus, bellis, cædibus, parricidiis Regum & Principum, populorum vastationibus, & vix prius auditis lanienarũ exemplis. Taceo de rapinis omnium totius Europæ regnorũ, ad ditandũ vnã vrbem; quarum exempla horrenda, vt alibi vere dicebamus, Matthęus Paris monachus, & alii historiæ Anglicæ scriptores luculenti & fide dignissimi, infinita suggerunt. Hæc quum sine extrema impudentia, aut pudenda historiarũ ignoratione, nequeant negari; reuocentur prius res Romanæ ad antiquum modum oportet, quam Baronio fides habeatur, vtilitatem sui Capitis visibilis, quale cernitur hodie, prædicanti. Exempla quæ afferuntur, & prætermitti à Baronio, & negligi à me sine fraude poterant. Pietatis enim Christianæ non est, vitam vel priuatim vel publice instituere ad populorum aliorum exempla: verum ex Lege Dei & Christi atq; Apostolorum eius, qua documentis, qua exemplis. Pessime vero causæ suæ Baronius consuluit, cum eiusmodi exempla in mediũ protulit, quæ hodiernam doctrinam de capite monarchico funditus euertant. Nam si ad exemplum Ecclesię Iudaicæ, Pontifex Max. Ecclesiæ etiam Christianæ fuit necessarius: proferatur eius institutio è libris Noui Testamenti, claris verbis declarata, quemadmodũ è Lege Mosaica proferri potest Pontificis Iudaici expressissima institutio. Episcopi, presbyteri, diaconi, apertis Scripturarum testimoniis sunt fundati: vbi habetur pręceptũ de Pontifice Max. & monarchico? vbi reliqua Sedis Romanæ mentio? Adde q̃ summus Sacerdos Iudaicus, typus fuit Christi, veri & ἀρχιερέως & ἱερέως, ac salutaris illius victimæ, cuius vmbram olim Iudæi, nos hodie tenemus veritatem. Vbi res venit, typi cessant; quis dubitat? Cessauit igitur profecto typus ille vnus Messiæ, & successerunt in eius locum 12. Apostoli: quorum hodie vicarii sunt,

[illegible] etsi non pari potestate cum Apostolis omnes Episcopi, vt è B. Cypriano antea dicebamus. Postremo quum illis temporibus intra vnius populi fines, sine angustos, Ecclesia contineretur; viderint acuti homines cuiusmodi sit illa argumentatio; quia in Ecclesia vnius populi fuit aliquis Pontifex Maximus, ergo etiam in Ecclesia esse debet, per vniuersum mundum, quam late Orbis patet, sparsa & fusa. Verùm estò: sit in toto mundo vnus Pontifex Maximus, quia fuit olim in populo vno: at sub veteris nominis obtentu, noua, inaudita, horribilia iura inuadi, Orbis terrarum dominationem rapi friuolis distinctiunculis velatam, in spiritualibus directè, in temporalibus indirectè, Omnipotentiam Pontificiam iactari; cædes Regum & Principum, quos pauci hæretici hæreticos pronunciarint, vel nescio quo prætextu morti addixerint, (vt duos Henricos Galliæ Reges nuper,) doceri, iuberi, patrari, laudari, quis ferat? aut quod simile ius Lex Dei Iudaico Pontifici olim tribuit? Si igitur populi illius exemplo tueri se volunt Papæ, Regibus permitto extra muneris sui functionem, vtique in temporalibus; rerum ac personarum sacrarū curatione contenti sunto. Nam hæc fuerunt olim apud Hebræos Regum & Pontificum iura. Hoc vel illa Iudaici iuris regula ostendit, quam ante proferebamus, in disputatione de Anna Pontifice. Sed sunt & alia eius rei argumenta in Thalmudicis Digestis, & apud Maimonidam, cæterosq; Rabbinos tam multa, vt id velle negare, extremæ sit impudentiæ. Vel lege halacoth de Regibus & bellis eorum in libro Schophetim, apud Mosem Ægyptium. Et in [illegible] tractatu Thalmudico, c. 3. p. 13. [illegible], Regem esse קודם למלך [illegible] summo Pontifici è tertio Regum [illegible] Quid Rex vocasse dominum Sa- [illegible] Quin ille ipse Iosephi locus, [illegible] Baronius, si recte intelligatur, [illegible] poterit. Non enim tri- [illegible] Hildebrandinæ si- [illegible] Monarchiam, nullam Pontificiam Omnipotentiam, sed tantum *τὴν τῶν ἄλλων ἱερέων ἡγεμονίαν, vt inter reliquos Sacerdotes locum primum obtineat.* Quod autem ait Iosephus, præcipua quæque publicorum negotiorum à Sacerdotibus fuisse administrata; verum est de consessu vnius & Septuaginta virorum, id est Synedrio: quod è Leuitis & Sacerdotibus magna ex parte, non exclusis tamen reliquis Israelitis, vt ante dicebamus, componebatur. Sed Synedrij caput nō fuit Pontifex, vt iam probauimus; verum is qui dicebatur Nasi: Pontifex autem cum Synedrio intererat, infra Nasi censebatur; vterque vero infra Regem. De Pontificibus Romanorum & Atheniensium, idem responsum esto. Nam ne isti quidem, quod peritis rerum antiquarum est compertissimum, vllam monarchicam imperium in spiritualibus & temporalibus sibi vindicarunt. Solas curabant res & personas sacras: negotia Reipub. non attingebant, nisi quatenus religionis caussa postulabat. Magistratibus penes quos imperium erat, obtemperabant, & eorum iussa capessebant: neque amplificandæ suæ potentiæ gratia turbas, seditiones, aut bella leguntur vnquam excitasse. Quid multa? nullus inter illos extitit Hildebrandus, nullus Bonifacius Octauus, nullus Alexander Sextus. Quorsum igitur hodie ista exempla vetustatis ad stabilienda iura χθὲς καὶ πρῴην, hoc est, *heri & hodie* nata? Aut quis tam hebes quin intelligat, à singularum ciuitatum Pontificibus, ridiculo errore argumenta duci ad Pontificem vniuersi mundi? Velim vero mihi dicant isti disputatores solertes, an Rex sacrorum apud Athenienses, aut Pontifex Maximus apud Romanos, ad populos suis Rebuspubl. subiectos suam iurisdictionem; aut aliquā dominationis vmbram, porrigerent. Verum de potestate Sacerdotum apud gentes, plura, si Deus voluerit, dicentur ad annum 57. Obiter leuiora quædam hic adnotare non pigebit. In psephismate Atheniensium, cuius meminit Baronius, legitur apud Iosephū, ἐπ' Ἀγαθοκλέους ἄρχοντος, pro quo est in Annalibus ex fide

aliena, *sub principe Agathocle.* Aliter locutus esset, credo, Baronius, si obseruasset, quod nemo eruditorum ignorat, Marcum Tullium, Senecam, & Plinium, aut Græcam vocem Latinam solitos facere, aut *Praetorem* appellare, vel *magistratum*, illum Atheniensium Archonta, qui anno dabat nomen. nemo certe Latinitatis veteris obseruans temere Principem dixerit: qua de voce mox dicentur plura. Iam cum à thesi ad hypothesin transit auctor, & sic ait: *Quod diuino & humano iure ita semper factum reperiretur,* (nempe vt apud plerasq; gentium esset vnus summus Sacerdos;) *Christum suorum Apostolorum Principem constituisse Petrum:* si recte capio Baronij argumentationem, etiam ad exempla Romanorum & Atheniensium respectum habuit Dominus, cum Ecclesiæ suæ regimen ordinabat. Fortasse non erat ea mens Baronij: nemo tamen illa verba expendet, *quod ita semper factum reperiretur*, quin huius suspicionis illi veniat in mentem. Equidem scio Iesum Christum, pro illa sua infinita erga humanum genus indulgétia, in dictis factisq; suis, naturæ hominum sese non raro accommodasse. Verum egisse illum rem tantam, humana exempla respicientem, salua pietate dici posse non existimo. Est enim filij Dei maiestate indignum, vt dicatur consilij tanti caussas extra se quæsiuisse, & more ἐπιδανῶν μερόπων, hoc est, *vilium homuncionum*, deliberans, ratiunculis eiusmodi fuisse motus, quales paullo ante dicebamus. Sapientia Dei æterna est: consilia ab æterno fundata: rationes consiliorum humanæ menti incomprehensibiles. Quicquid igitur est, vel honoris, vel χαρισμάτων, hoc est, *donorum*, quod in Petrum cæterosque Apostolos est collatum, ante mundi fundamenta, non trabali clauo, sed diuinæ prouidentiæ inuiolabili decreto fixum erat. Sed hæc, vt dixi, obiter.

XII. Ad quartum caput ὑποθέσεως Baronianæ. Sententia Baronij, Petrum esse constitutum petram & Monarcham in Ecclesia. Proponitur Matthæi pericopa expendenda. Summa & partes colloquii Christi cum discipulis suis. Consilia Dei non semel & simul electis patefacta. Caussa non temere quærenda eorum, quæ fiunt impulsu Spiritus sancti. Cur vnus respondet pro omnibus Apostolis? rationes duæ. Tostati laus. Cur Petrus sit ille vnus qui loquitur? I. ratio; solus Petrus id mysterium norat. ea confutatur. Articuli vis in ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. *II. præcellens virtus Petri. III. quod esset os Apostolorum: itaque eius vox est vox omnium Apostolorum. IV. Petri feruor. V. Quod esset coryphæus Apostolorum. Id esse argumentum præcellentis honoris, at non dominationis. Apostolorum chorus.* κορυφαῖος & κορυφαιότατος, *quis proprie, item metaphorice. Decemuiri Rom.* ἔξαρχος. ἐξάρχειν μολπῆς. συνηχεῖν. *Petrus* ἔξαρχος *Apostolorum, item* ἀρχηγός. *cur. & quæ eius partes. Admonitio de voce* Princeps *apud interpretes Græcorum Patrum. Ruffini locus animaduersus, & Christophorsoni. In Apostolorum pari potestate fuisse præcipuum honorem Petro delatum. Paritas ministrorum inaudita veteribus. Differentia inter honorem & dominationem. Regnũ Petri apud Ambros. &* παῤῥησία *Petri apud Chrysostomum: vel potius* ἀγάπη. *Soluitur obiectio; Petrum post assumptionem Domini cepisse vti auctoritate. docetur auctoritatẽ illã nihil minus fuisse quã monarchiam: Petri peculiaris* πρεσβεία *in iaciendis Ecclesiæ fundamẽtis. sed in qua nihil fecit* αὐθεντικῶς *aut quasi habens potestatẽ aliquã in collegas. Soluitur obiectio è Chrys.* αὐθεν-

τεῖν

τὸν τοῦ πράγματος dictū de Petro, at non αὐθεντεῖν τῶν Ἀποστόλων. *Ambiguitas in voce* Princeps: Princeps Sacerdotum, *titulus damnatus in Conc. Carth.* Princeps *ea notione qua dominationē significat, neq; de Petro neq; de Papa legitur apud Patres.* Monarcha *&* Monarchia *voces in veteri Ecclesia inaudita. Noua vocabula reiicienda ex vsu Eccles. nisi fuerint legitimo Conc. firmata. ἀγέννητος de Patre. Petrum pro Apostolis omnibus locutum esse. Diluuntur obiectiones aduersus eam sententiam Petrum in hoc colloquio discipulū egisse, non Principem, qui articulos de fide conderet, vt vult Bar. Cur Petrus post confessionem non laudatur, sed beatus prædicatur.* παρρησία *apud Chrys. nō est* meritum. *ἀπαρρησίαστος: deuotio Petri. præmium confessionis.* Bar-Iona *cur additum.* caro & sanguis. *Petro facta promissio ad omnes Apost. pertinuit. Literalis expositio horum verborum.* Tu es Petrus, & super hanc petrā æd. *Arabs interpres* ῥομαΐζει. *Græci textus Matthæi auctoritas pessimo exemplo spreta nonnullis. Hebraicus textus hæreticorum.* petra *soliditatem denotat, non dominationem. Alia multa.*

VEniamus iam ad τὸ συνέχον, h. e. *firmamentum*, & ipsum huius controuersiæ cardinē. Probat deinceps Baronius, Petrum in hoc sic falso dicto Concilio, à Domino nostro constitutum esse Ecclesiæ suæ petram, fundamentum, Principem & Monarcham. Hoc elicit ille è verbis Domini, Matthæi 16. Nam dicit ibi Filius Dei, se ædificaturū Ecclesiam suam super Petram, hoc est, Petrum, ait Baronius: & daturum se eidem Petro claues regni cœlorum. Petra, Claues, & verbum *Pasce*, tria sunt Monarchiæ Petri, id est, Romani Pontificis firmamenta, &, vt hodie Hildebrandistæ putant, eius imperij totidem arces munitissimæ: vt nos firma fide credimus, Monarchiæ in Ecclesiam inuectæ non περιτειχίσματα, sed ἐπιτειχίσματα, hoc est, *talia propugnacula, non quibus muniatur, sed quibus euertatur Romani Pontificis primatus.* Sed clauium quidē ius, & vim verbi, *Pasce*, non hoc loco, verū in anno sequente explicat Baronius. Quare & nos duas illas partes istius disputationis in illum locū reiiciemus. Sumā igitur doctrinę Baronianæ hic propositæ est; Dominum nostrum, quando dixit Petro, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, hoc significasse; Petrum in Ecclesia, quam se ædificaturum pronunciat, futurum petram, id est, fundamentum primarium, (ita sæpe appellatur Petrus in his Annalibus,) cui totum ædificium inniteatur: neque solum fore fundamentum, sed etiam vniuersæ Ecclesiæ Principem ac Monarcham, tam ipsum, quam eius successores. Baronij verba: *instituto iam in Ecclesia collegio Apostolorum, ex illis vnum omnium maximum, ac Principem, qui cæteris præesset, elegit.* & postea: *Licet Christus sit auctor Ecclesiæ, protector ac moderator; tamen principatū quendam in ea esse voluit, ac monarchiam, quam Petro contulit, ac in eius successores propagauit.* Hæc doctrina quam vera sit, aut quatenus vera sit, melius cognoscere nō possumus, quam si ad lapidem Lydium illam exegerimus, & verba Domini diligentissime expenderimus; ac quomodo melioribus Ecclesię temporibus, cum exortæ nondum erant hodiernæ controuersiæ, Patres illa intellexerint, accurate iuxta & candide considerauerimus. Quod si probauerimus, neque Apostolos, postquam hæc à Christo audiuerant, neque primorum seculorum Patres, cum hæc eadē Christi verba, vel ex professo, vel obiter in suis scriptis exponerēt, de monarchia, quę hodie defenditur, vnquam cogitasse: causa profecto dici

non

non poterit, quominus hæc doctrina pro noua, & assertores illius pro Nouatoribus sint habendi. Ades igitur Lector philalethes, & ad Domini verba diligenter attend. ἐπεὶ οὐχ ἱερήϊον οὐδὲ βοείην. Scriptum est Matthæi cap.16.

Λέγει αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;
Ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος εἶπε· Σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος.
Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Μακάριος εἶ Σίμων Βαρ-Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
Κἀγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς.

15 *Dicit illis Iesus; Vos autẽ quem me esse dicitis.*
16 *Respondens Simon Petrus dixit, Tu es Christus; Filius Dei viui.*
17 *Respondens autem Iesus dixit ei; Beatus es Simon bar-Iona: quia caro & sanguis, non reuelarunt tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est.*
18 *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; & porta inferi non præualebunt aduersus eam.*

Inter cæteras insignis est periocha hæc apud Matthæum; quæ Domini cum discipulis suis Apostolis colloquium describit. Commemorarunt idem colloquium, & Marcus, & Lucas; sed minus plene: quare apud illos ea verba non leguntur, de quibus hodie disputatur. Narrationis Matthæi duæ sunt partes primariæ: prior, ipsum continet sermonem, quem vltro citroque habuerunt super capite quodam præcipuo religionis Christianæ IESVS CHRISTVS, & discipuli eius ab initio versus decimitertij, ad finem decimiseptimi. Sequentes duo versus, declarationem habent consilij Dei, de ædificanda Ecclesia super ea doctrina, de qua actũ fuerat, de Petri ministerio, quod eam ad rem Christus erat adhibiturus, & de eiusdem Ecclesiæ finem nunquam habitura duratione. Hoc consilium suis Apostolis statim initio communicauerat Christus; sed breuiter & obscure; quando dixit illis, se piscatores hominum esse illos facturum. Nunc aliquid amplius & multo augustius illis indicatur; quod ne tum quidem fuerat ipsis significatum, quando ad prædicandum primo missi sunt, Matth.9. & 10. Marc.6. Luc.8. & 9. Ita solitus est Deus immortalis, iam inde à primis mundi temporibus, arcana consilia sua non ἀθρόως, hoc est, *confertim*, seu semel & simul, sed per partes, & temporum interualla, suis electis aperire; sicut ante obseruabamus, in disputatione de prophetia Iacobi. Hic igitur nomen ECCLESIÆ primum occurrit, quod in Euangeliis ante hoc colloquium non legitur. Vt facile etiam ex eo sit conicere, cepisse tunc Dominum, ædificationem Ecclesiæ quam moliebatur, Apostolis apertius patefacere. Quos tamen parum percepisse Christi mentem, sequens historia declarat. Apparet enim illos nihil dum altius cogitasse, quã de restitutione regni Dauidis in Iudæa: de quo etiam post passionẽ, paucis diebus ante Saluatoris assumptionem ipsum interrogant, Actor.1.6. At quæ priore parte comprehenditur doctrina, Apostolis ignota non erat, vt statim ostendemus. Sed imitatus est Christus fideles & nauos præceptores; quibus satis non est, vt sui discipuli præcepta artium, aut scientiarũ theoremata nota habeant: verum hoc amplius γυμνασίαν & exercitationem eorundem adiiciunt: quo melius de traditæ doctrinæ veritate & oppositæ falsitate ipsis constet, atque, vt sic dicam, πληροφορηθῶσι, hoc est, *in fide sua plene confirmarentur*. Est enim docendi via duplex; ἀνασκευή, confutatio falsi; & κατασκευή, assertio veri. illa apud Aristotelem sæpissime præcedit; hæc sequitur. Eandem methodum in hoc colloquio obseruatam, licet animaduertere. Quærit à discipulis Dominus, quem se esse vulgo homines dicerent. Sciebant Apostoli omnes illas opiniones, quas commemorant,

morant esse falsas. Sed aliud est scire aliquid esse falsum: aliud actualiter, vt loquuntur in Scholis, illud condemnasse, vel audisse condemnari à suo Doctore. Omnes autē ab illis prolatas opiniones damnat Christus vnica vocula aduersatiua δὲ, *sed*, vel *autem*. Ὑμεῖς δὲ, hoc est, *vos autem*. q. d. Sed vos qui harum opinionum falsitatem nostis. hæc est ἀνασκευή: sequitur κατασκευή. Veram sententiam ex ore Petri interrogatione sua elicit Seruator; quam voce grauissima deinde confirmat: non Petrum, sed DEVM esse illius auctorem significans.

16 RESPONDENS SIMON PETRVS DIXIT.] Domini voce omnes interrogati sunt; vnus respondet; Petrus nempe. Quare? Fortasse non male hic vsurpaueris, quod prudenter dicebat Chrysostomus in Acta, homilia 28. vbi Spiritus sancti impulsu fit aliquid, facti caussam non debere quæri. λοιπὸν, ait, μὴ ζήτει διὰ τί; ὅταν πνεύματι κινῶνται, hoc est, *deinceps noli quærere, quam ob caussam? quando à Spiritu mouentur.* Verumtamen & Chrysostomus ipse, & alij Patres propositam quæstionem, caussis aliquot in medium allatis, soluerunt. Ea quæstio duplex est: cur vnus loquatur pro omnibus: cur ex omnibus, Petrus: Ad priorem ratio gemina potest afferri; εὐταξία, ordo, siue decorum; & vnitatis sanciendæ scopus. Ad εὐταξίαν faciebat cum primis, ne confuse loquerentur omnes, neue sermonem plures arriperent. Multi Patrum hanc caussam attigerunt: sed omnium optime rem explicat Cyrillus, iis verbis quæ postea afferentur. Posterioris quoque sæpe meminerunt Patres; qui multa fecisse Christum & eius Apostolos obseruant *in typo vnitatis*, vt loquitur Augustinus, de baptismo contra Donat. lib. 3. Idem in Iohannem tractatu 28. *Respondet Petrus pro omnibus, vnus pro multis, vnitas pro vniuersis.* & typum vniuersæ Ecclesiæ gessisse Petrum in hac confessione, eiusdem Patris est sententia. Ingeniose vero Tostatus, quæstione 56. in istud Matthæi caput, *Forte*, inquit, *Christus tenuit corda discipulorum cæterorum, ne responderent: quia fides Catholica vna est, vbicunque, & apud quoscunque sit: ideo conueniens fuit, confessionem eius per vnum fieri, licet esset illa fides multorum.* Placet acumen viri, si in meliora secula incidisset, longe maximi. Sed quare Petrus loquitur cæteris silentibus? Baronio quidem ratio vnica pro omnibus abunde satisfacit; quod Petrus esset Princeps & Monarcha. Sed hoc est τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι, hoc est, *principium petere*, quod Logicorum pueris non probatur. Patres igitur consulamus. Euthymius propterea solum Petrum locutum fuisse existimat, quia *Solus Petrus*, inquit, *vere Christum, & natura, & proprie filium Dei hunc esse intellexit.* Beatus quoque Hilarius eiusdem sententiæ videtur fuisse. Nam in Matthæum canone 14. sic scribit. *Hoc in Petro considerandum est, fide eum cæteros anteisse. Nam ignorantibus cæteris, primus respondit; Tu es filius Dei viui.* Sed quis putet Apostolos, tertium iam cum Christo annum agentes, ignorasse Christum esse filium Dei? Viderant Spiritum sanctum in eum descendentem. Audiuerunt cœlesti voce editum testimonium, *Tu es filius meus dilectus*, Ioh. 3. 22. & quidem eum articulo ibi scriptum, ὁ υἱός μου, ille vnicus & solus Dei filius. Vim enim articuli in ea locutione sic exponunt Patres. Theophylactus; μετὰ τοῦ ἄρθρου ὁ υἱός, τουτέστιν, αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ εἷς καὶ μόνος, h. e. *cum articulo, hic filius, i. e. ipse ille vnus & solus.* Audiuerant Nathanaelem cum eodem articulo dicentem, *Tu es ὁ υἱός, ille vnicus Dei filius*, Ioh. 1. 50. Sine articulo vero, ipsas etiam turbas audiuerant dicentes, Ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς εἶ, *Vere filius Dei es*, Matthæi 14. 33. Viderant denique miracula à Christo edita, tot & tanta. Quare non est verisimile, omnes Apostolos, præter Petrum, primum illud religionis Christianæ elementum ad hanc diem ignorasse. Apud Iohannem 6. 69. extat Petri eadem confessio, nomine omnium Apostolorum edita: Nos credimus & scimus, ὅτι σὺ εἶ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος; *te esse illum vnicum Christum, illum vnicum filium Dei viuentis.* quæ confessio

alio tẽpore & occasione alia edita est, quam hæc, quæ Matthæo, Marco & Lucæ commemoratur. Quod si, vt probabile existimant eruditissimi viri, atque in his Episcopus Iansenius, tempore antecedit confessio illa apud Iohannem, istam apud Matthæum; patet manifestissime error Euthymij: quem errorem hodie multi, sed alio fine, parum ingenue defendunt. Chrysostomum, qui videtur idem sensisse cum Euthymio, paulo post interpretabimur. Non prætermittam verba Tostati, in hoc caput, quæstione 58. *Videtur quod istud, quod nunc confessus fuit Petrus, nõ fuit nunc nouiter reuelatum, sed ante hoc credebant illud discipuli.* Alij dixerunt, ideo Petrum pro omnibus locutum, quia virtute omnibus præstaret. Eusebius Eccles. historiæ libro 2. cap. 14. Petrum his titulis ornat: τὸ καρτερὸν καὶ μέγαν τῶν Ἀποστόλων, τὸν ἀρετῆς ἕνεκα τῶν λοιπῶν ἁπάντων προήγορον, *fortẽ illum & magnum inter Apostolos, qui virtutis ergo ante reliquos omnes loqui solitus.* Etiam apud Chrysostomum homilia tertia in Acta, vbi loquitur de Petri auctoritate in electione Matthiæ, hæc verba leguntur, εἰκότως τοῦτο ἐγένετο διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς: *merito hoc ita fiebat, propter excellentem viri virtutem.* sed idem Pater in hunc Matthęi locum, plures simul caussas commemorat. Sic enim scribit: Τί οὖν τὸ στόμα τῶν Ἀποστόλων ὁ Πέτρος; ὁ πανταχοῦ θερμὸς, ὁ τοῦ χοροῦ τῶν Ἀποστόλων κορυφαῖος, πάντων ἐρωτηθέντων, αὐτὸς ἀποκρίνεται. Καὶ ὅτε μὲν τὴν τοῦ δήμου γνώμην ἠρώτα, πάντες εἶπον τὸ ἐρωτηθέν· ὅτε δὲ τὴν αὐτῶν, Πέτρος προπηδᾷ καὶ προλαμβάνει, hoc est, *Quid Petrus os illud Apostolorum? Is, vt calidus vbique, chori Apostolorum coryphæus, quum omnes fuissent interrogati, solus respondet: & nunc quidem cum de opinione populi Christus interrogabat, omnes dixerunt quod fuerant interrogati: sed cum de propria ipsorum opinione, Petrus prosilit* (anteuertit alios) *& sermonem occupat.* Habes hic tres facti caussas. Prima, quod Petrus esset os Apostolorum; altera, quod in omnibus esset feruentis ingenij: tertia, quod esset Apostolorum coryphæus. Obseruat deinde, omnes locutos esse Apostolos, quando de vulgi sententia Christus illos interrogauit: at cum de propria ipsorum, *prosiliisse*, id est, *anteuertisse Petrum, & sermonem occupasse.* In prima caussa, quod dicatur Petrus fuisse os Apostolorum, virtutis præstantioris specimen inesse, quidam existimarũt, vt de Eusebio modo referebamus: at dominationis nullum id esse argumentum, probauimus anni huius initio. Quod si Petrus propterea sic loquitur, quia erat os Apostolorum, vt toties affirmat Chrysostomus: sequitur necessario, pro omnib. eum esse locutum, & fuisse omnium Apostolorum vocem, quæ ore Petri proferebatur. Quis tam fungus, qui collectionis huius necessitatem non intelligat? Omnino, aut non fuit os Apostolorum Petrus, quod affirmant Patres: aut edita ore illius confessio, omnium discipulorum fuit confessio. E multis locis vbi hoc affirmat Chrysostomus, afferam vnum, quo nihil desiderari potest expressius. Homilia in verba Pauli ad Gal. 2. 2. vt probet, non cepisse Petrum post abitum Domini zeli feruorẽ suum ostẽdere; sed iam ante solitum pro omnib. loqui, & os collegarum esse; affert hic Matthæi locus, deinde verba hæc subiiciuntur: ὥσπερ γὰρ τὸ στόμα αὐτὶ παντὸς τοῦ σώματος φθέγγεται· οὕτως ἡ γλῶττα τῶν Ἀποστόλων Πέτρος ἦν, καὶ ἀντὶ πάντων αὐτὸς ἀπεκρίνετο, *quemadmodũ os loquitur pro toto corpore: sic Petrus lingua erat Apostolorum, & pro omnibus ipse respondit.* Hieron. in hunc locum: *Petrus ex persona omnium Apostolorũ profitetur, Tu es Christus filius Dei viui.* Secunda caussa multo etiam minus dominationis significationem vllam habet, quod calido Petrus fuerit ingenio: qua etiam de re antea dictum est. Atque huius caussæ & θερμότητος, hoc est, *caloris*, Petri locis fere innumeris mentio fit apud Chrysostomum. Et quidem hanc rationem imprimis afferunt patres. Hieronymus in caput 15. eiusdem Euangelistæ; *In omnibus locis ardentissimæ fidei* (hæc est, quam Græci patres appellant Petri θερμότητα) *inuenitur Petrus. Interrogatis discipulis,*

puli, quem homines dicerent Iesum, Dei filium confitetur. Cyrillus in Iohannem, libro duodecimo, capite sexagesimoquarto: *Praeueniebat alios Petrus: ardore namque Christi praecipuo feruens, & ad faciendum, & ad respondendum paratissimus erat.* Theophylactus quoque è Chrysostomo, vt solet: ὡς θερμὸς ὁ Πέτρ☉ προπηδᾷ, hoc est, *tanquam calidus, Petrus prosilit.* In tertia caussa, quam notat Chrysostomus, specimen inest honoris: honoris inquam, quem Petro condiscipuli sui habuerunt; at non dominationis neq; monarchiae. Ait fuisse Petrū chori Apostolorum coryphaeum. Familiare est patribus, vt societatem Apostolorum, propter singularē consensum omnium, vocent chorum, (sic passim μοναχῶν χοροὶ & παρθένων χοροὶ, h.e. *monachorū chori, & virginū chori,* de monialib.) & Petrum, eius chori coryphaeum, vel vt loquitur Epiphanius, κορυφαιότατον, h.e. *coryphaeorum supremum.* Propria est artis orchesticae dictio κορυφαῖ☉, de praesule siue praesultore in chorea, à quo motus incipit. Chrysostomus initio homiliae Kalendis Ianuariis habitae: Καθάπερ χορὸς τὸν κορυφαῖον ἐπιζητεῖ, καὶ ναυτῶν πλήρωμα τὸν κυβερνήτην, h.e. *Quemadmodum chorus coryphaeum quaerit, & nautarum multitudo gubernatorem.* allusit eo Chrysostomus etiam verbo προπηδᾶν, hoc est, *prosilire,* de Petro, quod & ipse saepius vsurpat, & ex eo Theophylactus. proprie enim coryphaeo à quo incipit saltatio, verbum προπηδᾶν, *prae aliis saltare* conuenit. Cum alio trā fertur vox *coryphaeus,* honoris aliquam praerogatiuam significat, dominationem vero nullam. Sic Demosthenes dicitur Dionysio Halicarnasseo, dux, & coryphaeus chori oratorum: in Arte. ταύτην τὴν ὁδὸν καὶ τὸν τοῦ ἡμεδαποῦ χοροῦ ἡγεμόνα τε καὶ κορυφαῖον οἶδα μετιόντα, hoc est, *hanc viam nostratis chori ducem & coryphaeum scio esse persecutum.* atque vt Epiphanius in Ancyroto, p. 484. Petrum appellat τὸν κορυφαιότατον τῶν Ἀποστόλων; quasi dicas, *maxime praecipuum*: sic idem Dionysius Appium Claudium, cuius inter Decemuiros erat praecipua auctoritas, nominat τὸν κορυφαιότατον τῆς δεκαρχίας, hoc est, *praecipuum ducem decemuiratus*, in historia vndecima. atqui certum est, omnes in collegio Decemuirorum pari iure fuisse. Nam vt ait Liuius libro tertio, institutum illorum fuit, *vt vnus fasces haberet, & hoc insigne regium, in orbem, suam cuiusq; vicem, per omnes iret.* Adeo autem appellatione coryphaei, vel etiam κορυφαιοτάτου, nullum peculiare ius dominationis attribuitur, vt in eodem collegio plures possint esse κορυφαιότατοι: puta in collegio Apostolorum Petrus, Ioannes & Iacobus, *qui & praestiterunt reliquis, & nominantur ante reliquos*; vt in anno superiore dicebamus è Gregorio Nazianzeno. Sic Dionysius idem, principes factionis optimatium appellat τοὺς κορυφαιοτάτους τῶν προεστηκότων τῆς ἀριστοκρατίας. Quem diximus proprie appellari coryphaeum, is Graecis etiam ἔξαρχ☉ dicebatur. ἐξάρχειν, canendi vel saltandi facere principium, & aliis incentiuum dare; vnde ἐξάρχειν μολπῆς, hoc est, *incipere cātum,* apud Homerum, & alios. ἔξαρχος qui ducit choream. Sic Philoni in vita Mosis, Maria eius soror dicitur ἔξαρχ☉ mulierū Iudaicarum, p. 471. ex ipso Mose, Exod. 15.20. vbi coryphaei siue ἐξάρχου munus eleganter describitur. *Sumpsit Maria prophetissa soror Aaron tympanum in manu sua; egressaeque sunt omnes mulieres post eam tympanis, & choris; quibus praecinebat, dicens,* Septuaginta sic: ἐξῆρχε δὲ αὐτῶν Μαριὰμ λέγουσα. praeibat nimirum Maria voce, motuque, & caeteris modos dabat, quae proprie συνηχεῖν dicuntur, *concinere.* nam ἐξάρχειν & συνηχεῖν sunt relata. Philo de vita theoretica, pag. 618. ἡγεμὼν δὲ ἔξαρχ☉ αἱρεῖται καθ' ἕτερον (ἑκάτερον fortasse: in choro vtroque virorum & foeminarum) ὁ ἐντιμότατός τε καὶ ἐμμελέστατ☉· εἶτα ᾄδουσι, τῇ μὲν συνηχοῦντες, τῇ δὲ ἀντιφώνοις ἁρμονίαις, hoc est, *dux & praecentor eligitur in vtroque choro honoratissimus & canendi peritissimus: deinde canunt, tum concinentes, tum correspondentibus harmoniis.* Ex his intelligitur, quo sensu à Graecis patribus ἔξαρχ☉ appelletur Petrus. Theophylactus ad caput Lucae 22. Christum induci Pe-

trum sic alloquentem: σὲ τῶν μαθητῶν ἔξαρχον ἔχω, *habeo te meorum discipulorum* ἔξαρχον *coryphaeum.* & ita saepius veteres: nihil aliud ea voce significantes, nisi, fuisse Petrum inter discipulos ordine primum. quod alia voce expressit Epiphanius in disputatione pro Euangelio Iohannis, pag. 192. ἐξελέξατο Πέτρον ἀρχηγὸν εἶναι τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, *elegit Petrum, vt esset dux* siue *primus inter suos discipulos*. Coryphaeus ἔξαρχος & ἀρχηγὸς, itē κεφαλή. Caput, πρωτοστάτης, & προστάτης, hoc est, *antistes & praeses*, (nam & his nominibus appellatur passim Petrus; vt alio loco dicetur:) ordinis vocabula sunt, nō dominationis. Eleganter & vere Cyrillus in Ioannem, lib. 4. cap. 38. *Per vnum qui praeerat, omnes respondent; sanctam profecto sanctisque congruentem disciplinam optime conseruantes, & posterioribus prudentia atq; modestia laudabilia praebentes exempla. Decet enim nō omnes confuse, nec prosilientes impudenter, quasi rapta vti oratione; sed cedere iis, qui & consilio & ordine praepositi sunt. Propterea Paulus quoque ait, Prophetae duo aut tres, & vicissim loquentur. Opus igitur erat, diuinitus comprobata prudentia; soli responsionem committere illi, qui Ordine maior erat.* En pulchre descriptum primatum Petri: quem & Augustinus tot locis ait, fuisse *primum ordine*. Hinc discimus, quomodo sit accipiendum, quod scribit idem Cyrillus, libro 12. capite 64. vbi postquam dixisset Petrum alios Apostolos solitum anteuertere ὑπὸ θερμότητος, hoc est, *per feruorem*, quod praecipuo ardore ferueret in Christum; subiicit haec: *Et, quando Saluator discipulos interrogauit, dicens, Quem me dicunt homines esse? cumm iterum post responsionem ab iis quaereretur, Vos autem quem me dicitis esse? vt princeps caputq; caeterorum primus exclamauit: Tu es Christus filius Dei viui.* hic enim *primus* non significat monarcham, sed eum qui sit primus ordine, vt ex ipso Cyrillo, Augustino, & aliis iam probatum est. *Princeps* Latinis est idem ac primus; qua de re mox. Apud interpretes Graecorum Patrum obseruaui hanc vocem persaepe esse positam pro Graeca ἀρχηγὸς; quae ductorem ordinis designat, non monarcham; sic quod dixerat de Petro Hieronymus in Catalogo, *princeps Apostolorum*, recte versum est à Sophronio, ἀρχηγὸς τῶν Ἀποστόλων: vel pro κορυφαῖος, id est, *praesultor in choro*: vel alia simili, quae dominationis nullam significationem continet: quā hodie in voce Princeps inesse volunt ex homonymia eius vocis mox explicanda. Meminerit igitur Lector, cum apud Graecorum Patrum interpretes, Chrysostomi, Cyrilli, Eusebij, Hippolyti, aliorū, occurrit ea dictio Petro attributa, in Graeco textu eiusmodi nomē extare, quod sine vlla ambiguitate primum in ordine significet, non eum qui caeteris dominetur. Exemplum vnum afferam, insigne. Eusebius Historiae lib. 2. cap. 14. Petrum appellat τὸν τῶν λοιπῶν ἁπάντων προήγορον, ad verbum, *reliquorum omnium praelocutorem*. Ruffinus haec verba sic vertit: *primorum Principem Petrū.* ineptissime. vnde enim illud *primorum*? in Graeco nihil eiusmodi. deinde προήγορος non est *princeps*. quod verbi apud Ruffinum si accipias pro dominatore, falsissimam Eusebio sententiam affinges: si pro primo; mentē illius ex altera tantū parte expresseris: nā προήγορος nō est primus simpliciter; sed *primus locutor*. itaq; absurdissima est Ruffini versio. nec multo melior aut fidelior Christophorsoniana, *reliquorū omnium Apostolorum facile principem*. Haec de voce *princeps* apud Cyrilli interpretem. Addit Cyrillus, *caputq; caeterorum*. hoc quoque ordinis vocabulum est, non dominationis, vt clare probabimus cum de Synodo Ephesina agemus. Barlaam in libello de Papae principatu: Οἱ Ἀπόστολοι, inquit, τὴν μὲν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἰσότιμοι πάντες ἐτύγχανον· τῆς δὲ ἱερᾶς αὐτῶν δωδεκάδος ὁ μακάριος Πέτρος ἐξῆρχε τὸ τοῦ πλέον τῶν ἄλλων ἔχων, τὸ τῶν ἄλλων παρόντων, αὐτὸς τῆς διδασκαλίας ἡγεῖσθαι, καὶ πρωτοκαθεδρίας ἴσως ἀξιοῦσθαι. *Apostoli, quod ad Ecclesiā attinet, honore pares erāt omnes: sed in sacro illo choro 12. virorū Petrus erat coryphaeus: hanc habēs praerogatiuam, quod praesentib. caeteris, ipse docendi initiū faciebat: ac fortasse etiā honos primo loco sedēdi* illi

illi deferebatur. Videtur dici potuisse verius; in potestatis æqualitate, fuisse aliquam inter Apostolos honoris diuersitatem. Id enim loca illa Scripturæ sine dubio innuūt, in quibus vel nominatur primus inter Apostolos Petrus, vt Matth. 10. 2. Marc. 3. 16. Actor. 1. 13. & sæpe alibi: vel seorsim à reliquis nominatur, vt apud Aristophanem, ὦ Ζεῦ καὶ θεοί. Marcus 1. 36. *Et prosecutus est eum Simon, & qui cum eo erant*. Lucas 8. 45. *dixit Petrus, & qui cum illo erant*. Actor. 11. 14. σαθεὶς Πέτρος σὺν τοῖς ἕνδεκα. & 37. *dixerunt ad Petrum & ad reliquos Apostolos*. Quæ testimonia & similia his, vt ad stabiliendam monarchicam dominationem ineptissime, imo vero impudentissime, proferuntur: ita illorum opinionem euertunt, qui studio inducendæ in Ecclesiam democratiæ & paritatis, veteribus Patribus exosæ, ferre non possunt Petro aliquam honoris prærogatiuam attribui. Sed errant isti, & suo exemplo comprobant, verissime ac prudentissime dictum esse à Magno Basilio in Epistola ad Maximum; *multos τῇ ἀμετρίᾳ τῆς ἀνθολκῆς διαμαρτεῖν τοῦ μέσου, præ studio immoderato nitendi in contrarium, aberrare à medio*. quo ex fonte errores multos omnibus seculis manasse, non ignorant periti. Sentiamus igitur etiam in hac parte cum pia antiquitate. Cassianus De incarnatione Domini, libro 3. *Interroganti Domino Iesu Christo, quem eum crederent, quem confiterentur esse discipuli; respondet primus Apostolorum Petrus, vnus vtique pro omnibus: idem enim vnius habuit responsio, quod habebat omnium fides. Sed primum decuit respondere, vt idem esset ordo responsionis, qui erat honoris: & ipse antecederet confessione, qui antecedebat ætate*. Honoris prærogatiua, non est dominatio, neque imperium monarchicum, vt hodie docetur. Quare versati in Patrum lectione sciunt, sæpe illos Petro attribuere τιμὴν, honorem inter collegas, κηδεμονίαν & προστασίαν, *curam* & vt sic dicā, *præsidentiam*, & similes titulos: at regnum vel monarchiam, aut alias id genus hodierni typhi appellationes, nusquam vnquam. Dicit sane Ambrosius De fide, libro 4. *dedisse Christū Petro regnum*: sed de regno cælorū loquitur, & affert illud, *dabo tibi claues regni cælorū*: clauium autem ius omnium Apostolorum fuisse commune notum est, qua de re dicetur ad annum sequentem. Nos autem notabamus ad annum 31. diatriba 14. eam auctoritatem quam reperitur vsurpasse Petrus inter Apostolos, Chrysostomo dici παῤῥησίαν, *libertatem* aut *fiduciam*. Noluit nimirum ille Pater, Petro attribuere ἀρχὴν, dominationem aut principatum aliquem in collegas: qui omnes, vt docet idem alibi, communem ἀρχὴν πνευματικὴν *principatum* vel *dignitatem spiritualem* à Christo acceperant: consulto igitur consilio id omne quicquid est auctoritatis, quod Petrus inter Apostolos vsurpabat, appellatur à Chrysostomo παῤῥησία: quæ vox honestam & generosam fiduciam significat, natam è conscientia recte factorum, vel zeli vehementis. frequentissima vox apud Patres, præsertim Chrysostomum; de qua alibi multa sumus dicturi, si Deo placuerit: male enim id verbi à multis scimus accipi: neque adhuc repertus nobis, qui vim illius apud Patres recte exposuerit. Non igitur dominatio in collegas attribuitur Petro ab illo aurei oris Patre; sed tantum παῤῥησία, *libertas*. vel pia quædam audacia faciendi aliquid eximium præ cæteris: puta, loquendi pro omnibus, & collegis silentibus. Et tamen hanc ipsam vocem alibi reuocat idem vir sanctissimus: & eius loco substituit vocem ἀγάπη, *charitas*. In sermone super verbis Euangelii, Matth. 17. 24. in editione doctissimi Samilii, tomo 5. p. 199. Πέτρος, inquit, ὁ πανταχοῦ θερμὸς, καὶ παῤῥησίας γέμων, μᾶλλον δὲ ἀγάπης ἢ παῤῥησίας, σιγώντων ἁπάντων, προσελθὼν τῷ διδασκάλῳ φησί. *Petrus in omnibus calidus, plenus libertatis, vel charitatis potius, quam libertatis, cæteris silentibus, accedit ad Magistrum, & ait*. Vides Chrysostomum, quasi corrigētem se tribuere charitati, quod antea tribuerat παῤῥησίᾳ, *vsurpata cuidam licentiæ*: hoc nempe volēs significatum; quod collegis silentibus loquatur Petrus; nullum esse in eo facto aut similibus aliis specimen

dominationis alicuius, aut maioris auctoritatis, quam in cæteros Apostolos vsurpauerit: sed id omne profectum esse ex amoris vehementia, cum erga Dominum, tum erga discipulos. Appello tuam fidem Lector; potuitne aliquid dici ab hodierna omnipotentia magis alienum? Hanc tamen Chrysostomi sententiam deprehendere est etiam apud alios. Theophylactus ad finem sexti capitis Iohannis, vbi solus inter omnes Petrus sermonem arripit, sic notat: φιλόστοργος ὢν ὁ Πέτρος καὶ φιλάδελφος, ὑπὲρ παντὸς ἀπολογεῖται τοῦ χοροῦ. *Petrus pro vniuerso choro apologiam instituit, quia charitate præditus erat, & fratrum amans*: sunt autem hæc è Chrys. ad verbum descripta. Tam longe ab eo abfuerunt Patres, vt aliquam Petro absolutam monarchiam in suis monumentis irent attributum. Sed obiiciet hic fortasse aliquis; ita loqui veteres Doctores de Petro, adhuc inter condiscipulos in Christi schola versante, prius quam dictum illi esset à Domino, *Pasce oues meas*: & priusquam τὴν ἀρχὴν ἐνεχειρίσθη, h. e. *principatum iniit*, vt loquitur idem tomo 5. p. 200. post assumptionem vero Domini, suo illum iure esse vsum, & monarchiam exercuisse. Non ita est: nam etsi fatemur, plus auctoritatis & Petrū & reliquos Apostolos vsurpasse, post discessum Saluatoris; tamen ne tunc quidem, si quam Patribus fidem habemus, dominationem vllam Petrus sibi vindicauit. Quare Chrysost. illam ipsam auctoritatem Petri exaggerans, in sermone, de controuersia inter ipsum & Paulū, 5. tomo p. 402. non μοναρχίαν illam vocat, sed προεδρίαν, *principem sedendi locum*. appellat & ἀρχὴν, sed communem omnibus Apostolorum: atq; id respectu subditi gregis. Ad verba Lucæ Act. 1. 25. *exurgens Petrus in medio fratrum dixit*, hæc Chrysostomus: Καὶ ὡς θερμὸς, καὶ ὡς ἐμπιστευθεὶς παρὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν ποίμνην, καὶ ὡς τοῦ χοροῦ πρῶτος, ἀεὶ πρότερος ἄρχεται τοῦ λόγου. *Petrus semper loquendi facit initium, & vt calidi vir ingenij, & vt gregem fidei suæ commissum habens à Christo, & vt primus chori Apostolici*. de prima caussa dictum prius; sed dignum notatu est, Chrysostomum etiam post Christi ascensionem eius caussæ meminisse. Nam si monarcha tum fuit Petrus, quid oportuit mentionem facere eius θερμότητος, hoc est, *feruoris*, in explicandis caussis, cur solus loqueretur? Cur in Consistorio primus Papa quoties lubet, verba faciat, nemo hodie, opinor, quærit, nisi rerum imperitissimus, neque vero si quærat hoc aliquis, probaret Papa respondentem, propterea id fieri, quia sit feruidi ingenij aut zeli. Non cur loquantur Monarchæ, caussa quæri solet; sed cur taceant. Quod ad secundam caussam; sententia fuit Chrysostomi, Orbem terrarum Apostolis κοινῇ ἐμπιστευθῆναι, in commune & ex æquo fuisse commissum. Vide ad annum 31. diatriba quarta: verum quia coryphæus Apostolorum erat Petrus, peculiari quodam modo prouincia (ipse vocat sæpissime προστασίαν, hoc est, *præsidentiam*, aut κηδεμονίαν, hoc est, *curam*,) illi dicitur fuisse demandata, quæ omnibus ex æquo, vt dixi, erat demandata. Chrysostom⁹ vero, ne quis putaret sic demandatam esse Petro curam ædificandæ Ecclesiæ, vt regio more posset in illa imperare: addit mox; Ὅρα δὲ αὐτὸν μετὰ κοινῆς πάντα ποιοῦντα γνώμης· οὐδὲν αὐθεντικῶς, οὐδὲ ἀρχοντικῶς. *Obserua Petrum omnia facere de communi Apostolorum sententia: nihil quasi haberet auctoritatem, aut principatum*. αὐθεντικῶς, est quod in Scholis dici solet *auctoritatiue*: ἀρχοντικῶς, vel vt habet alia lectio ἀρχικῶς, *iure magistratus*. intellige autem, non gessisse se Petrum auctoritatiue erga collegas Apostolos: nam in gregem Christi & habuit spiritualem ἀρχὴν, & exercuit, vt sæpe alibi idem Pater obseruat. Oecumenius, vt fere solent omnes Græci, Chrys. vestigia sequitur, & verba illius reponit. Pro αὐθεντικῶς dixit Oecumenius οὐδὲ μετ᾽ ἐξουσίας; *nec tanquam habens potestatem*; nempe in Apostolos, vt exposuimus. Sed videtur Chrys. secum pugnare, cum subiicit paullo post, de Petro. εἰκότως πρῶτος τοῦ πράγματος αὐθεντεῖ· ἅτε αὐτὸς πάντας ἐγχειρισθείς; *merito primus in negotio electionis auctoritatem Petrus vsurpat: vt*

cui-

à cuius cura cæteri omnes essent traditi: deinde subiicitur locus ex Euangelio Lucæ, 22. 32. *Tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Possum respondere, illum locum, (vt & alios plures in eo Commentario) à descriptoribus male fuisse acceptum: quod ante nos viri eruditissimi monuerunt. Sed nihil opus eo confugere: Nam aliud est αὐθεντεῖν τοῦ πράγματος, quod Præsidi Senatus conuenit, qui rem proponit deliberandam, mittit Senatores in suffragium, sententias colligit, & in negotiorum administratione primas obtinet: aliud αὐθεντεῖν τῶν συνέδρων, auctoritatē in collegas vsurpare; quod paullo ante negabatur esse factū à Petro. Quin paucis versibus ante hæc verba, illius auctoritatis, qua videtur Petrus in illis cætib. esse vsus, caussas reddit has duas: τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς, singularem ipsius virtutem: & quod τότε ἡ ἐπιστασία οὐκ ἦν τιμὴ ἀλλὰ πρόνοια τῶν ἀρχομένων· *tempore illo præfectura in Ecclesia non erat honor, sed cura prospiciendi iis qui parebant.* In quarta operis eiusdem homilia repetit Chrys. quod toties dixit alibi: confessionem Petri communem omnium Apostolorum fuisse: quia ipse erat os omnium: deinde subiungit hanc admonitionem: *Obserua concordiam Apostolorum: qui Petro concione cedunt: neque enim oportebat omnes loqui.* Si *cedunt* Apostoli Petro iure concionem habendi, ipsis tacentibus: habebant igitur; & ordo fuit inter illos, non Monarchia. In iisdem sermonibus, cum aliorum Apostolorum, tum præsertim Iacobi Ierosolymorum Episcopi, modestiam & ἐπιείκειαν sæpe obseruari iubet in eo, quod Petro primas concederent: ridicule sane, nisi illud ponatur, de quo tunc nemo dubitabat; pari iure omnes fuisse. Ad caput nouum, ℣. 32. adnotat idem Pater quoties res Ecclesiæ erant tranquillæ, omnes communi opera eas administrasse; quoties vero, aut periculum imminebat, aut maioris laboris aliquod negotium occurrebat, Petrum prosiliisse in medium, & primas occupasse. Οὐδαμοῦ, inquit, οὐκ ἀπῄτει τιμὴν μείζονα; adeo non hoc exigebat, vt præ cæteris honoraretur. Ex iis quæ hactenus diximus certissimū est, Petri monarchiā quæ hodie à tot patronis acerrimis propugnatur, neq; Chrys. neq; aliis Patribus, quorum testimonia recitauimus, fuisse cognitā οὐδ' ἐν ὀνείροις, h. e. *neq; per somnia.* Scribit tamē Mald. in hæc ipsa Matthæi verba sic; *Prima caussa est, quod Petrus omnium fuerit Princeps, vt Chrysostomus ait, hom. 55.* Chrys. vt vidimus, vocat Petrum Apostolorum τὸν κορυφαῖον. Mald. vertit *Principem*: optime, si vocem antiquam notione antiqua acciperet. Glossarium Græcolatinum vetus: Κορυφαῖος, *auctor, princeps.* Sed moneo te Lector candide, in his disputationibus minus exercitate, caueas tibi in hac tota controuersia, ab huius nominis homonymia. Nam veteres Latini Patres, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, quando Petrum vocabant *principem*, cum veteris Latinitatis auctoribus loquebantur, quibus *princeps* idem erat ac primus; aut, sicut est in Codice, primicerius. Sic apud M. Tullium *princeps Senatus*, aut *princeps ciuitatis*, & *princeps actor*, ὁ πρωταγωνιστής. Alibi explicat se August. cum ait, fuisse Petrum, *in ordine Apostolorum primum*, vt sermone 13. de verbis Domini. & in Iohannem tractatu 124. *Petrus natura vnus homo erat; gratia, vnus Christianus; abundantiore gratia, vnus idemque primus Apostolus.* & in sermonibus de Sanctis, sermone 29 *Hic est B. Petrus, in illa cœlestium discipulorum schola præcipuus, ac primus id, &c.* Sed ignorandum non est, ex quo tempore August. astu singulari vsus, Rempublicam occupauit, *Principis nomine*, vt ait Tacitus; cepisse hanc vocem duplici notione vsurpari, & modo τὸν πρῶτον, modo τὸν ἄρχοντα designare. Astutia Aug. & politicum sophisma in eo fuit, quod sub veteri nomine, (erat enim in Rep. qui dicebatur *princeps Senatus*.) imperiū nouū sibi asseruit. Inde orta homonymia. nā etiam apud Tacitum & posteriori Latinitatis scriptores, *princeps* pro primo, in crebro vsu est. vt cum ait Tacitus in primo Annali, *idem dies accepti quondā imperii princeps, & vitæ supremus.* In Ecclesiis Africanis, qui Græcis dicitur ἀρχιερεὺς, (est autem Episcop⁹) vocabatur

natur *princeps Sacerdotum.* propter vsum ancipitem eius vocis licet intelligere, vel ἄρχοντα sacerdotum, vel primum inter sacerdotes dignitate aut merito. Ita Optato scriptori Africano quidam Episcopi dicuntur *apices & principes omnium*, id est, κορυφαῖοι καὶ ἔξαρχοι τῶν ἄλλων. Sed quia iam ætate Augustini ad fouendam ambitionem suam, vel alienam, eam appellationem quidam trahebant, & superbius aliquid ac τυφωδέστερον, h. e. *fastuosius*, ea vox significabat: in Concilio Carthaginiensi illo, quo typhus titulorum est coercitus, etiam iste *Princeps Sacerdotum*, damnatur. Et Baronio quidem in ea historia factum displicet: sed viris sanctissimis ratio facti constitit: & quæ sunt deinceps secuta, quæque hodie videmus, Deum Concilio præfuisse, & illos Patres Spiritu fuisse actos prophetico, manifestissime arguunt. At qui hodie pro Romano Pontifice, sub nomine Petri decertant, longe aliter eam vocem & ipsi vsurpant, & apud Patres accipiunt. ex vsu enim vulgarium idiotismorum Gallici, Anglici, Italici, Principem volunt intelligi ἄρχοντα, atque adeo monarcham. Ita fit, vt sub nominis antiqui obtentu noua iura introducantur, aut ab aliquot seculis introducta defendantur. Nos contra affirmamus, in vetustiorum & meliorum Patrum scriptis, ne semel quidem posse reperiri Petrum eo sensu Principem dictum, quo hodie & Petrus, & Papa, Principes nuncupantur. Affirmamus etiam, Patribus, & Græcis & Latinis ignotas esse voces de Petro aut Papa MONARCHA & MONARCHIA. Nam quod in superioribus obseruabamus, reperiri eas dictiones positas pro Episcopo & Episcopatu, nihil hoc ad rem facit. Est enim manifestus nominis abusus, ex paucorum, & quidem obscurorum scriptorum licentia; qui non Papam Romanum, sed quenuis Episcoporum ita dixerunt. Eunomius, quum de natura filii Dei male sentiret, vt venenum suæ hæreseos incautis propinaret, vocem ἀγέννητος, *ingenitus*, de Patre vsurpare cepit. Fatetur Basilius contra Eunomium, pium esse vocis illi⁎ sensum: Ed addit tamen: ἀλλ' ὡς οὐδαμοῦ τῆς γραφῆς κειμένην, καὶ πρῶτον στοιχεῖον οὖσαν τῆς βλασφημίας αὐτῶν, σιωπᾶσθαι ἂν δικαίως ἀξίαν εἶναι φήσαιμι: *sed vt quæ nunquam in Scripturis extet, sitque istorum blasphemiæ primum elementum, iure dixerim dignam esse vocem quæ taceatur.* Cur non dicatur hodie idem, de typhi plenis vocabulis MONARCHA & MONARCHIA? quas non Scripturarum auctoritas, non aliquod legitimum Concilium, vt in vocibus ΤΡΙΑΣ, ΟΜΟΟΥΣΙΟΣ, ΘΕΟΤΟΚΟΣ, hoc est, *Trinitas, consubstantialis, Deipara*, & aliis accidit, sed pura puta ambitio & hæresis Hildebrandina in Ecclesiam ab aliquot seculis inuexerunt.

DIXIT.] Pro omnibus dixit, ac proinde eius ore omnes dixerunt. Hanc fuisse Patrũ sententiam, satis superius probatum est. Glossæ auctor: *Petrus tanquam principalis inter alios, pro se & pro aliis dat responsum.* Dionysius à Rickel Carthusianus: *Petrus tanquam principalis pro omnibus dat responsum.* Iansenius similiter: *Petrus tanquam os Apostolorum pro omnibus respondet.* Nunc obiectiones diluamus aliter sentientium. Chrysostomus dicit, omnes priores confessiones, Nathanaelis, vel ipsorum Apostolorum, toto genere fuisse ab hac diuersas: nam etsi faterentur illi filium Dei esse Christum; nesciebant tamen esse filium ὁμοούσιον, eiusdem cum Patre substantiæ, sciebant, ait Chrysostomus, Christum esse filium Dei ἐξαιρέτως παρὰ τοὺς πολλοὺς, οὐ μὴν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῆς, hoc est, *per excellentiam supra multos, non tamen ex eadem substantia.* Petrum igitur omnium primum hoc loco id esse professum. Hæc ille: ex quibus videtur sequi, solum Petrum hoc mysterium sciuisse; ac proinde non pro omnibus locutum hic esse, verum pro se vno. Respondeo: existimasse hunc Patrem & alios cum ipso, Petrum ea dixisse hac confessione, quæ prius ignorabant & ipse & omnes Apostoli. nam illam reuelationẽ cuius meminit Christus in responsione sua, illo ipso momento factam esse, quo petierat ab illis, *Vos autem, quem me esse dicitis?* Basilius Seleucensis homi-

homilia in hunc Matthæi locum: τοσαύτης ἀγνοίας τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς περὶ αὐτοῦ βοσκομένης, οὐδὲ τῶν Ἀποστόλων ὁ χορὸς ἀγνοίας ἐλεύθερος ἦν. *Quum tanta ignorantia de Christo hominum animos depasceretur, ne chorus quidem Apostolorum liber erat ab ignoratione.* Postea subiicit, Iesum Christum hac interrogatione. *Vos autem quem me esse dicitis?* omnium Apostolorum animos suspendisse, & ad silentium redegisse: quia omnes ignorabant: tum adiicit; ἀλλ᾽ ἐρώτησε μὲν εἰδὼς δὲ τὴν ἄγνοιαν, ἀπεκάλυψε τῷ Πέτρῳ θεϊκῶς τὴν ἀπόκρισιν. *Interrogauit quidem Dominus: sed gnarus ignorantiæ Apostolorum, responsionem Petro diuinitus suggerit.* Videtur sensisse Basilius, soli Petro factam esse reuelationem: sed factam esse simul omnibus innuit Chrys. cum ait, ἐπὶ τοῦτο αὐτοὺς ὁμολογῆσαι, *inducit*, inquit, *siue impellit Christus Apostolos vt hoc confiteatur.* Omnium igitur, non vnius Petri erat hæc confessio. Sed obiicitur: *cum collegis rem non contulerat, neque opiniones eorum erat rimatus. Suam igitur sententiam dixit, non collegarum.* sunt verba Francisci Lucæ hominis eruditi, ad hunc locum. Respondeo: Si hoc mysterium, vt multi putant, iam ante innotuerat Apostolis; falsum est, Petrum ignorasse quid sentirent collegæ. Semel enim iam pro omnibus eandem confessionem iisdem verbis edens Ioh. 6.69. dixerat, πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώκαμεν *credimus & cognoscimus.* non ita profecto locuturus, nisi de collegarum sententia plane ipsi constitisset. Et est omnino parũ probabile, imo absurdum, ignorasse Petrũ, quæ fuerit suorum condiscipulorum fides super tanti momenti articulo. Sin vt modo dicebamus, in ipso tempore quo sunt interrogati, hoc arcanum est eis reuelatum; idem Spiritus qui Petro hoc inspirauit ad confitendum, cæteris inspirauit ad credendum. Quicquid huius sit, Patrum hæc fuit sententia, vt ex ante dictis claret. Audet tamen Maldonatus, (sed quid non audet Maldonatus?) Caluinistarum hanc opinionẽ vocare: quam ille, vt & multi alii hodie, pæne pro hæretica habet. Audiamus igitur rationes Maldonati. *Si pro omnibus*, ait, *Petrus loquebatur, cur non omnibus à Christo dictum est, Beati estis, quia caro & sanguis non reuelauit vobis.* Acutum hominem! quia Petro dixit Dominus *reuelauit tibi*: ergo cæteris Apostolis non reuelauit. Pari ratione dicere possumus: quia Petro dixit Dominus *Beatus es*, & non dixit Beati estis: ego solus Petrus beatus. Spero tamen concessuros mihi illarum partiũ Chrysippos, omnes Apostolos non minus quam Petrum esse beatos. Dicamus sic potius: quẽadmodum diuina prouidentia effectum est, vt quum de sua sententia omnes Apostoli essent interrogati, *Vos autem quem me esse dicitis*; non, *Tu Petre quem me esse dicis:* pro omnibus tamen vnus responderet: ita eidem prouidentiæ diuinæ, i. e. Christo vero Deo placuisse, vni Petro dicere, quod reuera omnib. Apostolis dicebatur. Caussam diuinorũ consiliorũ inquirere, nõ est humanæ fragilitatis. Potest tamen ex Augustino dici verissime & solidissime, *in typo vnitatis* hæc omnia esse facta; qua de re plura sunt dicta in superiorib⁹. Addit Mald. *Cur non omnibus mutata nomina sunt?* quasi certum esset tunc nomen Petro esse mutatum: aut vt melius dicamus, impositum illi esse nouum nomen: non autem in ipso aduentu primo illius ad Dominũ: quod tamen ita perspicue dicitur ab Euangelista Iohanne, vt ipse Maldonatus paullo post eam sententiam tueatur: etsi non nescimus quosdã etiam è veteribus aliter sensisse. Sed multa argumenta contrarium suadent. verba Iohannis; verba Matthæi hoc loco: nam dicere *Tu es Petrus* aliud est, quam, esto tibi nomen Petro. vsurpatio eius nominis ante hoc tempus, vt Matth. 10. 2. & aliis locis: postremo similis exempli consideratio. Nam vt Iacobo & Iohanni in ipso principio noua imposita sunt nomina: sic & in Petro videtur factum. Vtut sit de tempore; imposuit Petro nouum nomẽ Christus, quia ita ipsi placuit: aliis omnibus non imposuit; sed quibusdam tantum illorum, vt filiis Zebedæi & Paulo, sicut placet Chrysost. vt ante docuimus: hoc quoq;, quia sic illi placuit. Pergit: *cur non omnibus*

mnibus dictum, vobis dabo claues regni cœlorum. Iam dixi, ad sanciendam vnitatem dictum vni quod ad omnes spectabat. An putauit Maldonatus Petri vnius proprium fuisse ius clauium? Postremo ait; *Cur non omnes responderunt?* Quanto melius Tostatus, cuius verba ante recitauimus: Deum tenuisse linguas Apostolorum reliquorum, vt negotium vnitatis peragetur, sicut loquitur Optatus. Non est igitur propria Caluinistarum hæc sententia, vt vult Maldonatus: nisi Caluinistæ fuerunt Chrys. aliiq; veteres Patres, & è recentioribus interpretibus præstantissimus quisque.

17 Respondens autem Iesvs dixit ei:] Veritati ore Petri pronuntiatæ addit Dominus isto versu auctoritatem. Est in confesso apud omnes pios, cœlestis doctrinæ dogmata, neque auctorem alium posse habere quam Deum: neque aliunde quam à Deo auctoritatem posse accipere. Propterea Christus veritati quā Petrus pronuntiauerat, velut sigillum imponit, & confert auctoritatem. Quare intolerabilis est Baronii ad hunc locum oratio: *Petrus caussam definit, decernit, fidei canonem constituit: quid de fide sentiendum esset solus Petrus clauum fixit.* At per Deum immortalem, quis veterum Patrum ita locutus est? dixit solum Petrum fidei nostræ fundum esse ac basim? quis piorum hactenus non credidit, Prophetas & Apostolos fuisse ministros, voluntatis Dei præcones ac nuntios, fidei auctorem solum Deum? Mitto absurditatem absurdissimam & impietati proximam; in eo Concilio, (sic enim vult Baronius) cui Iesus Christus verus Deus interesset, confessorum aliquem solum ferre leges de fidei articulis. Nemo vnquam tantæ fuit auctoritatis, cuius sententia in aliquo Concilio dicta, ac probata, auctoritatem acciperet à persona dicentis, potius quam ab vniuerso Concilio. Longe aliter Basilius Seleucensis, sermone illo cuius ante memini; Petrum in toto hoc colloquio, non principis, non magistri, sed discipuli partes egisse; & quum videatur docere, ipsum tamen reuera, vt vnum è cæteris Apostolis, didicisse non docuisse: μετὰ τῶν ἄλλων μαθητῶν, inquit, διδασκόμενος ὁ Πέτρος συνεξεφώνησε τῷ διδασκάλῳ τὴν δόξαν, *cum cæteris discipulis docebatur Petrus, & gloriam Magistro eructabat.* & iterum: τότε καὶ αὐτὸς διδασκόμενος, ὅτε διδάσκειν ἐφαίνετο. *tunc & ipse docebatur, cum docere alios videbatur.* Facessat igitur commentum Baronianum de Concilio, in quo Petrus præsente Filio Dei articulos fidei condit. quam fabulam reperti sunt qui tanti facerent, vt suppresso auctoris nomine in sua scripta eam referrent: quod fecit Lucas Brugensis eruditus alioqui vir, ad istum Matthæi locum.

Beatvs es Simon Bar-Iona.] Basilius Seleucensis ad hæc verba notat: βεβαιώσας τοῖς ἐπαίνοις τὸν λόγον, παιδεύει τοὺς ἅπαντας. *Christus cum laudatione confirmauit Petri sermonem omnes erudijt.* Contra B. Chrys. ad sextum Iohannis obseruat, Dominum non laudasse Petrum neque reliquos Apostolos, post geminam huic editam confessionem, cuius dicti ille quidem rationes alias affert. Sed nos putamus vere dici posse, Petrum cum hæc illi verba Deus dicebat, non fuisse ab eo laudatū. Sunt enim res diuersissimæ, laudare & Beatum prædicare. maius enim hoc est & augustius quam illud. Vere Philosophus in primo Nicomacheorum; δῆλον ὅτι τῶν ἀρίστων οὐκ ἔπαινος· ἀλλὰ μεῖζόν τι καὶ βέλτιον. *optimorum non est laus: sed maius aliquid & melius.* ideo, inquit, deos & τῶν ἀνδρῶν τοὺς θειοτάτους, *vt quisque virorum proxime accedit ad deos, eum* μακαρίζομεν, *beatum prædicamus.* Petrus igitur non laudatur, sed beatus esse pronuntiatur. Quoties hominem aliquem laudamus, caussas laudationis ex ipso petimus: cum beatum dicimus, ad principium altius respicimus. Theophylactus in hunc locum: Μακαρίζει τὸν Πέτρον, ὡς ἐκ θείας χάριτος λαβόντα τὴν γνῶσιν. *Beatum prædicat Dominus Petrum, vt qui è diuina gratia cognitionem acceperit.* Caussa igitur beatitudinis est gratia Dei, non aliquid à Petro profectum. Nullum in eo Petri meritum, quem

huius

huius confessionis editione Patres, vt antea dicebamus, citharæ comparant, à Spiritu sancto pulsatæ. B. Ambr. deuotionem Petri vocat, quam alii meritum: *Pro hac deuotione*, ait, *dicitur Petro, Beatus es.* iterum: *Quum vocaretur Simon, per hanc deuotionem vocatus est Petrus.* Enimuero tria in hoc negotio sunt obseruanda; reuelatio facta Petro, fides Petri, qui reuelationi credidit, & confessio ab eodem edita. reuelationem ex mera gratia Petro fuisse concessam, non est dubiū: fidei meritum quidā tribuunt, (atq; hoc meritū Tostatus Apostolorū omnium facit commune) & multo magis confessioni: quia in confessione sit quædā difficultas, ait Abulensis, qui propterea in actu confessionis Petri meritū ponit. Non disputabo hic de voce meritum, qua B. August. & alii Patres pio sensu passim sunt vsi. B. Chrys. mille locis & amplius voce pulcherrima vocat παῤῥησίαν, & ait nasci è præclare factorū consciētia. vnde ἀπαῤῥησίαστος illi dicitur, is qui non potest dicere Deo, libera me, quia ego tua mandata seruaui, ꝙ facit Dauid in Psalmo admirabili 119. & aliis quam plurimis. Sed παῤῥησία non est meritū, eo sensu quo multi hodie accipiunt: & in Petri confessione quæ fuerit difficultas, equidē non intelligo. Nam qui Cypriani tempore Confessores dicebantur, grauissima pro Christo mala passi erant à Paganis; & multi eorum mutilati parte aliqua corporis fuerāt, quod morte ipsa est durius. itaq; Confessoribus honos pene idem tributus ac Martyribus. Petrus in priuato colloquio Christum confitetur apud Christum: & quidem in loco tuto, procul à Iudæis & omnibus Corycæis, vt obseruat Chrys. initio hom. 54 quæ est Latinis 55. Neq; vero dubitari potest, Petrum qui à Spiritu sancto gratiam reuelationis acceperat, ab eodem manantem gratiam confessionis accepisse. Quare si proprie loqui volumus, Petri nullum hic meritū. Vere tamen obseruant Patres, confessionem Petri præmium esse consecutam, vt loquitur Hilarius. Theophylactus similiter, ἀμείβεται τὸν Πέτρον ὁ Κύριος, μισθὸν αὐτῷ δίδωσι μέγαν. *Gratiam Petro rependit Deus, & mercedem illi dat magnam.* Verissime: ea enim est Dei bonitas, vt beneficia gratuito in suos collata, aliis beneficiis coronet, atq; hoc mercedem appellet. Hæc propterea isto loco adnotauimus, quia ex iis quę diximꝰ ratio intelligitur, quare Dominus Petrum ita compellet; *Simon Bar-Iona.* id est, filius Ionæ siue Iohannis. Quæritur quam ob caussam Patris Simonis meminerit. Et est quidem huius quæstionis solutio facilis & certa in Comment. Chrys. apud Augustinum de verbis Domini secundum Matthæum, serm. 13 & apud alios. Sed eæ sunt diuitiæ Scripturarum, vt quemadmodum ait B. August. plures sensus & interpretationes possint esse veræ. Videtur ergo Christus, propterea suum Petro patrem reuocasse in memoriam, vt memor vilis & abiectæ originis suæ magnitudinem collati in se beneficii melius intelligeret, & pluris æstimaret. Nam quid vilius patre Petri, de quo præter nomen nihil scimus? Piscator, vt videtur erat, aut filium certe suum eam artem curauerat docendum. Quanta esset autem vilitas piscatorum, & quidem eiusmodi piscatorū, quales erant Petrus & aliquot alii è Christi discipulis, prolixe declarat Chrysost. cum alibi, tum in Iohannem homilia 2. de ipso Iohanne & eius patre loquens. Quis igitur sapientiam Domini non admiretur, qui Petrum pronuntians beatum, quod longe superat omnem laudationem; simul illum admonet ἐξ οἵων εἰς οἷα, i. e. à quanta vilitate ad quantum honoris & boni fastigium sit euectus. quo etiam spectat illa locutio, *caro & sanguis.* nam apud Rabbinos sæpe, quando componuntur cum Deo homines, vilitati mortalium declarandæ, vsurpatur illa periphrasis, בשר ודם *caro & sanguis*, id est, homines, vt apud Zacuthum in Iuchasin, folio 20.

18 Et Ego Dico Tibi.] Hic incipit altera pars primaria huius colloquii: in qua Dominus post editam à Petro confessionem, consiliū suum illi aperit de ædificanda

Ecclesia Christiana, quæ confessionem eandem perpetuo sit seruatura: simul declarat Christ' Petro, velle se in eam rem illius opera ceu ministri primarii vti, & in regenda Ecclesia amplissimam se illi & collegis ipsius Apostolis potestatem fore daturum. Κἀγὼ δέ σοι λέγω. ad verbum, *Et ego vero tibi dico*. sed non admittit hanc phrasin Latinitas. itaque Latinus interpres omisit particulam aduersatiuam δὲ, *vero* vel *autem*, quam ne Syrus quidem aut Arabs expresserunt. Poterat Latinitati facile consuli. Verte igitur: *Sed & ego dico tibi*, expressa vtraq; particula. Nihil enim in Scripturis tam minutum, quod si expendatur, thesaurũ aliquem doctrinæ non contineat, vt sæpissime admonet Chrysost. quod verissimum esse, vel hic locus declarat luculentissime. Ait Dominus Καὶ, *Et*, hæc vocula duo facta componit, quæ aliquam inter se similitudinem habent aut relationem. Potest ita exponi: reuelationi mysterii iam tibi à Patre reuelati; quod ego sim illi ὁμοούσιος, eiusdem naturæ, vt tu es eiusdem cum tuo patre naturæ: ego iam addam reuelationem alterius mysterii quod nondum nosti. Quidam è Patribus in hanc sententiam exposuerunt: Et tu confessus es quod verum erat, & ego cõfessionem tuam præmio ingenti prosequar. Addit Dominus δὲ, vt in similitudine facti notetur diuersitas longe maxima. Nam Petri quidem confessio, non ex eius ingenio oriebatur, sed ex reuelatione à Deo facta: at præmium illud maximum quod Petro Christus se collaturum promittit, & tota Ecclesiæ ipsius structura, ab eius potestate pendet; vt qui sit vere non precario Deus, quod veteres nouique Arriani blasphemi homines, scelestissime & impiissime iactitant. Sed Dominus vt potestatem habens loquitur, *ædificabo*, & *dabo tibi*. quemadmodum & Chrys. & alii Patres diuinitus obseruant. En quam non otiosæ sint hæ voculæ καὶ & δὲ, in Græco textu, non temere à Spiritu Sancto positæ. Etiam illa verba *Ego dico* verba sunt ἀξιωματικά, vt Græci appellant, & plena Maiestatis: quam videntur voluisse exprimere olim, qui verba Domini concinnarunt in formam eiusmodi: *Amen amen dico tibi, quia tu es Petrus*, &c. vt habent Theodoretus & Augustinus sermone 39. De sanctis.

Tibi.] Petrum compellat, quum ea dicat Petro, quæ ad omnes Apostolos pertinebãt. Quam eius rei caussam afferant Patres, sæpius iam indicauimus. Sed vrgent nonnulli dicta quędã Patrũ, contrariam, vt isti volunt videri, sententiã cõtinentia: perperã, & contra veram auctorum sententiam. Vnico id demonstrasse exemplo satis erit. Augustinus eo sermone cuius modo memini: *Solus Petrus inter Apostolos meruit audire, Amen dico tibi, quia tu es Petrus, &c.* Afferuntur hodie hæc verba, & acriter vrgentur. Sed verissimum est, quod alibi dicebamus, absurdissime facere illos, qui de Patrum sententia ex illorũ homiliis potius statuunt, quam ex eorundẽ scriptis didacticis. Fere enim sermones eius generis, qui ad laudandos Sanctos sunt habiti, legem seruant encomiorum, non exactam veritatis normam. Quis autem nescit Augustini eam fuisse sententiam, vt crederet Petrum in ea actione personas omnium Apostolorum, imo vniuersam Ecclesiã repræsentasse? quinetiam in illo sermone id præcipue agit August. vt Petrum & Paulum inter se comparans pares omnino illos fuisse demonstret; Paulum enim Petro non minorem fuisse aliquoties verbis disertis affirmat. Teneamus igitur, quod est verissimũ, certissimũ, quicquid illud est quod Petro sequentibus verbis promittitur, id omne & cæteris Apostolis in vnius Petri persona esse promissum. Episcopus Abulensis, quæst. 60. *Potest dici quod cæteri Apostoli meruerunt credendo, sicut & Petrus, & præmium eis redditur; quia tamen solus hic Petrus locutus est, respõdit ei soli Christus dirigendo verba ad eum. Et tamen verba quæ Petro dantur pro hac fide, dantur etiam aliis, quũ eadem sit fides omnium. Et potissime, quia quædam hic dicuntur, quæ non debuerunt dici à principio, in persona multorum; scilicet collatio clauium: sed in vnius persona ad significandum vnitatem; in qua solum clauium vsus debitus est.*

TV ES PETRVS,] Tu is es cui ego in primo ad me aduentu nouum nomen imposui, Cephas, id est, Petrus; vel me impositurum promisi, quod ecce nunc præsto. Priorem interpretationē videri veriorem, ante dicebamus: & posterior tamen suos auctores habet. Chrysostomus hic: σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς, *Tu vocaberis Cephas*: quasi tunc primum nouum cognomen Petro esset impositum. Baronius in hac historia tempora confundit: vult enim promissionem factam à Christo, *gratiam rependente*, inquit, *propter confessionem: atque impræsentiarum id Petrum esse feliciter consecutum, quod fuerat ante promissum*. Sed promissio, quæ initio Euangelij Ioannis habetur, confessionem, qua de hic Matthæus, duobus minimum annis antecessit; si modo Euangelicæ historiæ tempora, cum ab aliis viris eruditissimis, tum ab ipso Baronio, recte sunt digesta. Quomodo igitur illud stabit, promissionem factam esse à Christo *gratiam rependente*? Faciunt & Patres mentionem ἀμοιβῆς, præmij, quod Iesus Petro rependit: sed olim id fuisse promissum, propter futuram Petri confessionem, id vero non dicunt Patres. Quæri potest; si non imponitur hic Simoni nouum nomen, sed iam ante fuerat illi impositum; quorsum dicitur iam ipsi à Christo, *Tu es Petrus*? Responderi potest varie. Nam primo, fuit hæc Domino consuetudo, vt spiritualis doctrinæ arcana patefacturus, occasionem, ac velut ansam sermonum suorum sumeret interdum, ex aliqua rerum sensilium similitudine. Sic differens cum muliere Samaritana, quæ aquam haustura venerat, doctrinam suam appellās aquam, *Qui biberit*, inquit, *ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum*, Iohan. capite 4. Sic in sexto eiusdem Euangelistæ, turbas panem desiderantes alendo corpori, ad rerum cœlestium cupiditatem reuocās, doctrinam suam nominat panem. Simile quid etiam hoc loco licet obseruare. Nam quia Simoni iam ante Petri nomen imposuerat; sumit ex eo Dominus occasionem dicendi illi; *Tu es Petrus, & super hanc petram, &c*, quasi diceret; Tibi quidem à Petra nomen est Petro inditum; sed ego maiora iam molior, & super illa ipsa Petra Ecclesiam meam paro ædificare. Deinde etiam hoc modo potest responderi: Quemadmodum paullo ante Christus, cum beatum prædicabat Petrum, priorem illius appellationem vsurpans, & patris quoque nomen adiiciens, suæ illum humilis, & abiectæ originis iuit admonitum: ita nunc: cum magnum illud suum inceptum incipit Apostolis patefacere apertius, & eius ædificij curandi prouinciam, cum cæteris omnibus, tum imprimis Petro, parat demandare; nouum de industria nomen ipsi in memoriam reuocat, vt animum illius erigat, sicut etiam Chrysostomus in hunc locum scribit. Simoni enim datum fuit Petri nomē, sicut ante obseruabamus, velut symbolum & pignus aliquod auxilij diuini, per quod in rerum maximarum administratione futurus esset instar petræ alicuius firmus, cōstans & intrepidus. *Petra* in omnibus linguis figurate accipitur ad firmitudinis & roboris significationem; sed naturalis. Nam si ego dicam de Titio aut Mæuio, *Hic est fortis, vt petra aut rupes*; sicut est apud poetam de Latino; *Ille velut pelagi rupes immota resistit*; hoc significauero; inesse ei viro robur, quantum maximum in hominem solet cadere. At Petri fortitudo, toto genere fuit res diuersa; quippe non naturalis, sed supernaturalis, vt à Christo petra manans, qui homini vires supra hominem potest sufficere. Propterea Patres nō dicunt simpliciter, à petra dictum esse Simonem Petrum; sed à Christo Petra; vocatur autem Christus Petra, vt ostendemus, quod sit Deus manens in æternum. Quare illa verba; *Tu es Petrus*, sic accipienda, vt si dixisset Dominus, Tu is es, quem ego Petrum dixi, à vera Petra. Petra autem vera ego sum; quem tu modo confessus es Dei viuentis esse Filium. Obseruant grammatici Græcorum, aliud esse πέτραν, aliud πέτρον: nam πέτραν esse rupem aut saxum ingens: πέτρον vero paruum lapidem, quales sunt, qui Græcis χερμάδες & χερμάδια, pugillares

lapides, quod manum impleant dicuntur. Homerus Iliad. Φ. -- ἑτέρηφι δ' ἐλάζετο πέτρον Μάρμαρον, ὀκριόεντα, τόν οἱ περὶ χεὶρ ἐκάλυψε, h.e. *altera manu accipiebat lapidē marmorei coloris, asperum, quem ei manus circumoperuit.* alibi pro eodem ponit χερμάδιον λάβε χειρί. Eustathius ad hæc verba Iliad. N. ὀλοοίτροχος, ὡς ἀπὸ πέτρης, hoc est, *lapis rotundus, velut à petra* (conuulsus.) adnotat; πέτραν esse montem; at πέτρον vel λίθον, τὸ τῆς πέτρας ἀποτμηθέν; *particulam è monte resectam.* quod & poetæ versus innuit, Odyss. K. de Læstrygonibus:

Οἵ ῥ' ἀπὸ πετράων ἀνδραχθέσι χερμαδίοισι
Βάλλον. h.e. *Hi de montibus ponderosis lapidibus iaciebant.* Hæc grammatica obseruattio huic loco apprime conuenit. Nam vt ait August. non semel, & Ambros. alicubi pluribus persequitur, sicut à Christo dicitur Christianus; sic à Petra, quod est alterū eiusdem nomen, dictus est Petrus. Non igitur idē est Petra & Petrus: Christus est rupes, Petrus est lapis ab illa rupe excisus. Christus est fortitudo ipsa & αὐτοδύναμις; Petrus est δυνατὸς, *fortis*, quia accipit vires à Petra. In idiomate Syriaco eadē distinctio, quod ad rem quidem ipsam attinet, locum habet; etsi in ipsis vocib. non ita clare apparet, apparet tamen etiam ibi, si res diligenter expendatur. Christus כאפא genere fœminino; nā ea vox Syris pro petra est fœminei generis: vt intelligamus illum esse τὴν αὐτοφυῆ πέτραν, vel vt Platonici dicerent, τὴν αὐτοπέτραν, ipsissimam, inquam, originem eius fortitudinis & virtutis, quę denotatur appellatione Cephę; quæq; Ecclesiæ vniuersæ compagem continet. Petrus mutato genere ὁ כאפא Cephas, tanquā à Cepha Petra denominatus. Quod in terminatione nulla est diuersitas, genio Syriacæ linguæ est tribuendum, quæ virorum nomina istius formæ, ab aliis substantiuis deriuata, ὁμωνύμως, hoc est. *significatione diuersa*, effert, non παρωνύμως, hoc est, *significatione paulum inflexa*, vt fere Græca & Latina; qua de re affatim dictum est, ad annum trigesimumprimum, diatriba 16. In re quidem ipsa nihil propterea diuersitatis. Nam qui existimant, quod alicubi excidit Baronio, si à Petra Petrus esset deductū nomen, neque ipse Petrus esset petra vt Christus, non Petrum, sed Petrinum fuisse nominandum: imperitia analogiæ, quæ est anima Grammaticæ, pueriliter errant. An enim negabunt Tulliis quondam & Calpurniis à cicere & piso leguminibus nomina esse indita? & tamē *Cicero* dictus est primus Tullius, & *Piso* primus Calpurnius, qui eas appellationes ad posteros suos transmisit, non *Cicerinus*, neque *Pisinus*. sexcenta sunt id genus exempla. Errant etiam & quidem grauissime, qui existimant inter hæc duo nomina, Cepha Petra, & Cepha Petrus, nullū esse discrimen, quia literis scribuntur iisdem: quod cum dicunt, grammaticorum pariter, & philosophorum pueris propināt sese ridendos. Proprie & vere illa nomina sunt eadē, quorum significatio est eadem, nō quæ scribuntur literis iisdem. *Leo* brutum animal, & *Leo* hominis nomen, eodem modo scribuntur; sed diuersissime definiuntur, quia ὁ λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος, h.e. *ratio substantiæ est diuersa*, vt de homonymis loquitur Philosophus; diuersa igitur nomina sunt. *Merula*, auis, *Merula* viri nomen, non magis eadē nomina sunt, si proprie & ex rei veritate loqui volumus; quam *amare* φιλεῖν, & *amarè* πικρῶς. Simillime igitur *Cepha*, & *Cepha* Petrus, si literas spectes κοινὸν ὄνομα, h.e. *commune nomen*, vt appellat Aristoteles homonyma: si τὸν λόγον τῆς οὐσίας, h.e. *rationē substantiæ*, & definitionem vtriusq; dictionis, res sunt diuersæ, ac multo magis inuicem distantes, quam distēt cœlū & terra. Falsissimum igitur est, & longe absurdissimum, quod à paucis annis fulciendæ nouæ Monarchiæ ab Hildebrandistis Nouatorib. excogitatum, passim hodie ab iisdem occinitur: Petrum esse Petram, quomodo Christus est Petra; (accuratiores inter illos, vnam saltem aut alterā distinctiunculam adhibent:) quia Dominus, hic illum compellans, voce eadē absq; vllo discrimine bis vtens dixerit; אנת הו כאפא ועל הדא כאפא,

Tu

Tu es Cepha,& super hac Cepha. falsitas huius argumentationis ex iis, quæ diximus paret manifestissime. Et vere Augustinus, quem hodie omnes Hildebrandistæ vt indoctum & imperitia Syriaci idiomatis lapsum, non verentur suggillare, Retract. lib. 1. cap. 21. *Non dictum est Petro, Tu es Petra: sed, Tu es Petrus: Petra autem erat Christus, quem confessus Simon, sicut cum tota Ecclesia confitetur, dictus est Petrus.* Ausus tamen Baronius, errorem illum secutus. Græcum textum emendare, atque ita describere; *Tu es Cephas, & super hanc Cepham, ædificabo Ecclesiam meam.* deinde Latinum interpretẽ Tridenti factum authenticum, Patrum illorum suorum auctoritate spreta, pari licentia corrigens, *Latine,* inquit, *sic decenda sententia, Tu es petra. & super hanc petram.* En vere nouam nouitatem, ante hæc nouissima tempora, nunquã auditam. Nam cui veterum Patrum ante hos centum annos, suboluit huius arcani? Syrus interpres in partes trahi nõ potest, neq; Hebræus: quia apud illos ex ipso genio illarum linguarum necessario committitur homonymia in his vocibus: isti vero lõge alio fine eandem homonymiam hodie primum in Latina lingua putide affectant. Syrus igitur & Hebræus in verbis Domini *Cepha* priore loco posuerunt pro *Petrus*: quem etiam alibi sic solent nominare. Scio Arabem paraphrasten aliter vertisse & plane congruenter correctioni Baronianæ; אנת אלצחרה *Tu es petra,* nam alibi Petrus illi non ea voce nominatur, sed בטרס: quare non reliquit ambiguum quomodo verba Christi vellet accipi, vt Syrus & Hebræus; verum in sententiam hodiernorum Hildebrandistarum non pedibus quidem, sed calamo palãiuit. Sed nos tirones horũ studiorum semel volumus monitos; illã Arabicam paraphrasin, quæ magno alioquin bono literarum Roma prodiit, recentem esse admodum, & multo meliores illa alibi repetiri: hanc vero nuper natam & Romæ editam interdum ῥωμαΐζειν: quod nusquam tamen certius deprehendi potest, quam hoc loco. At per Deum immortalem, cui vere pio religio non erit verborum quæ protulit Dominus Petrum alloquens alium quærere interpretem, quam ipsum Spiritum sanctum, à quo sine dubio, textus Græcus est profectus? Quum igitur verba Syriaca Domini Iesu, אנת הו כאפא auctore Spiritu sancto versa sint Σὺ εἶ Πέτρος, *Tu es Petrus*; intolerabilis est istorum Nouatorum audacia, quos Spiritui sancto obstrepere non pudet; & dicere; non sic verti debuisse, verum, Σὺ εἶ πέτρα, *Tu es petra.* Matthæum Hebraice scripsisse, nos quidem non negamus, multis veterum id affirmantibus: sed primitiuam Ecclesiam, iam inde ab ipso primo illius exordio, Euangelio Matthæi Græce scripto esse vsam, & Græcum textum pro authentico habuisse, omni asseueratione nos confirmamus. Auctorem textus Græci fuisse Iacobum fratrem Domini, Athanasius grauis auctor, memoriæ prodidit; Iohannem Euangelistam alij dicunt, vt legitur in vita Matthæi, & apud Theophylactum; sunt qui Barnabæ Apostolo, sunt qui Lucæ & Paulo id ipsum attribuunt. Quæ diuersitas sententiarum, vt de vero auctore certo pronunciare nos vetat: ita illud certissime demonstrat; ipsis Apostolorum temporibus, ab vno illorum, aut illorum auspiciis, vel potius Spiritus sancti, cuius ipsi erant organa, Græcum textum ex Hebraico esse confectum. Constat sane, Ecclesiam Dei hunc ipsum textum inter libros Canonis sacri relatum, pari cum cæteris libris veneratione esse prosecutam: quod neque in Syriaca versione, quam tamen antiquissimam esse non dubitatur, neq; in vlla alia reperitur esse factum. Verum textum Hebraicum Thomas fortasse, & alij Apostoli in Orientis regiones vlteriores detulerunt: is certe quem vidisse ait Hieronymus, cuiusque meminit Epiphanius, non fuit ille γνήσιος, h. e. *genuinus*, textus Hebraicus, quem scripserat Matthæus, sed apographum quoddam illius, miris modis corruptum: quod propterea in nullo vsu Ecclesiis illorum locorum & temporum fuit; sed in paucissimorum virorum erudito-

rum

rum bibliothecis latebat, vt ostendit Hieronymus, proprium hæreticorum Ebionitarum & Nazaræorum, Catholicæ Ecclesiæ damnatum: quæ, vt vere ait Dionysius Carthusianus, in secundum caput Iohannis, Hebraicum illud Euangelium inter falsa semper computauit. Quare error est periculosissimus, ne dicam hæresis, obtentu Hebraici contextus, qui iam inde à principio reperiri desiit in Orbis nostri notis Ecclesiis, Græci auctoritatem velle eleuare; quod omnes hodie Hildebrandinorum sacrorum mystæ in hac quæstione faciunt: Baronius vero etiam in aliis, vt in anno sequente, num. 170. vbi errorem illius pluribus confutauimus.

Et Svper Hanc Petram Æd.] *Super hanc Petram.* Quam? Veteres Patres, quorum auctoritatem illi persæpe minimi faciunt, qui plurimum illis tribuere volunt videri; pro ea libertate, quæ in Ecclesia olim vigebat; horum verborum interpretationes reperiuntur secuti, nonnihil inter se diuersas: ac proinde, illis auctoribus, ad propositam quæstionem varie potest responderi. Præcipuas Patrum sententias breuiter indicabimus. Prima esto illorũ, qui vnumquemque fidelium Petræ nomine voluerunt designari. Origenes in Matthæum tractatu primo: *Luce cordi nostro illucescente, à patre qui in cœlis est, efficimur Petrus: & nobis dicetur, quod hunc sermonem sequitur, Tu es Petrus, &c. Petra est enim, quisquis Petri discipulus est, ex quo biberunt de spirituali consequente Petra. Et super talem petram construitur omnis Ecclesiastica doctrina. In vnoquoque enim profecto est quæ à Deo ædificatur* Ecclesia. Hæc interpretatio facit illa quidem & Petrum esse petram, siue fundamentum Ecclesiæ: sed non solum, verum communiter cum aliis omnibus nõ tantum Apostolis, sed cunctis electis. Itaque subiicit Origenes: *Quod si super vnũ illum Petrum tantum existimas ædificari totam Ecclesiam, quid dicturus es de Iohanne filio tonitrui, & Apostolorum vnoquoque?* & plura in eam sententiam. Gregorius Nyssenus in elegantissimo libello de perfectione, postquam Christi nomen Petra exposuit: διὰ τοῦτον, inquit, καὶ τῶν αὐτὸν πέτρα καὶ ἡμεῖς ἐσόμεθα, μιμούμενοι καθὼς ἐστὶ δυνατὸν, ἐν τῇ τρεπτῇ φύσει τὸ ἄτρεπτον καὶ ἀμετάθετον. *per hac & similia his, ipsi quoque simus* Petra, *si imitati fuerimus, quantum fas est in mutabili natura, Domini nostri naturam, neque conuersioni, neque mutationi obnoxiam.* Ambro. lib. 6. in Euangelium Lucæ: *Qui carnem vicerit, Ecclesiæ fundamentum est: & si æquari Petro non potest imitari potest.* Postea: *Petra est Christus; qui etiam discipulo suo huius vocabuli gratiam non negauit, vt & ipse sit Petrus. quod de Petra habeat soliditatem constantiæ, fidei firmitatem. Enitere ergo, vt & tu petra sis. Itaque non extra te, sed intra te petram require.* Thomas in Cathena aurea, siue continuo in quatuor Euangelistas commentario, sic ex Origene: *Petra est omnis, qui imitator est Christi; aduersus quem autem portæ præualent Inferorum, ille nec petra dicendus est, neque Ecclesia, neque pars Ecclesiæ quam Christus super petram ædificat.* Secunda sentẽtia esto illorum Patrum, qui appellatione Petræ intellexisse Dominum crediderunt Petri fidem, siue confessionem à Petro hic editam. Chrysostomus diserte in hunc locum: ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ τουτέστι, τῇ πίστει τῆς ὁμολογίας, hoc est, *super hanc petram: id est, fidẽ confessionis.* Theophylactus itidem: αὕτη ἡ ὁμολογία ἣν ὡμολόγησας, θεμέλιον μέλλει εἶναι τῶν πιστευόντων. *Hæc confessio quã confessus es, fundamentum erit credentium.* Augustinus in Epistolam 1. Iohannis, tractatu 10. *Quid est, super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam? Super hanc fidem; super id quod dictum est, Tu es Christus Filius Dei; Super hanc petram fundabo Ecclesiam meam.* Omnium optime hanc sententiam declarat Basilius Seleucensis, sermone in hanc Matthæi pericopam: Ταύτην τὴν ὁμολογίαν πέτραν καλέσας ὁ Χριστὸς, Πέτρον ὀνομάζει τὸν πρώτως ταύτην ὁμολογήσαντα. γνώρισμα τῆς ὁμολογίας τὴν προσηγορίαν δωρούμενος· αὕτη γὰρ ἀληθῶς εὐσεβείας ἡ πέτρα αὕτη σωτηρίας ἡ κρηπίς· τοῦτο τῆς πίστεως τεῖχος· τοῦτο ὁ τῆς ἀληθείας θεμέλιος· θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι, παρὰ τὸν κείμενον ὅς ἐστι Ιησοῦς Χριστός. *Hanc confessionem*

quum nominasset Christus PETRAM, *Petrum nuncupat eum, qui primus illam est confessus: donans illi hanc appellationem, tanquam insigne & monumentum huius confessionis. Hæc enim est reuera pietatis petra: hæc salutis crepido, siue basis: hic fidei murus: hoc veritatis fundamentum: fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positū est, Iesus Christus.* Tertia illorum fuit sentētia, qui per petram κυρίως Petrum putarunt intelligendum; quorum testimonia paullo post recitantur nonnulla à Baronio, & plura passim occurrunt, quæ nullum sit operępretium hic describere. Quarta fuit eorum, qui veram petram, & verū Ecclesiæ fundamentum volunt intelligi, ipsum Christum: quomodo vocem PETRA esse isto loco accipiendam accurate & copiose docet magnus Augustinus pluribus locis, vt in Iohannem, tractatu 124. De Trinitate, libro secundo, capit. 17. & multo vberius De verbis Domini secundum Matthæ. sermone 13. & Retract. lib. 1. cap. 21. Cum Augustino & Patres alij sentiunt plures; sed instar omnium patrum Paulus esto, quo fidelior mētis verborumque Domini interpres, ne fingi quidem potest. Sunt autem Pauli verba, 1. Corinth. 3. 2 *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est* CHRISTVS IESVS. Neque tamen obstat Paulinum hoc oraculum, quin & superiores Patrum interpretatio[illegible]ę sint & orthodoxæ. Non enim rebus ipsis differunt inter se quatuor istæ sententiæ; sed modo tantum & ratione. Quemadmodum enim, si quis pius homo dicat; *Deus me sanauit*; aut *Medicus me sanauit*; aut *Rhabarbarum me sanauit*; etsi diuersis locutionibus, communem loquendi consuetudinem sequens, vtitur; idē tamen semper sentit: nempe sanatum se à Deo tanquam à caussa efficiente prima; à Medico; tanquam caussa secunda: à Rhabarbaro, ceu instrumento. Sic prorsus Patres, quando dixerunt ædificatam esse Ecclesiam super Christo, item super Petro, vel vnoquoque fidelium, necnon super fide, aut confessione fidei; in re optime consentiebant, & vt Augustinus dicere solet, locutionū hæc fuit diuersitas, nō sententiarum. Christus nempe ædificij Ecclesiæ prima caussa efficiens, à quo ceu fonte vnico, vis omnis oritur, quæ Ecclesiam instituit, tuetur, & facit durare. Petrus dum viueret, caussa efficiens secundaria extitit, vt Apostolus, & Apostolorum princeps: quos ait Paulus esse in isto opere Christi συνεργοὺς, h. e. *cooperarios*, & quasi operæ socios: post eiusdem vero obitum, Petri doctrina, quam viuus docuerat voce & scripto, quæ μετωνυμικῶς, h. e. *per nominis mutationem*, sæpe dicitur Petrus in scriptis Patrum, & fuit, & est hodieque, ac semper erit, Ecclesiæ firmissimum fundamentum. Fides caussa est instrumentalis: vnusquisque fidelium, caussa materialis Templi Dei, *quod ædificatur*, ait Augustin. in Enchir. ad Laur. *ex diis, quos facit non factus Deus.* Quis neget omnes has piorum Patrum expositiones pias esse & orthodoxas? Omnes enim in vnum congruunt, adeoque sibi inuicem sunt affines, vt passim obseruare liceat, eosdem Patres modo hanc, modo illam superioribus expositionibus sequi, amplecti & proposito suo accommodare. Igitur Augustinus, qui tot locis tam expresse PETRAM exponit de Christo; alibi de fide accipit, & confessione Petri, vt in Ioan. 1. epist. tractatu 10. alibi etiam de Petro. Origenes qui primo in Matth. tractatu de singulis fidelibus vocem Petra contendit accipiendam: idem alibi de Petro verbis expressissimis interpretatur; vt in Exodum, homilia quinta: *Vide magno illi Ecclesiæ fundamento & petræ solidissimæ, super quam Christus fundauit Ecclesiam, quid dicatur à Domino.* Chrysostomi & Theophylacti verba attulimus, *Petram* explicantium, confessionem fidei: at quoties iidem ex istis verbis Domini vocant petram, aut τὴν μετὰ Χριστὸν πέτραν ἀῤῥαγῆ? hoc est. *secundum Christum petrā firmam?* & vt mox docebimus, Theophylacto hæ duæ locutiones, *Ecclesia ædificatur super Petro*, &, *Ecclesia ædificatur super fide, quam Petrus est confessus*, plane idem significant, & pro eodem vsurpantur. Hilarij

in sexto libro, de Trinitate contra Arrianos sunt ista: *beatus Simon ædificationi Ecclesiæ subiacens.* & in Matthæum canone 16. *O in nuncupatione noui nominis fœlix Ecclesiæ fundamentum, dignaque ædificatione illius petra*: & similia his alibi. Sed & hæc sunt eiusdem Patris verba, & quidem ex eodem libro illo sexto: *Super hanc confessionis petram Ecclesiæ ædificatio est.* Mox de eadem Petri confessione loquẽs: *Hæc fides Ecclesiæ fundamentum est: per hanc fidem infirmæ aduersus eam sunt portæ inferorum.* Ibidem: *Petrus filium Dei confessus, ob hoc beatus est. Hæc reuelatio Patris est, hæc Ecclesiæ fundamentum, hæc securitas æternitatis.* Ad hunc modum solent Patres non solum in diuersis scriptis, sed etiam in eadem disputatione, vnam aut alteram è superioribus interpretationibus vsurpare. Basilius vero Seleucensis, eo quem paullo ante descripsimus loco, initio petram de fidei confessione exponens, mox in alteram interpretationem desinit, & solum Christum petram esse & fundamentum Ecclesiæ pronunciat: clare nos docens, quomodo verba sint accipienda illorum è Patribus, qui aliter vocem PETRAM in Domini verbis videntur esse interpretati. Nam & hi suam Christo gloriam voluerunt manere intactam atque illibatam: *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ipsi honor & gloria in secula seculorum, Amen,* Rom. 11. 36. Hæc quum ita sint, quis non demiretur, non indignetur, nouos patronos nouæ doctrinæ de Romani Pontificis Monarchia, ex omnibus Patrum expositionibus quas indicauimus, vnicam hodie probare, vnicam admittere; eam nimirum, quæ Petrum statuit, petram fundamentalem Ecclesiæ: cæteris omnib. nigrum Theta præfigere; illam vero omnium maxime aspernari, reiicere, damnare, quæ Petram pronunciat ipsum esse Christum? Baronij paullo post insignia verba sunt: *Hanc sententiam,* inquit, de Petro interpretans, *Nouatores destruere volentes cauillationibus eo AMENTIÆ prouecti sunt, vt dicere non erubescentes, eam non esse intelligendam de Petro, SED DE CHRISTO, in alienum prorsus sensum, & longe à vero diuersum, distrahere hæc verba non veriti sint.* Maldonatus audacter pronunciat, *nihil magis à sensu Christi alienum cogitari posse, quam vt dicere voluerit, super se ipsum, aut super aliam rem, quam super Petrum fundatam Ecclesiam.* & quum vbique virulentus hic scriptor in magnos viros, pro sua modestia, pari petulantia & impudentia debacchetur; nusquam tamen maledicæ linguæ suæ laxiores habenas indulsit, quam in hac disputatione; *hæreticos* tertio quoque verbo nominans illos, qui eandem cum Augustino, & aliis sententiam tuentes, PETRAM exponunt de Christo: cuius Maiestatem defendere, hodie est hæresin committere. Bellarminus vero appositissime ad fallendum incautos & veritatis securos: qui libro primo de Romano Pontifice, commemorans quatuor paullo ante allatas expositiones: *Prima*, inquit, *est Catholicorum communis; quæ Petram vult esse ipsum Petrum: cæteræ Erasmi, Caluini, Lutheri.* similia his Stapletonus, Suarius, alij caussæ eiusdem patroni. Adeo, vehemẽs studium partium, & veritatis hac in parte, odium, plus quam Vatinianum, vere θεήλατον πάθος, hoc est, *diuinitus immissus animi morbus*, viros alioquin insignes excæcarunt. Nam si istorum stetur sententiæ, Catholicorum albo expungendi sunt Hilarius, Hieronymus, Gregorius, Nyssenus, Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus, Basilius Seleucensis, Theodoretus, Theophylactus, Lyranus, & ipse Glossæ Ordinariæ auctor Strabus, atque vno verbo, præcipui quique Patrum; quos verba Christi aliter quam istis Aristarchis placet, persæpe exposuisse, nemo ignorat, nisi qui scripta illorum nunquam attigit. Restat videamus, quam efficacibus pugnent isti argumentis, vt euincant, verba illa, *Et super hanc petram æd.* &c. de Christo accipi non posse. Omnium accuratissime quod equidem sciam, eiusmodi argumenta congessit in hunc locum Maldonatus, acris & magni ingenij vir; si affectibus, si linguæ, si odio veritatis, potuis-

Ls

set moderari. Age igitur Maldonati rationes, breuiter si lubet, expendamus. *Primum*, inquit ille, *quis non videt pronomen demonstratiuum* hanc *positum esse loco relatiui, perinde ac si dixisset, Tu es Petra, super quā ædificabo Ecclesiam meam*. Esto: concedamus pronomen *hanc* positum esse loco relatiui, vt vult Maldonatus, sed quomodo relatiuum fœminini generis referetur ad antecedens diuersi generis? non enim opinor, *hanc* & *Petrus*, in genere conueniunt. & tamen quasi nulla esset in eo difficultas, *quis non videt?* inquit. Respondeo: B. Chrys. & B. Augustinus, & quicunque in huius loci interpretatione cum illis senserunt; nihil huius viderunt. Omnes enim pronomen *hanc*, non ad proximam vocem *Petrus*, retulerunt; sed ad confessionem Petri versiculo precedente comprehensam. Chrysostomus ipsam confessionem hoc pronomine putauit significatam. ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ· τοῦτ᾽ ἔστι, τῇ πίστει τῆς ὁμολογίας. *super hac petra*; *hoc est*, *super fide confessionis*. Augustinus non ad actum confessionis, sed ad rem confessione designatam, retulit: Christum nempe, quem Petrus est confessus. Sermone 13. de verbis Domini secundum Matth. *Tu es ergo*, inquit, *Petrus, & super hanc petram, quam confessus es, super hanc petram quam cognouisti, dicens, Tu es Christus, filius Dei viui, ædificabo Ecclesiam meam*. & sæpe alibi. Est aliqua in modo interpretationis discrepantia; quum in re nulla sit, vt iam ostendimus: in eo autem conueniunt, quod pronomen *hanc* non ad nomen Petrus, sed ad præcedentem versum retulerunt. Non igitur ita clarum & certum est, quod tuetur Maldonatus, vt debeat dicere, *quis non videt?* Chrysostomus & Augustinus, duo fuere præcipui auctores duarum expositionum, quas post illos plurimi sunt secuti: multi, sine dubio, ante illos fuerant secuti. quod Chrysostomus & Augustinus non viderunt, nemo illorum vidit, qui easdem cum ipsis sententias probarunt. Verum, vt rationibus agamus; nō solum auctoritatibus; dicimus, pronomen ταύτῃ, *hac*, vel, quia sic vertit Latinus interpres, *hanc*, duobus modis per leges rectæ interpretationis, posse accipi; vno, vt vim relatiui habeat, siue vt loquitur Apollonius, κατ᾽ ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας; hoc est, *relatiui pronominis*; altero, vt accipiatur δεικτικῶς, h.e. *demonstratiue*. Si pro relatiuo accipias, aut referetur ad præcedentē confessionem: quomodo factū esse dicebamus, ab iis qui *petrā* exponunt fidei cōfessionem, item ab iis qui Christum ipsum volunt significari: aut ad vocem *petram* in præcedēte dictione *Petrus* inclusam. nam vt ante monebamus, verba, *Tu es Petrus*, hoc significant, Tibi nomē Petro inditū est à petra Christo. Nouum non est, vt relatio fiat ad vocē in præcedente aliqua dictione latentem. Homerus Iliad. Ω. - σαώσεσκ᾽ ἄστυ καὶ αὐτοὺς, *seruauit oppidum & ipsos*. hic pronomen αὐτοὺς, cui innitatur non habet; nisi latentem in voce ἄστυ, dictionem ἀστοὺς, h.e. *ciues*. subintelligas, quod & Eustathius obseruat. Athenæus lib. 14. πανήγυρις γίνεται πολυήμερος, ἧς ἐν μιᾷ, h.e. *fit conuentus multorum dierum, quorum in vno*. hic ad vocem μιᾷ, repetendum vocabulum ἡμέρᾳ, quod potestate continetur in præcedente dictione πολυήμερος. Iohannis 8. 44. de Diabolo, ὅτι ψεύστης ἐστὶ, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. *quia mendax est, & pater eius*. quid *eius*? nempe τοῦ ψεύδους, *mendacij*; quod verbi repeti debet è præcedente *mendax*. Hic vero eo facilius huic figuræ locus esse potest, quia vox ipsa, quæ includebatur in nomine Petrus est expressa à Christo. Ita igitur connecti potest sententia. *Tu es Petrus*, à me Petra sic dictus; *super qua Petra ædificabo Ecclesiam meam*. Quid in hac expositione est adeo coacti, vt admitti nō queat? Sin pronomen demonstratiuum proprie & δεικτικῶς, h.e. *demonstratiue*, interpretari lubeat, id quoque per leges rectæ interpretationis licet; adeoque absurda non erit expositio, vt etiam venustatem non translatitiam locutio Domini sit habitura. Nam in omnibus linguis pronomina demonstratiua elegātissime interdum accipiuntur de loquentis persona. Ita interpretati sunt veteres Critici, illud Comici: *Tu si hic sis, aliter sentias*.

Hic, ὅδ' ἀνήρ, ego. apud Sophoclem in Oedipo Coloneo, Polynices petit à patre vt ignoscat, - ὁρμωμένῳ τῷδ' ἀνδρὶ τοῦ μοῦ πρὸς κασιγνήτου τίσιν: *huic viro, ruenti* (accincto, parato) *ad vltionem fratris mei.* HVIC VIRO, hoc est, mihi: atque hoc loquendi genere delectari Sophoclē, notat Scholiastes. Τῷδ' ἀνδρὶ] δεικτικῶς· καὶ ἔστι πυκνὸς ἐν τῷ τοιούτῳ Σοφοκλῆς, hoc est, *Huic viro*] *demonstratiue. Et est frequens in huiusmodi Sophocles.*] verissime. Paullo post: Ὦ παῖδες, ἥκει τῷδ' ἐπ' ἀνδρὶ θέσφατος βίου τελευτή. *O liberi, venit huic viro prædicta oraculo mors.* pro mihi. In Trachiniis; Μηδ' ἔτι δράσῃς, τῆς δέ γε ζώσης ἔτι. *si quid mali paras in meos, ne feceris hac superstite.* HAC, id est, me. Ita omnino accipiendum, quod ait Dominus Iudæis, Iohannis 2. 19. Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον. *Soluite templum hoc* dixit, corpus suum indicans, vt exponit Iohannes. Quare τοῦτον, accipiendum δεικτικῶς, estque verisimile, Christum cum hanc vocem pronunciauit, suummetipsius corpus indicasse, vel palma pectus percutiendo, vt fieri amat, vel alio gestu. Sic igitur, *super hac petra,* non absurde, verum eleganter dictum fuerit, pro super me; Domino nostro vocem suam gestu adiuuante, quod Græci dicunt λέγειν δεικτικῶς, h. e. *dicere demonstratiue.* Ex his apparet, quam inique faciant, qui B. Augustinum traducunt velut imperitum, quod verba Christi de ipso Christo interpretatur. *Super me*, inquit, *ædificabo te, non me super te.* Adeo enim vituperari hæc interpretatio non debet, vt vel propter locutionis elegantiam mereatur approbari. Quum autem plures alij Patres de Christo vocem *petra* exposuerint; cur solus conuenitur Augustinus? Pergit Maldonatus; *Petrus enim & petra idem sunt. Nam quod Caluinus dicit, non sine caussa Euangelistam orationem variasse, cumq. dixisset*, Tu es Petrus, *secundo loco non dixisse super Petrum, sed* super hanc petram, *vt aliam petram quam Petrum significaret; puerile & ridiculum est. Nec enim Matthæus Græca, sed Hebraica, aut Chaldaica & Syriaca lingua scripsit. Quibus linguis ista generis differentia, quæ Græce & Latine est inter Petrum & petram, non reperitur: Sed vno eodemq. nomine, siue Hebraice siue Syriace Christus dixit,* Tu es Petrus, & super hanc petrā ædificabo ecclesiam meam. Si veritatis quantam par est, habere rationem volumus, aliter quam vna litura corrigi ista omnia non merentur. Primo, falsum est, *Petrum & petram* idem esse. Si vocum proprietatem respicimus, probauimus aliud esse πέτρον, aliud πέτραν. Si verba Christi diligenter examinamus; probauimus, cum dixit Dominus, *Tu es Cepha. & super hanc Cepham æd.* priore loco proprium esse nomē Simonis; quod sine extrema impudentia negari non potest. Nam constat inter omnes interpretes, Christum isto loco, aut nouum nomen Simoni imposuisse; aut ante impositum vsurpasse, & mysterium in eo nomine latens aperuisse. posteriore loco aliter recte accipi posse nomen *petra* & res ipsa, & auctoritas Patrum, de quibus diximus, & ipsa generis mutatio, euincunt. Doceamus hoc ipsum familiari exemplo; si forte duris & ceruicosis Capitonibus veritas possit persuaderi. Inter Augusti libertos erat Antonius Musa, medicus, qui apud patronum in præcipua gratia fuit. Fingamus huic Musæ seruum fuisse, cui cum libertatem daret & cognomen Musæ similiter imponeret, hæc verba dixerit: *Tu es Musa, & super hac Musa spes eruditionis tuæ erunt reposita.* Ecce *Musa, Musa,* vt *Cepha* & *Cepha,* an dicemus nomen esse vniū bis positum? minime. nam priore loco Musa est proprium viri nomen seruo illi impositum: posteriore, quia δεικτικῶς hoc pronunciatum est; de ipso qui loquitur est intelligendum: deinde propter genus fœmininum, apparet, eum qui hæc dicat, non proprium sibi nomen vsurpare: sed metonymica locutione doctrinæ suæ mentionē iniicere, vt significet, idoneum se esse qui serui siue liberti sui studia curet. Possent alia multa afferri exempla; quæ vt similia sint, & proposito congruant, semper obseruandum, vt idem nomē vtriq; personæ sit commune, quæ in exeplum proferetur: sicut Cepha, vnum è Christi nominibus

nibus est; quod Simoni communicauit, cum illum Cepham nominauit. Hoc moneo, vt Lucę Burgensis errorem obiter indicem; qui ad verba Christi illustranda, hoc affert exemplum: *Persimilis*, inquit, *foret loquendi ratio. si Imperator militi nomine Leoni, rebus gestis nomen experimentis diceret, Tu es Leo, & hunc leonē præficiam exercitui meo.* Atqui omisit Lucas, id quod ad similitudinem exempli cum primis desiderabatur; vt Imperatori hæc verba dicenti, itidem vt militi quem alloquitur, nomen esset Leoni. Quare ita potius, aut simili modo, exemplum erat concipiendum. Leo Imperator dicit Leoni militi; *Tu es Leo, & super hoc Leone sita est spes omnis victoriæ.* quanquam ne sic quidem per omnia respondet exemplum. Nulla enim hic generis diuersitas, quæ in verbis Domini est manifesta. Sine caussa deinde Maldonatus Caluini obseruationem verissimam vt puerilem & ridiculam traducit. Non ignorabat vir doctissimus (quod vult iste existimari,) Hebraice scriptum fuisse à Matthæo suum Euangelium: sed qui persuasum haberet, cum tota vetere Ecclesia, vt antea probauimus, Græcum textum à Spiritu sancto esse profectum: diuersitatem quæ in Græco textu reperitur, Euangelistæ attribuere non dubitauit. Si peccauit in eo Caluinus, imitatione veterum peccauit, Chrysostomi, Cyrilli, Augustini, & aliorum interpretum; qui nusquam non sacris ipsis auctoribus attribuunt, quæ in versionibus leguntur 70. Seniorum vel Latinis. Atqui auctoritas multo maior esse debet Græci textus Matthæi, propter caussas ante expositas, quam vllius versionis librorum sacrorum. Nimis igitur putida malitia est, eo nomine Caluino maledicere: quum ne tum quidem pii & modesti ingenii viri Beatum Augustinum reprehendere audeant, quando in Commentariis Psalmorum aut Iohannis, multas vrget voces, velut à Dauide, aut ab Euangelista profectas; quarum in textu Hebraico vel Græco nullum omnino extat vestigium. Reddit mox rationem Maldon. cur Matthæi interpres Græcus variarit genus Πέτρος & Πέτρα. *dixit Petrus*, inquit, *quia vir erat cui vox illa tribuebatur. at Petra mutato genere, quia in eiusmodi ædificiis nomen Petra fœmininum magis est vsitatum.* Hæc vera sunt; sed ex his contrarium plane eius colligitur, quod probandum erat Maldonato. Ille enim pedibus manibusque id agit, vt euincat, Dominum vtroq; loco vocem eandem vsurpasse. Nos vero non negamus *Cepha Cepha*, sine vllo literarum discrimine bis pronuntiasse Dominum: sed illarum duarum vocum diuersissimas fuisse significationes defendimus: ac propterea non posse dici eandem vocem hoc solide antea probauimus. Quid hîc Maldonatus? idem fere quod nos: vocabula Πέτρος & Πέτρα diuersa hîc significare. quomodo igitur, proprie loquendo, eam vox erit, quæ duæ sint, & terminatione, & genere, & significatione diuersæ? Hîc sine dubio allisa est nauis ad scopulum. Quanto autem solidior ratio est, iccirco dixisse Matthæi interpretem ἐπὶ τῇ Πέτρᾳ, mutato genere; quia vnum de nominibus Christi est PETRA; quam vt subtilis hic disputator ait, *quod in eiusmodi ædificiis nomen Petra magis sit vsitatum?* Altera vero ratio quam subiicit, multo etiam frigidior, ac prorsus friuola: Πέτρος, inquit, *Atticum & rarum est.* Memini hoc etiam apud alios eiusdem disciplinæ alumnos legere. Sed neutrum Græce docti temere concedent. Etsi non me fugit, quosdam recentiorum Grammaticorum id obseruare. Moschopulus: Πέτρος ὄνομα κύριον, καὶ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ἡ Πέτρα· ὥσπερ ὁ σκότος παρὰ τοῖς αὐτοῖς, τὸ παρὰ τοῖς κοινοῖς οὐδετέρως σκότος. putauit iste Grammaticus, inter Πέτρον & Πέτραν nullam esse differentiam, nisi in genere: & in eo notat Atticismum: sed falsus est. Ego scio apud omne genus Græcorum scriptorum, non solum apud τῶν Ἀττικιστῶν, hoc est, *Attica elegantia studiosos*, in mentione petrariarū, siue machinarum Πετροβόλων, hoc est, *lapides iaculantium*, & sæpe in alio sermone, vocabulum Πέτρος mihi lectum & obseruatum, vbi Πέτρα proprietate Hellenismi seruata, admitti non

queat. Post hæc ita disputat Maldonatus: *cui dubium est, Christum his verbis aliquid magnum & singulare, tanquam fidei confeßionis præmium, Petro concedere, aut promittere voluisse?* deinde vbi dixit, magnum illud & singulare præmium, non esse nominis mutatioñe: istis enim Doctoribus nihil videtur magnum, præter Regnum & Monarchiam; subiicit hæc: *his ergo verbis*, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, *significat, hanc se illi eximiam & singularem dignitatem concessurum, vt super eum Ecclesiam suã ædificaret, id est, eum Ecclesiæ caput constitueret, suũq; in ea Vicariũ faceret.* Verum est, Petrum confessionis suæ præmium esse consecutum; qua de re satis multa in superioribus. Verum etiam est, præmium illud, ingens fuisse; quod donantis non solum potentiam & μεγαλοδωρίαν, h.e. *munificentiam*, luculente probaret: sed etiam deitatem illius & τὸ ὁμοούσιον, h.e. *consubstantialitatem*, cum Patre certo demonstraret; sicut accuratissime ostenderunt Chrys. in hunc locum, & Hilarius in 6. de Trinitate, vt alios Patres omittam. Sed præmij loco dedisse Filium Dei Petro, vt esset Caput visibile Ecclesiæ, quale hodie depingitur, non iam Christi Vicarius, sed Vicedeus, Rex & Monarcha Ecclesiæ, imo totius mundi; id vero nemo dixit priscorum Patrum, nemo credidit in primitiua Ecclesia: recens istud commentum est, noua doctrina, sequioribus seculis excogitata; vsq; adeo priscis Christianis inaudita, vt ne nomina quidẽ istius disciplinæ ante pauca secula fuerint cognita. Extant apud Chrysostomum, Ambrosium, Augustinum, alios Patres; tot homiliæ de laudibus B. Petri: vbi sæpe oratoria licentia diuini illius viri texuntur encomia. Quis illorum appellauit Petrũ Caput visibile vniuersæ Ecclesiæ, eo sensu, quo hodie ista vocabula vsurpantur? quis illum Vicedeum, quis Monarcham nominauit? Hilarius illo quem dixi libro, id ex professo agit, (& erat in eo positum contra impios Arrianos, validum argumentum:) vt præmii propter confessionẽ Petro delati, extollat magnitudinẽ. Ait ibi inter cætera: *Hoc qui creaturam Dei potius confitens negat, prius est, vt neget Petri Apostolatum, fidem, beatitudinem, sacerdotium, martyrium: & post hæc se alienum à Christo esse intelligat; quia Petrus eum Filium Dei confessus hæc meruit.* Cur in hac enumeratione, cur in tota illa disputatione quod longe maximum erat, vt placet hîc Maldonato, prætermittitur? Vicarius nempe, regnum & Monarchia Petro concessã. Nam claues & ligandi potestas, adeo nihil habent cõmune cũ singulari Monarchia Petri; vt idẽ Hilarius, in illa ipsa disputatione, eandẽ illã potestatẽ omnib. Apostolis affirmet esse tributã: & quidẽ *propter fidei meritũ*, inquit: ne quis existimet, vni Petro hoc fuisse proprium. Theophylactus in hunc locũ: *rependit gratiam*, inquit, *Dominus Petro*, μισθὸν αὐτῷ διδοὺς μέγαν, *datq; illi mercedem magnã*: videtur idẽ sentire cũ Maldonato: sed accipe pie Lector quæ sit ista merces magna: *vt super eo fundaretur Ecclesia, & omnes fideles confessionem* Petri *fidei suæ fundamentum substernerent.* verba Theophyl. paullo post afferemus: nullũ hîc regnũ, nullus Dei vicariatus in Reges, nulla Monarchia Hildebrãdina, præmii loco concessa dicitur fuisse. & tamen non dubitat auctor, hoc ipsũ quod ait Petro datũ, appellare MERCEDEM MAGNAM. En doctrinã è diametro cum illa pugnantẽ, quã tuetur isto loco, gratiarũ & beneficiorũ cœlestiũ malus æstimator, Maldo. Subiicit deinde: Quũ proximo versu claues tradantur Petro, quæ metaphora Principem illũ inquit designat: ergo et ã hîc alia metaphora, videlicet *Petræ*, idem Principatus Petro traditur. *absurdum enim est*, inquit, *tam paucis verbis, rerum aut personarum mutationem fieri.* Quã vim habeat traditio clauiũ, ad sequentẽ annum erit examinandum: at *Petræ* metaphorã non ius dominandi, sed soliditatẽ denotare, paullo post demonstrabitur. Quod ait, absurdã esse mutationẽ rerũ & personarũ in verbis Domini; volens ac sciens, opinor, errat: qui nõ ignoraret, nihil crebrius occurrere in Scripturis, huiusmodi mutationibus. Quare si quis dicat; Dominum ℣.18. aperire Petro & cæteris Apostolis consilium suum

de

de ædificanda Ecclesia, quæ futura sit æternæ durationis; versu autem sequente, Petro indicare Christum, voluntatem suam vtẽdi opera & ministerio ipsius in ædificio illo procurando; quid in eiusmodi sententia futurũ sit absurdi, pii eruditiq; viri velim iudicent. Quæ deinceps sequuntur, partim iam refutauimus; partim ita leuia sunt aut aliena, vt in illis diutius tædeat immorari. Quædam duntaxat attingemus. *Conueniebat*, inquit, *vt quemadmodum Christus Apostolos duodecim ad 12. Patriarcharum similitudinem elegerat, ita vnum veluti Abrahamum eligeret, qui propter maiorem fidem, omnium caput, & vt Abraham veteris, ita ille Euangelicæ Ecclesiæ fundamentũ esset.* Hoc quidem argumentum plane topicũ est, non analyticum; quod neq; è Scripturis est depromtum; neq; è scriptis Patrum; & curiosa duntaxat coniectura nititur. Nam quod 12. fuerunt Patriarchæ & totidem numero Apostoli; leue est ad hanc comparationem instituendam, eo fine, quo instituitur à Maldonato. De potestate enim quæstio est, quæ hodie sub obtentu nominis Petri, Petri successoribus attribuitur. Huius vero potestatis ecqua in Abrahamo vmbra potest deprehendi? Itaq; hoc simili nihil dissimilius. Petrus vnus fuit è 12. Apostolis: Abrahamus non fuit vnus è 12. Patriarchis: sed generis auctor, è cuius lumbis, vt loquitur Scriptura, & 12. Patriarchæ sunt orti, & pater illorum Iacobus & auus quoq; Isaacus. Quod si tulisset Abrahami ætas, vt se viuo nascerentur 12. Iacobi filii, qui Patriarchæ sunt appellati; iure naturæ in potestate sua fuit illos habiturus, non minus quam Isaacum. Ius enim patriæ potestatis ad omnes nepotes porrigitur, Καὶ παῖδας παίδων, τοί κεν μετόπισθε γένωνται. h.e. *Et liberos liberorum, qui in posterum nascentur.* Quod simile ius in cæteros Apostolos Petrus habuit? Adde quod Abrahamus neq; dominatus est inter 12. Patriarchas, qui ipso viuente nati nondum erant: neq; in populo Iudaico, posteris suis dominationis suæ successores vllos habuit. Nam quum duplici potestate popul' Iudaicus regeretur, sacerdotali & ciuili: neq; Reges, quiue Regum locum obtinuerunt, neq; Principes Sacerdotum suis muneribus Abrahami successores vnquam se dixerunt. Petrus, vt isti volunt, Rex & Monarcha inter Apostolos fuit; & ad posteros suos, Pontifices Rom. Ius transmisit, vt iisdem placet, non solum in coepiscopos & totum clerum dominandi; sed etiam in populos omnes, Reges Principesque omnes, atq; vno verbo, in Orbem terrarum vniuersum. An hæc similia videntur? Scio Abrahamum dictũ esse *patrem omnium credentium in præputio*, Rom. 4.11. si ad hoc exemplũ dicat aliquis, Petrum fuisse patrem omnium in Christo credentium: etsi in Scripturis non legitur is titulus tributus Petro; assentiar tamen tota voluntate. nam & huic illius confessioni debetur hic honos; & laborib. quos in iaciendis Ecclesiæ fundamentis Petrus inter primos sustinuit longe maximos. Verissime Chrys. hom. in verba Pauli, Gal. 2.2. non solum, inquit, illa Petro debentur, quæ opera ipsius effecta sunt, quando primũ inchoata est Ecclesia Christiana; ἀλλὰ καὶ τὸν μετὰ ταῦτα ὑφ' ἑτέρων γενομένων κατορθωμάτων, αὐτὸς ἂν εἴη πάντων αἴτιος, ὁ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν εἴσοδον παρασχών: *sed etiam eorum quæ post hæc sunt ab aliis præclare facta, merito habeatur auctor Petrus qui initium præbuit, & aditum.* Sed hic titulus longe gloriosissimus, partim cæteris Apostolis communis, partim personaliter Petro est proprius; neq; ad eius successores vllo pacto potest pertinere. Quare nihil hoc ad Papam; nihil ad controuersias hodiernas. Scio etiam Abrahamum reperiri in Bibliis dictum, *Petram*, vt dicitur hic Petrus ex istorum sententia. Isaiæ 51. 1. *Attendite ad Petram, vnde excisi estis: attendite ad Abrahamum patrem vestrum.* sed ne id quidẽ ad Maldonati propositũ quicquã facit. *Petra* enim hoc loco nihil aliud significat, nisi originẽ. & mens Prophetæ est; sicut excisus è Petra lapis eiusdẽ est naturæ cũ rupe vnde est excisus: sic vos componite vitã vestrã ad exemplũ Abrahami, & vt hunc locum explicans ait Maimonides in diuino opere More Nebukim, libro 1. capit. 16.

לכו

לכו בדרכיו *iter per eius vias*. Postea recenset Maldonatus illos è Patribus, qui Petrum petram aut fundamentum Ecclesiæ vocarunt. quorsum autem? aut quis hoc negat, nisi qui à limine Patres nunquam salutauit? At non istud est præcipue, quod hodie in controuersiam vocatur: sed illud potius, quo sensu ita veteres sint locuti: an vocabulo *Petræ* monarchiam aliquam intellexerint Petro fuisse collatam. nam hoc acerrime defenditur hodie: qua de re mox erit dicendum. Interim obseruet Lector philalethes, vel fraudem manifestam in enumeratione Maldonati, vel crassam & pudendam ignorantiam. Orditur enim catalogum suum ab Epistola Clementis ad Iacobum: quam esse ψευδεπίγραφον, hoc est, *falsò inscriptam*, adulterinã, absurdam, ridiculam, si ignorauit Maldonatus, post Cardinalis Cusani & aliorum ex illis partibus admonitionem; expers fuit omnis melioris eruditionis: si non ignorauit, sed dissimulauit; omnis probitatis, & ingenui candoris, qui Theologum apprime decebat. Ego inter falsa scripta supponentem, quæ certissima est hæretici nota; & iis vtentem, quæ norit ipse esse falsa ac supposititia, discrimen nullum agnosco.

ÆDIFICABO ECCLESIAM MEAM.] Quid est *ædificabo*? Sicut architecti lapides quærunt, inuentos ad opus ædificii parant, cædendo, poliendo, & aliis rationibus; deinde probe paratos cæmento coniungunt inter se, vt ex omnibus recte compositis surgat opus ædificij: sic Dominus noster ex innumero mortalium numero quosdam eligit, electos erudit, fidem illis infundit, totosque adeo immutat lauacro παλιγγενεσίας, h. e. *regenerationis*, vt *noua creatura* dicantur Paulo, 2. Corinth. 5. 17. Galat. 6. 15. tum autem ita paratos & concinnatos, vinculo charitatis, participatione eorundem mysteriorum, communione eiusdem spei, velut cæmento quodam coniungit inuicem, vt è pluribus extruantur Ecclesiæ singulæ, ex omnibus Ecclesia Catholica. Hic obseruandum est, Christum structuræ illius ædificii quod est Ecclesia, gloriam sibi vni vindicare, cum ait, *ædificabo*, & iterum, *Ecclesiam* MEAM meritissime. nam humana opera traducere aliquem ad fidem Christi, nedum integram aliquam Ecclesiam instituere; nemo homo potest magis, quam mortuum iam fœtentẽ præstare rediuiuum. Verumtamen vt monet Hieronymus in hunc locum, ea est bonitas Filii Dei, vt titulos sibi vni proprios, mortalibus ministris suis communicet, qua de re paullo post dicturi sumus. Quum igitur verus Architectus huius ædificii sit vnus Christus, qui creat, qui concinnat, qui connectit inter se lapides viuos, & dat illis surgere in magnam molem; postremo, qui hanc compagem mille periculis obnoxiam præstat sua vnius vi & virtute sartam tectam: patitur tamen eius bonitas, vt nominentur etiam Apostoli architecti. nam Paulus nuncupat se architectum, 1. Corinth. 3. 10. quod ille per occasionem de se dixit, de Petro & cæteris Apostolis voluit intellectum. Christus Petra & fundamentum Ecclesiæ; 1. Corinth. 3. 2. adeo vnicum, vt expresse affirmet Paulus, nullum aliud præter Christum posse poni fundamentum: & Chrysostomus ibidem obseruet, fideles Christo Petræ & fundamento Ecclesiæ ita adhærere, vt nihil sit medium: sed vt palmes adhæret viti, nulla re interiecta, sic fidelium vnumquemq; huic fundamento debere cohærere. Et tamen hoc fundamentum appellatur *fundamentũ Apostolorum*, Ephes. 11. 20. imo ipsi Apostoli 12. totidem nuncupantur fundamenta, Apocalyp. 21. 14. Sic quum Christus seruet propria virtute, per fidem apprehensus; fides tamen seruare dicitur *Fides tua seruauit te*. Matth. 9. 22. Marc. 5. 34. & sæpe alibi in Euangelio. quæ ratio est cur *Petram* multi Patrum acceperint de fide, siue confessione fidei, vt dictum est. Igitur, siue super Christo, siue super Petro, Apostolorum coryphæo, siue super fide dicatur fieri illa ædificatio, cuius hîc meminit Dominus, res eodem redit; quod & ante obseruabamus, & hîc testimoniis vno aut altero lubet confirmare. Epiphanius con-

contra Catharos, affirmat Petrum esse Petram super qua fundata est Ecclesia, idque κατὰ πάντα τρόπον, inquit, *modis omnibus*. Deinde explicat modos aliquot, quorum primus hic est: πρῶτον μὲν ὅτι ὡμολόγησε Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. καὶ ἤκουσεν, ὅτι ἐπὶ τῇ πέτρᾳ ταύτῃ τῆς ἀσφαλοῦς πίστεως, οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν· *primo quidem, quia confessus est Christum Filium Dei viuentis, & dictum est illi, Super hac petra firmæ fidei, ædificabo Ecclesiam meam.* manifestissime Epiphanius duas expositiones vocis *petra* pro vna atque eadem accipit: nam & Petrū affirmat esse illam petram: & statim verba Christi exponens, *petram* interpretatur, τὴν ἀσφαλῆ πίστιν, *firmā fidē*. quæ erat Chrysostomi expositio. Theophylactus vero & copiosissime & clarissime, quid sit *ædificare Ecclesiam super petra* declarauit hisce verbis: non enim grauabor locū illius integrum describere. *Rependit gratiam Petro Dominus; vt super illo ædificetur Ecclesia.* Ecce Petrū petram & Ecclesiæ fundamentū: sed hoc quō sit intelligēdū, ipse explicat statim: ἐπεὶ γὰρ ὡμολόγησεν αὐτὸν υἱὸν Θεοῦ ὁ Πέτρος, φησὶν, ὅτι αὕτη ἡ ὁμολογία, ἣν ὡμολόγησας, θεμέλιον μέλλει εἶναι τῶν πιστευόντων. ὥστε πάντα ἄνθρωπον μέλλοντα κτίζειν τὸν τῆς πίστεως οἶκον, ταύτην τὴν ὁμολογίαν ὑποτιθέναι θεμέλιον. *Quoniam Petrus confessus est Christum Filium Dei, futurum ait, vt hæc confessio quam confessus es, sit credentium fundamentum: adeo vt quicunque domum fidei erit extructurus, is confessionem hanc substernat fundamentum*, siue *pro fundamento*. Nemo non videt, Petrum & confessionem fidei pro re eadem vsurpari à Theophylacto. Quum autem neque Epiphanius, qui ex professo varios modos explicat, quibus dicitur Ecclesia super Petra ædificari; neque Theophylactus, qui hæc Domini verba adeo perspicue & prolixe exponit; monarchicæ potestatis Petri vllam iniecerint mentionē, ac multo minus Papalis Omnipotentiæ: quis sanus dubitare potest, silentij caussam esse, quod commentum de Petri & Paparū monarchia, qui est hodie fidei articulus, cum primis necessarius, prorsus ignorarent? Hodie idem ignorare in Europa, hæresis est flammis expianda.

Et Portæ Inferi non Præu.] Constat, per *Inferi portas* intelligi, quantum est quod habet potentiæ Inimicus hominis, ad exercendam & vexandam Ecclesiam; cuius saluti inuidens, perpetuas illi struit insidias. Sed de locutione quæ hic vsurpatur, quæri potest, sitne ea phrasis Græca an Hebraica. Est vero ipsa quidem phrasis vtrique linguæ communis; sed eius vsus varius. Apud Isaiam, 38. 10. *Vadam* בשערי שאול ἐν πύλαις ᾅδου, vt vertunt 70. si illorum est textus Græcus qui extat hodie, seruato Hebraismo; quem melius neglexit Latinus, *ad portas Inferi*. Hic per *Inferi portas* intelligitur sepulcrum, Orcus, siue locus mortuorum. Sapientia Salomonis 16. 13. κατάγεις εἰς πύλας ᾅδου, καὶ ἀνάγεις, hoc est, *deducis ad portas Inferni, & reducis.* Similiter & Græci loquebantur. Euripides idem paullo aliter dixit initio Hecubæ: Ἥκω νεκρῶν κευθμῶνα καὶ σκότου πύλας Λιπὼν, ἵν' ᾅδης χωρὶς ᾤκισται θεῶν, hoc est, *Venio ad mortuorum habitaculum, tenebrarum portas relinquens: nam orcus sine Diis extructus est*, nam idem est ac si dixisset, ἥκω λιπὼν ᾅδου πύλας, hoc est, *Venio, relictis Inferni portis.* Interdum Græci specie prouerbij dicebant de re odiosissima, *Porta Inferorum*. Homerus Iliad. I. ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς ἀΐδαο πύλῃσιν. *odi illum instar portarum Inferi.* Alio sensu idem loquendi genus vsurpauit Dominus, pro potentia & molitionibus ministrorum. Nam quia olim apud Hebræos cōueniebant proceres ciuitatis ad portas vrbis & ibi consilia agitabant; ideo portæ Inferi hoc loco ponuntur pro consiliis ministrorum Satanæ, sæpe conuenire solitorum, & diu multumque deliberare, quo piis possint nocere. Non possum assentiri Maldonato, qui *portas* hic in ꝓpria notione accipit, & interpretatur de portis vrbium quas impii quidem habitant, sed pii obsident & oppugnant. Acuta quidem coniectura: sed quam euertit, quod sequitur, οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς; *non superabunt viribus suis Ecclesiam*:

tot enim verbis opus est, vt exprimatur vis Græci vocabuli *κατισχύειν*: quod Latinus interpres vna voce conatus exprimere, dixit, *non praualebunt ei*. Non solet autem verbum *κατισχύειν* vsurpari de resistente, & vim patiente; sed potius de oppugnante & vim inferente. Teneamus igitur cum omnibus interpretibus, non promittere his verbis Dominum Ecclesiæ suæ, illam de omnibus impiis triumphaturam, & eorum vrbes in suam potestatem fore redacturam: sed istud potius; hostes Ecclesiæ de ipsa tanquam penitus à se deuicta, nunquam fore triumphaturos. Maldonatus vero etiam in eo parum videtur cauisse, quod verbum *κατισχύειν* hoc loco cum Hebræo יכל comparat; quum id potius respódeat verbo אמץ: nam *ἰσχύς*, est, *robur* seu *vis*, est אמץ *omets*. *κατισχύσουσιν αὐτῆς* יאמצו ממנה potius quam יכלו לה.

Adversvs Eam.] nempe Ecclesiam. nullum in eo dubium. Vt mirer valde in ea paraphrasi Hebraica, quæ est edita ab Iohanne Tilio Episcopo Briocensi, scriptum esse עליך *aduersum te*, vt de Petro intelligatur. qui videtur esse exscriptoris error, potius quam interpretis: cuius tamen & alii extant insignes errores, vt doctissimus Mercerus admonuit. Certissimum est, hanc promissionem Ecclesiæ Catholicæ per totum Orbem diffusæ principaliter esse factam: deinde etiam cuiuis particulari siue Ecclesiæ, siue etiam personæ priuatæ; sed diuerso modo. illa nunquam sic premitur, vt penitus opprimatur: Ecclesiæ particulares nonnunquam & premuntur & opprimuntur: multo autem magis singuli fidelium. Patres tamen in hac promissione fiduciam suam fundasse, non solum cum de vniuersa Ecclesia agebatur, sed etiam, cum de particulari aliqua, aut etiam de quouis fideli, ostendemus in tractando Augustini loco, quem attulit Baronius.

Probauimus hactenus, verba Domini, de quibus hæc instituta est disputatio, à veteribus Patribus varie accepta fuisse: neque vllam priscis Ecclesiæ temporibus extitisse necessitatem de Petro illa exponendi, potius quam de Christo, aut de confessione fidei, aut etiam de vnoquoque fidelium. Sed quoniam mutata sunt tempora, & quæ prius erant orthodoxæ interpretationes, factæ sunt hæreticæ; age, concedamus istis, verba illa, *& super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, omnino de Petro esse intelligenda. Quid inde consequentur? non vtique id quod vnice expetunt, vt inseruiat hic locus fulciendæ Ro. Pontificis hodiernæ Monarchiæ. Nos enim negamus & iterum iterumque pernegamus, ei ædificio quadrare hanc Petram. Vt hoc demonstremus, duobus argumétis, neq; longe petitis, neq; curiosis vtemur. Prius à perpetuo vsu auctorú ducemus, qui metaphorá *petra* ad soliditaté, firmitudiné, aut simile quid designandú amát vsurpare; non autem ad speciem vllam dominationis indicandum: posterius ab auctoritate illorum ipsorum Patrum, qui eam Domini vocem de Petro accipiunt; nam hi caussas diuersas eius appellationis in medium afferentes, dominationis vel Petri, vel Papæ; quæ hodie defenditur, nullam penitus vnquam mentionem fecerunt. De his igitur deinceps agamus.

XIII. *Demonstratur accurata disputatione, vocem* Petra *quoties metaphorice vsurpatur, vel in Scripturis, vel apud Patres, aut alios etiam auctores, referri semper ad aliquam petræ inhærentem proprietatem; nunquam autem dominationem aut imperium denotare.* Petra *nomen Dei; Christo duabus de caussis attribuitur: item fidei, Ecclesiæ, Scripturis, Apostolis, Martyribus, singulis fidelibus. Cautio necessaria, cum nomina Deo propria de hominibus dicuntur. Alia nonnulla.*

IBIDEM.

Metaphorica Petræ vsurpatio reperitur passim apud Patres, vel simpliciter ex vsu communi loquendi petita; vel cum allusione ad hæc ipsa Domini nostri verba. Vtrouis autem modo vsurpetur hæc metaphora, scopus illius est, declarare aliquid naturæ rupis, saxi aut lapidis conueniens. Durities vna est cum primis è lapidum proprietatibus. πέτραν igitur aut πέτρον dixerunt hominem firmum aduersus affectus, qui etiam Latinis *durus* dicitur, & elegantissime Græcis ἄπηκτος. Sophocles Oedipo Tyranno.--καὶ γὰρ ἂν πέτρου φύσιν σύ γ᾽ ὀργάνειας. *tu vel lapidis naturam coegeris irasci.* Simillime Basilius Seleucensis, sermone quarto de Dauide: ἐνταῦθα ποίαν οὐκ ἂν ἐτίναξε πέτραν ἡ τοῦ θυμοῦ προσβολή, hoc est, *quam petram hic non concussisset animi impetus*; quin ipse virtutes *petræ* dicuntur, quod sint habitus ἀμετάθετοι, h.e. *immutabiles*, & cõstantes, vel quod sint quasi editæ rupes extra aleæ periculum. Sic Chrysostomus, in libro ad eos qui scandalizantur, ait Iosephum quando ab impudica muliere tentabatur eius pudicitia, confugisse ἐπὶ τὴν τῆς σωφροσύνης πέτραν, *ad temperantiæ rupem*; & ipsam quidem facto naufragio periisse, at Iosephum de eius libidine triumphasse. Inest etiam rupibus & saxis, vt statũ suum & naturam immutabiliter conseruẽt. quo respiciens Chrysostomus, futuræ vitæ statum comparat petris: huius vero floribus vernis. in eodem libro, τὰ ἐνταῦθα ἄνθεσιν ἔοικεν ἐαρινοῖς· ἐκεῖνα δὲ πέτραις ἀκινήτοις, hoc est, *hæc floribus vernis sunt similia: illa vero petris immobilibus.* Proprium etiam est saxis propter duritiem suam, vt tractari, poliri & meliorem in formam mutari difficulter possint: iccirco, vt obseruat Hieronymus, ad caput primum Abdiæ, *& in malam partem* petra *frequenter accipitur. Auferam,* inquit, *cor lapideum, & dabo vobis cor carneum.* &; *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ: maximeque in hoc loco Abdiæ.* vbi *scissiones petræ* opponuntur Petræ Christo. Huc pertinet quæ dicitur Matthæo & Marco σκληροκαρδία *durities cordis*, τῶν εἰς τὴν ἀλήθειαν λελιθωμένων, hoc est, *hominum ad veritatem amplectendam lapidea corda habentium*, vt loquitur Clemens Alexandrinus, initio Protreptici. vbi etiam ostendit scriptor ille eruditus, homines insipientes dici λίθους καὶ ξύλα, *lapides & ligna*, & est ibi prouerbium Græcorum, λίθων ἀναισθητότερος, de ignaro, insipiente & stupido. πρὸς δὲ καὶ λίθων ἀναισθητότερος ἄνθρωπος ἀγνοίᾳ βεβαπτισμένος; *quinetiam lapidibus stupidior est homo ignorantia obrutus.* vtitur Chrysostomus eo prouerbio, tomo v. p. 226. alibi stultos & barbos vocat λιθίνους, hoc est, *lapideos*, vt eiusdem tomi, p. 199. vel αὐτολιθίνους, hoc est, *suapte natura lapideos*, vt in 4. p. 911. aut etiam λίθους, hoc est, *lapides*, vt in eodẽ p. 870. Verum istæ omnes metaphoricæ locutiones, ex vsu communi loquendi sunt petitæ. At quoties vel Petrus, cæteriue Apostoli, vel Ecclesia, vel vnusquisque fidelium, vel Scriptura, vel bona opera *petra* dicuntur Patribus; omnes hæ locutiones & his similes, ab vno fonte manant, neque è communi vsu loquendi petuntur: sed ad Christum & Christi hæc verba semper fit allusio. Quod vt melius intelligatur, principio notandum est, Dominum nostrum, Iesum Christum, duabus rationibus à Prophetis, Apostolis & Patribus dici Petram. Prior, quia Deus est, idem essentia cum Patre & Spiritu Sancto. In veteri Testamento Deus locis pene innumeris dicitur צור *Tzur*, quam vocem Græci interpretes, modo vertunt ὄρος, *montem*, modo πέτραν, *petram* aut *rupem*. Moses ben Maimon in More Nebukim, admirandæ doctrinæ scripto, libro primo, capite 16. obseruat, hac voce significari montem, vel arcem in rupe sitam: item silicem durum; necnon מקור lapidicinam, vnde oriuntur venæ lapidicinarum, vt appellat Vlpianus leg. XIII. §. quinque. Dig. De vsufructu. alibi in libris Iuris vocantur *venæ saxorum*: Deum vero appellari *Tzur* Petram,

כי הוא התחלה והסבה הפועלת לכל אשר זולתו *quia ipse est principium & caussa, per quam facta sunt omnia præter ipsum.* Non dicit Maimonides, Deum appellari *petram*, quia dominetur omnibus reb. creatis: ná etsi verum est, Deum immortalem rerum omnium creatarum dominum esse, & absolutissimum Monarcham: hæc tamen metaphora non adhibetur ad exprimendam dominationem, sed ad indicandam originem rerum & caussam existentiæ: robur etiam significat, ac potentiam & æternam durationem: denique *Petra* cum metaphorice de Deo dicitur, habito respectu ad naturam & proprietatem veræ rupis, aut saxi alicuius durissimi, ad significationem nominis Tetragrammati proxime accedit: quod nomē, æternum & perpetuum Dei esse quum designet; צור siue *petra*, durationem notat, quæ est continuatio τȣ͂ εἶναι, hoc est, *essentiæ*, & caussam existendi in creaturas collatam. Vni Deo proprium, & vere esse, & semper esse, sine principio & fine; & dare aliis, vt sint: res creatæ non nisi vi creatoris subsistunt, & tamdiu subsistunt, quamdiu illi placet. Vt igitur propter veram essentiam Deus dicitur יהוה ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν, hoc est, *is qui est, & is qui erat*: ita propter perpetuam subsistentiam appellatur Petra: Idque apud Hebræos vnum est è nominibus Dei. vt אל *fortis*; sed per antonomasiam Deus; ita צור *petra*, res durare idonea; per excellentiam Deus. Quare ab Interpretibus librorum sacrorum Græco & Latino, persæpe vox illa vertitur, non *petra*, aut *rupes*, vel *fortitudo*, sed Deus. Exempla inueniet studiosus Lector, Deuteronomii capite 32.31. & sæpius in eodem capite. II. Samuelis 22.32. Psalmo 31.3. 73.26. & multis aliis in locis. Ac nescio num hæc vsurpatio vocis *petra* pro Deus, occasionem aliquam præbuerit profani sacramenti signo, Θεὸς ἐκ πέτρας, hoc est, *Deus ex petra*, quod exagitat Firmicus, De errore profanarum relig. cap. 21. nam Diabolum & verba & ritus sacros retulisse ad suam impietatem, è Iustino, Clemente, Augustino, & aliis Patribus certissimum est. Accedit altera ratio cur Christus dicatur Petra, relatione facta ad Ecclesiam; quam ipse constituit, ipse redemit sanguine suo; cui dat esse & durare, τὸ εἶναι καὶ μένειν ἀσάλευτον, hoc est, *essentiam & durationem stabilem.* Quum igitur Ecclesia tritissimo in Scripturis loquendi genere, dicatur οἰκοδομή, *ædificium*, vt I. Corinth. III. 9. XVI. 5. & 15. Ephes. II. 21. & *domus spiritualis*, vt I. Petri, II. 5. Christus, vt plurimum, non simpliciter dicitur *lapis* aut *petra*; sed lapis eius ædificij, quod est Sion, siue Ecclesia. Isaiæ XXVIII. 16. *Ecce ego fundo in Sion lapidem, lapidem munitionis, anguli pretiosi, fundamenti fundati.* & Psalm. CXVIII. 22. vocatur Christus, lapis ab ædificantibus reprobatus, sed qui factus sit *in caput anguli*: vt exponitur Matth. XXI. 42. Lucæ. XX. 17. Actorum IV. 2. & in prima Petri, II. 16. vbi dicitur λίθος ἀκρογωνιαῖος, hoc est, *lapis angularis*, sicut etiam Paulo, in ea ad Ephesios, II. 20. Hęc metonymica appellatio tribuitur Christo, Ecclesiæ auctori & conseruatori, non propter imperium, quod iure obtinet in Ecclesiam; sed vt sciant fideles, inconcussæ firmitudinis, & durationis æternæ opus esse Ecclesiam; quæ fundamento nitatur Petra Christo: discant etiam, fidem in Christum debere esse firmam atque immotam. Chrysostomus in homilia quam habuit post captum Eutropium, vbi ille Ecclesia exiisset, loquens de Christo: Διὰ τί ἐκλήθη ΠΕΤΡΑ; ἵνα μάθῃς τὸ ἀσάλευτον, καὶ ἑδραῖον τῆς πίστεως. *cur vocatus est* PETRA? *vt scias fidem esse rem inconcussam & stabilem.* Gregorius Nyssenus in libro De perfectione; exponens Christi nomina, *Petra* appellatione ait significari, τὸ πάγιον, καὶ ἀμετάθετον, καὶ στῤῥόν. *naturam fixam, immutabilem & firmā,* non solum Christi, verumetiam eorum qui Christum sequuntur & imitantur. Eusebius Præparationis Euangelicæ libro primo, ait Ecclesiam ἑστάναι καὶ μένειν ἄσειστον, ὡς ἂν ἐπ' ἀσείστῳ καὶ ἀῤῥαγεῖ πέτρᾳ, τῇ αὐτȣ͂ δυνάμει, βεβηκυῖάν τε καὶ ἐῤῥιζωμένην, (τȣ͂ Χριστοῦ) ἀποφηναμένȣ. *stare & manere immotam, quia*

Christus

Christus pronuntiauit eam stare & radicatam esse, super immota petra, virtute sua. Petra, vt vides, illa inquam petra cui innititur Ecclesiæ ædificium, est virtus Christi. Simillime dicit Ambrosius, *Christum esse Petram Ecclesiæ*, Virtute: qua & sustinet illam & continet. Procopius ad hæc verba Isaiæ, 50. 7. *vt petram duram*, notat hæc: δυνάμεως γὰρ ἦν τὸ πρᾶγμα δι' ἣν ἐκαρτέρουν. *virtutis opus erat, per quam patienter ferebant.* innuens hac breui notula, *petram* metaphorice positam, significare potentiam & firmitudinem, non ad dominandum, sed ad patiendum. Simillimum etiam est, quod dicitur Christus Fundamentum Ecclesiæ. Θεμέλιος, κρηπὶς, *fundamentum, basis*, & similes voces cum metaphorice vsurpantur; vel initium significant; vel aliquid præcipuam vim habens, vnde alia exoriuntur, quæ illi innitantur. Pindarus Pythionicarum ode quarta de Iasone, colloquium cum Neptuno instituente; βάλλετο κρηπῖδα σοφῶν ἐπέων. *iecit fundamentum sapientis orationis.* hic *fundamentum* siue *basis* ponitur pro initio. Sic quum scribat Paulus ad Heb. 6. 1. *nō rursum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis*; quærunt Theologi, quomodo pœnitentia dicatur *fundamentum*: nam *fundamentum in ædificio non tenet secundum, sed primum locum*, inquit Thomas, parte 3. quæst. 84. art. 6. soluit autem docte & vere: *pœnitentiam non posse dici fundamentum spiritualis ædificii simpliciter, id est, in prima ædificatione; sed esse fundamentum in secunda reædificatione, quæ fit per destructionē peccati.* Diuerso sensu Pindarus Olymp. oda 13. Eunomiam & Dicen, id est, bonas leges & iustitiā, appellat, βάθρον πολίων ἀσφαλές, *fundamentū tutum vrbium*, quia felicitas ciuitatis illis veluti duabus colūnis innititur. Vtroq; modo Christus est fundamentum suæ Ecclesiæ; & tanquam primus illius auctor; & tanquam solus eiusdem conseruator. Christus igitur solus est Ecclesiæ fundamentum, vt affirmat Paulus. Zeno Veronensis, in sermone de spirituali ædificatione domus Dei: *In totius fabricæ fundamentis, non sicut in Iudæa templo plurimi, sed magnus, præclarus, speciosus*, Vnus *est lapis, qui quadraturis totam* Solus *sustinet molem.* B. Augustinus, in Psalmum 86. docet, Christum non solum esse fundamentum, vt Prophetas & Apostolos: sed esse *fundamentum fundamentorum.* deinde subiicit, *In ædificiis istis, nō potest idem lapis esse in imo & in summo. Si fuerit in imo, in summo non erit: si in summo fuerit, in imo non erit. Angustias enim omnia pene corpora patiuntur, nec vbique esse possunt, nec semper. Diuinitas autem quæ vbique præsto est, vndique ad eam potest duci similitudo: & totum potest esse in similitudinibus, quia nihil eorum est in proprietatibus.* Res sunt affines *petra* & *fundamentum*, & pro eodem ponuntur: differunt enim non re, sed ratione tantum: quippe omne bonum fundamentum ponitur super petra, vt docet Christus ipse, Matthæi cap. 7. & Lucæ, cap. 6. Obseruat Eustathius, πέτραν sæpe Homero antrum in rupe excauatum significare; vt in illo versu Iliad. Δ. Πέτρης ἐκβαίνοντα δεδεγμένος ἐν προδοκῇσιν, hoc est, *E rupe exeuntem excipiens in insidiis*, & alibi. Hanc quoque notionem eius vocabuli veteres Patres Christo accommodarunt; quo melius exprimerent; omnem Ecclesiæ firmitudinem in Christo esse, & à Christo. Dixerunt igitur, Ecclesiam esse velut antrum quoddam, tutissimum hominū receptaculum, in rupe excauatum, quæ rupes est Christus: propterea dici illum apud Isaiam *speluncam & petram*: propterea etiam dixisse Christum, *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Refert hanc Patrum sententiam Procopius, in caput Isaiæ 33. εἰκὸς δὲ φασι καὶ Χριστὸν οὕτως εἰρῆσθαι (σπήλαιον καὶ πέτραν,) ἐν ᾧ καθάπερ ἐν σπηλαίῳ ἢ προβάτων σηκὸς ἡ Ἐκκλησία νοεῖται τὸ πάγιον ἔχουσα, κατὰ τὸ καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, hoc est, *Æquum esse aiunt & Christum ita vocari* (*speluncam & petram*) *in quo, tanquam spelunca quadam seu ouium caula, Ecclesia firmitudinem intelligitur habere, iuxta illud: Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Isti Patres quos laudat Procopius, *petram* in verbis Domini, exponebant de Chri-

Christo; & Christum appellari *Petram* docebant, non ad denotandum ipsius imperium: sed potius τὸ πάγιον, firmitudinem Ecclesiæ in Christo velut in antro & cauata rupe latitantis. Aliam quoque rationem cur Christus dicatur *Petra*, Paulus insinuat I. Corinth. 10. 4. de qua consulantur eruditorum Theologorum sententiæ diuersæ: aliam item Matthæus, XXI. 44. quoniam Christo, ceu rupe durissima omnes Ecclesiæ illius hostes obterantur. plures item alias eius appellationis rationes affert acutissimus philosophus & Theologus, Cardinalis Cusanus, Excitationum, libri II. initio. Semper autem huius metaphoræ explicatio referri debet ad aliquam petræ inhærentem proprietatem: quæ plures quum sint, præcipue tamen firmitudo spectatur, & cum de Christo id nomen vsurpatur; & cum de aliis rebus quæ relationem habent ad Christum. Sic igitur Fides dicitur petra & fundamentum, quæ est habitus à Christo infusus, in electis ἀμετάθετος καὶ ἀμετάπειστος, hoc est, *firmus, & nulla persuasione mutabilis.* Vnde est illa locutio frequens in Patribus, *stare in petra fidei.* Cyrillus Ierosolymitanus catechesi XIV. σὺ ἕστηκας ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς πίστεως, hoc est, *Tu stas super petram fidei.* Damascenus, in tertio de imaginibus: στῶμεν ἐν τῇ πέτρᾳ τῆς πίστεως, hoc est, *stemus in petra fidei.* In ea quæ dicitur Iacobi Liturgia: τὴν Ἐκκλησίαν ἐθεμελίωσας ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς πίστεως, hoc est, *Ecclesiam fundasti super petram fidei.* Chrysostomus tomo VII. pag. 30. de martyribus; οὐκ εἶξαν, οὐδ' ἐνέδωκαν· ἀλλ' ἔστησαν ἐπὶ τῆς πέτρας ἀκίνητοι, h. e. *non cesserunt, neque terga dederunt, sed steterunt super petra fidei immoti.* Cyrillus contra Nestorium libro II. editionis Rom. pag. 38. δέχου τὴν ἄγκυραν τῆς ψυχῆς τὴν ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν· στῆσον ἐπὶ πέτρας σοῦ σαυτοῦ πόδας, hoc est, *cape anchoram fidei solidam & firmam: colloca super petram pedes tuos.*, cui loco geminus est hic apud Chrysostomum: ὁ τῆς Ἐκκλησίας θεμέλιος ἢ πέτρα σαλεύεται· ἀλλ' ἐξ οὐρανοῦ τὴν Εὐαγγελικὴν ἄγκυραν ἔῤῥιψον, καὶ τὴν πέτραν στήριξον σειομένην, hoc est, *Ecclesiæ fundamentum seu petra quassatur: sed è cælo Euangelicam ancharam proiicito, & petram, quæ concutitur, fulcito.* & apud eundem leges tomo quinto, pa. 363. ψυχὰς πεπηγυίας ἐν τῷ θεμελίῳ τῆς ὀρθῆς πίστεως, hoc est, *animas desixas in fundamento rectæ fidei.* Paulus Rom. XV. 20. cum dicit se non solitum prædicare Euangelium, vbi Christi nomen iam fuisset auditum; *ne super fundamentum alienum ædificaret*: docet nos proprie doctrinæ Christianæ præcipua capita, vt de cultu vnius Dei, de sacrosancta Trinitate, & salute per vnum Iesum Christum, & similia his pauca, esse verum fundamentum Ecclesiæ: cui possint quidem & alia multa superstrui, sed non paris momenti. Hoc sæpe legas apud Patres. Ideo Clemens obseruat in V. Stromat. differentiam esse inter fidem, quæ est fundamentum primum Ecclesiæ, & doctrinam ei fundamento superstructam: quæ illi dicitur, modo γνῶσις, modo γνωστικὴ οἰκοδομή, vel γνωστικὴ τελειότης, hoc est, *ædificatio seu perfectio cognitionem afferens.* Ait inter cætera, ταῦτα γνωστικὰ ἐποικοδομήματα τῇ κρηπῖδι τῆς πίστεως τῆς εἰς Ἰησοῦν Χριστόν. *hæ sunt structuræ gnosticæ, (*siue, *pleniorem cognitionem afferentes,) super fundamento fidei.* Idem libro sexto: τῷ πίστιν εἰληφότι, τὸ γνώσεως μεταλαβεῖν οἰκεῖον πέφυκεν, εἰ προσεξεργάσασθαι καὶ προσοικοδομῆσαι χρυσὸν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, τῷ καταβληθέντι θεμελίῳ γλίχοιτο, hoc est, *Is qui fidem consecutus est, cognitionis quoque necessitate consequentiæ factus est particeps, si superædificare aurum, argētum, lapides preciosos iacto fundamento capiat.* Idem in quinto obseruat, hæc necessaria doctrinæ Christianæ capita, quæ ipse appellat κοινὴν πίστιν, *fidem communem*, à Paulo nominari modo fundamentum, modo lac, ὁ Ἀπόστολος, ait, πρὸς ἀντιδιαστολὴν γνωστικῆς τελειότητος τὴν κοινὴν πίστιν, πῆ μὲν θεμέλιον λέγει, πῆ δὲ γάλα, hoc est, *Apostolus ad differentiam perfectæ cognitionis fidem communem alicubi fundamentum appellat, alicubi vero lac.* & affert locum I. Corint. III. 2. *Lac vobis potum dedi, non escam.*

Hoc

Hæc Clementis doctrina originem habet è disputatione eximia Pauli I. Corinth. cap. tertio. quæ tamen obſeruatio, an per omnia menti Apoſtoli congruat, non eſt hic quærendi locus. Sane etiam Euſebius libro tertio Hiſtoriæ capite XXXVII. diſtinguit inter τοὺς προκαταβληθέντας ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων θεμελίους, *fundamenta ab Apoſtolis ſtatim initio iacta*, & ea quæ poſtea Euangeliſtæ & illorum ſucceſſores iis fundamentis ſuperſtruxerunt. A *petra* cum pro fide accipitur, eſt verbum elegans πετροῦσθαι, hoc eſt, *in petram conuerti*, apud Patres: vt cum dicunt, Petro id nomen eſſe inditum propter τὴν πεπετρωμένην πίστιν, *propter fidem in petram conuerſam*, id eſt, firmiſſimam. de Stephano protomartyre id verbum elegantiſſime vſurpat Chryſoſtomus; ἐπάλληλα ἐδέχετο τῶν λίθων τὰ χώματα, πολλῷ πλέον τῇ πίστει πετρούμενος, hoc eſt, *alios aliis ſuperuenientes lapidum ictus excipiebat, ipſe, quo ad fidem, omni lapide durior*. Quemadmodum autem fides *petra* & *fundamentum* nuncupatur: ſic etiam Bona Opera nuncupat Paulus I. ad Tim. VI. 19. θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλλον, *fundamentum bonum in futurum*. Oecumenius: τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων πρᾶξιν θεμέλιον ὠνόμασε: *actionem bonorum operum nominat Apoſtolus fundamentum*. Scripturæ etiam appellantur Patribus *petra* & *fundamentum*. Origenes contra Celſum, tomo IV. pag. 260. ait domum Dei ædificari ſuper ſummis montibus, πάντων τῶν προφητικῶν λόγων, οἵτινες αὐτοῦ θεμέλιός εἰσι; *omnium ſermonum Propheticorum, qui ſunt eius domus*, id eſt, *Eccleſiæ fundamentum*. Eleganter Chryſoſtomus in libro ad eos qui ſcandalizantur; docens rationem humanam non eſſe audiendam, quæ velit aliquando ſuadere, Solem & cæteras Dei creaturas melius potuiſſe diſponi: A page; inquit, nos contra ἐπιλαβώμεθα τῆς πέτρας ἐκείνης καὶ τῆς ῥήσεως τῆς λεγούσης, Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν: *apprehendamus illam petram, & dictum iſtud, Et vidit Deus omnia quæ fecit: & ecce omnia bona valde*. & in ſermone de Luciano Martyre ait idem magnus Doctor, eum qui ſynaxibus frequens interſit, vbi Scripturæ recitabantur lingua non peregrina, ſed omnibus intellecta, τοῖς θείοις ἀρδόμενον λόγοις, καθάπερ ἐπὶ πέτρας τῆς ὀρθῆς τῶν πραγμάτων κρίσεως στῆσαι ἑαυτὸν, οὐδενὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἁλώσιμον. *diuinis irrigatum ſermonibus, collocaſſe ſe velut in aliqua rupe, recto de omnibus negotiis iudicio, neque vlla rerum humanarum poſſe capi*. Ipſa quoque ECCLESIA vocatur *petra* & *mons* propter ſtabilitatem & firmitudinem, & διὰ τὸ στερρὸν αὐτῆς καὶ ἀσάλευτον, inquit Chryſoſtomus, in homilia, poſt captum Eutropium habita. Epiphanius in compendio de fide Catholica, Eccleſiam appellat, *ſanctam Ieruſalem, virginem Chriſti, & ſponſam*, ἀσφαλῆ βάσιν καὶ πέτραν, *tutam baſin & petram*. Hieronymus in caput Iobi XXIX. *Petra Eccleſia, fundata ſuper Chriſtum, firmiſſimam Petram, de ſe gratiam Spiritus Sancti, velut riuos effundit*. Auguſtinus De baptiſmo contra Donatiſtas, libro III. *Pax Eccleſiæ dimittit peccatum, & ab Eccleſiæ pace alienatio, tenet peccata. Petra enim tenet peccata, Petra dimittit*. In iiſdem libris hæ locutiones vt idem ſignificantes promiſcue vſurpantur: *Eccleſiam eſſe petram: Eccleſiam eſſe in petra; vel, ſuper petram, non ſuper arenam*. item, *Extra Eccleſiam eſſe, & à petra foris eſſe, cui claues Dominus dedit, vbi ſe ædificaturum Eccleſiam dixit*. Nec ſolum Eccleſia ſed etiam FIDELIVM quilibet, petra nominatur à Patribus, vt aliquot teſtimoniis ante probauimus. cauſſam accipe à Gregorio Naz. orat. XXVIII. *petras* dici fideles, propter στερρότητα καὶ βάρος λογισμοῦ, firmitatem & pondus mentis, id eſt, vt alii Patres dicunt, propter ſoliditatem fidei, & conſtantem profeſſionem. Eximie vero illi *petra* nominantur, qui inter Eccleſiæ membra excellunt; vt ſancti Martyres. Sic Stephanum protomartyrem appellat Chryſoſtomus petram & columnam Eccleſiæ, tomo VII. pag. 579. Τί τοίνυν τῆς πέτρας ἐκείνης τῆς λογικῆς γένοιτ' ἂν δυνατώτερον; τί δ' ἂν ὀφθείη τοῦ στύλου τῆς ἐκκλησίας στερρότερον; hoc

hoc est, *Quid igitur petra illa rationali potentius fieri queat? Quid cerni possit columna Ecclesiæ firmius?* item duodecim Christi Apostoli ac Prophetæ. nam Paulus ad Ephesios, II. 20. ait fideles superædificari *fundamento Apostolorum & Prophetarum*: id est, quod ipsi posuerũt; vel quod sunt ipsi Apostoli & Prophetæ, sicut Christus est lapis angularis. intellige autem μετωνυμικῶς, doctrinam, quam voce docuerunt, quam scriptis tradiderunt. Hieronymus ad Hedybiam quæstione octaua: *Petræ sunt, vniuersa vaticinia Prophetarum: qui & ipsi à Petra Christo cum Apostolis Petra vocabulum acceperunt.* quomodo autem Apostoli doctrinæ Euangelicæ fundamenta iecerint super fundamẽtis, quę olim Prophetæ posuerant, explicat Chrysostomus sermone habito in titulum libri Actuum Apostolicorum. Hilarius in Psalmi 67. enarratione: *Apostoli timent, fugiunt, diffidũt: sed quia in his bonæ voluntatis esset affectus, perfecti ita sunt, vt & fundamenta Ecclesiarum fierent & columnæ.* Iam inter Apostolos Petrũ frequentissime dici ab omnibus Patribus & petram & fundamentum Ecclesiæ, certissimum est: an autẽ eo sensu iidem has Petro appellationes figuratas tribuerint, quo tribuuntur hodie & Petro & Ro. Pontificibus, id vero restat videndum. Qua de re prius quam agimus, tirones monebimus, vt infinitam Dei bonitatem obseruẽt; qui proprios vni sibi titulos, mortalibus seruis suis cõmunicare nõ dedignatur. Sic quum Ioh. 8. 12. dicit ipse, *Ego sum lux mundi*: idem tamen, Matth. 5. 14. Apostolis suis dicit, *Vos estis lux mundi.* Sic quum Ioh. xi. v. 6. dicat Dominus, *Ego sum veritas*: Ecclesiã tamen Spiritus Sanctus per Paulum loquens, nominat *veritatis columnam & firmamentum.* Sic vnus vere Doctor Ecclesiæ Christus, Matth. 23. 8. & tamẽ ipsius ministri passim in Scripturis vocantur & Doctores & præceptores. Sic Ecclesiæ verus architectus vnus, Deus, *Aedificabo Ecclesiam meam.* & tamen Paulus non dubitat vocare se, *sapientẽ Architectum.* Quid magis Deo proprium quarto modo, vt sic dicam, esse potest, quam vt solus credatur esse, salutis æternæ auctor & largitor? Tota hoc Scriptura à principio ad finem nos docet, Paulus tamen sæpe dicit, se homines seruare; idemq; Timotheum ita alloquitur, I. cap. 4. 16. *Hoc faciens, & te ipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.* Sed quid alias Dei appellationes cõsectamur? Ipsum Dei nomen & Mosi olim Deus ore suo tribuit, Exodi 7. 1. & cũ in Psalmis tum alibi mortales, dicũtur Dii: passimque apud Patres legas de fidelibus, θεὸς, θεοῦσθαι & θέωσις, hoc est, *Deus, Deificari, Deificatio*, pio sensu vsurpata: & Scripturæ Cypriano, Optato, Augustino aliis è veteribus *deifica*, vel *deifica instrumenta* dicuntur, *quia per illas terra transfertur in cœlum, homo deitate mutatur*, vt loquitur Petrus Chrysologus, sermone 67. Hic vero etiam atq; etiam obseruandum est, nisi conscelerati & impij esse volumus; quando appellationes proprie Deo conuenientes, vel vt cum B. Chrysostomo dicam, τὰ πρέποντα τῇ φύσει τοῦ Θεοῦ, ἢ τὰ συνουσιωμένα αὐτῷ, h. e. *quæ natura Dei insunt, & illi sunt consubstantialia*, (Hebraice vocant מדות *middoth*) hominibus tribuuntur; longe alio sensu illa debere accipi, quã vbi de Deo dicuntur. Tantum enim κατὰ μέθεξιν, propter communicationem ex gratia Dei factã; vel potius, καθ' ὁμοίωσιν, propter aliquam conuenientiam, de seruis Dei eiusmodi vocabula prædicantur, non vniuoce, sed æquiuoce, vel analogice, vt è Thoma docetur in Scholis; & nõ vno loco declarat Dionysius Areopagita, præcipue cap. 12. de cœlesti hierarchia. Præclare diuinus vir Chrysostomus, in homilia post captum Eutropium habita: αὐτὸς Θεός ἐστι, καὶ ἐμὲ θεὸν ἐκάλεσεν, ἐκεῖ φύσις πράγματος, ἐνταῦθα τιμὴ ὀνόματος· ἐστὲ καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες· ῥήματα ἐστὶν ἐνταῦθα, ἐκεῖ ἡ πραγμάτων φύσις, h. e. *Ipse Deus est, & me Deum vocauit. Illic est rei natura, hic nominis honor: estis etiam filii Altissimi omnes: hic verba sunt, illic rei substantia.* Docta, pia & necessaria est hæc obseruatio. Docet Chrysostomus, hoc genus appellationes, cum Deo tribuuntur, rem declarare; cum hominibus, hono-

honorem nominis. Age, sanctissimam hanc obseruationem, proposito nostro accommodemus. Dicitur Christus Petra & fundamentum Ecclesiæ: dicitur & Petrus petra & fundamentum Ecclesiæ: an eadem notione qua Christus? Omnino hoc volunt, qui animose adeo contendunt *Cepham* & *Cepham* eodem sensu Dominum dixisse. Itaque Petrum esse petram, vt Christus est Petra, tot locis affirmat Baronius, & cum ipso tota illa manus patronorum Omnipotentiæ Papalis: quinetiam affirmat Baronius, idque non semel, Petrum esse fundamentum Ecclesiæ primarium. Scio & Baronium & alios distinctiones hic comminisci inter fundamentum vitale, essentiale, principale aut αὐτοσθενὲς, hoc est *à semetipso robur habens*, & ministeriale: qui si cõstarent sibi, & bona fide agerent, iure merito dicere aliquid viderentur: nam pij omnes fatentur Apostolos eiusmodi fuisse fundamẽta Ecclesiæ: verum ex iis quæ passim docent iidẽ de Monarchia, vel potius Omnipotentia Pontificia, tam in temporalibus, quam in spiritualibus, de Vicariatu Dei in terris Petro quondam, vt isti volunt, deinde eius successoribus attributo, de potestate vniius supra Concilium etiam Oecumenicum, de iure deturbandi Reges de suis soliis, & neci illos addicendi, & similibus capitibus, præstigiarum technæ patent. Meminerint igitur pii, etiam in hac parte & loquẽdum & sentiendum esse cum antiquis Patribus; & cum Basilio Magno dicendum in homil. pe pœnitentia; *Christus reuera Petra est inconcussa: at Petrus propter petram: Iesus enim dignitates suas largitur suis*. Dicamus vero id ipsum aliquanto apertius cum Chrysostomo; etsi Petrus cæterique Apostoli petræ & Ecclesiæ fundamenta suo modo extiterunt: reuera tamen eam fuisse τιμὴν ὀνόματος, hoc est, *honorem nominis*, potius quam φύσιν πράγματος, hoc est, *naturam rei*: honoris, inquam, caussa sic eos dici, figura loquendi magis, quam ex rei veritate: quum vnus solus, μονώτατος, hoc est, *omnibus aliis quocunque nomine, veniant penitus exclusis*, Iesus Christus, vere & rebus ipsis, vi Spiritus Sancti, atque vt loquuntur Patres, per spirituales influentias, constituat, foueat, sustentet, protegat suam Ecclesiam: quæ est doctrina Pauli, in I. ad Corinthios, cap. III. 5. 6. 7. nec male hic vsurpaueris, quod apud prophetam Isaiam legitur; *Deum gloriam suam nemini mortalium dare*. Quum autem probauerimus, Christum Petram dici, quia Deus est, & quia erga Ecclesiam suam ea operatur, quæ vnius dumtaxat est Dei præstare; concludimus certa & indubitata ratione; eos qui volunt Petrum dici petram, quomodo Christus dicitur Petra, vel non satis intelligere quam vim habeat hæc argumentatio: vel scientes prudentesque è mortali facere Deum, aut certe Deo hominem æquare: quæ est intolerabilis & hominibus Christianis vox indigna. Sed quæritur hic à nonnullis; si vera Petra Ecclesiæ, & verum illius fundamentum est solus Iesus Christus; gratia autem nominis non vni Petro est concessa, verum omnibus Apostolis, vt paullo ante ostendimus: quid Petro singulariter conueniebat, cur hæc elogia illi potissimum tribuantur? Sunt qui hoc loco subtiliter philosophentur de diuersitate fundamentorũ in eodem ædificio, & nescio quæ λεπτολογήματα, hoc est, *argutias*, afferant ex arte fabrili; atque vt dicam cum Eucherio Lugdunensi, ea quæ plana sunt, subtilitate sua reddant difficilia. Simplicissima & verissima responsio est; in dictis figuratis scopum dicentis magis spectandum esse, quam in verba subtiliter inquirendum. Christus igitur quum omnibus Apostolis idem diceret, ac potestatem omnibus eandem conferret; peculiariter tamen ad Petrum vocem dirigit; voluitque eum, inter suos collegas pari potestate præditos aliquo modo eminere, vitandæ confusioni, & sanciendæ εὐταξίᾳ, hoc est, *ordini*, atque sicut Cyprianus ait, vt *originem vnitatis & rationem fundaret*.

Pp *XIV. Osten-*

XIV. Ostenditur, ne illos quidem Patres qui petram *de Petro sunt interpretati, de Monarchia Petri vnquam cogitasse, Expenditur sententia Cypriani: item Ambrosij, Isidori, Epiphanij, Eucherij Lugdunẽsis, Victoris Antiocheni, Theophanis Cerамei. Iudicium de Iodoci Coccij* Thesauro Catholico.

IBIDEM.

TRanseamus ad alterum argumentum. Nam si illi ipsi Patres, qui vocabulum *petra* in verbis Domini de Petro acceperunt, quique Ecclesiam super Petro fundatam esse dixerunt, de Petri Monarchia, quam Baronius hoc loco elicit è voce *petra*, nihil cogitarunt: sequitur, omnino doctrinam esse nouam. Cyprianus, scriptor vetustissimus, vnus omnium veterum Doctorum frequentissime repetit, *Ecclesiam voce Domini super Petro vno esse fundatam*; vt in libro de vnitate Ecclesiæ & sæpe in epistolis. Atqui hic est Cyprianus, qui omnes Episcopos Apostolorum pariter successores esse credidit, omnes parem habere potestatem, omnes sibi commissos greges æquo iure regere, *vni Deo actus sui rationem reddituros.* Hic est Cyprianus, qui semper cum Romanis Pontificibus suis æqualibus, ex æquo egit, *collegas* illos & *fratres* appellans, & vicissim ab illis appellatus. Equidem temere dicere non ausim, aliqua ambitionis Romæ pullulantis iam tum extitisse indicia: parce enim loquendum autumo de sanctis Martyribus, qui per illa tempora Ecclesiam Romanam rexerunt; veruntamen, siue ea fuerunt indicia morbi quandoque erupturi; siue tantum suspiciones, quæ Cyprianum impulerunt: certe ex iis quæ vir hic Dei in caussa Felicissimi, item Basilidis & Martialis gessit scripsitque; item ex epistola ad Pompeium contra literas Stephani Papæ: certissime constare potest, quæ Cypriani fuerit sententia de isonomia, siue æqualitate iuris inter omnes Episcopos: constare, inquam, potest manifestissime, praxin Ecclesiæ illorum temporum hanc fuisse, vt Rom. Episcopus pari iure cum cæteris censeretur, *frater & collega* à cæteris diceretur, sicque ageretur cum illo, vt cum fratre; maiore illo quidem natu, & qui ordine primus, cæteros aliqua honoris prærogatiua antecederet; sed tamen frater esset & collega, nihil amplius. Nemo Cyprianum legit, non excæcatus anticipatis opinionibus, qui hoc non animaduertit: & nobis in XVI. disputatione de eo nonnulla erunt dicenda. Non igitur credidit Cyprianus, non credidit Petætate Cypriani Ecclesia Dei, appellatione *Petra* vllam vel Petro, vel Petri successoribus Monarchiam à Christo fuisse attributam. Ambrosius, De sanctis per annum, sermone II. *Petrus pro soliditate deuotionis, Ecclesiarum petra dicitur, sicut ait Dominus; Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Petra enim dicitur, eo quod primus in nationibus fidei fundamentum posuerit, & tanquam saxum immobile totius operis Christiani compagem molemq; contineat. Petra ergo pro deuotione Petrus dicitur, & Petra pro virtute Dominus nuncupatur.* En caussas tres, cur Petrus dictus sit Petra. Prima est, *soliditas deuotionis*; sic appellat Ambrosius, quã Græci passim θερμότητα; quam vocem ante exposuimus. ea fuit zeli vehementia, & studium flagrantissimum promouendæ Christi gloriæ; nam præ cupiditatis huius ardore quauis petra durior euasit hic sanctus Apostolus, aduersus omnes ærumnas. Altera caussa; *quod primus in nationibus fidei fundamentum posuerit*: hæc verissima Petri laus, ex historia Actorum notissima. Qui igitur primus inter primos Dei seruos ad id ministeriũ electus, Ecclesiæ Christianæ iecit fundamenta, meritissime, petra, basis & fundamentum Ecclesiarum appellatur. Eam ob caussam Petrum cum Aarone comparant nonnulli. Isidorus Hispalensis, De officiis, libro II. capite quinto scribit, Ordinis sacerdotalis fundamentum fuisse Aaronem in veteri Lege: *in nouo autem Testamento*, inquit, *post Christum*

sacerdotalis ordo à Petro cepit: ipsi enim primo datus est Pontificatus in Ecclesia Christi; Sic enim loquitur ad eum Dominus: Tu es inquit Petrus, &c. Hic ergo ligandi soluendiq; potestatem primus accepit, primusq; ad fidem populum virtute suæ prædicationis adduxit. Vides Ambrosium & Isidorum caussam appellationis *petræ*, petere à ministerio Petri, & ex eo quod primus Euangelij prædicatione, in nationibus fidei fundamentum posuerit. Tertia caussa ponitur ab Ambrosio, *quod tanquam saxum immobile totius operis Christiani compagem molemq; contineat.* Magnifica sane verba, vt dicebamus exercit. XIII. num. XVII. sed quæ de viuente quidem in terris Petro, sint ita accipienda, vt cum Paulus dicit se homines seruare; de se seruo Christi locutionem vsurpans, quæ proprie ipso docente Paulo, ad Christum pertineat. sic dicitur Ambrosio Petrus *continere compagem Ecclesiæ*, quum ipso interprete Ambrosio, sua virtute hoc Christus præstet: Petrus tantum deuotionem afferat. sed & de versante inter homines recte hoc dici potuit, & nunc ipso in cœlis cum Christo regnante, de doctrina Petri, & fide quam ille prædicauit, dicetur verissime. Si Petrum Ecclesiæ monarcham agnouisset Ambrosius, dixisset profecto illum non tantum deuotione, sed etiam imperio continere compagem Ecclesiæ: at ille *deuotionem* dumtaxat illi tribuit; de monarchia illius neque apud Ambrosium, neque apud Isidorum vllum verbum: contra Isidorus eo ipso loco subiicit hæc: *Siquidem & cæteri Apostoli cum Petro par consortium honoris & potestatis acceperunt.* Epiphanius Ambrosio pene æqualis, aduersus Catharos affirmat, *Petrum extitisse nobis solidam Petram fundantem fidem Domini, super qua ædificata fuerat Ecclesia*, idque κατὰ πάντα τρόπον, inquit, *omnibus modis*: deinde tres modos explicat. Primus modus, siue caussa prima est, confessio ab eo edita de Christi deitate, & facta ipsi promissio: altera est, confessio eiusdem de Spiritus Sancti deitate, Actorum, v. 3. & 4. Tertiam caussam ita explicat Epiphanius: ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα στερεὰ πέτρα οἰκοδομῆς, καὶ θεμέλιος οἴκου Θεοῦ γεγένηται, ἐν τῷ ἀρνησάμενον αὐτὸν, καὶ πάλιν ἐπιστρέψαντα, εὑρεθέντα τε ὑπὸ Κυρίου, καὶ καταξιωθέντα πάλιν ἀκοῦσαι, Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. Ὁ γὰρ Χριστὸς τοῦτο λέγων εἰς ἐπιστροφὴν ἡμᾶς ἤγαγε μετανοίας, ἵνα ἐν αὐτῷ πάλιν οἰκοδομηθείη ἡ εὐθεμελιώτατος πίστις, ἡ μὴ ἀπογορεύουσα ζωὴν τῶν ἀνθρώπων ὅσοι ἐμπνέουσι τῷ βίῳ, καὶ μετανοοῦσιν ἐν ἀληθείᾳ. *Sed etiam in eo solida petra ædificii & fundamentum domus Dei fuit Petrus, quando postquam negasset, & denuo conuersus esset, à Domino inuentus est, qui eo honore ipsum dignatus est; vt rursus illi diceret, Pasce oues meas, &c. Nam his verbis Christus ad pœnitentiæ conuersionem nos vocat, vt iterum in Petro fides optimo nitens fundamento ædificaretur: quæ de vita illorum hominum non desperat, qui vitali spiritu adhuc fruuntur, & reuera resipiscunt.* Geminus huic locus est in Ancyroto pag. 473. vbi prolixe docet Epiphanius, Petrum θεμελιῶσαι τὴν ἀσφάλειαν τῆς πίστεως, *firmitatem fidei fundasse*, κατὰ πάντα τρόπον, *modis omnibus*; nam etiam ibi illa verba vsurpat: tota autem illa disputatio ad tres caussas modo expositas referri potest. Sententia igitur Epiphanij fuit; Petrum Ecclesiæ petram & fundamentum esse factum, non solum quando de Christi deitate confessionem edidit; aut quando Ecclesiæ cura illi demandata est; aut cum alia religionis Christianæ arcana prædicauit, vt deitatem Spiritus Sancti in compellatione Ananiæ; sed etiam tum, quando permissus est cadere, vt ex illo casu melior surgeret, ac suo exemplo ad veram pœnitentiam omnes animaret. Ambrosius simillime ad caput Lucæ XXIII. *Error Petri, doctrina iustorum est; & titubatio Petri, omnium petra est.* Ex his Epiphanij verbis colligas recte, verissimum esse, quod ait Augustinus contra Donatistas, *In Apostolo Petro primatum Apostolorum excellenti gratia præeminuisse*: at Monarcham Ecclesiæ factum esse Petrum, neque ex superioribus locis Epiphanij potest colligi, neque ex vllo verbo, quod in eius viri

monumentis extet. Eucherius Lugdunensis homilia in natali S. Petri, ad hæc verba, *Et ego dico tibi* &c. notat: *Tu dicis & verum dicis, quia ego sum Christus filius Dei viui: & ego dico tibi, quia tu es Petrus, fide fortis, & doctrina stabilis.* cur verba Domini exponens hic Pater, non dicit cum Baronio, *Tu es Petrus* &c. id est, *tu es Princeps & monarcha Ecclesiæ*? nimirum adhuc illa secula ignorabant hoc arcanum. Sed operæ pretium fuerit, totam interpretationem Eucherij apponere. *Nisi enim in hoc nomine fortitudinem & stabilitatem Christus intellexisset, quare ea quæ sequuntur protinus addidisset?* Et super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. *Si Petrum non intelligis, Petram respice: Petra autem erat Christus. Sic igitur à Petra Petrus, sicut à Christo Christianus. Videamus itaque quid sit.* Et sup. &c. *Super hanc petram, quam tu modo in fidei fundamentum posuisti: super hanc fidem, quã tu modo docuisti, dicens,* Tu es Christus filius Dei viui: *super hanc petram, & super hanc fidem, ædificabo Ecclesiam meam. Huic enim sententia Apostolus concordans ait,* Fundamentum enim &c. *ac si dicat; Non est aliud fundamentũ, nisi illa Petra quã Petrus posuit in fundamentũ, cũ diceret,* Tu es Christus filius Dei viui. *Super hanc petram ædificatur Ecclesia Dei.* Victor Antiochenus, qui aliquanto ante annum à Christo quingentesimum creditur vixisse; caussam impositi noui nominis Simoni ita explicat. *Ne quis casu aut temere Apostolos electos putet, Euangelista singulorum nomina ordine recenset. Dicit autem Simoni imposuisse nomen Petri, quo nimirum nomen rem ipsam anticipet. Quia enim Christus Dominus supra Petram, hoc est, supra infractam, sanamque Petri doctrinam inconcussamq; fidem, Ecclesiam suam ædificaturus erat, ob id prophetico Spiritu Petrum illum appellat.* Hic eruditus scriptor, non magis credidit nouum nomen Petro impositum, portendisse illi Monarchiam, quam filiis Zebedæi, de quibus statim loquitur. In Collectaneis Iodoci Coccii, magna diligentia, sed non pari fide neque iudicio, congestis, extat descriptus hic locus è Theophane Cerameo, quem vixisse adnotat circa annum Domini ıɔcccxx. sermone de sanctis Apostolis: *Ego vero dico t.* &c. *Tu, inquit, Petrus es, petra fies fidei, verbi & Ecclesiæ firmatæ fundamentum, ac spiritualis ædificationis primus aditus. Super hanc enim confessionem fundamentum Ecclesiæ stabit. Tali namque petra & rupe collocata, reliqua dogmata firme ac tute ædificabuntur.* Non potuit clarius exponi, Petrum propterea petram & fundamentum Ecclesiæ dici; quia articulus fidei quem ipse confessione sua est complexus, omnium fidei articulorum & totius doctrinæ Christianæ primus est, principium fidei, & vniuersæ religionis Christianæ fundamentum. Locus est egregius; quem religio fuit prætermittere. feci igitur cõtra morem meum, vt alienam fidem secutus, ex auctore mihi non lecto eum describerem. Atque vt hoc obiter dicam, vel ex hoc vnico Theophanis loco apparet, quo iudicio scriptus sit ille Coccii Thesaurus Catholicus. Affertur enim hic locus, ad probandum dogma hodiernum, Petrum vniuersæ Ecclesiæ Principem ac Monarcham esse: quod hic Theophanes, homo Græcus, nisi fuit schismaticus, adeo non credidit, vt toto animo detestaretur: ex eius autem verbis nullo pacto potest elici. quorsum igitur Coccio afferebatur hoc testimonium? Sed nemo eruditus & iudicio vel mediocri præditus, oculos in illam farraginem coniecit; quin statim intellexerit; propositum auctori fuisse, non veritate vincere: sed nube testium, quasi terriculamento aliquo, incautis lectoribus & rerum imperitis pauorem iniicere, *qui omnẽ illis sapientiam ex animo expelleret*, vt ait vetus poeta. Sciant igitur tirones, minus in his studiis versati, Coccium in opere illo concinnando, inter veros auctores & supposititios nullum discrimen statuisse; qui magnus est error, & perniciosissima ἀκρισία. Altera vero non minor, quod de sensu & vera sententia auctorum quos afferebat ne minimum quidem fuit sollicitus: clamat hoc res ipsa, & nos si id ageremus, nullo negotio possemus demon-

mon-

monstrare. Verum vt eo omisso, ad propositum redeamus: possent iis testimoniis quæ hactenus recitauimus alia addi; sed hæc satis superque sufficiunt, vt concludamus tandem, quod proposueramus demonstrare; ne illos quidem Patres, qui *petram* in verbis Domini de Petro acceperunt, de Petri monarchia, hac metaphora ipsi promissa, quicquã cogitasse. Neque id mirum: nam ipsi Petro, & cæteris Apostolis, quando ex ore Domini hæc verba sunt prolata; eius interpretationis, quæ regnum & monarchiam Petro spondet, ne venit quidem in mentem. Euincit hoc manifestissime, vel vnicum illud argumentum; quod vsque ad passionem Domini penitus ignorarunt & Petrus & omnes Apostoli, quis inter ipsos esset cæteris maior: sicut apparet ex illa contentione inter Apostolos orta, quæ commemoratur in Euangelio Lucæ, 22.24. post sacrosanctæ Eucharistiæ institutionem narratam: qua de re plura erunt dicenda ad annum sequentem, disputatione 24.

XV. *Ostenditur quomodo Domini verba hæc progressu temporis aliter exponi ceperint, & ad Romanam potentiam stabiliendam trahi. Primo spiritualem. Anacleti & aliorum Paparum decretales falsæ. Concilium Ro. Zosimus & Bonifacius Papa, item alij: Canon Concilij Niceni falso laudatus à Papa Rom. Leonis Papæ noua & dura dicta de potestate Petri. Potentia temporalis ex ijsdem verbis adstructa. Hildebrandum præcipuum esse auctorem huius doctrinæ: eamq́ merito* Hildebrandinam *posse dici. Eius epistola fundamentalis huius argumẽti. Eiusdẽ dictatus. Sola Eccl. Ro. à Deo fundata. Appendices eius doctrinæ post Hildebrãdum. Infallibilitas Papæ. Papa supra Conciliũ. idẽ* Vicedeus, *&* Omnipotẽtiæ Põtificiæ cõseruator.

IBIDEM.

ET hæc quidem fuit melioribus seculis præstantissimorum Ecclesiæ Catholicæ Doctorũ, super Domini verbis sententia. Verum vbi primæ sementi charitatis, simplicitatis, & φιλαληθείας, hoc est, *studii veritatis*, successerunt astu Satanæ *lappæque*, *tribuliq́, & infœlix lolium*, id est, amor nouitatis, ambitio & dominandi cupiditas; inter alia Scripturæ loca multa, quæ ausu immani versa sunt in parandæ potentiæ instrumenta; etiã hic locus cum primis, atque adeo præ cæteris omnibus, eidem proposito coactus est inseruire. Cui primo in mentem venerit huius subtilitatis, non memini obseruare. In decretali tertia Anacleti Papæ leguntur hæc verba; *Hæc sacrosancta Romana & Apostolica Ecclesia, non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Saluatore nostro primatum obtinuit; & eminentiã potestatis super vniuersas Ecclesias ac totũ Christiani populi gregem assecuta est; sicut ipse beato Petro Apostolo dixit, Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* His verbis monarchia spiritualis Ro. Episcopo vindicatur ex isto Domini dicto, & reliquis promissionibus Petro factis. de Monarchia hodierna, quæ cœlum & terram complectitur, verbum nullum in tota illa decretali. Quam tamen falsam esse, & multis seculis post Papæ Anacleti tempora fictam, certissimum est: nam vt sæpius iam diximus, & cordati viri etiam inter Pontificios ingenue agnoscunt, omnes primorum Paparum decretales adulterinæ sunt, aliquot seculis post mortem illorum sanctissimorum Pontificum ab impostoribus, per summam impudentiam, cõfictæ. Non est hæc noua querela, sed vetus admodum, vt apparet ex Hincmaro Rhemensi, & aliis scriptoribus, præsertim Græcis: qui in disputatione de Papa has decretales semper reiecerunt, & falsi accusarunt. Hoc vero tam erudito seculo portenti simile est, reperiri, qui vel decretales illas epistolas, vel ridiculam illam donationem Constantini, tot eruditorum hominum, etiam

illarum partium, obelis confossam, audeant defendere. Enimuero qui doctrinæ de Monarchia Papali initia & incrementa diligenter, vti par est, in historia Ecclesiæ obseruarunt, non ignorant; Romanorum Pontificũ ambitionem, quæ non obscuris indiciis etiã ante se prodiderat, propagari admodum cœpisse, & velut in apertam lucem erupisse circa finem seculi quarti, & quinti initium. Igitur in Cõcilio Romano, quod celebratũ est circa annum Domini 382. ad confirmandũ Ro. Ecclesiæ primatum, Patres inter cætera argumenta, hæc etiam afferunt: *Sancta Romana Ecclesia, nonnullis Synodicis constitutis cæteris Ecclesiis prælata est: sed & Euangelica voce Domini Saluatoris nostri primatum obtinuit: Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Nondum videlicet hi Patres verborum Christi vim satis capiebant. Adhuc igitur de primatu in rebus spiritualibus contendunt: de rebus temporalibus adhuc illis temporibus altum silentium: monarchiam vero Orbis terrarum, ne per somnium quidem Papæ, vel eorum parasiti, pestis omnium magnarum potestatum, cogitauerant. Adhuc synodica decreta obtendebantur; quæ hodie proferre in eam rem, pars fuerit iniuriæ. Circa annum Domini ccccxx, primo Zosimus, deinde Bonifacius, duo præcoces Hildebranduli, Reges agere incipiunt, & κατακυριεύειν τῶν κλήρων, hoc est, *dominiũ exercere aduersus electos*, in spiritualibus: qui non omittunt hæc Christi verba. Lege epistolam Zosimi ad Aurelium, & cæteros Patres Concilii Carthaginiensis: in ea reperies Domini promissiones has Petro factas; sed velut ἐν παρεμβύσῳ, h. e. *in supplemento*, infertas, & in turba plurium argumentorũ pro Romana potẽtia positas. Adhuc traditio Patrũ & canones & regulæ Ecclesiasticæ cum primis vrgẽtur: vnde nata fabula de canone Niceni Concilii à Bonifacio Papa allato, qui factus nũquã est, nunquã visus, neq; auditus in Ecclesia Dei. Nã ingeniosissimi illi huius caussæ patroni, qui nuper in Conciliis Romæ editis tantum sudarunt, vt hoc mendacium aliquo veritatis colore imbuerent; non suo, sed caussæ quam defendebant vitio, egregie operam luserunt, & laterem lauerunt. Extat rescriptum Imper. Valentiniani, quo secundas agit Leoni I. Ro. Pontifici, magno sane viro, & alias bene merito de Ecclesia; sed tũc auctoritate sua opprimẽti, virum sanctissimum, etiam teste Baronio, vnum è Galliæ nostræ luminibus, Hilarium Arelatensem. In eo rescripto Augustus potentiæ Romanæ circa res Ecclesiasticas, tres rationes affert; meritum Petri, dignitatem ciuitatis, & Synodica decreta. Hæc gerebantur anno Domini cdxlv. Quo tempore Leo Papa scribens ad Episcopos Galliæ, prouinciæ Viennensis, ostendit, mysterium se inuenisse in petra Petro, cuius vix dum satis suboluerat Papis prioribus. Sic enim philosophatur. *Huius muneris sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officiũ pertinere voluit, vt in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocaret: vt ab ipso quasi quodam capite, dona sua, velut in corpus omne diffunderet: vt exortem se mysterii intelligeret esse diuini, qui ausus esset à Petri soliditate discedere. Hũc enim in consortium indiuiduæ vnitatis assumptum, id quod ipse erat, voluit nominari dicendo, Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Mirũ dictum! quod si ab alio esset profectum, manifestæ impietatis damnare, nulla esset religio. Sed perspecta aliis in scriptis factisq; viri tanti ὀρθοδοξία, hoc est, *recta sententia*, & pietas, cogit nos benigna interpretatione durius dictum mollire, & quod Græci dicunt, τὰ λεγόμενα θεραπεύειν, h. e. *incõmoda dictis remedium adhibere*: qua de re proxima disputatione dicetur. In canone 29. Concilii Chalcedonensis, Leone sedente habito, caussa prærogatiuæ Sedis Ro. vnica assignatur, quod esset vrbs dominatrix. Post Leonem vt quisque Pontificum parandæ potentiæ fuit studiosissimus, ita petram Petrum in ore plurimum habuit. Verissime dictum est, cupiditates mortaliũ, vbi semel exorbitare ceperunt, sisti aut circumscribi non posse: οὐδαμοῦ γὰρ τῆς εἰς τὸ σεμ-

ἐπὶ φορᾶς ἴασιν, hoc est, *semper vlterius progrediendo nusquam subsistunt*, inquit Basilius Magnus. Igitur vbi Romanæ potentiæ circa res spirituales ipsum prope iam fastigium in Europa erat impositum; pœnitere Papas suæ fortunæ cepit, nisi de capitibus Imperatorũ, Regum ac Principum omnium tam libere possent statuere, quam poterant de statu & fortunis suorum clericorum pro libitu disponere. Tum primum nouæ interpretationes multorum locorum è Scripturis ceptæ sunt excogitari, vt ex iure diuino competere hoc ius Papis plebi Christianæ persuaderent. Et multi quidem Papæ suas ad id inceptum symbolas contulerunt: sed dictu incredibile est, quantum vnus Hildebrandus qui Gregorius VII. est dictus, ingenij vir maximi, doctrinam illam promouerit. Vt iure liceat *Hildebrandinam* appellare eam doctrinam; quæ etsi primum auctorem Hildebrandum non habuit: sic tamen ab eo primo est exculta, & quod ad theoriam, & quod ad praxin, vt nulla temere scientia ab vno homine maiora acceperit incrementa, quam hæc accepit ab Hildebrando. Testatur hoc ipsum ingenue in vita ipsius Onuphrius Panuinius, male eo nomine acceptus ab iis, qui nuper eum librum in Germania ediderunt. Docet hoc & Thomas, qui in Secunda secundæ, quæstio. XII. artic. secundo, vt probet, Principes propter apostasiam à fide amittere dominium in subditos; adeo vt obedire illis non teneantur; vnius Hildebrandi auctoritatem, in canone *Nos sanctorum p.* rationibus omnibus & auctoritatibus opponit. Docet idem & Bellarminus; qui peruersæ huius doctrinæ auctores curiosa diligentia enumerans, ab Hildebrando est orsus: non quia defuerint ante qui semina illius hæreseos iacerent: sed quia hic plurimum illam confirmauit qua scriptis, qua factis. Itaque & Baronius, vt Paulum V. aduersus Venetos animaret, Hildebrandum præ cæteris elegit, quem illi imitandum proponeret. Quis autem est aut adeo historiæ imperitus, qui nesciat, aut frontis adeo perfrictæ, qui negare ausit, hunc Papam, delicias Baronii & Bellarmini, potentiæ Romanæ adstruendæ ergo, cœlum terræ miscuisse, & iura omnia diuina atque humana susque deque habuisse? Nihil ego Bennonem moror, nihil alios Hildebrandi inimicos, qui de eius rebus scripserunt. Si æquis animis ad cognoscendã historiæ veritatem incumbimus, neque horum illius inimicorum, neque tot laudatorum ex eius factione habere magnam rationem debemus; quos hodie tanto studio, tam inani opera, è tenebris eruunt assertores dogmatis Hildebrandini. Nam & hos & illos, studiis partium corruptos, à veritate, quæ erat in medio posita, sæpe recessisse, nullum est dubium. Consideretur illorum temporum historia, & facta huius Pontificis: alieno testimonio opus non erit, vt mores illius, mentem, scopum, & consilia cognoscamus. Ipsa quinetiam scripta, totum illius animum luculente nobis hodieque patefaciunt. Extat illius epistola ad Hermanum Episcopum Metensem, in qua auctor rogatu illius Episcopi rationes accurate persequitur, quibus nititur hæc doctrina. Legant illam, qui in Scripturis & scriptis vetustiorum Patrum mediocriter fuerint versati; intelligent nullo negotio, *quid distent æra lupinis.* nam præter paralogismos, sophismata, ignorãtiam priorum temporum, & seculi illius cæcitatem, nihil in ea epistola quod mirentur inuenient. Extant præterea inter eius epistolas, quid cuntur DICTATVS PAPAE; sunt autem sententiæ XXVI. (quasi totidem στοιχεῖα & elementa doctrinæ Hildebrandinæ,) dignæ Baronii iudicio, quæ in omnibus angiportis proponantur, V. D. P. L. P. vt ego autem existimo, non sine numine ad hæc nostra tempora seruatæ, quod de illius Papæ meritis dubitari non posset. Habetur ibi inter cætera; *Quod solus Rom. Pontifex iure dicatur vniuersalis. Quod solus Papa possit vti imperialibus insigniis. Quod solius Papa pedes omnes Principes deosculentur. Quod vnicum nomen est in mundo,*

mundo, videlicet Papa. Imitatur Paulum, qui dixit de Christo, Philip. II. 9. *donauit ei nomen super omne nomen.* Audite cœli & terra, item, *Quod illi liceat Imperatores deponere.* Omnium vero prima sententia est hæc: *Quod Romana Ecclesia à solo Domino sit fundata.* quæ mirifica verba, si cui videantur esse obscuriora, dabo illi interpretem, qui ista initia clarius enuntiet. In anno Domini MCXXVI. describit Baronius orationem Gregorii Cardinalis, ad monachos Cassinenses missi, in qua sic ipse refractarios fraterculos compellat. *Quanam autem Ecclesia vel monasterium, à Romana Ecclesia non disponatur arbitrio, cuius* IMPERIO *cœlum ipsum aperitur, & clauditur? Omnes quippe Ecclesiæ, à Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, vel quibuscunque fidelibus condita sunt: Romanam vero Sedem solus fundauit Filius Dei, & super Petri Apostoli erexit fidem; cui etiam terreni simul & cœlestis* IMPERII *iura commisit: & illud Verbum quod condidit cœlum & terram, Romanam fundauit Ecclesiam.* En verborum Domini fidelem interpretem. Sed & Hildebrandus ipse, in ea quā dixi epistola, caussas explicans, cur Henricum Imper. excommunicasset, subditosq; eius à sacramento fidelitatis absoluisset; ab iisdem Domini verbis, *Tu es Petrus*, &c. ceu firmissimo argumento, ducit exordium. Tantum secula profecerant. Nam Basilius, Gregorii, Hieronymus, Chrysostomus, Augustinus, præ istorum sapientia pueros videri necesse est. Cui enim illorum venit vnquā in mentem, vt verba Domini ad Petrum sic interpretarentur? Necdum tamen penitus consummata fuit Hildebrandina sapientia: cui postea velut necessarium corollarium est adiectum de Papæ infallibilitate, & similia huic alia. Ac mirum est, quum per aliquot iam secula, tot homines ea disciplina habuerit occupatos, partim in praxi, partim in theoria; adhuc tamen, noua subinde capere illam incrementa. Nam verbi gratia; Papam esse supra Concilium; patrum & auorum nostrorum memoria, pauci dicere & asserere audebant. Quinimo ausus est Pius II. libro primo de gestis Basil. Concil. acerrime hanc thesin tueri, ESSE FIDEI CATHOLICAE, CREDERE CONCILIVM ESSE SVPRA PAPAM. At iam quintum Euangelium nescio vnde est allatum (non sane de cœlo:) quod in contrariam partem eam quæstionem docuit decidere. Itaq; Bellarminus, De Cōciliis lib. II. ca. 16. absolute definit, Papā esse supra Concilium; & venuste ait *hoc esse quasi de fide.* Igitur tota passim Europa sub imperio Pontificis, in auctoritatē rei iudicatæ dogma illud transiit. VICARII CHRISTI titulus nostra memoria videtur cepisse sordere, & parum dignus haberi Papali Maiestate. VICEDEVS igitur audit iam Papa Paulus V. cui etiam primo, opinor, mortalium, delatus & probatus est titulus, vt dicatur OMNIPOTENTIAE PONTIFICIAE CONSERVATOR. Ventura secula quid noui sint excogitatura exaggerādo illi fastigio, Θεῦ ἐν γούνασι κεῖται, hoc est, *Dei in genibus est situm*, id est, *ex Dei prouidentia pendet*: nos mortales homunciones ignoramus. Tot nouorum commentorum caussa vnica est, cupiditas adstruendæ terrenæ Monarchiæ, non Petro quidem; cuius sanctissimi Apostoli nomen, dicis tantum caussa, per ludibrium obtenditur; sed vero Pontifici Romano; cui vni per tot ambages, tot periculosissimos errores paratur illa sponsa.

O curua in terras anima, cœlestium inanes.

XV. *Ad quintum caput* Θησαύρου *Baroniana. Soluuntur obiectiones factæ è Patribus: prius generali responsione; dicere illos Petrum esse Ecclesiæ fundamentum: at nihil de Rom. Papa Monarchia, multo posterius nata cogitasse: deinde ad singulorum testimonia. Cypriani* amplitudo. *Tertulliani sententia, Origenis, Hilarij, Hieronymi, Ambrosij, Augustini, &c. Domini verbis contentam promissionem, non proprie pertinere ad Ecclesiam Roma-*

Romanam, sed ad omnes, puta Constantinopolitanam, & ad singulos etiam fideles. de Leone I. bono fine illum auxisse in maius Rom. Sedis dignitatem; neq; tamen hodiernam Monarchiam vel obtinuisse, vel illi inhiasse. dura quadam illius dicta expenduntur. Patrum scripta non semper ad viuum resecanda. Expenduntur verba Legatorum Celestini in Ephesino Concilio. Legatus Apostolicæ Sedis. *Petrus* ἔξαρχος *&* caput Apostolorum: columna fidei. *Admonitio super epilogo Baronij.*

ANNI XXXIII. Num. XXI.

COgnita mente Patrum, facile est quod iam restat negotium. Nam illa tot testimonia, quæ paratu tanto è Patribus 15. profert Baronius, hoc vnum probant; Christum super Petro Ecclesiam suam fundasse. Id vero apud omnes sanos in confesso est. Verum hæc locutio figurata quum sit, & omnino interpretationis indigeat; sola est interpretationum diuersitas, quæ errorem parit, quæque in controuersiam vocatur. Quibus antiqua Theologia placet, ij Patrum primitiuę Ecclesiæ communem sententiam probant & tuentur; vt per Petrum intelligatur ministerium Petri, qui primum lapidem ædificii Ecclesiæ inter primos primus posuit: in quo post lapsum pœnitente, insigne misericordiæ exemplum ad salutem Ecclesiæ est editum; qui fidem rectam & professus est & constanter docuit. Hanc fuisse Patrum illorum mentem, qui *Petram* in verbis Domini de Petro exposuerunt, clare probatum est in superioribus; vbi etiam obseruabamus, Patrum acceptiones in speciem diuersas vocis *Petra*, in re ipsa nihil quicquam differre. Hæc vetus Theologia, nouæ doctrinæ assertoribus Baronio, Bellarmino, aliis, placere non potest; qui primatum ordinis, quo fuit olim Petrus contentus, ceu folia farfari, & rem nugatoriam respuunt; omnia potius remittere parati, quam vt de dominatione, imperio, & absoluta Papæ Monarchia, aliquid imminui patiātur. Quare hoc primum Baronio respondemus, inique ipsum facere & absurde, qui tot Patrum testimonia prçstruat ei conclusioni, quā vult inferre. Omnino.n. doctrinam hodiernā de regno Papæ, & potestate illius tam in temporalibus quam in spiritualibus, tueri vult Baronius: de qua potestate priscæ Ecclesiæ Patres vel cogitasse, sine infando & turpissimo mendacio dici non potest. Hoc melius intelligemus, si testimonia singula breuiter excusserimus. Procedat igitur in numerum, qui primus occurrit B. Martyr Cyprianus: cui viro sanctissimo, cum tribuit Baronius *temporis antiquitatem*, *doctrinæ præstantiam*, *martyrij dignitatem*, recte facit; neq; erit aliquis pius, qui secus sentiat. sed quare AMPLITVDINEM eidem attribuit? potentiam enim ciuilem, & aliquam ex eiusmodi potentia manantem maiestatem Latine loquentibus ea vox denotat. Scio in veteri Glossario verti vocem *Amplitudo*, μέγεθος. quod si rectum esset, pari iure *amplitudo* tribui Cypriano posset, ac dicti sunt *Magni* Basilius & Gregorius I. sed enim diuersæ notionis vocabula sunt, *magnitudo* & *amplitudo*. quæ vox auctore Tullio, *potentiæ aut maiestatis, aut aliquarum copiarum magnam abundantiam* significat. E Cypriano igitur qinque testimonia affert Baronius. In primo & quinto dicitur, *Ecclesia super Petrum fundata*; Petrū *pro omnibus Apostolis esse locutum*. quod nihil facere ad hodiernum dogma, toties ante dictum, probatumq; est. In secundo dicit gloriosus Martyr, *Petro oues suas Dominus pascendas tuendasq; commendauit*. respicit vocē Domini apud Iohannem, *Pasce oues meas*, qua ex voce an possit iure sumi argumentum pro Monarchia Papali, quod fit hodie, expendetur ad annum sequentem. In tertio ait Cyprianus, *Super vnum Petrum ædificatam esse Ecclesiā Dei*. Nihil hic noui; nisi fortasse aliquis velit vocem *vnum* vrgere. absurde. Nam sententia fuit Cypr. vni Petro dixisse Dominū,

Tu es Petrus, &c. & claues illi tradidisse: non vt aliquam illi potestatem daret, quam aliis negaret: omnes enim pares honore ac potestate fuisse affirmat idem, illo ipso loco, qué mox affert Baronius: sed vt Ecclesiæ vnitas ostenderetur, quod toties idem Cyprianus, & alii Patres tam expressis verbis inculcant. Quemadmodum autem Apostolos pares inter se fuisse honore & potestate affirmat Cyprianus; ita successores Apostolorum Episcopos tantundem posse eiusdem fuit sententia. Quod igitur in testimonio mox allato è libro de vnitate Ecclesiæ, *vnam Cathedram*, commemorat Cyprianus; id ad Romanam Monarchiam stabiliendam referri nullo pacto potest. Ipse explicat se paullo post: qui vbi dixit *eum qui Cathedram Petri super quam fundata est Ecclesia deserit, in Ecclesia non esse*: addit, sicut vna est Ecclesia, vnum baptisma, vnus Deus; ita omnes Episcopos, qui in Ecclesia præsident, vnum esse: *eosq; vnitatem firmiter tenendo, Episcopatum quoq; ipsum vnum esse, atq; indiuisum probare debere.* deinde adiicit statim, *Episcopatus vnus est, cuius à singulis in solidum pars tenetur.* quo ex loco & similibus aliis, clarum est, *vnam Cathedram* & *vnum Episcopatum* dici à Cypriano, non de Ro. Episcopo; sed de vniuerso corpore Episcoporum per vniuersam Ecclesiam diffuso. Itaque idem Epistola 27. verba Domini ad Matth. *Tu es Petrus*, & quæcunque deinceps sequuntur, sic interpretatur, vt dicat Dominum eo loco Ecclesiæ suæ rationem disposuisse, & ordinasse vt vnus Episcopus in quaque Ecclesia particulari institueretur, *per quos*, ait *omnis actus Ecclesia gubernetur.* Et sæpe idem ex illis Domini verbis probat, vnius Episcopi in vna Ecclesia particulari institutionem, *diuina lege esse fundatam.* In Epistola autem 40. vt schismaticos presbyteros confutaret, qui partẽ Ecclesiæ Carthaginiensis, inanem aliquam prætexentes caussam, à se legitimo Episcopo abducebant, & separatim colligebant, ita disputat: *Deus vnus est, & Christus vnus, & vna Ecclesia, & Cathedra vna super Petrum Domini voce fundata. Aliud altare constitui, aut sacerdotium nouum fieri, præter vnum altare & vnum sacerdotium non potest.* Ex quo loco apparet manifestissime, *vnam Cathedrã* dici non de sola Romana, sed de quauis alia, quæ fidem Petri & vnitatem cum Ecclesia Catholica à Petro fundata, & ab eo deducta, seruaret. Nam Cyprianum non credidisse vnum Rom. Pontif. inter omnes vniuersæ Ecclesiæ Episcopos Monarchiam obtinere, vel eo ipso clarissime & certissime probatur, quod ex illo modo afferebamus; *singulos Episcopos Ecclesia Catholica partem in solidum tenere.* Simile est, quod ait alibi; omnes Epicopos, modo seruent fidem & vnitatem, liberos esse & soli Deo actus sui rationẽ teneri reddere, Epistola 52. *Manente concordia vinculo & perseuerante Catholica Ecclesia indiuiduo sacramento, actum suum disponit & dirigit vnusquisq; Episcopus, rationem propositi sui Domino redditurus.* Epistola 56. *Quod si de collegis aliquis extiterit, qui vrgente certamine, pacem fratribus & sororibus non putat dandam; reddet ille rationem in die iudicij Domino, vel importuna censura, vel inhumana duritia sua.* in quinquagesima quinta, scribens Cyprianus ad Cornelium Rom. Episcopum; *singulis* ait, *pastoribus, portio gregis adscripta, quam regat vnusquisq; & gubernet, rationem sui actus Domino redditurus.* Audebitne aliquis, dicere Cyprianum quando hæc scribebat, vnicum agnouisse vel Dei, vel Christi Vicarium in terris, Monarcham Ecclesię, qui regio more imperaret. Aut si ætate sancti illius Martyris, vnus hic fuisset pietatis Christianæ articulus, vt est hodie, ausus ne esset vir modestissimus, cum Rom. Pontif. ex æquo agere; sicut factũ semper fuisse ab illo, vel ea luculente probant argumenta quæ diatriba 14. è plurimis pauca afferebamus? Certum atq; inuictum eius æquabilitatis & isonomiæ, quæ Cypriani temporibus vigebat inter Romæ Episcopum & cæteros omnes; vel vnica ad Pompeium Epistola exhibet, contra literas Stephani Papæ scripta: vbi etsi non optimam caussam defendit Cyprianus, agendi tamen modum, & libertatem quam vsurpat, disciplinæ Eccle-

Ecclesiastica illorum temporum ferebat. Itaque eo nomine reprehensum olim fuisse Cyprianum, non legimus. Et B. Augustinus, quum tam multa aduersus Cypriani sententiam, & Epistolam illam, qua se tuebantur Donatistæ, disputauerit; fuisse tamen in hac parte peccatum à Cypriano, nusquam dixit. Age, vsurpent eandem hodie libertatem Parisiensis Episcopus, vel Hispalensis, aut Toletanus: dicant Pontificem Rom. *superba, ad rem non pertinentia, sibi ipsi contraria, imperite atq; improuide scripsisse*, quod ait ibi Cyprianus de Stephano; sentient, quod ægre fortasse nunc concedant: cum temporibus mutatá esse Ecclesiæ disciplinam, atq; adeo plane in contrarium vertisse. Sed de pii huius Martyris sententia super hoc articulo, quam aliquid fatemur habere difficultatis, alibi, si voluerit DOMINVS, accurata diligentia disputabimus. Sequitur ὕστερον πρότερον, hoc est *postero-prius*, id est, *ordinis inuersio*, Tertullianus, discipulum magister. Merito autem Baronius spem in hoc teste non magnam po nit: debuit vero prorsus nullam. Locus è libro de præscriptionibus, itemq; alter è De monogamia, id solum volunt, quod toties iam diximus à nobis non negari. Tertius vero è libro De pudicitia, quo consilio huc sit allatus, nescio. Τί γὰρ κοινὸν κυνὶ καὶ βαλανείῳ; h. e. *Quid canis in balneo?* In 21. cap. eius libri, vnde ea verba sunt descripta, Tertull. Apostolicum, id est, Rom. Pont. f. acriter suggillat, vindicantem sibi remittendorum delictorum potestatem. Quum autem Ecclesia semper crediderit, ex verbis Domini ad Petrum cuiuis etiam presbytero legitime ordinato, nedum Episcopo, aut Ro. Papæ, Petri successori, id ius competere: Tertullianus contra disputat, & vni Petro PERSONALITER id fuisse à Domino concessum, conatur probare. Errauit Tertullianus: Errauit & Baronius, qui illius errore caussam suam putauit ad iuuari. Origenis duo testimonia, noui nihil habent: & toties eadem repetere piget. De mente Epiphanii satis ante dictum nobis. In Hilarii verbis oratoriam obseruo paraphrasin verborum Domini nostri; neque aliud quicquam inuenio. Ait Christus: *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam.* Hilarius: *O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesiæ fundamentum.* Christus: *& portæ inferorum non praualebunt aduersus eam.* Hilarii paraphrasis cum pigmentis: *dignaque ædificatione illius Petra, quæ infernas leges & Tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret.* Christus: *Tibi dabo claues regni cælorum.* Hilarius: *ô beatus cæli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur.* Christus: *quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis.* Hilarius: *cuius terrestre iudicium præiudicata auctoritas sit in cælis.* Vides virum sanctum nihil quicquam noui dicere: sed tantum verba Domini alio dicendi genere, & facundia Gallicana exprimere. Quid igitur lucri inde fecit Baronius, quod illa hic descripsit? An ille putauit sententiam Domini plus ponderis habituram, Hilarianis expressam verbis, quam Dominicis? Absit. Proferret potius illa loca, ex quibus potest constare, quid hic Pater intellexerit per Petram Petrum. Nos autem iam ante aliquot prolatis testimoniis docuimus. Hilarium vocem *Petram* in oratione Domini modo exposuisse de Petro, modo de confessione Petri, aut fide: de monarchia autem Petri nunquam. Hieronymi locus ex Epistola ad Damasum, videtur aliquid continere, quod ad Baronii propositum faciat. Sic ille: *Beatitudini, id est, cathedræ Petri communione consocior: super illam Petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra domum hanc agnum comederit profanus est.* Sed ne commemorem quæ scribit idem alibi de æquo iure inter omnes Episcopos, Romanum comparans cum Eugubino; aut quæ scribit de pari potestate omnium Apostolorum; dico *Cathedram Petri* hoc loco esse fidei orthodoxiam, quam olim professus est Petrus, quamque Hieronymi tempore Damasus profitebatur, & docebat. Extra illius fidei formulam qui delirabat, is eadem opera, & à Damaso & ab ipso Christo deficiebat. Sic B. Cyprianus Epistola 40. de schisma-

ticis qui à se defecerant, loquens; *Quisquis alibi collegerit*, inquit, *spargit*. Ex ante dictis, facile omnes intelligunt, quam nihil sit in hac interpretatione longe petitum, aut coactũ. Sed quia Sophistæ ad suas præstigias occultandas illa magni viri Epistola, multum solent abuti, disseremus de illa accuratius, cum bono Deo, ad annum 34. In duobus reliquis eiusdem Hieronymi locis nihil noui. Transeamus igitur ad Ambrosium. Primus ex ea profertur hic locus: *Vos autem quem me esse dicitis? Petrus statim loci non immemor sui, primatum egit; primatum confessionis vtique, non honoris: primatum fidei non ordinis.* Si præcepto Rhetorum parere Baronius voluisset, omnino erat omittendum illi hoc testimonium. Nam quod specimen est prudentiæ vel artis, testem te excitare, qui ab aduersa parte dicat? destruendæ autem Monarchiæ Pontificiæ, nihil istis uerbis fingi potuit expressius. Non honoris, non ordinis primatum Petro relinquit Ambr. Potuit igitur Petrus Petra esse & fundamentum Ecclesiæ, etiam sine illo primatu: multo autem vtique magis, sine illa monarchica dominatione & pompatica, quæ hodie in negotio religionis vtramq; conficit paginam. Sed addit Baronius: *Hæc de Petro Ambrosius, cum nondum caput Ecclesiæ à Domino fuerat constitutus.* Esto: nam & nos credimus cum Patribus, Petro post ascensionem Domini, aliquem esse tributũ à cæteris Apostolis & ordinis & honoris primatum. At non animaduertit Baronius, hac solutione destruere se, quod toties ante posuit, & nos cõfutauimus; Petrum etiam cum sequebatur Christum, fuisse caput condiscipulorum suorum; imo fuisse illorum dominum: qualem eum nobis depingebat in illo suo fictitio Concilio. Præterea quid respondebit Chrysostomo, qui, vt ante ostendimus, Petrum Apostolatu suo fungentem in Actis, negat fecisse aliquid ἀρχονλικῶς, *pro imperio*; omnia de consilio cæterorum Apostolorum, imo confessione ipsorum; sic enim ille docet iis verbis quæ sunt ante descripta. Obsecro, tenuitne hanc disciplinam Hildebrandus, perfecti Papæ idea, vt Baronio placet? Audiamus vnicum illius apophthegma. Sententia siue dictat⁹ 17. illius sic habet. *Quod sententia Papæ à nullo debeat retractari, & ipse omnium* SOLVS *retractare possit.* Sequitur alius Ambrosii locus: *Hic est ergo Petrus, qui respondit præ cæteris Apostolis, imo pro cæteris, & ideo fundamentum dicitur.* Hæc quoque verba prudentius à Baronio essent prætermissa: nam & ipsa illius proposito valide aduersantur. Dicit Ambrosius. Petrum ideo esse dictum fundamentum, quia præ cæteris Apostolis loquebatur. Loqui pro alio, nullam affert loquenti dominationem in illum pro quo verba facit: ministerium hoc est, non imperium: neque vnquam fando est auditum, aliquem qui pro aliis loquebatur, propterea regio more illis imperasse. Tertius locus Ambrosii: *Fides ergo est Ecclesiæ fundamentum, non de carne Petri, sed de fide dictum est, quia portæ Infert non prævalebunt, sed confessio fidei vicit Infernum.* Videtur Baronius sui propositi oblitus: ego enim ab illo expectabam testimonia Patrum, quæ probarent, Petrum, eo quod esset Petra & fundamentum Ecclesiæ, dominationem habuisse in collegas quæ aliquam saltem vmbram hodiernæ monarchiæ referret. Omnino hoc illi erat probandum, vt tueretur quod prius dixit de monarchia Petro istis verbis delata. Ille vero non solum hoc non facit; sed etiam tela aduersariis suggerit, quibus confodiatur. Nã si vt hîc ait Ambrosius, propter fidem quam est confessus, dictus est Petrus Petra & fundamentum Ecclesiæ: de monarchica dominatione Papæ actum esse, quis non videt? res enim distinctæ & diuersissimæ sunt, fide excellere, & monarcham esse: vt probari vtrumque eodem medio, (id autem est Petræ appellatio,) non queat. De quarto Ambrosii loco satis ante tractatum est. Et vero non semel probatum est, ex iis quæ Patres interdum prædicant augusti⁹ de Petro, nullum posse trahi argumentũ dominationis illius: quã tamen nisi probat Baron. quorsum nos hic moratur? Augustinus in

Retractationibus, non id dicit, quod facit illum dicere Baronius, testem eum laudans: nihil enim affirmat de mente B. Ambrosij; sed tantum quo sensu verba illius cantarentur ore multorum. atqui verba Ambrosij non vnam admittere possunt interpretationem. sed nolo in eo immorari: nā quid hoc ad rem? debuerat vero recordatio illius loci B. Augustini Baronium mouere, vt remitteret aliquid de sua contentione in hac disputatione. Quod subiicit, eos etiam patres, qui fidem Petri faciunt Ecclesiæ fundamentum, aliis in locis super ipso Petro Ecclesiam fundare: hoc quidem verissimum est: sed nō explicat Baronius, quo sensu dicant illi patres, Petrum esse Ecclesiæ fundamentum: est enim, docendo fidem, quam est confessus, nō dominationem vsurpando. Cyrillus igitur, Basilius, Gregorius Nazianzenus, & Chrysostomus, quia nihil dicunt, quod Monarchiæ commento faueat, sine responsione cum bona gratia dimittantur: præsertim quum illa ipsa testimonia fere omnia antea sint à nobis tractata, aut ad sequentem annum accurate tractanda. Tantum dicam, quod ait Chrysostomus, *Petrum vniuerso terrarum Orbi à Christo præpositum*, in vno è testimoniis hic allatis: perperam à Baronio ad caussam presentem accommodari: quum tot locis idem Pater affirmet eandem *curam vniuersi Orbis, omnibus Apostolis in commune esse traditam*, vt docebamus in disputatione de nomine Apostolus, & dignitate Apostolatus: quum dicat etiam idem nō raro de Paulo Apostolo, quod dicitur hic de Petro. Vnicum afferam locum, sed illustrem: nam sermone altero in sanctum Paulum, non est veritus Chrysostomus sic scribere: ὁ Μιχαὴλ τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος ἐνεχειρίσθη· Παῦλος δὲ γῆν καὶ θάλατταν καὶ τὴν οἰκουμένην καὶ τὴν ἀοίκητον. *Michaeli quidem gens Iudæorum tradita est: Paulo vero terra & mare, totusque orbis, qua habitabilis, qua non habitabilis.* quid mirum de Paulo? quum de Euangelista Timotheo, eadem verba vsurpet idem pater, quæ de Petro. In quinto contra Iudæos, hæc de Timotheo leguntur: ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ὁ ἅγιος, καὶ τὴν τῆς οἰκουμένης προστασίαν ἐγκεχειρισμένος: *ille iustus, ille sanctus, cui Orbis terrarum cura erat commissa.* Transeamus ad Augustinum: cuius vera sententia super recta interpretatione verborum Domini, cum ex aliis scriptis eius, tum maxime è libris Retractationum potest cognosci. Id opus nō multo ante obitum suum vir sanctus composuit. Augustinus igitur, & toto vitæ cursu cum alia monumenta sua scriberet, & sub extremum vitæ tempus, credidit, *petram* in verbis Domini esse exponendum de ipso Christo, potius quam de Petro: ac licet hanc interpretationem ipse non reiiciat, imo aliquando illa vtatur; alteram tamen præfert, & vt suam tuetur. Quoniam autem neq; schismaticus neq; hæreticus, opinor, fuit Augustinus, dubitari non potest, cum Ecclesiæ Catholicæ doctoribus ipsum & sensisse in re tanti momenti, & locutum esse: aut certe eam sententiam probasse & literis mandasse, quam eius ætatis Ecclesia Catholica non damnabat. Quæro igitur ab hodiernis disputatoribus, qui tanta confidentia Augustinum ignorantiæ accusant, & eius interpretationem reiiciunt; si credidisset illorum temporum Ecclesia Catholica, hisce Domini verbis, Petrum Monarcham Ecclesiæ; imo Orbis terrarum esse constitutum, potuitne B. Augustinus hoc ignorare? aut si non ignorauit, estne verisimile, virum tantum in re tanti momenti, vt quidem hodie existimatur, seorsim à Catholica sensisse? Non iam disputo, quam vera sit Augustini sententia. Hoc dico & affirmo; quod tanti nominis Episcopus ita senserit, ita scripserit, idq; adeo constanter, neque propterea quisquam illum reprehenderit; certissime eo probari, doctrinam hodiernam de Petri monarchia ex illis Christi verbis, Ecclesiæ Catholicæ fuisse adhuc ignotam. Scimus, quum idem pater in quæstione de prædestinatione, & libero arbitrio quædam aduersus Pelagium disputans, à cōmuni tunc Ecclesiæ sententia nonnihil discrepātia, libellis suis inseruisse; non de-

defuisse in nostra Gallia, & in aliis prouinciis, qui se illi opponerent: quique eius scriptis post ipsius mortem publice censoriam notam apponi postularēt. Si hodierna fides de Papæ monarchia tum obtinuit in Ecclesia, cur nemo illi ne Paparum quidem, contradixit? cur permissus est interpretatione sua præcipuum fundamētum eius dominationis funditus euertere? Sed verbis nihil opus. Est enim luce meridiana clarius, post tēpora Augustini inuectam esse in Ecclesiam Dei opinionem de monarchia Petro verbis illis Domini delata. Quod si à principio, & vsque ad Augustini tempora hæc doctrina Ecclesiæ Catholicæ fuit incognita; quo iure postea est introducta? quis nouus Apostolus, quis Angelus eam inuexit? Quanquam si credit[illegible] Paulo, post traditum semel Euangelium, neq; Apostolus aliquis, neq; vllus Angelus de cœlo veniens, si nouam doctrinam afferebat, erat audiendus. Gala. 1.8. Sed Baronius hoc loco in verbis August. è Psalmo contra Donatistas, exultabundus insultat NOVATORIBVS: hoc est iis, qui antiquā fidem in hoc capite retinent, & quantum possunt ex alta obliuione reuocāt in lucem. Enimuero suauiludij sunt, quicunq; audent in hac vtiq; disputatione, Nouatorum meminisse: quum sine impudentia perdita & plus quam Diabolica, negari nequeat, Monarchiam quæ hodie ab istis defenditur, vel Petri, vel Roman. Episcopi, recens esse commentum, primis seculis Ecclesiæ non auditū, ac ne nomine quidem, aut vlla suspicione cognitum. An propter humani ingenij vitium, & eam quam ante vocabamus è Basilio ἀμετρίαν τῆς ἀντιλογίας, immoderatū studium trahendi in contrarium, ad noua aliquando declinent, quos vocat Baronius Nouatores; non est hic quærendi locus: at in quæstione de Omnipotentia Papæ, Nouatores eos appellare, qui illam doctrinā non probant, hominis est qui habeat cor plumbeum, frontem æream. Porro Augustinum in Psalmo, per *Petri sedem* intelligere, doctrinam fidei à principio acceptam, & perpetuo cum in aliis Ecclesiis, tum præcipue Romæ seruatam, certissimum est: & miror quibusdam viris doctissimis ea verba negotium fecisse, quæ sunt planissima. Quemadmodum apud Irenæum & Tertullianū prouocantur hæretici ad Ecclesias ab Apostolis fundatas, vt ex iis discant, quæ tradita fuerit ipsis fides à primis illis Ecclesiarum fundatoribus: Sic Augustinus, eo loco Donatistas reiicit eodem. Sed quoniam, (vt ait Irenæus in eo sermone, libro tertio, capite tertio,) *valde longum erat omnium Ecclesiarum enumerare successiones*; instar omnium in exemplum sumitur Romana, illis temporibus, confessione omnium, sanctissima, integritate fidei florentissima, & propter successionem Petri, ciuitatis maiestatem, & ipsum imperium nobilissima ac notissima. Quare non dicit simpliciter Augustinus, Numerate sacerdotes, siue Episcopos Romæ; sed sic: *Numerate Sacerdotes, vel ab ipsa Petri Sede*. Est magni pōderis illud *vel*: quasi diceret cum Irenæo, quoniam longum est omnium Ecclesiarum enumerare Sacerdotes, siue successiones Episcoporum, vbi doctrina Catholica semper est seruata à principio, & nunc cum maxime seruatur; saltem consulite Romanos Episcopos, à primo illius Sedis auctore Petro. Tertullianus de præscriptionibus, cap. 32. ita accipiendum esse docet: nam ibi ex omnibus Ecclesiis, quæ originē suam ad Apostolos, vel Apostolicos viros referre poterant, duæ in exemplum sumuntur; Smyrnæorum prius, deinde Romanorum: postea additur in commune de omnibus aliis: *proinde vtiq; & cæteræ exhibent, quos ab Apostolis in Episcopatum constitutos, Apostolici seminis traduces habeant*. Addit Augustinus; *Ipsa est petra quam non vincunt superbæ inferorum portæ*, id est, Ecclesia Romana, à Petro in vera fide fundata, petra est inuicta. Quod dictū est Petro propter fidei firmitudinem, id tribui Ecclesiæ Ro. in eadem fide firmiter stāti, mirum non est: quum eadē illa verba etiam aliis Ecclesijs patres aptarint; vt Chrysost. Ecclesiæ Constantinopolitanæ. Ortus erat in noua Roma

ma tumultus ingẽs propter Eutropium, qui in Ecclesiam confugerat, velut in asylum, exigebant potentissimi Eutropij inimici, vt sibi ille redderetur: quod à clero impetrare quum nõ possent, ausi sunt minas illi intentare & vim minari atque arma. sed mansit clerus intrepidus, ope Dei fretus, & vocem illam Domini, ait Chrysostomus, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; & portæ Inferorum aduersus eam nõ præualebunt*; loco habens pignoris adfuturi diuinitus auxilij. Ipsa verba Patris aurei proferam: Καί τοιγε, ὁ πόλεμος ἐνταῦθα ἐρρόδισεν. ἐνταῦθα γὰρ ἐξητεῖτο καταφυγὼν καὶ παρειστάμεθα μὴ δεδοικότες τὸν ἐκείνων θυμόν. Τί δή ποτε; εἴχομεν ἐνέχυρον ἀσφαλὲς τὸ, Σὺ εἶ Πέτρος· καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς, h. e. *Et quidem bellum ibi ortum erat: illic enim exposcebatur, cum* (in templum) *confugisset: verum nos astabamus non metuentes illorum furorem. Quid ergo? Habebamus pignus firmum, nempe hoc, Tu es Petrus*, &c. Chrysostomus igitur promissionem Domini, Petrum alloquentis sermone comprehensam, non minus ad suam, aut quamuis aliam Ecclesiam putauit pertinere, quam ad Romanam. In titulo epistolæ quam scripsit Ignatius ad Philadelphenses, sunt hæc verba de Christo; ὃς κατὰ τὸ ἴδιον βούλημα ἐστήριξεν αὐτοῦ βεβαίως τὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ τῇ πέτρᾳ, οἰκοδομῇ πνεύματος ἀχειροποιήτῳ, *qui pro sua voluntatis arbitrio firme stabiliuit ibi*, (nempe Philadelphiæ) *Ecclesiam super petra, ædificatione Spiritus, non manu facta.* Neque dubitandum est, semper in Ecclesia esse existimatum, promissionem eo loci factam Petro ad quamuis particularium Ecclesiarum spectare; imo etiam ad quemuis fidelium. Quare Chrysostomus initio homiliæ quam habuit post reditum ab exilio priore, hæc verba sibi aptat; & quod periculo fuisset liberatus, caussam hanc affert; τὰ κύματα διαλύεται· ἡ δὲ πέτρα ἕστηκεν ἀκίνητος, hoc est, *fluctus euanescunt: petra vero stat immobilis*: & postea allatis Domini verbis, *portæ Inferi non præualebunt aduersus eam*; ὁ πολεμῶν, inquit, τὴν ἰσχὺν ἑαυτοῦ καταβάλλει· ἡμῶν δὲ λαμπρότερον ἐργάζεται τὸ τρόπαιον. *qui nos oppugnat, vires suas in cassum consumit; nostrum vero triumphum reddit illustriorem.* De ignoratione linguæ Syriacæ, quæ etiam hic B. Augustino obiicitur à Baronio, satis antea responsum. Sed quum lingua Punica, vt apparet ex Plauto & ipso Augustino, ab Hebraica sine vllo dubio manarit; non potuit Augustinus ignorare, quod Baronius aliiq; volunt ipsum ignorasse; nisi vernaculam linguam ignorauit. Nam quod isti obseruant super vocibus *Cepha*, Petrus, & *cepha* petra; id commune fuit omnium idiomatum, quæ ab Hebræa vel Syriaca erant deducta. Punicam vero cum illis omnibus linguis magnam habuisse affinitatem, præter alia argumenta certissima, expresse affirmãt veteres scriptores. Augustinus, Locutionis de Genesi, lib. 1. *Locutio est, quam propterea Hebraam puto, quia & Punicæ linguæ familiarissima est: in qua multa inuenimus Hebræis verbis consonantia.* Contra literas Petiliani libro secundo, cap. 104. *Christum Hebræi dicunt Messiam, quod verbum Punicæ linguæ consonum est, sicut alia Hebræa permulta, & pene omnia.* Hieronymus in Hieremiam, capit. 25. *Tyri & Sidonis Carthago colonia: vnde & Pœni sermone corrupto, quasi Phœni appellantur. quorum lingua Hebrææ linguæ, magna ex parte confinis est.* Priscianus libro quinto; *Lingua Pœnorum, quæ Chaldææ vel Hebrææ similis est & Syræ, non habet neutrum genus.* Postremo addit Baronius de Augustino: *Idem Pater fidissimus assertor primatus Petri: vt cum ait, Quis enim nesciat Apostolorum principem, beatissimum esse Petrum?* Iam diximus, quid sit *Princeps* Latinis; & Petrum dici Augustino *principem Apostolorum* probauimus, quia ordine primus esset inter illos, vt idem Augustinus alibi loquitur. Hac notione si accipit Baronius, cum ipso sentio. Sed aliquot iam secula sunt, ex quo eiusmodi sententia Romæ hæresin sapit, & qui illam præ se ferunt sarmentitij fiunt & semaxii. Itaque latet paralogismus in voce *Princeps*; & Baronius vetus dictum tollit, ἄλλο μὲν

τοῦ

ὗς· ἄλλο δ' Μενεκλῆς, hoc est, *aliud est sus: aliud vero Menecles*, id est, *aliud est nauis, aliud galerus*. Augustinus vero & vniuersa Ecclesia Africana, quam adhuc essent insueti ferre iugum Romanæ seruitutis, declaratum est ea controuersia, quam habuerunt Episcopi Concilij Carthaginensis super canone Concilij Niceni, cum Zosimo & Bonifacio Papis: cuius negotii pars magna fuit ipse beatissimus Augustinus. de quo vt finiam, vellem isti Doctores, qui ad Monarchiam absolutam Orbis terrarum tanta contentione iter Papis muniunt: hæc verba ex eodem Psalmo illi potius suggererēt, & ad animum subinde reuocarent; *Honores vanos qui quærit, non vult cum Christo regnare.* Ventum est ad Leonem Magnum: de quo Pontifice, quam honorifice sentiamus ipsi, iam ostendimus. Non ignoramus, quantus hic fuerit sinceræ fidei defensor, & pro recta fide quātos labores sustinuerit, quam Ecclesiæ Dei vtiles. Neque vero dubium mihi est, tantum illud studium, quod videmus ab eo adhibitum, vt Sedes Romana in maius extolleretur, à bono principio fuisse profectum, & ad finem optimum spectasse. Vastabant illa ætate Ecclesias Orientis Nestoriani, Eutychiani, Dioscorus, & alij perditissimi hæretici: qui magnas quotidie in Asia, Ægypto aliisq; regionibus, strages, vt apri vineam ingressi, debeant: neq; erat qui progressibus eorum sese opponeret, qui quidem bonam caussam multum posset adiuuare, præter Romanum episcopum. Nemo autem peritus rerum Ecclesiæ ignorat, opera Rom. Pontificum per multa secula Deum esse vsum, in conseruanda sarta tecta rectæ fidei doctrina. Hoc intelligens Leo Magnus, & quotidiana experientia edoctus, quantum veræ fidei interesset, vt paratum illi semper esset in Sede Romana præsidium firmissimum; modis omnibus vt ita esset procurauit; quod quidem minus videri mirum debet, quia sic Ecclesiæ Dei expedire, optimus quisque tum credebant: & erat ita reuera illis temporibus. Non est putandum Leonem Monarchiæ inhiasse, qualis postea fuit excogitata. Rerum Ecclesiasticarum finib. eius auctoritas circumscribebatur; regnum, imperium & dominatio temporalis in Ecclesiam nondum irrepserant. Quare Leonem cum Hildebrando comparare, aut aliis multis eorum, qui postea in illa sederunt sede; hoc vero esset, non solum Leoni Papæ, verum etiam Leoni illi terribili tribus Iudæ, Domino inquam nostro Iesu Christo, facere iniuriam. Et tamen excusare omnia Leonis dicta, quæ ad ὕψωσιν, hoc est, *exaltationem*, eius Sedis pertinent, nemo, vt existimo, ab affectu liber, tentauerit. Non loquor de illis verbis Leonis, quæ hic describuntur à Baronio, sed de iis, quæ superiore diatriba sunt allata. Quis veterum patrum ante Leonem dixit, gratias cœlestes, quas in totum Ecclesiæ corpus diffundit Christus, per Petrum, quasi per quoddam caput transmitti? hoc si intellectum ad literam verum est, falso dixerunt credideruntq; Cyprianus, Hieronymus, Ambrosius, & alij viri sanctissimi & Leone vetustiores; hoc fuisse alios Apostolos, quod erat Petrus, pari honore, pari potestate omnes à Christo donatos, & tantum ratione vnitatis Petrum fuisse cæteris prælatum. falso etiam dixerit Chrysostomus, quod ante afferebamus, fideles sic adhærere capiti Ecclesiæ Christo, vt palmes adhæret viti, neque esse quicquam medium. Quod additur à Leone, *Petrum in consortium indiuiduæ vnitatis assumptum*, magnam desiderat æqui lectoris ἀνεξικακίαν, hoc est, *mali patientiam*, id est, *dicti in speciem impij piam interpretationem*; nam si verba spectentur, videtur præclusa omnis sanæ interpretationis via. Quid enim est *assumi in consortium indiuiduæ vnitatis*, nisi transscribi in numerum personarum sacrosanctæ & ὑπερ-ουσίου, hoc est, *omnem substantiam excedentis*, Trinitatis? sed huiusmodi sententiæ, adeo manifeste impiæ & blasphemæ, vel venisse vnquā sancto viro Leoni in mentem, credat per me qui volet; ego nunquam in animum inducam, vt vel de eo suspicer. Qui libellum legerit, Tomum Leonis dictum, & ex historia

ria didicerit, quanto cum plausu, quãta cum gratiarum actione, & laudatione huius Pontificis, totus orbis Christianus id scriptum olim sit amplexus; tantæ impietatis tantũ virum nuquã arcesset. Sed nouum nõ est (iam olim obseruatum B. Athanasio) vt viris piis in scribendi calore quædam excidãt dura & δυσθεράπευτα, h.e. *medicinam haud facile recipientia*, & Basilius Magnus aduersus Eunomium vere scribit, quosdam Patrũ & vocabulis & locutionibus periculosis esse vsos, οὐχὶ πρὸς ζητήσεις ὑποκειμένας ἀποτεινομένους· ἀλλ' ἁπλῶς οὕτως ἐφ' ἑαυτῶν ἐν ἁπλότητι καρδίας διαλεγομένους: *non respicientes ad quæstiones quæ inde oriri poterant, sed simpliciter loquentes inter bene sentientes, in integritate cordis.* Potius igitur quæramus rationem commodam verba Leonis exponendi de coniunctione Petri pastoris Ecclesiæ, cum Christo, nõ quatenus vna est è tribus sacrosanctæ Trinitatis personis; sed quatenus etiã ipse, licet diuerso modo, est Ecclesiæ pastor. Sic quoq; dura locutio, fateor; sed quæ tolerabilior tamen videatur, quam sit illorum importuna ἀκρισία, h.e. *iudicij inopia*, qui hodie dictum Leonis περικεκινδυνευμένον, in alium finem vrgent. Agebatur autẽ quintum iam seculum, cum viuebat Leo, qui sedere incepit anno Domini quadringentesimo quadragesimo: nec multis annis eum præcessit Celestinus, de cuius Legatis facit postea Baronius mentionem. Profert verba sane magnifica, de Petro & de Romano Pontifice, sed quæ eo minus ponderis habere debẽt, quia proferuntur à ministro Papæ, qui erat οἴκοθεν μάρτυς, hoc est, *domesticus testis.* Iniquissimum enim fuerit & iniustissimum, Papam aut Papæ ministros in propria caussa esse iudices. Et sunt quidem ea verba, vt obseruat Baronius, in Synodo dicta; sed non sunt à Synodo dicta; quod erat obseruandum, ille autem non obseruat. Multo autem minus eadem fuerunt à Synodo decreta, aut in Canones relata. Quid tum enim, si illa dicta sunt in Synodo? quum ne vmbra quidem vlla appareat consensus Synodi. Ne sacris quidem voluminibus quæ continentur omnia, Dei oracula sunt: vt orationes multæ, quæ sunt insertæ, virorum interdum non probatissimorum, vt amicorum Iobi; interdum etiam pessimorum, vt Rapsaçis. In Synodo Nicena secunda multa à considentibus Episcopis dicta sunt, quæ si quis, vt à Synodo decreta protulisset; non tulisset Baronius, & illi Concilio fieri iniuriam exclamasset. Expendamus tamen illa ipsa verba, si placet. fallor enim, aut nullam in iis profecto dominationem monarchicam sumus inuenturi. Sic igitur in origine scriptus est locus è Concilio Ephesino, quem affert Baronius, in edit. Germanica, p. 195. Φίλιππος πρεσβύτερος καὶ πρεσβευτὴς τῆς Αποστολικῆς καθέδρας, εἶπεν· οὐδενὶ ἀμφίβολόν ἐστι, μᾶλλον δὲ πᾶσι τοῖς αἰῶσιν ἐγνώσθη, ὡς ὅτι ὁ ἅγιος καὶ μακαριώτατος Πέτρος, ὁ ἔξαρχος, ἡ κεφαλὴ τῶν Αποστόλων, ὁ κίων τῆς πίστεως, ὁ θεμέλιος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος καὶ λυτρωτοῦ τοῦ γένους τοῦ ἀνθρωπίνου, τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας ἐδέξατο· καὶ αὐτῷ δέδοται ἡ ἐξουσία, τοῦ δεσμεύειν, καὶ λύειν τὰς ἁμαρτίας· ὅς τις ἕως τοῦ νῦν καὶ ἀεὶ τοῖς ἑαυτοῦ διαδόχοις καὶ ζῇ καὶ δικάζει, h.e. *Philippus presbyter & legatus Apostolicæ sedis dixit: Nemini dubium est, imo omnibus seculis cognitum, quod sanctus & beatissimus Petrus, princeps & caput Apostolorum, columna fidei, fundamentum Ecclesiæ Catholicæ, à Domino nostro Iesu Christo, Seruatore & Redemptore generis humani claues regni* (cœlorũ) *acceperit: & ipsi data sit potestas ligandi & soluendi peccata: qui ad hũc vsque diem & semper in suis successoribus viuit & iudicat.* Quod vocat Romanam Ecclesiam *Sedem Apostolicam*; iam ostendimus cum de appellatione & munere Apostolorum loqueremur, omnes Ecclesias quæ Apostolorũ doctrinam seruarent, APOSTOLICAS fuisse olim dictas; sed illas præcipue, quæ hoc amplius fundatæ essent ab vno aliquo ex Apostolis. Diximus etiam commune hoc nomen tractu temporis (neque enim ita fuit à principio) in Occidente attributum esse Romanæ, sicut alia plura. Hoc si ad honorẽ veteris Ecclesiæ Rom. refertur, laudo. sin eo ar-

gumento adstruitur Monarchia hodierna; rem censeo ridiculam, & quæ solidiorum argumentorum inopiam arguat. Initio Actorum Concilij Niceni II. celebrati aliquot seculis post istud Ephesinum, recensentur Legati Sedium Patriarcharum, & primo loco nominantur, οἱ ἐπέχοντες τόπον τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας, *tenentes locum Apostolicæ Sedis Adriani Archiepiscopi Romæ*. deinde sequuntur Iohannes & Thomas presbyteri & monachi τοποτηρηταὶ τῶν Ἀποστολικῶν θρόνων τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως, *locum tenentes Apostolicarũ Sedium eius quæ est in Oriente diœceseos*. & ita sæpe in illis Actis. adhuc igitur Sedes Antiochena, & aliæ Orientis tam dicebãtur sedes Apostolicæ, quam Romana. Addit Legatus de Petro; ὁ ἔξαρχος, ἡ κεφαλὴ τῶν Ἀποστόλων, *princeps & caput Apostolorum*. Sine caussa ad hos titulos exclamant quidam viri boni; quasi aliquid tyrannicum saperent, siue illi Petro attribuantur, siue Rom. Pontifici: sed non ita est. Ordinem hæ voces & legitimum primatum denotant; non dominationem monarchicã. Vt dominatio & καταχυριεύσεις pestis est Ecclesiæ; ita ordo & certa distinctio eiusdem est salus. Vocẽ ἔξαρχος ante exposuimus, ac satis superq; probauimus, eum dici ἔξαρχον, non qui dominetur cæteris, sed qui operis eiusdem sociis det principium agendi, vt præsul dat saltandi incẽtiuum vniuerso choro. Photius de Nectario, quem simul Episcopum Constantinopoleos renunciatum ait fuisse, & Concilij Oecumenici secundi præsidem: ἅμα τε τῆς βασιλευούσης ἐπίσκοπος, καὶ τῆς συνόδου ἐχρημάτιζεν ἔξαρχος, h. e. *simul & regnantis* (vrbis) *episcopus, & concilij vocabatur præses*. Neq; vero solus inter Apostolos Petrus audit ἔξαρχος apud patres; sed etiã alij. In acrostichide Damasceni de transformatione, Petrus, Iohannes & Iacobus, vt præcipui in collegio Apostolorum (quod ante dicebatur è Greg. Naz.) nominantur ἡ ἀκρότης τῶν Ἀποστόλων, *summus vertex*, & οἱ πρόκριτοι *præcipui*, & μαθητῶν οἱ ἔξαρχοι, *antesignani discipulorum*, vt vertitur illa vox in editione Hœscheliana. alij *princeps*, vt hic in ea versione quã descripsit Baronius. recte: modo caueat Lector ab homonymia eius vocis, de qua ante admonebamus. CAPVT vero Apostolorum dici Petrum, mirum non est: & Baronius pessime eam vocem accepit, si putauit ad monarchiam dominationẽ illam spectare. CAPITIS appellatione metaphorica aliquando fons & origo vitæ denotatur: quo sensu Christus dicitur *caput corporis Ecclesiæ*, Col. 1. 18. Ephes. 5. 23. & sæpe alibi. hac notione *Caput* vnũ est è nominib. Dei & Christi, quæ proprie sunt incõmunicabilia. ideo in Asceticis Basilij, dicitur Christus, ἡ μία καὶ μόνη ἀληθῶς κεφαλή, *vnicũ & solum reuera Caput*. Sic Col. 2. 10. Saluator nominatur *caput omnis principatus & potestatis*: quia vni Christo proprie conuenit omnis dominatio, omnis potentia, omne imperium: quod ille mortalibus, vt lubet, communicat. Aliquando *caput* idem est ac principium & origo negotij alicuius vel institutionis. Sic Petrus qui post Ascensionem Domini primus Ecclesiæ iecit fundamenta, dicitur aliquando, *Caput Ecclesiæ*, vt apud Hieronymum alicubi. hic *caput* idẽ est atq; ἀρχηγός, *auctor primus*. itaq; ἀρχηγὸς & κεφαλὴ sæpe coniunguntur. vt cum in iisdem Actis Ephesinis dicitur Nestorius, ὁ τῆς καινῆς διαστροφῆς ἀρχηγός, καὶ κεφαλὴ τῶν κακῶν, *nouæ deprauationis primus auctor, & caput malorum*. Sæpe ordinis differentiam in paritate potestatis ea vox denotat, & *caput* idem est ac *primus*. Sic in canone Apostolico 34. instituitur, vt in vnaquaque prouincia vel natione sit vnus inter Episcopos prouinciæ primus, & caput omnium: non qui dominetur, sed qui ordinem seruet in administratione rerum, quæ ad omnes in commune spectant. itaq; eodem canone, & sancitur institutio huius capitis cum fieri aliquid maioris momenti vetatur, ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης, *sine sententia & cognitione Capitis*, siue *primi Episcopi*: & cogitur in ordinem hoc caput, ne honorem vertere possit in dominationem; cũ vetat Canon, ne possit primus Episcopus quicquã facere περιττόν, h. e. *quod esset alienius momenti*, ἄνευ τῆς πάντων γνώμης.

nisi de communi omnium sententia. Photius in illum locum: *Ne primo quidem Episcopo permittit Canon,* τῇ τιμῇ καταχρώμενον, εἰς δυναστείαν ταύτην ἀμείβειν, καὶ αὐθεντεῖν, *vt honore abutens, eum vertat in dominationē, siue principatum, & in cæteros autoritatem vsurpet.* Petrus igitur appellatur hoc loco *caput Apostolorum,* propter primatum ordinis; non propter imperium aut dominationem monarchicā: & *Caput* hac notione, idem est, ac coryphæus, vel ἔξαρχος. Atque hoc sensu & Romanum Pontificem *Caput* reperiri appellatum non negamus. In breui homilia Gregorij Naz. de creatione Episcopi Doarorum, extant hæc verba de Papa, τίμιον ἴσμεν, κεφαλὴν γινώσκομεν, ἅγιον καλοῦμεν, *honore dignū scimus, caput agnoscimus, sanctum appellamus.* An propterea Gregorius Papā coluit, vt dominum suum, Ecclesiæ Monarcham, & ipse se illi subiectum agnouit? Minime gentium: & hoc oratio illa ipsa ostendit, & tota historia creationis Episcopi Doarorum, quæ apud ipsum extat & Basilium Magnum: quem libere conquerentem in ea narratione de Ro. Pontificis fastu iam tum intolerabili, inuerecūde carpit Baronius in illorum temporum historia. Addit Philippus de Petro: *columna fidei,* ex Paulo; qui Galat. 2.9. Iacobum, Cepham, & Iohannem vocat στύλους, *columnas.* Subiicit, *fundamentum Catholicæ Ecclesiæ,* eleganter & vere. significat enim, propter fidei confessionem dici Petrum petram, siue fundamentum Ecclesiæ, nō autem propter Monarchiam, vt placet Baronio. Postremo sequitur; *qui vsq; nunc & semper, per suos successores,* (vel ἐν τοῖς ἑ. δ. *in suis successoribus*) *& viuit & iudicat.* hæc paullo aliter habentur in Latinis quæ descripsit Baronius. Quo autem sensu ita dixerit Philippus, iure dubites. Potest accipi simpliciter dictum ad laudem Petri, cuius spiritus cum Christo viuit in cœlis, doctrina & fides durant in fidelibus successoribus, & durabunt, quamdiu Ecclesia Dei terras colet. Atque eadem Petri doctrina δικάζει, iudicat, decernitque de rebus Ecclesiæ: quia fideles Petri successores, Episcopi Ecclesiæ, de rebus fidei iudicāt ex antiqua fide, quam Petrus & cæteri Apostoli semel tradiderunt. Sed potest intelligi hoc dictum à Legato Papæ, in honorem ipsius Papæ. ostendimus enim antea, cepisse iam illa ætate trahi verba Domini & Petro factas promissiones, ad honorem vnius Sedis Romanæ: verum eam interpretationem primis temporib. fuisse ignoratam, satis antea demonstratum est. Nihil igitur è Concilio Ephesino, quod caussam Monarchiæ Papalis adiuuet, attulit conditor Annalium. Qui ἐπισημείωσιν, hoc est, *obseruationem,* digressionemque hanc suam tandem claudens, & quasi re bene gesta exultās; Ecclesiam super Petro fundatam æternùm mansuram ait; atq; omnes contritum iri, qui in illam petram offenderint. Hoc & nos toto affectu optamus vt fiat, tota credulitate confidimus futurum: sed illos grauiter & periculose putamus errare, qui lapidem de quo hæc dicuntur apud Matthæum 21.44. qui est IESVS CHRISTVS, pertinere putant ad Papam; aut qui Ecclesiam Dei viuentis, cui morte sua Dominus ad cœleste regnū patefecit aditum, Monarchiam esse autumant, in terris imperitantem, & sub obtentu friuolarum distinctionum, vniuersi mundi dominationi inhiantem; Reges & Principes superbe sub pedibus suis calcantem. Eiusmodi terrenum imperium qui animo conceptum fouent, & vano splendore, ac specie fallaci rerum præsentium decepti, sibi plaudunt; rogo illos, obsecro, obtestor per DEVM immortalem, videant, ne quam ipsi putant esse fiduciam in vera petra, exitus tandem probet, vel in hac, vel in altera certe vita, esse friuolā extra verbum Dei iactationem, ac prorsus inanē gloriationem, illi similem, vel illam ipsam; *Sedeo Regina, & vidua non sum; & luctum non videbo.* Apocalypseos 18.7.

XVII. Quo sensu dixerit Dominus Petro, Vade post me Satan. *phrasis Hebraica,* Tu mihi es in Satan. *Patrum sententia de peccato Petri opponitur senten-*

tia Maldonati. Refelluntur qui putant peccasse Petrum per arrogantiam, & eo trahunt verbum φρονεῖν· ἐπιτιμᾶν.

ANNI XXXIII. Nu. XXVI.

NEgat Baronius, quando Christus illa dixit Petro, *Vade post me Satana; scandalum es mihi:* propterea dictum esse Petrum Satanam, quod Diabolico Spiritu ageretur, cum illa Christo diceret, quorum gratia obiurgatur. Sane hæc phrasis ex vsu Hebraici sermonis vnde manauit, videtur exponenda. Porro apud Hebræos ea locutio eiusmodi vim, opinor, nō habet, vt si quem hac voce increparent, hunc vellent intelligi esse quem vocamus Diabolum, Satanam, τὸν ἀντικείμενον, h.e. *aduersarium*, & τὸν πονηρόν, h.e. *malum*. Extat exemplum 2. Samuelis 19. 22. vbi Dauid repudians consilium Iaobi ab Abisai suggestum, de occidendo Semei, vt hic Dominus Petri consilium reiicit, de nō subeunda morte, sic ait: *Quid mihi est vobiscum filij Saruiæ? cur efficimini hodie mihi* לשטן *in Satan?* ex quo apparet instar prouerbij esse, soliti de eo vsurpari, qui malum & perniciosum daret consilium, faciens in eo officium veri Satanæ, id est, aduersarij & inimici. Hoc etsi verum est, ego tamen nō video, qui possit negari, Petrum quando passionem Christi, sic est auersatus, & quantum in ipso fuit, auertere Deum ab eo consilio voluit; ex suggestione Satanæ, (licet ignorantem,) illa & sensisse & dixisse. Omne enim peccatum est à Diabolo: peccatum autē est, quicquid fit sine fide, Roman. 14. 23. Hoc autem Petri consilium adeo ex fide non erat, vt ipsam potius fidem radicitus euelleret. Idcirco apud Chrysostomum Dominus ita Petrum alloquitur; *Ego tibi dico, vt ipse non patiar, consilium id esse Diaboli.* & Ruffinus in benedictione Dan, ait Petrum cum hæc dicebat, *præ amore nimio, per ignorantiam non recte equitasse in fide*: id est, peccasse in fide. & Chrysostomus homilia in illa, *Pater, si possibile est*, ait Dominum obiurgatione sua, vtentem magna καταφορᾷ, *vehementia* (proprie est ictus grauis cæsim ferientis:) Petrum ὑβρίσαι, id *contumeliose accepisse*. Vt mirer valde reperiri Theologos, qui vocent in dubium, an sit hic aliquid à Petro peccatum. Maldonati in hunc locum verba sunt: *Cur tam acriter Christus Petrum reprehendit? Non tam, quod Petri culpa, si qua tamen fuit, quam quod rei de qua agebatur, magnitudo mereatur.* Vult Petrum appellatione Diaboli increpitum esse à Domino, propter culpam vel leuissimam, vel prorsus nullam. quæ est mira Theologia & noua. Nam veteres, qui Petrum excusabant, illi verba hæc: *Satana, scandalum mihi es*, à superioribus distinguebant, & Diabolo non Petro volebant esse dicta, vt Hilarius, & Petrus Chrysologus, sermone 37. Hieronymus duplicem interpretationem affert; quarum prior, ipsa est Hilarij: posteriore non negat peccasse Petrum: sed caussam affert, quia promissiones illi factæ omnes ad futurum tempus referebantur. Sunt qui arrogātia peccatū esse à Petro contendant; idq; eliciunt è verbo φρονεῖν doctissimi interpretes. Quos ego falli non dubito: nam id verbum per se positum, nullam habet superbiæ significationem: simpliciter enim est, cogitare, mente vti, διαλογίζεσθαι. quare vt μέγα φρονεῖν, *sublimes spiritus gerere*, de superbiente dicitur; sic ταπεινὰ φρονεῖν, hoc est, *modeste sentire*, de humili & modesto. Apud optimos auctores leges locutiones sexcentas, in quibus φρονεῖν vsurpatur, vbi suspicio de arrogantia nullum habet locum: vt κακὰ φρονεῖν τινί, *velle nocere*, & φρονεῖν τὰ βέλτιστα τῷ κοινῷ, *optime animatum esse erga Remp.* apud Dionysium Halic. quinetiam apud Apostolum τὰ τῆς σαρκὸς φρονεῖν, hoc est, *ea quæ carnis sunt sapere*, & τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος, hoc est, *sensus carnis mors*, in octauo capite ad Roman. de arrogantia peculiariter non dicuntur, sed de peccato in genere. Si quid igitur in Petri hoc facto affine arrogantiæ notare voluerunt Euangelistæ, non voce φρονεῖν id fecerūt; sed potius verbo ἐπιτιμᾶν, quod Euthymius hic explicat *reprehēdere*; vetus interpres recte,

recte, *cœpit increpare Dominum.* durum sane verbum: quod & Matthæus & Marcus vsurpant de Petro, ad exprimendam vehementiam, qua ille vsus est Dominum alloquens: quæ etsi, vt vere ait Baronius, ab ingenti amore proficiscebatur: à peccato tamen Petrum non præstabat immunem. Peccatum enim est, quicquid cum Dei voluntate & decretis non congruit. Iansenius Episcopus in hunc locum libere & vere: *Vnde simpliciter à se repellentis oratio habenda est, qua non indigne etiam Petrus repulsus fuit: quum reuera Satanam ageret reuocando à iussis Dei.*

XVIII. Defenditur traditio de transformatione facta in monte Thabor: qui Græcis Itabyrius *vel* Atabyrius. *Gemini locus emendatus. altitudo eius montis varie prodita magnis scriptoribus.*

ANNI XXXIII. Num. XXIX.

MOntem in quo facta est Christi transformatio, fuisse montem Thabor, certum est: & sine caussa de eo quidam dubitant; in his Maldonatus. Est enim vetustissima in Ecclesia traditio, mutationem illam in eo monte factam esse: & Euangelistæ Matthæus ac Marcus, quando eum montem vocant ὑψηλὸν, *sublimem*, tacite significant, de monte illo se loqui: nam in eo tractu nullus fuit mons, qui altitudine certare posset cum Thabor: quem Iosephus semper Itabyrium appellat; alii è Græcis Atabyrium, vt Polybius. In Gemini Elementis Astronomiæ, capite, περὶ ἐπισημασιῶν τῶν ἄστρων, hoc est, *de significationibus astrorum*, bis scriptum est Σαζάβυριον, mendose, pro Ἀταβύριον. Scribit Iosephus Belli Iud. lib. 4. cap. 6. hunc montem τὸ ὕψος ἐπὶ τριάκοντα σταδίους ἀνίσχειν, *habere altitudinem stadiorum* 30. quod non congruit cum obseruatione Polybiana, qui in quinta historia, τὴν πρόσβασιν, ait, ἔχει πλεῖον ἢ πεντεκαίδεκα σταδίων, *ascensum habet stadiorum amplius quindecim*, fieri potest, vt de diuersis partibus montis senserint Polybius & Iosephus: non enim vna solum ex parte adiri solent magni montes. Testimonio Gemini cognoscimus hunc montem habere altitudinem κατὰ κάθετον, *ad perpendiculum*, stadiorum fere quatuordecim: vt non sit mirum quod Iosephus ait de triginta stadiis, si accipiatur de viis & flexibus circa montem, per quos ascenditur. Iohan. Damascenus insititatæ altitudinis montē hunc fuisse ostendit, cum sic ait in elegante homilia de transformatione: Νῦν δὲ Θαβὼρ ἀγαλλιᾶται, καὶ γήθεται τὸ θεῖον ὄρος καὶ ἅγιον, τὸ ὑψηλὸν, οὐχ ἧττον τῇ δόξῃ τε καὶ λαμπρότητι, ἢ τῷ ἀερίῳ μετεωρίσματι, hoc est, *Nunc vero Thabor exultat & lætatur diuinus mons & sanctus, & excelsus, non minus gloria & splendore, quam aeria altitudine.*

XIX. Sententia Baronij de didrachmorum pensitatione probata. Doctrinam de immunitate clericorum, (quæ hodie vocatur ridicule Libertas Ecclesiastica*) ex iure diuino, non autem è liberalitatibus Principum, esse nouam, & hominum ingratissimorum. Locus Hieronymi male tractatus Baronio. Papam esse Monarcham, sacerdotes omnes Reges, è Baron. sententia.*

ANNI XXXIII. Num. XXXI.

IN historia de didrachmis à Petro exactis, multa dici poterant, quæ breuitatis caussa prætermittimus. Mihi Baronii sententia nō displicet, qui refert ad pensitationem à Deo institutā, in vsum tabernaculi aut Templi. & hæc multorum virorum doctissimorum est sententia. Itaque quasi precario exiguntur hæc didrachma, non superbe & cum violentia, sicut solent exigi tributa à Principibus seculi imposita. Sed quid est apud Baronium *didrachmate persoluto?* nam hæc formatio neque vllo exemplo nititur. δίδραχμον Græci, & Latini *didrachmum* dicunt. Quod autem

clericorum immunitatem hinc probat auctor, tanquam ex iure diuino manantem; communis est error multorum ab aliquot retro seculis. Nemo dubitat ante leges Constantini & aliorum Principum, ex quorum liberalitate & indulgentia sancita est clericis immunitas, prædia Ecclesiasticorum, iuris communis fuisse. Hoc si contra legem diuinam fuisset, sine dubio vbi primum extitit Imperator Christianus, statim in ipso principio ius illud sublatum esset, tanquam impium. Atqui non statim à Constantino, sed variis temporibus à variis Imperatoribus, iura immunitatis sunt concessa: & qui illa accipiebant, liberalitati concedentium Principum omnia semper tulerunt accepta. est igitur noua Theologia, quæ docet propter illa iura nihil Principibus debere Ecclesiasticos: potuisse enim illos ex iure diuino immunitatem sibi vindicare, vel inuitis Principibus, noua, inquam, hæc Theologia est, & qui illam hodie tuentur, certissimi sunt Nouatores, bipedum ii gratissimi, & beneficiis quę à Principibus acceperunt longe indignissimi. Nos quidem institutum laudamus, vt veris Christi sacerdotibus immunitate consulatur, & aliis etiam modis: sed hanc turpem & fœdam Nouatorum istorum ingratitudinem, alienissimam esse à fide & disciplina priscæ Ecclesiæ contendimus: neque dubitamus, Cyprianum, Ambrosium, Augustinum, & similes Patres, si hodie viuerent, auctores tanti flagitii totis animis fore detestaturos. Iam suo tempore Hieronymus, qui nihil vlla ex parte simile hodiernæ immunitati suis temporibus vidit; clericos propter illam Principum liberalitatem, qua iam tum fruebantur, infelices pronunciabat: intelligebat, credo, vir diuinus, quantum Ecclesia Dei periculum adiret, ne ditata corrumperetur. Baronius mala fide locum illum Hieronymi, dimidia parte truncatum describit, & pium illius affectum dissimulat. Sic autem magnus ille vir: *Dominus noster tributa, quasi Regum filius non debebat: sed qui humilitatem carnis assumpserat, debuit adimplere omnem iustitiam. Nos infelices, qui censemur nomine, & nihil dignum tanta facimus maiestate: nos pro illius honore tributa non reddimus, & quasi filii Regis, à vectigalibus immunes sumus.* Sed de his immunitatibus, quæ hodie libertatis Ecclesiasticæ nomine censentur, alibi, si Deus volet, plura sumus dicturi. Interim notent studiosi, caussam, quæ à Baronio assignatur, cur clerici debeant esse immunes: quia, inquit, Christus *instituit regale sacerdotium*: nam ex sententia huius & omnium aliorum Hildebrandinæ doctrinæ assertorum, Papa est Monarcha absolutus, Rex Regum; imo solus in Orbe Imperator (ait Martha in Epistola Romæ scripta ad Paulũ 5.) solus Rex, sol. Princeps, vicedeus, omnipotẽtia Pontif. præditus: Episcopi autẽ, ac vel infimi ordinis sacerdotes, Reges sunt quouis Rege potiores. & obtenduntur quidem spiritualia, quorum administrationem ad clerum proprie spectare, nemo ignorat: sed ad temporalia extendi potestatem Sacerdotum, quando Baronius & alii Reges illos nominant, sciunt omnes illius doctrinæ periti. Hanc igitur Theologiam nouam esse, & illius assertores iure dici Nouatores, quis negare ausit?

XX. Iosephi & Plinij dissensus in fluuij Sabbatij natura. defenditur Plinius auctoritate Rabbinorum. Iosephi locus emendatione traducitur in eandem sententiam. Origo multarum transpositionum in libris veterum. Iosephus iterum emendatus.

ANNI XXXIII. Num. XXXVII.

Occasione fontis Siloæ, historiam fluuii Sabbatici commemorans hoc loco Baronius, Plinium erroris arguit, qui miraculosam eius naturam contrario modo atq; Iosephus exposuerit. Nam quum dicat Iosephus, hunc fluuium septimo quoq die veluti redíuiuum exoriri; post sex dierum cessationem vel defectum: Plinius contra scribit,

bit, lib. 31. cap. 11. *In Iudaea riuus Sabbatis omnibus siccatur.* Sed Plinium aduersus Iosephum tuentur omnes Rabbini, qui illius siue historiæ siue fabulæ mentionem faciunt. Omnes enim narrant, hunc fluuium currere, id est, magno impetu ferri כל ימי השבוע הוץ בשבת *omnibus diebus septimanæ, præter Sabbatum.* confirmat hoc & ipsa appellatio: nam vt ait Elias Grammaticus, Sabbaticus, vel Sabbation, dictus est, מפני שביתתו בשבת *propter cessationem ipsius in sabbato.* Et sane, quum soleant Rabbini hoc etiam argumento vti, ad euincendum, non solis Iudæis, sed omnibus Gentibus imperatam esse quietem diei Sabbati; non est dubium, vulgo creditum esse ab illis, hunc fluuium, quem putant nonnulli eum esse, qui Eleutherus Straboni dicitur, septima die quiescere. Huic traditioni quum vnus, quod sciam, Iosephus repugnet; diu est cum subiit animum suspicio, paucorum verborum traiectione & nonnullorum omis[redacted]am olim & ante Ruffinũ eius locum esse corruptum; ita, vt arbitror, restituendum. πολὺς γὰρ ὢν ὅτε ῥεῖ, καὶ κατὰ τὴν φορὰν οὐ χολαῖος, ἐξ ἡμερῶν ἀριθμὸν, ἔπειτα δὲ πᾶς ἐκ τῶν πηγῶν ἐπιλείπων, μετὰ τὴν ἑβδόμην ἐνδίδωσι, καὶ ξηρὸν παραδίδωσιν ὁρᾶν τὸν τόπον· εἶθ' ὥσπερ μηδεμιᾶς γενομένης μεταβολῆς, μετὰ τὴν ἑβδόμην ἐκδίδωσι· καὶ ταύτην ἀεὶ τὴν τάξιν ἀκριβῶς τετήρηται διαφυλάττων. *Nam quum sit magnus quando fluit, feraturque impetu non leni, per spatium sex dierum; postea totus ab ipsis fontibus deficit, & die septima cessat, prabetq; alnei locum oculis spectandum, qui est siccus: deinde quasi nulla facta esset mutatio, post diem septimam erumpit; atque hunc ordinem exacte semper ab eo seruari obseruatum est.* Sæpissime alibi monuimus, & certis exemplis probauimus apud Strabonem, Athenæũ & alios veteres auctores, quos vigiliis nostris illustrauimus; solenne esse librariis, vt quando duæ vicinæ periodi in verbum idem aut simile desinunt, sicut hic in ἐνδίδωσι & ἐκδίδωσι, alteram periodum errore sibi familiari omittant: quod videtur huic loco fuisse fraudi. Accidit hoc in omni genere scriptorum innumeris locis: in Iosepho autem non solum hic, sed & alibi sæpe, vt docuerunt me Christianissimi Regis membranæ, de quibus ante dixi. Exempli gratia: Originum libr. 2. c. 2. post hæc verba in pag. 33. προστρέχοντα προσκυνεῖν αὐτῷ, hoc est, *accurrentem, vt adoraret ipsum*: omissa sunt quædam verba, quorum postremum est αὐτῷ. Scribe è libris Regiis: προστρ. προσκυνεῖν αὐτῷ, καθάπερ οἱ δοῦλοι τοὺς δεσπότας. οἱ δὲ συνέντες ἰχὼν αὐτῷ, καὶ μ. hoc est, *accurrentem, vt adoraret ipsum, quemadmodum serui dominos.* atque hæc verba etiam Ruffinus agnoscit.

XXI. Cur Syriacæ legiones imaginem Seiani non habuerunt inter signa. Locus Suetonii. Mos Baronii.

ANNI XXXIII. Num. XLVIII.

Legitur apud Suetonium libro 3. cap. 48. de Tiberio: *Largitus est quædam munera Syriacis Legionibus, quod sola nullam Seiani imaginem inter signa coluissent.* Hoc Baronius refert ad ritus Iudæorum, qui imagines nullas colere fas putabant: atque hoc iterum repetit in anno 68. sed hallucinatur insigniter. nam Legiones Syriacæ, vt plurimum, Syrorum hominum non erant; multo autem minus Iudæorum. deinde res ipsa arguit, propterea id ab illis factum; quia Seiano minus fauebant; cuius vel inuidebant fortunæ, vel fidem erga Imperatorem habebant suspectam. Non fuisse religione impeditos clarum est: quando colebant Legionum signa. Sed Baronius omnia rapit ad suum propositum, etiam ex leuissimis occasionibus.

EXERCITATIO XVI.

I. Numerum annorum vitæ Domini in terris, & Paschatum inter baptismum & passionem ab eo actorum, non esse adeo certum ac putauit Baronius. Fabulæ de castellis Magdalo & Magdalel.

ANNI XXXIV. Num. I.

INitio anni trigesimi quarti pollicetur conditor Annalium, se in explicandis quæ restant de vita Domini nostri ἐν ἀνθρώποις πολιτευομένου, *inter homines versantis*, & passione eiusdem, ***exactam temporum rationem allaturum***. Quod vtinam quam fuit illi facile polliceri, tam fuisset facile rebus ipsis præstare. Sed enim alios humeros, si fateri verum licet, id onus postulabat. Nam de numero annorum, quos in terris egit Christus, item Paschatum, quæ inter baptismum & passionem celebrauit, sine accurata cognitione Kalendarii Hebræorum & doctrinæ Cyclorum Solis & Lunæ, sperare se aliquid certi posse pronuntiare; id vero est falsa spe se lactare, eademque opera sibi & aliis imponere. Quando enim quæstiones istæ, & similes his aliæ, expressis Scripturarum testimoniis decidi non possunt: nihil melius, neq; consultius video, quam doctrinam temporum & epilogismos Cyclorum in subsidium vocare. Hæc secunda nauigatio est, omnium tutissima. Quod igitur tradit Baronius, Regem Messiam anno ætatis suæ trigesimo quarto passum esse: nec nisi quatuor Paschata inter baptismum & passionem interuenisse: vulgo receptam opinionem sequitur, rationibus haut scio quam satis firmis nitentem. Nam qui cyclum Lunæ & veram literam Dominicalem in consilium adhibuerunt, viri longe præstantissimi, & in ea parte eruditionis exercitatissimi, aliter sentiunt; & passionem Domini, non decimo octauo Tiberii anno congruere, sed sequenti 19. contendunt: ac proinde anno ætatis passum esse, non trigesimo-quarto, vt statuit cũ vulgo Baronius; sed tricesimo quinto; qui est annus æræ Dionysianæ trigesimus tertius: nec quatuor duntaxat Paschata inter baptismum Christi & passionem interuenisse; verum quinque: nisi putemus, quæ est nonnullorum virorum eruditorum sententia, cum anno Tiberii 15. Dominus est baptizatus, post Paschæ solemnia id esse factum. Id vero Ecclesiæ traditioni quum repugnet, memoriam baptismi Christi sexta die mensis Ianuarii ab antiquissimis temporibus colenti; cur non admodum probabilis censeri debeat opinio de quinq; Paschatibus Domini, caussam nullam video. Primus, quod sciam, nostra memoria assertor quinti Paschatis extitit Gerardus Mercator, insignis Mathematicus: cuius sententiam viri summi & amplexi sunt, & nouis argumentis, ex Hebraici Kalendarii ratione præcipue, desumptis, confirmarunt. Sed nos huiusmodi quæstiones, quę ad institutum nostrum proprie non pertinent, doctis Chronologis tractandas relinquimus. Vt ad propositum accedamus, recte Baronius verba illa interpretatur, ex vndecimo capite Iohannis, ἐκ τῆς κώμης Μαρίας καὶ Μάρθας, h. e. *à castello Mariæ & Marthæ*, stuporemq; illorum castigat, qui castellum Magdalum ex his verbis finxerunt, cuius hæ essent dominæ, & à quo Magdalena inuenisset nomen. Quæ igitur scribuntur ab eodem supra, in anno 32. numero 23. de castello Magdalel in Galilæa, & Magdalo in Iudæa, friuola & non nauci esse, ipse iam testis est Baronius. Et sane putare Magdalenam à castello aut turri dictam fuisse, quia Hebræis *migdal* est turris; non minus est absurdum, quam existimare, omnes qui Mosis nomine sunt appellati, ab aquis fuisse extractos; qui Abrahami, patres fuisse multorum populorum; qui Isaaci, propter risum matris sic esse dictos. De conuiuio quod Bethaniæ paullo ante Paschæ vltimum fuit Christo exhibitum in domo Lazari, vt mox affirmat Baronius, dictum est anno superiore.

II. De locutione illa, Osanna filio Dauid. *Imperfectæ phrases acclamationum & inscriptionum.* Osanna *idem quod* βάϊα. βάϊα σείειν. θαλλὺς vel κλάδυς ἐπισείειν. εἰρεσιώνη apud Josephum.

ANNI XXXIV. Num. V.

DE voce HOSANNA post tot viros doctissimos, qui de illa egerunt, verbum non

non addere, nisi videre, Baronium veram illius interpretationē ex ignoratione priscę elegātię, & Hebraicę phraseos, repudiare. Auctor est Elias in Thisbi הושענא *Hoschahana*, compendio sermonis dici solitum in acclamationibus, pro הושיעהנא *Hoschinana* Ναὶ σῶσον, *serua obsecro*. Hoc quum verum sit ac certum, negat Baronius ea notione hanc vocem posse isto loco accipi. *vitiosa enim*, inquit, *esset locutio, qua nullum congruentem refert sensum orationis*. Sed Baronium cū ita sentiebat, ratio fugiebat: cui tamen hanc hallucinationem iure condones, quum doctissimus vir Angelus Caninius, (ex quo ille desumpsit, quicquid de hac voce scripsit,) in eodē luto videatur hæsisse. At quis nescit morem esse in omnibus linguis seruatum, vt in eiusmodi acclamationibus, sicut & statuarum inscriptionibus, sententiæ semiplenæ persæpe efferantur, atq; audientibus relinquantur supplenda verba ad sensum perficiendum necessaria? Talis illa acclamatio apud Lampridium in Alexandro Seuero: *Iuueni Imperatori, patri patriæ, Pontifici maximo*. supple, salutem precamur, aut tale quid. & istæ ad Pertinacem: *Gladiatorem in spoliario*, supple, poni volumus. &, *delatores ad Leonem*. &, *delatoribus metum*, &, *victoria populi Romani feliciter: fidei militum feliciter*: nempe euenire optamus, vel speramus: apud Euagrium lib. 2. cap. 17. Λέοντι πολλὰ τὰ ἔτη. *Leoni multos annos*: subaudi, optamus. Omitto sexcenta id genus exempla. Quare etiamsi nulla esset alia ratio, illa exponendi, Ὡσαννὰ, τῷ υἱῷ Δαβὶδ, *Osanna, filio David*; commodissime tamē accipi sic possent, *Serua quæso*, ô Deus: *Filio Dauid*, hoc precamur. Votum namq; hoc esse populi Iudaici, Regi Messiæ læta precantis, petentisque à Deo vt illi benediceret; cum res ipsa arguit, tum à doctis viris prolixe disputatum est; Theodoro Beza primum; deinde à Iesuita Maldonato: qui dissimulato Bezæ nomine, alienam sententiam erudite confirmauit. Verissime autem obseruauit Beza, nec prætermisit Maldonatus, sine caussa insolentem videri tertium casum, *filio Dauid*: quum verbum Hebraicum, vnde est *Hosanna*, ita sæpe construatur; vt in simillimo loco, Psalmo 86. 16. הושיעה לבן אמתך quod possis vertere, ὡσαννὰ τῷ υἱῷ τῆς παιδίσκης σου, hoc est, *Osanna filio ancillæ tuæ*. Græci interpretes, sic: Σῶσον τὸν υἱὸν τῆς παιδίσκης σου, hoc est, *serua filium ancillæ tuæ*. Hæc interpretatio simplicissima est. Sed potest hæc dictio etiam aliter accipi; quoniam, vt verissime obseruauit doctissimus Caninius, in scriptis Rabbinorum ex hac dictione fit nomen τεχνικὸν, h. e. *artificiale*; cuius plurale extat in Ritualibus illorum, cum dicunt הושענות לסוכות *Hosanaoth le sucoth*, id est, formulæ hymnorum vsitatæ in celebrando festo Tabernaculorum, septē dierum: quorum singuli habent sibi proprias Hosannas, quæ dicuntur, *Hosanna primi diei, Hosanna secundi diei*, & ita deinceps. sic autem & hymni illi nominantur, & frondes arborum, puta, palmę, oleæ, aut salicis, quas tenere manibus per illos dies solebant, quia subinde repetitur ea formula, *Hoschiana na*, vel *Ana hoschiana na*, & similes quidam versus intercalares in quibus id verbum inest. Possumus igitur in his, *Osanna filio Dauid*, eam vocem sic interpretari, vt sit idem ac βάϊα, quod nomen in ea historia Iohannes vsurpauit. tum autem, supplendo locutionē imperfectam, *Osanna filio Dauid* interpretabimur; hęc baia, siue termites palmę, oleęve aut salicis, aliasue arboris frondes in honorem filii Dauid; videlicet φέρομεν καὶ πάλλομεν, *gestamus & vibramus*. Erat mos apud veteres, vt quorundam festorum pompas deducentes, oliuæ termites gestarent, qui propterea θαλλοφόροι, hoc est, *oleæ ramos gestantes*, dicebantur. meminit horum etiam Chrysostomus, tertio in Annam sermone: vbi eos coniungit ἀγωνοθέταις & χορηγάρχαις, hoc est, *certaminum præsidibus & chorearum ducibus*, aliquando è plurium arborum frondibus & fructibus concinnabatur quasi fasciculus leuis quem gestabant, vt fuit illa quæ dicebatur Atheniensibus εἰρεσιώνη, & hæc Iudæorū *hoschana*, quam propter eam caussam εἰρεσιώνην appellat Iose-

phus, libro tertio, capite 10. vbi eius conficiendæ è myrto, salice, spadice palmæ, & persea, rationem hanc exponit. Iussit Deus Iudæos, inquit, festum Tabernaculorum per octo dies agitare, in vrbem metropolin conuenientes: ὁλοκαυτοῦν τε καὶ θύειν τῷ Θεῷ τότε χαριστήρια, φέροντας ἐν ταῖς χερσὶν εἰρεσιώνην, μυρσίνης καὶ ἰτέας, σὺν κράδῃ φοίνικος πεποιημένην, τοῦ μήλου τοῦ τῆς περσέας προσόντος, hoc est, *holocausta & sacrificia gratiarum actionis Deo offerre, manibus gerentes iresionen è myrto, salice, & germine herbæ phœnicis confectam, cui addebatur malum perseæ arboris.* Videtur Epiphanius alludere ad concinnationem huius iresionæ Iudaicæ, cum sermone εἰς τὰ βάϊα, id est, die palmarum habito, ait, οἱ μὲν τοὺς κλάδους ἔκοπτον, οἱ δὲ τοὺς θαλλοὺς ἔπλεκον. *alii ramos secabant, alii frondes virentes inter se connectebant.* Porro has frondes in ducenda pompa quatiebant in honorem eius cui pompa ducebatur; quod Græci dicunt, κλάδους ἐπισείειν: Patres in hac historia, βαϊοσείειν vel ἐπισείειν, hoc est, *ramos palmarum quatere seu concutere.* Epiphanius sermone eodem: τὰ βάϊα τῆς νίκης, ὡς νικητῇ τοῦ θανάτου βαστάσωμεν, τοὺς κλάδους τῶν ἐλαιῶν τῷ ἐκ Μαρίας κλάδῳ θεοπρεπῶς ἐπισείοντες, hoc est, *palmarum ramos victoriæ, tanquam victori mortis feramus, ramos oliuarum ramo è Maria nato, vt Deo dignum est, concutientes.* mox: παῖδες βάϊα σείουσιν, hoc est, *pueri ramos palmarum quatiunt.* Alludit ad morem hunc & hanc historiam Chrysostomus homilia in magnam septimanam, ita scribens: οὐκ ἐξ Ἱεροσολύμων μόνον, ἀλλ' ἀπὸ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης μυρίανδροι πανταχόθεν Ἐκκλησίαι ἐξέρχονται ἀπαντῶσαι τῷ Ἰησοῦ, οὐ βάϊα φοινίκων κατέχουσαι, καὶ ἐπισείουσαι, h.e. *Non Hierosolymis modo, sed è toto terrarum orbe quamplurimæ vndique Ecclesiæ egrediuntur in occursum Iesu, non ramos phœnicum tenentes & concutientes.*

III. Locus Cyrilli Ierosolymitani expenditur, ab interprete & Baronio male acceptus.

ANNI XXXIV. Num. VII.

IN Cyrilli Ierosolymitani testimonio de palma, quæ termites siue spadices aut baia turbis præbuit Christum sequentibus, imposuit Baronio Latinus interpres; ex cuius versione ipse collegit, adhuc Cyrilli ætate, post tot Iudææ vastationes, & Romani exercitus castrametationem, in illo ipso loco diuturnam, adhuc extitisse illam arborem in rerum natura. Sed hoc beatus Cyrillus non dicit: qui in decima Catechesi longum texens catalogum omnium testimoniorum, quibus illustrata est gloria Domini, palmæ quidem meminit; verum extare eam, cum ipse illa scriberet, non dicit: & quia non dicit, credere non debemus. dixit enim & notauit expresse in iis rebus, quas scire nos voluit & credere ab ætate Domini ad suam durasse. Sic de ligno Crucis, τὸ ξύλον τὸ ἅγιον τοῦ σταυροῦ μαρτυρεῖ, μέχρι σήμερον παρ' ἡμῖν φαινόμενον: *sanctum Crucis lignum testatur, quod hodieque videtur apud nos.* de saxo quod ori sepulchri fuerat impositum; μαρτυρεῖ καὶ ὁ λίθος, μέχρι σήμερον κείμενος, *testatur & lapis, qui hodieque ibi iacet.* Si quis dicat; cur testem laudat palmā, si illa arbor iam non extabat? Respondeo, non esse propositum Cyrilli eo loco, illa duntaxat commemorare, quæ olim Christo exhibuissent testimonium, & adhuc ipsius ætate extabant: sed simpliciter omnia fere, quæ in Scripturis legerentur in eo genere insignia. Itaque verbum μαρτυρεῖ, hoc est, *testatur*, aut μαρτυροῦσι, h.e. *testantur*, quod in eo sermone plus quam vicies repetitur, etsi præsentis est temporis, fere tamen ibi accipitur Cyrillo in significatione præteriti. pauca enim extabant illorum quæ ibi recitantur, pleraque iam olim esse desierant. Eiusmodi sunt ista; ἄνεμοι προσταττόμενοι καὶ φιμούμενοι, *venti iussi & repressi.* neque enim tunc venti illi extabant: quinque panes in millia quinque diuisi: tenebræ quæ tempore passionis sunt factæ: vmbra Petri, quæ in virtute Christi sanauit ægrotos, & plura alia. Cyrilli verba de palma sunt: ὁ φοῖνιξ ὁ ἐπὶ τῆς φάραγγος μαρτυρεῖ,

ρεῖ, τὰ βαΐα παρασχὼν πᾶσι τοῖς τότε εὐφημοῦσι, *palma huius conuallis testatur, quæ termites præbuit omnibus, qui tunc* Christum *laudabant.* expressimus ancipitem sensum verborum Græcorum: ὁ φοῖνιξ ὁ ἐπὶ τῆς φάραγγος. interpres sic: *Palma quæ est in valle.* quasi dixisset Cyrillus, ὁ ἐπὶ τῆς φάραγγος ὤν, h. e. *quæ est in valle.* hic fons erroris Baroniani: quum verba auctoris sic potius debeant suppleri & exponi, ὁ ἐπὶ τῆς φάραγγος τότε ὤν. *palma quæ tunc erat in conualle.*

IV. Compendium rerum Domini apud Baronium, interdum parum accuratum.

ANNI XXXIV. Num. VIII.

IN eo compendio rerum Domini, quod Annalibus suis Baronius inseruit, nonnulla occurrunt, in quibus vel iudicium ipsius iure desideres, vel diligentiam. Exemplum habes isto loco, vbi res exponuntur, quas gessit Christus in Vrbe, postquam pullo vehens turbis plaudentibus, eam esset ingressus. Omittit enim historiam de eiectis è templo emptoribus & venditoribus. quam tamen partem rerum à Domino gestarum, tanti fecit vir maximus Hieronymus, vt pronuntiare non dubitarit, omnium miraculorum quæ sunt ab eo facta, istud esse longe maximum: non vt quidam existimabant, Lazarum è mortuis excitatum, aut quoddam aliud. Sic ille, Commentariis in Matth. ad cap. 21. *Pleriq; arbitrantur maximum esse signorum, quod Lazarus suscitatus est, quod cæcus ex vtero lumen acceperit, quod ad Iordanem vox audita sit Patris; quod transfiguratus in monte, gloriam ostenderit triumphātis. Mihi inter omnia signa quæ fecit, hoc videtur mirabilius esse; quod vnus homo, & eo tempore contemptibilis, & in tantum vilis, vt postea crucifigeretur, Scribis & Pharisæis contra se sæuientibus, & videntibus lucra sua destrui, potuerit ad vnius flagelli verbera tantam eiicere multitudinem, mensasq; subuertere, & cathedras confringere, & alia facere, quæ infinitus non fecisset exercitus. Igneum enim quiddam ac sidereū radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maiestas lucebat in facie.* Hæc Hieronymus. Baronius fortasse propterea huius rei tantæ mentionem nullam fecit, quia putabat hanc historiam esse eandem cum alia, quæ narratur Iohan. cap. 2. Sed melius sine dubio doctissimi quiq; interpretum. Chrysostomus in hunc locum Matthæi. *Hoc & Iohannes scribit: sed ille quidem in principio Euangelii: at Matthæus ad finem. vnde fit verisimile, bis idem esse factum & diuersis occasionibus: quod apparet ex ipsis temporibus, & ex responsione.* Sed & prior illa historia similis huic, cuius strictim meminit Baronius in anno 31. num. 38. ingens plane fuit miraculum, vt erudite obseruat Dionysius Carthusianus.

V. Exploditur allata traditio ex Isidoro Pelusiota de ficu à Christo maledicta.

ANNI XXXIV. Num. IX.

SEquitur historia arboris fici à Domino maledictæ, & statim exarefactæ: cuius historiæ mysterium acutè declarat Chrysostomus, cum in Matthæum, homilia 68. tum etiam in graui sermone de serpente æneo, editionis Sauilianæ tomo 7. pag. 450. Pelusiotæ vero Isidori locus de eadem arbore, aut prætermittendus erat Baronio, aut non sine excusatione proferendus. Continet enim traditionem futilem, absurdam, & verbo Dei apud Mosem palam repugnantem. Et Isidorus quidem vocat λόγον ἀπόρρητον, sermonem indictum, inauditum, & à senibus nescio quibus traditione ad se delatum: sed miror ipsum, virum grauem & eruditum, non statim repudiasse, vt meram fabulam, μῦθον non λόγον. Quomodo enim ficus ad Ierusalem nata potuit illa esse ficus, quæ Adamo & Euæ folia tegendo pudori præbuit? Genes. 3. 7. Nondum Deus immortalis è loco vbi conditi fuerāt ipsos expulerat. adhuc igitur erant in illo κήπῳ ἡδονῆς, h. e. *pleno voluptatis*, horto Heden, cū foliis sese ficulneis tegebāt. Qua ergo ratione in Iudæā translata illa ficus ex Hedene & Mesopotamiæ regionibus? Nemo. n. dubitat, opinor, quin locus

Paradisi inter Tigrin & Euphratem sit quærendus. Adde quod arbores diuersas confundit hæc traditio: ficum, vnde folia sunt decerpta, & arborem scientiæ boni & mali, quam Isidorus eo loco appellat ξύλον τῆς παραβάσεως, *arborem transgressionis.* Scimus quosdam è veteribus fuisse eius sententiæ: sed quos pars sanior Theologorum solidis rationibus, dudum confutauit. Melius igitur fecisset Baronius, si hallucinationem Isidori tam insignem dissimulasset; neque Annalibus Ecclesiæ id genus fabellas dignas putasset.

VI. Κῆνσος in Euangeliis, pro tributo. Censitores, ἐξισωταὶ peræquatores. *Sententiæ Grammaticorum Græcorum de voce κῆνσος, Suidæ, Hesychij, Moschopuli. καίνω. δραχμὴ pro* denario. *An proprius nummus fuerit olim ad pensionem tributi. νόμισμα κήνσου in Euangelijs. Tributi è censu & capitationis differentia. Baronij hallucinationes.*

ANNI XXXIV. Num. X.

VOx κῆνσος, quæ in Euangelio Matthæi ter legitur, apud Marcum semel, etsi Latina dictio est; non tamen ex vsu communi Latine scribentium vsurpatur. Romanis scriptoribus *census* est descriptio agrorum, & reliquarum fortunarum, in censum deferri solitarum. Sic dixit Cicero, quarta in Verrem, *Siculos ex censu, quotannis tributa conferre.* & auctor Glossarii, *Census*, ἀπογραφὴ οὐσίας, ἀποτίμησις, hoc est, *descriptio substantiæ, census.* Et olim quidem muneris Censorii pars erat, habere & ordinare census: sed postea, Censoribus sublatis, missi sunt per prouincias, quos vocabant Censitores; qui modũ agrorum quem quisque possidebat, metiebantur, & in tabulas censuales referebant: ex quibus tributi pro sua virili cuique præstandi ratio constabat. Glossarium, *Censitor*, ἀπογραφεὺς, λιμητής. Hesychius, Κηνσίτωρ ὁ τὴν γῆν μετρῶν, h.e. *Censitor terram metiens*, hic est qui dicitur ἐξισωτὴς Gregorio Naz. in oratione, de Iuliano censitore. In Cod. Theodos. *peræquatores*, sunt ad verbum ἐξισωταὶ, sic dicti, quod libros censuales emendarent, & onus tributi habita ratione census ex æquo inter ciues diuiderent. Quum autem pensitationis præstandę modus penderet à censu, obtinuit in prouinciis, vt ipsum tributum appellaretur, κῆνσος, *census.* Sane etiam apud Romanos scriptores, *census* interdum, non descriptionem aut æstimationem bonorum significat, sed ipsa bona. vt *homo tenuis census.* & apud Satyricum, *-misera est magni custodia census.* id est, magnæ pecuniæ, vel ingentium opum. Sed in Euangeliis κῆνσος est ipsum tributum, ὁ φόρος. quare pro eo quod Matthæus & Marcus dixerunt, ἔξεστι δοῦναι κῆνσον Καίσαρι, hoc est, *licet dare censum Cæsari*, Lucas habet, ἔξεστι Καίσαρι φόρον δοῦναι, hoc est, *licet Cæsari tributum dare.* At Græci Grammatici quum Romanæ huius vocis proprietatem non intelligerent, more suo ad nugas confugerunt. Suidas genus pecuniæ, quo solueretur annuum tributum sic dictum putauit voce Græca. Κῆνσος, τὸ νόμισμα, ἐτήσιον τέλος, παρὰ τὸ καίνω τὸ κόπτω, hoc est. *Census, numisma, annuum tributum à verbo καίνω, quod est ferio*, vel, *cudo.* quantum hîc ineptiarum? Primo, census nunquam legitur pro aliquo certo pecuniæ genere. nam qui in Euangeliis sic accipiunt, parum firma coniectura nituntur; quum ibi κῆνσος idem significet, vt ostendimus, ac φόρος *tributum.* Et cum dicit Dominus, ἐπιδείξατέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου, *ostendite mihi numisma census*, manifestè discrimẽ ponit inter censum, h.e. tributũ & pecuniam quæ tributi nomine pensitabatur. Deinde absurdissimũ est, à verbo poetico καίνω, deducere nomẽ κῆνσος: quod non scribitur per η vt tũ postularet analogia; sed per η, simplex, aut ẽt per ε, vt apud Theophilũ in Institutionib.; Κένσος, σανὶς, ἤτοι χάρτης, ἐν ᾧ Ῥωμαῖοι ἀπεγράφοντο, h.e. *Census est tabula seu charta, in qua Romani describebantur.* adde quod verbũ καίνω non significat κόπτω, *ferio*, vel, *cudo*, eo sensu, quo dicitur κόπτειν νόμισμα, *nummos cudere*, sed *cædo* & *occido.* Apud eruditissimum grammaticum Hesychium, ita scriptũ est:

est: Κῆνσος, εἶδος νομίσματος, ἐπικεφάλαιον, hoc est, *Census est species nummi, qua capitatim penditur*, vel, νομίσματος ἐπικεφαλαίου, hoc est, *nummi, qui capitatim penditur*, sed ipse scripserat per ι κίνσος, vt liquet ex antecedentibus & sequentibus dictionibus. & alio loco idem distinguit inter κλῶνος herbæ nomen, nescio in qua dialecto, & κίνσος *tributum*. τὸ τέλος, ait, κίνσος, διὰ τοῦ ι, h.e. *tributum* vocatur κίνσος (cēsus) *per iota* scripto vocabulo. sed hæc partim inepta sunt, partim falsa. Moschopulus: κλῶσος νόμισμα δραχμῆς ἰσοστάσιον· δράχμη δὲ ἰσὰ κοκκία ἑκκαίδεκα. *Census est nummus, qui pendit drachmam; drachma autem pendit grana sedecim.* Plutarchus, & alij Græci scriptores solent Romanum denarium exprimere voce δραχμή· ita accipio id nomen in hoc Moschopuli loco. Existimauit hic grammaticus, censum fuisse dictum pecuniæ genus, quo tributum solueretur; & quia mox vbi dixisset Dominus *ostendite mihi numisma census*, ostenditur illi denarius; putauit, nummum qui appellabatur *census*, fuisse denarium Romanum, siue drachmam Græcam. Baronij quoque eadem fuit sententia; cuius verba sunt ad hunc locum. *Moris fuit apud Romanos, vt numismata pro ratione tributi vel census ab Imperatoribus cuderentur; nec vno semper modo eadem permanerent: sed numismata tributorū, à cæteris vsualis pecuniæ nummis in eo differrēt, quod istorum pretium semper idem esset: numismata vero census vel tributi, cum mutaretur tributi qualitas* (diceret potius, *quantitas*,) *eadem ad rationem tributi recens formarentur*. deinde subiicit locum Lampridij, è vita Alexandri Imper. qui tale quid factum esse sub illo Principe significat. Sed quod dicitur de Alexandro Mammææ, ad Tiberij tempora temere non debet referri. Videtur enim Lampridius peculiare aliquod illius optimi Imperatoris institutum notare voluisse. At Baronius Lampridij testimonium sic accepit, vt intelligeret semper hoc fuisse seruatum in Imperio Rom. Sed mirum est, ne vnum quidem historicorum, qui vitas Imperatorum, siue Alexandro priorum, siue posteriorum, literis tradiderunt, quicquam eiusmodi scripsisse. Nam insigniter falsus est idem Baronius anno Domini nongentesimo sexagesimoquarto, cum hanc suam obseruationem ex iis voluit confirmare, quæ de Nicephoro Phoca scribunt vitæ illius auctores, Curopalates, Cedrenus, & alij. Narrant illi, leuioris monetæ genus cudi iussisse eum Imperatorem: ita vt illius temporibus duplex moneta in cōmuni vsu versaretur, grauior & leuior: tributa exegisse in pecunia grauiore: ipsum erogasse minoris pretij monetā, cum stipēdia vel militibus, vel aliis solueret. Hæc historia simile nihil habet obseruationi Baronianæ. Cedreni clara sunt verba: Ἠλάττωσε δὲ καὶ τὸ νόμισμα, τὸ λεγόμενον τεταρτηρὸν ἐπινοήσας· διπλοῦ δὲ τοῦ νομίσματος ἐκ τότε γενομένου· ἡ μὲν εἴσπραξις τῶν βασιλείων φόρων, τὸ βαρύτερον ἀπῄτει· ἐν δὲ ταῖς ἐξόδοις τὸ μικρὸν ἐπορίζετο, hoc est, *Sanciuit etiam vt minor quadam moneta cuderetur, qua dicebatur tetarterum*, q.d. quadrans. *Cum autem illis temporibus duplex moneta esset: in exactione regiorū tributorum grauiorem flagitabat: in expeditionibus vero leuiorem erogabat.* Quod igitur Domino petenti sibi ostendi numisma census, exhibetur denarius; non ita accipiendum, vt factum est à Baronio. Nā quum vario & multiplici genere nummorum Iudæi tum vterentur; propriorum gentis suæ, vicinarum regionum, & Romanorum: nullum est dubium, quin tributum quod Cæsari pendebatur, in pecunia Romana exigeretur, non Iudaica, aut quauis alia. Dominus igitur numisma census appellat; non certum genus numismatis, quo solo tributa soluerentur; sed pecuniam Romanam, quæ sola ab exactoribus eius tributi accipiebatur. Denarius autem Christo ostenditur, velut in exemplum pecuniæ Romanæ: neque id fuit peculiare aliquod monetæ genus ad tributi solutionem cusæ: verum omnes denarij erant pecunia Romana, & tam denarij, quam alij nummi Romani dici poterāt numisma census. Quare errat Baronius & qui illum secutus

cutus est Lucas Brugensis, dum colligunt ex hac Euangelica historia, legitimum tributi modum, quod Romani à subditis suis exigebant, fuisse denarium. Confundunt enim tributum, quod pendebatur pro modo agri quem quisque possideret, & aliorum bonorum; cum capitatione quæ capitibus singulorum subditorum aliquando imponebatur, & genus fuit exactionis vel grauissimæ, vt ex Ammiano Marcellino, & ex aliis scriptoribus satis constat: quo in errore & Syrus interpres videtur versatus.

VII. Repetitiones quædam ante dictorum.

ANNI XXXIV. Num. XIII.

DE Magdalenis satis ante dictum: ostendimus non probatum esse à Baronio, quod voluit probatum. Ibi etiam refutauimus commentum quod hic quoq; repetit, de luxu inaudito, cuius sanctā Magdalenam ream facit, quando pedib. Domini vnguentum affudit. Coniectura autem de vncto capite propter calumniam proditoris Iudæ, parum solida: nam ab Euangelistis caussa est expressa, quam prætexuit Iudas; quare nihil opus aliam comminisci.

VIII. De æstimatione 30. argenteorū, quos accepit Iudas præmium proditionis disputatio aduersus Baronium. In vilitate pretij quo æstimatus est Christus mysterium latere. Rabbinis præter quam in grammatica parum esse tribuendum. Pretium agri figuli. Alia nonnulla.

ANNI XXXIV. Num. XV.

DE æstimatione triginta argenteorum, (Eusebius historiam narrans, stateres nominat, argenteos nempe, quaternarum drachmarum:) quos proditor Iudas accepit à sceleratissimis Sacerdotibus, proditionis præmium: non persuadet Baronius, neque alij qui ab opinione vulgata recedētes, pretium illud sanguinis arbitrantur fuisse, vel librarum argenti triginta, vel aureorum coronatorum trecentorum. Mihi magis probatur quod scribit Hieron. in Matthæum; infelicem Iudam non cogitasse quanti pretij rem venderet; sed Christum, mundi Saluatorem, Dei Filium, ceu vile aliquod mancipium minimo pretio addixisse. Quinetiam ipse pretium nullū certum petit; sed vt fieri amat ab iis qui malas merces cupiunt extrudere, æstimationem operæ suæ permittit Sacerdotibus. *Certam,* inquit Hieronymus, *non postulat summam, vt saltē lucrosa videretur proditio: sed quasi vile tradens mancipium, in potestate ementium posuit, quantum vellent dare.* Hoc, mea quidem sententia, & verissimum est, & mysterio non caret. Non enim temere factum videtur; quod Filius Dei, *qui sese exinaniuit, assumpta serui forma,* Philip. 2. 7. triginta argenteis venderetur, sicut Lege Dei mancipia siclis totidem æstimantur. Exod. 21. 32. & apud Iosephum libro 4. capite 8. Facit hoc quoque non parum ad Domini abiectionem declarandam, quando caput eius tam parui est æstimatum. Sic apud Græcos conuitium in seruos vsitatum fuit, à vilitate pretij, quo erant parati; ἁλωνήτες, hoc est, *sale emptos,* enim vocabant. Sic etiam populus Dei conqueritur in Psalmo 44. (Lat. 43.) 14. venditum se esse à Deo vili pretio, vel potius nullo. *Vendidisti,* ait, *populum tuum sine pretio magno; & non auxisti rem pretiis eorum.* Sic apud Prophetam Amos, 2. 7. Deus immortalis proceribus Iudæorum exprobrat, quod venderent iustum nummo argenteo, pauperem pari calceorum: quam prophetiam de Christo quidam sunt interpretati. Vænijt igitur Dominus noster IESVS CHRISTVS triginta argenteis siclis, hoc est, coronatis Gallicis circiter decem, vel vt aliorum supputatione colligitur, duodecim. Vile sane pretium, non dicam Christi Filij Dauid; aut etiam hominis ingenui; cuius in Iure ciuili Rom. nulla dicitur esse æstimatio: verum mediocris saltem serui, vt scimus ex auctoribus illorum temporum. Baronium, ne huic sententiæ accederet, duo mouerunt: Eliæ Leuitæ aliorumque Rabbinorum testimonium quod affert; & emptio agri ex illa pecunia. Ad prius respon-

respondemus; Rabbinis vbi de lingua Hebraica agitur, & vocis alicuius proprietate, vel aliquo Thalmudico instituto, merito à Christianis tribui non parum: vbi vero à verbis venitur ad res, aut ad historiam, vel rerum antiquarum veteris populi explicationem; nisi falli & decipi volumus, nihil admodum esse illis fidei habendum. Sexcentis hoc argumentis facile probarem, si id nunc agerem. Quod igitur Elias in Thisbi suo scribit, è libris priorum Rabbinorum, vocem כסף *argentum*, vel *argenteus nummus*, quoties absolute ponitur, accipi in Lege pro siclo, in Prophetis pro libra, in Hagiographis pro קנטרין pro centenario, (id enim est *Kanterin* Eliæ,) vel talento; nullo pacto admittimus, & falsum esse multis Iosephi testimoniis scimus posse demonstrari. Non negamus mutationes accidisse in re nummaria, apud Iudæos, vt apud omnes populos: sed quæ vno hoc generali canone comprehendi non possint. Epiphanij locus qui subiicitur, ad res Iudaicas eius ætatis qua viuebat in terris Dominus, non pertinet, vt cuiuis attente legenti facile est intelligere. Nam ait, ἀργυρέων ἢ πολλοὶ τύποι κτ̀ καιρὸς γεγόνασι: *argenteorum nummorum variis temporibus varia formæ extiterunt.* deinde species quasdam subiicit, quæ ad res Iudæorum nihil spectabant; vt δίχρυσον, q.d. *duplex aurum*, quæ vox in totis Bibliis, quod sciam, non extat. Quod attinet ad emptionem agri, quam valde vrget Baronius, negans potuisse ea pecunia vllum agrum emi, nedum istum, qui ab Euangelista dicitur Ager figuli: respondeo, falsum ab eo sumi pro vero. Nā apud Hieremiam ager, vt videtur, non malus, emitur pretio siclorum septemdecim, cap. 32. 9. Agrum autem hunc figuli sine caussa existimat Baronius magni fuisse pretij. Fingit magnos reditus ex argilla ad figlinam. Sed quis hoc dicit? atqui ex iis quæ de illo agro scribunt Hieronymus, & alij, qui terram sanctam descripserint, vilitatem loci λυπρότητα, h. e. *sterilitatem*, facilius colligas, quā vllum εὐφορίας, h. e. *vbertatem telluris*. Modus quoque illius agri non magnus, pedum ad 140. Postremo illud non prætermittam: quod sine vlla dubitatione affirmat Baronius, eos nummos, qui Lutetiæ & Romæ ostenduntur, reuera ex illis esse, qui olim Iudæ traditi: mirari me, vnde illam certitudinem & πληροφορίαν sit consecutus; nam omnes alij, quos legere memini, dubitāter ea de re loquuntur, non vt hic tanquam de re compertissima. Et tamen hic est Baronius, qui lignum è titulo Crucis, quod Romæ seruatur, non dubitabat supra vocare in dubium, & tantum non falsum pronunciare. De Hieremiæ nomine quod videtur irrepsisse pro nomine Zachariæ, non dissentiet à Baronio, qui plura similia exempla habuerit in numerato: quorum nonnulla in disputatione de Quirinio supra notauimus. Miratus sum Villalpandum, suis in Ezechielem lucubrationibus, Baronij sententiam confutare; quum sit multo minus probabile, quod ipse statuit. Fuere sane è veteribus nonnulli, qui extare locum in Hieremia dicerent; sed in aliis exemplaribus, quam quibus Ecclesia vteretur, vt Eucherius Lugdunensis, homilia in versum secundum, cap. 26. Matthæi. Sed absit, vt credamus Ecclesiam Catholicam alia Prophetarum sequi exemplaria, quā quæ ex eodem fonte manent, vnde & illa erant descripta, quibus vsi sunt Apostoli.

IX. *Expenditur interpretatio loci Hieremiæ quam affert Baronius è Ionathane, & R. Camio. De vocibus Hebraicis & Rabbinicis,* cesepb, schekel, manan, maha, mania, pheles, *vnde* φόλλις. *Error Græci interpretis. Mos Scripturarum, numerum per partes efferendi. Ionathan parum accuratus interdum.*

Anni XXXIV. Num. XX.

Mirari non raro subiit, Baronium, qui, vt res arguit, nullam prorsus Hebraicæ literaturæ peritiam habuit; sæpe tamen illas literas attingere, & de rebus sibi incognitis non vereri pronunciare. Scimus non defuisse

fuisse illi Romæ viros earum literarum callentes, quorum opera vteretur, sed non erat viri prudentis, alienas sententias tanquam domi natas referendo, litem suam facere. Quum igitur sciret ille, sententiæ suæ de magna pecunia ad emendum Figuli agrum necessaria, locum Hieremiæ posse opponi, vbi ager emitur pretio septemdecim siclorum; consultis viris Hebraice doctis ea didicit, quæ superiori disputationi subiecit. Ait, erroris argui eos, qui putant verba Hieremiæ siclos dumtaxat 17. denotare; quum designentur à Propheta viginti septem & semis argenti libræ; Chaldæo Paraphrasta, inquit, & Dauide Kimchi (Camium alij malunt dicere,) ita locum interpretantibus. Sane verum est, de horum duorum interpretatione. Sed male de Baronio meriti sunt illi ἀποβολεῖς, qui hoc ei suggesserunt: quod nō eadem opera monuerint, hanc expositionem nullo pacto ferri posse, ac proinde à doctis meritissime explodi. Nam quū notissimum certissimumq; sit, in Scripturis pro eodem poni voces כסף *argentum*, & שקל *siclus*; atque eam ob caussam, cum in diuinis oraculis, tum apud Paraphrastas & Iosephum, sine discrimine persæpe hæc duo nomina vsurpari: quę iusta ratio mouit Paraphrastā Ionathanem, vt pro שקלים illo Hieremiæ loco poneret מנן *minas*? Etenim, si recte hoc loco vox Hebraica sic exponitur, cur alibi idē Ionathan aliter vertit? cur reliqui Paraphrastæ neque vocem *Schekel* neque vocem *ceseph* vocabulo MINA vnquam expresserunt? Opponimus igitur illi horum duorum interpretationi, ante omnia ipsius Scripturæ auctoritatem, quæ nullo modo patitur, vt *schekel* & *mina* pro eiusdem æstimationis pecunia habeantur; docens expresse, schekel, siue siclū partem esse minæ sexagesimam, Ezechielis 45. 12. Opponimus consensum interpretum & Iosephi, vt diximus, qui siclum & nummum argenteum pro eodem nummo vsurpant; quod pauca exempla demonstrabunt. Geneseos 45. ver. 22. dedit Ioseph Beniamino, ait Moses שלש מאות כסף *trecentos argenteos*. Onkelos vertit תלת מאה סלעין רכסף *trecentos siclos argenti*. sic & Ionathan. In versione Græca hoc loco, itemq; alio eiusdē libri, 37. 27. manifesto errore argentum versum est in aurum, & χρυσοῦς, hoc est, *aureus*, positum pro ἀργυροῦς, hoc est, *argenteus*. alibi passim recte ἀργυροῦς. sæpe etiam σίκλος leges pro Hebraico *ceseph* argentum, vt Deuteron. 22. 19. *multabāt illum*, ait Moses מאה כסף *centum argenteis*, h. e. vt recte habet vetus versio, *centum siclis argneti*. Consentiunt Paraphrastæ Onkelos & Ionathan, qui verunt מאה סלעין רבסף *centum siclos argenti*. & Græcus, ζημιώσουν αὐτὸν ἑκατὸν σίκλους, hoc est, *multato illum centum siclis*. quare *ceseph* & *siclus argenti*, vel simpliciter *siclus* idem sunt. In obsessa Samaria, vt narratur 2. Regum (Latinis 4.) 6. 25. caput asini æstimatum est octuaginta *ceseph*, id est, argenteis, vt habet Latinus Interpres, & Iosephus 9. capite secundo, ὀγδοήκοντα ἀργυρῶν νομίσματος, hoc est, *octoginta argenteis moneta*. Septuaginta, ὀγδοήκοντα σίκλων ἀργυρίου, hoc est, *octuaginta siclis argenti*. Ionathan vocem *ceseph* bis in eodem versu positam, prius simpliciter retinet, deinde eius loco ponit *silbin dicsaph* siclos argenti. Opponimus Hieronymum, qui sine vlla dubitatione septemdecim siclos ab Hieremia intellectos scribit: & vocem *stateres* in Latina versione, siclos monet denotare. Error Ionathanis inde ortus, quod putauit Prophetam per septem siclos & decem argenti vel argenteos, diuersæ pecuniæ summas denotare: quum nemo ignoret in literis sacris versatus, consuetudinem Hebræorum, per partes exprimendi numerum aliquem, qui poterat totus semel enunciari. Illustre exemplum apud Ezechielem, cum ait 45. 12. *viginti sicli, & viginti quinque sicli, & quindecim sicli minam facient*. poterat expedire vno verbo, sexaginta sicli, non autem, 20. 25. & 15. Sic Dan. hebdomadas suas diuidit, n 72. 7. 1. Sic igitur & Hieremias, septem siclos & decem argenteos dixit, pro septemdecim siclis, vel argenteis, ex illa consuetudine Hebræorum. quanquam Hieronymus aliam quoque ratio-

tionem affert, propter mysterium latens in numeris septem & decem. R. Dauid Kimchi suæ expositionis rationem nullam affert; apparetq; ipsum, non adhibita iudicij lima secutum esse, vt passim solet, Targum Ionathanis. Atqui Paraphrastæ illi quantum sit in hac parte tribuendũ, iudicium esto doctiorum Ego obseruaui, parũ sibi illum constare, in eiusmodi locis exponendis, vbi rei pecuniariæ fit aliqua mentio. Nam Geneseos trigesimo capite, 28. vbi ait Moses Iosephum fuisse venditum Ismaelitis בעשרים כסף *viginti argenteis*, vt habent Onkeli paraphrasis & Latina versio, legitur in versione Ionathanis, בעשרין מעין דכסף id est, *viginti obolis argenteis*: quod nemo sperasset ab eo, qui apud Hieremiam vertit *mina*. nam quota pars minæ est obolus? in mina sunt 60. sicli, in siclo viginti gerim, siue oboli; obolus autẽ Chaldaice exprimitur voce מעא. Igitur obolus pars est minæ millesima ducẽtesima: ex quo apparet insignis vel securitas, vel hallucinatio huius Paraphrastæ, nisi est ab exscriptore peccatum. Exodi 30. dicit Dominus apud Mosem, עשרים גרא השקל, id est, vt recte Latinus interpres, *Siclus viginti obolos habet.* Onkelos similiter, עסרין מעין סלעא at Ionathan sic; עשרון מנין סלעא vbi pro obolis posuit vocem *manin*, duas confundẽs, vt videtur, voces, quarũ altera minam aut põdus significat, altera obolum: etsi nõ nescio voces מנן & מניא varie accipi in scriptis Rabbinorum. Apud Ezechielem 4. 10. pro שקל quod ibi significat mensuram ponderis, pondo, dixit, פילס pro quo male editum in Venetis Bibliis *philem*. per mem. nam *philes* est pondus, statera. vnde φόλλις, hoc est, *obulus*, pecuniæ genus apud Epiphanium, & Latinis *follis*, sub Imperatoribus medij seculi.

X. *Curiositas Baronij circa dominum domus in qua Dominus vltimum Pascha egit. In manifesta contradictione inter Scripturas & Nicephorum, nullum esse locum dubitationi, in qua hæret Baronius.*

ANNI XXXIV. Num. XXI.

SEquitur historia nobilis de vltimo Paschate à Domino cũ discipulis suis celebrato. Quam tractationem Baronius parum auspicato aggreditur à quæstione de domino illius domus, in qua Pascha suum Iesus Christus agitauit. Hanc vero quæstionem esse inutilem & inanem, quis non videt? aut quis postulet se scire, hodie præsertim post tot secula, quod Spiritus sanctus siluit; Matthæi 26. 18. verba Domini sunt ad suos discipulos, ὑπάγετε πρὸς τὸν δεῖνα; *ite ad illum.* Marcus 14. 14. & Lucas 22. 11. οἰκοδεσπότην *patremfamilias* simpliciter nominant. At non satisfaciunt ista curiositati huius auctoris: qui hoc primum peccat, quod contra prudentissimum Theophylacti præceptum ἃ ἡ γραφὴ ἀπεσιώπησεν, οὐ δεῖ ἐξετάζειν, *ea non oportet inquirere, quæ Scriptura tacuit*; quæstionem ἀπέραντον, hoc est, *inexplicabilem*, frustra mouet: deinde quod in manifestissima antilogia inter Spiritum sanctum & scriptorem fabulosum, Nicephorum Callistum; dubitat vtri potius fidem habeat; nec secundum Euangelistas contra fabularum consarcinatorem pronunciare audet. Atqui contradictio est manifesta. Narrat Euangelista Lucas, Petrum & Iohannem iussos fuisse à Domino, ire in vrbem, & locum parare ad Pascha comedendum in domo cuiusdã, ex certis indiciis, quæ habentur in Euangelio, ipsis agnoscẽdi. Hæc narratio euincit manifestissime, patremfamilias illum, ad quẽ mittit Christus, non esse Iohannem. quomodo enim Iohannes ad Iohannem mitteretur? Nullus hic est dubitãdi locus. Niceph. igitur parum omnino prudenter; *Hæc cœna*, inquit, *paratur in domo, vt aiunt, Iohannis Euangelistæ.* Audiamus nunc Baronium sedentem arbitrum inter amanuenses Spiritus sancti & Nicephorum: *An apud Iohannem, Dominus noster hoc anno celebrauerit Pascha, dubium valde redditur, quod Lucas scribit, ipsum Iohannem cum Petro missum ad perquirendum, vbi Pascha parandum foret.* Iudicent pij lectores, an hoc

Tt sit

sit præstare verbo Dei eam reuerétiam, quæ ipsi debetur. *Nos aliter iuuenes sancti docuere parentes.*

XI. De nomine PASCHA *obseruatio. quam varie & Græci & Latini vocem Hebraicam enunciarint. Chaldaica lingua Philoni, ipsa Hebraica. Toleti in eo hallucinatio. Locus Gregorij Nazianzeni animaduersus. Indicatur scripta lectio apud Iosephum. Curiositas veterum assignandi falsa etyma, quum non ignorarent vera; vt in* Iesus, pascha, Leuites, baptisma.

IBIDEM.

QVandoquidem plura, volente faciente Deo, de Paschate & veteri & nouo; nobis deinceps erunt dicenda; prius de ipso nomine quædam hic obseruabimus, in eorum gratiam, qui etiam in literis sacris eruditionem cum ipsa scientia amant coniungere. Obseruo igitur, nomen Hebraicom פסח, quod pro iis punctis quæ in Hebraicis Bibliis illi appinguntur, sonat *pesah*; diuersis admodum formis cum à Græcis, tum à Latinis esse enunciatum. In Græca veteris Testamenti versione πάσχα pro Hebræa voce scriptum est vbique, libro vnico excepto. Nam in secundo Paralipomenon, vbi ea vox decies septies occurrit, nunquam πάσχα, semper φασὲκ reperitur scriptum. Iure autem suspicetur aliquis, eius libri versionem diuersi auctoris esse, quam sit Pentateuchi interpretatio. Obseruant enim librorum sacrorum interpretes, illud quasi proprium Theodotionis, quod pro פסח dixerit *phasec*. Theodoretus Quæstionibus in Exodum: ὁ Θεοδοτίων φασὲκ (vel potius vt habent libri meliores, φασὲχ) αὐτὴν τὴν Ἑβραίαν τέθεικως φωνὴν, hoc est, *Theodotion ipsam Hebraicam vocem phasec posuit.* Latinus Interpres Bibliorum Hebraicorum constanter, (si vnum aut alterum locum excipias) *Phase* vertit: imitatus proculdubio nonnullos è Græcis interpretibus, qui eo modo vocabulum Hebraicum expresserant. Nam etiam Græcorũ Patrum nonnulli eam vocem vsurpant, qui Pascha Iudaicum appellant φασὴ, vel φασὴ νομικὸν, h. e. *phase legale*: Dominicum vero, πάσχα, vel πάσχα σταυρώσιμον, h. e. *crucifigibile*, i. e. *in cuius vigilia crucifixus est Christus*: cui differentiæ similem in idiomate Æthiopico, sibi obseruatam esse, scribit beatæ & illustris memoriæ vir Iosephus Scaliger. Etiam apud Hieronymum aliquot locis *Phase* est pasche Mosaicum. Apud Philonem in Allegoriis, pag. 53. pro voce Hebraica modo φασὲκ legitur, modo πάσχα. idem vero lib. 3. de vita Mosis, p. 467. ita scribit; ἄγεται τὰ Διαβατήρια, δημοφανὴς ἑορτὴ, τὸ χαλδαϊστὶ λεγόμενον πάσχα, *celebrantur Diabateria*, quasi dicas, *Transitoria festum publicum, quod dicitur Chaldaice Pascha.* Hæc Philonis quum legisset Toletus, scripsit, *Pascha* esse nomen Chaldaicũ, Hebraicũ vero *Phase*: falso & absurde. nam Hebræi פסח *pesah* dicunt, non *phase*. sed non animaduerterat Toletus, Philoni linguam Chaldaicam & Hebraicam esse idem. In libro de Abrahamo ita scribit: χαλδαῖοι τὸν ἄνθρωπον ENΩΣ καλοῦσι, h. e. *Chaldæi hominem* ENOS *vocant.* quis ignorat ENOS pro homine vocem esse Hebraicam? nam Chaldæi & Syri dicunt ENAS; Arabes ANAS. In secundo de vita Mosis, pag. 448. scribit Philo, Biblia versa esse à Septuaginta Senioribus è Chaldaica lingua in Græcam. Atqui puerum in literis sacris esse oportet, qui nesciat versionem Septuaginta Interpretum, ex Hebræo esse desumptam. Et ne coniecturis sit opus, ipse Philo, in libro Περὶ τῶν δέκα λογίων, h. e. *De decem oraculis*, p. 523. quam vocem alibi dixerat esse Chaldaicam, fatetur esse Hebraicam: ἣν Ἑβραῖοι πατρίῳ γλώττῃ πάσχα προσαγορεύουσι, *hoc festum Hebræi patria lingua vocant Pascha.* In paraphrasibus Onkeli & Ionathanis hoc nomen semper scribitur פִּסְחָא *pischa*, & similiter in Ierosolymitana פסחא. Non defuerunt, qui Hebræum פסח scriberent Græce φάσκα, vnde postea ortum esse nomen Pascha affirmat Gregorius

N z.

Naz. Locus Gregorij est insignis; quem propterea huc transcribere non grauabor. In sermone 42. qui inscribitur in sanctum Pascha, de eo nomine hoc episodium magnus ille Pater, in gratiam, vt ait, τῶν φιλομαθῶν καὶ φιλοκάλων inserit. Τὸ πάσχα, inquit, τοῦτο τὸ μέγα τε καὶ σεβάσμιον, Φάσκα τοῖς Ἑβραίοις προσαγορεύεται, κατὰ τὴν ἐκείνων φωνήν· δηλοῖ δὲ ἡ φωνὴ τὴν διάβασιν· ἱστορικῶς μὲν διὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν Χαναναίαν φυγὴν καὶ μετανάστασιν· πνευματικῶς δὲ διὰ τὴν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, καὶ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, πρόοδον καὶ ἀνάβασιν. ὅπερ δὲ πολλαχοῦ τῆς γραφῆς συμβαῖνον εὑρόμεν, ἀπὸ τῶν ἀσαφεστέρων μεταποιηθέντα τινὰ τῶν ὀνομάτων ἐπὶ τὸ σαφέστερον, ἢ τῶν ἀγροικοτέρων ἐπὶ τὸ εὐσχημονέστερον, τοῦτο κἀνταῦθα τεθεωρήκαμεν. τοῦ γὰρ σωτηρίου πάθους ὄνομα τοῦτο εἶναί τινες νομίσαντες, εἶτα ἐξελληνίζοντες τὴν φωνὴν κατὰ τὴν τοῦ Φι πρὸς τὸ Πι, καὶ τοῦ Κ πρὸς τὸ Χι μεταποίησιν, πάσχα τὴν ἡμέραν προσηγόρευσαν· παραλαβοῦσα δὲ ἡ συνήθεια τὴν φωνὴν ἰσχυροτέραν ἐποίησε, προστρεχούσης τῆς τῶν πολλῶν ἀκοῆς, ὡς εὐσεβεστέρῳ ὀνόματι. Hæc Gregorii obseruatio in summa continet hanc sententiam. Pascha esse vocem Hebraicam, dicique in ea lingua *phasca*, & transitum eo nomine significari: historice quidem, propter fugam ex Ægypto & transmigrationem in Chananæam: at secundum spiritualem intelligentiam, propter progressum & ascensum à rebus inferioribus ad superiora, & ad terram promissionis (paradisum, electorum sedem, sic nominat.) Cæterum accidisse in ea voce ait Gregorius, quod in pluribus aliis è sacra Scriptura vsuuenit; vt obscuriores quum essent, fierent dilucidiores, & ex agrestioribus, concinniores. Nam quum existimassent nonnulli nomen *phasca* Dominicam passionem denotare; pro ea affinitate quæ est inter literas φι & πι, item κ & χι, quæ facile inuicem mutantur; PASCHA hanc solemnitatem dixerunt. quod nomen, inquit, semel in vsum receptum, consuetudo postea firmauit; accedẽte vulgi approbatione, quod vocem hanc vt pietati accommodatiorem, lubens admisit. Hanc tanti Patris obseruationem si admittimus; primis temporibus nascentis Ecclesiæ, quod nos vocamus Pascha, dicebatur Phasca: neque alterum nomẽ statim cognitum est, sed primo à paucis inuentum, deinde paullatim vsu Ecclesiarum est confirmatum. At istud si concedimus, videtur ex eo sequi necessario, aliter in Euangeliis initio scriptum fuisse hoc nomen, quam scribitur hodie. Nam quomodo primitiua Ecclesia diuersum nomẽ vsurpasset, ab eo quod in libris sacris extabat, quodq; in synaxibus assidue legi audiebat? Dicet fortasse aliquis, accidisse illam mutationem, ante quam scriberentur Euangelia. Sed hoc menti Gregorij non conuenit: cuius narratio temporis non mediocris significationem habet. Euangelium autem, saltem Matthæi constat scriptum, & ex Hebraico mox versum in Græcum, annis non adeo multis post iactę Ecclesiæ prima fundamenta. Confirmat nonnihil Gregorij sentẽtiam, quod nos apud Iosephum obseruabamus. Nam ex cõparatione antiquissimarũ membranarum, quæ in Bibliotheca seruantur τοῦ θεοσεβοῦς, h.e. *religiosi*, Christianissimi Regis Ludouici XIII. didicimus; vbicunque hodierna scriptura habet πάσχα, primitus fuisse scriptum φάσκα: quæ vox aliquot etiamnum locis reperitur seruata, vt libri quinti initio, pag. 120. libri 17. cap. 11. pag. 534. vt videatur hodierna lectio, ab aliquo librario Christiano esse profecta, qui aliam eius nominis ἐκφορὰν, hoc est, *pronunciationem*, non norat, præter illam, quæ erat in vsu Ecclesiæ. Verũ huic Gregorianæ sententiæ, multa possunt opponi. Nam primo, vix fit probabile, mutatam esse primæuam Noui Testamenti lectionem, tot præsertim locis. Deinde quum extet vox *pascha* apud Septuaginta Interpretes, & Philonem, qui à Christianis profecto non accepit; nõ potest esse verum, quod affirmat Gregorius, Hebraicum vocabulum φασκὰ transformatum esse in πάσχα à nonnullis, qui putarent exprimendæ passioni Domini eam vocem esse commodiorem. Septuaginta enim interpretibus, non tanta

fuit eius mysterij notitia, vt huius veniret illis in mentem. Verius igitur est, Apostolos quum Hebræum *pesah* eo pacto enunciarũt, Septuaginta Interpretum secutos esse exemplum: illos autem sui temporis pronunciationem respexisse: quam durasse Apostolorum temporibus, etiam Syrus paraphrastes arguit, qui scribit פצחא *patscha*, vel vt ipsi pronunciant *pascho*. צ pro ס scripserunt, vt alluderent ad verbum Chaldæis proprium, quod *lætari*, & *hilariter agere* significat. id enim optime conueniebat ei festo, quo Domini resurrectio celebratur, & omnia gaudij signa eduntur. Mos fuit hic veterum, siue curiositas, vt in vocibus peregrinis quarum non ignorarent etymum, satagerent aliquid inuenire, quod earum significationi accommodarent. Sic in dictionibus Hebraicis etyma Græca aut etiam Latina patres comminiscuntur; non quod veram originem ignorent, sicut multi hodie sibi persuadent; sed ex mera illa quam dixi curiositate. Sic nomen IESVS à Græco ἰᾶσθαι *sanare*, deduxerunt, etiam illi quos vera eius origo & significatio non latebat. Cyrillus Ierosolymitanus catechesi 10. Ἰησοῦς ἐστι, κατὰ μὲν Ἑβραίους σωτὴρ, κατὰ δὲ τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν, ἰώμενος, hoc est, *Iesus secundum Hebræos quidem est seruator, secũdum Græcam vero linguam, sanans.* Sic Ambrosius etymum duplex dat nomini Leuites, libro secundo, de Abel & Cain. *In Leuitis figuralis agni præcessit mysterium, verum venturum Leuiten, qui proprij corporis passione, tolleret peccatum mundi. Leuites significatur susceptus pro me, vel ipse mihi leuis.* prius etymum è lingua Hebraica, posterius è Latina. Sic Anastasius Sinaita monachus, homo Græcus, qui non ignorabat vnde vocabulum βάπτισμα deducatur; quod sciret peccatum originale sacro lauacro ablui, scripsit βάπτισμα dici, quasi βάπτωσμα, ἐν ᾧ βάλλεται, ἤγουν πίπτει τὸ πταῖσμα, hoc est, *abiectio lapsus, quippe in quo abiicitur seu cadit peccatum.* Sic igitur & vocem πάσχα à Græco verbo πάσχω deduxerunt, non quod veritatem ignorarent, sed propter illam quam dixi piam curiositatem. Ambrosius libro eodem, capite octauo: *Pascha Domini transitus est à passionibus ad exercitia virtutis. Et ideo Pascha Domini dicitur, quoniam & tunc in typo illo agni veritas Dominica passionis annunciabatur, & nunc eius celebratur gratia.* Sic scribit Iustinus in dialogo cum Tryphone, agnum qui totus assabatur, fuisse symbolum τοῦ πάθους τοῦ σταυροῦ, δι' οὗ πάσχειν ἔμελλεν ὁ Χριστός, hoc est *passionis crucis, in qua Christus erat passurus.* Philo Iudæus, etsi non dicit ille quidem expresse πάσχα deduci à πάσχω, crebra tamen allusione id videtur significare: vt De hærede rerum diuinarum, pag. 345. πάσχα ἐστιν, ὅταν ἡ ψυχὴ τὸ μὲν ἄλογον πάθος ἀπομαθεῖν μελετᾷ, τὴν δ' εὔλογον ἀπάθειαν ἑκουσίως πάσχῃ, hoc est, *pascha est, quando anima irrationalis passionis abiectionem meditatur, rationalem vero paßionem lubens sustinet.*

XII. Quæstio de die, quo Dominus Pascha vltimum egit. Dissensus inter Græcos & Latinos: & in eam rem quædam non protrita obseruantur.

ANNI XXXIV. Num. XXIV.

VEtus & magnis contendentium studiis agitata quæstio est, quam deinceps tractat prolixe Baronius; quo die Iesus Christus vltimum suum pascha celebrarit; & an die eodem cum Domino cæteri Iudæi agnum Paschalem ederint. Quum autem natura sua quæstio hæc philologica aut historica potius sit, quam mere Theologica & δογματική, hoc est, *ad doctrinam pertinens*; ac proinde diuersa opinantium sententias, salua pietate, possit admittere: euenit tamẽ, propter consequentias, quæ ex eius decisione eliciuntur; vt problema philologicũ, natura mutata, euaserit inter Romanos & Græcos quæstio de fide; vel inter ipsos Romanæ Ecclesiæ catholicos diuersa opinantes, quæ proxime accedat ad dogmata de fide. Græci, qui ad confectionem corporis mystici panem

nem adhibent fermentatum; vt sententiæ suæ approbandæ necessitatem aliis imponant, & Romanam Ecclesiam, quæ azymis vtitur, erroris conuincant; Christm diem legitimum anticipasse contendunt. προλαβὼν, inquit Xanthopulus, ὁ Χριστὸς πρὸ μιᾶς ἡμέρας ἐποίησε τὸ πάσχα, h. e. *anticipans Christus die immediate præcedente pascha celebrauit.* Placet igitur Græcis, cæteros Iudæos ex præcepto Legis tunc decima quarta Luna primi mensis Abib siue Nisan Pascha mactasse & edisse; at Iesum Christum, qui erat κύριος τοῦ Νόμου, supra Legem, & Dominus illius, decimatertia Luna cum discipulis suis nouum Pascha edisse: ex quo sequitur, Christum quidem ἔνζυμον siue fermentatum panem & communem adhibuisse: Iudæos vero ex institutione diuina azymum. Cedrenus p. 144. Οὐκ οὖν κατὰ τὴν ιδ ἐπιτέλεσε τὸ πάσχα· ἀλλὰ πρὸ ταύτης τὸ μυστικὸν ἐπέλεσε δεῖπνον· ὅτε καὶ ὁ ἁγιασμὸς τῶν ἀζύμων, καὶ ἡ προετοιμασία ἑορτῆς ἐγίνετο· εὑρίσκεται τοῖς μαθηταῖς μεταδιδοὺς οὐ θύματος οὐδὲ ἀζύμων, ἀλλ᾽ ἄρτου καὶ ποτηρίου, h. e. *Non* 14. *die Pascha celebrauit, sed die illum proxime præcedente mysticam cœnam peregit, cum & sanctificatio azymorum, & præparatio festi fieret: inuenitur discipulis distribuisse non bestias, nec panes infermentatos, sed panem & calicem.* Putant summi viri, hoc velle Cedrenum; Dominum Pascha Mosaicum celebrasse, verum pane fermentato; quia diem anticipauerat, neque ante sequentem ac Lunam 14. azymorum vsus incipiebat. Merito igitur quærunt iidem, quale hoc pascha esset sine azymis: nam tale Pascha inter Iudæos nullum vnquam fuisse celebratum, satis constat. Sed longe alia est profecto mens Cedreni, qui hoc vult potius: Christum eo tempore Iudaicum Pascha omnino prætermisisse; & id solum celebrasse, quod ipse instituit, nouum pro vetere. Hoc declarant manifesto illa verba, μεταδοὺς οὐ θύματος, *nullius victime,* id est, agni Paschalis, *participes suos fecit.* Hanc Græcorum mentem alii scriptores planius explicant. Petrus Alexandrinus Episcopus & martyr, in fragmento egregio, quod nactus sum ab Andrea Darmario Græco mercatore. Ἐν ᾧ καιρῷ ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν κατὰ σάρκα ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, τὸ κατὰ νόμον οὐκ ἔφαγε πάσχα· ἀλλ᾽ ὡς ἔφην αὐτὸς ὡς ἀληθὴς ἀμνὸς ἐτύθη ὑπὲρ ἡμῶν ἐν τῇ τοῦ σκιώδους πάσχα ἑορτῇ, ἐν ἡμέρα παρασκευῆς, τῇ ιδ τοῦ πρώτου μηνὸς τῆς σελήνης. h. e. *Tempore, quo pro nobis passus est secundum carnem Dominus noster & Deus Iesus Christus, pascha legale non comedit: sed, vt dixi, ipse tanquam verus agnus oblatus est pro nobis in vmbratilis seu typici paschatis festo, in die parasceues, 14. die primi mensis Lunaris.* Negat, vt vides, expresse, Dominum nostrum comedisse Pascha Legale, quando ipse veritatem Paschatis Iudaici exhibuit, & pro nobis in locum agni Paschalis mactatus est. Metrodorus de festo Paschatis, in Excerptis Photianis: Λέγει, τῇ ἁγίᾳ πέμπτῃ μὴ τὸ νομικὸν φαγεῖν πάσχα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν· μηδὲ γὰρ εἶναι τότε τὸν καιρὸν, ἀλλὰ τῇ ἐπιούσῃ, h. e. *Dicit sacro die quinto legale pascha non comedisse Dominum nostrum Iesum Christum: neque enim fuisse tunc legitimum tempus, sed sequente.* Negat hic quoque, Christum celebrasse Pascha Iudaicum die quinta septimanæ, quia non erat id tempus legitimum, sed sequens dies. postea addit; Dominum ne sequenti quidem die Pascha Iudaicum egisse. quia non dicatur præparasse agnum, neq; panem azymum, neq; aliud quicquam eorum, quę ad eam solemnitatem requirebantur: sed inquit, ἴδιον μυστικὸν δεῖπνον ἔφαγε, *cœnam suam mysticam comedit,* & discipulis suis panem & calycem diuisit. Anonymus scriptor in iisdem Eclogis, cap. 116 κατὰ μὲν σὺν ἄλλους τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἐνιαυτοὺς ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν ὁ Χριστὸς, τὸ νομικὸν ἐπιτέλει πάσχα· καθ᾽ ὃν δὲ παρεδόθη, οὐκέτι, h. e. *Cæteris sua inter homines conuersationis annis Dominus & Deus noster Christus legale celebrauit pascha: quo vero traditus est, non item.* Quoniam ergo persuasum est Græcis Christum ad Pascha suum ἔνζυμα adhibuisse, non azyma; & ipsi pane fermentato in hoc mysterio vtuntur, & alios suum exemplum necessario sequi debere contendunt. Vrgent Græci inter alia argu-

menta, vocem ἄρτος vsurpatam Euangelistis & Paulo in priore ad Corinth. in sacramenti huius institutione; & quia dicitur ἄρτος à verbo αἴρω quod est attollo, ad suæ sententiæ confirmationem magnum in ea dictione volunt esse momentum. quasi ignorarent, id esse nomen commune quod omnes panum aut placentarum ideas complectitur, vt vel vnus Athenæus luculente probat. Itaque Lucæ 24. ℣. 30. ἄρτος manifestissime est panis azymus; nullus enim tunc panis alius fuit in vsu Iudæis. At quanto prudentius & Christianæ charitati conuenientius Ecclesia Romana, quæ consuetudinem suam vtendi pane azymo, sic tuetur, vt Græcos non damnet morem contrarium seruantes, sicut legitur in Concilio Florentino, & sæpe repetit Gennadius. Innocentius 3. Mysteriorum Missæ lib. 4. cap. 33. *Adhuc multi sacrificant de fermentato, quibus tanquam vere Catholicis Ecclesia Romana communicat.* Barlaam Episcopus Gyracensis, siue Hieracensis, in Epistola ad Græcos: *Quoniam Apostoli eadem nobis tradentes mysteria, non distinxerunt siue fermentatum, siue azymum: sed Orientalis Ecclesia continuo incepit fermentatum: Occidentalis vero azymum, eo quod gerit imaginem puritatis & sinceritatis & veritatis: vtraque ego quidem similiter adoro & colo: Latinos vero in tantum prudentiores æstimo; quod illi quidem minime hostiam de fermentato vituperant; sed similiter venerantur: horum autem multi non timent in sancta blasphemare.* Sed Græcis opinionum suarum immodice amantibus, hoc temperamento & moderatione fieri satis non potuit. Itaq; iure hoc loco illos reprehendit Baronius: præsertim si verum est quod ille ait, *ausos esse quosdã nouantes Græculos affirmare, Matthæum, Marcum, Lucam, in temporis circumstantia lapsos, ab Iohanne esse correctos.* Mira res & vix credenda de hominibus, qui dici se Christianos & haberi postularent. Nec tamen solus Baronius blasphemiæ huius Græcos arcessit: verum iam olim Nicolaus Lyranus & Bonauentura in Lucam, atq; vt recentiores taceã, minime vanus homo Thomas in quarta parte, distinct. 11. quæst. 2. art. 2. Græcos huius impietatis faciunt reos. Gennadius tamen, qui acriter satis hunc popularium suorum errorem singulari libello confutauit, nihil simile ipsis obiicit: vix prætermissurus, credo, si in eius argumenti scriptis Græcorũ sententiam adeo detestandam reperisset. Quicquid huius sit, error Græcorum excusari non potest; qui rem & natura sua & confessione Romanorum ἀδιάφορον, hoc est, *indifferentem*, verterũt in fidei dogma. Tum autem opinio illorum, qui factum à Christo Pascha Iudaicum non negant; sed die non sua neque legitima factum contendunt, quo pacto defendi queat, non video: Nam Christum ἐν ἀνθρώποις πολιτευόμενον, hoc est, *inter homines agentem*, exacte Legem seruasse atq; implesse, in confesso est apud omnes. Atque hæc cum Græcis. Obiter hoc loco Cardinalem Bellarminum erroris sui admonebo. Scribit ille libro quarto, De sacramento Euchar. cap. 7. Iohannem Caluinum, etsi non plane damnarit in scriptis suis azymorum vsum in hoc mysterio; factis tamen damnasse: quia omnes qui illum sequuntur pane vtantur fermentato: sed hoc falsum est. Nam quæ magis est doctrinæ Caluini tenax Ecclesia, quam Geneuensis? at hæc etiamnunc in azymis sacrosanctam Eucharistiam celebrat. Nam quum initio Reformationis alia consuetudo esset introducta, anno 1540. reditum est ad morem antiquum. Vtinam Bellarmino tam facile persuaderi posset, vt ad veram antiquitatem, hoc est, ad Domini nostri exemplum & formulam ab eo exhibitam, pateretur doctrinam exigi, quam secula nouissima introduxerunt; ipse autem defendit vt vetustissimam, quæ est recentissima. Sed hic hodie multorum ludus est, vires ingenii strenue exercere, vt probent Solem meridie non lucere.

XIII. Proponuntur diuersæ sententiæ eorum qui à Græcis dissentientes, Christum & Iudæos eadem die Pascha egisse, partim affirmant, partim negant. Paulus

Ius Burgensis *auctor sententia, & de translatione feriarum apud Iudaeos.* Liueleus Anglus. *Alia.*

ANNI XXXIV. Num. XXV.

TRactat vero Baronius & alteram disputationem aduersus ipsius Romanæ Ecclesiæ Doctores, præstantis eruditionis viros, qui de proposita quæstione secus pronuntiarunt, quam vulgo in eadem Ecclesia credatur. Communiter recepta opinio in Ecclesia Ro. est: Dominum nostrũ Luna 14. celebrasse Pascha eadem die atq; hora, quibus & cæteri omnes Iudæi idem faciebant. Et vero negari non potest, Matthæi, Marci, & Lucæ narrationes id videri significare: sed quum clare & perspicue aliud suadeant Iohannis verba, locis aliquammultis; nefas autem sit, vel suspicari, parum inter se Euangelistas consentire: fuere iam antiquitus, qui cæteros ex Iohanne putarent exponendos. Quod enim modo dicebamus, Græcos existimare Christum, die non sua τὸ πάσχα θῦσαι, hoc est, *pascha mactasse*, recens illorum commentum non est, sed vetusta multorum opinio, vt apparet ex Origenis, B. Chrysostomi, Theophylacti & Euthymii scriptis. Quemadmodum igitur in hodierna controuersia de fide & operib., summa disputationis in eo, nisi fallor, vertitur, vtrum Paulus è Iacobo sit exponendus, an hic potius ex illo: sic in ea quã tractat hoc loco Baro. caput rei in illa quæstione videtur positum; vtrum Iohannes è cæteris tribus Euangelistis exponi debeat, an contra. Et Romanæ quidem Ecclesiæ Doctores, non hodie atq; heri, sed iam ante plura secula, quum opinionem Græcorum de die illegitima, iure merito non probarent; necessaria, vti existimabant, consequentia ducti, pronuntiarunt; & Christum & omnes Iudæos, eadem die 14. sicut Lege Mosis cautum est, agnum Paschalem mactasse & comedisse: atque ita Iohannis dicta omnia ei sententiæ accommodarunt, quam reliquorum Euangelistarum verbis credebant contineri. Verum eiusmodi interpretationes, quales mox in Baronio videbimus, sane violentas, quum verbis Iohannis parum viderentur conuenire; non defuerunt, omnibus, credo, seculis, qui aliam à communi sententiam, magis probarent. Non teram tempus commemorandis multorum opinionibus, quæ vel nullos habuerunt sectatores, vel paucos. Pauli vero de sancta Maria, Carthaginiensis primo, deinde Burgensis in Hispania Episcopi, sententia, & semper habuit, & nunc cum maxime habet sectatores, viros longe præstantissimos. Hic enim vir doctissimus, qui & genere Iudæus erat, è sanguine Leuitico descendens, vt scribit ipse de se, & Hebraicæ literaturæ admodum peritus, adhibita ad elucidationem propositæ quæstionis doctrina Kalendarii Hebræorum, eius sententiæ primus, quantum memini, auctor extitit, (viuebat autem Paulus hic, & suam illam Postillam scribebat ante annos ducentos) quam postea secuti sunt, & scriptis suis confirmarunt, Paulus Mittelburgensis Episcopus Forosemproniẽsis in sua Paulina, Iohan. Lucid⁹, Onufrius, Panuini⁹, eremita Augustinianus, Iohannes Hentenius Nechliniensis Hieronymianus apud Euthymium, Iansenius Episcopus Gandauensis, Maldonatus Iesuita, & plures alii inter Catholicos Romanos, viri insignes: ex iis vero Catholicis, qui protestantes nominantur, neq; pauciores, neq; doctrina inferiores, vt Sebastianus Munsterus, Iohannes Stoeflerus, Heinricus Buntingus, Iosephus Scaliger, Sethus Caluisius & Eduardus Liueleus, Anglus; dum viueret, in Academia Cantabrigiensi Hebraicæ linguæ professor; vir probitate & doctrina cum primis excellens. Nobis quidem Liueleus notus non fuit; sed præter illa quæ de eo accepimus à viris magnis, qui nouerant; abunde vti iusq; & probitatis, inquã, & doctrinæ, fidem nobis faciunt, quæ vidimus eius scripta: in quibus est Chronologicũ opus, quod ab eius heredibus, publicari, (etsi propter immaturam auctoris mortẽ, ad vmbi-

vmbilicum non perductum,) Reip. literariæ non parum interest; vel propter astronomicas supputationes Eclipsium, quæ doctrinæ temporũ inseruiunt, in quibus Liueleus operam posuit diligentissimam. Atque in hoc opere sententia accurate defenditur, quam à Paulo Burgensi acceptam, præstantissimi illi viri, quos modo nominaui, atque alii plures sunt amplexi. Etsi autem in explicandis suis sententiis, non semper & in omnibus partibus hi viri inter se consentiunt: in his tamen duobus omnes conueniunt; quod communem Ecclesiæ Romanæ sententiam deserunt; quodq; Dominum nostrum tempus legitimum celebrandi Paschatis seruasse docent, & Iudæos festum transtulisse, propter canonem Hebraici Kalendarii ADV pertendunt. Iosephi Scaligeri verba sunt, lib. 6. De emendatione temporum, in diatriba de passione Domini. *Quum igitur Christus passus sit quartadecima Nisan, & vespera tertia decima Nisan ciuilis, Pascha cum discipulis suis celebrarit; necessario Dominus Pascha anticipauit.* Postea: *Prima Azymorum Christus comedit Pascha, Matthæus 26. 17. in qua immolabat agnum. Marcus 14. 12. Sed quomodo prima Azymorum, feria quinta, quum postridie esset prima Azymorum, quartadecima Nisan feria sexta? Interpretatur Lucas; ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ πάσχα. capit. 22. 40. in qua oportebat mactare Pascha. Sed Iudæi ἔθυσαν quidem postridie, at non vtique ᾗ ἔδει θύειν. h.e. in qua oportebat mactare. Quartadecima enim Luna immolandum erat, nõ quintadecima. at Christus quartadecima immolauit. Neomenia enim Nisan illius anni erat 5. 19. 105. in qua est nouilunium vetus. Ergo coniunctio luminarium fuit feria sexta, Martij vicesima. Quintadecima Luna, eadem feria. Quare quartadecima fuit feria quinta, in qua Christus rite agnum comedit.* mox: *Idem etiam sensit Paulus Episcopus Burgensis, qui ex Iudaismo nomen Christo dedit.* Liueleus postquã exposuit verba Iohannis, ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα, hoc est, *erat autem parasceue*, id est, *præparatio*, *pascha*, de quibus postea agit Baronius; *Hoc*, inquit, *Iohannis testimonium pro passione Christi ponenda in decimaquarta die Nisan, quæ semper Paschatis parasceue est, inconcussum manet: eoq; magis, quod alia quoq; ab eodem Euangelista memorentur, quæ huic nostræ sententiæ stabilimento sint. Cap. 13. 1. narrat Christum cum discipulis vltimam suam cœnam ante festum Pascha comedisse. Quo autem die ad vesperam cum discipulis suis postremum cœnauit; eodem ad meridiem crucifixus est.* Similia his alii eiusdem sententiæ defensores: qui tamen, vt dixi, non per omnia consentiunt. Baronius igitur horum doctrinam, qui à cõmuniter recepta Romæ discedunt, & translationem festi, (Paulus Burgẽsis appellat repulsum,) in Kalendario Hebraico expositam tuentur, magna vi oppugnat, non suis tamen, sed Francisci Toleti armis; qui paucis annis ante Baronium id argumentum accuratissime tractauit. Etsi autem propositi nostri προηγουμένως non est, in hoc genus quæstionibus immorari; paucis tamen, quam sint valida tela quibus pugnat Baronius, expendamus.

XVI. Respondetur ad rationes à Baronio allatas, vt probet doctrinam de translatione feriarum esse recentem & vanam.

IBIDEM.

INitio huius disputationis ait Baronius, doctrinam de translatione feriarum, *ex lacunis recentiorum Hebræorum esse petitam.* Sed iudicat cæcus de coloribus; quod omnino parum prudenter ab eo factum. Nam ipse quidem harum literarum peritiam nullam habuit: at viri summi, quos ante nominaui, clarissime demonstrarunt; doctrinam de translationibus feriarum, quæ in Hebræorum Kalendario ingeniosis canonibus explicatur, non esse Iudæorum recentiorum, vt vult Baronius, inuentum; sed rem esse antiquissimam, & vsu cognitam etiam ante Domini nostri aduentum in terras, sunt in eruditorum manibus quæ super ea re duo Pauli, Episcopi insignes, quæque eruditissimus Munsterus & illustris

S. ali-

Scaliger scripserunt: quorum sententiam nouis argumentis ex vera antiquitate Iudaica Liueleus erudite confirmauit. Baronius igitur, & ex quo ille sua accepit, Toletus, magnæ doctrinæ alioquin viri, melius fecissent, si à veteri dicto in hac quæstione sibi cauissent, *Ne supra crepidam sutor iudicaueris.* Quæ proxime afferuntur ex Anatolio, Philone, & Iosepho, hoc solum probant; Iudæos seruasse institutum celebrãdi Pascha post æquinoctium vernum, μεσȣ̃ντος τȣ̃ μηνός, hoc est, *secunda mensis decade, qua incipit decimo die, & finitur vigesimo*, cum Luna erat plena, die Nisan XIV. Nempe hoc ipsum scriptores isti dicunt, quod apud Mosem Dei verbis præcipitur. loquuntur enim de ordinaria solemnitate, & magis frequenti: nam translatio canonis Adu, non fiebat omnibus annis: neque hoc posterius decretum Synedrii legem Dei antiquauit: sed dumtaxat interpretatum est, & commodiorem vsum illius docuit, sicut explicat pluribus ad Matthæum Burgensis Episcopus. Quod addit: *Idem Philo alibi, hac ipsa vna eadem die, ab omnibus fieri soluta testatur*: etsi daremus absolute verum esse (non est autem; sed opus habet interpretatione; nam immundis in mensis proximi diem XIV. differre licuit:) ad rẽ tamen non facit: non enim dicit Philo eo loci, vnam aliquam certam diem sic propriam esse celebrationi Paschatis, vt nulla vnquam facta sit eius solemnitatis translatio; quod Baronio erat demonstrandum; sed hoc potius; in festo Paschatis singulos ex vniuerso populo sacra facere, neque sacerdotes tunc morari; Lege permittente nationi Iudæorum vniuersæ sacerdotium vna die quadam, per omnes annos, vt sacra sua sibi quisque operaretur; ἐν ᾗ ἑορτῇ, ait, θύȣσι πανδημεὶ αὐτῶν ἕκαστος, ȣ̓ τȣ̀ς ἱερεῖς αὐτῶν ȣ̓κ ἀναμένοντες· ἱερωσύνην τȣ̃ Νόμȣ χαρισαμένȣ τῷ ἔθνει παντὶ μίαν ἡμέραν ἐξαίρετον ἀνὰ πᾶν ἔτος, hoc est, *In quo festo ex vniuerso populo vnusquisque sacrificat, non expectans sacerdotes: lege indulgente vniuersæ genti vnam diem, quam eligant singulis annis.* Etiam apud Eusebium ex Anatolio leges, δεῖν τὸ πάσχα θύειν ἅπαντας μετ' ἰσημερίαν ἐαρινὴν, μεσȣ̃ντος τȣ̃ πρώτȣ μηνός: *oportere Pascha celebrare ex æquo omnes, post æquinoctium vernum, in ipso primi mensis medio.* Sed ne id quidem facit ad rem: loquitur enim, vt modo dicebamus, de solemnitate ordinaria, quæ neque immundorum festum succidaneum, neq; translationem interdum fieri solitam excludit. Quis autẽ dubitat, quoties Pascha celebrabatur, omnes, (quos quidem sontica aliqua caussa non impediret,) die eadem festum agitasse? Duo postrema testimonia Iosephi, pertinent ad designationem temporis, quo incipiebant Iudæi sacra procurare, siue in parasceue sabbati, siue in aliorum festorum, atque vt ipsi loquuntur, in bonorum dierum parasceuis. Quam totam obseruationem scitu pulcherrimam, neq; omnibus notam, melius cognoscent studiosi ἀρχαιολογίας Iȣδαϊκῆς, hoc est, *antiquitatis Iudaicæ*, ex iis quæ Iosephus Scaliger, Iohannes Buxtorfus, & Eduardus Liueleus è penetralibus librorum Thalmudicorum prompserunt, super interpretatione locutionis Mosaicæ, בין הערבים *inter duas vesperas.*

XV. *Locus Iohannis expenditur, & eius Baroniana interpretatio exploditur.* ἐπιφώσκειν *de Luna*; *item de tempore. Locus ex Euangelio Lucæ explicatur. Vespera siue* ὀψία *duplex* δείλη πρωΐα & ὀψία.

ANNI XXXIV. Num. XXVIII.

POst hæc aggreditur Baronius soluere obiectiones, quæ aduersus communem opinionem ex Euangelio Iohannis fieri solent. Primus locus est Iohannis 13. 1. vbi disertis verbis dicuntur cœna & lotio pedum fuisse πρὸ τῆς ἑορτῆς τȣ̃ πάσχα, *ante festum Paschatis.* hoc videtur repugnare narrationi Matthæi, qui tempus illud sic designat, τῇ πρώτῃ τῶν Ἀζύμων, *prima die Azymorum*, 26. 17. & Marci, τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν Ἀζύμων, ὅτε τὸ Πάσχα ἔθυον, *prima die Azymorum, quando*

Pascha mactabant. item Lucæ, ἤγγιζε δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν Ἀζύμων, ἡ λεγομένη Πάσχα, *appropinquabat festum Azymorum, quod dicitur Pascha.* Hoc enanti ophanes ex eo natum est, quod Pascha Domini fuit diuersum à Paschate Iudæorum, quare solutio facilis est & certa, quam ante proposuimus è Scaligero: Iohannem locutum esse de festo Iudæorum: cæteros de tempore legitimo ex Lege, quod Christus seruauit. Hac ratione tempus idem, ineuntis Lunæ decimæ quartæ, siue desinétis decimætertiæ, quæ erat feria quarta, dies Iouis, Nisan 13. hoc inquam, idem tempus, Christo erat ἑορτὴ Ἀζύμων, initium festi Azymorum, siue Paschatis, vt scribunt tres Euangelistæ; & πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, ante festum Paschatis, vt appellat Iohannes. Firmum istud est argumentum diuersæ obseruationis Christi & Iudæorum; & per consequens, factæ translationis. Qui verba Iohannis de eo Paschate accipiunt, quod ipse Christus celebrauit, auctores se esse absurdissimæ sententiæ nō animaduertunt. Nam si Pascha egit Christus ante festum Paschatis, hoc est, antequam eius ritus tempus legitimum aduenisset; (id enim est, πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα) non igitur seruauit Legem: neque πληρωτὴς, hoc est, *impletor*, sed παραβάτης τοῦ Νόμου, hoc est, *transgressor Legis*, fuit: quod etiam cogitare impium est, nedum absurdum. Sed Baronius, vt hoc enantiophanes tollat; *constat*, inquit, *communi loquendi vsu Iohannem esse locutum*: & verba illius interpretatur, *de die artificiali, ab ortu ad occasum; non de naturali, quod à vespera diei 13. ex instituto Iudæorum incipiebat.* At huic obseruationi, etiamsi alibi locus esse queat; hic tñ, vix ac ne vix quidem potest, propriam enim locutionem & κυρίαν, res ipsa desiderabat. Nam quis ita loquitur? *Ante festum Paschatis cœna Paschalis celebrata est, & Christus lauit pedes suorum discipulorum*, nimis manifesta ἀτοπία, hoc est, *absurditas*, quam non tollit Baronii commentum, vt de insecuto die artificiali senserit Iohannes. Manet, inquā, absurditas manifesta, si fingamus vt illi placet, dicere Iohannem, cœnam Paschalem factā à Christo, prius quā aduenisset Pascha; quia diei Paschalis pars posterior, (is est dies artificialis) nondum aduenerat. Nam tota Paschalis solemnitas ad priorem diei partem pertinet: vesperam videlicet & primam noctem illius diei quæ dicitur *prima Azymorum*. Exeunte enim die precedente post meridiem, mactabatur agnus, deinde parabatur, & fermentum omne exterminabatur: ac tandem in vespera, quæ erat initium diei primæ Azymorum, edebatur, protrahebaturque conuiuium ad primam noctem. Addit Baronius, *Nec vero est ista vulgaris tantum loquendi consuetudo, sed quæ reperitur etiam in diuinis Scripturis sæpius vsurpata, atque etiam ab ab ipsis Euangelistis: Lucas enim sic ait; Dies erat Parasceue, & sabbatum illucescebat; quum tamen ex Legali institutione Parasceue desiisset præcedenti hora nona, & tunc Sabbatū incepisset.* Si verum est quod hic dicitur, atque hæc locutio frequenter occurrit in Scripturis; male sibi auctor consuluit, qui ea potissimum exempla delegit, ex quibus nihil colligi eius potest, quod instituit probare. Sed existimauit Baronius verbum ἐπιφώσκειν, quo vtitur hic Lucas, & Matthæus etiam in testimonio quod sequitur, de die artificiali solū dici, quando Sol lucet: falsus vero est, & cum eo multi alii, quibus ita fuit persuasum. Proprie ἐπιφώσκειν, siue ἐπιφαύσκειν, & ἐπιφαίνειν, hoc est; *oriri, lucere, apparere*, de sideribus dicuntur, præsertim Sole & Luna, quæ, vt loquitur Scriptura, præsunt diei ac nocti. Lucas Actorum, 27. 20. μήτε δὲ ἡλίου, μήτε ἄστρων ἐπιφαινόντων ἐπὶ πλείονας ἡμέρας. Vetus Interpres, *neque Sole neque sideribus apparentibus ad complures dies.* At quoties non de sideribus, sed de tempore ea vocabula dicuntur; compendium id est sermonis, quod vt redigatur ad orationem plenam, necessario quædam sunt supplenda. Nam exempli gratia, si dicas, ἡμέρα ἐπιφώσκει & de artificiali die intelligas, supplendum erit sic quod deest: ὁ ἥλιος ἐπιφώσκει ἢ ἐπιφώσκοντος γίνεται ἡμέρα, *dies illucescit*, id est, *Sol illu-*

illucescit, quo illucescente, est dies. Sin autem dicas, ἡ τρίτη ἡμέρα ἐπιφώσκει, *tertia dies, vel tertia feria* aut *quarta illucescit*, siue *exoritur*, & de naturali die intelligas, qui ex Hebræorum consuetudine incipit à vespera; tunc verbo ἐπιφώσκειν intelligitur ortus & splendor Lunæ, aliorumque siderum, quæ noctem illustrant & inchoant sua apparitione. Cum ergo dicit Lucas 23.54. καὶ ἡμέρα ἦν παρασκευή, καὶ σάββατον ἐπέφωσκε, hoc est, *& dies erat parasceue, & sabbatum illucescebat*: sic accipiendum, vt si dixisset, καὶ ἐπέφωσκεν ἡ σελήνη, ἡ ἄγουσα τὸ σάββατον, hoc est, *oriebatur luna adducens sabbatum*; quomodo apud Aristophanem dicit Strepsiades, τὴν σελήνην ἄγειν τὰς εἰκάδας, hoc est, *lunam adducere tertiam mensis decadem, quæ est à vigesimo die vsque ad trigesimum*: hoc est, illuxit Luna, qua exoriente, simul exoritur dies naturalis Sabbati: non enim necesse est, vt de die accipiantur verba Lucæ à Solis ortu ad occasum, quod facit Baronius, & necessario faciendum putat. Syrus interpres, vt & Lineeus obseruat, τὸ ἐπιφώσκειν expressit verbo *Naga*, quod Isaiæ 13. 10. Lunæ tribuitur. לא יגיה אורו οὐκ ἔσαι ἐπιφώσκουσα τὸ φῶς αὐτῆς, hoc est, *non præbebit lumen suum*, Ioelis autem II. 10. de aliis stellis. Testimonium ergo Lucæ, opinionem Baronianã non confirmat, nihil etiam ad rem proximum Matthæi, vbi idem verbum vsurpatur, sed de illis Euangelistæ Matthæi verbis plura dicenda erunt ad num. CLXX. vbi errorem portentosum in illorum explicatione admittit Baronius. Restat locus Marci 15. 42. Καὶ ἤδη ὀψίας γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευή, ὅ ἐστι προσάββατον, *& cum iam sero esset factum, quia erat Parasceue, quod est ante Sabbatum*. Hic ait Baronius, proprie loquendo, illud Sero non fuisse parasceuen, aut προσάββατον, sed ipsius Sabbati principium. Respondeo; ὀψίαν siue vesperam, duplicem esse: prior est inclinantis Solis, quæ post meridiem incipit: iam enim tum incipit Sol vergere ad occasum. δείλην πρωΐαν & ὀψίαν Græci vocarunt, h. e. vt exponũt veteres Critici, τὸ πρῶτον τῆς δείλης μέρος τὸ ἀρχόμενον ἐκ μεσημβρίας: *prima pars* δείλης, *quæ incipit statim à meridie.* Altera vespera est occidentis Solis & horizontẽ subeuntis; quam Græci dixerunt ὀψίαν δείλην, & Critici exposuerunt, τὸ πελευταῖον τῆς δείλης μέρος, τὸ περὶ ἡλίου δυσμάς, *postremam partem* δείλης, *quãdo Solis est occasus.* Sic prorsus apud Hebræos, duplex est *hereb*, ὀψία, siue vespera: priorà nona hora, hoc est, à tertia exacta post meridiem; quod erat tempus oblationis vespertinæ: altera paullo ante occasum Solis, quod principiũ erat Iudæis diei sequẽtis. Etsi autẽ Parasceues appellatione tota dies Veneris aliquando intelligitur; proprie tamẽ dicta παρασκευὴ à nona hora inibat. Christũ autem, verum illum agnũ, qui tollit peccata mũdi tempore vespertinæ oblationis fuisse cruci affixum, ratio suadet, & multi viri doctissimi existimant. Vere igitur Marcus, qui de tempore proximo post mortem Christi loquens Parasceuen illud vocat, & vesperã, nẽpe priorẽ, & προσάββατον, nõ aũt sabbatũ.

XVI. Secundus locus ex Euangelio Iohannis. Præceptum de cauenda pollutione pertinere ad primum & vltimum, non ad omnes septem festi Paschalis. Pascha *dici quidẽ de toto festo Azymorum: sed victimas alias præter agnum Paschalẽ, non appellari* pascha*: neque de iis dici* φαγεῖν τὸ πάσχα. *Latina interpretatio in loco Deuteronomij minus commoda, fraudi fuit Toleto & Baronio. Discrimẽ inter agnum Paschalem & oblationem pacificam.*

ANNI XXXIV. Num. XXIV.

HIc tractatur Baronio locus Iohannis secundus 18. 28. qui vel solus, si res æquis animis æstimetur, confutandæ opinioni vulgatæ, quam ille tuetur, sufficere debeat. Narrat Euangelista, Iudæos, qui è Caiaphæ P. M. domo Christum ad Pilatum deduxerunt, non esse ingressos Prætorium, & Pilato, vt cum illis loqueretur, foras

fuisse prodeundum: caussam addit Euangelista, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα, *vt non contaminarentur, sed manducarent Pascha.* Iudæi igitur Pascha nondum manducauerant: at Christus manducauerat: non ergo eadem die Christus & Iudæi Pascha comederunt. quid clarius? aut quod validius telum conficiendæ opinioni vulgatæ potest excogitari? Itaque fatetur Maldonatus, huius argumenti tantam esse efficaciam, vt propter illud multi eam sententiam sint amplexi, quam oppugnat Baronius. Qui vt eludat vim Achillei argumenti, ait Pascha in Scripturis appellari, non solum agnum Paschalem, sed etiam quamuis aliam victimam, ex illis quæ per septem Azymorum dies copia ingenti mactabantur. Respondeo: etiamsi hoc illi concederemus, non tamen propterea effecturum quod intendit. Nam loqui Euangelistam de primo die Azymorum, & solemnitate agni Paschalis, illa verba ostendunt, *vt non contaminarentur.* Præceptum enim de vitanda immunditia, de quo Euangelista intelligebat, vel proprium eius diei fuit, quo Paschalis agnus mactabatur, offerebatur, edebatur: vel cõmunis diei primo & vltimo; quos duos dies diserte separat à cæteris Deus, Numerorum capite 28. & vtrumque eorum vocat *congregationem sanctam*, cæteros nõ item. Alioquin si per continuos dies septem præceptum idẽ fuisset obseruandum; quum tot modis pollutio contraheretur, quos Lex prodit; quis potuisset in illo statu dies septem manere? Quare pars maxima, sine dubio, facta esset maledictioni obnoxia. Expẽderet igitur Baronius illa verba, ἵνα μὴ μιανθῶσι, hoc est, *vt non contaminarentur.* Sed redeo ad nomen Pascha, siue Phase. ego vero nego in tota Scriptura locum vllum extare satis clarum, vnde colligi recte queat, victimas per septẽ Azymorum dies mactari solitas, esse appellatas eo nomine: aut dictum reperiri de illis, Manducare Pascha, vel vt Iohannes hic loquitur, φαγεῖν τὸ πάσχα, cum articulo, cuius vis nõ temere negligenda. In loco Deut. 16. 2. quem affert Baronius, Hebraica veritas habet, *Immolabis Phase Domino Deo tuo, pecudes & boues*: non est in Latina interpretatione, *de ouibus & de bobus*: quod etsi nolim penitus damnare, si accipiatur recte, & ex mente Mosis: in errorem tamen induxit Toletum, (inde accepit Baronius;) qui Commẽtario in Iohannis caput 13. annot. 3. ex hoc vnico loco male accepto, pronuntiat, Pascha *etiam dici animalia quæ offerebantur septem diebus Azymorum.* atque hæc est quarta huius vocis significatio, illi primo, opinor, obseruata. Nam Bellarminus libro III. de Ecclesia triumphante, in dissertatione de pascha, hanc notionem prætermittit, quatuor commemorans. recte. at Toletus de hac obseruatione sua ita scribit; *Hoc valde attendendum est, pro resolutione eorum quæ dicenda sunt.* Nimirum vere iudicabat Toletus, nisi admissa hac significatione vocis *pascha*, obiectionem ex isto loco Iohannis solui, saltem probabiliter, non posse. Sed ille vir eruditissimus, si Hebraicam veritatem consuluisset, ac diligenter expendisset, ab interprete Latino, qui vertit liberius, εἰνὸς ἄγειν ἑαυτὸν, h.e. *naso duci se*, & in errorem induci non siuisset. Multũ enim hæc inter se differunt, *Immolabis Phase, pecudes & boues*, vt est in origine; & *Immolabis Phase è pecudibus & bobus*; vt est in vulgata. Hebraica verba duplex genus sacrificiorum cõmemorant; pascha, id est, agnum Paschalẽ; & oues ac boues h.e. oblationem pacificam, quæ die 14. ante agni mactationem offerebatur, ex ouibus & bobus, vt docent variis locis Rabbini. Vide Maimonidæ Iad, in tractatu de oblatione Paschatis. Et Rabbi Schelomo in Scholiis suis ad illum Deuteronomij locum, diserte ponit discrimen inter פסח agnum paschalẽ, & oblationem è bobus & pecudibus; quam ait addi solitam ad conuiuiũ agni: quanquam alii vt Rambam, auctores sunt, pacificã oblationem ante agnum solitam edi. In scriptis Rabbinorum hæc oblatio vocatur הגיגה vel הגיגה יד, hoc est, *festiua victima diei* XIV. Male igitur verba Mosis accipiunt Toletus & Baro-

Baronius, qui colligunt ex hoc loco, etiam alias victimas præter agnũ dici *Pascha*. Græca interpretatio veritatem melius expressit; Καὶ θύσεις τὸ πάσχα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου, πρόβατα καὶ βόας, h.e. *Et mactabis pascha Domino Deo tuo, oues & boues*, non autem, ἐκ προβάτων καὶ βοῶν, h.e. *ex ouibus & bobus*, vt Latinus. Paraphrastes Chaldæus, filius Vzielis ita expressi: *Et mactabitis Pascha corã Domino Deo vestro inter vesperas, & oues & boues crastino die.* Vides quam accurate separet mactationẽ Paschatis à cæteris: vt de errore Toleti nullum possit esse dubiũ. Sed quod adiicit Ionathan verbis Mosis illa *crastino die*, nõ probo: nam vt ostendi, oblatio pacifica ex ouibus & bobus, non solum reliquis diebus Azymorum offerebatur, verum etiam die 14. cum agno Paschali, vel potius ante agnum. Onkelos, verba Mosis paullo aliter accepit; nam per צאן intellexit agnum Paschalem. Sed & hic inter Phase & alteram oblationem discrimẽ facit. Sic ille: *Et immolabis Phase coram Domino Deo tuo de natis ouium*, (id est agnis) & *victimam sanctificatam de bobus.* Testimonia quæ notat Baronius è libro secundo Paralipomenon contra ipsum manifestissime faciunt: quod non esse ab eo visum, mirari satis nequeo. Capite 30. 15. ita scribitur. *Immolauerunt Phase quartadecima die mensis secundi. Sacerdotes quoque atque Leuitæ tandem sanctificati obtulerunt holocausta in domo Domini.* ergo aliud est *Phase*, siue *Pascha*, aliud *holocausta.* capite 35. 8. dicuntur dati boues cum ouibus ad victimas Paschatis: vbi *Pascha* laxe acceptum totam solemnitatem significat festi Paschatis & Azymorum: neque nos negamus hanc acceptionem huius vocis: at victimas ipsas boum vel aliorum animalium dici Pascha, hoc vero est quod negamus. Multo autem minus vel in toto illo libro, vel in vllo alio Scripturarum loco, reperitur illa locutio, φαγεῖν τὸ πάσχα, hoc est, *comedere pascha*, eo sensu quo accipi volunt Toletus & Baronius. Manet igitur testimonium hoc Iohannis aduersus vulgo receptam opinionem, firmum, & vt Iesuita etiam Maldonatus recte iudicat, ineluctabile.

XVII. Discutitur tertius Iohannis locus. An dies quilibet Azymorum vocaretur Pascha. Error crassus negantium vllorum festorum fuisse parasceuas, nisi Sabbati. Probatur, omnia magna festa habuisse suas parasceuas, ἡ προεόρτιος. Parasceue *pro toto die Veneris. Quartus locus Iohannis.*

Anni XXXIV. Num. XXX.

TErtius Iohannis locus est hic; ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ Πάσχα, *erat autem Parasceue Paschatis*, 19. 14. Hoc quoque argumentum non leue aduersus receptam opinionem. Nam si dies quo Dominus est cruci affixus, Parasceue fuit Paschatis; nondum videlicet Pascha præterierat. Atqui suum Pascha Christus celebrauerat. Quare aliud Pascha fuit cõmune Iudæorum, aliud Christi proprium. Res clara. Sed negant Toletus & Baronius, quam vocat Iohannes Parasceuen Paschatis, fuisse Parasceuen Paschatis; verum Sabbati: quæ tamen ita dicatur, Euangelistæ, quia accidit eo anno, vt idem dies esset & Sabbati parasceue & dies ipse Paschatis. Igitur appellatione τοῦ πάσχα sabbatum hic debere intelligi: *quoniam*, inquit auctor, *& singuli illi septem dies Pascha dicebantur.* Sane si nouas antiquis vocabulis significationes licet attribuere, vicit Baronius. Modo probauimus notionem incognitam veteribus voci *Pascha* affictam esse Toleto: hæc non minus falsa. Nos enim negamus verum esse quod hic affirmatur. Nam vbi obseruatum est, singulos Azymorum dies *Pascha* fuisse dictos? hoc neque Scripturarum, neque Rabbinorum vllo exemplo queat demonstrari. Fateor nomen Pascha aliquando solemnitatem denotare totam & Paschatis & Azymorum (quod erudite obseruatum est ab Humberto Episcopo Syluæ candidæ, in disputatione contra Græcos:) sed non ita, vt

vt singuli dies Azymorum dicantur Pascha: etsi probe memini diem vltimum Azymorum eidem Humberto nominari *octauas Pascha*, imitatione Ecclesiæ hodiernæ, quæ præcipuis festorum, suas octauas attribuit. multo vero minus, vt φαγεῖν τὸ πάσχα possit vsurpari, de quouis alio Azymorum die, sicut vsurpatur de primo, qui erat verus, & solus, si proprie loqui volumus, dies Paschalis. Baronium in exemplo quod affert mire fugit ratio. Instituit probare singulos Azymorum dies dici *Pascha*, & de quouis eorum dici posse φαγεῖν τὸ πάσχα: & affert exemplum, in quo illa vox necessario accipienda de tota solemnitate; βουλόμενος μετὰ τὸ πάσχα ἀναγαγεῖν αὐτὸν τῷ λαῷ ait Lucas 12. 4. de Herode; *volens post Pascha producere eum populo*; hoc est, postquam præteriissent dies Azymorum: ἦσαν γὰρ ἡμέραι τῶν Ἀζύμων, hoc est *erant enim dies Azymorum*, inquit ibi Lucas. Post hæc ait Baronius, solum fuisse Sabbatum, quod Parasceuen haberet: Paschatis vero aut reliquorum festorum, nullam fuisse parasceuen. Qui si Commentarios Rabbinorum à limine saltem salutasset, non potuisset nescire, passim facere illos mentionem ערב יום טוב hoc est, τῆς παρασκευῆς τῆς ἑορτῆς, hoc est, *præparationis festi*, vnicuique enim יט diei bono siue festo attribuitur sua vespera προεόρτιος, hoc est, *antecedens festum*, parandis rebus ad festum necessariis destinata. Leges igitur in Thalmud, Iad Rambam, Iuchasin Zacuthi, & aliis scriptis Rabbinicis, ערב ראש השנה *parasceuen capitis anni*, siue Kalendarum nouarum: ערב עצרת *parasceuen Pentecostes*; ערב פסח *parasceuen Paschatis*: vel distinctius, *parasceuen primi diei boni Paschatis*: &, *parasceuen posterioris diei boni Paschatis*, hoc est, vltimi diei totius solemnitatis cum Paschatis, tum Azymorum. In Michlol Kimchi quo loco agit de forma nominum in *vt*, editionis Venetæ, fol. 221. dictum huiusmodi affertur è Misna מן אומנות שלש אמנעת עושין מלאכה בערבי פסחין עד חצות *ex omnibus artibus tres artifices faciunt* (exercent) *artem in parasceuis Paschatum, ad medium* ipsius Parasceues. Tres autem illos artifices volunt quidam esse istos: חיטים *sartores*; רצענים *cerdones*, *calceolarios*; & ספרים *scribas*. Sed videntur & alii artifices artes suas exercuisse diebus præparatoriis magnorum festorum. Nam exempli gratia; de cauponibus, qui tabernas ac popinas exercent, & Rabbinis dicuntur חנונים *chanuanim*, lego in Iuchasin, pag. 26. fuisse in Vrbe Ierusalem qui eas artes exercerent; deinde sequitur; והיו ממלאין מדותיהם מערב יום טוב מפני ביטול בית המדרש *atque hi mensuras suas implebant iam inde à parasceuis bonorum dierum propter cessationem domus concionis*: hoc est, ne diebus festis cogerentur abesse à concionibus. Auctor Megillath Thaanith, capite XI. quod est de mense Schebat, vt res diuersas, sed quæ magnam affinitatem haberent commemorat *harbe sabbatoth* parasceuas siue cœnas puras sabbatorum: & *harbe iom tob*, parasceuas dierum bonorum, id est, magnarum solemnitatum. Fit ibidem mentio etiam ערב יום טוב הראשון של חג *præparationis boni diei prioris festi Tabernaculorum*. In his & similibus locis, quæ sunt passim obuia, ערב *hereb*, est quod Gallice dicimus, *la veille de la feste*, illa, inquam, vespera, quæ præcedit festum diem. Græci dicunt τὴν προεόρτιον: qua voce vsus eleganter Philo, De vita contemplatiua, pag. 616. cum appellat τὴν ἑβδομάδα προεόρτιον μεγάλης ἑορτῆς, hoc est, *septimanam magnum festum præcedentem*, alludens ad hunc morem Iudaicum obseruandi parasceuas festorum maiorum. Ac proprie quidem, vt ipsa vox indicat, sola vespera est parasceue: quare in edicto Augusti apud Iosephum, libro 16. capit. 10. parasceues sabbati tempus definitur ab hora nona; sed tamen totus ille dies, nempe Veneris, cuius pars erat illa ὀψία, hoc est, *vespera*, appellatur parasceue Sabbati. Sic Iudæis qui Pascha suum comederunt ineunte die decimaquinta, parasceue Paschalis fuit, proprie quidem loquendo, vespera diei decimæquartæ; quo fere tempore Dominus noster

cruci est affixus: laxe vero accipiendo, dies ipsa decimaquarta fuit illis & sabbati parasceue, vt semper; & Paschatis parasceue, sicut ait Iohannes, propter translationem feriæ. Sed de Parasceue plura inferius dicenda erunt, in disputatione de cœna puta. Interim notet Lector, quod hic num. 30. negat Baronius, *vllam fuisse Paschatis Parasceuen*; eius contrarium diserte ab eodem affirmari num. CLXI. Quartus Iohannis locus est, 13. 29. vbi dicuntur Apostoli, verba Domini ad Iudam, *Quod facit fac citius*, sic accepisse, quasi ille dixisset, *Eme ea, quibus opus habemus ad festum*, hoc cum apud se cogitabant Apostoli, festum intelligebant Paschatis. Nondum igitur aduenerat Pascha Iudæorum: at Domini Paschalis cœna iam erat transacta. dixit enim illa Christus in vltima cœna. Quare diuersum fuit tempus Paschatis Christi & Paschatis Iudæorum. Baronius quidem aliter accipit: sed cur eius interpretatio probabilior quam ista censeri debeat, rationem nullam affert. Pergamus igitur.

XVIII. Quintus locus ex Euangelio Iohannis. μεγάλη ἡμέρα in sacris libris Græcis, & in Hebraicis, bonus dies *quid. Sabbatum cur aliquando sic appelletur.*

Anni XXXIV. Num. XXXI.

Postremus locus ex Iohanne affertur hic, 19. 31. Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα ἐν τῷ σαββάτῳ ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν (ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνη τοῦ σαββάτου·) ἠρώτησαν τὸν Πιλάτον. *Iudæi ergo, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato, quoniam parasceue erat (erat enim magnus ille dies sabbati;) rogauerunt Pilatum.* Parenthesis ab Euangelista adiecta, *erat enim* &c. valet ad indicandum eximium cultum eius Sabbati, præter communem religionem dierum septimorum, propterea dicit Iohannes fuisse illum diem magnum. Iudæis *bonus dies* dicitur, dies festiuitate aliqua solemnis, vt primus & postremus Azymorum; item primus & vltimus festi Tabernaculorum, &, id genus alii. Græci interpretes veteris Testamenti, & scriptores Noui ac Patres vocant ἡμέραν μεγάλην, diem magnum, vt hoc loco Iohannes. Sic 7. 37. de vltimo die festi Tabernaculorum. ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς, hoc est, *in vltimo vero die magno festi.* In oratione quæ olim tributa Petro, sic scriptum est apud Clementem in 6. Stromatum. οὐδὲ νεομηνίαν ἄγουσιν, οὔτε ἄζυμα, οὔτε ἑορτὴν, οὔτε μεγάλην ἡμέραν. *neque Kalendas celebrant, neque Azyma, neque festum,* (intellige festum Tabernaculorum, quod Hebræis simpliciter dicitur, *chag* ἑορτὴ:) *neque magnum diem.* Sabbatum igitur de quo Iohannes loquitur, propterea *dies magnus* ab illo dicitur, quia in eundem fuerat feria Paschatis translata. Hoc quoque argumentum firmissimum est aduersus illam opinionem, quam tuetur Baronius. Qui vim illius euitare conans, prolatis testimoniis docet, etiam alios dies festos, præter diem Paschatis, fuisse eodem modo appellatos: quod quidem verum est, vt nos modo probauimus: sed hoc dicere, nihil est dicere. Non enim illud est quod in controuersiam vocatur. Illud quæritur; cur ab Iohanne sabbatum illud dictum sit, *dies magnus.* Constat, propter ipsius Sabbati religionem non fuisse ita dictum: nunquam enim ea appellatio Sabbato reperitur tributa propter ipsum. Caussa igitur est, concursus alterius diei, cui nomen diei magni conueniat. Baronius vult eum fuisse Azymorum secundum: sed ne hunc quidem Hebræi magnum, vel bonum appellarunt: solique sunt è septem Azymorum diebus, primus & vltimus, qui ita dicti fuerint. vltimum non conuenire loco Iohannis certum est. Sequitur igitur; illud sabbatum de quo Iohannes, appellatum fuisse *diem magnum*, propter concursum primi Azymorum, qui erat dies magnus. Necessitas huius conclusionis aliter eludi non potest, nisi quis probauerit claris testimoniis,

dies

dies Azymorum, secundum, tertium, quartum, quintum, sextum, quoties in *sabbatum* incidebant, hãc vim habuisse, vt ipsum redderent diem magnum. Hoc vero absurdum est, neque probari vnquam poterit. Nam ea ratione, non duæ solummodo magnæ fuissent festiuitates Paschales, sed tres accedente tertia ad duas omnibus notas.

XIX. Sextus locus ex Euangelio Iohannis. Quomodo intelligendum sit apud Iohannem ἐν τῷ πάσχα, *& apud Matthæum & Marcum* κατὰ ἑορτὴν *in mentione moris liberandi vnum captiuum.*

IBIDEM.

POstquam visus sibi est auctor soluisse argumenta, quæ afferri solent ex Euangelio Iohannis con[illegible] vulgatam opinionem: iam ex eodem Euangelio ipse confirmat sententiam quam tuetur. Euangelistæ verba sunt 18. 39. *Est autem consuetudo vobis vt vnum dimittam vobis in Pascha.* Ita disputat Baronius. Pilatus ait morem esse, vt in die Paschatis vnum captiuum in gratiam ipsorum liberet: idemque Pilatus, vult Christum iam dimittere; ergo is erat dies Paschatis. Colorem veritatis habet hæc argumentatio; sed colorem dumtaxat, vt quæ philosopho dicuntur χολοβάφινα, hoc est, *bibe seu flauo colore tincta*, & aurum mentiuntur. Nam si volumus vrgere illa ἐν τῷ πάσχα, vt à Baronio accipiuntur, & præstationem huius consuetudinis ad hoc exemplum necessario exigere: iure miretur aliquis, cur potius petitio ista fieret, post solemnia Paschatis peracta, quam ante. Vult enim Baronius, hæc esse acta, postquam & Christus & Iudæi Paschalem agnum comederant. At cur eiusmodi negotium iuridicum non procurabatur in parasceue Paschatis, quando cætera ad festum pertinentia curare moris erat? Omnino maior est hæc absurditas, quam vt exemplum in Domino nostro editum extra ordinem, propter furorem procerum Iudæorum, existimari debeat ius ordinarium. Melius igitur ἐν τῷ πάσχα, *in Pascha* interpretabimur laxe & simpliciter, tempore festi Paschatis & Azymorũ. Quare Matthæus & Marcus dicunt, liberationem hanc fieri solitam κατὰ ἑορτὴν, tempore festi huius, quod plurium fuit dierum. Nisi malit aliquis extendere illa verba ad festa etiam alia nobiliora: non enim dixerunt Matthæus & Marcus κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν *tempore huius festi*: sed ambo sine articulo, κατὰ δὲ ἑορτὴν, *tempore festi*, quod Gallice diceremus, *es festes*. vel etiam, *à chasque feste*. Docti iudicent. Mihi quidem articulus non temere videtur prætermissus.

XX. Locus ex Euangelio Matthæi. An decretum de non capiendo Christo die festo, propter religionem sit factum. Probatur, Iudæis fas non fuisse diebus parasceues sabbati, aut festorum, iudicia capitalia exercere, aut mortuos sepelire. Exponitur contra Baronium locus ex historia Tobiæ. Circumcisio in die sabbati. Alia.

ANNI XXXIV. Num. XXXII.

MAtthæi 26. 5. Ἔλεγον δὲ μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, ἵνα μὴ θόρυβος γένηται ἐν τῷ λαῷ, hoc est, *Dicebant autem, non in die festo, ne tumultus fiat in populo.* Verba sunt Iudæorum in Synedrio deliberantium super capiendo & occidendo Christo. Quod consilium vt sine tumultu populi perduci ad exitum posset; non oportere die festo manus in illum inicere, de communi sententia statuũt. Negari nequit, probabile admodum hinc elici argumentum contra eam opinionem, pro qua pugnat Baronius. Nam si decretum hoc seruatum est; tuto affirmari potest, diem quo Christus est captus, festum Iudæis non fuisse. quo posito sequitur necessario, diuersis diebus Christum & Iudæos Pascha egisse, & Baronium hactenus multa satagendo nihil egisse. Ille vero duo respondet. Negat hoc decretum vllo pacto religionis caussa fuisse

factum:

factum : negat etiã fuisse id seruatum; Principibus Sacerdotum occasione vtentibus Iudæ proditoris operam suam vltro offerẽtis. Ego posterius facile concederem nisi vetaret prius. Politica consilia decretaq; mutationibus scio esse obnoxia : sed quod negatur, religionis respectum esse habitum, quãdo id decretum est factum ; id vero mihi per videtur mirum : quum res qua de agebatur, vt si qua alia, religionem violaret. nam quid est, quod religionem violat, si istud non est, capere, in ius rapere, vexare omni contumelia, cædere, occidere ? Quare etiamsi Pharisæi & Principes Sacerdotum, pro ingenita sibi immanitate, religionis in eo nihil ponerent : iure tamen veteri poterant, ne populus magna ex parte Christi admiratione imbutus, factum abominaretur. Nam auctores consulti huius à populo sibi metuisse, ostendit Euangelista, cum addit; caussam faciendi decreti fuisse, ne populus tumultum concitaret. Quod addit; eo ipso, quia Iudæi solo metu populi impediuntur, ne Dominum die festo crucifigant; probari, licuisse talia præstare festi tempore salua religione : mihi longe aliter videtur : neque enim rei licitæ, aut iuris constituti argumentum mihi est, scelestissimorum propheticidarum factum : sed tantum furoris illorum inauditi, & contemptus Dei atque omnium rerum sacrarum. Quin profertur potius aliquod exemplum iudicii criminalis die sacro legitime administrati, & capitalis supplicij exacti. Non ignoro afferre quosdam vnum aut alterum exemplum, è Numerorum capite 15. & Iohannis 7.44. item 10.31. sed falso, vt à viris doctis dudum est demonstratum, quare aliis opus est exemplis, vt hoc paradoxum fieri queat probabile. Nos interim proferemus hoc loco grauissimi scriptoris testimonium expressum, quo omnes Baronianæ coniecturæ vno ictu conficientur. Moses ben Maimon libro vltimo Iad, sectione prima, quæ inscribitur Sanedrin, capite vndecimo, tractans de variis differentiis inter iudicia Mammonoth, id est, ciuilia & Animatũ, siue capitalia, ait inter cæteras. אין דנין דיני נפשות לא ערב שבת ולא ערב יום שמא יתחייב ואי אפשר להורגו בוט למחר *iudices rerum capitalium non iudicant in parasceue Sabbati, aut in parasceue diei festi : quia non debet id fieri, & reus occidi postridie non potest.* De sindone & myrrha ad Domini pollincturam emptis, mirari subit responsionem Baronii : concedit fieri id non potuisse propter honorem festi, quia Pascha erat : vult die sabbati esse illa empta. At si rapere in ius, cædere, damnare, affigere cruci, die festo Paschatis putat Baronius fuisse licitum : quæ malum ! importuna religio illum incessit, vt existimet, rei ad opus pium faciendum necessariæ emptionem fuisse illo die legibus vetitam ? Quod autem arbitratur sabbato illa curare omnia quæ ad funus spectabant, licitum fuisse ; insigniter fallitur : neque hoc vnquam illi concedent istarum politicarum translationum defensores. Nam & in Hebraico Kalendario, & in Thalmudicis, & Rabbinorum scriptis, instituti huius caussa redditur hisce verbis. *Non facimus*, inquiunt, *duo sabbata continua* משום ירקיא ומשום מניא *propter olera, & propter mortuos*; quoniam mortuorum cadauera in illis calidioribus locis per autumnales calores seruari non poterant : neque cibi in plures dies parati, præsertim ex oleribus. Et omnino falsum est, quod probare hic conatur pater Annalium, Lege Mosis prohibitum non fuisse die festo sepelire mortuos. Quid magis contrarium diei bono, quam pollutio ? quæ porro maior ex Lege pollutio, quam contactus mortui ? De exemplo Tobiæ è capite secundo, quod hic profertur, facilis responsio. Non enim ius commune id fuit, sed casus necessitatis. Ordinem vero & naturam ipsam rerum fœde peruertunt, qui hæc confundunt, vt alibi sumus dicturi. At si, vt hic disputatur, die Pascatis fas fuit iudicia capitis exercere, reos damnare, & morte afficere; sequitur vt & mortuos sepelire, eo die iuris fuerit ordinarij; idque etiam ipsis licitum

fuerit sabbatis, sicut hic affirmatur. Hoc vero falsum esse, & libri Rabbinici sexcentis locis docent, & illud ipsum Tobiæ exemplum planissime arguit: nam ibi pollutionē contraxisse dicitur, qui mortuum contigerat: quare ne ingredi quidem in ædes suas audet; sed propter pollutionem contractā, noctem perpetem sub dio agit. καὶ ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ ἐκοιμήθην μεμιαμμένος παρὰ τὸν τοῖχον τῆς αὐλῆς, hoc est, *ea ipsa nocte dormiui pollutus iuxta parietem atrii.* Non igitur festum continuauit, vt vult Baronius: sed bonum diem abrupit, & totum se dedit officio pietatis & luctui: propterea ait, impletum in se fuisse, quod dixerat propheta Amos, fore vt festa Iudæorum in luctum mutarentur, στραφήσονται αἱ ἑορταὶ ἡμῶν εἰς πένθος, hoc est, *conuertentur festa nostra in luctum.* Adde quod de festo die ibi agitur; at Baronius hoc loco de sabbato disputat: & quidem de sabbato duplici religione sancto. quid igitur simile? Circumcisio in die sabbati, nihil ad rem: nam eius rei extat in Lege expressum iussum. In iis autem, quæ Deus expresse iussit, locum habuit quod dicere solent Iudæi, *Qui obseruari iussit Sabbatum, is profanari iussit Sabbatum.* At occidendi hominem die festo, qui postea Sabbato foret sepeliendus, nullum extat in Lege Dei neque iussum, neque exemplum. Istud neque locus Mosis euincit, qui citatur è cap. 21. Deuteronomii, neque locus Philonis. Quid? ante decretum Synedrii tempore Iudæ Maccabæi factum, non putarunt Iudæi fas sibi esse Sabbato vim vi repellere; sed hosti inuadenti iugulū præbebāt: mansitq; in animis quam plurimorum ea superstitio, etiam post factū decretum, quo necessitas illa cessandi molliebatur: tanta fuit religio diei septimæ: & credet aliquis, die bono Paschatis & Sabbati res eiusmodi fuisse licitas? Sunt qui dicant, à Pharisæis & cæteris tanti criminis complicibus, hæc fuisse vsurpata; non quod illa crederent licita: sed quia Legem & auctorem Legis Deum, ludibrio habebant, vt homines perditi & ad omne scelus proiecti. Ego cum illis potius sentio, qui arbitrantur, istos medullam quidem & interiorem vim præceptorum diuinorum nihili fecisse, atque adeo superbe contempsisse: quum tamen exteriorem corticem videri vellent seruare, meri hypocritæ, & vere, quod ait Dominus, τοῖχοι κεκονιαμένοι, hoc est, *parietes dealbati.*

XXI. Edendi agni Paschalis tempus varie definitum. Depellitur accusatio nouitatis, qua vsus Baronius aduersus doctrinam de translatione feriarum. Error defendentium hodie modicā vetustatē contra veram antiquitatē propter semel acceptam consuetudinem. Reuelationem Pauli Middelburgensis non debere à Baronio reijci, qui tot similes alias pro veris tueatur. Ostenditur origo, antiquitas & caussa decreti facti super translatione feriarum. R. Gamaliel. Liuelei *Angli in summa doctrina summa modestia. Cur non sit Christus accusatus, quod Pascha seorsim celebrauerit, non ex decreto Synedrij. Sententia nonnullorum; Sacerdotes libertatem sequendi potius verba legis quam decretum suum, non sustulisse. Quod hodie in simili quæstione de communione sub vtraq; specie non conceditur.*

Anni XXXIV. Num. XXXIV.

IN fine disputationis suæ repetit Baronius, quod toties ante dixerat expresso Dei iussu cautum esse, vt Pascha celebraretur decimaquarta primi mensis die, sub vesperam. Et hoc quidem verissimum certissimumque est: etsi illud fortasse non perinde certum, quomodo inter duas Vesperas quod Lex ait, sit accipiendum. Non iam loquor de discrimine inter duas vesperas, q viri doctissimi accurate exposuerunt, sicut supra dicebamus: de ipsius diei decimæ-

quartæ

quartæ principio & fine loquor, & ea diuersitate, quam super eo dum scripta lego veterum & recentiorum, obseruo. Diximus vesperam esse duplicem, priorem & posteriorem. Dies apud Iudæos à posteriore vespera incipiebat, desinebat in priorem. Cum dicitur Pascha edendum fuisse vespera diei decimæ quartæ; id plerique omnes sic accipiunt, vt in vespera desinentis diei XIV. mactaretur & pararetur: ederetur vero post iam exactam decimamquartam, incipiente decimaquinta. Itaque præceptum de edendo agno decimaquarta Luna, Exodi XII. 6. 18. interpretationis egere censetur ab istis; qui in ea locutione diem accipiunt non ex vsu Iudæorum, qui desinat post priorem vesperam; sed secundum rationem diei artificialis. Alij contra; ineunte decima quarta die agnum fuisse comedendum; quum in fine diei decimætertiæ fuisset mactatus & paratus. Quarum sententiarum vtra sit verior, & an eadem ratio semper fuerit seruata, non est hic locus accuratius expendendi. Ait vero tandem conditor Annalium: *Facessant igitur qui ex reuelationibus quibusdam inanibus, & commentitiis scriptis nomine Gamalielis, vel aliorum, ac denique ex simulato Iudæorum Concilio, de translato Paschate, nouam in Ecclesiam Dei inuexerunt opinionem.* Hic vero Baronius antiquum obtinet, doctissimis Theologis, grauissimis Episcopis, atque aliis præstanti eruditione viris, φιλοκαινίας, hoc est, *studii nouitatis*, vitium obiiciens: quod antiquam doctrinam longitudine temporis sepultam, reuocare in lucem sint conati. Est enim hodie genus hominum, qui errores modicæ vetustatis pertinaci obstinatione malint tueri, quam ad veram antiquitatem aspirare, aut pati vt alij aspirent. Diuinitus olim dictum in Metaphysicis Aristoteli, κατὰ τὰ ἔθη τὰς ἀκροάσεις συμβαίνειν, pro suis quemque moribus accipere, quæ audit, aut quæ legit scripta doctorum; & vulgo hominũ nihil probari nisi τὸ συνῆθες, hoc est, *quod vsu receptum est*; tum addit verba aurea, ἡλίκην δ' ἰσχὺν ἔχει τὸ συνῆθες, οἱ νόμοι δηλοῦσιν· ἐν οἷς τὰ μυθώδη καὶ παιδαριώδη μεῖζον ἰσχύει τοῦ γινώσκειν περὶ αὐτῶν διὰ τὸ ἔθος. *quantam autem vim habeat Consuetudo, Leges declarant, in quibus fabulosa & pueriles narrationes plus valent cognitione vera earum rerum, propter consuetudinem.* verissime & prudentissime, nec minus hodie quam olim. Nam si verum amamus, hæc vna inter præcipuas caussa est, cur multi hodie, non solum in Politicis, quod philosophus ait; sed etiam in Theologicis, opiniones super rebus grauissimis, quas iuuenes imbiberunt, ac propterea credunt esse antiquas, propugnare malint, quam ex antiqua veritate emendare: τὸ γὰρ μεταδιδάσκειν χαλεπώτατον, hoc est, *dediscere difficilimum*, ait alicubi Chrysostomus. Baronius igitur, ne in huius quidem generis quæstionibus pati potest discedi ab eo quod Romæ creditur. Quod ait de reuelationibus inanibus, conuitium est, in Paulum Episcopum Forosemproniensem iactum; qui narrat se in somnis ab Apostolo Paulo edoctum de erroribus omnium Chronologorum in annis vitæ Domini. Vide eius Paulinam, libro decimo operis secundi. Hoc si Baronio tantopere displicebat; cur tot fictas & palam falsas narrationes, non multo magis probabiles, in Legendis præsertim Sanctorum, probabat? Hieronymum, Chrysostomum, Gregorium Magnum, alios viros pios, in studiis suis non dissimili modo diuinitus fuisse adiutos legimus: nec video equidem caussam, cur hominis grauis narratio, non dissimilis Hieronymianæ, ab eo respui debeat, qui tam multa alia magis ἀπίθανα, hoc est, *impersuasibilia*, credit, & credi postulet. Quod iterum clamitat, doctrinam de translationibus feriarum nuper admodum fuisse excogitatam, & commentitiis dumtaxat scriptis niti; iterum respondemus, iudicare cæcum de coloribus. Gamaliel vetustissimus Magister, de quo multa Zacuthus, in hoc argumento citatur, cum in Kalendario Hebraico, tum ab aliis Rabbinis, huius scripta, quia hodie nusquam fortasse extant, cõmentitia tamen

non meliore iure â Baronio appellantur. quàm nominaret aliquis commentitios libros Papiniani Responsorum vel Pauli ad Sabinum, vel Marciani ad Edictum; quorum hodie nihil extat præter paucas sententias in Pandectas Iustiniani relatas. Vt taceam quæ ab alijs viris summis scripta sunt ad refutandam hanc calumniam, quæque in manibus eruditorum versantur: lectori tantum indicabo, Eduardum Liueleum in opere Chronologico suo, nondum edito, disputationi Cardinalis Toleti, qua doctrinę de translationibus feriarum nouitatem probare conatus est, luculente respondisse, & docuisse; licet aliquando post destructioné Templi in harum rerum ignoratione versati sint Iudæi, quod Epiphanius ostendit, & scripta quorundam ex ipsis Rabbinis: Kalendarium tamen Iudæorum, quo hodieque vtuntur, cum primis vero hanc de trãslatione feriarum doctrinã, hoc esse antiquissimã, & ante Domini tempora cognitam. Sed melius fecero, si quæ de prima huius inuenti origine idem obseruat, verbis ipsius hic recitauero. *Iosephus Scaliger in suis Notis in Computum Iudaicum, confirmat translationes huiusmodi dierum tempore secundi Templi sub Seleucidis obtinuisse: imo fatetur Scaliger, eas sibi videri sibi ipsis quoq; Regibus ante captiuitatem Babylonicam vsitatas fuisse: hac ratione ductus; quia cũ propter aliquas aeris incõmoditates instituta fuissent, aer Hierosolymitanus post eã captiuitatẽ calidior aut pestilẽtior nõ fuerit, quã ante. Verum profecto non Ierosolymitanum; sed Babylonicum & Persicum cœlum illius reiectionis feriarum instituendæ caussam fuisse docet Iudæorum Talmud in* רה *capite primo. In Chaldæa enim habitantes Iudæi, in hunc modum loquuntur:* לדירז חביל לז עלמא לדידהו לא חביל להו עלמא *quod ad nos*, inquiunt, *mundus nobis corruptionem affert: sed illis nequaquam. Id interpres ita declarat:* אנו בני בבל חם לנו העולם ויש לנו תבל לפי שבב עמוקה היא ואינלה ארץ הרים וגבעות בארץ ישראל ואיז שולט בה אויר ראיז בני ארץ ישראל צריבים לעבר משום מהיא ומשים ירקיא אלא בשבילנו: *Nos Babylonii in calidiore mundi parte versamur, à qua corruptio nobis est; eo quod Babylonia profunda sit, & non terra montium & vallium, vt terra Israelis, cui aer non dominatur. proinde illa nulla intercalatione (translatione,) propter mortuos aut olera opus habent, nisi in nostram tantũ gratiã.* Hactenus ὁ μακαρίτης h.e. *pia memoria* Liueleus: qui in toto hoc argumẽto chronologico Iosephũ Scaligerum, virũ maximum, maxime admirans; non raro tñ ab eo dissentit: verũ ita, vt modestiã prius laudes an doctrinam non scias. ἀγαθὴ δ᾽ ἔρις ἥδε βροτοῖσι, hoc est, *bona aũt hæc contentio mortalibus*. Ex his apparet manifestissime, quã sit inanis & triuola criminatio duorum Cardinaliũ Toleti & Baronii (vt alios sileã) de nouitate & fabulositate harũ translationũ. Illa fortasse iustior fuisset accusatio Iudæorũ: quod ausi fuerint expressam Dei iussioné suis decretis, saltem ex parte, irritã facere. Nam vbi de voluntate Dei liquido cõstat, facessant necesse est, si pij esse volumus, omnia hominum inuenta & ἐντάλματα, h.e. *mandata*. Sed Iudæi, non antiquare se Dei iussionem, verum interpretari & cõmodiorem illius vsum docere dicebant. Illud mirum est; si decreto huius Synedrij solus Christus cum suis non paruit, proditorem Iudam Sacerdotibus & Pharisæis hoc non indicasse: aut ipsos, cum prætextum criminandi Christum apud populum anxie quærerent, & perdiu nullum inuenirent, hac accusatione vsos non fuisse. Mihi quidem hoc argumentum esse pro recepta vulgo opinione non pœnitendum videtur. Nam quantum istud erat; ausum esse hominem priuatum, propria auctoritate, separare sese à totius Ecclesiæ communione, & quod in ipso foret, Pontificum Maximorum & vniuersi Synedrii decretum antiquare? Patriarcha Gennadius aduersus Græcos scribens, non absurde, vt equidem arbitror, dicit; ipsos cum asserunt Christum pane fermẽtato vsum in suo Paschate, Iudã & Sacerdotes iustificare: iustã.n. caussam cõdemnandi Christi illis suggerere, quam ipsi quum omnia facerent, inuenire nullam vnquam

quam

quam potuerunt. Θαυμάζω, inquit, τὰ πλεῖστα, πῶς οἱ Ἰουδαῖοι ἐρευνῶντες αἰτίαν οὐχ εὗρον. οὐδ᾽ ὁ Ἰούδας πολλὰ καμόντες· καὶ νῦν οἱ ἡμέτεροι ἀδελφοὶ προσχειρίζουσιν αἰτίαν καὶ πρόφασιν δικαιοτάτην Ἰούδᾳ τε καὶ τοῖς Ἰουδαίοις, hoc est, *Vehementer miror, quomodo Iudæi cum caussam quærent, non inuenerint, nec Iudas, tametsi multum in eo desudarint: iam vero fratres nostri suggerunt caussam & prætextum iustissimum Iudæ & Iudæis.* Humbertus contra calumnias Græcorum: *Insuper & administratis Iudæis materiam magnam sibi placendi super interfectione Domini, & permanendi in errore suo, & fidem nostram euacuandi.* Idem contra Nicetam: *Si iuxta tuam assertionem Christus Pascha fecit tertiadecima Luna cum fermentato, dupliciter reus fuit: iuste puniendus secundum Legem; quia Pascha fecit in tempore non suo, & quia cum fermentato. Quapropter mors eius nihil nobis conferet; qui non pro nostris peccatis, sed pro suis interiit; scilicet, quia fuit transgressor sanctæ legis.* Potest Humberto responderi; Christum, qui vt homo Legi fuit obnoxius, eamque exacte seruauit toto vitæ suæ cursu: interdum tamen Legis dominum egisse, vt in historia porcorũ demersorum & similibus apparet. Hic vero non sine ratione quærunt aliqui; quomodo fieri potuerit, vt ille paterfamilias, ad quẽ misit Christus, non obstupuerit ad hunc nũciũ, aut sibi non metuerit: cur etiã, (sicut modo dicebamus) aut Iudas hoc siluerit apud Sacerdotes; aut Sacerdotes apud populũ. Iohannes Maldonatus, qui vtriusq; opinionis rationes accurata diligentia recẽsuit, ad has obiectiones respõdet: Non potuisse patremfamilias Christi factũ mirari; qui ignorare non posset ex Legis Dei præcepto Pascha celebrandũ ea die, qua Christus celebrauit: vtut ex decreto Synedrii aliter eo anno fieret: Sacerdotes quoque qui Christum accusarunt; aut ignorasse ipsum ea nocte agnum comedisse; aut non ausos esse id crimen obiicere; quum scirent Dominum ex Legis præscripto suum Pascha celebrasse. Quid cõmodius ad hæc obiecta responderi queat, non video. Quod si hæc vera sunt, vt existimat acutus ille Iesuita, occurrit hic animaduersione nostra res longe dignissima. Videmus enim Sacerdotes, Pharisæos, Scribas, & reliquos Synedrii Patres, quando auctoritate decreti sui diuini præcepti vsum, ex parte mutarunt; hanc tamen reuerentiam verbo Dei Opt. Max. habuisse, vt si quis illo stare mallet, quam decreto nouo obtemperare; impune hoc ipsi esset. Hic igitur vere pii obseruent, quanto durius hodie, in non dissimili negotio agatur cum fidelibus, qui præcepto Christi, quam hominum mandatis morem gerere satius ducunt. Iesus Christus, quando sacramentum Eucharistiæ instituit, dixit suis discipulis, & in eorum persona dixit omnibus omnium seculorum fidelibus, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, *sumite hoc populum, & bibite ex eo omnes.* Præceptum hoc Domini primitiua Ecclesia exactissime semper seruauit; nisi forte extremæ necessitatis casus aliquis interueniret, qui rem penitus impossibilem redderet. Exemplum primæ Ecclesiæ, & multo magis institutionem Domini insecutæ ætates per annos amplius mille constanter seruarunt: donec paullatim cessante zelo priore, & vera pietate languescente, vsus contrarius est introductus, ac tandem etiam decretis nonnullorum Patrum cõfirmatus: quos res ipsa clamat aduersus Domini verbũ multo audẽtiores, & erga populos Christianos longe extitisse iniquiores, quã olim Synedrii Iudaici Patres aduersum Legem Dei fuerint, aut erga populum Iudaicum. Antiquatũ est, quod ad vsum populi, præceptum Domini: & quod sine lacrymis & horrore non possum dicere, eo ventũ; vt expresso IesuChristi mandato paruisse, certissima atque ea teterrima hæresis cẽseatur, & facinus flãmis expiandum. En quo calamitatis incidimus miseri mortales, postquam à recta via semel excidimus. Colophon malorum est, quod nouo & olim inaudito dogmate adinuento, de Pontificia infallibilitate, quæ est hodie norma fidei vnica, salutaris remedii ne spes quidẽ vlla Ecclesiæ, tyrãnide oppressæ,

 est

est relicta. Sed hæc querela suum locum paullo post est habitura.

XXII. Historia vltimæ cœnæ Domini minus rectè inchoata à lotione pedum Apostolicorum. An mos lectorum tricliniarium à Romanis ad Iudæos transierit. Philonis locus videtur id suadere. contrarium probatur ratione primò, deinde ex historia. An mos accumbendi notus fuerit temporibus Patriarcharum. Locus è Genesi, & alius è propheta Amos. Forma accubitus. Alia quædam.

ANNI XXXIV. Num. XXXVI.

HIstoriam vltimæ cœnæ Domini, Baronius à lotione pedum factæ per Christum, cuius Euangelistæ meminerunt, auspicatur: præpostere sine dubio, quod & ipse fatetur. Sed affert rationem facti sui, quia nonnulli existimarunt, Christum pedes discipulorum suorum lauisse ante commissionem prioris conuiuij Paschalis: quod etsi damnat ipse; *videri tamen*, ait, *posse probari ex multis*: & ex eo imprimis, quod morem fuisse constet & Iudæorum & aliorum, pedes ante accubitum lauandi. Est hoc quidem verum, & vel pueris notum: sed id sententiam modo memoratam, cum verbis Iohannis apertissime pugnantem, vt mox dicetur, nihil potest adiuuare. Quare totum hoc tmema inter illa ponendum, quæ ἄῤῥητα ἀμείνω, hoc est, *quæ rectius omnino non attingerentur*. In proximo placet, quod disputat aduersus eruditissimum Petrum Ciacconum, existimantem Iudæos morem accumbendi in lectis inter cibum sumendum, à Romanis accepisse. Sane Philo Iudæus in libro de vita contemplatiua, videtur affirmare, & Græcos & Barbaros omnes populos morem conuiuandi in lectis sumpsisse à Romanis. Ita enim scribit; Ἴσως δ' ἄν τις ἀποδέξαιτο τὴν ἐπιπολάζουσαν νυνὶ πανταχοῦ τῶν συμποσίων διάθεσιν, κατὰ πόθον τῆς Ἰταλικῆς πολυτελείας καὶ τρυφῆς· ἣν ἐζήλωσαν Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι, πρὸς ἐπίδειξιν μᾶλλον ἢ πρὸς εὐωχίαν ποιούμενοι τὰς παρασκευάς· τρίκλινά τε καὶ περίκλινα χελώνης ἢ ἐλέφαντος κατεσκευασμένα καὶ τιμαλφεστέρας ὕλης, ὧν τὰ πλεῖστα λιθοκόλλητα, στρωμναὶ ἀλουργεῖς, ἐνυφασμένου χρυσοῦ, h. e. *Forsitan autem quispiam passim nũc receptum conuiuandi morem à studio Italicæ magnificentiæ & luxuriæ manasse putet: quam imitati sunt & Græci & Barbari, ad ostentationem magis quam conuiuii rationem apparatus referentes: triclinia & periclinia è testudine & ebore aut etiam preciosiore materia confecta, quorum plurima gemmis erant distincta, lecti purpurei, auro intexto.* Videtur, inquam, dicere Philo, lectos tricliniares, & totum illum apparatũ, qui erat superbissimus, transisse ab Italis, siue Romanis, non solum ad Iudæos, verum etiam ad Græcos, Ægyptios & alios populos Orientis. Sed non ita accipienda sunt Philonis verba; qui de luxu tm̃ nõ aũt de modo conuiuandi loquitur: quod ex sequentibus eius verbis melius adhuc apparet. Cęterum iacendi decumbendiq; morem inter epulandum, antiquissimis temporibus fuisse cognitum, ac ferme cum ipsis hominibus cepisse, persuadent ratio & historia. Ratio; quia is situs cõmodissimus omnium, sessione excepta, qui ad eam rem poterant adhiberi. Oportuit enim primos illos homines cibum sumsisse, aut stantes, aut genibus incumbentes, aut sedentes, aut iacentes. Stetisse, aut incubuisse in genua, nemini opinor, fiet probabile. Si sederunt, vel more nostro sederũt ad mensas; quod illo rudi seculo, (mensis, scamnis, sedilibus, cathedris nondum inuẽtis) statim factum non est: vel passim vt cuiq; occurrebat aliquid sessioni opportunum & ἐξανεστηκὸς, vel humi. Porro humi sedisse oportuit, vel coxim, vel porrectis tibiis, aut ἐναλλὰξ, h. e. *contra se inuicem*, positis, & implicitis, vt hodie Turcæ dum epulantur, & sartores Galli persæpe dum artem suam acu exercent. Atqui omnibus his positurис (sessionẽ ad mensam semper excipio) cõmodior est cibum sumentibus positura iacentium, & cubito sinistro, vt fuit olim moris, innitentium. Vt nullum videatur esse dubium, vetustissimũ eum fuisse

fuisse morem; primis illis hominibus super gramine aut fœno sese reclinantibus; postea etiam super lanatis pellibus, vt videre est apud Homerum. Ouidius: *Qui poterat pelles addere, diues erat.* Procopij pene eadem verba sunt de Mauris, Καθεύδουσι Μαυρούσιοι ἐπὶ τῆς γῆς, κώδιον οἱ εὐδαίμονες αὐτοῖς, ἂν οὕτω τύχῃ, ὑποστρωννύντες, h.e. *Mauri super terra dormiunt, ac diuites quidem villosam pellem, si ita fors tulerit, sibi substernunt.* Gotthicorum libro 4. Inde est *dormio*, à δέρμα *pellis*. Postea lecti sunt inuenti, mensæ, scamna, cathedræ, & totum instrumentum domus ad vsus vitæ huius necessarium. Tunc etiam sedendi ratio hodierna est inuenta; & hominibus industriis, à voluptate alienis, facile probata, atque passim recepta, consuetudine iacendi in morem sedendi vertente. Itaq; apud Homerum, vt Athenæus obseruat, sedent heroes, non in lectis tricliniaribus iacent. & in Genesi 43. 33. sedent fratres Iosephi in conuiuio quod ipse illis exhibet. Mansit tamen apud plerasq; gentes antiquus mos iacendi inter epulas, à beatioribus vbique retentus, tanquam ad quietem & τρυφὴν, h.e. *mollitiē*, omnium aptissimus. Quod suggerit ratio, confirmat historia; quæ docet nos, consuetudine decumbendi vsos fuisse non solos Romanos, nec primos; sed antiquissimis seculis Græcos, Medos, Persas, Celtas, Indos, Iudæos, alios populos. Philo tamen Iudæus, in libro de Iosepho, aliter pronuntiat: referens enim historiam de fratrum Iosephi conuiuio, vbi ipsi sedent, sic scribit, pag. 376. μήπω τῶν ἀνθρώπων ἐν ταῖς συμποτικαῖς συνουσίαις κατακλίσει χρωμένων. *nondum recepto more ab hominibus eius ætatis accumbendi in conuiuiis.* sed ego Philoni in hac obseruatione non multum tribuo. Nam ibi Iosephus excipit fratres, vt homines peregrinos & frugi moris erat excipere: non vt homines lauti & τρυφηλοὶ, hoc est, *voluptuarii* eius seculi celebrabant conuiuia. Adde quod, verbum ישב etiam de iis dicitur, qui decumbūt in lectis tricliniaribus, vt in loco Ezechielis, quem postea afferemus. Itaque Iosephus eandem fratrum Iosephi historiam commemorans, κατάκλισιν, hoc est, *accubitum*, illis attribuit, quam ita expresse negat Philo: verba Iosephi sunt libro secundo, pag. 41. ἐπὶ δεῖπνον αὐτοὺς παραλαμβάνει, καὶ κατακλίνονται οὕτως ὡς καὶ παρὰ τῷ πατρί, hoc est, *ad cœnam illos asciscit, & accumbunt eo modo, quo & apud patrem.* Iudæi igitur inter eos populos numerandi, qui priscum morem iacendi inter epulas retinuerunt. Recte hoc suspicatus est Baronius; probauit vero pessime, quod mox ostendemus. Sunt autem eius rei certa testimonia in Scripturis, & scriptis Rabbinorum. quędam hic indicabo. De improbis fœneratoribus, qui pauperes, vt solet fieri, vexabant, scribit propheta Amos, capite II. 8. ועל בגרים חבלים יטו אצל כל מזבח *super vestimenta in pignus accepta discumbunt, iuxta quoduis altare.* Paraphrastes Ionathan, vt notat Rabbi Schelomo, per *vestimenta* denotari putauit isto loco lectos; nempe tricliniares, quos in ædibus deorum & εἰδωλείοις hoc est, *idolorum templis*, sibi parabant, vt in iis epularentur, & comederent idolothyta, de quibus Paulus I. Cor. cap. x. igitur pro eo quod habet textus Hebraicus, *& super vestimentis discubuerunt*, dixit Ionathan *super lectis*, eo nempe respiciens, quod à verbo נטה quo vtitur Amos, deducatur vox מטה lectum significans. Græci id vocabulum hic alia notione acceperunt, pro extendere; licenter enim admodum verterunt, καὶ ἱμάτια αὐτῶν δεσμεύοντες σχοινίοις παραπετάσματα ἐποίουν; *vestes suas funiculis ligantes, aulæa faciebant.* Rabbi Schelomo Ionathani assentitur, & modum accumbendi Iudæorum indicat, explicans vocem יטו his verbis לשון מסיבה שכל מסיבה סעוד בהטיה היא שהוא נסמך על שמאלו *Vox* iattu *accipienda est notione* mesiba, *accubitus: quia omnis accubatio ad epulas fit cum inclinatione; accumbens enim innititur sinistræ suæ.* situm intelligit conuiuantis, qui cubito sinistro innititur. Latini verbo *fulcire* eleganter exprimūt, Persius; *- mihi torta cannabe fulto Cœna sit in transtro.* Græci dicunt ἐρείδειν ἀγκῶνι. Philo de

de epulis Essenorum loquens, veterem posituram illam sic expressit, p. 616. σιβάδες εἰσὶν εἰκαιοτέρας ὕλης, ἀφ' ὧν δὴ πλήϑ πάνυ χαμαίζηλοι παπύρου τῆς ἐγχωρίου, μικρὸν ὑπερέχοντα κατὰ τὰς ἀγκῶνας, ἵνα ἐπερείδοιντο, h.e. *Lecti erant deterioris materia, è quibus & papyro in regione nascente vilia plane humistrata fiebant, paululum eminentia propter cubitos, vt super iis fulciri possent.* Nonnus apud Iohannem de Christo ad mensam post lotionem reuerso;

Καὶ παλάμης ἀγκῶνα πολυνδίνητον ἐρείσας
Ἀκρότατον περὶ κύκλον ὁμοζύγοιο τραπέζης,
Εἶπεν ἑοῖς ἑτάροις, hoc est, *Et cum manus cubitum circumuolubilem fulciisset summũ circa orbem concordis in amore mensa: dixit suis amicis.* Hic situs neque plane iacentis est, neque plane sedentis. iccirco Hebræi hoc dixerunt *sedere in lectis.* Ezechiel 23. 41. de muliere delicata & peccatrice; *Sedet in lecto magnifico, & mensa instructa est ante ipsã* & in superiore loco Mosis de fratribus Iosephi, Onkelos verbum Hebraicum, quod sedere significat, expressit verbo אסחר quod Syris est accumbere.

XXIII. Expenduntur rationes Baroniana. Error immanis ex interpretatione Latina pronuntiantium de veritate Hebraica. vt cum Baronius Triclinium *putat extare in Bibliis Hebraicis: & cum Bellarminus in controuersiis vrget voces Latini interpretis, quarum nullum in Hebræo textu vestigiũ.* Triclinij *neque nomen neque rem extare in Bibliis. Enumerantur voces Græcæ, quæ possunt obseruari in Bibliis Hebraicis. Locus è Pirke Auoth, vbi vox Triclinium. περίκλινα apud Philonem. Alia nonnulla.*

ANNI XXXIV. Num. XXXVII.

NVnc videamus quibus argumẽtis probet Baronius Iudæos accubuisse, non sedisse ad mensam. Ait; *vetus esse* Triclinii *nomen, & vsum apud Hebræos; de Samuele agens diuina Scriptura testatur, dum ait, Assumens itaque Samuel Saulem & puerum eius, introduxit eos in triclinium & dedit eis locum in capite.* Et verum est quod hic dicitur, vocem *triclinium* extare in Scripturis; extat enim in Latina versione, quæ est sacra Scriptura: & falsissimum tamen est atque absurdissimum, quod ex eo colligit Baronius: reperiri nomẽ hoc & rem nomine significatam, in ea quæ proprie sacra Scriptura est, & totius veritatis origo. Triclinium κυρίως, h.e. *proprie*, cœnaculum est, siue œcus trium capax lectorum & nouem conuiuarum. is. n. Græcis, eius nominis auctoribus, credebatur esse quasi legitimus cõuiuantium numerus. neque dubium, ab eiusmodi persuasione non solum nomen esse ortum, sed etiam fabricã eiusmodi œcorum. Veteres Iudæos, de quibus loquuntur auctores sacri veteris Testamenti, simile quid obseruasse in numero conuiuarum, aut cœnaculis suis & lectis tricliniaribus, affirmare potuit Baronius, probare non potuit: nihil enim eiusmodi in Scripturis legitur. At vocem Triclinium illis vetustissimis Iudæis fuisse vsurpatam, quod hic auctor affirmat, aut extare in Hebraicis Scripturarum codicibus, tam apertũ est & patens mendacium, vt mirum sit viro graui potuisse id excidere. Si quia Latinus interpres eam dictionem vsurpauit, recte inde colligitur antiquos Iudæos & rem & nomen *triclinii* in vsu habuisse; dicamus licet, triumphos Romanorum iisdem fuisse notos: nam extat vox *triumphare* apud Latinum Interpretem, Ezechielis 22. 5. pro Hebraica *hitkilles* ἐνέπαιξεν, *irrisit*; quomodo interpres idem præcedente versu קלסה τὸ recte vertit *irrisio*. dicamus etiam, arcus triũphales Romanorum extitisse iisdem Iudæis in vsu, & extare in ipsorum libris: quia I. Regum 12. 15. pro Hebraico *iad*, legitur in Bibliis Latinis *fornix triumphalis*. dicamus Græcorum & Romanorũ Triremes fuisse illis tẽporib. à Iudæis vsurpatas: quia reperitur id verbũ in Latina versione. dicamus etiam voces

Græcas

Græcas *problema, parabola, mœchari*, alias, quibus Latinus interpres vtitur, extare in Hebraica veritate. At per Deum immortalem, quid ineptire, nugari, mentiri est, si hoc non est? Ego in totis Bibliis Hebraicis voces Græcas obseruare istas dūtaxat memini. συμφωνία, h.e. *consonantia* Danielis 3.5. ψαλτήριον ibidem: vbi etiam κίθαρις & σαμβύκη. sed eas voces Græcas esse prima origine non existimo. apud eundem prophetam extat vox Chaldaica כרוזא *caroza* præco, & Græca, κήρυξ, vt videtur, & verbum כרז ibidem pro κηρύσσω hoc est, *prædico*, רפסודות *rapsodot* pro ratibus, à Græco ῥαψῳδεῖν, hoc est, *versus contexere*, etsi diuersæ notionis, vel à simplici ῥάπτειν, h.e. consuere videtur factum; 2. Paral. 2.16. μάχαιρα *gladius* legitur, vt quibusdam placet, Geneseos 49.5. vide Scholia R. Schelomonis in illum locum. In Cantico Canticorum 3.19. אפריון *aphirion* esse φορεῖον, ferculum, putauit Hieronymus ad caput septimum Isaiæ: quod eruditis merito improbatur; vt & quod ibidem subiicit de vocibus NVGÆ & MENSVRA apud Hebræos. Sunt etiam Rabbini, qui Numerorum 20.10. המורים *hammorim*, contendant esse vocem Græcam μωροὶ, hoc est, *stulti*, qui si dicerent Græcum μωρὸς, hoc est, *stultus*, deductum esse ab Hebraico *moreh* rebellis, non ἀπὸ τοῦ μὴ ὁρᾶν, hoc est, *à non videndo*, vt nugētur Græcorum grammatici, aliquid dicerent: at cum putant vocem Græcam μωρὸς fuisse Mosi vsurpatam, ridiculos se præbent. Alias præter istas dictiones Græcæ originis non facile diligens lector in Bibliis Hebraicis reperiet. Baronium vero de voce *triclinium* in errorem adeo puerilem incidisse, etsi mirum est, ego tamen minus miror. Nam ex quo Latina versio Tridenti facta est authentica, & pretium Hebraicæ veritati est ademptum; tam prodigiosam sententiam noua monstra parere necesse erat. & est sane nonum τέρας argumentatio ista Baronii; quæ si admittitur, nomen Deus erit Hebraicum, quia illo vsus est Latinus interpres. Hoc prodigioso argumentandi genere etiam alibi vtitur Baronius, vt ante obseruabamus in 12.18. Sed conditorem Annalium, propter literarum Hebraicarum imperitiam facilius excuses: Bellarminum vero qui illius linguæ magisterium est professus, quis non indignetur ad probationē dogmatū hodie controuersorū id genus offuciis abutentem? Exemplum vnum afferam, ex quo de fide illius in cæteris fieri potest coniectura. Libro primo De purgatorio capite 15. probat Bellarminus doctrinam de purgatorio primis mundi seculis fuisse notam, extareque illius in Genesi mentionem saltem implicite; quia leguntur hæc cap. 23. *Et surrexit Abraham ab officio funeris.* nam quia ab aliquot seculis celebrari ceperunt officia mortuorum inter Christianos; vrget vir acutus vocem *officium* & ex illa voce colligit tale quid fecisse Abrahamum in funere vxoris suæ. Hoc tam verum est, quā illa superior Baronii obseruatio de *triclinio* vera erat. Hebraica veritas habet; *surrexit à mortuo suo*; vel, *à conspectu mortui sui*: id enim est, מעל פני מתו. icirco simplicissime Græc ἀπὸ τοῦ νεκροῦ, hoc est, *à mortuo*. Ionathan voce *conspectus* adiecta, sententiam per se planam, reddidit planiorem. Bellarminus vero è Latina interpretatione iam authentica sic disputat, quasi esset vsus Moses voce *officium*. Exspecto quam mox exorietur aliquis ex ea schola, qui priora secula erroris accuset, quod Mosem Hebraice scripsisse crediderint, qui Latine scripserit. Hæ sunt hodie artes defendendi nouas opiniones, apud idiotas & vulgus imperitum ac falli facile, fortasse efficaces; peritis & literarum intelligentibus detestandæ nescio dicam, magis an ridendæ. Καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ, hoc est, *Et hæc quidem hactenus.* Sed non dimittendus es Lector erudite sine alicuius elegantioris obseruationis mantissa. Scito igitur, affirmationem Baronii de voce TRICLINIVM Iudæis vsurpata, sic falsam esse, vt parua mutatione traduci ad veritatem queat. prima tempora Hebræorum ille cogitabat: & hoc falsissimum est. dixisset idem de Iudæis post Chri-

Christi seculum; verum dixisset. Nam in Kirke Auoth, capite quarto, extat Rabbi Iacob pulcherrima sententia in hæc verba. *Seculum hoc simile est vestibulo ante seculum venturum: parate in vestibulo, vt ingrediaris in ipsum palatium.* Huic Doctori, sane veteri, sed qui sine dubio vixit post Christum, primus ad palatium aditus dicitur פרוזדור *prozedor*, mira voce, & vt ego suspicor, corrupta à voce προθύρου, q. d. *provestibulum*. Rambam exponit בית שער *domus porta*, πυλῶνα Græcorũ intelligens. at palatium hîc dicitur טרקלין *teraclin*, hoc est triclinium. Extat etiam vox *prozedor* apud Abr. Zacuthum Iuchasin, p. 23.b. vox autem *teraclin*, è Græca, triclinium, corrupta, legitur etiam in Iad Mosis Ægyptii lib. 12. cap. 21. Maimonides exponit היכל *palatium* vel *templum*, conuenienter quidem huic loco: sed neq; ille tantus Magister, neque alii Rabbini eius libri scholiastæ, quid esset proprie *Triclinium*, aut cuias vox, intellexerunt. Tantum abest vt verum sit, iam inde à primis seculis id nomen Hebræis fuisse familiare. In Scripturis ὁ κοιτὼν cubiculum dicitur חדר המטות *æcus lectorum*. In Cantico canticorũ, 1. 12. Regis מסב exponitur à Græcis ἀνάκλισις, h. e. *accubitus*, à Rabbinis dicitur esse accubitus in orbem dispositorum. ac videtur Philo iis verbis quæ paullo ante descripsimus, vim dictionis Hebraicæ voluisse exprimere, cum tricliniis addit, περικλίνοις, æcos intelligens, vt est coniicere, rotundos cum suis lectis conuiuialibus, ei formæ cœnationum accommodatis. In libris Rabbinorum *mesiboth* sunt lecti conuiuantium. & הותמיסב passim pro ἀνάκειται, de eo qui ad mensam accumbat, cubito sinistro innitens, vt ipsi Rabbini interpretantur.

XXIV. Expenditur locus ex Euangelio Iohannis, γινομένου δείπνου. Alius locus ex Euangelio.

ANNI XXXIV. Num. XXXVIII.

REditur hîc ad historiam lauatorum à Christo pedum Apostolicorum. Refutantur longa oratione, qui dixerunt id factũ ante cœnam agni Paschalis. Enimuero si Euangelii verba diligenter expenduntur, expediri vno verbo res potest. Clare enim dicit Euangelist. καὶ δείπνου γινομένου, *& vbi cœna esset peracta*, sed eludunt isti, & γινομένου volunt esse, *parata*, non *transacta*. hoc vero ita aperte contradicit Iohannis verbis, ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου. *Christus surrexit à cœna*; vt ad Prætorem vel ad agnatos amandandi sint eius sententiæ auctores. De ritibus Iudaici Paschatis, (qua de re mox auctor agit,) sunt in manibus eruditorum, quæ è Ritualibus Iudæorum & libris Thalmudicis protulerunt in apertam lucem Paulus Burgensis, Emmanuel Tremelius & Iosephus Scaliger; quorum nominibus poterat Baronius suos Annales reddere illustriores, & animi ingrati crimen eadem opera euitare. Non enim suis profecto plumis, verum alienis σεμνύνεται καὶ ἐναβρύνεται ἐν τοῖς τοιούτοις, hoc est, *gloriatur, & sese iactitat in talibus.* Quod mox ait, illa Domini verba, *Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet*; nisi ad baptismatis mysterium referantur, probare Apostolos priusquam ad priorem cœnam se accingerent, totum corpus lauasse: id mihi oppido negligenter dictum videtur. Sentio enim cum eruditissimo Iansenio; allegoriam eam esse ex vsu communis vitæ depromptam. quare κατὰ τὸ ῥητὸν, hoc est, *dictum, secundum literam*, de iis intelligendum qui corpus totum in balneo lauarunt; sed postea egressi è balneo, dum accedunt ad lectum conuiuialem, pedes macularunt, ac secundũ anagogen, omnino lotio totius corporis de baptismo accipienda: pedum vero ablutio, de affectuum purgatione & eius quem Theologi nominant fomitem peccati, etiam in electis post peccatum remanentem.

XXV. Absurditas coniecturæ Baronianæ de cœnatoriis Domini, & de veste eiusdem pretiosa super cœnatoriam. ἱμάτια numero plur. de vno pallio. Nonni licentia, χιτῶνας vocem pro vno pallio ponentis.

nentis. veste aut linteo succingi habitus seruilis. Hallucinationes Baronij variæ: & vanissima coniectura de pretiosa Christi veste ad instituendam S. Eucharistiam. Alia non pauca.

ANNI XXXIV. Num. XXXIX.

IN iis quæ mox subiiciuntur de vestimentis Domini, doctrina & iudicio instructi Lectores, præter friuolas coniecturas, aut etiam manifesto absurdas, quid inuenturi sint, equidem non video. Principio sic disputat: quia dixit Iohannes Christum posuisse vestimenta quando se accingebat ad lauandos pedes discipulorum suorum, *par est credere*, inquit, *eum in veste cœnatoria remansisse.* quare autem? ego enim non capio. Si numerum pluralem vult vrgere Baronius, dicendum illi erit, Christum vestem non vnam, sed plures posuisse. Quare, siue intra vestem cœnatoriam habuit aliam accumbens, siue supra cœnatoriam, vt docetur in Annalibus; quia dixit Iohannes posuisse ipsum τὰ ἱμάτια, hoc est, *vestimenta*, & placet Baronio numerum multitudinis vrgere; necessario sequetur, & cœnatoriam & alteram simul Christum exuisse. Quæ est igitur hæc Logica ἀσυλλόγιστος, hoc est, *nihil concludens*? Non animaduertit vir eruditus, ἱμάτια isto loco appellari, ab Euangelista, non plures vestes; sed vnicum Christi pallium. Hoc manifestum est & certissimum ex ipso Iohanne, qui 19. vers. 23. narrans quo modo pallium Domini in quatuor partes fuerit scissum, eodem numero vtitur; ἔλαβε, ait, τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, hoc est, *sumpsit vestimenta sua*, nam solum pallium appellari ab Iohanne τὰ ἱμάτια, nemo potest dubitare, qui locum inspexerit. Itaq; Nonnus sententiam eandem cum Iohanne numero non eodem expressit.

Θεσπεσίην ἐσθῆτα θεηγενέος βασιλῆος
Ἱστάμενοι δάσαντο, hoc est, *Diuinam vestem à Deo geniti regis Stantes diuiserunt.*

Idem poeta elegantissimus in capite 13. Iohannis & historia lotionis, pro τὰ ἱμάτια dixit eodem numero τὸν χιτῶνας: poetica licentia dure abusus illa voce: nam χιτὼν est vestis interior, vt tunica: ἱμάτιον, exterior, vt pallium: & hanc proprietatem accurate seruat Iohannes cap. 19. 23. Porro caussam cur Dominus noster posuit pallium, docte ostendit ille eruditus paraphrastes, isto versu;

Δούλιον ἔργον ἔτευξεν ἑοῖς ἑτάροισιν ὑφαίνων, hoc est, *Seruile opus fecit suis amicis ordiens.*

significat enim, Iesum Christum habitum serui assumpsisse, vt ministraret discipulis, pedes lauando ipsis. Seruorum erat, sine pallio aut alia veste exteriore, tunicatos, & cinctos, vel etiam linteo succinctos, ministrare. Inde illa Suetonii in Caligulam indignatio, quod *Senatores summis honoribus functos cœnanti sibi, modo ad pluteum, modo ad pedes stare succinctos linteo*, (istud est quod Iohannes λέντιον dixit,) *passus est*. lib. 4. cap. 26. quo ex loco apparet, non solum seruos, sed etiam ingenuos, qui seruilia ministeria erant obituri, seruilem illum habitum assumpsisse. Exemplum habes apud eundem in ipso Caligula, popæ & victimarii ministerium exercentis, c. 32. Huc pertinet quod legimus apud Philonem; qui pag. 617. Essenorum conuiuia describens, societatis plane philosophicæ, obseruat, mancipiorum quidem vsum ipsos repudiasse; quod dicerent seruitutem contra ius naturæ introductā fuisse; sed liberorū opera vtentes cauisse, ne vllam habitus seruilis speciem inter ministrandum præberent: ac propterea discinctos, & demissis vestimentorum alis in cœnationem solitos ingredi. ἄζωστοι, inquit καὶ καθειμένοι τοὺς χιτωνίσκους εἰσίασιν ὑπηρετήσοντες ἕνεκα τοῦ μηδὲν εἴδωλον ἐπιφέρεσθαι δουλοπρεποῦς σχήματος εἰς τὸ συμπόσιον, hoc est, *Discincti, & demissis vestimentorum alis ingrediuntur ministraturi, ne vlla species seruilis habitus in hoc conuiuium inferatur.*

Pallium & omnis exterior vestis quæ

 brachia

brachia includit, inepta est ad ministeria quę liberum brachiorum motum requirunt: ideo serui ponere soliti; ideo etiam Christus ponit. At Baronius ait, Dominum in cœnatoriis remansisse. In quo trifariam decipitur. Errat cum putat ministerium illud obiri posse in veste cœnatoria. Errat cum non obseruat seruilem habitum à Rege Regum consulto consilio esse assumptum. Errat postremo cum fingit Dominum more Romano cœnatoria induisse, mensæ accubiturum. Nam ex comparatione duorum locorum apud Iohannem, quorum mentionem modo fecimus, certo constat Dominum nostrum & in cœna & extra cœnam easdem vestes duas gestasse; exteriorem, pallium; interiorem, tunicam. Valeat igitur figmentum illud de cœnatoriis Christi: nos Baronio id credere, aut cuiuis idem affirmanti, parati non sumus: nisi prius testimoniis Scripturarum, aut Hebræorum scriptorum docuerit, morem illum Romanum ac Græcum Iudæis illa ætate adeo fuisse in vsu, vt etiam tenuissimæ fortunæ homines, (his similẽ se gessit Christus, quamdiu vixit in terris,) eum vsurparẽt. Locus de veste nuptiali è cap. 22. Matth. non id probat, quod vult Baronius; imo si attente legatur, plane contrarium suadeat: sicut sæpissime solent testes Baroniani, hinc stare, illinc dicere. Ergo quum eo loco suum conuiuam Rex increpet, quod palatium suum ingressus sit, non ornatus veste lauta, quę nuptiarum apparatui conueniat: πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου, hoc est, *quomodo huc ingressus es non habens vestem nuptialem?* non de cœnatoria veste, sed de forensi eius verba debent accipi. Nam conuiuialia indumenta non sumebant, nisi quando accumbebant: iste vero reprehenditur, quod domo non venerit ornatus veste festiuitati cõgruente. B. Hieron. *vestem non nuptialem* opponit, non vt Baronius, cœnatoriis, sed simpliciter, sordidæ: *arguit illum impudentiæ quod veste sordida munditias polluerit nuptiales.* Hoc figmentum de cœnatoriis Domini, sequitur aliud πλάσμα, h.e. *figmentum*, longe vanissimum. Diuinat enim Baronius, Iesum Christum, non cœnatoria tantum veste, sed maioris decoris gratia, propriis superindutum vestimentis, cœnasse: *& hoc*, inquit, *sic esse putandum.* imo vero hoc putandum non est: non enim dicitur ab vllo Euangelistarum: neque verbum vllum in hac historia ab illis ponitur, quod eo ducat. & quod caput est, non conuenit hoc cæteræ Christi vitæ: qui semel assumptam serui formam, vt loquitur Apostolus, perfectam humilitatem dictis, factis, cultu, victu, omnibus deniq; rationibus & professus est, & semper seruauit. Postremo ridiculum nimis, existimare aliquẽ cœnatoriis amictum, aliam vestem superinduisse, *maioris*, vt ait, *decoris gratia.* Nam si decus & gloriam Dominus noster in illa cœna spectauit, & fuit vsus in Iudæa vestium tricliniarium; poterat induere cœnatoria ita pretiosa, vt decoris caussa nihil opus esset vestem aliam contra morẽ & contra decorum superinduere. Auctor Satyrici: *Vestimenta mea accubitoria perdidit, quæ mihi natali meo donauerat cliens quidam, Tyria, sine dubio, sed iam semel lota.* Persius: *Hic aliquis cui circum humeros hyacinthina lana est.* vbi vestis δειπνῖτις, h.e. *cœnatitia*, magni pretii intelligitur. At Baronio placet, Dominũ & Apostolos parum splendide ornari potuisse vestibus cœnatoriis, nisi aliud accederet indumentum superiniectũ ad splendorem augendum: quæ coniectura quum sit vanissima; etiam illud vanum est, quod sindonem fuisse eam vestem, nihil addubitans pronuntiat. Sed de sindone & eo qui fugit cum Saluator captus est, περιβεβλημένος σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ, hoc est, *circũamictus sindone super nudum*, inferius erit agẽdum, ad sectionem 68. Tollebam manum de tabula: sed reuocat me in lineam exemplum singularis audaciæ in tractandis sacris literis quod statim sequitur. Nam quum dicat Iohannes 13. 4. de Christo ad lotionem se accingente, τίθησι τὰ ἱμάτια, *vestes ponit*, hoc est pallium, vt ostendimus; & de eodem post lotionem peractam, ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, *sumpsit vestimenta sua*, palliũ nempe, quod posuerat; quis

[illegible] Baronii licentiam, hic quoque fingentis, Dominum nostrum ad instituendam [illegible] sanctam Eucharistiam pretiosam aliam vestem induisse, & pro actionib. vestimenta subinde mutasse? Hoccine est diuina oracula cum timore & tremore tractare, humana figmenta sacris narrationibus ex suo sensu illis immiscere? Enimuero non poterat continere se Cardinalis Baronius, vel Cardinalitios certe iam tum animos gerens; aulae Romanae splendori & regiae Pontificum pompae assuetus; quin aliquid de moribus hodiernis Domino affingeret. Sed meminisse debuerat, Christo in terris agenti nunquam fuisse probata humana consilia; propterea seuere adeo Petrus ipse fuit ab ipso increpitus, sequi non praeire iussus. Dominum igitur nos quoque sequamur, & nostros potius mores eius exemplo formemus, quam ex affectibus nostris ac vitiis, falsos [illegible] mores affingamus.

XXVI. Quot lectis Christus & Apostoli accubuerint in vltima cœna. Cœnationes à numero lectorum trium vel plurium nomina habuerunt apud Græcos. An Petrus eodem lecto cum Domino discubuerit. Eucharistiæ institutionem male comparari cum Apophoretis Gentilium.

ANNI XXXIV. Num. XL.

Censeit Baronius Christum & Apostolos tribus lectis accubuisse; in vno cubuisse ipsum cum Ioanne & Petro: reliquos in duobus [illegible] quinos. Sed raro factum legimus vt quini vno in lecto accubarent: [illegible] potius lectos in eo cœnaculo [illegible] quatuor [illegible] nulla [illegible] Nam [illegible] nemo [illegible] vocauit. Quemadmodum autem [illegible] triclinii, vbi quatuor lecti, pentaclinii vbi [illegible] hexaclinii vbi sex, & ita deinceps: [illegible] atque [illegible] sexaginta & centum lecti in historiis Græcorum legi scimus. Petrum autem cum Domino & Ioanne in eodem lecto discubuisse, nescio an patiatur dici vox νεῦει. non enim poterat commode illo situ, oculorum nutu dare signum supra se cubanti. Et vere, si proximus Iohanni fuisset Petrus, verbis poterat cum illo agere, vt oculorum nutibus non esset opus. Quod autem sacra Domini Cœna cum Apophoretis comparatur, adeo vt dici videatur mos ille quasi occasionem præbuisse illius instituendæ; hoc equidem vix ferendum existimo. Quid enim commune terribili mysterio, cum Apophoretis Gentilium, quibus originem dederunt luxus, delitiæ & lasciuia? Scimus Eucharistiam à Græcis patribus non raro dictam δῶρον ἐξιτήριον, hoc est, *donum discessus*, quia discedentibus ex hac vita communicabatur, sicut paullo post ostensuri sumus: at propter leuem aliquam conuenientiam, institutionem illius ad Græcorum vel Romanorum apophoreta referre non debemus, nec sine piaculo possumus. Omnino si exemplum aliquod Christus est secutus, aliunde id petere, quam è ritibus Iudaicis in celebratione Paschatis, ferme impium videtur. Quare illa potius consulant studiosi Lectores, quæ de secundis mensis in solemnitate Paschali Iosephus Scaliger, & alij viri illarum literarum callentes dudum obseruarunt. Nam & quæ mox Baronio iis de rebus adnotantur, ab illis fontib. deriuata.

XXVII. Refellitur obseruatio Baronij super caussa contentionis de primatu inter Apostolos, post vltimam Domini cœnam.

ANNI XXXIV. Nu. XLII.

Post hæc sequitur obseruatio, prorsus quales esse omnes vt plurimum Baronij ἐπισημειώσεις, hoc est, *obseruationes*, in superioribus monebamus. Nam quia Lucas narrationi de institutione S. Eucharistiæ subiungit statim historiam cuiusdam φιλονεικίας, hoc est, *ambitiosæ contentionis*, quæ fuit inter

Apoſtolos, dum inter ſe quærerent, quis ex omnibus eſſet maior: Baronius occaſionem inquirit, vnde eiuſmodi quæſtio orta ſit illo tempore inter ipſos: atque eam à ſe inuentam, vult à nobis magna cum attentione audiri. *Eſt*, inquit, *obſeruatione dignum nunquam Apoſtolos de primatu quæſtionem mouiſſe, nec indigne tuliſſe Petrum præpoſitum cæteris eſſe; verum haud æquanimiter tolerare potuiſſe, Iohannem vel Iacobum fratres apud Chriſtum primos haberi.* Vult enim Baronius, Petrum ea iam maieſtate inter condiſcipulos excelluiſſe; vt libenter ipſi ſe reliqui omnes ſubiicerent; quum alium præter Petrum principem locum gratiæ apud Chriſtum obtinere, & ſibi præferri, pati non poſſent. Hanc obſeruationem alibi equidem legere non memini: & eſt profecto nemini mortalium conuenientior quam Baronio; qui omnes etiam leuiculas, etiam falſas occaſiones ſtudio ſummo aucupatur, vt hodierni faſtus & typhi aliquam ſaltem imaginem vel vmbram inter Apoſtolos inueniat. Sed mirum eſt, huius ſubtiliſſimæ obſeruationis nemini veterum, nemini, quod ſciam, recentiorum interpretum veniſſe in mentem, præter Baronium. Quid quod iſti animaduerſioni repugnat è diametro Beati Chryſoſtomi obſeruatio, in principium capitis 18. Matthæi? vbi docet, ex æmulatione reliquorum Apoſtolorum aduerſus Petrum natam eſſe quæſtionem huic ſimillimam, vel potius eandem; τίς ἄρα μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν; hoc eſt, *quis maximus eſt in regno cælorum?* ad quæ verba notat magnus ille interpres; Apoſtolos quum vidiſſent Chriſtum pro ſe & Petro tributum ſoluiſſe, tuliſſe id ægre, & ἀνθρώπινόν τι παθόντας, hoc eſt, humani ingenij vitio, velut expoſtulantes cum Domino, voluiſſe ab eo quærere, τίνος ἕνεκεν τὸν Πέτρον ἡμῶν προετίμησας; καὶ εἰ μείζων ἡμῶν οὗτός ἐστι; *quam ob cauſſam Petro plus honoris tribuiſti quam nobis? & an ille nobis eſt maior?* verum pudore impeditos, quominus affectum ita manifeſte proderent, illud dumtaxat quæſiuiſſe; *Quis ex omnibus eſſet maior?* Quare falſum eſt, quod affirmatur hoc loco in Annalibus; reliquos Apoſtolos vnius Petri ſuperiorem dignitatem pati potuiſſe: nunquam aduerſus illum ex indignatione murmuraſſe. Hieronymus in illum Matthæi locum, idem cum Chryſoſtomo obſeruat: *Quia viderant*, ait, *pro Petro & Domino idem tributum redditum, ex æqualitate pretij arbitrati ſunt Petrum omnibus Apoſtolis prælatum.* Igitur ſi credimus Hieronymo & Chryſoſtomo, Apoſtoli adeo non crediderunt Petrum eſſe omnium maximum, vt leui ſuſpicione oborta alicuius maioris dignitatis Petro attributæ, ſibi illum anteponi non potuerint pati. quid magis contrarium dici potuit obſeruationi Baronij? Sic autem & alij interpretes. Beda, vt ſolet, Hieronymum κατὰ πόδας, hoc eſt, *veſtigiis eius inſiſtendo*, ſequitur, totidem verbis: Theophylactus ſuum Chryſoſtomum: item Euthymius: qui poſtea addit; vidiſſe Apoſtolos Petrum in terris ſibi præponi; (honoris vel ordinis prærogatiuam intelligit Euthymius; non typhum hodiernum:) ac propterea doluiſſe: ſed poſtea vbi perfecti euaſerunt Apoſtoli, honore ſibi inuicem ceſſiſſe. Ipſa Euangelij verba digna conſideratione ſunt; nam apud Lucam ita ſimpliciter quæſtio proponitur: *Facta autem eſt & contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior.* Non excipitur hic Petrus, quod omnino erat neceſſe, ſiquidem is Petrus tum fuiſſet, de cuius præcellente dignitate, & vt hodie patroni eius cauſſæ loquuntur, de cuius dominatione ac monarchia inter Apoſtolos conſtaret. Valeat igitur Baroniana obſeruatio, non ſolum vt leuis & vana; ſed etiam vt manifeſto falſa & Scripturis repugnans. Vide iterum infra ad numerum Baronianum ſexageſimum quartum.

XXVIII. Προθεωρία, *hoc eſt*, præuius diſcurſus ſeu præfatio, *in ſequentem diſputationem.*

DE SACROSANCTA EVCHARISTIA.

Anni XXXIV. Nu. XLV.

PErducta est Euangelicæ historiæ series, ad Cœnæ Domini institutionem Dominicam. Qua occasione visus est conditor Annalium, vt ad hodiernas controuersias super isto diuino mysterio diuerteret, Romanæ Ecclesiæ scita & placita defenderet, ac diuersa sentientib. inclementer diceret. Quod si Baronius, ex accurata cōparatione eorum, quæ Christus hoc sacramentum instituens docuit fecitque, cum iis, quæ fiunt hodie & docentur, siue à partis Romanæ Catholicis, siue ab iis quos desiderium reformationis à Romanis disiunxit, palam fecisset ac liquido demonstrasset, cum institutione Christi & praxi Apostolicorum temporum ac proxime insecutorum, melius illorum, quā horum, & doctrinam, & praxin congruere; quis à partium studio alienus, hoc est, vt ego interpretor, vere Christianus, non gratiam illi habuisset, aut sententiam illius non probasset? Nam vt instituere sacramenta ad salutē, in Ecclesia, solum Deum posse, firma fide pij omnes credūt; ita veram de illis doctrinam, verum illorum vsum, & legitimos ritus, (de necessariis loquimur, nō de iis qui ad decorum & ornatum pertinent:) è solo Dei Opt. Max. verbo, & historia eorum quæ Apostoli docuerūt feceruntq;, hauriri tuto posse, pari fidei firmitudine veri omnes fideles persuasum habent. Meminerunt illi, Paulum Apostolum, vt deprauatam nonnihil disciplinam circa hoc mysterium in Ecclesia Corinthiorum emendaret; reuocasse illos ad primam institutionem, & velut speculum, in quod intuentes de suis actionibus iudicarent, verba Domini ob oculos illis posuisse: *Ego*, inquit, *accepi à Domino quod & tradidi vobis.* Meminerunt, beatum Christi martyrem, Cyprianum, vt Hydroparastatarum siue Aquariorum errorem, quem in huius sacramenti administratione committebant, in melius reformaret; Pauli exemplo, reuocasse ipsos, ad Euangelicæ veritatis ac Dominicæ traditionis rationem; *ne*, inquit, *ab eo quod Christus magister, & præcepit, & gessit, nouella institutione decederent.* *Hæc*, ait magnus doctor, *radix atque origo est traditionis Dominicæ, ad quam est reuertendum; ne aliud fiat à nobis, quam quod pro nobis Dominus prior fecerit.* Obiiciebatur Cypriano, reformationem hanc tentanti, consuetudo, à multis iam recepta, & plurium annorum vsu firmata: sed hanc ille sequendam negat; *quærendum est enim*, ait, *ipsi consuetudinis auctores, quem sint secuti.* Addit vero cōsilij sui rationem solidissimam, firmissimam, & nulli vnquam præscriptioni obnoxiam. *Nam quod Christus debeat solus audiri*, inquit, *Pater etiam de cœlo contestatur, dicens; Hic est filius meus dilectissimus in quo bene sensi; Hunc audite.* Si igitur ab historica narratione digredi animus erat Baronio, fuit hic locus exercendæ industriæ, in illa, quam dixi, comparatione instituenda, & accurate explicanda: quo posset, rebus omnib. æqua lance diligenter expensis, nudam veritatem oculis hominum subiicere, & sui erroris illos admonere, quos ratio vicisset ab archetypo longius aberrare. Etsi ad vltimam dudum odiorum lineam est peruentum; neq; vlla amplius, nisi in vnica Dei misericordia & omnipotentia meliorum spes, concordiæ studiosis restat: existimo tamen, si hanc viam auctor Annalium esset ingressus, quam ipsa propositi sui ratio ei suggerebat, & piis omnibus atque *εἰρηνοποιοῖς*, hoc est, *pacificis*, opus hoc multo futurum fuisse acceptius; & fructu etiam, vt equidem reor, non fuisse cariturum. Magna enim est vis veritatis; si quis illam, quæ natura sua simplex est, simplici animo & sine mangonio proponat. Non debebat Cardinalis Baronius, qui opus Annalium in se recepisset, huius pulcherrimæ laudis palmam alij concedere. At enimuero longe aliam fuisse illi mentē, & ab huiuscemodi sanctis cogitationibus, ipsum fuisse alienissimum, vel sola hæc pars Annalium luculente probauerit. Id namq; vnum tota hac disputatione, & aliquot aliis eius-

demu

dem argumenti, cum in anno quinquagesimoseptimo, tum alibi, videmus ipsum agere; vt omnes opiniones circa hoc sacramentum, quas in Ecclesiam Romanam longa dies inuexit, & quæcunque ad hodiernam illius praxin attinent; mordicus propugnet. Omnia Baronius probat, omnia tuetur; & quidem pari contentione omnia. Illam igitur, cuius modo mentionem faciebamus, comparationem omittit, ipsam adeo tanti huius sacramenti institutionem Dominicam, Euangelistis accuratissime descriptam, & à Paulo Apostolo totidem fere verbis repetitam, pene prætermittit: certe in Annalibus suis, vbi alia quamplurima minoris longe momenti αὐτολεξεὶ, hoc est, *de verbo ad verbum*, vel *ipsis auctorum verbis*, solet recitare, non describit: denique ita breuiter strictimque Dominicæ institutionis verba attingit; vt locum illum, ceu in vadoso mari periculosam aram, vel naufragiis infamem scopulum, consulto consilio euitasse queat videri. Olim fuisset hoc valde mirum; nunc aliter viuitur, postquam Romæ semel constitutum est, veri rectique normam in caussa religionis esse non verbum Dei, non antiquitatis consensum, sed Ecclesiæ, hoc est, vnius Papæ infallibilitatem. Igitur inter ipsa prima verba huius suæ de Eucharistia disputionis, vocabulum, TRANSSVBSTANTIATIO, heri & nudiustertius natum, & Ecclesiæ Dei funestum, vsurpat Annalium pater: rem ipsam & dogma, post tot secula sancitum, spreta operis sui lege, quæ res singulas suo quasque loco ac tempore narrari postulat, hic adstruit: doctrinam de sacrificio, non quam vetus Ecclesia nouit; sed illam, quæ ab aliquot seculis in Romana cepit vigere, magno conatu hic defendit: sacramenti huius mutilationem, inuentum plane nouitium, & vere, vt cum Cypriano dicam, furtum spirituale, falso obtentu antiquitatis, alio huius tomi loco tueri non veretur: linguam peregrinam, expressis verbis Paulo damnatam, & vno verbo, ritus omnes, qui pertinét ad modum celebrandi huius mysterij hodiernum, cum hoc loco, tum alibi, quoties datur occasio, sine vlla exceptione defendit. Postremo diuersa sentientes de hoc venerando sacramento, quorum alios sola vis conscientiæ & odium tot nouitatum in re tanti momenti, vt à Romanis sese disiungerent compulit; alios fortasse caussæ, nescio, quæ multum diuersæ; omnes pariter à Baronio, tot tantarumque nouitatum patrono NOVATORES appellantur. Atque hæc summa est Baronianæ doctrinæ & disputationis huius ac similium aliarum: in quibus, præter commune seculi malum, in studio partium φιλονεικίαν, & cupiditatem iure vel iniuria vincendi, nihil equidem animaduerto singulare. Nulla hic ex erudita antiquitate obseruatio non protrita: nulla canæ simplicitatis reuerentia: nihil denique eo viro dignum, qui in operis fronte omnes, etiam in aliis castris militantes, ad disquisitionem rerum à se traditarum prouocasset. Quod si ne illi quidem respectum vllum primææ fidei habent, qui eximiam præ cæteris notitiam illius, & profitentur, & tenent; quid à Vasquiis aut Suriis, & id genus Scholasticæ palæstræ athletis æqui speremus; qui vetustatis auream simplicemque veritatem, sibi vt plurimum ignotam, ne possunt quidem vel amare, vel desiderare? ignoti enim, vt est verbum vetus, nulla cupido. De Baronio vero & hac illius dissertatione, an ita sit, vt modo dicebam, restat iam videamus: neque enim committendum est, vt specioso Annalium titulo tyronib. fucus fiat, & recentibus deprauationibus opinio falsa vetustatis concilietur. Tu modo Lector Christiane, æquus ades, & ad cognoscendum de re longe grauissima, quæque ad salutem animæ cum primis pertinet, animum adhibe; quantamque rei, qua de agitur, magnitudo desiderat, præsta attentionem. Ego alio in opere, quod iamdiu serio meditor, de toto hoc argumento, volente Deo, fide summa & accurata diligentia acturus; interim Baronij vestigia persequens pro ratione instituti, ex vberrima messe pauca hic delibabo.

XXIX.

XXIX. *Aditus ad primam partem huius disputationis. Cognitio rerum ex accurata cognitione nominum.*

IBIDEM.

ORditur Baronius disputationem suam ab enumeratione variarum appellationum, quę sacramento Eucharistię reperiuntur attributæ. optimo sane consilio: sed quod minus feliciter est executus: nam & multa nomina prætermittit, & eorum quæ affert vim non explicat. Atqui cognitione cum primis digna res hæc est; pulcherrimæ θεωρίας, hoc est, *contemplationis*, & animaduersionum grauissimarum plena. Vt verissimum hic quoque appareat illud Platonis in Gorgia, ὃς ἂν τὰ ὀνόματα εἰδῇ, εἴσεται καὶ τὰ πράγματα, hoc est, *qui gnarus est vocabulorum; gnarus erit & rerum*, seu cognitionem nominum sequitur rerum ipsarum cognitio. Sapiens quoq; Epictetus, vere & sapienter, ἀρχὴ παιδεύσεως ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις, hoc est, *principium eruditionis est nominũ trutinatio.* Galeni etiã vox est, lib. 3. de simpl. med. fac. ἡ τῶν ὀνομάτων χρῆσις ταραχθεῖσα καὶ τὴν τῶν πραγμάτων ἐπιταράττει γνῶσιν. *conturbatus nominum vsus, & rerum ipsarum cognitionem conturbat.* Vtinam oraculi huius veritatem, cum in aliis doctrinæ Christianæ capitibus, tum vel maxime in re sacramentorum, experientia non comprobasset. Quo diligentius faciendum duximus, vt Cœnæ Domini varias nomenclaturas non solum commemoraremus, sed etiam paullo diligentius expenderemus, atque exponeremus.

XXX. ΚΟΙΝΩΝΙΑ, COMMVNIO. *Eius appellationis caussa quantum sit mysterium, & quam arcta fidelium cum Christo communio. quam varie illa exprimatur in Scripturis. Quomodo Christus hanc coniunctionem procurarit. eius desiderium adeo à natura insitum, vt eius vmbra tenuis sit in scriptis philosophorum. Organa in eum finem à Deo ordinata. Sacramentorum in communi opere operationes diuersæ, & cuiq; propriæ. Ad communionem etiam reliqua sacramenta inseruire. Cur id nomen peculiariter attributũ Eucharistiæ.* ἱεραρχικαὶ τελεταί. ἱεροτελεστικὴ πραγματεία. *Locus Dionysii Areopagitæ illustratus. Baptismus cur proprie* φώτισμα. *Nicolai Cabasilæ sermones* De vita in Christo. Communio *olim, quod omnes communicarent.*

ANNI XXXIV. Num. XLVII.

E Nominibus Sacramenti Eucharistiæ, quæ recensere hoc loco, numine propitio, instituimus, quædam sunt in sacris literis diserte vsurpata; quædam è verbis in Scriptura positis deducta: plurima Patrum pietas adinuenit, & vsus Ecclesiæ comprobauit. Incipiemus ab iis quæ extant in Scripturis; & quidem ab eo potissimum quod naturam & finem huius mysterij optime omnium explicat. Pauli verba sunt in priore ad Corinthios 10. 16. τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστι; τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν; *Calyx benedictionis cui benedicimus, nonne communio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* Non appellat Paulus Cœnam Domini Communionem, tanquam proprio eius nomine: sed vim & efficaciam Sacramenti huius exprimens, ait eam esse communionem, siue participationem corporis Christi: significans, Eucharistiam legitimo modo sumptam, instrumentum esse eius coniunctionis, per quam in corpus vnum cum filio Dei, Iesu Christo, coalescimus, & cum cæteris etiam omnibus fidelibus, qui sunt omnes eiusdem corporis membra. In scriptis Patrum *Communio* est vnum è propriis appellationibus huius sacramenti: quod quidem merito sic appellatur: nam ipsa per se communio Ecclesiæ cum Christo, capite suo, etiam extra Eucharistiam considerata, magnum est

sacramentum. propterea Paulus scribens ad Ephesios, cum de ea loqueretur, erumpit in has voces; *Sacramentum hoc* (siue mysterium) *magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Id vero arcanum tantum est, vt sapientia illa Dei admirabilis, tunc primum vere innotuerit hominibus, sicut scribit idem Apostolus 3. 9. eiusdem, quando illi placuit istud ipsum communionis huius mysterium, ab omnibus seculis in vno Deo absconditum, mortalibus palam facere. Nam quid magis admirabile aut magis stupendum, quam iungi, atque adeo coalescere in corpus vnum, hominem cum Deo, creaturam cum creatore, mortalem cum immortali, finitũ cum infinito, cœnum cum cœlo? Hoc maius est miraculum, quam de nihilo mundum creasse. iure igitur exclamat Paulus, magnum esse hoc mysterium. Quod humani ingenij metas quam longe transcendat, solet Spiritus sanctus, infirmitati hominum more suo condescendens, naturam, vim & efficaciam illius variis modis exprimere. Aliquando dicitur Christus *sponsus*, Ecclesia *sponsa*, vt aliquot locis in Apocalypsi, & 2. Corinth. 11. 2. Christus appellatur *maritus* Ecclesiæ suæ: quo pertinet epithalamium Psalmi 44. & illi sancti amores, qui describuntur in Cantico canticorum. Et vt Genes. 2. v. 24. iubentur iuncti coniugio deserere patres & matres, vt adhæreant suis coniugibus: sic Lucæ 14. 26. negatur posse esse Christi discipulus, *qui non oderit patrem suum & matrem suam*: comparate videlicet, præ Christo Ecclesiæ sponso. Aliquando dicitur Christus esse caput corporis, quod est Ecclesia, vt Ephes. 1. 22. 4. 15. & 15. vbi etiam legas, pios κολλωμένους τῷ Κυρίῳ ἓν πνεῦμα εἶναι, *ita arcta coniunctione Christo adhærere, vt vnus spiritus cum illo fiant.* ibidem, corpora Sanctorum appellantur *Templa Spiritus sancti.* quomodo iam 3. 16. dixerat, *Templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis.* repetit hoc Paulus & in altera ad Corinthios; vbi dicitur Deus, non solum ἐνοικεῖν, *inhabitare in suis*: verũ etiam ἐμπεριπατεῖν, *inambulare*, velut in templis suis nempe. Idem Apostolus sæpius asserit, Christum *fratrem nostrum esse*, siue vt loquitur Roman. 8. 29. πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, hoc est, *primogenitum inter multos fratres*, dicit etiam aliquoties, fideles *Christum induisse*, vt Roman. 13. 14. Galat. 3. 27. quo spectans dicebat Chrysostomus in 21. Statuarum; Christum suis esse non solum caput, domum, mensam, radicem, sed etiam vestem; quando in baptismo Christus induatur. Paulus vero alibi, non solum esse electos *membra* Christi confirmat, sed cum hac adiectione, *è carne eius, & ossibus eius.* Ephes. 5. 30. Eodem spectat & concio Christi in 6. Ioannis, in qua toties repetit, fidelium ciborum proprium esse cibum carnem suam, & proprium potum sanguinem suum: & quod apud eundem Euangelistam dicit Dominus, *se vitem esse, fideles palmites.* denique hæc coniunctio tam arcta est, vt non dubitarit Hilarius libro 8. de Trinitate, naturalem Patris & Filij vnitatem asserens contra Arrianos, qui voluntatum eam esse vnitatem volebant, in exemplum adducere naturalem nostri cum Christo vnionem, atque inde argumentum ducere; quæ tamen caute accipienda sunt, nec præter auctoris mentem vrgenda. Porro huius tam arctæ coniunctionis, vt capax fieret homo, primum creatura; deinde creatura labe peccati infecta, ac proinde pœnis Inferni obnoxia, hoc consilium iniuit profunda Dei sapientia; vt Filius ipsius verus Deus, exinaniens sese, & serui habitum induens, humanam carnem assumeret; & hoc amplius, morte sua vitam nobis pareret, ac simul aditum ad inæstimabilem illum honorem patefaceret, vt fiamus θείας κοινωνοὶ φύσεως, *diuinæ consortes naturæ*, vt scribit B. Petrus, in secunda suarum l. 4. siue vt Iohannes ait, initio Euangelij sui, *vt nancisceremur potestatem filios Dei fieri*, hoc est, deos: nam quis nisi Deus potest esse filius Dei? Itaque passim apud pios Patres legas (qua de re postea pluribus agetur) electos in futura vita futuros deos: non vt veteres quidam hæretici,

& pa-

& patrum nostrorum memoria, execrandus Seruetus impio sensu, κατὰ μέθεξιν οὐσίας, participatione substantiæ, & ipsius deitatis: sed quo sensu dicebat modo Petrus, *fore consortes diuinæ naturæ*, & Paulus 1. Corinth. 4. 8. συμβασιλεύσειν, cum ipso regnaturos, & eo bono fruituros, quod sicut idem ait 1. Corinth. 2. 9. *oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.* Hic est fructus admirabilis, quem in hac quidem vita leniter degustāt fideles, in futura vero plenissime sunt percepturi, ex illa coniunctione sui cū Christo, quam vocat Paulus μέγα μυστήριον, hoc est, *magnum arcanum.* Quis pius hæc reputare & attente de iis cogitare potest, quin cadat in faciem pronus, & Deum admirabundus exclamet, *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei!* Etsi autem, vt ante dicebamus, è Paulo, fuit hoc mysterium de communione hominum cum Deo, prorsus absconditum, donec est cœlitus reuelatum: instinctu tamen naturę, etiam philosophos rudis quædam eius suspicio, ad rei desiderium videtur commouisse. Nam Pythagorei primo, deinde Platonici, multa disseruerunt de supremo hominis bono, quod statuebant in eo esse, vt Deo similis euaderet, ac tandem etiam Deus. quare etiam aureum quod vocant Pythagoræ carmen ita definit;

Ἢν δ᾽ ἀπολείψας σῶμα ἐς αἰθέρ᾽ ἐλεύθερον ἔλθῃς,
Ἔσσεαι ἀθάνατος θεὸς, ἄμβροτος, οὐκέτι θνητός.

hoc est, *Si vero relicto corpore in æthera liberum perueneris, Eris immortalis Deus, immortalis*, inquam, *non amplius mortalis*, atq; hunc etiam finem fuisse teletarum paganicarum postea ostendemus. Sed Philosophi quidē ex primæuæ lucis reliquiis, balbutire de istis aliquid fortasse potuerūt: certi vero aliquid pronunciare, aut viā indicare eo perueniendi, nō potuerunt. Sacræ literæ vtrumq; abunde præstāt: præmium pietatis, ꝙ ne capiunt quidem humani ingenij angustiæ, ob oculos nobis proponunt: quæ item à Deo sint eo perueniendi ordinata media, nos docent. Media porro illa sunt duorum generum: alia Deus porrigit nobis, Verbum suum nempe, & Sacramenta; alia nos adhibemus, sed gratis ab ipso accepta, fidem videlicet; quam cœlestibus beneficiis accipiendis, solam quasi manum hominibus à Deo esse concessam, omnes, credo, pij Theologi consentiunt: nam de voluntate hominis, an & quatenus illa post acceptam gratiam Deo in hoc opere cooperetur, non est hic dicendi locus. Dicitur igitur Christus habitare in nobis PER FIDEM, Ehes. 3. 17. & Chrysostomus in 2. Timoth. homilia secunda disserens de baptismo & Eucharistiæ perceptione, τὸ πᾶν, ait, τῆς πίστεώς ἐστι, *totum opus est fidei.* iterum ibidem, πρὸς τὴν πίστιν τὴν σὴν τὸ πᾶν ἐνεργεῖται, hoc est, *ad fidem tuam totum opus refertur.* & sæpe alibi docet idem. Cyrillus quoque in defensione anathemismi 11. contra Theodoretum, expressissimis verbis, vt & alij Patres Græci ac Latini passim. Et verbum & sacramenta tendunt eodem, sed diuersis nonnihil viis. Verbum Dei per ministros ipsius prædicatū voluntatem eius patefacit, promissiones declarat, vocationem proponit, gratiam spondet. Sacramenta eandem gratiam, propius, vt sic dicam, animis nostris admonent, & exhibent aliquanto efficacius. Sunt enim organa illius & veluti canales, pignora quædam futurorum bonorum, & hoc amplius, fidelibus societatem corporis vnius inter se colentibus, vsum præstant efferatum. Atque hæc quidem ordinaria sunt instrumenta, quibus ad salutem hominum Deus vtitur: cæterum caussa efficiens, vnica est Spiritus Sanctus: cuius efficax gratia per Verbum & Sacramenta illam, de qua diximus, communionem cum Christo nostram in nobis operatur. Sunt autem Sacramentorum diuersæ inuicem operationes: nam etsi vnus est omnium finis, vnum opus: modis tamen operantur diuersis. Itaque propria baptismi operatio, dicitur ἀναγέννησις, regeneratio, siue παλιγγενεσία: quia per salutaris baptismi aquam Adamo veteri morimur, nouus in nobis formatur, atq; adeo ipsi creatura

tura noua euadimus, vt loquitur Paulus Galat. 6. 15. qui etiam mutationem hanc, quæ fit in nobis per baptismum, μεταμόρφωσιν nominat, Roman. 12. 2. Patres vero, μεταποίησιν, μεταπλασιν, μεταστοιχείωσιν, hoc est, *transformationem, instaurationem, transfigurationem, renouationem*, & similib. aliis nominibus. Eucharistiæ propria operatio, mãducatio est, quæ dicitur corporis Christi, & potus sanguinis: siue vt loquitur hic Paulus, cõmunio corporis & sanguinis Christi. Nam vt per lauacrum regenerationis nascimur Christo: ita per mãducationem mysticã magis magisq; vnimur cum Christo, & simus, vt dicebat Paulus, caro de carne eius, ossa de ossibus eius. Quam ob caussam hoc sacramẽtum dicitur per excellentiam *Communio*; quia hunc modum Christus instituit longe efficacissimum, perficiendæ vnionis quam arctissimæ inter sese & membra sua: itemque membris ipsis inter se: nam teste Paulo, vnum corpus multi sumus omnes, qui de eodem pane participamus. Est sane illa communio, & per Dei verbum, & per baptismum: nihilominus tamẽ nomen *Communio* Eucharistiæ tribuitur, ceu ipsi propria. Rationem affert Thomas hanc, parte 3. quæstio. 73. articul. 4. *Dicendum*, ait, *quod id quod est commune omnibus sacramentis, attribuitur huic antonomastice propter excellentiam.* Sed longe vberius Dionysius Areopagita (verus an falsus, scriptor certe antiquissimus) hanc quæstionem tractauit, Hierarchiæ Eccles. capite tertio. Proponit eruditus ille scriptor huiusmodi dubitationem: Quare nomina communia τῶν ἄλλαις ἱεραρχικαῖς τελεταῖς (Sacramenta ille sic nominat, quasi dicas, *sacras teletas* vel *initia*) nempe κοινωνία & σύναξις, hoc est, *cõmunio & congregatio* de Eucharistia ἐξαιρέτως ἀνηγόρευται, *peculiariter vsurpantur*; ἑκάστης ἱεροτελεστικῆς πραγματείας καὶ τὰς μεριστὰς ἡμῶν ζωὰς εἰς ἑνοειδῆ θέωσιν συναγούσης, καὶ τῇ τῶν διαιρετῶν θεοειδεῖ συμπτύξει τὴν πρὸς τὸ ἓν κοινωνίαν καὶ ἕνωσιν δωρουμένης, hoc est, *quum vniuscuiusque sacræ initiationis operatio* (i.e. vnum quodq; sacramentũ, siue omnia sacramẽta), *vitas nostras diuisas* (i.e. diuersis passionibus ac vitiis obnoxias: sic passim apud hũc scriptorem, diuisio aut dissectio in malam partem sumitur, è Platonis & Platonicorum disciplina, atque illi coniunctioni opponitur, per quam simus vnum cum Christo) *ad deificationem reducat, per quam* VNI *assimilamur; & rerum diuisarum ad vnitatem Deo conuenientem contractione, communionem atq; vnionem nobis largiatur cum* VNO, i.e. Deo, qui est vnus. Respõdet autem Dionysius; Eucharistiam propterea appellationes omnibus Sacramentis cõmunes sibi vindicare, quia reliqua, nempe baptismus & confirmatio, de quibus ante dixit, & ordinis sacramentum, quod postea explicat, per Eucharistiam perficiantur: non enim perfecte illa tradita censeri, nisi accesserit Eucharistia, quasi cæterorum consummatio. Hoc propterea dicit Dionysius; quia in veteri Ecclesia baptismum & chrisma statim sequebatur Eucharistia: quam etiam infantibus, vt reliquis νεοφωτίστοις, h. e. *recens illuminatis*, dabant. Addit simillimum posse & in baptismo obseruari, quod φώτισμα, *illuminatio*, antiquæ Ecclesiæ dicebatur; quum tamen donum illuminationis etiam alia sacramenta conferant. Hæc Dionysius. Propria igitur huius sacramenti, quod *Communio* dicitur, operatio non est, ipsa communio, siue coniunctio nostra cum Christo: sed tantum modus inseruiens illi coniunctioni, quem esse diximus, manducationem mysticam corporis Dominici, & potum eius sanguinis. Quod dicebamus, commune esse omnium sacramentorum, operari nostram cum Christo coniunctionem, adeo verum est; vt quidam è Græcis, quum de sacramẽtis scriberent, titulum operi præscriberent, Περὶ τῆς πρὸς Χριστὸν συναφῆς, *De coniunctione cum Christo*; siue, quod idem est Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, *de vita in Christo*. In Ludouici XIII. Regis Christianissimi Bibliotheca, volumen extat Nicolai Cabasilæ, serm. 12. continens, quorum septem inscribuntur, Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, in quibus agit auctor de sacramentis;

quæ

quæ sunt illi, vt Ambrosio, Cyrillo Ierosolymitano, & plerisque veterum, qui de eo argumento scripserunt ex professo, tria numero, baptismus, Chrisma, siue confirmatio, & Cœna Domini. Exponitur in illis sermonibus, quid & quomodo sacramenta singula nostram cum Christo coniunctionem operentur. Legi eum librum aliquando magna cum voluptate, & more meo Excerpta confeci nonnulla; sed vtinam liber ipse ederetur; dignus est enim quem non ignorent pii, siue stylum spectes, siue rem ipsam. Interim lemmata ipsa illarum septem orationum, siue sermonum (λόγους ipse dicit,) subiiciam, vt tanto melius pius & eruditus Lector, id quod diximus intelligat.

α. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἵνα τρόπον διὰ τῶν μυστηρίων τῷ Χριστῷ συναπτόμεθα. hoc est, 1. *De vita in Christo: qua ratione per Sacramenta Christo coniungamur.*

β. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς ἤτοι περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος· ἵνα συντέλειαν παρέχει τῇ ἐν Χριστῷ ζωῇ. hoc est, 2. *De vita in Christo: seu de sacro Baptismate: quam perfectionem conferat vitæ in Christo.*

γ. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς ἢ περὶ τοῦ θειοτάτου μύρου· ἤγουν ἵνα συντέλειαν αὐτῇ διδωσιν ἡ τούτου τελετή. hoc est, 3. *De vita in Christo: seu de Sanctissimo vnguento: seu quam perfectionem illi largiatur huius initiatio.*

δ. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. ἵνα συντέλειαν αὐτῇ τὸ ἱερὸν παρέχεται δεῖπνον. hoc est, 4. *De vita in Christo: quam perfectionem illi sacra Cœna tribuat.*

ε. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἢ περὶ τοῦ θυσιαστηρίου. h. e. 5. *De vita in Christo: seu de altari.*

ϛ. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἃ ποιοῦντες οἱ μεμυημένοι δυνήσονται φυλάττειν αὐτήν, hoc est, 6. *De vita in Christo: quænam faciendo initiati ipsam tueri possint.*

ζ. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ὁποῖος γίνεται ὁ μεμυημένος, τὴν ἀπὸ τῶν μυστηρίων χάριν φυλάξας, τῇ παρ' αὐτοῦ σπουδῇ. hoc est, 7. *De vita in Christo: qualis euadat initiatus, qui gratiam, quam ex Sacramentis consecutus est, studio suo conseruauit.*

Extat in ea quæ dicitur Bibliotheca Patrum Liturgiæ expositio, eiusdem auctoris, & plane affinis argumenti. Redeo ad nomen *Communio.* Pachymeres, eruditus Dionysii interpres, caussam aliam affert, cur Eucharistia dicta sit eo nomine: διὰ τὸ τότε κοινωνεῖν αὐτοῦ ἀξίους πάντας τῶν μυστηρίων: *quia primis temporibus omnes qui digni erant, mysteriis, id est, Cœnæ Domini, participabant.* Confirmat hoc etymum, quod scribit Chrysostomus in caput 11. prioris ad Corinthios, & sæpius repetit, Cœnam Domini debere esse omnium communem: quoniam, inquit, si herus aliquis seruos suos cõuiuio excipiat, non potest aliquis seruorũ sibi vni vindicare, quæ in commune sunt omnib. proposita. Hiero. in c. 11. prioris ad Corinth. *Dominica cœna debet omnibus esse communis: quia ille omnibus discipulis suis qui aderant, æqualiter tradidit sacramenta.* Summa est: Cœnam Domini dictam esse *Communionem*, primo, quia sit organum nostræ cum Iesu Christo coniunctionis: deinde, quia fideles ipsos, eiusdem membra, charitatis vinculo inter se adstringat; postremo, quia omnibus fidelibus dignis in commune olim in synaxibus proponeretur. Postea igitur cum deficiente zelo populus Christianus communicare desiit, nisi semel in anno, vt toties queruntur Iohannes Chrysostomus, Iohannes Cassianus, & alii; simul cepit, quæ prius erat & dicebatur communio, fieri θέαμα καὶ ἄκουσμα, spectaculum & acroama; qua de re plura inferius.

XXXI. ΚΥΡΙΑΚΟΝ ΔΕΙΠΝΟΝ. Coena Dominica. *Locus Pauli expenditur, & cur Cœna ab eo dicatur Eucharistia Christi ἀρχισύμβολον δεῖπνον. Mos veterum prandere parce, cænare laute. Cœna paganicorum sacrorũ. δοχὴ*

de Cœna D. item conuiuium Domini, *&* Ecclesiæ. *Varie obseruatam olim fuisse horam Cœnæ. Chrysostomi criminatio, & eiusdem responsio.* Cœna Domini *dies solemnis. Agapæ.*

IBIDEM.

PAulus in priore ad Cor. 11. 20. Συνερχομένων ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, οὐκ ἔστι Κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν. *Conuenientibus vobis in vnum, hoc non est Cœnam Domini comedere.* Sunt interpretes nonnulli, qui vocant in dubium, an per κυριακὸν δεῖπνον, h.e. *Dominicam cœnā*, Paulus sacramentum intelligat Eucharistiæ. Syrus sane Paraphrastes, quem & Arabs vbique fere in Epistolis sequitur, vtramque vocem in interpretatione sua dissimulauit. pro *Cœna* dixerunt vterq; *Comeditis & bibitis.* at τὸ κυριακὸν sic expresserunt, quasi scriptum inuenissent (quod tamen non existimo) κυριακικὸν, & ad τὴν κυριακὴν diem Dominicā retulerunt: fortasse ideo, quia primis temporibus Cœna Domini singulis diebus Dominicis celebrabatur. Cæterum Pauli verba omnino de mystica Cœna esse accipienda, non videtur dubitandum: & miror Benedictum Iustinianum virum eruditum, in nuperis Commentariis, expedire se ex illa dubitatione non potuisse. Atqui peccatum Corinthiorum, quod reprehenditur ab Apostolo, etsi proprie ad naturam & substantiam sacramenti huius non pertinebat; quia tamē occasione sacramenti admittebatur; & erat coniunctum cum venerandi mysterii contemptu & contumelia; in iis nempe conuiuiis, quæ sacramento adiicere moris erat, exercendæ charitatis ergo; propterea Paulus, totam illam Corinthiorum actionē, quæ sacro & communi conuiuio constabat, à potiore parte vocat Cœnam Dominicā. Vere enim obseruat Chrysost. Paulum eo loco appellasse δεῖπνον *cœnam*, quod erat potius, si temporis rationem habeas, ἄριστον, prandium. mane enim sine dubio Corinthi Eucharistiam celebrabāt, quam sequebantur postea epulæ communes. caussam affert Chrys. παραπέμπων αὐτοὺς τὴν ἤδη τῇ ἑσπέρα καθ᾽ ἣν τὰ φρικτὰ μυστήρια παρέδωκεν ὁ Χριστὸς, *vt remitteret illos iam inde ad illam vesperam, qua Dominus tremenda mysteria tradidit.* Hoc autem significat magnus ille Pater: quum pro vsu Ecclesiæ, quem ipsi Apostoli haut dubie instituerunt, communicandi mane ante vllum cibum sumptum, conuiuium illud cœleste dicendum esset ἄριστον vel ἀκράτισμα, prandium aut ientaculum: Cœnam tamen fuisse dictū, in honorem primæ institutionis, & eius quod Dionysius Areopagita vocat eleganter τὸ θειότατον καὶ ἀρχισύμβολον δεῖπνον, h. e. *diuinissimam & principalissimam cœnam.* Gregorius Magnus in Euangelia, homilia 36. aliam rationem reddit: *Hoc, ait, conuiuium Dei, non prandium, sed* CŒNA *vocatur; quia post prandium cœna restat; post cœnam vero conuiuium nullum restat: & quia æternum Dei conuiuium nobis in extremo præparabitur, rectum fuit, vt hoc non prandium, sed Cœna vocaretur.* Fortasse etiam eius appellationis hæc quoque ratio reddatur non male; quod δεῖπνον maius est aliquid, quam ἄριστον, & sacris epulis conuenientius. Nam veteres Græci & Latini prandebant parce, & vt plurimum soli cum suis; inuitationes ad cœnam fiebant. Cœna Domini, priuatæ epulæ non sunt natura sua; sed publica quædam omnium fidelium inuitatio. Appositissime Plutarchus in hanc rem, problemate sexto, lib. 8. τὸ δεῖπνον φασὶ Κοίνα διὰ τὴν κοινωνίαν καλεῖσθαι· καθ᾽ ἑαυτοὺς γὰρ ἠρίστων ἐπιεικῶς οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι συνδειπνοῦντες τοῖς φίλοις. *Aiunt, Cœnam Romanis dictam, ob* κοινωνίαν, *communionem; veteres enim Romanos solos modice prandere solitos; cœnare vero vna cum amicis.* Photius obseruat, Paulum, quando dixit, ἕκαστος τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει, h. e. *vnusquisq; propriā cœnā occupat*, vsurpasse δεῖπνον pro ἄριστον, κατὰ τὴν τότε συνήθειαν, h.e. *cœnā pro prandio, secundū eius temporis consuetudinē;* hoc, vt videtur significans, priscis tēporib. omnia cōuiuia fuisse appellata δεῖπνα, ēt quæ non fierēt in fine diei, vel certe illud, de quo Paulus loquitur, ratione horæ diei, prandium potius fuisse q̃ cœnā. quare etiā Chrys. tom. 5.

p.367. hunc locum tractans, ἄεισον appellat commune conuiuium, quod Paulus hic reprehendit, & δεῖπνον vocat. Sane quum in multis paganicis sacris epulæ agitarentur; δεῖπνα illa fere nominari inuenias non ἄεισα. Sic in Oschophoriis Atheniensium, inter alia ministeria fuerunt mulieres quæ δειπνοφόροι, hoc est, *cœnam ferentes*, dicebantur. Patres Eucharistiam aliquando vocant δοχὴν, quo vocabulo epuli solemnioris apparatum denotari apparet è Luc. 14. 13. hinc apud Ignatium in Epistola ad Smyrnæos δοχὴν ἐπιτελεῖν, pro Cœnam celebrare: etsi alii malunt ad Agapas veterum referre. Tertull. vocat *conuiuium Dominicum* lib. 2. ad vxorē. Ambros. *conuiuium Ecclesiæ* lib. 1. de Abel & Cain. Optatus lib. 5. *conuiuium, cuius totum dominium Dei est*, nonnulli *prandium*. Zeno Veronensis, sermone ad neophytos, *Hortor vos natiuitatis tanta festa læto celebrare conuiuio; cœlesti prandio, honesto, salubri atq; perpetuo*. In veteri Tragœdia, *Christus patiens*, versu eodem, & prandium nominatur, & cœna. Sic enim, ait poeta, siue is fuit Apollinaris, siue Gregorius Nazianz. Μύσαις ἄεισον παραθεὶς, δεῖπνον μέγα, h. e. *Mystis prandium apponens, cœnam magnam*. Ex Epistola Augustini ad Ianuarium cognoscimus, fuisse quasdam in Africa Ecclesias, vbi Sacramentum celebrabatur in in fine diei: alias, in quib. & ad mane & ad vesperam. mane quidem, vt videtur, propter auctoritatem vniuersæ Ecclesiæ, quæ iam inde à principio ea consuetudine vbiq; fere est vsa, vt sumatur Eucharistia, non à refectis illa die, sed à ieiunis: ad vesperam vero, vt potest intelligi ex Augustino, quia Paulus has epulas sacras, *Cœnam*, vocauit; & quia scriptum est apud Lucam 22. 20. *Similiter & calicem, postquam cœnauit*. Quæ etiam fuerunt, vt arbitror, caussæ, cur illi Ægyptii, de quib. loquitur Socrates, libr. 5. priusquã ad mysteria accederent, laute cœnarent; sacram vero cœnam circa vesperam sumerent, παντοίων ἐδεσμάτων ἐμφορηθέντες, hoc est, *omnis generis cibis satiati*, ait Socrates. Sed Patres solidas reddunt rationes, cur Dominus quidē in cœna, vel potius à cœna, hoc Sacramentum instituerit: nos vero eam temporis circumstantiam seruare non debeamus, certe non teneamur. qua de re etiam Cypr. ag t in Epist. ad Cæcilium. Narrat Chrys. in Epist. ad Acacium, inter alias criminationes fuisse hoc quoque sibi obiectum, quod post sumptum cibum communionem dedisset: quam accusationem ipse, vt grauissimum crimen, à se amolitur: *Id si feci*, ait, ἀποβάλλοι με Χριστὸς ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ. *eiiciat me Christus de regno suo*. mox tamen inimicos suos, qui inter depositionis suæ caussas hanc ponere non erubescerent, grauissime increpans; Christi exemplum affert, qui postquam cœnasset communionem tradidit. Καθελέτωσαν, inquit, αὐτὸν τὸν Κύριον, ὃς μετὰ τὸ δειπνῆσαι τὴν κοινωνίαν ἔδωκε, hoc est, *Deponant ipsum Dominum, qui post cœnam communionem dedit*. Porro etsi Græci Latiniq; è superiore loco Pauli hoc mysteriũ sæpe nominent δεῖπνον & Cœnam Domini: sæpe tamen in libris Latinorũ aliud eo nomine significatur, quã ipsum Sacramentum. Quum enim esset institutum, vt ille dies publica solemnitate celebraretur, quo die hoc mysterium à Christo fuit institutum, appellatio *Cœna Domini* ei festiuitati est indita. Vide Isidorum De officiis Ecclesiasticis lib. 1. c. 28. Eligius serm. 11. *Vocatur hæc festiuitas Cœna Domini, eo quod hoc die Dominus cœnauerit cum discipulis, eisq; Sacramentũ corporis & sanguinis sui tradiderit*. & in 15. ait. *propter illam caussam, quintam feriam dierum, Cœnam Domini, ex antiqua Patrum consuetudine vocari*. In memorabili decreto Gelasii de libris Apocryphis, habes quæ fuerint eius ætate lectiones in Cœna Domini, quæ itē in Pascha Domini. Præter cœnã mysticã fuit primis Christianis in vsu aliud conuiuiũ, quod Tertull. etiam *Cœnã* appellat, fuse describens Apologetici c. 39. vulgo *Agapæ* dicebatur, de quib. lege Chrys. & alios interpretes in superiorē locum Pauli, & Photium ac Balsamonem, ad canonem 11. Concilii Gangrensis. Hæc cœna à mysteriis toto genere fuit diuersa: & postea templis est eiecta, ac tandem penitus sublata.

XXXII. Digressio: respondetur Maldonati disputationi, qua probare voluit, neque in Scripturis, neque apud Patres, nomen, COENA, reperiri vsurpatum de Sacramento Eucharistiæ: quorum vtrumque falsum esse probatur. Ostenditur quanta pestis sit in religione studium partium. Probatur omnia falsissima esse, quæ in ea disputatione affirmauerat Maldonatus. Obiter perstringitur Iesuita Cretensis.

IBIDEM.

HIc ego facere non possum, quin Christianos & vere pios Lectores sub illustri exemplo commoneam, quantum sit hodie malum, vbi de veritate agitur in caussa religionis, ex odio personarum nata pertinacia; & illa quam ante nominabamus è Basilio, ἀμετρίαν τῆς ἀνθολκῆς, immoderatam cupiditatem trahendi omnia in partem contrariam; quod vitium plane contrarium est illi συγκαταβάσει & condescensioni Christianæ, quam tot locis pii Patres commendant. Cuius alibi quum mentionem fecissemus, à parricidarum magistro Cretensi Eudæmonoiohanne, certissimo Satanæ ministro, ridiculis conuitiis excepti sumus: quasi nihil esset aliud συγκατάβασις, nisi proditio veritatis, & totius religionis Christianæ abiuratio. Homo væcors & imperitus nescit, quo sensu tot piissimi Patres condescensionem in disputationibus de religione laudauerint. nos enim cum Patribus & loquimur & sentimus. Sed omitto feram illam truculentam, nihil nisi Regum parricidia, vel in Iouis patria, vel in vrbe septicolli edoctam. Occasionem inuehendi in me Cretensis Alastor arripuit ex eo, quod dixissem, desiderare me in nonnullis Iesuitarum moderationem aliquanto maiorem & non adeo præfractum, sed pia συγκαταβάσει, hoc est, *condescensione*, id est, *demissione*, temperatum, animum. Non defuisse mihi iustam caussam cur illa dicerem, vel ex iis lectori constabit, quæ hic sumus dicturi. Nam quum inter Protestantes consuetudo illa inualuerit, vt Sacramentum Eucharistiæ *Cœnam Domini* plurimum appellent; ausus est Iohannes Maldonatus diræ impietatis, propter huius nominis vsurpationem illos arcessere. Longa igitur digressione ad Matth. 25. 26. demonstrare conatus est, vocabulum, COENA, de sacramento neque in Scripturis vsquam extare, neque à Patribus vnquam vsquam esse vsurpatum. quinetiam affirmat idem, *Patres nefas duxisse hoc Sacramentum vocare Cœnam. Caluinista vero*, inquit, *sine Scripturæ auctoritate, sine veterum auctorum exemplo, sine ratione, nullo iudicio, Cœnam vocant.* ibidem inter alia horrenda figmenta de iis quos oderat, illud sane palmarium est, quod affirmat, *Caluinistis nefas videri aliter loqui.* En quo præcipitem egerit hominem doctum, & sine controuersia, acerrimi ingenii, immoderatum partium studium, & τῆς ἀνθολκῆς ἡ ἀμετρία. Mentem, doctrinam, rationis vsum, & omnem pietatis sensum, cum illa scriberet, videtur amisisse. Falsum est, non extare in Scripturis nomen *Cœna* de cœna sacra & mystica. Falsissimum est, non legi apud Græcos Patres aut Latinos Eucharistiam ita vocatam. Scimus, & ante diximus, non vno modo locum Pauli ab interpretibus solitum exponi: sed vtut exponatur, semper verum erit, antiquos Patres verba Apostoli *Cœnam Dominicam edere*, accepisse de Sacramento & sacra Cœna, non communi. Chrysostomus in eum locum, κυριακὸν δεῖπνον, hoc est, *Dominicam Cœnam*, interpretatur τὸ δεσποτικὸν, *herilem*, siue τὸ τοῦ δεσπότου, *cœnam heri nostri*: quis autem dominus, aut herus noster præter Christum? dicit etiam eo nomine innui τὰ φρικτὰ μυστήρια, *tremenda mysteria*. quare certo certius est, auctore Chrysostomo, Paulum eo loco nomine, δείπνου, *Cœnam*, id est, Sacramentum Eucharistiæ intellexisse. Itaq; idem Pater paullo post, *mensam Domini*, item, *Cœnam Domini*, & *mysteriorum communionem*, pro eodem vsurpat. Scribit etiam ibidem, *Cœnam*

nam Domini esse, facere quod iubet Paulus mortem Christi annuntiare: quis autem sanæ mentis dubitat, illa Pauli verba alio quam ad Sacramentum Eucharistiæ referri non posse? Chrysostomo alii Græci interpretes assentiuntur: nam Benedictus Iustinianus, qui de nonnullis contrarium affirmat, neq; Chrysostomi, neq; aliorum verba diligenter expenderat. Photius quidem verba Pauli explicans, quasdam commemorat cœnas communes, quas ait etiam κυριακὰ δεῖπνα, h.e. *dominicas cœnas*, fuisse dicta. idem tamen cum dicit numero singulari & cum articulo τὸ κυριακὸν δεῖπνον, sacramentum sine dubio intelligit; vt cum ait; οὐκ εὐθὺς εἰς τὸν περὶ τοῦ Κυριακοῦ δείπνου λόγον εἰσῆλθε· ἀλλ' ἄνωθεν ἐκκόπτει τὸ κακὸν, h.e. *non statim sermonem de Cœna Dominica exorsus est: sed de supernis extirpat malum.* Theodoretus in idem Pauli caput, Κυριακὸν δεῖπνον τὸ δεσποτικὸν καλεῖ μυστήριον: h.e. *Dominicam cœnam herile vocat mysterium:* mox addit de Paulo: *ostendit communes cœnas, cum cœna Dominica pugnare ex diametro.* Chrysostomus tomo 5. Sauilianæ editionis, in homilia super Pauli verbis, *oportet hæreses esse*, proponit hanc quæstionem; cur Paulus malum morem reprehensurus, in communibus conuiuiis admitti solitum, mentionem iniecerit φρικτῶν μυστηρίων, h.e. *tremendorum mysteriorum*, atque in eo sermone κυριακὸν δεῖπνον manifestissime interpretatur de S. Eucharistia. Idem Pater tomo 7. ad scandalum passos, pag. 26. ὁ τραπέζης κοινωνήσας μυστικῆς, ὁ δείπνου μετασχὼν φρικωδεστάτου, hoc est, *mensæ communicans spirituali, cœnæ particeps supra modum tremendæ.* In secunda oratione Nazianzeni leges δεῖπνον λαμπρὸν *cœnam splendidam Euangelicam*; & sunt viri docti qui referant ad Cœnam Domini: in his etiam Benedictus Iustinianus. ego non existimo de sacris mysteriis ibi loqui Gregorium. Dionysius Areopagita, cap. 3. Ecclesiasticæ Hierarchiæ, quo loco agit de Cœna Domini, actionē Christi in qua Cœnam suam instituit, nominat θεοίδεστατον δεῖπνον καὶ ἀρχισύμβολον, h.e. *diuinissimam cœnā, & rei præclarissimæ signū:* vbi obseruat Maximus, *Cœnam* appellari Dionysio ipsa mysteria. Σημείωσαι, αἴτ, ὅτι ἀρχισύμβολον ἔφη τὸ μυστικὸν τοῦ Κυρίου δεῖπνον τῶν θείων μυστηρίων. h.e. *obserua quod spiritualem Domini cœnam diuinorum mysteriorum rei præclarissimæ signum dixerit.* Ibidem, & apud Pachymerem, alterū intepretem, atq; etiam apud alios Patres Græcos, δειπνεῖν *cœnare* de participatione mysteriorum vsurpatur. In disputatione de Paschate veterem scriptorem produximus, cuius sunt huiusmodi verba de Christo sua mysteria instituente; τὸ ἴδιον δεῖπνον ἔφαγε, h.e. *peculiarem cœnam comedit.* Protulimus etiam Cabasilæ verba τί τὸ ἱερὸν δεῖπνον conferat ad vitam in Christo. & sæpe in eius scriptis δεῖπνον κυριακὸν, aut μυστικὸν, aut ἱερὸν δεῖπνον, h.e. *Cœna Dominica, spiritualis, sacra cœna*, Eucharistia, appellatur. Liber de cœna Domini, qui habetur inter opera Cypriā. non tamen Cypriani, sed mediæ vetustatis scriptoris cuiusdam, vt legi in manuscripto codice illustris Bibliothecæ Oxoniensis. Mihi tamen videtur is liber, etamsi Cypriano falso ascribatur, maiorem sapere vetustatem, quam multis placeat. Is igitur liber inscribitur *de cœna Domini.* qui interpretantur eam ἐπιγραφὴν, h.e. *inscriptionem*, de festiuitatis illius die, quæ dicta est Cœna Domini, ne vnum quidem in toto libello verbum possunt deprehendere, quod ipsorum faueat sententiæ. quum tamen in omnibus eius argumenti orationibus, quales sunt inter opera Bernardi sedecim, aut septemdecim, & apud alios multos, aliqua, vt plurimum, festiuitatis commemoratio fieri soleat, cuius caussa sunt scriptæ. quare sine dubio in libelli Cypriano adscripti inscriptione *Cœna Domini* est ipsa Eucharistia. Hieronymus in verba Pauli: *Dominica cœna debet omnibus esse communis.* COENA *autem ideo dicitur, quia Dominus in Cœna tradidit Sacramenta.* B. Augustin. Epist. 118. *Apostolus alibi dicit; Conuenientibus ergo vobis in vnum, non est Dominicam cœnam manducare. hanc ipsam acceptionem Eucharistiæ, Dominicam cœnam, vocans.* Greg. Magni locum paullo ante attulimus, quo idem ex-

expressis verbis affirmatur. Innocentius 3. Mysteriorum Missæ lib. 4. cap. 12. *Quæri solet quale corpus suum Christus dedit in Cœna, mortale an immortale passibile an impassibile.* Bernardus, siue ali' Bernardo fortasse antiquior, in serm. de Cœna Domini editionis vltimæ p. 1679. *Christus in cœna illa munerans & munus, cibans & cibus, conuiua & conuiuium, offerens & oblatio*, mox. *Sane in mensa vna in Cœna Domini, de vno pane consecrato Petrus & Iudas accepit, bonus in vitam, pessimus in pœnam.* In Humberti Syluæ candidæ Episcopi disputationib. habitis Constantinopoli: & in ipsius Humberti verbis, & in oratione illius Græci qui cum ipso disputat, sæpe Eucharistia nominatur aut *mystica cœna*, aut etiam simpliciter *cœna*. Eckbertus aduersus Catharos, sermone vndecimo: *Olim Christus in Cœna sua inconsumpto & integro corpore coram discipulis sedebat ea hora, qua manducabant corpus eius.* Atque hæc satis: plura enim congerere testimonia nihil attinet. Iam tu pie Lector iudicabis, quo spiritu ferretur Maldonatus, cum odio Protestantium adductus, adeo asseueranter affirmauit, Patres nefas duxisse Sacramentum Communionis vocare *Cœnam*. Baronius longe modestior, qui fatetur, veterib. nomen *Cœnæ* vsurpatum fuisse pro Eucharistia: *licet*, inquit, *ea voce, vt aliis, abuti soleant Nouatores.* At nos illis non patrocinamur, si qui sunt, qui abutantur; qua de erit alius dicendi locus. Sed si verbum Apostolicum reuocasse in vsum, alicuius nouitatis suspicionem mouet: obsecro, cuius criminis debent esse suspecti, quos tædet cum Apostolis loqui? Sed Baronius, qui propositum habebat Communionem sine communicantibus, Missas priuatas & eiusmodi crassos & recentes abusus alios defendere, non ferebat æquo animo vocabula antiqua & Apostolica ex alta obliuione retrahi in lucem, quæ vere antiquæ & Apostolicæ doctrinæ desiderium in vtentium animis poterant excitare. Hinc illæ lacrimæ, Hinc illa Maldonati vitrea bilis, vel potius furor δαιμονιώδης. Nam quod affirmat idē, Protestãtes nefas ducere, sacramentum hoc aliter vocare quam *Cœnam*, mera calumnia est, merum mendacium. Inspiciantur vel obiter Protestantium Confessiones: reperientur ibi cum aliæ mysteriorum appellationes, tum præsertim hæ duæ non raro, *Communio*, & *Eucharistia*. Inspiciatur Ecclesiæ Anglicanæ Liturgia, vbi multo crebrius occurrit appellatio *Holy Communio* quam *Lords Supper*.

XXXIII. ΕΥΛΟΓΙΑ. BENEDICTIO. *quid significent* εὐλογεῖν & εὐχαριστεῖν *in S. Cœna institutione.* Cos hillel *in conuiuio Paschali. Voces & locutiones vsitatæ in hoc Sacramento*, Benedicere, ἁγιάζειν, sanctificare, ἁγιασμὸς, *in vsum communem aut diuinum.* τὸ ἁγίασμα. ἄρτον ποιεῖν *apud Iustinum.* Conficere corpus Christi; *siue* sacramentum corporis Christi, *aut* similitudinem corporis Christi. συμβόλων δημιουργὸς *Christus: idem*, corpus suum facere, *aut* creare *dicitur. Vis benedictionis sacramentalis. quo sensu dicatur Sacerdos* conficere corpus Christi; *quum elementorum sanctificatio sit à Domino.* ποιεῖν σῶμα Χριστοῦ *in Liturgiis.* ἀναδεῖξαι, & ἀνάδειξις *panis Eucharistiæ apud Basilium. Eius liber contra Pneumatomachos male suspectus Erasmo.* ἀνυφαίνει τις *de hoc Sacramento. Vocis* εὐλογία *in hoc argumento varia acceptio.* Eulogia. *Mos missitandi eulogias: item dandi non communicantibus.* δῶρον. ἀντίδωρον. κλαστόν. κατάκλαστον.

IBIDEM.

PAuli verba sunt, 1. Corinth. 10. 16. τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν. *Calyx benedictionis, cui benedicimus*, de cœna Domini loquitur. εὐλογία igitur est ipsum Eucharistiæ sacramentum, & ita postea hæc vox est accepta, Euangelistæ & Apostolus Paulus in explicanda horum diuinorum mysteriorum

ista-

institutione; duobus verbis promiscue vtuntur, ad declarandam Domini actionem, εὐλογεῖν & εὐχαριστεῖν, h. e. *benedicere, gratias agere*, ex quibus verbis duo huius sacramenti nomine originem habuerunt, *Eulogia*, & *Eucharistia*. Vtraq; vox à parte vna totá Domini actionem designat. Nam Christus in eodem actu, & Deum Patrem laudauit, & gratias illi egit, & hoc amplius panē sanctificauit, hoc est, consecrauit in vsum Sacramenti, vt esset in mysterio corpus, siue caro & sanguis Christi, sicut ipse ostendit cum dixit, *Hoc est corpus meum*. Tot effectus diuersi, saltem ratione, vno verbo exprimi quum nequeant; & Scripturæ, & Patres variis nominibus ac locutionibus tantum mysterium expresserunt. Docent igitur nos tres Euangelistæ & Paulus, Dominum panem sumpsisse, ac deinde vinum, & vtrumq; εὐλογῆσαι, siue εὐχαριστῆσαι, h.e. *benedixisse, gratias egisse*, antequam traderet discipulis. Qua in historia hoc primum obseruare iuuat, quomodo Filius Dei vmbras Legis ad veritatē traduxerit. Mos enim fuit populo Iudaico, conuiuium illud in quo edebatur agnus Paschalis, poculo claudere, quod dicebatur כוס הלל ποτήριον ὑμνήσεως, vel vt Paulus loquitur, ποτήριον τῆς εὐλογίας: *poculum laudis*. nam εὐλογεῖν etiam laudare significat; quo respexit Syrus interpres, cum verba Pauli ita vertit כסא דתודיתא *poculum laudationis*. & in Græcis Liturgiis non vno loco dicitur hoc Sacramentum θυσία αἰνέσεως, *sacrificium laudationis*. Dicebatur poculum illud Iudaicum, & כוס של ברכה *poculum benedictionis*. quomodo etiam exponitur ποτήριον εὐλογίας apud Paulum, εὐλογεῖν, siue *benedicere* hac notione idem sunt atq; ἁγιάζειν, *sanctificare*; quæ vocabula pro ratione rei de qua vsurpantur, debent exponi. Aliquando de iis rebus dicuntur, quæ sanctificantur ad vsus humanos: vt apud Paulum, 1. ad Timoth. 4. 4. *Omnis creatura Dei bona est, & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; sanctificatur enim per verbum Dei & orationem*. nam ibi loquitur de cibis corporalibus. Aliquando dicuntur eadē verba de iis rebus quæ sanctificantur ad vsus diuinos. Sic passim apud Patres aqua baptismi dicitur εὐλογεῖσθαι, ἁγιάζεσθαι, benedici, sanctificari, consecrari, in vsum sacri lauacri. Sic ergo & panē Eucharistiæ Christ⁹ εὐλογήσας ἔκλασεν, h.e. *benedicens fregit*. Pro quo dicitur & ἁγιάζειν, *sanctificare* passim apud Patres Græcos & Latinos, nempe in vsum sacramenti, vnde τὰ ἁγιάσματα, h. e. *sanctificationes*, vnum è nominib. Eucharistiæ, de quo postea dicetur. Iustinus in dialogo cum Tryphone dixit, ἄρτον ποιεῖν, *panē facere*, vel *conficere*, hoc est, Christi exemplo εὐλογεῖν καὶ εὐχαριστεῖν, benedictione & gratiarum actione consecrare in Sacramentum corporis Christi. *Simila oblatio*, Iustinus ait, *figura erat panis Eucharistiæ*; ὃν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ πάθους οὗ ἔπαθεν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ Κύριος ἡμῶν παρέδωκε ποιεῖν; *quem in memoriam passionis suæ Dominus noster tradidit (præcepit,) facere*. alludit Iustinus voce ποιεῖν ad vocem Christi apud Paulum 1. Cor. 11. 24. Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. *Hoc facite in meam*, siue, *mei recordationem*. Latina Ecclesia in eam rem verbum, *facere*, interdum vsurpauit. vnde est apud August. de Trinitate, lib. 4. c. 10. *panis ad hoc factus*, hoc est consecratus: sed eadē plurimū frequentauit verbū *conficere*. vnde est apud Latinæ linguæ Patres de sacerdotib. vsu tritissima phrasis, *conficere corpus Christi*, pro eo quod dixit Iustinus, ἄρτον ποιεῖν, *panem facere*, vel *conficere*. Hieron. ad Heliodorū de Sacerdotib. loquens, *qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus ore sacro conficiunt*. idem ad Euagrium *ad presbyterorum preces, Christi corpus sanguisq; conficitur*. & ita passim apud Latinos Patres. Quid est *conficere corpus Christi?* est conficere Sacramentū corporis Christi. nam vtroq; modo loquuntur Patres, nullo discrimine. Ambr. de iis qui mysteriis initiantur, c. 9. *Hoc quod conficimus corpus ex Virgine est*. idem De sacramentis libr. 4. c. 4 *vbi venitur vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus Sacerdos, sed vtitur sermonib. Christi*. mox. *Ergo sermo Christi hoc conficit sacramentum*. Arnobius in Psalmum 139. *Quid tam magnificum,*

quam sacramenta diuina conficere? dixerunt etiam *conficere Symbola corporis Christi*, pro eodem: sicut apud Dionysium Areopagitam dicitur Christus ὁ τῶν συμβόλων δημιουργός. item, *signa*, vel *signacula*, vel ἀντίτυπα, *corporis Christi*, aut *similitudinem*: sicut dixit Ambros. ibidem, *mortis similitudinem sumere*, & *similitudinem pretiosi sanguinis bibere*. Sic accipiendum quod legitur apud Patres, Christum *corpus suum facere*, vt apud Tertullianum lib. 4. contra Marcionem: i. e. *figuram corporis sui*, inquit ibidem Tertullianus. vel *creare corpus suum*. in libello De cœna Domini sub nomine Cyprianus *Dominus vsque hodie hoc veracissimum & sanctissimum corpus suum creat, & sanctificat, & benedicit.* ipsum quidem Domini corpus semel in vtero gloriosæ Virginis creatum, conceptum & formatum, atque ex eadem postea natū, neq; vnquam esse desiit, neq; iterum fuit vnquam creatum. Creat igitur corpus suum Christus, quando, sicut loquitur Beda, *creatura panis & vini transit in sacramentum corporis Christi*. siue quod idem est, quando Christus virtute sua panem, & vinū immutat, vt fiant sacramenta corporis sui. Vis enim benedictionis in hoc Sacramento ea est, vt res natura sua communes & sensibus corporeis perceptibiles, τῇ προσθήκῃ τῆς χάριτος, vt loquitur Theodoretus, & postea pluribus exponetur, i. e. post accessionem gratiæ, mysterii continean suo modo, & significent, quod sola mente concipitur, sola fide percipitur. Ideo dicebat Hesychius in Leuit. cap. 22. 14. sanctificationem mystici sacrificii, & mutationem, esse *à sensibilibus ad intelligibilia translationem*. Hoc voluit August. qui tot locis distinguendum monet inter sacramenta corporalia, quæ ipse definit, *signacula rerum diuinarum visibilia*, & *inuisibilem gratiam*, siue *donum spirituale*, quod per sacramentum exhibetur. vt in libris De Doctrina Christiana, De catechizandis rudibus, contra Faustum lib. 19. in Iohannem & sæpe alibi. Porro etsi dicitur etiam Patribus Sacerdos *conficere corpus Christi*, vel *Sacramentum corporis Christi*; proprie tamen loquendo, nō Sacerdos, sed Christus ipse est, qui totum illud mysterium conficit, sicut alio loco pluribus exponemus ex Augustino, & Chrysostomo, & aliis Patribus. Vide ad num. Baro. 197. Præclare Eckbertus contra Catharos, sermo. 11. *Quod dicitur Sacerdotes corpus Domini facere, siue conficere, quod idem sonat in laico sermone, non ita intelligimus, quod ipsi corpus Domini quasi de nouo creent, & ei essentiam dent: sed eorum facere, nihil aliud ibi est, nisi quod super illud visibile sacrificium, quod in altari est, faciunt officium suum, & dicunt orationes & benedictiones, & statuta signa faciunt, & tunc virtute diuina præstatur, vt fit ibi verum corpus Domini, & verus sanguis eius, vbi prius nihil aliud erat nisi panis & vinum. Illud ergo opus sacerdotum, quod tunc agunt, tali modo loquendi designari solet, vt ipsi dicantur* FACERE CORPVS DOMINI: *& est fortasse sumptus hic modus loquendi, ex eo quod Dominus tunc dicebat: Hoc facite in meam commemorationem.* In Ecclesiæ Græcæ Liturgiis, verba εὐλογεῖν BENEDICERE, & ποιεῖν FACERE, non Sacerdoti tribuuntur, sed Deo: vt in Chrysostomiana, εὐλόγησον δέσποτα τὸν ἅγιον ἄρτον. ποίησον τὸν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, h. e. *benedicito ô Domine sanctum panem, facito honorandum hunc panem corpus Christi tui*. In Basiliana oratur Deus, *vt Spiritum suum immittat* ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ εὐλογῆσαι αὐτὰ καὶ ἁγιάσαι, καὶ ἀναδεῖξαι. *in proposita dona & illa benedicat, sanctificet, atque ostendat*, siue *efficiat*, nempe corpus Christi. Quærunt eruditi viri, quid sit ἀναδεῖξαι in hoc Basilii loco. Quidam referunt ad panis consecrati eleuationem, cum populo ostenditur. Græci in eius ritus mentione ὑψωμὸν, hoc est, *eleuationem*, & ὕψωσιν hoc est, *exaltationem*, vel ἀνύψωσιν, hoc est, *erectionem*, appellant, vt Iohannes Damascenus, Maximus monachus, & Anastasius Sinaita. Alii interpretantur ἀναδεῖξαι ostendere aliquo effectu præsentiam suam; quæ est Bellarmini etiam sententia, libro 4. de Sacramento Eucharistiæ, capit. 14. & quidem ἀναδεικνύειν non male potest exponi ostendere, vel etiam attollendo ostendere.

Verum

Verum ex alio eiusdem Basilij loco discere est, fuisse id verbum alio sensu vsurpatum ad denotandam illam partem Liturgiæ, quæ pertinet ad panis & vini consecrationem. Locus Basilij est in cap. 27. libri ad Amphilochium de Spiritu sancto. Nam vt hoc obiter dicam, magno Erasmo non assentior, qui partem postremam eius libri suspectam habuit: parum memor, Iohannem Damascenum bis eius meminisse & τριακοντακέφαλον librum nominasse; quia in capita diuisus esset triginta, vt hodieque diuiditur. Omitto nunc graues alias caussas quæ me mouēt. Basilius igitur in eo libro ritus sacros aliquot commemorans, non è Scripturis deriuatos, sed Apostolica traditione acceptos, inter prima exempla ponit, τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας. *Verba quæ pertinent ad inuocationem super ostensione, hoc est, confectione panis Eucharistiæ & poculi benedictionis*: quis potest dubitare, præsertim si totum locum legerit, ἀνάδειξιν, hoc loco esse confectionem sacramēti Eucharistiæ? & sciunt periti, Græce ἀποδείκνυσθαι atq; ἀναδείκνυσθαι sæpe non ostensionem rei alicuius significare, sed effectionem: & quidem solent de rebus magnis illa verba vsurpari; vt in principio mellitissimi Herodoti, ἔργα μεγάλα καὶ θωυμαστὰ ἀποδεχθέντα, hoc est, *opera magna & mirabiliter effecta*. Quare dubitari, mea quidem sententia, non potest, quin ἀναδεῖξαι in Liturgia Basilij, id sit, quod Hieronymus, Augustinus, & alij Patres Latini dicunt *conficere corpus Christi*; siue, *sacramentum corporis Christi*. Obseruabamus non dissimile verbum in eadem re apud alios Patres, ἀναφαίνεσθαι, quasi dicas, repente existere, & conspiciendum se dare. docent enim Patres, ad Sacerdotis inuocationem, per Spiritus sancti operationem, elementa sanctificari, sic vt quæ prius erant tantum panis & vinum, iam incipiant dici & esse in mysterio corpus & sanguis Christi: propterea dicunt iidem, Christum apparere in Eucharistia, & videri: nempe oculis fidei, vt diserte exponit Chrysostomus libro tertio, de sacerdotio. ποιῶσι δὲ τοῦτο πάντες διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως. *hoc omnes faciunt*, (vt videant ipsum Christum) *per oculos fidei*; sed hæc vberius infra exponentur. Hæc igitur est Basilij ἀνάδειξις; hoc aliorum Patrum ἀναφαίνεσθαι. Hippolytus Martyr, in libello De consummatione mundi: τὸ τίμιον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἀναφανήσεται. *non existet illis diebus pretiosum corpus & sanguis Christi*, id est, non conficietur sacramentum Eucharistiæ; & vt statim ipse subiicit, λειτουργία σβεσθήσεται, hoc est, *sacra functio extinguetur*. Verbum *conficere* non de solo communionis sacramento Latini vsurparunt, sed etiam de aliis sacramentis: vt *conficere oleum*, nempe in vsum Chrismatis, apud Optatum libro septimo: sicut apud Iustinum *conficere panem*, quod ante exposuimus. Oecumenius verbo κατασκευάζειν, hoc est, *conficere*, vsus in locum Pauli superiorem: εὐλογοῦντες κατασκευάζομεν· οἶδας ὃ λέγω, hoc est, *quod benedicendo conficimus: scis, quid dicam*. Igitur εὐλογεῖν, εὐχαριστεῖν, ἁγιάζειν, ποιεῖν, κατασκευάζειν, ἱερουργεῖν τὸ ἅγιον σῶμα, vt in Liturgiis, vel ἱερατεύειν τὸ σῶμα Κυρίου, vt in Asceticis apud Basilium, ἀναδεικνύειν, ἀναφαίνειν; *benedicere, sanctificare, consecrare, conficere, creare*, vel vt loquitur Augustinus apud Gratianum, De consecratione, distinct. 2. can. 72. *in mysterio potentialiter creare*; item, *in vsum religionis assumere*, & similia vocabula pro eodem vsurparunt veteres; cum actionem Sacerdotis intelligerent, per quam hoc sacramentum paratur, & res sensiles fiunt intelligibiles; quæ est maxima mutatio, vt suo loco infra declarabitur; vbi illa verba Patrum exponentur μεταβολή, μεταποίησις, μεταστοιχείωσις, h. e. *mutatio, variatio, transformatio*, & similia, quæ hodie contra auctorum veterum mentem, ad stabiliendam Transsubstantiationem, vulgo trahuntur. Porro nomen εὐλογία, hoc est, *benedictio*, aliquando simpliciter pro Eucharistia acceperunt: vt apud Cyrillum in epistola ad Calosyrium, ἀκούω ὅτι ἀπρακτεῖν φασὶν εἰς ἁγιασμὸν τὴν μυστικὴν εὐλογίαν, hoc est,

est, *audio, illos dicere, mysticam benedictionem non esse efficacem ad sanctificationem.* idem in Iohannem li. 12. cap. 39. aliquoties coniungit, τὴν μυστικὴν εὐλογίαν καὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα, hoc est, *sanctum baptisma.* Sic εὐλογίαν γάμου, hoc est, *consecrationem nuptiarum*, cum dicunt, totum ordinem intelligunt consecrandi nuptias, cuius pars erat sacramentum Eucharistiæ, sicut hodieque est in multis locis, & in Ecclesia etiam Anglicana. Aliquando εὐλογίαι dicuntur singulæ hostiæ, vel particulæ, quæ communicantibus porrigebantur. Sic accipe apud Cyrillum in epistola ad Nestorium, Concilij Ephesini, pag. 80. edit. German. προσιέμεθα τε οὕτω ταῖς μυστικαῖς εὐλογίαις, καὶ ἁγιαζόμεθα, hoc est, *accedimus ita ad mysticas benedictiones, & sanctificamur.* Clemens, Constitutionum libro octauo, τὰς περισσευούσας ἐν τοῖς μυστικοῖς εὐλογίας οἱ διάκονοι διανεμέτωσαν τῷ κλήρῳ. *quæ fuerint reliquæ benedictiones*, id est, particulæ siue buccellæ panis consecrati, *eas diaconi Clero distribuunto.* Maximus in Dionysij Hierarchiam Eccles. capite tertio: ἢ τάχα τὸν κουφισμὸν καὶ τὴν ὕψωσιν τῆς μιᾶς εὐλογίας τοῦ θείου ἄρτου φησι, hoc est, *aut forsitan eleuationem & exaltationem vnius benedictionis dicit.* hic μία εὐλογία est vna particula panis consecrati. iterum idem, κουφίζων ὁ ἱεράρχης τὸν ἅγιον ἄρτον ἐδείκνυ τὴν εὐλογίαν, λέγων, τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις. hoc est, *eleuans sacrorum antistes sanctum panem monstrabat benedictionem, dicens, sancta sanctis.* Appellarunt etiam εὐλογίας partes consecrati panis, quas moris erat in primitiua Ecclesia mittere ad alias parœcias, aut ad peregrinos, ἐπιδημοῦντας, declarandæ dilectionis ergo, & consensionis in fide. Eusebius in quinta Historia, capit. 26. πέμπειν εὐχαριστίαν, hoc est, *mittere Eucharistiam*, id dixit. Postea illa consuetudo fuit prohibita; extatque summa canonis Concilij Laodiceni, in hæc verba etiam apud Balsamonem. Περὶ τοῦ μὴ τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα εἰς ἑτέρας παροικίας διαπέμπειν, hoc est, *De non transmittendo sancta in vsum consecrationum, festo Paschalis, ad alias parœcias* (vulgo, parochias.) vbi notat Scholiastes, fuisse olim moris, missitare huc illuc sancta mysteria, siue panem sanctificatum in vsum mysteriorum, quod hoc canone prohibetur. Similiter etiam Latini *Eulogias* dixerunt frusta panis benedicti quidem, sed non in vsum Eucharistiæ; qui & mittebantur ad absentes, vt sæpe legitur in epistolis Augustini & Paulini; & sacris peractis à Sacerdote, *dabantur iis qui communicare non fuerant parati*, vt est in decreto, quod Pij primi nomine circumfertur. Dabantur eædem Eulogiæ & Catechumenis, qui ius sumendæ Eucharistiæ non habebant. Itaq; hoc illis erat loco sacramenti: atq; adeo sacramentum quoddã hoc illis erat: nam ita diserte appellat Augustinus lib. 2. De peccatorum meritis & remiss. cap. 26. laxiore videlicet notione, quia precibus sanctificabatur. Ac propterea panem illum vocarũt etiam ἀντίδωρον, (*quæ vox alias significat remunerationem*) quoniam locum obtinebat δώρου, id est, S. Eucharistiæ: hoc namque significat τὸ δῶρον, hoc est, *donum*, vt postea dicetur. Extremæ Basilij Liturgiæ, subiecta sunt hæc verba: καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν ἐξέρχεται ὁ ἱερεὺς καὶ δίδωσι τὸ ἀντίδωρον. *post vltimam Liturgiæ precationem, exit Sacerdos, & dat panem benedictũ.* Dixerũt eundẽ panẽ & κλαστόν, aut κατάκλαστον, h. e. *fractum*, propter fractionem, quã videtur in eo diuidẽdo obseruasse, sicut obseruabatur in Eucharistiæ distributione. Exempla aliquot protulit vir doctissimus & amicissimus, Iohannes Meursius. Extat vero ea vox in Canonico Iure Græcorum non semel; vt in Demetrij Chomateni Responsionibus apud Leunclauium, pag. 320. vbi quæritur, an Græcus Sacerdos Latino qui sacris interfuisset, debeat μεταδοῦναι κατακλάστου, hoc est, *participem facere fracti*, id est, *dare partem panis benedicti.* Sunt qui obseruẽt, non solum panem benedictum sub nomine Eulogiarum fuisse olim missitatum; sed etiam alia nõnulla, vt salẽ & vinum. Constat consuetudinem mittendi Eulogias diu fuisse in Galliis frequẽtatam; sicut testantur scripto-

res

ne Gallici, qui eius moris faciunt mentionẽ, vt Gregorius Turonensis, & alij, quos laudat clarissimus Pithœus in Notis ad Capitula Caroli Magni. Nupertime vero etiam formulas ea in re vsitatas, in Marculpho à se edito publicauit, iuuenis, propter morũ singularem probitatem, & multiplicem eruditionem mihi charissimus, Hieronymus Bignonius Parisiensis.

XXXVI. ΤΟ ΣΩΜΑΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ. CORPVS CHRISTI. *Origo appellationis à formula institutionis. nomen* Corpus *varie accipi. Discrimen inter rem visibilem & rem inuisibilem in Sacramentis, quarum nomina sæpe permutantur. Alia nonnulla.*

ANNI XXXIV. NU. XLVIII.

VErba formulæ qua vsus est Saluator mundi instituens hoc Sacramentum, versa sunt in nomenclaturam ipsius. Dixit Dominus, *Hoc est corpus meum*, & *Hic est sanguis meus*. inde sumpsit vetus Ecclesia, cum appellauit Cœnam Dominicam, *celebrationem corporis & sanguinis Domini*, sicut loquitur Augustinus in 3. de doctrina Christiana: vel simpliciter, *Sacramentum corporis Christi*, aut maiore etiam compendio, *Corpus Christi*. Hinc istę locutiones sacramentales, *suscipere corpus Domini*, vt apud Origenem, homil. 13. in Exodum: & διδόναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, hoc est, *dare corpus Christi*, vt in Canone 18. Concilij Niceni: & ἱερουργεῖν τὸ σῶμα Κυρίου, hoc est, *conficere corpus Christi*, vt apud Basilium, pag. 597. & similes his multæ aliæ apud Patres Græcos & Latinos. Hic primo obseruandum est, quoties ita loquimur, vocabulum *corpus* paullo aliter accipi, quam in Dominica institutione, quæ tamen dedit exemplum huiusmodi locutionum. In verbis Domini *corpus* significare carnem certum est: nam proprie si acciperetur, superflua esset quæ statim subijcitur mentio sanguinis: quum τὸ CORPVS, si κυρίως, hoc est, *proprie*, accipias & carnem & sanguinem complectatur. Sed norunt mediocriter exercitati in lectione Scripturæ & Patrũ, solere corpus vsurpari pro carne, & contra aliquãdo carnem pro corpore. At quoties hoc mysterium appellatur ἁπλῶς, hoc est, *simpliciter*, *corpus Christi*, aliter ea vox est intelligenda: totum enim illud significat, quod in Communione percipiunt fideles. Nemo autem dubitat, fideles, quoties rite Eucharistiam sumunt, & carnem & sanguinem Christi percipere, hoc est, totum Christum, & cum Christo omnia eius munera, atque adeo, vt loquitur Damascenus, αὐτῆς τῆς θεότητος αὐτοῦ μετέχειν; hoc est, *ipsam eius Deitatem participare*. Obseruandum præterea est, in doctrina de sacramentis, quæ est Symbolica Theologia, vt appellat Dionysius Areopagita, hoc est, doctrina de signis à Deo institutis, vt clare explicat Augustinus tot locis, & nos inferius dicturi sumus; eam esse affinitatem, σχέσιν, hoc est, *affectionem*, & mutuam relationem inter signa & res significatas, vt eorum nomina promiscue vsurpentur, ἐναργείας ἕνεκα; hoc est, *perspicuitatis gratia*, ait Basilius ad Amphilochium, de re loquens non dissimili; quum tamen eadem nomina docendi caussà, sint accurate distinguenda: neque enim confundi patitur vera Theologia signa visibilia cum rebus inuisibilibus, quæ in illis honorantur, ait idẽ Augustinus: qui tot locis inculcat doctrinam de discrimine inter externa signacula, & intus latens spirituale donum. Docent igitur Patres, cum appellatur hoc mysterium *Corpus Christi*, nomine rei significatæ signum affici atq; intelligi. Notissimus est Theodoreti locus. *Dominus*, inquit, *symbolo corporis, corporis nomen dedit*. notissima sunt hodie & pueris Augustini verba ad Adimantum, Manichæi discipulum, *Dominus non dubitauit dicere, Hoc est corpus meum, cum signum daret corporis sui*. notissimus etiam est & eiusdem Patris locus ex enarratione Psalmi tertij; *Christus Iudam adhibuit ad conuiuium, in quo corporis & sanguinis figuram commendauit & tradidit*. neq; hodie ignorat quisquã eruditorum,

paullo

paullo saltem de sua salute solicitior, sexcenta eiusdem Patris & aliorum testimonia, quibus expresse monemur, nomen rei inuisibilis exteriori signo communicari. Quod cum dicimus, neque venerandi huius sacramenti virtuti atque efficaciæ, per quam, modo ineffabili, carne Christi & sanguine pascimur, & vt loquitur Tertullianus, anima nostra Deo saginatur, quicquam imus detractum; neque præsentiam Christi in Eucharistia negamus, sicut luculente suo loco postea sumus ostensuri. Tantum dicimus, patronos Transsubstantiationis, male ad nouæ doctrinæ defensionem trahere eiusmodi Patrum loca, vbi hoc sacramentum appellatur *Corpus Christi*, aut similes locutiones vsurpantur, quarum locutionum interpretationem quum tot locis iidem Patres nos doceant; coguntur Transsubstantiatores hodierni, vt clarissimam eorum mentem offuso sepiæ atramento eludant, miris & indignis modis illorum verba torquere, sicut postea aliquot exemplis demonstrabitur. Ibi ostendetur, quid de hac quæstione senserit Tertullianus: quem obseruat Baronius non raro in mentione huius sacramenti illud appellare *Corpus Christi*. vere hoc quidem Baronius: illud parũ candide; quod dissimulauit eundem Tertullianum alibi mentem suam exposuisse, cum voci *corpus* subiicit interpretamentum, id est, *figura corporis*: vt libro quarto, contra Marcionem, capite quadragesimo: nam qui suis interpretationibus illum locum aliter esse accipiendum conati sunt docere; solidis rationibus postea à nobis refutabuntur. Pergamus interim in enumeratione instituta.

XXXV. Ἡ ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ. NOVUM TESTAMENTUM. *Appellatione* Testamenti *& verbum Dei & Sacramenta affici.* Διάκονοι τῆς καινῆς διαθήκης *apud Paulum & in Liturgiis, sensu nonnihil diuerso.* ὅρκια.

IBIDEM.

LVcas 22.20. Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου. *Hoc poculum est nouum Testamentũ in sanguine meo.* Matthæus paullo aliter, quod ad verborũ complexionem: Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης. *Hic est sanguis meus noui Testamenti*: id est, quo sancitur nouum Dei fœdus cum humano genere: siue Testamentum Christi, quo salutis heredem Ecclesiam suam instituit. Dicebãmus in sermone de coniunctione fidelium cũ Christo, duo esse eius coniunctionis præcipua instrumenta, Verbum & Sacramenta. vtrumque horum vsitatissimo loquendi genere, appellatur fœdus siue testamentum. Eo sensu dicimus *Vetus & Nouum Testamentum*; totam Scripturam in duas partes ὁλοχερεῖς, hoc est, *integras*, diuisam iis nominibus appellantes. Circumcisionem, quod fuit veteris populi Iudaici sacramentũ, Deus ipse nominat בריתי *fœdus meum*, siue vt Græci verterunt, quos sequitur Apostolus in epistola ad Hebræos, τὴν διαθήκην μου, *testamentum meum*. Sic Ecclesiastici 44.21. ἐν σαρκὶ αὐτοῦ ἔστησε διαθήκην. *in carne eius stare fecit testamentum.* Interdum *Noui Testamenti* appellatione & Verbum simul & Sacramenta intelliguntur; vt cum ait Paulus 2. Corinth. 3. 6. ὃς καὶ ἱκάνωσεν ἡμᾶς διακόνους καινῆς διαθήκης, *qui nos reddidit idoneos, vt essemus ministri noui Testamenti.* intelligit enim totum ministerium Apostolatus; quod & verbum cõplectitur & sacramenta. In Liturgia Basilii habetur inter alias precatio, quæ dicitur εὐχὴ προσκομιδῆς, *oratio oblationis*, in qua superiora Pauli verba vsurpantur, sed paullo aliter; nam ita orat Sacerdos; εὐδόκησον δὴ Κύριε τοῦ γενέσθαι ἡμᾶς διακόνους τῆς καινῆς σου διαθήκης, hoc est, *complaceat tibi Domine, nos fieri ministros noui tui testamenti*: neque enim appellatione *Testamenti* intelligitur hoc loco vt apud Paulum pars vtraque sacri ministerij, Verbum & Sacramenta; sed posterior tantum; neque vero de alio vllo sacramento sacerdos cum illa pronunciat sentit, nisi

de

de solo sacramento Eucharistiæ. itaq; continuo subiicitur, tam in Basiliana, quã in ea quæ dicitur Iacobi Liturgia, λειτουργὺς τῶν ἁγίων σου μυστηρίων, hoc est, *ministros sacrorum mysteriorum.* Eruditissimi viri obseruarunt eodem genere loquẽdi sacramenta, aut res sacramẽto significatas dici *Testamentum*, quo Homerus est vsus, cum victimas mactãdas ad sanciendum fœdus aut pactum, appellauit ὅρκια, *iusiurandum*; quia victimæ adhibebantur ad feriendum fœdus, & iureiurando firmandum. Græci apud poetam ὅρκια interpretantur, τὰ ἐν ὅρκοις χρειώδη, vel εἰς ὅρκον χρήσιμα, hoc est, *quæ in iureiurando, vel ad iusiurandum sunt vtilia.*

XXXVI. ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΡΙΟΥ. MENSA DOMINI. *Mensa cœlestis, sacra, mystica*, φρικώδης, λογική, *spiritualis de Cœna Domini.* Mensa spiritualis, *de prædicatione verbi. Chrysostomi locus animaduersus.*

IBIDEM.

APostolus 1. ad Corinth. 10. 21. οὐ δύνασθε τραπέζης Κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων. *non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.* Hic mensa Domini est ipsa Eucharistia: quam exemplo Pauli patres ita sæpe nominant. Apud Optatum libro quinto, *ministri qui mensæ Dominicæ famulantur*, sunt sacerdotes qui sacramẽtum hoc administrant. Augustinus De peccatorum meritis, &c. contra Pelag. lib. 1. cap. 24. *Ecclesiæ Christi institutum tenent, præter baptismum & participationem Dominicæ mensæ, non solum non ad regnum Dei, sed nec ad salutem & vitam æternam posse quenquam hominũ peruenire.* Leo I. de ieiunio septimi mensis sermone sexto, *Sic sacræ mensæ communicare debetis, vt nihil prorsus de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatis.* In Græcorum Patrum monumentis frequens est vsurpatio huius appellationis; sed cum diuersis epithetis. *Cœlestis mensa* Liturgia, quæ Iacobi nomen præfert; καταξιώσας ἡμᾶς μετέχειν ταύτης τῆς ἐπουρανίου τραπέζης, hoc est, *qui nos dignatus est participatione cœlestis huius mensæ. Sacra mensa.* Chrysostomus homilia separata in verba Pauli 1. Corinth. 10. 1. οὐ μυστηρίων κοινωνία, οὐ τράπεζα ἱερὰ, οὐχὶ ἀπόλαυσις τοῦ σώματος, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος, ἡμᾶς ὠφελῆσαι δυνήσεται, h. est, *non mysteriorum communio, non mensa sacra, non fruitio corporis, non communio sanguinis, nobis prodesse poterit.* vides facundiam viri magni. nam rei eiusdem, nempe Eucharistiæ, quinque ponit appellationes pro vna. *Mystica mensa.* idem, tomo 5. Sauil. pag. 367. ἐπειδὴ ἐπὶ τὴν μυστικὴν τράπεζαν ἐξάγει τὸν λόγον. hoc est, transit ad sermonem de Cœna Domini. sic idem sæpissime. Theodoretus de prouidentia, sermone 10. ἡ μυστικὴ αὐτὴν ὑποδέχεται τράπεζα, hoc est, *spiritualis ipsam excipit mensa. Mensa terribilis.* Chrysostomus homilia in locum Pauli, *oportet hæreses esse*; ἡ τράπεζα ἡ φρικώδης κοινὴ πᾶσι πρόκειται. *terribilis illa mensa, communis proponitur omnibus.* nec mirum ipsam mensam vocari φρικώδη, quum per mensam intelligatur ipsa Eucharistia, quam passim idem & alij Græci vocant, τὰ φρικτὰ μυστήρια, hoc est, *tremenda mysteria*, vt Gregor. Magnus, *pauendum mysterium.* quin ipsum templum vocatur à Chrysostomo φρικωδέστατον χωρίον, *Locus maxime terribilis.* vt edit. Sauil. tomo septimo, pag. 225. *Rationalis mensa.* Theodoretus in sexto sermone, de prouidentia, ἐπὶ τὴν λογικὴν μετέβη τράπεζαν ἡ τροφή. hoc est, *ad rationalem transiit cibus mensam. Spiritualis mensa*; πνευματικὴ τράπεζα sæpissime apud Græcos patres. quanquam non semper eo nomine Eucharistia intelligitur. Chrysostomus homilia octuagesima quarta, in sexto tomo Sauiliano; διὰ τοῦτο ἑπτὰ ἡμέρας ἐφεξῆς σύναξιν ἐπιτελοῦμεν, τὴν πνευματικὴν ὑμῖν παρατιθέμενοι τράπεζαν, ποιοῦντες ὑμᾶς ἀπολαύειν θείων λογίων, hoc est, *Propterea septem dies continuos conuentus agimus spiritualem vobis apponentes mensam, facientes vos frui diuinis oraculis.* Hic, *apponere mensam spiritualem*, non dicitur de com-

munionem; sed de prædicatione Scripturarum; quod esse genus alterum manducationis spiritualis Christi, Patres nos docent. In homilia eiusdem Patris septuagesima octaua legimus Paulum in historia illa, quæ narratur cap. 18. Actorum, apposuisse commentariensi, à quo custodiebatur in carcere, mensam spiritualem; cui tamen datam fuisse communionem Lucas non dicit: sed tantum in fide fuisse institutum & baptizatum. Quare videtur à Chrysostomo in ea historia admissum ἁμάρτημα μνημονικόν, hoc est, *lapsus memoriæ*, tribuit enim Paulo verba è versu 34. παρέθηκε τράπεζαν, *mensam apposuit*, quæ non dicuntur de Paulo, sed de ipso carceris custode. Chrysostomi verba subiiciam: εὐθέως αὐτὸν ἐμυσταγώγησε, καὶ μετ' ἐκείνου τὴν οἰκίαν ἅπασαν· καὶ μετὰ τὸ πνευματικὸν λουτρὸν, καὶ μετὰ τὴν τράπεζαν τὴν πνευματικὴν παρέθηκεν αὐτῷ καὶ τὴν σαρκικήν. hoc est, *statim illum sacrorum cognitione imbuit, & cum eo domum totam: & post spirituale lauacrum, postque mensam spiritualem apposuit ei etiam carnalem.* Ait Paulum custodi apposuisse & spiritualem mensam, & postea etiam carnalem. Si per mensam spiritualem Cœnam Domini intelligit; rem dicit, quæ expresse non dicitur in Scriptura; sed videtur fecisse coniecturam ex vsu perpetuo veteris Ecclesiæ, quæ semper adiecit baptismo participationem corporis Christi, præsertim in adultis: sed & in infantibus perdiu is mos seruatus, vt notum ex Augustino, & aliis. verum potest mensa spiritualis etiam de doctrina fidei intelligi, vt iam ostendimus. At illud, Paulum apposuisse eidem mensam communem post spiritualem, quomodo exponemus? sed hæc obiter. Porro mensam hanc vetus Ecclesia appellauit θυσιαστήριον & altare, qua de re postea erit dicendum. Hodie G[r]æci in celebratione S. Eucharistiæ duas mensas adhibent: vnam vocant πρόθεσιν, quasi dicas, mensam propositionis: in qua ponuntur panis & vinum ante consecrationem; ipsi vocant τὰ δῶρα, hoc est, *dona*: quibus in priore mensa positis, tribuunt venerationem: deinde transferuntur quæ fuerunt ibi apposita in alteram mensam, vbi fit consecratio, & post consecrationem adoratio λατρείας, hoc est, *cultus diuini, seu, qua solus Deus solet adorari.* eam mensam vocant & altare, & ἅγιον βῆμα, hoc est, *sacrum suggestum*, sicut postea pluribus exponetur.

XXXVII. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΤΡΟΦΗ. ALIMENTVM SPIRITVALE. *Christum & in sacramento & extra sacramentum esse alimentum spirituale.*

IBIDEM.

PAulus 1. Cor. 10. ℣. 4. sacramenta veteris Legis appellat βρῶμα πνευματικὸν & πόμα πνευματικόν, *cibum & potum spiritualem.* Patres similiter sacramentum gratiæ Eucharistiam passim appellant τροφὴν πνευματικήν, vt Gregorius Nyssæ, Chrysostomus, Theodoretus, Cyrillus, alij. Leo Magnus, *In mystica distributione spiritualis alimoniæ.* Gregorius vero Nyssenus verba Pauli de Christo interpretans, inter alia ipsius nomina recenset etiam hæc βρῶμα καὶ πόμα, in elegante libello de perfectione: docens, Saluatorem, etiam extra sacramenta consideratum, esse cibum & potum spiritualem Ecclesiæ suæ. & Theodoretus quoque in decimo de prouidentia, Christum in præsepi iacentem appellat πνευματικὴν τροφήν. Cæterum quomodo hoc sacramentum sit & dicatur cibus spiritualis, postea explicabitur in sermone de manducatione sacramentali.

XXXXVIII. ΚΛΑΣΙΣ ΑΡΤΟΥ. FRACTIO PANIS. Frangere panem *apud Hebræos & cibum & potum complectitur.* Fractio panis *de Cœna, non excludit alteram speciem.* ἕνα ἄρτον κλᾶν. θρύπτεσθαι. *Fractio hostiæ in tres partes. item in nouem. Alia.*

IBIDEM.

EVangelistæ Matthæus, Marcus, Lucas, expresse notant de Domino sacramentum hoc instituente, εὐλογήσας ἔκλασε, *quum benedixisset fregit.* vel εὐχαριστήσας ἔκλασε, *postquam gratias egisset, fregit.* & Paulus hanc circumstantiam, vt apprime ad rem facientem, iisdē verbis expressit. Inde apud Patres κλᾶν ἄρτον, & κλάσις ἄρτου, h. e. *frangere panē, & fractio panis*, de celebratione Eucharistiæ. & sunt tam è veteribus quam è recentioribus, qui de sacraméto hoc interpretentur verba Lucæ, & in Euangelio 24. 35. *cognitus est ipsis in fractione panis.* & in Actis 2. 42 ἦσαν προσκαρτεροῦντες τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου, hoc est, *erant perseuerantes in communicatione, & fractione panis.* & 20. 7. *quum essent congregati discipuli* τοῦ κλάσαι ἄρτον, *ad frangendum panem.* Syrus quidem interpres in vtroq; Actorum loco, ipsam vocem Gręcam *Eucharistia* in paraphrasi sua vsurpauit. Hebræis, quod nemo ignorat, qui vetus Testamentum legit, *frangere panem*, vsitatissima locutio est, de cibum sumentibus; & *frangere panem cum aliquo*, est συνδειπνεῖν. atque vt Græci à parte altera, potu nempe, totam actionem appellarũ συμπόσιον: sic Hebræi, ab esu & fractione panis totum conuiuium denotarunt. Quare illi qui istis Lucæ testimoniis abutuntur, ad defensionem communionis sub altera specie; non minus pueriliter errant, quā si dicerent, in Græcorum conuiuiis nullum cibum fuisse appositum, neque omnino quicquam aliud præter vinum aut alium potum; quia conuiuium illis dicitur συμπόσιον, *compotatio*: cui etiam respōdet Hebraicum משתה pro conuiuio: aut si dicerent, fideles, quando orant Deum prece Dominica, nihil præter panem ad victum petere; quia dicunt, *Panem quotidianum da nobis*, quum, vt obseruat Augustinus, *à parte quæ excellit, tota sufficientia nomine panis significetur*: epistola 121. Ignatius in epistola ad Ephesios: ἕνα ἄρτον κλῶντες, ὅ ἐστι φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτος τοῦ μὴ θανεῖν, hoc est, *vnum panem frangentes, quod est medicamentum immortalitatis, remedium, quod datur contra mortem.* Hic *frangere panem*, est celebrare communionem in synaxi: vbi sub vtraq; specie sacramentum fuisse tunc temporis administratum, nemo est, opinor, qui neget: & oporteret eum frontis esse plus quam meretriciæ, qui auderet negare. dicit vero Ignatius, *vnum panem frangentes*, vt eos hortaretur ad vnitatem colendam præsertim in synaxibus, sub ductu vnius Episcopi, confer alium locum in epistola ad Smyrnæos. Idem auctor in epistola ad Philadelphenses, de Eucharistia loquens, verbum θρύπτεσθαι vsurpat. εἷς ἄρτος τοῖς πᾶσιν ἐθρύφθη. *vnus panis omnibus est comminutus.* nam θρύπτεσθαι proprie de iis vsurpatur, quæ in partes minutas franguntur. ex quo videtur intelligi, partes, quæ singulis fidelibus præbebantur, fuisse valde paruas: quare etiam sunt, qui *micas* vocent, vt postea dicemus. Augustinus quoque in eam rem vsus verbo *comminuendi*, epistola 59 ad Paulinum. *cum illud, quod est in Domini mensa, benedicitur & sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur.* Etiam hodie sacerdos panem consecratum frangit; sed non ad distribuendum: solus enim vt plurimum communicat: quare non est ea veteris Ecclesiæ fractio; neque ipsius Christi; qui fregit panem, non solum vt passionis ipsius symbolum esset fractio: sed etiam, vt τὰ κλάσματα, partes fractas discipulis daret. Quum autem in Ecclesia Romana frangatur hostia in tres partes: Gothicæ Ecclesiæ, quæ Hispanias diu insederunt, morem seruarunt diuersum, & in partes nouem hostiam diuiserunt; quas certo ordine in patena imponebant: & quum Domini nostri in terris agentis historiam essent nouem hisce nominibus complexi, *Corporatio, Natiuitas, Circumcisio, Apparitio, Passio, Mors, Resurrectio, Gloria, Regnum*; fractione panis vsi sunt, ad commemorandam & memoriæ altius imprimendam Christi historiam: nouem enim partibus fractæ hostiæ hæc nouem nomina imposuerunt; vt legitur in Liturgia, quam vocant Mosarabicam.

XXXIX. ΑΡΤΟΣ. ΑΡΤΟΣ ΕΠΙΟΥΣΙΟΣ. PANIS. PANIS SVPERSVBSTANTIALIS & QVOTIDIANVS. Sacramentum panis. ἐπιούσιος *ab* οὐσία *diuerso sensu deducitur à Patribus. Eucharistiæ vtilitas ad corpus & animam.* Panis Angelorum: Panis vitæ: panis sanctus. panis Dei. *Locus Ignatij illustratus, de pane, fruentur fideles in altera vita.* panis propositionis.

IBIDEM.

IN Scripturis & apud Patres hoc sacramentum aliquando appellatur *Panis* simpliciter; sed multo sæpius cum epitheto. Lucæ 24.35. *fractionem panis* quidam, vt modo dicebamus, exposuerunt de Eucharistia: in his Augustinus de Consensu Euangelistarum, lib.3. *Non incongruenter accipimus*, ait, *hoc impedimentum in oculis eorum à Satana factum fuisse, ne agnosceretur Iesus: sed tamen à Christo est facta permissio, vsque ad sacramentum panis: vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci.* Appellat *sacramentum panis* ex illis Lucæ verbis, ipsam Eucharistiam. Cyprianus ὑποβολιμαῖος, hoc est, *suppositittius*, De cœna Domini: *Hoc sacramentum aliquando Carnem & sanguinem; aliquando* PANEM *Christus appellat.* Sæpius tamen Patres, vt panem sacrum & mysticum à communi distinguant, epitheta adiiciunt; quorum nonnulla hic iuuat commemorare. Vocant igitur sacramentum Græci ἄρτον ἐπιούσιον, hoc est, *panem quotidianum*: verba enim ista ex oratione Dominica interpretantur de Eucharistia plerique veterum, vt Tertullianus De oratione, Ambrosius libro quinto, de sacramentis, Cyrillus Ierosolymitanus oratione mystagogica quinta, Augustinus in epistola centesima vicesimaprima, ad Probam, & sæpius alibi, Isidorus Hispalensis, De off. Eccl. libro primo, capite 18. itemque plures alij è Patribus. Et Græci quidem Patres cum de Eucharistia interpretati sunt, rationem nominis hanc reddiderunt; quod panis mysticus, & animæ & corporis substantiam fulciat: ἐπιούσιος, ait Cyrillus, αὐτὶ τ̃ τὴν οὐσίαν τ̃ ψυχῆς καθισάμενος, hoc est, *epiusius dicitur, propterea quod substantiam animæ fulciat*. mox: εἰς πᾶσάν σου τὴν σύστασιν ἀναδίδοται εἰς ὠφέλειαν σώματος καὶ ψυχῆς, hoc est, *per totam substantiam tuam diffunditur ad profectum corporis & animæ*. Ambrosius in simillimo loco paullo aliter. *Non iste panis est, qui vadit in corpus; sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit: ideo Græce ἐπιούσιος dicitur.* quasi animæ tantum prodesset hic panis: quum dicat Cyrillus diffundi ipsum per totam hominis σύστασιν *substantiam*, & pertinere eius vtilitatem ad corpus & animam. sed ita solent veteres in describenda efficacia huius sacramenti, modo animæ & corporis meminisse, modo animæ tantum. Damascenus in epistola ad Zachariam episcopum Doarorum, ait corpus Christi, quod in sacramento accipitur, εἰς σύστασιν καὶ εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς ἡμῶν χωρεῖν, *transire in naturam*, (ita possumus hic vertere σύστασιν,) *& substantiam animæ nostræ.* at in libris de orthodoxa fide, vbi eadem verba, etiam corporis meminit. σῶμά ἐστι καὶ αἷμα Χριστοῦ, εἰς σύστασιν ἡμετέρας ψυχῆς τε καὶ σώματος χωροῦν, hoc est, *corpus est & sanguis animæ nostræ, in substantiã animæ nostræ & corporis transiens.* Etiam Chrys. nomen ἐπιούσιος *deducit ab* οὐσία, homilia in orationem Dominicam; αἰτεῖν ἐδίδαξεν ἄρτον ἐπιούσιον, τουτέστιν, ἐπὶ τὴν οὐσίαν τοῦ σώματος διαβαίνοντα, καὶ συγκροτῆσαι ταύτην δυνάμενον, hoc est, *docuit petere panem epiusium, hoc est, substantiam corporis permeantem, eamq; colligere valentem.* Sed verius idẽ, Commentariis in Matthæum, interpretatur ἐφημέρον, *quotidianum*, & non obscure deducit à voce ἐπιοῦσα. Nusquã autem Chrysost. in veris operibus, nisi me fallit memoria, verba Dominicæ orationis retulit ad sacramentũ. Et est omnino illa interpretatio, vt ut multis Patrib. probata, si fateri verũ volum⁹, longe petita & minus solida; sicut firmis rationibus probat Abulensis, in sextum Mat-

thæi

thæi caput. quæstione III. Ambrosius vertit ἐπιούσιος *transsubstantialis*; & cum hanc interpretationem, tum Latini interpretis *quotidianus*, accommodat Eucharistiæ. Dicitur & *panis Angelorum*: Liber de Cœna Domini: *Panem Angelorum sub Sacramento manducamus in terris.* Item θεῖος ἄρτος sæpe & ἄρτος ζωῆς, *panis vitæ*. Christus ait apud Iohannem, 6.48. *Ego sum panis vitæ*. Ex eo Patres Sacramentũ hoc, quo fideles vnum fiunt cũ Christo, appellarunt *panem vitæ*. Chrys. in priorẽ ad Corinthios, hom. 27. Σὺ ἄρτον ζωῆς λαβὼν πρᾶγμα θανάτου ποιεῖς καὶ οὐ φρίττεις, h.e. *Tu sumpto pane vitæ, opus mortis facis, & non times?* In Liturgiis Græcis ἅγιος ἄρτος, h.e. *sanctus panis* sæpius occurrit, ẽt in ipsa distributione, apud Chrys. *Panis Dei* legitur apud Ignatiũ, nõ frequenter, vt ait Baronius; sed semel tantũ, in Epist. ad Romanos. sed eo loco *panis Dei*, non est Eucharistia, vt existimauit Baronius & multi alii; sed est ipse Iesus Christus extra Sacramentum in regno suo cœlesti consideratus. Verba Ignatii sunt: οὐχ ἥδομαι τροφῇ φθορᾶς, οὐδὲ ἡδοναῖς τοῦ βίου τούτου· ἄρτον τοῦ Θεοῦ θέλω, ἄρτον ζωῆς, hoc est, *non delector nutrimento corruptibili neq; voluptatibus vitæ huius: panem Dei expeto, panem vitæ.* Non nego S. Eucharistiæ hæc elogia conuenire; sed hæc interpretatio menti Ignatii parum videtur congruere; qui toties profitetur, se optare dissolui & esse cum Christo. Obseruandum igitur est, licet instituta sint Sacramenta solummodo ad hanc vitam, & tantisper dum gloriosus Christi aduentus exspectatur: sæpe tamen Patres locutiones sacramentales vsurpare, de futuræ vitæ bonis cum loquuntur. Dicunt igitur, pios in cœlis pane fruituros, quem hîc in Eucharistia delibauerint. Liber de Cœna Domini, non Cypriani quidem, sed non indignus Cypriano: *Panem Angelorum sub Sacramento manducamus in terris; eundem sine Sacramento manifestius edemus in cœlis; non ministerio corporali sæpe repetitis actionibus ad eundem reuertentes, sed consummato sacerdotio nostro, erit & permanebit perpetua & stabilis, implens & reficiens nos sufficientia; qua proferet se palam absque vllis integumentis, omnibus conspicabilis, summi præsentia sacerdotis.* Petrus Laodicensis in orationis Dominicæ expositione. *Panis* ἐπιούσιος παρὰ τὸ ἐπιέναι, *hoc est, ab eo quod aduenturus est. vt sit sensus; Tu panem, non præsenti seculo congruum, sed eum qui sanctis in futurum seculum repositus est, da nobis hodie.* Damascenus similiter, capite de mysteriis, ὅπως ὁ ἄρτος ἐστὶν ἡ ἀπαρχὴ τοῦ μέλλοντος ἄρτου· ὅς ἐστιν ἐπιούσιος· τὸ γὰρ ἐπιούσιον δηλοῖ τὸν μέλλοντα, τουτέστι, τὸν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, hoc est, *hic panis est primitiæ futuri panis, qui est aduenturus. nam aduenturum significat eum, qui est futurus, hoc est, futuri seculi.* sunt autem hæc pene ad verbum desumpta ex Athanasii libro, de incarnatione Christi; cuius sententiam pluribus exponimus alibi. Innocentius 3. Mysteriorum lib. 5. c. 24. *quinque panes sunt nobis necessarii; quatuor in via, & quintus in patria. corporalis ad sustentationem, spiritualis ad informationem, doctrinalis ad eruditionem, Sacramentalis ad expiationem, æternalis ad fruitionem.* Hæc mentem Ignatii explicant, quem Baronius & alii putarunt loqui de pane sacramentali, minus recte; quum ipse intelligat de æternali, & fruitione Christi in altera vita, vbi carne & sanguine Christi, hoc est, toto Christo sine figura & ἐκτυπώτερον, vt loquitur Damascenus, fruituri sunt electi. Dicitur præterea panis mysticus ἄρτος προθέσεως, *panis propositionis*, sed ante consecrationem, vt innuit Isidorus Pelusiota, Epistola 123. libri primi, & ostendit Damascenus capite de mysteriis, & praxis hodiernæ Ecclesiæ Græcæ: quæ priorem mensam, vbi apponitur panis adhuc communis, vocat, *Mensam propositionis.*

XL. ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ. EVCHARISTIA.

Cur hoc Sacramentum dicatur gratiarum actio. εὐχαριστία *male vertitur* bona gratia. εὐχαριστηθεῖσα τροφή. αἷμα εὐχαριστηθέν. Eucharistia *vox bifariam accipi solita.*

IBIDEM.

EAdem ratio quæ vocis εὐλογία, hoc est, bene-

benedictio, *consecratio*, vt iam diximus. Non extat hæc dictio in Scripturis pro Sacramenti huius nomine: quam tamen Apostolorum tempore natam non dubitamus. Vsurpat illam Syrus paraphrastes antiquissimus: extat etiam in Epistola Ignatii ad Smyrnæos, & apud Iustinum, Irenæum, & omnes antiquissimos Ecclesiæ scriptores. Quare hoc Sacramentum dicatur Eucharistia, id est, *gratiarum actio*, pluribus explicat Chrysost. in Matthæū hom. 26. & alibi sæpe. August. De spiritu & litera, c. 11. *Theosebia, si ad verbi originem Latine expressam interpretaretur, Dei cultus dici poterat; qui in hoc maxime constitutus est, vt anima ei non sit ingrata. Vnde & in ipso verissimo & singulari sacrificio, Domino Deo nostro gratias agere admonemur.* quod & alibi repetit. Nos antea obseruabam⁹, Euangelistas in Eucharistiæ institutione verbo vno εὐχαριστεῖν plures actiones inuicē coniunctas denotasse: quare etiam Eucharistia easdem actiones omnes designat; Dei laudationem, gratiarum actionem, precationē & symbolorū consecrationē: neq; recte Isidorus in libris Originum εὐχαριστίαν vertit, *bonam gratiam*. etsi sectatores inuenit Lombardum, Thomam & alios. Apud Iustinū multis locis distinguuntur εὐχὴ & εὐχαριστία, precatio & gratiarū actio: in Apologia vero altera eiusdem, τροφὴ εὐχαριστηθεῖσα appellatur, panis consecratus, nō sola gratiarū actione, verū etiam, vt ipse loquitur, δι' εὐχῆς, per preces, & verborum Christi recitationē. Apud Clementē Alexandr. l. 4. sanguis Martyrū pro gloria Christi effusus, appellatur, αἷμα δι' ἀγάπης εὐχαριστηθέν, sanguis per charitatē cum gratiarū actione fusus, & honori Dei cōsecratus. hanc enim vim habet verbū εὐχαριστεῖσθαι eo loco, cuius sensum interpres non est assecutus. Origenes contra Celsum tom. 8. scribit, panē qui Eucharistia appellatur, esse symbolū gratiarū actionis aduersus Deum. Sic ille: ἔστι δὲ σύμβολον ἡμῖν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαριστίας, ἄρτος Εὐχαριστία καλούμενος, hoc est, *Est autem symbolum nobis erga Deū gratiarū actionis, panis qui Eucharistia vocatur*. Quo ex loco & similibus apparet non solum actionem ipsam & huius sacramenti celebrationē, vocari Eucharistiam, sed etiam symbola ipsa corporis Christi, panē & vinum. Cypr. de lapsis: *In corpore atque ore violato Eucharistia permanere non potuit.*

XLI. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ. LITVRGIA. *Exponuntur accurate vocum* λειτουργὸς, λειτουργία & λειτουργεῖν *variæ acceptiones, cum apud alios scriptores, tum in Scripturis & apud Patres. Locus ex actis* λειτουργούντων *δὲ αὐτῶν. Alia.*

IBIDEM.

Λειτουργεῖν primo natione est opus facere publicum, vel publice: sed latius postea illa vox est accepta. Apud Græcos scriptores, Platonem, Aristotelem, Demosthenem, alios, λειτουργεῖν est, publico præstare, vel operam, vel pecuniā: λειτουργία, eiusmodi prestatio siue operæ siue pecuniæ. τὰς ἀρχὰς λειτουργεῖν & λειτουργεῖν τὴν ἀρχὰς λειτουργίαν. Arist. in Politicis l. 4. dicuntur magistratus, qui Remp. curant. ibidē οἱ εὔποροι, diuites & pecuniosi, q tenebātur priuato sumtu functiones publicas obire, dicūtur λειτουργεῖν ταῖς οὐσίαις, *opibus suis Reip. inseruire.* Tales igitur in Rep. Atheniens. plures erant; sed omniū nobilissima & grauissima fuit τριηραρχία, præfectura triremis, quam sua pecunia aliquis instruxisset: de quo munere tā multa Demosthenes & alii oratores; vide initium eius Lysiæ orationis, quæ inscribitur Ἀπολογία δωροδοκίας ἀπαράσημος, h. e. *defensio munerum accceptionis, tituli expers.* Dicitur λειτουργεῖν etiam ille, qui artem aliquam exercet, aut negotium curat, ex quo ad publicum aliqua redit vtilitas. Sic παιδογονία, liberorum procreatio & educatio, Aristoteli in 7. Politicorū est genus λειτουργίας. & Gregor. Nazian. in Epitaphio Gorgoniæ ait, ipsam aliquamdiu operam quærendis liberis dedisse; deinde totam se Deo consecrasse, λειτουργήσασαν κόσμῳ καὶ φύσει, ὅσον ὁ τῆς σαρκὸς ἐβούλετο νόμος: *postquam debitam operam præstitisset mundo, & natura ac legi carnis satisfecisset.* Clemens quoque Alex. in 5. Strom. scribit, nuptias habere

λειτουρ-

λειτουργίας & διακονίας, τῷ Κυρίῳ διαφερούσας. *functiones quasdam, & ministeria ad Dominum pertinentia*, h. e. quorũ ratio Domino reddenda, siue illa recte obieris, siue secus: illa autẽ ministeria esse ait curam liberorum & vxoris. Interdum quæuis ἐργασία, & operæ præstatio, etiã inhoneste, dicitur λειτουργία. Nam in Nouella Iustinia. 14. meretrices dicuntur τὴν ἀνοσίαν λειτουργίαν πληροῦν, h. e. *turpem operam præstare.* Quinetiam res ipsæ dicuntur λειτουργεῖν, quibus est aliqua pensitatio imposita. Nouella 44. συγχωρείτω τὰ ἐργαστήρια λειτουργεῖν τὰ συνήθη τε καὶ νενομισμένα: hoc est, *officina haud grauatim suppeditent ea, quæ vsu recepta sunt & legitima.* loquitur de officinis mille & centum nouæ Romæ, quæ tenebantur sumtus ad funera præstare: de quibus & Leo loquens Nou. 12. ait ea esse ἀποτεταγμένα εἰς ταύτην λειτουργίαν, h. e. *destinatas ad hanc pensitationem.* Sic & de rebus diuinis cum vsurpatur hoc vocabulũ, habet significationẽ modo latiorem, modo angustiorẽ. In 7. Politicorũ, αἱ πρὸς τοὺς θεοὺς λειτουργίαι, dicuntur omnia erga deos officia, ad quæ opus pecunia. Iustinus, initio libri de monarchia, originem idololatriæ, inde repetit, quod primis temporibus, viris potentiorib. inferiores instituerint τελετὰς καὶ λειτουργίας τελεῖν, i. e. cultus quosdam exhibere Deo potius, quã hominibus debitos. Septuaginta Seniores vocem עבודה quæ Dei cultum & latriam significat, passim verterunt λειτουργίαν. Ezech. 29. 20 pro פעלתו *operam illius*, vel *mercedem*, dixerunt ἀντὶ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, sensu feliciter expresso. At 1. Paralip. 28. versu 9. minus proprie vox מלאכה quæ artificii opus significat, vertitur λειτουργία. Numer. 8. 24. λειτουργεῖν λειτουργίαν posuerunt pro eo, quod venustissima translatione dicitur in Hebræo, *militiam militare*, i. e. obire ministerium, & in eo se exercere. Paulus ad Rom. scribens 16. 27. λειτουργεῖν ἐν τοῖς σαρκικοῖς, *ministrare alicui in rebus carnalibus*, id ipsum intelligit, quod ex Aristot. afferabamus, λειτουργεῖν τὰ οὐσίαις, *inseruire præbenda pecunia.* In ea ad Philipp λειτουργὸς & λειτουργεῖν non multo aliter vsurpantur de officiis priuatim Pauli exhibitis. Alibi & apud Patres λειτουργὸς dicitur, qui operam Deo, aut officiũ pietatis vel ministerii, qualecũq; id sit, præbet. de Angelis dicitur. Heb. 1. 14. de ipso Christo, τῶν ἁγίων λειτουργὸς *Sanctuarii minister*, in eadẽ 8. 2. de magistratibus, Rom. 13. 6. de quouis fideli pie vitam instituente: vt cum B. Chrys. serm. 3. in Annam, edit. Gr. tom. 5. p. 76. patres monet, dent operam, vt filii sui fiant ciues ciuitatis cœlestis: quo τὴν ἐκεῖ λειτουργίαν ἀξιωθῶσιν ἐπιτελεῖν, *digni reperiantur, qui functiones obeant illius ciuitatis.* & postea sæpissime repetit, eos qui vitam pie agunt, τὴν λειτουργίαν ταύτην τελεῖν, *hoc fungi officio*, nempe pietatis. ergo λειτουργία est quodcunq; pietatis officium, etiamsi à priuato præstetur. Verumtamen vsus Ecclesiæ vocem communẽ peculiariter aptauit ministerio & cultui, qui publice Deo exhibetur, & eius cultus ministris. Sed hic quoq; multiplex diuersitas. Apud Dionysium, quem Areopagitam vocant, vetustissimum sane scriptorem, in Ecclesiastica Hierarchia, λειτουργοὶ sunt diaconi. Ille enim auctor, suo quodam instituto & consilio, voces in Ecclesia vsitatas perpetuo refugit, & alias earum loco vsurpat, sibi proprias. igitur λειτουργοὶ Dionysio sunt diaconi; ἱερεῖς, sacerdotes ἱεράρχαι Episcopi; quos alii auctores voce orig nis quidẽ eiusdẽ, sed diuersæ formæ, ἀρχιερεῖς, solent dicere. Basilio, Gregorio Naz. n. & Nysseno, Chrysost. & cæteris Patribus, ministri Ecclesiæ omnes, præsertim vero presbyteri & Episcopi vocantur λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ, vel τοῦ θυσιαστηρίου, vel τῆς καινῆς διαθήκης, & οἱ τὴν λειτουργίαν τοῦ θυσιαστηρίου πεπιστευμένοι, hoc est, *ministri Dei, altaris, noui testamenti, quibus ministerium altaris commissum est.* Basil. in libro de Spiritu Sancto meminit cuiusdã, μακρὸν ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ Θεοῦ διαζήσαντος χρόνον, *qui longum tempus vixerat in Dei ministerio.* eam autẽ esse Episcopi periphrasin declarant sequentia: nã ait ab eo se fuisse ad ministeriũ Ecclesiæ ordinatũ. Λειτουργὸς igitur est omnis minister Ecclesiæ: proprie tamẽ illi qui ministrãt ad altare; & λειτουργία laxe quidem

dem omne ministerium, quod ad sacra pertinet: sed proprie magis, ministerium cultus diuini, & quicquid circa sacram mensam peragitur. Sæpe ergo λειτουργεῖν, non est quoduis circa res sacras ministerium obire; sed ea, per quæ Deus à Christianis colitur: puta, orare, Scripturas recitare, aut interpretari, concionari, Sacramenta administrare. Balsamon ad concilium Sardicense λειτουργεῖν exponit ἱερουργεῖν, hoc est, *sacrorum functiones obire.* Sic dixit Paulus ἱερουργεῖν τὸ εὐαγγέλιον, Rom. 15. 16. *pro fungi sacro ministerio prædicationis Euangelii.* Ab hac ratione dictæ sunt ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΙ, descriptiones quædam ordinis seruandi in sacris celebrandis: cuiusmodi sunt, quę hodie circumferuntur sub titulis partim veris partim falsis, Petri, Iacobi, Andreæ, Basilii, Chrysostomi, & similes. Latini vocant *Ordinem agendi*, vel *Officium*. Græci aliquando ἀκολουθίαν, & Balsamon non semel. In Ritualibus Hebræorum partim eiusdem, partim affinis significationis sunt תכונה quasi dicas, forma agendi; & סדר *ordo*, item מחזור vt si dicas, Circulum in se redeuntē. Quemadmodum autem res diuina diuiditur, vetustissimo Christianorum instituto, in cultum matutinum & vespertinum, ita in Patrum libris fit mentio Liturgiæ matutinæ & vespertinæ. In Actis Concilii Ephesini pag. 295. ἐπιτελέσαι μὴ συγχωρήσαντες τὰς ἑσπερινὰς ἢ τὰς ἑωθινὰς λειτουργίας, h. e. *obire non permittentes vespertinas aut matutinas functiones.* & notat Balsamo, λειτουργίαν aliquando constare sola oratione, sine vlla sacramentorum administratione. Obtinuit tamen, vt Liturgia peculiariter dicatur, quæ celebrationem corporis Christi cōtinet. Itaq; Iustinia. Nouella septima ἱερὰν λειτουργίαν, hoc est, *sacram functionem*, describens, duas illius partes cōmemorat, recitationem sacrosanctæ Cœnæ Domini: ἐν οἷς, inquit, ἱερὰ γέγονε λειτουργία τῶν τε θείων ἀναγινωσκομένων γραφῶν, τῆς τε ἱερᾶς καὶ ἀῤῥήτου μεταδιδομένης κοινωνίας, hoc est, *in quibus sacrum ministerium peractum est, tum diuinis scripturis legendis, tum sacra & ineffabili communione dispensanda.* Quum igitur tot & tam diuersis modis accipiantur voces λειτουργία & λειτουργεῖν, tam in Scripturis q̃ apud Patres; puerilis & prorsus vanus est illorum conatus, qui in hodierna controuersia de sacrificio Christianorum, locum illum ex Actis 13. 2. vertunt *sacrificantibus*, & hodiernum Ecclesiæ Romanæ sacrificium eo testimonio defendunt. Nam etiamsi de genere sacrificii nulla esset hodie disputatio; tamen ratio afferri nulla posset, cur de sacrificandi actione, potius quam de prædicatione Verbi, aut de precationibus, id verbum sit eo loco accipiendum. Quare non est audiendus Baronius, qui in anno 44. num. 83. optimam Veteris interpretis versionem, *ministrantibus*, missam facit, & vertit ipse *sacrificantibus*. Multo minus Bellarmino credendum, qui libro 1. de Missa, cap. 13. non dubitauit versionem illam *sacrificantibus* defendere hoc argumento, *quia*, inquit, *cum accommodatur hoc verbum ad sacra, & absolute ponitur in Scripturis, vbiq; accipitur pro ministerio sacrificii.* Sed est insignis error viri insignis: nam in illo ipso exemplo quod subiungit, fugit eum ratio manifestissime. Lucæ enim 1. 23. λειτουργία non est sacrificium: sed generalis vox est, quæ complectitur omnia ministeria à Leuitis aut Sacerdotibus præstari solita, cum obibant vices suas. Zachariæ autem, vt ait Lucas, sors contigerat suffitus offerendi, non autē sacrificandi. Adde q & Lucas hoc loco, & Apostolus in Epist. ad Hebræos iis locis, quos indicat Bellar. de cultu Iudaico loquuntur; non de ritu Christiano, de quo sermo est in Actis, vbi extat illa vox λειτουργούντων. Nec minus est iustę reprehensioni obnoxium, quod scribit idem initio libri 1. de missa, *vocabulum* λειτουργία *à Patribus Græcis vix aliter accipi, quam pro ministerio sacrificii Eucharistiæ offerendi.* nam hæc obseruatio, quam sit à vero aliena, satis constat ex ante dictis. Nemo autem versatus in Græcorum Patrum lectione, ignorat, λειτουργίαν persæpe illis dici quicquid fit ad Deum colendum. itaque cantus Psalmorum etiam in domo priuata, & ad mensam, appellatur

Chry-

Chrysostomo λειτουργία, in Psalmum 41. οὐδὲ ῥαθυμοῦντές ποτε στερησόμεθα τὴν καλὴν ταύτην λειτουργίαν, h. e. *neque vnquam per ignauiã abiiciemus piam hanc psalmorum cantionem.* In Canonibus Concilii Ancyrani, λειτουργία siue ἱερατικὴ λειτουργία commune nomen est omnium sacrarum functionum, quæ obeũtur ab Episcopo, vel presbytero, vt προσφέρειν, κηρύττειν, siue ὁμιλεῖν, h. e. *offerre, prædicare, concionari, & similes.* Quare idem Pater, Commẽtariis in Acta, λειτουργούντων exponit κηρυττόντων, *prædicantibus*; vnam sacri ministerii partem nominans, ex qua cæteræ intelligerentur. Hæc ita certa sunt, vt iam incipiat pudere viros eruditos ex illis partibus eius interpretationis, quam pedibus manibusque Baronius, Bellarminus & tot alii mordicus defenderunt. Nuper enim Benedictus Iustinianus sui illos omnes erroris admonuit.

XLII. ΣΥΝΑΞΙΣ, Synaxis. Collecta. *Συνάγειν. σύναξις vox ab Hellenistis aut primis Christianis facta. ἀποκάταξις καρυοκατάκτης. Expenditur obseruatio Augustini super vocib.* Ecclesia, *siue* conuocatio, *&* Synagoga, *id est*, congregatio. *καλεῖν de canibus. συναγωγὴ de Ecclesia Christiana. Latina exigenda ad Græca. σύναξις de Iudaica congregatione.* Synagogæ *&* Archisynagogi *hæreticorum. συνοδία. παρασυναγωγή. παρασύναξις.* Colligere. Collecta. *σύναξις de conuentibus sine Eucharistia. Deus συναγωγός. αἰσθητὴ σύναξις. Locus Chrysostomi. quot synaxes in hebdomade. Missa pro σύναξις. Alia quadam.*

IBIDEM.

In plerisque huius sacramenti appellationibus, quas vel iam attulimus, vel deinceps allaturi sumus, meminisse oportet eius, quod paullo ante dicebamus è Dionysio & Thoma; multa nomina tribui antonomastice mysterio huic, quæ omnibus conueniant. Eius generis est vox *Synaxis*, sicut iidem illi scriptores obseruant. Συνάγειν est cogere cœtum, ad aliquid agendum; vel cõgregare amicos ad conuiuium. vnde est in septimo Athenæ ἀπὸ συμβόλων συνάγειν, *de symbolis conuiuari.* Hesychius, συνάγειν, μετ' ἀλλήλων πίνειν, hoc est, *συνάγειν est symposium inuicem agitare*, iterum è poeta nescio quo; συναγέσκεο, συναγώγιον συμπόσιον ἔθου συναγέσκεο, hoc est, *conuiuium celebra*, neque hæc posterior significatio ab hoc loco est aliena. vtraque enim notio apprime conuenit legitimis Christianorum conuentibus; vbi & doctrina sacra proponitur, & cœleste conuiuium apponitur. Proprie σύναξις idem prorsus est ac συναγωγή, hoc est, *congregatio*, nam & *synaxis* & *synagoga*, ab eodem verbo deducuntur. Sed videntur primi Christiani, de industria vocis formationem nouam vsurpasse, vt discrimen ponerent inter Christianas synaxes, & Iudaicas synagogas. Nam ante principium Christianismi parum, quod sciam, fuit vsitatum nomen σύναξις: neque memini apud vetustiorem aliquem scriptorem eam vocem obseruasse: quum apud omnes veteres Græcos, nomen συναγωγή sit vsu tritissimum. confirmat hoc analogiæ obseruatio in similibus dictionibus. exempli gratia; ἀπαγωγήν, hoc est, *abductionẽ*, dicunt veteres, ἄπαξιν, nemo. περιαγωγή, hoc est *circumductio, circumactus*, quid sit apud Tacticos, quid apud alios auctores, sciunt & mediocriter Græce docti: περίαξις etiam versatissimis in ea lingua vox, opinor, ignota, idem dicendum de καταγωγή h. e. *diuersio, diuersorium, receptus portus*, & κάταξις: quæ posterior vox, si alicubi legeretur, tam è verbo, quod frangere significat, posset videri deriuata, quã ab eo quod *deducere*: nam κατάξαι est *frangere*, vnde ὠτοκάταξις pugilum, quib. familiare malum est habere aures cæstibus contusas: & καρυοκατάκτης, apud Aristotelem in Mechanicis, & apud alios auctores, instrumentum quod Plauto dicitur *nucifrangibulum.* ad cuiusdam igitur ambigui-

tatem, eiusmodi forma nominum ab ἄγω, quod est, *duco*, vsitata non fuit. Vt dubitandum nō videatur, quin vocabulum σύναξις, vel ab Hellenistis Iudæis fuerit primo excogitatum, vt alia multa; vel à nouis Christianis, propter illam, quam dixi, caussam. Hoc notare volui, vt ostēderem, quam vana fuerit illorum curiositas, qui magno Augustino persuaserunt, Ecclesiam Iudæorum dictam esse *synagogam*, id est, congregationem, *quod congregari & pecora solent, atque ipsa proprie, quorum & greges proprie dicimus*; Christianorum vero Ecclesiam, *id est, conuocationem; quia conuocari magis est vtentium ratione*. sunt ipsissima verba Augustini ex enarratione Psalmi 80. idemque alibi non vno loco eam obseruationem repetit: quam hodie Bellarminus & alii cum auide arripiunt, vt veteri Ecclesiæ Iudaicæ detrahant: animaduertisse non videntur frigus istius argutiæ; cui præbuit occasionem verbum Latinum *congrego* à voce grex deductum. Atqui in voce Græca συναγωγὴ deficit hæc argutia; vt & in Hebraicis Synagogæ appellationibus. neque satis verum est, Ecclesiam dictam esse à verbo quod sit proprium ratione vtentiū. nam καλεῖν, vnde Ἐκκλησία, & ἀνακαλεῖσθαι de vocatione & reuocatione canum in Kynegetico Xenophontis leguntur. quin etiam apud Iohannem x. 3. pastor ouium Καλεῖ τὰ πρόβατα, hoc est, *vocat oues*. sed & in eo fugit ratio Augustinum, quod de re eadem agens in Psalmum 77. scribit, *Nostram*, inquit, *Apostoli nunquam dixerunt Synagogam, sed semper Ecclesiam*. hanc magni Patris affirmationem labefactat vnicus saltem Iacobi locus II. 3. ἐὰν εἰσέλθῃ εἰς τὴν συναγωγὴν ὑμῶν. *si ingrediatur vestram synagogam*; hoc est, in Ecclesiam vbi conuentus est Christianorum. Latinus interpres vocem Græcam Iacobo vsurpatam vitans, vt videtur, de industria, vertit, *in conuentum vestrum*. itaque affirmatio Augustini non de Græco textu, sed de Latina versione repetitur vera: quam tamen ipse tot locis vere & docte monet ad Græcam veritatem esse exigendam. Ignatius epistola prima: χωρὶς πρεσβυτέρων ἐκκλησία ἐκλεκτὴ οὐκ ἔστι, οὐ συνάθροισμα ἅγιον, οὐ συναγωγὴ ὁσίων, h. e. *sine presbyteris Ecclesia electa nō est nō cōgregatio sacra, nō synagoga sanctorū*, et hic *synagoga* vsurpatur de Ecclesia Christiana. cōtra de Iudaica synagoga nomē σύναξις observaui aliquando positum, etsi rarissime. Theophylactus in Matthæi caput 28. οἱ παράνομοι Ἰουδαῖοι πρὸς τὸν ἀλλόφυλον Πιλάτον συνάγονται, ἀντὶ τῆς νενομισμένης συνάξεως, h. e. *Iniusti Iudæi ad alienigenam Pilatum congregantur, vice seu iusti cœtus instar*. Est alioquin illud verissimum, quod ante dicebamus; primos Christianos nomen synaxis vsurpasse, vt cœtus suos ipso etiam nomine discernant à Synagogis Iudaicis; vel hæreticorum. Nam auctor est Epiphanius in disputatione contra Ebionitas, hæreticos, de quibus ibi loquitur, suos cōuentus appellasse *synagogam*, non Ecclesiam, & suos præpositos *Archisynagogos*. itaque Zacharias Papa, cum Gregorii Magni Dialogos in Græcam linguā verteret, vocem *congregatio* semper vertit συνοδία. & ita Græci aliquando nominant Ecclesiam. Irenæus de Valentino, ἀφιστάμενος τῆς τῶν ἀδελφῶν συνοδίας, h. e. *discedens à fratrum congregatione*. dicuntur συνοδίαι etiam societates monachorum, vt in prouerbio quod alibi exponimus è Palladii Lausiacis, ὁ σπόγγος τῆς συνοδίας h. e. *spongia societatis*. At falsorum Christianorum conuentus appellantur vulgo à Græcis παρασυναγωγαὶ, h. e. *falsæ synagogæ*, aut etiam interdum παρασυνάξεις. Latini scriptores σύναξιν *collectam* dicunt, & συνάγειν *collectam agere*; & ita sæpe apud veteres Patres, & in antiquis Martyrū Actis: aut etiam *colligere* vt in edicto Theodosii ad Insignium Præf. Præt. *sibi existimant colligendi copiam contributam*. inde apud Augustinum sæpe, *colligere* simpliciter, & *colligi*, pro conuertere aut conuerti ad fidem Christianam. Porro in iis veterum scriptorum locis, vbi occurrunt dictiones συνάγειν aut σύναξις, iudicio Lectoris est opus: Nam quod affirmat Dionysius, ipsam Cœnæ Domini celebrationē *synaxin* peculiari nomine appel-

appellari; verum id quidem est: sed non vbiq; locum habet. Ipse Dionysius in libro de sacramentis sic accipit, vt puto, semper. itaque obseruat Pachymeres σύναξιν Dionysio, non significare congregationem populi, vt ipsius ætate ea vox accipiebatur; quæ & συνέλευσις, hoc est, *conuentus*, Iustino dicitur; sed coniunctionem cum Christo, quæ fit per huius sacramenti participationem. Sic ille ad caput tertium; Σύναξιν νοητέον, οὐ τὴν τοῦ λαοῦ, καθὼς τὴν λέξιν σήμερον ἐκλαμβάνουσιν· ἀλλὰ τὴν πρὸς Θεὸν συναγωγήν, καὶ κοινωνίαν, hoc est, *Congregatio intelligenda est, non ea, quæ fit per populum, quemadmodum hanc dictionem hodie accipiunt: sed cum Deo coniunctionem & communionem*. & clarius capite 4. Σημείωσαι, ὅτι σύναξιν μόνην τὴν λειτουργίαν φησὶ, καθ᾽ ἣν τῶν θείων μυστηρίων κοινωνοῦσιν οἱ ἄξιοι· ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ ὄνομα λαμβάνει, οὐ διὰ τὸ συνάγεσθαι τὸν λαὸν, καθὼς οἰηθείη τις, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸ ἓν κοινωνίαν, καθ᾽ ἣν τῷ Σωτῆρι Χριστῷ, ὡς μόνῃ τῇ κεφαλῇ συναγόμεθα. *Obserua solã Liturgiã, in qua mysteriorũ fiunt participes qui digni sunt, à Dionysio appellari* Synaxin. *nã eo sensu id nomen ipse accipit, nõ quia συνάγεται cõgregatur populus, vt aliquis existimare queat, sed propter cõmunionẽ cũ Vno, per quã Seruatori Christo, vt mẽbra capiti, συναγόμεθα, coniũgimur*. Hæc obseruatio vera est: nam ipsum Deũ, qui per sacramẽta hanc coniunctionẽ operatur, Dionysius συναγωγὸν, h.e. *continuatorẽ*, propterea appellat, initio Hierarchiæ cœlestis. ἐπιστρέφει ἡμᾶς πρὸς τὴν τοῦ συναγωγοῦ πατρὸς ἑνότητα, h.e. *cõuertit nos ad coniungẽtis patris vnitatem*. Aliis scriptorib. συνάγειν & σύναξις, h.e. *cõgregare & cõgregatio*, simpliciter vsurpãtur de conuentib. Christianis, sine respectu ad Eucharistiã. Cyrillus Ierosolymitanus catechesi 18. ἐκκλησία καλεῖται φερωνύμως διὰ τὸ πάντας ἐκκαλεῖσθαι, καὶ ὁμοῦ συνάγειν, h.e. *Ecclesia vocatur conuenienter, propterea q omnes conuocãtur, & in vnum locum congregatur*, & quã Theologi appellant Ecclesiã visibilẽ, eã dici obseruaui à Basilio M. αἰσθητὰς συνάξεις, h.e. *sensibiles conuentus*, in vt ag. homilia in Psalmũ 28. Aliquando expresse distinguitur synaxis à celebratione sacramẽti. Socrates lib. quinto; πάντα τὰ συνάξεις γίνεται, δίχα τῆς τῶν μυστηρίων τελετῆς, h.e. *omnia quæ ad Ecclesiã pertinent, fiunt, excepta Sacramẽtorum celebratione*. Chrysostomus homilia in Acta 18. ostendit, in vicorũ & pagorũ Ecclesiis, sacramentũ quidẽ diebus tm̃ Dominicis solitum celebrari; at preces & Synaxes quotidie. εὐχαὶ καὶ διὰ σοῦ καὶ ὕμνοι καὶ συνάξεις, διὰ σοῦ προσφορὰ καθ᾽ ἑκάστην Κυριακήν, h.e. *preces & hymni & cõuentus quotidie per te peragãtur: oblatio per te quolibet die Dominico*. Idẽ homilia in verb. Pauli I. Co. xi. 19. συνιόντες οἱ πιστοὶ πάντες, μετὰ τὴν τῆς διδασκαλίας ἀκρόασιν, μετὰ τὰς εὐχὰς, μετὰ τὴν τῶν μυστηρίων κοινωνίαν τῆς συνάξεως λυθείσης, h.e. *conuenientes aũt fideles omnes post doctrinæ auditũ, post preces, post mysteriorum dispensationem synaxi soluta*, hic synaxis nomen generale est, quod omnia cõplectitur in conuentibus Christianorum fieri solita. alibi eidem, συνάξεως ἁγίας κοινωνεῖν, h.e. *synaxi sanctæ cõmunicare*, idẽ est ac πνευματικῆς μετέχειν διδασκαλίας, h. e. *spiritualis doctrinæ participem esse*, vt in x. Statuarũ. Idem, aduersus Iudæos libro II. suos auditores hortatur, vt errantes reuocare in viã studeant; ἵνα, inquit, εἰς τὴν ἐπιοῦσαν σύναξιν μετὰ πολλῆς παῤῥησίας ἀπαντήσωμεν δῶρα τῷ Θεῷ κομίζοντες: *vt ad proximam synaxin pleni fiducia occurramus, dona Deo adferentes*. hic synaxis videri queat esse ipsa communio: nam donorum oblatio Eucharistiam designat, nõ tantum preces, aut verbi auditionẽ. quare doctissimus Erasmus de cõmunione accepit: quem tanteo nomine viri docti reprehendũt, in Notis Parisiensib. ad illum librũ. Negant illi *synaxin* significare Eucharistiã: quod tñ verbis expressissimis & Dionysius & Thomas affirmãt. Sed, vti dicebã, iudicio opus in hac voce exponendã. Apud Epiphaniũ legimus in epitome de fide Catholica; Apostolos instituisse συνάξεις ἐπιτελεῖσθαι τετράδι καὶ προσαββάτῳ καὶ Κυριακῇ. *vt fierẽt synaxes quarta feria, die ante sabbatũ, & dominica*. Hic põt dubitari an simpliciter cõuentus sacri intelligantur ad Verbum audiendum & orandũ;

an etiam de Cœnæ Domini celebratione senserit Epiphanius. Ratio dubitandi oritur ex obseruatione diuersa veterum Ecclesiarum. Nam vt testatur Socrates, pleræque omnes Orbis terrarum Ecclesiæ, & his diebus & sabbatis etiam ad synaxes conueniebant, in quibus mysteria celebrabantur. Alicubi, vt Alexandriæ, mos fuit diuersus, quod obseruat idem Socrates, illo libri quinti capite 22. & è Iustini Apologia II. constat nonnullas Ecclesias ad participationem panis mystici diebus dumtaxat Dominicis, siue, vt ipse appellat, Solis, conuenisse: Qui ante annos mille plus minus Græcos scriptores Ecclesiasticos in Latinum sermonem vertebant; ij fere vbique σύναξιν pro communione acceperunt; & vsum loquendi suorum temporum secuti, *Missam* verterunt. Potest fieri, vt alicubi sic verterint, vbi de communione non agitur, & errarint: vbi vero de Eucharistia sermo est, nimis iniquũ sit hodie, de voce, quam in vertendo vsurparunt, negotium illis facessere. Nam & Iulianus, interpres Nouellarum antiquissimus & eruditissimus, aliique viri doctissimi, Græcas voces σύναξις & λειτουργία, sic exposuerunt, vsum, vt dixi, suorum temporum secuti. sed de illa voce postea. Græci loca synaxibus dicata appellarunt συνακτήρια. Postremo ne illud quidem prætermittemus; etsi non extat in Scripturis vox, *synaxis*, at verbũ vnde illa deriuatur, in eadem notione extare, vt Matth. 18. 20. Ioh. 15. 52. Act. XI. 26. XIV. 17. & 20. 7.

XLIII. ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ. Mysterium. Sacramentum. *Origo vocis* mysterium. *Varia notio eius vocis in Scripturis.* μυστήριον ἀνομίας *aut* κακίας. Sacramentum *diuersa notione. Cur Sacramenta Patres dixerint* mysteria. *Ea vox desumpta è sacris opertaneis paganorum. Pauli exemplo. Patres multa Paganorum instituta & nomina traduxisse ad religionem Christianam. Mysteria variorum Deorum. Finis mysteriorum. Gradus in mysteriis.* κάθαρσις, σύστασις, μύησις, ἐποπτεία. *Signacula & typi mysteriorum, ac symbola. communio hominum cum aliis animalibus expressa in mysteriis. Confessio in mysteriis & excommunicatio;* ἀντίφωνα λέγειν. *item sacrum silentium.* ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια. *Quomodo Patres nomina & instituta horum sacrorum veræ pietati accommodarunt.* μυήσεις, μυσταγωγία, τελεταὶ, *& id genus voces.* Τὰ μυστήρια *de Eucharistia. gradus in hoc sacr.* κάθαρσις, μύησις, τελείωσις vel ἐποπτεία. Catechumeni *siue* competentes *&* fideles. *gradus circa lapsos Bellarmini hallucinatio. Sacramenta viatica morientum.* θέωσις. *desideria epoptarum & Competentium. Symbolum fidei. Silentium veteribus Christianis vsurpatum de hoc sacramẽmento.* ἴσασιν οἱ μεμυημένοι. norunt initiati. *siluisse autem non tam rem significatam quam signum.* περιηχεῖσθαι. ἐπηχεῖσθαι. *Calumnia paganorum, quod sacra sua occultarent Christiani. Responsio veterum. Siluisse veteres etiam alia præter hoc sacramentum. aliquando etiam apud Fideles quædam, vt vocem* ὁμοούσιος. *Caussa huius silentij, I. rerum sublimitas. II. vt rerum sacrarum accenderetur cupiditas. III. metus à contemptu inde locutiones figuratæ, & verborum ampullæ. Dionysij Areopagitæ stylus. Alia multa.*

IBIDEM.

VOx μυστήριον & in Scripturis sæpe legitur, & à Patribus Græcis Latinisque ita crebro vsurpatur, præsertim in mentione Sacramentorum, vt quædam accuratius de ea hoc loco adnotasse, operam fuisse videri,

ri, opinor, non queat. Originem nominis esse Hebraicam, vix potest dubitari. סתר *satar* est *occultare*. מסתור מסתר *mistar*, aut *mistor* est *res abscondita, secretum*; mysterium igitur. Græci grammatici etymum varie explicant. μυεῖν est, *arcanam doctrinam tradere*. μυεῖσθαι, *illa doctrina imbui*. inde μυστήριον, vsitata formatione. Alii etymum sic explicant; παρὰ τὸ σοῦ ἀκούοντας μύειν τὸ στόμα: *quod os claudant qui audiunt*: nempe ad seruandum silentium de quo postea. Iamblichus tamen, vt refert Photius, à magica obseruatione circa mures vult appellata τὰ μυστήρια; quod illius viri eruditione est indignum. In Scripturis aliquando tota doctrina Christiana vocatur mysteriũ, aut mysteria. Sic Matt. XIII. 2. Lu. VIII. 10. Marci IV. 2. dicit Dominus, solis discipulis suis datum esse, γνῶναι τὸ μυστήριον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, *nosse mysterium regni cœlorum*. & Paulo sæpe in epistola ad Ephesios, atque alibi, *mysterium* appellatur, vniuersa Christi, & de Christo doctrina: quam Deus ab æterno absconditam apud se quum habuisset, tempore suo mortalibus patefecit, vt sæpe idem Apostolus repetit. I. Corinth. IV. I. Apostoli dicuntur οἰκονόμοι μυστηρίων Θεοῦ, *dispensatores mysteriorum Dei*, Verbi nempe, Sacramentorum, & totius doctrinæ Christi. & in Tragœdia *Christus patiens*, Apostoli sæpe nominantur *Mystæ*. I. Timoth. III. 9. Fides appellatur *mysterium*. Aliquando capita quædam doctrinæ Christianæ peculiariter ita vocantur, vt I. Corinth. XV. 51. *Ecce mysterium vobis dico; non omnes quidem dormiemus; sed omnes immutabimur*. & coniunctio Christi cum Ecclesia, dicitur *magnum mysterium*, Ephes. V. 32. sicut reuelatio Christi dicitur τὸ τῆς εὐσεβείας μέγα μυστήριον, hoc est, *magnum pietatis mysterium*, in priore ad Timoth. III. 16. In posteriore ad Thessal. II. 7. dicitur consummari in Antichristo τὸ μυστήριον τῆς ἀνομίας, *mysterium iniquitatis*; hoc est, occulta quædam iniquitas, alta, profunda, & numeris omnibus absoluta: nam ea vis est eius locutionis; quam obseruo etiam apud alios auctores. Iosephus Iudaici belli libro I. loquens de Antipatro filio Herodis, bipedum sceleratissimo; τὸν Ἀντιπάτρου βίον οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις εἰπὼν κακίας μυστήριον: *non errauerit, qui dixerit, vitam Antipatri fuisse malitiæ mysterium*. Nec multo aliter loquitur Dionysius Halic. cum in epistola ad Pompeium ait, Theopompum historicum caussis rerum quas narrat inquirere, καὶ πάντα ἐκκαλύπτειν τὰ μυστήρια τῆς τε δοκούσης ἀρετῆς, καὶ τῆς ἀγνοουμένης κακίας, hoc est, *omnia detegere mysteria tum virtutis, quæ videtur, tum malitiæ, quæ ignoratur*. Diuerso sensu apud Herodianum libro octauo, ὁ στρατιωτικὸς ὅρκος, iusiurandũ quod præstabant Legiones, dicitur esse τῆς ῥωμαίων ἀρχῆς σεμνὸν μυστήριον, *imperii Romani graue mysterium*, siue, vt loquitur Tacitus, *arcanum dominationis*. iccirco id iusiurandum Romani vocabant *sacramentum*. Et μυστήριον apud Græcos, & *Sacramentum* apud Romanos, voces sunt religionis, reuerentiæ cuiusdam & maiestatis plenæ. propterea iam inde à principio Ecclesia illarum vsum sibi vindicauit; neque solum in commune omnia religionis arcana nominauit mysteria & sacramenta: sed peculiariter doctrinæ illi, quam de signis Augustinus & Lombardus appellant, Græci συμβολικὴν θεολογίαν, eas dictiones accommodauit. Sacramẽta enim & μυστήρια nuncuparunt rerum inuisibilium signa visibilia, quæ Deus ipse in Ecclesia sua instituit. Obseruant doctissimi è Rabbinis, inter מצות & חוקים hanc esse differentiam; quod *mitsuoth*, siue præceptorum ratio aperta est; vt Deum cole: honora patrem & matrem. at *chukim* statuta, siue decreta earum rerum esse dicunt, quarum טעם ratio soli Deo sit nota, & comperta, vt circumcisionis & similium. Ad hoc genus pertinent Sacramenta Gratiæ; quorum in nouo Testamento, nullum est, vt videtur, commune nomen, nisi fortasse σφραγὶς *signaculum*: quod tamen circumcisioni aut baptismo tribui fere videas à Græcis Patribus, S. Eucharistiæ non ita frequenter.

Syri sacramentum appellant אריא & רזין arcana, mysteria: Seuero Alexandrino baptismus nominatur ראזא sacramentum. quod nomen etiam Chrismati ab eo tribuitur, & Eucharistiæ. aut plenius, raza depagreh vademeh. sacramentum corporis & sanguinis Filii Dei. & חתמא σφραγίς, sigillum: item רושמא signum aut γνώρισμα, nempe nouæ vitæ. dicitur etiam ערבונא דיהבנא ἀῤῥαβὼν τῆς υἱοθεσίας ἡμῶν, pignus adoptionis nostræ in filios Dei. B. Chrysostomus homilia VII. in priorem ad Corinth. ad Pauli verba, loquimur Dei sapientiam, quæ abscondita est, rationes multas affert, cur doctrina Christiana, præsertim autem sacramentalis, appelletur Mysterium. Prima ratio est, quia Deus illud suum consilium de redemptione hominum clam habuit, ac ne Angelis quidem aperuit, priusquam hominibus ipsis illud panderet. deinde ex ea appellatione ipse elicit, fidei arcana non temere apud indignos esse euulganda: sed vt pretiosam margaritam à contemptu esse vindicanda. Elicit etiam inde, mysteria Dei non esse profananda λόγοις περιττοῖς, rationibus aut ratiocinationibus exquisite excogitatis. τὸ γὰρ μυστήριον, ait, κατασκευῆς οὐ δεῖται· ἀλλ' ὅπερ ἐστὶ τοῦτο μόνον καταγγέλλεται· ἐπεὶ οὐκ ἔσται μυστήριον θεῖον καὶ ὁλόκληρον, ὅταν καὶ παρὰ σαυτοῦ τι προσθῇς: mysterium enim operosa argumentatione opus non habet, sed tantum illud enuntiatur quod est: nam si aliquid & ipse de tuo adieceris, iam non erit mysterium diuinum, non certe ex omni parte. Alia deinde ratio affertur à Chrysostomo: quia in mysteriis ἕτερα ὁρῶμεν, ἕτερα πιστεύομεν· ἑτέρως οὖν ἐγὼ, ἑτέρως δὲ ὁ ἄπιστος περὶ τούτων διακείμεθα: alia videmus, alia credimus; aliter illis afficior ego fidelis, aliter infidelis. Fidelis, ait, audit Christum in Cruce passum, & bonitatem illius admiratur: infidelis putat id esse infirmitatis illius argumentum, sic de cæteris. deinde quomodo sacramenta sunt mysteria declarans; Infidelis, inquit, si lauacrum audiat, aquā simpliciter cogitat: ego nō simpliciter quid agatur intueor, sed animi purgationē per Spiritum. ille putat corpus mihi lauari: ego cogito sepulturam, resurrectionem, sanctificationē, Spiritus donationem: οὐ γὰρ τῇ ὄψει κρίνω τὰ φαινόμενα, ἀλλὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς διανοίας: non enim ex aspectu iudico de iis quæ cernuntur, sed oculis mentis. subiicit postea de Eucharistia. Sed totam illam disputationem apud ipsum auctorem legant studiosi: est enim insignis. Omitto quæ in eandem sententiam leguntur apud alios Patres. Sciendum vero est, primos Christianos, cum sacramenta vocarunt mysteria, teletas, mystagogias, aut similibus nominibus, transtulisse ea vocabula ex iis Paganorum sacris, quæ Græci μυστήρια nominabant, & Latini etiam mysteria, aut initia, aut interdum sacra opertanea vt Plinius, aut sacra operta, vt Flaccus. Nam quod videmus fecisse Athenis Paulum, ductorem Christiani exercitus, sicut appellatur Hieronymo, vt inscriptionem fortuitam arte torqueret in argumentum fidei, & ex ara Ignoto Deo inscripta, occasionem sumeret verum Deum Atheniensibus annuntiandi; id pios Doctores in conuertendis Gentibus magno cum fructu sæpe fecisse res arguit, & quæ hic sumus obseruaturi manifestissime ostendent. Constat nihil magis olim paganos auertisse à fide in Christum, quam opinionem nouitatis. Fit enim naturæ quodam instinctu & iudicio, (recto sane; si illo recte vtamur;) vt in religionis negotio noua omnia sint suspecta & fere exosa: traditas à maioribus opiniones mordicus retineamus: ita vt hac potissimum in parte verum sit, quod antea dicebamus, τὸ μεταδιδάσκειν χαλεπώτατον: res est difficillima contrarium aliquid docere eum quod prius fuit creditum. Paulus igitur, quo facilius doctrina sua admitteretur, amota suspicione nouitatis; ingenioso quodam, vt sic dicam, strategemate, aræ illius occasionem arripit, & Atheniensibus eum Deum se dicit prædicare, quem ipsi iam dudum colebant. Insignia Apostoli verba sunt: ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν, quem ergo

ignoran-

ignorantes pie colitis, hunc ego vobis annuntio. Nimirum, vt vere scribit B. Augustinus De vnico baptismo contra Peril. cap. quinto, *noluit Apostolus destruere verum, quod inuenit in lapide Paganorum.* Vide eundem plura in eandem sententiam disserentem, libro sexto extremo, De baptismo contra Donatistas. Hanc Pauli sanctam prudentiam Antistites primos religionis Christianæ sæpe esse imitatos, facile intelligent, qui antiquissimos pietatis nostræ ritus cum iis comparabunt, qui prius fuerunt apud paganos. Multa nomina antiquæ superstitionis, multi ritus & cærimoniæ retentæ: sed pia adhibita interpretatione omnia in melius versa: planeque vt alicubi ait Beda, *pertinaci paganismo mutatione subuentum est, quam rei in totum sublatio potius irritasset.* An hoc consilium pro tempore vtile, in damnum veritatis postea verterit, non hic disputo. Fuerunt sane iam inde à principio Ecclesiæ viri magni, qui ritus paganicos in Ecclesiam inuehi quererentur, & inuectos eo ipso nomine respuerent, *quia apud idola celebrarentur*, vt loquitur Tertullianus; cuius lege librum De oratione, capite XII. Verum hæc quæstio alibi accuratius est tractanda. Enimuero mirum dictu & cogitatu horrendum, quantopere olim Satan, per illa quæ dicebâtur mysteria, hominibus illuserit. Quoniam enim, nescio quæ veritatis scintilla inter fœda alioquin mendacia, & densissimas tenebras micabat; tanti hæc sacra facta sunt, vt fidē omnem res superet; vereque Augustinus scribit, De Trinitate lib. III. cap. X. *Diabolum animas deceptas illusasque precipitasse, quum polliceretur purgationem animæ, per eas quas* τελετὰς, *h. e. expiationes, initiationes, appellant, transfigurando se in Angelum lucis, per multiformem machinationem, in signis & prodigiis mendacii.* Erant autem sacra huius generis apud Græcos (nam Romani non ita apud se coluerūt: noctu enim peragebantur præcipui fere horum ritus: Romani autem sacra nocturna semper improbarunt, vt & Cicero testatur in II. de legibus:) plura & diuersa: Matris Deum in Samothracia; Hecatæ, multis in locis; Cereris & Proserpinæ, Eleusine in Attica; Bacchi in Bœotia, Mithræ in Asia; Orphei passim in Græcia; Isidis in Ægypto, & multis aliis in locis, teste etiam Apuleio, qui *Teletas* vocat. Et erant alia maiora, alia minora, quibus initiandi præparabantur ad maiora. Ipsa sacra μυστήρια dicta; operatio sacrarum μύησις; & qui percipiebant illa sacra, μυοῦντες, τελοῦντες, τελίσκοντες, aut τελεσθέντες. Nam scopum sacrorum dicebant τέλος, *finē.* Finem autem interpretabantur, perductionem animæ ad illum statum, in quo erat prius quam descenderet in corpus. Olympiodorus in Platonis Phædonem: Σκοπὸς τῶν τελετῶν ἐστιν, εἰς τέλος ἀναγαγεῖν τὰς ψυχὰς ἐκεῖνο, ἀφ' οὗ τὴν πρώτην ἐποιήσαντο κάθοδον, ὡς ἀπ' ἀρχῆς, h. e. *Scopus expiationum est, animas ad illum reducere finem, à quo primo discesserunt, tanquā à principio.* in quo apparet verissimū, quod dicebat Tertullianus Apol. c. 47. *omnia aduersus veritatē, de ipsa veritate cōstructa esse, operantib. æmulationē istā spiritib. erroris.* Nā istud τέλος Olympiodori, quid aliud est, nisi status perfectionis, ex quo excidimus in veteri Adamo, & in quem aut multo meliorē, per nouum Adamum sumus restituti? Finem vero vltimum & fructum horum mysteriorum esse dicebant; quod initiati post mortem cum diis essent habitaturi: quum non initiati, in cœno & luto, atque, vt vetus poeta ait, Βορβόρου ἐν προχοαῖς, hoc est, *in cœni fluentis*, fese essent volutaturi. Plato in Phædone: Κινδυνεύουσιν οἱ τὰς τελετὰς ἡμῖν καταστήσαντες, οὐ φαῦλοί τινες εἶναι, ἀλλὰ τῷ ὄντι πάλαι αἰνίττεσθαι, ὅτι, ὃς ἂν ἀμύητος καὶ ἀτέλεστος εἰς ᾅδου ἀφίκηται, ἐν βορβόρῳ κείσεται· ὁ δὲ κεκαθαρμένος τε καὶ τετελεσμένος, ἐκεῖσε ἀφικόμενος, μετὰ θεῶν οἰκήσει. h. e. *Qui nobis has initiationes constituerunt, non versantur in periculo, ne mali euadant: sed ne obscure, vt olim factum, loquantur, propterea quod qui sacra non edoctus, nec sacris initiatus est, vbi infernum venerit, cœno immergetur: qui vero purgatus & initiatus est, vbi illuc venerit, cum Diis habitabit.* gemina his scribunt Plutarchus, Dio-

Diogenes Laertius in Antisthene, & Diogene Cane, & alii. Arrianus in dissertationibus Epicteti lib. III. cap. XX. ipsum inducit hæc dicentem; ὄυτως ὠφέλιμα γίνεται τὰ μυστήρια· ὄυτως εἰς φαντασίαν ἐρχόμεθα, ὅτι ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἐπανορθώσει τοῦ βίου κατεστάθη πάντα ταῦτα ὑπὸ τῶν παλαιῶν, h. e. *sic nobis vtilia redduntur mysteria, sic in considerationem eorum peruenimus: nam propter disciplinam & emendationem vitæ omnia hæc à veteribus instituta sunt*, ex quo apparet, credidisse Epictetum, cum reliqua turba sapientum seculi, mysteria fuisse à priscis instituta, ad emendationem morum, & hominum vitam corrigendam. Ciceronis vero de his sacris locus est illustris in II. de legibus, ex quo facile intelligis, quanti fœdissimæ ineptiæ, in illis *ignorantiæ temporibus*, vt appellat Paulus, æstimarentur. *Mihi*, ait, *cum multa eximia diuinaque videntur Athenæ tuæ peperisse, atque in vitam hominum attulisse; tum nihil melius illis mysteriis, quibus ex agresti immanique vita, exculti ad humanitatem & mitigati sumus; initiaque, vt appellantur, ita re vera principia vitæ cognouimus: neque solum cum lætitia viuendi rationem accepimus; sed etiam cum spe meliore moriendi.* Quàm vocat M. Tullius *rationem moriendi cum spe meliore*, eam Sophocles affirmat fuisse certam spem viuendi post mortem, si quis esset initiatus: quum non imbutos illis sacris mala in Inferis manerent.

— ὡς τρισόλβιοι
Κεῖνοι βροτῶν, οἳ ταῦτα δερχθέντες τέλη
Μόλωσ᾽ ἐς ᾅδου· τοῖσδε γὰρ μόνοις ἐκεῖ
Ζῆν ἐστι· τοῖς δ᾽ ἄλλοισι πάντ᾽ ἐκεῖ κακά, h. e.

Quam ter beati sunt illi mortales, qui hos contemplati fines venerint ad inferos: his enim solis illic viuere licet: aliis vero omnia illic mala (sunt parata.) Sed philosophi Platonici, cum huiusmodi sacrorum, tum vniuersæ, vt ipsi appellant θεωρητικῆς ἀληθείας, hoc est, *contemplatiuæ veritatis*, finem statuunt, vt euadat homo quam simillimus Deo, atque adeo, Deus fiat, sicut in diatriba de Communione dicebamus. Et scopus quidem ac finis vltimus horum mysteriorum iste fuit: ratio vero eorum sacrorum, illa in vniuersum erat: vt qui se disciplina imbuendos traderent, paullatim purgati ab huius vitæ inquinamentis, & peccatorum sordibus, per certos gradus & definita temporũ interualla, ad nescio quorum ingentium arcanorum perceptionem, atque notitiam perducerentur. Olympiodorus; ἐν τοῖς ἱεροῖς ἡγοῦντο μὲν αἱ πάνδημοι καθάρσεις· εἶτα ἐπὶ ταύταις αἱ ἀπορρητότεραι· μετὰ ταύτας, συστάσεις· καὶ ἐπὶ ταύταις, μυήσεις· ἐν τέλει δ᾽ ἐποπτεῖαι. *In sacris præcedebant publicæ purgationes; deinde has excipiebant aliæ reconditiores: post has aggregationes: tum sequebantur initiationes: ad extremum epoptia*: siue sacrorum omnium plena participatio. ἐποπτεύειν enim est, percipere quicquid sanctissimum est in sacris: nihil enim vlterius fuit, quam vt fieret aliquis epopta. Tertullianus in Valentinianos auctor est; mystas qui tradebant sacra Eleusinia, *epoptas ante quinquennium instituisse vt opinionem suspendio cognitionis ædificarent.* Sane gradus proponuntur hic ab Olympiodoro quinque: quibus fortasse respondebat hoc quinquennium: purgationes communes: purgationes reconditiores: συστάσεις, (quam vocem postea explicabimus:) initiationes & epoptiæ. atque eosdem gradus idem repetit, sic scribens: ἀναλογοῦσιν, inquit, αἱ ἠθικαί τε καὶ πολιτικαὶ ἀρεταὶ τοῖς ἐμφανέσι καθαρμοῖς· αἱ δὲ καθαρτικαί, ὅσαι ἀποσκευάζονται πάντα τὰ ἐκτὸς, τοῖς ἀπορρητοτέροις· αἱ δὲ περὶ τὰ νοητὰ θεωρητικαὶ ἐνέργειαι ταῖς συστάσεσιν· αἱ δὲ τούτων συναιρέσεις εἰς τὸ ἀμέριστον ταῖς μυήσεσιν· αἱ δὲ ἁπλαῖ τῶν ἁπλῶν εἰδῶν αὐτοψίαι ταῖς ἐποπτείαις, h. e. *respondent ethicæ & politicæ virtutes manifestis purgationibus: purgatoriæ vero, quæcunque tollunt externa, reconditioribus: contemplationes autem intelligibilium, aggregationibus: harum vero contractiones in rationem indiuiduam, initiationibus: simplicium autem specierum sinceræ visiones, plenis sacrorum omnium participationibus.* Peragebantur autem hæc initia, adhibitis quibusdam symbolis, quæ ad recordationem erant instru-

stitutæ rerum certarum. Habes multa de huiusmodi signaculis apud Clementem in Protreptico, Arnobium libro quinto, & in erudito libello Iulii Firmici, quem ex professo de his mysteriis scripsit. In nonnullis sacris aqua adhibebatur in similitudinem baptismi. Augustinus De baptismo cótra Don. lib. vi. cap. xxv. *In multis idolorum sacrilegis sacris, baptizari homines perhibentur.* Ad alia sacra adhibuerunt mystæ symbola panis & poculi; sed aquæ non vini, neq; κεράματ☉, hoc est, *vini aqua diluti.* Iustinus Apologia altera narrat, malos dæmonas in Mithræ mysteriis S. Eucharistiæ æmulationem quandam tradidisse. ὅτι γὰρ, ait, ἄρτος καὶ ποτήριον ὕδατος τίθεται ἐν ταῖς τοῦ μυουμένου τελεταῖς μετ᾽ ἐπιλόγων τινῶν· ἢ ἐπίστασθε, ἢ μαθεῖν δύνασθε, h. e. *panis & poculum aquæ ponitur; quando initiatur is, qui in sacris eruditur, cum superdictis quibusdam: Aut scitis, aut discere potestis.* Ecce panem & poculũ; sed aquæ, vt dixi, non vini: ecce verba solemnia super symbolis proferri solita: id enim significat isto loco vox ἐπίλογοι, q. d. *superdicta*; qua voce vtuntur Iurisconsulti. Etiam Arrianus loco paullo ante indicato, sacras mysteriorum voces cómemorat, quas magna cum reuerentia excipi solitas ostendit: ἱεραὶ, inquit, εἰσὶν αἱ φωναὶ αὐταὶ καθ᾽ αὑτάς. h. e. *Voces ipsæ per se sacræ sunt.* Iam quum Eucharistia & sit & dicatur communio, sicut ante expositum: in iisdem Mithræ mysteriis communio quæ est omnibus animantibus inter se, miro symbolorum genere exprimebatur. Porphyrius de abstinentia ab esu animalium libro iv. Ἐν τοῖς τοῦ Μίθρα μυστηρίοις, τὴν κοινότητα ἡμῶν τὴν πρὸς τὰ ζῶα αἰνιττόμενοι, διὰ τῶν ζώων ἡμᾶς μηνύειν εἰώθασι· ὡς τοὺς μὲν μετέχοντας τῶν αὐτῶν ὀργίων μύστας, λέοντας, καλεῖν· τὰς δὲ γυναῖκας ὑαίνας. τοὺς δὲ ὑπηρετοῦντας κόρακας· ἐπί τε τῶν πατέρων· ἀετοὶ γὰρ ἱέρακες ὁ τὰ λεοντικὰ παραλαμβάνων περιτίθεται παντοδαπὰς ζώων μορφάς. *In Mythræ mysteriis nostrã cũ animalib cõmunionẽ velut ænigmate exprimẽtes, solẽt per ipsa animalia homines significare: ita vt eos qui eadem orgia participant, leones appellent: mulieres hyænas: qui ministrant, coruos. Fit hoc & in patribus: nam hi aquilæ dicuntur & accipitres; & qui Leontica sacra suscipit, animalium figuris omnis generis amicitur.* Præter huiusmodi signa quibus vtebantur in ipso actu initiationis, habuerunt & symbola alia, quæ pro tessera erant thiasotis eorundem sacrorum, per quæ sese inuicem agnoscerent. Talia sunt apud Clementem, ἐκ κυμβάλου ἔπιον, ἐκιρνοφόρησα· ὑπὸ τὸν παστὸν ὑπέδυον. *Bibi è cymbalo; fui cirnophoros, & sacrum vas gestaui; sacrum thalamum, aut thensam subii.* apud Firmicum, Θεὸς ἐκ πέτρας, *Deus è lapide*: apud vtrumque, Ταῦρος δράκοντ☉, καὶ δράκων ταύρου πατήρ, *Taurus draconis, & draco tauri pater.* Iam ad hæc mysteria admittendi confessionem peccatorum, saltem grauiorum, prius edebant. Apparet ex eo, quod narrat Plutarchus in Apophthegmatis; Antalcidam, cum erat initiandus à mystagogo fuisse interrogatum, *cuius maximè peccati esset sibi conscius?* Idem in Laconicis similem historiam narrat, Λάκωνά τινά τις μυσταγωγῶν, ἠρώτα τί πράξας ἑαυτῷ σύνοιδεν ἀσεβέστατον. *cum aliquis mystagogus Laconem initiaret, interrogauit eum, cuius facinoris maxime impii sibi conscius esset.* Palam improbos & grauioribus sceleribus impiatos, aditum ad mysteria non habuisse, fidem facit vetus formula, vim excommunicationis habens: ἑκὰς, ἑκὰς. ὅστις ἀλιτρὸς, h. e. *procul, procul, quisquis iniustus.* Vulgo dicitur: *procul hinc, procul ite profani.* & multo magis notissima historia de Nerone Augusto ad sacra Eleusinia post occisã matrẽ accedere non auso. Suetonius cap. xxxiv. Ad hæc, mysteriorum cupidis castimonia ad certum tempus indicebatur. Qui in casto erant, humicubitiones exercebant, à multis cibis abstinebant, & σκληραγωγίας, hoc est, *seuera disciplina*, multa instituta rigidissime obseruabant, quod Græci Latinique scriptores passim testantur, vt Apuleius, Porphyrius atque alii. Auctor est Libanius in Corinthiorum actione, mystagogos summa diligentia initiandos ante omnia monuisse, vt

Diogenes Laertius in Antisthene, & Diogene Cane, & alii. Arrianus in dissertationibus Epicteti lib. III. cap. XX. ipsum inducit hæc dicentem; οὕτως ὠφέλιμα γίνεται τὰ μυστήρια· οὕτως εἰς φαντασίαν ἐρχόμεθα, ὅτι ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἐπανορθώσει τοῦ βίου κατεστάθη πάντα ταῦτα ὑπὸ τῶν παλαιῶν, h.e. *sic nobis vtilia redduntur mysteria, sic in considerationem eorum peruenimus: nam propter disciplinam & emendationem vitæ omnia hæc à veteribus instituta sunt*, ex quo apparet, credidisse Epictetum, cum reliqua turba sapientum seculi, mysteria fuisse à priscis instituta, ad emendationem morum, & hominum vitam corrigendam. Ciceronis vero de his sacris locus est illustris in II. de legibus, ex quo facile intelligas, quanti fœdissimæ ineptiæ, in illis *ignorantiæ temporibus*, vt appellat Paulus, æstimarentur. *Mihi*, ait, *cum multa eximia diuinaque videntur Athenæ tuæ peperisse, atque in vitam hominum attulisse; tum nihil melius illis mysteriis, quibus ex agresti immanique vita, exculti ad humanitatem & mitigati sumus; initiaque, vt appellantur, ita re vera principia vitæ cognouimus: neque solum cum lætitia viuendi rationem accepimus; sed etiam cum spe meliore moriendi*. Quàm vocat M. Tullius *rationem moriendi cum spe meliore*, eam Sophocles affirmat fuisse certam spem viuendi post mortem, si quis esset initiatus: quum non imbutos illis sacris mala in Inferis manerent.

— ὡς τρισόλβιοι
Κεῖνοι βροτῶν, οἳ ταῦτα δερχθέντες τέλη
Μόλωσ' ἐς ἅδου. τοῖσδε γὰρ μόνοις ἐκεῖ
Ζῆν ἐστι· τοῖς δ' ἄλλοισι πάντ' ἐκεῖ κακά. h.e.

Quam ter beati sunt illi mortales, qui hos contemplati fines venerint ad inferos: his enim solis illic viuere licet: aliis vero omnia illic mala (sunt parata.) Sed philosophi Platonici, cum huiusmodi sacrorum, tum vniuersæ, vt ipsi appellant θεωρητικῆς ἀληθείας, hoc est, *contemplatiuæ veritatis*, finem statuunt, vt euadat homo quam simillimus Deo, atque adeo, Deus fiat, sicut in diatriba de Communione dicebamus. Et scopus quidem ac finis vltimus horum mysteriorum iste fuit: ratio vero eorum sacrorum, illa in vniuersum erat: vt qui se disciplina imbuendos traderent, paullatim purgati ab huius vitæ inquinamentis, & peccatorum sordibus, per certos gradus & definita temporũ interualla, ad nescio quorum ingentium arcanorum perceptionem, atque notitiam perducerentur. Olympiodorus; ἐν τοῖς ἱεροῖς ἡγοῦντο μὲν αἱ πάνδημοι καθάρσεις· εἶτα ἐπὶ ταύταις αἱ ἀπορρητότεραι· μετὰ ταύτας, συστάσεις· καὶ ἐπὶ ταύταις, μυήσεις· ἐν τέλει δ' ἐποπτεῖαι. *In sacris præcedebant publicæ purgationes: deinde has excipiebant aliæ reconditiores: post has aggregationes: tum sequebantur initiationes: ad extremum epoptia*: siue sacrorum omnium plena participatio. ἐποπτεύειν enim est, percipere quicquid sanctissimum est in sacris: nihil enim vlterius fuit, quam vt fieret aliquis epopta. Tertullianus in Valentinianos auctor est; mystas qui tradebant sacra Eleusinia, *epoptas ante quinquennium instituisse vt opinionem suspendio cognitionis ædificarent*. Sane gradus proponuntur hic ab Olympiodoro quinque: quibus fortasse respondebat hoc quinquennium: purgationes communes: purgationes reconditiores: συστάσεις, (quam vocem postea explicabimus:) initiationes & epoptiæ. atque eosdem gradus idem repetit, sic scribens: ἀναλογοῦσιν, inquit, αἱ ἠθικαί τε καὶ πολιτικαὶ ἀρεταὶ τοῖς ἐμφανέσι καθαρμοῖς· αἱ δὲ καθαρτικαὶ, ὅσαι ἀποσκευάζονται πάντα τὰ ἐκτὸς, τοῖς ἀπορρητοτέροις· αἱ δὲ περὶ τὰ νοητὰ θεωρητικαὶ ἐνέργειαι ταῖς συστάσεσιν· αἱ δὲ τούτων συναιρέσεις εἰς τὸ ἀμέριστον ταῖς μυήσεσιν· αἱ δὲ ἁπλαῖ τῶν ἁπλῶν εἰδῶν αὐτοψίαι ταῖς ἐποπτείαις, h. e. *respondent ethicæ & politicæ virtutes manifestis purgationibus: purgatoria vero, quæcunq; tollunt externa, reconditioribus: contemplationes autem intelligibilium, aggregationibus: harum vero contractiones in rationem indiuiduam, initiationibus: simplicium autem specierum sinceræ visiones, plenis sacrorum omnium participationibus*. Peragebantur autem hæc initia, adhibitis quibusdam symbolis, quæ ad recordationem erant in-

stitu-

stitutæ rerum certarum. Habes multa de huiusmodi signaculis apud Clementem in Protreptico, Arnobium libro quinto, & in erudito libello Iulii Firmici, quem ex professo de his mysteriis scripsit. In nonnullis sacris aqua adhibebatur in similitudinem baptismi. Augustinus De baptismo cōtra Don. lib. vi, cap. xxv. *In multis idolorum sacrilegis sacris, baptizari homines perhibentur.* Ad alia sacra adhibuerunt mystæ symbola panis & poculi; sed aquæ non vini, neq; κεράματος, hoc est, *vini aqua diluti.* Iustinus Apologia altera narrat, malos dæmonas in Mithræ mysteriis S. Eucharistiæ æmulationem quandam tradidisse. ὅτι γὰρ, ait, ἄρτος καὶ ποτήριον ὕδατος τίθεται ἐν ταῖς τοῦ μυουμένου τελεταῖς μετ' ἐπιλόγων τινῶν, ἢ ἐπίστασθε, ἢ μαθεῖν δύνασθε, h.e. *panis & poculum aquæ ponitur, quando initiatur is, qui in sacris eruditur, cum superdictis quibusdam: Aut scitis, aut discere potestis.* Ecce panem & poculū; sed aquæ, vt dixi, non vini: ecce verba solemnia super symbolis proferri solita: id enim significat isto loco vox ἐπίλογοι, q. d. *superdicta*; qua voce vtuntur iuris-consulti. Etiam Arrianus loco paullo ante indicato, sacras mysteriorum voces cōmemorat, quas magna cum reuerentia excipi solitas ostendit: ἱεραὶ, inquit, εἰσὶν αἱ φωναὶ αὐταὶ καθ' αὑτάς. h.e. *Voces ipsæ per se sacræ sunt.* Iam quum Eucharistia & sit & dicatur communio, sicut ante expositum: in iisdem Mithræ mysteriis communio quæ est omnibus animantibus inter se, miro symbolorum genere exprimebatur. Porphyrius de abstinentia ab esu animalium libro iv. Ἐν τοῖς τοῦ Μίθρα μυστηρίοις, τὴν κοινότητα ἡμῶν τὴν πρὸς τὰ ζῶα αἰνιττόμενοι, διὰ τῶν ζώων ἡμᾶς μηνύειν εἰώθασι· ὡς τοὺς μὲν μετέχοντας τῶν αὐτῶν ὀργίων μύστας, λέοντας καλεῖν· τὰς δὲ γυναῖκας ὑαίνας. τοὺς δὲ ὑπηρετοῦντας κόρακας· ἐπί τε τῶν πατέρων· ἀετοὶ γὰρ ἱέρακες· ὁ τὰ λεοντικὰ παραλαμβάνων περιτίθεται παντοδαπὰς ζώων μορφάς. *In Mythræ mysteriis nostrā cū animalib. cōmunionē velut ænigmate exprimētes, solēt per ipsa animalia homines significare: ita vt eos qui eadem orgia participant, leones appellent: mulieres hyænas: qui ministrant, coruos.* Fit hoc & *in patribus: nam hi aquilæ dicuntur & accipitres; & qui Leontica sacra suscipit, animalium figuris omnis generis amicitur.* Præter huiusmodi signa quibus vtebantur in ipso actu initiationis, habuerunt & symbola alia, quæ pro tessera erant thiasotis eorundem sacrorum, per quæ sese inuicem agnoscerent. Talia sunt apud Clementem, ἐκ κυμβάλου ἔπιον, ἐκερνοφόρησα· ὑπὸ τὸν παστὸν ὑπέδυον. *Bibi è cymbalo; fui cirnophoros, & sacrum vas gestaui; sacrum thalamum, aut thensam subii.* apud Firmicum, Θεὸς ἐκ πέτρας, *Deus è lapide*: apud vtrumque, Ταῦρος δράκοντος, καὶ δράκων ταύρου πατήρ, *Taurus draconis, & draco tauri pater.* Iam ad hæc mysteria admittendi confessionem peccatorum, saltem grauiorum, prius edebant. Apparet ex eo, quod narrat Plutarchus in Apophthegmatis; Antalcidam, cum erat initiandus à mystagogo fuisse interrogatum, *cuius maximi peccati esset sibi conscius?* Idem in Laconicis similem historiam narrat, Λάκωνά τινά τις μυσταγωγῶν, ἠρώτα τί πράξας ἑαυτῷ σύνοιδεν ἀσεβέστατον. *cum aliquis mystagogus Laconem initiaret, interrogauit eum, cuius facinoris maxime impii sibi conscius esset.* Palam improbos & grauioribus sceleribus impiatos, aditum ad mysteria non habuisse, fidem facit vetus formula, vim excommunicationis habens: ἑκάς, ἑκάς, ὅστις ἀλιτρός, h. e. *procul, procul, quisquis iniustus.* Vulgo dicitur: *procul hinc, procul ite profani.* & multo magis notissima historia de Nerone Augusto ad sacra Eleusinia post occisā matrē accedere non auso. Suetonius cap. xxxiv. Ad hæc, mysteriorum cupidis castimonia ad certum tempus indicebatur. Qui in casto erant, humicubitiones exercebant, à multis cibis abstinebant, & σκληραγωγίας, hoc est, *seuera disciplina*, multa instituta rigidissime obseruabant, quod Græci Latinique scriptores passim testantur, vt Apuleius, Porphyrius atque alii. Auctor est Libanius in Corinthiorum actione, mystagogos summa diligentia initiandos ante omnia monuisse, vt

manus puras animumque sibi seruarent putum: καὶ τὴν φωνὴν ἕλληνας εἶναι; *& vt in voce siue sermone Græcos se præstarent.* hoc quidem profecto ridiculum; quasi faceret ad veram pietatem, Græca potius, quam alia lingua loqui. deinde subiicit, singulos priuatim fuisse interrogatos, (tūc videlicet, cum peccata confitebantur;) τὸ σῖτον, καὶ τὸ μὴ σῖτον ἢ ἐγεύσω; οὐ καθαρὸς πάρει, hoc est, *hunc cibum gustasti, hunc cibum non gustasti: non purus ades.* quorum verborum sententia est; non accedere purum ad percipienda mysteria, nisi qui legitimum cibum comederit, & ab illegitimo abstinuerit. Possem hic commemorare multa exempla obseruationum eo spectantium; quas breuitatis caussa prætermitto. Tertullianus obiter meminit in libro de ieiuniis aduersus Psychicos, *Xerophagias vero nouum affectati officii nomen, & proximum ethnicæ superstitioni; quales castimoniæ Apim, Isidem, & Magnam matrem certorum eduliorum exceptione purificant.* Etiam vestem, etiam comæ compositionem peculiarem habuerunt illorum sacrorum hierophantæ, vt præter alios, ostendit Arrianus in tertio Dissertationum. Obseruaui etiam in Mysteriis, populum aut initiatorum turbam Sacerdotibus respondisse, quod in historia Ecclesiastica dicitur ἀντίφωνα λέγειν, vel ᾠδὰς ἀντιφώνους, vt apud Socratem libro VI. capite VIII. Scribit enim Aristophanis Græcus interpres, in quibusdam sacris Bacchicis, daduchos aut alios ministros sacrorum solitos adstantium coronam ita compellare, Αἰνεῖτε Θεὸν, *Laudate Deum*: illos autem respondisse, Σεμελήϊ Ἴακχε πλουτοδότα, *ô Semelæ fili Iacche, opum largitor.* quod videtur esse principium hymni alicuius in honorem Liberi Patris. Affine est apud Eusebium Historiæ lib. II. cap. XVII. τῶν ὕμνων τὰ ἀκροτελεύτια συνεξηχεῖν, *hymnorum vltima verba repetere concinendo cum ministris sacrorum.* è libro Philonis de Essenis, non vt putauit Eusebius de Christianis. Supra omnia diligentissime caueri solitum, ne hor im sacrorum arcana τοῖς ἀμυήτοις, hoc est, religionis imprudentibus, quos profanos vocabant, innotescerent. Nam vt Diodorus Siculus scribit libro III. περὶ τῶν παραδιδομένων κατὰ τὰς τελετὰς οὐ θέμις τοῖς ἀμυήτοις ἱστορεῖν τὰ κατὰ μέρος, hoc est, *quod attinet ad ea, quæ de initiationibus tradita sunt, nefas est, religionis ignaros, sacrorum arcana cognoscere.* Itaque Herodotus, Plutarchus, Eunapius, alii scriptores, quum in eorum mentionem incidissent, negant fas sibi esse ea loqui quæ sciant. Artemidori verba sunt, libro II. capite 42. vbi de Hecate loquitur; περὶ τούτων λέγειν, οὔτε ὅσιον, οὔτε ἀσφαλές· ἀδηλος δὲ ὁ λόγος τοῖς μεμυημένοις τῇ Θεῷ· οἱ δὲ ἀμύητοι παρὰ τῶν μεμυημένων μανθανέτωσαν, hoc est, *De his disserere, nequepium est, neque tutum: ratio vero hac perspicua est iis qui Deæ sunt consecrati: rudes vero horum mysteriorum ab eruditis discant.* Est Græcis in eam rem locutio elegans in crebro vsu, περὶ τῶν μυστικῶν εὔστομά μοι κείσθω, hoc est, *absit à me, mystica vt eloquar.* qua significant, perperam eos ore vti, id est loqui, qui mysteria euulgant. atque hoc qui facerent ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια proprie dicebantur; vt apud Plutarchum, Lucianum, Synesium, alios. Arrianus loco indicato: σὺ ἐξαγγέλλεις τὰ μυστήρια, καὶ ἐξορχῇ παρὰ καιρὸν, παρὰ τόπον, ἄνευ θυμάτων, hoc est, *Tu enuncias arcana, & euulgas nec in tempore, nec in loco citraque sacrificia.* Nam ἐξορχεῖσθαι est, irreuerenter habere, foras proferre, atq; vt exponit Hesychius χλευάζειν, καὶ ὑβρίζειν, hoc est, *cauillari & contumelia afficere.* proprie ἐξορχεῖσθαι significat ἐκβαίνειν τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς ὀρθότητος. *rythmum excedere & regulam rectam*, vt loquitur Aristides in docta disputatione κατὰ τῶν ἐξορχουμένων, quem titulum alibi exponebamus. Atque huius silentii tanta fuit religio, vt nec qui violaret, nec qui oculos curiosos in hæc sacra immitteret, impune ferret. Rem memorabilem narrat Liuius libro XXXI. *Acarnanes, inquit, duo iuuenes, per initiorum dies, non initiati, templum Cereris,* (Athenis aut Eleu-

Eleusine) *imprudentes religionis cum cetera turba ingressi sunt. Facile eos sermo prodidit, absurde quadam percunctantes : deductique ad antistites templi, quum palam esset per errorem ingressos, tanquam ob infandum scelus interfecti sunt.* Nota est & Penthei laniatio propter inspecta mysteria: quo respiciebat Synesius, libro de prouidentia, scribens , quum loqueretur de silentio mysteriis debito : ὅ, τε ἐκφήνας, ὅ, τε ἰδὼν νεμεσᾶται τῷ θεῷ. καὶ λόγοι Βοιώτιοι σὺν ἐναλομένους καὶ ἐποπτεύοντας ὄργια Διονύσου σπαράττουσιν· ἀγνωσία σεμνότης ἐπὶ τελετῶν· διὰ τοῦτο πιστεύεται τὰ μυστήρια. *& ei qui patefecit, & ei qui vidit succenset numen. sermones etiam Bœotiis eos qui insiliunt & contemplantur, Liberi Patris orgia dilaniant. ignoratio mysteriorum est illorum veneratio : propterea nocti creduntur mysteria.* Ex iis quæ diximus, vtcunque potest cognosci, quas opiniones de suis mysteriis pagani haberent; quos ritus in illis seruarent : de quibus plurima afferre quum possimus, ea dumtaxat hoc loco attigimus, quæ aliquam cum sanctissimis Christianæ pietatis institutis speciem affinitatis habere videbantur. Quod pii Patres quum intelligerent, quo facilius ad veritatis amorem corruptas superstitione mentes, traducerent; & verba sacrorum illorum quam plurima, in suos vsus transtulerunt; & cum doctrinæ veræ capita aliquot sic tractarunt, tum ritus etiam nonnullos eiusmodi instituerunt; vt videantur cum Paulo dicere Gentibus voluisse, ἃ ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, ταῦτα καταγγέλλομεν ὑμῖν : quæ creditis, & facitis, vt pii sitis; ea qui possint ac debeant vere credi fierique, vt sitis reuera pii, vos docere volumus. Hinc igitur est, quod sacramenta Patres appellarunt *Mysteria* μυήσεις, τελετὰς, τελειώσεις, ἐποπτείας siue ἐποψείας, τελεστήρια, item τελεστικὰ aut τελειωτικὰ μυστήρια, τελειωτικὰς θεώσεις, ἱεραρχικὰς τελετὰς, interdum etiam ὄργια, sed rarius; & συμβολικὴν θεολογίαν siue ἱεραρχίαν : peculiariter vero Eucharistiam τελετῶν τελετὴν vt Dionysius Areop. capite tertio Hierarchiæ Eccles. sicut etiam Bernardo dicitur, *sanctum sanctorum*, *sacramentum sacramentorum*. dicitur etiam antonomastice τὸ μυστήριον, aut numero multitudinis τὰ μυστήρια. Chrysostomus, homilia in Matthæum XLIV. πανταχοῦ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ καταγγέλλομεν, καὶ ἐν τοῖς μυστηρίοις, καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι. καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι, h.e. *vbique mortē Christi annūciamus & in mysteriis, & in baptismate, & in aliis omnibus.* locis innumeris Patres baptismū appellāt mysterium: hic tamen *mysteria* separantur à baptismo, & Cœnam Domini auctor intelligit : apud quem, & alios Patres passim de sacra Communione leges , φρικτὰ μυστήρια, hoc est, *tremenda mysteria*, vel τὸ ἀπόρρητον μυστήριον, hoc est, *ineffabile mysterium*, Gregorio Magno *magnum & pauendum mysterium*. De consecr. distinct. II. canone LXXIII. appellarunt etiam τὰ ἔνδοθεν μυστήρια, q. d. *interiora mysteria*. Nam apud Epiphanium in fine operis, vbi instituta Ecclesiæ exponuntur ita leges, τὰ ἄλλα μυστήρια περὶ λουτροῦ καὶ τῶν ἔνδοθεν μυστηρίων ἐπιτελεῖται , hoc est, *Alia mysteria de lauacro & interioribus mysteriis peraguntur* , vbi *mysteria* appellantur in genere omnia sacramenta; at *mysteria interiora* dixit, pro Eucharistia. Sic apud Latinos aliquando *Sacramentum* est κατ' ἐξοχὴν, hoc est , *per excellentiam*, ipsa Communio. Ambrosius in Apologia sancti Dauidis : *Quid mirum si vidit baptismatis sacramenta ?* mox : *& de ipso sacramento plenius dixit parasti in conspectu meo mensam*. Μυεῖσθαι in veterum monumentis sæpe leges , pro Cœnæ Dominicæ fieri particeps. μύησιν pro ipsa actione: μύστης est sacerdos , qui etiam dicitur ὁ μυσταγωγῶν, & ὁ ἱεροτελεστής. μυσταγωγεῖσθαι, imbui doctrina sacramentorum, aut particeps illorum fieri. Theodoretus, Curationum libro quinto , καὶ τὰς γυναῖκας τελεῖσθαι καὶ μυσταγωγεῖσθαι ὁ νόμος κελεύεται, hoc est, *mulieres initiari & doctrina sacramentorum imbui lex iubet:* hoc est, vt ibidem dicitur, τῶν θείων μυστηρίων μεταλαχεῖν , hoc est, *diuinorum mysteriorum participes fieri.* Apud Chrysostomum tomo I. pag. 652. μυσταγωγία

est ipsa Eucharistiæ institutio. ἡ ἐκ τῶν οὐρανῶν, ait, καταπεμφθεῖσα μυσταγωγία, hoc est, *è cælis delata Eucharistiæ institutio.* alibi est ipsa actio Sacerdotis: Sic passim dicitur ὁ ἱερεὺς ἐπιτελεῖ τὴν θείαν μυσταγωγίαν, hoc est, *sacerdos perficit diuinam actionem*, amat eam dictionem Dionysius; qui etiam hoc sacramentum nominat ἱεροτελεστίαν, (& sunt etiam alii ea voce vsi) & τὴν ἱερατελεστικωτάτην εὐχαριστίαν. In Liturgiis Græcis & alibi etiam, ἡ ἱερὰ τελετὴ, & ἡ κρυφία καὶ ἐπίφοβος, h. e. *occulta & veneranda*, τελετὴ, aut ἡ μυστηρίων τελετὴ, aut simpliciter τελετὴ, est Eucharistia; extatque ea vox etiam apud Latinos scriptores, aut Latine iam olim versos. Barlaam Episcopus; *Ecclesia Romana ante inchoatum schisma, pluribus quam septingentis annis per azyma conficiebat Sanctissimam teletam.* in Nouella Leonis CXII. συναρμοστικὴ τελετὴ, hoc est, *connubialis initiatio*, est ordo benedicendi matrimonio, cuius pars erat etiam Communio. In Rituali Græco dicitur ἡ ἀκολουθία τοῦ στεφανώματος, *ratio seu ordo coronæ.* Quemadmodum autẽ gradus quidem in mysteriis paganicis seruati sunt, vt ostendimus: sic Dionysius capite quinto vniuersam τῶν τελετῶν τὴν ἱερουργίαν traditionem sacramentorum, distinguit in tres actiones, quæ & ritibus & temporibus erant diuisæ. Prima est κάθαρσις, *purgatio*: altera μύησις, *initiatio*: tertia τελείωσις, *consummatio*; quam & ἐποψίαν sæpe nominat: aliquando ἐποψίας ἑστίασιν, q. d. *perfectæ contemplationis epulas*, vt capite primo Pachymeres ad caput III. τοῦτό ἐστι τὸ τέλειον ἐν πάσῃ ἐπιστήμῃ, τὸ ἐπόπτας καὶ μετόχους τῶν θεωρημάτων γίνεσθαι, καὶ μὴ κατά τι ἐλλείπειν, ὡς τὸ γίνεσθε τέλειοι, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐπουράνιος, h. e. *Hæc est perfectio in omni scientia, euadere epoptas* (de quo vocabulo paulo post) *& participes contemplationum, neque vlla in re imperfectum esse, iuxta illud: Estote perfecti, quemadmodum & pater vester cælestis.* Quare epoptam esse, valet cognitione rerum diuinarum & sacramentorũ perceptione esse perfectũ: ea videlicet perfectione, quæ in hac vita parabilis: nam hic quidem, ex parte tantum cognoscimus, tanquam per speculum & in ænigmate, ait Apostolus, I. Cor. XIII. 12. & vt ait idem II. Corinth. V. 7. in hac vita per fidem ambulamus, in futura ambulaturi per speciem: quod eleganter Gregorius Naz. oratione X. dixit, αὐτῇ τῇ πηγῇ ἐντυγχάνειν, καθαρῷ νῷ καθαρὰν τὴν ἀλήθειαν ἐποπτεύοντας, h. e. *ipsum fontem adire, pura mente puram veritatem perfecte intuentes.* Vere igitur censeri felicitas magna debet Christianorum epoptia: non quam mendaces mystæ Græcorum tradebant, quæ tamen in illa temporum cæcitate fiebat tanti, vt beatissimos omnium mortalium crederent epoptas. vnde prouerbium, quod alibi exponebamus ἐποπτεύειν μοι δοκῶ, *videor mihi fieri epopta*, de eo qui se felicissimum crederet. Diximus quinquennio fuisse præparatos, qui futuri erant epoptæ: in ritibus priscæ Ecclesiæ duplicem animaduerto temporum obseruationem non parum diuersam: prior est circa illos qui fieri Christiani primo cupiebant: altera circa lapsos, id est, eos, qui grauiore admisso aliquo peccato, commune ius fidelium amiserant; deinde pœnitentes restitui in priorem locum optabant. Quod ad priores attinet, tempora contractiora illis fuerunt præstituta, neque vlla fuit quinquennii necessitas: verumtamen etiam in istis certa temporum interualla sunt obseruata, & prius quam ad panem cum fidelibus frangendum aliquis perueniret, stadium consuetæ exercitationis fuit decurrendum. Primo igitur fiebant Catechumeni, deinde Competentes, postremo Fideles & Christiani. Plena sunt Patrum monumenta, præsertim Augustini, testimoniis huius necessariæ obseruationis. Circa lapsos disciplina fuit admodum seuera, & prorsus admiranda: cui reuocandæ in vsum operam impendisse, res futura fit Deo gratior absq; dubio, quam de fidei dogmatis subtiliter disputare extra Scripturas, & omnes dissentientes ferro & flamma persequi; in quo hodie summus pietatis apex ponitur. Dicebamus, in admittẽdo initiandos quin-

quinq; hos gradus fu isse obseruatos, purgationem communem, purgationem interiorem, σύστασιν, initiationẽ & epoptiam: simillime ve. us Ecclesia in admittendis lapsis ad sacram Communionem quinq; gradus seruauit, siue vt loquuntur scriptores Ecclesiastici τέσσαρας τόπους ἐπιτιμίων αὐτοὺς, *quatuor loca pœna obiri* præcepit antequam peruenirent ad ipsam Cōmunionem. Primus locus est, quem vocarunt πρόσκλαυσιν, q.d. *præfletum*; in ipso primo aditu Ecclesiæ separati non solum à Fidelibus, sed etiam à Catechumenis aliquot annos (tres vt plurimũ) manebant, pœnitentes in squallore & pædore *omnibus fidelibus legationes deprecationis iniungentes*, vt loquitur Tertullianus in libro de pœnitentia. Proximus gradus siue locus dicebatur ἀκρόασις, h.e. *auditio*: ibi vt plurimum ἄλλην τριετίαν εἰς ἀκρόασιν μόνον ad alios tres annos admittebantur pœnitentes, tantu m vt audirent verbum Domini, quando in Ecclesia legebatur. Gregorius Neocæsareæ Archiepiscopus in epistola Canonica locum ita describit: ἡ ἀκρόασις ἔνδοθι τῆς πύλης, ἐν τῷ νάρθηκι, ἔνθα ἑστάναι χρὴ τὸν ἡμαρτηκότα ἕως τῶν κατηχουμένων, καὶ ἐντεῦθεν ἐξέρχεσθαι, h.e. *Auditio erat intra portã, vbi stare oportebat eum, qui peccauerat vsq; ad catechumenos: & inde egredi.* His fas non fuit precibus Ecclesiæ interesse. Tertius gradus siue locus dicebatu ὑπόπτωσις. ea fuit quædam interior admissio, vbi tres alios annos stabant pœnitentes, precum Ecclesiæ participes, vt & Catechumeni, quibus exeuntibus ipsi quoque ex bant. Gregorius ita describit: ἡ δὲ ὑπόπτωσις, ἵνα ἔσωθεν τῆς πύλης τοῦ ναοῦ ἱστάμενος, μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξέρχηται, h.e. *Hypoptosis* (locus erat) *vbi intra portam templi stans* (peccator) *cum catechumenis egrediebatur. hic locus*, ait Bellarminus libro 1. cap. vlt. *dicebatur ὑπόπτωσις, quasi contemplatio rerum supernarum.* sed errat immaniter Bellarminus. an ille alicubi legerat ὑποπίπτειν pro [illegible] nugæ. ὑποπίπτειν aliquādo significat humiliter se alicui subiicere. apud scriptores ecclesiasticos ὑποπίπτειν τῷ Θεῷ, est humili & deiecto animo Deum colere. Clemens Strom. lib. IV. ἁγιάζεται καὶ γάμος, κατὰ λόγον τελειούμενος, ἐὰν ἡ συζυγία ὑποπίπτῃ τῷ Θεῷ. *sanctificantur & nuptiæ recta ratione contracta, si coniugium*, id est, maritus & vxor, *sese humiliter Deo submittant*. ab hac notione verbi huius deducitur ὑπόπτωσις, & hic tertius locus sic appellatur, q.d. humiliatio; vt vel sola appellatio sui officii pœnitentes admoneret. Restāt duo nomina, σύστασις & μέθεξις, h. e. *initiatio & participatio*, quarti & quinti loci, siue gradus. Quanquam sunt qui loca pœnæ tantum quatuor agnoscant: vt cum scribit B lsamon ad canonem 80. epistolæ Basilii ad Amphilochium, τέσσαρες τόποι ἐπιτιμίων ἀνύονται διὰ χρόνων δώδεκα. *quatuor loca animaduersionum Ecclesiasticarum absoluuntur spatio annorum duodecim.* Sed fere loca nominantur quinq;, tria quæ diximus, & hæc duo. idem ad canonem XI. epistolæ Gregorii Neocæsareæ Ep. ὁ παρὼν ἅγιος πέντε τόπους μετανοούντων ὑπετύπωσε. *hic vir sanctus, loca pœnitentium quatuor designauit.* σύστασις igitur è mysteriis Gentium vox accepta, appellabatur statio inter fideles: ibi pœnitentes duos persæpe annos agebant; quod ad cætera, eiusdem conditionis cum fidelibus; neque iam cum catechumenis exibant; sola participatione mysteriorum cæteris fratrib. inferiores. μέθεξις vero dicebatur ius communicandi, & vt loquitur Basilius aliquoties in descriptione harum pœnarum, ἡ κοινωνία τοῦ ἀγαθοῦ, *communicatio ipsius boni.* nam *bonum* est ipsa Eucharistia, vt postea dicetur. alii eodem sensu dixerunt ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον, *peruenire ad consummationẽ*, siue ad epoptiam. Deceperunt Bellarminum, qui hæc nomina veteris disciplinæ illi suggesserũ: nam ille μέσωσιν, h.e. *impletionem*, appellat ab fide, malos auctores secutus, quæ erat dicenda μέθεξις, h.e. *communicatio*, vel τελείωσις, h. e. *consummatio*. Sed hæc à nobis, si Deus voluerit, vbertim & accurate alibi explicabũtur. Redeo ad Christianorum mysteria; quæ apud multos priscæ Ecclesiæ temporibus, in tanta reuerentia erāt, vt multis dũ cunctātur

ad illa accedere, imprudentibus ætas effluxeret. Horum male sanam cunctationem passim Patres obiurgant: qui vt desiderium Sacramentorum in animis hominum excitarent, atque vt Paganos à suis falsis mysteriis auerterent; vtilitatem & fructum Sacramentorum mirifice vbique commendant, necessitatem illorum vrgentes, & miros effectus è Christi doctrina magnifice prædicantes. Spem meliorem morientibus attulisse mysteria Attica dicebat paullo ante M. Tullius. Patres contra, certam salutem & vitam æternã Christi mysteria digne percipientibus afferre, confirmabant: qui illa contemnerent, seruari non posse: morientium deniq; viatica illa esse, quum docerẽt, è re nominarunt *viatica* ipsa Sacramenta, præcipue vero ipsam Eucharistiam. Finem vero & fructum vltimum Sacramentorum θέωσιν, *deificationem* dicere non dubitarunt; quũ scirent vanarum superstitionũ auctores suis epoptis eum honorẽ audere spondere. Passim igitur legas apud Patres, τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας τέλος εἶναι θέωσιν, finẽ sacramentorũ esse, vt qui vera fide illa perciperent, in futura vita dii euadant. quod pio sensu dici ab illis ostendimus iam in sermone de Cõmunione. Itaq; Augustinus, cap. 56. Enchiridii ad Laurentium de fidelibus loquens, qui in Scripturis vocantur *templum Dei*, dicere non dubitauit, *templum Dei ædificari ex diis, quos facit non factus Deus.* & Athanasius oratione quarta contra Arrianos, verbo θεοποιεῖσθαι, h. e. *deificari*, in eam rem est vsus: quod mox ab eodem explicatur, τῇ τοῦ πνεύματος μετοχῇ συνάπτεσθαι τῇ θεότητι, *participatione Spiritus coniungimur Deitati.* Idem ad Adelphium, Christus, inquit, γέγονεν ἄνθρωπος, ἵνα ἡμᾶς ἐν ἑαυτῷ θεοποιήσῃ *factus est homo, vt nos in se deos faceret.* & similia dicta nusquam nõ apud Patres occurrũt. Quemadmodum aũt epoptæ qui instituebantur quinquẽnio, docebãtur cum ingenti cupiditate suæ epoptiæ tempus exspectare: vnde illa *suspiria epoptarum*, apud Tertullianum contra Valentinianos: sic erudiebantur Catechumeni, vt magna cum auiditate Communionem peterent, vnde illis Competentium nomen, sicut docent Augustinus, Isidorus, alii. Extant Patrum qua Græcorum, qua Latinorum, homiliæ plurimæ ad Catechumenos, in quib. multa dicuntur ad excitandam hanc in illorum animis cupiditatem. Mos etiam fuit, vt in publicis sacræ Liturgiæ precib. Sacerdos pro Catechumenis Deum oraret, *vt eis desiderium regenerationis inspiraret.* sicut loquitur Augustinus in epistola CVII. & notat Chrysostomus, homilia II. in posteriorem ad Corinthios, Sacerdotem pro Catechumenis orantem, hac precum formula vti solitum: δεηθῶμεν ἵνα ὁ πανελεήμων καὶ οἰκτίρμων Θεὸς ἐπακούσῃ τῶν δεήσεων αὐτῶν: *oremus vt misericordissimus & miserator Deus eorum orationes exaudiat.* deinde quæ essent Catechumenorum preces exponit. δέησις ἡ κατηχουμένων τίς ἂν εἴη, ἀλλ' ἢ ὥστε μὴ μεῖναι κατηχουμένους; *Quænam vero Catechumenorũ sit oratio, nisi vt ne maneant Catechumeni?* Ratio est: quia non censebantur Christiani, qui sacramentis nõdum fuerant initiati: ac proinde si morerentur antequam fideles essent facti, spes salutis nulla erat, quod sæpe affirmã B. Augustinus Chrysostomus, aliique. Quãquam οἰκονομικῶς, hoc est, *dispensatiue*, fortasse illa dicũtur: nam de Valentiniano, qui ante baptismum obierat, nihilo secius bene sperasse Ambrosium notissimum est: votum enim baptismi pro baptismo illi fuisse, non dubitauit. ideo ait in eius laudatione, *ablutus ascendit, quem sua fides lauit, & petitio consecrauit.* De symbolis Sacramentorum, per quæ diuinæ illæ cærimoniæ celebrantur, nihil attinet hoc loco dicere: illud vero, quod est & appellatur fidei symbolum, diuersi est generis, & fidelibus tesseræ vsum præstat, per quam se mutuo agnoscunt, qui pietati sacramento dixerunt: cuiusmodi tesseras fuisse etiam in Paganorum mysteriis ostendimus. Formulæ illi in mysteriis peragendis vsurpatæ, *Procul este profani:* respondet in Liturgia hæc per diaconos pronuntiari solita; ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε. vel, ἔξω περιπατεῖτε, ὅσοι

ἐνεργούμενοι, ὅσοι ἀμύητοι. *Omnes Catechumeni foras discedite, omnes possessi, omnes non initiati.* alibi aliter hanc formulam concipiebant. Noctu ritus multi in Mysteriis peragebantur: noctu etiam initiatio Christianorum inchoabatur. Augustinus de symbolo ad Catechumenos, libro altero: *Sacramentorum rationem, siue transacta noctis, siue præsentis sancti symboli, exponendam suscipimus sanctitati vestræ.* mox: *Quid est quod hac nocte circa vos actum est, quod præteritis noctibus actum non est?* & quæ in catechetica mystagogica prima Cyrilli Ierosolymitani dicitur ἑσπέρα τοῦ βαπτίσματος, hoc est, *vespera baptismi*; Gaudentio nominatur tractatu quinto, *splendidissima nox vigiliarum.* Quod autem dicebamus de silentio in sacris opportaneis seruari à paganis solito; id institutum veteres Christiani sic probarunt, vt religiosa eius obseruatione mystas omnes longe superarint. Quemadmodum igitur dicit Seneca, sanctiora sacrorum solis initiatis fuisse nota: & Photius ex veteri scriptore numero CCXLII. philosophiam diuinam diuidit in ῥητὴν καὶ ἀπόρρητον, hoc est, *in eam, quam euulgare fas erat, & in eam, quam euulgare fas non erat*; Iamblichus autem libro III. de philosophia Pythagoreorum, in τὰ ἀπόρρητα, quæ efferri non poterant, & τὰ ἔκφορα, quæ foras efferre ius ius erat: ita vniuersam doctrinam Christianam veteres distinguebant in τὰ ἔκφορα, id est, ea quæ enuntiari apud omnes poterant, & τὰ ἀπόρρητα, arcana temere non vulganda: de quibus neque in familiaribus colloquiis, neque in catechesibus, neque in concionibus verba temere faciebant coram paganis, Catechumenis, aut quibusuis aliis non initiatis. Basilius De Spiritu Sancto capite XXVII. doctrinæ Christianæ duas partes facit, τὰ κηρύγματα, *præconia* & τὰ δόγματα: dogmata eo loco appellans, quæ alii vocant τὰ ἀπόρρητα, *arcana non euulganda*; τὰ δόγματα, inquit, σιωπᾶται· τὰ δὲ κηρύγματα δημοσιεύεται. *dogmata silentio premuntur: præconia publicantur*: atque ibi vir sanctus de silentio mysteriorum multa disputat. Qui propterea illam eius libri partem habent suspectam, & negant esse Basilii, quod Erasmo ante omnes, opinor, venit in mentem; falluntur planissime: nam in hac re consentiunt omnes ad vnum veteris Ecclesiæ Doctores, Græci pariter & Latini. Gregorius Nazian. coniunctissimus ille Basilii sodalis, oratione XLII. expressis verbis ait, μηδὲ ἔκφορα τοῖς ἔξω τὰ πολλὰ τῶν ἡμετέρων μυστηρίων εἶναι. *pleraque nostrorum mysteriorum, ne enuntiari quidem iis posse, qui sunt extra fidelium communionem.* Quis ita hospes in Patrum lectione, cui sit ignota formula, in mentione sacramentorum potissimum vsu trita, ἴσασιν οἱ μεμυημένοι, *norunt initiati quod dicitur.* quæ formula in vnius Chrysostomi homiliis aut aliis scriptis, minimum quinquaginta locis potest obseruari; apud Augustinum in epistolis, in enarrationibus in Psalmos, tractatibus in Iohannem, homiliis siue sermonibus aut aliis scriptis, non multo rarius: extat & apud alios omnes, credo, Patres sæpissime. Et plurimis quæ sunt nobis ad manum, pauca proferemus. Chrysostomus in Genesin ad illa verba è capite XLIX. 2. *lauabit in vino stolam suam*: "Ορα, inquit, πῶς ἅπαν ἡμῖν ἐνταῦθα τὸ μυστήριον ἠνίξατο· ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὸ λεγόμενον, hoc est, *Vide, vt totum hic latens mysterium obscuris verbis indicauit: intelligunt initiati, quod dicitur.* habes alterum testimonium, in homilia operis eiusdem XXVII. pag. 214. 34. Commentario in Psalmum CXL. de lingua loquens, ἐννόησον, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ μέλος, δι᾽ οὗ τὴν θυσίαν ὑποδεχόμεθα· ἴσασιν οἱ περὶ τὸ λεγόμενον. *cogita hoc illud esse membrum, quo tremendum sacrificium excipimus: sciunt fideles quid dicam.* In Matthæum homilia LXXII αὐτὸ τὸ μυστήριον πόσου ἐλέους, πόσης φιλανθρωπίας; ἴσασιν οἱ μεμυημένοι, hoc est, *ipsum mysterium, quanta sit misericordia, quanta humani generis dilectionis signum; sciunt initiati.* in Ioannem homi-

homilia xv. ἔδωκε καὶ ἑτέραν ταύτης πολλῷ μείζονα τράπεζαν, ἀλλὰ καὶ ταύτην μίαν· ἴσασιν οἱ συμμύσται τὸ λεγόμενον. *dedit Deus & alteram mensam, multo maiorem hac*: (terram modo mensam vocauerat.) *sed hanc quoque vnam: sciunt symmystæ quid dicatur.* homilia XLVI. ἓν σῶμά ἐσμεν, καὶ μέλη ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ· οἱ δὲ μεμυημένοι παρακολουθείτωσαν τοῖς λεγομένοις. *vnum corpus sumus, & membra de carne eius, & de ossibus eius: qui sunt initiati, aduertant animum ad ea quæ dicuntur.* homilia LXXXV. ἴσασιν οἱ μυσταγωγούμενοι· δι᾽ ὕδατος μὲν ἀναγεννώμενοι, δι᾽ αἵματος δὲ καὶ σαρκὸς τρεφόμενοι, h. e. *sciunt ii, qui sacris erudiuntur: per aquam quidem regenerantur, per sanguinem autem & carnem nutriuntur.* homilia XL. in priorem ad Corinth. locum Pauli exponens xv. 29. de iis qui baptizantur pro mortuis: βούλομαι μὲν σαφῶς αὐτὸ εἰπεῖν· οὐ τολμῶ δὲ διὰ τοὺς ἀμυήτους· οὗτοι γὰρ δυσκολωτέραν ἡμῖν ποιοῦσι τὴν ἐξήγησιν· ἀναγκάζοντες, ἢ μὴ λέγειν σαφῶς· ἢ εἰς αὐτοὺς ἐκφέρειν τὰ ἀπόρρητα. *cupio quidem perspicue rem dicere: sed propter non initiatos non audeo: hi interpretationem reddunt nobis difficiliorem: dum nos cogunt, aut perspicue non dicere: aut arcana quæ taceri debent, apud ipsos efferre.* deinde addit, se quo poterit modo dicturum συνεσκιασμένως, *obscure*, vel vt Lucretii vocem vsurpem, *adumbratim.* plane vt apud Theodoretum dialogo II. negat orthodoxus, de Eucharistia fas esse aperte loqui; quoties periculum est, ne adsint non initiati. Οὐ χρὴ σαφῶς εἰπεῖν· εἰκὸς γὰρ τινας ἀμυήτους παρεῖναι. deinde respondet Eranista: αἰνιγματωδῶς ἡ ἀπόκρισις ἔστω, hoc est, *obscure seu perplexe respondeatur.* & in dialogo primo dixerat iam Orthodoxus, quum mentio de mysteriis incidisset; Ἀξιῶ σε μυστικώτερον ἀποκρίνασθαι· τινὲς γὰρ ἴσως ἀμύητοι παρεστήκασιν, hoc est, *rogo te, vt abstrusius respondeas: forsitan enim nonnulli non initiati astant.* idem Chrysostomus in Philogonium; κεῖται ἐνταῦθα τὸ σῶμα τὸ δεσποτικὸν, πνεύματι πανταχόθεν ἁγίῳ περιεσταλμένον· ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὰ λεγόμενα, h. e. *conditum est hic Corpus Dominicum, Spiritu Sancto vndequaque contectum: intelligunt initiati ea, quæ dicuntur*, in Eustathium Antiochenum: ἔστι θυσία ἀχειρὶς αἵματος· ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὸ λεγόμενον, h. e. *est victima, sed exanguis, percipiunt initiati quod dicitur*, Catechesi priore ad baptizandos de calyce S. Eucharistiæ: ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τοῦ ποτηρίου τούτου τὴν ἰσχύν. εἴσεσθε δὲ καὶ ὑμεῖς μικρὸν ὕστερον. *sciunt initiati, vim huius poculi: scietis vos quoque paullo post.* oratione in omnes martyres ait, ipsos dum adhuc terras colerent choris cœlestibus fuisse coniunctos, quoties hymnum Trisagium cum ipsis Cherubim canerent; καθάπερ ὑμεῖς ἴστε οἱ μυηθέντες, hoc est, *quemadmodum vos scitis initiati.* in homilia qua probat vtile nobis esse, quod prophetiæ sint obscuræ: μετ᾽ ἐκτενείας ἀναφέρετε τὴν εὐχήν· εἰδότες τῆς ὑμετέρας συνόδου τὴν δύναμιν· ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὰ λεγόμενα, h. e. *assidue oratis: scientes vestri conuentus virtutem: porro initiati assequuntur, quæ dicuntur.* Sed deficiat me dies, si pergam omnia illius Patris testimonia in eam rem adnotare. Cyrillus Ierosolymitanus in Procatechesi eleganter ait, Catechumenos quibus fas non est cognosce e sacra mysteria, περιηχεῖσθαι, *vocem circumsonantem audire*: postea vero quam facti sunt fideles, ἐνηχεῖσθαι, *intus erudiri.* deinde verbis disertis dat præceptum suis auditoribus, ne quę didicerint postquam fidelib. fuerint aggregati, Catechumenis, quos ponit inter τοὺς ἔξω *extraneos ab Ecclesia*, enuntient. Idem in prologo fideles sollicite adiurat, ne librum homiliarum suarum catecheticarũ vel Catechumenis, vel aliis non Christianis velint tradere: alioquin facti rationem Deo reddituros. & in sexta catechesi, scribit idem: περὶ μυστηρίων ἐπὶ κατηχουμένων, λευκῶς οὐ λαλοῦμεν. ἀλλὰ πολλὰ πολλάκις λέγομεν ἐπικεκαλυμμένως, ἵνα οἱ εἰδότες πιστοὶ νοήσωσι: *de mysteriis, præsentes si sint Catechumeni, clare nõ loquimur: sed sæpe multa dicimus tecte, vt qui norint fideles intelligãt.* Apud Dionysiũ Areopagitã in multis locis disseritur de hoc silentio, atq; id sanctissime fieri ãdũ p ipitur: vt Hierarchiæ cœlestis, capite II. non procul

ab

ab initio, & in ipso fine, Ecclesiasticæ vero in singulis f re capitibus sæpius: atque vt ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια dixerunt pagani, de iis qui arcana mysteriorum euulgabant: ita dixit Dionysius initio libri illius, ἀλλ' ὅρα, ὅπως οὐκ ἐξορχήσῃ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, *vide, ne enunties, aut parum reuerenter habeas sancta sanctorum.* Vtitur & Chrysostomus eo verbo aliquoties, vt in commentario ad Psalmum 43. & ad 136 B. Athanas. sui inimici obiiciebant, quod calycem myst cum per irreuerentiam fregisset; atque in eo crimine exagitando tragœdias magnas ciebant. Ille contra in Apologia 2. grauissime illos accusat, duobus locis, quod de mysterio Cœnæ Domini coram Catechumenis, atque etiam Græcis & ethnicis verba facere non erubuerint. καὶ οὐκ αἰσχυνόντων, inquit, ταῦτα ἐπὶ κατηχουμένων, καὶ τὸ χεῖρον ἐπὶ Ἑλλήνων τραγῳδοῦντες τὰ μυστήρια, h. e. *nec erubescunt coram catechumenis, & (quod pessimum) coram Græcis verba de his mysteriis facere in tragœdiis.* Palladius quoq; in vita Chrys. pro magno scelere narrat, quod tumultu excitato contra virum sanctum ab eius inimicis irruptio facta sit in Ecclesiam, & quidam non initiati oculis vsurparint, quæ erat illis nefas videre. Ipse Chrys. in Epist. ad Innocentium Papam, historiam illam sic narrat: Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα εἱστήκει τὸ δεινὸν· ἀλλ' ἔνθα τὰ ἅγια ἀπέκειτο, εἰσελθόντες οἱ στρατιῶται, ὧν ἔνιοι καθὼς ἔγνωμεν, ὡς ἀμύητοι ἦσαν, πάντα τε ἑώρων τὰ ἔνδον, καὶ τὸ ἁγιώτατον αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐν τοσούτῳ θορύβῳ, εἰς τὰ τῶν προειρημένων στρατιωτῶν ἱμάτια ἐξεχεῖτο, h. e. *Et neque hic substitit scelus: sed sacrarium ingressi milites quorum nonnulli, vt edocti sumus, etiam non initiati erant, cum omnia ibi recondita essent contemplati, sanctissimus Christi sanguis, vt in tanto tumultu fit, in prædictorum militum vestimenta effusus est.* Isidorus Pelus. lib. 4. Ep. 162. de esu Eucharistiæ loquens; ἴσασιν οἱ μύσται τὸ λεγόμενον, h. e. *sciunt mysteriorum periti, quid dicatur.* Græcis Latini consentiunt; Ambr. de initiandis: *Nunc de mysterio dicere tempus admonet atque ipsam Sacramentorum rationem reddere: quam ante baptismum si putassemus insinuandam nondum initiatis, prodidisse potius quam edidisse æstimaremur.* iterum sub finem. *Signatum debet apud te manere mysterium, ne violetur operibus mala vita, atque adulterio castitatis, ne diuulgetur quibus non conuenit, ne garrula loquacitate dispergatur in perfidos.* Gaudentius Brixiæ Episcopus, æqualis Ambrosii; tractatu 2. *Modo ea solũ de ipsa lectione carpenda sunt, quæ præsentibus Catechumenis explanari non possunt, & necessario tamen aperienda sunt neophytis.* vide quintum tractatum. Omitto B. Augustini testimonia, quæ, vt dixi, plurima sunt. passim igitur apud illum leges, *Sacramentum quod norunt fideles.* vt in 10. de ciuit. Dei, cap. 6. in Psalmo 39 & 109. in Iohannem tractatu 26. in vndecimo autem sic; *Omnes Catechumeni iam credunt in nomine Christi, sed Iesus non se credit eis.* mox. *Interrogemus Catechumenum, Manducas carnem filii hominis? nescit quid dicimus.* iterum. *Nesciunt Catechumeni quid accipiant Christiani: erubescant ergo quia nesciunt.* Quum igitur soli fideles nota haberent religionis Christianæ mysteria, iidemque tanto studio illa occultarent; occasio Gentibus data est, traducendæ veræ pietatis; quasi tenebras sectaretur & lucem fugeret, ac notitiam hominum. Itaque Celsus vt refert Origenes ludibrii causa religionem Christianam subinde vocitabat κρύφιον δόγμα, *doctrinam clandestinam.* Origenes vero hanc calumniam diluens, ostendit, falsum esse capita doctrinæ omnia occultari: plurima enim quæ Gentes irrideant palam tradi & omnibus exponi: quod si quædam non passim omnibus communicentur: non magis eo nomine reprehendi iure Christianos posse à paganis: quam suos ipsi philosophos reprehendant, disciplinam suam diuidere solitos in ἐξωτερικὰ, quæ foras proferuntur, patentque omnibus; & ἐσωτερικὰ, quæ intra scholæ fines continentur, suntque propria discipulorum interioris admissionis. Huc pertinet locus Gregorii Nazianzen. in priore inuectiua; εἰσὶν, inquit, καὶ παρ' ἡμῖν, καὶ οἱ ἐπίκρυφοι λόγοι τινες· οὐκ ἀρνήσομαι: *sunt etiam apud nos quidam sermones per occul-*

homilia xv. ἔδωκε καὶ ἑτέραν ταύτης πολλῷ μείζονα τράπεζαν, ἀλλὰ καὶ ταύτην μίαν· ἴσασιν οἱ συμμύσαι τὸ λεγόμενον. *dedit Deus & alteram mensam, multo maiorem hac*: (terram modo mensam vocauerat.) *sed hanc quoq; vnam: sciunt symmystæ quid dicatur.* homilia XLVI. ἓν σῶμά ἐσμεν, καὶ μέλη ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ· οἱ δὲ μεμυημένοι παρακολουθείτωσαν τοῖς λεγομένοις. *vnum corpus sumus, & membra de carne eius, & de ossibus eius: qui sunt initiati, aduertant animum ad ea quæ dicuntur.* homilia LXXXV. ἴσασιν οἱ μυσταγωγούμενοι· δι' ὕδατος μὲν ἀναγεννώμενοι, δι' αἵματος δὲ καὶ σαρκὸς τρεφόμενοι, h. e. *sciunt ii, qui sacris erudiuntur: per aquam quidem regenerantur, per sanguinem autem & carnem nutriuntur.* homilia XL. in priorem ad Corinth. locum Pauli exponens xv. 29. de iis qui baptizantur pro mortuis: βούλομαι μὲν σαφῶς αὐτὸ εἰπεῖν· οὐ τολμῶ δὲ διὰ τοὺς ἀμυήτους· οὗτοι γὰρ δυσκολωτέραν ἡμῖν ποιοῦσι τὴν ἐξήγησιν· ἀναγκάζοντες, ἢ μὴ λέγειν σαφῶς· ἢ εἰς αὐτοὺς ἐκφέρειν τὰ ἀπόρρητα. *cupio quidem perspicue rem dicere: sed propter non initiatos non audeo: hi interpretationem reddunt nobis difficiliorem: dum nos cogunt, aut perspicue non dicere: aut arcana quæ taceri debent, apud ipsos efferre.* deinde addit, se quo poterit modo dicturum συνεσκιασμένως, *obscure*, vel vt Lucretii vocem vsurpem, *adumbratim.* plane vt apud Theodoretum dialogo II. negat orthodoxus, de Eucharistia fas esse aperte loqui; quoties periculum est, ne adsint non initiati. Οὐ χρὴ σαφῶς εἰπεῖν· εἰκὸς γὰρ τινας ἀμυήτους παρεῖναι. deinde respondet Eranistæ: αἰνιγματωδῶς ἡ ἀπόκρισις ἔσω, hoc est, *obscure seu perplexe respondeatur.* & in dialogo primo dixerat iam Orthodoxus, quum mentio de mysteriis incidisset; Ἀξιῶ σε μυστικώτερον ἀποκρίνασθαι· τινὲς γὰρ ἴσως ἀμύητοι παρεστήκασιν, hoc est, *rogo te, vt abstrusius respondeas: forsitan enim nonulli non initiati astant.* idem Chrysostomus in Philogonium; κεῖται ἐνταῦθα τὸ σῶμα τὸ δεσποτικὸν, πνεύματι πανταχόθεν ἁγίῳ περισταλλόμενον· ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὰ λεγόμενα, h. e. *conditum est hic Corpus Dominicum, Spiritu Sancto vndequaque contectum: intelligunt initiati ea, quæ dicuntur*, in Eustathium Antiochenum: ἐστι θυσία ἐσχάρας αἵματος· ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὸ λεγόμενον, h. e. *est victima, sed exanguis, percipiunt initiati quod dicitur*, Catechesi priore ad baptizandos de calyce S. Eucharistiæ: ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τοῦ ποτηρίου τούτου τὴν ἰσχύν. εἴσεσθε δὲ καὶ ὑμεῖς μικρὸν ὕστερον. *sciunt initiati, vim huius poculi: scietis vos quoque paullo post.* oratione in omnes martyres ait, ipsos dum adhuc terras colerent choris cœlestibus fuisse coniunctos, quoties hymnum Trisagium cum ipsis Cherubim canerent; καθάπερ ὑμεῖς ἴστε οἱ μυηθέντες, hoc est, *quemadmodum vos scitis initiati.* in homilia qua probat vtile nobis esse, quod prophetiæ sint obscuræ: μετ' ἐκτενείας ἀναφέρετε τὴν εὐχὴν· εἰδότες τῆς ὑμετέρας συνόδου τὴν δύναμιν· ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὰ λεγόμενα, h. e. *assidue oratis: scientes vestri conuentus virtutem: porro initiati assequuntur, quæ dicuntur.* Sed deficiat me dies, si pergam omnia illius Patris testimonia in eam rem adnotare. Cyrillus Ierosolymitanus in Procatechesi elegánter ait, Catechumenos quibus fas non est cognoscere sacra mysteria, περιηχεῖσθαι, *vocem circumsonantem audire*: postea vero quam facti sunt fideles, ἐνηχεῖσθαι, *intus erudiri.* deinde verbis disertis dat præceptum suis auditoribus, ne quæ didicerint postquam fidelib. fuerint aggregati, Catechumenis, quos ponit inter τοὺς ἔξω *extraneos ab Ecclesia*, cenuntient. Idem in prologo fideles sollicite adiurat, ne librum homiliarum suarum catechetica. ũ vel Catechumenis, vel aliis non Christianis velint tradere: alioquin facti rationem Deo reddituros. & in sexta catechesi, scribit idem: περὶ μυστηρίων ἐπὶ κατηχουμένων, λευκῶς οὐ λαλοῦμεν. ἀλλὰ πολλὰ πολλάκις λέγομεν ἐπικεκαλυμμένως, ἵνα οἱ εἰδότες πιστοὶ νοήσωσι: *de mysteriis, præsentes si sint Catechumeni, clare nõ loquimur: sed sæpe multa dicimus tecte, vt qui nouerint fideles intelligãt.* Apud Dionysiũ Areopagitã multis locis disseritur de hoc silentio, atq; id sanctissime sãcitũ ẽ ãdũ p̃ ipitur: vt Hierarchiæ cœlestis, capite II. non procul

ab initio, & in ipso fine, Ecclesiasticæ vero in singulis fere capitibus sæpius: atque vt ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια dixerunt pagani, de iis qui arcana mysteriorum euulgabant: ita dixit Dionysius initio libri illius, ἀλλ' ὅρα, ὅπως οὐκ ἐξορχήσῃ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, *vide, ne enunties, aut parum reuerenter habeas sancta sanctorum.* Vtitur & Chrysostomus eo verbo aliquoties, vt in commentario ad Psalmum 43. & ad 136 B. Athanas. sui inimici obiiciebant, quod calycem myst cum per irreuerentiam fregisset; atque in eo crimine exagitando tragœdias magnas ciebant. Ille contra in Apologia 2. grauissime illos accusat, duobus locis, quod de mysterio Cœnæ Domini coram Catechumenis, atque etiam Græcis & ethnicis verba facere non erubuerint. καὶ οὐκ αἰσχυνόνται, inquit, ταῦτα ἐπὶ κατηχουμένων, καὶ τὸ γε χεῖρον ἐπὶ Ἑλλήνων τραγῳδοῦντες τὰ μυστήρια, h. e. *nec erubescunt coram catechumenis, & (quod pessimum) coram Græcis verba de his mysteriis facere in tragœdiis.* Palladius quoq; in vita Chrys. pro magno scelere narrat, quod tumultu excitato contra virum sanctum ab eius inimicis irruptio facta sit in Ecclesiam, & quidam non initiati oculis vsurparint, quæ erat illis nefas videre. Ipse Chrys. in Epist. ad Innocentium Papam, historiam illam sic narrat: Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα εἱστήκει τὸ δεινόν· ἀλλ' ἔνθα τὰ ἅγια ἀπέκειτο, εἰσελθόντες οἱ στρατιῶται, ὧν ἔνιοι καθὼς ἔγνωμεν, ἀμύητοι ἦσαν, πάντα τε ἑώρων τὰ ἔνδον, καὶ τὸ ἁγιώτατον αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐν τοσούτῳ θορύβῳ, εἰς τὰ τῶν προειρημένων στρατιωτῶν ἱμάτια ἐξεχεῖτο, h. e. *Et neque hic substitit scelus: sed sacrarium ingressi milites, quorum nonnulli, vt edocti fuimus, etiam non initiati erant, cum omnia ibi recondita essent contemplati, sanctissimus Christi sanguis, vt in tanto tumultu fit, in prædictorum militum vestimenta effusus est.* Isidorus Pelus. lib. 4. Ep. 162. de esu Eucharistiæ loquens; ἴσασιν οἱ μύσται τὸ λεγόμενον, h. e. *sciunt mysteriorum periti, quid dicatur.* Græcis Latini consentiunt; Ambr. de initiandis: *Nunc de mysterio dicere tempus admonet atque ipsam Sacramentorum rationem reddere: quam ante baptismum si putassemus insinuandam nondum initiatis, prodidisse potius quam edidisse æstimaremur.* iterum sub finem. *Signatum debet apud te manere mysterium, ne violetur operibus mala vita, atque adulterio castitatis, ne diuulgetur quibus non conuenit, ne garrula loquacitate dispergatur in perfidos.* Gaudentius Brixiæ Episcopus, æqualis Ambrosii; tractatu 2. *Modo ea solū de ipsa lectione carpenda sunt, quæ præsentibus Catechumenis explanari non possunt, & necessario tamen aperienda sunt neophytis.* vide quintum tractatum. Omitto B. Augustini testimonia, quæ, vt dixi, plurima sunt. passim igitur apud illum leges, *Sacramentum quod norunt fideles.* vt in 10. de ciuit. Dei, cap. 6. in Psalmo 39 & 109. in Iohannem tractatu 26. in vndecimo autem sic; *Omnes Catechumeni iam credunt in nomine Christi, sed Iesus non se credit eis.* mox. *Interrogemus Catechumenum, Manducas carnem filii hominis? nescit quid dicimus.* iterum. *Nesciunt Catechumeni quid accipiant Christiani: erubescant ergo quia nesciunt.* Quum igitur soli fideles nota haberent religionis Christianæ mysteria, iidemque tanto studio illa occultarent; occasio Gentibus data est, traducendæ veræ pietatis; quasi tenebras sectaretur & lucem fugeret, ac notitiam hominum. Itaque Celsus vt refert Origenes ludibrii causa religionem Christianam subinde vocitabat κρύφιον δόγμα, *doctrinam clandestinam.* Origenes vero hanc calumniam diluens, ostendit, falsum esse capita doctrinæ omnia occultari: plurima enim quæ Gentes irrideant palam tradi & omnibus exponi: quod si quædam non passim omnibus communicentur: non magis eo nomine reprehendi iure Christianos posse à paganis: quam suos ipsi philosophos reprehendant, disciplinam suam diuidere solitos in ἐξωτερικὰ, quæ foras proferuntur, patentque omnibus; & ἐσωτερικὰ, quæ intra scholæ fines continentur, suntque propria discipulorum interioris admissionis. Huc pertinet locus Gregorii Nazianzen. in priore inuectiua; εἰσὶν, inquit, καὶ παρ' ἡμῖν, καὶ ἐπίκρυφοι λόγοι τινὲς οὐκ ἔρρητοι: *sunt etiam apud nos quidam sermones per occul-*

occultationem prolati, aut proferendi: *nolo diffiteri*: sed quantum esset discriminis, inter mysticos Christianorum sermones & fœdas ineptias paganorum, postea declarat. Hactenus probauimus τὸ ὅτι, h. e. *quod res ita se habeat, non autem propter quam caussam ita se habeat*; & arcana quędam sacrorum suorum siluisse veterem Ecclesiam apud non initiatos, demonstrauimus: idque aliquanto prolixius; quia docti sumus experientia, quam difficile obseruationem hanc sint admissuri Theologi quidam hodierni, illi quidem non indocti neque obscuri nominis, sed in hodiernis controuersiis, quam in priscæ Ecclesiæ institutis magis exercitati. Nunc quarum potissimum rerum silentium exercerent, & quas ob caussas id facerent, breuiter ostendendum. Et quidem in primo censu rerum silendarum posuisse veteres sacramenta, vel appellatio ipsa mysterii declarat. Nam vt vere ait Nicetas Choniates libr. 3. de Alexio Imp. tunc vere Eucharistiæ mysteriũ est mysterium, quando ἐχεμυθοῦμεν, h. e. *rem silentio premimus*, & curiosas omnes quæstiones repudiamus. Zeno Veronensis scriptor vetustissimus & elegantissimus, sermone de continentia, loquens de vxore fideli mariti infidelis: *Quid quod illius sacrificium publicum est, tuum secretum? illius à quouis libere tractari potest: tuum etiam à Christianis ipsis, minime consecratis, sine sacrilegio videri non potest.* Epiphanius pag. 136. aduersus Marcionitas: περὶ αὐτοῖς πάντα χλεύης ἔμπλεα καὶ οὐδὲν ἕτερον· ὅπου γε καὶ τὰ μυστήρια ἐνώπιον κατηχουμένων ἐπιτελεῖν τολμῶσι. *apud illos plena sunt omnia irrisionis, & nihil aliud: quando etiam mysteria præsentibus Catechumenis audent celebrare.* Sed quum in Sacramentis tria occurrant consideranda, Symbola significantia, res Symbolis significatæ, & ritus celebrandorum sacramentorũ; quid est quod potissimum siluerunt veteres? Respondeo; Non adeo res in sacramẽtis significatas, & efficaciam illorum siluisse veterem Ecclesiam, ac symbola ipsa, & ritus celebrandi, ac rituum causas. Non igitur dissimularunt Christiani, in Cœna Domini, siue vt ipsi loquebantur, in sacrificio altaris peculiari quodam modo præsentem se venerari Deum Christianorum; sed quæ esset forma eius sacrificii, quod per Symbola panis & vini peragitur, hoc veteres præ se non ferebant, verum occultabant. Apud Theodoretum igitur, dialogo altero, symbola quidem ænigmaticè proponuntur; Panem ita circumloquitur, τὴν ἐκ τοιῶνδε σπερμάτων τροφὴν, *alimentum è talibus seminibus.* quis non, nisi amicus conscius hoc intelligat? iam alterum symbolum ita describitur, aut potius occultatur, Κοινὸν καὶ τοῦτο ὄνομα, πόματος εἶδος σημαῖνον: *Commune hoc quoque nomen, potionis speciem significans.* hoc quidem merum ænigma est: at res symbolis istis significatæ, sine vlla dissimulatione palam exprimuntur. quærit Eranistes, *Post consecrationem quomodo hæc appellas?* respondet Orthodoxus; *Corpus Christi & sanguinem Christi.* B. August. De catechizandis rudib., c. 9. *De Sacramentis quod accepturi sunt, sufficit prudentiorib. audire, quid res significet: cũ tardioribus autem aliquanto plurib. verbis & similitudinibus agendum est, ne contemnant quod vident.* ex hoc loco apparet, rem sacramenti, vt appellat alibi Augustinus, multis esse declaratum, apud quos de Symbolis seruabant silentium. Et valde mirum est, quod hîc Augustinus non obscure indicat, ne iis quidem omnibus qui ad perceptionem sacramentorum fuerant admissi, doctrinam de Symbolis clare fuisse expositam. Idem de Trinitate, lib. 3. cap. 10. *Infantes non nouerunt quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione sumitur, vnde vel quomodo conficiatur, vnde in vsum religionis assumatur. Et si nunquam discant experimento vel suo vel aliorum, & nunquam illam speciem rerum videant, nisi inter celebrationes sacramentorum, cum offertur & datur, dicatur que illis auctoritate grauissima, cuius corpus & sanguis sit, nihil aliud credent, nisi omnino in illa specie Dominum oculis apparuisse mortalium, & de latere tali percusso, liquorem illum omnino fluxisse.* Hic locus est insignis, ex quo discimus, pios illos antiquos, apud non initiatos rem quidem symbolis significatam

non

non solitos tacere: imo contra, auctoritate grauissima solitos affirmare, sacramentum quod celebrabant, esse corporis Christi communionem; & praesentem Christum sacrae actioni interuenire: ritum vero peragendi sacramenti, naturam symbolorum, & modum praesentiae, solis initiatis aperuisse. Huc etiam pertinet illa Maximi Madaurensis petitio in Epistola ad Augustinum. *Illud quaeso, vir sapientissime*, inquit, *vti remoto facundiae colore atque explosa, qua cunctis clarus es, omissis etiam quibus pugnare solebas Chrysippeis argumentis, postposita paullulum dialectica, quae neruorum suorum luctamine, nihil certi quicquã relinquere nititur; ipsa re approbes, quis sit iste Deus, quẽ vobis Christiani quasi proprium vindicatis, & in locis abditis, praesentem vos videre componitis.* Hic quoq; locus eximius est ad confirmandum id quod diximus. Nam ex huius miseri philosophi verbis, hoc primum intelligimus; etiam non initiatos, atque adeo etiam paganos, tantum de S. Eucharistia notum habuisse; Christianos cum ad frangendum panem conueniebant, Deum suum Christum praesentem adorare & videre (in mysterio nempe, & vt dicebamus è Chrysost. fidei oculis:) sed rationem celebrandi sacramenti, ignorasse. discimus praeterea è verbis huius viri, paganorum curiositatẽ, quoties inquirere auderent modum sacramenti huius, arte fuisse elusam à Christianis. idcirco enim tanta contentione petit ab Augustino, vt missis ambagibus rem ipsam sibi velit explicare. quod tamen ne sic quidem ab eo impetrauit, vt docet Augustini responsio. Epiphan. in Ἀγκυρωτῷ pag 492. formulam institutionis, quae nomina continet symbolorum, tecto sermone enuntiat hoc pacto: ἔλαβε τόδε, καὶ εὐχαριστήσας εἶπε, τοῦτό μου ἐστὶ τόδε. *accepit illa: & postquam gratias egisset, dixit: Hoc meum est illud.* deinde. ἠθέλησε χάριτι εἰπεῖν, τοῦτό μου ἐστὶ τόδε. *voluit per gratiam dicere, Hoc meum est illud.* Similis & circa baptismum fuit obseruatio. Dionys. Areopagita in tractatu de baptismo, quem ipse vocat θεογενεσίαν, qui renati sacro lauacro fieri dicuntur, vt ante est expositum. ἑξῆς τὰ θεῖα τῆς θεογενεσίας ἐποπτεύσωμεν σύμβολα· καί μοι μηδεὶς ἀτελὴς ἐπὶ θέαν ἴτω. *deinceps sacra baptismi symbola contemplemur: nemo vero non initiatus ad hoc spectaculum accedat.* deinde exempla commemorat eorum, qui propter temerata sacra poenas dederunt. Chrys. in Epistol. ad Galatas c. 4. ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἡμετέρας, φύσις μὲν οὐδεμία, τὰ δὲ ῥήματα τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἱερέως λεγόμενα, ἅπερ ἴσασιν οἱ πιστοί: *in regeneratione nostra, natura quidem nulla est; sed verba Dei per sacerdotem prolata, quae norunt fideles.* Philotheus Patriarcha de Basilio, Nazianzeno & Chrys. πιστεύομεν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν, καὶ πνεῦμα ἅγιον, ὁμοούσιά τε καὶ ὁμόδοξα· ἐν οἷς καὶ τὸ βάπτισμα τὴν τελείωσιν ἔχει ἔν τε ὀνόμασι καὶ πράγμασιν· οἶδας ὁ μυηθείς. *Credimus in Patrẽ, Filium & Spiritum Sanctum, eiusdem essentiae, eiusdem gloriae. in quibus baptismus consummatur & verbis & rebus ipsis: scis hoc tu qui es initiatus.* Iam quod ad ritus attinet, certum est, non solum ipsos paganis & non initiatis fuisse occultatos; sed etiam caussas rituum paucis fidelium fuisse notas. Quare Basilius inter arcana Ecclesiae ponit varios ritus, quorum vsus quidem erat cõmunis fidelibus, sed caussas pauci norãt. exempla affert, de trina mersione in baptismo, de conuersione ad Orientem inter orandum, de more standi die Dominica cum Sacerdos orabat, & id genus alia. Et Chrysost. in catechesi baptizandorũ, ait cerimonias baptismi ἔχειν μυστικόν τινα λόγον καὶ ἀπόρρητον. *habere mysticam aliquam rationem quae verbis vulgari non debeat.* Ordinationem Episcoporum & presbyterorum inter sacramenta vetus Ecclesia posuit, propter impositionem manuum & Spiritus Sancti inuocationẽ & acceptationẽ: quare huius etiã formulas clam habuit, & solis fidelib. notas esse voluit. Chrys. in posteriorem ad Corinthios, hom. 18. ὁ μέλλων χειροτονεῖν, καὶ τὰς ἐκείνων εὐχὰς καλεῖ καὶ αὐτοὶ ἐπιψηφίζονται καὶ ἐπιβοῶσιν, ἅπερ ἴσασιν οἱ μεμυημένοι· οὐ γὰρ δὴ θέμις ἐπὶ τῶν ἀμυήτων ἐκκαλύπτειν ἅπαντα. *Qui in sacrũ ordinẽ cooptaturus est aliquẽ, fideliũ preces exigit illo tempore: atq; illi assensu suo quã gerun-*

tur comprobant, & acclamant illa quæ nota habent initiati: nam apud eos qui initiati non sunt, omnia retegere fas non est. Dionys. sub finem hierarchiæ Ecclesiasticæ; τὰς τελεστικὰς ἐπικλήσεις οὐ θεμιτὸν ἐν γραφαῖς ἀφερμηνεύειν, οὐδὲ τὸ μυστικὸν αὐτῶν, ἢ τὰς ἐν αὐτῷ ἐνεργουμένας ἐκ θεοῦ δυνάμεις ἐκ τοῦ κρυφίου πρὸς τὸ κοινὸν ἐξάγειν. *Inuocationes quæ fiunt in ordinationibus scriptura explicare nefas, neque vim mysticam quæ illis inest: neque etiam fas est ex occulta in communem lucem proferre, virtutes quas Deus per illas operatur.* Exposuimus τὰς τελεστικὰς ἐπικλήσεις, *inuocationes, quæ fiunt in ordinationibus.* poteramus accipere generalius de precibus quæ in omnibus initiationibus & omnib. sacramentis fiunt: sed Maximum & Pachymerem interpretes secuti sumus, qui restringunt generalem vocem ad ordinationes, & interpretantur τὰς ἐπὶ τῆς χειροτονίας εὐχὰς, h.e. *precationes, quæ fiunt in cooptatione.* Præter illa quæ ad sacramenta pertinebant, fuerunt & alia, quorũ cognitio initiatis non patebat. Chry. homil. 6. in priorem ad Timotheum: τί δέ ἐστι τὸ, πρῶτον πάντων; τουτέστιν ἐν τῇ λατρείᾳ τῇ καθημερινῇ· καὶ ἴσασιν οἱ μύσται, πῶς καθ' ἑκάστην ἡμέραν γίνεται, καὶ ἐν ἑσπέρᾳ καὶ πρωΐᾳ. *Quid est quod ait Apostolus* primum omnium? *hoc est, in cultu quotidiano: & hoc sciunt initiati, quomodo quotidie fiat & vesperi & mane.* videtur significare, & in vespertina Liturgia, & in matutina fuisse preces quasdã, ad quas soli fideles admitterentur. & de matutina quidem, res clara est: de vespertina, non ita constat, mihi quidẽ. Non recenseo inter silenda mysteria doctrinã de SS. Trinit. de incarnatione Iesu Christi, & similia capita Euangelicæ prædicationis: sine quorum notitia Christianus esse nemo potest. Non est tamen ignorandũ, in tradendo mysterio Trinitatis, summopere cauisse veteres, ne apud paganos, aut Christianos adhuc infirmos de tanti arcani ratione temere verba facerent. Quare etiam Gregor. Naz. oratione 44. de Spiritu Sancto loquens, sic deitatem illius asserit, vt de appellatione Dei contendere non audeat. Ipsa illius verba describam, quæ sunt in eam rem insignia. Οἱ τὸ Πνεῦμα θεὸν νομίζοντες, ἔνθεοι καὶ λαμπροὶ τὴν διάνοιαν· οἱ δὲ καὶ ὀνομάζοντες, εἰ μὲν εὐγνώμοσιν, ὑψηλοί· εἰ δὲ ταπεινοῖς, οὐκ οἰκονομικοὶ πηλῷ μαργαρίτην πιστεύοντες. *Qui Spiritum Sanctum Deum esse censent, diuini sunt viri, & præclaro animo: qui vero etiam ita nominant; si quidem apud bene sentientes verba faciant, sublimis animi ipsi sunt: sin autem apud abiectæ mentis homines; satis prudentes dispensatores non sunt; qui margaritam luto credant.* Iure fortasse hoc aliquis miretur; quum tot expressis Scripturarum testimoniis docemur, Spiritum Sanctum esse Deum, tertiam Trinitatis personam. Sed Patres studio veritatis parẽ charitatem semper adiicientes, eã quam vocabant συγκατάβασιν, condescensionẽ, & dispensatiuam prudentiam, plurimum vsurparunt. Minus mirum, si quidem vocibus ΤΡΙΑΣ, ΤΡΙΝΙΤΑΣ, ΟΜΟΟΥΣΙΟΣ, & similibus, etiam post Concilium Nicenum, per aliquod tempus apud infirmos abstinuerunt; φειδόμενοι, inquit Basilius in libello de fide, p. 394. ὀνομάτων καὶ ῥημάτων ἐκείνων, ἃ λέξεσιν αὐταῖς οὐκ ἐμφέρεται τῇ θείᾳ γραφῇ: *parcentes vel nominib. illis, quæ non extant in diuina Scriptura ipsis dictionibus.* O pietatem veram & sincerã! ô viros, vere θεοφόρους, vere Dei plenos! Est & aliud genus rerũ, *quas in mysterio debemus semper intelligere, parcius autẽ ore proferre*, inquit August. Epist. 102. ad Alellicum; vbi lector studiosus earum rerum exempla inueniet. Sed nec has eiusmodi inter illa nõ referimus, quæ tanto studio ab antiquis Patribus constat fuisse occultata. Restat iam, vt de caussis huius silentii, quas iidem Patres afferunt, aliquid dicamus. Sunt autem causæ præcipuæ tres istæ. Prima est, sublimitas eorum quæ occultabant, & vt Cyrillus Ierosolymitan. loquitur, τὸ ὕψωμα τῶν διδασκομένων, hoc est, *sublimitas eorum, quæ docentur.* Locus est in procatechesi; vbi de fidelibus verba faciens, qui Ecclesiæ arcana Catechumenis pandunt, ait inter cætera: ὁ κατηχούμενος ἐὰν ἀκούσῃ παρὰ τῶν πιστῶν, καὶ ὁ κατηχούμενος φρενιτιᾷ, οὐκ οἶδε γὰρ ἃ ἤκουσε, καὶ ἐλέγχει τὸ δόγμα καὶ κωμῳδεῖ τὸ λεγόμενον. ὁ πιστὸς ὡς προδότης

κατα-

…κείνεται. *quoties eiusmodi mysteria Catechumenus audit à fideli euenit, & vt Catechumenus ad insaniam redigatur: (nescit enim quid audiuerit; itaque rem coarguit, & quod ipsi dicitur naso suspendit adunco:) & fidelis tanquam secreti proditor ab omnib. damnetur.* deinde recens baptizatum compellat hoc modo: ἦς ποτὲ καὶ σὺ κατηχούμενος· οὐ διηγησάμην σοι τὰ προκείμενα, ὅταν τῇ πείρᾳ λάβῃς τὸ ὕψωμα τῶν διδασκομένων· τότε ἂν γνώσῃ ὅτι ἀνάξιοι οἱ κατηχούμενοι τῆς ἀκοῆς. hoc est, *eras aliquando & tu catechumenus: non exposui tibi ea, quæ proponebantur: vbi experientia perceperis sublimitatem eorum, quæ traduntur: tunc cognosces, quod catechumeni sint indigni, qui hæc audiant.* Et verissime hoc dicit Cyrillus: nam quis à fide alienus paganus, aut Catechumenus in fide nondum confirmatus, mysterium nostræ per aquam baptismi regenerationis, aut manducationis carnis Christi in Cœna Domini, sine scandalo aut risu audiat? Cyrillus alter quoque in Iulianum libro septimo: *Dicerem sanè de his* (de baptismo) *etiam multa alia & vera, demonstrans per Mosem & Prophetas præfiguratum esse hoc sacramentum, & non nouum, vel nuper ortum, & à nobis inuentum; nisi, sicut iam ante prædixi, vererer non initiatorum aures. Solent enim minus comprehensibilia à plerisque rideri; quod præ imbecillitate mentis suæ, non vident, & omnino nihili faciunt, quæ omni admiratione prosequi decebat.* Hodie lõge alia mens est multorum Theologorum; qui officio suo nunquam satis fideliter se defunctos putant; nisi grauissima quæque arcana sapientiæ Dei, cuiuis ex ima populi fæce exposuerint, nihil quicquam reueriti τὸ ὕψωμα τῶν διδασκομένων. Hinc illæ nonnullis in locis de prædestinatione, de æterno Dei ad damnationem decreto, & similib. mysteriis, etiam inter rudes literarum, & sedentes in pergulis suis artifices, agitatæ solutæque quæstiones. Altera caussa est; vt hoc silentio accenderetur cupiditas Catechumenorum. Præclare enim & vere Claudianus Mamertus presbyter, de statu animæ, libro secundo, *Mortalium generi, inquit, natura datum est, vt abstrusa fortius quærat, vt negata magis ambiat, vt tardius adepta plus diligat, & eo flagrantius ametur veritas, quæ vel diutius desideratur, vel laboriosius quæritur, vel tardius inuenitur.* Quod autem hæc etiam ratio sit spectata in hoc silentio, docet Augustinus, tractatu in Ioannem 96. *Etsi, ait, Catechumenis sacramenta fidelium non produntur; non ideo fit, quod ea ferre non possunt; sed vt ab eis tanto ardentius cõcupiscantur, quanto honorabilius occultantur.* idem in Psalmum 109. *Iudæi non agnoscunt sacerdotium secundum ordinem Melchisedech: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Fidelibus loquor. Si quid non intelligant Catechumeni, auferant pigritiam, festinent ad notitiam.* Eodem spectat caussa ab Ambrosio allata, initio libri De initiandis. *Quod, ait, inopinantibus melius se ipsa lux mysteriorum infundit, quam si eam sermo aliquis præcurrisset.* Appellat Ambrosius *inopinantes*, non eos, qui ex inopinato casu in mysteria diuina inciderunt; sed eos, qui ex ignoratione rei nullam de mysterio opinionem concipere potuerunt. affinis significationis vox est apud Polybium in sexta historia ἀδοξοποίητος, q. d. *nulla opinione imbutus*, cuius vim in versione nostra pluribus exponere sumus coacti; in laboriosissimis vero nostris Commẽtariis accurate eam dictionem interpretamur. Tertia quam obseruamus caussa est, studium vindicandi à contemptu res sacras; & contra, maiestatis cuiusdam opinionem illis conciliandi. De Gentium mystis scribit Tertullianus aduersus Valentinianos: *diutius initiant quam consignant: cum epoptas ante quinquennium instituant vt opinionem suspendio cognitionis ædificẽt: atque ita tantam maiestatem exhibere videantur, quantam præstruxerunt cupiditatem.* Similem huic scopum & veteres Christiani in suis mysteriis sibi proposuerunt: quem quidem assecuturos se credebant, si de mysteriis, aut omnino apud vulgus non loquerentur, aut obscure certe, remotisque à communi intelligentia dictionibus & loquendi generibus, vterentur. Commemorat hanc caussam Basilius vere Magnus, illo, quem

ante indicaui loco; vbi auctoritate sapientissimi Mosis demonstrat, τῷ μὲν πεπατημένῳ καὶ αὐτόθεν ληπτῷ πρόχειρον εἶναι τὴν καταφρόνησιν· τῷ δὲ ἀνακεχωρηκότι καὶ σπανίῳ, φυσικῶς πως παρεζευγμένον τὸ περισπούδαστον: *rei pedibus hominum exposita, & quæ statim sine vlla difficultate capi queat, præsto esse contemptum: rei vero ab vsu hominum remota & rara, naturali modo quodam esse annexum, vt studiose requiratur.* Omnino hæc ratio est, cur nonnulli Patrum, eximie vero præ cæteris Dionysius, quem Areopagitam vocant, (scriptor sane antiquissimus & elegantissimus; sed quem illum esse de quo habetur mentio in Actis, soli in hac luce literarum, imperiti, & cum linguæ Græcæ, tum antiquitatis Ecclesiasticæ penitus rudes, audent affirmare:) de Sacramentis nouo quodam & inusitato dicendi genere scripserint; quod à cothurno tragico, vel dithyrambicis ampullis nō multum videatur distare. Sciebat videlicet Dionysius, tali genere dicendi Gentium mysteria tractari consuesse; Demetrius Phalereus; τὰ μυστήρια ἐν ἀλληγορίαις λέγεται, πρὸς ἔκπληξιν καὶ φρίκην, ὥσπερ ἐν ἀδύτῳ καὶ νυκτί. *mysteria*, inquit, *allegoriis exprimuntur, ad terrorem & horrorem; tanquam in adyto & nocte.* Prorsus ad hanc ideam totus Dionysij liber de sacramentis, & reliqui etiam sunt compositi. Fingit voces nouas, & compositiones format inusitatas, inauditas, mirificas; quæ simpliciter verbo vno aut altero dici poterant, diffundit in plures voces, admodum sonoras & magnificas; atque, vt vere obseruat Maximus, διὰ πολυπληθίας λέξεων σκοτοῖ τὸν λόγον, *congestis verbis multis, obscurat sermonem*; consueta & vsu Ecclesiæ recepta vocabula artis (vt sic dicam) studiose refugit; tanquam ad illum, quem quærebat, ὄγκον, hoc est, *tumorem, fastum*, parum accommodata. Igitur lauacrum regenerationis illi non dicitur baptismus, sed θεογενεσία, *generatio aut natalis Dei*, neque communio, *cœna Domini*, sed τελετῶν τελετὴ, q.d. *sacrum sacrorum*, initio cap. 3. & ἱεροτελεστικωτάτη εὐχαριστία, hoc est, *eucharistia, qua summa sacra peraguntur*: & μυστήριον τὸ πάντων ἱεραρχικώτατον, hoc est, *mysterium omnium maxime hierarchicum.* Compositæ voces, Dionysio propriæ multæ sunt: vt ἐξουσιοποιὸς, ἐξουσιαρχία, hoc est, *potestatem faciens, princeps potestas*, in Cœlesti hier. capite octauo: ὑπεράρχιος ἀρχὴ, hoc est, *principia transcendens principium*, cap. 10. & πανόλβιαι χύσεις, θεομίμητος δυνάμεις, hoc est, *beatissimæ fusiones, Dei imitatrix potentia*, capit. 13. Initio Ecclesiasticæ hierarchiæ, hæc sententia, *doctrina de sacramentis è Scripturis deprompta, solis fidelibus & initiatis est communicanda*; hoc lacinioso verborum ambitu exprimitur. Ὅτι ἡ καθ' ἡμᾶς ἱεραρχία, παίδων ἱερῶν ἱερώτατε, τῆς ἐνθέου καὶ θείας ἐστὶ καὶ θεουργικῆς ἐπιστήμης, καὶ ἐνεργείας καὶ τελειώσεως, ἐκ τῶν ὑπερκοσμίων καὶ ἱερωτάτων ἡμᾶς ἀποδεῖξαι λογίων χρὴ τοῖς τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας τὴν τελετὴν ἐξ ἱεραρχικῶν μυστηρίων καὶ παραδόσεων τετελεσμένοις. H.c doctrina de sacramentis Ecclesiæ appellatur ἡ καθ' ἡμᾶς ἱεραρχία, *hierarchia nostra*: voce *hierarchia* & Latini quidam Patres vtuntur; extatque ea dictio in iis quæ Cypriano tribuuntur, De cardinalibus operibus. Dionysius aliter id nomen vsurpat in libro de hierarchia cœlesti; aliter in hoc de Ecclesiastica: ibi ordinem & dispositionem virtutem intellectualium, superiorum atque inferiorum significat: hic doctrinam de sacramentis, & aliis cæremoniis Ecclesiæ; quæ sunt in potestate Episcopi, quem illi placuit appellare ἱεράρχην, non ἀρχιερέα, more cæterorum P.t.um. Hanc igitur hierarchiam ait esse, τῆς ἐνθέου καὶ θείας καὶ θεουργικῆς ἐπιστήμης καὶ ἐνεργείας καὶ τελειώσεως: *Deoplenæ, diuinæ, deum efficientis scientiæ operationis, (siue, efficaciæ,) & initiationis*, hoc est, pertinere ad scientiam & functionem sacerdotalē, vel episcopalem. videtur tot verbis id voluisse dicere. Græci interpretes parum satisfaciunt. H.c ille ait se demonstrare velle ἐκ τῶν ὑπερκοσμίων καὶ ἱερωτάτων λογίων *è supermundanis & sanctissimis oraculis.* est periphrasis Scripturæ. quibus autem? τοῖς τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας τὴν τελετὴν ἐξ ἱεραρχικῶν μυστηρίων καὶ παραδόσεων τετελεσμένοις, *iis qui*

sunt

sunt initiati, initiis sacra mystagogia exhierarchicis mysteriis & traditionibus. est periphrasis fidelium, qui sacramentorum facti sunt participes. Vides ampullas plane tragicas: nam in choris tragicorum Græcorum, nihil ita turgidum, cui non possint huius scriptoris nonnulla comparari. Mox Iesus Christus dicitur, ὁ θεαρχικώτατος νοῦς, καὶ ὑπερούσιος καὶ θεαρχικωτάτη δύναμις: quæ verba in Latinum sermonem verti non possunt. vim dictionum pluribus exprimere conabimur: *mens, in qua supremum Dei imperium residet, & omnem substantiam transcendens, virtus quæ est summum Dei imperium.* Alibi, sententiam Iacobi I. 17. *omnis donatio bona, & omne donum perfectum, superne est descendens à patre luminũ*, ita imitatur, πᾶσα δόσις ἀγαθὴ, καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, καὶ πᾶσα πατροκινήτου φωτοφανείας πρόοδος εἰς ἡμᾶς ἀγαθοδότως φοιτῶσα. *omnis donatio bona, & omne donum perfectum, & omnis processio luminis illuminatis, à Patre excitati, ad nos adueniens, ex illius bonitate donata.* Cœna quam egit Dominus cum suis discipulis, dicitur huic τὸ θειότατον καὶ ἀρχισύμβολον δεῖπνον τῶν πλημμελῶν, *diuinissima & omnium cœnarum, quæ fiunt cœna prima.* ita Græci interpretantur; ego rectius puto, *diuinissima Cœna, in qua sunt instituta symbola rerũ quæ fiunt:* id est: Eucharistiæ, quæ hodie celebratur. Eidem in recensione librorum sacrorum, consueti tituli nouis circumlocutionibus exprimuntur. Genesis hoc pacto: ἡ τὴν ἐκ θεοῦ τῶν ὄντων γνητὴν ὕπαρξιν τε καὶ διακόσμησιν ὑφηγουμένη, hoc est, *Liber, rerum ex Deo ortum, substantiamque ac digestionem enarrans.* Ex his paucis intelligunt eruditi iuuenes, & sacrarum antiquitatum studiosi, genium elegantis illius scriptoris, & scriptionis genus magnificum & ampullatum: cuius rei caussam ὁδοῦ πάρεργον, hoc est, *obiter*, voluimus indicare.

XLIV. *Appendix ad superiorem disputationem.* μυστήριον σωτηρίας. pretij nostri sacramentum. mysterium pacis & vnitatis, *& similia.*

IBIDEM.

SVperiori disputationi adiiciendũ est hoc corollarium. Nomina μυστήριον & sacramentum aliquando simpliciter Patribus vsurpantur de Eucharistia antonomastice: aliquando ad has voces aliquid adiicitur, quod vel dignitatem huius sacramenti declarat, vel finem ac scopum. θεῖον μυστήριον, *diuinum mysterium*, Iustinus aliique passim Græci ac Latini. τὸ μυστήριον Κυρίου, *mysterium Domini*, Basilius, pag. 597. τὸ δεσποτικὸν μυστήριον, *Dominicum mysterium*, Oecumenius ad II. cap. prioris ad Corinth. sic, *rei sunt Dominici sacramenti.* in Concilio Toletano, 12. τὸ τοσοῦτον καὶ τοιοῦτον μυστήριον, hoc est, *tantum & tale mysterium*, Basilius, pag. 597. μέγα τῆς σωτηρίας μυστήριον, *magnum salutis sacramentum*, idem in Liturgia: vt apud Augustinum, *pretij nostri sacramentum*, Confess. capite 14. quatenus hoc mysterium est memoria sacrificij illius Christi, in quo solo posita salus nostra, & pretium nostrum. *mysterium pacis & vnitatis*, ex Augustino Gratianus, De consecrat. distinct. 2. canon. 36. canon. 58. canone autem 62. è tractatu 26. in Iohannem: *Hoc sacramentum pietatis est signum vnitatis, vinculum charitatis.* alibi dixit idem, *vnitatem corporis Christi participare*, pro sumere Eucharistiam, vt in 3. de consensu Euangelistarum. *mysterium fidei.* Gregorius Magnus; *Mysterium fidei dicitur, quia credere debes quod ibi salus nostra consistit.* apud Grat. canon. 73. Harum appellationum & similium, si essemus, vt par erat, semper memores, & pie vitam instituere, & vnitatem colere cũ membris Christi, fratribus nostris, velimus nolimus, diligenter studeremus.

XLV. DESIDERATA. *Eruitur hæc appellatio è loco veteris Glossarij, Desiderium initiandorum perueniendi ad epoptiam. Catechumenorum desiderium percipiendi sacramenta baptismi & Eucharistiæ.* desiderare *& desiderium, de sacramentis, præsertim de Eucharistia.*

Rer-

IBIDEM.

PErtinet ad sermonem de mysteriis ea etiam obseruatio, quam hic proponam. In optimo Glossario ita scriptum est; *Desiderat.* λειτεργία, τελετή, hoc est, *initiatio*, mendum est manifestum, in quo tollendo viri clarissimi industriam suam varie exercuerunt. Solus Scaliger verum inuenit. Legendum enim vt ille emendauit, *Desiderata*. Ea vox ad ritus paganorum si referatur, significat epoptiam, quæ fuit pars vltima mysteriorum, vt ostendimus. ad hanc toto quinquennio præparabantur: quo temporis spatio docebantur futuri epoptæ ardentissimo desiderio, & cum suspiriis diem epoptiæ exspectare. Luculente hoc probat locus Tertulliani ex initio libri aduersus Valentinianos; quem subiiciam, vt est ab eodem magno Aristarcho felicissime restitutus. *Nā & illa Eleusina heuresis & ipsa Atticæ superstitionis, quod tacent pudor est. Idcirco & aditum prius cruciant; diutius initiant, quam consignant; cum Epoptas ante quinquennium instituunt, vt opinionem suspendio cognitionis ædificent: atque ita tantam maiestatem exhibere videantur, quantam præstruxerūt cupiditatem. Sequitur iam silentij officium. Attente custodiunt quod tarde inuenitur. ceterum tota in adytis diuinitas, tot suspiria epoptarum, totum signaculum linguæ, simulacrum membri virilis reuelatur.* Iure igitur epoptiæ teleta dici potuit *desiderata*, ad quam tanto cum desiderio, per tot suspiria perueniebatur. Sed quia vocem λειτεργία vsurpasse veteres in suis mysteriis non legimus: præstat notulam hanc Glossatoris ad ritus Christianorum referre. Iam ostendimus Catechumenos & Competentes fuisse institutos desiderare tota cupiditate, sacramentorum participationem, quæ erat ipsorum epoptia. Quamobrem *desiderata* est initiatio in Christianismo; id est, baptismus, & quoduis sacramentorum, antonomastice vero S. Eucharistia, teletarum teleta, sacramentum sacramentorū, vt ante dicebamus è Dionysio & Bernhardo. De hoc sacramento peculiariter vsurpari verbum *desiderare*, apud Latinos Patres obseruauimus. Tertullianus ad vxorem libro secundo, capite quarto, *quis patietur de cibo, de poculo inuadere, desiderare, in mente habere?* cap. 6 *De cuius manu desiderabit? de cuius poculo participabit?* Ambrosius de fratre suo. *Dei gratiam & accepit desideratam, & seruauit acceptam.* Idem de sacramentis libro quarto: *Ista gratia quam accepisti, si teneas quod accepisti, erit diuturna atque perpetua. Veniebas ergo desiderans, vtpote qui tantam gratiam videras: veniebas desiderans ad altare, quo acciperes sacramentum.* Eligius homilia octaua: *Quia metuenda pariter & desideranda Dominicæ Cœnæ sacramenta celebramus, fratres charißimi.* mox: *desideranda vero, quia in his tutißimum nostræ salutis speramus habere suffragium.* Dicitur & de baptismo, qui erat Christianis initiationis principium. Optatus Mileuitanus libro quinto, *Quum ab accipientibus baptisma desiderari debeat, vos desiderandos esse proponitis.* Augustinus epistola centesima septima: *Audit sacerdotem exhortantem populum Dei, orare pro catechumenis, vt eis desiderium regenerationis inspiret.* de quo more diximus supra è Chrysostomo. Idem, de fide & operibus capite sexto: *An vsque adeo dissimulamus à sensibus nostris, vt vel nos ipsos non recordemur, quam fuerimus attenti atque solliciti, quid nobis præciperent à quibus catechizabamur, cum fontis illius sacramenta peteremus, atque ob hoc Competentes etiam vocaremur? Qui non intuemur alios, qui per annos singulos ad lauacrum regenerationis accurrunt, quales sint ipsis dieb. quibus catechizantur, scrutantur, quanta vigilantia conueniant, quo studio ferueant, qua cura pendeant? Si tunc tempus non est discendi quæ vita cōgruat tanto quod accipere desiderant sacramento, quando erit.* Huius desiderij mentionem faciens persæpe Chrysostomus, obseruat aliquoties, primum eius exemplum ab Eunucho datum esse, qui in fide Christiana à Philippo institutus, cupiditate baptismi subito correptus, vehementiam desiderij sui, ipso loquendi genere declarauit, inquit Chrysostomus, cum ait, Ἰδοὺ ὕδωρ, τί κωλύει βαπτισθῆναι; *Ecce aquam, quid impedit quominus ego bapti-*

baptizer? idem alij Patres obseruant. Hilarius in Psalmum sexagesimum septimum loquens de Candace. *Ipse baptismi gratiam sibi postulat dicens; Ecce aqua; quis prohibet me baptizari? sacramentum ipsum baptismi adeo impatientia desiderij cupiditate praeueniens, vt à diacono ministerium Apostolici officij salutis suae cupidus exigeret.* Baptismo adiungebatur vnctio, quam etiam sacramenti nomine Patres appellant. ergo etiam de hac verbum *desiderare* vsurparunt. Zeno Veronensis, sermone de ieiunio. *Per quod admonet nos, vt vnguentum regale & vnguentum sacerdotale, si qui nondum consecuti sunt Catechumeni, desiderent ac requirant.* Huc pertinet quod ait Augustinus, De veritate relig. capite 17. populum Iudaicum tempore seruitutis, in veteri lege, multis sacramentis fuisse oneratum: *hoc enim*, ait, *talibus vtile erat ad desiderandam gratiam Dei.* Non praetermittam elegantem locum Gregorij Magni, quo egregie confirmantur quae diximus. Sic ille in epistola vicesimaquarta, libri septimi, loquens de Iudaeorum quorundam conuersione. *Si sanctum Pascha elegerint exspectare, iterum cum Episcopo loquere, vt modo quidem Catechumeni fiant, atque ad eos frequenter accedat, geratque solicitudinem, & animos eorum admonitione sua adhortationis accendat, vt quanto exspectatur eis longa festiuitas, tanto se praeparare, & eam desiderio seruenti debeant sustinere.*

XLVI. ΧΑΡΙΣ. Gratia. προσέρχεσθαι πρὸς τὴν χάριν. venire ad gratiam. gratia salutaris *& similia*. gratia *nomen baptismi. Sacramentum & gratia Sacramenti.*

Ibidem.

QVid sit *gratia* in doctrina Sacramentorum postea sedulo exponetur. hic tantum notabimus, & Graecis Patribus saepe nomen χάρις, & Latinis *Gratia* poni pro baptismo aut Eucharistia. Cyrillus Ierosolym. in quarta mystagogica, ait Salomonem Ecclesiastae 9. 7. cum dicebat, *Vade & comede in laetitia panem tuum, & bibe*, intellexisse de pane spirituali, αἰνιξάμενον τὴν χάριν, *anigmatice designantem gratiam*, id est, sacramentum Coenae Domini. apud alterum Cyrillum saepius occurrunt hae locutiones, τῆς θείας χάριτος μεταλαμβάνειν, hoc est, *diuinam gratiam participare*, & προσιέναι πρὸς τὴν οὐράνιον χάριν, hoc est, *accedere ad caelestem gratiam*, de participatione Coenae Dominicae. simillime apud Latinos, *venire ad gratiam.* Optatus libro quinto, de Eucharistia loquens: *Veniunt gentes ad gratiam. exhibet ille qui inuitare dignatus est: ministerium exercet turba famulorum.* id est, sacerdotes. non multo aliter apud Chrysostomum, in oratione 89. οἱ τῇ χάριτι προσδραμόντες, hoc est, *ad gratiam accurrentes*: etsi non de sola Eucharistia loquitur. Augustinus; *ipsa gratia partes vocantur.* de quibus verbis paulo post plura. Sic *gratia salutaris*, apud Cyprianum, de lapsis. *gratia communionis*, &, *sancta communionis gratia*, apud Gratianum è Concilio Toletano, De consecr. distinct. 4. canon. 2. Sic ἡ θεία καὶ θεοποιὸς χάρις, hoc est, *diuina Deum efficiens gratia*, apud Simeonem Metaphrasten est periphrasis Eucharistiae. nec minus saepe de baptismo dicitur; qui plurima quum habeat nomina, quae recensent Clemens Alexandrinus, Paedag. lib. 1. Gregorius Naz. oratione 40. & Chrysostomus non semel, vnum illorum est χάρισμα, hoc est, *donum gratuitum*, vel χάρις, in quarta mystagogica Cyrilli, προσέρχεσθαι τῇ χάριτι, est; *accedere ad baptismum.* Caeterum, siue Eucharistia, siue baptismus dicantur *Gratia*; semper meminisse oportet, familiarem esse Scripturis & Patribus locutionem, quae nomina signorum & rerum significatarum inuicem permutat. Nam proprie aliud sunt sacramenta, aliud gratia, *quae sacramentorum virtus est*, inquit Augustinus in Psalmum 77. Sacramentum igitur Coenae Domini ore accipimus & manducamus: *at gratia non consumitur morsibus*, ait idem, tract. 27. in Iohannem, de sacramento Eucharistiae disserens. Quare

cum ait Cyprianus in historia, quam narrat in libello de lapsis, *nec immerentib. ad salutem prodest, quod sumitur, quando gratia salutaris, in cinerem sanctitate fugiente, mutetur.* luce clarius est, sacramentalem eam esse locutionem; & *gratiam salutarem* appellari, non virtutem sacramenti, vt modo exponebat Augustinus, sed symbola gratiæ; id est, panem consecratum.

XLVII. ΤΑ ΑΓΙΑΣΜΑΤΑ. μετάληψις τῶν ἁγιασμάτων: *& similes locutiones.* ἁγιάσματα *res sanctificatæ, non sanctificationes. Panis Eucharistiæ,* ἅγιόν τι καὶ ἁγιάζον. Sanctum Domini. τὰ ἅγια. τὰ ἅγια τῶν ἁγίων· ἁγίασμα *pars templi. item aqua lustralis.* ἁγιασμὸς *pars Liturgiæ.*

IBIDEM.

APud Græcos scriptores Ecclesiasticos frequẽter admodum appellatione τῶν ἁγιασμάτων, hoc est, *rerum sanctificatarum,* intelligitur Cœna Domini. In Basilij Liturgia leges, μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων, hoc est, *participem fieri rerum sanctificatarum,* & μετάληψις τῶν ἁγιασμάτων, hoc est, *participatio rerum sanctificatarum,* de participatione panis quem frangunt fideles. Ibidem petit à Deo sacerdos pro populo, ἀποδέχεσθαι ἀξίως τὴν ἐλπίδα τῶν ἁγιασμάτων, εἰς ἐφόδιον ζωῆς αἰωνίου; *vt digne suscipiat spem rerum sanctificatarum, in viaticum vitæ æternæ.* Photius ad canonem Apostolicum 8. ἑτοίμους πάντας καὶ ἀξίους ἀεὶ τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως ὁ κανὼν βούλεται εἶναι· καὶ μάλιστα τοὺς ἱερωμένους. *hic canon vult, vt ij præsertim, qui sacra ministeria obeunt, semper sint parati ad participationem rerum sanctificatarum.* id est, Eucharistiæ. Balsamon ita sæpissime loquitur, vt ad interrogationes canonicas Timothei, in prima, ἐὰν καιροῦ τύχῃ ἐπιτηδείου, καὶ μεταλάβῃ τῶν ἁγιασμάτων ἀγνοῶν. *si nactus opportunitatem participauerit Eucharistiæ, ignorans,* & tertiam; οὐ μόνον τῶν ἁγιασμάτων οὐ μεθέξει, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς συνδέξεται ἢ συναριθμηθήσεται, hoc est, *non tantum rerum sanctificatarum particeps non reddetur, sed neque cum fidelibus orabit, neq; illis annumerabitur.* & ad canones Nicenos persæpe. In libro Iuris Canonici Græcorum, hoc sensu sæpe vox ista occurrit: male vero docti vertunt *sanctificationes.* nam postulat omnino analogia, vt τὰ ἁγιάσματα vertamus *res sanctificatas,* vt τὰ δόματα vel δωρήματα, *res donatas.* τὸ λῆμμα, *res accepta,* τὸ ἀπάντημα, *res quæ occurrit,* non occursus. Ratio appellationis prorsus eadem, quæ in *eulogia* & *eucharistia.* de quibus antea est actum, nam vti dicebamus, εὐλογεῖν, εὐχαριστεῖν & ἁγιάζειν, hoc est, *benedicere, gratias agere, sanctificare,* pro eodem accipiuntur. Itaque aliquando coniunguntur εὐλογεῖσθαι, vnde *eulogia,* & ἁγιάζειν, vnde τὰ ἁγιάσματα. vt cum Cyril. in epist. ad Calosyrium ait, in Ecclesia τὰς δωροφορίας ἁγιάζεσθαι καὶ εὐλογεῖσθαι καὶ τελειοῦσθαι παρὰ τοῦ Χριστοῦ, hoc est, *dona allata sanctificari & benedici ac consummari à Christo.* Etsi autem, proprie hæc vox passiuam significationem habet, vti diximus; nõ est tamen dubitandum, quin panis huius sacramenti, vi Spiritus sancti, & sanctificetur & sanctificet, quatenus est instrumentum gratiæ. Origenes aduersus Celsum, libro 8. ἡμεῖς δὲ τῷ παντὸς δημιουργῷ εὐαρεστοῦντες, καὶ τοὺς μετ' εὐχαριστίας καὶ εὐχῆς τῆς ἐπὶ τοῖς δοθεῖσι προσαγομένους ἄρτους ἐσθίομεν· σῶμα γενομένους ἅγιόν τι, καὶ ἁγιάζον τοὺς μετὰ ὑγιοῦς προθέσεως αὐτῷ χρωμένους. *Nos vero Creatori rerum omnium morem gerentes panes etiam qui offeruntur, cum gratiarum actione & oratione pro acceptis donis comedimus; qui quidem corpus fiunt sanctũ quoddam, eos sanctificans qui bono cum proposito ipsis vtantur.* Apud Cyprianum, De lapsis, quãdo ita scribit sanctus Martyr, *Cum quædam arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire;* per *Domini sanctum* intelliguntur, quæ vocãt Græci τὰ ἁγιάσματα, panis nempe cõsecratus. Mox iterum: *sanctum Domini edere & contrectare non potuit.* deinde, vocat idipsum *gratiam salutarem,* & ait in cinerẽ versam, vt modo dicebamus. ibidem, mysticum

Christi

Christi sanguinem appellat *sanctificatum in Domini sanguine potum.* Græci aliquando etiam nominant τὰ ἅγια. Chrysostomus ad Innocentium Papam; ἔνθα τὰ ἅγια ἀπέκειτο, εἰσελθόντες, hoc est, *vbi sancta reposita sunt ingressi.* aliquando etiam ἅγια ἁγίων, hoc est, *sancta sanctorum*, vt in Cõmentario Hesychij in Leuiticum sæpius. & Gratianus è Cõcilio Rhemensi: *quibus prohibetur ne sacrarium ingrediantur, nec ad altare appropinquent, illis sancta sanctorum committuntur* ? apud Dionysium initio Hierarchiæ Eccles. τὰ ἅγια τῶν ἁγίων in genere appellantur omnia sacramenta. Interdum ἁγίασμα ponitur pro sanctiore parte templi, vbi est mensa Domini: vt apud Eusebium, Historiæ lib. 7. cap. 15. ἔσω π πρὸς αὐτῷ ἑστὼς τῷ ἁγιάσματι, hoc est, *intus iuxta ipsam sanctiorem templi partem stans.* In posteriorum scriptis ἁγίασμα sæpissime legitur, non pro Eucharistia, sed pro aqua, vti vocant, benedicta, siue lustrali. Est & Liturgiæ pars, quæ vocatur ἁγιασμός, *sanctificatio*; in qua celebratur nomen Domini hac formula, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth.* Ita accipe apud Chrysostomum tomo 6. p. 4. μόνον ὕμνουν μετὰ πολλῆς τῆς φρίκης, τὸ μυστικὸν ἐκεῖνο τοῦ ἁγιασμοῦ ἀναφέρουσαι μέλος, hoc est, *solummodo canebant cũ magno terrore, mysticum illud sanctificationis canticum repetentes.* Vide Seueriani homiliam secundam, eidem tomo adiectam, pag. 597. & 598.

XLVIII. ΤΟ ΑΓΑΘΟΝ. ΤΟ ΤΕΛΕΙΟΝ. *Cur Eucharistia nominatur* ipsum bonum: *item* perfectio *vel* consummatio.

IBIDEM.

Basilius Magnus epistola ad Amphilochium, can. 45. οἱ ἔξω ὄντες τῆς ἐκκλησίας, εἰργόνται τῆς κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ, h. e. *qui extra Ecclesiam sunt arcentur à cõmunicatione boni.* Balsamo exponit: ἀπείργονται τῆς ἁγίας μεταλήψεως, h. e. *excludit à sancta participatione.* gitur τὸ ἀγαθὸν, *bonum* vel *ipsum bonum*, aut *summum bonum*, vt apud philosophũ exponitur τἀγαθὸν, est Eucharistia. recte. nã in Cœna Domini, ipsum Christum in mysterio percipimus, in quo sunt omnes thesauri bonorum, & qui solus est vere bonus. Idem canon. 75. οὕτω λοιπὸν καταξιούσθω τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας, hoc est, *sic deinceps dignus iudicetur boni cõmunicatione*, in 81. οὕτω δεκτοὶ ἔσονται τῇ τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίᾳ, hoc est, *ita idonei sint, qui admittantur ad boni communicationem.* In canonibus Ancyrani Concilij, & alijs, pro eo leges, ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον, *venire ad id quod perfectum est.* & τελείως δέχεσθαι, *recipere aliquem plene & perfecte.* item μετέχειν τοῦ τελείου, & λαμβάνειν τὸ τέλειον, hoc est, *participem esse eius, quod perfectum est; accipere id, quod perfectum est.* qua re τὸ τέλειον, perfectio aut cõsummatio, est ipsa Eucharistia: quæ etiam Dionysio dicitur τελείωσις, vt ante obseruabamus: quia coniunctioni nostræ cum Christo, cuius instrumenta sunt Verbum Dei & Sacramenta, veluti colophonem imponit participatio corporis & sanguinis Christi in Cœna Dominica: nullus enim restat alius modus, quo in terris versantes arctius cum Christo capite nostro coniungamur.

XLIX. ΜΕΤΑΛΗΨΙΣ. μεταλαμβάνειν τῆς θεότητος *apud Damascenum.* μεταλήψεως μετέχειν.

IBIDEM.

Obseruat Iohannes Damascenus sacramentum Communionis ita vocari: Μετάληψις λέγεται, δι' αὐτῆς γὰρ Ἰησοῦ θεότητος μεταλαμβάνομεν. *Appellatur* μετάληψις participatio, *quia per illã participamus Christi deitatem*, siue *diuinitatem*: etsi proprie θεότης est *deitas.* hoc autẽ propterea sic Damascenus, quia plures Patrum finem Sacramentorum statuebãt, θέωσιν, h. e. *deificationem*, vt per illa fideles dij fierent: quod antea exposuimus, atque ita passim omnes Patres loquuntur, & verba θεοῦσθαι ac θεοποιεῖσθαι, hoc est, *deificari*, vsurpant. Porro hæc significatio vocis μετάληψις, apud Græcos Patres frequentissima est. Apud Iustinum in Apologia 2. leges, μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου: *partem capere de pane super quo gratia sunt acta*,

sed μετάληψις, quando est nomen Eucharistiæ, non iam actionem significat, verum ipsa symbola, ipsum Christi corpus mysticũ. inde apud Chrysostomum homilia decimaseptima, in eam ad Hebr. τῆς μεταλήψεως μετέχων, ad verbum, *participans participationis*, id est, cœnæ Domini. Inter epistolas Zonaræ nondum editas, vna extat, cuius hic est titulus; Εἰ φθαρτή ἐστιν ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ μετάληψις, ἢ ἔτι καὶ ἄφθαρτος, hoc est, *An corruptibile sit sanctum Christi corpus, an vero etiam incorruptibile.* de qua plura dicentur inferius.

L. ΑΙ ΑΓΙΑΙ ΜΕΡΙΔΕΣ. PARTES. *Panis fractio in partes minutas.* κλάσματα. portio. buccella. mica. μερίδες. *De modo accipiendi Eucharistiam nonnulla.*

IBIDEM.

APud Bedam in cap. 10. prioris ad Cor. & apud Gratianum, De consecr. distin. 11. cano. 58. extant hæc verba Augustini. *Nec quando manducamus, partes de illo facimus: Et quidem in sacramento sic fit. & norunt fideles, quemadmodum manducent carnem Christi: vnusquisq; accipit partem suam; vnde & ipsa gratia* PARTES *vocantur.* Iam ostendimus *gratiam* hoc loco esse symbola S. Eucharistiæ. quare hoc significauit isto loco Augustinus, vnam ex appellationibus Eucharistiæ esse PARTES. Videtur esse idioma Ecclesiarum Africanarum. Olim in Ecclesia panis diuidendus fidelibus frangebatur in partes minutas, quas vocarunt è re κλάσματα, hoc est, *fragmenta*, & μερίδας, *particulas*, potius quam μέρη *partes*: quia, vt aiunt Patres Concilij Niceni, can. 5. οὐ πολὺ λαμβάνομεν, ἀλλ' ὀλίγον, ἵνα γνῶμεν, ὅτι οὐκ εἰς πλησμονὴν, ἀλλ' εἰς ἁγιασμόν. *non multum panis aut vini accipimus, sed parum; vt intelligamus, non ad satietatem illa capi sed ad sanctificationem.* Latini modo *partem* vocant, modo *portionem*. Augustinus *buccellam*, sed de Iuda, quẽ sacræ Cœnæ fuisse participem ipse credidit, alij negarunt. dixerunt & *micam*. Paschasius de corpore & sanguine Domini, cap. 17. *Hoc mysterium dum communicas, dilata sinum mentis tuæ, emunda conscientiam, & percipe non quantum mica exhibet, sed quantum fides capit.* In historia insigni, quam narrat Euagrius, lib. 4. capit. 36. nominantur ἅγιαι μερίδες, hoc est, *sancta particula.* Has partes olim fideles de manu sacerdotis manu sua accipiebant. nam in 21. Statuarum Chrysostomi, tomi Sauiliani, pag. 605. ter ea de re dicitur δέχεσθαι τῇ χειρί. *manu accipere.* sed apud Eusebium Historiæ, lib. 7. capit. 9. legitur χεῖρας εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἁγίας τροφῆς προτείνειν, *manus porrigere ad susceptionem sanctæ alimoniæ:* quod melius exprimit morem antiquum: vtramque enim manum porrigebant, & cauo dextræ supposita sinistra panem suscipiebant, vt est apud Cyrillum in 5. mystagog c. Postea superstitio consuetudinem inuexit cõficiendi ex auro, vel alia materia pretiosa quædam δοχεῖα, vascula, quibus pro manu vtebantur. sed damnatur & tollitur ea consuetudo grauissimo can. 101. Concilij sexti Oecumenici, siue in Trullo. Obtinuit tamen post illud decretum, etiam in nonnullis Græcæ Ecclesiæ locis, vt sacramentũ laicis non in manus traderetur, quod præcise canon ille iubebat; sed in os inferetur. Balsamon in commentario superioris canonis huius moris meminit, nõ tanquam vniuersæ Ecclesiæ Græcæ cõmunis. sed tanquam alicubi recepti. ἐν τισιν ἐκκλησίαις, inquit, μεταδίδοται τοῖς λαϊκοῖς τὸ ἅγιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, οὐκ ἐγχειρίζεται, hoc est, *in quibusdam ecclesiis sanctum Christi corpus laicis in os ingeritur, non in manus traditur.* quem morem ipse quum non posset negare verbis canonis repugnare, negat repugnare menti. Eum vide, atque obiter nota, μετάδοσιν proprie dici, cum manu presbyteri in os sacramentum inditur: ἐγχείρισιν, cum in manus traditur. Omitto alios ritus circa has particulas, de quibus non est hic dicendi locus.

LI. ΤΑ ΔΩΡΑ. ΤΟ ΔΩΡΟΝ. Dona. *Oblationes in usum Eucharistiæ.* τὰ προκείμενα δῶρα. Sacrificium commemorationis. μεταλαμβάνειν τῶν δώρων. τὸ δῶρον, *gratia Sacramenti, tam de batismo, quam de Eucharistia. Spiritus Sanctus dictus* Munus. *Mali an accipiant Corpus Christi.* δῶρον *sacrificium. Locus è Concilio Niceno. item alius ex Epiphanio illustratus.*

IBIDEM.

IN Liturgiis antiquis & apud Patres, τὰ δῶρα, hoc est, *dona*, vel τὰ ἅγια δῶρα, hoc est, *sacra dona*, appellantur oblationes panis & vini, & sacram communionem in Ecclesia veteri solitæ offerri. Erat moris primitus, Iustino teste & aliis, vt ex his oblationibus sumeretur ad consecrationem in vsum Eucharistiæ, quantum sufficeret. Propterea in Græcorum monumentis τὰ ἅγια δῶρα, vel τὰ προκείμενα δ. hoc est, *proposita dona*, aut aut simpliciter τὰ δῶρα, vel τὰ ἅγια, pro ipso Christi corpore mystico accipiuntur: vel propter iam factam consecrationem; vel propter futuram. Nam in Liturgia Chrysostomi nondum facta erat consecratio, cum ait sacerdos in prece mystica: ἀξίωσον προσενεχθῆναί σοι ὑπ' ἐμοῦ, τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου, τὰ δῶρα ταῦτα: *da vt à me peccatore & indigno seruo tuo, hæc dona tibi offerantur.* & in Liturgia etiam Romana, offeruntur Deo pro Ecclesia Catholica, *dona & munera.* Sed quid intelligi vellent per hæc dona, declarant sequentia verba Chrysostomi, σὺ γὰρ εἶ ὁ προσφέρων, καὶ ὁ προσφερόμενος. *Tu Christe idem es qui offers & qui offerris.* Commemorationem enim vnici Christi sacrificii in Cruce oblati, vocabant *sacrificium*, & aliquando *sacrificium commemorationis*, aliquando *sacrificium corporis Christi*, vt postea ostendetur. Igitur τὰ δῶρα etiam, siue ante consecrationem, siue post, vsurpantur Patribus, pro ipso corpore Christi mystico, quod dicebatur offerri per commemorationem veræ illius oblationis semel factæ. Inde factum, vt *dona* acciperent pro ipsa Cœna Domini. idem enim est locis sexcentis apud Patres, μεταλαμβάνειν τῶν ἁγίων δώρων, hoc est, *participare sacra dona*, & participare sacræ Cœnæ. atque hæc locutio ita fuit in Ecclesia Græca vsu trita, vt Balsamon ad canonem 19. Concilii Carthaginensis, vocem, & pueris fidelium notam, *Eucharistia*, per istã interpretetur: δίδοται inquit, ἡ εὐχαριστία, ἤγουν τὰ ἅγια δῶρα, hoc est *data est Eucharistia, seu sacra dona.* Dicebamus supra, Græcos duabus mensis vti ad celebrationem Eucharistiæ: vna, in qua primo panis & vinum apponuntur, & præparantur ad futuram consecrationem. ibi igitur apposita, dicunt δῶρα, vel τὰ προκείμενα δῶρα. in qua appellatione quantum lateat significationis occultæ, declarat Nicolaus Cabasilas, in Expositione Liturgiæ, cap. 2. Dixerunt etiam hoc Sacramentum τὸ δῶρον, diuersam ob caussam. Nam aliquando τὸ δῶρον *donum*, idem est ac *gratia*, proprie accepta pro virtute Sacramenti, vt exponebamus ex Augustino. Itaq; regeneratio, quæ est baptismi fructus, & quo spectat vis tota illius Sacramenti, appellatur ἡ δωρεὰ vel τὸ δῶρον. Chrysostomus in Matthæum, homilia 83. Ἐν τῷ βαπτίσματι, δι' αἰσθητοῦ μὲν πράγματος γίνεται, τοῦ ὕδατος, τὸ δῶρον· νοητὸν δὲ τὸ ἀποτελούμενον, ἡ ἀναγέννησις, ἤγουν ἀνακαίνισις. *In baptismate per rem sensui obiectam, nempe aquam, donum illud confertur: sed quod efficitur, intellectu percipitur, regeneratio, siue renouatio.* Augustinus contra Manichæum, lib. 19. caput. 16. de baptismo differens; *Hæc omnia fiunt & transeunt, virtus tamen, quæ per ista operatur, iugiter manet: & donum spirituale, quod per ista insinuatur, æternũ est.* & propterea baptismum etiam appellari τὸ δῶρον, Donum, obseruat Gregorius Nazianzenus, oratione 40. quæ est in sanctum baptisma. *Multis*, inquit, *nominibus appellatur* τὸ φώτισμα, *illuminatio*, id est, baptismus: deinde, δῶρον καλοῦμεν, χάρισμα, βάπτισμα, χρῖσμα, *vocamus Donum, Gratiam, Baptismũ, Chrisma, siue Vnctionem.* Basilius in sanctum

baptisma, Cur, ait, differs baptismũ, δέον ἐπιτρέχειν τῷ δώρῳ, quum oporteat curriculo accedere ad Donum. iterum, ἵνα βέβαιον ἡμῖν παραμείνῃ τὸ δῶρον, hoc est, vt firmum nobis permaneat donum. Vt baptismum, sic etiam Eucharistiam appellarunt δῶρον, Donum; nempe Spiritus Sancti, cuius efficacia perficitur illa communio, in qua sicut ante dicebamus, positus est huius diuini sacramenti fructus. Quinetiam ipse Spiritus Sanctus, vnicus tanti mysterii effector, appellatur DONVM, & MVNVS κυρίως hoc est, proprie. Ambrosius in Symbolum Apostolorum, Æternitas est in Patre species in Imagine, virtus est in Munere; id est, in Spiritu Sancto. Propterea Paschasius in libro De corpore & sanguine Domini, negabat malos corpus Christi vere accipere; quia non accipiant Donum, id est, Spiritum Sanctum. Caro, ait, & sanguis per eundem Spiritum Sanctum consecratur: alioqui malo, nec caro est, nec sanguis: quia sine donante Spiritu nullum male præsumentibus donum ex Deo præstatur; nam idem Spiritus Donum dicitur. Aliquando Eucharistia appellatur τὸ δῶρον, eandem ob caussam, propter quam dicitur & Sacrificium: quia videlicet est commemoratio sacrificii semel à Christo oblati. Sic accipe in Liturgiis: vt in ea quæ habetur in Clementis Constitutionibus, lib. 8. cap. 13. ὑπὲρ τοῦ δώρου τοῦ προσκομιζομένου Κυρίῳ τῷ Θεῷ δεηθῶμεν, ὅπως ὁ ἀγαθὸς Θεὸς προσδέξηται αὐτὸ, διὰ μεσιτείας τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. Oremus pro dono, quod Domino Deo offertur; vt Deus pro sua bonitate illud suscipiat, per intercessionem Christi ipsius. Donum siue sacrificium, est symbolum corporis Christi, quod sumitur in sacra illa actione, ad celebrandam memoriam mortis Christi, vt postea exponetur. Patres aliquando simpliciter hoc sensu vsurpant τὸ δῶρον; aliquando τὸ σωτήριον δῶρον, hoc est, salutare donum, aut τὸ νοερὸν καὶ μυστικὸν δῶρον, hoc est, intelligibile & mysticum donum. vt in primo tomo Chrysostomi, pagin. 916. Ita accipiendum in canone quinto Niceni Concilii; quo loco iubetur Synodum haberi ante Quadragesimam; ἵνα, inquit, πάσης μικροψυχίας ἀναιρουμένης τὸ δῶρον καθαρὸν προσφέρηται: vt omni simultate sublata Donum purum offeratur Deo. Verum est, quod quidam scribunt, his verbis allusisse Patres ad præceptum Domini, apud Matthæum, 5. 23. sed & illud verissimum est, appellatione doni hic Pascha & S. Eucharistiam intelligi, & vt Patres loquebantur, Sacrificium Christianorum. Non intellexit hunc vocis istius vsum, vir eruditus, Consalus Ponce de Leon, interpres libri Epiphanii, qui inscribitur Physiologus, isto loco, & capite quinto, πίε ὕδωρ ζῶν, τουτέστι, τὸ ἅγιον δῶρον· κοινωνῶν γὰρ ἐν μετανοίᾳ ἀνανεώσῃ σεαυτὸν λοιπὸν διὰ τῆς αὐτῆς, καὶ θανατωθήσεται ἡ ἁμαρτία. bibe aquam viuentem; id est, sanctum donum: nam communicans cum pœnitentia, per ipsam te in posterum renouabis, & morti dabitur peccatum. Et per se clarum est mediocriter versato in Patribus Græcis, τὸ δῶρον, hic esse, Cœnam Domini: & vox proxima communicans, id ostendit manifestissime. quare non debuit Consalus alio referre. Aliquando Patribus Eucharistia dicitur δῶρον ἐξιτήριον, donum à discedente donatũ. Sic scribit Basilius in homilia de charitate, Christũ reliquisse ἐξιτήριον δῶρον τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, μέλλοντα συμπληροῦν τὴν ἐν σαρκὶ οἰκονομίαν. reliquisse, inquam, suis discipulis donũ profectitium, quum inibi esset, vt dispensationem in carne suam impleret. Hieronymus ad caput 11. prioris ad Corinthios. Christus etiam passurus, vltimam nobis commemorationem siue memoriam, dereliquit. Quemadmodum si quis peregre proficiscens aliquod pignus ei quem diligit derelinquat: vt quotiescunque illud viderit, possit eius beneficia & amicitias memorari: quod ille, si perfecte dilexit, sine ingenti desiderio non potest videre, vel fletu. Augustinus Epist. 118. Saluator quo vehementius commendaret ministerii illius altitudinem; vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum à quibus ad passionem digressurus erat. Gaudentius in secundo tractatu: Vere istud est hereditariũ munus Testamenti eius noui, quod nobis ea nocte qua tradebatur crucifigendus, tanquam pignus suæ præsentiæ dereliquit. Eusebius Emissenus; Quia corpus assum-

assumptum ablaturus erat, ab oculis nostris, & sideribus illaturus, necessarium erat, vt die Cœnæ Sacramentum nobis corporis & sanguinis sui consecraret: vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretium. Hęc luculente exponunt nobis, quo sensu dicatur S. Eucharistia δῶρον ἐξιτήριον. est enim tanquam pignus præsentiæ Christi post sideribus illatum ipsius corpus.

LII. ΕΦΟΔΙΟΝ. VIATICVM. *Nemo perfecte Christianus ante participationem sacramentorum. Sacramenta viæ subsidia. ostenditur tam baptismum quam Eucharistiam dici,* viatica fidelium.

IBIDEM.

SEntentia veterū pietatis Christianæ Antistitum fuit, eos, qui ad Christianismum aspirarent, priusquam Sacramentorum facti essent participes, neq; esse, neque dici posse Christianos, neque ad Ecclesiam pertinere. Aditum enim ad Ecclesiam, via quidem ordinaria, patere vnicum, ex institutione Christi, per baptismum: neq; satis esse, hanc semel esse ingressum, sed ali in ea oportere, foueri, & coniungi Christo capiti nostro etiam per sacramentalem panis eius manducationem. Passim igitur Patres, baptismum & Sacramentum corporis Christi, ad salutem docent esse necessaria; non quidem absoluta necessitate, sed ex ordinatione Domini. vide Augustinum libro 1. de peccatorum meritis & remiss. cap. 24. & locis aliis quamplurimis. Propterea hæc diuinitus instituta Sacramenta vocarunt ἐφόδια & *viatica*, quasi dicas, viæ subsidia: nam hæc vita, stylo Scripturarum, via quædam est. Basilius ita nominat baptismum, homilia in S. baptisma: ἀσφάλισαι τὴν νεότητα τῷ τοῦ βαπτίσματος χαλινῷ. παρέδραμέν ἡ ἀκμή· μὴ ζημιωθῇς τὸ ἐφόδιον, μὴ ἀπολέσῃς τὸ φυλακτήριον. *firma iuuentutem freno baptismi. præteriit flos ætatis. caue iacturam viatici facias; caue amittas munimen & præsidium tuum.* Gregorio Nazianzeno in eiusdem argumenti oratione, baptista cum administrat Sacramentum, dicitur ἐφοδιάζειν, *viatico instruere.* Balsamon ad Interrogationes canonicas Timothei Episcop. Alexand. τὸν δαιμονιζόμενον, quem vexant mali Spiritus, sed qui habeat dilucida interualla, in quibus neque enunciet, neque blasphemet Sacramentum, in morte baptizari debere, ne discedat ex hac vita priuatus gratia baptismi, καὶ στερηθῇ τοιούτου ἐφοδίου, *& careat tali viatico.* Cœna quoque Domini nuncupatur viaticum, & respectu vitæ huius, ad quam piè transigendam, magnum id est instrumentum; & respectu mortis, quæ est via ad futuram vitam. in canone 13. Concilii Niceni; εἴ τις ἐξοδεύοι, τοῦ δεσποτικοῦ ἐφοδίου μὴ ἀποστερείσθω. *si quis decedat, Dominico viatico ne fraudetur.* In plerisque Liturgiis oratur Deus, vt γένηται ἡ μετάληψις τῶν ἁγιασμάτων εἰς ἐφόδιον ζωῆς αἰωνίου, *participatio rerum sanctificatarum, cedat in viaticum vitæ æternæ.* Thomas parte 3. quæst. 73. arti. 4. *Hoc Sacramentum est præfiguratiuum fruitionis Dei, quæ erit in patria: & secundum hoc dicitur Viaticum: quia hic præbet nobis viam illuc perueniendi.* Paschasius de corpore & sanguine Domini capit. 19. *Vnde hoc mysterium nonnunquam Viaticum appellatur; quia si quis illo fruitur in via, peruenit ad vitam, quam iam in se habet.* Idem, de iis, qui statim post baptismum moriuntur; *Et ideo non obesse credimus, eos viaticum non accepisse huius Sacramenti ad vitam in via; quia in nullo post perceptam vitam declinauerunt à via.* Gaudentius in tractatu secundo: *Hoc illud est viaticum nostri itineris, quo in hac via vitæ alimur ac nutrimur, donec ad ipsum pergamus de hac vita recedentes. vnde dicebat idem Dominus. Nisi manducaueritis meam carnem, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis ipsis.* Extiterunt olim, qui è loco Iohannis quem affert Gaudentius, & altero eiusdē capit. 3. 5. ad literam acceptis; necessitatem quandam baptismi & Eucharistiæ defendentes, ita præcisam, vt damnari omnes necessariò crederent, qui neque baptismi neque

Cœnæ

baptisma, Cur, ait, differs baptismũ, δέον ἐπιτρέχειν τῷ δώρῳ, *quum oporteat curriculo accedere ad Donum.* iterum, ἵνα βέβαιον ἡμῖν παραμείνῃ τὸ δῶρον, hoc est, *vt firmum nobis permaneat donum.* Vt baptismum, sic etiam Eucharistiam appellarunt δῶρον, Donum; nempe Spiritus Sancti, cuius efficacia perficitur illa communio, in qua sicut ante dicebamus, positus est huius diuini sacramenti fructus. Quinetiam ipse Spiritus Sanctus, vnicus tanti mysterii effector, appellatur DONUM, & MUNUS κυρίως hoc est, *proprie.* Ambrosius in Symbolum Apostolorum, *Æternitas est in Patre species in Imagine, virtus est in Munere*; id est, in Spiritu Sancto. Propterea Paschasius in libro De corpore & sanguine Domini, negabat malos corpus Christi vere accipere; quia non accipiant Donum, id est, Spiritum Sanctum. *Caro*, ait, *& sanguis per eundem Spiritum Sanctum consecratur: alioqui malo, nec caro est, nec sanguis: quia sine donante Spiritu nullum male præsumentibus donum ex Deo præstatur; nam idem Spiritus Donum dicitur.* Aliquando Eucharistia appellatur τὸ δῶρον, eandem ob caussam, propter quam dicitur & Sacrificium: quia videlicet est commemoratio sacrificii semel à Christo oblati. Sic accipe in Liturgiis: vt in ea quæ habetur in Clementis Constitutionibus, lib. 8. cap. 13. ὑπὲρ τοῦ δώρου τοῦ προσφερομένου Κυρίῳ τῷ Θεῷ δεηθῶμεν, ὅπως ὁ ἀγαθὸς Θεὸς προσδέξηται αὐτὸ, διὰ μεσιτείας τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. *Oremus pro dono, quod Domino Deo offertur; vt Deus pro sua bonitate illud suscipiat, per intercessionem Christi ipsius.* Donum siue sacrificium, est symbolum corporis Christi, quod sumitur in sacra illa actione, ad celebrandam memoriam mortis Christi, vt postea exponetur. Patres aliquando simpliciter hoc sensu vsurpant τὸ δῶρον; aliquando τὸ σωτήριον δῶρον, hoc est, *salutare donum*, aut τὸ νοερὸν καὶ μυστικὸν δῶρον, hoc est, *intelligibile & mysticum donum.* vt in primo tomo Chrysostomi, pagin. 916. Ita accipiendum in canone quinto Niceni Concilii; quo loco iubetur Synodum haberi ante Quadragesimam; ἵνα, inquit, πάσης μικροψυχίας ἀναιρουμένης τὸ δῶρον καθαρὸν προσφέρηται: *vt omni simultate sublata Donum purum offeratur Deo.* Verum est, quod quidam scribunt, his verbis allusisse Patres ad præceptum Domini, apud Matthæum, 5. 23. sed & illud verissimum est, appellatione *doni* hic Pascha & S. Eucharistiam intelligi, & vt Patres loquebantur, Sacrificium Christianorum. Non intellexit hunc vocis istius vsum, vir eruditus, Consalus Ponce de Leon, interpres libri Epiphanii, qui inscribitur Physiologus, isto loco, & capite quinto, πίε ὕδωρ ζῶν, τουτέστι, τὸ ἅγιον δῶρον· κοινωνῶν γὰρ ἐν μετανοίᾳ ἀνανεώσῃ σεαυτὸν λοιπὸν διὰ τῆς αὐτῆς, καὶ τεθανατωθήσεταί ἡ ἁμαρτία. *bibe aquam viuentem; id est, sanctum donum: nam communicans cum pœnitentia, per ipsam te in posterum renouabis, & morti dabitur peccatum.* Et per se clarum est mediocriter versato in Patribus Græcis, τὸ δῶρον, hic esse, Cœnam Domini: & vox proxima *communicans*, id ostendit manifestissime, quare non debuit Consalus alio referre. Aliquando Patribus Eucharistia dicitur δῶρον ἐξιτήριον, *donum à discedente donatũ.* Sic scribit Basilius in homilia de charitate, Christũ reliquisse ἐξιτήριον δῶρον τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, μέλλοντα συμπληροῦν τὴν ἐν σαρκὶ οἰκονομίαν. *reliquisse*, inquam, *suis discipulis donũ profectitium, quum inibi esset, vt dispensationem in carne suam impleret.* Hieronymus ad caput 11. prioris ad Corinthios. *Christus etiam passurus, vltimam nobis commemorationem siue memoriam, dereliquit. Quemadmodum si quis peregre proficiscens aliquod pignus ei quem diligit derelinquat: vt quotiescunque illud viderit, possit eius beneficia & amicitias memorari: quod ille, si perfecte dilexit, sine ingenti desiderio non potest videre, vel fletu.* Augustinus Epist. 118. *Saluator quo vehementius commendaret ministerii illius altitudinem; vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum à quibus ad passionem digressurus erat.* Gaudentius in secundo tractatu: *Vere istud est hereditariũ munus Testamenti eius noui, quod nobis ea nocte qua tradebatur crucifigendus, tanquam pignus suæ præsentiæ dereliquit.* Eusebius Emissenus; *Quia corpus assum-*

assumptum ablaturus erat, ab oculis nostris, & sideribus illaturus, necessarium erat, vt die Cœna Sacramentum nobis corporis & sanguinis sui consecraret: vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretium. Hęc luculenter exponunt nobis, quo sensu dicatur S. Eucharistia δῶρον ἐξιτήριον. est enim tanquam pignus præsentiæ Christi post sideribus illatum ipsius corpus.

LII. ΕΦΟΔΙΟΝ. VIATICVM. *Nemo perfecte Christianus ante participationem sacramentorum. Sacramenta viæ subsidia. ostenditur tam baptismum quam Eucharistiam dici*, viatica fidelium.

IBIDEM.

SEntentia veterũ pietatis Christianæ Antistitum fuit, eos, qui ad Christianismum aspirarent, priusquam Sacramentorum facti essent participes, neq; esse, neque dici posse Christianos, neque ad Ecclesiam pertinere. Aditum enim ad Ecclesiam, via quidem ordinaria, patere vnicum, ex institutione Christi, per baptismum: neq; satis esse, hanc semel esse ingressum, sed ali in ea oportere, & foueri, & coniungi Christo capiti nostro etiam per sacramentalem panis eius manducationem. Passim igitur Patres, baptismum & Sacramentum corporis Christi, ad salutem docent esse necessaria; non quidem absoluta necessitate, sed ex ordinatione Domini. vide Augustinum libro 1. de peccatorum meritis & remiss. cap. 24. & locis aliis quamplurimis. Propterea hæc diuinitus instituta Sacramenta vocarunt ἐφόδια & *viatica*, quasi dicas, viæ subsidia: nam hæc vita, stylo Scripturarum, via quædam est. Basilius ita nominat baptismum, homilia in S. baptisma: ἀσφάλισαι τὴν νεότητα τῷ τοῦ βαπτίσματος χαλινῷ. παρέδραμέν ἡ ἀκμή; μὴ ζημιωθῇς τὸ ἐφόδιον, μὴ ἀπολέσῃς τὸ φυλακτήριον. *firma iuuentutem freno baptismi. præteriit flos ætatis. caue iacturam viatici facias; caue amittas munimen & præsidium tuum.* Gregorio Nazianzeno in eiusdem argumenti oratione, baptista cum administrat Sacramentum, dicitur ἐφοδιάζειν, *viatico instruere*. Balsamon ad Interrogationes canonicas Timothei Episcop. Alexand. τὸν δαιμονιζόμενον, quem vexant mali Spiritus, sed qui habeat dilucida interualla, in quibus neque enunciet, neque blasphemet Sacramentum, in morte baptizari debere, ne discedat ex hac vita priuatus gratia baptismi, καὶ στερηθῇ τοιούτου ἐφοδίου, *& careat tali vatico*. Cœna quoque Domini nuncupatur viaticum, & respectu vitæ huius, ad quam pie transigendam, magnum id est instrumentum; & respectu mortis, quæ est via ad futuram vitam. in canone 13. Concilii Niceni; εἴ τις ἐξοδεύοι, τοῦ δεσποτικοῦ ἐφοδίου μὴ ἀποστερείσθω. *si quis decedat, Dominico viatico ne fraudetur.* In plerisque Liturgiis oratur Deus, vt γένηται ἡ μετάληψις τῶν ἁγιασμάτων εἰς ἐφόδιον ζωῆς αἰωνίου, *participatio rerum sanctificatarum, cedat in viaticum vitæ æternæ.* Thomas parte 3. quæst. 73. arti. 4. *Hoc Sacramentum est præfiguratiuum fruitionis Dei, quæ erit in patria: & secundum hoc dicitur Viaticum: quia hic præbet nobis viam illuc perueniendi.* Paschasius de corpore & sanguine Domini capit. 19. *Vnde hoc mysterium nonnunquam Viaticum appellatur; quia si quis illo fruitur in via, peruenit ad vitam, quam iam ipse habet.* Idem, de iis, qui statim post baptismum moriuntur; *Et ideo non obesse credimus, eos viaticum non accepisse huius Sacramenti ad vitam in via; quia in nullo post perceptam vitam declinauerunt à via.* Gaudentius in tractatu secundo: *Hoc illud est viaticum nostri itineris, quo in hac via vitæ alimur ac nutrimur, donec ad ipsum pergamus de hac vita recedentes. vnde dicebat idem Dominus. Nisi manducaueritis meam carnem, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis ipsis.* Extiterunt olim, qui è loco Iohannis quem affert Gaudentius, & altero eiusdē capit. 3. 5. ad literam acceptis; necessitatem quandam baptismi & Eucharistiæ defenderent; ita præcisam, vt damnari omnes necessario crederent, qui neque baptismi neque

Cœnæ

Cœnæ facti fuissent participes. itaque mortuos baptizabant, & Symbola Eucharistiæ, panem ac vinum in os illis indebant: quæ manifesta fuit impietas, alligantium gratiam signis sacramentorum. Quare damnata est illa consuetudo, canone vniuersalis Synodi Penthectæ octuagesimo tertio, & Carthaginiensis apud Balsamonem nono: vbi ille error pluribus describitur. Vere Augustinus: quum Sacramenta cõstent è re visibili & gratia inuisibili; quosdam tamen rem visibilem percipere, ad quos non pertineat gratia inuisibilis: & contra, hanc ab iis interdum percipi, qui careant re visibili. Sed væ illis, qui in administratione sacra lauacri, obtentu nescio cuius disciplinæ, moribundis infantibus officium suum negant.

LIII. ΠΑΣΧΑ. PASCHA. *Nomen Pascha aliquando designat Christum; aliquando sacrificium illius in Cruce. Vnũ Pascha verum. interdum est ipsa Eucharistia.* μεταλαμβάνειν τοῦ πάσχα. *interdum sola commemoratio sacrificii Christi.*

IBIDEM.

SCriptum est 1. Corinth. 5. 7. Τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός. *Pascha nostrum immolatus est Christus.* Hinc factum, vt & Christus ipse appelletur *Pascha*, & hoc sacramentum, de quo ipse dixit, *Hoc est corpus meum.* Vide Hymnum Damasceni in Dominicam Paschatis, vbi Dominus postquam resurrexerat, appellatur *Pascha nostrum*, & *Pascha æternum.* ἀγαλλομένῳ ποδὶ πάσχα κροτοῦντες αἰώνιον, hoc est, *exultante pede pascha plaudentes æternum.* nisi malis accipere de ipsa festiuitate & gaudio propter resurrectionem. ibidem appellatur *Pascha mysticum.* Socrates li. 5. cap. 22. de Origene, ἓν πάσχα ἀληθινὸν γεγενῆσθαι λέγων, ὅπερ ὁ Σωτὴρ ἐπετέλεσεν, ἐνεργήσας κατὰ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, διὰ τοῦ προσομιλῆσαι τῷ σταυρῷ. *dicebat, vnum solum verum fuisse Pascha, quod perfecit Saluator, vim exerens suam aduersus contrarias virtutes, per passionem in Cruce.* Socrati, siue Origeni, *Pascha est* Christi sacrificium in Cruce. Aliquando *Pascha* dicitur ipsa commemoratio huius sacrificii, siue Eucharistia; vt apud Isidorum Pelusiotam, lib. 14. Ep. 152. σπουδαῖον οὖν χρὴ τυγχάνειν, τουτέστι, φιλάρετον, τὸν μέλλοντα ἐσθίειν τὸ θεῖον καὶ ἀληθινὸν, πάσχα. *oportet studiosum esse, hoc est, amantem virtutis eum, qui Pascha diuinum & verum sit manducaturus.* Augustinus, contra literas Petiliani Don. lib. 2. cap. 37. *Aliud est Pascha, quod adhuc Iudæi de oue celebrãt; aliud autem, quod nos in corpore & sanguine Domini accipimus.* & Gregorius Nazianz. ita dixit, oratione 42. in Cœna Domini communicantes μεταλαμβάνειν τοῦ πάσχα, *participare Pascha.* siue extra Eucharistiam: vt cum ait Chrysost. sermone 88. tomi 5. ἐπεὶ ἀεὶ δυνάμεθα τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλειν, ἀεὶ πάσχα δυνάμεθα ἐπιτελεῖν. *quia mortem Domini semper possumus annuntiare, semper possumus Pascha agere.*

LIV. VITA. *Idioma Ecclesiarum Punicarum, baptismum appellare* salutem: *Eucharistiam* vitam. *etiam baptismo id nomen tributum.*

IBIDEM.

AVgustinus de peccatorum meritis & remissione contra Pelagianos, libr. 1. cap. 24. *Optime Punici Christiani, baptismum ipsum, nihil aliud quam* SALVTEM, *& sacramentum corporis Christi, nihil aliud quam* VITAM *vocant. Vnde, nisi ex antiqua, vt existimo, & Apostolica traditione?* Mox. *Quid aliud etiam, qui Sacramentum mensæ Dominicæ* VITAM *vocant, nisi quod dictum est, Ego sum panis vitæ?* Fuit hęc nomenclatura topica, Punicis Christianis propria, non vniuersis Ecclesiis communis: sicut etiam superiorum nonnulla, doctis potius vsurpata fuerunt, quam in cõmunem Ecclesiæ vsum receptæ. verum & hoc nomen & illa, sunt orta ex opinione, quæ semper viguit in Ecclesia, de vi & efficacia huius Sacramenti. Inuenias & baptismũ in

in scriptis antiquorum appellari *vitam.* vt, cum ait Paschasius, in libro De corpore & sanguine Domini, de iis qui statim post acceptum baptismum obierunt: *in nullo post perceptam vitam declinarunt à via.* hic *vita* est baptismus, aut ipse Christus, quem induunt, qui lauacro regenerationis tinguntur. Galat. capit. 3. vers. 27. ideo subiicit Paschasius, *sed permanserunt in vita, quæ* CHRISTVS *est.*

LV. NATALIS CALYCIS. *proprie dies Cœnæ Domini: interdum ipsa Eucharistia.* Sacramentum calycis.

IBIDEM.

ELigius Nouionii in Belgio Episcopus, qui ante annos mille viuebat, homilia 10. *Vocatur hæc dies Cœna Domini, vocatur & Natalis calycis; & merito talibus præfulget vocabulis; quia hac eademque die, mysticum Pascha Dominus cum discipulis celebrans, Sacramenta corporis & sanguinis sui illis atque per illos nobis tradidit, & ipse celebrationis initium fecit.* Paschasius Abbas Corbeiensis, de corpore & sanguine Domini; *Hoc indicium in Natali calycis mox excipitur, vt doceatur, quid contemptoribus immineat, si damnati à conscientia, pedem de mensa Domini non retraxerint.* leges apud Augustinum *Sacramentum calycis* De doctrina Christ. lib. 4. cap. 21.

LVI. ΘΥΣΙΑ. SACRIFICIVM. *προσφορά, ἀναφορά, προσφορά, Sacramentum altaris, oblatio. alia id genus.*

IBIDEM.

IAm aliquoties diximus, Veterum Ecclesiam appellasse Cœnam Dominicam etiam *sacrificium*, propter memoriam sacrificii semel in Cruce facti & oblati: qua de re in dissertatione de sacrificio Christianorum infra dicturi sumus, cum Deo, accurate.

LVII. ΛΑΤΡΕΙΑ. CVLTVS DEI. *λατρεία τῆς οἰκονομίας. λατρεία de cantu Psalmorum. pietas.*

IBIDEM.

GRæcis Patribus λατρεία est adoratio vni Deo debita. Iidem λατρείαν nuncuparunt quicquid fit in honorem & cultum Dei, & patet ea vox latissime: nam apud Chrysost. in Psalmum 41. ἐπιτελεῖν λατρείαν de eo dicitur, qui pietatem exercet in canendis Psalmis ad mensam communem. alibi idem λατρείας καθημερινῆς appellatione intelligit Liturgiam matutinam & vespertinam. apud Eusebium lib. 4. vitæ Constantini, ἐπὶ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ παρεῖναι pro conuenire ad synaxin. aliquando peculiariter Eucharistiæ celebrationem significat. Cyrillus in Epist. ad Nestorium, Actorũ Conc. Eph. f. p. 80. καταγγέλλοντες τὸν κατὰ σάρκα θάνατον, τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀναίμακτον ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τελοῦμεν λατρείαν. *annuntiantes mortem secundum carnem vnigeniti Filii Dei, incruentum in Ecclesia cultum peragimus.* Sic in Græcorum Liturgiis sæpe. Epiph. solet dicere λατρείαν τῆς οἰκονομίας: vt in epitome fini operis adiecta: ἐν τισὶ δὲ τόποις λατρεία οἰκονομίας ἐν τῇ πέμπτῃ γίνεται, ὥρᾳ ἐννάτῃ. *in quibusdam locis cultus dispensationis celebratur feria quinta, hora nona:* addit, ἐν ἄλλοις δὲ τόποις οὐ γίνεται λατρεία τῆς οἰκονομίας, εἰ μόνον ἐπιφωσκούσης τῆς Κυριακῆς, h. e. *in aliis vero locis non peragitur cultus dispẽsationis, nisi solo illucescẽte die Dominico.* mox, προσευχὰς τελοῦντες καὶ λατρείας τῆς οἰκονομίας, h. e. *preces peragentes & cultus dispensationis.* editum est, λατρείας καὶ οἰκ. quam lectionem si retineamus, erit figura ἓν διὰ δυοῖν, h. e. *qua vna res duobus vocabulis exprimitur.* Ex Augustini disputatione contra Faustum Manichæum, libr. 20. c. 21. discimus, veterem Ecclesiam, in illa, quã sæpe diximus, commemoratione passionis & sacrificii Christi, quæ & ipsa sacrificium dicebatur, posuisse præcipuum Dei cultum, quem λατρείαν vocabant. quare idem aliquando *pietatis* nomine hoc Sacramentum intelligit. De Trinitate libr. 3.

Infantes non nouerunt quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione consumitur.

LVIII. Missa. *Baronij multi errores circa hoc nomen refutantur. Non esse hanc appellationem antiquissimam probatur. Decretales primorum Paparum falsæ. Missa non est nomen Hebraicum. Non est Iacobi inuentum: neq; Petrus & Paulus eam Romanos docuerunt. Error Gratiani quem secutus est & auxit Baronius.* Μίσα. Missa *vox Latina.* Missa Catechumenorum, Missa fidelium. ἀπόλυσις *è Cantico Sim.* Missam audire. ἀρχαιρεσίας ἐπακούειν. *variæ acceptiones eius nominis. alia.*

Anni XXXIV. Num. LIX.

Omnium huius Sacramenti nominum hoc esse antiquissimum pronuntiat Baronius. Iacobum enim fratrem Domini hanc nomenclaturam Ierosolymitanis tradidisse: Petrum vero & Paulum Romanis. deinde illius vsurpationem vetustissimã esse probat ex Epistola Pii Papæ, proximi, inquit, Apostolorum temporibus. Hæc Baronius: quæ quidem adeo sunt omnia falsa, adeo absurda, adeo etiam pueris εὐεξέλεγκτα, & ad refellendum facilia; vt mirari satis nequeam, homini tam erudito tam pueriles nugas placere potuisse. Obsecro, si nomen hoc omnium antiquissimum est, cur apud probatos auctores, qui per annos trecentos & amplius scripserunt, nullum eius extat satis certum vestigium? non Syri, non Græci, illo vsi, non Latini. Iustinus, Ignatius, Irenæus, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, alii multi, quorum certa scripta ad hanc ætatem peruenerunt, intra illud tempus quum viuerent, multa de hoc Sacramento disseruerũt: cur horum ne vnus quidem istius appellationis meminit? Pii Papæ I. vt & cæterorum omnium Paparum primi secundique seculi, ac fere etiam tertii, scripta, id est, quæ sub eorum nominibus circumferuntur, esse nomina adulterina, & à planis atque impostoribus profecta, non semel iam indicauimus, & Cardinalem Cusanum, aliosque illarum partium, huius sententiæ auctores laudauimus. neq; hoc profecto Baronius ignorauit; sed vt falsam opinionem tueretur, falsum excitare testem est coactus. poterat Pio adiicere Euaristum, Alexandrum I. Telesphorum: nam in iis etiam næniis, quæ illis Papis attribuuntur, legitur vox Missa. Si verum est, quod affirmat Baronius, hoc nomen in Ecclesia Ro. & antiquissimũ esse, & iam olim vsitatissimũ; cur à Pio I. ad Cornelium Cypr. æqualem transuolat, mediarum ætatum testem nullum producit? puduit, credo, ὑποβολιμαίων, h. e. *supposititiorũ*, scriptorum, quæ homines imperiti, quorum palato præter fabulas & mendacia nihil sapit, modo nominatis Pontificibus adscripserunt. Cur igitur probat quæ Pio attribuuntur? sunt enim farinæ prorsus eiusdem. Iam nomen *Missæ* Hebraicum esse, vel Chaldaicum, putidissimum commentum est, hominum neque Hebraicas neque Chaldaicas literas intelligentium, aut certe iudicii prorsus nullius: quod ab eruditissimis viris luce clarius est demonstratum; imprimis autem à viro longe doctissimo Pichereilo presbytero, in locum Matthæi de S. Cœnæ institutione. Genebrardus, qui explosam etiam à Bellar. & aliis doctis E. R. fabulam reuocare in scenam conatus est; neq; doctrinæ in iis literis quas profitebatur, neq; iudicii, in vlla parte eruditionis laudem tulit & omnino oleum atq; operam perdidit. Quod autem Baronius ait, Petrum & Paulum Romanis eam appellationem tradidisse; tam falsum est, quam argumentum quo id probare nititur, est falsũ. Scilicet Iacobus ὡς ἀδελφόθεος, h. e. *tanquã frater Dei*, id vocabulum Ecclesiam Ierosolymitanam docuit, quia hodie in ea, quæ dicitur Iacobi Liturgia, illud legitur. Omitto, quod certo constat, eum Ordinem agend. à Iacobo scriptum non esse, de quo pluribus hic agendi locus non est. Sed demus id scriptum esse γνήσιον, hoc est, *genuinum*: quum legatur hodie ea Liturgia Græce & Latine; cui literarum non penitus rudi persuade-

suadebit Baronius Latina Iacobi esse, Græca alicuius interpretis? qui mediocrem vsum Græcæ & Latinæ linguæ habuerit, & paucas paginas comparauerit, statim intelliget, Græcum textum esse autographum, Latinum apographum. Et sane Græca, etsi antiquitatis primæ faciem genuinam non exprimunt; vetusta tamen sunt; vt pote quorũ Patres Concilii in Trullo meminerint: Latina suæ vetustatis nullum habent simile testimonium. Quanquam videtur Baronius, Gratianum secutus, auctorem scilicet cum primis locupletem, in hunc incidisse plus quam puerilem errorem. Scribit ille, De consecr. dist. I. can. 47. sic: *Iacobus frater Domini secundum carnem, cui primum credita est Ierosolymitana Ecclesia, & Basilius Cæsariensis Episcopus, cuius claritas per totum orbem circumfulsit, in scripturis addiderunt nobis Missæ celebrationem.* videtur Baronius ex istis verbis hariolatus esse, Iacobum nominis Missæ primum auctorẽ extitisse: absurde & prorsus ridicule: nam vt Romani etiam Critici obseruarunt, in Græco textu eius canonis è Concilio Trullensi, vnde hæc voluit videri Gratian⁹ desumpsisse, non Missæ nomen extat, verum λειτουργία, *Liturgia.* quare euersum est fundamentum Baronianæ hariolationis. Et vero Ecclesiam Ierosolymitanam à primo suo Episcopo nomen *Missæ* accepisse, quis non delirus sibi vnquam persuaderi sinet? Syriacæ Noui Testamenti paraphraseos vetustissimus siue controuersia auctor, voce Græca *Eucharistia* aliquoties vtitur: qui, si hoc nomen Hebraicũ, vt isti volunt, vel Chaldaicum tanti Apostoli auctoritate in Ecclesiis Iudaicis vsu receptum fuisset; omnibus aliis nomenclaturis, istam procul dubio prætulisset. certe extaret alicubi apud Syros & Græcos scriptores illius mentio. Legitur sane in Græcorum monumentis, vox Μίσα, sed auctorum mediæ ætatis, qui ante annos præterpropter sexcentos, de re militari scripserunt: & quidem pro vespertinis precibus aut matutinis, non pro sacramento, vt recte obseruant viri doctissimi, & nobis amicissimi, Nicolaus Rigaltius & Iohannes Meursius, qui eorum seculorum voces collegerunt. Omnino vox *Missa* originem Latinam habet, aliis omnibus linguis, nisi quæ à Latina acceperunt, incognita. Sunt viri eruditissimi, qui existiment, primo *Missu*, aut neutro genere *Missa*, dictum fuisse; proptereque eam vocem oblationes significare, quæ vel afferebantur, vel mittebantur, & sacræ mensæ imponebantur. Nos non dubitamus, quin aliorum verior sit sententia. Proprie *missio*, vel quod idem est, *missa*, est ἄφεσις, hoc est, *dimissio*: quam vocem Græcis olim in dimittenda concione fuisse vsitatam, ex Plutarcho & aliis scriptoribus, viris eruditis est compertum. Sic in iudiciis Romanorum, cum præco clamabat ILICET, iudicibus abeundi facta potestas intelligebatur. Sed in Græcorum concionibus vna fuit dumtaxat missio, cum finita concione præconis voce clamabatur λαῶν ἄφεσις, hoc est, *populorum dimissio*: in Liturgia vetere Christianorũ duplex fuit ἄφεσις, *missio*, siue *missa*. prior cum finitis lectionibus S. Scripturæ, & precibus illis, quibus poterant interesse Catechumeni, energumeni, & alii non initiati, voce diaconi iubebantur exire, quib. sacram Liturgiam spectare fas non erat: posterior, cũ sacris peractis & Eucharistiæ celebratione finita, post εὐχὴν ἀπολυτικὴν, h. e. *precationem dimissoriam*, à diacono pronunciatam, populo discedendi fiebat potestas: quod in Liturgia Chrysostomi intelligitur illis verbis, ὁ ἱερεὺς ποιεῖ ἀπόλυσιν, *sacerdos facit missam*, hoc est, dimittit populum. ἀπόλυσις est ἄφεσις, *missa* vel *missio*. sumptum verbum è Simeonis Cantico, Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου δέσποτα, hoc est, *Nunc dimittis seruum tuum Domine*, quæ ibidem recitantur. In plerisque Protestantium Ecclesiis, tota actio celebrationis sacræ Cœnæ Domini, clauditur hoc hymno, quem flexis genibus populus concinit: quod est pulcherrimum & sanctissimum institutum. Totus Ordo agendi siue Liturgia, apud veteres in duas partes diuidebatur; quæ propter totidem missiones dictæ

sunt Missæ *missa* pro missio, vt *remissa* pro remissio apud Optatum Mileuitanum & Augustinum atque alios, translatitium est. Prior est Missa Catechumenorum, vt in can. 84. Concilii Carthag. 4. altera Missa fidelium: quæ propter excellentiam vt sola diceretur Missa tandem obtinuit. Inuentum est hoc nomen circa finem, vt videtur, tertii seculi, vel paullo ante. Nam si vera est Epist. Cornelii Papæ ad Lupicinum Viennensem, circa annum Domini 250. notum iam erat istud vocabulum. Quemadmodum autem dicebamus de voce synaxis, varie illam esse vsurpatam à Græcis, vel pro Eucharistiæ celebratione, vel pro conuentu ad preces tantū & lectionem Scripturarum: ita plane vocabulum Missa, non vno modo vsurpatum reperitur ab iis, qui primi in scribendo frequētarunt. Ambrosius, quem male quidam affirmant primum omnium huius nominis meminisse, Epist. 13. ad Marcellinam sororem, *Ego mansi in munere, Missam facere cepi: dum offerro, raptum cognoui Castulum quendam.* hic sine dubio *Missa* est liturgia ad S. Eucharistiam: quod ostendit verbum *offero*, & alia quę sequuntur. apertissime vero id euincunt illa præcedentia, *post lectiones atq; tractatum, dimissis Catechumenis.* Quare Ambrosium non legerunt, qui affirmant ea notione vocē Missa in eius libris non extare. habentur apud eundem & precationes duæ, præparantes ad Missam, vt præ se fert titulus; in quib. Missa est cœna Domini, quod declarat totus illarum contextus. Pauca verba afferam dignissima tanto Ecclesiæ Doctore; *Fac me Domine Iesu Christe, per gratiam tuam, semper illud de tanto mysterio credere & intelligere, sentire ac firmiter retinere, dicere & cogitare, quod tibi placet & expedit animæ meæ.* Missa igitur, Eucharistia est. Alibi Missarum celebratio apud eundem, & alios auctores latius patet, quod facile cuiuis est obseruare. Legitur aliquando apud antiquos scriptores *audire Missam*, sed alio sensu, quam quo hodie locutio illa vsurpatur ab iis. quib. Missa communio non est, verum acroama duntaxat & spectaculum. apud Gratiarum ex Agathensi Concilio, iubentur seculares, *Missas die Dominico totas audire.* Ambrosius etiam, sermone 34. quo docet formam agendi recte Quadragesimam. *Moneo*, inquit, *vt qui iuxta Ecclesiam est, & sine graui impedimento potest, quotidie audiat Missam; & qui potest, omni nocte ad matutinum conueniat.* Hic Missam audire non dicitur ad exclusionem communionis, vt hodiernus error postulat; sed de eo, qui & Liturgiam audiat, & communionem sumat. subiicit Ambrosius: *In Quadragesima vero moneo, vt die omni, aut saltem, vt dixi, omni dominica offeratis & communicetis.* Sic locuti sunt & Græci æquales Ambrosio, aut etiam priores. Eusebius enim Historiæ Ecclesiasticæ libro 7. cap. 9. εὐχαριστίας ἐπακούειν, *missam audire*, de eo dixit, quem narrat communicasse. Post tempora Ambrosii, & Augustini, adeo increbuit huius vocis vsus, vt viri docti, Iulianus interpres Nouellarum Iustiniani, Paulus Diaconus, auctor Historiæ Miscellæ, quę è Græcis auctoribus ad verbum fere tota est descripta, alii plures, vocabula Græca, ἐκκλησιάζειν, συνάγειν, σύναξις, λειτουργεῖν, λειτουργία, hoc est, *ad concionem vocare, congregare, congregatio, sacris operari, sacrorum operatio*, & apud Ignatium δοχὴν ἐπιτελεῖν, hoc est, *cœnam Domini administrare*, per dictionem, Missa, exprimerent, sicut ante dicebamus. Qui vt reprehendi eo nomine iure non possunt; quos certum est locutos esse cum hominibus sui seculi: ita excusari illorum nequit sinisteritas, quibus id verbum apud eiusmodi auctores inuentum, firmum videtur esse argumentum, ad defensionem opinionum multo post exortarum. Equidem si de re conueniret, litem mouere super vocabulo, ineptum, friuolum, & facinus μικροψυχίας γέμον, h.e. *illiberalitatis plenum*, iudicarē. Quare omissa contentione de nomine, id potius agant magni Theologi, vt Deo auspice, de re ipsa cessent tandem contentiones. Cæterum quod dicebamus de varia acceptione dictionis MISSÆ, confirmatur multis veterum testimoniis, quorum apponam

nam hic vnum aut alterum. Cæsarius Arelatensis Episcopus, oppido vetustus, homilia 12. *Si diligenter attenderitis cognoscetis, quod non tunc fiunt Missæ, quando diuinæ lectiones in Ecclesia recitantur: sed quando munera offeruntur, & corpus vel sanguis Domini consecratur. Nam lectiones siue propheticas siue Apostolicas, siue Euangelicas, etiam in domibus vestris, aut ipsi legere, aut alios legentes audire potestis. Consecrationem vero corporis & sanguinis Christi, non alibi nisi in domo Dei, audire, vel videre poteritis. Ideo qui vult Missas ad integrum, cum lucro animæ suæ, celebrare, vsque quo oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore, & compuncto corde se debet in Ecclesia tenere.* Ex his apparet, fuisse multos illa ætate, qui discrimen leue aut nullum prorsus agnoscerent inter Missam Catechumenorum, & Missam Fidelium: qui postquam ei parti Liturgiæ interfuerant, quæ Catechumenis erat cum fidelibus communis; Missam se crederent rite celebrasse: quasi lectiones & preces legitimam absoluerent Missam, non minus quam ipsa Communio: itaque propter illam opinionem celebratio corporis Christi contemnebatur: quorum errorem castigans Cæsarius, Missam proprie appellari contendit illam partem Liturgiæ, cui est annexa Cœnæ participatio: cui qui non interfuerit, eum Cæsarius negat Missam celebrasse. Fuit & alia vocabuli huius acceptio, cum *Missam* vsurparunt pro solemni aliqua festiuitate, siue die festo. In Capitulari Caroli Magni, libro secundo 18. *vt absque vlla excusatione cito possit emendari, spatium vsque ad Missam S. Martini dare decreuimus.* & 20. *ita vt ad Missam sancti Andreæ restaurati fiant.* & ita non raro apud Aymoinum, & id genus scriptores. Sic in Anglia & Scotia manent illa nomina ex veteri vsu, *Christmas* & *Martinmas*, Missa Christi, & Missa Martini, & similia, pro die consecrato in honorem Christi vel Martini. quin in Rituali Anglicanæ Ecclesiæ legere licet nomina illa *Christmas* & *Michaelmas*: adeo falsum est & sycophanticum, quod in superioribus affirmabat Maldonatus, Orthodoxos Protestantes nefas ducere, alio nomine vti quam Cœnæ. Atqui notum est, quid de Missa appellatione iam olim in Cōfessione Augustana eius auctores sint professi. Postremo ne illud quidem prætermittam; quod Græci dicunt συνάγειν, vel ἐκκλησιάζειν, id Latinos dixisse etiam *Missas tenere*; & verbi prædicationem & sacramentorum administrationē ea locutione significantes. In indiculo legatorum Hormisdæ Papæ, qui describitur in anno 519. num. 137. ita scriptum; *Si hæretici non sunt, quomodo ante duas hebdomadas, quam nos veniremus, statuerunt omnes in vnum, ne quis Missas foras ciuitatem teneret; sed hic omnes, vt & multitudo esset futura seditionis congregata & doceri posset secundum errores eorum?* Atque hæc de appellationibus huius diuini sacramenti, impræsentiarum satis. Restabat vt ad secundam partem Baronianæ digressionis de Eucharistia, quæ est de Transsubstantiatione, accederemus; & quæ fuerit veteris Ecclesiæ fides super eo articulo, accurate expenderemus. Sed quum nostra ad eam partē responsio, itemq; ad tertiā, de Sacrificio Christianæ Ecclesiæ, in molē multo maiorem, quam initio putaramus, excreuerint; satius fore visum est, vt illæ disputationes separatim ederentur, neq; operis huius editionem morarentur. Omissa igitur responsione ad Baronianum themia 49. & omnia deinceps sequentia, in quibus de negotio Eucharistiæ agitur; pergamus interim ad reliquum historiæ sacræ contextum.

LIX. Poculi Dominici forma. S. Beda.

ANNI XXXIV. Nu. LXIII.

SI vera est historia quæ refertur è Beda de poculo Domini quod ipsius tempore Ierosolymis visebatur; fuit illud poculum ἀμφωτόν, siue ἀμφῶες, hoc est, *ex vtraq; parte ansatum*: cuiuscemodi poculorum vsus apud Græcos antiquissimus. Homerus commemorat ἀμφῶες ἄλεισον, hoc est, *poculum ex vtraque parte ansatum*. Sed quantum fidei tribuen-

buendum sit illi Bedæ libro, antea monuimus: quoties præsertim res commemorantur primorum Ecclesiæ seculorum hominibus incognitæ. Spongia, quam appellat Beda *Domini potus ministram*, ea est de qua paulo post dicetur. Baronius, non Ierosolymis, sed Romæ eam seruari iam ostendit: sed quo fidem faciat huic historiæ, nihil affert.

Omitto alia quæ in hanc sententiam Theophylactus & alij interpretes, magna cum similitudine veri disputant: quæ vt Baronianam illam coniecturam vanitatis arguunt; ita illorum opinionem refellunt, qui in suis Harmoniis hanc Lucæ narrationem componunt cum similibus, quæ extant apud Matth. 20. 24. & Marc. 10. 41.

LX. Expenduntur dicta quædam Baronij. Contentio inter Apostolos sine caussa ab eo repetita.

ANNI XXXIV. Num. LXIV.

AIt, *Nox aduenerat cum Iudas peracta Cœna è mensa exiit.* Ex tempore Cœnæ Paschalis certum est, non solum aduenisse, sed etiam altam fuisse iam noctem, cũ hi sermones ederentur: atq; adeo alteram præterisse iam vigiliam. Theophylactus: ἀωρὶ τῶν νυκτῶν διελέγετο, ἢ πρώτη ἤδη ἢ δευτέρα διεληλύθει, h. e. *nocte intempesta disserebat, & prima aut secunda* (vigilia) *transierat.* Ait; *obortam interim contentionem inter discipulos de primatu, Dominus sedauit.* Hæc contentio illa est, cuius meminit solus Euangelistarum Lucas 22. 24. de hac mentionẽ fecit iam Baronius, nu. 42. eandem igitur nunc repetẽs, videtur de vna duas facere, nescio quo consilio. non enim hic locum habet prouerbium Græcum, δὶς ἢ τρὶς τὰ καλά, hoc est, *bis terque pulchra*, (iterentur.) Porro attente consideranti omnes huius loci circumstantias, luce clarius apparebit, quam sit frigida coniectura Baronij, quam antea refellebamus, super occasione huius contentionis. Multo enim similius veri est, in eos sermones incidisse Apostolos, postquam Christo prædicente didicerant, & serio iam meditari ceperant, Dominũ breui moriturum: quod vix ante hoc tempus in animum induxerant. Cogitabãt, institutam à Christo societatem, cuius ipse caput erat, magistro & duce carere non posse: quum præsertim & multoties antea, & nouissime in ipsa Cœnæ celebratione, regni sui mentionem apertam Christus fecisset.

LXI. Cur pro cæteris Apostolis Petrus locutus.

IBIDEM.

DE morte sua loquens Dominus, ait discipulis inter cætera Ioan. 13. 33. *Quo ego vado, vos non potestis venire.* eum sermonem ab Apostolis parum intellectum, ostendit Petrus, qui statim interrogat, *Domine quo vadis?* Quod cæteris tacentibus Petrus loquitur, caussa redditur vnica in Annalibus, quod esset princeps omnium. Baronius enim, vt sæpe diximus, nihil nisi principatus & Monarchias cogitabat. Veteres caussas afferunt varias, omnes notatu dignissimas. Cyrillus ait cæteros Apostolos honorem illi habuisse, tanquam maiori; ætate videlicet, vt nonnulli existimarunt, vel ordine: nam quod sæpe diximus, ordo fuit inter Apostolos; nõ principatus, non dominatio, ac ne προεδρία quidem tum vlla. Itaque ibidem Cyrillus Petri modestiam laudat, quod loqui pro omnib. voluerit, & non erubuerit fateri ignorationẽ ex qua oriebatur interrogatio. Alia caussa fuit, vehemens Petri amor erga Dominum: nam & cupiditate sequendi impulsum, hoc à Domino quæsiisse Petrum, idem Cyrillus & Augustinus obseruant. Tertiam caussam faciunt Patres, arcanum Dei consilium, corrigendi præceps ingenium Petri, quo redderetur ipse aptior ministerio insigni, cui erat destinatus. Erat in hoc sancto admirabilis quædã propensio ad omne bonum: sed cum præcipiti quodã impetu, quem Græci, modo θερμότητα, h. e. *calorem*, vocant, modo προπέτειαν, h. e. *temeritatem*, Augustinus in hunc locum *præsumptionem*. Hoc igitur siue ἐλάττωμα,

τωμα, hoc est, *defectum, imbecillitatem*, siue vitium, vt mature corrigeretur, permisit diuina prouidentia vt sermonem primus arriperet, & illa diceret quæ dixit. vide Augustinum in Ioan. tract. 97. Theophylactus: *destituit Christus Petrum cœlesti auxilio, & suam ipsum docet agnoscere infirmitatem.*

LXII. *An hymnus cuius meminerunt Euangelistæ, dictus sit ante sermones à Domino habitos, an post.*

IBIDEM.

Euangelistæ, Matthæus 26. 30. & Marcus 14. 26. historiam institutæ Eucharistiæ claudunt his verbis, *& hymno dicto exierunt in montem Oliueti*: prætermittunt enim illi & Lucas sermones, quos habuit Christus cum discipulis, qui postea descripti sunt ab Iohanne, capitibus 14. 15. 16. prætermittunt etiam illam diuinam orationem, quæ cap. 17. eiusdem Ioan. describitur. Iccirco Matthæus & Marcus institutionis Eucharistiæ finem coniungunt cum abitione ex illa domo, vbi Pascha egerat Christus: de qua abitione creditur loqui Iohannes, initio capit. 18. Baronius putat hymnum cuius meminerunt Matthæus & Marcus, dilatum fuisse post sermones omnes Christi & ipsam precationem illam Ioan. 17. Sequitur Baronius Iansenium, qui hymnum illum iis omnibus subiicient, quæ Iohannes commemorat dicta & facta à Christo, prius quam exiret, caput suæ Concordantiæ 138. ita orditur: *Hæc cum dixisset Iesus, & hymno dicto egressus est.* Atqui Iohannes non dicit Christum in ipso articulo sui discessus hymnum dixisse. Matthæus & Marcus id videntur significare: sed infirma ea ratio est: quia breuitati eos consuluisse appatet, qui tam multa omiserint. Est vero admodũ probabile, hymnum præcessisse omnes illos sermones: nam in celebratione Paschatis actio tota hymno claudebatur, qui statim dicebatur post vltimum illud poculum exhaustum, de quo in nomine Eulogia superius. Separandæ igitur sunt actiones Christi continuæ quidem, sed tamen diuersæ. Celebratio Cœnæ Paschalis, & mox Eucharistiæ; quæ actio hymno dicto de more fuit terminata: sermones varij postea cum discipulis habiti; quibus & contentionem inter illos exortam sedauit, & mœrentes consolatus est, & doctrina salutis multiplici eos imbuit: postremo illa ad Patrem oratio; post quam tandem est exitum. Horum autem omnium, quędam contigerunt sedentibus adhuc Christo & discipulis ad mensam: quædam, vt videtur, postquam surrexerant, priusquam exiretur. Obseruant veteres, Christum, quoties maiore contentione orare Patrem voluit, solitum à discipulis secedere, & orare κατ' μόνας, hoc est, *seorsim, solus*, vt loquuntur Euangelistæ. Cogitent igitur magni Theologi, an eum morem tenuerit, cum illam admirabilem orationem concepit. Nam quod ab Iohanne descripta est, non probat hoc, omnibus audientibus eam esse habitam: potuit enim Spiritus sanctus verus Euangeliorum auctor, Iohanni eam dictasse. At beatus Chrysostomus dictionem εἰπών, hoc est, *cum dixisset*, versu primo, capite 18. exponens ἐλάλησε, hoc est, *locutus est*, obseruationem hanc inde elicit, totum caput 17. non fuisse εὐχὴν, *precationem*, sed λαλιὰν *sermonem*. quod equidem satis mirari non queo. In fine capit. decimoquarto, ait Iohan. dixisse Christum, *Surgite eamus hinc.* non nescio allegorice ista verba exponi à nonnullis, vt Isidoro Pel. libro tertio, epist. 147. & quarto, epist. 84. sed allegoricus sensus literalem non tollit. Videtur ergo Dominus hæc dicens, à mensa surrexisse, & cum eo omnes discipuli. Non est autem probabile, dilatum hymnum qui gratiarum actionem continebat, & pars sacræ illius actionis erat, ad profectionem vsque ex illis ædibus, quæ non statim secuta.

Minus recte igitur & Iansenius & Baronius hæc videntur digessisse.

LXIII. *Mos orandi ad mensam etiam apud Iudæos & Paganos. Gethsemani; & ibi ædificata ædes. Bedæ locus illustratur. Vestigia ingeniculantium se ante magna altaria. Thomas Bacetus.*

ANNI XXXIV. Num. LXIV.

CONsuetudinem Christianorum, vt in mensa gratiæ agantur Deo, putat Baronius ortam esse ab exemplo hoc, Domini hymnum dicentis. Et quidem, omnia Ecclesiæ pia & laudabilia instituta posse, imo debere, ad Dominum referri, omnis bonæ donationis auctorem, vt ait Iacobus, certum est. Sed Patres originem illius instituti petunt ex alio Christi facto, Matth. 14 19. quando Christus panibus benedixit, oculis in cœlos sublatis. vide Basilij Seleuc. homil. in illud miraculum. Præterea sciendum, Iudæos, vt est in Iuchasin, pagina 9. inter tria præclara Mosis inuenta, vel vt ipsi appellant תקנות recensere *benedictionem cibi*; è cap. 8. 10. Deuteronomij: quo ex loco Rabbini multa sunt commenti de ritibus in cibo sumendo seruandis: inter quos præcipuus hic est, de gratiis Deo agendis. & sunt in eorum Ritualibus formulæ, in eum vsum. Multa de eo more Philo narrat, De vita contempl. Paganis vero non fuisse prorsus id institutum ignotum, multa declarant. In Platonis Symposio, statim vt Socrates accubuit, conuiuæ libationes faciunt, & ᾄδουσι τὸν Θεὸν, hymnum Deo canunt. Athenæus in quarto narrat, Naucratitis morem fuisse, quoties conueniebant ad festi cuiusdam solemnis epulas, postquam in tricliniis discubuissent, ἐπανίστασθαι εἰς γόνατα, τοῦ ἱεροκήρυκος τὰς πατρίους εὐχὰς καταλέγοντος. surgere in genua, dum sacrorum minister preces patrias recitabat. eodem etiam spectat mos vetus libationum ad mensam. Apud Stobæum cap. 41. Diotogenis Pythagorici extat hoc præceptum, Καλῶς δὲ καὶ τὸ τὸν Θεὸν ἐν ἀρχᾷ τῷ δείπνῳ καὶ τῷ ἀρίστῳ ἐπικαλεῖσθαι· οὐχ ὡς δεόμενόν τινος τῶν τοιούτων· ἀλλ᾽ εἰς τὸ μνασθέντα καταχοσμηθῆναι τὰν ψυχάν. *Bene sit etiam, vt Deus initio & cœnæ & prandij inuocetur: non quia tale quid numini sit opus: sed vt quisque Dei recordans, animo sit composito.* Hoc paganus homo quum scribat, monstro simile est, reperiri inter Christianos, qui secus faciant: nã de sua ætate Chrysostomus testatur, fuisse nonnullos, qui neque initio neque in fine cœnæ Deum laudarent, hom. in Matth. 56. qui vtinam nulli essent hodie. Preces ἐπιτραπέζιοι, hoc est, *quæ in mensa peragebãtur*, quarũ in ea hom. Chrys. meminit, non fuerunt communes Orientalium, vt videtur existimasse Baronius: sed propriæ quorundam monachorum montes incolentium. De Gethsemani referam hoc loco verba Eusebij è libro non edito: Γεθσημανῆ, χωρίον, ἔνθα πρὸ τοῦ πάθους ὁ Χριστὸς προσηύξατο· κεῖται δὲ πρὸς τῷ ὄρει τῶν Ἐλαιῶν· ἐν ᾧ καὶ νῦν τὰς εὐχὰς ποιεῖσθαι σπουδάζουσι. hoc est, *Gethsimane, locus est, in quo ante Passionem Christus orauit: situs est autem ad montem oliuarum: in quo etiamnum preces peragere student.* cætera ad verbum Hieronymus; postrema vero sic; *Ecclesia desuper ædificata*, sed verba Eusebij notari debent propter illa quæ refert mox Baronius è Beda, de vestigio genuum Domini lapidibus impresso. Nam quia neque Eusebius neque Hieronymus, tanto vetustiores Beda scriptores & testes oculati, vllam eius rei mentionem faciunt; venio in suspicionem, Bedæ narrationem neque falsam, neque veram esse penitus. Fieri potest, vt eius memoria extaret vestigia quædam genuum in cauato lapide, ex assidua attritione illorũ, qui ad precandum, vt ait Eusebius, magno studio illuc conueniebant, & genua ibi flectebant. Nam ita hodie ante celeberrima quædam altaria impressa vestigia orantium, & saxa vsu cauata obseruauimus: nusquam vero magis insigniter, quã in primaria Cantuariæ Ecclesia, illo loco, vbi fuit olim figura Thomæ Baceti; qui superiorib. seculis multo studiosius ibi solitus coli, quam vel B. Virgo, vel ipse Christus: quod demonstratione certissima & ὀφθαλμοφανεῖ, hoc est, *oculis exposita*, è monumẽtis eius Ecclesiæ probare posse-

possemus, si id ageretur. Videtur tale quid contigisse Gethsemani, in ea Ecclesia cuius meminit Hieronymus: quod per errorem, vel superstitionem ad Dominum retulerunt, qui eam historiam S. Bedæ narrarunt. Expendantur Eusebij verba, *quo in loco etiam nunc homines magno studio preces faciunt*; nō videbitur à probabilitate alienum quod diximus.

LXIV. Cur Iudas Christum sit osculatus, & in eo Baronij hallucinatio.

ANNI XXXIV. Nu. LXVII.

Ait, propterea Iudam osculum Domino se daturum militibus recepisse, *ne noctis tenebris decepti, in alium quempiam manus inijcerent.* at quorsum laternæ & faces in hac historia, nisi vt noctis tenebras depellerent? Verius est, datum id signum fuisse militibus cohortis Romanæ, qui Christum ne fulgente quidem Sole, vt videtur, erant agnituri, sibi penitus ignotum. Sed & mysterij aliquid sub hoc osculo latebat: nam sceleris execrandi immanitati cumulus ingens accessit per istud proditorium osculum. Itaque ait Dominus ad Iudam, Lucæ 22.48. *Iuda, osculo Filium hominis tradis?* vt etiam ex eo appareat patrati sceleris magnitudo. Sequitur narratio de auricula à Petro præcisa: cuius magnum animum, & amorem erga Dominum vehementem vere laudat Baronius: consilium ipsum vtendi gladio, videtur probare, non recte. Scimus tamen multis hodie probari factum; quod tam expresse Christus damnauit. nec miramur: postquam vtique, cœleste munus, cura animarum, in regnum terrenum est versum. Chrysostomus hoc quoque feruido Petri ingenio ascribit. τῆς Πέτρου θερμότητ☉ τὸ πρᾶγμα, hoc est *feruoris Petri est negocium.*

LXV. Excutitur historia de illo iuuene, qui fugit nudus in sindone. Refellitur Baronius qui Ioannem eum putat fuisse. Veteres cum cænatoria sumebant, an exuerent omnes alias vestes. Coniectura super nuditate eius iuuenis, & loco vnde prodierit. Sindon vestis, & varius eius vsus. Nocturna vestis è lino. Maldonati opinio refutatur. περιβάλλεσθαι. περιβολαί. *Locus Martialis.* οἱ νεανίσκοι.

ANNI XXXIV. Num. LXVIII.

Historiam de iuuene qui nudus aufugit, quæque extat apud solum Marcum 14. 51. supra iam Baronius attigit, hic tractat ex professo: vtrobique parum accurate, parum probabiliter. Non probat eum iuuenem fuisse Iacobum fratrem Domini; recte: nam omnino is non fuit. probat eorum sententiam, qui Iohannem Apostolum fuisse putant: quæ non minus falsa est opinio, omni probabilitate destituta, cum ipsa Euangelistarum narratione palam pugnans. Fatemur B. Ambrosium de Iohanne accipere, ad Psalmum trigesimumsextum, sed aliud agentem, obiter, & plane ἐν ὁδῷ πάρεργον, hoc est, *in via transcursu.* sunt & alij qui de eodem interpretentur; verum sine vlla saltē probabilis caussæ redditione. At vir doctissimus Caietanus, rationes graues attulit, cur ferri nequeat eorum sententia. Vnicam nos adijciemus, sed omnium validissimam. Dicant enim nobis, qui Iohannem existimant intelligi, quare id temporis fuerit Iohannes nudus? quæ caussa tam intempestiuæ nuditatis? Resondet Baronius; *præ vehementia mœroris sanctum Apostolum, Domini sui amantissimum, profunda sui ipsius obliuione sepultum, nihil de sumendis suis vestibus cogitasse.* Nos vero id non quærimus, cur vestes suas non sumserit: illud quærimus, cur posuerit. Non negamus fieri potuisse, vt præ ecstaseos magnitudine, vestium obliuisceretur Iohannes: qui sciamus honestæ, castæ, & piæ cuidam virgini, quæ nuda in lecto dormiebat, accidisse, vt nocturno terrore correpta, quod conflagrare domus incendio diceretur, nuda in publicum prodierit, sine vllo plane

nuditatis suæ sensu. At quare illo tempore Iohannes sese denudasset? quæ tam absurdi facti caussa potest afferri? quis color? Dicent, surrexisse nudum è lecto triclinari, vbi ad mensam accubuerat. Sed hoc longe ineptissimum est: non enim discumbebant veteres nudi; neque vt cœnatoria sumerent, intimam vestem ponebant, verum exteriorem tantum, & præsertim forensem. quis vnquam legit, quis audiuit, conuiuas nudos accubuisse? Plato, Xenophon, Athenæus, historici & poetę, tot conuiuia tam enucleate descripserunt: quis ex omnibus nuditatem conuiuantium vllo indicio declarauit? Non igitur denudauit se Iohannes ne tum quidem, cum cœnatoria sumeret, si qua tamen sumsit: nam de eo potest dubitari: & quidem probabilius multo negaueris, quam pro certo affirmaris. Vide quæ in superioribus disputauimus de cœnatoriis Domini. Si ea occasione vestes non exuit Iohannes, cur à cœna exuisset? putidum id quidem fuerit ac prorsus ridiculum. Nec minus tamen absurdum quod isti volunt; toto illo tempore quod à fine conuiuij lapsum est ad profectionem è domo, (horarum aliquot id fuisse, historia Iohannis euincit,) mansisse Iohannem inter vestitos nudum. nam per totum illud tempus non remansisse Apostolos in lectis, suadent verba Domini in fine capitis 14. apud Iohannem, ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν, hoc est, *surgite, eamus hinc*, vt enim antea dicebamus, ad hanc vocem surrexisse à mensa Apostolos, veri sit simillimum. induerunt igitur, sine dubio, vestes suas Apostoli præter Iohannem solū omnes. quem sane mirum est, aliorum exemplo vestimenta induentium, non esse admonitum. Secuta deinde sunt, quæ in eius Euangelio tribus ipsis capitibus commemorātur. quid interim Iohannes? dicemus stetisse toto illo temporis spatio inter amictos nudum? dicemus, non ipsi, non cuiquam Apostolorum tantæ deformitatis venisse in mentem? hæc quidem mira est ablepsia, mira incogitantia. Quid interim Dominus? etiamne Christo ἀπροσεξίαν, hoc est, *inaduertentiam*, eiusmodi tribuemus, quæ vt peccatum non sit, peccato affinis tamen est? Apage vero tam absurdam sententiam, ab Euangelica narratione & veris illius circumstantiis adeo manifeste discrepantem. Iohannis 21. 7. Petrus cum piscabatur nudus à Christo deprehensus, turbatur, ac derepēte iniecto vest mento succingit se, & prę pudore in mare se conicit: hic faciemus Iohannem diu stantem nudum inter cōdiscipulos, coram Christo? Enimuero quis fuerit hic iuuenis, quærere curiosum est & vanum; quando inueniri τὸ ζητούμενον, h. e. *id quod quæritur*, non potest. Theophylactus, qui plures super ea quæstione refert sententias, primam omnium ponit hanc. οὗτος ὁ νεανίσκος εἰκὸς ὅτι ἐκ τῆς οἰκίας ἐκείνης ἦν, ἐν ᾗ ἔφαγον τὸ πάσχα. *verisimile est hunc iuuenem ex illa domo fuisse, vbi Pascha comederunt.* & sunt eadē verba etiam apud Euthymium. Hæc coniectura mihi videtur omnium maxime probabilis. nam quod summi viri arbitrantur, ad tumultum quem cohors Iudæ excitauit, prorupisse iuuenem è lecto, & alicunde è vicinia accurrisse: id ego minus probo. Ait enim Euangelista ἠκολούθει αὐτῷ, hoc est, *sequebatur eum*: sequebatur igitur Christum, etiam prius quam proditor cum militibus veniret. Fieri potest, vt hic iuuenis postquam cubitum se recepisset, de periculo Christi, quem venerabatur, aliquid inaudierit; ac statim lecto se proripuerit, sindone tantum amictus, & Christum sequi cœperit. Quod è lecto surrexerit, nuditas arguit, cuius caussa probabilis alia excogitari vix potest. neque hoc à temporis circumstantia est alienum: nam vt è Theophylacto dicebamus, nox fuit prouecta, & altera iam prætererat vigilia. Sindonem, lineam fuisse vestem certum est, vel è bysso: nam σινδόνα βυσσίνην apud Herodotum, & alios leges. Inter merces Sidone in Græciam à mercatoribus Phœnicibus solitas afferri, fuere olim sindones: quæ res multos Græcorum in errorē induxit, vt putarent de vrbis nomine sic dictas sindones, quod falsum est: nā &

alibi

alibi fiebant quã Sidone, vt docemur Prou. 31 24. σινδόνας ἐποίησε καὶ ἀπέδοτο, *sindonem fecit & vendidit*. & scriptura vtriusq; nominis refellit. סדין sindon. at Sidon est צידון. Harum vestium & confectio varia, & vsus etiam. Sæpe apud Græcos & Latinos, vestis linea exterior, est insigne sacerdotis, præsertim Ægyptiaci. aliquando honestiorum est indumentum, non temere vilioribus assumendum. Diogenes Laertius auctor est, Ædiles Atheniensium Crateti succensuisse, quod sindone esset amictus, ἀπὸ τῶν Ἀθήνησιν ἀστυνόμων ἐπετιμήθη, ὅτι σινδόνα ἠμφίεστο, h. est, *ab ædilibus Athenis reprehensus est, quod sindone amictus esset*: vel quia pluris fiebat ille cultus, quam vt philosopho conueniret: vel quia omnino indecorum censebatur, sindone amictum foras prodire. ex ipsius vero Cratetis responsione cognoscimus, eos qui operam tonsoribus dabant, sindonibus fuisse inuolutos, quod & hodieque fit. Ait enim Laertius: ἔφη, καὶ Θεόφραστον ὑμῖν δείξω σινδόνα περιβεβλημένον· ἀπιστούντων δὲ, ἀπήγαγεν ἐπὶ κουρεῖον καὶ ἔδειξε κειρόμενον, hoc est, *dixit, & Theophrastum vobis monstrabo sindone indutum: cum autem fidem non adhiberent, abduxit illos in tonstrinam, & monstrauit eum, cum tonsori operam daret*. quibus è verbis satis apparet, quam fuerit Atheniensium moribus insolens, vt philosophus sindone amictus in publico consiceretur. Apud Plutarchum, in libro De fortuna Alexandri, miser olitor adducitur ad Alexandrum, ἐν εὐτελεῖ σινδονίσκῃ. Hic igitur sindon, ita potest accipi, vt sit indumentum hominis fortunæ & census tenuis. Forasse tamen melius intelligas de nocturna veste, siue cubitoria, vt vocat Petronius, quam secum abstulit hic iuuenis cum è lecto se proriperet. Eam vestem è lino fuisse obseruauimus. Dionysius episcopus Alexandriæ apud Eusebium, libro Historiæ 6. cap. 40. de curiosis ad se capiendum missis: κἀγὼ μὲν, οἶδεν ὁ Θεὸς, ὡς λῃστὰς εἶναι πρότερον ἡγούμενος ἐπὶ σύλησιν καὶ ἁρπαγὴν ἀφιγμένους, μένων ἐπὶ τῆς εὐνῆς, ἧς ἤμην γυμνὸς ἐν τῷ λινῷ ἐσθήματι, τὴν λοιπὴν ἐσθῆτα παρακειμένην αὐτοῖς ὤρεγον. *equidem, scit Deus, quum prius putarem latrones esse, qui ad prædam & rapinam venissent, manens in lecto, vbi eram nudus in veste linea: reliquam vestem prope me positam, ipsis porrigebam*. Maldonatus scribit sindonem hanc, vestẽ fuisse aduersus frigus comparatam: probat autem, quia vtatur Marcus voce περιβεβλημένος *amictus*, & quia Pollux περιβόλαιον vocet. sed hoc ridiculum est; nam toga & quæuis exterior vestis περιβάλλεσθαι Græcis dicitur, siue hyberna sit, siue æstiua. & περιβόλαιον aut περίβλημα de solis hybernis indumentis dici, nemo concedet mediocriter Græce doctus. contra, in secunda Thucydidis historia legimus, λεπτῶν ἱματίων καὶ σινδόνων περιβολάς, hoc est, *tenuium vestium & sindonum amictus*, quod plane euertit Maldonati obseruationem. Scio apud Martialem cum endromide videri componi, eo disticho quod affert idem Maldonatus:

Ridebis ventos hoc munere tectus & imbres:
Nec sic in Tyria sindone tutus eris.

Sed legendum est proculdubio, *cultus eris*. commendatur enim munus duplici laude: vtilitatis aduersus frigus: & elegantiæ, comparatione cum sindone Tyria. Ne illud quidem prætermittam. In eo versu Iohannis vox νεανίσκοι bis ponitur sensu diuerso: initio versus ignotæ personæ indicatio est ab ætatis nota: in fine οἱ νεανίσκοι, non sunt lasciui quidam adolescentes, vt magnæ doctrinæ viri existimarunt: νεανίσκοι enim sine articulo fuisset dicendum, non οἱ νεανίσκοι. intelligit autem milites quorum præcessit mentio. Sic passim Polybio οἱ νεανίσκοι & Liuio *iuuenes* sunt milites: & *iuuentutem legere*, est legiones conscribere.

LXVI. Error Baronii de Anna. Cur ad eum adductus Christus.

Anni XXXIV. Num. LXX.

Dominus noster à militibus captus, non statim ad Caiapham summum Pontificẽ adducitur, sed ad Annam prius. Caussam

 affert

affert Baronius; *quoniam tunc ipse Anna, Præfectus erat magno Concilio Septuaginta duorum Seniorum.* sed hæc caussa nulla caussa est. Ostendimus enim in superioribus, somnium hoc esse, non rem gestam. Atq; ego demiror maluisse Baronium rationem comminisci falsam, quam acquiescere in vera, ab ipso Euangelista prodita; quod Annas esset Caiaphæ socer. Nam Iohannis verba sunt, 18. 13. *Et adduxerunt eum ad Annam primum: erat enim socer Caiaphæ, qui erat Pontifex anni illius.* Euangelistam eius facti rationem ex professo reddere voluisse, arguit vox γὰρ, *enim*. quid igitur nouo, friuolo, falso commento erat opus? Patres aliam ex coniectura rationem addunt, non longe petitam, non coactam, non repugnantem historiæ. Coniiciunt enim, euntibus ad Caiapham occurrisse domum Annæ.

LXVII. De loco vbi tres Petri negationes factæ. Contextus Iohannis in ea narratione nonnullis mendæ suspectus.

ANNI XXXIV. Num. LXXI.

DIfficillima quæstio est, quam attigit hic Baronius. Nam quum tres Euangelistæ consentienter narrent trinam Petri negationem apud Caiapham esse factam; dissentire Iohannes videtur, qui primam negationem in ædibus Annæ contigisse clare demonstrat narratione sua. Primam etiam cognitionem ab Anna fuisse institutam scribit Ioannes: quæ eo facta est insignior, quia Saluator in ea est percussus. Accedit, quod Iohannis narratio vix satis videtur sibi constare; nam quum versu demum 24. dicat missum ab Anna Christum ad Caiapham: institutam tamen versu 16. narrationem de Petro sic persequitur in 25. quasi pedē non mouisset Petrus; sed in eodem consistens loco, & primo & secundo & tertio etiam Christum negasset. Neq; aliter sane quidam veteres acceperūt, quod ex eorum scriptis apparet. Vt cum obseruat Theoph. tanto stupore Petri mentem fuisse occupatam, ὥστε ἀπαγομένου τοῦ διδασκάλου, οὐδὲ μετακινεῖται, ἀλλ᾽ ἔτι θερμαίνεται. *vt quum abduceretur Magister, ipse loco nō moueretur, sed calefaceret sese.* Alij, vt Euthymius, difficultates ex hac narrationū diuersitate emergentes soluunt vna obseruatione, quod *amborum vna domus erat, idemq; atrium, habens in se duo habitacula à se inuicem separata.* Sed legant studiosi, quæ hac de re scripserunt duo viri summi ex interpretibus recentioribus, Erasmus & Beza; quorum sententiam, ipsamq; adeo Bezæ emendationem videtur probare etiam Maldonatus; licet nomine vtriusq; dissimulato, quia euomendi Satanica conuitia locus non erat. Quod si vt suspicatur Beza, in Ioannis codicib. est aliquid peccatum; hæc menda inter vetustissimas poni debet, quæ omnis generis libros inuaserunt. Nam omnes antiqui paraphrastæ, omnes interpretes solo Cyrillo excepto, cum vulgatis codicibus faciunt: Nonnus etiam poeta eruditissimus, qui in paraphrase versu 19. Annam nominat.

Ἰησοῦν δ᾽ ἐρέεινε θυηπόλος ὀξέι μύθῳ Ἄννας,

hoc est, *Iesum autem alloquebatur acri oratione sacerdos Annas.*

LXVIII. An Iudæorum Pontifex ex vlla oscasione vestem laceraret.

ANNI XXXIV. Nu. LXXIII.

CAiapham laceraſſe sibi vestimenta ad Christi vocem, vt ipse voluit videri scelestus, blasphemam, narrant Euangelistæ. Baronius obseruat, Pontifices à Deo priuilegium accepisse, ne vlla vnquam occasione vestes sibi scindere more cæterorum Iudæorum, etiam Regum, tenerentur. Hoc verum in luctu pro defuncto; absolute an sit verum, addubito. Scio Leonem Magnum ita existimasse: verum quæ afferuntur in eam sententiam testimonia è Leuitico satis clare id non euincunt. Locus è cap. 10. 6. Baronio allatus, non facit ad rem: nam illud Dei præceptum vlterius nō extenditur, quā ad illam actionem; alioquin dicendum esset, non solum Pontificem vetitum esse vestimenta sua lacerare, sed vniuersam Aaronis posteritatem,

tatem, quod nemo audeat affirmare, & facile refellatur è Scripturis. Locus è cap. 21. 10. præceptum continet verbis expressis conceptum: sed quod omnes Hebræorum interpretes, opinor, de luctu propter mortuum interpretantur, sicut etiam Chaldæi paraphrastæ in suis versionibus expresserunt. Mouet etiam me Rabbinorum silentium: apud quos inter tot obseruationes pertinentes ad iura summi Pontificis, hanc legere nō memini. Quare an è silentio Scripturarum eam conclusionem recte Baronius eliciat, virorum eruditorum iudiciū esto. Eucherius Lugdunensis, Dominica in ramis palmarum. *Vestimenta sua scindit princeps Sacerdotum: se ipsum maximam & principalem caussam esse significans, cur Iudæorum Sacerdotium scindatur, & destruatur.*

LXIX. *Excutiuntur fabulæ de morte Iudæ olim fictæ, & à Baronio allatæ. Papias scriptor vanus & fabulosus. voces πρηνὴς & πρησθεὶς, male confusæ.*

Anni XXXIV. Num. LXXIV.

De morte Iudæ agens Baronius, diuersas narrationes affert, neque inter se conuenientes, neque cum Scriptura, quæ est veritatis lex vnica, congruentes. Scripturæ obscuræ non sunt: accedat modo dexter interpres. Matthæus ait, 27. 5. ἀπελθὼν ἀπήγξατο. *abiit & laqueo suspendit se.* Lucas vero in Actis 1. 18. καὶ πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησε μέσος· καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ. *quum in faciem pronus cecidisset, crepuit medius: & effusa sunt omnia eius viscera.* habent hæ narrationes diuersitatis aliquam speciem, contrarietatis ne speciem quidem. Matthæus expressit facti initium, Lucas finem, supplens diuinitus, quod deerat narrationi Matthæi. Consilium proditoris fuerat, strangulatione sibi vitam eripere. aptat collo laqueum; impellit se vt eo facilius fauces elidat. placuit diuinæ prouidentiæ, vt non simplici morte sceleratus proditor periret: frangitur laqueus, cadit in faciem Iudas: id enim est πρηνὴς γενόμενος. cadit autem vel in saxum fortasse asperum, vel in ligni truncum acutum, aut alias, Dei iudicio, venter illi finditur: intestina effunduntur. vox λάκησε suadet non tam casus violentia, quam arcana Dei voluntate, fissionem in eius corpore factam esse: vi quadam extraordinaria intus operante. Hæc est Scripturarum simplex narratio. Sed non satisfecit hæc diuina simplicitas posterorum curiosæ vanitati: fabulas igitur sunt commenti de supplicio Iudæ, quas hic recenset Baronius ex Oecumenio, neque inter se cohærentes, & prorsus commentitias falsasq;. Fabula sic primo narratur: corpus Iudæ ita inflatum esse, vt via per quam agi plaustrum facile poterat, ipsum non caperet: obtritum igitur à plaustro esse & viscera sic effusa. hæc narratio absurda est: nam si via quæ plaustrū capiebat, solum Iudam capere non poterat: quomodo & Iudas & plaustrum in eadem via sunt reperti? alteri enim duntaxat locus erat, vel Iudæ vel plaustro. nec refert quod dicitur obtritus: nam semper manet difficultas; qui potuerunt duo corpora quorum vtrumque viam totam occupare esset idoneum, concurrere in rectam quasi lineam. Operosior est altera narratio; & plane huic contraria quod ad mortis genus. in eo consentiunt, corpus Iudæ mirum in modum intumuisse. nimirum mendacia mendaciis sunt cumulata. Quare non assentior viris doctis, qui dubitant an sint hæc vera. ego non dubito falsissima esse omnia. Et quod vocat Baronius in dubium, an sint hæc à Papia, vetustissimo scriptore, profecta: facilis responsio est: prior narratio fabulæ, vt auctor est Oecumenius, Papiam auctorem habuit: posterior pari licentia postea est excogitata. Sed aperiamus fontem erroris, quem ne doctissimi quidem viri animaduertverunt. Narrat Eusebius in tertia historia, Papiam hunc, scriptorem fuisse futilissimum, qui omnes traditionum fabellas inirifice amplecteretur, & scriptis mandaret. multa igitur falsa, absurdaque de Christo & Apo-

stolis scripsisse. καί τινα ϗ μυθικώτερα, & quædam etiam fabulis propiora. Obseruat inter cætera Eusebius, solitum Papiam nugas comminisci τὰς ἀποστολικὰς παρεξάμενον διηγήσει, ex praua interpretatione quam dabat Apostolicis narrationibus. Omnino hæc origo est commenti Papiæ de Iuda, quod Oecumenius & Baronius recitant. Iudæ narrationem in Actis παρεξεδέξατο, perperam interpretatus est. Ait Lucas πρηνὴς γενόμενος, quum recidisset in faciem. Papias duas voces diuersissimæ significationis confundit, πρηνὴς & πρησθεὶς, inflatus. Meminerat apud Septuaginta Seniores Numer. 5. in supplicio diuino mulieris adulteræ & periuræ, scriptum esse aliquoties, πρησθήσεται τὴν κοιλίαν, tumore illi venter inflabitur, & τὴν κοιλίαν πεπρησμένη, h.e. quæ inflatum habuit ventrem. in eum igitur sensum accepit vocem πρηνὴς apud Lucam, & fabulam deinde adiecit de suo pro legitima interpretatione. Verba Papiæ ita refert Oecumenius: μέγα ἀσεβείας ὑπόδειγμα ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ περιεπάτησεν Ἰούδας. πρησθεὶς γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον τὴν σάρκα ὥστε μὴ δύνασθαι διελθεῖν, ἁμάξης ῥᾳδίως διερχομένης ὑπὸ τῆς ἁμάξης ἐπιέσθη, ὥστε τὰ ἔγκατα αὐτοῦ ἐκκενωθῆναι, hoc est, Magnum impietatis exemplum in hoc mundo statuit Iudas. Cum enim carne vsque eo intumuisset, vt per viam, per quam plaustrum facile transibat, transire non posset, à plaustro elisus est, ita ut viscera eius euacuarentur. pro eo quod dixerat Lucas πρηνὴς γενόμενος, ipse dixit, πρησθεὶς τὴν σάρκα. poeticum verbum est πρήθειν, de vento flante vehementius, apud Homerum & alios poetas. quia tument carbasa cum flat ventus, ideo id verbum pro tumere est positum. Septuaginta eo expresserunt Hebræorum צבה οἰδαίνειν, hoc est, tumere, qua notione apud solutæ orationis probatos scriptores, non temere id verbum notare memini. Perperam accepit Papias etiam illa, crepuit medius. finxit igitur plaustro elisum Iudam. Sic alterius fabulæ auctores, quum legerent apud Lucam, de Iuda, ἐκτήσατο χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας, emit agrum de mercede iniquitatis, finxerunt Iudam in agro suo vitam finiisse; qui postea remanserit propter horribilē fœtorem desertus & incultus. ἐν ἰδίῳ φασὶ χωρίῳ τελευτήσαντος, ἀπὸ τῆς ὀσμῆς ἔρημόν τε ϗ ἀοίκητον τὸ χωρίον μέχρι τῆς νῦν γενέσθαι, hoc est, cum in proprio aiunt agro esset mortuus, agrum ob fœtorem desertum & incultum vsq. ad hanc diem factum esse. In Tragœdia Christus patiens, cuius in superioribus meminimus, mors Iudæ conuenienter Scripturis prædicitur. Βρόχον κρεμαστὸν ἐξανάψεις ἀγχόνης Ψυχὴν ἀφεῖναι τοῖς βροχώμασι τρέχων, hoc est, Laqueum pensilem aptabis, animam efflare suspendio festinans. & postea. Ραγεὶς γὰρ αἰσχρῶς πάγκακον ῥήξεις κέαρ, hoc est, Ruptus turpiter pessimum rumpes cor. in sequentibus describitur eius mors, in eandem sententiam; vbi expresse dicitur ex illo casu mortuus.

Οὕτως ἔδει νιν τῷδε κατθανεῖν μόρῳ,
hoc est,
Sic oportebat ipsum hac perire morte.

LXX. Exagitatur vanitas pronuntiantium de arbore in qua Iudas se suspendit.

ANNI XXXIV. Num. LXXV.

Mirum est, quo peruaserit curiositas hominum superstitione iuncta. Matthæus scribit de Iuda, ἀπήγξατο, suspendit se. non dicit, vtrum in vrbe, an extra vrbem; domi è lacunari aut è paxillo, an in horto vel agro ex arbore. Curiosi inuenerunt & locum vbi hoc factum, & arborem ex qua pependit proditor. Iuuenci versum affert Beda,

Exorsusq. suas laqueo sibi sumere pœnas,
Informem rapuit ficus de vertice mortem.

potuit Iuuencus licentia poetica ficum pro qualibet arbore ponere, vt passim apud poetas, pinus & picea pro quauis arbore ex qua fiunt naues. potuit etiam ex auditione id accepisse. Notum est olim qui vel sententia iudicis vel propria voluntate laqueo vitam finiebant, sæpe ex arboribus fuisse suspensos. hinc illud carmen terribile apud Liuium: I lictor, colliga manus, arbore infelici suspendi-

spendito. & Græcorum prouerbium ἐξ ἀξίου γοῦν ξύλου, hoc est, *è digno igitur ligno*: quod aliter expressit Plinius in Præfatione, *suspendio arbor est deligenda.* in vita Diogenis apud Laertium, legas γυναῖκας ἀπ' ἐλαίας ἀπηγχονισμένας, *mulieres quæ ex olea se suspenderant.* ad similes historias videtur Iuuencus allusisse, aut ij quos ille auctores sequitur, cum finxerunt Iudam in ficu se suspendisse. Sane & superstitio antiqua ficus saltem nigras, inter arbores posuit infelices, vt scribit Macrobius Saturn. libro 3. in fine. Hæc prima curiositas alii occasionem dedit: nam quæsita est illa ficus; ac sero tandem inuenta. Eusebius enim, Hieronymus, & vetustas tota multorum seculorum eam ignorauit. Optimus vero Beda tanquam rem certam narrat, & Iuuenci testimonio historiam, vel fabulam potius confirmat. Cumulum fabulæ nunc addit Baronius; qui vt illi fidem conciliet, ficum arborem esse viuacem obseruat. sed est obseruatio digna argumento cui aptatur: falsa fabula, falsa obseruatio. Plinius libro 16. capit. 44. *Athenis olea durare traditur in certamine à Minerua. è diuerso breuissima vita est punicis, fico, malis.* libro 17. capit. 13. *Quæ cito occidunt velocia sunt, vt ficus, punica, prunus, malus, pirus, myrtus, salix.* habes hic τὸ ὅτι, hoc est, *nudam rei narrationem, citra caussarum expositionem.* Theophrastus vero in libris de caussis plantarum τὸ διότι, hoc est, *caussas genuinas*, multis locis aperit: cuiusmodi sunt, πολυκαρπία, quod ficus multum edant fructum: τὸ μανὸν, hoc est, *rarum*, quia ligno constat raro: cui opponitur τὸ πυκνὸν καὶ στέριφον, hoc est, *densum & sterile*, caussa non leuis viuacitatis in multis arboribus. omitto alia. Baronius τὸ μακρόβιον, hoc est, *viuacitatem*, huius arboris, probat argumento ficus ruminalis: ceu faceret vna hirundo ver: aut satis constaret, in propaganda ficu illa nullam interuenisse Sacerdotum, Satanæ ministrorum, fraudem ad fouendam superstitionem & errorem. non enim pagani homines aut minus ingeniosi, aut minus audaces & impii fuerunt, quam multi postea, qui se Christianos dicebant: quorum fraudes tot Conciliis fuerunt reprimendæ.

LXXI. *Cur Iudæi Christum ad Pilatum adduxerunt.*

ANNI XXXIV. Num. LXXVI.

CVr Iudæi Christum ad Pilatum adduxerũt eius sententia condemnandum, caussam affert Euangelista Iohannes, eorum verbis loquens, 18. 31. *Nobis non licet interficere quenquam.* Sunt è Patribus qui illud *non licet*, interpretentur de festo Paschatis & Azymorum dies septem duraturo. Sed verior sententia est doctiorum è recentioribus; qui è libris Talmudicis, Iuchasin, & aliis demonstrarunt, iudiciorum capitalium potestate Iudæos tum caruisse, adempta sibi paullo ante, atque vt ipsi Rabbini scribunt, annis 40. circiter ante excidium Templi. Baronius vero hanc sententiam non probat, primam amplectitur. Iudæos enim ius capitalis supplicii exigendi habuisse confirmat testimonio Marci, cap. 14. vers. 64. vbi dicitur Iesus Christus de communi sententia Concilii declaratus ἔνοχος θανάτου, *reus mortis*, sed hoc nihili argumentũ est: nam Iudæi cognitionem de crimine habuerunt; alioquin caussam reddere, cur aliquem occidi postularent, non potuissent: at pronuntiandi sententiam cum effectu ius non habuerunt. Sic apud Romanos inquisitores quib. Prætor cognitionem alicuius caussæ demandabat, statuere potuerunt reus aliquis esset annon: vltimam sententiam pronuntiandi ius penes Prætorē erat. Tuetur Baronius opinionem suā exemplo primũ, deinde auctoritate. Exemplum nihil quicquam facit ad rem. male enim comparat Concilium Iudaicum siue Sanedrin cum Herode Agrippa, de quo in illo capite 12. Actorum. nam & Rex fuit Agrippa; & præterea Templi præfecturam ab Rom. Imp. Caudio sibi commissam tum habuit, itaq; Pontifices pro suo iure destituebat aut instituebat, omnia ex libidine ad-

mini-

ministrabat; denique in iis quae ad religionem spectabant, Regem agebat. Auctores laudat Baronius, Augustinum, Cyrillum, Chrysostomum. de prioribus, concedo: in tertio fallitur. ipsum audiamus. Τίνος ἕνεκεν αὐτὸν οὐκ ἀνεῖλον, ἀλλ' ἐπὶ τὸν Πιλάτον ἤγαγον; μάλιστα μὲν τὸ πολὺ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν καὶ τῆς ἐξουσίας ἀπετέτμητο λοιπὸν, ὑπὸ Ῥωμαίους τῶν πραγμάτων κειμένων. *Quare Iudaei Christum non occiderunt, sed ad Pilatum adduxerunt? praecipua caussa erat, quod parte maxima dominationis suae fuerant priuati, quum esset eorum Resp. in Romanorum potestate.* Addit deinde, timuisse Iudaeos, ne si Christum necassent, ratio facti sui postea Romanis esset reddenda. subiicit & de agendo Paschate: sed tertio demum loco; ceu non fuerit ea vera caussa, aut ne caussa quidem omnino.

LXXII. Baronii hallucinatio in facto Titi.

Anni XXXIV. Num. LXXVI.

PEculiarem Titi Imp. religionem pro lege publica videtur accipere Baronius. Titus, vt narrat Suetonius, cum acciperet Pontificatum maximum, ideo se professus est accipere, vt puras seruaret manus, ac deinceps ab omni sanguinis effusione abstineret. nempe hoc ille fecit, & hoc quasi voto sese adstrinxit, impulsu propriae bonitatis, & vt Graeci dicerent, ἀπὸ τῆς ἐμφύτου χρηστότητος, hoc est, *ex innata bonitate*: non quod ius publicum id esset: nam Vestales & alios qui religiones violassent, à Pontificibus saepe legimus condemnatos: & priores Imperatores Pontificatum eundē acceperant; nec ad talem aliquam tamen necessitatem sese adstrinxerunt. Quare Baronius si locum Suetonii laxius interpretatus est, quin ab illius mente aberrarit, caussa dici nō potest. Quod ait, Dominum addici crucis supplicio, nisi à Romano Praeside, non potuisse; verum est: & caussa item eius rei vera quam affert: sed ratio etiam alia; quod genus id supplicii ignorarent Iudaei: sicut paullo post aduersus Baronium probaturi sumus.

LXXIII. Cur Christus vestibus purpureis & albis fuerit indutus. Purpureus color olim imperantium proprius: albus color inter insignia regni. Regum limbus rufus, & diadema album. Error Baronii in rubra veste Herodis adolescentis. σπατάλιον comae compositio. ὀγκοποιεῖν τὴν κόμην. Alba vestis sacerdotii insigne. Mysterium in irrisione Christi. ἐσθὴς λαμπρά. λαμπρὸν. quid proprie. Veritas λαμπρείμων. Vestes recens baptizatorum φωτοειδεῖς. λαμπρωΐεσθαι. λαμπροφορεῖν. Vestis alba & λαμπρὰ opponi interdum. μαργέλλιον. Proponitur emendatio vocis, qua exprimitur λαμπρὸν in Syra paraphrasi. Error Baronii in loco Iacobi. χρυσοδακτύλιος.

Anni XXXIV. Num. LXXIX.

DOminum nostrum bis vestibus alienis fuisse ludibrii caussa amictum, narrant Euangelistae; semel ab Herodis ministris, iterum apud Pilatum. Baronius priorem ἐμπαιγμὸν, hoc est, *irrisionem*, parum recte explicat: deinde ad Iacobi locum diuertit, quem pari tractat infelicitate. Rem igitur paullo accuratius expendamus, quando neque eruditissimus Iansenius, neque alii interpretes, summae doctrinae viri, nobis satisfaciunt. In primis obseruandum est, scelestos Iudaeos vt saluatorem mundi vita priuarent, non eam caussam apud Pilatum allegasse, quae potissimum ipsos vrebat; doctrinam nempe salutis, cui se totis viribus opponebant: aliud crimen in medium attulisse, cuius rationem potius habiturum sciebant Pilatum: quod Caesaris videlicet maiestatem Christus imminueret, & Regnum affectaret, vt exponit Lucas, 23. 2. hoc illi apud Pilatum iactarunt; hoc apud Herodem, vt coniicere est facile: quorum vtrumque vanitatem

tatem accusationis agnouit, & rem seriam in ludibrium vertit, vt furori Iudæorum aliquo modo satisfieret. Id voluerũt ipsorũ satellites, cum vestib. illis Dominũ onerarunt. Igitur Pilati milites Christo propriis vestimentis exuto, chlamydem imponunt coccineam, ait Matth. 27. 28. ἐνδύουσιν αὐτὸν πορφύραν, ait Marcus 15. 17. *purpura illum induunt.* ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτὸν, Ioh. 19. v. 2. at Herodes cum suis, ἐμπαίξας περιέβαλεν αὐτὸν ἐσθῆτα λαμπρὰν, *illusum amiciuit veste candida.* Luc. capit. 23. vers. 2. Colores harum vestium notant Euangelistæ, quia in coloribus præcipue est irrisio. etsi autem colores sunt diuersi, coccineus siue purpureus & candidus: eodem tamen spectarunt & Pilati satellites & Herodiani. Christum enim tanquam falsum Principem & falsum Regem irridere atq; ludibrio exponere voluerunt scelesti. vterq; color imperatori conuenit & regi. Iccirco notat Valerius Maximus libro primo, cap. 6. *imperatoribus in prælium exeuntibus, paludamentum album aut purpureum dari solere.* Paludamenti siue chlamydis purpurei coloris passim mentio apud Græcos & Latinos. albi apud Hirtium de bello Africano, in Scipione, qui purpurei vsum Iubæ regi concedebat. In militia Romana & illi penes quos erat ius imperandi, imperator, tribuni militum, & alii, puniceis paludamentis sagisq; vtebantur, & eorum lictores ac ministri. quare dubitandum non videtur, quin chlamys coccinea, qua fuit indutus Christus, alicuius vel lictoris fuerit, vel ordinum ductoris, in præsidio Romano militantis. De alba veste qua Herodiani Dominum induerunt, recte notat Iansenius, regiæ dignitatis id fuisse insigne. nam is color olim receptus in regum insignibus. Itaq; , licet non nesciam scribere Hierony. in 27. Matth. veteres Reges rufo quodam limbo esse vsos: certissimum est tamen, diademata Regum fuisse alba, vt obseruabamus ad Suetonii libr. 1. cap. 79. & propterea in Pompeio fasciæ cretatæ & candidæ sermonibus occasionem præbuerunt, quasi ille regnum affectaret, sicut ostendimus ad Tranquilli librum 11. cap. 81. Quare sine caussa Baronius hanc obseruationem Iansenii reiicit. Quod autem Iosephi locum affert idem, è lib. 14. cap. 17 vt probet purpureum potius colorem regium fuisse, valde fallitur: id enim colligi ex eo loco non potest; vbi de Herode sermo est admodum iuuene, cuius pater adhuc viuebat: qui neq; Rex fuit, neque Herodem vidit vnquam Regem; qua de re dictum est ad annum 31. itaque purpura quam illo Iosephi loco Saneas Herodi obiicit, regni non est argumentum, vt putauit Baronius; sed dignitatis militaris, aut elegantioris duntaxat cultus; sic enim ait: ὁ βέλτιστος Ἡρώδης φόνου δίκην φεύγων, καὶ ἐπ' αἰτίᾳ τοιαύτῃ κεκλημένος, ἕστηκε τὴν πορφύραν περικείμενος, καὶ τὴν κεφαλὴν κεκοσμημένος τῇ συνθέσει τῆς κόμης. hoc est, *optimus Herodes, cædis reus, & hac ob caussam vocatus. stetit purpura indutus, & capite capillorum compositione ornato.* opponens purpuram qua erat amictus Herodes, & capitis cultum elegantiorem propter singularem comæ compositionem, (apud Clementem libro primo Const. σπατάλιον ea compositio videtur dici; nisi huc potius pertinet, quod appellat Clemens ὀγκοποιεῖν τὴν κόμην, hoc est, *crispare capillos,*) habitui qui reum decebat, & vt ipse loquitur, σχήματι δεδοικότος, hoc est, *habitui metuentis,* deiecto vultui & pullæ vesti, vt erat mos sibi metuentium. Erat præterea vestis alba apud gentes sacerdotii insigne; & cum sacris operabantur, tam sacerdos quam ille qui sacrificium exhibebat, albati fuerunt. Sic Athenis Prytanei sacra faciebant λευχειμονοῦντες καὶ ἐστεφανωμένοι, h. e. *albis induti & coronati,* eodemq; habitu Curiam ingrediebantur, an litassent renuntiaturi: vt intelligent tyrones, è narratione Plutarchi in Consolatione ad Apoll. de Pericle, si iungant cum iis quæ scribit Theophrastus in Characteribus ethicis, capite, de sordida honoris cupidine, quam ipse μικροφιλοτιμίαν appellat: vbi de hoc more plura olim adnotauimus. quibus adde si lubet Plutarchi locum in extremo libro A-

matorio. Quum igitur vestis candida apud veteres Regia pariter & Sacerdotalis esset: quis mysterio factum à prouidentia diuina non agnoscat, quod Christus verus Rex, verus Sacerdos à suis irrisoribus, candida veste amicitur? fuit quidem istorum animus pessimus: sed hoc veritatis significationem mysticam neq; hic, neq; in titulo Crucis lædebat. ἐσθῆτα λαμπρὰν doctissimi viri apud Lucam vertunt, *splendidam vestem.* id proprie Græca vox significat: magis tamen ex vsu Latine loquentium dixissent *candidam.* M. Tullius fascias Pompeii *cretatas* appellat, quas vult intelligi λαμπρὰς, à fullone candentes. Vetus interpres *albam:* ne id quidem male: nam etsi proprie aliud λευκὸν, h. e. *album*, aliud λαμπρὸν, h. e. *splendidum*, sæpe tamē eæ voces de eodem vsurpantur. In primo Meteorologicorum Aristot. & apud Olympiodorū eius libri interpretem, discrimen statuitur inter album & λαμπρὸν, *splendidum*, *nitens.* Proprie λαμπρὸν est, τὸ οἷον ἐπιπέμπειν αὐγὴν ἐπιτήδειον, *quod lumen emittere est idoneum*, vt scribit Galenus in 10. De vsu partium. hanc ob caussam Chrysostomus alicubi vocat lampades illas λαμπρὰς, quæ in Euangelio dicuntur oleo esse instructæ. pertinet igitur non ad colorem, sed ad lucem quę spectatur in coloribus. apud Hippocratem obseruabimus, de eodem ipsum vsurpasse hæc vocabula λαμπρὸν, λευκὸν, διαφανὲς, hoc est, *splendidum, album, pellucidum*, in libro Περὶ διαίτης ὀξέων, hoc est, *De diata in morbis acutis.* & Galenus initio tertii Commentarii in Hippocratis librum illum de diæta in acutis morbis, idem vinum appellat, διαφανὲς, λαμπρὸν καὶ καθαρὸν, hoc est, *pellucidum splendidum & purum.* Sic passim apud alios scriptores album & λαμπρὸν, modo distinguuntur, modo pro eodem ponuntur. Hippocrati in Epistolis Veritas inducitur ἀφελὲς πεπλοκισμένη λαμπρείμων. *crinibus simpliciter plexis, candida veste induta.* Vetus scriptor Pythagoricus apud Stobæum, serm. 72. vult homines modestos esse λευχείμονας, & vestibus vti λευκοχρωμάτοις, hoc est, *albicoloribus*, quæ tamen non sint διαφανεῖς, hoc est, *pellucida.* pellucidam vestem separat ab albo: vt sunt tres diuersæ natura sua: quum tamen ostenderimus apud Hippocratem & Galenū de eodem dici. In veteri Ecclesia recens baptizati albis induebantur; id erat Symbolum lucis per sactum baptismum acceptæ: ideo baptismum φώτισμα, hoc est, *illuminationem*, dixerunt, recens baptizatos νεοφωτίστους, hoc est, *recens illuminatos.* Dionysius Areopagita, vestes illas φωτοειδεῖς, hoc est, *luminosas*, appellat, & λαμπρείμονεσθαι, induere. Iobius λαμπροφορεῖν, apud Plotinum, quem vide numero 222. Aliquando manifesto ponitur discrimen inter vestes albas & λαμπρὰς. Curopalata De officiis Const. auctor est, patre Imperatoris mortuo vel matre, vel vxore, aut aliquo è liberis vel nepotibus, Imperatorem λευκὰ φορέματα φορεῖν μέχρι καιροῦ, ὅσον ἂν βούλοιτο· εἶτα κίτρινα, ἄνευ μαργαλίων· καὶ μετὰ τοῦτο λαμπροφορεῖν: *alba vestimenta gestare quamdiu voluerit deinde citrina assumere sine limbis & pretiosis prætexturis*, (hoc μαργάλιον significat, non margaritas) postea vti vestibus λαμπραῖς hoc est, redire ad solemnia, & cultum assumere splendidum & nitentem; qualis solet esse Imperatorum. Hic vestes albæ luctus indices vocantur λευκαί; iisdem opponuntur λαμπραὶ, id est, omnes nitidiores: puta, candidæ à fullone recentes, quales fuerunt olim candidatorum, quas Plutarchus & alii Græci λαμπρὰς vertunt; aut purpureæ, vel alius cuiusuis coloris, præsertim intensioris. Non enim sola candida dicuntur λαμπρά: sed quæcunque valde nitent cuiusmodi erant cum primis illæ chlamydes veri luminis, de quibus ad Trebellium Pollionem diximus. Hæc propterea pluribus exposuimus, quia Syrus Paraphrastes vocabulum λαμπρὰ aliter accepit quam cæteri interpretes. Lucæ 23. vertit אחוורא qua voce idem vtitur Matthæi cap. 27. vers. 28. in exprimenda voce κοκκίνην, *coccineam.* Quare etiam isto loco videtur existimasse colorem λαμπρὸν idem esse cum coccineo. Sed de

voce

voce illa Syriaca velim cogitent viri eruditi atten ius. Nam mihi quidem radix nota non est, vnde illam deducam. Suspicatus igitur sum aliquando ח in eius dictionis scriptura positum esse pro ה, Chaldæis זהר ex Hebræ זהר significat *splenduit fulsit*. Vnde זיהורא *Luna* quod fulgeat: vt apud veterem poetam, λαμπρὰ δ' ἀνέτελλε σελάνα, hoc est, *splendida vero oriebatur Luna*. Inde igitur & superius nomen ortum videtur, & scriptio editorum librorum corrigenda. ita plane respondebit voci Græcæ λαμπρὰν. Confirmat hanc coniecturam Arabs, qui vertit dicto loco 23. Lucæ בריקא *berikan*, ad verbum λαμπρὰν: à radice Hebræis & Arabibus communi quæ significat *fulsit*, *fulgurauit*, *coruscauit*. quum igitur è Syriaco sit versa vt plurimum Arabica interpretatio, videtur eius auctor, in superiore voce Syriaca ח legisse non ה. at in loco Matthæi cap. 27. vers. 28. recedit Arabs à Syro & vertit אחמר *rubram*, quasi dicas coloris vini, οἰνόχρωον καὶ ἐρυθρὰν, *& rubram*, vt loquitur Theophrastus in nona historia Plantarum. nam חמר Chaldæis & Arabib. est vinum rubrum. Idem Syrus Paraphrastes in Epistola Iacobi II. ✝. 2. Græcum λαμπρᾷ expressit שפירא *pulchra*, *elegante*. videtur existimasse Iacobum denotare voluisse quemuis honestiorem cultum: quod verum quidem est; sed propterea à vocis Græcæ notione discedendum non erat. Baronius qui paullo ante Iansenium reprehendebat, quod album colorem regium dixisset, in hoc Iacob loco voces Apostoli, χρυσοδακτύλιος ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ, hoc est, *aureum gestans annulum, veste indutus splendida*, immani errore interpretatur *quempiam virum regium, cui annulum aureum in veste candida gestare liceret.* qui fuerunt viri regii eius ætatis, qui Ecclesias Christianorum frequentarunt? Nam neq; vllos in vicinis regionibus reges tum fuisse factos Christianos legimus præter Abgarum Edessæ Toparcham; de quo stultum sit verba Iacobi interpretari. neque vero credere par est, ægre laturum fuisse Iacobum regii sanguinis viris aut præcipuæ apud Reges auctoritatis, aliquem in Ecclesiam honorem solitum haberi. Anabaptistarum furori hoc potius conueniat, quam doctrinæ Apostolorum; quorum tot extant præcepta de honore Principibus viris deferendo. Sed quum loqui Apostolum appareat de re quæ quotidie fiebat, in omnibus Christianorum conuentibus: ne illud quidem dubitari potest, generaliter ipsum designare quemuis è fidelium numero paullo cultum ornatius, quam vulgus hominum soleret vestiri. Notum est & pueris, Romanos, quorum moribus plerique prouincialium in omnibus regionibus tunc temporis vti amabant, togam albam aut candidam pro honestiore cultu habuisse. Idem seruatum esse etiam apud Græcos iam ostendimus; & multis probare possem, si locus pateretur. Sed & Iudæis in colore vestium consuetudinem fuisse eandem scripta illorum palam faciunt, in quibus vox חורים *albati* ingenuos & nobiles denotat; & בני חורים sunt οἱ εὐπατρίδαι, *nobiliter nati, patricii*. χρυσοδακτύλιος igitur apud Iacobum perperam refertur ad ius aureæ fibulæ gestãdæ, quod Syriæ Reges sui sanguinis viris, aut bene de se meritis Principibus soliti olim deferre. Nam ad tempora Apostolorum durasse illum morem, post extinctum nomen Regum Syriæ, sumit Baronius, probare vero non potuit. Adde quod ius illud, γέρας vel τιμὴ πόρπης χρυσῆς, *honos fibulæ aureæ*, semper vocatur Græcis scriptoribus, nunquam autem χρυσοῦ δακτυλίου, hoc est, *aurei annuli*. Vide librum primum Macab. cap. 10. ✝. 89. c. 11. ✝. 58. & 14. ✝. 44. Iosephus lib. 13. cap. 8. γέρας καὶ τιμὰς δίδωσι, πόρπην χρυσέαν, ὡς ἔθος ἐστὶ δίδοσθαι τοῖς τῶν βασιλέων συγγενέσι, hoc est, *munera & honores dare aurea fibula, vt mos est dari regum cognatis*. cap. seq. duo coniungit, purpuræ vsum, & πόρπης χρυσέας, *fibulæ aureæ*. denique nunquam aliter loquuntur auctores in eius moris mentione. quod satis refellit Baronianam interpretationem. Aureorum vero annulorũ quam fuerit ea æta-

matorie. Quum igitur vestis candida apud veteres Regia pariter & Sacerdotalis esset: quis mysterio factum à prouidentia diuina non agnoscat, quod Christus verus Rex, verus Sacerdos à suis irrisoribus, candida veste amicitur? fuit quidem istorum animus pessimus: sed hoc veritatis significationem mysticam neq; hic, neq; in titulo Crucis lædebat. ἐσθῆτα λαμπρὰν doctissimi viri apud Lucam vertunt, *splendidam vestem*. id proprie Græca vox significat: magis tamen ex vsu Latine loquentium dixissent *candidam*. M. Tullius fascias Pompeii *cretatas* appellat, quas vult intelligi λαμπρὰς, à fullone candentes. Vetus interpres *albam*: ne id quidem male: nam etsi proprie aliud λευκὸν, h. e. *album*, aliud λαμπρὸν, h. e. *splendidum*, sæpe tamē eæ voces de eodem vsurpantur. In primo Meteorologicorum Aristot. & apud Olympiodorū eius libri interpretem, discrimen statuitur inter album & λαμπρὸν, *splendidum*, *nitens*. Proprie λαμπρὸν est, τὸ οἷον ἐπιπέμπειν αὐγὴν ἐπιτήδειον, *quod lumen emittere est idoneum*, vt scribit Galenus in 10. De vsu partium. hanc ob caussam Chrysostomus alicubi vocat lampades illas λαμπρὰς, quæ in Euangelio dicuntur oleo esse instructæ. pertinet igitur non ad colorem, sed ad lucem quę spectatur in coloribus. apud Hippocratem obseruabimus, de eodem ipsum vsurpasse hæc vocabula λαμπρὸν, λευκὸν, διαφανὲς, hoc est, *splendidum, album, pellucidum*, in libro Περὶ διαίτης ὀξέων, hoc est, *De diæta in morbis acutis*. & Galenus initio tertii Commentarii in Hippocratis librum illum de diæta in acutis morbis, idem vinum appellat, διαφανὲς, λαμπρὸν καὶ καθαρὸν, hoc est, *pellucidum splendidum & purum*. Sic passim apud alios scriptores album & λαμπρὸν, modo distinguuntur, modo pro eodem ponuntur. Hippocrati in Epistolis Veritas inducitur ἀφελὲς πεπλοκισμένη λαμπρείμων. *crinibus simpliciter plexis, candida veste induta*. Vetus scriptor Pythagoricus apud Stobæum, serm. 72. vult homines modestos esse λευχείμονας, & vestibus vti λευκοχρωμάτοις, hoc est, *albicoloribus*, quæ tamen nōn sint διαφανέες, hoc est, *pellucidæ*. pellucidam vestem separat ab .lo . vt sunt tres diuersæ natura sua: quum tamen nos ostenderimus apud Hippocratem & Galenū de eodem dici. In veteri Ecclesia recens baptizati albis induebantur; id erat Symbolum lucis per sacrum baptismum acceptæ: ideo baptismum φώτισμα, hoc est, *illuminationem*, dixerunt, recens baptizatos νεοφωτίστους, hoc est, *recens illuminatos*. Dionysius Areopagita, vestes illas φωτοειδεῖς, hoc est, *luminosas*, appellat, & λαμπείμονεσθαι, in albis esse. Iobius λαμπροφορεῖν, apud Plotinum, quem vide numero 222. Aliquando manifesto ponitur discrimen inter vestes albas & λαμπράς. Curopalata De officiis Const. auctor est, patre Imperatoris mortuo vel matre, vel vxore, aut aliquo è liberis vel nepotibus, Imperatorem λευκὰ φορέματα φορεῖν μέχρι καιροῦ, ὅσον ἂν βούλοιτο· εἶτα κίτρινα, ἄνευ μαργηλίων· καὶ μετὰ τοῦτο λαμπροφορεῖν. *alba vestimenta gestare quamdiu voluerit deinde citrina assumere sine limbis & pretiosis prætexturis*, (hoc μαργήλιον significat, non margaritas) postea vti vestibus λαμπραῖς hoc est, redire ad solemnia, & cultum assumere splendidum & nitentem; qualis solet esse Imperatorum. Hic vestes albæ luctus in dices vocantur λευκαί; iisdem opponuntur λαμπραί, id est, omnes nitidiores: puta, candidæ à fullone recentes, quales fuerunt olim candidatorum, quas Plutarchus & alii Græci λαμπρὰς vertunt; aut purpureæ, vel alius cuiusuis coloris, præsertim intensioris. Non enim sola candida dicuntur λαμπρά: sed quæcunque valde nitent cuiusmodi erant cum primis illæ chlamydes veri luminis, de quibus ad Trebellium Pollionem diximus. Hæc propterea pluribus exposuimus, quia Syrus Paraphrastes vocabulum λαμπρὰ aliter accepit quam cæteri interpretes. Lucæ 23. vertit אחוריתא: qua voce idem vtitur Matthæi cap. 27. vers. 28. in exprimenda voce κοκκίνην, *coccineam*. Quare etiam isto loco videtur existimasse colorem λαμπρὸν idem esse cum coccineo. Sed de

voce

voce illa Syriaca velim cogitent viri eruditi attentius. Nam mihi quidem radix nota non est, vnde illam deducam. Suspicatus igitur sum aliquando ח in eius dictionis scriptura positum esse pro ה, Chaldæis זהר ex Hebræo זהר significat *splenduit. fulsit.* Vnde זיהורא *Luna* quod fulgeat: vt apud veterem poetam, λαμπρὰ δ' ἀνέτελλε σελάνα, hoc est, *splendida vero oriebatur Luna.* Inde igitur & superius nomen ortum videtur, & scriptio editorum librorum corrigenda. ita plane respondebit voci Græcæ λαμπρὰν. Confirmat hanc coniecturam Arabs, qui vertit dicto loco 23. Lucæ בריקא *berikan*, ad verbum λαμπρὰν: à radice Hebræis & Arabibus communi quæ significat *fulsit, fulgurauit, coruscauit.* quum igitur è Syriaco sit versa vt plurimum Arabica interpretatio, videtur eius auctor, in superiore voce Syriaca ה legisse non ח. at in loco Matthæi cap. 27. vers. 28. recedit Arabs à Syro & vertit אחמר *rubram*, quasi dicas coloris vini, οἰνόχρωτα καὶ ἐρυθρὰν, *& rubram*, vt loquitur Theophrastus in nona historia Plantarum. nam חמר Chaldæis & Arabib. est vinum rubrum. Idem Syrus Paraphrastes in Epistola Iacobi II. ℣. 2. Græcum λαμπρᾷ expressit שפירא *pulchra, elegante.* videtur existimasse Iacobum denotare voluisse quemuis honestiorem cultum: quod verum quidem est; sed propterea à vocis Græcæ notione discedendum non erat. Baronius qui paullo ante Iansenium reprehendebat, quod album colorem regium dixisset, in hoc Iacobi loco voces Apostoli, χρυσοδακτύλιος ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ, hoc est, *aureum gestans annulum, veste indutus splendida*, immani errore interpretatur *quempiam virum regium, cui annulum aureum in veste candida gestare liceret.* qui fuerunt viri regii eius ætatis, qui Ecclesias Christianorum frequentarunt? Nam neq; vllos in vicinis regionibus reges tum fuisse factos Christianos legimus præter Abgarum Edessæ Toparcham; de quo stultum sit verba Iacobi interpretari. neque vero credere par est, ægre laturum fuisse Iacobum regii sanguinis viris aut præcipuæ apud Reges auctoritatis, aliquem in Ecclesiam honorem solitum haberi. Anabaptistarum furori hoc potius conueniat, quam doctrinæ Apostolorum; quorum tot extant præcepta de honore Principibus viris deferendo. Sed quum loqui Apostolum appareat de re quæ quotidie fiebat, in omnibus Christianorum conuentibus: ne illud quidem dubitari potest, generaliter ipsum designare quemuis è fidelium numero paullo cultum ornatius, quam vulgus hominum soleret vestiri. Notum est & pueris, Romanos, quorum moribus plerique prouincialium in omnibus regionibus tunc temporis vti amabant, togam albam aut candidam pro honestiore cultu habuisse. Idem seruatum esse etiam apud Græcos iam ostendimus; & multis probare possem, si locus pateretur. Sed & Iudæis in colore vestium consuetudinem fuisse eandem scripta illorum palam faciunt. in quibus vox חורים *albati* ingenuos & nobiles denotat; & בני חורים sunt οἱ εὐπατρίδαι, *nobiliter nati, patricii.* χρυσοδακτύλιος igitur apud Iacobum perperam refertur ad ius aureæ fibulæ gestandæ, quod Syriæ Reges sui sanguinis viris, aut bene de se meritis Principibus soliti olim deferre. Nam ad tempora Apostolorum durasse illum morem, post extinctum nomen Regum Syriæ, sumit Baronius, probare vero non potuit. Adde quod ius illud, γέρας vel τιμὴ πόρπης χρυσῆς, *honos fibula aurea*, semper vocatur Græcis scriptoribus, nunquam autem χρυσοῦ δακτυλίου, hoc est, *aurei annuli.* Vide librum primum Macab. cap. 10. ℣. 89. c. 11. ℣. 58. & 14. ℣. 44. Iosephus lib. 13. cap. 8. γέρα καὶ τιμὰς δίδους, πόρπην χρυσέαν, ὡς ἔθος ἐστὶ δίδοσθαι τοῖς τῶν βασιλέων συγγενέσι, hoc est, *munera & honores dare aureæ fibulæ, vt mos est dari regum cognatis.* cap. seq. duo coniungit, purpuræ vsum, & πόρπης χρυσέας, *fibulæ aureæ.* denique nunquam aliter loquuntur auctores in eius moris mentione. quod satis refellit Baronianam interpretationem. Aureorum vero annulorũ quam fuerit ea æta-

te frequens vsus, & quantus is censeretur esse honos, declarant innumera omnium scriptorum testimonia.

LXXIV. Corona Christo imposita materia, πλέκειν. leuia quadam.

ANNI XXXIV. Num. LXXXVI.

RECte Baronius eorum sententiam reiicit, qui spineam domini coronam è iunco marino, quem Græci ὀξύσχοινον vocant, fuisse contextam putarunt. nulla est iunci species in cuius descriptione vel Theophrastus, vel Plinius, vel alii probati scriptores spinas commemorent. thyrsum autem illum & acumen in quod desinunt nonnullæ iuncorum species, insulse spinas vocaueris. Videtur errori occasionem dedisse vox πλέξαντες, hoc est, *contexentes*, quam in ea historia tres Euangelistæ vsurpant, Matthæus, Marcus, Iohannes. nam id verbi proprie locum habet in vitilibus, ad quæ iuncus est accommodatissimus. sed dicitur & de aliis rebus, quod nemo ignorat. De corona illa tantum scimus. Clemens Alex. cap. 8. Pædag. lib. 2. ostendit factum fuisse ἀπὸ βάτου, *è rubo.* & rubum illum confert cum eo in quo Deus apparuit Mosi, mysterium aliquod in vtriusque comparatione obseruans. Sed quum ruborum multæ sint species. inanis atque inutilis labor fuerit, velle quærere quæ potissimum species ad hanc coronam sit adhibita. Apud Marcellum Empiricum legere memini, ex alba spina fuisse Christum coronatum. Baronius quo argumento notum habuerit, eas spinas quæ hodie ostentantur, tanquam illius coronæ reliquiæ, veras esse, nec fraudem subesse, vellem nos docuisset. Idem quid appellet *fustem* aut *ramos* in oxyschœno, mirabuntur, scio, naturæ periti.

LXXV. Lotio manuum Pilati ex qua consuetudine. Mos veterum mentem suam significandi non solum verbis, sed etiam factis.

ANNI XXXIV. Num. LXXXIX.

QVæritur an lotio manuum à Pilato vsurpata, ex consuetudine aliqua Gentium sit orta, an Iudæorum. Origenes in Matthæum præcise negat tale quid apud Romanos fuisse factitatum. Proferunt tamen viri doctissimi è Græcis & Latinis scriptoribus, lotiones, vt ipsi existimant, non dissimiles. Sed aliud est lauare post admissum crimen ad expiationem peccati: quo fine institutos apud veteres fuisse καθαρμοὺς &, περιρραντισμοὺς, purgationes, & aquæ lustralis aspersiones, nemo ignorat: aliud ante crimen, ad testificationem innocentiæ, quod hîc facit Pilatus. Baronius igitur contendit Pilatum ex ceremoniis Iudæorum mutuatum esse exemplum: & affert locum Mosis, è Deutero. cap. 21. qui tamen si diligenter expendatur à facto Pilati toto genere est diuersus. Poterat Baronius ex historia & scriptis Iudæorum exempla repetitare, quæ magis ad rem facerent. Narrat Aristeas vetustissimus scriptor, Septuaginta Seniores, qui vertendis libris sacris Alexandriæ operam posuerunt, solitos prius quam ad lectionem se accingerent, manus lauare: cuius rei caussam quum ab iis nonnulli requisissent, διεσάφουν, ait Aristeas, ὅτι μαρτύριόν ἐστι τοῦ μηδὲν εἰργάσθαι κακόν: *declarabant signũ esse, nihil à se mali fuisse admissum.* Neque alienum est quod in libris Magistrorum legimus, solita defunctorum cadauera à pollinctoribus calida lauari, vel ad acquirendam, vel ad testandam innocentiam, quando actæ vitæ ratio est reddenda. Omitto similia exempla. Sed mihi valde mirum videtur Pilatum hominem Romanum, instituto Iudaico eo potissimum tempore esse vsum, quo videbat se à sceleratissimis Pontificibus, Sacerdotib. & furente populo Iudaico, ad scelus patrandũ adigi, quod ipse horrebat. Vera igitur ratio facti aliunde est arcessenda, quã ex institutorũ Iudaicorũ imitatione, de qua Pilatus nunquã cogitauit. Obseruat Nicolaus Cabasilas in expositione Liturgiæ, fuisse veteribus in more positũ, vt sensa animi non verbis solum, sed etiam

factis

factis declararent; qua de re & Plutarchus alicubi disserit, & nos in Comment. Polybianis multis exemplis hunc morem ex historia Græca & Latina illustramus, quæ nunc omittimus. Illustre exemplum Actor. 21. 2. in Agabo pedes ac manus sibi vinciente. Quemadmodum autem communis hic mos fuit olim omnibus gentibus; sic facta quæ adiiciebantur ad verba, erant sæpe communia. Quare Pilatus morem lauandi ad declarandam suam innocentiam, non magis sumpsit à Iudæis; quam formulam qua vtitur, cum protestatur de sua innocentia, *Innocens ego sum à sanguine iusti huius*; sumpsit ex historia Susannæ, vbi non dissimilem vsurpat Daniel; *Mundus ego sum à sanguine huius*. in historia Susannæ, vers. 46.

LXXVI. Cur Pilatus Dominum supplicio Crucis addixerit: Hallucinationes Baronij.

ANNI XXXIV. Num. XCII.

MIram, nec prius, opinor, auditam rationem affert Baronius, cur mundi Saluator sentētia Pilati Cruci fuerit affixus. Vult enim neque iuris Iudæorum habitam esse rationem; alioquin Iudices lapidatione fuisse illum punituros: neque Romanorum; quia crimini cuius postulatus fuit Christus, id pœnæ genus non conueniebat. statuit igitur, supplicium quod Barabbæ fuerat subeundum, translatum esse in Dominum. Hęc sententia mihi videtur falsa, nō minus quam mira. Nam etsi omnia contra ius & fas in illo iudicio sunt administrata; huius tamen noui exempli nullam ne suspicionem quidem Euangelistæ iniiciunt. Quare verius est, quod ab hominibus eruditis pridem est animaduersum; Pilatum, qui satis intelligebat accusationem Iudæorum esse fictam falsamque; sic tamen egisse cum Christo, quasi illius accusatoribus fidem haberet. fuerat accusatus, quod res nouas moliretur & turbas cieret; Pilatus puniri iussit vt seditionis & tumultus auctorem. vide legem 38. §. 2. Digest. de pœnis. & leg. 2. Cod. de seditiosis. Paulus libro 5. tit. 22. *Auctores seditionis aut tumultus pro qualitatis dignitate, aut in crucem tolluntur, aut bestiis obiiciuntur*. Quod autem ait Baronius, crucis supplicium famosis latronibus fuisse debitum; idque Luciani testimonio confirmat; fallitur manifeste: nam Lucianus eo quem laudat dialogo nihil omnino scribit, vnde id possit colligi. Diligens lector locum inspiciat, sub finem amœnissimi libelli. deprehendet insignem hanc esse hallucinationem: nam latrones eo loco ne nominantur quidem.

LXXVII. An supplicium Crucis veteribus Iudæis fuerit in vsu. Ostenduntur Baronij & Iusti Lipsii variæ hallucinationes. Multa loca è Scripturis, & aliis auctoribus Græcis ac Latinis illustrantur.

IBIDEM.

BAronij verba sunt; *Erat & apud Iudæos Crux in vsu; sed ea pœna afficiebantur homicidæ, vt Philo tradit.* Quot verba, tot ferme peccata. Falsum est, supplicium Romanorum, quod crucem proprie vocabant, in vsu fuisse apud veteres Hebræos: falsum est, ea pœna homicidas illorum legibus affectos: falsum est, Philonem hoc tradere. Baronium, scriptorem parum accuratum, & rerum veteris populi Iudaici non admodum intelligentem, hos errores errasse, minus miramur: qui sciamus, viros longe doctissimos & ante ipsum & post ipsum, idem cum Baronio sensisse & scripsisse. Taceo tot sacrorum librorum interpretes, quos secutus est conditor Annalium, vel qui ipsum: sed & Carolus Sigonius, & Iustus Lipsius, ille quum ex professo de rebus Iudæorum scriberet; hic in libellis de cruce, idem affirmarunt. Omnes supplicium Crucis notum Iudæis atque vsurpatum fuisse tradiderunt: quidam & locum illum Philonis tra-

ctauunt, vt Lipsius; qui ab auctoris mente longe aberrauit. Hoc vt palam fiat, ante omnia tirones moneo, voces illas *crux* σταυρὸς, σκόλοψ, ἀνασταύρωσις, ἀνασκολόπισις, κρεμᾷν, hoc est, *crux*, *palus*, *crucifixio*, *ad palum affixio*, *suspendere*, & his affines, de variis pœnarum generibus, quæ omnino confundi non debêt, cum ab aliis auctoribus, tum præsertim à veteribus vtriusq; Tastamenti interpretibus solere vsurpari. Nos hic loquimur, de supplicio, quale pati pro humano genere Christus voluit. atq; ad Crucem Ro. appellamus; quia Romanos & in priuatis suppliciis seruorum, & in publicis etiam vel de seruis, vel de aliis vilibus capitibus, plurimum ea constat esse vsos, nec sine caussa Sozomenus lib. 1. c. 8. narrans sublatum à Constantino M. hoc genus pœnæ, ita loquitur πρότερον νενομισμένην Ῥωμαίοις τὴν τοῦ σταυροῦ τιμωρίαν νόμῳ ἀνεῖλε τῆς χρήσεως τῶν δικαστηρίων. *lege sustulit ex vsu iudiciorum Crucis pœnam, Romanis prius vsitatam*. Hoc igitur pœnæ genus, Crux proprie Romanis dictum, & seruile supplicium habitum, Hebræis olim fuisse vsitatum affirmat cum multis Baronius; nos negamus, & sententiæ nostræ hæc certissima argumenta proferimus. Primum est, Doctorum eius populi testimonium; qui verbis expressis Crucem Romanam fuisse genti suæ ignotam affirmant. Verba illorum sunt hæc. דכנ זה לא היה בישראל לתחוב המסמרות ברגלי וירי אדם הנסקלין והנתלין *Non fuit hic mos in Israele, vt clauos figerent in pedibus aut manibus hominum, qui lapidati aut suspensi fuissent*. Hoc argumẽto infelices Rabbini vtuntur, vt historiæ Euangelicæ de passione Christi fidem detrahant. in quo facile refelluntur ab ipsa veritate, quæ supplicij hanc formam nõ ab ipsis Iudæis, sed à Pilato Romano docet fuisse Christo irrogatam. Nihil igitur agunt perfidi Rabbini; etsi falsum non est quod afferunt, sed certissimũ, vt ex sequentibus apparebit. Alterum argumentum ducimus ex ipso iure veteri populi illius, quod & Rabbini iidem afferunt, vt sententiæ suæ fidem adstruant. Dicunt igitur Rabbini, quatuor genera pœnarum (ipsi vocãt מיתות *mortes*) fuisse ab antiquo tradita לבית דין *domui iudicij*, id est, Concilio Sanedrin, quibus solis vti licuit. Eæ pœnę sunt סקילה *lapidatio*, λιθόλευστος μόρος, Tragicis Græcorum; שרפה καῦσις, *viuicomburium*, vt appellat Tertullianus; הרג vel הרג בסייף *occisio per gladium*, *decollatio*, & חונק siue מחנק *strangulatio*, θάνατος δι' ἀγχόνης, hoc est, *mors per laqueum*. Hæc legitimarum pœnarum enumeratio, ex antiquis fragmentis Doctorum, quæ in Pandectis Talmudicis habentur, passim legitur in Commentariis Rabbinorum; Qui legem Mosis digesserunt in præcepta faciendi, vt ipsi loquuntur. 248. & 365. non faciendi, hasce pœnas ex institutione Mosis esse profectas nos docent. singulas enim commemorant & proprias illarum sedes in Pentateucho ostendunt. De occisione per gladium, est præceptum affirmans apud Maimonidem 226. ex cap. 21. Exodi. de occisione per strangulationem proximum est præceptum, è Leuitico 20. v. 10. de ignis pœna agitur in præcepto 228. è Leuitico 20. de lapidatione, in eo quod sequitur è Deuteronom. 22. Moses Maimonides (qui & Moses Ægyptius dicitur) solidæ atq; ingentis doctrinæ vir, de quo videor mihi posse id vere dicere, quod Plinius olim de Diodoro Siculo, primum illum inter suos desiisse nugari; in opere Iad, quod instar est Commentariorum in præcepta qua affirmantia, qua negantia; libro vltimo, halacoth Sanedrin, in pirke 14. auctor est, quatuor has tantum legitimas fuisse veteri Iudæorum populo suppliciorum ideas: tam rigida obseruatione ab iis vsurpatas, vt ne Regi quidem fas esset, pœnas mutare: puta in meritum ex legibus pœnam gladij, aliter quam gladio animaduertere. Obsecro respondeant mihi, quibus placet Crucem Romanam veteribus Hebræis fuisse in vsu, cur in tam accurata legitimorum eius populi suppliciorum explicatione, tam altum est, tam constans apud Rabbinos de illa silentium? Vel hæc vnica ratio apud viros iudicij castigati, con-

futandæ illi ſententiæ fuerit ſatis. Pergimus tamen & ipſum cauſſæ iugulum petimus. Tertium enim argumentum ſumimus non è Rabbinorum teſtimoniis: verum ex ipſis Scripturis; atque ita dicimus. Si nullum veteris linguæ Hebræorum eſt verbum, quod Crucem proprie dictam ſignificet; ſi nullum verbum actioni crucifigendi proprium: ſi denique in toto Veteri Teſtamento, nullum extat certum de eo ſupplicij genere teſtimonium; non abit profecto, quin illi populo fuerit olim ea pœnæ forma incognita. Atqui prius; ſecundum igitur. Probatio noſtra eſt hæc. In lingua Hebraica vetere, vocabulum quod Cruci reſpondet, eſt עץ: σταυρώσει autem & crucifixioni reſpondent duo verba יקע & תלה: atqui nulla iſtarum dictio eſt, quæ vel ex natiua ſignificatione, vel ex peculiari aliquo vſu ſacrorum ſcriptorum Crucis Romanæ pœnam deſignet. nullum eſt igitur; & verum eſt quod diximus. Sed huius argumenti vis plenius eſt declarando. עץ *lignum* ſignificat. id vocabulum eſt generale eius inſtrumenti, quod ad varia ſupplicia varia forma adhiberi ſolitum. nam & qui acuta ſude transfigebantur, & qui laqueo ſtrangulabãtur in altum ſublati, & qui in furca occidebantur, & qui vel σανίδι more Athenienſium, vel cruci ex conſuetudine Rom. affigebantur, item qui hodie rotæ imponuntur, omnes dici poſſunt mori על עץ *ſuper ligno*. atque ita loquitur Lucas Actorum 5.30. & 10.39. de morte Chriſti, ὃν ἀνεῖλον κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου. *quem occiderunt ſuſpendentes in ligno*. hic lignum עץ eſt Crux Romana, quod ex hiſtoria paſſionis ſcimus: quæ vocem generalem nos cogit ita interpretari. In Teſtamento veteri ſæpiſſime occurrit vox *lignum* in deſcriptione ſuppliciorum: ſed cur late patentem ſignificationem reſtringamus ad crucis Rom. notionem, nihil cogit nos: quum nullus ſit locus in totis Bibliis Hebraicis, ex quo vel ſuſpicio duntaxat poſſit ſumi, quæ eo nos ducat. Contra, quæ modo attulimus è Rabbinis, errores manifeſti arguunt illos qui τὸ *lignum* in libris Hebraicis de cruce Ro. interpretãtur. At Rabbini quoties de ſupplicio Chriſti loquuntur, ipſum quidem vocãt תלוי τὸ κρεμασθέντα, h.e. *ſuſpenſum*; crucẽ vero illius, quia propria voce deſignare non habent, circumlocutione vtuntur, & dicunt שתי וערב *Stamen & ſubtegmen*. Idem dicendũ eſt verbis יקע & תלה quæ ſuſpendendi ſignificationem quum habeant, pluribus ſuppliciis accommodari poſſunt, in quibus perituri in altum tolluntur, & fiunt μετέωροι, h.e. *ſublimes*. & quidẽ de cruce poſſe ea verba vſurpari, certum eſt: nam ita κρεμᾶν *ſuſpendere* de Chriſto poſuit bis Lucas, in quẽ crucifixione, non ea quæ proprie dicitur ſuſpenſio, impius & αὐτοκατάκριτος, h.e. *ſua ipſius conſcientia condemnatus*, Pilatus animaduertit. verum, vt modo dicebam, cur in Bibliis ita exponamus illa verba, ratio nulla eſt; cur aliter accipiamus ratio non deeſt; teſtimonia nempe illa, quæ è Cõmentariis Rabbinorum attulimus. Quod antiqui Interpretes Chaldæus, Latinus, & aliquando etiam Græci in exponendis vocibus illis Hebraicis, dictionibus vtuntur ad denotãdum Crucis Rom. ſupplicium peculiariter vſitatis, atque adeo ipſo nomine *Crucis*; vt non reprehendimus; quum exponi commode queat, ἀναλόγως, h.e. *ſecundum analogiam*, non κατὰ τὸ ῥητόν, h.e. *ſecundum literam*; (quo pacto multa dicũtur ab omnium linguarum ſcriptoribus optimis:) ita errare grauiter illos non dubitamus, qui ea putant eſſe argumenta ſupplicij Crucis iam olim Hebræis vſitati. ferendus fortaſſe hic error ſit in iis, qui Latinam verſionem volunt eſſe authenticam, textum Hebraicum ex ea volunt pendere; quam iudicij ſiniſteritatem, non vno loco in Baronio deprehẽdimus. in viris cordatis & εὐπροαιρέτοις, h.e. *honeſti propoſiti*, qui Hebraicæ veritati ſuũ pretiũ tribuunt, tãtus error ferri nõ poteſt. Iã aliquot Scripturarum loca expẽdamus. Gen. 40.19. Ioſeph. piſtorũ magiſtro ait; Rex תלה אותך על עץ *ſuſpẽdet te ſuper ligno*. Ionath. Paraph. τὸ תלה verbo קטל expreſſit, quod ſimpliciter occidere & trucidare ſignificat. Onkelos & hic & aliquot aliis locis

voce

voce vsus צלב quod in paraphrasi Noui Testamenti & apud Rabbinos, de cruce Christi solet vsurpari. alibi contra; Ionathan τὸ צלב vsurpat; Onkelos τὸ קטל vt Numerorum 25. 4. Græci ad verbum κρεμάσει σε ἐπὶ ξύλε, hoc est, *suspendet te in ligno*. Latinus sic: *suspendet te in cruce*. & versu 21. vbi Græci ex Hebræo simpliciter, τὸν ἀρχισιτοποιὸν ἐκρέμασε, Latinus fecit; *alterum suspendit in patibulo*. Si accipiantur *Crux* & *patibulum* laxius, non potest reprehendi Latinus Interpres: vt nec Iosephus, qui eam historiam sic expressit, lib. 2. cap. 3 τὸν ἐπὶ τῶν σιτοποιῶν ἀνεσαύρωσεν, hoc est, *præfectum pistoribus crucifixit*. Quis dubitat voces *crux* & *patibulum* omnibus illis diuersæ formæ suppliciis, sed tamen aliquid simile habentibus, quæ ante commemoraui, posse conuenire? quare vt respondeant Hebraicis Latina, illa nomina laxius omnino sint accipienda: neque apud Septuaginta Seniores κρεμᾶν ἐπὶ ξύλε, hoc est, *suspendere in ligno*, ita præcise exponendum, vt exponimus apud Lucam. Ratio est: quia non constat nobis an Ægyptij ab vltima antiquitate Crucis Rom. supplicium in vsu habuerint; nam de posterioribus iam non agimus: quanquam ne de his quidem certo potest aliquid pronunciari. Sic ἀνασαυροῦν, hoc est, *crucifigere*, apud Iosephum potest exponi, vel de traiecto palo per totum corpus; vel de suspensione in furca, aut alio ligno, vel de simili alia quadam pœna: multæ enim fuerunt crucem aliquo pacto referentes, nonnullas ante recensuimus; possunt aliæ addi. vt illa qua perit Melanthius apud poetam, ὀδυσ. χ. reductæ in dorsum manus & pedes illi vinciuntur: deinde laqueo tollitur in altum & columnæ imponitur, ibi periturus,

ὥς κεν δηθὰ ζωὸς ἐὼν χαλέπ' ἄλγεα πάσχῃ.

Producens vitam mala plurima quo patiatur.

multa in hac pœna cruci similia: nemo tamen sanus eam esse crucem Rom. dixerit. Quod autem σαυρὸς & ἀνασαυροῦν, hoc est, *crux & crucifigere*, in diuersis suppliciis locum habeant, facile probatu est. Thucydides in prima historia de Inaro scribit, προδοσίᾳ ληφθεὶς ἀνεσαυρώθη, hoc est, *per proditionem comprehensus, crucifixus est*. hic est Inarus ille, cuius fit mentio in Ctesiæ fragmentis: etsi vitio scriptorum euenit, vt idem Thucydidi Λιβύων βασιλεὺς, hoc est, *Libyorum rex*, dicatur, Ctesiæ Λύδιος ἀνὴρ, hoc est, *vir Lydius*. Narrat vero Ctesias, Amytim Xerxis filiam, Megabyzi vxorem, Inarum ἀνασαυρῶσαι ἐπὶ τρισὶ σαυροῖς: *super tres palos vel patibula sustulisse*. non est dubium Thucydidem è Ctesia esse exponendum: qui trium crucium in vnius supplicio mentionem faciens ostendit, diuersissimam eam fuisse pœnam, à pœna crucis Rom. Et Thucydides & Ctesias illustrari debent ex Plutarcho, qui in vita Artaxerxis quid sit ἀνασαυροῦν ἐπὶ τρισὶ σαυροῖς ostendit hisce verbis: προσέταξεν ἐκδεῖραι ζῶντα, καὶ τὸ μὲν σῶμα πλάγιον διὰ τριῶν σαυρῶν ἀναπῆξαι· τὸ δὲ δέρμα χωρὶς διαπατταλεῦσαι: *iussit viuo cutem detrahi, & corpus quidem super tribus stipitibus transuersum affigi, pellem vero separatim paxillis distendi*: id enim est διαπατταλεύειν, non *in palo ponere*, vt vertit alicubi eruditissimus Lipsius. Aliquando ἀνασαυρῦν dicitur non de hominis viui supplicio: sed de cadauere aut capite hominis vel decollati, vel alio supplicio exstincti, quod ignominiæ caussa palo affixum in propatulo collocatur. Polybius in octaua historia, de Achæo iam occiso: ἔδοξεν ἀνασαυρῶσαι τὸ σῶμα. *placuit corpus Achæi erecto palo imponi*, aut si forte, appendi furcæ. In Dionis Seuero capita Nigri & Albini dicuntur ἀνασαυρωθῆναι, hoc est, *palis affigi*. Herodianus quoq; de Seuero πέμψας τὴν κεφαλὴν Ἀλβίνε δημοσίᾳ ἀνασαυρωθῆναι κελεύει, hoc est, *mittēs caput Albini publice palo affigi iubet*. Hic mos antiquissimus est: quo Persarum Satrapas in captiuis Græcis sæpe vsos legimus. Polycratem Samiorum tyrannum fuisse ab Oræta vel Oronte prætore in crucem sublatum, M. Tullius & Valerius Maximus scribunt: Strabo libro decimoquarto, κρεμασθῆναι, fuisse suspensum: vera historia est apud patrem historiæ Herodotum, in Thalia. ait de

Satra-

Satrapa ἀποκτείνας μὲν οὐκ ἀξίως ἀπηγήσιο Ὀροίτης ἀνεσταύρωσε. Iustus Lipsius, vt probet Persis vitatam crucem Romanam, laudat Herodoti hunc locum, & ita vertit: *Interficiens eum (quod indignum relatu sit) Orœtes in cruce suffixit.* nimirum eruditissimus vir Herodotum non ex propria sententia, sed ex mente Ciceronis & Valerij est interpretatus. nam hoc ait potius scriptor elegantissimus: *Orœta Polycratem, postquam modo indigno qui narretur, ipsum occiderat, patibulo imposuit.* Nō igitur crucifixione vita erepta Polycrati; sed alio modo, quem tacet Herodotus; mortui vero corpus ignominia illa est affectum, quę & ipsa vocatur ἀνασταύρωσις, hoc est, *crucifixio.* Quod dissentire Cicero, & alij scriptores videntur, leue est; & similium dissensiuncularum plenæ sunt omnes historiæ. Modus supplicij, quem negat relatu dignum Herodotus, aliquod sine dubio crudelitatis insigne exemplum continuit: & nisi fallor, intelligit excoriationem, qua multum vsi Persæ in tollendis iis, quorum corpora postea in propatulo ponebant. in Eclogis Ctesiæ de Bagapata; τὸ δέρμα περιαιρεθεὶς ἀνεσταυρώθη (ἀνεσταυρώθη fortasse: etsi illud ferri potest:) ὑπὸ Παρυσάτιδος: *detracta cute sublatus est in patibulum à Parysatide.* Sic mortuo Leonidæ Spartano caput à Persis amputatum scribit Herodotus, atque id ἀνασταυρωθῆναι. & multa similia exempla. Atque ex his apparet, voces σταυρὸς & σταυροῦν, sæpe de suppliciis vsurpari, quæ sunt diuersa à Cruce Rom. ac proinde falli eos, qui in quocunq; supplicio ea vocabula inueniunt, de pœna ex more Rom. illa interpretantur. Huc pertinet locus Philonis, quem Baronius attigit, Lipsius tractauit, è libro De legibus contra homicidium & scortationem, edit. Gr. 548. Ibi loquens Philo de pœnis homicidarum à Mose sancitis, scribit sic: μυρίους μὲν θανάτους, εἴπερ οἷόν τε ἦν, ὤφειλεν ἂν κατ' αὐτῶν ὁ νομοθέτης· ἐπεὶ δὲ τοῦτ' οὐκ ἐνεδέχετο, τιμωρίαν ἄλλην προσδιατάττει, κελεύων τοὺς ἀνελόντας ἀνασκολοπίζεσθαι. *Legislator noster*, inquit, *mille mortibus, si fieri potuisset, homicidas addixisset: quoniam id fieri non poterat, pœnam aliam mortis supplicio adiecit; iubens, vt qui occidissent in patibulum tollantur.* hic ἀνασκολοπίζεσθαι, hoc est, *in patibulum tolli*, Baronio, Lipsio, & vulgatis interpretibus accipitur de cruce Romana. quare ex hoc loco illi colligunt, Philone auctore homicidas ex legibus Mosis crucis supplicio fuisse afficiendos. Atqui in Legibus Mosaicis nullum extat eiusmodi præceptum: & Rabbini, cum docēt quæ sint ꝓpria cuiusq; supplicij crimina, homicidas inter eos recensent, in quos gladio animaduerti solitum. Hic igitur Lipsius Philonem accusat, & apud Mosem quicquam extare negat, vnde id Philo potuerit colligere. vere hoc quidem: sed non animaduertebat vir doctissimus, Philonem non loqui de supplicio, quo vita adimebatur percussori: sed de pœna quæ ignominiæ caussa exstincto irrogabatur: vt suspenderetur ad paucas horas, & Soli, vt ait Philo, & oculis hominum exponeretur: id Iudæis erat quamuis dira morte dirius, propter horribile carmen vocis diuinæ, *maledictus à Deo est, qui pendet in ligno.* Deuteronom. 21. 23. & Paulus Galat. 3. 13. Christum factum esse κατάραν, maledictionem, quia pependerit in ligno. & hæc est illa Christi ὕψωσις, hoc est, *exaltatio*, quam ipse prædicebat, Iohan. 3. 14. & 12. 32. ad quas prædictiones reiicit nos idem Iohan. 18. 32. sed quia exaltandus erat in cruce, quod non fuit Iudæis vsitatum supplicium: propterea ante admonebantur discipuli, iudicium quo damnandus erat Christus, à Gentibus fore reddendum, Matth. 20. 19. Porro cędem hominis crimen esse capite luendum, sancit Moses Exod. 20. 24. & Leuit. 24. 17. præter hanc pœnā, aliam à Mose fuisse positam, ait Philo: προσδιατάττει, inquit, h. e. *statuit vltra supplicium mortis*; nimirum ἀνασκολόπισιν, corporis vita cassi suspensionem in ligno. Id Philo collegit è Deuter. cap. 21. & praxi, vt videtur Iudæorum: nam Mosis quidem verba expresse hoc non statuunt: neq; sane Iosephus id dicit, lib. 4. in compendio legum Mosaicarum, vbi non prætermittitur

situr ille versus 22. capitis 21. Deuteronomij. ostendit tamen hic locus Philonis, si attentius illum expendimus, Doctores saltem quosdam, è verbis Mosis id collegisse & commune ius fecisse. Sic etiam lapidatione obrutos, postea suspendendos esse, ex eodem loco Mosis Rabbini tradiderunt; vt habetur in præcepto affirmatiuo apud Maimonidem 229. & Doctorum Iudæorum commentariis. Quantus igitur est error eruditorum hominum, qui τὸ ἀνασκολοπισθῆναι, h. est, *in patibulo suspendi*, apud Philonem de cruce Romana interpretantes, falsam ei sententiam attribuunt? Id autem verbi posuit Philo, pro eo quod Moses dixit illo Deuteronomij loco κρεμάσαι ἐπὶ ξύλου, hoc est, *suspendere in ligno*: de quo loquendi genere satis ante. Latinus ibi, *appendere in patibulo*. in proximis autem versibus עץ vertit *lignum*. Iosephus illo quem indicaui loco, quod Moses dixit *suspendi in ligno*, Philo ἀνασκολοπισθῆναι, sic expressit. καὶ μείνας δι' ὅλης τῆς ἡμέρας εἰς θέαν τῶν ἁπάντων θαπτέσθω νυκτός. *vbi manserit in conspectu omnium totum diem* (reliquam nempe diei partem post supplicium:) *noctu sepeliatur*. Hæc verissima verborum Mosis paraphrasis, luculente eorum errorem cõfutat, qui τὸ ἀνασκολοπισθῆναι de pœna crucis apud Philonem accipiunt: eadem interpretationis ratio tenenda est in omnibus historiis (sunt autem plurimæ cum in sacris tum in prophanis auctoribus:) vbi hominis mortui fit ἀνασταύρωσις, vel ἀνασκολόπισις. In eiusmodi exemplis, suspendiosus non moritur in ligno. In aliis exemplis, & vita eripitur, & occisi corpus ad spectaculum proponitur in eodem ligno. In historia Iosuæ 8.29. ita scriptum: *Regem quoq; Hai suspendit in patibulo, vsque ad vesperam & solis occasum: præcepitq; Iosue & deposuerunt cadauer eius de cruce.* Hic quoque Latinus interpres, vocabulum Mosis, עץ vertit *patibulum & crucem*. Paraphrastę Chaldæi צלב *crucem*, ait doctissimus Masius. & quidem verum est, postquam Romani supplicij forma Iudæis & Syris innotuit, ad significandam crucem & crucifixionem id verbum esse vsurpatum; sed in paraphrasi veteris Testamenti alia notione accipiendum & generaliore, vt de vocibus *crux* & *patibulum* ante diximus. Septuaginta Seniores hoc vno loco Scripturarum τὸ עץ verterunt non simpliciter ξύλον, h. est, *lignum*, vt toties alibi, sed ξύλον δίδυμον. Quid est δίδυμον ξύλον, *lignum geminum*? Iustus Lipsius in libro De cruce cõtendit esse Romanam crucem; & Suidam reprehendit qui incerti auctoris verba hæc afferens, εὑρὼν δὲ Ἰλλοῦστρον φθορέα ἐκρέμασεν ἐν διδύμῳ ξύλῳ, hoc est, *cum inuenisset Illustrum virginũ vitiatorem, suspẽdit è gemino ligno*, exponit de ea quã Romani furcam vocant. ἡ παρὰ Ῥωμαίοις φοῦρκα: inquit. Ego vero, etsi inuitus facio, vt à sententia discedam viri merito suo dum viuebat clarissimi, & nobis amicissimi; censeo tamen verissimam esse expositionẽ Suidæ; quam ille bis posuit in vocibus δίδυμον & Ἰλλοῦστρος. Et omnino ita est; in auctore quem laudat Suidas δίδυμον ξύλον de cruce, quod vul. Lipsius, nullo pacto accipi potest. ratio est manifesta & certa: nam illum auctorem fuisse aliquem è recentioribus, puta Procopium, aut Simocatum, aut alium etiam fortasse natu iuniorem, euincit nomen proprium Ἰλλοῦστρος, quod à melioribus Hellenismi seculis abhorret, & ex *Illustris* Latino vocabulo, non infrequente apud illius ætatis Græcos, videtur corruptum. Quum igitur ne dubitari quidẽ possit, scriptorem cuius erant illa apud Suidam verba, post Constantinum Magnum vixisse; ne de eo quidem potest esse dubium, quin δίδυμον ξύλον quod ait adhibitum fuisse ad supplicium corruptoris, sit furca. Crux enim esse nõ potest; cuius vsus in suppliciis à Constantino M. fuerat ante sublatus. Quare etiam si auctor σταυρὸν scripsisset; necessario tamen de furca eius verba essent exponenda, quum de cruce non queant. Et miror huius absurditatis adeo manifestæ, Lipsio in mentem non venisse. Extat apud Suidam & aliud fragmentum, vbi δίδυμον ξύλον simili modo accipitur, ex eod. vt videtur scriptore, οὓς ζῶντας ἐν διδύμων ξύλων ἀπήρτων. *quos viuos è*

è lignis geminis suspendebant. vbi nota præpositionem ex, quæ furcæ vel simili patibulo, optime congruit, non antiquæ Cruci. Idem Suidas alibi, φέρκα παρὰ Ῥωμαίοις ξύλον δίδυμον, hoc est, *furca apud Romanos lignum geminum.* apparet ex his, valde vsu tritum apud Græcos eius ætatis fuisse, vt furcam appellarent ξύλον δίδυμον, quando hic grammaricus in ipsa expositione Romanæ dictionis sic loquitur. Eleganter vero ita appellatur furca, quæ ex vnico, ita dicam, scapo diuiditur in duo cornua, & lignum quod erat simplex fit duplex. propterea etiam δίκρανον furcam appellarunt, quasi geminum caput habentem. Glossarium: *Furcifer*, σταυροκόμιστος, δικρανοφόρος: & mox, δίκρανον ἐν τοῖς τραχήλοις ἔχοντες: *furcam in ceruicibus habentes.* Plutarchus Romanis κεφαλαίοις, interpretatur διπλοῦν ξύλον, ὃ ταῖς ἁμάξαις ὑφιστᾶσι, h.e. *duplex lignum, quod plaustris subiiciunt*, significans, furcam esse lignũ diuisum in altero extremo in duo cornua; quod subiicitur temoni plaustri, quoties volunt aurigæ rectum stare plaustrum oneratum, vel onerãdum, neq; temonem in terram se inclinare. & addit vere ibidem Plutarchus, Græcis id lignum propter illum vsum dici ὑποστάτην, h.e. *fulcimentum*, quod temoni supponatur, & στήριγμα, h.e. *sustentaculum*, quod ipsum temonẽ sustinens, totum plaustrũ sustentat, ne in terrã inclinetur pars anterior. ne hæc quidẽ ab eruditissimo Lipsio sunt intellecta. In picturis quæ adiiciuntur Græcis scholiis in Ἔργα καὶ ἡμέρας, h.e. *libros de operibus & diebus*, Hesiodi, habes imaginem ligni quod describit Plutarchus. Constat igitur δίδυμον ξύλον, h.e. *geminum lignum*, non esse crucem Rom. sed vel furcam, vel simile aliud lignum ad suspensionem comparatum. quare falluntur, qui in superiore loco Iosuæ 8. 29. versionem Interpretum Græcorum aliter interpretantur. Iam quod iidem viri doct. historiam Amani proferunt è libro Esther, vt probẽt, supplicium Romanæ crucis iam illis temporibus apud Persas fuisse in vsu; quam sit infirmum & friuolum ex iis, quæ hactenus disputata sunt, satis intelligitur. nam in ea quoque narratione dictiones easdem vsurpat Hebraica veritas, de quibus sæpe iam dictum. Iosephus libro 11. cap. 6. Regis sententiam ita concipit: κελεύει παραχρῆμα τὸν Ἀμανον ἐξ ἐκείνου σταυροῦ κρεμασθέντα ἀποθανεῖν. *Iubet vt statim Amanus ex eo patibulo suspensus moriatur.* præpositio ἐκ, non leui argumento est, de cruce non cogitasse Iosephum, sed de furca aut alio instrumento ad suspendendum comparato, cuiusmodi sunt patibula hodierna. In ea historia verbũ Hebraicum תלה quod semper alibi Græci verterunt, κρεμάσαι, semel reperitur versum σταυρῶ 7. 10. εἶπεν ὁ βασιλεύς, σταυρωθήτω ἐπ' αὐτῷ. dixit Rex, *tollatur in illud lignum*, vel *suspendatur super illo ligno.* laxiore, quod ante monebamus, eius vocis significatione. Sic quod scribit Iosephus libro 13. de Alexandro, Rege Iudæorum, hostium suorum victore, ἀνασταυρῶσαι προσέταξεν αὐτῶν ὡς ω. *iussit eorum tolli in patibulum ad octingentos*: id in Hebraica ex Iosepho historia sic exprimitur cap. 33. יצו לתלות אותם על עצים כל תח & *iussit suspendi eos super lignis, ad* ɔɔcccc. Alterius verbi quod in mentione horum suppliciorum solet in Scripturis vsurpari, prima significatio, ex qua reliquæ manarunt, varie & obscure explicatur à Criticis Hebræorum. Græci eam verbi huius notionem, qua de suppliciis vsurpatur, diuerse verterunt. Numerorum capite 25. 4. verba sunt Domini ad Mosem; הוקע אותם. Latinus interpretes, *suspende eos.* & ita vox Hebraica exponitur in paraphrasibus Ionathanis, & Ierosolymitana. Onkelos generaliore voce קטל hic vsus, contra morem suum: Salomo Lunensis, siue Iarchius, docet hoc verbo significari suspensionem: quod si recte eius mentẽ capio, videtur existimasse istos prius fuisse lapidibus obrutos, deinde eorum corpora patibulis esse imposita. affert axioma Iuris Hebræorum, כל חנסקלין נתלין *omnes qui lapidantur suspenduntur.* Ac videntur pleriq; Rabbinorũ existimasse, eos duntaxat in quos lapidatione fuisset animaduersum, obnoxios

fuisse ignominiæ suspensionis à morte: quod repugnat sententiæ Philonis quam ante tractauimus. In editione Græca quæ putatur esse Septuaginta Seniorum scriptum est, παράδειγμάτισον αὐτοὺς τῷ Κυρίῳ. *statue illos populo in exemplum coram Domino*. hanc si sequimur versionem, vox Hebraica nullam mortis vllius habet significationem: quod merito Symmachus improbauit & cæteris consentiens interpretibus, exposuit κρέμασον. Aquila ἀνάπηξον, *affige*: in eandem sententiam: nam si habuit respectum ad crucem Romanam, & suorum temporum morem, (vixit enim Hadriano;) errauit, vt sæpe alibi. Interpres librorum historicorum qui Pentateucho solent subiici, 2. Regum 21. tribus locis in exprimenda hac voce Hebraica, miro verbo ἐξηλιάζειν est vsus; quod significat Soli exponere, nempe ignominiæ caussa, & in exemplum: quare non longe abit ab interpretatione Septuaginta virorum illa: de qua modo diximus. Ratio autem vocis ἐξηλιάζειν peti debet è verbis Domini, Numer. 25.5. vbi præcipit Mosi, *Suspendi eos contra Solem*, hoc est, in loco vnde conspici ab omnibus queant. Philo, pag. 548. vim verbi huius pluribus exprimens, Erat, inquit, necessarium, hostes vniuersi mundi μετεωρίσαντας εἰς τὸ ἐμφανὲς, ἐπιδεῖξαι ἡλίῳ καὶ οὐρανῷ καὶ ἀέρι, καὶ ὕδατι καὶ γῇ κολασθέντας, *sublime in conspicuum locum attollere, & punitos illos ostēdere Soli, cœlo, aeri aqua, terra*. Inde noua vox ἐξηλιάζειν; nec placet, quod in aliis libris editur, καὶ ἐξιλέωσαν αὐτοὺς, h.e. *mactarūt illos ad placandum*, versu 9. & versu 6 ἐξιλασόμεθα ἐν αὐτοῖς τῷ Κυρίῳ, h.e. *propitiabitur nobis Deus per illorum mactationem*. in vndecimo, ὀστᾶ τῶν ἐξιλεασμένων, h.e. *ossa mactatorum ad placandum*. nam in his locis ἐξιλεοῦν vel ἐξιλάσασθαι verbum est, vt loquuntur grammatici, prægnans, duorum loco positum, *placare*, pro mactare ad placandum: sed, vt dixi, probo magis ἐξηλιάζειν. Ac nescio an qui ita verterunt, eo respexerint, quod apud veteres pœnæ genus fuit poni ad Solem; sed in minoribus tantum delictis. B. Augustinus De ciuitate Dei, libro 12. cap. 4. *Isto modo possunt ipsi & Solem vituperare: quoniam quidam peccantes, vel debita non reddentes, poni à iudicibus iubentur ad Solem.* leges apud Cedrenum: εἰς καῦσιν ἡλίου θεὶς ἀπέκτεινε, hoc est, *ad ardorem Solis ponens interfice*, pag. 161. Probauimus hactenus, nullum esse in Scripturis veteris Testamenti Romanæ crucis vestigium. Poteram plura testimonia afferre, & à praua interpretatione illa vindicare: sed satis superque sunt nostræ sententiæ confirmandæ quę attulimus. Vnicus restat locus non prætermittendus; vbi crux Romana graphice & quidem propriis suis notis atque οὐσιώδεσι, h.e. *essentialibus*, describitur. Canit enim Dauid Ps. 21.17. *Foderunt manus meas & pedes meos; dinumerauerunt omnia ossa mea.* nullum apud pios dubium est, כארי vel Massoritarum testimonio recte legi à Christianis; & fodere hic esse, clauis perforare. En igitur clauos, in manus & pedes quæ sunt propria, imo ἰδιαίτατα, h.e. *proprissima*, cruci Romanæ. Fateor: sed addo, spiritu prophetico prædicta hæc à regio vate, in eo Psalmo, quo fere historico stylo passio Christi describitur: non ex vsu iudiciorum sui temporis. quare nihil ad rem. Iam ad Baronium redeamus: nā quæ de supplicio Crucis apud Græcos obseruauimus, nōdum cuiquam recte exposita, quia huius loci non sunt, studio breuitatis omittimus.

LXXVIII. *An signum crucis apud Iudæos & Gentiles fuerit signum salutis.*

IBIDEM.

AIt Baronius de signo Crucis loquens; *Satis sit in præsentiarum scire, tam apud Iudæos quā etiam apud Gentiles, Crucis figurā fuisse salutis insigne.* Nos quidem in cruce Christi mysterium agnoscimus, quod omnia mysteria longo superet interuallo. Agnoscimus etiam Patres, quibus res erat cum Gentilibus crucem Domini irridentibus, multa de ipsius signi mysterio ingeniose admodum excogitasse, & scriptis suis inseruisse, os obturare paganis idonea. Nam quare illi Crucem Christi irriderent, quum tot argumentis

eiim-

euincerent Patres; tam in rebus naturalibus, quam in arte factis, signum crucis reperiri expressum? Hæc pii Patres, non solum ingeniose, sed etiam vere. Atque ego cum illis sentio; illas tot huius signi effigies, quas ipsi obseruant tum in rebus naturalibus, tum in arte elaboratis; obscura quædam fuisse documenta, venturam mundo salutem per veram Crucem: quæ si non sunt intellecta à paganis, ac ne à Iudæis quidem, ante rei euentum: non hoc videri mirum debet. Nam ne vaticinia quidem Danielis, aut aliorum Prophetarum de venturo Christo ante eius aduentum sunt intellecta. Et nos hodie prędictiones Apocalypseos non intelligimus: quibus tamen sua inest veritas, & Iohanni cum illas scriberet, facti ratio constabat. Sed quod Baronius ait, Crucis figuram fuisse salutis insigne, tam apud Iudæos, quam apud Gentiles; id vero ego neque capio, neque verum puto. Rationes illius expendamus. De Iudæis probat, auctoritate Prophetæ Ezechielis. Locus est capite 9. 4. vbi sic habet Latina versio: *Et dixit Dominus ad eum: Transi per mediam ciuitatem in medio Ierusalem, & signa Thau super frontes virorum gementium.* Sed non sine caussa viri docti de fide huius interpretationis dubitant. Nam si figuram crucis Propheta intellexit, ecquod Thau intelligit? non illud quod in Alphabeto Hebræorum hodie extat. nam eius figura figuræ Crucis omnino haut respondet: deinde certum est, literarum Hebraicarum figuras hodiernas post Ezechielem & captiuitatem fuisse inuentas. Dicat aliquis, respexisse diuinum vatem ad priorum literarum figuras. At ne id quidem verum. Nam priores characteres Hebræorum, consensu omnium eruditorum, apud Samaritanos remanserunt; & nunc quoque illis vsurpantur. notissimum autem est, Thau in Samaritanorum Alphabeto à forma Crucis longissime recedere. Si igitur nullum temporibus Ezechielis fuit Thau in communi Hebræorum vsu σταυροειδὲς, hoc est, *cruciforme*, ad quod respiceret: magnum hoc argumentum est, aut Latinam versionem non respondere menti Prophetæ; aut ipsum cum illa scribebat de figura crucis nihil cogitasse. Accedit alia magni momenti ratio: nam in versione Septuaginta Seniorum, de litera Thau nihil dicitur; sic enim illi, *δὸς τὸ σημεῖον. da*, vel *imprime signum.* Hebraica ista, התוית תו ex sententia Septuaginta Interpretum vertissent *σήμαινε σημείῳ, Signa, signo*, vel *σφράγιζε σφραγίδι.* primus Aquila, quem deprauasse in multis versionē Septuaginta Patres scribunt, aliter verba Prophetæ accepit & vertit, *σημειώσεις εἰς τὸ Ταῦ ἐπὶ τὰ μέτωπα*, hoc est, *signabis signo Tau frontes.* Vide eruditam Iosephi Scaligeri disputationem in Animaduersionibus Eusebianis ad locum Eusebiani numeri 1617. Iam quod ad Gentiles attinet, si vnicam excipias historiam de signis hieroglyphicis Ægyptiorum, quam narrant Socrates & Sozomenus, nihil video posse adferri, quod Baronianum dictum confirmet. Nam quæ disserunt Patres de effigie Crucis in multis Paganorum rebus à se obseruata; ea vero eiusmodi sunt, vt elici ex iis non possit, Gentiles figuram Crucis pro salutis insigni habuisse. Probemus hoc paucis exemplis. Nota sunt Tertulliani verba in Apologetico: *Victorias adoratis, cum in Tropæis Cruces intestina sint tropæorum.* verum istud: sed neque Pagani cum Tropæa adorabant, signum Crucis attendebant, quod inerat tropæo: neque id dicit Tertullianus. neque vllo pacto ex eius verbis potest colligi, Romanis figuram Crucis, salutis fuisse insigne. Addit Tertullianus; *Siparia illa vexillorū & cantabrorum stola crucium sunt.* sed neque in vexillis suis, neque in vllis signis militaribus Romani crucis figuram cogitarunt. Minutius Felix: *Signum sane Crucis naturaliter visimus in naui, cum velis tumentibus vehitur, cum expansis palmulis labitur; & cum erigitur iugum, Crucis signum est.* Vera sunt hęc quidem: sed figuræ crucis in eiusmodi rebus aut actionibus obseruatio, propria Christianorū est; quū paganis nunquā eius in mentē venerit: nedū pro salutis insigni eam habuerunt. Porro quæ breuiter adnotat Baro-

nius de forma Crucis in qua mundi salus est parta, non soluit multa dubia, quæ à doctis viris in eo argumento sunt excitata. multa multi eruditi viri super iis rebus disputarunt, quæ apud ipsos legant studiosi. quædam etiam Iosepho Scaligero post Iustum Lipsium & omnes alios, erudite sunt obseruata in Animaduersionibus Eusebianis. Ibi fatetur vir summus de mente versus Ausoniani, quē exponere hic conatur Baronius, parum sibi liquere. Ingenuum hunc candorem malumus & nos imitari, quam absurda scribere, quod & Baronius & alii docti fecerunt.

LXXIX. Cur Dominus Crucem suam gestauerit.

ANNI XXXIV. Num. XCIV.

IN passione Domini nostri, multa more Romano esse administrata non potest cuiquam esse dubium. Eiusmodi fuit, quod non obseruat Baronius, gestatio Crucis suæ, ad quam Christum esse adactum, testis est Iohannes 19. 17. Matthæus, Marcus & Lucas crucem Christi ab ipso fuisse baiulatam, etsi non dicunt, non tamen negant. à Simone Cyrenæo id factum aiunt: vel quia Christum iussus est adiuuare, propter pondus nimium: vel quia post Christum oneri subiit in parte viæ: quæ est Hieronymi sententia. Eum morem Iudaicum non fuisse, coniicere est è libris Rabbinorum, qui nullam eius, quod sciam mentionem faciunt. Moses sanè ben Maimon, eo quem ante indicaui loco, mores in sumendo supplicio seruari solitos accurate descripsit, neq; tamen simile quid obseruat. De Romanis extat non vnum testimonium. Plutarchus de tarda numinis vindicta, τῷ σώματι τῶν κολαζομένων ἕκαςος τῶν κακούργων ἐκφέρει τὸν αὐτοῦ ςαυρόν, h.e. *quilibet eorum, qui puniuntur, maleficorum corpore crucem suam effert.* Artemidor⁹. ὁ μέλλων προσηλοῦσθαι, πρότερον ςαυρὸν βαςάζει, h.e. *qui affigendus est, prius crucem portat.* Plautus Carbonario, referente Nonio: *Patibulum ferat per vrbem, deinde affigatur cruci.*

LXXX. Ostenduntur varij errores Baronij circa vinum ἐσμυρνισμένον. Prouerbium Atticum. Nicolai Fabri elogium. Alia multa.

ANNI XXXIV. Num. XCV.

IN historia passionis duplex potio Saluatori fuisse exhibita dicitur. Prioris mentio apud Matthæum 27. 34. & Marcum 15. 23. posterioris omnes Euangelistæ meminerunt. Illa data est ex more, cum iamiam cruci affigendus esset: altera præter morem, quia dixerat Dominus noster, Sitio, cum iamiam animam esset emissurus. Vtraq; potio, perditæ malitiæ illorum à quibus Christo est propinata, testis est, sed diuerso modo. De posteriore agemus inferius. Quod ad priorem attinet, dubitari non potest, ex Hebræorum consuetudine profectum esse, quod Seruatori in ipso articulo quo fuit crucifigendus, poculum est exhibitum vini ἐσμυρνισμένου, vt appellat Marcus, id est myrrhati. Iam pridem Paulus Fagius & alii viri eruditissimi eum morem è libris Talmudicis in lucem protulerunt: & est eius mentio apud multos Rabbinorum: qui omnes quum iisdem verbis, (quod curiose obseruauimus) rem narrent; apparet ex eodē fonte omnes accepisse. Lege Maimoniden libro 14. halak. Sanedrin, cap. 13. Iuchasin pag. 114. 2. & alios. Inuenio similis humanitatis genus apud Athenienses olim fuisse in vsu: nam qui damnati capitis fuerant, cum è loco iudicii exibant ducendi ad supplicium, cibum vinumque largius sumendi facultatem habebant: tum etiam poterant tria quæ vellent cumq; proloqui. deinde vbi edendi bibendiq; finē fecerant; ore obturato ad pœnam rapiebantur. Inde natum apud Athenienses prouerbium, imprecationis vim habens, *Dic tu tria illa quæ ad Curia egressum licet.* Suidas. ἐπειτε τὰ τρία τὰ ἐκ τῆς αὐλῆς· τοῖς ἐπὶ θάνατον ἀγομένοις ἐξῆν σίτου καὶ οἴνου πληρωθεῖσι τρία λέγειν ἃ βούλοιντο· μεθ' ἃ φιμωθέντες ἀπήγοντο τὴν πρὸς θάνατον, h.e. *his, qui ad mortem ducebantur, licebat,*

tur, vbi se cibo & vino ingurgitassent, tria dicere, quæcunq; vellent: quib. prolatis, ore obturato abducebantur ad mortem. Omnino similis Atheniensium mos hic est cum more Iudæorum. Illi dabant exeuntibus è iudicio iamiam perituris: hi perductis ad locum supplicii, post factam confessionem, quam diligenter à morituris siue supplicio, siue morte sua, exigebant vt notant Rabbini. illi potestatem faciebant ingurgitandi sese cibo & vino: hoc enim est, πληρωθῆναι id proculdubio spectantes, vt puniendi vino ciboque obruti, horrorem supplicii minus attenderent. Hebræi in eundem finem granum thuris, aut myrrhæ vino miscebant. Rabbini thus in eam rem nominant; fortasse pro myrrha, cuius meminit Marcus: nam ita sæpe solent species confundi. fortasse etiam & myrrha & thure in eandem rem vtebantur. Finem potionis huius declarãt, cum dicunt propterea fuisse exhibitam כדי שתטרף דעתו עתו *vt morituro rationis vsus tolleretur.* Atque hic quidem communis Iudæorum mos fuit: qui tamen in Domino nostro non est integre seruatus. nam propinatum quidem illi est vinum, idque myrrhatum; in quo erat specimen humanitatis: sed illud dirum & crudele fuit, quod fel poculo infuderunt; quo scelere quicquid inesse videbatur facto humanitatis, scelerate corruperunt. Obseruant Hebræi, hoc officium puniendis præstari solitum ab honestis & nobilibus matronis. Satis constat non defuisse pias fœminas, quæ Christi doctrinam amplexæ, illi cupiebant, & casum miserantes Euangelistę, sequebantur. Luc. cap. 23. vers. 27. Videtur ab his sanctis mulieribus vinum myrrhatum Christo paratum fuisse consuetudine gentis: sed quum accedere ad Dominum non possent, ac ne honestas quidem, opinor, pateretur; vinum præparatum militibus tradiderunt Domino porrigendum. illi vt erant proni ad omne scelus, felle immixto poculum mulierum piarum corruperunt. Ad hanc faciendam coniecturam mihi præiuerunt ipsa Euangelistæ verba: quæ & beneficium matronarum & maleficium militum si diligenter expendantur, diserte exprimunt. Marci οἶνος ἐσμυρνισμένος, h. e. *vinum myrrhatum*, ipsissimam eius populi consuetudinem, & factum mulierum ob oculos ponit. Matthæus qui appellat acetum, & quidem felle mixtum; scelus militum detestabile commemorat. Ita euenit in hac historia, quod passim toto Euangelio potest obseruari: vt sese inuicem Euangelistæ diuinitus adiuuent, inuicem suas narrationes suppleant atq; interpretentur. Non puto fore aliquem simplicis veritatis amantem, qui in superiore expositione non acquiescat. Baronius, quam apposite hoc loco prolixam de vasis myrrhinis, & myrrhina mulierum Romanarum disputationem instituerit, prudentis & docti lectoris facio iudicium. Mihi propositum non est extra oleas vagantem persequi, & minus recte ab eo dictis culpæ notam apponere. Fecerunt ante nos alii, qui libris etiam integris aduersus hanc disceptationem editis, Baronium confutarunt. Fontem erroris nos indicabimus. Vnica enim vox apud Marcum ἐσμυρνισμένος parum intellecta, ipsum adegit ad portenta opinionum, & illam importunam digressionem de vasis myrrhinis & murrhina Romanorum, & nescio quibus aliis, quæ ad historiam Euangelicam magis non faciunt, quam canis ad balneum. Scribit igitur Baronius, initio disputationis suæ: *Vinum myrrhatum dictum est quod in vasis myrrhinis ad saporem odoremq; quærendum, calidum poneretur.* Non quæram hic, quam verum sit, vinũ myrrhatum à vasis myrrhinis fuisse dictum: tantum dicam, hanc interpretationem vocis Marci nouam esse, alienã, absurdam, falsam. Nam cui veterum interpretum eius expositionis venit in mentem? Repugnat historia, cuius testes sunt tot Doctores Hebręorũ. Omnes consentiunt puniendo solitum exhiberi קורט לבונה בכוס של יין *granum thuris in calyce vini.* Thus pro myrrha illis nominari iam monuim⁹. Repugnat Syriacæ paraphrasis, vetustissimæ & optimæ eius auctor vocem vnicam Marci pluribus expressit &

verti-

vertit. *vinum in quo mixta erat myrrha.* Repugnat & Arabicæ, quæ cum Syriaca consentit. Repugnat denique Græcæ linguæ, qua vsus Marcus: (errant qui aliter sentiunt: quod alibi aduersus Baronium solidissimis rationibus demonstrauimus;) idque multis modis. Fingit Baronius myrrina vasa, siue myrrhea (*Myrrhea quæ in Parthis pocula cocta focis,*) σμύρναν, hoc est, *Myrrham*, Græcis fuisse dicta: quod probari ab eo non poterat. nam apud Græcos de myrrhinis poculis loquentes, ὕλην μυῤῥίνην & μουῤῥίνην, hoc est, *materiam murrheam*, legimus: σμύρναν ea notione vsurpatum, nusquam legimus. at quomodo ab illis vasis appellari vinum ἐσμυρνισμένον, quitum est, nisi ipsa vasa ita nominarentur? tum autem vinum in myrrhinis propinatum ἐσμυρνισμένον appellari, quo exemplo similis analogiæ potest defendi? an aliquis veterum scriptorum vinum ὑαλισμένον dixit, quod in vitrea pocula esset infusum? aut ἠργυρισμένον, quod in argentea? Hic ego Baronio optassem, vt aliquanto melior esset grammaticus: quod nomen hodie probri loco obiiciunt nobis inimici nostri, nihil nisi parricidialem doctrinam docti, hostes Dei & Principum. Tolerabilius dixerit aliquis, poculum fictile, cui myrrha fuerit admixta, posse dici ἐσμυρνισμένον: vt vinum vel in tali poculo propinatum, ita nominare, caret analogia & exemplo. Præterea, fatemur nos quidem eiusmodi pocula fuisse tum in vsu, non solum è Parthia aut Carmania allata, neque apud solos Romanos; sed etiam ex Ægypto, & apud Græcos. id enim docuit nos Athenæus, qui auctor est libr. 11. ex vrbe Ægypti Copto deferri solita in Asiam & Græciam, ἐκπώματα ἥδιστα, ἃ μετὰ ἀρωμάτων συμφυραθείσης γῆς ὀπτῶνται. *pocula suauissima, quæ ex argilla cum aromatis subacta, coquuntur.* Sed quum magno in pretio eiusmodi pocula fuerint; petulantissimis sceleratissimisque militibus præsto fuisse tam pretiosa, tam fragilia vasa, cui probabit Baronius? Scribit ille morem propinandi vinum supplicio afficiendis in Italia durare: vellem nos docuisset, an moris sit Romæ, puniendis, postquam carnifici iam sunt traditi, vinum dare in crystallinis Veneticis, aut procellanis Indicis. Quod ait Baronius, *hoc peruestigandum esse, an eam ob caussam, myrrhatum vinum puniendi biberent apud Iudæos vt mentis alienationem passi carerent sensu doloris.* id vero plus satis iam peruestigatum est: attulimus enim clara verba Rabbinorum, quæ passim in eorum Commentariis leguntur, de fine ad quem spectabat illa miserorum potatio. At myrrham vim habere potius contrariam, probare conatur Baronius, allato Aristotelis testimonio ex Athenæi libr. 11. sed quam hallucinatur? vni enim myrrhæ tribuit vim aquæ, in qua non sola myrrha decoquebatur, sed flos odorati iunci, crocum, balsamum, cinnamomum, amomum, & plura fortasse alia: potuit enim Athenæus, non omnia enumerasse. Hæc absurda, & alia plura quæ omitto, vitare Baronius poterat, si Nicolai Fabri Parisiensis exactissimæ doctrinæ viri, recte monentis, iudicio, vti par erat, stetisset. FABRI, quem vt dum viueret amore & veneratione singulari meritissime coluimus: ita nunc fato functum Lutetiæ, etsi æui maturum & plenum dierum, non aliter tamen, quam vt funere acerbo elatum, desideramus, cum omnibus bonis; quibus nota erat viri illius præstantissimi, in summa omnium scientiarum & vniuersæ antiquitatis peritia, admirabilis morum probitas, & totius vitæ innocentissima integritas, pari modestia iuncta.

LXXXI. Golgotha *non Golgoltha antiquam esse prolationem. Alia.*

ANNI XXXIV. Num. CXII.

DE loco Golgoltha in Euangeliis dicto, affert Baronius verba Hieronymi, quæ ad verbum ex istis Eusebii sunt versa. Γολγοθᾶ, κρανίου τόπος· ἔνθα ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη· ὃς καὶ δείκνυται ἐν Αἰλίᾳ, πρὸς τοῖς βορείοις τοῦ Σιὼν ὄρους, hoc est, *Golgoltha, caluariæ locus, vbi Chri-*

stus

stus crucifixus est: qui etiam monstratur in Ælia, ad partem aquilonarem montis Sion. Ita habet scriptus codex Christianissimi Regis, neque puto vllum hodie extare librum, vbi nomen hoc cum duobus *ll* scribatur Golgotha. Scio rationem grammaticam id postulare: sed quum sanctiones Grammaticorum Regum non sint edicta, & multa in omnibus linguis analogiæ legibus spretis vsus receperit: non assentior illis interpretibus, qui errore librariorum locum pronuntiant fuisse deprauatum. Maldonatus ita scribit hic: *Legendum Golgotha: sed scriptorum vitio vnam detractam literam fuisse arbitror; errorem deinde temporis longinquitate confirmatum.* Et ante Maldonatum alios idem scripsisse non ignoramus. Mihi religio est, sacros codices mendi arguere, nulla necessaria ratione vrgente, in lectione omnium seculorum consensu firmata: nam ætate Nonni, non aliter fuisse scriptum in omnibus libris paraphrasis ipsius ostendit; vbi propter metrum suspicio mendæ non est. Sic ille de loco Caluariæ: Γολγοθᾶ τ̓ καλέεσκε Σύρων στόμα, hoc est, *Golgotha hunc vocabat Syriaca lingua.* Ibidē scribit eruditissimus poeta, nomen huic loco fuisse inditum, à caluaria Adami, ibi sepulta: qua de re multa hic Baronius disputat; quæ omnia, quum sint præ nimia vetustate incerta, prætermittimus: quemadmodum & historiam de sacrificio Isaaci illo loco. Traditionem vetustissimam de Adami πρωτοπλάστου, hoc est, *primo creati*, habitatione in Cananæa & sepultura eiusdem in *Golgotha*, constat originem habuisse ex interpretatione non recta versus vltimi capite XIV. historiæ Iosuæ: quod quia nemini eruditorum hodie est ignotum, in eo non immorabimur. Baronius non plane se expedit ex illo loco; & melius Serarius, etsi Tridenti legibus astrictus.

LXXXII. Baronij ἀνιστορησία *rerum Iudaicarum.*

ANNI XXXIV. Num. CXVI.

NOn placet conditori Annalium collem Golgotha nomen inuenisse à capitibus decollatorum, quod nonnulli scripserunt. Mihi non displicet eius sententia: sed ratio quam affert falsissima est: *Eiusmodi enim supplicium*, inquit, *apud Hebræos, nec lege sancitum, nec consuetudine inuenimus approbatum.* At nos inuenimus, & quidem nullo labore. Nam, sicut antea ostendimus, passim Rabbini, quatuor illas species suppliciorum cōmemorant, quæ veteri populo fuerunt in vsu, ex ipsius Mosis institutione. Earum vna fuit, quam aiunt solitam patrari [illegible] בסייף ξίφει, gladio: & addunt decollationis eundem modum fuisse illis vsurpatum, qui fuit in vsu aliis in regnis. Quare errauit Baronius, qui Romanorum propriam fuisse eam pœnæ ideam autumauit.

LXXXIII. Quomodo vrbs Ierosolyma dicatur vmbilicus Terræ.

ANNI XXXIV. Num. CXVI.

VRbs Ierosolyma in Scripturis dicitur aliquando esse medium terræ, vel in medio terræ sita, vt Ezech. v. 5. & Psal. LXXIII. 12. aliquando nominatur, טבור *vmbilicus terræ*, vt Ezech. XXXVIII. 12. Eæ locutiones varie possunt accipi. Nam locus aliquis figurate dicitur *Thabur* vmbilicus; vel quia medium obtineat cuiusdam totius, vt vmbilicus in homine: vel quia emineat circa planitiem circumiectam: cuiusmodi loca Græci μαστοὺς & μαστοειδεῖς, hoc est, *mammas & mammiformes*, à mammæ similitudine nominant. inde dictus mons Thabor in Galilæa inferiore, altus & sublimis. Baronius ex Hieronymo putauit Ierosolyma vrbem, in medio Totius fuisse positam. Sed Hieronymi verba opus habere commoda interpretatione, non animaduertit. Nam mundi quidem medium dici Ierosolyma non possunt; nisi fortasse illa generali ratione, quod in globo

vbique est medium: sed hoc ridiculum fuerit: at τῆς οἰκουμένης, id est, orbis habitabilis veteribus cogniti, potuit vrbs sancta saltem ratione latitudinis, in medio dici constituta. Sphæram inspice, & rationem ini eorum septem climatum, quæ sola norant veteres: videbis non inepte, etsi pingui Minerua, Ierusalem olim creditam esse multis quasi vmbilicum terræ habitabilis. in scriptis Rabbinorum sæpe dicitur, medium חתבל העולם mundi: melius dicerent τῆς οἰκουμένης. Sic olim Græci Delphos appellarunt vniuersæ terræ ter[illegible] vmbilicum; ἵνα μεσόμφαλοι λέγονται μυχοὶ γᾶς, hoc est, *in medio terræ loca dicuntur abscondita*, ait Euripides Oreste. addebant de dimẽsione terræ putidã fabulam. Sed Strabo scriptor apprime serius, fabula reiecta, eam appellationem obiter interpretans, ait Delphos esse, Ἑλλάδος ἐν μέσῳ πως τῆς συμπάσης; vniuersæ Græciæ, quæ est intra Isthmum aut extra, in medio fere sitos. Similiter Iosephus, communiter iactatum dictum de vrbe sancta, quod esset vmbilicus terræ, accipit de terra Iudææ tantum, non de orbe toto habitabili, multo minus de vniuerso mundo. Iudaici belli lib. III. cap. IV. Græci Theologi quomodo Dauidis verba interpretentur, *Deus operatus est salutem in medio terræ*, & quã subtili ratione sacrificio altaris illud accommodent fuse explicat Germanus Patriarcha in sua Theoria: vbi pro certo & confesso ponitur ab ipso, in vrbe Ierusalem περιγεγράφθαι τῆς γῆς τὸ μεσαίτατον, *ipsissimum terræ medium circumscribi.* Alii in ipsa vrbe certum locum designarunt, in quo ipsum vmbilicum constituerent. Vide Sanuti Secreta, lib. III. parte XIV. cap. VIII.

LXXXIV. Occasione vestium Domini, philologicæ quæstiones aliquot de re vestiaria tractantur. Ἱμάτια *plurale pro sing. de vna veste Christi exteriore. Quot vestes Christus gestauerit. Vsus vestis vnius primo, deinde duarum, postea plurium. Tunica è lino: item è lana. Lanificium & textura olim ad mulierum curam pertinuit.* μέρη ποιεῖν *in hac historia. Vestis inconsutilis.* μασχάλη. χιτῶνες ἀμφιμάσχαλοι. ἑτερομάσχαλοι. *Sartorum in conficiendis vestibus, non idem vsus apud veteres, qui est hodie.* ῥαπταὶ *vestes. Vestimentum* ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντόν. *Locus Hesychij corrigitur.* πανία. ῥάκη. ἀναρραπτὸν ὑφαντόν. *Centiliariorum ars,* πῖλοι. *impilia. Alia multa.*

ANNI XXXIV. Num. CXVII.

SEquitur apud Euangelistas partitio & sortitio vestium Christi: qua in historia multæ quum occurrant quæstiones philologicæ, à maximi nominis Theologis, qua veteribus, qua recentioribus, prop[illegible] magis quam serio tractatæ; rem in[illegible] suo conuenientem fecisset Baronius, [illegible] strando illi Iohannis loco symbolam [illegible] tulisset aliquam. Id quia factum ab [illegible] est, age verba Euangelistæ paullo di[illegible] us expendamus. Scribit ille, XIX. 23. de [illegible] litibus qui Iesum Christum crucifi[illegible] ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, (καὶ ἐποίησαν [illegible] μέρη, ἑκάστῳ στρατιώτῃ μέρος.) καὶ τὸν [illegible] να. ἦν δὲ ὁ χιτὼν ἄρραφος, ἐκ τῶν ἄ[illegible] φαντὸς δι' ὅλου. *acceperunt vestimenta [illegible] fecerunt quatuor partes; vnicuique [illegible] tem:) & tunicam. Erat autem tunica [illegible] sutilis, desuper contexta per totum.* Hic [illegible] quæritur, quæ vestimenta voce ἱμά[illegible] nes intelligat; deinde quot vestes C[illegible] ad supplicium attulerit: tertio, quid [illegible] μέρη hoc est *facere partes*; quarto, qua[illegible] rit illa Christi tunica; quinto, quid [illegible] inconsuta; sexto, quid ὑφαντὸς δι' ὅλου est, *contexta per totum*: septimo, vtrum [illegible] nia Christi indumenta sorte fuerint, an sola tunica inconsuta. Quod [illegible] mam quæstionem attinet, quia di[illegible]

gelista numero multitudinis τὰ ἱμάτια, existimarunt iam olim nonnulli, ea voce non vnam aliquam vestem significari, sed plures. Nos contra existimamus, pluralem numerum hoc loco ex Hebræorum consuetudine & aliarum etiam linguarum, pro singulari esse positum. Rationes iam ante aliquot attulimus, cum de lotione pedum ageretur. possumus & aliis argumentis id cōfirmare: nam quia ἱμάτιον vestis est exterior, proportione respondens pallio Græcorum & Romanorum togæ; si pluralis numeri habenda est ratio, duas vestes exteriores, puta duo pallia, siue togas, Christum gestasse ex eo sequetur: quod est absurdum. certum est Hebræorum vestem exteriorem fuisse, quam ipsi vocabant מעיל: quæ dictio in Græcis Bibliis varie pro loco, aut iudicio interpretum, versa reperitur: ποδήρης, ὑποδύτης, ἐπενδύτης, διπλοῒς, στολή, ἱμάτιον, hoc est, *tunica talaris, indumētum inferius, indumentum superius, vestis duplicata, stola, vestis*, tot voces & plures etiam à Græcis Interpretibus pro illa vnica sunt vsurpatæ; quas expendere huius loci non est. Sed cōstat è scriptis Rabbinorum, quod fuit Græcis pallium, toga Romanis, id fuisse Hebræis *mehil*. Quemadmodum igitur Græci pallio vnico vtebantur, non pluribus, Romani toga vna, non duabus aut tribus; sic Iudæos vnicam vestem exteriorem *mehil* gestasse, indubitatum esse debet. Plurale autem pro singulari in hoc nomine vsurpari, indubitatis exemplis probare possumus. Marci v. 27. mulier αἱμοῤῥοοῦσα, hoc est, *sanguinis profluuio laborans*, dicitur tetigisse τὸ ἱμάτιον Domini, id est pallium, siue *mehil*: nam aliam vestem tangere non poterat, nisi exteriorem, quæ reliquas tegebat: sequebatur enim à tergo, vt obseruat Euangelista. atqui dicit Christus versu 30. Τίς μου ἥψατο τῶν ἱματίων. *Quis tetigit indumenta mea*: ἱμάτια nempe vocat Dominus, pallium suum, & plurale vsurpat pro singulari. Matth. XXVII. & Marci XV. Pilati milites Christo adimunt suum vestimentum, vt purpura ipsum amiciant: deinde vbi Filium Dei ad satietatem vsque impie impii irriserunt, purpura ex humeris sacris detracta, veste Christum induunt, qua prius exuerant. Matthæus & Marcus ἱμάτια hanc vestem vocant: atqui solam vestem exteriorem Christo fuisse detractam, cum purpura erat induendus, puto esse neminem qui dubitet. Colligimus ex his: Iohannem in ista historia diuisionis vestium Domini, ἱματίων appellatione intelligere vnum dumtaxat ἱμάτιον. id autem fuisse, מעיל Hebræorum, siue exteriorem vestem, puta, pallium. Hæc quum ita sint, facilis est secundæ quæstionis solutio. Nam qui plures vestes Christum gestasse colligunt è voce pluralis numeri ἱμάτια; fragili plane, sicut ostendimus, arundini innituntur, & omnino errant. futilis etiam fuit illorum veterum coniectura, qui dixerunt, Christum ad Crucem attulisse quinque vestimenta: quod illi colligebant partim è voce ἱμάτια, partim ex eo quod dicitur singulis militibus, (erant autem quatuor.) pars indumentorum cessisse: ita quatuor indumenta fuisse statuebant. adde tunicam ἄῤῥαφον; fiunt quinque. sed recte Euthymius hanc coniecturam reiicit. Quot igitur gestabat Christus vestimenta? idem Euthymius tria vult fuisse: pallium, tunicam inconsutilem, quæ corpori adhæreret, & alteram tunicam, quæ respectu pallii vestis interior dici potuit: respectu inconsutæ tunicæ autem sacram contingentis, tunica exterior. Hanc nos Euthymii sententiam variis de caussis probare non possumus. Nam si duas tunicas Christus gestauit; altera fuit lanea, altera linea; ita enim moris fuit olim. quando autem lineæ & laneæ vestes simul gestabantur, semper linea ante alteram sumebatur, quod hodieque fit. lineæ enim vestes cuti admouentur potius quam laneæ. quare non potest existimari tunica inconsuta fuisse intima: repugnat enim hoc vetustissimæ traditioni: quam nos putamus veram,

τὸν ἄῤῥαφον χιτῶνα γλυκέος ἐρεοῦ, *vestem incõsultam è lana fuisse*. Statuimus igitur, Dominũ duas solum vestes gestasse; pallium & tunicam: aut si alteram tunicam indutam habuit, eam fuisse lineam, ab inconsuta diuersam, neque vllo pacto mentionem eius factam esse à Iohanne: fortasse, quia intima illa vestis detracta à militibus non est sed tegendæ nuditati relicta. Sed cum obstet huic sententiæ, quod Ambrosius & alii Patres obseruant de nuditate Christi in Cruce pendentis: probabilius fit, quod ante diximus, Christum duas tantum vestes & cum iuit ad Crucem, & cætera etiam vita gestasse. Scimus visum iri istud mirum iis, qui ex hodiernis moribus res veteres æstimare atque interpretari amant. Sed nos in alio opere sumus probaturi, si ita visum Domino Iesu fuerit; primos hominum vna veste contentos diu vix ſſe: postea alteram accessisse; & ex eo cepisse in vsu esse vestem vnam exteriorem Hebræis מְעִיל vt dicebamus, Græcis ἱμάτιον, Latinis *togam*: & interiorem, hæc Hebræis כתונת Græcis quoque χιτὼν ex Hebræo, Latinis *tunica*. Diutissime vixerunt mortales, cum in communi vsu maiorem omnem vestem præter has duas ignorarent; aut certe non communiter vsurparent; dico maiorem: quia linteamina quædam aut pannos à variis gentibus esse adhibitos tegendis partibus, quas pudor vult tegi, non negauerim. Eiusmodi fuerunt apud Hebræos linea feminalia, quæ vsque ad genua & poplites venientia, celabant verenda: superiore autem parte sub vmbilico vehementer adstringebantur, מִכנסי ipsis dicta Græcis Interpretibus περισκελῆ, hoc est, *feminalia*, vt obseruat Hieronymus in Epistola ad Fabiolã, de veste sacerdotali: Adiecta est postea & tertia vestis; sed qua perdiu frugi homines parce vsi. Varro, Cato, siue de liberis educandis: *Mihi puero modica vna fuit tunica, & toga, sine fasciis calciamenta, equus sine ephippio, balneum non quotidianum.* Quin fuerunt politioribus iam seculis, qui priorum hominum instituto viuerent vnica veste contenti, saltem per æstatem: quidam & per hiemem. De Agesilao scribit Plutarchus in Apophthegmatis Laconum, ipsum σφοδροῦ χειμῶνος ὄντος, quando erat hiems intensa, solitum ἀχίτωνα, hoc est, *sine tunica*, prodire in publicum. Sic candidati apud Romanos in Comitio, sine tunica prensabant in toga candida: cuius rei caussam inter plures affert Plutarchus Capit. Roman. XLIX. quo possent vulnera militiæ accepta populo ostentare. Sic Lycurgus orator caussas pallio tantum indutus, Athenis agebat, Cato Romæ pro tribunali iudicabat; vt refert idem magnus scriptor in eorum vitis: etsi de Lycurgo verba illius etiam aliter possunt accipi. Postea vbi inter homines luxus creuit, prior virtus mascula decreuit, & corpora facta sunt magis albiosa; alii tunicas plures gestarunt; alii easdem duplicarunt: quidam & in exteriore veste idem fecerunt. Galenus in quarto de vsu partium subobscure significat, suo tempore tunicas fieri solitas συνθέτους, è pluribus pannis compositas, & παχείας, *crassas*. Sed & plures simul gestare mos fuit. quare etiam nomina tum sunt inuenta, quibus distinguebant tunicam ἐχόμενον, carni proximam, (qui & ὁ ἐνδοτάτω χιτών, hoc est, *intima tunica*, Græcis; alicubi etiam ὑπόδυσις, hoc est, *subucula*;) ab illa quæ inter hanc & togam assumebatur. Varro, De vita populi Romani; *Postea quam binas tunicas habere cœperant, instituerunt vocare subuculam & indusium.* Neque hoc apud Romanos solos potest obseruari: sed & apud alios populos idem vsuuenit. Eustathius in Iliad. β. facit duo genera χιτώνων, tunicarum; vnum illarum quæ fiebant è lino & corpori adhærebant: alterum earum, quæ fiebant ἐξ ἐρίων ἐρίων è mollibus lanis, & intimæ vesti superinducebantur. In XVI. libro Strabonis, populis quibusdam Assyriæ hic cultus attribuitur; χιτὼν λινοῦς ποδήρης, ἐπενδύτης ἐρεοῦς, ἱμάτιον λευκόν. tunica linea talaris, nostræ camisiæ respondens, tunica altera exterior lanea, & pallium album. Apud Hebræos tuni-

tunicæ interioris mentionem obseruo raram: quo minus fit mihi probabile, Dominum nostrum, cuius vita vniuersa simplicitatis, humilitatis & λιτότητος, hoc est, *frugalitatis ac tenuitatis*, exemplum extitit, fuisse illa visum. in Euangeliis quidem nusquam facta est illius mentio: etsi habuit fortasse quædam linteamina sub tunica inconsutili, qualia erant illa feminalia, quæ ex Hieronymo descripsimus. Summa igitur responsionis nostræ ad quæstionem secundam erit: Dominum nostrum videri mihi, rem ex antiquis moribus æstimanti, vestes gestasse, non vt quædam olim putarunt, quinque; ac ne tres quidem, vt Euthymio placebat, & multi hodie eum secuti, existimant: sed duas tantum, pallium & tunicam. Antiqua traditione proditum est, tunicam hanc, opus fuisse manuum gloriosæ Virginis: quod nos facile credimus: nec refert quod è lana fuit. Nam hodie quidem matronæ paullo honestioris loci probro ducerent lanificio manus commodare: cum totam plane curam linificii non aspernentur, neque in aliqua eius parte manus suas occupari se indignum putent. Olim alii fuerunt mores; nam etiam illustrissimæ puellæ & matronæ lanificio assuefiebant, vt notabamus ad Suetonium, id narrantem de filia & nepte Augusti, libro II. capite LXIV. Videtur antiquum institutum durasse vtcumque ad Chrysostomi tempora: nam ille vir sanctissimus in homilia XXXIV. epistolæ prioris ad Corinthios, seculo suo conuitium dicit, quod propter mulierum mollitiem, hoc institutum à fœminis transiret ad mares. atqui Deus, ait ille, dedit mulieri ὑφάσματος σοφίαν, *industriam texendi vestes*. Tertia quæstio difficultate non caret: nam ποιεῖν μέρη, hoc est, *facere partes*, diuersissime expositum est ab interpretibus. Euthymiani illi veteres, qui volebant Christum quatuor gestasse ἱμάτια, *partes facere* interpretabantur, singulas vestes singulis militibus attribuere. tunc nulla scissura fuisset opus, nulla integræ vestis laceratione. Euthymius, qui duas tunicas vnum pallium Christo tribuebat; pallium & tunicarum alteram secabat in partes. Omnino factam esse scissuram vestis vnius aut plurium, declarat sequens antithesis, cum aiunt milites de tunica, μὴ σχίσωμεν αὐτόν: *ne hanc scindamus*. id enim periode accipiendum est, quasi dicerent milites: nos quidem alteram vestem conscidimus in partes: sed hanc elegantioris artificii, (ita Nonnus accipit, θέσκελον ἀμφιέποντα τύπον ξένον, hoc est, *admirabilem, vndique contegentem, opus nouum*,) aut cuius partes sint futuræ inutiles, scindere non debemus. Nos vero existimamus, solum pallium fuisse scissum: atque hoc mysterio diuino, quod significatum est hac actione, multo melius conuenit, quam plures vestes fuisse scissas, quod Euthymius & hodie plerique interpretes tradunt. Significat enim diuisio vestis in quatuor partes, Ecclesiam Christi per quatuor mundi partes diffusam ac diuisam. quemadmodum igitur Ecclesia quum sit vna: in quatuor mundi plagas dispergitur: sic vestem vnde quatuor fiunt partes, vnicam fuisse ante scissionem necesse est. Erat pallium vestis Hebræorum ampla, non multum, vt videtur, dissimile pallio Græcorum: quod in quatuor partes commodissime secari potuit: constabat enim è quatuor pannis certo modo inter se iunctis. quam ob caussam passim Græcis τετράγωνον ἱμάτιον quadrangula vestis, siue quadrata appellatur. Etiam Cyrillus & alii Patres μέρη ποιεῖν hic interpretantur σχίζειν, scindere vestem quæ integra erat. sed multi Patrum scissionem memorant non vnius vestis, verum plurium. Nonnus & Arabs partitionem simul factam pallij & tunicæ inconsutæ putarunt, magno errore, de quo mox. Qualis fuerit Domini tunica, (id quarto loco propositum erat,) partim declaratum est à Iohanne, partim suppleri debet ex antiquitatis peritia. Iohannes duas notas proponit τὸ ἄρραφον, quod nullam suturam habuerit: τὸ ἄνωθεν ὑφαντὸν δι' ὅλου, quod fuerit à summa parte

ad imam texta; quæ notæ propriæ quidem non erant huic tunicæ, sed tamen cum paucis communes; vt postea ostendemus: sed prius aliquid dicendum de iis, quæ huic cum aliorum tunicis erant communia. Imprimis hoc vestibus interioribus commune est, vt non sint laxæ, sed aptæ membris & adstrictæ corporibus. Tales fuerunt & Romanorum tunicæ, quæ neque servos ministeria sua obire, neque artifices suas exercere artes, impedirent. Talis etiam Hieronymo describitur tunica sacerdotalis. sed illa fuit è duplici sindone, hæc Christi è lana. illæ talares erant, & vsque ad crura descendebant, ait Hieronymus: etiam Christi tunica fuit talaris. Nonnus: ἀπ' αὐχένος εἰς σφυρὰ λήγων, hoc est, *à collo in talos desinens.* An autem manicas habuit hæc vestis? Apud veteres multæ tunicæ manicis caruerunt: quædam, vt seruorum aliquando, vnam tantum habuerunt. Græci ἑτερομασχάλους χιτῶνας, hoc est, *vnius manicæ tunicas*, vocabant. Hesychius: ἑτερομάσχαλος χιτὼν δουλικὸς, ἐργατικὸς. ἀπὸ τοῦ τὴν ἑτέραν μασχάλην ἔχειν ἐῤῥαμμένην. Ait tunicam ἑτερομάσχαλον, quasi dicas *vnimanicam*, vestem esse seruorum & opificum. sic autem dici, quod assutam habeat alteram manicam. id enim est in hoc loquendi genere μασχάλη. aliæ duas habebant manicas, & dicebantur ἑκατερομάσχαλοι vel ἀμφιμάσχαλοι. Hesychius. Ἀμφιμάσχαλος χιτὼν χειριδωτὸς ἐλευθέρων, ὡς ὁ Πλάτων, δύο χειρίδας ἔχων, ἃς μασχάλας ἔτι καὶ νῦν λέγουσι, hoc est, Ἀμφιμάσχαλος *tunica est vestis manicata liberorum, quemadmodum Plato, duas habens manicas, quas etiamnum* μασχάλας *appellant.* alludit ad Platonis locum in Theæteto. meminit & Aristophanes. At tunicam Christi nos putamus fuisse manuleatam; sed strictis manicis, vt erant in tunicis sacerdotalibus, & Romanis etiam. Hieronymus tunicas sacerdotum comparat cum Romanorum militum tunicis lineis, quas camisias vocabant; quod fuit expeditissimæ vestis genus. Sane Arabs interpres hanc Christi tunicam appellat *camisiam*; nam illa ipsa voce vtitur. Quintum erat quæsitorum, quid sit vestis inconsutilis. sextum autem quid ὑφαντὸς δι' ὅλου, hoc est, *ex toto texta*; quæ simul explicabimus. Omnium artium quæ circa vestes conficiendas occupantur, (sunt autem plurimæ,) duæ sunt præcipuæ, ἡ ὑφαντικὴ textoria, & ἡ ῥαπτικὴ, sartoria. nam ἡ ἀκεστικὴ, quæ & ἠπητικὴ, non conficit vestes, sed tantum reficit, quod tamen eiusdem non esse artis, in libro ad Thrasybulum non semel scribit Galenus. Hyphantice quæ telas & pannos è lana aut serico aliaue materia conficit, vulgo notissima est, & describitur eleganter Senecæ in epistola nonagesima. Rhaptice, siue sartoria pannos prius incidit, deinde acu consuit, quod vestimenta concipere, Latini dixerunt. Seruius ad librum XII. *Sarcinatores concipere dicuntur vestimenta cum è diuerso coniungunt, & adsuunt.* Et hodie quidem, rarissime vestis aliqua conficitur sine sarcinatoris opera; olim vero parandarum vestium alia ratio fuit: textores enim vestes absoluebant; neque eorum opera, vt plurimum vtebantur, quos sermo Gallicus vocat *couturiers*, Latini *sartores* aut *sarcinatores*: quæ vocabula refectorem veteris vestis potius denotant, quam nouæ confectorem. & quum ῥάπτειν sit *acu suere*; sutores tamen Romanis dicti sunt, non illi qui acu vestes consuunt; sed qui coria in vsum calceorum. & Plato in Politico de artificiis vestimentorum differens, commemorat τὴν τρήσει καὶ ῥαφῇ χρωμένην σύνθεσιν, *confectionem illam quæ fit perforatione & sutela*; qua generali descriptione sartores quum possint comprehendi; Plato tamen illorum non meminit, sed tantum τῆς σκυτοτομικῆς, *artis consuendi coria*; id est, sutorum. Galenus in libro ad Thrasybulum, multam mentionem facit earum artium, quæ vestes veteribus conficiebant: nullorum tamen sartorum non meminit: solam in eo genere agnoscit textoriam; quasi

illa

illa non tantum pannos confecisset, vt hodie, sed etiam absoluisset vestimenta. Idem apud alios scriptores obseruauimus. Vnde necessario sequitur, aut eosdem qui erant textores, etiam sartores fuisse, qui tamen à parte præcipua sui artificii dicebantur ὑφάνται *textores*, non autem ῥάπται *sartores*; aut certe longe aliam fuisse olim indumentorum rationem, quam sit hodie. Euangelista Iohannes de tunica Domini agens vtriusque artificii meminit, & textorum & sartorum: sed sartores illi tunicæ manus adhibuisse negat: quod optime conuenit cum iis quæ modo diximus. At quomodo potuit tunica fieri sine vlla sutura, præsertim quæ esset manuleata? nam textores qui telas & pannos è stamine pendente ad iugum, intexta trama conficiunt, eiusmodi vestem non posse conficere certissimum est. quare Hieronymus de feminalibus sacerdotum scribit; illa de bysso retorta solita contexi, & postquam incisa fuissent, acu consui: *Non enim*, inquit, *possunt in tela huiuscemodi* vestes *fieri*. Si feminalia opere textoris fieri non potuerunt: ne manuleatæ quidem tunicæ profecto potuerũt. Dicat aliquis; Domini tunicam manicas non habuisse. Primum id parum est probabile: nam omnes fere tunicæ, quæ ab honestioribus munimen contra frigus gestabantur, erant manuleatæ: deinde hoc difficultatem non soluit. nam etiam demtis manicis, tunica clausa vndique, vel etiam aperta, sed quæ foramina habeat ad transmittenda brachia; opera textoris fieri nequit. nam vestem quæ nullam habuerit suturam, oportuit nullo pacto fuisse incisam. Quod igitur Iohannes ait, tunicam hanc fuisse inconsutilem; ostendit diuersam fuisse à communibus tunicis, quæ aut ῥαπταί, hoc est, *consutæ*, erant, aut συμπορπηταί, hoc est, *fibulis commissa seu coniuncta*. Tunicas ῥαπτὰς appellant Græci, ex pluribus pannis consutas ad latera & ad humeros. Talis fuit tunica lati claui Romanorum; vt illa Augusti manicis carens, quæ togam virilem sumenti ad pedes decidit, quod esset, *resuta ex vtraque parte*, ait Suetonius capite XCIV. id autem intelligi debet de sutura quæ super humeris anticam partem cum postica committebat. In aliis tunicis hæc commissura fiebat fibulæ morsu. Hesychius; συμπορπητὸν, μὴ ῥαφαῖς συνειλημμένον κατὰ τοὺς ὤμους χιτῶνα, hoc est, *fibulis coaptatam, non suturis coniunctam ad humeros tunicam*. in libris editis corruptissime prima dictio scripta est. Sed quod addit Iohannes ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι᾽ ὅλου, hoc est, *à summa parte ad imam texta*, de communi textura quum nequeat accipi, vt probauimus: diuersum fuisse à textura vulgata artificium tunicæ Dominicæ euincit. Vidit hoc beatus Chrysostomus, qui homilia in Iohannem LXXXV. sic de ea re scribit. Τινὲς αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ χιτωνίσκου φασὶ τὸν Εὐαγγελιστὴν ἱστορεῖν· ἐπειδὴ γὰρ ἐν Παλαιστίνῃ δύο ῥάκη συμβάλλοντες, οὕτως ὑφαίνουσι τὰ ἱμάτια, δηλῶν ὁ Ἰωάννης, ὅτι τοιοῦτος ἦν ὁ χιτωνίσκος, φησὶν, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντός, *Quidam putant, ipsam tunicæ formam, à Iohanne narrari. nam quia solent in Palæstina duos pannos committentes, vestimenta texere; Iohannes vt significet talem fuisse hanc tunicam, ait fuisse desuper* vel *à summo textam*. hæc Chrysostomus: quæ nescio an alii intelligant: ego vix satis assequor. non enim capio, qui possit illa duorum pannorum commissura per texturam fieri, quod ille ait. Theophylactus more suo Chrysostomi verba describens, quædam de suo adiicit, declarandæ sententiæ. ἐν Παλαιστίνῃ, ait, δύο ῥάκη συμβάλλοντες, ἤτοι δύο πανία, ὑφαίνουσιν ἱμάτια, ἀντὶ ῥαφῆς χρώμενοι τῷ συνυφασμῷ, hoc est, *in Palæstina duos pannos committentes, texunt vestimenta, pro sutura vtentes contextura*. quod dixerat Chrysostomus δύο ῥάκη, ille exponit δύο πανία, voce sui seculi, quæ idem significat, vt olim dicebamus ad Suetonium, libro II. capite XXI. deinde addit Theophylactus, Palæstinos, duos illos pannos non sutura connectere, sed contextura, id est, connexione texendo facta: sed difficultatem quam

modo

modo proponebamus, non soluit his verbis Theophylactus. Isidorus Pelusiota epistola LXXIV. libri primi, difficilis nodi soluendi aliam init viam: in hoc cum Chrysostomo consentiens, quod illam tunicam peculiari artificio hominum Galilæorum in Palæstina vult fuisse elaboratam. artificium vero ipsum longe aliter, sic explicat, postquam dixit de vestis vilitate, qua soli vterentur pauperes Galilæorum; *καθ' οὓς*, ait, *καὶ μάλιστα, τὸ τοιοῦτον φιλεῖ γίνεσθαι ἱμάτιον, τέχνῃ τινί, ὡς αἱ στηθοδεσμίδες, ἀνακρουστὸν ὑφαινόμενον. apud quos vel maxime indumentum eiusmodi solet fieri, & arte quadam texi pectinem retrorsum impellendo, vt fit in fasciis pectoralibus.* sic ille Isidori locus exponi debet, quem docti viri non intellexerunt. *στηθοδεσμίδες* sunt fasciæ pectorales, quarum B. Hieronymus & alii Græci Latinique scriptores faciunt mentionem, in homilia octaua Chrysostomi in priorem ad Timotheum, habes *δέσιν τῆς περιστηθίδος*, hoc est, *iuncturam pectoralis*; sed videtur aliud esse. *ἀνακρουστὸν ὑφαίνειν*, hoc est, *retrorsum texere*, peculiaris quædam est texendi ratio: non enim omnes eodem modo texebant. Erant qui tramam sursum impellerent: erant qui deorsum, vt Ægyptii, quorum propria instituta commemorans Herodotus in Euterpe, illud ponit inter prima. *ὑφαίνουσιν*, ait, *οἱ μὲν ἄλλοι, ἄνω τὴν κρόκην ὠθέοντες, Αἰγύπτιοι δὲ, κάτω.* alii antrorsum tramam impellebant, Palæstini in hoc vili genere vestis, retrorsum. Sed hoc quid sit cogitent eruditi. mihi difficultatem de qua ante diximus, hæc historia non videtur soluere: neque etiam exemplum, quod affert, de fasciis pectoralibus. & vero quid simile fasciæ angustæ cum integra tunica manuleata? Theophylactus aptat huic loco morem texendi Ægyptiorum, quasi ita difficultas tolleretur; quod non ita est, vt modo dicebam. Sic ille: *Ἄλλοι φασίν, ὅτι ἐν Παλαιστίνῃ ὑφαίνουσι τοὺς ἱστοὺς οὐχ ὡς παρ' ὑμῖν, ὄντων ἄνω μὲν τῶν μίτων καὶ τοῦ στήμονος, κάτω δὲ ὑφαινομένου τοῦ πανίου, καὶ οὕτως ἀναβαίνοντος· ἀλλὰ τοὐναντίον κάτω μέν εἰσιν οἱ μίτοι, ἄνω δὲ ὑφαίνεται τὸ ὕφασμα*, hoc est, *Alii dicunt, quod in Palæstina telas, non quemadmodum apud vos texant, vt fila stamenque sint in parte anteriori, pannus in posteriori parte texatur, & sic in anteriorem partem pergat: sed contrarium hic fit, vt in posteriore parte sint fila, in anteriore vero tela texatur.* Videtur locū Isidori Pelusiotæ voluisse explicare: sed eius explicatio voci *ἀνακρουστὸν* quā bene conuenit? Est hodie in vsu genus quoddam operum laneorum, binis prælongis acubus factorum, cuiusmodi sunt tunicæ nocturnæ, tibialia quæ à stamine vocitantur, item alia; quorum operum confectio si fuit veteribus nota; nullum est dubium Domini hanc tunicam eo artificio fuisse confectam. An nota illa ars fuerit antiquis, non possum pro certo affirmare; nullum enim succurrit testimonium, vnde id possit liquido probari. Galenus in libro ad Thrasybulum, docens varias esse artes, quæ licet operationes admodum diuersas habeant, in summa tamen propositi conueniunt, atque adeo artis eiusdem partes diuersæ censeri debeant, ita scribit. *Τὸ γοῦν ὑφαίνειν ἱμάτιον, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἢ κρόκας στήμοσι διαπλέκειν. ἆρ' οὖν ἕτερόν τι τοῦδε τὸ ἐμπλέκειν ἐστίν; οὐδαμῶς. ἀλλὰ κἂν τούτῳ διαπλέκονται κρόκαι στήμοσιν· ὡς εἴγε καὶ κατ' ἀρχὰς εὐθὺς ἐβούλετό τις ἀντὶ τῆς ὑφαντικῆς ἐνεργείας ἑτέρῳ τρόπῳ διαπλέξαι τὰς κρόκας τοῖς στήμοσιν, ἤτοι καθὸ νῦν ὑπῶνται τὰ ῥαγέντα τῶν ἱματίων ἢ καθὸ τὰς ταλάρους, ἢ τὰς σπυρίδας ἢ τὰ δίκτυα πλέκουσιν, ἐποίησεν ἂν οὐδὲν ἧττον ἱμάτιον, ἀλλ' ἐν χρόνῳ παμπόλλῳ· στοχαζόμενοι τοίνυν οὐχ ἁπλῶς τοῦ τέλους, ἀλλὰ τοῦ θᾶττον ἐξικέσθαι πρὸς αὐτὸν, τὴν διὰ τῶν ἱστῶν ἐπενόησαν ὑφαντικήν.* Sensus est: Texere nihil aliud esse, nisi stamen & subtemen implicare & inter se miscere. id fieri non in ea solum arte quæ textoria & hyphantice dicitur: nam & sartores idem efficere. quod quidem mihi videtur ægre ad nostros sartores trahi posse. Addit Galenus, potuisse initio excogitari aliam rationem texendi vestes: vel quomodo, inquit, resarciuntur laceræ vestes, vel quo pacto viminea opera nectuntur, vel

quali-

quali, sportæ, retia. sed quia istæ rationes texendi plus multo temporis desiderarent; propterea texturam esse inuentam, quæ exercetur per lignum textorium, siue liciatorium. Ostendit hic locus, artificium illud quod diximus non fuisse tempore Galeni vulgo notum: non enim, opinor, fuisset prætermissurus. quod si id fuit alicubi cognitum, vt in Palæstina, opera sic confecta recte possunt ὑφαντά, hoc est, *textilia*, dici. Euthymius scribit, Christi tunicam fuisse à superioribus partibus contextam; *veluti sunt*, inquit, *apud nos capitis aut pedum hiemalia operimenta.* intelligit autem quæ hodie vocamus *feltra*, ex quibus cum alia conficiuntur, tum galeri. hæc materia veteribus fuit notissima. eius artifices Græci πιλοποιούς, Latini *coactiliarios* dixerunt: fit enim feltrum è lana coacta. operimenta pedum, quorum meminit Euthymius, ea sunt, quæ *impilia* appellat Vlpianus leg. x. Dig. De auro, arge. mund. vbi separantur ab vdonibus. Græci πίλους dicunt, quidam etiam ἐμπίλια, vt alibi ostendimus. Sed hoc genus panni, quomodo potest dici à superioribus contextum, vt vult Euthymius? hodiernis feltris hoc nullo pacto videtur conuenire. Restat vltimum quæsitum, paucis expediendum. Iohannis narratio clara est: pallio in quatuor partes secto, cuique militi partem cessisse. nullam hic sortitionem factam Iohannes commemorat: & vero opus non erat. tunc enim sorti res permittitur, cum non ita æquari partes potuerunt, vt non sit vna optabilior quam alia. in pallii incisione facillimum fuit hoc incommodum vitare. quare igitur sortitio adhiberetur? de tunica alia res fuit: nam milites præoptarunt illam peruenire integram ad vnum, quam laceratæ partes ad singulos. hic igitur sortitionem adhibitam narrat Euangelista, & ratio est manifestissima. Accedit quod sortitio de altera tantum veste facienda fuerat prædicta, non de vtraque. Nam dixit Dauid: *diuiserunt sibi vestimenta mea; & super vestem meam miserunt sortem.* neque aliter Augustinus hanc historiam accepit. Toletus qui B. Augustinum & alios eiusdem sententiæ reprehendit, ipse potius reprehendendus est. Vrget Toletus Marci verba, xv. 24. διεμέριζον τὰ ἱμάτια, βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτά, hoc est, *partiti sunt vestimenta eius, mittentes sortem super illa.* Sed facilis responsio: est enim figura κοινότης rhetoribus dicta: multi Theologi syllepsin nominant, vt B. Hieronymus in Matthæ. capite xxvi. & xxvii. cum pluribus id tribuitur vel compendio dicendi, vel aliam ob caussam, quod est quorundam proprium. Sic Matth. xxvii. 44. latrones Christo dicunt conuitia, id est, alter latronum. Sic Matthæ. xxvi. 8. discipuli murmurant: id est, vnus è discipulis, Iudas. Iohan. xii. 4. & ad Hebræos, xi. 37. ἐπρίσθησαν *serrati sunt* vt etiam Hier. vertit: quum solus Isaias dicatur serra fuisse dissectus. Nonnus in paraphrasi huius loci Iohannis, longius recedens à verbis Euangelistæ, facit pallium & tunicam simul fuisse diuisa. idem tamen mox recte, de sola tunica factam sortitionem clare affirmat. sed quia omisit Nonnus verbum ἔλαβον, hoc est, *acceperunt*, & omnia illa quæ in melioribus libris parentheseos notis includuntur, sententiam Iohannis non expressit solita felicitate. Affinis error Arabis interpretis, qui sic locum vertit, quasi scriptum inuenisset, ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ τὸν χιτῶνα, hoc est, *acceperunt vestimenta eius & tunicam:* translatis ante parenthesin illis, *& tunicam*; quæ in omnibus codicibus Græcis & Latinis parenthesi recte subiiciuntur.

LXXXV. Numerus clauorum in Cruce Domini.

ANNI XXXIV. Num. CXVIII.

QVod scribit Baronius, antiquissimas imagines Christum repræsentare quatuor clauis ad crucem affixum, vt Gregorius Turonensis scripsit; non tribus, vt Gregorius Naz. Nonnus & alii auctores prodiderunt, id valde confirmat Iosephi Scaligeri senten-

sententiam; existimantis binos pedes totidem clauis, non ad stipitem arrectarium, sed ad suppedaneum fuisse affigi solitos. Eum vide in Animaduersionibus Eusebianis.

LXXXVI. Elogia puniendorum & tituli punitorum *in Iure Rom. Mos Iudaicus, præco crimen puniendi declarabat. Baronij vana curiositas circa ordinem trium linguarum in Titulo Christi. Ostenditur futilitas rationum, quibus probare ipse voluit, vltimum locum fuisse nobilissimum.*

Anni XXXIV. Num. CXIX.

Nomen iuris Romani retinuit Iohannes cum scripsit, xix. 19. Ἔγραψε δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλάτος, hoc est, *Scripsit autem & titulum Pilatus.* Nonnus eleganter: ἐπέγραφε μάρτυρι γόμφῳ γράμμα, τόπερ καλέουσι Λατινίδι τίτλον ἰωῇ, hoc est, *inscripsit testi stipiti scripturam: hanc lingua Latina titulum vocant.* In libris Romanorum affinia sunt, *elogia puniendorum*, vt apud Suetonium; *superdicta* voce præconis eorum qui puniebantur, vt in lege, *Si duo patroni*, Dig. De iureiurando. & *tituli* iam punitorum, vt in hoc loco Iohannis. quo pertinet eruditissimi Hesychii glossa, τίτλος πτυχίον ἐπίγραμμα ἔχων. *Titulus est pittacium continens inscriptionem.* In Tranquilli Domitiano capite x. habetur hic titulus, *Impie locutus parmularius*, sed titulus eo loci non est fortasse ἡ ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας, hoc est, *inscriptio causæ*, vt doctis est visum. verum est potius, superdictum quod præco pronunciauit dum ille paterfamilias trahitur ad supplicium, vel dum ad palum alligatur canibus obiiciendus. Fuit & moris Iudaici, vt quoties de aliquo supplicium sumebatur, crimen propter quod ille peribat, populo significaretur voce præconis. Auctor est Maimonides in perek xiii. eius libri ex opere Iad, quem non semel iam laudauimus; solitum fieri, vt cum reus sententiam mortis passus, è loco iudicii exibat, ducendus ad supplicium, præcederet ipsum הכרוז κῆρυξ præco, & hæc verba diceret. Ille Exit Occidendus Morte Illa, Quia Transgressus Est Transgressione Illa, In Loco Illo, Tempore Illo: Et Sunt Eius Rei Testes Ille Et Ille. Qui Noverit Aliquid Ad Eius Innocentiam Probandam Veniat, Et Loquatur Pro Eo. Sed titulus Cruci Christi affixus, more Græcorum & Romanorum fuit conceptus; eleganti quadam breuitate omisso verbo, Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ, hoc est, REX IVDÆORVM, vt recitatur à Marco: vel adiecto nomine, Iesvs Nazarenvs Rex Ivdaeorvm. quomodo habet Iohannes. apud Matthæum & Lucam leguntur amplius illa verba, οὗτός ἐστιν, hoc est, *hic est*: quæ videntur non è titulo descripta, sed ab illis adiecta, sententiæ perficiendæ. Nec mirum variis linguis titulum esse conceptum: nam ita moris fuit, Imperatorum etiam edicta per Græciam & Asiam duplici sermone proponere, Græco & Romano, vt declarant aliquot exempla apud Iosephum libro xiv. Quin ipsos quoque Imperatores aliquando rescripta sua lingua Græca concepisse, argumento est lex ix. Dig. De lege Rhodia, vbi libello Græco Eudæmonis Nicomediensis, Imperator Græce rescribit. Porro quis fuerit seruatus ordo in titulis disponendis, non plane constat: quoniam Euangelistæ duo (nam reliqui duo omiserunt,) cum aliqua diuersitate eam partem historiæ narrant. Apud Iohannem hic est ordo: Hebraica inscriptio principem locum obtinet, sequitur Græca, & postremo Romana. contra, apud Lucam hæc series: Græca, Romana, Hebraica. Si caussam quæris diuersitatis; respondebo: Euangelistas rem momenti

menti nullius, ordinem in istis inscriptionibus neglexisse, & vt quidque illis veniebat in mentem, id scripsisse. ita illos sua incuriositate, nostram castigasse curiositatem, qui friuola sæpe sectamur, seria negligimus. Sin aliquam rationem sunt secuti Euangelistæ; haut dubie illa est, quam hic afferam: Iohannes ordinem naturæ & veritatis secutus est: Lucas eundem seruauit quem ipse Pilatus, aut Pilati ministri. Naturæ & veritati consentaneum esse, vt primo loco Hebraica ponantur, secundo Græca, tertio demum Romana, neque ignorare, neque negare potest quisquam, non plane insanus. Romanos autem sine discrimine in talibus modo Græca, modo Latina priore loco posuisse, ostendunt illa edicta, quæ recitantur à Iosepho libro decimo quarto. In epistola Iulii Cæsaris ad Tyrios, ita scriptum: *βούλομαι δὲ καὶ Ἑλληνιστὶ καὶ Ῥωμαϊστὶ ἐν δέλτῳ χαλκῇ τοῦτο ἀνατεθῆναι*, hoc est, *volo autem, vt hoc tum Græce, tum Latine in tabula ænea suspendatur.* hic Græca anteponuntur Romanis. at in ipso edicto sic loquitur Cæsar: *ἀνατεθῆναι δὲ χαλκῆν δέλτον ταῦτα περιέχουσαν, ἐγκεχαραγμένην γράμμασι Ῥωμαϊκοῖς τε καὶ Ἑλληνικοῖς*, hoc est (Edico) *vt suspendatur tabula ænea, hæc continens, literis tum Latinis tum Græcis incisis*, hic vice versa Romanæ literæ prius nominantur, deinde Græcæ. Ex quo apparet, ipsos Romanos aliquando antiquitatis rationem habuisse, & primas linguæ Græcæ concessisse: aliquando imperii, & Romanam illi anteposuisse. Vt mirari nemo debeat, titulos eo ordine fuisse dispositos, quem indicat Lucas. Hæc vt scriberem, non propria voluntate sum impulsus: qui talia curare friuolum duco, & nimii otii argumentum: sed exemplo Baronii; qui de ordine in dispositione horum titulorum seruato, ea philosophatur isto loco, quæ iure etiam pueri rideant. Trahit historiolam hanc in argumentum prærogatiuæ cuiusdam linguæ Romanæ. Fecerat hoc iam ante in anno decimo sexto, sed diuerso modo. Ibi, spreto ligno quod Romæ visitur, spreta auctoritate Euangelistarum, Romanæ inscriptioni primus locus Censoria quadam auctoritate vindicabatur: hic fidem habet Baronius & ligno Romano, & narrationi Iohannis, qui titulum Romanum in vltimum locum reiectum fuisse docent: sed id factum esse honoris caussa inanibus quibusdam logis probare nititur. Profert legem XLVIII. Dige. De re iudicata: quæ hoc tantum continet: Decreta à Prætoribus Latine interponi debere. At hic quæstio non est de Pilati decreto; sed de titulo Crucis; qui profecto decreti pars non est. quin si vel maxime esset, tamen ea lex nihil faceret ad propositum. Non enim id quæritur, vtrum Romane an Græce titulus ille fuerit concipiendus: sed quum variis linguis fuerit conceptus, cui potissimum locus primus fuerit attributus. quorsum igitur lex illa? Hac quia non successit, aliam aggreditur viam. Probat aliquot exemplis infimum locum apud Romanos fuisse honestissimum. Hoc vero est paradoxum in Romana historia nunquam prius auditum. Exemplum à theatro petitum, alienum est. nam ibi Imperator & Patres in ima cauea sedebant; non quia ille locus censeretur per se honoratissimus: sed quia accommodatissimus ad audiendum & videndum. Est igitur manifestus paralogismus, *παρὰ τὸ μὴ αἴτιον ὡς αἴτιον*, hoc est, *secundum non causam, vt causam*: non enim caussa facti est, quam Baronius putat esse caussam. Idem iudicandum de cæteris exemplis. *In triumpho*, inquit, *postremus locus est Imperatoris.* primum nego hoc verum esse: deinde falsam assignari caussam contendo. Triumphi Romani, siue potius pompæ triumphalis, duæ partes erant. prior continebat ea quæ popu-

populo proponebantur ſpectanda: aurum, argentum, gemmæ, ſimulacra vrbium captarum, captiui nobiles, ipſe Imperator: poſterior ex iis conſtabat, qui honoris cauſſa Imperatoris currum proſequebantur. proximi erant cognati, propinqui, amici, Senatores illuſtres: deinde ſequebantur turmæ ex Ordine equeſtri; poſtremo legiones. In priore parte ſeruata hæc ratio, vt ſemper creſceret ſpectaculum. Primo igitur loco traducebantur quæ minoris momenti erant: deinde ſequebantur ſpectatu digniora: nihil autem dignius ducibus ipſis, qua victore qua victo: itaque agmen illud claudebat Imperatorius currus, quem proxime præcedebat dux captiuus & quicquid erat in pompa nobiliſſimum. Quare de hac parte pompæ priore vere dicit Baronius, poſtremum locum fuiſſe Imperatoris: ſed cauſſam prodit falſiſſimam. non enim vltimus ſequitur Imperator, quia vltimus locus honoratiſſimus: ſed quia rerum ſpectandarum omnium maxima erat ipſe Imper. At reſpectu totius pompæ, Imperatorem vltimum proceſſiſſe, tam falſum eſt, quam quod falſiſſimũ. quin potius in medio pompæ vniuerſæ locatus, longum ordinem à tergo ſequentium præcedebat. Liuius lib. XLV. de triumpho Æmylii Pauli. *Ipſe poſtremo*, (poſtremus in priore pompæ parte;) *Paulus, in curru magnam, cum dignitate alia corporis, tum ſenecta ipſa maieſtatem præ ſe ferens. Poſt currum inter alios illuſtres viros filij duo, Q. Maximus & P. Scipio: deinde equites turmatim, & cohortes peditum, ſuis quæque ordinibus.* Sic in aliis triumphis. vide & Suetonium in Iulio capite XLIX. Ita reperitur verum etiam in pompa triumphali, quod alibi fere perpetuum fuit apud Romanos, vt locus medius cenſeretur honoratiſſimus. Vltimum exemplum eſt de loco qui dicebatur Conſularis in Conuiuiis. Res ita habet. Tribus fere lectis Romani ſunt ſoliti ſua conuiuia agitare. Honoris ratio ſpectabatur & in lectis, & in ſedibus diſcumbentium in illis lectis. Lectus medius ſemper honoratiſſimus; ſedes item media cum terni accumbebant in eodem lecto: ſin bini, locus ſuperior honoratior erat. Hoc clarum eſt, & multis probatum à viris Romanæ antiquitatis peritiſſimis. Hæc inſtituta in eo qui dicebatur locus Conſularis, ex parte ſunt ſeruata, non penitus. Moris enim fuit, vt Conſul in medio quidem lecto diſcumberet, quem diximus fuiſſe dignitatis præcipuæ: ſed in vltimo loco, non medio, aut ſummo. Baronius putat eum fuiſſe Conſulis locum, quia ea ſedes honoratiſſima: ſed verius dixiſſet, eam ſedem fuiſſe honoratiſſimam, quia erat Conſularis: per ſe non erat; neque honoris cauſſa ille fuit locus Conſuli attributus: ſed propter alias rationes, quas inquirit Plutarchus, toto problemate III. libri primi Sympoſiacorum. Hic mihi vide inter Plutarchum & Baronium notabile ſententiarum diſcrimen. Ille ſcriptor eruditiſſimus ponit locum vltimum, etiam in medio lecto, minus honoratum fuiſſe, quam vel medium, vel ſummum. cauſſam igitur rei extraordinariæ accurate inquirit. Pater Annalium ponit contrarium eſſe verum: inde argumenta ducit, ad probandum etiam in aliis actionibus vltimum locum præcelluiſſe: quod in hiſtoria & antiquitate Rom. merum eſt ψευδογράφημα, hoc eſt, *argumentum ex male accommodatis principiis extructum*: aliud nihil. Porro cauſſas cur is locus in conuiuiis Conſuli fuerit aſſignatus, legant ſtudioſi apud Plut. melius enim ex illius diatribæ lectione intelligent Baronii errorem. Maneat igitur inconcuſſum axioma, quod omnium gentium conſenſu ſcimus firmatum; vt locus vltimus, niſi peculiaris quædam ratio interueniat, cenſeatur minime omniũ honoratus. Propterea Græci hominem conditionis humilis vocant κρασπεδίτην, quaſi vltima loca ſemper occupantem. Inde apud Plutarchm libro V. Problem. quinto, opponuntur ὁ κρασπεδίτης & ὁ κορυφαῖος, hoc eſt, *extremus & ſummus*, dicunt Græci & περιτζὸς, eodem ſenſu.

LXXXVII. Re-

LXXXVII. Refutatur Baronij commentum de potione ad sistendum sanguinem.

Anni XXXIV. Num. CXXIV.

DVplicem in historia passionis narrari potionem Christo exhibitam, antea monebamus. de priore ibi quædam obseruauimus aduersus prodigiosas Baronii interpretationes. de posteriore iam videndú: nam & in huius historia subtilitatem Baronius exercet, neque necessariam, neque vllo pacto cum verbis Euangelistarum congruentem. Nos quidem negamus, in narratione Euangelistarum Matthæi & Iohannis esse aliquid difficultatis; & doctis interpretibus, qui lucem præferre sua industria sunt conati, gratias magnas habemus: sed nodum in scirpo quæri non placet nobis. Id vero facit Baronius hoc loco, sane quam insigniter: qui longa oratione probare conatur, ex hyssopo, spongia & aceto medicamentum nescio quod milites concinnasse, & Christo præbuisse, quod sistendi sanguinis vim haberet. At quid est hariolari, si hoc non est? Narratio Euangelistarum clara est: Christus dixit, Sitio. milites, etsi per summum nefas Filio Dei illudunt, potionem malam ei præbendo; potionem tamen præbent. Iccirco Matthæus vtitur verbo ποτίζειν quod potum dare κυρίως, hoc est, *proprie*, significat, non medicamentum. & Lucas ὄξος προσφέροντες, acetum afferentes, non vtique tanquam medicamentum; sed in potum; vel potius ad sugendum: nam Domino qui manuum vsu carebat, suctus fuit pro potu. & ita intelligendum quod Iohannes ait, Christum accepisse acetum. ἔλαβεν, inquit, ὄξος: id est suxit acetum è spongia. Nonnus, Ἀλλ᾽ ὅτε πικρὸν ἔδεκτο ποτὸν, hoc est. *Sed postquam amarum sumsit potum*, pro *exuxit*, pro ἐξεμύζησε. Iohannes vero omnem tergiuersandi ansam Baronio præripit. Nam si verum est, quod ille tanta molitione voluit probare, sistendo sanguini medicamentum fuisse paratum; quare extremum arundinis ori admouetur? non enim sanguinem ore Dominus reiiciebat. cur non manibus potius aut pedibus admouebant? inde enim sanguis manabat. Auctor Tragœdiæ, Christus patiens: Ἄλλοι δ᾽ ὑσώπῳ σπόγγον ὄξους ἔμπλεον Χολῇ κεκερασμένου δ᾽ ἀνῆγον ἐς στόμα, hoc est, *Alii vero hyssopo spongiam aceti felle permixti plenam, admouerunt (eius) ori.* Iam quum tam expresse notet Iohannes, hoc totum esse factum, vt impleretur Scriptura, quæ Christum in siti sua aceto forte potandum prædixerat; intolerabilis meo quidem iudicio, audacia est, diuina oracula à genuino suo sensu in alienum torquere. Quod testimonia congerit Baronius, vt euincat, sistendi sanguinis vim aceto, hyssopo & spongiæ inesse: oleum videlicet & operam perdidit. Nam id quis negat? at nos illud asseueranter confirmamus, nihil horũ ita vsurpatum, vt sit hoc loco, eiusmodi vim posse exercere. Quis fando vnquam audiuit, acetum potu haustum posse sanguinem sistere, qui ex vulnere accepto fluat? quis credat spongiam pro vehiculo liquoris vsurpatam, & ad sugendum ori admotam, simile quid præstandi vim habere? taceo de hyssopo, de quo non satis constat, in quem finem milites adhibuerint. Nihil igitur hac sua diligentia Baronius egit: dum noui aliquid afferendi cupidus, plus quam erat sategit.

LXXXVIII. Acetum Christo à quibus exhibitum. Hyssopum in ea historia ad quem vsum. ὑσσώπῳ περιθέντες. *variæ sententiæ expenduntur.*

Anni XXXIV. Num. CXXVI.

QVum non legamus in monte Caluariæ vllam fuisse habitationem; & modico saltẽ interuallo eũ locũ ab vrbe seiunctũ fuisse cõstet; non abs re quæri solet, vnde illud vas aceto plenũ, cuius mẽtionem facit Iohannes. Nõnus videtur existimasse, propinquas domos aliquas fuisse, vbi sit vas il-

lud repertum, vel in alios vsus paratum, vel in gratiam fortasse puniendorum, ἕτοιμον ἦν παρὰ γείτονι χώρῳ Ὄξεος ἔμπλεον ἄγγος, hoc est, *& paratum erat in loco vicino vas aceto plenum.* Legimus apud Maimonidem, pleraque omnia ad supplicii apparatum necessaria, ab hominibus piis solita fuisse parari priuato sumptu, & studio. In earum rerum censum putem referendum & vas, & spongiam, & acetum & arundinem, & hyssopum. Acetum reficiendis miseris, quos exanimaret pauor supplicii, erat necessarium. Solet deliquium animi patientibus, acetum varie adhiberi. milites tamen non eo fine acetum Christo præbent, sed loco potus. Et quidem acetum aqua dilutum vini loco bibisse milites Romanos & pauperes alios, certissimum est. itaque genus quoddam aceti patresfamilias olim vini numero habuerũt, vt dicitur in lege II. Dig. De optione legata, lege I. & IX. De trit. vin. vel ol. leg. & alibi. Verum istud acetum non ad bibendum fuit comparatum, sed ad reuocandum animũ, si quis esset deliquium passus. quod igitur milites eo potant Christum, non fuit hoc humanitatis officium; sed Barbaræ immanitatis specimen, vt implerentur prophetiæ. Lucas XXIII. 36. verbo ἐνέπαιζον, hoc est, *illudebant*, sceleratam eorum mentem ostendit. Spongia vehiculum fuit aceti: arundo, vehiculum spongiæ. Hæc satis perspicua sunt & certa: de hyssopo vero iam inde ab antiquissimis temporibus quæstio est, adeo difficilis ad explicandum, vt videatur Elias exspectandus, qui certi aliquid nos doceat. Ex comparatione verborum Matthæi & Iohannis videtur liquido constare, *hyssopi* nomine hic intelligi aliquid, quod baculi vsum præbuerit ad porrigendam spongiam. Matthæus ait: σπόγγον πλήσας ὄξους, καὶ περιθεὶς καλάμῳ. *quum impleuisset spongiam aceto, atque illam arundini circumposuisset*; id est, circa alterum extremum arundinis aptasset. Iohannes: πλήσαντες σπόγγον ὄξους καὶ ὑσσώπῳ περιθέντες. *quũ impleuissent spongiam aceto atq. eam hyssopo circũposuissent.* eadẽ locutio, eadẽ verba: nisi quod alter καλάμῳ dixit, alter ὑσσώπῳ. quod aũt vterque Euangelista rem intellexerit, aut vere eandem; aut ἀναλόγως & ratione vsus ad quam admouebatur, eandem, vix dubitare nos sinit verbum περιθέντες; quod vt appositissimum est, si sumatur vt apud Matthæum: ita si hyssopum aliter interpretamur, vix ferri potest. Nam Baronius qui ex Græco textu ait colligi, acetum fuisse hyssopo permixtum & conditum in vsum medicinæ, sine dubio verba Græca ne inspexerat quidem. falsissimum enim est quod ille scribit. σπόγγον ὑσσώπῳ περιτιθέναι, hoc est, *spongiam hyssopo circumponere*, quid sit, nemo Græce doctus posset tuto exponere, propter nouitatem locutionis: nisi ex comparatione loci Matthæi intelligeretur, ὕσσωπον hic locũ obtinere καλάμου. inde recte colligitur; ὑσσώπῳ περιτιθέναι esse aptare hyssopo, & alligare. Sed obstant huic expositioni duo; natura illius plantæ; & veterum auctoritas, qui diuerso modo sunt interpretati. Hyssopum inter plantas quæ vix terra se attollunt, etiam in Iudæa fuisse numeratam (ne quis obiiciat de sinapi, quod dicitur Marci quarto, 31.) declarat quod legitur in Scripturis & ex illis apud Iosephum; Solomonem plantarum historiam scripsisse ab hyssopo ad cedrum; id est, à minima ad maximam. Iam veteres aliter eam vocem hic accepisse, palam est ex interpretationibus Chrysostomi, Augustini, Nonni, Theophylacti. Omnes supplent ex Matthæo nomen arundinis: & hyssopum putant admixtum, non quidem propter vim aliquam sistendi sanguinis, vt hariolatur Baronius: sed propter aliquam facultatem venenatam, vt obscure significat Chrysostomus: ἐπεὶ καὶ τὸ ὕσσωπον διὰ τύπο πρόσκειται. *nam & hyssopum propterea adiicitur aceto*, quod dixerat capitis dãnatis solitum propinari. Theophylactus verba Chrysostomi describens vt solet, addit, ὡς δηλητηριῶδες: *quia hyssopum venenatam vim habet.* Nonnus quoque Chrysostomum,

stomum, vt puto, sequebatur, cum verba Iohannis exponens, ita loquutus est: Ὠρεγξῳ ὑσσώπῳ κεκερασμένον ὄξος ὀλέθρου. *Præbuit hyssopo permixtum pestis acetum.* B. Augustinus, non quia nocendi vim habeat hyssopum existimauit fuisse adhibitum: sed per ludibrium, quoniam pectus purgat. *hyssopum*, ait, *herba est humilis & pectus purgat: quā circumdederunt, & se circumuenisse putauerunt.* Et sane illudendi potius quam nocendi animum habuisse milites, Lucæ verbum indicat, ἐνέπαιζον *illudebant*, enimuero cruci affixo, & iamiam morituro, quid erat opus venenum parare? nam quod nonnulli existimant, accelerandæ morti, vt à cruciatibus Christus liberaretur, id factum esse; falluntur proculdubio, & barbarorum militum, qui humanitatis sensum nullum habuerunt, mentem male interpretantur. Arabs interpres nodum secuit, non soluit. neglecta enim significatione vocis hyssopum, quia iudicabat idem Euangelistam hoc loco significare eo nomine voluisse, quod Matthæus significauit voce καλάμῳ; vtramque dictionem vnica Arabica expressit, quæ arundinem cannamue significat, aut baculum. neque enim putem aliter legisse apud Iohannem illum paraphrastam: sed eam potius quam dixi, rationem interpretationis secutum esse. Ioachimus tamen Camerarius, nominis Germanici decus singulare, ingeniosissime coniiciebat, initio scriptum fuisse apud Iohannem ὑσσῷ περιθέντες. *extremo pilo circundantes.* de militibus Romanis Iohannes loquitur: ὑσσός pilum est, Romanæ militiæ proprium armorum genus. hanc cōiecturam quanti fecerit Theodorus Beza, eius Notæ ostendunt. Lucas vero Brugensis, ne laudare Camerarium cogeretur, virum omni laudatione maiorem, illiberale facinus admittere non erubuit; cōiecturam pridem occupatam, nescio cui amico suo tribuens, tanquam recens ab eo excogitatam. Ego vero illam emēdationem vt erudite adinuentam laudo, veram tamen non puto. editam enim lectionem omnes agnoscunt interpretes; etiam Syrus, qui omnium, vt puto, vetustissimus. Accedit, quod pilum Romanum crassius telum fuit, quam vt vsum arundinis commode posset præbere. deinde vtri extremitati pili spongiam dicemus circundatam? qui pili descriptionem apud Polybium diligenter expenderit, intelliget, neutri sine incommodo potuisse. Omitto periculum mutandi vel minimum apicem in libris sacris, vbi præsertim constat de vulgatæ lectionis vetustate, nisi vltima vrgeat necessitas. Quare satius ἐπέχειν, hoc est, *assensum suspendere.*

LXXXIX. *Amplius de hyssopo ex libris Rabbinorum, ad confirmandam sententiā Chrysostomi & Theophyl. Locus Iosephi, vbi hyssopum arboribus accensetur.*

IBIDEM.

QVia nihil magis inuitus facere soleo, quam vt à Patrum discedam expositionibus: exponam hic paucis, qui possit ea vox hyssopum proxime ad illorum mentem accipi. In Rabbinorum scriptis legimus, hyssopum, (quod ab Hebraica voce ita Græci nominarunt,) non vnius, sed plurium plantarum commune nomen esse. Septem eius species ipsi enumerant, quarum nomina apponemus: אזוביון & סיאה, צתרי, חשו, קורניתא, אברתא, אזוב, siue, vt testatur Iohannes Mercerus profundæ in Hebraicis doctrinæ vir, se reperisse scriptum in scholio quodam ad tractatum Talmud de sabbato, capite XIV. duabus vocibus, אזוב יון *hyssopum Græcanicum.* quibus nominibus Græcis hæ septem appellationes responderant, difficile est statuere, vt recte idem Mercerus scribit. illam vero speciem quam Rabbini *Abratham* nominant, ipse existimabat esse Græcorum & Romanorum abrotonū. Plinius libro XXI. capite XXI. abrotonum tradit fuisse sibi notum duorum generum. vtri-

vtrique amaritudinem attribuit absinthii. consentiunt Galenus & alii medici. Fortasse igitur hanc hyssopi speciem spongiæ aceto plenæ adiunxerunt milites: ipso etiam, vt videtur, eius succo in spongiam expresso: idque eo consilio, vt potionem Domino pararent penitus amaram, penitus ingratam. antea potatus fuerat aceto, cui erat fel permixtum: milites in eundem finem hyssopum abratham, siue abrotonum miscent. Quod igitur ait Iohannes de spongia, ὑσσώπῳ περιθέντες, *postquam illam hyssopo circumdedissent*, ex Matthæo explicabimus, vt monet Augustinus, & ita accipiemus, quasi dixisset Iohannes, aptarunt spongiam hyssopo, quod erat summæ arundini alligatum: itaque & spongiam & hyssopum concinnarunt, vt postquam extremum arundinis ori Christi esset admotum, quicquid sugeret liquoris, abrotoni amaritudine magis magisque inficeretur. Hæc explicatio ad Augustini, Nonni, & aliorum veterum interpretationem proxime accedit; & lectionem omnium codicum, atque omnium seculorum seruat. Omnino, si è tot generibus hyssopi aliquod fuisse probari posset, paullo magis grandescens, & attollens se altius, vt ex eo virgæ aut baculi potuerint fieri, quales videmus è feniculo, similibusque plantis comparari, planior, facilior, & certior esset explicatio. Atque in eam sententiam non male fortasse trahantur Iosephi verba, qui de libris à Salomone scriptis loquens, hyssopum appellatione arboris complectitur. Sic ille libro VIII. capite II. καθ' ἕκαστον εἶδος δένδρου παραβολὴν εἶπεν, ἀπὸ ὑσσώπου ἕως κέδρου. *de quaque specie arboris, parabolam dixit, ab hyssopo vsque ad cedrum.* non dixit, *de quaque specie* φυτοῦ *plantæ*; sed δένδρου *arboris*. & in Hebraica veritate eo quem his verbis expressit Iosephus loco, extat vox עֵצִים. notum autem est, non multo aliter Hebræos distinguere inter דשא & עשב item עץ quam faciant Græci inter πόαν, θάμνον, aut φρύγανον, & δένδρον hoc est, *herbam fruticem, virgultum, arborem*: Latini inter herbam, fruticem, & arborem. vt affirmare posse videamur, hyssopum in Palæstina arbusculis aut fruticibus potuisse accenseri. ex quo sequitur, bacillos ex hyssopo concinnari potuisse. Cyrillus sane non aliter accepit; qui Iohannem cum Matthæo ita componit, vt dicat plures fuisse impietatis ministros, & alios calamo, alios ligno hyssopi esse vsos. Secutus est eam cum Cyrillo interpretationem etiam auctor Tragœdiæ Christus patiens.

Ἄλλοι μὲν αὐτὸν καλάμῳ κρᾶτα ἔβαλλον,
Ἔβαλλον, ἀντίπυργον εἰσβάντες (malim ἀμβάντες *quum ascendissent*) πέτραν.
Ἄλλοι δ' ὑσσώπῳ σπόγγον ὄξους ἔμπλεον
Χολῇ κεκραμένον δ' ἀνῆγον εἰς στόμα. *alii*, inquit, *arundine caput Christi feriebant, saxo conscenso, instar turris alto: alii spongiam aceti plenam, quod erat felle temperatum, hyssopo attollebant & ori eius admouebant.*

LXXXX. *Mos tollendi è patibulo corpora punitorum ante Solis occasum: & in eo Baronij hallucinatio.*

Anni XXXIV. Num. CXXVI.

Scribit Baronius fuisse moris, vt cruciarii fractura ossium ante Solis occasum ad vesperum necarentur. Atque ille hoc scribit de Romanis militibus loquens, qui Christum crucifixerunt. Videtur igitur hoc dicere: Romanorum eam fuisse consuetudinem. sed hoc falsum: nam qui ex legibus Romanorum crucifigebantur, in Cruce relinquebantur, vt probat nobile apud Petronium exemplum, & similia alia: nisi caussa aliqua interueniret, propter quam deponeretur permissu magistratus, qui ipsius iussu fuerat affixus. Sin de Hebræis sensit Baronius, & fuisse hunc illorum morem credidit; magis etiam falsus est & fefellit. nam neque Crucis supplicium apud Iudæos fuit in vsu, vt ante probauimus: neque crurifragium inter vsitatas illis pœnas vsquam legitur. Decepit Baronium

nitmo-

memoria sua, sed insigniter. legerat aliquot locis apud Mosem præceptum, vt qui suspensi fuissent ante Solis occasum deponerentur. hoc ille retulit ad crucem & cruciarios; atqui Moses loquitur de iis qui lapidatione obruti, postea in patibulo fuerant expositi ad exemplum. Vide Mosem, & præcepta affirmantia sub finem, & libros Rabbinorum.

XCI. Obseruatio de velo scisso in morte Domini.

ANNI XXXIV. Num. CXXVII.

INter ἄπορα, hoc est, *inexplicabilia*, Scripturarum videtur ponenda quęstio, quã mox nullo negotio Baronius decidit; vtrum è duobus Templi velis fuerit scissum statim à morte Domini nostri. Duo fuisse vela in Templo quod Herodes instaurauerat, ex Iosepho discimus, Belli Iud. libro quinto cap. 14. Non est dubium & eos qui præerant fabricæ Templi post reditum à captiuitate extructi, & eos qui operi Herodiano, secutos esse exemplum Salomonici Templi. Atqui non desunt viri doctissimi, qui in templo à Salomone ædificato, vnum duntaxat fuisse aulæum existiment, quia in 2. Paralip. 3. 14. vnius duntaxat fit mentio. In primo autem Regum (Latinis 3.) capit. sexto, ne vnius quidem. sed quum in veteri Tabernaculo fuerint duo, quæ aperte describuntur capitibus 26. & 36. Exodi; vix simile fit veri in Templo Salomonico vnum duntaxat aulæum fuisse. quare Iosephus in eius Templi descriptione duo commemorat, libro octauo, capit. 11. Sunt qui obstruent, Matthæum & Marcum sic loqui de hoc velo, quasi vnicum in Templo tum fuisset. id enim videtur articulus significare, cum dicitur, τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη, hoc est, *velum Templi scissum est.* Sed moneo Tirones, in exponendis Scripturis, tunc demum vrgeri posse articulos, cum neque rationes Theologicæ, neq; historia repugnat: quod non semel in Commentariis suis in Iohannẽ monet Chrysost. & nos alibi multis exemplis declaram*. Igitur apud Matthæum & Marcum aut articuli ratio habenda non est; aut si illum vrgere volumus, dicemus, certum quidem velũ denotari propter articulum; nempe illud quod scissum est: (sic enim verba Euangelistarum accipienda, quasi dicerent; velum quod scissum est in Templo, tunc fuisse scissum:) sed non id significari, vnicum tantum in Templo velum fuisse. Porro vtrum è duob. Matthæus & Marcus intellexerint, statui hodie pro certo posse non existimamus. Hierony. & alii quidam è veteribus de exteriore acceperunt, quos Baron. sequitur. Cyrill. & item alii de interiore, quod inter sanctum & sanctum sanctorum pependit: neq; est horum quam illorum minus probabilis opinio. Hic vero prętereundum silentio non est; historiam, siue potius miraculum veli huius ad Domini mortem scissi, ita passim omnibus in vrbe sancta innotuisse: vt ipsi etiam Rabbini veteres, infensissimi Christi hostes, in suis scriptis mentionem eius fecerint. Nam vt nuper obseruatum est à doctissimo amico nostro Iohanne Buxtorfio, linguæ Hebraicę & omnium Iudaicorum institutorum peritissimo, in Ioma tractatu Talmudico, inter alia signa infausta, quæ Templi destructionẽ portendebant, hoc etiam commemoratur; quod Templi fores sponte sua se aperuerint, idq; annis quadraginta ante excidium. Hinc enim narrationem Rabbinicam, omnino pertinere ad veli scissuram Euangelistis memoratam, recte & vere eximius ille vir autumat.

XCII. Locus Phlegontis exponitur.

ANNI XXXIV. Num. CXXVIII.

PHlegon, inquit Baronius, terræmotus meminit, qui ad Christi mortẽ est factus. Phlegontis verba sunt, è libro 13. Chronicorum. Τῷ δ' ἔτει τῆς σβ' Ὀλυμπιάδος ἐγένετο ἔκλειψις ἡλίου μεγίστη τῶν ἐγνωρισμένων πρότερον. καὶ νὺξ ὥρᾳ ς' τῆς ἡμέρας ἐγένετο, ὥστε καὶ ἀστ-

vtrique amaritudinem attribuit absinthii. consentiunt Galenus & alii medici. Fortasse igitur hanc hyssopi speciem spongiæ aceto plenæ adiunxerunt milites: ipso etiam, vt videtur, eius succo in spongiam expresso: idque eo consilio, vt potionem Domino pararent penitus amaram, penitus ingratam. antea potatus fuerat aceto, cui erat fel permixtum: milites in eundem finem hyssopum abratham, siue abrotonum miscent. Quod igitur ait Iohannes de spongia, ὑσσώπῳ περιθέντες, *postquam illam hyssopo circumdedissent*, ex Matthæo explicabimus, vt monet Augustinus, & ita accipiemus, quasi dixisset Iohannes, aptarunt spongiam hyssopo, quod erat summæ arundini alligatum: itaque & spongiam & hyssopum concinnarunt, vt postquam extremum arundinis ori Christi esset admotum, quicquid sugeret liquoris, abrotoni amaritudine magis magisque inficeretur. Hæc explicatio ad Augustini, Nonni, & aliorum veterum interpretationem proxime accedit; & lectionem omnium codicum, atque omnium seculorum seruat. Omnino, si è tot generibus hyssopi aliquod fuisse probari posset, paullo magis grandescens, & attollens se altius, vt ex eo virgæ aut baculi potuerint fieri, quales videmus è feniculo, similibusque plantis comparari, planior, facilior, & certior esset explicatio. Atque in eam sententiam non male fortasse trahantur Iosephi verba, qui de libris à Salomone scriptis loquens, hyssopum appellatione arboris complectitur. Sic ille libro VIII. capite II. καθ' ἕκαστον εἶδος δένδρου παραβολὴν εἶπεν, ἀπὸ ὑσσώπου ἕως κέδρου. *de quaque specie arboris, parabolam dixit, ab hyssope vsque ad cedrum.* non dixit, *de quaque specie* φυτοῦ *plantæ*; sed δένδρου *arboris*. & in Hebraica veritate eo quem his verbis expressit Iosephus loco, extat vox עצים. notum autem est, non multo aliter Hebræos distinguere inter דשא & עשב item עץ quam faciant Græci inter πόαν, θάμνον, aut φρύγανον, & δένδρον hoc est, *herbam fruticem, virgultum, arborem*: Latini inter herbam, fruticem, & arborem. vt affirmare posse videamur, hyssopum in Palæstina arbusculis aut fruticibus potuisse accenseri. ex quo sequitur, bacillos ex hyssopo concinnari potuisse. Cyrillus sane non aliter accepit; qui Iohannem cum Matthæo ita componit, vt dicat plures fuisse impietatis ministros, & alios calamo, alios ligno hyssopi esse vsos. Secutus est eam cum Cyrillo interpretationem etiam auctor Tragœdiæ Christus patiens.

Ἄλλοι μὲν αὐτὸν καλάμῳ κρᾶτα παιβόλῳ
Ἔβαλον, αὐτίπυργον εἰσβάντες (malim ἀμβάντες. *quum ascendissent*) πέτραν.
Ἄλλοι δ' ὑσσώπῳ σπόγγον ὄξους ἔμπλεον
Χολῇ κεκερασμένου δ' ἀνῆγον εἰς στόμα.

alii, inquit, *arundine caput Christi feriebant, saxo conscenso, instar turris alto: alii spongiam aceti plenam, quod erat felle temperatum, hyssopo attollebant & ori eius admouebant.*

LXXXX. Mos tollendi è patibulo corpora punitorum ante Solis occasum: & in eo Baronij hallucinatio.

ANNI XXXIV. Num. CXXVI.

SCribit Baronius fuisse moris, vt cruciarii fractura ossium ante Solis occasum ad vesperum necarentur. Atque ille hoc scribit de Romanis militibus loquens, qui Christum crucifixerunt. Videtur igitur hoc dicere: Romanorum eam fuisse consuetudinem. sed hoc falsum: nam qui ex legibus Romanorum crucifigebantur, in Cruce relinquebantur, vt probat nobile apud Petronium exemplum, & similia alia: nisi caussa aliqua interueniret, propter quam deponeretur permissu magistratus, qui ipsius iussu fuerat affixus. Sin de Hebræis sensit Baronius, & fuisse hunc illorum morem credidit; magis etiam falsus est & fefellit. nam neque Crucis supplicium apud Iudæos fuit in vsu, vt ante probauimus: neque crurifragium inter vsitatas illis pœnas vsquam legitur. Decepit Baronium memo-

memoria sua, sed insigniter. legerat aliquot locis apud Mosem præceptum, vt qui suspensi fuissent ante Solis occasum deponerentur. hoc ille retulit ad crucem & cruciarios; atqui Moses loquitur de iis qui lapidatione obruti, postea in patibulo fuerant expositi ad exemplum. Vide Mosem, & præcepta affirmantia sub finem, & libros Rabbinorum.

XCI. Obseruatio de velo scisso in morte Domini.

Anni XXXIV. Num. CXXVII.

INter *ἄπορα*, hoc est, *inexplicabilia*, Scripturarum videtur ponenda quęstio, quā mox nullo negotio Baronius decidit; vtrum è duobus Templi velis fuerit scissum statim à morte Domini nostri. Duo fuisse vela in Templo quod Herodes instaurauerat, ex Iosepho discimus, Belli Iud. libro quinto cap. 14. Non est dubium & eos qui præerant fabricæ Templi post reditum à captiuitate exstructi, & eos qui operi Herodiano, secutos esse exemplum Salomonici Templi. Atqui non desunt viri doctissimi, qui in templo à Salomone ædificato, vnum duntaxat fuisse aulæum existiment, quia in 2. Paralip. 3. 14. vnius duntaxat fit mentio. In primo autem Regum (Latinis 3.) capit. sexto, ne vnius quidem. sed quum in veteri Tabernaculo fuerint duo, quæ aperte describuntur capitibus 26. & 36. Exodi; vix simile fit veri in Templo Salomonico vnum duntaxat aulæum fuisse. quare Iosephus in eius Templi descriptione duo commemorat, libro octauo, capit. 11. Sunt qui obseruent, Matthæum & Marcum sic loqui de hoc velo, quasi vnicum in Templo tum fuisset. id enim videtur articulus significare, cum dicitur, *τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη*, hoc est, *velum Templi scissum est.* Sed moneo Tirones, in exponendis Scripturis, tunc demum vrgeri posse articulos, cum neque rationes Theologicæ, neq; historia repugnat: quod non semel in Comment. iis suis in Iohanné monet Chrysost. & nos alibi multis exemplis declaram*. Igitur apud Matthæum & Marcum aut articuli ratio habenda non est; aut si illum vrgere volumus, dicemus, certum quidem velū denotari propter articulum; nempe illud q̃ scissum est: (sic enim verba Euangelistarum accipienda, quasi dicerent; velum quod scissum est in Templo, tunc fuisse scissum:) sed non id significari, vnicum tantum in Templo velum fuisse. Porro vtrum è duob. Matthæus & Marcus intellexerint, statui hodie pro certo posse non existimamus. Hierony. & alii quidam è veteribus de exteriore acceperunt, quos Baron. sequitur. Cyrill. & item alii de interiore, quod inter sanctum & sanctum sanctorum pependit: neq; est horum quam illorum minus probabilis opinio. Hîc vero prętereundum silentio non est; historiam, siue potius miraculum veli huius ad Domini mortem scissi, ita passim omnibus in vrbe sancta innotuisse: vt ipsi etiam Rabbini veteres, infensissimi Christi hostes, in suis scriptis mentionem eius fecerint. Nam vt nuper obseruatum est à doctissimo amico nostro Iohanne Buxtorfio, linguæ Hebraicę & omnium Iudaicorum institutorum peritissimo, in Ioma tractatu Talmudico, inter alia signa infausta, quæ Templi destructioné portendebant, hoc etiam commemoratur; quod Templi fores sponte sua se aperuerint, idq; annis quadraginta ante excidium. Hinc enim narrationem Rabbinicam, omnino pertinere ad veli scissuram Euangelistis memoratam, recte & vere eximius ille vir autumat.

XCII. Locus Phlegontis exponitur.

Anni XXXIV. Num. CXXVIII.

PHlegon, inquit Baronius, terræmotus meminit, qui ad Christi mortē est factus. Phlegontis verba sunt, è libro 13. Chronicorum. Τῷ δʹ ἔτει τῆς σβʹ Ὀλυμπιάδος ἐγένετο ἔκλειψις ἡλίου μεγίστη τῶν ἐγνωρισμένων πρότερον· καὶ νὺξ ὥρᾳ ςʹ τῆς ἡμέρας ἐγένετο, ὥστε καὶ

ἀςέρας ἐν οὐρανῷ φανῆναι. σεισμὸς τε μέγας κατὰ Βιθυνίαν γενόμενος, τὰ πολλὰ Νικαίας κατεςρέψατο. *Anno quarto Olympiadis* CCII.[4] *fuit Solis eclipsis omnium prius cognitarum maxima. hora enim diei sexta nox facta est, adeo vt stellæ in cœlo apparerent. Terræ motus quoque magnus in Bithynia contigit, qui Nicææ vrbis partem magnam solo æquauit.* Phlegon, vt vides annum indicat, quo accidit hic terræ motus: mensem aut diem non indicat. Patres tamen, quia ille hanc narrationem subiicit statim post narratam Solis obscurationem, (ipse eclipsin veram esse credidit:) quæ Domino patiente accidit; ex eo collegerunt terræmotum Phlegonti memoratum, eum esse cuius meminerunt Euangelistæ; licet videatur sensisse Phlegon, in sola Bithynia eum accidisse. Vt non sit necessaria Patrum coniectura, est tamen probabilis. Vide Chronicum Græcum Eusebianum in anno Tiberii 15.

XCIII. *Eusebij & Hieronymi Hallucinatio in loco Iosephi. Baronij iniquitas insignis.*

IBIDEM.

ILlud vero quod sequitur, neq; verum est, neque probabile, sed mera est Hieronymi atq; Eusebii hallucinatio. Scribunt illi, tempore passionis Domini, præsides Templi virtutes alta voce exclamasse ΜΕΤΑΒΑΙΝΩΜΕΝ ΕΝΤΕΥΘΕΝ, TRANSEAMVS EX HIS SEDIBVS. scribunt autem ambo, tanquam Iosepho prius dictum: testem enim illum laudant, & testem solum. Extat locus Iosephi Ἁλώσεως, hoc est, *Excidii*, libro sexto capit. 31. narrat autem hoc Iosephus inter prodigia quæ vrbis & Templi excidium antecesserunt, & vocem illam ait auditam noctu, tempore Pentecostes, anno ante captam euersamq; vrbem sexto, Christi 65. Hieronymus tamen & Eusebius itatem ex Iosepho recitant, quasi ille scripsisset circa tempus passionis id accidisse. Verba Hieronymi sunt in Epistola ad Marcellam sub nomine Paulæ & Eustochii: *Deniq; etiam Iosephum, qui vernaculus est scriptor Iudæorũ, asserere: illo tempore, quo crucifixus est Dominus, ex adytis Templi virtutum cœlestium erupisse voces dicentium*, TRANSMIGREMVS EX HIS SEDIBVS. Obseruet candidus lector, non simpliciter Hieronymum dicere hoc ita accidisse. Eusebius in Chronico aliquanto aliter & ad veritatem propius: *Iosephus vernaculus Iudæorum scriptor, circa hæc tempora die Pentecostes, Sacerdotes primum commotiones locorum & quosdam sonitus sensisse testatur: deinde ex adyto Templi, repentinam subito erupisse vocem dicentium*, TRANSMIGREMVS EX HIS SEDIBVS. Si dicerent Eusebius & Hieronymus, rem accidisse quam narrant, neque testem fidei suæ Iosephum laudarent; non dubitarem quin esset illis credendum: nunc, quis non intelligit humanitus illos errasse, & in tempore auditæ vocis insigniter esse lapsos? itaque ne constant quidem sibi, & rem eandem varie narrant, hoc est, variis modis deprauant. Vide Lector quæ notat Iosephus Scaliger, ad numerum Eusebianum MMXLIV. Baronii vero iniquitatem nescio dicam, an supinitatem incredibilem, quis ferat? Parum est, quod errorem adeo manifestum non animaduertit: ille vero Iosephum etiam accusat, & vel crassa negligentia, vel insigni malitia tempora vult confudisse. vtrumque tam falso insigni illi scriptori obiicitur, quam potuit vtrumque Baronio vere.

XCIV. *Baronius ab interprete deceptus* κατὰ τὸ Παλῶδες.

ANNI XXXIV. Num. CXXIX.

NArrationem de morte Panis, non ex Plutarcho describit Baronius, sed ex Eusebii libris De præparatione. Id eximium Eusebii opus, quam bonum nactus sit interpretem nescio: nunquam enim in manus meas incidit. Interpretatio quam affert Baronius multis locis mendosa est; cætera o-

mitto. at κατὰ τὸ Παλῶδες verti *iuxta paludem*, ridiculum est. Plutarchus appellat τὸ Παλῶδες, quem Strabo lib. 7. nominat portum Pelode: τὸν καλούμενον Πηλώδη λιμένα, hoc est, *portum, qui vocatur Pelodes*, portus erat insignis; ad cuius ingressum Buthrotum, oppidum non obscurum, colonia Romanorum erat situm. meminit & Ptolemæus.

XCV. De duobus Longinis. Metaphrastæ fabulæ.

ANNI XXXIV. Num. CXXXI.

IN historia mortis Christi & eius Centurionis qui dicitur Christum glorificasse, Lucæ 24.47. duos Longinos commemorat Baronius; quorum vterq; Centurio ille Romanus fuisse dicitur, cuius in Euangeliis fit mentio. Et Baronius quidem horum Longinorum alterum reiicit, tanquam ex Apocryphis productum: alterum retinet probatque. sed vnde prolatum? ex quo veteri scriptore à paucis seculis erutum? nam tot Euangeliorum interpretes antiqui, verbum de isto Lōgino nullū. de eodē apud alios scriptores veteres οὐδὲ γρῦ, h.e. *ne gry quidem*. In Tragœdia *Christus patiens*, conuersi Centurionis fit expressa mentio: sed nullus ibi Longinus memoratur ἀπὸ τῆς λόγχης, h.e. *à lancea*, ita dictus. Scimus extare id nomen in Martyrologiis Græcis & Romanis: sed ne hæc quidē testimonia satis congruunt. Nam Græca in die 16. Octob. nomen hoc referunt. Romana 15. Martii. deinde quis scit quando primum illo nomine facta sunt auctiora Martyrologia? Nos ex historia Ecclesiastica possumus non vnum Longinum proferre, qui martyrium pro Christo sit passus. & fuit quidam Diocletiani, si satis memini, temporibus, eo nomine & miles & martyr. Fieri potest, vt vel hic, vel alius quis, sacro Catalogo fuerit merito suo adscriptus: qui postea in commentitium istum Longinum fuerit conuersus. Non ignoramus in Manuali quod extat inter Augustini opera, Longinū istum Centurionem nominari: verum iam olim recte monuit Erasmus, eum librum Augustini non esse? Metaphrastæ qui vitam & res gestas Longini istius scripsit, tantum tribuimus nos, quantum ei debet, qui diligentia quidem summa, sed judicio nullo in ea collectione sit versatus: neq; aliter Baronius iudicat, quoties intendit animum: quod vtinam semper fecisset. Ne alia loca eius proferam, in quibus Metaphrasten, vt anilium sæpe fabularum hamaxarium seuere castigat: in hac ipsa historia non constat ipse sibi. Hic & numero 191. vt auctorem locupletem rerum Longini illum laudat: at in anno 38. quasi ductus pœnitentia sic de illo scribit: *si fidem adhibendam putamus Actis Longini Centurionis à Metaphraste recitatis.* Apparet ipsum cum illa scribebat iis Actis parum omnino fidei tribuisse. & merito. Nam vnde illa prodierunt, nisi è libris Apocryphis? atqui alterum Longinum respuit Baronius, eam ob caussam. In caussa pari cur erunt diuersa iudicia? Ego suspicor id commentum Gelasii Papæ temporibus recentius esse. Nam quod in decreto eius Papæ & Romani Concilii super libris Apocryphis, inter tot similes quisquilias, Actorum Longini huius nulla fit mentio; vix putem aliam eius silentii caussam esse, nisi hanc: quod ætate illa nullum eiusmodi scriptum in manibus hominum adhuc ceperat versari. De Metaphrasta non multo aliter quam nos pronuntiat Bellarminus, in nupero libro de scriptoribus Ecclesiasticis. Germanus Patriarcha, qui Longini meminit, cordatos viros non multum mouebit.

XCVI. Quæstiuncula de aqua & sanguine manantibus è latere Christi. Tragœdia de passione Christi emendatur. An B. Maria eum sanguinem collegerit. Metaphrastæ fabula.

ANNI XXXIV. Num. CXXXII.

E Latere Christi, lancea militis perfossi, sanguinem manasse & aquā, narrat Io-

hannes. Id vtrum physica ratione sit factum, vt quidam magni nominis Theologi existimant; an miraculo, vt narratio Iohannis insinuat, si diligenter attendatur, & Patres crediderunt; quæri solet: item, vtrum mixtim sanguis & aqua fluxerint, an separatim, de quo non arbitror dubitandum: etsi videtur affirmare contrarium auctor Tragœdiæ Christus patiens, istis versibus;

Ὁρᾶτ᾽, ὁρᾶτε, πῶς διπλοῦς κρουνὸς ῥέει
Πλευρᾶς, αἷμά τε καὶ πεφυρμένον ποτόν, h.e.

Videte, videte, quemadmodum duplex scaturigo fluat è latere, sanguis & aqua permixta.

nam πεφυρμένον ποτὸν est aqua permixta sanguini. iterum mox:

Πλευρᾶς νενυγμένης δὲ θαυμαστὸν νᾶμα
Ἔσταξεν εὐθύς, αἵματι πεφυρμένον. h.e.

Latere vulnerato autem miraculosa statim profluxit aqua, sanguine permixta.

sed error librariorum est insignis & manifestus: nam contrariam sententiam, quæ sine dubio vera est, paullo post proponit ille poeta, cum ait:

Πλευρᾶς νενυγμένης δὲ θαυμαστῶς ὕδωρ
Ἔσταξεν εὐθύς, αἷμα τ᾽ οὐ πεφυρμένον.

Latere perforato statim cum miraculo aqua manauit, & sanguis non permixtus.

quare superiores versiculi ex his sine dubio sunt emendandi. priore loco scribendum, αἷμά τε καὶ οὐ πεφυρμένον ποτὸν. *sanguis & potus, id est aqua, non confusa.* vel αἵματι μὴ πεφ. π. h.e. *sanguini non permixta aqua.* posteriore sic: αἷμα τ᾽ οὐ πεφ. h.e. *& sanguis non permixtus.* hoc amplius quæritur, vtrum simul duobus αὐλοῖς vt appellat Homerus, id est, κρουνοῖς, h.e. *scatebris, salientibus* & quasi riuulis vterque liquor manarit, vt placet Cyrillo in Commentariis; & Gregorius Nazianzenus siue Apollinaris Leodicenus, in illa Tragœdia sæpe commemorat διπλοῦν κρουνόν, h.e. *duplicem scaturiginem*, an successiue; puta sanguis prius, deinde aqua, vt in Nonni versu; Πρῶτα μὲν αἷμα χύθη, μετέπειτα δὲ θέσκελον ὕδωρ, h.e. *Primo quidem sanguis emanauit, deinde vero aqua diuina.* Hæc & similia his alia, (cuiusmodi sunt quæ tractat Humbertus contra Nicetã) de hac historia quum possint non absurde quæri: Baronius ea omnia prætermittit, & hoc tantum diligenter adnotat; B. Virginẽ, magna cum reuerentia sanguinem illum & aquam collegisse. Et quidem, si collegit Maria quod è Filii latere fluxit, cum reuerentia collegisse non dubito. Sed quomodo collegit? vbi reposuit? vtramq; ad rem vasculis quibusdam fuisse opus, omnes intelligunt. Ea instrumenta B. Virgo domo, vt opinor, non attulit. neque enim notum habuit, latus Christi à milite fore aperiendum. & quum opinio sit communior, miraculo factum esse, quod narratur factum, non ex more aliquo aut naturalibus caussis; non potuit ab aliquo mortalium præuideri miraculum. Potest dici, Christum B. Virgini, quod futurum erat indicasse: sed hoc quam facile fingitur, tam facile reiicitur. Restat vt dicamus, eiusmodi vascula in loco supplicii reperta esse: quod loci circumstantia facit parum probabile: in monte; interuallo sal ẽ modico ab vrbe; nullis ibi ædificiis, vt est verisimillimum. Deinde si collegit Maria illos liquores, collegit sine dubio, vt illos seruaret. At hoc nouum est & illis temporibus inauditum. Non Scriptura, non primorum seculorum auctores, tale quid indicant. Enimuero mirum est, si Maria illa cimelia seruabat, & ea fuit doctrina primo nascentis Ecclesiæ, tot seculorum homines ignorasse, quid factum esset illis reliquiis. Primus enim, quod quidem hodie sciatur, Metaphrastes, scriptor oppido recens, & persæpe vanissimus, magnusque fabularum anilium consarcinator, eius rei meminit. Et dicit quidem Metaphrastes, hanc narratiunculam expositam fuisse à *linguis quæ plurimi faciunt veritatẽ*: sic enim loquitur: sed beasset nos, si auctores suos prodidisset. fieri enim potest, vt tale quid vel apud poetam legisset, vel apud scriptorem alium, qui suas meditationes, non rem gestam, literis mandasset. Nam & Baronius hoc loco fatetur plures id fecisse.

Ipsum

Ipsum quoque Metaphrastem multa in illa oratione de vita & dormitione Deiparæ ex coniectura scripsisse, non fide historica, ipse testatum abunde fecit nonvno loco; vt cum in eadem narratione scribit. *Tunc verisimile est Deiparam, sibi data facultate ad eum accessisse, & intemeratos quidem eius pedes, & impressas eis plagas libenter esse deosculatam, & sanguine miscentem lacrymas, oculos & genas attriuisse; cum maximo autem animi motu eum adspicientem dixisse: Quid hæc sunt, ô Domine & Deus,* &c. Vides licentiam dramatico alicui poetæ magis conuenientem, aut scholastico declamatori, quam historico veritatem professo. nam & res fingit & verba. Quin affirmare non verear, in illa oratione Metaphrastæ reperiri nō pauca audacius ficta, quam fictum est argumentum Tragœdiæ quæ inscribitur *Christus patiens.* Illius, inquam, Tragœdiæ auctor, siue is est Gregorius Naz. siue Apollinaris, nō longius abit ab Euangelicæ historiæ simplicitate, quam fecit Metaphrastes in oratione illa. Quare etiam videri possit bonus ille historicus nonnulla ex eo poemate desumpsisse, & historiæ colore tinxisse; quæ mera erāt poetę figmenta. Exemplo sit illud ipsum, quod affert Baronius de sanguine & aqua collectis à Maria cum è latere Christi fluerent. Nam etiam Poeta in ea Tragœdia aliquid dixit eiusmodi, sed probabilius multo quam ab historico factum. Ait Poeta, Mariam cum latus Christo est perfossum cruci adstitisse, pedes osculantem, & manantes liquores caua manu excepisse, ac de scelere in Filium admisso multa esse questam. Non dicit Poeta, Mariam in vsum reliquiarum sanguinem illum & aquam collegisse ac seruasse. Metaphrastes vero, etsi Poetam videtur imitari, sic tamen rem narrat, vt videatur id voluisse quod dixi significare. Poetæ verba sunt:

Ὤμωξε δ' ἀθὺς, καὶ περιπλύσσει πόδας,
Καὶ χερσὶν ἠρύσατο διχρόνου ῥοῆς.

Κυνοδοσε τ' αὐδᾷ τοιάδε, hoc est, *Lamētata est statim, & osculatur pedes, ac manib. hausit manantem è duabus scatebris liquorem, oransque talia loquitur.* Metaphrastæ hæc: *Deipara cum post mortem Filij perinde ac si viueret ex eius latere aqua & sanguis scaturiret, illa eam haurit reuerenter, & diligenter.* Et imitatur Poetam, & Poetæ figmentum etiam adauget. Negat tamen Baronius hoc loco, vel poeticas fictiones quæ in ea Tragœdia legantur, vel aliorum auctorum meditationes, Annales suos decere: sed non cogitauit ille; se, dum sequitur Metaphrastam, quas fabulas foribus excludebat; per posticum admittere.

XCVII. Error Baronij in affingenda falsa sententia Mosi Maimonidæ. Instrumenta supplicij cum supplicio affectis sepulta apud Iudæos. Alphesi. R. Iacobus Turim.

Anni XXXIV. Nu. CXXXIV.

Solet euenire iis qui aliena industria scripta sua adornant, vt quæ fuerint sibi fideliter suggesta, ea sæpe male recitando faciant sua. Hoc fere toties Baronio accidisse obseruauimus, quoties ille depromptas è libris Rabbinorum obseruationes Annalibus suis, tanquam emblema aliquod vermiculatum, inseruit. Illius rei exemplum extat in iis, quæ occasione sepulturæ Domini de moribus Iudæorum in sepeliendis suis mortuis, nescio à quo accepta commemorat. Nemo enim vel leuissime tinctus illarum literarum notitia, verba illius leget; quin statim animaduersurus sit, de iis rebus ipsum loqui, quas parum haberet notas. Cætera omitto, quæ ad propositum non faciunt; sed quod ait Mosem Ægyptium auctorem esse, inter cætera Iudaicorum suppliciorum instrumēta, clauos solitos sepeliri; & cruciarios ad lignum excisum fuisse suffixos, non ad arborem: id quia pertinet ad superiorem de cruce disputationem, non prætermittemus. Nam si verum est, Mosem Ægyptium in describendis ritibus suppliciorum Iudaicorum crucifixionis meminisse & clauorum, stare non possunt, quæ aduersus Baronium in superio-

perioribus disputauimus. Sed errauit Baronius, & suggestum sibi locum magni scriptoris, malo exemplo in suam sententiam detorsit. Nos vero negamus, vel crucifixionis vel clauorũ vllam eo loco à Maimonide fieri mentionem. Sententiam Mosis è perek 15. illius libri cuius sæpe antea meminimus, non eleganter, sed fideliter expressam, infra subiecimus. Is igitur, postquam dixit, lapidibus obrutorum cadauera solere suspendi ad horas aliquot: & modum suspensionis Iudaicum declarauit, à crucifixione lõge diuersissimum, addit hæc: *Non suspendunt super arbore quæ radicibus solo adhæreat: sed super ligno eradicato: vt ne sit eius excisio molesta. Nã lignum super quo fuit aliquis suspensus, cũ suspendio sepelitur: ne maneat illi malum nomen, & dicant homines, istud est lignum in quo suspensus est ille, ὁ δεῖνα. Sic lapis quo aliquis fuit lapidatus; & gladius quo fuit occisus is qui est occisus: & sudarium siue mantile, quo fuit aliquis strangulatus; omnia hæc cum iis qui perierunt sepeliuntur.* Iudica nunc Lector de fide horum Annalium. Præter Maimonidam laudat Baronius, & librum Alphesi & Rabbinum Iacob Turim: etiam hæc ex aliena fide, vt res arguit. Putauit Alphesi nomen esse libri, non scriptoris. & verum quidem est, extare inter libros Iudaicos quasi compendium Talmud, vt ait Baronius, sub hoc titulo: sed ignorauit Baronius, id esse nomen eius Rabbini, qui eam syllogen confecit. obseruo laudari in Commentariis ad Iad Maimonidæ, ר׳ אלפס Rabbi Iudam aut Iosephum Alpes, qui an hic sit, non facile dixerim. Quis autem ille est, quem nominat Baronius *Iacobum Turim?* Hic vero conditor Annalium hallucinatus est insigniter: perinde enim fecit, vt si quis inter auctores laudaret *Tullium de natura*, & M. Tullium intelligeret, qui scripsit de natura Deorum. R. Iacob, filius R. Ascher, ante annos trecentos & quod excurrit, librum scripsit, ספר ארבע טורים *Liber Arba Turim*, siue quatuor ordines: opus est Talmudicum in quatuor partes diuisum, quod titulus indicat. nuper eum librum in illustri Bibliotheca Bodlæana, Oxonij, editum Cremonæ inspexi, sed obiter inter plures alios Hebraicos. Baronius nomen auctoris cum libri titulo imprudenter confudit.

XCVIII. De forma sepulchrorum Iudaicorum obseruationes è scriptis Iudæorum.

IBIDEM.

Historia sepulchri in quo repositum est corpus Domini de cruce depositum, difficultatibus non caret: de quibus prius quam dicimus, iuuat commemorare hoc loco, quę de forma sepulchrorum Iudaicorum in Thalmudicis & Rabbinicis scriptis obseruauimus. Scribit R. Samuel ben Meir, priscis Iudæis fuisse in more, vt non sepelirentur singuli separatim à suis, sed tota familia in spelunca vna, cõditis singulis corporibus in separatis foraminibus. hoc enim volunt hæc illius verba: כל אחר כבוך בפנו עצמו. Propterea solebant singuli patresfamilias, si proprium monumentum sibi & suis non accepissent à parentibus, pretio locum sibi parare in eum vsum. In Talmud *seder Nezikin*, siue parte quarta, libro tertio, *Baua patra*, capit. 6. vbi de rerum acquisitionibus disseritur, discimus, fuisse hoc ius apud Iudæos, vt si quis monumentum ab aliquo emere vellet, aut locare faciendum, vẽditor aut manceps operæ teneretur cauernam in petra excauare ד׳ אמות על שש *quatuor cubitorum supra sex*, id est, vt videtur, longam sex, latam quatuor cubitos: in ea autem cauerna octo (alij volunt tredecim) cauanda erant foramina, ad singula corpora reponenda. Addunt, ante os speluncę fuisse faciendum חצר atrium. Eadem habentur apud Mosem Ægyptium in Iad, lib. 12. sectione *Mecira*, cap. 21. Igitur in historia Christi μνημεῖον λαξευτὸν, *monumentum in saxo incisum*, Lucæ 23. 53. & Matth. 27. 60. μνημεῖον, ὃ ἐλατόμησεν ἐν τῇ πέτρᾳ, *monumentum, quod Iosephus inciderat in petra*, est ille locus qui dicitur in scriptis Rabbinorũ, קבר *keber* sepulchrum, à fine, & מערה *machara*, spelunca, siue antrum à forma: quoniam, vt

modo

modo dicebamus ex Euangelistis, cauabatur locus in petra, siue saxo: cuius rei petēda ratio est, ex eo quod obseruabamus in disputatione de loco vbi natus Dominus, totum circa Ierusalem solum esse saxosum & ὑπόπετρον, h. est, *subtus lapidosum*, vt appellatur à Strabone. Locus vero vbi positum est corpus Domini, vnum erat ex illis octo vel tredecim foraminibus, quæ diximus cauari solita in quoq; monumento. כוכים ea vocantur in Talmudicis scriptis. in quibus fit etiam mentio lapidis, siue saxi, quod vocant גולל *golel*, quia aduoluebatur ori monumenti, vel conditorij. quo pertinent verba Matt. 28. 2. ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας, *deuoluit lapidem à foribus*. & Luc. 24. 2. εὗρον τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου. *inuenerunt lapidem deuolutum à monumento*.

XCIX. *An mos sepeliendi in lateribus cryptarum ortus sit è sepulchro Domini.*

IBIDEM.

MOrem antiquorum Christianorū condendi cadauera piorum *in lateribus cryptarum, fornices sustinentib.* super terram, non intra terrā, existimauit Baronius, originem habuisse à Domini sepulchro. Sed neq; hoc Scripturæ dicunt; & confutatur consuetudine Iudæorum circa sepulchra, quā modo exposuimus. Scio reperiri in sacra pagina, & in scriptis Rabbinorum, sepulturas in monte factas: sed communis mos Iudæorū quem descripsimus, quemq; in Christi corpore seruatum apparet, nihil eiusmodi habuit, quod cum sepulchris in lateribus cryptarum possit, vt vult Baronius, comparari. In Talmud eo quem indicaui loco, scribitur, foramina in quibus corpora condebantur, ad septem cubitorum altitudinem solere cauari. tātum abest, vt supra terram Christi conditorium emineret. Quare Cyrillus Ierosolymitanus in catechesi 13. inter Christi & Regū sepulturas, hoc ponit discriminis; quod sepulchrū Domini non esset exaggeratū supra terram, vt solent esse Regum monumenta. ἆρα κατὰ τὸν τῶν βασιλέων τάφος ὑπερανέχει τῆς γῆς, h. e. *num, vt regum sepulchra, supereminet supra terram?* hæc interrogatio æquipollet negationi, & sententiam continet quam diximus. Ibidē Cyril. ad sepulchrum Domini refert locum è Threnis Ierem. 3. 53. ἐθανάτωσαν ἐν λάκκῳ ζωήν μου, καὶ ἐπέθηκαν λίθον ἐπ' ἐμοί. *Exstinxerunt in fouea* (vel *lacu*, vt V. I.) *vitam meam, & posuerunt lapidem super me.* Λάκκος est fouea intra terram. putat tamen Cyrillus, sepulchrum Domini ea voce intelligi, non solum in hoc Ieremiæ loco; sed etiam in Psalmo 87. 5. vbi Dauid non tam de se, quam de Messia dicit, *æstimatus sum cum descendentibus* εἰς λάκκον, *in foueam*. Deinde cum ait Ieremias in loco modo allato, *posuerunt lapidem super me*; si Christi sepulchrum supra terram fuit eleuatum in aliquam altitudinem; non potest hoc intelligi, vt Cyrillo placet, de saxo, quod portæ monumenti fuisse aduolutum narrant Euangelistæ. Verius est igitur, rupem in qua monumentum illud fuit excisum, aut nihil aut parum admodum supra soli superficiem eminuisse. Eusebius libro 3. de Constantino M. ἄντρον semper vocat, sicut Hebræis monumētum dicitur מערה spelunca, quod paullo ante ostendimus; scribitque idem Eusebius, aggesta terra aliisque rebus eum locum à paganis fuisse obrutum, ne vlla extaret eius memoria. Verum hæc aliis diligentius expendenda relinquimus.

C. *Sozomeni & Baronij error super cade Zachariæ Prophetæ.*

ANNI XXXIV. Num. CXXXV.

POllinctores Iudæorum solitos capita sepeliendorum tondere, refert Baronius è Rabbinis: deinde vt id probet, affert historiolā de inuento corpore Zachariæ Prophetæ, sub Honorio Imp. sed aliud est tonderi, aliud ἐν χρῷ κείρεσθαι, radi ad viuam cutem. Nam ait Sozomenus de Zacharia, σῶος ἀνεφάνη ἐν χρῷ κεκαρμένος, h. e. *saluus inuentus est ad viuam cutē tonsus*. Verum hoc leue, præ eo quod iam dicam. Nam Baronius & hoc loco, & in

& in anno Christi 615. vbi eadem fabula, (neque enim aliter dicendum) fuse ab ipso exponitur, errauit insigniter, dum Sozomenum pueriliter errantem sequitur. Ait Sozomenus, Zachariam Prophetam à Ioaso rege Iudæ fuisse extinctum. Atqui inter Ioasum Ochoziæ filium, qui (sublata Athalia regnauit in Iuda, & Zachariæ Prophetæ mortem, anni intercesserunt non multo pauciores quadringentis. quomodo igitur Ioas rex Iudæ illum occidit? Nimirum Sozomeno imposuit homonymia; & Zacharias ille, quem impius Ioas lapidibus obruit, alius fuit à Zacharia Propheta; is autem fuit Ioiadæ Pontificis filius, ipse quoque in ea dignitate patri successor, de cuius cæde, lege 2. Paralip. 24. 20.

CI. Locus è lege quadam Iudaorum male versus apud Baronium. differentia inter Nasi & Regem.

ANNI XXXIV. Nu. CXXXVII.

REfert Baronius legem sumptuariam, qua modus est impositus impēsis apud Iudæos fieri solitis circa vestes, quibus mortuos inuoluebant (Hebræi *tacricin* proprie vocant;) & ait, legem adstrinxisse omnes, *etiamsi quis regali effulgeret amplitudine.* Hæc aut male versa sunt à monitore Baronij, aut ab illo parum ex fide recitata. Hebræa sic habent. אפילו לנשיא שבישראל, *etiamsi ille esset Nasi in Israel.* ostendimus in superioribus, caput Synedrij dictum fuisse *Nasi*: sed eum à potentia & dignitate regia longe abfuisse: etsi non nescimus, Rabbinos interdum potestatem quasi regiam principi Synedrij attribuere, vt legere est apud Zacuthum, pag. 54. b. cæterum quod ad splendorem & magnificentiam attinet, qua de re in hac lege agitur, nulla ex parte Nasi cum Rege fuit comparandus. itaque non debebant hæc duo vocabula confundi.

CII. Reliquia rerum qua ad Domini supplicium adhibita.

ANNI XXXIV. Num. CXXXVIII.

QVæ hic Baronius de variis reliquiis earum rerum, quæ ad Domini supplicium sunt adhibitæ, ea nos aliis relinquimus expendenda. Qui in historia Ecclesiæ cum aliquo iudicio sunt versati, non ignorant; primis Ecclesiæ seculis in negotio religionis & censu rerum ad pietatem pertinentium, reliquias non eum locum habuisse, quem postea obtinuerunt: vnde illud tam altum silentium harum omnium rerum, quæ hic à Baronio commemorantur, & similium aliarum; quæ post aliquot secula, prima simplicitate paulatim degenerante, & innotuerunt vere an falso, & in pretio magno esse, studiosissimeque inquiri ceperunt. Itaque non potuit Baronius narrationis suæ alios testes laudare, præter Gregorium Turonensem & Bedam: quorum nos virorum pietatem & zelum promouendæ religionis suspicimus & veneramur: at facilitatem in credendis multis, quæ priora secula non crediderant, admodum suspectam habere profitemur. Quod autem Baronius in historia passionis illa commemorat, quæ post secula sex, septem, vel etiam plura ad notitiam hominum peruenerunt; immanis quidam & intolerabilis est anachronismus: quales sunt in his Annalibus commissi numero prope infiniti. Sed de his ad annum quinquagesimumquintum plura, si Deus volet. De Veronicæ imagine nihil addam impræsentiarum ad ea, quæ ὁ πολυμαθέστατος, hoc est, *eruditissimus*, Iohannes Rainoldus, probitate & doctrina vir insignis, aliique nostræ ætatis viri primarij, obseruarunt. Qua religione eam imaginem coluerit Papa Innocentius Tertius, legere memini apud Matthæum Parisiensem, initio rerum Henrici Tertij, at neque præceptum eius faciendi in Scripturis legere memini: neque in primæuæ Ecclesiæ historia simile vllum exemplum.

CIII. Ligni Crucis sanguine Christi aspersa veneratio. eius soliditas inde tribilis Paulino. Cyrilli dicta quædam è Catechesibus exponuntur. sine caussa librum esse suspectum.

ANNI XXXIV. Num. CXXXIX.

Lignum Crucis Christi, quæ sacro eius sanguine fuit respersa, in magna fuisse apud veteres veneratione, neque ignoramus, neque miramur. Nemo tamen ex antiquis, quod sciam, ei ligno inde tribilem soliditatem attribuit, præter Paulinum. Cyrillus quem putauit Baronius idem dicere; longe aliter loquitur. Fateor scribere illum in catechesi 4. τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ πᾶσα λοιπὸν ἡ οἰκουμένη κατὰ μέρος ἐπληρώθη. *ligno Crucis totus iam orbis terrarum per partes est impletus:* & similia his in catechesi decima, quæ à Baronio proferuntur. Sed in iis verbis, quis non animaduertit imitationem eius quod dicit Iohannes in fine Euangelij? *si omnia*, inquit, *Christi facta scriberentur, mundum ipsum libros de iis confectos non capturum:* quæ est elegans hyperbole; figura sacris scriptoribus familiaris. Sic & Cyrillus vtroque loco, mundum iam plenum esse ligno Crucis; quia frustula quædam parua & minuta eius ligni, per omnes totius Orbis prouincias iam tum fuerant delata. Hoc quam diuersum est ab eo, quod vel Paulinus vel Baronius dicunt? Scio viros graues, propter huiusmodi quædam loca cum in mystagogicis, tum in cæteris Catechesibus, negare opus id esse γνήσιον, hoc est, *genuinum*, Cyrilli. Nos præter testimonia vetustissimorum auctorum, qui eius operis Cyrilli meminerunt, aut quædam etiam ex illo descripserunt, Hieronymi, Theodoreti, Damasceni, Photij Patriarchæ, aliorum; rationes plurimæ & validissimæ vt aliter sentiamus impellunt; de quibus agendi pluribus non est hic locus.

CIV. Terram per quam Deus miracula edebat, venerationi olim fuisse; non tamen adoratam. Reliquiæ hodiernæ.

ANNI XXXIV. Num. CXL.

Testatur B. Augustinus terram sanctam de Ierosolymis allatam valuisse contra vexationes Spirituum malignorum, & contra morbos. Hoc quia tantæ pietatis vir, non vt ex incertis rumoribus acceptum, sed vt certo sibi compertum, narrat; verum esse equidem nullus dubito. Refero igitur hoc inter alia diuinæ potentiæ argumenta, quam ille quoties & quomodo voluit, exeruit: nec miror Hesperium terram illam reuerenter habuisse: paratus idem facere simili in re, de qua aliquido mihi constaret, per illã miracula Deum edere. Hoc vero nihil quicquam habet commune cũ hodierna doctrina, quę adorandas docet esse reliquias: quod Hesperium non fecisse; ille ipse Augustini locus euincit. Vt interim taceam, hodiernas reliquias maxima ex parte aut incertæ fidei esse, aut palam suppositititias & falsas; quod dissimulandum defensoribus illarum non erat, si pietatem suam Deo probare curarent.

CV. Hallucinatio Baronij in Irenæi loco.

ANNI XXXIV. Num. CXLII.

Disputationi Chronologicæ, quam mox subiicit Baronius, quantum sit tribuendum, & illa Romana Chronographia tantopere ipsi laudata, quantum mereatur fidei, doctis viris, qui eam partem eruditionis ex professo tractant, relinquo expendendum. Ego Baronium vt fere alibi, sic etiam hoc loco scriptorem fuisse parum accuratum animaduerto: quod vnico exemplo ex hac disputatione petito, satis sit probasse. Is igitur, sententiam Irenæi de ætate Domini quando est passus; male recitat; deinde Irenæum frustra defendit. Nusquam affirmat ille, Iesum Christum post annum suæ ætatis quinquagesimum esse passum,

& in anno Christi 615. vbi eadem fabula, (neque enim aliter dicendum) fuse ab ipso exponitur, errauit insigniter, dum Sozomenum pueriliter errantem sequitur. Ait Sozomenus, Zachariam Prophetam à Ioaso rege Iudæ fuisse extinctum. Atqui inter Ioasum Ochoziæ filium, qui sublata Athalia regnauit in Iuda, & Zachariæ Prophetæ mortem, anni intercesserunt non multo pauciores quadringentis. quomodo igitur Ioas rex Iudæ illum occidit? Nimirum Sozomeno imposuit homonymia; & Zacharias ille, quem impius Ioas lapidibus obruit, alius fuit à Zacharia Propheta; is autem fuit Ioiadæ Pontificis filius, ipse quoque in ea dignitate patri successor, de cuius cæde, lege 2. Paralip. 24.20.

CI. Locus è lege quadam Iudaorum male versus apud Baronium. differentia inter Nasi & Regem.

ANNI XXXIV. Nu. CXXXVII.

REfert Baronius legem sumptuariam, qua modus est impositus impēsis apud Iudæos fieri solitis circa vestes, quibus mortuos inuoluebant (Hebræi *tacricin* proprie vocant;) & ait, legem adstrinxisse omnes, *etiamsi quis regali effulgeret amplitudine.* Hæc aut male versa sunt à monitore Baronij, aut ab illo parum ex fide recitata. Hebræa sic habent. אפילו לנשיא שבישראל, *etiamsi ille esset Nasi in Israel.* ostendimus in superioribus, caput Synedrij dictum fuisse *Nasi*: sed eum à potentia & dignitate regia longe abfuisse: etsi non nescimus, Rabbinos interdum potestatem quasi regiam principi Synedrij attribuere, vt legere est apud Zacuthum, pag. 54. b. cæterum quod ad splendorem & magnificentiam attinet, qua de re in hac lege agitur, nulla ex parte Nasi cum Rege fuit comparandus. itaque non debebant hæc duo vocabula confundi.

CII. Reliquia rerum qua ad Domini supplicium adhibita.

ANNI XXXIV. Num. CXXXVIII.

QVæ hic Baronius de variis reliquiis earum rerum, quæ ad Domini supplicium sunt adhibitæ, ea nos aliis relinquimus expendenda. Qui in historia Ecclesiæ cum aliquo iudicio sunt versati, non ignorant; primis Ecclesiæ seculis in negotio religionis & censu rerum ad pietatem pertinentium, reliquias non eum locum habuisse, quem postea obtinuerunt: vnde illud tam altum silentium harum omnium rerum, quæ hic à Baronio commemorantur, & similium aliarum; quæ post aliquot secula, prima simplicitate paulatim degenerante, & innotuerunt vere an falso, & in pretio magno esse, studiosissimeque inquiri ceperunt. Itaque non potuit Baronius narrationis suæ alios testes laudare, præter Gregorium Turonensem & Bedam: quorum nos virorum pietatem & zelum promouendæ religionis suspicimus & veneramur: at facilitatem in credendis multis, quæ priora secula non crediderant, admodum suspectam habere profitemur. Quod autem Baronius in historia passionis illa commemorat, quæ post secula sex, septem, vel etiam plura ad notitiam hominum peruenerunt; immanis quidam & intolerabilis est anachronismus: quales sunt in his Annalibus commissi numero prope infiniti. Sed de his ad annum quinquagesimumquintum plura, si Deus volet. De Veronicæ imagine nihil addam impræsentiarum ad ea, quæ ὁ πολυμαθέστατος, hoc est, *eruditissimus*, Iohannes Rainoldus, probitate & doctrina vir insignis, aliique nostræ ætatis viri primarij, obseruarunt. Qua religione eam imaginem coluerit Papa Innocentius Tertius, legere memini apud Matthæum Parisiensem, initio rerum Henrici Tertij, at neque præceptum eius faciendi in Scripturis legere memini: neque in primææ Ecclesiæ historia simile vllum exemplum.

CIII. Ligni Crucis sanguine Christi aspersa veneratio. eius soliditas inde tribilis Paulino. Cyrilli dicta quædam è Catechesibus exponuntur. sine caussa librum esse suspectum.

ANNI XXXIV. Num. CXXXIX.

LIgnum Crucis Christi, quæ sacro eius sanguine fuit respersa, in magna fuisse apud veteres veneratione, neque ignoramus, neque miramur. Nemo tamen ex antiquis, quod sciam, ei ligno inde tribilem soliditatem attribuit, præter Paulinum. Cyrillus quem putauit Baronius idem dicere; longe aliter loquitur. Fateor scribere illum in catechesi 4. τῷ ξύλῳ τοῦ σταυροῦ πᾶσα λοιπὸν ἡ οἰκουμένη κατὰ μέρος ἐπληρώθη. *ligno Crucis totus iam orbis terrarum per partes est impletus:* & similia his in catechesi decima, quæ à Baronio proferuntur. Sed in iis verbis, quis non animaduertit imitationem eius quod dicit Iohannes in fine Euangelij? *si omnia*, inquit, *Christi facta scriberentur, mundum ipsum libros de iis confectos non capturum:* quæ est elegans hyperbole; figura sacris scriptoribus familiaris. Sic & Cyrillus vtroque loco, mundum iam plenum esse ligno Crucis; quia frustula quædam parua & minuta eius ligni, per omnes totius Orbis prouincias iam tum fuerant delata. Hoc quam diuersum est ab eo, quod vel Paulinus vel Baronius dicunt? Scio viros graues, propter huiusmodi quædam loca cum in mystagogicis, tum in cæteris Catechesibus, negare opus id esse γνήσιον, hoc est, *genuinum*, Cyrilli. Nos præter testimonia vetustissimorum auctorum, qui eius operis Cyrilli meminerunt, aut quædam etiam ex illo descripserunt, Hieronymi, Theodoreti, Damasceni, Photij Patriarchæ, aliorum; rationes plurimæ & validissimæ vt aliter sentiamus impellunt; de quibus agendi pluribus non est hic locus.

CIV. Terram per quam Deus miracula edebat, venerationi olim fuisse; non tamen adoratam. Reliquiæ hodiernæ.

ANNI XXXIV. Num. CXL.

TEstatur B. Augustinus terram sanctam de Ierosolymis allatam valuisse contra vexationes Spirituum malignorum, & contra morbos. Hoc quia tantæ pietatis vir, non vt ex incertis rumoribus acceptum, sed vt certo sibi compertum, narrat; verum esse equidem nullus dubito. Refero igitur hoc inter alia diuinæ potentiæ argumenta, quam ille quoties & quomodo voluit, exeruit: nec miror Hesperium terram illam reuerenter habuisse: paratus idem facere simili in re, de quo liquido mihi constaret, per illã miracula Deum edere. Hoc vero nihil quicquam habet commune cũ hodierna doctrina, quę adorandas docet esse reliquias: quod Hesperium non fecisse; ille ipse Augustini locus euincit. Vt interim taceam, hodiernas reliquias maxima ex parte aut incertæ fidei esse, aut palam supposititias & falsas; quod dissimulandum defensoribus illarum non erat, si pietatem suam Deo probare curarent.

CV. Hallucinatio Baronij in Irenæi loco.

ANNI XXXIV. Num. CXLII.

DIsputationi Chronologicæ, quam mox subiicit Baronius, quantum sit tribuendum, & illa Romana Chronographia tantopere ipsi laudata, quantum mereatur fidei, doctis viris, qui eam partem eruditionis ex professo tractant, relinquo expendendum. Ego Baronium vt fere alibi, sic etiam hoc loco scriptorem fuisse parum accuratum animaduerto: quod vnico exemplo ex hac disputatione petito, satis sit probasse. Is igitur, sententiam Irenæi de ætate Domini quando est passus; male recitat; deinde Irenæum frustra defendit. Nusquam affirmat ille, Iesum Christum post annum suæ ætatis quinquagesimum esse passum,

quod dicitur in Annalibus: sed ait à quadragesimo aut quinquagesimo anno declinari iam in ętatem seniorem, *quam habens*, inquit, *Dominus noster docebat.* nihil præcise definit; & tam potest intelligi, Christum inter annum quadragesimum & quinquagesimum esse passum, quā de exacto quinquagesimo: neq; vero Irenæus illo argumento vtitur ex Iohanne 8. 57. quod commemoratur à Baronio. At defensio Irenæi palam falsa. Ait enim: *Hæc licet apud ipsum legantur; quod ab ipso sint scripta negamus omnino: nam eodem capitulo superius his contraria profitetur, cum baptizatum Dominum dicit existentem annorum triginta: ac subinde tria numerat Paschata, quorum tertio ipsum Iesum esse passum affirmat.* hæc omnia vera sunt; collectio tamen Baroniana est falsissima. Committit principium capitis cum fine; quæ sunt inter principium & finem non attendit. Irenæi sententia fuit; Christum venisse quidem ad baptismum anno ætatis suæ trigesimo: sed Ierosolyma non prius accessisse, quam magistri ætatem perfectam haberet. Appellat autem ille perfectam ætatem, quæ omnia humanæ vitæ tempora aut exegerit, aut saltem attigerit; infantium, puerulorum, iuuenum & seniorum. cæteras ætates à Christo esse exactas; ad senilem saltem peruenisse. Verba Irenæi: *Dominus triginta quidem annorum existens venit ad baptismum: deinde Magistri ætatem perfectam habens venit Ierusalem, ita vt ab omnibus iuste audiret Magister: non enim aliud videbatur, & aliud erat, sicut inquiunt qui putatiuum introducunt; sed quod erat, hoc videbatur. Magister ergo existens Magistri quoque habebat ætatem.* Mox: *Ideo per omnem venit ætatem, & infantibus infans factus, sanctificans infantes, in paruulis paruulus*, &c. deinde: *in iuuenibus iuuenis, exemplum iuuenibus fiens, & sanctificans Domino. Sic & senior in senioribus, vt sit perfectus magister in omnibus non solum secundum expositionem veritatis, sed secundum ætatem.*

CVI. *Quo sensu parasceue dicatur* cœna pura. *An Iudæi in parasceuis à carnibus abstinuerint, aut ieiunarint.*

ANNI XXXIV. Num. CLIV.

QVæ scribuntur deinceps in Annalibus super dictionibus *parasceue* & *cœna pura*; ea partim vera sunt & certa; partim ἀνιστόρητα, hoc est, *historiis non prodita*, & incerta; quædam etiam à veritate sic aliena, vt nihil queat magis. Patres Latinos Græcum vocabulum παρασκευή, quod festi præparationem significat, vertere aliquando *cœna pura*, verum est, neque Baronio primum obseruatum. Iam olim ante annos fere 40. in Notis ad Festum verbo indicauerat Iosephus Scaliger, auctorem Glossarij cum ita scribit, *Cœna pura*, προσάββατον, imitatione Gentilium sic appellasse Iudæorum parasceuen. Idem vir illustrissimus postea in sexto operis magni De emendatione temporum, docuit, παρασκευὴν Gręcis & *Cœnam puram* quibusdam Latinorum Patrum esse quod in Rabbinorum libris appellatur ערוב: nos Gallice dicimus, *la veile de la feste.* quod voci Hebraicæ non male respondet. nam *herub* est ab *hereb* vespera. Vt hodie nonnulla sunt festa, ad quæ die antecedente fit quædam præparatio: sic apud Iudæos olim, sabbatum propter cessationem ab omni opere, & præcipua festorum, propter diei magni apparatum, habuere suas *herubim*, parasceuas: de quibus satis dictum est in superioribus, cum Baronij, & aliorū sententiam confutaremus qui parasceuen fuisse volūt diei sabbati propriam. Hic vero obseruandum est, licet pro eodem sumantur appellationes *parasceues* & *cœna pura*: in re tamen discrimen ingens fuisse. Nam in ritibus paganorum *cœna pura* appellabatur cœna, illis apponi solita, qui in casto erant, quod Græci dicunt ἁγνεύειν vel προαγνεύειν. Erant autem pro diuersitate sacrorum ritus diuersi, & multiplex ciborum obseruatio. Sic dicit Arrianus in Dissertationibus Epicteti, eum qui susceptu- rus erat mysteria, accessisse προηγνευκότα

id est, postquam obseruasset leges castimoniæ, proprias illis mysteriis, quibus initiari volebat. pars autem castimoniæ, siue vt veteres loquebantur, castus illius, erat posita in ciborum delectu. In Hebræorum vero ritibus, nihil eiusmodi fuisse legimus. habuerũt sane etiam apud hos parasceuæ magnarum festiuitatum suas obseruationes: sed delectum aliquem fuisse ciborum vltra Legem Mosaicam, quæ omnes ex æquo adstringebat, neque in Scripturis legimus, neque in Thalmudicis aut Rabbinicis scriptis. Extant apud Mosem Ægyptium & alios Rabbinos tractatus integri *Herubim* inscripti, vbi describuntur accurate omnia, quæ fieri seruariq; solita in vesperis festa aut sabbata antecedentibus: ibi nullam, quod equidem obseruauerim, delectus ciborum mentionem fieri inuenias. Extant præterea diuersi tractatus, è re inscripti תעניות *afflictiones*, siue *Angariæ*: vbi ieiuniorum caussæ, modi, termini, supplicationes illorum dierum, & processiones, ritus deniq; omnes sigillatim explicantur: de ciborum tamen delectu, nullum in eius argumenti libris quos legi, verbũ memini obseruare. Ieiunia enim populi Iudaici, non erant mutationes ciborum; sed vera abstinẽtia ab omni cibo & vino. Quid, quod ne illud quidẽ facile probatu, Iudæos in suis parasceuis ieiunasse? imo constat non ieiunasse, aut certe nõ in omnibus. Ne longe abeam; in parasceue Paschatis agnus Paschalis edebatur. Quare apud Ioannem, cũ Iudæi non ingrediuntur Pilati prætorium, ἵνα μὴ μιανθῶσι, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα, *ne polluantur, sed vt comedãt Pascha*, 18. 28. & cum corpus Domini festinanter ex oculis hominum eripitur, *propter parasceuen Iudæorum*, 19. 42. diuersis verbis eadem caussa exprimitur. Baronius esum paschatis in illo Ioannis loco, non vult intelligi de agno paschali: quod etsi illi concederemus (ostendimus autem falli ipsum insigniter) manebit nihilo tamẽ minus, quod modo obseruabamus; Iudæos in parasceue paschatis neq; ieiunasse, neq; à carnium esu abstinuisse: nam & Baronius edere Pascha, illo loco interpretatur de victimarum aliarum esu. Ex his liquet, parasceuen Iudæorum à Latinis Patribus Tertulliano, Augustino, Irenei interprete veteri, & aliis, nec non ab iis Iudæis qui temporibus Augustini in Africa erant, *cœnam puram* fuisse dictam, appellatione translata è ritibus Gentium, ἀναλόγως, h.e. *secundum analogiam*, non quia eædem essent obseruationes;. Sic supra adnotabamus, etiam alia præter Romanam crucem supplicia ἀναλόγως appellata reperiri crucem & σταυρὸν. atque ita multa dicuntur.

CVII. *Hallucinationes aliquot Baronij in eadem disputatione.*

IBIDEM.

HIs ita expositis, propositam disputationem breuiter expendamus. Initio obseruatur ex Augustino, Iudæos voce Græca *parasceue* esse vsos: quod quidem eo sensu verum est, quo dixit Augustinus; at non illo quo accepit Baronius. Nam Augustinus loquitur de illis sui temporis Iudæis, qui Africam incolentes Latinæ linguæ assueuerant, & de illis qui inter Græcos habitantes Græce loqui didicerant. Sic ille: *Isto verbo libenter vtuntur Iudæi in huiusmodi obseruationibus, etiam qui magis Latine, quam Græce loquuntur.* Ait, *vtuntur*, nempe horum temporum Iudæi. Baronius ait Iudæos ea voce vti consueuisse: nec distinguit tempora; sed videtur eundem errorem errasse, quem supra notabamus in voce *Apostoli* apud Epiphanium perperam ab eo accepta. Sic quum alio loco dicat idem Augustinus, Iudæos Latine loquentes parasceuen appellare *Cœnam puram*; Baronius qui illum describit locum, jam olim Iudæos sic nominasse: itaque in fine disputationis caussam reddere conatur, cur Iudæi parasceuen Paschalis eo nomine dixerint: neque animaduertit eam appellationem veteribus Iudæis fuisse ignotam; paucos tantum recentiorum, qui in Africa Latine loquebantur, è ritibus

Gentium id verbi transtulisse & suis cerimoniis accommodasse. Audiamus Augustinum: *Parasceuen cœnam puram Iudæi Latine vsitatius apud nos vocant.* Nota *apud nos* & *vocant.* non igitur in commune omnes Iudæi: non veteres. Mox reprehendit eos, qui feriam sextam appellari solitam fuisse *cœnam puram* autumant: & errant quidem illi; si solum Veneris diem, quem nos vocamus, parasceuen aut cœnam puram arbitrantur fuisse dictum. nam vt sæpe monuimus, non solus ille dies qui Sabbatum antecedebat, sic dictus; sed & plures alij. At Baronius clauum clauo, errorem errore trudit: non enim minus falsum est, solum parasceuen Paschalem ita fuisse nuncupatam. Post hæc accingit se, vt quid sit *cœna pura* apud τοὺς ἔξωθεν, hoc est, *extraneos*, scriptores exacte inuestiget: putat enim eadem opera se inuenturum, quid Hebræi ea appellatione intellexerint. Sed est hic quoque error non mediocris: nam vetus quidem populus Hebræorum ante Christum & circa eius tempora atque etiam post, eam appellationem ignorarunt: quare neque in Scripturis, neque in Rabbinorum Commentariis quicquam legas, quod vllo pacto ad illam appellationem accedat. posteriores autem pauculi qui illa vsi, nomen quidem à Gentibus acceperunt, sed caussam nominis apud illos sic reliquerunt, vt fumum in montibus, qui acapna inde auferunt, quod olim dicebat Anacharsis. Probat deinde aliquot testimoniis, *cœnam puram* fuisse nuncupatam, in qua more Pythagoræ ab esu carnium abstinebatur. Fateor scribere Philonem, mensem Essenorum fuisse καθαρὰν τῶν ἐναίμων, *puram à sanguine præditis*: id est, nullas habuisse carnes animalium sanguine præditorum: male enim Baronianus interpres *dapes cruentas* comminiscitur. sed non recte colligas ex illo Philonis loco, cœnas sine carnibus καθαρὰ δεῖπνα, hoc est, *puras cœnas*, Græcis quorũ lingua ille vtitur, aut Essenis, de quibus loquitur, solitas fuisse vocari. Paulus Actor, 17. 16. vocat Athenas κατείδωλον πόλιν, *vrbem plenam imaginibus & simulacris deorum*: si quis ex eo colligat Athenas sic fuisse vulgo dictas, inepte faciat. neque in Tertulliani loco è cap. 9. libri de pœnitentia, puræ cœnæ fit vlla mentio, saltem expressa. coniectura tantum ea est Baronij; quam vt non plane reiicio, ita parũ firmam esse arbitror. In Plutarchi gemino libello de esu carnium, legũtur multa de hominũ antiquissimorum victu, cum ab esu animantium adhuc temperabatur. leges etiã in libro posteriore δεῖπνον ἀφελές; sed ea simplex & paratu non magno instructa cœna est. at vero *cœnam puram* illam esse, quæ absq; animatis paratur; neq; dicitur à Plutarcho, neq; ex illis eius libellis potest colligi: & omnino falsum esse, euincit Festi Pompeij ille ipse locus, cuius paullò ante facta est mentio in hac disputatione. Sequitur conclusio: *Sic igitur*, ait, *quantum ex his colligere licet, non quodlibet ieiunium, cœnam puram maiores dixere; sed in quo abstinentius victitarent.* Hæc conclusio quam bene sequatur ex præmissis, docti viderint: nos aliam potius collectionem exspectabamus. MAIORES autem cum dicit, tam Gentiles intelligit, quam Iudæos, vt ex sequentibus intelligitur. putauit enim & rem & nomen Cœnæ puræ communia fuisse veteribus Iudæis & paganis: quę est crassissima hallucinatio, sicut probauimus.

CVIII. Ieiunia Sabbatica Iudæorum. ἡ τῆς νηστείας ἡμέρα. Vitis aurea in Templo Ierosol. Alia.

ANNI XXXIV. Num. CLVI.

OCcasione parasceuæ nata est quæstio de *Cœna pura*: nondum hæc decisa est, & ecce alteram quæstionem, Cur dixerint pagani quidam scriptores Iudæos sabbatis ieiunare. hæc alias porro generabit. Sic sequitur vara vibiam. Sed non est liberali ingenio indigna harum rerum cognitio. Proferuntur aliquot veterum scriptorum testimonia, vbi id clare dicitur. Quod in eo censu ponitur Strabo, dubito quam recte hoc fiat. Scribit ille quidem libro 16. Ierosolyma à Pom-

Pompeio capta fuisse, quum obseruasset τὴν τῆς νηστείας ἡμέραν, ἡνίκα ἀπέχονται οἱ Ἰουδαῖοι παντὸς ἔργου, *diem Ieiunii, quando abstinebant Iudæi ab omni opere.* videtur de Sabbato sensisse, & putasse septimum diem jeiunio fuisse cultum. ita igitur accipit Baronius. sed non est necesse. nam etiam Iosephus similiter vt Strabo tempus illud designat, περὶ τρίτον μῆνα, τῆς νηστείας ἡμέρᾳ, *tertio mense, Ieiunii die*, libr. 14. cap. octauo. intelligit autem, diem decimum septimum mensis Tamuz, qui eo anno incidebat in quartum diem Iulii, feriam septimã. eum mensem vocat Iosephus tertium, nempe à Nisan primo; qui tamen erat quartus: & fortasse scripserat τέταρτον, hoc est, *quartum*, non τρίτον, *tertium*, etsi potest aliter excusari. Quum autem multa dici queant, cur de Iudæis in eam opinionem Gentiles venerint: existimo tamen, nihil verius afferri posse, quam quod olim dicebamus ad Suetonii Augustum cap. 76. quodque Baronio etiam placitum, ex ignorantia rerum Iudaicarum id sibi illos persuasisse. Inde etiam originem habuit alterum eorundem commentum delirum, ad quod mox delabitur conditor Annalium, de Baccho à Iudæis culto. Quoniam autem de vite aurea quæ fuit in Templo mentionem facit Baronius; obiter studiosos monebo, celebrari duo diuersa, eius formæ donaria, quorum vtrumq; *Vitis aurea* est appellatum: Strabo autem Iosephum dubitat, vtrum vitem an hortum prius illorum debeat nominare: videntur non dissimilia his fuisse illa Apolloniatarum & aliorum populorum donaria, quorũ meminit Plutarchus in libro, Quod desierint oracula versibus reddi; & appellat θέρη χρυσᾶ, *æstates aureas*, quia æstiuos fructus similitudine referebant. Vtriusque donarii mentio habetur cum apud Iosephum, tum apud Pseudogorionidem. sed hic planus vt fœdissimus impostor, multa mentitur, præsertim in mentione posterioris vitis, sicut vere obseruatum est Iosepho Scaligero in Serarium, capite quinto. At quod vir summus putabat, laudari eo loco à Pseudogorionida libros Iosephi contra Appionem, vbi nihil simile hodie legitur; μνημονικὸν in fuit ἁμάρτημα, hoc est, *memoriæ lapsus*, neque enim ad priorem vitem pertinet locus de quo ibi tractat Scaliger, sed ad posteriorem: neque ea historiã Iosepho narratam lib. 14. c. 5. de qua Pseudogorionidæ verba proprie pertinẽt ad agit falsus Gorionides in c. trigesimo octauo editionis Venetæ. Illa fuit vitis antiquior, κειμήλιον domus Hassamonæorum, vt recte ait Scaliger, quam Pompeio dedit Aristobulus Alexandri Regis F. at de posteriore vite, quæ ab Herode in Templo à se instaurato dedicata fuit, agit Iosephus l. 15. c. 14. & cum illo capite cõparanda sunt, quæ narrat Pseudogorionides partim vera, partim falsa. c. illo, in editione Italica 55. Quod igitur ille planus librum laudat, quẽ ait se scripsisse לחן *in gratiam illorum* nempe Romanorum, non debet referri ad libros contra Appionem: sed ad vberiorem historiam Græcam Iosephi, vel Latinam eius interpretationem. sic enim passim ille impostor illud opus laudat, tanquam à se compositum. Porro vitis aureæ quæ in Templo fuit, etiam in libris antiquorum Rabbinorum fit mentio, è quorum monumentis scribit Zacuthus in Iuchasin, p. 27. b. hominum trecentorum opera, solitum id donarium loco moueri. vnde intelligimus, cur Strabo non solum vitem illud appellet, sed etiam hortum. Hebræi tamen, vt cæteri גפן של זהב.

CIX. Inconstantia Baronij & hallucinationes in eadem disputatione.

ANNI XXXIV. Num. CLIX.

Redit tandem Baronius ad propositam quæstionem, Quid sit *cœna pura*. Non erat difficile verbo rem absoluere. Nam si *cœna pura* est parasceue, vt affirmat B. Augustinus, & confirmat optimum Glossarium: sequitur necessario, non vnius dumtaxat diei propriam fuisse eam appellationẽ; sed multorum communem: parasceuas enim plures habuisse Iudæos, Sabbati, Paschæ, Pente-co-

 stes,

stes, item aliorũ dierum bonorũ clamant omnes libri Rabbinorum, quod sæpe iam diximus. Quare vt parasceuæ erant plures, sic plures Cœnæ puræ: siquidem idem fuit parasceua & Cœna pura. Propterea Tertullianus aduersus Marcionem libro 5. cap. 4. dies commemorans aliqua solemnitate insignes apud Iudæos, coniunctim recenset, *Sabbata, cœnas puras, & dies magnos.* vbi sine dubio *cœnas puras* numero multitudinis dixit, vt omnes complecteretur & Sabbatorum, & dierum festorum parasceuas. Quemadmodum autem in scriptis Rabbinorum vox *herub*, vel adiectione alicu' vocis restringi solet, puta, *herub sabbat*, vel *herub pesach*; aut ex circumstantia loci debet exponi: sic prorsus etiam voces parasceua & cœna pura interpretationis semper egent. Iccirco scribit Marcus 15. 42 ἦν παρασκευὴ, ὅ ἐστι προσάββατον. hic addita est interpretatio, *parasceue, id est dies antecedens sabbatum.* Apud alios Euangelistas non additur aliquando expositio: sed ea facile suppleri potest, vel ex loci circumstantia, vel ex aliis locis. Sic Ioh. 19. 31. *parasceue Iudæorum* simpliciter nominatur: sed peti expositio debet ex eiusdem capitis versu 14. ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ Πάσχα. *erat parasceue Paschatis.* eadem enim dies, vt ante exposuimus, & Sabbati erat parasceue vt appellatur à Marco; & Paschatis, vt affirmat Iohannes. Itaque Nonnus vbi Iohannes parasceuen Paschatis nominat; ipse eum diem appellat parasceuen Sabbati. Ἕκτη δ', ἣν ἐνέπουσι προσάββατον, ἔπλετο ἠώς: hoc est, *Sexta vero, quam prosabbatum vocant, dies erat*: vice enim interpretis fungitur, vt non semel alibi. Baronius in simpulo quantos fluctus moueat, piget dicere. Repetit quod ante dixerat, cœnam puram non esse Sabbati parasceuen. vult esse parasceuen Paschæ, ex sententia Augustini; nam ipse hanc sententiam licet vetustissimam, totis viribus supra oppugnauit. Addit, Irenæum sic esse intelligendum lib. 5. cap. 23. in quo tamen fallitur manifestissime. nam eo loci Irenæus nullum respectum habuit ad parasceuen Paschatis: sed comparans diem quo peccauit Adam, cum die passionis Christi, ait vtrumque fuisse feriam hebdomadis sextam, & obiter notat eum esse parasceuen Sabbati, quod Latinus interpres vertit, *hic est Parasceue, quæ dicitur cœna pura.* Conferendus est ille Irenæi locus cum alio libri primi, capit. 10. eiusdem fere sententiæ, qui in Græco textu sic habet: Διὸ καὶ τὸν Μωσέα ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν ἡμερῶν εἰρηκέναι τὸν ἄνθρωπον γεγονέναι· καὶ τὴν οἰκονομίαν (*quid, si legendum*, οἰκονομίαν?) δὲ ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν ἡμερῶν, ἥτις ἐστὶ παρασκευή. vetus & semibarbara versio, sic: *Propter hoc Mosen in sexta die dixisse hominem factum; dispositionem autem* (intellige passionem,) *in sexta die quæ est cœna pura.* Quid autem intelligendum sit per parasceuen Paschatis, declaratur his verbis: *Iudæos appellare solitos cœnam puram, vesperum ante Pascha, quo ipsi inciperent azyma manducare.* Mirum est non vidisse Baronium, hanc sententiam funditus euertere quicquid in superioribus disputatum fuerat. Nam quomodo constare poterit, Cœnã puram sic dictam esse, quod carnibus animalium careret: aut quod ieiunium esset in quo abstinentius victitarent? vtrumque ante dictum est: vtrumque nunc planissime refellitur ab eodem qui dixerat. nam Iudæi quando azyma incipiebant, neq; ieiunabant, neq; carnibus abstinebant: tunc enim agnus Paschalis edebatur. Quare sententiæ Baronianæ sese inuicem destruunt. Eiusdem farinæ est illa etiam quæ subiicitur obseruatio: Cœnam puram à Iudæis esse appellatam, quæ sine fermento agitaretur. Id haberet speciem aliquam veritatis, si constaret solam parasceuen Paschalem sic fuisse dictam. sed quid dicemus de parasceua sabbati quam Irenæi interpres duobus locis *cœnam puram* vocat? In hæc absurda conditor Annalium præcipitem se dedit quod de ritibus Iudaicis ex inanibus quibusdam coniecturis ausus est pronunciare: qui id potius dare operam debuerat, vt res Iudaicas è scriptis Iudæorum cognosceret.

CX. De hora terraemotus: item de hora crucifixionis. Proponuntur dubia quadam, & eorum solutiones ex antiquis. Nonni locus. Iohannis autographum, & ex eo locus emendatus in Euang.

ANNI XXXIV. Num. CLXII.

IN passione Domini duæ difficultates ratione horarum occurrunt; quarum alterā tractat prolixe Baronius; alteram prætermittit. Prior est hæc: Iohan. 19. vers. 14. dicitur fuisse ὥρα ὡσεὶ ἕκτη, *hora fere sexta*, quando Pilatus in tribunali sedens in Gabbatha Iesum produxit, & dixit Iudæis; *Ecce Regem vestrum*. certum est, inter hanc Pilati vocem & exortum tenebrarum, quæ post crucifixionem Christi terras absconderunt, tempore opus fuisse non modico: vt Dominus condēnaretur, traderetur, deduceretur ad locū supplicii, extra vrbē, irrideretur, crucifigeretur. Scribit tamē Marc. 15. 33. cū tenebræ sunt exortæ, fuisse horam sextam. Soluunt viri docti hunc nodum ex Lucæ 23. 44. qui ita scribit, ἦν δὲ ὡσεὶ ὥρα ἕκτη, καὶ σκότος ἐγένετο. *erat hora quasi sexta, & tenebræ sunt factæ*: volunt enim, verba Lucę, quæ eadem sunt cum verbis Iohannis, contrario modo esse exponenda; vt intelligatur hora sexta paullo ante præterita; quum apud Iohannem sit intelligenda, hora paullo post futura. Marcum igitur horam sextam eo loci appellasse, non præcise tempus ipsum horæ sextæ, sed latius, tempus à sexta, quæ præterierat, non magno distans interuallo. Alii alia afferunt: sed omnium fortasse optima solutio fuerit, exspectandum esse Eliam, qui τὰς ἀπορίας, h. e. *inexplicabiles difficultates*, Scripturarum soluat; atque interim verbi diuini certitudinem, tam in iis quę non capimus, quam in iis quæ capere videmur humiliter esse adorandam. Altera dubitatio est de hora crucifixionis. Nam quum ex illo Iohannis loco intelligatur, Christum hora sexta, vel, vt modo dicebamus, paullo post sextam, fuisse cruci affixum; scribit tamen Marcus 15. 25. id factum esse hora tertia. ἦν δὲ ὥρα τρίτη, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν, hoc est, *erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum*. Et veterum & neotericorum interpretum optimū quemque hæc difficultas habuit exercitum. Multa igitur viri docti excogitarunt, quæ legi apud illos possunt. Sed quum iam olim grauissimi auctores censuerint, hanc dissensionem non ab ipsis Euangelistis, sed ab eorum descriptoribus esse profectam, vt discimus ex Hieronymo & Theophylacto; miror Baronium horum sententiæ ne meminisse quidem. Putauit ille, tolli omnem difficultatē per tributionem horarum diei in quatuor quadrantes ternarum horarum; qui ab vltima cuiusq; quadrantis hora denominarentur. Et est profecto ista ratio admodum expedita; esset modo satis certa: quod neque Francisco Toleto visum, nec mihi videtur. Nam quis veterum ei obseruationi fundus est? Censorinus id non dicit, quem laudat Baronius, & alii post illum. Meminit quidem Censorinus quadrantis diei: sed hoc nihil quicquam facit ad illam obseruationem, qua de nunc agimus. Quare non est reiicienda suspicio de menda librarii in litera numerali; de quo non dubitat Hieronymus ad Psalmum 77. vbi aliquot mendarum profert exempla: & Toletus non aliter iudicabat cum hæc scriberet: *Fateor in hac parte, nisi volumus admittere scriptorum vitium cum Hieronymo & Theophylacto, nihil esse, quod ex integro satisfaciat.* Etsi autem inter hos duos de menda & origine mendi conuenit; in eo tamen non conueniunt, vter Euangelistarum correctionis opus habeat. Hieroymus ait, notam ϛ, quæ *episemum* eidem, & Epiphanio, Irenæo, Theophylacto atque aliis dicitur, in Γ fuisse mutatam, ἐξ ἀπροσεξίας τῶν μεταγραφόντων, *per incogitantiam describentium*, vt loquitur Theophylactus. quare ex Hieronymi sententia Marci codices fuerint emendandi, & ἕκτη *sexta* scribendum pro τρίτη *tertia*. Theophylactus contra, multis disputat Γ in ϛ esse mutatum ab

ab aliud agente librario; ac proinde apud Iohannem esse corrigendum, ὥρα ὡσεὶ τρίτη, *hora quasi tertia.* Accedit ad confirmationem huius sententiæ ponderis magni auctoritas, Nonni vetustissimi paraphrastæ interpretatio, ex qua constat, vel legisse ipsum, vel legendum censuisse, vt censet Theophylactus emendandum. Nonni ista, Ἦν δ' ἑπταμένη τριτάτη θανατηφόρος ἠώς; hoc est, *Agebatur tertia,* eaque *mortifera dies.* Male capit hunc versum Lucas Burgensis, qui contendit Nonnum cum ita caneret, sextam horam legisse in suis codicibus Euang. Iohannis, & voluisse exprimere. absurde prorsus. ἦν ἑπταμένη non est *hora protensa* vsq; ad sextam, vt ille putat: sed est hora quæ protendebatur & agebatur, non autem iam exacta. ἦν ἑπταμένη poetice atque etiam Attice pro ἐλέγετο *agebatur*: at Lucas Burgensis accipit pro πεπταμένη, *plane exacta,* quod est contra Hellenismum. Porro Theophylacti emendationem prætulerunt Hieronymianæ, Theodorus Beza & Franciscus Toletus. Petrus Alexandrinus in disputatione de Paschate, cuius ante meminimus; Ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ Πάσχα· ὥρα ἦν ὡσεὶ τρίτη· καθὼς τὰ ἀκριβῆ βιβλία περιέχει, αὐτό τε τὸ ἰδιόχειρον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ· ὅπερ μέχρι τοῦ νῦν πεφύλακται χάριτι Θεοῦ ἐν τῇ Ἐφεσίων ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ· καὶ ὑπὸ τῶν πιστῶν ἐκεῖσε προσκυνεῖται. *Erat parasceue Paschatis, hora quasi tertia: sicut habent libri accurate descripti; atque adeo ipsum autographum manu propria Euangelistæ Iohannis scriptum: quod gratia Dei ad hanc diem seruatum extat in sanctissima Ephesiorum Ecclesia, & à fidelibus eo accedentibus magna cum reuerentia inuisitur.* Hæc ille. Ego non ignoro, quid aduersus hanc sententiam possit disputari: de quo iudicium esto eruditorum.

CXI. Hebdomas magna *ante Pascha.* ἡ μεγάλη πεντάς. Magnum Sabbatum. *Canones Apostolorum. Clementis Constitutiones.*

ANNI XXXIV. Num. CLXV.

QVÆ subiiciuntur his de obseruatione horarum Canonicarum, repetuntur accuratius numero 251. vbi quædam ei sunt dicenda. Quod autem subiicit mox Baronius de variorum ieiuniorum temporibus in veteri Ecclesia obseruatis, verissimum est. Optarem tamen, vt accuratius esset ab eo inuestigatum, quando quæque ieiunia fuerint instituta: non enim sunt omnia paris antiquitatis. At hebdomadis magnæ ante Pascha obseruationem esse vetustissimam, nemo peritus institutorum antiquæ Ecclesiæ potest ignorare. Ego sanctissimam illam consuetudinem, iam inde à temporibus Apostolicis initium habuisse, aut non multo post, facile crediderim. Patres Græci passim meminerunt, & vocant μεγάλην ἑβδομάδα, hoc est, *magnam septimanam*: & extant Beat. Chrys. ac multorũ aliorum homiliæ, diebus habitæ huius magnæ hebdomadis. Infima Latinitas vocauit *Pœnosam*, vt apud B. Bernardum. Ritus varios pietatis ad obseruationem huius hebdomadis pertinentes, commemorant Eusebius Historiæ Eccl lib. 2. cap. 17. item Epiphanius, pag. 466. Socrates, Sozomenus, Balsamon ad Epistolam Dionysii Alexandrini, & alii. Caussam cur Magna Hebdomas sit appellata, diuinitus explicat Chrysostomus homilia 30. in Genesin: qua de re plura dicturi sumus, si voluerit Deus πολυέλεος, in accurata disputatione, de Quadragesima veteris Ecclesiæ, ad annum 57. Neq; vero ipsa duntaxat hebdomas est appellata *Magna*, sed etiam feria quinta eius septimanæ dicta est in Ecclesia Græca, ἡ μεγάλη πεντάς, *feria quinta magna.* In editione Chrysostomi Sauiliana, Tomo 5. p. 547. extat sermo, cuius titulus est; *In proditionem Iudæ; item in Pascha traditionem mysteriorum; necnon de accepta iniuria obliuione*, τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ πεντάδι, *sancta & magna feria quinta.* Hoc titulo coniunguntur quæ acciderunt τῇ τετράδι, feria quarta, cum crucifixione

xione quæ contigit feria quinta. Sic *magnum Sabbatum* diem sequentem dixerunt, vt apud Photium ad canonem Apostol. 53. Ieiunii feriæ quartæ & sextæ, vetustissimam esse obseruationem vltro concedimus: sed firmandæ ei consuetudini afferri tanquam certum canonem 68. inter Apostolicos, miramur. Sciebat auctor quam mutaret fides totius illius collectionis. Sciebat quid de ea Gelasius & Rom. Concilium olim pronuntiassent: postremo sciebat, & ipse fatetur alibi, quinquaginta duntaxat eorum à Dionysio Exiguo fuisse agnitos: eos autem, qui ad illum numerum accesserunt, adeo fidei esse incertæ, vt hæresin multos eorum sapere scribat Bellarminus, in libro de scriptoribus Eccles. Idem dictum puta de constitutione edita nomine Clementis: quem librum paullo ante Baronius quum reiiceret vt Apocryphum, cur sibi non constat? Omnino si esset antiquitus creditum, aut illum canonem esse vere Apostolicum, aut illam constitutionem ab Apostolis profectam, non scripsissent Tertullianus, August. & alii, de ieiunio nullum extare Christi vel Apostolorum præceptum. quid enim est *Canon*, si non est præceptum? quid διαταγὴ, si præcepti vim non habet?

CXII. An ab Ægyptiis didicerint Iudæi mortuos condere, item condire? Taciti locus. ταριχεύειν, ἐνταφιάζειν. ἀλείφειν. μυρίζειν.

ANNI XXXIV. Num. CLXIX.

AIt, *condire aromatib. corpora defunctorum, ab Ægyptiis Iudæos esse mutuatos, auctor est Tacitus.* Neque hoc dicit Tacitus, & si diceret, interpretationis egeret eius narratio. Diuersæ res sunt, *mortuum condere & condire.* istud fit hodie in corporibus principum; illud commune est omnium, opinor, Christianorum. *condire* est ταριχεύειν, quod fit aromatibus, myrrha, aloe, sale, cera, bitumine, & aliis. *condere* est sepulchro inferre aut monumento: vnde *conditoria* sunt dicta. Existimauit Tacitus Iudæos ab Ægyptiis didicisse, condere cadauera potius quam cremare, Romanorum more. In quo errasse illum sciunt, qui legerunt in Scripturis Saræ, Abrahami & aliorum sepulturas. Quod si Tacitus illa scribens, vtrumque intellexit, condere & condire; ex parte, non in totum vera fuerit eius sententia. Nam videntur quidem Hebræi, accepisse ab Ægyptiis morem admouendi aromata cadaueribus, vt satis clare indicatur in extrema Genesi: at modum ipsum condiendi cadauera Ægyptiis vsurpatum, neque didicerunt Hebræi, neque vnquam, vt puto, vsurparunt. Illorum conditura fiebat intrinsecus, corpore exenterato, & cerebro per nares extracto; atque hoc: ταριχεύειν Græci dixerunt: hi vnguento, & corpori aromata extrinsecus applicando, deinde fasciis inuoluendo, (quod & Ægyptiis tribuit Herodotus) mortuos suos curabant; vt docent exempla Domini & Lazari. Quare in Scripturis de conditura Hebræorum non vsurpatur ταριχεύειν ἐνταφιάζειν, hoc est, *vnguentis delibutum sepelire*: sicut in illo Geneseos loco Hebraicum חנט vertitur: & de Christo Iohannis 19. 40. & apud alios Euangelistas; aut etiam ἀλείφειν, vt Marci 16. 1. Auctor Tragœdiæ, *Christus patiens* μυρίζειν, hoc est, *odoramentis vngere.*

Δέμας νέκυος τοῦ μυρίσαι κατ' ἔθος, h. e.
Corpus mortui odoramentis vngere secundum consuetudinem.

CXIII. Difficultates in historia Resurrectionis non videri, quantas ait Maldonatus. Priorum inuenta non temnenda. Comparantur inter se narrationes Euangelistarum, & eorum verba explicantur. διαχωρισμὸς τοῦ σαββάτου, ἀνατέλλειν. *Locus Marci animaduersus.* ἐπιφώσκειν. vespere, ὀψὲ σαββάτων.

ANNI XXXIV. Num. CLXX.

SEquitur in annalibus de resurrectione Domini. Quam partem historiæ Euangelicæ

licæ explicaturus olim B. Ambrosius, vere obseruat apud Lucam, cap. 24. Euangelistas, quum non possint videri contraria scripsisse, diuersa tamen dicere. Toletus quoq; apud Iohannem scribit, *nulla in re Euangelistas sibi magis aduersari videri, quam in historia resurrectionis Dominicæ describenda.* Maldonatus vero, initium capitis apud Matthæum 28. *omnium interpretum sententia difficillimum iudicari* ait, *quod & ipsa per se verba obscura sint, & neq; alii Euangelistæ cum Matthæo, neq; ipse secum Matthæus neq; inter se alii, neque Marcus ipse secum conuenire videantur.* Fateor sane difficultates aliquot in ea narratione occurrere, quæ veteres recentesque interpretes, viros summos exercuerunt: illas tamen tot enantiophanias, quas Maldonatus narrat, equidem non animaduerto. Illud ego potius animaduerto doctos viros, dum in scirpo nodum quærunt, dum alienis inuentis vti reformidant, absurdissima quædam sine pudore pronuntiare, ac persæpe ad illustranda quæ putant esse obscura, sepiæ atramentum adhibere. Non potest illustrius exemplum eius quod dico proferri, quam Baronii super hac ipsa historia obseruatio. Nam quum præcipua totius narrationis difficultas esse credatur in verbis Matthæi ὀψὲ σαββάτων, h. est, *vespera Sabbatorum*: eam Baronius illorum attulit interpretationem, qua nihil poterat absurdius. sed de Baronio mox. Vt de re aliquid breuiter dicamus; illud ante omnia ponimus: si qua est hic difficultas, non certe circa summam narrationis illam versari. Nam ex omnium Euangelistarum verbis illud planissime constat; Mariam Magdalenam & alias mulieres quæ vngendo Christi corpori aromata emerant, & per noctis tenebras ad sepulcrum venerant; diluculo diei primæ in hebdomade Iudaica, quæ est Dominica nostra, siue feria prima, Dominum iacentem & mortuum, vt putarant, nõ reperisse. Hoc ita claris verbis narratur Lucæ & Iohanni, vt nullus ne dubitationi quidem locus sit relictus. Diem vterq; sic describit, τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, *vna Sabbatorum*. hîc *vna* situm pro prima, quod & pueri norunt. σαββάτων pro hebdomade, imitatione Hebræorum; de quo pridem docti monuerunt, & est vulgo notum, vel ex Theophylacto, ad c. 20. Ioh. Diei tempus sic declarat Lucas; ὄρθρου βαθέος ἦλθον, *venerunt, cum adhuc profundum erat mane.* Ioh. sic; πρωῒ σκοτίας ἔτι οὔσης, *mane cum adhuc tenebræ erant.* Quod alter horum Euangelistarum plurali numero vtitur, alter singulari, tam familiare hoc est sacris Euangeliorum scriptoribus, vt ne tirones quidem morari ea res debeat. Nam vel est syllepsis, quam ante docebamus familiarem Scripturis; cum vnus nominatur, plures intelliguntur: vel factæ sunt plures accessiones, modo ab vna mulierum, modo à pluribus. vide quæ obseruat Victor Antiochenus ad Marci cap. vlt. Hæ igitur, dum capiunt consilium, dum moliuntur, dum itineri se accingunt, dum cunctantur, & modo plures, modo pauciores ad monumentum accedunt, nox præterit, illo anni tempore non longissima. In dramate *Christus patiens,* id pulchre repræsentatur; & ait ibi S. Magdalena, Ἀὼς πέλας, ἀὼς (*fortasse* ἀὼς,) δ᾽ ἀστὴρ ἐγγύς. *Iam prope est aurora, iam stella Lucifer exortui proxima* Nonnus apud Iohannem, - ὅτε σκιόεσσα γαῖα νυκτιφανὴς ἀχάρακτος ἑῷος ἤιεν ἀστήρ, hoc est, *quando vmbrosa terra noctu lucens non signata matutina oriebatur stella.* Hæc summa narrationis quum ita perspicue & consentienter sit exposita; videamus quid habeant cæteri Euangelistæ, saltem in speciem, vt Maldonato placet, contrarium. Marcus eam narrationem ita orditur, Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου, *cum intercessisset Sabbatum,* id est, cum inter sepulturam corporis Christi, de qua proxime locutus est. & aduentum mulierum ad monumentum, dies Sabbati medius interuenisset, atque is esset iam exactus. Hæc nota temporis Lucæ & Iohanni prætermissa est: & videri possit non necessaria, quia statim sequitur mentio ineuntis diei primæ alterius hebdomadis: sed non temere Spiritus Sanctus, qui per Marcum locutus, id quoq; tempus voluit exprimi, & quidẽ verbo δια-

γίνεσθαι h. e. *intercedere*, vt interuallum exprimeretur, quo mansit Christus in sepulcro. Sabbatū autē Marc⁹ intelligit, non more Iudaico definitū, à vespera diei 14. ad sequentem: sed diem Sabbati, cum sequenti nocte. Nonn⁹ verba Iohannis τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, h. e. *vna Sabbatorū*, ita expressit; Τῇ δὲ μιῇ φθαμένῃ μετὰ σάββατον ἠριγενείῃ, *aurora prima exoriente post Sabbatum.* vult noctem in qua resurrexit Christus, fuisse partem Sabbati: quæ ex consuetudine Iudaica pars primæ feriæ fuit, non Sabbati: quāquā etiam Scripturæ ita loquuntur interdū, vt Exod. c. 12. & alibi. Apparet etiā è verbis Marci, emptionem aromatū factam esse, penitus exacto Sabbato Iudaico. sequitur, καὶ λίαν πρωῒ τῆς μιᾶς σ. *valde mane vna Sabbatorum.* quę fere sunt verba Lucæ & Iohannis: sententia autē prorsus eadem, quæ apud Lucā. Quare nullū adhuc enantiophanes deprehendimus. sed addit Marcus. ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, *orto Sole*, vel vt habet Latinus, *orto iam Sole.* Hic contradictionis aliquid videtur esse. Nam quomodo *orto Sole*, si erat profundum mane, vt dicebat Lucas? Iohannes quoque dixit, fuisse adhuc tempus matutinū. Non igitur cum illis videtur consentire; imo ne secū quidē: nam dixit iam Marcus, *valde mane.* Atqui si cum iudicio diuina oracula legimus, facile intellectu est, hæc quę speciē contradictionis habent, sese mutuo explicare: quia enim præcessit *valde mane*, sequitur inde necessario, verbū ἀνατέλλειν, h. e. *oriri*, non intelligendū esse de ortu supra horizontem; sed de media nocte superata, cum iam incipiunt sidera ascendere, & iubar aliquod emittere, etiā prius quā supra horizontē emerserint. Auctor est Balsamon ad canonem Synodi in Trullo 89. ortum Solis vulgo creditum esse incipere post horam noctis septimam: quoniam tunc incipit illius ἀνάβασις & φαῦσις, h. e. *ascensio & illustratio.* Huc pertinent quæ scribit Euthymius in Matth. c. 68. Verbū ἀνατέλλειν etiam in libris Astronomorū varie accipi, nemo ignorat, qui illos legerit. Hæc conciliatio, satis per se probabilis, multo fiet probabilior, si apud Marcū antiqua lectio restituatur. Nam in hodiernis libris deesse vocem ΕΤΙ, h. e. ADHVC SIMVLAC, quam emendatiores olim libri habuerunt, auctor est Greg. Nyssæ, sermone altero de resurrectione. Sic ille: Καὶ λίαν πρωῒ τῆς μιᾶς σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνῆμα ΕΤΙ τοῖς ἀκριβεστέροις τῶν ἀντιγράφων ἐμφέρεται· δηλοῦν ὡς πρὸς ζωῆς ἤδη γεγενημένας, καὶ αὕτη τῶν γυναικῶν ἡ ἄφιξις γέγονε· τὸ δὲ λίαν πρωῒ σαφηνίζων ὁ Μάρκος, ἀντείλαντος τοῦ ἡλίου προσέθηκεν. In Latinis editionibus hic locus ita versus legitur, vt neq; Maldon. neq; alii, qui in hac disputatione eum laudarunt, mentē auctoris ceperint. Sic igitur vertendū. *& valde mane, vna Sabbatorum* (prima die hebdomadis) *veniunt ad monumentum. In exemplaribus accuratioribus extat vox* ΕΤΙ, *significans alium hunc esse aduentum mulierum ad monumentum, prater priores. Quod autem dixerat Marcus* λίαν πρωῒ, valde mane, *id explicans addit,* ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, *orto Sole.* Constat ex his, meliores libros olim legisse apud Marcū ἔτι ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου; quomodo laudat hunc locum Euseb. in fine libri 10. Demonstrat. & ita hodieq; legi in nonnullis mss. testantur viri eruditi; in his Lucas Brugensis. Theod. vero Beza in optimo & antiquissimo libro sibi repertū scribit, ἀνατέλλοντος ἡλίου, quod melius omnino conuenit cum vocula ἔτι. apud Augustin. *oriente iam Sole* ex hac lectione. Si legas ἔτι ἀνατείλαντος ἡλίου, vertēdum, *tantum quod exorto Sole*, hoc est, statim atque lumen Solis cepisset apparere. sin placet, quod puto verius, ἔτι ἀνατέλλοντος ἡλίου, vertes *dum adhuc Sol oritur.* Gallice diceres, *comme le Soleil se leuoit.* Vtrouis modo legatur, facile conueniet Marco cum Iohanne & Luca. Restat Matthæus, cuius verba sunt: Ὀψὲ δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων. Vetus vertit: *Vespere autem Sabbati, qua lucescit in primam Sabbati.* τὸ *qua* suspicionem mouet, fuisse à principio, *vespera*, non *vespere.* neque enim patiuntur leges Latinitatis, vt absolute ponatur hoc relatiuum, & non habeat cui innitatur. namq; aiunt quidam de *vespere* fœminei generis,

ridiculum est. contra in Græco textu τῇ, pro τῇ ἡμέρᾳ, hoc est, *die*, translatitium est. sic ἡ ἐπιοῦσα, ἡ αὔριον hoc est, *subsequẽs crastina dies*, & alia. ἐπιφώσκειν de sideribus proprie dicitur; sed etiam de die vsurpatur, vt apud Ignatium ad Trallianos ἐπιφωσκούσης κυριακῆς ἀνέστη τῶν νεκρῶν, hoc est, *illucescente Dominica die resurrexit à mortuis*. & apud Epiphan. p. 466. ἐπιφωσκούσῃ τῇ τετράδι συνελήφθη ὁ Κύριος. *quarta feria illucescente, captus est Dominus*. & sæpe alibi idem. quomodo autem exponi debeat hoc verbum quando dicitur de die, iam ante exposuimus. Hic ἡ ἐπιφώσκουσα, hoc est, *lucescens*, Mattheo est ipsum diluculum quod dat principium diei. Igitur cum dicit Matthæus, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, *die exoriente qui futurus erat primus dies hebdomadis*, diuerso loquendi genere idem prorsus dixit cum cæteris Euangelistis. Illa vero ὀψὲ σαββάτων, quam sententiam habeant, docet nos breuiator Marcus, qui eorum loco dixit, διαγενομένου τοῦ σαββάτου, *cum transisset Sabbatum*, vt habet Latina versio. Atqui ex hac comparatione verborum Marci liquido constat, rectam esse interpretationem Gregorii Nysseni, Beat. Ambrosii, & aliorum quà veterum, quà recentiorum, qui ὀψὲ hic accipiunt, vt cum dicitur ὀψὲ τοῦ καιροῦ, *vbi præteriisset occasio*: ὀψὲ τῆς ἡλικίας, *vbi ætas præteriisset*: ὀψὲ τῆς ἡμέρας *in fine diei*. Igitur si pro hebdomade vocem σαββάτων accipias, vertipotest, *in fine hebdomadis*, vel *transacta hebdomade*. Sed Latinus interpres qui vertit *sabbati*, existimauit, σαββάτων positum esse pro σαββάτου, qui est Hebraismus in N. T. frequens: vt Act. 19. vers. 38. *Proconsules sunt*. Hanc expositionem firmat Marcus, qui more suo Matthæi verba exprimens, dixit, διαγενομένου σαββάτου. quare vertere possis *in fine Sabbati*, siue *transacto Sabbato*. iam autẽ diximus Sabbatum hic esse noctem, quæ secuta est sabbatum, quam Rabbini appellant מוצ׳ שבת exitum Sabbati.

CXIV. Baronii mirus error è contemptu Græci textus, ὀψὲ exponentis de Lucifero. ostenditur Eucherium Lugdunensem errasse eundem errorem.

ANNI XXXIV. Num. CLXXII.

NVnc Baronii errorem consideremus; qui neglectis virorum doctissimorum veterum & recentiorum interpretationibus quia apud Latinum interpretem legerat *vespere Sabbati* pro illis Matthæi ὀψὲ σαββάτων, hoc est, *vespera Sabbatorum*, nouam, vt putabat, sententiam excogitauit, quam his verbis explicat, *Nos*, inquit, *in eam opinionem adducimur, vt existimemus Matthæum Euangelistam, non de vespere, hoc est, vltima diei parte intellexisse; sed de stella sic dicta; quæ cum eadem sit cum ea quæ mane ante solem oriatur, ob idque Lucifer dicta, vt Plinius & Hyginus & alii testantur, tamen vnico nomine ab antiquis Latinis vt Plauto & Varrone Vesperugo appellata reperitur, vt notat Augustinus*. En deliria, in quæ necesse est illos incidere, qui vel Hebraicam, vel Græcam veritatem contemnunt. Nam Baronius si Græca inspexisset, vbi est ὀψὲ, nunquam ita se & pueris ridendum propinasset. quid enim commune aduerbio ὀψὲ cum nomine stellæ? Taceo aliam absurditatem; cum putat stellam Veneris mane exorientem posse dici *Vesperuginem*, aut *Hesperum*: nam etsi vtraque appellatio eidem sideri conueniat; non tamen promiscua est illarum duarum appellationum vsurpatio. Cleomedes. libr. 1. ὁ τῆς Ἀφροδίτης ἀστὴρ καλεῖται ὁπόταν ἐπικαταδύνηται τῷ Ἡλίῳ, Ἕσπερος· ὅταν δὲ προανίσχῃ αὐτοῦ, Ἑωσφόρος· τινὲς δὲ αὐτὸ καὶ φωσφόρον καλεῖν εἰώθασι, hoc est, *Veneris stella, quando post Solem occidit, Hesperus vocatur: quando vero ante eum oritur, Aurorifer: nonnulli hanc etiam Luciferum appellare consueuerunt*. vides pro tẽporib. distincta nomina. Miram igitur Latinitatem fingit nobis Baronius: *Vespere id est, cum oritur Lucifer*. Porro hæc interpretatio, vt est absurdissima, à Baronio primo

excogitata non est; sed iam olim ante multa secula auctores inuenit & approbatores. In libro homiliarum sub nomine Eusebij Emisseni editarum, sed quę sunt vt doct. coniiciunt, Eucherij Lugdunensis, vel Fausti Regiensis, aut Cæsarij Arelatensis, extat homilia in sabbato sancto habita quæ ita incipit: *Vesper enim qui & Hesperus dicitur, stella est, quæ alio nomine Lucifer vocatur. Et Hesperus quidem siue Vesper vocatur in fine diei: Lucifer vero in principio. Sæpe enim quando oritur, pautissimo interuallo Solem præcedit. Quod autem Euangelista hoc de stella intellexerit, ex eo apparet quod fœminino genere dixit, quæ lucescit, in prima sabbati: Ad quid enim nisi ad stellā* QVÆ *pronomen referatur? Sabbatum autem vnum quemque diem Iudæi vocabant. Dicatur ergo; Vespere autem sabbati apparēte, id est, illa stella quæ Vesper & Lucifer vocatur, iam diem proximam nunciante[illegible] autem illam dico quæ apparet in fine diei, sed illam quæ videtur in principio, id est, quæ lucescit in primam sabbati; hoc est, quæ lucere incipit in prima parte diei primi, qui nunc dies Dom. appellatur.* Hæc ille: quum autem multa sint in iis homiliis, quæ, manifesto arguant, illarum auctorem non fuisse Eusebium Emissenum, hominem Græcum, neq; alium quenquam, vlla Græcæ eruditionis notitia vel leuissime tinctum: hic locus insignis est in eam rem. Apparet enim illum qui hæc scripsit, nullam penitus Græcæ linguæ habuisse cognitionem; ac ne illud quidem sciuisse, in dubiis saltem Græcum textum esse consulendum. Nam quæ arguatur de relatiuo QVÆ, absurda sunt, quia veritati Græcæ non congruunt. τῇ ἐπιφωσκούσῃ, hoc est, *lucescente*, vt ostendimus, aliter accipi non potest, quam vt si scriptum esset, τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐπιφωσκούσῃ, hoc est, *die lucescente*. Quod si huius auctoris obseruatio locum haberet, dicendum foret ὄψὲ nomen esse, quod stellam significet, & quidem nomen fœminini generis. quo nihil fingi potest neque falsius neque stultius. Mirum vero est, Baronium qui in Patribus Latinis adeo fuit versatus, hunc locum istarum homiliarum non obseruasse: minime alioquin eum prætermissurum, vt expositioni suæ aliquam auctoritatem conciliaret.

CXV. *Grauissimus error Baronij, detrahentis Græco textui Matthæi, præ Euangelio hæreticorum Naz. & Ebion.*

ANNI XXXIV. Nu. CLXV.

LEue est Baronij peccatum de quo iam diximus, præ defensionis absurditate impierati proxima, quam erroris admonitus à Frontone Ducæo, postremis editionibus inseruit. Insurgit enim in Græcam veritatem, & quantum potest fidem illi omnem atque auctoritatem detrahit: de qua etsi diximus iam ad superiorem annum, in disputatione de verbis Matth. è cap. 16. non committemus tamen, vt maneat inulta iniuria, quam sacro textui, per nefas ingē, facit hoc loco pater Annalium. Dico, inquit, *quod Græcus textus cuius fidei sit, nisi collato cum Hebræo originali affirmare non possumus.* Si auctoritas Græci textus Euangelij secundū Matthæum, pendet ab Hebraico textu; quum Hebræa dudum perierint, neque vsquam extent hodie; (sunt qui scribant, reperiri in vno è collegiis illustris Academiæ Cantabrigiensis: sed id nos re diligenter inquisita, falsum esse comperimus:) sequitur necessario, nullum hodie eius Euangelij debere esse pondus, nullam auctoritatem. Nam vnde illam hodie accipiet, si à se non habet, neq; vnquam habuit; sed omne robur olim ab Hebraicis est mutuatum, quæ iam nusquam apparent? Adde quod hæc sententia fidem Catholicæ Ecclesiæ facit pendere, nefas dictu, ab hæreticorū fide. Nam antiquis temporibus quando Hebræa extabant, soli Nazareni & Ebionitæ hæretici Hebraicum textum sibi vindicarunt, vt testes sunt Hieronymus atque Epiphanius; Catholici Græcum semper à principio sunt amplexi. Ac licet illi hæretici suum illū librum vt authenticum Matthæi iactarent; neque defuerunt

fortaſſe ſimpliciores Catholici, qui illis fidem haberent, vt conicere eſt ex Hieronymo: Eccleſiam tamen Catholicam aliter iudicaſſe, neceſſario credendum eſt, propter duo argumenta. Prius, quia ſine iniuria veteris Eccleſiæ dici non poteſt, paſſurã illam fuiſſe, vt impij hæretici vindicarẽt ſibi, ceu proprium, eum textum, quem conſtaret eſſe Euangeliſtæ authenticum. Male ſentiant oportet de Eccleſia veteri, quicunque hoc ſibi de illa ſinent perſuaderi. Poſterius argumentum eſt inuictum: nam ſcimus, illud quod dicebatur Hebraicum Matthęi Euangelium, quodque Ebionitarum & ſimilium hæreticorum fuit proprium, fabulis inſititiis auctum, veris narrationibus truncatum, & miris modis fuiſſe corruptum. Epiphanius contra Ebionæos, ἐν τῷ παρ' αὐτοῖς Ἐβιωναίοις Εὐαγγελίῳ, κατὰ Ματθαῖον ὀνομαζομένῳ, οὐχ ὅλῳ δὲ πληρεστάτῳ, ἀλλὰ νενοθευμένῳ καὶ ἠκρωτηριασμένῳ, Ἑβραϊκὸν δὲ τοῦτο καλοῦσι. *In Euangelio ſecundum Matthæum dicto, quod extat Ebionæos non vtiq; toto, neq; pleniſſimo* (*integro*) *ſed adulterato & truncato; Hebraicum ipſi nominant.* Apud eundem Epiphanium in fine diſputationis contra Nazaræos, ita hodie legitur: ἔχουσι δὲ τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, πληρέστατον Ἑβραϊστί. *habẽt Euangelium ſecundũ Matthæum integerrimum Hebraice ſcriptum.* Hic locus contradicit alter[illegible] quem modo protulimus: ſed eſt inſigne mendum, & οὐ πληρέστατον ſcribendum, *nõ vtiq; integerrimum.* vtroq; loco οὐ πληρέστατον dixit *non pleniſſimum*, ſignificans fuiſſe admodum imperfectum. elegans eſt dicendi genus, de quo multa diximus in Polybij fragmentis. quis autem credat tantum virum eo loco appellaſſe illud Nazaræorum Euangelium *integerrimum*; quum ſtatim ſubiiciat ibidem, neſc[illegible] ſe an genealogias ab Abrahamo ex illo ſuo Euangelio ſuſtuliſſent. Duo igitur vitia illi Euangelio hæreticorũ Epiphanius obiicit; quod ſit truncatum multis partibus; & quod ſit de induſtria νενοθευμένον, *adulteratum.* Atq; hoc etiam probat exemplum, quod recitat idem poſt illum locum quem prius deſcripſimus: ſed & aliena multa fuiſſe inſerta ex iis conſtat, quæ ſcribit Hieronymus in Matthæum 12. 13. & multo magis id ipſum euincit putida fabula, quæ ex illo libro narratur eidem Hieronymo in vita Iacobi. En veri & recti canonem Baronianum. Addit; *nec tute aſſerere poſſumus an ille ipſe ſit Græcus textus, quem tranſtulit S. Hieronymus.* Sed hæc dubitatio indigna eſt, quæ à viro bono moueretur; Nunquam enim alius quam qui hodieque extat Græcus contextus piis fuit notus; neque vetus Eccleſia de eius fide vnquam dubitauit. Et vero ita congruunt cum editione Græca verſio & commentarij Hieronymi, vt hodiernum textum Græcum in dubium vocare, vel inſignis malitiæ, vel ſtupendę cuiuſdam ignorantiæ, videri poſſit argumentum. Falſum etiã eſt quod ſequitur; ſcribere Hieronymum, *Euangelium Matth[illegible]ſcio quo in Græcum fuiſſe tranſlatum.* aſp[illegible]ntis verba ſunt, quibus vtitur Baronius: Hieronymus cum tota Eccleſia veteri textum Græcum Matthæi ſemper veneratus eſt. Græca Noui, aut Hebræa V. T. contemnere nouitia eſt hæreſis, Tridenti primum audita. Scribit Hieronymus in vita Matthæi, de eius Euangelio loquens; *quod quis poſtea in Græcũ tranſtulerit, non ſatis certum eſt.* Nulla hic contemtus verba, neq; vllo pacto reuerentiam Græcæ veritati debitam lædit, quod ait Hieronymus. Nam etſi neſciebat certo vetus Eccleſia, quis Græcum feciſſet Matthæi Euangelium: ſciebat tamẽ, aliquem vel Apoſtolum vel Apoſtolicum virum per inſpirationem Sancti Spiritus, fuiſſe interpretem. Scribit Athanaſius in Synopſi, illud Euangelium à Matthæo ſcriptum eſſe lingua Hebraica, & eo ſermone publicatum id fuiſſe Ieroſolymis: deinde addit Ἑρμηνεύθη δὲ ὑπὸ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου τοῦ κατὰ σάρκα. *expoſitum autem eſt à Iacobo fratre Domini ſecundum carnem.* hic ἑρμηνεύεσθαι pro μεθερμηνεύεσθαι poſitum, de eiuſmodi interpretatione accipiendum, quæ fit transferendo de lingua in linguam: Nam Bellarminus in libro de ſcriptorib. Eccleſiaſt. ſine cauſa dubitat, de quo

gene-

generé expositionis senserit Athanasius: quum enim præcesserit mentio Euangelij Hebraiçe scripti; apparet vel cœco, de versione in Græcum sermonem sensisse Athanasium. ἑρμηνεύεσθαι igitur Athanasius eo sensu vsurpat, quo dixit Paulus 1. Corinth. 12. 10. ἑρμηνεία γλωσσῶν, hoc est, *interpretatio linguarum*, de trauslatione vnius linguæ in alteram. Genes. 42, 23. מליץ *melits* Paraphrastæ Onkelus & alij exponunt *meturgeman*, quem nos Galli corrupta voce Chaldaica dicimus *Trucheman*; is est qui vnam linguam transfert in aliam. pro eo dixerunt Græci ἑρμηνευτής, hoc est, *interpres*, & ita sæpe alibi. quare etsi fateamur ἑρμηνείαν, hoc est, *interpretationem*, dici de alia etiam expositione; tamen Athanasium cum auctoribus sacris eam vocem illa notione vsurpasse, nullum est dubium. credidit ergo ille Pater cum aliis multis, auctorem Græcæ versionis Euangelij Matthæi fuisse Iacobum fratrem Domini, primum Ierosolymorum Episcopum. In vita Matthæi, quod ante dicebamus, & apud Theophylactum, interpres fuisse dicitur Iohannes Euangelista: alij Lucam & Paulum eius versionis faciunt auctores. Anastasius Sinaita, sermone in Genesin 8. Ἑβραΐδι διαλέκτῳ τοῦ Ματθαίου τὸ Εὐαγγέλιον ἐκδοθέντος, καὶ μεθερμηνεύθη ὁ λόγος τοῦ στόματος αὐτοῦ ὑπὸ Λουκᾶ καὶ τοῦ Παύλου εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνήν, hoc est, *Cum Matthæus Hebraica dialecto Euangelium exposuisset, translatus est sermo illius à Luca & Paulo in linguam Græcam.* Quod negat postea Baronius, in dubiis prouocandum esse à Latinis ad Græca in hoc Euangelio; noua nempe ista sapientia est, quam Patres exemplo suo damnant, & à vere piis reiiciendam esse etiam cum tacent clamant. Inspexisset saltem vel per transennam semel Hieronymi in Matthæum Commentarios: inuenisset, Hebraici textus bis aut ter fieri mentionem; Græca vero laudari minimum quindecies. Laudat tamen Baronius beatum Hieronymum, tanquam sententiæ quam tuetur auctorem: sed fallitur & locum male capit, quem indicat. Sic Hieronymus: *De Nouo nunc loquor Testamento, quod Græcum esse non dubium est; (excepto Apostolo Matthæo, qui primus in Iudæa Euangelium Christi Hebraicis literis edidit:) Hoc certe cum in nostro sermone discordat, & in diuersos riuulorum tramites ducit, vno de fonte quærendum est.* τὸ Hoc indicat Nouum Testamentum, non Euangelium Matthæi; quod Baronius falso putauit.

CXVI. Coniectura in Epiphanio.

Ibidem.

Scribit Baronius ex Epiphanio, Pharisæos qui nomina planetarum ex Astronomia Greca in Hebraicam linguam transtulerunt, Veneris stellam appellasse *Seruha Lued.* Verba Epiphanij sic scribuntur, in heresi 16. Ἀφροδίτη Σερουὰ, ἤτοι Λουήδ. *Venus Serua aut Lued.* Existimarunt viri eruditi nomina hæc corrupta esse, ac proinde corrigi debere, vt ad originem Hebraicam reuocentur, quam ita concepta respuunt. Scio Iosephum Scaligerum in Elencho aliter pronunciasse; non enim esse illas voces Hebraicas; sed propria nomina. At quum cætera fere omnia siderũ nomina, quæ ibidem afferuntur, pura puta sint Hebraica; non video, cur de istis vocabulis aliter sit statuendum. Stellæ Veneris Græci & Latini duo nomina tribuerunt: Pharisæos quoque idem fecisse Epiphanij verba demonstrant. An igitur *Serua* corruptum est Luciferi nomen, à צהר vnde & צהר *tsóhar*, lumen, siue lux. & *tsoharaym* meridies. צ ab Epiphanio expressum per Σ. vt in nomine vrbis *Sidon*, & aliis multis. *Lued* à לאט videri corruptum, docti viri ante nos monuerunt. Id non male conuenit Hespero: non quia Vesperugo luce careat; sed quia noctem antecedit, quæ omnia tegit & tenebris suis inuoluit. לאט siue לוט operire est, atque abscondere.

CXVII.

CXVII. *Cur scriptum sit,* dicite discipulis & Petro.

ANNI XXXIV. Num. CLXXXII.

MArci 16,7. dicit Angelus mulieribus, quæ ad Christi monumentum accesserant, *Ite, dicite discipulis eius & Petro.* Quæritur, cur Petrus seorsim à cæteris Apostolis nominetur. Baronius semper sibi similis, nullam aliam caussam nouit, præter primatum Petri. Theophylactus duas rationes affert, quarũ prior est grammatica, posterior Theologica. Obseruant grammatici; quoties ita seorsim aliquis nominatur, id fieri honoris caussa. Ita Homerum separare à reliquis Troianis Hectorem: Iliad. N. Ζεὺς ἐπεὶ οὖν Τρῶάς τε καὶ Ἕκτορα νηυσὶ πέλασσε, hoc est, *Iupiter igitur postquam Troianos & Hectorem nauibus admouit*: sic Aristophanem: ὦ Ζεῦ, καὶ θεοὶ, hoc est ô *Iupiter & Dij.* Sic prorsus Actor. 1. 14. B. Virgo seorsim nominatur. σὺν ταῖς γυναιξὶ, καὶ Μαρίᾳ τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ, hoc est, *cum mulieribus & Maria matre Iesu.* de Petro quoque ante obseruabamus ad locum Matthæi, sæpe illum in Euangeliis & Actis ita nominatum reperiri, quod aliquam honoris prærogatiuam indicare in potestate pari, dicebamus. Hic tamen an habeat locum ea ratio, merito dubites. Baronius ait *Petrum, quantumlibet Christum negasset, tamen non ob eam caussam à primatu excidisse.* & vere dicit: nam Petrus, quamdiu inter suos condiscipulos est versatus, προκαθεδρίαν fortasse habuit & ius sedendi ante alios, & loquendi pro aliis: at primatum, illum vtique de quo sensit Baronius, nõ habuit, ne per somnium quidem. quomodo igitur amisisset? puerile dictum est in scholis Logicorum, Cornua non amittit, qui non habet. Quare futilis est & vana ratio Baronij. Theophylacti vero altera ratio est; idcirco nominatim cautum esse de Petro, vt scrupulus illi adimeretur, quo poterat iure sollicitari; ne propter trinam abnegatione discipuli iure excidisset. Verba Theoph. Petrũ, ait, separat à discipulis, ὡς κορυφαῖον καὶ ἐξοχὴν αὐτὸν ὀνομάζων ἐκεῖνον, vt coryphæum illum nominans per excellentiam, separatim ab aliis. sequitur altera caussa: ἢ ἐπειδὴ ἠρνήσατο ὁ Πέτρος, ἐὰν ἦλθον καὶ εἶπον αἱ γυναῖκες, ὅτι προσετάγημεν εἰπεῖν τοῖς μαθηταῖς, εἶπεν ἂν ὁ Πέτρος, ἐγὼ ἠρνησάμην· λοιπὸν μαθητὴς αὐτοῦ οὐκ εἰμί· ἀπέβαλεν οὖν ἐμέ· ἐβδελύξατό με· τούτου ἕνεκεν προσέθηκε τὸ καὶ τῷ Πέτρῳ. *vel, quia abnegauerat Petrus, si venissent mulieres & dixissent, Iussæ sumus dicere discipulis: poterat Petrus dicere, Ego abnegaui: discipulus illius iam ego non sum amplius: reiecit igitur me: detestatus est me: propterea adiecit & Petro.* Chrysostomus siue alius scriptor antiquus in editione Sauiliana, Tomo 7. pag. 366. in eam sententiam plura disputat; & caussam cur solius Petri nomen hic sit positum, hanc affert: quia solus Christum abnegauerat; & solus habuit cur formidaret in Domini venire conspectum. Greg. Magnus homilia vicesima prima, in hunc Marci locum: *Quærendum nobis est, cur nominatis discipulis, Petrus designatus ex nomine. Sed si hũc Angelus nominatim non exprimeret, qui magistrum negauerat, venire inter discipulos non auderet. Vocatur ergo ex nomine, ne desperaret ex negatione.* Victor Antiochenus: *Per hoc quod rei huius indicium* Petro *vult fieri, admonet illas, eum qui propter negationem reiectus videri poterat; nunc per & propter pœnitentiam, denuo assumptum, & inter cæteros Apostolos æque atq; ante rursus numeratum.* Omitto alios Patres; quorum nemo est repertus tam subtilis, qui ex his verbis Angeli argumentum eliceret pro Petri primatu, id est, pro Papæ omnipotentia; id enim hodie appellatur primatus Petri.

CXVIII. *An B. Virgini Christus à resurrectione apparuerit omnium prima.*

ANNI XXXIV. Num. CLXXXIII.

ASserit hoc Baronius, ex veteri, vt ait, traditione. Neque ego sane velim contra tendere. Scio Sedulium poetam id olim dixisse, postea alios; tandemque Rupertum Tuitiensem, De diuinis off. libro 7. capit. 25.

:nul-

multis rationibus id conatum esse demonstrare. Scriptura tamen, huius traditionis fidem non solum silentio, verum etiam contraria affirmatione vocat in dubium. Scribit n. Marcus XVI. 9. Magdalenæ primo Christum apparuisse. Itaq; in dramate de passione Christi, petit Magdalena à Maria, hanc sui amoris in Christum, & impensæ operæ mercedem, vt prima illum videat. Πρώτη δ' ἴδοιμι τὴν ἀνάστασιν Κόρη. Μισθὸν γὰρ αἰτῶ τῶν πόνων λαβεῖν τόδε. Ἄθρεις γὰρ ἄθρεις τὴν ἐμὴν προθυμίαν, h. e. *Prima vtinam videam resurrectionem puella. Hanc enim mercedem percipere cupio laborũ. Cernis quippe, cernis desiderium meũ.* Extant apud Patres Græcos & Latinos accuratæ disputationes super Christi apparitionibus post resurrectionem: & harum manifestationum B. Augustinus numerum atq; ordinem sollicite inuestigat, De consensu Euang. lib. III. sed neque hic, neq; alius quisquam ex antiquis Theologis, huius apparitionis vllam facit mentionem. Mihi sententia Iansenii non displicet, qui putat, non apparuisse Christum B. Mariæ primæ; quia firmior erat illi fides, quam vt ipsi opus eo esset. Sic Iohanni non statim apparet, quia credit: Ioh. xx. 8. at Petro se ostendit, qui nõ plane credit, sed miratur; Luc. XXIV. 12. Hoc melius, quam Christo præcipere quid faciendum ipsi fuerit. Maldonatus ad caput 28. Matthæi. *Primum matri suæ apparuisse Christum, non quod Euangelista factum dicant, sed quia fieri decuerit, credendum est.* Annon videtur, qui sic loquitur, paratũ habuisse Domino nostro præcepta morum dictare? Mitto dicere quantam fabulis & mendaciis fenestram aperiant homines fanatici, qui audent ita disputare; credendum est hoc factũ à Christo, quia sic decuit facere Christũ.

CXIX. *Narratiuncula ex Euangelio Naz. apocrypha. Marcus non scripsit Latine.*

ANNI XXXIV. Num. CLXXXIII.

Refertur mox inter apparitiones Christi illa, cuius meminit Hieronymus in vita Iacobi fratris Domini. Atqui ego putabam neminem reperiri posse hodie, aliquo in his literis iudicio præditũ, qui illi narratiunculæ fidem haberet. Sed affert Baronius rationẽ sui facti; *quoniam*, inquit, *Hieronymus non excipit de apocrypho.* imo vero excipit: eo ipso enim, quod Euangelium illud secũdum Hebræos nominat, satis ostendit, eam historiã esse apocrypham. probauimus enim modo, illum librum hæreticorum fuisse proprium, varie ab illis corruptum, & quemadmodum ante dicebamus è Dionysio Carthusiano, *Euangelium Nazaræorum & Ebionæorum inter falsa à Doctoribus semper est computatũ.* Gelasius Papa inter reprobos libros nominatim eos recenset, *quos Ebion maculauit.* Tam igitur apocryphum hoc Euangeliũ, quam illud quod Thaddæi dicebatur, aut quod Thomæ ascribebant, & pro vero vsurpabant Manichæi. Reperiri primos Ecclesiæ scriptores istud Euangelium aliquando laudare, mirũ non est. Nam quot libros palam falsos & Gelasio damnatos citant Iustinus, Clemens Alexandrinus, Origenes & alii? qua de re plura in superiorib. differuimus. De postremo capite Euangelii secundum Marcũ, recte monuit Baronius post viros eruditissimos, excidisse magno Hieronymo vocem plane ipso indignam. Sed non pertẽdit Hieronymus in ea sententia, quam statim illo ipso loco epistolæ ad Hedybiam deserit. At quod disputatur in Annalibus, illud Euangelium Romana lingua ab auctore primo fuisse scriptum; & vitiosos codices Græcorum iam olim è Latinis fuisse emendatos: nobis longe aliter videtur: qui ad annũ Domini XLV. vbi hoc paradoxum probare conatus est auctor, non solum argumenta refutamus omnia, quæ hoc ipsi & Bellarmino aliisq; nonnullis è neotericis persuaserunt: sed etiam solidissimas rationes afferimus, quæ plane euincant, illud certe Marci Euangelium, quo vtitur hodie Ecclesia Romana, posterius esse Græco. & omnino deriuatum ex illo. Gregorius Naz. non dicit scripsisse Marcum Latine, sed Latinis: quia Romæ fuisse dicitur nonnullis, cũ scribebat. hoc vero

Baronii sententiam non multum adiuuat, vt probaturi sumus σὺν Θεῷ, h.e. *Deo volente.* Fassus autem iam olim aliena quædam in hoc caput inseri solita, vere post Erasmum obseruat Baronius. Theodorus quoque Beza, aliam ex antiquis libris protulit appendiculam, & merito reiicit.

CXX. Euangelistarum simplicitas & diligentia in exponendis Domini apparitionibus. Curiosas quæstiones non mouendas. Ordo manifestationum decem.

ANNI XXXIV. NVM. CLXXXVI.

NOn possum verbis exprimere, quanta animum meũ incessat admiratio, quoties illam Euangelicæ historiæ partem considero, quæ est de apparitionibus Domini, postquam è mortuis surrexerat. Nam singulos quidem Euangelistas separatim quoties lego, toties diuinam illam simplicitatem stupeo, quæ vbique in Euangeliis elucet: quoties vero quadrigam hanc sacrorum scriptorum simul contemplor & inuicem comparo: tantam in narrationis totius summa conuenientiam deprehendo, tantam in partibus concordiam, si dexter accesserit interpres, tantam denique historiæ certitudinem; vt nusquam melius quam hic locum habere videatur Græcorum prouerbium; Ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. *Sermone veritas amat vti simplice.* Nam quod in nonnullis circumstantiis diuersitatem aliquam diligentes Lectores obseruant; quid hoc ad summã narrationis? aut quis ignorat, etiam illos historicos, qui ex Actis publicis, auctoritate publica, magna industria, & singulari arte atque studio, suas historias descripserunt, vt Tacitum & Suetonium, in huiusmodi tamen rebus multa diuerse narrare? quominus id mirari debemus in tanta, tam inaffectata, simplicitate horum scriptorum; qui vt scribit Augustinus in tertio De consensu Euang. sine vlla arte, quicquid ipsis memoria suggerebat, in literas referebant. Etsi autem certum est, Spiritum Sanctum memoriam, mentem & calamum singulis eorum rexisse: non tamen passus est idem Spiritus Sanctus, ab ea simplicitate Euangelistas penitus recedere, quæ homines illiteratos & nulla arte excultos decebat, sicut erudite obseruat B. Chrysostomus, homilia III. in Lazarum. Quare illorum diligentiam curiositatis plenam nõ possum equidem probare; qui in explicatione huius historiæ non pauciores quæstiones mouent, quam si Magistrum Sententiarum interpretarentur. Putes historiam Euangelicam ludum esse exercendi ingenii; ita nonnulli Interpretum in quæstionibus nouis adinueniendis, & subtiliter soluendis certare inuicem videntur. Non negamus, vel maxime sobrios lectores in narrationibus istis Euangelistarum, titubaturos interdũ, & in nõnullis requisituros, quomodo inter se Euangelistæ consentiant: sed hoc moderate fieri debet; semperq; meminisse pios oportet; non tam in rebus ipsis difficultatem esse, quam in cæcitate nostrorum ingeniorum, quæ vel sæpe ad clarissimã lucem mire caligant. Nec dubito equidem arcano Dei consilio id fieri, vt fidelium exerceatur fides; qui probe norunt, Dei verbo credendum esse, non quia ipsi iudicemus omniũ quæ sunt scripta rationes reddere nos posse: verũ ideo, quia diuina oracula, eo ipso quod sunt à Deo profecta, sint αὐτόπιστα, h.e. *si apte natura fide digna*, & omni acceptione dignissima. Quorsum igitur ille tot quæstiones? nam si curiositati habenas vltra legitimum modum semel laxaueris, nullus erit profecto finis. Accedit aliud malum, quod præclare inuenta à maioribus fastidiũt neoterici, vt subtilitatem suam nobis ostentent. Igitur, quum ante tot secula diuinus vir B. Augustinus insigni diligentia, nec minore industria, addã etiã felicitate pari, narrationes Euangelistarum de apparitionibus Domini, accurate explicauerit suis manifestationes (Græci vocant ἐπιδείξεις, ἐπιφανείας, φανερώσεις & ὀπτασίας), in vnius historiæ seriem redegerit, atq; ideo numerum illarum inierit; alii etiam Interpretes Græci & Latini,

non-

nonnulli præterea è recentioribus difficultates pleraſque omnes commode ſoluerint: tamen quaſi nihil actū eſſet, & priores quæſtiones denuo ventilantur & nouæ aliæ plurimæ excogitantur, & ſubtiliter explicantur, non vtiq; ſine commento. At Baronium vt de his apparitionibus ſcriberet, ipſa inſtituti ſui ratio compulit. Quoniam autem cum illo mihi in quibuſdam parum conuenit, priuſquam pergimus vlterius, breuiter hoc loco, quid mihi de tota re videatur proponā. Dominum noſtrum poſtquam morte victa ad viuos rediit cum ſuis diſcipulis, aut etiam cum matre ſua, vel quoquam mortalium, familiariter verſatum eſſe, (quod Græci dicūt συναναςρέφεσθαι) vt prius ſolebat, nuſquam legimus: viſum eſſe illum ab Apoſtolis cæteriſque diſcipulis & aliis, ex Euangeliſtarū & Pauli teſtimoniis conſtat, 1. Cor. xv. 8. Lucas in Actis auctor eſt, Christum non ſolum ὀφθῆναι, viſum eſſe Apoſtolis, ſed etiam maſum eſſe Apoſtolis, ſed etiam quod maius eſt, συναλίζεσθαι αὐτοῖς, ſæpius in eundem locum conueniſſe cum ipſis. Iam olim B. Auguſtinus vniuerſam hanc hiſtoriam in ordinem digerens, pronuntiauit, ſiue ὀπτασίας, apparitiones, ſiue συναλίσεις conuentus, reperiri decem in Euangeliis notatos. De numero cum ipſo ſentio: ſeriem ipſam paullo aliter inſtituo. Binæ apparitiones primæ mulieribus factæ ſunt; quod non caruiſſe myſterio veriſſime obſeruant Patres, & cauſſas adferunt varias. Poteſt etiam illa ratio inter cæteras fuiſſe, quod, vt ſcribit auctor Tragœdiæ *Christus patiens*, Apoſtoli quidem metu Sacerdotum domi latitarunt poſt Domini condemnationem, niſi quod vnus Iohannes ſupplicio adfuit: at mulieres, quæ minus metuerent (etſi metuebant etiam hæ,) liberius prodire in publicum auſæ, & ad vnguendi corporis Christi officium ſeſe accingere. Eius incepti ducem fuiſſe Mariam Magdalenam certum ex Euangeliſtis: quemadmodum & illud quoque, non ſolum ... Magdalenam id generoſiſſimi animi inceptum ſuſcepiſſe, verū etiam alias plures, quæ, vt oſtendit Lucas, xxiii. 49. è Galilæa Chriſtum fuerant ſecutæ. idcirco in carmine illo ita ſcribitur.

Ἄμμες δ᾽ ἐφεψόμεσθα (ita legēdum;) σὺν αὐτῆς νέαισι,

Ἄλλαι τε πολλαὶ Γαλιλαίας θρεμμάτων, h. e. *Nos autem ſequemur cum ipſius puellis, aliaque multa quæ in Galilaa enutrita ſunt.* Quæritur, ſemelne an ſæpius hæ mulieres ad ſepulcrū acceſſerint. Et quidem bis ſaltem eo acceſſiſſe Magdalenam dubitari non poteſt: ſemel antequam vllum Apoſtolis nūtium deferret: iterū vnâ cum Petro & Iohanne, vel non multo poſt, Iohan. xx. 11. Itaq; ait Magdalena apud Gregorium Nazianzenum, ſiue is eſt, Apollinaris Laodicenus:

Οὐκοῦν ἄπειμι καὶ φίλοις μύσταις ἐρῶ Ἄρσιν νέκυος· αὖθι δ᾽ ἀποστρέψω τάχυ. h. e. *Itaq; abeo, & amicis ſacrorum diſcipulis referam ſublationē mortui. verum ſtatim reuertar* Sed illud potiſſimum quæritur, vtrum Magdalena & ſociæ mulieres cum ad Apoſtolos venerunt Chriſtum iam vidiſſent, an non? Affirmant hoc plane diſputatores quidam ſubtiles; quibus placet, non alios Euangeliſtas ex Iohanne, ſed hunc potius è cæteris eſſe exponendum. Ego vt ſeram cum quoquam ſuper eo reciprocare nolim; ita diſſimulare nequeo, videri mihi Iohannem, qui poſtremus ſcripſit, & priorum Euangeliſtarum ſcripta legit, lucem illis ſua diligentia non raro ire voluiſſe fœneratum, tum autem in ratione temporū hunc quam cæteros eſſe aliquanto exactiorem, ſciunt eruditi. Sed meminerimus etiam hic eius quod alibi dicebamus, in Scripturis plerumque non eſſe neq; prius neq; poſterius. De prima apparitione ſic Marcus. xvi. 9. *Surgens autem Ieſus mane prima ſabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenæ, de qua eiecerat ſeptē dæmonia.* in Græco eſt ἀναστάς; interpretes Græci & Latini de expoſitione horū verborū multa obſeruā..., quæ non exſcribo. Tantū hoc dicā, Victor Antiochenus pro certo ſumens, Chriſtū prima noctis parte reſurrexiſſe, ne ei ſententiæ hic locus Marci obſtet, diligenter monet; diſtinguēdū eſſe poſt ἀναστάς,

& ita deinceps reliqua esse subnectenda. hæc Victoris obseruatio intelligi non potest, si cum Peltano Iesuita ἀναστὰς vertas *surgens*. perspicua autem est, si vertas *vbi autem resurrexisset*. meminit & Iohannes xx. 16. Secunda apparitio certa est è Matth. xxviii. 9. loquente de Magdalena & eius sociis mulieribus: *Et ecce Iesus occurrit illis, dicens Auete.* Secutæ sunt duæ aliæ manifestationes, quas propterea coniungo, quia vtra illarum vtram præcesserit, non potest sciri. Vna est duorum discipulorum, qui Emmaum ibant: cuius mentio quidē habetur Marci xvi. 12. at descriptio accurata est Luc. xxiv. 13. Cleopam vocat Lucas alterum horum discipulorum: alterū fuisse Nathanaelem, idq; pro cōperto tradi ab Epiphanio aduersus Saturnilianos, demiror. non minor Ambrosii securitas, qui Commentariis in Lucam Cleopæ socium adiungit Ammauntem: ficto nomine sine dubio, ex appellatione vici Emmaus, siue Ammaus, vt Iosephus & alii nominant. non melius alii, qui vt Theophylactus ostēdit, è Lucæ silentio colligunt ipsum Lucam fuisse. Quarta apparitio fuit, cum Dominus à Petro est visus. hoc factū est, vel prius quā euntes duos discipulos Christus consequeretur; vel postquam finito colloquio cum duobus discipulis ab iis recessit. Nam Christus minimo tempore Spiritus instar, emensus est spatium inter Emmauntem & Ierusalem. itaque potuit in vrbem reuersus Petro se ostendere, prius quam aduenirent Cleopas & eius comes. Tale quid factum esse euincunt Apostoli, qui illis duobus discipulis reuersis, & nuntiantibus se Christum vidisse, ipsi quoque narrant, Petro Dominum apparuisse. Luc. xxiv. 34. quod factum esse post duorum discessum ab Vrbe dubitari non potest. Quinta apparitio contigit, nocte secuta diem resurrectionis, sed admodum iam prouecta. Nam vbi duo illi redierunt ad Apostolos, non ita multo post dum ipsi stupēt, nec possunt qui non viderant Christum, inducere in animū, vt vera esse crederent, quæ audiuerant à Magdalena aliisq; mulieribus, deinde à Petro, postremo à duobus discipulis, qui modo aduenerant; ecce Christum in medio illorum. Rem fuse describit Ioh. xx. 19. vbi οὔσης ὀψίας, h. e. *cum vespera esset*, non intelligendum est de vespere, neq; de prima parte noctis insecutæ diem Dominicam: sed fere vt ὀψὲ in illo Matthæi ὀψὲ σαββάτων, h. e. *vespera sabbatorum*, discesserunt enim Emmaunte quo discipuli inita iam vespera, vt colligitur è Luc. xxiv. 29. Aberat Emaus ab Vrbe stadia sexaginta, vt ait Lucas & confirmat Iosephus, Belli libro septimo, capite xxvii. nam Ruffini codex, vbi triginta duntaxat stadia numerantur, è Græco debet emendari. Videtur dicere Lu. v. 36. mox à reditu duorum, ταῦτα αὐτῶν λαλούντων, dum istis de rebus inter se loquerentur Apostoli & discipuli, interuenisse Christum. sed modicum saltem aliquod, nisi fallor, intercessit spatium temporis, dum inter se agunt Apostoli, quorum alii credebant, vt illi duo, & Petrus, qui viderant, & Iohannes, qui etsi non viderat, credebat tamen, Iohan. xx. 8. alii non credebant, ne tum quidem, vt expresse notant Euangelistæ. Ex verbis Marci coniecturam facio, Apostolos postquam cænati essent, remansisse in suis tricliniarib. lectis, dum remota mensa sermones longos trahunt. Scimus post Eucharistiæ institutionem tale quid esse factum. Nam ait Marcus, superuenisse Christū ipsis ἀνακειμένοις, id est dum adhuc hærebant in illis ipsis lectis, vbi aliquanto prius assederant. id enim proprie est ἀνακεῖσθαι· quæ tamen vox sæpe vsurpatur pro κατακεῖσθαι, h. e. *accumbere seu assidere.* Suidas; ἀνακεῖσθαι, πολλάκις ἀντὶ τοῦ κατακεῖσθαι, h. e. *ἀνακεῖσθαι (quæ vox significat, in eo loco vbi assederis, hærere) vsurpatur sæpe pro κατακεῖσθαι (quæ vox simpliciter significat, assidere seu accumbere.)* Veteres solitos fuisse sedere in lectis, studere, meditari & quiescere etiam interdiu, ad Suetonium olim probauimus. Omnino verba Marci ad hanc apparitionem putem referenda cum bona parte interpretum, etsi Augustino aliud visum, & Baronio etiam. Arbitratus est Baronius nouissimam omni-

omnium manifestationum illam fuisse. quia Vetus Interpres vocem Marci ὕστερον vertit *nouissime*. atqui ὕστερον est *postea, deinde*, nō aūt *nouissime*. & miror Theodorum Bezam, virū Græce doctissimum, vertere *postremo*. Sed Beza, cuius est in illum Marci locum eruditissima obseruatio, respexit non ad tempus apparitionis; verum ad ordinem à Marco institutum in sua narratione. nam alioquin etiam ille Marci narrationem refert ad apparitionem paullo post Cleopæ aduentum factam. Atque hoc & narrationi Marci, si quis diligenter illam expendat, melius conuenit; & etiam alias multo est probabilius. Nam Baronius existimat, Dominum sub ipsum assumptionis suæ tempus cum Apostolis suis cibum sumpsisse, quod mihi persuaderi non potest. Nam quare tum comedisset? statim quidem à resurrectione, & tantisper dum adhuc discipulorum animi confirmationis egebant, cur ederet Christus, manifesta fuit caussa: at in ipso articulo assumptionis, postquam per dies quadraginta sæpe Apostoli illum vidissent, sæpe cum illis Christus conuenisset, Thomæ incredulitatem conuexisset, & miraculo piscationis atq; aliis sine dubio pluribus, ad πληροφορίαν suos saltem Apostolos perduxisset: quis credat etiam tum Apostolos opus habuisse hoc fidei suæ adminiculo? Nam, quod etiam atque etiam notandum est, de solis Apostolis loquitur Marcus in eo versiculo de quo est quæstio, vt etiam B. Augustinus obseruat. Quod autem Baronius etiam verba Lucæ XXIV. 41. 42. ad illam nouissimam apparitionem refert, & epulas assumptionem antecedentes; quin toto cœlo erret, ne ambigi quidem potest: quum sit luce meridiana clarius, de apparitione illa Lucam ibi sermonem habere, quæ statim post reditum duorum contigit. Augustinus lib. III. Consensus: *Lucas & Iohannes satis dilucide manifestant, ipso die resurrectionis eius, visum esse Dominum in Ierusalem à discipulis suis.* Obseruēt igitur studiosi historiæ sacræ, quod non animaduertit Baronius, Lucæ narrationem de hac quinta apparitione continuari vsque ad versum 43. inclusiue. Postea cum ait, *Et dixit ad eos*, de aliis apparitionibus ipsum intelligere, quarum tempora non adnotat. solere hoc pacto Euangelistas continuare interdū res, quę diuersis temporibus acciderunt, notius est, quam vt exemplis hoc loco sit probandum. Minus recte igitur Baronius & hic, & num. 197. & num. 212. Lucæ narrationem accipit. Sextam declaratione̅ huic continuo subiicit Iohannes XX. 26. prior insignis facta est etiam propter Thomæ absentiam: hæc secuta est post octo dies, dominica nempe proxima, cui interfuit Thomas, vt fuse exponit Iohannes. Septimo visus est Dominus non iam in vrbe, vt semper hactenus, sed ad mare Tiberiadis; quum eo piscatum se contulissent Petrus, Thomas, Nathanael, Iacobus & Iohannes filii Zebedæi, & alii item duo discipuli. Octaua ὀπτασία fuit in monte Galilææ, (Thabor, vt quidam putant,) omnium celeberrima, sicut vere ait Baronius. Indicitur Matth. XXIV. 7. & 10. Marc. XVI. 7. conuenitur eo, Matth. XXVIII. 16. Nonam in vrbe Ierusalem contigisse ostendit Lucas, cap. vlt. 49. Erant enim tum in Vrbe Christus & Apostoli, cum iubentur ibi exspectare superuenturum Spiritum Sanctum. Quare etiam subdit Lucas Dominum, cum postremo exit vt Bethaniam peteret, Apostolos secum eduxisse: ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἔξω ἕως εἰς Βηθανίαν, h.e. *eduxit eos foras vsq; in Bethaniam*, inquit Lucas. Decima apparitio, vel potius congressus & συνάλισις, die vltimo accidit conuersationis Domini in terris, cum Apostoli Bethaniam vsque perducti, deinde in aliquem montis Oliueti collem sunt deducti, vnde in cœlos Filius Dei est sublatus. Hæ sunt manifestationes quarum in Euangeliis facta reperitur me̅tio. Fratribus simul 10. & deinde Iacobo visum fuisse Dominum auctor est Paulus. sed quo possimus illas apparitiones in eandem seriem cum superioribus digerere, nulla penitus, quod sciam, coniiciendi est facultas.

CXXI. Iosephi scriptoris Christiani Ὑπομνηστικὸν: *& ex eo X. apparitionum Domini recensio.*

IBIDEM.

EXtat in Bibliotheca Serenissimi Regis Iacobi, liber Græcus satis antiquæ manus à Iosepho quodam, homine Christiano, compositus, continens quæstiones & responsiones ex historia sacra, in memoriæ subsidium compositas. itaque titulus libri est, Ὑπομνηστικὸν βιβλίον α Ἰωσήππου. *Iosephi liber Commentarius I.* Hunc ego librum dum percurro, incidi in caput CLI. quod visum hic subiicere. Sic igitur Iosephus. Αἱ δέκα ἐπιφάνειαι τοῦ Κυρίου, τοῖς ἰδίοις γενόμεναι μετὰ τὸ ἐκ νεκρῶν αὐτὸν ἐγερθῆναι. Πρῶτον, τῆς περὶ τὴν Μαρίαν ἐν τῷ μνημείῳ, δεύτερον, τῷ Κηφᾷ μόνῳ, ὡς καὶ ὁ Παῦλος ἔφη· ἔπειτα ὤφθη Κηφᾷ. τρίτον, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων τοῖς μαθηταῖς, τοῦ Θωμᾶ μὴ παρόντος τῇ μιᾷ σαββάτων. τέταρτον τοῖς περὶ Κλεώπαν, ἀπιοῦσιν εἰς τὴν Εμμαοῦ ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου. πέμπτον, παρόντος τοῦ Θωμᾶ καὶ τῶν λοιπῶν μαθητῶν, ὅτε καὶ τὸν Θωμᾶν ἐκάλει, τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν ψηλαφήσοντα. ἕκτον ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος ἐν τῇ ἄγρᾳ τῶν ρνγ ἰχθύων. ἕβδομον, τοῖς πεντακοσίοις ἐφάπαξ κατὰ τὸν Παῦλον ὄγδοον, Ἰακώβῳ κατὰ τὸν Παῦλον. ἔννατον, εἰς τὸ ὄρος ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Κύριος; κατὰ τὸν Ματθαῖον. δέκατον, εἰς τὸ ὄρος τῶν Ελαιῶν, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνερχόμενος. *Decem apparitiones Domini per quas suis se ostendit, postquam à mortuis erat excitatus. Primo* apparuit *Mariæ in monumento. Secundo, Cephæ soli, vt & Paulus ait*: deinde visus est Cephæ. *Tertio, discipulis suis, quum essent ianuæ clausæ & abesset Thomas, prima die hebdomadis. Quarto, in fractione panis, Cleopæ; & iis qui cum illo erant, dum irent Emmauntem. Quinto, cum aderant Thomas, & reliqui discipuli, quando etiam Thomam vocauit; vt manus ipsius & latus palparet. Sexto, in Galilæa ad mare Tiberiadis in piscatione CLIII. piscium. Septimo, quingentis semel, teste Paulo Octauo, Iacobo, vt ait Paulus. Nono in monte Galilææ, vbi Dominus secundum Matthæi Euangelium discipulis constituerat. Decimo, in monte Oliueto, ascendens in cælum.* Hæc Iosephus; in numero apparitionum, cum Augustino consentiens: in explicatione vero illarum, ab Augustino & veritate ipsa non semel aberrans.

CXXII. De sepulcro Domini quædam. Baronij hallucinatio in loco Cyrilli Ierosol. σκέπη.

ANNI XXXIV. Nu. CLXXXVII.

DE forma sepulcri quædam in superioribus obseruabamus. Baronius multa hoc loco ea de re disserit: sed omnia illius vel incerta sunt, vel palam falsa, vt de loco Cyrilli mox ostendemus. Illud vere Baronius, primam speluncæ illius formam plane esse immutatam: atque id, ante plurima secula, sicut ex Eusebio superius adnotabamus. Quare neque hodiernæ, vel proxime lapsorum seculorum descriptiones exist mādæ sunt, veterem formam exhibere: neq; ex Adamnano vel Beda eam posse nos discere, arbitrari debemus. Qui existimant speluncas fuisse duas, mihi quidem non persuadēt: non magis sane, quam qui duos lapides fuisse contendunt, non vnum, quod facit Maldonatus; vel etiam tres, quod apud alium eiusdem Societatis, non sine admiratione legi. In Euangeliis, in dramate de passione Christi, & apud Patres, vnius tantum fit mētio. Sacra pagina nos docet, hortum ibi fuisse, & in eo horto rupem, in qua monumentū excisum. Quin fuerit hortus clausus, non videtur dubitandum: ac fortasse, hortus fuerat conuersus in vsum areæ, siue loci vacui ante monumentum, vt supra docebamus è Rabbinis fuisse moris. Habuit igitur suam hortus portam, monumentum suam. lapis enim cuius Euangelistæ meminerunt, non foribus horti, fuit aduolutus: sed vel monumenti, vel conditorii illius, in quo positum fuerat corpus Dominicū. diximus n. ante, in vno monumento, octo vel plura foramina cauari solita, vt essent totidē corporū conditoria. Venio ad locū Cyrilli: quē multi eruditi quum laudauerint in sermone de sepulcro Domini, nemo illorum, quod sciam,

animaduertit. Latinū interpretē suis lectoribus fucū mis e facere, *foramen* ille & *vestibulium* petræ narrat; quorum in Græco textu Cyrilli nulla mētio. In tota illa Catechesi, conatur Cyrillus, testimonia veteris Testamēti historiæ passionis accōmodare. Multa igitur affert, & in his nōnulla, longe admodū petita; dicendum.n. quod res est. Inter cætera est locus è cap. II. Cantici canticorū. Ἀνάστα, ἐλθὲ ἡ πλησίον μου· καὶ ἐν λοιπῆς ἑξῆς. ἐν σκέπῃ τῆς πέτρας. *Surge, veni amica mea: & paullo post. in munimento petra*, aut *protecto*. Subiicit ibi Cyrillus, adhuc sua ætate, fuisse moris in Iudęa, vt monumēta saxea, quale erat Dominicum ante ipsum aditū haberent σκέπην ex eodē saxo excisam. Ea vox duob. modis potest exponi; vel de parua quadā lorica ante monumentum, vt fieri solet hodieq;: vel de eo ꝙ Latini vocant protectū, aut ēt proiectū: Græci γεῖσον: est ꝓminentia quædā ornatus caussa, qua magnarū ædiū superliminaria solent ornari. Cyrillus, hoc quicquid est, vocat & σκέπην & προσκέπασμα. Fatetur Cyrillus, nullū sua ætate eiusmodi ornamentū extitisse in sepulcro Dominico: sed quia forma sepulcrorum ea fuit, nō dubitat affirmare, tale quid fuisse prius: & fieri pōt vt priorē formā ipse vidisset. Putat igitur, superius allata verba è Cantico Canticorū, prædictionē fuisse ꝓpheticā ad sepulcri Dominici saxū, & illā in saxo σκέπην pertinentē. Hæc est illius mens. nullum hic foramē: nullum vestibulum. Sed Cyrilli interpres secutus est Latinam versionē; quæ etsi Hebraicæ veritati melius respōdet, (nā חגוי sunt *foramina* ὀπαὶ nō σκέπαι:) ineptissime tn̄ Cyrillo ea interpretatio est accōmodata, quæ illius mentē sic corrumpit, vt nullum eius vestigium in Latina versione appareat.

CXXIII. *Expenduntur quædam Baronij:* ἔρχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον, & εἰσέρχεσθαι *differunt.* παρακύπτειν.

IN LXXXIX. verba sunt Baronii: *Ex his igitur omnibus hac breui quadam summa perstringimus; nimirum fuisse in parte Occidentali Caluariæ montis speluncā excisam*, dixisset melius sic: fuisse in parte Occid. Caluariæ ꝓ is hortū, & in horto rupē, in qua fuerat cauata spelunca, h.e. monumentū in quo positū Christi corpus. Addit: *eamq; peramplā in modū vestibuli, quæ aliā intus continet specū*. non pauca peccat in paucis verbis. de vestibulo, iam probauimus merū id esse figmē. ū interpretis Cyrilli, & est absurditas magna. Cyrillus ait σκέπην *loricā* aut *protectum*, sicut exposuimus interpretes & Baronius, & plures alii qui de hoc argumēto scripserūt, somniant nescio ꝙ peramplū vestibulū. Alter error ꝙ monumentū vnicū, vt clare apparet ex Euangelistarum verbis, diuidit in speluncam ꝙ est illud fictitium vestibulum, & specū: de qua subiicit: *rursumque intra eam excisum fuisse sepulcrum Domini*. sed hoc quoque est παρὰ τὴν ἱστορίαν, hoc est, *citra historiæ fidem*, aut certe testimonio Scripturarum caret. Nec pluris facienda interpretatio loci Iohannis quæ statim sequitur. Ait Iohannes de se postquā venisset ad monumentum vna cum Petro, 20. vers. 4. *Et ille alius discipulus præcurrit citius Petro & venit primus ad monumentum. Et cum se inclinasset vidit posita linteamina: non tamen introiuit*. In Græco textu discrimen ponitur inter ἔρχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον, hoc est, *venire ad monumentum*, & εἰσέρχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον, hoc est, *introire in monumentum*. Qui attente legerit verba Euangelistæ, non dubitabit Iohannem de se dixisse ἔρχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον, vt significet, se intra horti maceriam fuisse progressum, & ad ipsam ianuam corpus suum admouisse; vt qui volunt per fenestram foras spectare, non solum accedunt prope fenestram, sed etiam ipsi incumbunt & innituntur. Quare id quoque ait Iohannes à se factum, vt capite inclinato per ianuā ipsum monumentū oculis lustraret. vtitur Iohannes verbo παρακύψαι, quod proprie gestū significat respicientiū per fenestrā. Gen. ca. 26 ṽ. 8 καὶ παρακύψας Ἀβιμέλεχ τῆς θυρίδος, εἶδε τὸν Ἰσαάκ, h.e. *prospiciens Abimelech per fenestram vidit Isaac*. Prou. cap 7. ṽ. 6. ἀπὸ θυρίδος ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῆς εἰς τὰς πλατείας παρακύπτουσα, h.e. *à ianua è domo ipsius in plate-*

plateas inclinata. & ita persæpe iunguntur παρακύπτειν & θυρίς. dicitur & de eo qui obiter caput inserat in ianuam, vt introspiciat. Sapientiæ Syrach. xxi. 25. Ἄφρων ἀπὸ θύρας παρακύπτει εἰς οἰκίαν, hoc est, *Stultus è ianua in domum prospicit.* Baronio placet, Iohannem introiisse vnam è duabus speluncis & ad secundam accessisse. Verum istud quidem diuinare est, & à Scripturæ verbis discedere. Male etiam probat humilitatem sepulcri ex eo, quod dicitur Iohannes se inclinasse, nam Græca veritas habet παρακύψαι, quod siue de fenestra sumatur, siue de ianua, nullam inclinationem corporis designat, qualem sibi finxit Baronius: sed protensionem colli potius, cum modica corporis incuruatione. qui positus corporis multum distat ab inclinatione demittentis se in locum humilem.

CXXIV. *Acta Longini apud Metaphrastam.*

Anni XXXIV. Num. CXCI.

IN actis Longini Centurionis, quæ refert Baronius ex Metaphraste legimus, *ipsum cum veste & cingulo dignitatis, ipsam quoque exuisse militiam*: quam vestem hic auctor intelligit? non enim probari, opinor, potest, ætate Augusti insigne militiæ aut centurionatus fuisse aliquam vestem: nisi fortasse de sago intelligat. Cingulum quoque scimus fuisse commune omnium, qui castra sequebantur: sed cingulum dignitatis in scriptoribus seculi Augusti non inuenias. Ego insigne Centurionatus illorum temporum aliud nullum noui, præter vitem. Hæc vt falsitatem illorum Actorum non probant: ita apud intelligentes antiquitatis, in suspicionem aliquam fidem illorum vocant. Integra Acta si haberemus, fallor, aut certioribus vestigiis ad veri cubile deduceremur.

CXXV. *Locus Sozomeni expenditur.*

Anni XXXIV. Num. CXCIV.

APud Emmaum fuisse fontem medicamentosum, quod Sozomenus ait, Domini miraculo ibi institutum, videntur ignorasse Eusebius & Hieronymus eius interpres. nam Eusebius hæc tantum scribit, Ἐμμαοὺς, ὅθεν ἦν Κλεόπας, ὁ ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίῳ· αὕτη ἐστὶν ἡ νῦν Νικόπολις, τῆς Παλαιστίνης ἐπίσημος πόλις, hoc est, *Emmaus, vnde erat Cleophas, de quo in Euangelio secundum Lucam, hæc est, quæ nunc vocatur Nicopolis, Palæstinæ insignis vrbs.* nec plura Hieronymus de locis Hebraicis. Quod igitur ait Sozomenus, ex antiqua traditione solis indigenis nota, id esse compertum; de antiqua traditione intelligendum, quæ post tempora Eusebii & Hieronymi primum innotuerit: quare non habebit hic locum ἀρχῆθεν *ab ipso primordio*, quod ait eo loco Sozomenus. Sed potest fieri, vt & Eusebius & Hieronymus miraculum à Christo factum ignorarent. Quod vero ait Sozomenus, Euangelia vocare hunc vicum Ἐμμαῦς, aut parum emendatis libris est vsus, aut memoriæ est lapsus. nam omnia exemplaria habent Ἐμμαοὺς, Lucæ xxiv. 13. eamque esse primorum seculorum scripturam ostendit Syrus, qui spernens manifestum & certum vocis Hebraicæ etymum à Iosepho etiam indicatum, Græca formatione nomen hoc efferens, atq; illud aspirans scripsit, עמאוס. Arabs Syrum, vt fere facit, est secutus.

CXXVI. *Expenditur Ignatii locus, & varia eius lectio.*

Anni XXXIV. Num. CXCVI.

DE loco Ignatii quem tractat mox Baronius dubito, vtrum ad quartam Domini apparitionem illum referam, aut quintam. Ratio dubitandi mihi nascitur è lectionis diuersitate, quæ & sententiarum diuersitatem parit. Sed expendamus verba Hiero-

Hieronymi. Sic ille de Ignatio in Catalogo. *Scripsit ad Philadelpheos & ad Smyrnaos, & proprie ad Polycarpum, commendans illi Antiochensem Ecclesiam: in qua & de Euangelio quod nuper à me translatum est, super persona Christi ponit testimonium, dicens: Ego vero & post resurrectionem in carne eum vidi, & credo quia sit: Et quando venit ad Petrum, & ad eos qui cum Petro erant, dixit eis; Ecce palpate me & videte quia non sum dæmonium corporale; & statim tetigerunt eum & crediderunt.* Hic primo obseruandum, locum Ignatii Hieronymo descriptum, non esse petitum ex epistola ad Polycarpum, vt putat Baronius, sed ex ea ad Smyrnæos. nã hodieq; ibi leguntur illa verba, nõ in ea ad Polycarpum: & Eusebius lib. III. Historiæ eundem locum proferens, describere se illum ait ex epistola ad Smyrnæos. quare nullum est dubium, quin parentheseos notis adiectis superior Hieronymi locus ita sit concipiẽdus. *Scripsit ad Ph. & ad Smyrnaos, (& proprie ad Polycarpum, commendans illi Antiochensem Ecclesiam:) in qua & de Eu.* Polycarpus erat Smyrnæorum episcopus: iccirco illum Hieronymus cum Smyrnæis coniungit. Secundo obseruet studiosus lector, Eusebium quidem ignorasse, vnde Ignatius verba Domini esset nactus, quæ commemorat: nam ait Eusebius, οὐκ οἶδ' ὁπόθεν ῥητοῖς συγκέχρηται. *vtẽs nescio vnde sumpto testimonio.* ῥητὰ appellat *testimonium, scripturam*: sed diligentissimum Hieronymum inuenisse quod Eusebium fugerat: nempe verba quæ afferuntur Ignatio extare in Euangelio Ebionitarũ, quod Matthæi authenticum vocabant. Nec mirum est, virum Dei, Ignatiũ citare obiter scriptũ apocryphũ, reiiculum & reprobũ: nã quot libros eiusdẽ farinæ laudat Clemens Alexandrinus? verissimũ nẽpe est, quod ante dicebamus; tempore opus fuisse, vt Ecclesiæ auctoritate reiicerentur multi libri, qui primis seculis auctoritatis saltem ancipitis fuerãt. Qui igitur propter hanc laudationem Ignatii, Hebraicum Ebionitarũ Euangelium Græco textui Matthæi voluerit præferre, quod paullo ante faciebat conditor Annalium; grauem & periculosum errorẽ errauerit. Gemina ratione, Christi Euangelium secundum Ægyptios, Matthæi Apostoli Traditiones, Barnabæ Acta, Chami prophetia, & similes quisquiliæ, quarum meminit Clemens Alex. in censum librorũ Canonicorum potuerint transscribi. Quin est fortasse verius, non ex Euangelio Hebraico Ignatium illa verba descripsisse, verum traditionem allegasse, non scriptã; quæ postea in literas fuerit relata, & Hebræorum Euangelio, quod Matthæo tribuebant, inserta. Tertio obseruandum, ex Hieronymi versione ista, *Ego vero & post resurrectionem in carne eum vidi, & credo quia sit;* cõstare legisse ipsũ in epistola Ignatii ad Smyrnæos, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σαρκὶ αὐτὸν εἶδον, καὶ πιστεύω ὄντα, nã *vidi* est εἶδον, non autem οἶδα, vt hodie legitur in editionibus Epistolarum Ignatii, & apud Eusebium quoq; lib. III. cap. XXXVII. & Ruffinus etiam legit οἶδα, vt versio arguit: *Ego autem post resurrectionem quoq; in carne eum scio fuisse, & credo.* Hæc lectionum diuersitas, magni momenti est: nam altera lectio tribuit Ignatio certitudinẽ fidei, quæ piis omnibus est communis: altera hoc amplius, etiam sensus & oculorũ: quæ an conueniat Ignatio per ætatem, quæstionis est: qua de re nos alibi, cum Deo propitio. Postremo obseruetur; Hieronymum qui sic vertit è Græcis, *Et quando venit ad Petrum, & ad eos qui cum Petro erant,* nisi aliud agens vir summus hallucinabatur, vt sæpe alibi in Græcis verrendis fecit, legisse ὅτε πρὸς Πέτρον, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἦλθε: quum scribatur hodie simpliciter, ὅτε πρὸς τοὺς περὶ Πέτρον ἦλθε: quæ est notissima locutio Græcorum, significans, *quando venit ad Petrum*: quanquam Ruffinus aut aliter legit, aut ex inscitia, vt vbiq; solet, errauit. Sic enim vertit, *Nam & cum venisset ad Petrum cæterosq;*. Hæc quoque scripturæ diuersitas non parui momenti est. Baronius, qui historiam Ignatio narratam refert ad apparitionem quam nos quinto loco supra recensuimus, refutatur a lectione, quæ sola extat hodie cum in

Ignatii codicibus, tum in Eusebianis, quamque esse veram vix videtur dubitandum. Quare si Græcos sequimur, ad quartam potius demonstrationem narratiunculæ Ignatianæ fuerit referenda. Nec obstat, quod plurali numero illa dicuntur, λάβετε, ψηλαφήσατε, ἴδετε, *prehendite, palpate, videte* : nam Græca locutio vsurpata Ignatio, etiam in numero multitudinis, vt & pueris notum, vnum designat.

CXXVII. *Sententia Baronij; Sacerdotes habere potestatem remittendi peccata eandem cum Christo.*

Anni XXXIV. Num. CXCVII.

POst hæc redit Baronius ad primarium suum scopum; quem sæpe diximus eum fuisse, vt ad stabiliendam Ro. Pontificis dominationem, omnem referret cum sacram tum Ecclesiasticam historiam. Quum igitur actuum Domini in terris versantis, pars illa restet explicanda, quæ eos sermones continet, quibus ipse Apostolos suos in suo munere instituit, & præsidiis necessariis instruxit ad salutem humani generis procurandā: Baronius hanc sacræ historiæ partem sic describit, vt è singulis prope Christi dictis factisque firmissima quædam, vt ipse putabat, argumenta eliciat pro primatu Petri, hoc est, Papæ Ro. omnipotentia, & absoluto imperio in omnes fideles, etiam Reges & Principes, in ipsa Concilia, denique in vniuersum orbem terrarum. Age igitur doctrinam Baronianam expendamus. Primus qui ab eo tractatur locus, est hic Iohan. xx. 22. *Quorum remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt.* Hic notat pater Annalium; potestatem dimittendi peccata, & pœnitentes absoluendi, quam in Ecclesia sua extare Christus voluit, sic primo Apostolis suis fuisse ab eo tributam, & deinde per hos successoribus suis, ita esse communicatā; vt omnes habuerint, & nunc etiam habeant Eandem *potestatem quam ipse Christus vt homo accepit à Patre.* Hæc verba quam vim habeant, non omnes qui legunt, statim intelligunt: continent enim κρύψεως, hoc est *occultationis*, Baronianæ, de qua ante dicebamus, illustre exemplum. Quippe si omnes presbyteri, qui pœnitentes absoluūt, eandem habent potestatem, quā Christus accepit à Patre; potestas Papæ, qualis erit & quanta? Porro Eadem Potestas bifariam accipi potest: vel ratione originis, vel ratione paritatis. Priore sensu recte dicimus, omnium magistratuum, qua maiorum, qua minorum, qui ab vno Rege dependent, eandem esse potestatem: habent enim commune principium, Regem nempe, in quo est, & à quo manat omnis potestas, quæ Regiis ministris & magistratibus communicatur. Non enim diuersæ potestates sunt, verum vna atque eadem, per quam iudicia administrantur in suprema Curia Parisiensi aut Tolosana, & in inferioribus subselliis deinceps per gradus, vsque ad ipsos iudices pedaneos, aut vicorum Castellanos. Imo, siue Rex ipse ius dicat, quod S. Ludouicū assidue fecisse legimus, siue per alios reddi iubeat; eadem est potestas, numero quidem, & ratione originis. Sed vsitatius *eadem potestas* duorum esse dicitur, qui non solum eandem numero sustinent dignitatem, vt ab eodem capite manantem; verum etiam, qui ex æquo tantundem possint. Nam *eadem potestas*, & par atque æqualis potestas, pro eodem solent accipi : plane vt apud Græcos ἡ αὐτὴ ἀξία, hoc est, *eadem dignitas*, idem est ἴση hoc est, *æqualis*, & ita loquitur Chrysostomus, in caput II. ad Gal. Sic binorum Consulum eandem fuisse potestatē dicimus. Quæro igitur quo sensu dicatur in Annalibus, Apostolorum successores qui hodie pœnitentes absoluunt eandem habere potestatem remittendi peccata, quam Christus vt homo accepit à Patre? Nos contendimus, priore sensu vere hoc & pie dici posse; & Baronio si ita sensit, nihil habemus, quod obiiciamus. Nam veterem Nouatiani erro-

errorem, aut hodiernum Anabaptistarum furorē, ex animo abominamur. Sed Baronius *eandem potestatem* hic appellat, non solū ab eodem principio manantem, verum etiam parem & æqualem. eo enim tria illa argumenta spectant, quæ statim subiicit: & conclusio clara est, quam argumentis subtexit. *Igitur*, ait, *in horum arbitrio munus soluendi & ligandi, remittendi & retinendi peccata hominum, à Christo Domino, per Spiritum Sanctum fuisse positum, liquido constat.* Si dubitas quale arbitrium hic intelligatur, refer oculos ad hodiernam praxin, & ius illud excommunicandi cogita, quod ab Hildebrandi temporibus, etiam in caussis temporalibus Papæ sibi vindicarunt; eoque instrumento Europam totam suis tonitrubus concussam, cædibus & flammis toties repleuerunt. Illud est illud proculdubio arbitrium, de quo sensit Baronius: etsi arte sua cryptica vsus, nullum hic de Papa verbum facit. Non est mirandum conditorem Annalium, Monarchiæ Pontificiæ animosissimum vindicem, ita sentire & loqui: nam etiam priscis temporibus, quando in Ecclesia, ne auditum quidem adhuc fuerat nomen Monarchiæ, Episcopi sunt reperti, qui à Baroniana sententia non longe abirent. Hieronymi verba sunt, Commentario ad Matthæum, capite XVI. Et Dabo Tibi Claues Regni Cœlorum. *Istum locum Episcopi & presbyteri non intelligentes, aliquid sibi de Pharisæorum assumunt supercilio; vt vel damnent innocentes, vel soluere se noxios arbitrentur: quum apud Deum, non sententia Sacerdotum, sed reorum vita quæratur. Legimus in Leuitico de leprosis, vbi iubentur vt ostendant se Sacerdotibus, & si lepram habuerint, tunc à Sacerdote immundi fiant: non quo Sacerdotes leprosos faciant, & immundos; sed quo habeant notitiam leprosi & non leprosi, & possint discernere, qui mundus, quive immundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum, Sacerdos mundum vel immundum facit: sic & hic alligat, vel soluit, Episcopus & presbyter: non eos qui insontes sunt vel noxii: sed pro officio suo, cum peccatorum audierint varietates, sciunt qui ligandus sit, quive soluendus.* Ex his duo colliguntur: prius, non defuisse iam olim, qui sentirent cum Baronio, in arbitrio Sacerdotum positum esse ius remittendi aut retinendi peccata: alterum; quantopere ab ea sententia B. Hieronymus abhorruerit: sensisse autem cum illo Patre Ecclesiam Catholicam, declarant quæ mox dicentur; & vero dubitari de eo non potest. Nunc Baronii rationes expendamus.

CXXVIII. *Diluitur prima ratio Baronij.*

IBIDEM.

PRima ratio ita proponitur; *Si enim, quod habet liber Numeri, auferens Deus de Spiritu, qui erat in Moyse, ac tradens septuaginta viris, eandem prophetandi gratiam in illos contulit; quomodo non magis decuit Spiritum Christi in posteros propagari?* Sed hoc simile dissimillimum est. Cōparentur sane Episcopi & presbyteri cum LXX. viris: imo etiam si lubet, propter Gratiæ prærogatiuam, illis anteponantur. At Moses ne componatur cum Christo in hoc negotio. Non enim sequitur si LXX. viri capaces fuerunt eius doni prophetandi, quod prius totum residebat in vno Moyse, ita vt postea pares illi sint redditi; etiam Apostolos eius potestatis, remittendi peccata, quæ est in Christo fuisse ita capaces, vt parem illi potestatem consequerentur. Ratio est: quia Apostoli quidē ministri tantum fuerunt beneficiorum Dei erga Ecclesiam: Christus vero qua homo, fuit ille quidem Λειτουργὸς minister, vt vocatur à Paulo, Ro. XV. 8. sed ita vt simul Rex esset, ac dominus Ecclesiæ suæ, imo vniuersi mundi. Nam ait ipse Matt. XI. *Omnia mihi tradita sunt à Patre.* & Iohan. XIII. 3. *Omnia dedit ei Pater in manus;* h. similesque loci de imperio loquūtur, quod habuit Christus, non vt Deus, sed vt homo, per hypostaticam vnionem Deo iunctus. Adde quod istos Septuaginta viros, qui de Spiritu acceperunt, qui in Moyse erat, gratiâ prophetandi æquatos esse Mosi, Scriptura non dicit. quæ hoc potius

docet; facultate quadam publicæ rei administrandæ eos fuisse ornatos; gratiam autem prophetandi, ad conciliandam ipsis auctoritatem, & vocationem ipsorum declarandam valuisse. Itaque initio tantum illa reperiuntur vsi, non autem postea. Hæc est sententia Theodoreti, quem vide, quæstione xx. in Numeros. Obseruet autem Christianus Lector, Baronium probare sententiam suam magno argumento: *quia sic decuit.* nempe iudicio ipsius, ita fieri decebat: sed nos paullo ante dicebamus, quam periculosum esset hoc argumentationis genus: quum insanissimæ sit audaciæ Filio Dei velle præscribere, quid ipsum decuerit, non ex ipsius verbo, sed ex humana ratione.

CXXIX. *Diluitur secunda Baronij ratio.*

IBIDEM.

SEcunda ratio ducitur à comparatione potestatis remittendi peccata, cum potestate faciendi, hoc est sacrificandi. Vult nēpe Baronius; quando tributa sit Sacerdotibus Christianorum sacrificandi potestas; non debere mirum videri, quod data iisdem sit potestas remittendi peccata. Respondeo, verissimum esse, quod hic dicitur, modo recte exponatur, & ex mente veterum Patrum. Probauimus in disputatione de sacrificio, dici Sacerdotem sacrificare & offerre Christum, quando sacrificii in ara Crucis semel facti & Deo Patri oblati, memoriam celebrat: *passio est enim Domini sacrificium quod offerimus*, inquit Cyprianus in epistola ad Cæcilium. Christus vero iam neque passioni obnoxius: & Sacerdotium illius esse ἀπαράβατον ac nemini communicabile docet Apostolus ad Hebr. VII. 24. Igitur, sicut dicuntur sacrificare, qui non mactant, neque cædem patrant, sed cædis semel factæ memoriam Deo offerunt, & populis annuntiant: sic remittere peccata is dicitur, qui verbis Christi pœnitentibus remissionem peccatorum pronuntiat, & qui vt Lombardus ipse loquitur, *ostendit homines ligatos vel solutos.* Sic dicebat Augustinus, sanctificare Dominum, sanctificare & Mosem; sed diuerso modo: Moysem visibilibus sacramentis, per ministerium suum: Dominum autem inuisibili gratia per Spiritum Sanctum. Quæst. in Leuit. cap. LXXXIV. vbi etiam de Noui Testamenti sacramentis non aliter sentiendum esse, diuinitus explicat. Quare falsissimum est, Sacerdotem eadem potestate agere, qua agit Christus. Sed hoc melius sequentia demonstrabunt.

CXXX. *Tertia ratio B. à testimonio Patrum. Chrysostomi sententia super proposita quæstione; item aliorum Patrum. Scopus librorum Chrys.* De Sacerdotio.

IBIDEM.

TErtio loco affertur Patrum testimonium, nominatim Chrysostomi, de hac admiranda potestate sacerdotum. Ait vero; *Et cum ratum certumque sit, neminem peccata dimittere nisi solum Deum; tradendo suis hanc facultatem, in quod sublime dignitatis fastigium Sacerdotes nouæ legis euexerit, vt in hac parte etiam super Angelos sublimauerit, facile potest intelligi. Agunt de his pluribus, tum Iohannes Chrysostomus; tum cæteri Orthodoxorum Patrum.* Attende ad vim argumentationis. Vult Sacerdotes supra omne humanum genus euectos, supra ipsos Angelos esse sublimatos, communicata ipsis à Deo facultate sibi vni propria, remittendi peccata. Nimirum Baronio hac in re Sacerdotes ministri non erant, sed Domini, Christo, quatenus homo, æquales, & eadem cum ipso ac pari potestate prædiri. Vt mirum videri non debeat, ponere ipsum in arbitrio Sacerdotum, ius totum vel retinendi, vel dimittendi peccata; quum tamen dicat expresse Augustinus, *non secundum arbitrium hominum,*

num, sed secundum arbitrium Dei dimitti peccata. De bapt. contra Don. lib. III. capite XVIII. At per Deum immortalem, quid veræ Theologiæ principiis magis quam hoc contrarium dici potuit? Nonne passim admonent Patres, distinguendum esse inter ministros gratiæ, & auctorem gratiæ, qui est solus Christus? Nonne etiam Scholastici discrimen statuunt inter *claues autoritatis, & claues ministerii?* Nonne etiã Magister Sententiarum. lib. IV. distinct. XVIII. clarissimis Scripturarum & B. Ambrosii atq; Augustini testimoniis euincit, solum illum peccata dimittere, qui solus pro peccatis nostris mortuus est? *Homines*, inquit Ambrosius tractans hunc ipsum locum Iohannis, De Spiritu Sancto, libr. III. capite XIX. *in remissione peccatorum ministerium suum exhibent, non ius alicuius potestatis exercent.* mox. *Isti rogant, diuinitas donat: humanum enim obsequium; sed munificentia est supremæ potestatis.* Possent in eandem sententiam plurima Patrum testimonia afferri: sed nos Locos Theologicos non scribimus. Quoniam tamen Chrysostomi verbis à Baronio hic indicatis, omnes hodie abutuntur huius paradoxi defensores; eadem opera & sui istos erroris coarguemus, & veram illius Patris mentem aperiemus. Error Baronii & aliorum in eo est, quod neglectis tot aliis locis, vbi suam sententiam clare & perspicue Chrysostomus aperit; nonnulla vrgent in libris de Sacerdotio & tanquam simpliciter dicta accipiunt, quæ sanctus ille vir dixit οἰκονομικῶς, id est, propter aliquam peculiarem considerationem; non autem simpliciter, neque absolute. Conati fuerant viri boni Chrysostomo persuadere, vt pateretur Episcopum se fieri, aut Sacerdotem, in spem Episcopatus. ille renuit, & singulari techna omnium conatus elusit: offendit ea res plurimos, præsertim autem consilii auctores: quorum multi ceperunt suspicari, ex arrogantia & contemptu dignitatis sacerdotalis, id fecisse Chrysostomum, quod fecerat. & erant non pauci qui hoc crederent, quique hanc de viro sancto famam dissiparent. Chrysostomus igitur hac occasione impulsus, libros de Sacerdotio illo tempore conscripsit. Totius illius operis pulcherrimi, præcipuus scopus est, magnitudinem muneris Sacerdotalis commendare, & modis omnibus extollere. Recte enim iudicabat vir prudentissimus, suspicionem contemptus, non melius posse refelli, quam eiusmodi scripto, quo Sacerdotii munus supra omnia humana eueheretur. Scopum auctoris illa scribentis fuisse cum primis, vt eam suspicionem quam diximus à se amoliretur, subinde ipse inculcat. Pauca loca indicabo. Libro II. edit. Sauil. p. 16. Tomo VI. ἆρ' ἔδοξέ σοι τοῦ καταφρονεῖσθαι ἄξια ταῦτα καταφαίνεσθαι; ἢ τοιαῦτα εἶναι, ὡς δυνηθῆναί τινα καὶ ἐπαρθῆναι κατ' αὐτῶν; hoc est, *num tibi hæc digna videntur, quæ contemnantur? aut talia esse, vt quis aduersus ea efferri possit?* affirmat his verbis, tantam rem esse munus Sacerdotum, vt ne cadat quidem in illud contemptus: neque enim posse reperiri tam perdite arrogantem, qui aduersus Sacerdotium sese efferat. Eodem spectat quod mox sequitur. Ταύτης οὖν τῆς φρικωδεστάτης τελετῆς, τίς μὴ σφόδρα μαινόμενος, μηδὲ ἐξεστηκὼς ὑπερφρονῆσαι δυνήσεται; hoc est, *Hoc maxime tremendum Sacrum quis nisi oppido insanus, aut vsu rationis orbatus contemnere poterit?* negat Sacerdotium quod conficiendæ sacrosanctæ Eucharistiæ ius habet, posse contemni ab alio, nisi furioso, aut ab vsu rectæ rationis abalienato. Sic paullo post ait, potestatem remittendi peccata, non esse tam paruum honorem ὡς δυνηθῆναι κἂν ἐννοῆσαι, ὅτι τῶν ταῦτα πιστευθέντων τις ὑπερφρονήσει τῆς δωρεᾶς. *vt vel cogitari duntaxat possit, aliquem fidelium eiusmodi donum fore contempturum.* Clarius vero à tanti criminis suspicione se purgans, ait, ἐπεὶ οὖν ἡμᾶς μετὰ ταῦτα τολμήσει τις ἀπονοίας κρίνειν; hoc est, *Quæ cum ita sint, quis igitur nos audebit contemptus accusare?* quasi diceret, se qui satis iam ostendisset, quam magnifice de munere sacerdotali sentiret,

eo ipso existimari debere, ab omni suspicione contemptus satis superque purgatum. Constat ex his, oportuisse illud scriptum esse οἰκονομικῶς, vt solent Patres dicere: qui diligenter nos admonent, eiusmodi scripta commodæ interpretationis indigere, sicut alibi ex Athanasio & Augustino obseruabamus. Solet enim in illiusmodi scriptionibus hyperbolarum multus atque ἀφειδής, hoc est, *copiosus*, esse vsus, & omnium eorum, quæ Græci rhetores appellant dicta παρακεκινδυνευμένα, Latini *è periculo petita*. Neque hoc dico, quod existimem illis de sacerdotio libris, aliquid contineri, quod excusationis egeat, vt minus vere dictum. Apage, sunt omnia ibi pia, omnia vera: si modo accipiantur ex ipsius auctoris mente, non ex illorum libidine, qui obtentu spiritualium potestatum Sacerdotibus vindicant temporalem: idque eo potissimum fine; vt per gradus pateat ascensus ad turrim Babylonis: hoc est infinitam illam & absolutam vnius in omnes dominationem Monarchicam. Ab horum proposito quam longe abesset Chrysostomus, satis testatur vel vnicus in libro secundo eius operis locus, vbi negat, vllam coercendi potestatem vel datam esse Episcopis: vel si maxime data esset legibus ciuilibus, posse ab illis exerceri. vide & homiliam II. in ep. ad Titum, & similes locos. Quod autem non crediderit hic Pater, Sacerdotes potestatem remittendi peccata, eandem habere cum Christo, quod vult Baronius; innumeris eius testimoniis potest probari. Pauca tantum hic recitabimus. In eum ipsum locum Iohannis XX. 23. scribit ille; propterea prauam Sacerdotum vitam efficaciæ ministerii ipsorum non officere: quia beneficia illa quorum administratio illis est commissa, vnius Dei sit præstare. ἀγγέλου, inquit, ἐγκεχείρισται ὁ ἱερεὺς, Θεοῦ μόνου ἐστὶ δωρεῖσθαι. Addit, nullam reperiri posse tam emendatam & perfectam vitam, quæ homini conciliet facultatem illa præstandi; nam hic sensus est istorum verborum καὶ ὅσπερ ἂν ᾖ ἀνθρωπίνη φύσει φιλοσοφία, ἐλάττων τῆς χάριτος ἐκείνης φανεῖται· hoc est, *si enim humana id consequi sapientia studuerit, minor gratia illa deprehendetur.* Subiungit his ibidem, ne Angelum quidem aut Archangelum aliquid eorum posse operari, quæ per ministerium Sacerdotum confert Deus. Vbi vides explicationem loci à Baronio indicati, & à multis soliti afferri è libris De Sacerdotio; quo videtur Chrysostomus, super Angelos euehere Sacerdotes, propter concessam ipsis facultatem remittendi peccata. Idem in oratione de Helia & Petro caussam reddit hanc, cur neque Angelus neque Archangelus ἐπιστάθη ἱερατεύειν, ad sacerdotium sit electus; quia natura sua quum sint à peccato immunes, peccata populi repentinis fulminibus fuerant vlturi. hab tam igitur esse rationem infirmitatis humanæ, & sacerdotium hominibus esse permissum. Falsum itaque, credidisse Chrysostomum, Sacerdotes præstare dignitate ipsos Angelos. Contra affirmat idem sæpissime, ad effectum Sacramentorum aut aliarum gratiarum spiritualium nihil prorsus sacerdotes conferre, nisi ministerium externum. Ad illum Iohannis versiculum, Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα πάντα οἰκονομεῖ. *Omnia beneficia spiritualia Pater, Filius & Spiritus Sanctus dispensant.* Sacerdos autem quid? ὁ δὲ ἱερεὺς τὴν ἑαυτοῦ δανείζει γλῶτταν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ παρέχει χεῖρα; *Sacerdos linguam suam commodat, & manum suam præbet.* In II. Corinth. hom. VIII. loquens de baptismo, οὐδὲν ἄνθρωπος εἰς τὰ προκείμενα εἰσάγει, ἀλλὰ τὸ πᾶν τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἔργον ἐστι. *nihil inducit homo in ea quæ sunt proposita,* (nullam vim confert aquæ) *sed id omne est opus potentia Dei.* hom. II. in poster. ad Timoth. ait, sacerdotem os tantum aperire, & symbola dumtaxat perficere: rem ipsam à Deo confici. Sermone LXXXVIII. qui est in Pentecosten, de Eucharistia loquens: οὐδὲν αὐτὸς ὁ παρὼν πράττει, οὐδὲ ἀνθρωπίνης ἐστι φύσεως κατορθώματα τὰ προκείμενα δῶρα. *Ipse qui adest Sacerdos, nihil agit, neque possunt dona*

posita ab humana natura praestari. Nota, *nihil agit*; nempe quod ad effectum ipsius Sacramenti. Sic saepe dicit Augustinus, potestatem Dominici baptismi in nullum hominem à Domino transmitti; sed tantum ministerium. Vide tractatum v. in Iohannem. ibi grauiter Donatistas exagitat, *quod eius potestate putarent se baptizari, cuius ministerio baptizabantur.* Idem, libro III. de baptismo contra Donatistas: *Mali, facinorosi, carnales, animales, diabolici, à seductoribus suis sibi dari arbitrantur, quae non nisi munera Dei sunt, siue sacramenta, siue spirituales aliquas operationes, circa praesentem salutem.* Propterea docebant iidem Donatistae, gratiam baptismi à malo conferri non posse: quia, *Nemo dat quod non habet.* putabant enim, non solum ministerium dimittendi peccata, sed etiam potestatem, esse penes Sacerdotem: quod non longe abest à Baronii sententia, quam hic insinuat. Vide Optatū Mileu. libro quinto disputantem aduersus illā haeresin Donatistarum. Maneat ergo firmū fixumque, remittere peccata Dominum, remittere & Sacerdotem; sed cum hac exceptione, quam vt plurimis Scripturarum locis necessariam, proponit Chrysostomus I. Corinth. homil. x. & alibi. εἰ καὶ μία ἡ λέξις, διάφορος ἡ ἔννοια. *dictio quidem vna vsurpatur, sed sensu diuerso.* Maneat etiam quod docet Paulus, neque eum qui plantat esse aliquid, neque eum qui rigat; sed Deum qui dat incrementum esse omnia. I. Corinth. III. 7. ad quae verba vide quae notat Chrysostomus. Idem capite IV. 2. *fidelem oeconomum* esse illum interpretatur, qui herilia beneficia, quae Dominus confert in Ecclesiam non vsurpat vt sua, aut in suo arbitrio posita; sed vt dispensator bonus illa administrat.

CXXXI. De necessitate Confessionis, & impia quorundam dicta super absoluta necessitate tenendi in ea re silentij. Obiter Iesuita Cretensis perstringitur.

Anni XXXIV. Num. CXCVIII.

Necessitatem confessionis colligit auctor, ex absolutionis necessitate. Et quidem indubitatū in Theologia est axioma, Peccata non remitti à Deo nisi confitentibus. Confessio autem alia est, quae fit apud Deum; alia quae apud Ecclesiae Pastorem. De priore an sit necessaria, omnium praesertim delictorum, & vt fit hodie, accurate disserendi locus erit ad annum Domini quinquagesimum sextum, quo & Baronius lectorem reiicit. Ibi erit exponendum, vtri potius dici, censerique debeant rebelles lumini, sicut loquitur Baronius, verba Iobi per frigidā cacozeliam vsurpans; illine, qui doctrinam de Confessione exigi ad normā verbi diuini, praxin ad consuetudinem priorum seculorum reuocari debere contendunt; an illi, qui rem religiosam, in dirae tyrannidis instrumentum verterunt; q̄ue vt ad parricidia Regum ac Principum & omne nefas tutius abutantur, doctrinam alias laudabilem de seruando silentio post cōfessionem auditam; in dogma nouum atq; horribile verterunt, de necessitate absoluta, sigillum vti vocant, custodiendi, etiam vbi agitur de salute publica, vita Regis, aut alia re quamuis maxima. Eo enim progressa est hęc ἐθελοπερισσοθρησκεία, hoc est, *humanitus excogitatus superuacaneus cultus*, aut vt dicam melius crudelissima superstitio, vt non desint qui dicant, Sigillum Confessionis nullam omnino ob caussam violari debere aut posse: *quamuis ageretur totius Orbis salus, aut ipsius poenitentis vtilitas; nec pro vitando vllo dāno grauissimo innocentis; aut quod esset totius Orbis conflagratio aut peruersio religionis, & omniū sacramentorum intētata demolitio.* Non fingimus nos ista ad inuidiā, vt parricidarum patro-

patronus, hæreticus infamis, Eudæmon-Iohannes Cretensis mentitur. Sunt quæ recitauimus ipsissima verba Henrici Henriquez Iesuitæ, Salamanticæ professoris Theologiæ in Summa Theologiæ Moralis, libro o[illegible] De pœnitentiæ sacramento [illegible] cap. XIX. § 5. Nec minus istis sunt [illegible], quæ in epistola ad Cardinalem P[illegible] nuper referebamus, partim nobis audita ex [illegible] Iesuitæ, partim ab aliis [illegible] te piè Lector, etiamne [illegible] lumini, qui hæc nouæ doctrinæ [illegible] abominantur? Verum de his plura [illegible] ῳ ἀπεξεφρένητῳ Θεῷ, h. e. *Deo, [illegible] modum longe superante, propitio,* ad annum Domini L. I. Ibi calumniam refutabimus prodigiosi nebulonis è Creta, qui ausus scribere, propterea nouam istam hæresin, de absoluta necessitate seruandi sigilli, nobis non probari; quia apud Suetonium nihil de ea inuenissemus. Probabimus rebus ipsis, quantum temporis parricidarum patronus in sugendis nouarum hæreseon illi similium venenis perdidit; tantum nos, Dei gratia, posuisse, in lectitandis Scripturis, & veterum omnium Patrum monumentis. Ibi ego, non apud Suetonium, quæsiui, & hoc nouæ Theologiæ caput, & multa alia. quæsiui, sed non inueni.

CXXXII. *Verba Christi ad Petrum*, Pasce oues meas, *quam vim habeant: & an recte Baronius ad stabiliendam Monarchiam Pontificiam illa referat. Baronij noua doctrina & hallucinationes aliquot. Alia multa.*

ANNI XXXIV. NVM. CCI.

Dicebamus antea, Petram, Claues & verbum *Pasce*, tria esse quasi propugnacula, quibus multum confidant Monarchiæ Papalis hodierni defensores. Propterea Baronius loca illa Scripturæ, vbi sita hæc munimenta doctrinæ Hildebrandinæ, non cōtentus retulisse in Annales suos; hoc amplius, sententiæ quam tuetur illa accommodat, & vt persuadeat suis lectoribus, iam olim sic fuisse ea loca exponi solita, vehementer adnititur. De loco Matthæi, vbi est nomen Petra, dictum est affatim ad annum superiorem; de verbo *Pasce* apud Iohannem, & de clauibus, hoc loco agitur ab Annalium conditore. Igitur, quum inter omnes constet, Dominum IESVM, Iohan. 20. ℣. 21. hisce verbis, *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*, Apostolos ordinasse Orbis totius doctores, vt placet Cyrillo, vel vt aliis, Apostolatum iam ante illis delatum, penitus confirmasse, & plenitudine potestatis instruxisse, quæ ad tanti muneris exactissimam functionem erat necessaria; quæritur, quam vim habeat Domini dictum posterius ad Petrum, Iohan. 21. ℣. 15. 16. 17. *Pasce oues meas.* Baronius antiquum obtinens, totam illam actionem Domini refert ad primatum Petri sanciendum, id est, ad Monarchiam vnius Ro. Pontif. in vniuersum Orbem terrarum stabiliendam. Nam vt sæpe diximus, sæpe cogimur repetere, appellatione primatus Petri doctrinæ Hildebrandinæ assertores, dominationem illam infinitam intelligunt, quam ipsi Papę attribuunt. Petri nomen in eius argumenti disputationibus, ceu aliquod χαριεντισμὸν δορυφόρημα, h. e. *comitum satellitium*, vt aiunt, ad speciem iactatur. Petro enim nihil quicquā hic metitur, nihil seritur Ro. Pontifici, non autem Petro, hæc opera omnis præstatur. Quare, quum nemo dubitet Baronium hoc loco per primatum Petri, eam quam dixi Papæ monarchiam intelligere; verissime affirmare possumus, in alienissimum sensum à mente Domini, Domini verba illum torquere. Veteres Doctores, qui vel Commentarios in Iohannis Euangelium scripserunt, vel ex occasione in suis homiliis, aut aliis scriptis hanc historiam attigerunt, obseruant; scopum Domini præcipuum in hac Petri compellatione fuisse, vt ostenderet, quanti ipse æstimaret, & vt loquuntur Latini Patres, quanti meriti res esset, curā gerere de proximo, in iis præsertim, quæ ad salutem æternam pertinent. Euthymius in hunc

locum. *Christus terna vice interrogans, & idem iubens, manifestat se maximi facere præsidentiam super discipulos suos: & hanc omni cura ducit maiorem.* Græce dixit Euthymius τὴν προστασίαν τῶν μαθητῶν. sumpsit enim eam obseruationem a Chrysostomo, qui in eo sermone modo προστασίαν modo κηδεμονίαν *curam* nominat. Scribit igitur in eum locum ille Pater; possunt quidē & alia nobis conciliare παῤῥησίαν apud Deum; τὸ δὲ μάλιστα πάντων, ait, παρέχον ἡμῖν τὴν ἄνωθεν εὔνοιαν, ἡ περὶ τὸν πλησίον ἐστὶ κηδεμονία. *sed quod maxime nobis conciliat supernā beneuolentiam, est cura de proximo suscepta.* Hic scopus præcipuus, vel certe vnus è præcipuis huius cōpellationis. Quod autē Petrum nominatim Christus cōpellat, rationē hanc afferunt Patres; vt Petrum magis magisque post lapsum confirmaret, & trinam negationem trina affirmatione contraria deleret. Augustinus in Ioannem tractatu 123. *Redditur negationi trina, trina confessio: ne minus amori lingua seruiat, quam timori; & plus vocis elicuisse videatur mors imminēs, quam vita præsens.* Gemina his sunt, quæ scribit Cyrillus in Iohannem, lib. 12. cap. 64. item Isidorus Pelusiota libro 1. epistola 103. & 356. Chrysostomus quoque & Theophylactus atque Euthymius, eandem caussam breuiter attingunt: Leo Magnus, sermone 1. de Petro & Paulo. *professio tui amoris in Dominum, trina interrogationis est solidata mysterio.* Sed præter hanc rationem, aliam quoq; agnoscit idem Chrysostomus, & qui illum vbique sequitur, Theophylactus: προστασίαν videlicet Petri, & aliquam honoris prærogatiuam. Verba facundissimi Patris sunt: Τί δήποτε τοὺς ἄλλους παραδραμών, τούτῳ περὶ τούτων διαλέγεται; ἐκκριτος ἦν τῶν Ἀποστόλων, καὶ στόμα τῶν μαθητῶν, καὶ κορυφὴ τοῦ χοροῦ. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἀνέβη ποτὲ αὐτὸν ἱστορῆσαι παρὰ τοὺς ἄλλους. *Quid est, cur Dominus cæteros præterit, & cum Petro de his rebus loquitur? erat inter Apostolos eximius, & discipulorum os, atq; illius chori vertex*, siue *coryphæus. propterea & Paulus aliquando ad eum præ cæteris visendū ascendit.* Obserua diligenter, non quærere Chrysostomū, cur aliquam Dominus Petro attribuerit in cæteros Apostolos dominationem, aut Monarchiam in vniuersum mundum; vel cur voluerit reliquos Apostolos Petro esse subiectos, iussis eius regēdos, vt hodie docetur. Sed quum sciret & crederet Chrysostomus, vt sæpe affirmat in suis scriptis, curam pastoralem ex æquo ad omnes Apostolos spectasse; merito quærit, cur de re ad omnes in cōmune spectante, Petrum Christus alloquatur. Responsio plane confirmat quod diximus: ex qua potest quidem illud colligi, Petrum honore quodam præcipuo inter Apostolos, ex huius Patris sententia, excelluisse; vt qui esset os illorū, & eius chori coryphæus, quas voces antea exposuimus: at nouam aliquam dignitatē fuisse ipsi collatam hic à Domino, quæ dominationem in Ecclesiam & reliquos Apostolos ipsi pareret; non potest vllo pacto è Chrysostomi verbis colligi: & errant planissime, qui illa aliter accipiunt. Neq; obstat quod dicit mox τὴν οἰκουμένην Πέτρῳ ἐγχειρισθῆναι, *orbem terrarū Petro fuisse permissum.* Nam & apud hunc & apud alios Patres eadem verba sæpe leguntur nō solum de cæteris Apostolis, non minus quā de Petro, sed etiam de successorib. Apostolorum, vt probauimus iam ante, in disputatione 16. ad annum superiorem. hoc ipso loco de Petro & Iacobo in commune dicit Chrysostomus. ἔμελλον τῆς οἰκουμένης τὴν ἐπιτροπὴν ἀναδέξασθαι. *Orbis terrarum curā suscepturi erant.* Gregorius Nazian. de Athanasio: τὴν δὲ λαοῦ προεδρίαν πιστεύεται· τὸ αὐτὸν δὲ εἰπεῖν, τῆς οἰκουμένης πάσης ἐπιστασίαν. hoc est, *populi præsidentia committitur: idem vero est, ac si dicas totius habitabilis Orbis præfecturam.* Ait Gregorius, eum qui Alexandriæ esset Episcopus, quandam Orbis terrarum præfecturam sustinere. Quare etiam hodie Patriarcha Alexandrinus nominat sese, Πάπαν, καὶ πατριάρχην τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας, κριτὴν τῆς οἰκουμένης, *Papam & Patriarcham magnæ ciuitatis Alexandriæ, iudicem Orbis terrarum.* Nihil igitur, Petro tribuitur à Chrysostomo in expositione verborū Domini, *Pasce oues meas,*

 (multo

(multo autem minus alibi) quod vllo modo assertoribus doctrinæ Hildebrandinæ videri possit fauere. Vtinam cum Chrysost. Baronius sensisset; nulla nobis esset cum eo super recta interpretatione illorum verborum controuersia. Sed longe alia fuit illi mens. Percurramus leui pede ipsius verba. Ait Iohannem, postquam præcedenti capite finem videretur imposuisse Euangelicæ scriptioni, hanc historiam attexuisse, *vt appareat*, inquit, *hac eo consilio ipsum addidisse, quod videret ea à cæteris prætermissa; quodque magni essent ponderis.* Verissimum est, hanc historiam magni esse ponderis, vt omnia in Scripturis, vbi nullum est iota positum temere. Verumtamen, inter contenta diuinis oraculis discrimen hoc potest obseruari; quod non sunt omnia ad salutem ex æquo necessaria. Illa simpliciter sunt necessaria, in quibus dogma aliquod continetur, puta de vno Deo, de tribus personis sacrosanctæ Trinitatis, de redemptione humani generis, per Christi sanguinem, de sacramentis, aut similibus aliis. Exempla virtutum, aut historicæ narrationes, remissiore quadam, vt sic dicam, necessitate sunt necessariæ. Quæ pertinet ad prius genus, ea videmus ab omnibus Euangelistis, aut plerisque omnibus esse posita. Sic de sacramento baptismi agunt omnes Euangelistæ: de S. Eucharistia, omnes præter Ioannem, vt quibusdam placet: nam alij aliter de hoc censent, grauibus de causis. Hæc quum ita sint, si in illis præcipue verbis, *Pasce oues meas*, continetur capitis visibilis in Ecclesia institutio, vicarij Christi, Vice-dei Monarchæ, vt hodie docemur; quæro qui factum sit, vt illa à cæteris Euangelistis penitus prætermissa, ab Iohanne pene prætermitterentur? Videtur enim hic Euangelista, initio finem scribendi fecisse in fine capitis penultimi: postea vero sententiam mutauit, & caput vltimum adiecit. Quare duorum alterum fortasse, non absurde hinc colligas: aut nihil pertinere illa verba ad institutionem Capitis visibilis, Monarchæ mundi; aut si eo pertinent, non esse eum articulum tanti momenti, quanti hodie putatur esse à multis. Hanc coniecturam non parum confirmat, quod scribit Abulensis Episcopus, in Matthæi caput 3. quæstion. 19. *Sciendum, quod licet omnia quæ Euangelistæ narrant, ad Christum pertineant, & nihil alienum interponant, quædam tamen sunt magis necessaria de gestis & dictis Christi quam alia. In illis autem quæ non sunt maxime necessaria, licet sint valde vtilia, quidam eorum illa attigerunt, & alij omiserunt. In iis vero quæ erant omnino necessaria, nullus eorum tacuit; licet quidam plura quam alij in eadem re dicant.* Ex hac obseruatione Tostati, sequitur, non plane esse necessariam doctrinam de Petri Monarchia; quum, locus de Petra, apud Matthæum tantum legatur; verbum, *Pasce* duntaxat apud Ioannem. Ait auctor Annalium: *Iam ipsa piscatione typus quidem ac figura Petri primatus fuerat præsignata; dum ipse primus piscandi iniit consilium, & piscationē aggreditur: & licet alij simul rete iactarent in mare, & ad littus traherent; educere tamen illud ex aquis in terrā, Petri solius fuit opus.* Equidem partem hanc narrationis Euangelicæ, mysterio non carere, lubens assentior Baronio: multa enim in Scripturis, per eiuscemodi symbola scimus esse demonstrata. Sed addo obseruationi Baronianæ: hoc ipso symbolo egregie confirmari, quod ante dicebamus: Petrum vel propter ætatem, vel ordinis caussa, honore aliquo Apostolos excelluisse; imperium in collegas nullum habuisse. Ille igitur, vt sodalem se gerit: illi velut maiorem natu fratrem sequuntur præeuntem. Petri verba sunt: Ὑπάγω ἁλιεύειν, *vado piscatum.* Vix dubitandum videtur, quin Petrus cum hæc dicebat, inuitare eos quos alloquebatur ad piscationem voluerit. iussio tamen hic nulla; nulla dominationis vmbra. Hic typus veritati insecutæ bellissime respondet. Nam in Actis Apostolorum, videbis sæpius incētiuum actionis esse à Petro; ipsum tamen nihil agere pro imperio, nihil quasi dominaretur in clerū, quod obseruat Chrysostomus in illū librum. Sequitur hinc, symbolum hoc nihil pertinere ad illam

illam terribilem dominationem, quam longa dies in Ecclesiam inuexit. Sequitur etiam, illos qui eam vsurpãt, nihil pertinere ad Petrum. Scilicet ille Trimalcio, fax quondam Europæ, inter Petri successores poni meretur, in cuius Dictatibus extat hæc inter alias plures eiusdem farinæ, sententia notabilis: *Quod sententia Papæ à nullo debeat retractari: & ipse omnium* SOLVS *retractare possit*. Quod ait Baronius, Petrum solum eduxisse rete ex aquis in terram; si verum est, miraculo factum esse, credi debet, vt indicat versus sextus. Nam si omnes simul qui erant in naui, rete cum adhuc longius à terra aberat, & à mari plurimum subleuabatur, trahere non poterant; qui potuit Petrus illud trahere, propius ad terram admotum? Sed è veteribus interpretib. non desunt, qui existiment, Petrum traxisse non solum, verum vna cum cæteris, quos indicauit Iohannes id efficere conatos, quod dicitur hic effectum. Et hoc admodum verisimile est; licet illos exiisse è nauicula piscatoria dicat Euangelista. Cyrillus obseruat, hoc symbolo significatũ esse, Apostolorum laborem non fore inanem: non igitur solus Petrus negotium confecit. Pergit: *Quem igitur piscationis symbolo nouimus coryphæum Apostolorum; Dominus alia ab his diuersa metaphora, gregis scilicet atque pastoris, eundem vniuersalem totius Ecclesiæ demonstrat esse Pastorem.* Hic quæri potest, qui factum sit, vt articulus fidei de primatu Petri, sic enim hodie traditur, & quidem momenti præcipui articulus; nam id quoque traditur, nusquam in Scripturis extet declaratus, nisi per symbola & metaphoras; mutationem nominis, claues, piscationem, pascendi præceptum. Et hæc quidem omnia de Petro; nam de Rom. Pontificis imperio, verbum omnino nullum, à principio Scripturarum ad finem. Igitur Hildebrandinæ dominationis fundamentum si quærimus; id situm est in dictis aliquot figuratis de Petro; & in silentio eiusdem Scripturæ de Ro. Papa. Sed quod diuinis oraculis hac in parte deerat, id Papæ ipsi abunde postea suppleuerunt. Sequitur: *Iam olim prædixerat, Tu vocaberis Cephas; Petra scilicet, super quam suam esset ædificaturus Ecclesiam:* de appellatione Cephæ, id est, Petri, & fundamento Ecclesiæ super Petro, id est, fide Petri, satis in superioribus. Demonstrauimus, Baronium & omnes eos, qui hodie contendunt, Simonem non fuisse nominatum à Christo Petrum, sed Petram, & quidem eo sensu, quo ipsemet Christus appellatur Petra, imprudentes in horrendæ blasphemiæ crimẽ incurrere. Addit postremo: *Rursus eidẽ ipsi pollicitus erat claues, dicens, Tibi dabo claues regni cœlorum; impræsentiarum vero hæc felicius implens*, ait, *Pasce agnos meos; Pasce oues meas*. Hic vero Baronius Nouatorem agit insigniter. Est enim noua doctrina, heri & nudiustertius nata, claues Petro promissas Matth. 16. 19. eidem Petro fuisse exhibitas Iohannis 21. 15. quando illi dixit Dominus, *Pasce oues meas*. Vetus & recens etiam Ecclesia vniuersa, si nouissima tempora excipias, longe aliter credidit, aliter docuit. Theophylactus in verba Christi apud Matthæum. *Etsi solum Petro dictum est*, DABO TIBI, *omnibus tamen Apostolis ea potestas data est. Quando? quando dixit, Quorum remiseritis peccata, remissa sunt eis.* Putabat nimirum Theophylactus, promissionem factam apud Matthæum, fuisse impletam, non Iohan. 21. 15. vt placet Baronio, cum dixit Christus Petro, *Pasce oues meas*; sed Ioan. 20. 23. cum omnibus Apostolis dixit Dominus, *Quorum remiseritis peccata, remittentur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Et merito: sunt enim ipsissima verba, quibus erat vsus Dominus, cum claues promittebat. *Et tibi dabo claues regni cœlorum: & quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis.* Euthymius in locum Ioh. 20. 23. *Ante passionem dixerat eis, Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata in cœlo: & quæcuque solueritis super terram, erunt soluta in cœlo. Sed tunc quidem, hoc illis promisit, nunc autem tribuit.* Hæc vetus doctrina, quare hodie repudiatur? aut qui veterẽ noua commutant, quare non dicantur Nouatores? Sed cõstat illis sui facti ratio. Ex-

cludendi nempe sunt cæteri Apostoli à iure clauium, & à iure pascendi: quatenus sunt hæc iura Petro peculiariter propria, nō communia omnium Apostolorū. sic enim mox docet Baronius: etiam in eo insignis Nouator, & veteris doctrinæ desertor, vt ostendemus. Sed interim doceat me, si quis potest, quid sibi velint illa Baronij verba de Christo, *felicius implens ait*? Ego enim non capio, cur aliqua Domini actio felicior quam alia d ci queat. Mortalium actiones secundum plus & minus felicitatis sunt capaces: in Christo Deo & homine, huiusmodi intensioni aut remissioni locus non est.

CXXXIII. *Digressio, in qua expenduntur quæ scripsit Bellarminus explicans verba Domini,* Pasce oues meas. *Ostenditur vanitas aliquot illius argutiarum. Loca aliquot Scripturarum illustrantur.* ποιμὴν *&* ποιμαίνειν *quo sensu de Regibus & ministris Ecclesiæ dicantur.* Pascere virga ferrea. *Alia.*

PRiusquam vlterius cum Baronio pergimus, pauca dicenda sunt de illius loci Iohannis interpretatione, quam nouissima tempora pepererunt: Bellarminus enim libro primo, De Rom. Pontifice, verba Domini ex professō explicans, ea scribit, quæ vel propter nouitatem, vel propter hominis apud multos auctoritatem, vere piorum omnium animaduersione sint dignissima. Probat omnes sine exceptione Petro (intellige autem Papam,) esse subiectos. *Commisit*, inquit, *Dominus Petro curam agnorum, id est, populi Iudaici; & agnorum, id est, populi Gentilis; & ouium, id est, eorum, qui agnos istos pepererunt in Christo qui sunt Apostoli & Episcopi.* Hæc obseruatio speciem aliquam acuminis præ se fert: re vera soliditatis nihil omnino habet. In re autem tanta friuolas coniecturas sequi, oleum est & operam perdere. *Agnos & agnos* habet Latina versio: ea res occasionem præbuit huic subtili commento. Si hoc tantum dixero, Græcam veritatem aliter habere, & *oues* in ea appellari, quos vult Bellarminus esse agnos, corruat necesse est totum Bellarminianum commentum. Sed quia ille Græci textus emendatione suam expositionem tuetur, age, rem pressius examinemus. Trinum Christi mandatum ita concipitur in libris Græcis. βόσκε τὰ ἀρνία μου· ποίμαινε τὰ πρόβατά μου· βόσκε τὰ πρόβατά μου. *Pasce agniculos meos: pasce oues meas: pasce oues meas.* neque vlla, quod sciam, in scriptis codicibus diuersitas: nisi quod viri quidam doctissimi testantur, se in vno vetustissimo ms. etiam in primo loco πρόβατα pro ἀρνία scriptum reperisse. In Latina vero interpretatione, sic: *Pasce agnos meos: Pasce agnos meos: Pasce oues meas.* Bellarminus, vt quod cupit efficiat, Græcam lectionem ait corrigendam in secunda enunciatione, & scribendum προβάτια: quia Ambrosius in vltimum Lucæ caput, vertit *ouiculas*. Sed hoc, aut falsum est, aut certe parum firmum. Nam habet quidem Ambros. vocem *ouiculas*: sed quam ipse Latinum interpretē secutus, de suo vsurpauit in locum dictionis agnos, quæ apud interpretē: quippe, siue dicas *agnos*, siue *ouiculas* non multū sane interest, etsi aliquid fortasse intersit. Ambrosium vero quando illa scribebat, Græca non habuisse ante oculos, apparet ex illa quæstione quam mouet super vocibus *diligo* & *amo*. Sic ille: *Illud quoque diligētius intuendum, cur cum Dominus dixerit, Diligis me? ille responderit, Tu scis Domine, quia amo te,* affert deinde Ambrosius distinctionem, eruditam illam quidem; sed quæ vocibus Latinis *diligo* & *amo* quæ habet Latina versio, potius conueniat, quam Græcis Ioannis, ἀγαπᾷς με, hoc est, *diligis me*, & φιλῶ σε, hoc est, *amo te*: quæ videntur posita ab Iohanne sine vllo discrimine; quare etiam Latina eodem modo accipienda esse adnotat Augustinus: qui mihi videtur ad obseruationem Ambrosij respexisse, cum ista scribebat, tractatu in Iohan. 123. *Vbi etiam demonstratur vnum atque idem esse, amare &*

& dilectionem; nam etiam Dominus nouissime non ait diligis me, sed amas me. Quid si inter voces quibus Iohannes vsus aliquid est discriminis ponendum: dici potest non absurde; Iohannem in Christi interrogatione vsum esse verbo ἀγαπᾷν, hoc est, *diligere*, semel atque iterum, vt significaret, Christum desiderasse in Petro amorem perfectum, qualis Deo debetur. Nam in Scripturis, quoties fere amor Dei præcipitur, non φιλεῖν, hoc est, *amare*, verbum vsurpatur à Græcis scriptoribus sacris; sed ἀγαπᾷν; vt Deuter. 6. ℣. 5. 11. ℣. 1. Matt. 22. ℣. 37. Luc. 10. ℣. 27. & amor erga Deum aut proximos in Scripturis ἀγάπη, hoc est, *dilectio*, dicitur, non φιλία, hoc est, *amor*, Petrus igitur, qui interrogatus bis per verbum ἀγαπᾷν, semel per φιλεῖν, semper respondens vsurpat verbum φιλῶ; videri queat serio iam conscius suę infirmitatis, consulto consilio, verbum aliquod Syriacum vsurpasse, quod Græco φιλῶ magis respondet, quã τῷ ἀγαπῶ, quod Iohannes in suo Euangelio seruauit. Ex his constat, Ambrosium Græca non consuluisse, cum *ouiculas* eo loco dixit, quare emendatio Bellar. conclamata est. nam eius lectionis neque apud Græcos Patres, neque in antiquis membranis vlla mentio. Contra, scriptum iam olim fuisse προβάτα, hoc est, *oues*, suadet Syrus Paraphrastes, qui vertit ערב: nam & Matth. 10. ℣. 6. atque alibi προβάτα exposuit ערבא. quanquam videtur Syrus in exponendo hoc loco, non adeo proprietatem dictionum attendisse, quam sectatus esse varietatem: in singulis enim interrogationibus vocem mutauit: quum in Græco sunt tantum duo, ἀρνία & προβάτα: & in Latino quoque duo, *agni & oues*. Arabs contra, vnica voce in tribus interrogationibus est vsus. Ætate quidẽ Theophylacti lectum esse προβάτα, non προβάτια; hoc est, *ouiculas*, declarat eius interpretatio. Nonnus quoque Theophylacto antiquior, sic legit; Ημετέρων ποίμαινε νοήμονας πώεα μήλων. *Humanos ouium nostrarum pascito greges*. Sed etsi constaret scripsisse Iohannem προβάτια, alia tamen ratio afferri posset, haut paullo quam Bellarminiana solidior. Valet enim ea nominum forma, vt diuinitus explicat Bear. Bernardus sermone 4. in Cœna Domini, ad vehementiam amoris declarandam, & affectum tenerrimũ. Hinc ille apud eundem Iohannem 13. ℣. 33. Τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. *Filioli, adhuc modicum vobiscum sum*: quæ sunt paterni affectus verba plenissima. Sic apud diuinum Paulum, Gal. 4. 19. τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, h. e. *filioli mei, quos iterum parturio*. & in prima Iohannis Epistola septies illa vox reperitur, sinceri & ingentis, vt dixi, affectus index. Dominus igitur cum dicit ἀρνία & προβάτια, hoc est, *agniculos & ouiculas*, si ita scripsit Iohan. non ad subtilitatem Bellarminianam respexit; sed illum proculdubio inenarrabilem amorem suum erga electos declaratum iuit, quem verbis, factis, semper demonstrauit; vt præ cæteris inculcat Iohannes. Sine caussa interpretes hanc teneritudinem affectus in Christo, dissimulãt hoc loco vertentes *agnos*, quũ debuissent *agniculos*, vel *agnellos*: nihil enim in Scripturis est otiosum; non dictio, non dictionis forma, non syllaba, non litera. Ac videtur Ambrosius hanc ob caussam, *ouiculas* forma diminutiua dicere maluisse, quam *agnos* cum vetere: quum fortasse meminisset, in Græcis extare vocem ἀρνία, etsi in secunda interrogatione aliter habent Græca; cuius diuersitatis illi tunc in mentem non veniebat. Iam quod Bellarminus *oues* interpretatur de Apostolis & Episcopis; de his quidem verum est: at de illis, noua interpretatio ea est, vel paucorum veterum, qui tamen de Monarchia Hildebrandina ne cogitabãt quidem. Vult vero Bellarminus, Apostolos, non solum Christi respectu fuisse oues, vt erant re vera: sed etiam Petri; in cuius potestate ipsi fuerint, vt ab illo regerentur, tanquam à superiore, imo tanquam à Domino & Monarcha: nimirum ex illa sua interpretatione, *Pasce, id est, more Regis impera*. Sed hæc sunt mystarum è schola Hildebrandi effata recentia, & cum Scripturis non minus, quam cum omnium meliorum seculorum

Patribus è diametro pugnant. Adeone vero frontem periisse de rebus, vt nihil pudeat viros graues, qui odium Nouatorum, quos ipsi appellant, verbis profitentur, tam noua, tam olim inaudita comminisci? Cedo enim vel vnum è Græcis aut Latinis Patribus, qui hanc expositionem sit secutus. Paparum commenta, vt honori suo velificarentur, nihil moror. Sed ne horum quidem aliquis, è vetustioribus proferri potest, qui τὸ *Pasce* exposuerit cum Bellarmino. Ne Leonem quidem magnum excipio; qui vnus ex antiquis Papis Petro plurimum videtur tribuisse. Theophylactus vero quam diuerse? ἀρνία, inquit, τάχα οἱ εἰσαγωγικώτεροι· πρόβατα δὲ οἱ τελειότεροι. *Fortasse per agnellos intelliguntur rudiores: per oues perfectiores.* Euthymius: *Agni & oues dicuntur discipuli*, (olim Christiani omnes nominabantur discipuli & discipulæ;) *propter simplicitatem ac promptitudinem, ad hoc vt immolentur. & rursum agni quidem imperfectiores, oues autem perfectiores.* Idem sibi volunt & Latini, qui dicunt, Petro traditos esse pascendos, incipientes, proficientes & perfectos. Quod quidem verum est: sed non vni Petro proprium; verum omnibus Apostolis commune. Quos omnes quum fateatur Bellarminus, illis verbis, *Sicut Pater me misit, ita ego mitto vos*, fuisse institutos Christi vicarios; quippe τὸ Χριστοῦ ἔργον ἀναδεξαμένους, hoc est, *qui Christi officium susceperunt*, vt loquitur Chrysostomus in illa verba; & quidem vicarios *apud omnes gentes*, Matth. 28. ℣. 19. Lucæ 24 ℣. 47. quæ malum insania est, quis furor, vicariis Christi, plenitudine potestatis præditis, (ita docet etiam Tostatus sentiendum esse de omnibus Apostolis, præfatione Comm. in Matthæum:) alium præter ipsum Dominum imponere Monarcham, è cuius nutu pendeant? qui se illorum iactare potuerit dominum & Regem? Nam PASCE Bellarmino est, Rex esto. Hæc falsa sunt, putida, denique noua commenta; & qui illa defendunt, certissimi Nouatores. Iam quum in his tribus interrogationibus, duobus verbis vsus sit Iohannes, βόσκε & ποίμαινε atque horum alterum, (nempe βόσκε) bis vsurparit, in prima & tertia compellatione: eius tamen Bellarminus rationem nullam habet: alterum, quod semel positum est, vrget acriter & spem victoriæ in eo cum maxime ponit. Ratio est, quia vt Theophylactus obseruat, βόσκειν, curam mitiorem significat: ποιμαίνειν, acrioris imperii videtur habere significationem. τὸ ποιμαίνειν, ait, ἤδη καὶ σκληροτέραν ἐπιστασίαν ἐμφαίνει· τὸ δὲ βόσκειν, τὴν ἠπιωτέραν. Quia igitur ad optatam monarchiam parum facere videbatur verbum βόσκειν, propterea de illo, etsi bis posito, est altum apud Bellarminum silentium. Non ita Græci, qui obseruant, Christum his duabus dictionibus, Apostolos admonuisse; vt tam humiles ouiculas, quam validiores oues pariter curarent: & sic erga tam has, quam illas se gererent, vt rationes ipsarum postularent. Vide Theophylactum. Latinus vnica voce est vsus *Pasce*; quæ Græco βόσκε melius respondet, quam τῷ ποίμαινε. *pasco* enim est à βόσκω. nam *b* & *p* literæ sunt permutabiles; vt πύξος *buxus*; Syrus & Arabs vnico verbo vsi, & quidem eodem רעה. Bellarminus igitur multa disserit, vt probet, ποιμαίνειν significare *regere* ac *præsidere*: ac propterea Petrum, quando illi dictum est ποίμαινε, ea voce constitutum esse Rectorem & Præsidem Ecclesiæ: atque vt viam sibi muniat ad illam nobilem expositionem, *Pasce, id est, Regio more impera*; notissimum poetæ locum affert, qui Regem Agamemnonem dixit ποιμένα λαῶν, *pastorem populorum*. Affert etiam illud Matth. 2. *Ex te mihi exiet Dux, qui regat populum meum*, vbi quum Græca habeant ποιμανεῖ τὸν λαὸν, in Michæa tamē, vnde locus putatur depromptus, non est verbum רעה *pasco*, sed משל quod est *dominari*. At hæc omnia frustra: & hæc dicere, aerem est verberare. Ποιμαίνω siquidem & ποιμὴν, *pasco, & pastor*, quoties de Regibus dicuntur, scopus metaphoræ illius est, officium Regis denotare, vt diligenter & leniter populum curet, sicut pastores solent circa oues esse & mites

&

& seduli. Nam vt ait Gregorius Nazianzen. oratione I. in elegante descriptione muneris pastoritii, ὁ ποιμὴν ὀλίγα μὲν τῇ βακτηρίᾳ, τὰ πολλὰ δὲ τῇ σύριγγι, *pastor non multum vtitur pedo, fistula vero plurimum.* Ideo & Basilius Seleucensis, homiliam in illa apud Iohannem verba scriptam, *Ego sum ille pastor bonus*, ita orditur: Ἡδὺ τὸ χρῆμα, ποιμὴν τοῖς ὄρεσι νέμων τὰς τῶν θρεμμάτων ἀγέλας καὶ σύριγγος ἤχῳ πρὸς τὴν νομὴν διεγείρων τὰ ποίμνια, hoc est, *Iucunda res, pastor in montibus pascens pecorum greges, & fistulæ sono ad pastum oues excitans.* Quia enim oues, genus est animantium mitissimarum; præfecturam quoque pastoris mitissimam esse debere, merito est creditũ. Idcirco Hieronymus in hæc verba Ezechielis capit. 17. vers. 24. *Dauid Rex super eos, & pastor vnus erit omnium eorum*, scribit sic: *tanta erit clementia, vt non solum Rex, sed & Pastor appelletur; eo quod superbum nomen imperii pastoris vocabulo mitiget.* idem Epistol. ad Damasum *à pastore præsidium ouis flagito.* significans, propterea Episcopos appellari *pastores*, vt meminerint debere se præsidium & omne auxilium fidelibus, suæ curę creditis. Grammatici Græci obseruant, nomen ποιμὴν, cum metaphorice sumitur, vt in illo de Agamemnone, ποιμένα λαῶν, hoc est, *pastorem populorum*, significare, κηδεμόνα, *curatorem:* & ποιμαίνειν, cum ad Reges aut magistratus transfertur, significare φροντίζειν, *curare*, sollicitũ esse de cõmodis eorum, quorũ pastor audis. Clem. Alex. Pædag. l. 1. c. 7. scribit in eã sententiã; Dominũ, quãdo de se dixit, *Ego sum ille Pastor bonus*, hoc voluisse declarare; se esse τὸν τῶν νηπίων κηδεμονικὸν ποιμένα. *pastorẽ illũ, qui infantium commodis sollicite prospiciat.* Quam etiam ob caussam Propheta Isaias de Christo ait, capit. 40. ℣. 2. *Sicut pastor gregem suum pascet: in brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo leuabit, fœtas ipse portabit.* ex quibus diuinis verbis luculente apparet, Christum non propter dominationem, quam obtinet in suos, dici Pastorem: sed propter amorem ipsius tenerrimum in fideles, & curam quam habet de ipsis inenarrabilem. Hilarius

quam habet de ipsis inenarrabilem. Hilarius
in Psalmum II. *Ne quis temerariæ huic & impiæ præsumptioni locus pateat, proprietates ipsæ verborum in Romanam linguam translatorum, cognoscendæ sunt. Namq; id quod nobiscum est, reges eos in virga ferrea*, quanquam ipsum reges, *non tyrannicum, neque iniustum sit; sed ex æquitatis & moderationis arbitrio, regimen rationale demonstret: tamen molliorem adhuc regentis affectum proprietas Græca significat. Quod enim vobiscum est*, reges eos, *cum illis est* ποιμανεῖς, *id est pastoraliter reges, regendi scilicet eos curam affectu pastoris habiturus.* En lucúlente à magno Doctore expositum, quid significet *pastor* & *pascere*, cum de rectoribus Ecclesiæ vsurpantur. Augustinus explicans verba Iohannis 10. ℣. 2. *Bonus pastor ponit animam pro ouibus*, affert hæc ipsa Domini verba ad Petrum, *Pasce oues meas*; & illa sic interpretatur. *pone animam tuam pro ouibus meis.* Deum immortalem! q̃ diuersa est hæc expositio, ab illa Bellarmi. *Pasce, regio more impera.* Vide Epist. Chrys. 55. ad Gerontiũ presbyterũ; vbi de officio disserit boni pastoris in ouiũ periculo. Neq; hoc dicim⁹, q̃ putemus, Pastores Ecclesiarum spirituali potestate animaduertendi, spirituali modo, in rebelles, carere: sed vt probem⁹, defensores Pontificiæ monarchię, cum verbum ποίμαινε vrgent, vt Hildebrandinam doctrinam stabiliant, quod facit Bellarminus, facere imperite, absurde, ridicule. Nam si vim verbi & proprietatem Græcæ dictionis vrgere velis; melius ac verius è voce ποίμαινε colligas, officium boni pastoris esse, vt diuinis oraculis gregẽ suũ assidue pascat, & in Scripturarũ lectione, vel auditione, suos assidue exerceat. ποιμαίνειν enim est ἐν τῇ πόᾳ μένειν, *manere in herba virente.* diciturq; de bono pastore, qui oues sui gregis ad læta pascua ducit, & vt loquitur Greg. Naz. τῶν χωρίων ἐπισκέπτεται τὰ ἔνυδρα καὶ ἐπίνομα. *loca diligenter inquirit irrigua & compascua*, hoc pastoris ouiũ irrationaliũ exemplũ; pastor fidelis ouiũ rationaliũ imitatur: & quũ harũ ouium πόα & pabulũ, sit verbũ Dei; id sedulo agit, vt su⁹ grex in auditione, meditatione, lectione,

ne; praxi denique Scripturarum, iugiter occupetur. Illud est vere ποιμαίνειν, siue ἐν τῇ πόχ μένειν; istud est vere pastorem esse. Nam alimentum ouium Christi esse vocem ipsius quis sanus dubitat? quum vt eleganter Basilius Sel. ait, ψυχῆς τροφὴ θείων λόγων ἑστίασις, *animae nutrimentum sit, vt diuinos epuletur sermones.* & ante hunc dixerat Athanasius dialogo II. contra Maced. τροφὴ ψυχῆς, ἡ γραφή, *Scriptura, pabulum est animae.* Caesarius Arelatensis, humilia 20. *Lumen animae, & cibus aeternus, non est aliud, nisi verbum Dei.* Eucherius Lugd. de die natali Domini. *Spiritualiter stabulum Ecclesia, praesepe scriptura diuina, pastores vero, Episcopi & doctores intelliguntur.* mox: *Vnde scriptum est, Animalia tua Domine inhabitabunt in ea: haec autem animalia quasi in praesepio, in diuina scriptura, cibis spiritualibus nutriuntur.* & hoc Patres Graeci ac Latini locis innumeris studiosissime inculcant. Propterea Nonnus, vocem Dominicam Pasce, sic expressit, Ἄρνας ἐμὰς ποίμαινε σαόφρονας ἄνθεσι βίβλων. *Pascito Petre meos Scripturae floribus agnos*: licentius quidem, vt Paraphrastes; sed pie, sed docte, & ex Ecclesiae veteris fide. Nã vt Leo magnus ait, serm. I. de Petro & Paulo, cum dixit Christus Petro, *Pasce oues meas*, nihil aliud quaesitum ab eo est, *quam vt pascendis eius quem diligeret ouibus, cibum, quo ipse erat opimatus, impenderet.* Spero vere pios non negaturos, hanc grammaticam obseruationẽ, probabiliorem esse illorum acumine Sophistico, qui è verbo *Pasce* terribilem omnibus Principibus Papae monarchiam eliciunt. Quod Bellarminus obseruat, pro ποιμανεῖ, hoc est, *pascet*, quod habetur apud Matthaeum 2. ℣. 6. legi apud Michaeam משל quod dominari significat; & id quoque in argumentum dominationis trahit; demiror non vidisse illum, quam facile, quam solide, haec argumentatio verti in contrariũ queat. Nos igitur Bellarmino respondemus, Epiphanium vere & sapienter monere; extare in Scripturis quasdam vt ipse appellat προασφαλίσεις *praecautiones* possumus nominare, siue *praemunitiones* aduersus futuros errores, quos

quandoque emersuros Spiritus Dei praeuidebat. Exempla harum praecautionum alibi explicamus accurate ex eodem Patre. In eum censum referri debet haec vocis Hebraicae mutatio in aliam nonnihil diuersam. An enim temere factum putamus, quod vox Micheae, quae dominationis significationem habet, in aliam sit mutata, quae [illegible]
men, probauimus, denotat? nam [illegible]
ta aliter verterant, εἶναι εἰς [illegible]
ἀρχήν, hoc est, *esse principem in* [illegible]
Chrysostomus homil. in Gen. [illegible]
Scripturarum eam esse prae[illegible]
sit in iis syllaba, nullus apex, [illegible]
neat ἵνα ἐγκεκρυμμένον θησαυ[illegible]
tus latentem thesaurum. Credam[illegible]
iam huius mutationis ali[illegible]
& latere mysterium. Vidit ho[illegible]
natus, & caussam attulit hanc[illegible]
dominetur, ait, *interpretati sun*[illegible]
regendi modum declarare volue[illegible]
gnificantes, vt Christus non in vi[illegible]
tes; sed in pedo benigni pastoris [illegible]
propria, populum suum regere[illegible]
re Maldonato, ποιμαίνειν di[illegible]
as oues, propter regimen [illegible]
quo illas regit. Hoc si ver[illegible]
verissimum; errat Bellarm[illegible]
qui verbum ποιμαίνειν vrget [illegible]
illam monarchiam, per qu[illegible]
cant Papae ludendi capitibu[illegible]
cto audientes non fuerint. [illegible]
ποιμαίνειν non est, sed ἐλαύ[illegible]
more Hildebrandi Papae Eccle[illegible]
si vis scapham scapham, [illegible]
tyrannide premere. Sed ad[illegible]
Apocalypsi 19. ℣. 15. [illegible]
ferrea. nam in Graeca ve[illegible]
μανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδη[illegible]
eos in virga ferrea, neque v[illegible]
legantissimam illius loc[illegible]
quam pastori virga fe[illegible]
nunquam auditum est, [illegible]
est alienissimum. Sed [illegible]
ter aut magister dicat di[illegible]
παιδεύειν ἀγχόνῃ, hoc est, [illegible]

igeris. Castigatio puerilis, quæ à parente fit, vel præceptore, *παιδεία* dicitur; & *παιδεύειν*, *dare pueris disciplinam*. impropriè igitur dicat aliquis pater, filium debere *παιδεύεσθαι*, hoc est, *corrigi*, laqueo; hoc significans; quia paterna castigatio nihil proficiat, opus esse publica magistratus. laqueus enim non est instrumentum paternæ castigationis, sed publicæ pœnæ quæ exigitur à magistratu. Sic pastor castigat oues pedo; virgæ ferreæ nullus vnquam illi vsus. Quare Christus qui non solum pastor est Ecclesiæ, sed etiam Rex & iudex supremus *ἀκύρως*, hoc est, *impropriè*, quidem, sed elegantissime dicitur, illos qui pedo regi non potuerint, virga ferrea olim pasciturus, id est, puniturus & perditurus. Hoc vero de Christo dicitur, non qua pastor tantum est Ecclesiæ, aut *ἀρχιποίμενα*, hoc est, *princeps pastorum*, vt appellatur à Petro; sed qua Dei Filius, præmiorum & suppliciorum quæ homines manent, vnicus arbiter. propterea illo ipso loco statim subiicit Euangelista Iohann. *Et habet in vestimento, & in femore suo scriptum*, REX REGVM & DOMINVS DOMINANTIVM. Audebitne aliquis seruus seruorum Dei ea sibi vindicare, quæ de Christo dicuntur, vt est Rex regum, Dominus dominantium? Addit postremo Bellarminus testimonia veterum Patrum; quæ omnia si ex auctorum mente exponantur, hodiernam opinionem de monarchia Pontificia funditus euertunt planissime. Sed nos illo misso, ad Baronium redeamus.

CXXXIV. *Refutatur sententia Baronij, super nonnullis quæ vni Petro peculiariter fuisse tributa scribit.*

ANNI XXXIV. Num. CCII.

QVI hodie pro Monarchia Pontificia, ceu pro aris & focis pugnant, vt certa & expressa Patrum testimonia, quibus hoc cõmentum destruatur, eludant, multas distinctiones coguntur comminisci, tam inauditas veteribus, quam ipsa Monarchia vnius in Ecclesia fuit illis incognita. Eiusmodi illa est, quam hîc proponit Baronius. Ait, Dominum quædam Apostolis esse largitum, communia ipsis omnibus: quædam Petro concessisse, ipsi peculiaria. De communibus nulla dubitatio; peculiariter autem Petro propria recensentur hæc quatuor. I. *Tu vocaberis Cephas*: II. *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam*: III. *Tibi dabo claues regni cœlorum*: IIII. *Pasce agnos meos, & pasce oues meas.* Horum quatuor, primum nemo negabit Petro fuisse proprium: nemo enim præter hunc ex Apostolis Cephas est appellatus. Sed si hoc voluit Baronius, Petro peculiarem à Christo honorem esse habitum, vt nouum illi nomen imponeret, errauit, vt satis ante probauimus. de cæteris vero tribus, falsissima est Baronii affirmatio, & Scripturis ac Patribus manifestissime repugnans. Paulus Apostolus, Ephes. cap. 2. vers. 20. Ecclesiam fundatam esse affirmat super fundamento non vnius Petri, sed Apostolorum. huic sententiæ non veretur Baronius suam hîc opponere, docens: *Ecclesiam super Petro peculiariter esse fundatam, & non super cæteris.* vtri credemus? Christus quas promiserat claues Apostolis, Petrum alloquens, Matth. 16. iisdem Apostolis exhibet Iohan. 20. Baronius negat, & vni Petro affirmat traditas. *Pascere oues Christi* adeo commune fuit munus omnium Apostolorum, vt in genere ad omnes pertineat Rectores Ecclesiarum; qui propterea in Scripturis pascere dicuntur sæpe, & nominantur è re pastores. Baronius Petri vnius proprium ius vult fuisse, vt pasceret oues Christi. Opponimus nos istis nouitatibus veterem Ecclesiæ doctrinam, cuius tot sunt testes, quot fere sunt Patres quorum libri ad nos peruenerunt. Vnus Augustinus pro omnibus esto: De agone Christiano, capit. 30. *Non sine caussa inter omnes Apostolos huius Ecclesiæ Catholicæ personam sustinet Petrus; huic enim Ecclesiæ claues regni cœlorum datæ sunt, cum Petro datæ sunt: & cum ei dicitur, ad omnes dicitur, Amas me, pasce oues meas.* Tolerabi-

rabilius erraret Baronius, si diceret, quod multi hodie eiusdem sectæ dicunt; communia quidem omnibus Apostolis etiam illa tria fuisse, quæ ipse facit Petro propria: verum peculiari modo quodam eorum dispensationem & administrationem Petro fuisse permissam. Quin ipse Baronius paullo post in horum castra videtur sese recipere.

CXXXV. An distinctionem à Baronio proditam agnouerit Cyprianus.

ANNI XXXIV. Num. CCIII.

ALlatæ modò distinctionis assertor primus profertur Cyprianus. Qua autem fide? pessima, vel teste Bellarmino. Baronius locum è lib. de vnit. Ec. affert, vt probet, ius clauium, & pascendi, item fundamenta Ecclesiæ ponendi aut sustinendi, propriè in Petrum esse collatum. Bellarminus contra, libr. 4. de Rom. Pontifice, cap. 23. describit eadem Cypriani verba, & ex iis conclusionem hanc elicit. *Vbi vides*, ait, *idem dari Apostolis per illa verba*; Ego mitto vos, *quod Petro fuerat promissum per illud*; Tibi dabo claues; *& postea exhibitum per illud*; Pasce oues; *intelligi iurisdictionem plenissimam etiam exteriorem*. Quare auctore Bellarmino falsa est Baronii sententia. Sed & Bellarminus fallit ac fallitur, cum non veretur dicere eo loco & alibi, doctrinam Cypriani non impedire Petri primatum. Nam qui hodie dicitur Petri primatus, (ea autem est, Papæ Monarchia absoluta) cum dictis factisque Cypriani non magis potest consistere, quam duæ propositiones ἀντιφατικῶς, hoc est, *contradictorie*, oppositę possunt simul esse veræ. Sexcentis hoc posset argumentis probari è scriptis pii illius Martyris: & nos iam aliquid ea de re diximus ad annum 33. disputat. 14 & 16. Hîc sufficiat dixisse, vel ex iis quæ scribit Beat. Augustinus contra Donatistas, variis in libris tomi 7. liquido constare posse; adeo non agnouisse Cyprianum doctrinam de Monarchia Papæ, vt ne Beat. quidem Augustinus id vnquam sit suspicatus. Meminit tot locis Augustinus in septem libris de vno baptismo, & aliis contra Donatistas, eius controuersiæ, quæ fuit inter Stephanum Papam, & Cyprianum, quo auctore Donatistæ suum errorem tuebantur. Quæro igitur, quum nihil sit prætermissum ab Augustino, quod ad rem faceret, vt Donatistas ad sanam mentem reuocaret; cur nunquam in tot libris de Monarchia Papæ vllum facit verbum? cur tacetur Papæ infallibilitas, quæ hodie veri & falsi norma proditur? cur vicariatus Christi vel Dei, cur illa intra quæ continentur dictatibus Hildebrandi silentur? cur tot locis Stephanus & Cyprianus sic componuntur, vt duo magni Episcopi, potestate in Ecclesia Dei pares? Vnicum exempli gratia locum proferam. De vnico baptis. contra Petil. capit. 14. *Ecce duo erant vno tempore, vt de aliis taceam, qui diuersa sentiebant. Duo erant eminentissimarum Ecclesiarum, Romanæ scilicet, & Carthaginiensis, Episcopi, Stephanus & Cyprianus, ambo in vnitate Catholica instituti. Quorum, Stephanus baptismum Christi in nullo iterandum esse censebat, & hoc facientibus grauiter succensebat. Cyprianus autem in hæresi vel schismate baptizatos, tanquam non habentes baptismum Christi, baptizandos in Ecclesia Catholica existimabat. Multi cum illo, quidam cum isto etiam sentiebant; vtrique cum eis in vnitate consistentes.* Hæc Augustinus. Sed de mente Cypriani, accuratius alibi, propitio Christo.

CXXXVI. An Hieronymus agnouerit superiorem distinctionem à Baronio proditam. Mens illius in epistola ad Damasum explicatur.

ANNI XXXIV. Num. CCIV.

PRoxim⁹ allatæ distinctionis assertor profertur Hieronymus: sed melius dixero, trahitur inuitus & omnibus reluctans viribus. Quid igitur dicit ille? plane contrarium

eius

eius quod positum est in illa distinctione. Sic nempe viri boni solent, quos vis maior ad tribunal iudicis pertraxerit, vt falsum testimonium præbeant: prophetam enim Balacum imitantur, quod Hieronymus hîc facit. Posuit Baronius inter Petro peculiariter tributa, quod dictum illi sit, *Et tibi dabo claues regni cælorum.* Hieronymus contra, illo ipso qui hic describitur loco: *cuncti claues regni cœlorum accipiunt.* Igitur, omnes æquales potestate: & eorũ successores item pares inter se, & æquales saltem ex iure diuino, si credimus Hieronymo. Notissima illius verba sunt, in epistola ad Euagrium. *Si auctoritas quæritur, Orbis maior est vrbe. Quid mihi profers vnius vrbis consuetudinem? Vbicunque fuerit Episcopus, siue Romæ, siue Eugubii, siue Constantinopoli, siue Rhegii, siue Alexandriæ, siue Fanis, eiusdem meriti est, eiusdem sacerdotij. Potentia diuitiarum & paupertatis humilitas, sublimiorem vel inferiorem Episcopum non facit: cæterum, omnes Apostolorum successores sunt.* Scire velim an distinctio Baroniana, quæ ad Monarchiã Pontificiã est excogitata, acrius confutari potuerit, quam hoc argumento: Apostolos omnes fuisse æquales: Episcopos Orbis terrarum, illorũ esse successores: ac propterea inter se æquales; vtut opibus, i. e. potentia seculari differant. En testem Baronianum. At dicit Hieronymus non semel, addit Baronius, *super Petrum fundatam esse Ecclesiam: eumque Principem Apostolorum & Ecclesiæ sæpe nominat: cuius successori qui non communicat, esse ab Ecclesia Catholica alienum, nec esse Christi sed Antichristi, graui assertione confirmat.* Respondeo breuiter ad duo priora. Ecclesia super Petro fundata; nempe super fide Petri, non super illius dominatione, sicut fuse probatum ad annum 33. Adde quod, *Ex ÆQVO super cæteros Apostolos Ecclesiæ fortitudo solidatur*, quod ipse Hieronymus affirmat, libr. I contra Iouinianum, capit. decimo quarto. Idem Petrus princeps nominatur Apostolorum, vel Ecclesiæ; (quanquam rarius hoc legere memini, præsertim apud Hieronymum) quippe, qui in choro Apostolico esset coryphæus & ordine primus. *Princeps* Latinis est, primus, sicut docuimus ad locum Matthæi. Apud Leonem Magnum in in sermonibus de Petro & Paulo, Petrus promiscue dicitur, modo *princeps Apostolici ordinis*, vt in I. modo *primus Apostolici ordinis*, vt in II. ergo idem significant *princeps* & *primus*, cum de Petro dicuntur. Intolerabilis igitur est fallacia abutentium ista voce, propter significationem, quam habet id nomen in linguis è Romana corrupta ortis. Dialogo I. aduersus Pelagianos, hæc sunt Critobuli, siue Hieron. verba: *Vt Plato princeps philosophorum, ita Petrus Apostolorum fuit: super quem Ecclesia Domini, stabili mole fundata est.* Etsi claudicat in multis hæc similitudo: nam Plato suis Academicis philosophis auctor fuit & magister scientię quam profitebantur: quum contra doctrinæ Apostolicæ non Petrus, sed solus Christus auctor fuerit & magister: duo tamen ex isto simili certissima consecutione colliguntur. Vnum, Ecclesiam fundatam esse super Petro, hoc est super fide & doctrina, quam annunciauit Petrus: ita vt Academicorum secta & Philosophia nitebatur fundamento Platonis, siue doctrinę quam voce & scriptis docuit Plato. Alterum; caussam cur Petrus dicatur princeps Apostolorum, non esse dominationem aliquam illius, aut imperium monarchicum in collegas; nullam enim Plato vnquam in reliquos philosophos obtinuit monarchiam: nullam more Sullæ aut Cæsaris dictaturam. Et pauit quidem Plato philosophos, viua quondam voce, postea scriptis suis, quibus etiam hodie nobilia ingenia fructuosissime pascuntur: nusquam tamen Plato discipulos suos aut sectatores ita pauit, vt illꝰ pascere, esset more Regis imperare. Veniamus ad tertiũ Hieron. locum ex Epist. ad Damasum: *Petri successori qui non communicat, Christi non est, sed Antichristi.* In summa Orientis perturbatione quum plerasq; Arrianismus occupasset, venit in Syriam Hieronymus. Paullo post Ecclesiæ Antiochenæ Antistites, (illi Ecclesiæ tres præerant eo tempore; Paulinus, Meletius,

tius, Vitalis; duo priores orthodoxi; tertius, Apollinaris sectator:) ab eo exegerunt trium hypostaseon confessionem. Erat adhuc illa vox noua, & propter nouitatem multis suspecta. Itaque pium virum suspicio incessit, latere aliquid fraudis: *Nouellum*, inquit, *à me homine Romano nomen exigitur*. In tanta dubitatione Damasum Pontificem Romanum consuluit Hieronymus. & merito. nam quem potius consuleret, homo præsertim Latinæ linguæ, & presbyter Romanus? Oriens quidem totus illi erat suspectus, vt ipse significat principio Epistolæ; *In Oriente*, inquit, *difficile, vbi fons signatus & hortus ille conclusus sit, potest intelligi*. Quid autem mirum, hominem Romanum Episcopum Romanum consuluisse? Ait igitur, *Vos estis lux mundi, vos sal terra*: Episcopos Occidentis intelligit, inter quos Damasus eminebat. Non solum autem Damasum intellectum fuisse ab Hieron. declarant præcedentia verba: *Nunc in Occidente Sol iustitiæ oritur*: quæ de omnibus Occidentis Episcopis orthodoxis necessario accipi debent, non de vno Damaso. alioqui dixisset potius, *in vrbe Roma* quam *in Occidente*. & multo magis sequentia verba id suadēt: *Vos aurea vasa & argentea: hic testacea vasa, vel lignea*. Sicut dubitari non potest, quin vasa testacea & lignea sint præpositi Ecclesiarum Orientis: sic certum est, vasa aurea & argentea esse præpositos Ecclesiarum Occidentis, non Damasum duntaxat: de quo solo si sensisset, cur illum *vasa* potius, quam *vas* dixisset? sic enim Paulus ipse *vas electionis* appellatur. Actor. 9. ℣. 15. Ait; *Quanquam tui me terreat magnitudo, inuitat tamen humanitas*. appellat *magnitudinem* splendorem Episcopi Rom. qui iam inceperat *strepitu maioris viuere censûs*. Memineris ad Damasum hæc scribi, de cuius magnificentia loquitur Ammianus Marcellinus, libro 27. *magnitudo* igitur hic est, quam in Epistola ad Euagrium nominabat *potentiam diuitiarum*. Ibi dicebat Hieronymus, quosdam Episcopos *præstare potentia diuitiarum*: quosdam *paupertatis humilitatem sectari*: quam laudem Marcellinus æqualis Damaso scriptor, Antistitibus prouincialibus propriam facit: ipsum vero Damasum Hieronymus Epist. sequente vocat *diuitem Pastorem*: sed omnes tamen, siue diuites siue pauperes, esse eiusdem meriti, eiusdem sacerdotii, & pariter Apostolorum successores, paullo ante dicebat idem Hieronymus: vt nullam hic liceat somniare monarchiam Rom. Pontificis ex Hildebrandi disciplina. Addit; *A sacerdote victimam salutis, à pastore præsidium ouis flagito. Facessat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum successore Piscatoris & discipulo crucis loquor*. Singulari industria vir ingeniosissimus & facundissimus, Damasum officii sui admonet, vt respondere in tanto splendore positus, ne dedignetur. Tu, inquit, es Sacerdos & Pastor; ac propterea duplici nomine teneris petitioni annuere. Hæc quare sint addita ab Hieronymo, sequens ad eundem Damasum epist. declarat. Apparet dubitasse illum, ne difficile sibi foret à Damaso responsum impetrare: quod & videtur euenisse: ideo tam seuera obtestatione illum adiurat initio alterius Epistolæ. Obiici poterat Hieronymo; non decere humilem presbyterum compellare Episcopum, tam diuitem, tam potentem, ac fuit tum Damasus: huic obiectioni occurrens, *facessat*, inquit, *inuidia*. hoc est, desinant inuidi eo nomine me reprehendere; quasi ausus sim aliquid conditione mea maius. *Romani culminis redeat ambitio*: quasi diceret; noui satis quo splendore Roman Pontifices viuant: quantam vrbis Romæ maiestas necessitatem afferat, magnifico & ambitioso cultu paratuque vtendi: sed nihil me hoc moratur; *quia*, inquit, *cum successore Piscatoris & discipulo crucis loquor*: separans his verbis munus Episcopale Damasi, à splendore Episcopi Romani: & sui officii tacite Damasum admonens. Cæterum ne videretur adulandi studio Damasum consuluisse, profitetur id se facere, non quod fidei suæ auctorem alium præter solum Christum agnosceret: verum ideo tantum, quod Christum sequens, lateri vellet adhærere bene sentientium;

tium; ac præsertim Ecclesiæ Rom. cuius erat tum integritas fidei vniuerso mundo cognita. Ait igitur: *Ego nullum primum nisi Christum sequẽs, beatitudini tuæ, id est, Cathedræ Petri communione consocior: super illam Petram ædificatam Ecclesiam scio.* Opponit Hieronymus hæc duo inter se, quod summopere notari debet, *sequi*, & *communione consociari*. Sequimur quos agnoscimus magistros, & à quorum auctoritate fidem scimus pendere: quod ius vni Christo proprium est, exclusis omnibus, nemine mortalium excepto. Nam ipsi Apostoli, non suam doctrinam prædicarunt, sed quam acceperant à Christo, vt ait Paulus, & se ministros gesserunt, non auctores fidei. Obseruatu digna est locutio Hieronymi: *Ego nullum primum nisi Christum sequor.* Quid ais vir magne? tu solũ Christum primum sequeris? & hoc audes ad Roman. Papam scribere? Ignorabas videlicet potestatem huius Vicedei, *cuius est vnius nomen in terris*, ait Hildebrandus dictatu decimo: qui in fide errare non potest: *Quia Rom. Ecclesia nunquã errauit, nec in perpetuũ Scriptura testante errabit*, teste eodem Hildebrando, sententia 22. qui est solus Rex & Imperator Ecclesiæ, ac propterea *solus potest imperialibus vti insignibus*; docente eodem, sententia 8. Hunccine Monarcham Ecclesiæ dedignabitur reliquis sequi primum? & tamen istud de se scribit Hieronymus sine ambagibus, idque in epistola ad Papam. Quẽ igitur honorem ille habet Damaso? quod Christum sequẽs, cupit cõsociari, & communicare Damaso: *id est*, addit, *Cathedræ Petri*; *quia super illam petram, ædificatam Ecclesiam scio.* Quis dubitat Cathedram Petri esse Ecclesiam à Petro institutam, manentem in fide à Petro semel tradita? aut quis non intelligit, *petram*, de qua loquitur hic Hieronymus, esse fidẽ rectam, super qua fundata est Ecclesia Dei? Hanc esse Petrum interpretationem verborum Domini ad quæ alluditur, satis ante demonstrauimus. Quod autem Hieronymus, quando dicit Ecclesiam super Petrum esse ædificatam, non respexerit ad regnum aliquod Petri, aut ad Ro. Pontificis imperium monarchicum, sed ad fidem Petri; declarant hæc ipsius ad illa Domini verba, Matth. 16. 18. *Simoni qui credebat in Petram Christus Petri largitus est nomen: ac secundum metaphoram petræ recte dicitur ei; Ædificabo Ecclesiam meam super te.* Aperte caussam impositi nominis facit, non vicariatum dominationis Christi in Ecclesiam suam: aut quod successorem aliquãdo habiturus esset, qui diceret cum Hildebrando, *Vnicum esset nomen in terris, videlicet Papæ:* aut cum hodiernis parasitis Paparum: *Sic volo, sic iubeo; mea supra omne Concilium est voluntas*: sed quia *credidit in Petram*; id est, propter fidem. Sic homilia altera in Psal. 50. apud Chrysostomum, Tomo 1. pag. 703. dicitur Simon appellatus Petrus, ἐπειδὴ τῇ πίστει πεπηγὼς ἦν, quia *in fide erat obfirmatus vt petra*: qua de re satis in superioribus. Ergo, CATHEDRA PETRI est cathedra rectæ fidei. Damasi autem fidem rectam fuisse, vel eo argumẽto potest probari: quia pleraq; omnia quæ hodie in controuersiam vocantur (quod ad illa quidem attinet, quæ fidei articulos continent:) adhuc Damasi seculo ignorabantur. Nihil autem magis ætati illius Papæ fuit incognitum, quam hodierna doctrina de Monarchia illa infinita Papæ. Adhuc æquo iure cum cæteris Episcopis Papa Rom. agebat; licet omnium fortasse ditissimus, & in magno viuens splendore; quod per se reprehendi non potest, vbi seruatur primæ fidei integritas. Itaque hunc ipsum Damasum Athanasius in epistola ad Africanos, nullo superbiore ornat elogio, quam vt illum appellet τὸν ἀγαπητὸν ἡμῖν, *dilectum nobis*. & Hieronymus in hac epistola orthodoxos Episcopos Ægyptios, collegas Damasi appellat. *Ideo hic collegas tuos Ægyptios confessores sequor: & sub onerariis nauibus parua nauicula delitesco.* Merito igitur Hieronymus, cum Cathedra Petri, aut quod temporibus illis idem erat, cum Pontifice Rom. volebat communicare. Merito dicebat Damaso, *Quicunque tecum non colligit: spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.*

Merito in tantis Orientis dissensionibus, hoc amuletum vsurpabat, vt ait in epistola sequente: *Ego interim clamito, Si quis Cathedræ Petri iungitur, meus est.* Olim cum sub vno Imperio beata agebat Ecclesia, & communicatio multiplex partibus inuicē intercedebat; necesse omnino erat per leges Ecclesiasticæ disciplinæ, vt quicunque orthodoxus haberi vellet, cum Ecclesiis communicaret, in quibus sana doctrina vigebat. Dico necesse id fuisse: quia si suspectus aliquis fuisset, quod nō communicaret cum aliqua Ecclesia orthodoxa; ad nullam aliam poterat ipsi esse aditus, nisi caussam probasset suam. Vide canonem Concilij Niceni quintum: cuius summam Ruffinus his verbis breuiter est complexus. *Ne ab aliquo expulsus, ab Ecclesia vsquam recipiatur.* Non est autem is canon à Patribus eius Concilij primo factus; sed ex antiqua disciplina, quam fuse alibi descripsimus, fuit desumptus; vt fatentur sanctissimi illi Patres: κρατείτω ἡ γνώμη κατὰ τὸν κανόνα, *obtineat sententia, quæ canoni congruit*, nempe, antiquæ disciplinæ. Etsi autē in illo canone nulla est nominatim facta mentio vllarum ecclesiarum, quibus potissimum communicare esset necesse: nemo tamē peritus veteris historiæ dubitabit, Patriarchalium sedium præcipuam fuisse habitam rationem: & quidem ante omnes Romanæ; vt omnium fere antiquissimæ, nobilissimæ, & tunc cum maxime fidei sinceritate florenti. Hodie, Rom. Imperio dudū è memoria prope hominum sublato, neque in eius locum vllo suborto, quod ita per Orbem terrarum diffundatur; communicatio qualis apud veteres fuit, locum habere non potest. Et vt cessaret hoc incommodum, quanta sit facta mutatio veteris fidei & disciplinæ, cum alibi, tum in vrbe Roma, omnes intelligunt, qui de sua sollicitii salute, doctrinam Patrum antiquorum & hodiernorum Doctorum partium illarum, serio comparare aliquando studuerunt. Hinc tantam diuersitatem, & tot nouationes in Ecclesia Rom. factas, secuta est scissura, necessaria illa quidem; sed tamen bonis omnibus deflenda: quam plura retro secula quum parturiissent; ad extremum peperit, quod proxime est elapsum. Reuocent Papæ doctrinam temporum Damasi: tollāt tot profanas nouitates posterioribus seculis inuentas: ipsi denique ad Petri exemplum sese componant, non vt paupertatem illius æmulentur; sed vt fugitiuam Petri doctrinam in Ecclesiam reuocent: & dicent omnes pij, qui vbique locorum sunt, *Qui tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.*

CXXXVII. *Expenditur locus Chrysostomi allatus ad stabiliendam superiorem distinctionem. Defenditur vetus versio verbi ἐπιστρέφειν apud Lucam, contra Maldonatum.*

IBIDEM.

Tertius sequitur Chrysostomus; sed ipse quoque inuitus & reclamans. Quare eius locus qui in Annalibus affertur, adeo Baronianam distinctionem non firmat; vt è contrario, hodierna doctrina, de Monarchia Petri, vel Roman. Pontificis, eo ipso testimonio manifesto destruatur. Hoc satis apparet ex iis, quæ paullo ante de illo ipso loco disseruimus: vt longo iam sermone opus non sit. Ante omnia obseruet Lector, quæstionem quam proponit Chrysostomus, fide non optima referri à Baronio: *Quid tandem aliis omissis de his dumtaxat Petrum affatur?* nam illud *dumtaxat* additum est ab interprete Baroniano, quum in Græco non sit. Neq; hoc nullius est momenti: vt facile prudēs lector intelliget. Secūdo obseruet quod ante dicebamus, quærere Chrysostomum, cur de his rebus cum Petro Dominus verba faciat, potius quam cum aliis Apostolis: non autem quærere, cū Christus Petro Monarchiam detulerit in cæteros Apostolos. Tertio obseruet, quæstioni quam tractat Chrysostomus nullum futurū fuisse locum, si eius ætate vulgo fuisset nota doctrina de vno capite

pite visibilis Ecclesiæ, Romæ regnante. Nam hoc posito non potest videri mirum, cur Christus cæteris Apostolis prætermissis, vnum Petrum compellet. quem enim potius alloqueretur, quam destinatum Monarcham Ecclesiæ vniuersæ, vicarium suum, imo Vicedeum? Atqui id ipsum Chrysostomus proponit, vt cuius caussa parum esset nota, & quam iure aliquis posset desiderare. Nondum igitur Orbi innotuerat ista, quæ omnes mundi potestates absorbet, terribilis potestas. Omnino si ætate huius Patris viguisset in Ecclesia ista doctrina, Chrysostomus qui tot eius facti rationes affert diuersas; verbo se expedire potuisset, & dicere; Petrum à Domino fuisse destinatum, qui successorem habiturus esset, Regem Ecclesiæ, vel quod idem est, Pastorem, qui regio more imperaret: atque eam ob caussam nominatim eum compellari, & soli ei dici *Pasce oues meas.* Hæc erat expeditissima responsio ex hodierna doctrina. Cur hanc prætermisit Chrysostomus? Cur alias caussas comminiscitur, præ hac vna leues & pene dixerim friuolas? Prima ratio affertur hæc: *os erat Apostolorum.* & verum est Petrum pro omnibus Apostolis sæpe reperiri locutum. Sed nos non semel iam ostendimus, loqui pro aliquo, non esse argumentum dominationis, verum ministerij potius. Vide ad annum trigesimumtertium, num. 12. & iterum ad locum Matthæi. Sequitur secunda ratio: *& princeps & vertex ipsius cœtus:* dixit Chrysostomus simpliciter, καὶ κορυφὴ τοῦ χοροῦ. interpres reddit cum fœnore, *princeps & vertex.* quo sensu dicatur Petrus κορυφὴ chori Apostolici, quo item *princeps* interdum nominetur, fuse expositum est ad pericopam Matthei & aliis quoque locis, cum ad annum superiorem, tum ad hunc. Euicimus certis argumentis, nullam Petro dominationem, sed ordinis dumtaxat primatum iis appellationibus attribui. Subiicit interpres Baronius: *Propterea & Paulus eum præter alios visurus ascẽdit.* Chrysostomi verba: διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἀνέβη ποτε, αὐτὸν ἱστορῆσαι παρὰ τοὺς ἄλλους. *propterea & Paulus aliquando ascendit, vt hunc præ cæteris viseret.* voluit Paulus & alios videre: ac præsertim τοὺς δοκοῦντας, ait ipse ad Galat. 2. 2. quinam autem essent illi οἱ δοκοῦντες, id est, *celebrioris famæ*, explicat ibidem paullo post, & hos tres hoc ordine nominat, Iacobum, Cepham & Iohannem, assentior tamen Chrysostomo, optasse Paulum videre Petrum παρὰ τοὺς ἄλλους, *præ cæteris*, siue *plus quam cæteros.* respicit enim priorem Pauli profectionem Ierosolyma, quæ videtur suscepta propter vnum Petrum, vel certe, propter illum maxime. itaq; Apostolus initio epist. ad Gal. solum Petrum se inuisisse ait, solum vidisse; aliorum Apostolorum neminem, vnico Iacobo excepto. Sed quid est, διὰ τοῦτο, *propterea?* quia inter Apostolos Petri præcipua fuit auctoritas. dico auctoritatẽ, non dominationem, non regnum, non monarchiam è dictatibus Hildebrandi: & cum sic loquor, loquor cum veteribus Patribus. Hieronymus epistola 89. in ipsa defensione Petri contra sententiam Augustini. *Denique tantæ auctoritatis Petrus fuit, vt Paulus in epistola sua scripserit; Deinde post annos tres veni Ierosolymam videre Petrum.* Chrysostomus ipse in locum epist. ad Gal. admiratur Pauli humilitatem, qui res tantas quum gessisset iam tum, & Petro nihil opus haberet; ἀλλ' ἰσότιμος ὢν αὐτῷ (πλέον γὰρ οὐδὲν ἐρῶ τέως) ὅμως ἀνέρχεται ὡς πρὸς μείζονα καὶ πρεσβύτερον; *sed quũ esset honore æqualis Petro, (vt nihil interim maius dicam,) tamen ad eum ascendit, tanquã ad maiorem & seniorem.* Vides Chrysostomum, non subiicere Paulum Petro, argumento huius visitationis, vt fit hodie: sed contra disserte affirmare, ipsum honore æqualem Petro fuisse, aut etiam superiorem ex sententia quidem sua, quam satis aperte significat & hic & alibi. Idem Chrysostomus tomo quinto, homilia in verba Pauli Gala. 2. 11. Petrum defendens aduersus accusationem Pauli, laudes Petri magna facundia celebrat, & de hoc itinere Pauli ad visendum Petrum multa disserit; curam Ecclesiæ & primum honoris locum inter Apostolos Petro attribuit; at domi-

dominationem aut monarchiam in collegas; prorsus nullam. Quare Baronij hic quidem manifesta est iniquitas, ad distinctionis suæ assertionem, verbis Chrysostomi abutenti indigne, contra auctoris claram mentem: in anno vero 39. manifesta est eiusdem ψευδομαρτυρία, hoc est, *falsum testimonium*, & crimen falsi; cum superiorē locum è Commentariis in epist. ad Gal. præcipuis verbis truncatum, in contrariam penitus sententiam vertit. Postremo ait Chrysostomus: *simul vt ei ostenderet; iam sibi fiduciam habendam: tanquam enim negationis obliuisceretur, fratrum curam ei committit.* Græca multo elegantiora, ἅμα ἢ δεικνὺς αὐτῷ, ὅτι χρὴ θαῤῥεῖν λοιπὸν, ὡς τῆς ἀρνήσεως ἐξεληλαμένης ἐγχειρίζεται τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν. Verissimum est quod in superiorib. dicebamus; Chrysostomum his verbis eam interpretationem afferre, quę est apud Cyrillum, Augustinum, & alios: qui obseruant, Christum his verbis restituisse Petrum in priorem Apostolatus dignitatem, vnde negatione exciderat. Baronius hæc quoq; male trahit in argumentum dominationis; vult enim alludi ad dictum Domini, Luc. 22. 32. *Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.* quem locum hodierni Sophistæ contendunt monarchiæ Petri, imo Papæ, stabiliundæ esse appositissimum. Sed hoc præter illos quis videt? aut quis veterum Patrum Monarchiam Pontificiam ex illis Domini verbis exsculpsit? Neque facit ad rem Maldonati acumen; qui vt à vero sensu illum locum facilius detorqueret, in his verbis, καὶ σύ ποτ' ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς, hoc est, *& tu aliquando conuersus confirma fratres*, Hebraismum obseruat. Vult enim, ἐπιστρέψας esse Hebraicum שׁוּב, & significare, non vt habet Latina versio Tridenti facta authentica, *conuersus*, sed *rursus*. Sensum enim esse; Sicut ego te confirmaui, tu iterum fratres tuos confirma. Hæc interpretatio eo spectat, vt ne existimetur Dominus, quando illa dicebat, respexisse ad futurum paullo post Petri lapsum. Sed fallitur Maldonatus: verissima enim est interpretatio Theophylacti: ἐπιστρέψας, τουτέστι, μετανοήσας, καὶ δακρύσας, καὶ ἀπὸ τῆς ἀρνήσεως φυγών, hoc est *conuersus, id est, vbi resipueris & fleueris, ac à negatione refugeris.* Euthymius: *Conuersus, post negationem videlicet, per fletum amarum: hoc est, in pristinum locum denuo restitutus.* Sic Ambrosius & omnes veteres interpretes conuersionē Petri cuius hic fit mentio, exponunt de reditu ad sanam mentem post negatum Christum. Recte: nam ita solet in Scripturis poni absolute verbum ἐπιστρέφειν pro resipiscere & post peccatum redire ad se, & pœnitentia duci. itaque iungitur alibi ab eodem Luca cū verbo μετανοεῖν, Actor. 3. 19. μετανοήσατε οὖν καὶ ἐπιστρέψατε, hoc est, *pœnitentiam agite, & conuertimini.* Ita sæpe vtuntur hoc verbo V. T. interpretes. Vide 3. Regum 8. 33. & sæpius in eo capite. Isaiæ 6. 10. καὶ τῇ καρδίᾳ συνιῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς, hoc est, *& corde intelligant & conuertantur, & sanem eos.* sic sæpe alibi. Recte igitur Vetus illo Lucæ loco, ἐπιστρέψας *conuersus*: neque vllus ibi Hebraismus, quod putabat Maldonatus. Porro de sententia Chrysostomi plura erunt dicenda, si Deus volet, ad hunc ipsum annum, num. 291. vbi affirmat Baronius tanquam è Chrysostomo, Petrum detulisse Iacobo Episcopatum Ierosolymorum: quod non minus alienum est à mente verborum Græcorum Chrysostomi, quæ affert Latina; quam ab ipsa veritate est alienum.

CXXXVIII. *Hieronymi locus vindicatur à praua interpretatione. Vtrum Petri potestas fuerit extraordinaria, Apostolorum ordinaria. Dissensus inter Baronium & Bellarminum.*

ANNI XXXIV. Num. CCV.

NOn potest concoquere Baronius, quod modo Hieronymus dicebat, *Cunctos Apostolos claues regni cælorum accepisse*, dimissum igitur repetit; & ipsum sententiam suam, quia mutare turpe est, interpretatione lenire,

re, vt olim Silanum, docet. Interpretatio hęc est: *Vt Apostoli aeque ac Petrus earundem clauium vsum habuerint; ordinaria potestate scilicet, dimittendi peccata. Verum quod spectat ad supremum dominium, & auctoritatem, quam per clauium traditionem significatam esse, ex claue Dauid satis confirmatur; constat Euangelij testimonio, Petro tantummodo à Domino tunc temporis fuisse promissas, ac Petro dumtaxat esse datas; atque sic supremam potestatem, hoc ipso scilicet tempore, cum à Domino eidem vniuersus grex pascendus cõmittitur.* At hæc interpretatio eget interpretationis. Nam quis ex his satis capit mentem Baronij? Ordinaria potestas opponitur extraordinarię. Si potestas reliquorum Apostolorum ordinaria, vnius vero Petri extraordinaria: sequitur vt successores aliorum Apostolorum, eandem, etsi remissiorem, hodie obtineant potestatem, quam Apostoli habuerunt: at Petri successor ea potestate sit destitutus, quæ erat in Petro. Ratio est; quia non transit in successorem potestas extraordinaria; sed tantũ ordinaria, quæ competit ratione officij. Exemplo res fiet clarior. Prætori Parisiensi mandat Rex, vt extra ordinem ius dicat Tolosæ: hæc extraordinaria potestas in successorem illius non transibit: quia non ex officio suo, id est, vi Præturæ Parisiensis id illi ius competebat: sed extra ordinem id ei muneris Regis voluntas imposuerat. Simillime Episcopus Romæ, qui est Petri successor, nullo iure vindicare sibi poterit eam potestatẽ, quæ in Petro fuit extraordinaria. An hoc voluit hic Cardinalis? An sententiam animi sui parum expressit? Hæc igitur prima in verbis Baronij animaduertatur absurditas: quã alij eiusdem doctrinæ assertatores, vt vitarent, contrarium eius posuerunt, quod hic affirmatur. Nam Apostolos fuisse ordinarios pastores, negat expressis verbis Bellarminus, de Rom. Pontifice, lib. 1. cap. 12. *Hæc summa potestas,* inquit, *collata Apostolis omnibus, vt legatis, non vt pastorib. ordinariis.* Iterum; *Apostoli extraordinaria quadam ratione claues à Christo immediate acceperunt.* de Petro autem scribit ibidem. *Claues vni tantum datæ sunt, vt ordinario & primo pastori, & capiti cæterorũ.* Est quidem Bellarmini sententia falsa, & doctrinæ veteris Ecclesiæ ἀντιφατικῶς, hoc est, *contradictorie,* opposita, ac proinde noua & impia; sed tamen callidius ille quam Baronius: qui sententia sua Monarchiam Rom. Pontificis, imprudens euertit. Alterum in superioribus eius verbis est absurdum, longe absurdissimum; quod in Ecclesia Dei, pretioso Christi sanguine redempta, & ipsius Sponsa, aliud supremum dominium agnoscit, quam illud, quod vnicus & solus obtinet Ecclesiæ Dominus IESVS CHRISTVS, cuius nomẽ sit benedictum in secula seculorum, Amen. Quo autem iure hoc supremum dominium, vel Petrus, cuius nomen astu obtenditur, vel Papa, cuius ambitioni seruitur, sibi quæsiuit? Nempe hæc vna est ex interpretationibus dicti illius, *Tu Petre, pasce oues meas*: id est, Baronio interprete, *Tu Papa Romane vindica tibi supremum dominium in Ecclesiam, & sub obtentu Ecclesiæ, in omnes Orbis terrarum principes.* Eant nunc veteres Patres, & pueros se in Theologicis fuisse agnoscant; quibus de tot mysteriis in verbo PASCE latentibus, nihil vnquam suboluit. Interim cogitent pij Lectores, an eiusmodi interpretatio, menti Christi conueniat: quam certum est cum doctrina & praxi priscæ Ecclesiæ totius è diametro pugnare. At Dominus, Luc. 22. 25. *Reges gentium dominantur eorum: vos autem non sic.* & Apostoli vnum affirmant prædicare se Dominum, nempe Iesum Christum, se autem esse seruos Ecclesiarum, 2. Corinth. 4. 5. & cap. 1. 24. eiusdem iam dixerat, *Non dominantur fidei vestræ.* οἷος ὁ λόγος, τοῖος ὁ βίος, hoc est, *qualis oratio, talis conuersatio.* Sic docuerunt Apostoli; sic vixerunt. Quis illorũ aut re aut verbo supremũ in Ecclesia dominium sibi asseruit? quid diuinus Petrus fecit, quid scripsit, vnde possit intelligi, tale quid vnquã venisse ipsi in mentem? Si nõ vsurpauit Petrus hoc ius; non habuit profecto. Ignorasse Petrum sua iura, dictu impium: vel eo nomine, quia se-

quereretur ex eo, Apostolum, Apostolorum principem Gregorio VII. Bonifacio VIII. & aliis eiusdem mentis Papis fuisse inferiorem; qui istud ius suum, vt illi putabant, probe intellexerunt. Enimuero, si Dominus quando dixit Petro, *Pasce*, regio more illum voluit imperare, & supremum dominium Ecclesię vsurpare; quum constet liquido nihil vnquam regium, non insignia, non rem, vsurpasse Petrum; quomodo illũ excusabimus? At nõ potuit Petrus ius suum exsequi; aliquis dicet, vt nuper Bellarminus. Quare igitur & cui bono, Christus Petro id ius concedebat, cuius vsurpandi potestatem nunquam erat ipsi daturus? Scitum est: Deum & Naturam nihil frustra facere. Deinde, si ad instituendas primo Ecclesias & debellandas mundi potestates, hoc ius regium & supremũ dominium non fuit in Petro & cæteris Apostolis necessarium: cui erit hodie ad conseruandas Ecclesias in Petri successorib. necessarium? Quis nõ potius credat, totum hoc ius regium, fabulam esse meram, & hominum ambitiosorum commentum? quia de tanti momenti re, ne vnum quidem in Scripturis verbũ extat: imo, quia Scripturæ id somnium palam reiiciunt: quia praxis Petri clarissime repugnat: quia cupiditas dominandi regio more, Ecclesiæ primorum seculorum fuit incognita: postremo, quia pij Patres & antiqua Concilia, etiã in paruis rebus typhum secularem serio detestantur. Vnius Augustini locum afferam, ex illius interpretatione verbi *Pasce*, tractatu in Ioh. 123. *Quid est aliud si diligis me pasce oues meas, quam si diceretur; Si me diligis non te pascere cogita, sed oues meas: sicut meas pasce non sicut tuas: gloriam in iis meã quære, non tuam.* DOMINIVM MEVM, NON TVVM: *lucra mea, non tua.* Tertia absurditas in eo est, quod supremum dominium fuisse Petro datũ existimat significari ex claue Dauid, cuius Scriptura meminit: id inquã, & falsum est & absurdum, vt statim demonstrabimus. Quarta siue falsitas, siue absurditas, in eo posita, quod dicit claues Petro promissas Matt. 16. 19. illi soli fuisse traditas, Ioh. 19. 15. Hic, si iudicio & asseuerationi piorum patrum aliquid tribuimus, multa simul peccat Baronius. Falsum est soli Petro claues fuisse promissas: nam quia, vt patres aiunt, os Apostolorũ erat Petrus, omnes Apostolos, atq; ipsam Ecclesiam alloquebatur Christus, cum Petro dixit, *Dabo tibi claues.* Falsum est, soli Petro fuisse traditas; deniq; illud quoq; falsum est, traditionem clauium factam esse dumtaxat, Ioh. 21. 15. facta enim est & hic, & 20. 21. Non opponam Baronio aliquem ectum quos ipse Nouatores solitus appellare: ne patrum quidẽ vllum ei opponam; quos omnes ad vnum esse ignaros hodiernæ de Omnipotentia Pontificia doctrinæ necesse fuit: opponã ipsi æqualem scriptorem, eiusdem causæ acerrimum patronum, Cardinalem Cardinali. Is est Bellarminus, qui loco iam indicato, docet, *Promissas claues, Matt. 16. 19. Apostolis datas esse, Ioh. 20. & 21. Nam Ioannis 20. cum Dominus ait Apostolis*, Pax vobis: sicut misit me Pater, & ego mitto vos: *tum eis potestatem, seu clauem iurisdictionis attribuit: fecit enim his verbis eos quasi legatos, & nomine suo gubernatores Ecclesiæ: verbis autem sequentibus*, Accipite Spiritũ sanctum; quorum remiseritis peccata, &c. *dedit eisdẽ potestatem ordinis, vt supra diximus.* Ecce claues ordinis, ecce claues potestatis, siue iurisdictionis: præter quas inauditum est, inquit idem Bellarminus, alias claues esse in Ecclesia: obiter, sed vere, refellens vanissimum & putidissimum Sixti Senensis somnium, de tertiis clauibus, quas ipse *claues regni* indigetat. Quum igitur vtrasq; claues Apostoli omnes acceperint; merito cõcludit Bellarminus, summam potestatem Apostolis omnibus fuisse collatam. Itaque vana est distinctio Baroniana: nisi vana est Bellarminiana: & omnino de patronis illius absolutæ Monarchiæ Pontificiæ dici potest, *Terrigenæ pereunt per mutua vulnera fratres.*

CXXXIX. *De clauibus Petro datis. Quid sit* claues tradere; *item* soluere & ligare. *Variarum rerum ea esse symbo-*

la, neque semper eandem potestatem designare. illustratur locus ex Apocalypsi, & alter ex Isaia. Sobnam non fuisse summum Pontificem. ὁ ἐπὶ τοῦ οἴκου. *Alia.*

IBIDEM.

SEquitur vt de clauibus aliquid dicamus. Quoniam igitur, clauis domus Dauid, siue clauis Dauid, non solum à Baronio, sed etiam à Bellarmino & aliis eiusdem doctrinæ patronis, in disputatione de clauibus Petri, & eius successorum, vrgeri solet; expendamus paullo diligentius, quantum ei argumento insit roboris. Scribit Baronius, ex claue Dauid constare, per clauium traditionem supremum dominium significari: atque ille duo loca adnotat, quę sola habentur in Scripturis, in quibus clauis Dauid fiat mentio, Isaiæ 22. 22. & Apocalyp. 3. 7. Eadem loca affert etiam Bellarminus, (vt alios taceam) de summo Pontifice, libro primo, capite decimo tertio, *Per claues datas Petro*, inquit, *intelligamus summam potestatem in omnem Ecclesiam*. deinde vbi dixit, tribus rationibus id se confirmaturum: *primum*, ait, *ipsa metaphora clauium, vt in Scripturis accipi solet. Siquidem Isaiæ 22. describitur depositio vnius summi Pontificis, & institutio alterius his verbis. Et dabo clauem domus Dauid super humerum eius, & aperiet, & non erit qui claudat & claudet & non erit qui aperiat.* Respondeo; *tradere claues*, item *soluere & ligare*, metaphoricas esse locutiones, non eodem modo semper exponendas; sed diuerse pro loco, & re, & persona, qua de fit sermo. Et sæpe quidem hæ metaphoræ, ad potestatem aliquam designādam valent: at non semper eiusdem generis, neque parem. Sumuntur enim istæ translationes è more communi tradendi claues, item ligandi & soluendi. Porro in communi vita, traduntur claues, modo vt hoc symbolo declaretur & dominatio illius qui claues accipit, & illius subiectio, qui claues tradit. Sic Regi vrbem subditā ingredienti, clauis traditur; sic vrbs quæ deditionem facit, claues victori tradit. Hic traditio clauiū, dominationis in accipiente, subiectionis in tradente, est symbolum. Aliquando acquisitio dominij, non autem dominatio intelligitur. Sic emptori domus venditor clauem tradit: atque huiusmodi clauibus traditis, possessio tradita videtur, vt ait Iurisconsultus lege 74. Dig. de contrahenda empt. Aliquando neq; dominatio, neq; dominium traditione clauium denotatur; sed tātum munus aliquod aut ministerium. Cum in Rep. Quæstor instituitur, qui publicam pecuniam tractet, clauis illi traditur ærarij: & paterfamilias cum promum cōdum instituit, cellæ penuariæ clauem ei tradit. In hoc exemplo, clauis traditio, ministerij symbolum est in accipiente; in tradente, herilis imperij. In superiore exemplo, indicium est publici muneris, quod accipit Quæstor, vt Reipublicæ ministret: cōfert autem Respublica penes quam est imperium & dominatio. Sicut igitur, si quis traditione baculi vel anuli, primo aliquem presbyterum instituat, deinde alij Episcopatum conferat (fingamus enim docendi gratia, horum inuestituras nihil differre) aut si Imperator traditione gladij constituat alium Prætorij præfectum, alium Tribunū militum; symbola quidē erunt eadem, at potestates non erunt eædem, neq; pares. sic eodem symbolo traditionis clauium, potestates diuersæ possunt designari, & solent. Metaphora ligandi & soluendi eodem spectat cum metaphora clauium; petita autem est à Magistratibus, qui habent ius coniiciendi in carcerem, & dimittendi è carcere, quemadmodum Chrysostomus ostendit libro tertio, de Sacerdotio. Hebræi autem ea translatione vsi sunt ad denotandam alicuius potentiam. Iosephus libro 1. Iudai. belli, cap. 4. οἱ δὲ (Pharisæi) τὴν ἁπλότητα τῆς ἀνθρώπου (Alexandræ regnum Iudæicum administrantis,) κατὰ μικρὸν ὑπιόντες, ἤδη καὶ διοικηταὶ τῶν ὅλων ἐγένοντο, διώκειν τε καὶ κατάγειν, οὓς ἐθέλοιεν, λύειν τε καὶ δεῖν. hoc est, *hi simplicitatem mulieris paulatim lacessentes: tandem*

gubernatores summa rerum euaserunt, eiiciendo & reducendo, quos lubitum esset, item soluendo & ligando. Hic potētię magnæ indicia sunt, posse in exilium pellere, & reuocare ab exilio; itē soluere & ligare. Sed hæc quoq; locutio interpretationem desiderat. Nam alia est potestas ligandi & soluendi, quæ Regi aut supremo Magistratui competit; alia quæ magistratui inferiori, cui iurisdictio fuerit demandata: alia item quæ lictori, qui est minister magistratus. Quum igitur omnes hę metaphoricæ locutiones, quas Dominus Petrū & Apostolos alios alloquens vsurpauit, modo maiorem modo minorē potestatem denotent: quæritur, cuius sint potestatis symbola claues Petro datæ. Baronius ait supremi dominij in Ecclesias; Bellarminus, summæ potestatis in Ecclesiam: atq; hæc quum non parum inter se differant, si ἀκριβολογεῖν, hoc est, *accurate loqui*, volumus; vterq; tamen suam sententiam tuetur, argumento clauium domus Dauid; & profert vtrumq; tam Isaiæ locum, quam Apocalypseos. Sed est in hac illorum argumentatione, non eius loci viris, verū tenebrioni cuidā Sophistæ conueniens paralogismus. Ludunt enim nos ambiguitate verbi; & τὸ πολλαχῶς λεγόμενον, h. e. *id, quod multipliciter dicitur*, sumentes ὡς ἁπλῶς λεγόμενον, h. e. *tanquam id, quod simpliciter dicitur*, clauium symbolum, quod probauimus varie accipi, sic accipiunt, quasi semper potestas summa eo denotaretur. Hic error crassissimus est & manifestissimus. Adeo enim verum est, symbolo clauium diuersam potestatem designari, pro loco & personis, quibus de agitur; vt ne illis quidem duobus exemplis quæ afferuntur, vllo pacto de eadem aut pari potestate idem symbolum possit accipi. Apocalypseos 3. 7. ait de se Christus ipse; *Hæc dicit Sanctus & Verus* (ὁ ἅγιος, ὁ ἀληθινὸς) *qui habet clauem Dauid: qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit.* Per *clauem Dauid* hoc loco supremum dominium & absolutissimam potestatem significari, nemo non impius dubitabit. Christo enim Filio Dei, Deo vero, & dominium competit vniuersi mundi, nedum Ecclesiæ; & dominatio atque imperium in omnes atque omnia. Quare si traditæ claues Petro sunt paris potestatis symbolum, atque in hoc Apocalypseos loco; non iam vicarius Christi fuerit dicendus; sed alter Dominus, pari iure cum Christo imperans. Quam horrendam blasphemiam si audisset Petrus, vestem lacerans præ detestatione atrocissimæ impietatis, dixisset proculdubio cum Paulo; *Ego & cæteri Apostoli, vnum Dominum prædicamus* IESVM CHRISTVM: *nos autem seruos vestros per Iesum.* & rursus: *Neque Paulus, neq; Apollos est aliquid, sed* DEVS 1. Cor. 3. Gregorius VII. Bonifacius VIII. & similes Papæ, quid fuerint dicturi nescio. Hoc certe constat, multos hodie Hildebrandinæ doctrinæ assertores, ita inuerecunde multa Scripturarum loca de Filio Dei, ad Papam transferre; vt videantur studiose cauere velle, ne Christo inferior Papa, in Ecclesiæ regimine, censeatur. Sed hæc immanis vesania, & horrenda, vt iam dixi, blasphemia, ne Papis quidem ipsis, opinor, probatur. Statuamus igitur, clauium appellatione, & in Apocalypsi, cum de se Christus loquitur, & cum Petro promittuntur, apud Matthæum, potestatem significari; sed potestatem longe diuersissimam, tantumque alteram ab altera distantem, quantum homo distat à Deo, seruus à Domino. Quæ est in Christo potestas, ea ipsi propria est, nemini communicabilis, aut non eadem certe mensura; & est vere inexplicabilis quædam plenitudo potestatis. Petri claues nihil aliud sunt, nisi potestas ligandi & soluendi vincula peccatorum, in nomine Christi: neque ea Petro fuit propria, sed omnium Apostolorum communis; imo communis fuit semper & hodieque est omnium legitimorum Episcoporum, ait Theophylactus ad verba Domini, Matth. 16 ἔχουσιν, inquit, ἐξουσίαν ἀφιέναι, καὶ δεσμεῖν, οἱ κατὰ Πέτρον ἀξιωθέντες χάριτος, hoc est, *habent potestatem remittendi & ligandi; eadem qua Petrus, gratia digni indicati.* Transeamus ad locum Isaiæ; in

quo, propter varias interpretum sententias est aliquid difficultatis. Constat appellatione clauium in ea prophetia intelligi potentiam, quæ tunc penes Sobnam fuit, propter munus quo fungebatur. Sed quodnam illud erat munus? Bellarminus Summum Pontificatum illi attribuit. Procopius quoque in Isaiam, Hebræo nescio quem laudat, à quo acceperit, Sobnam (siue Somnam) fuisse, ἀσεμνόν τε καὶ ἀλαζόνα, καὶ ἁβροδίαιτον ἀρχιερέα, *summum Pontificem, inhonestum superbum, & delicate viuentem*. Nicephorus quoque Patriarcha in catalogo Iudæorum Pontificum, & Sobnam recenset, & Eliacimum; quem ait Propheta fore substituendum in eum quem Sobna obtinebat locum. ΙΒ Σομνᾶς, inquit, ὁ πονηρὸς καὶ ἄσωτος ἐπὶ Ἐζεκίου βασιλέως, h.e. *Somnas improbus & luxu perditus sub Ezechia rege*. ΙΓ. Ἐλιακεὶμ Μωσελοὺμ. ita editur; postrema vox: sed emendandum videtur ὁ τοῦ Χελκίου, h.e. *filius Helkiæ*, ex Isaiæ 22. ℣. 20 E neotericis non solus Bellarminus hanc sententiam est amplexus; verum & alii plures, atque in his Augustinus Torniellus in sacris Annalibus. Firmat horum sententiam, quod versu vigesimo primo insignia muneris quo fungebatur Sobnas, & quod in Eliacimum erat transferendum, dicuntur fuisse, Tunica & אבנט cingulum, baltheus. Nam Exod. 28 ℣. 40. Leuit. 8. vers. 7. & alibi, inter ornamenta Pontificia eadem ponuntur: vide Hieronymum in erudita epistola ad Fabiolam. Verumtamen hęc sententia sine dubio falsa est. Repugnat enim Scripturis, quæ Sobnam appellant Præfectum domus regiæ, vt mox dicemus: repugnat & interpretationibus, cum Paraphrastarum Syrorum, tum Rabbinorum. repugnat etiam saltem ex parte Hieronymi, Lyrani, & multorum aliorum sententiæ; qui etsi prophetiam hanc de Sacerdotio interpretantur: Sobnam tamen non Summum Pontificem faciunt, *sed præpositum Templi*, ait Hierony. *siue vt 70. transtulerunt*, ταμίαν, *hoc est quæstorem & dispensatorem thesaurorum domus Dei*. Quare illa obiectio quã afferebamus de tunica & baltheo, sic diluenda, vt dicamus: non solius Pontificatus insignia fuisse tunicam & baltheum; verum etiam aliarum dignitatum, & officiorum aulicorum: sed diuersis formis quã tunicas, quã baltheos fuisse factos, pro diuersitate vel dignitatis vel aulici ministerii. Sic apud Romanos Toga diuersarum ætatum & diuersarum conditionum fuit indicium; at non eiusdem formæ, verum diuersæ: vnde illæ appellationes item diuersæ, Togæ prætextæ, puræ, pictæ, palmatæ, & aliæ. Hieronymus aliiq; eum secuti, Sobnam, vt modo dicebamus, non Summum Pontificem faciunt, sed Templi præpositum: ac proinde totam hanc prophetiam de translatione Sacerdotii allegorice interpretantur. Verum ne horum quidem ferri potest sententia per Hebraicam veritatem: quæ non Templi præfecturam Sobnæ tribuit, sed domus, hoc est palatii. Isaiæ verba sunt אשר על הבית ὃς ἐστιν ἐπὶ τοῦ οἴκου, ad verbum, *qui est super domum*. Vetus interpres putauit *domum* hic esse Templum. neque nos negamus in quibusdam loquendi generib., Hebræis *domum*, poni pro Templo: vt apud Rabbinos passim, *domus prima & domus secunda* Scio etiam Summum Pontificem hac periphrasi interdum designari, vt dicatur נגיד בית האלהים *præfectus domus Dei*, vt 2. Paralip. 31. ℣. 13. sed nuda appellatione eius qui dicitur esse *Super domum*, Scripturæ Summum Pontificem non solent designare; neq; eius vsurpationis vllum exemplum temere è Bibliis posse afferri existimo. Non oblitus sum Phinees Eleazari filium, Aaron s nepotem, vocari *præpositum domus* Iudicum 8. ℣ 28. sed est Latini interpretis hallucinatio manifesta: nam & veritas Hebraica & Septuaginta, longe aliter. At contra certissimum est, vnum è præcipuis ministris in aulis procerum aut Regum, illis temporibus fuisse, qui diceretur ὁ ἐπὶ τοῦ οἴκου. Genes. 44. ℣. 1. Ioseph præcipit את אשר על ביתו 70. τῷ ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, *ei qui erat super domum suam*. Iosephus libro 2. cap. 3. Ixe admodum, κελεύσας τὸν οἰκονόμον, hoc est, *iubens ministrum*, ipse autem Ioseph, Genes. 41. ℣. 40. à Pharaone constituitur,

tuitur, על בית׳ ait Rex, ἐπὶ τὸν οἶκόν μου, *super domo mea*. Quod autem inter ministeria Regum populi Iudaici, fuerit aliquis hoc titulo insigniri solitus, è Scripturis compertissimũ est 3. Regum 4. 6. vbi recensentur ministeria regiæ Salomonis, nominatur Ahisar, -על הבית *præpositus domus*, ait vetus intrepres. 70. οἰκονόμος. & ita etiã Iosephus solet vert[...] Vide & 4. Regum, 10. ✝. 5 In 2. Paralipom. 19. ✝. 2. Zabadias quem Rex Iosaphat instituit Iudicem caussarum regiarum, siue politicarum, nominatur נגיד לבית יהודה *dux in domo Iuda*, ait Latinus, & Græci ἡγούμενος τοῦ οἴκου Ἰούδα; melius sane, quam vlli qui verterunt, *antecessor in domo Iehuda*. sic libro eodem, 28. vers. 7. Ezrica nominatur נגיד הבית, Latinus voce adiecta vertit, *dux domus Regis*. 70. ἡγούμενος τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Iosephus vero, libro 9. cap. 12. τὸν ἐπίτροπον τῆς βασιλείας ἁπάσης Ἐρικάμ, hoc est, *præfectum totius regiæ Ericam*, vt videatur existimasse, hunc titulum & munus eo significatum, à superiore fuisse diuersum. & respondere muneri illius quem Græci appellant τὸν ἐπὶ τῆς διοικήσεως, hoc est *eum, qui præest administrationi*. Porro Sobnam & Eliacimum pertinuisse ad militiam Palatinam Regis Ezechiæ, & Rabbini ostendunt, qui de Sobna scribunt, fuisse illum thesauris domus regiæ præfectum, vt Dauid Kimchi in Com. & ex aliis Scripturarum locis apparet, vt 4. Regum, 8. vers. 18. & 26. item 19. vers. 2. & Isaiæ, 37. vers. 1. ex quorum locorum comparatione intelligitur, (quod & Rabbini admonent,) euentus prophetiæ huius. Nam ibi Sobna non amplius nominatur, ὁ ἐπὶ τοῦ οἴκου, vt in 22. Isaiæ: hoc est, *Magister palatii*, sed tantum scriba. Et est quidem in Scripturis mentio Scribarum regiorum; sed fuisse hos Scribas magna potentia præditos, nullus, extat, opinor, in sacra pagina locus, qui ostendat. Erat igitur illa Sobnæ præfectura in Eliacimum translata, sicut fuerat prædictum: nam ipse vocatur ὁ ἐπὶ τοῦ οἴκου, *Magister Palatii*. Sic posteriora secula illam dignitatem nominarunt; quæ in aulis Principum quanta sit, & illa præditi quantum possint, declaratum est insigni exemplo Iosephi in aula Pharaonis; nec minus memorabilis in Galliis Caroli Tuditis, siue Martelli, qui eam præfecturam administrans, regnum prinçipum Regum Francorum ademptum in suam domum intulit. Vt mirum non sit, de futura potentia Eliacimi, quando locum Sobnæ occupasset, ea dici, quæ in hoc capite Isaiæ habentur, vers. 21. & 22. Quod autem Sobna non fuerit summus Pontifex, vt falso affirmat Bellarminus, sed aulicum munus gesserit; omnes eruditi interpretes etiam è Pontificiis, consentiunt. Hierony. Osorius in paraphrasi eius loci: *Vt autem possit intelligi, Deum non esse solum communibus vniuersæ Reip. sceleribus infensum: verum etiam singulis hominibus esse supplicia constituta; operæpretium erit attendere, quomodo me Dominus miserit ad hominem impurum, atque nefarium; vt illi acerbum exitium denuntiarem. Vade, inquit, ad Sobnam ærarii præfectum, penes quem modo est potestas regiæ moderandæ; quem eiusmodi verbis insectabere.* Arias Montanus in eundem locum, *Hebraicum verbum* ZOCHEN *Chaldæus, interpres* PARNEZAH, *gubernatorem vertit; noster vero interpres Græcum nomen* ταμίαν *explicare voluisse videtur, idque præstitit. Propheta vero ipse rem expositione aperire volens, subiungit.* Ad Sobnam Præfectum Templi: *præfectum regiæ domus & familiæ. namque Hebraice & Chaldaice est*, præpositum domus, *videlicet regiæ; quem Quæstorem Latini*. Quum igitur, neque summus Pontifex, neque Præfectus Templi Sobna fuerit; sed aulicam præfecturam administrarit, atque vt hodie loquimur secularis fuerit, sicut luculente demonstrauimus; sequitur necessario, totam illam prophetiam, neq; ad summum Pontificem, neque ad Sacerdotium debere referri. Vnde etiam illud sequitur, clauem domus Dauid, cuius in hac prophetia fit mentio, Symbolum quidem esse non mediocris potentiæ; sed quæ toto genere esset diuersa à Sacerdotali & munere summi Pontificis. Vt nihil caussæ dici possit, quin errent grauissime, qui clauem hanc domus Dauid. Sobnæ

&

Eliacimo attributam, non distinguunt à claue Dauid, cuius mentio est in Apocalip. 3. ℣. 7. His positis, facile iam & puer intelligat, quo iudicio omnipotentiæ Papalis patroni, duo hæc testimonia, ad suæ caussæ defensionem afferre solent. Nam Christi quidem clauem, nemo est mortalium, qui sine summa & manifestissima impietate, ex illo Apocalypseos loco sibi possit vindicare. Sobnæ vero clauis; quid simile habet clauibus Roman. Pontificum? Illa clauis Præfecturæ palatii Symbolum fuit: Pontifex iure clauium suarum, in spiritualibus & temporalibus, hoc est in cœlo & terra, omnem potestatem sibi vindicat. Illa subiectionis Sobnæ, & dominationis Ezechiæ Regis, à quo Sobna ipsam acceperat, indicium fuit: Pontifex obtentu clauium suarum, Imperatores, Reges ac Principes, pedibus suis subiicit; diademata ipsorum ex suo vult arbitrio pendere; gladium vtrumq;, etsi non sine aliqua putida distinctiuncula, vtrumq; tamen sibi arrogat: denique ad nutum suum & regnis suis Reges & vita priuari debere contendit. Postremo clauis Sobnæ vnica fuit, illi propria: dum Magister erat Palatii; deinde ab illo translata ad Eliacimum: Petro neque data neq; promissa est vlla ipsi propria clauis; sed dixit ei Dominus, *Dabo tibi claues*; id est, tibi Petre vnam, & reliquorum Apostolorum vnicuique suam, vt & veteres exponunt, & Bellarminus recte contendit esse exponendum. Quare concludimus & affirmamus, clauem Dauid, cuius mentio in Scripturis, ad Papam nihil quicquam pertinere.

C X L. *Exponuntur loca Optati à Baronio allata.*

IBIDEM.

AD tria quæ subiiciuntur ex Optato testimonia, facilis est & multiplex responsio. Ante omnia postulatio illa fuerit æquissima, vt qui argumentationem Optati parem vim hodie atque olim habere æquam censent; Ecclesiam Dei in eum locum restituant, in quo erat Optati temporibus. Nam quum post ætatem illius tantæ nouitates in Ecclesiam fuerint introductæ, tot in doctrina fidei noui articuli conditi, tota administrationis Ecclesiæ facies ac ratio, non immutata fuerit, sed in contrarium versa: iniquissimũ & longe absurdissimum est, ea quæ de antiqua Ecclesia Romana & illius priscis Episcopis leguntur, ad hodiernam transferre; quasi nulla facta esset mutatio, aut nullius momenti. Quis nescit mutata Reip. forma iura multa mutari? Bona fide dicat mihi aliquis, an ætate Optati voluntas Romani Papæ, lex suprema fuerit in Ecclesia, vt nũc est? de spiritualibus loquor: nam ad temporalia vix post multa secula ceptum est à Papis aspirari? Quis dixerat verbo *Pasce* ius regium Pontificibus fuisse delatum? quis dixerat supra Concilium Papam esse? quis credebat in Papæ potestate esse, vt imperatores ac Reges pro canibus habeat, vel vt canes ex animi libidine deiiciat vel mactet, quod hodie docet Iesuita Becanus? Nondum, credo, in tantum fastigium dignitas Pontificia erat euecta, vt essent qui dubitarent, Deus esset Papa an homo: & poeta, opinor, nondũ natus fuerat, cuius extat celebratissimus apud Canonistas versus, *Nec Deus es, nec homo, quasi neuter, & inter vtrumq;*. Quid multa? Mutata sunt tempora: *πάντα ἐναντία ἐγένετο*, h. e. *omnia immutata sunt*. Vnitati quæ arctissime fouebatur in Ecclesia Dei, successit hinc vnius absoluta dominatio, illinc triste omnium mortalium seruitium. Hac exceptione iustissima nemo æquus & pius negauerit, facile eludi quæcunq; extant apud veteres Patres alicuius reuerentiæ testimonia Papæ Rom. à reliquis Episcopis Orbis Romani, vt tũ dicebatur, exhibitæ. Nam quod aliquis dicat, ius diuinũ esse immutabile; verissimũ quidem & certissimũ est: sed hodiernam potentiam Paparum à iure diuino originem habere, ne illi quidem omnes audent affirmare, qui maxime vellent ita esse: & omnino falsissimum est. Apostoli Episcopos instituerunt: & Episcoporum ordinationem iuris diuini esse, ,,

legi-

legimus apud Cyprianum non semel. de Monarchia Paparum, nihil Scripturæ; nihil Cyprianus, neque alii antiqui. Verum age cedamus manifesto iure, & verba Optati expendamus. Nam ipsum Hildebrandinæ doctrinæ, pro qua pugnatur hodie, ne minimũ quidem fauere, nos quidem constantissime affirmamus. Primus locus è libro 7. hic est: *Bono vnitatis B. Petrus, cui satis erat, si postquam negauit solam veniam consequeretur; & preferri Apostolis omnibus meruit; & claues regni cœlorum communicandas cæteris solus accepit.* Cum Donatistis schismaticis eo loci disputat Optatus, & quia illi sua separatione vnitatem Ecclesiæ rumpebant, varia in illis octo libris argumenta proferuntur è Scripturis, quę valent ad sanciẽdam & commendandam vnitatem. Inter cætera argumenta afferuntur claues datæ Petro. Ait Optatus, quod Petro qui Christum abnegauerat, claues fuerunt traditæ; factum id esse *bono vnitatis*. Sic olim dixerat Cyprianus, Ecclesiam super Petrum fundatam, *sed vnitatis origine & ratione.* Epist. 70. hoc est, quia iudicauit Christus ad fouendam in Ecclesia Dei concordiam & vnitatẽ, id expedire: Petrum enim propter admissi à se criminis conscientiam æquiorem fore ergà alios, & faciliorem ad dandam delictorũ veniam, quod optimum est vnitatis coagulum. propterea Petri peccatum accurate expendit Optatus, & longo sermone exaggerat; non vt Petrum dehonestet; sed partim vt Dei consilium ad fouendam vnionem explicet; partim vt stultitiam Donatistarum refellat, qui solos se Ecclesiam Dei esse iactabant, quum Catholicæ per orbem diffusæ non communicarent, in qua erat Cathedra Petri cui claues datæ fuerant. Hic primum obseruet lector, ex Optati sententia, cum prærogatiua honoris delata est Petro, non esse id factum meritorum eius ergo, vt docebat in superioribus noster Cardinalis: sed quia sic Domino placitum. expresse enim ait; Petro satis futurum fuisse, si postquam negarat solam veniam consequeretur. non igitur eius meritis debebatur is locus. Obseua deinde, quicquid Petro tributum est, id esse tributum *bono vnitatis*, vt Optatus loquitur. post Cyprianum; siue, vt docet Hieronymus, vt euitarentur schismata. Atqui ad bonum vnitatis seruandum, satis hoc est, vt membra eius corporis cuius Christus est caput. inter se communicent; quod diligentissime facere semper studuit vetus Ecclesia, partim per consensum in doctrina, partim per ordinis legitimi conseruationem & cõmercium formatarum, vt ait Optatus libro 2. & nos alibi pluribus exposuimus. Hildebrandina vero dominatio, non solum necessaria non est fouendæ vnitati, sed etiam vnitatis veræ, quæ posita est in coniunctione animorum & sincera charitate, inimica est prorsus, & consistere cum illa non magis potest, quam ignis cum aqua. Docet hoc ratio, docet experientia, quum à temporibus Hildebrandi perpetua inter Regnum & Sacerdotium, atque inter ipsos Ecclesiasticos extiterint discidia, iurgia, contentiones acerrimæ & bella dirissima. Quod autem Optatus Petro nullam in Apostolos dominationem tribuat, vt facit Baronius & fit hodie ab omnibus eius caussæ patronis, perspicuum est ex istis eius verbis, in eodem libro 8. *Hec omnia*, inquit, *viderat Paulus in Apostolis cæteris, qui bono vnitatis per charitatem noluerunt à communione Petri recedere, eius scilicet, qui Christum negauerat.* attente sunt expendenda illa verba, *noluerunt à communione Petri recedere*: ex quibus liquido constat, Optatum de dominatione Petri in reliquos Apostolos ne cogitasse quidem. declarant hoc ipsum & sequentia: *Quodsi maior esset amor innocentiæ, quam vtilitas pacis & vnitatis, dicerent se non debere communicare. vt supra dictum est beatissimo Petro, qui negauerat magistrum.* quid clarius istis? Communicarunt Petro, ait Optatus, cæteri Apostoli bono vnitatis. cur non dixit agnouerunt illum suum dominum, suum Monarcham? Pergit vero; *Possent non communicare, vt supra dictum est beatissimo Petro; possent contra illum recitare verba Christi, qui promiserat, negaturum se esse apud Patrem, cum*

qui

qui se coram hominibus denegasset. deinde vbi Petri peccatum prolixe exaggerauit, subdit hæc: *Et tamen bono vnitatis de numero Apostolorum separari non meruit.* Obsecro quam aliena hæc sunt ab hodierna doctrina de imperio Beat. Petri in omnes Apostolos? Si non habuit Petrus dominationem, multo minus ex eiusdem Optati sententia, habuerunt eius successores Romani Pontifices. Itaque verba illius sunt libro quinto; *Est ergo in vniuersis seruientibus, non dominium, sed obsequium.* & libro eodem postquam dixit Catholicam Ecclesiam, à qua Donatistæ se separauerant, cohærere Cathedræ Petri ad vnitatē seruandam institutæ, enumerationem successorum Petri ita claudit: *Liberio successit Damasus; Damaso Siricius hodie, qui noster est socius: cum quo nobis totus orbis commercio formatarum in vna communionis societate concordat.* Audet Optatus Romanum Papam *Socium* simpliciter vocare? Ignorabat videlicet hic Afer non minus quam Cyprianus Sententias Hildebrandi, & de monarchia in vniuersum terrarum Orbem nihil dum audiuerat. Itaq; iudicem in caussa religionis supremum non Papam agnoscit libro eodem, sed Dei verbum, quod hodie isti in ordinem cogūt, nec plus illi tribuunt quam Papæ libuerit, aut rationibus eius imperii fuerit conducibile. Sed vrgentur illa verba: *Claues regni cœlorum communicandas cæteris solus Petrus accepit.* quibus similia legi etiam libro primo, vltro confiteor. Respondeo; quo sensu dixit Optatus, posse hoc defendi: at quo sensu multi Hildebrandistæ idem dicunt, falsissimum id esse, & nulla ratione posse defendi. Optat⁹ symbolum vnitatis vult fuisse, quod Christus claues omnibus Apostolis traditurus, vnum Petrum sit allocutus, atque illi soli dixerit, *Dabo tibi claues.* hoc ille sic interpretatur, vt dicat solum Petrum claues accepisse, ac postea aliis communicasse. Scio Leonem I. idem scribere, de cuius sententia alibi dicendum. Optatum vero nihil aliud spectasse, nisi conseruationem vnitatis, iam satis demonstrauimus. Itaque possumus quod dicit exponere cōmode: alioquin scimus falsissimum esse, solum Petrum claues accepisse, aut solum à Christo accepisse. vtrumq; horum inquam & falsum est, & expressissimis Patrum testimoniis, quæ in omnium ore sunt, potest confutari. Sed Optatus non διδακτικῶς, hoc est, *per modum assertionis*, hoc posuit, verum vt multa sæpe Patres, συγγνωμικῶς, hoc est, *per modum commodæ interpretationis*, disputationi suæ accommodauit. Et sunt multa eiusmodi in illis libris, proposito optime inseruientia; quæ si accipias vt simpliciter dicta, stare nequeant. Sic libro tertio, Libanum in Cantico Canticorum interpretatur esse Romanum imperium; & visionem apud Ezechielem prophetam contra Principem Tyri, exponit de Donato Carthaginis. libro eodem vaticinium Ezechielis è capite 13. trahit aduersus Donatistas; & multa sunt id genus. In secundo testimonio repetitur illud, Petrum claues accepisse, *vt vnitatis negotium formaretur.* non dicit Optatus, vt monarchia Petri vel eius successorū Paparū institueretur. Tantū pro vnitate pugnat vir sanctus: hodierni disputatores tantum pro regno & imperio in Orbem terrarum vniuersum. In tertium testimonium ita præfatur Baronius: *Optatus non semel expresse firmiterque testatur vniuersalem totius Ecclesiæ præfecturam, quam à Christo Petrus est consecutus, transfusam esse in Romanos Pontifices, Petri cathedræ legitimos successores.* Atqui falsissimum est Optatū vllius in Ecclesiam præfecturæ meminisse vel semel. falsissimum item est, vel vnicum apud Optatum legi verbulum, quod ad Roman. Pontificis præfecturam (ita appellat Baronius quoties lubet ὑποκοριστικῶς, hoc est, *diminutiue*, supremum dominium, & monarchiam Papalem:) possit referri: denique falsissimum est, subiectum testimonium eo posse trahi. Ait, *Igitur negare non potes, scire te in vrbe Roma, Petro primo cathedram Episcopalē esse collatā, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, vnde & Cephas est appellatus.* Scopum horum verborum declarant

rant praecedentia, quae subiiciam. *Videndum vbi sint quinq; dotes, quas tu sex esse dicis: inter quas Cathedra est prima: vbi nisi sederit Episcopus, coniungi altera dos non poterit, qui est annulus. Videndum est, qui & vbi prior Cathedra sederit.* Vides summam disputationis esse de origine Ecclesiae. Credidit enim vetus Ecclesia, vnicam esse Ecclesiam, quae toto Orbe sit diffusa; vnicum Episcopatum, etsi multi sint Episcopi pari iure inter se omnes; vnicā Cathedram, super Petrum fundatam, ratione originis & vnitatis. Vide Cypr. Epist. 40. & 52. & 70. Quam igitur vniuersae Ecclesiae primum fundatorem Petrum fuisse veteres crederent: merito etiam illud crediderunt, nullam societatem nomen Ecclesiae mereri, quae separata esset ab ea quam Petrus instituerat; hoc est, quae & Petri fidem custodiret, & charitatem atq; vnitatem cum omnibus Christi membris seruaret. Hoc argumentum fuit olim firmissimum, & ad faciendam vnitatem à schismaticis interruptam, efficacissimum: esset etiam hodie, si maneret in Ecclesia eadem quae fuit olim vnitas, idem concordiae amor; & quod caput est, si eadem doctrina quam docuit Petrus, & super qua Ecclesiā fundauit, maneret; neq; aut additionibus aut detractionibus esset corrupta. De errore Optati, siquidē ita scribit, Cephā interpretantis caput, satis ante dictū. Sequitur: *In qua vna cathedra vnitas ab omnib. seruaretur; ne caeteri Apostoli singulas sibi quisq; defenderent: vt iam schismaticus & peccator esset, qui contra singularem Cathedram, alteram collocaret. Ergo Cathedra est vnica, quae est prima de dotibus.* Quid hoc ad Papae praefecturam, id est monarchiam? Audio virum sanctum de vnitate, pie & proposito suo accommodate disserentem; de Praefectura Romana nihil audio illum dicentem. Non esse in Ecclesia Dei altare extruendum, etiam Cyprianus simili argumento probat ep. 40. & plena sunt Patrū monumenta eadem doctrina: sed eundem Cyprianum dominationem Ro. Pontificis, vel potius vmbram eius aliquam & leuissimam suspicionem ferre non potuisse, & seuere castigasse, scripta ipsius faciunt fidem. Quis post tempora Cypriani Angelus de coelis venit, qui nouam hanc doctrinam inuexit in Ecclesiam? Sed etiam si venisset aliquis Angelus tantae nouitatis auctor; Anathema illi fuerat dicendum ex praecepto Pauli, ad Galat. 1. 8. Postremo, doceat nos aliquis, vbi illa sit Cathedra vnica, quae aetate Optati in oculos omnium incurrebat, fidei & disciplinae Petri conseruatrix: & nos idem cum Optato ἀπροφασίστως, hoc est, *sine omni dissimulatione*, dicemus.

CXLI. S. Bernardi iudicium de illa infinita Papae potestate.

ANNI XXXIV. Num. CCVI.

SIc est vt Baronius obseruat; existimauit S. Bernardus Christum, quando dixit Petro, *Pasce oues meas*, curam vniuersae Ecclesiae illi & successoribus ipsius Episcopis Romanis commisisse. Quis nescit, ab aliquot seculis, vtiq; autem post Hildebrandi tempora, nemini in Ecclesia Romana, fas fuisse de ea re dubitare? Ego vero illud potius admiror, ausum esse Bernardum illa qua viuebat aetate, Ro. Pontificis potestatem iis finibus circumscribere, quibus illam definit in illis ipsis ad Eugenium libris. Dicit ille quidem initio tertii, Apostolis successisse Papam, *qui fuerant constituti principes super omnem terram.* Sed qualis fuerit ille principatus explicat, & addit: *At quatenus haec portio te contingit, aut contigerit illos, id sobria consideratione pensandum. Non enim per omnem reor modum; sed sane quadantenus, vt mihi videtur, dispensatio tibi super illum credita est, non data possessio. Si pergis vsurpare & hanc, contradicit tibi qui dicit, Meus est orbis terrae & plenitudo eius.* Attentus lector in illis libris multa reperiet caute dicta, quae diligenter sunt expendenda, vt sancti illius viri iudicium de sui temporis Papis cognoscatur. Eiusmodi est verbum *pergis*: nam hac voce significat Bernardus, Papas multa iura vsurpare, quae ipsis non cōueniant. nihil enim

Bernar-

Bernardus Papis concedit, præter curam pastoralem animorum Itaq; lib. 4. cap. 2. postquam dixisset Apostolos olim totos se ouibus pascendis exposuisse, pastoris opere & nomine gloriantes. subiicit hæc: *Vbi nunc quæso consuetudo hæc? Subiit dissimilis valde; longe in aliud mutata sunt studia, & vtinam non in peius.* vbi insignis est μείωσις in postremis verbis: minus enim dicit quam cogitabat. Deinde cum regium cultum in Eugenio grauiter increpuisset, atq; exemplum Petri plane contrarium illi proposuisset, subdit: *Absq; his tamen credidit Petrus satis posse impleri salutare mandatum, Si amas me pasce oues meas. In his successisti non Petro, sed Constantino.* Non probabat videlicet Bernardus Sullaturientis Hildebrandi sententiam septimam: *Quod solus Papa possit vti Imperalibus insignis.* Addit Bernardus mox: *Euangelizare pascere est: Fac opus Euangelistæ, & pastoris opus implesti.* Non igitur probasset Bernardus illam Bellarmini interpretationem, *Pasce, id est, regio more impera.* non probasset dico? ille vero damnasset & vili aliquo Papæ parasito digniorem pronuntiasset, quam eo viro qui inter doctos & antiquitatis Ecclesiasticæ peritos nomen profiteatur suum. Bernardi constans fuit sententia, Pontificatum esse ministerium non dominium, administrationem non possessionem, pastoralem curam, non Monarchæ cuiusdam Principibus terribilem Dictaturam. Scribit igitur ad Eugenium suum hæc. Libro II. cap. 6. *Factum te superiorem dissimulare nequimus; sed enim ad quid, omnibus modis attendendum.* NON *enim* AD DOMINANDVM *opinor. Nam & Propheta, cum similiter leuaretur, audiuit; Vt euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes. Quid horum fastum sonat? rusticani magis sudoris schemate quodam labor spiritualis expressus est. Et nos igitur, vt multum sentiamus de nobis, vel nobis impositum senserimus ministerium, non dominium. Non sum ego maior propheta, etsi forte par potestate; sed meritorum non est comparatio. Hoc loquere tibi & doce te ipsum, qui alios doces.* paullo post: *Blanditur Cathedra? Specula est; inde deniq; superintendis, sonans tibi Episcopi nomine, non dominium, sed officium.* Sequitur deinde: *Esto vt alia quacunq; ratione aurum & argentum tibi vindices: sed non Apostolico iure. Nec enim tibi Petrus dare quod nō habuit potuit. Quod habuit hoc dedit, sollicitudinem super Ecclesias. Nunquid dominationem? Audi ipsum. Non dominantes ait, in clero, sed forma facti gregis. Et ne dictum sola humilitate putes, non etiam veritate; vox Domini est in Euangelio. Reges gentium dominantur eorum: vos autem non sic. Planum est, Apostolis interdicitur dominatus. I ergo tu, & tibi vsurpare aude, aut dominans Apostolatum aut Apostolicus dominatum.* & plura ibidem in eam sententiam. Lib. 3. initio: *Possessionem & dominium cede huic; (* Christo *) tu curam illius habe. Pars tua hæc: vltra ne extendas manum. Quid? inquis. Non negas præesse, & dominari vetas? Plane sic.* mox: *Dominari ne affectes hominum homo, vt non dominetur, tui omnis iniustitia.* Et statim: *Recordare nunc vocis illius; Sapientibus & insipientibus debitor sum. Et si non indebitam tibi ipsam censes, hoc quoq; simul memento, debitoris molestum nomen seruienti potius, quam dominanti congruere.* Lib. 5. cap. 7. *Consideres ante omnia, S. Rom. Ecclesiam, cui Deo auctore præes, Ecclesiarum matrem esse non dominam: te vero, non dominum Episcoporum, sed vnum ex ipsis.* Ex his & similibus fit manifestissimū, S. Bernard. etsi in densissimis tenebris viuentē, Papis tan ē aliud nihil iudicasse conuenire, nisi προστασίαν τῆς οἰκουμένης, curā & solitudinē de Ecclesiis omnib. hanc autē curā, non solū Apostolis omnib. fuisse cōmunē, tot locis affirmat Chrysost. sed etiā omnibus Episcopis incumbere, asserit idem, cum alibi sæpius, tum expressissimis verbis in laudatione S. Eustathii Antiocheni. *Edoctus probe fuerat,* inquit, *à Spiritus gratia, Ecclesiæ antistitē, non de illa soliū, quæ ipsi à Spiritu sit commissa, curā debere gerere; verum etiā de vniuersa, quæ per Orbē terrarū degit.* Idem alii Patres confirmant; & praxis priscæ Ecclesiæ euincit, vt clare alibi probamus. Videt vero pius lector in superiorib. Bernardi verbis, q̄ sollicite dominium Ecclesiæ & dominationem in Ecclesiā separet à cura pro Ecclesia: &

& quam rigide neget, ac subinde repetat, neq; dominium, neque dominationem, vllo iure vindicari posse à Papa. Atqui modo Baronius supremum Ecclesiæ dominium papæ nihil hæsitans attribuebat & simul dominationem. Bellarminus de Monarchia Rom. Pontificis, tot libros edidit, & plures alij. Desinant igitur posthac sanctum hunc inter suos auctores recensere. Non me fugit, quid Bernhardus idem lib. 4. illius operis dicat de duobus gladiis ad Papam pertinentibus: sed & Bellarminus ipse fatetur, mystice illa dici; quæ si accipiantur simpliciter, futura sint falsa; quum vt vere obseruat idem Cardinalis, à mente Domini Lucæ 22. 38. nihil ne fingi quidem possit alienius, quam illa est sententia.

CXLII. *Expenduntur testimonia ex Arnobij Commentariis in Psalmos.*

IBIDEM.

Dicturis de testimoniis, quæ subiiciuntur è Commentariis in Psalmum 138. qui Arnobio tribuuntur; id primum lectori proponam expendendum; cur dissimulauerit Baronius, quod ignorare non poterat; illos Commentarios non esse illius celebris scriptoris, qui sub Diocletiano vixit, & Lactantij fuit præceptor. Nemo hodie est eruditorum, cui non sint compertæ caussæ, quæ certo euincunt, hunc Arnobium aliquot seculis post illum priorem vixisse. Deinde repetendum hic mihi est, quod sæpe iam monui; solere Patres in suis aduersus hæreticos disputationibus, minus caute interdum loqui, & ea dicere, quæ magna lectoris æquitate opus habeant; sicut ex Athanasio non semel iam dixi. Arnobius igitur isto loco illo aduersus Nouatianos animose disputãs, nonnulla dicit, quæ friuola & nullius momẽti quum sint; perperã & absurde ad stabiliendã papæ Monarchiam hodie afferuntur. Quum negaret Nouatianus, ad pœnitentiam peccatores admittendos: Arnobius contra, exemplo Petri docet, nõ solum in priorem statum pœnitẽtem posse restitui; sed etiam in longe præstantiorem perduci. *Apostolo*, ait, *pœnitenti succurritur, qui est Episcoporũ Episcopus; & maior gradus redditur ploranti, quam sublatus est deneganti.* Verissime istud quidem. & Arnobius hoc argumento vere & solide confutat Nouatianum. Baronius vero & similes disputatores perperã Arnobij verbis abutuntur, vt Petrum reliquis Apostolis velut dominum imponãt. Nihil enim hic Petro proprium: sed omnibus Apostolis commune fuit, quod notat Arnobius. Nam ante resurrectionem Domini promissæ quidem Apostolis claues fuerant; sed nondum traditæ. traduntur autem Petro & omnibus Apostolis, Ioan. 20 23. ibidem Spiritum sanctum accipiunt, quem eo modo non ante acceperant. ibi etiam vocem audiunt, quam prius non audiuerant: *Sicut misit me Pater, ita ego mitto vos.* & plenius apud Matth. 28 19. *Euntes docete omnes gentes,* &c. At illud non ita verum est, quod subiicit Arnobius; solum Petrum pastoris nomen Christo proprium accepisse. Excidit illi hoc dictũ incautius in calore acris cum Nouatiano disputationis; & colorem aliquem habet ista ratio; quia verbum *Pasce* soli Petro dictũ est à Domino: re vera tamen falsum est hoc Arnobij argumentum, & perabsurdum. Nam quis sanus neget Paulum & cæteros Apostolos, tam fuisse pastores, quam fuit Petrus? Paulus Ephes. 4 2. ministrorum Ecclesiæ ordines recensens, ponit inter alios ποιμένας, *pastores*; sed lõge infra dignitatẽ Apostolatus. Petrus ipse, quum in prioris suæ 2. 25. Christum appellasset *pastorem & episcopũ animarum*, idem cap. 5. 2. Episcopos Ecclesiarum sic alloquitur, ποιμάνατε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Θεοῦ, ἐπισκοποῦντες, hoc est *pascite, quãtum in vobis est, gregem, curam illius agentes*; ostendens manifestissime, nomen pastoris omnibus Episcopis conuenire, qui commissum sibi à Deo gregem fideliter regãt. An igitur credemus, eum titulum vni Apostolorum Petro sic proprium esse, vt reliquis non conueniat? hoc vero nemo sanus dixerit, nisi fortasse

eius-

οἰκονομικῶς, hoc est, *per commodam interpretationem*, vt fit hoc loco ab isto scriptore obscuro. At non dixit Dominus cæteris Apostolis *Pasce*: verbum quidem non dixit fortasse illud ipsum: sed mandatum dedit illud ipsum. Sunt enim eiusdem significationis voces βόσκε vel ποίμαινε, *pasce*, Iohan. 21. & μαθητεύσατε, *docete*, Matth. 28. 19. item κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον, *prædicate Euangelium*. Marci 16. 15. PASCERE enim, euangelizare est, vt modo dicebat S. Bernhardus. Quod Petrum vocat Arnobius *Episcopum Episcoporum*, nihil hoc ad dominationem facit vel Petri vel Rom. Pontificis. Petrus qui Apostolus erat, & Apostolorum primus, iure dici potuit *Episcopus Episcoporum*: sicut Paulus dicitur Pater patrum in responsione ad quæstio. 119. ad orthod. apud Iustinum. Sed de titulis tam Apostolorum, quam Episcoporum & Patriarcharum prolixe & accurate alibi, si Deus volet.

CXLIII. *Expenduntur dicta quædam Leonis Magni.*

ANNI XXXIV. Num. CCVII.

LEonis Primi verba sunt: *Inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris, fuit quædam discretio potestatis.* Ostendimus in superioribus, quid sanctum hunc Pōtificem impulerit, vt Sedi suæ tribueret quāplurimum: vt mirum videri non debeat, legi nonnulla apud hunc οἰκονομικῶς dicta, quæ priorum Ecclesiæ Doctorum constantissimæ doctrinæ non satis congruant. Certe conuenientius sententiæ Patrum ipso antiquiorum dixisset Leo, *in similitudine potestatis fuit quædam discretio honoris*. alioquin cū Cypriano, cum Hieronymo, cum aliis sanctis hic sanctus committetur, si serio illa dixit, eo sensu quo hodie accipiuntur. Addit Leo: *de qua forma est orta Episcoporum distinctio.* Sed hæc distinctio ex iure diuino nulla est, si credimus Cypriano, Hieronymo, & omnibus priscis Doctorib. Græcis & Latinis, toties tam expresse id affirmantibus. Fateor, prudenter & ex vsu Ecclesiæ discrimen esse positum inter Episcopos, cum sunt instituti Metropolitani, & Patriarchæ: sed has differentias è iure diuino esse ortas dici non potest; quum sit cōpertissimum, iuris positiui eam institutionem esse, primo & secundo seculo, & magna etiam, vt videtur, tertij parte olim ignotam. Quare vt agnoscimus in primo Concilio Niceno pie, sapienter & necessario esse confirmatam illam iuris diuersitatem inter Episcopos: sic non dubitamus facere illos absurde, qui ius diuinum & positiuum hac in parte confundunt. Neque vero hoc negabant primorum seculorum Rom. Pontifices: verum vbi creuit eorum potentia, noua simul iura creuerunt, prioribus inaudita, sicut ante obseruabamus.

CXLIV. *Expenduntur dicta quædam Gregorij Magni.*

IBIDEM.

EGregorio Magno proferuntur hæc verba: *Certe Petrus Apostolus primū membrum sanctæ & vniuersalis Ecclesiæ est. Paulus, Andreas, Iohannes, quid aliud, quam singularum plebium sunt capita?* Fuit Gregorius, non solum cognomine, sed rebus ipsis magnus & sanctus, ac vere sui seculi, prope iam ferrei, phœnix. Nos quidem ita censemus: & cur ita censeamus, caussas parati sumus reddere. Sed tamen negari non potest, legi in eius scriptis nonnulla interdum, nisi accedat commoda interpretatio, vix excusanda. Fueritne hæc seculi culpa, an hominis, impræsentiarum non quæro. Illud libere dico, inter dura Gregorij dicta, omnino illud esse ponendum: nam si ἀπλῶς vigeantur illa verba *cæteros præter Petrum Apostolos, fuisse plebium singularum capita*: quis hoc dictum excusauerit? est enim manifestissima absurditas, & insolubilis cum verbo Dei & doctrina piorum Patrum pugna. Nā si fortasse possit aliquis probare, soli Petro, non cunctis Apostolis dictum esse, *Euntes docete omnes gentes*. Enimuero si ad omnes gentes similiter omnes A-

postoli sunt missi: falsum est, singulos Apostolos præter Petrũ singularũ plebium fuisse capita. Id enim Episcopis conuenit, qui singularum Ecclesiarum sunt pastores: Apostolis conuenire non potest, qui fuerunt vniuersi Orbis doctores; & quibus vt antea dicebamus è Chrysostomo, κοινῇ ἐγκεχείρισται ἡ Οἰκουμένη; *Orbis terrarum in commune fuerat commissus*. De Iacobo fratre Domini consentiunt veteres, illum de consensu Apostolorum Ecclesiæ Ierosolymitanæ operam suam addixisse; & fere eo loci hæsisse, ad martyrium vsque. Et tamen etiam hunc Petro adiungit Chrysostomus, in caput vltimum Iohannis, & ait illos τὴν ἐπιτροπὴν τῆς οἰκουμένης ἀναδέξασθαι, *curam Orbis terrarum suscepisse*. De cæteris Apostolis nemo dubitat, quam late Orbis habitabilis tum patebat, eos Euangelium circumtulisse, per omnia quæ adire poterant loca. Quarum igitur plebium fuere capita Andreas, Matthæus, Bartholomæus, Thomas? Quid ὁ τρισμέγιστος & μεγαλοφωνότατος, h. e. *ter maximus, & longe lateque resonante voce præditus*, Paulus, qui Apostolatus sui tirocinium posuit in subigenda Filio Dei Damasco & Arabia; qui mox ad Ierusalem per circuitum vsque ad Illyricum repleuit Euangelium Christi: qui Gentium Apostolus quum esset, tamen etiam Iudæis nuntium salutarem prædicauit: an etiam hic alicuius plebis caput dicendus erit, potius quam Oecumenicus Doctor & mundi totius magister? Nos apud vnum Chrysostomum obseruauimus loca minimum octo aut decem, vbi Paulus appellatur ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος: quod etiam elogium Petro attribuitur ab eodem non semel, sed Paulo tamen sæpius, vt dicturi sumus & probaturi ad numerum huius anni 291. si vitam & otium Deus concesserit. Ipse Gregorius alibi, *caput Gentium effectum esse Paulum* scribit: quomodo igitur vnius aut paucarum plebium? Distinctionem suam Baronius hic adhibet, vt nodũ soluat. Hoc illi facilius fuit, quam è Scripturis, aut antiquioribus patribus locum aliquem afferre, qui illi distinctioni fundus sit. Verius dixerit aliquis; Gregorium Pontificem, in caussa Pontificis, vel propter eam rationem, quam ante obseruabamus in Leone, ad annum superiorem, vel propter similem aliam, aut denique humani ingenij vitio, parum cauisse. Et tamen ne istud quidem Monarchiam hodiernam vel tantillum adiuuat; quum ex aliis tot locis eiusdem Gregorij indubitatum sit; ipsum à dominatione Orbis terrarum adeo fuisse alienum, vt ipsum titulum Vniuersalis Episcopi, ceu notam certissimam Antichristi semper abhorruerit.

CXLV. *An Paulus inferior Petro.*

IBIDEM.

CÆteros quidem Apostolos nullo negotio in ordinem coegit Baronius, & Petri monarchiæ subiecit: in Paulo vero plus illi fuit laborandum: quia inuenit illum palam reluctantem. Paulus enim Apostolum se Gentibus sic missum scribit, vt Petrum circumcisioni siue Iudæis. Res ipsa & Pauli verba in epistola ad Galatas clarissime demonstrat, Paulum æqualem se Petro credidisse: neq; potest vllum è Scripturis verbulum proferri, quo ostendatur aliqua vel minima inter hos duos Apostolos inæqualitas. Audet tamen Baronius scribere: *Cæterum quantumlibet amplissimus fuerit eius Apostolatus, quem accepit ad Gentes saluandas; tamen nihil est, quod potestate æquari possit principi Apostolorum omnium Petro, quẽ præfecit Dominus vniuerso gregi.* En nouam doctrinam: cui si aliquid simile Protestãtium aliquis diceret, Nouator & hæreticus statim audiret. & merito: nam quid magis nouitatem aut magis hæresin sapit, quam quod aperte Scripturis contradicit? Asseueranter affirmat Paulus 2. Cor. 11. 12. non esse se inferiorẽ ne iis quidem Apostolis, qui præ cæteris excellebant; appellans eo loco τοὺς ὑπερλίαν Ἀποστόλους, h. e. *eximios Apostolos*, quos in epistola ad Galat. nominabat τοὺς δοκοῦντας, h. e. *qui erant in precio*, nempe Iacobum, Cepham & Ioannem:

nem; & sunt in epistolis Pauli non minus vera, quã magnifica testimonia de abundantia gratiæ in se collatæ ad Ecclesias instituendas; non veretur tamen Baronius putidæ distinctiunculę, ceu machinæ χαμαιζήλας, h. e. *deprimentis*, ope de fastigio illo gloriæ Paulum deturbare, aut ad conditionẽ cuiusdam Legati, qui pendeat à superiore quadam potestate, illum redigere. Petrum enim illi imponit dominum & Monarcham, & diserte negat potestatem Pauli vllo pacto æquari posse potestati Petri. ô nouitatem! ô audaciam! Si Scripturæ negliguntur ab eiusmodi fanaticæ doctrinæ assertoribus, proferant saltem aliquem ex antiquis patribus, qui eam inæqualitatem inter Petrum & Paulum agnouerint. Nos interim credemus Cypriano, Hieronymo, Chrysostomo, Augustino, ipsi Leoni Magno, qui Petrum & Paulum pares fuisse pronunciant. Illos, ait Leo, *electio pares, & labor similes & finis fecit æquales.* πάντες ἀπόστολοι τῆς αὐτῆς ἀξίας, inquit non semel Chrysostomus. *omnes Apostoli pares dignitate erant.* Eucherius Lugdunensis ex homilia in natalem Apostolorum Petri & Pauli: *Huius vitæ inexplebili ardore succensi Christianorum principes Petrus & Paulus, fœnerauerunt vsuram Deo huius lucis pro commercio æternitatis. Electi duo præcipui ad duorum populorum salutem, Petrus ad Iudæorum, Paulus ad Gentium,* postea: *Vere mirabiles lampadas æquali per vniuersam terrã luce fulgẽtes. æquales enim illos ac pares per varia & diuersa virtutum genera dixerim. Petro quidem claues regni cœlorũ Domino committente credũtur: sed Paulo, siue in corpore siue extra corpus, vsq; ad thronum tertium sublimato, cœlorum secreta reserãtur.* mox. *Sed forsitan dicat aliquis; quomodo iste sine clauibus penetrare potuerit diuina adu excelsa. Agnoscamus chariss. mi, vnas cœlorum claues meritorum esse virtutes.* Et post pauca: *Paulus humilitatis ac pietatis clauibus vsque ad tertiam cœli regiam penetrauit, æqualis per omnia virtutibus Petro. Nam etsi ille primus, iste præcipuus.* Vides componi diuinum illud par Apostolorum, omni penitus suspicione alicuius imparitatis adempta. At Baronius concedens ratione muneris Apostolici, prædicandi Euangelij & peccata soluendi Paulũ vt cæteros Apostolos, Petro fuisse æqualem: ratione tamen potestatis Petro illum subiicit. Appellat *potestatem*, quam alij *gubernationem* dicunt, & Petro volunt fuisse propriam. Ea est quæ hodie in Petri successoribus appellatur *Monarchia, regnum, omnipotentia, pontificia*, & nescio quibus aliis secularis typhi plenis nominibus. Hanc Petri prærogatiuam ignorabat omnino Eucherius: alioquin postquam parem illi virtutib. Paulum probasset; necessariam de potestatis imparitate exceptionem proculdubio adiecisset.

CXLVI. *Expenditur locus ex Euangelio Iohannis Baronio allatus.*

IBIDEM.

SEd Baronius ita disputat: Paulus Gẽtium fuit Apostolus: Petrus vniuersi ouilis Domini, cuius pars erant Gentes: ergo potestas illius maior. Affert verba Christi, Iohan. 10. 16. *Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient: & fiet vnum ouile & vnus pastor.* postea subiicit hæc: *Cum itaque non nisi omnium dicat vnum ouile esse futurum, vnumq; pastorem cuius Dominus oues suas omnes & agnos curæ subiecerit: illum ipsum fuisse Petrum, nec alium præter ipsum eadem potestate qua ipsum, in vniuersali Ecclesia vnicum institutum esse pastorem, ex his quæ dicta sunt, neminẽ puto, nisi forte delirum & mente captum non intelligere.* Baronium ego scio fuisse virum grauem & doctum; me tamen amor veritatis, zelus gloriæ DEI, reuerentia erga eius Apostolos, & ipsum maxime Petrum, honos denique quo Patres Ecclesiæ prosequor, cogũt sua illi hoc loco verba reponere, & intrepide pronunciare, deliri hominis & mente capti verba ipsum vsurpare potius quam grauis & docti. Nã vno verbo, οὐδὲν ὑγιές, h. e. *nihil sani.* Argumentatio primum vitiosissima; Sumit enim τὸ ἐν ἀρχῇ, h. est, *principium petit*; & Scripturam interpretatione sua manifestissime deprauat.

prauat. Sumit illud pro certo; Petro soli totum Christi gregem esse commissum, & eius vnius imperio subiectum. At istud est de quo quæritur. Gentes esse partem ouilis Christi, verum est: illud quoq; verissimum: totius ouilis vnicum esse pastorem; sed illud falsissimum, eo Iohannis loco Petrum intelligi, qui sit ille vnus pastor. De se enim ibi Dominus loquitur, non de Petro. Chrysostomus docte comparat hæc verba cum istis Pauli, Ephes. 2.15. *Legem mandatorum decretis euacuans, vt duos condat in semetipso in vnum nouum hominem.* Theophylactus clare; εἷς ποιμὴν, ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός. *Vnus pastor, Verbum Dei & Deus.* Euthymius. *Vnus pastor: horum & illorum Christus.* Venerabilius Beda idem cum Chrysostomo, & affert ex illa ipsa Pauli disputatione hæc verba: *Ipse est pax nostra qui fecit vtraque vnum.* Nicolaus de Lyra ad locum Ioannis. *Et vnus pastor; scilicet Christus: alij autem non sunt nisi vicarij illius pastoris.* Si de Petro & Rom. Pontif. sensit eo loco Dominus; quid est, cur non superiores interpretes, non Augustinus, nemo denique veterum, nemo recentiorum, quos hactenus legi, id viderint? ipse Maldonatus verba Domini accurate explicans, neque de Petro neque de Rom. Pontifice verbum vllum facit. Nihil igitur iam vetat, quominus libere dicamus; trahere Christi hæc verba ad Petri monarchiam, nouitiam esse audaciam eorum hominum, quibus nihil pensi est, diuinis oraculis abuti ad sua figmenta stabilienda. Meminit sane B. Augustinus in illorum verborum expositione & Petri & aliorũ Apostolorum; sed longe in aliam sententiam, quam vel Baronius vel Bellarminus. Locus est tractatu in Iohan. 46. *Pastores ergo Apostoli? Plane pastores. Et vnde vnus pastor? Iam dixi, pastores, quia membra pastoris. Illo capite gaudebant, sub illo capite concordabant, vno spiritu, in vnius corporis compage viuebant.* Iudicent pij Lectores, significentne hæc verba, pari iure Apostolos inter se egisse, quod nos contendimus: an quod vult Baronius, totam potestatem penes vnum Petrum fuisse; cæteros Apostolos illius iussa capessiisse. Quod ait, *Petrum eadem potestate qua Christum, in vniuersali Ecclesia vnicum institutum esse pastorem:* quis satis pro atrocitate dicti exagitauerit? Christo enim, etiam qua homo est, æquare potestate aliquem mortalium, blasphemia est, vel blasphemiæ proximum crimen. Petrus, Paulus, Iacobus, cæteri, operarij fuerunt in domo Dei, excellentes illi quidem & summo honore dignissimi: sed tamen operarij dumtaxat in alieno agro. Θεοῦ τὸ γεώργιον, hoc est, *Dei agricolatio*, inquit Paulus: aliam potestatem eis attribuere, hoc vero est *Maiestatis dominium homini vindicare*, vt loquitur Optatus, libro quinto; vbi aduersus hunc errorem multa disserit vir pius, quod iam ante monebamus.

CXLVII. *An verum sit Petrum quidem Apostolum fuisse & Iudaeorum & Gentium vt Christum, at Paulum tantum Gentium.*

IBIDEM.

SVbdit his conditor Annalium; *Nec quia Petrus eos potissimum qui ex circumcisione erant erudiendos suscepit, angustioribus finibus Apostolatum suum amplissimum coarctauit. sicut nec cum Dominus de se dicat, atque profiteatur, non esse missum nisi ad oues quæ perierunt ex domo Israel, excluditur hereditate Gentium, quam postulauit à Patre, vt non æque Gentium ac Iudaeorum pastor esse dicatur.* En vt cum Domino nostro Petrus iterum componatur. Quomodo intelligendum sit, quod toties apud Paulum legitur, Petrum esse Apostolum circumcisionis, ipsum autem Paulum præputij, fuse & vere exponit Hieronymus ad Galat. cap. altero. At nihil vel magno Hieronymo, vel maximo veterum Interpretum Chrysostomo, venit eius in mentem, quod Baronius hic obseruat. Est vero simile quo vtitur, ita simile, vt quæ sunt inter se dissimillima. Non eo inficias, posse aliquando transferri ad homines, præsertim autem ad Apostolos, quæ in Scripturis de Filio Dei dicuntur. Sed quia

quia omnis cōparatio inter genere toto diuersa, semper est periculosa; cautionem eiusmodi comparationes magnam desiderant. Fateor, vt pastor dicitur Christus, & Petrum pastorem recte dici. Verum eiusdem vocis, vt in superioribus cum Chrysostomo obseruabamus, significatio multum est diuersa, cum de Christo prædicatur, & cum de Petro aut de quouis mortalium. Nam vt ante referebamus ex eodem pio Patre, in Christo significatur φύσις πράγματος, hoc est, *natura rei*, in hominibus τιμὴ ὀνόματος, hoc est, *honor nominis*. Christus pastor dicitur, quia tenera pascit, fouet, seruatq; suis viribus suam Ecclesiam; Petrus, quia eius ministerio Christus vtitur. Male igitur argumentatur sic Baronius: Petrus etsi dicitur in Scripturis Apostolus Iudæorum: erat tamen Apostolus omnium & Iudæorum & Gentium: sicut Christus, licet dicat se missum tantum ad Iudæos, est tamen Pastor Iudæorum & Gentium. Atqui ista sunt dissimillima: nam de Christo quidem è Scripturis liquido constat, ipsum esse Pastorem vniuersalis Ecclesiæ: est enim Filius Dei, cui Pater dedit, quatenus est homo, in omnes Gentes imperium; maxime autem in Ecclesiam: atque huius veritatis multa sunt in Verbo Dei testimonia. de Petro, ne vnum quidem verbum habent Sacræ literæ, vnde id possit colligi, quod velut notum & compertum ponit Baronius. Accedit, quod istæ quidem enunciationes; *Petrus est pastor proprie, tantum Iudæorum: & Petrus est ex æquo pastor Iudæorum & Gentium*, apertissime sibi inuicem fidem detrahunt; non enim possunt esse verę. Istæ vero, *Christus missus est tantum ad Iudæos*, &, *Christus est pastor tam Gentium, quam Iudæorum*, ne speciem quidem vllam contradictionis, recte intellectæ, habent. Nam sensus verborum Domini, Matth. 15.24. est hic, interprete Augustino, tractatu in Iohan. 47. *Christus præsentiam suam corporalem non exhibet, nisi populo Israel. Ad Gentes non perrexit ipse, sed misit: ad populū vero Israel & misit, & venit ipse.* Melius igitur & verius ita disputationem suam instituisset Baronius: etsi Petrus dicatur Apostolus Iudæorum, tamen id non impedire, quin etiam ad Gentes ipsius Apostolatus porrigeretur: sic enim & Paulum, qui tot locis Apostolum Gentium se appellat, etiam erga Iudæos, quoties data est occasio, vim muneris sui extendisse, & in eorum Synagogis studiose Christum prædicasse, & ad eosdem etiam illam diuiná epistolam scripsisse. Vter autem Apostolatus fuerit nobilior, ad Iudæosne an ad Gentes, dicetur accurate, propitio numine ad annum Domini quinquagesimum: vbi iterū neruos ingenij contendit Baronius, vt cōtrariam fidei antiquæ doctriná aliquo pacto reddat probabilem. Interim obseruet pius Lector eius verba, SVSCEPIT, & COARCTAVIT: sic enim loquitur, quasi Petrus initio constituendæ Ecclesiæ, Imperatorem aut Monarcham agēs, partem susceperit curandam quam libebat; partem cuiq; Apostolorum ex proprio motu, vt hodie eius successores loquuntur, assignarit. Hoc falsum est, hoc omni falso falsius. hoc somnium est, fabula est, mendacium est; & vt mendacium ipsi Petro, sanctissimo Dei Apostolo probrosum, omni studio ex historia Ecclesiastica exterminandum. Exstat historia Actuum Apostolicorum; ibi nihil eiusmodi neq; expresse dicitur, neque ipsa rerum gestarum narratione insinuatur. S. Petrus in iaciendis Ecclesiæ fundamentis strenuum & zeli plenum, ac merito suo primarium se pręstat operarium: sed vt affirmat Chrysostomus, nihil facit, quod imperium sapiat, nihil quod aliquam speciem habeat alicuius in collegas dominationis. Falsissimū igitur est & vanissimum commentum, Petrum pro imperio suscepisse Iudæorum curam; Gentium tradidisse Paulo. Atqui non Petrus vltro illi oneri subiit; sed Christus ipse id illi imposuit: neque prouinciam Gentium à Petro accepit Paulus, sed ab eodem Christo. B. Chrysostomus homilia in versum vndecimum, cap. 2. ad Gal. σὺ μὲν Ἰουδαίους ἐπέτρεψε τῷ Πέτρῳ, τοῖς δὲ Ἕλλησι τὸν Παῦλον ἐπίστευσεν ὁ Χριστός. *Iudæos Petro tradidit Christus, Græ-*

eis Paulum præfecit. atque hoc ita clare significat Paulus ipse, vt tribuere Petro quod ille vni Christo fert acceptum; hoc vero sit Apostolo palam contradicere, & ipsi Spiritui sancto, qui per eius os est locutus. De his igitur suo loco accuratius.

CXLVIII. Epilogus Baronij expenditur. Refutatur vanissimum commentum, de translata Monarchia ad eius successores Papas Rom.

ANNI XXXIV. Num. CCIV.

HActenus de Petri primatu Baronius: sequitur de papis, Petri successoribus; quibus, non autem Petro ornari hanc sponsam, toties iā diximus. Orditur à repetitione doctrinæ modo propositæ: quam nos multa complecti à prisca veritate aliena, quū probauerimus; non poterat illius repetitio, non esse eiusdem naturæ. Percurremus breuiter eius verba: *Est igitur Christi ouile vnū, eiusdemque pastor, vnus idemq. Petrus electus à Domino, ac maxima omnium Præfectura nobilitatus.* Omnino Christi ouile vnū est: nō enim plures in hoc mūdo Ecclesias instituit; sed vnicam, toto Orbe diffusam: Pastor quoq; huius Ecclesiæ potestatis absolutę, vnicus est, IESVS CHRISTVS; qui illi fundādæ & exstruendæ, 12. Apostolos, *pari potestate præditos*, vt sæpe diximus ex Chrysost. cœlum petens reliquit. Petrus inter illos Apostolos princeps, id est, primus, non solus, non dominus, non Imperator illorum: vere, vt ait Baro. *maxima Præfectura nobilitatus*: quia Apostolatus, vt ex eodem Chrysostomo probauimus, est ὑπατεία πνευματική, *supremus apex potestatis spiritualis*. Sed falsum est, Apostolis viuentibus, vnum fuisse dumtaxat Ecclesiæ pastorē Petrum: quum duodecim Apostoli totidem fuerint eiusdem Pastores, nullius Monarchiæ, sed cuiusdam potius admirabilis Aristocratiæ speciem exhibentes. Petrus inter fratres ordine primus, non iure dominationis & imperij: sed propter εὐταξίαν, & vt negotium vnitatis formaretur; quam caussam patres prodiderunt. Nunc transeamus ad Papam. Subiicit Baronius: *Quam ne exstinctam esse cum Petro, & vnius tantum hominis vita superstite, Christi Ecclesiam perdurasse; ac deinde gregem sine pastore, corpus sine capite, fundamentum sine structura, seu sine fundamento structuram penitus remansisse, stulte nimis atque impie, dicere cum Ethnicis cæterisque Christianæ fidei hostibus compellamur: fateri necesse est, eandem collatam à Domino in Petrum summam omnium potestatem, in posteros eius Cathedra successores esse deriuatam.* Suppositio falsa, illatio vana, vt par erat è præmissis falsis. Metuit Baronius, vbi nullus est metus. Fingit perituram statim fuisse Ecclesiam, si terrenus aliquis Monarcha, cuiusmodi hodie depingitur Papa, ædificium alioqui ruiturum non fulcisset, vt Atlas cœlum. Eum Monarcham vult Petrum fuisse; & post illum eius successores. Scripturæ, ac primorum seculorum praxis, & metum Baronij & coniecturam illius pariter atque illationem, vanissimæ vanitatis arguunt. Scripturæ docent, super Petro & reliquis Apostolis & Prophetis Ecclesiam esse fundatam. Patres docent id intelligendum esse de fide, quam Petrus & cæteri Apostoli prædicarunt. Hanc fidem simul, & illi innitentem Ecclesiam, duraturas in æternum, & diuina oracula spondent, & pij patres confirmant. De Monarchia hodierna, ad fulturam Ecclesiæ necessaria, altum in Scripturis, altum apud patres silentium. Episcopos & alios pastores doctoresque à Christo in Ecclesia institutos Paulus est auctor. Rex aut Monarcha nullus plane in toto Nouo Testamento institutus inuenitur. Patriarchatum & Metropolitanorum euictionē supra commune ius Episcoporum, supra laudabamus; sed vt humanæ prudentiæ laudabile, & pro tempore necessarium inuentum; non vt iuris diuini institutum. Itaq; primorum seculorum Ecclesia, vnitatis studiosissima conseruatrix, adeo Monarchiam terrenum adorauit nullū, vt ne Patriarchas quidē legatur habuisse. Vna Ecclesia, vna Cathedra esse credebatur,

super

super Petrum Domini voce fundata, ait Cyprianus: sed cuius Pastores multi essent, pariter Apostolorū successores, ac proinde paris inter se auctoritatis.. Quippe, *Episcopatus vnus est, cuius à singulis Episcopis in solidum pars tenetur*, ait idem, De vnitate Ecclesiæ: & vnusquisque Episcoporum Cypriani tempore rationem vni Domino IESV reddere, modo fidem seruaret, credebatur adstrictus, vt ante diximus, ex eiusdem epistola 52. & alibi. Petrus si Ecclesiam Romanam non solum fundauit, verum etiam aliquandiu rexit; non tantum Apostolus illorum; sed etiam Episcopus aliqua ratione dici potuit: & ita sæpe illum vocari scimus à veteribus; sicut Iacobum fratrem Domini Episcopum Ierosolymorum. Imo omnes Apostolos fuisse Episcopos à Domino factos impositione manuum, legimus in Quæstionibus ex Nouo Testamento, quæ Augustino attribuuntur. Quod quidem pari ratione verum est, vt si quis dicat, eum qui aureos centum habeat, habere quinquaginta. Nam Apostolatus omnium potestatum Spiritualium maxima, omnes minores in se continebat, vt prolixe explicat Chrysostomus in vna suarum homiliarum. Linus igitur, Clemens, & alij Petri successores, in episcopatu Romæ, non Apostolatui Petri successerunt; sed tantum episcopatui: plane vt qui Iacobo successerunt, neque fuerunt Apostoli, neque vnquam dicti sunt à proprie loquentibus. Idem censendum est de cæterorum Apostolorum successoribus. Nam omnes Episcopos Apostolis successisse nemo dubitat. Fateor etiam, sicut Petrus dicitur fuisse princeps Apostolorum, vt nō semel demonstrauimus: ita Ecclesiam Romanam priscis temporibus fuisse habitam principalem, vt appellat Cyprianus epist. 55. id est, primā ordine, *vnde vnitas Sacerdotalis exorta est*, ait ibidem Cyprianus, qui hoc sensu alibi Rom. Ecclesiam appellat *Catholicæ radicem, matricem, caput*. & merito: quum Tertullianus quem imitatur, omnes Ecclesias Apostolicas, id est, ab ipsis Apostolis institutas, appellet *matrices & originales fidei*. De præscr. c. 21. sed dominam aliarum Ecclesiarum, quis veterum illam nominat? Nonne paullo ante B. Bernhardus conceptis verbis id negabat? Est igitur merum posteriorum & sequiorum seculorum figmentum, quod ait Baronius, de summa omnium potestate à Petro in successores Papas translata. Addit ex Augustino, epist. 165. *Dei Ecclesiam in Petro claues accepisse*. Hoc quia verissimum est, necessario inde sequitur, falsissimam esse doctrinam contrariam, quæ hodie docetur; Petri, id est, Episcopi Romani, proprias esse claues, & Papam supra Concilia esse; quæ nullius plane sint auctoritatis, nisi ex Papæ confirmatione illas accipiant. Sed prouocat Augustinus Donatistas ad Ecclesiam Romanam. ita est. nempe vt ad testem principalem eius fidei & doctrinæ, quam Petrus cæterique Apostoli initio docuerant, & tunc omnes Ecclesiæ, ac præsertim Apostolicæ seruabant. Itaque non ad solam Romanam Donatistæ prouocarunt ab Augustino; sed aliquando ad omnes totius Orbis terrarum; aliquando ad Ecclesias Orientis; & nominatim ad Ierosolymitanam, *cui Ecclesia, ex ore Christi manifestata, vos non communicatis*, inquit vir sanctissimus, Donatistas compellans, epistola 166.

CXLIX. *Infallibilitas Papæ* κρυπτικῶς, *hoc est*, occulto, *asserta à Baronio, palam refutatur*. Sedere in cathedra Mosis *quid*.

IBIDEM.

PErgit Baronius, & ex Augustini epistola eadem hæc describit. *In illum autem ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasium, qui nunc eandem Cathedram sedet, etiam si quispiam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis; quibus Dominus prouidens ait de præpositis malis; Quæ dicunt facite; quæ autem faciunt, facere nolite*. Magno artificio Baronius & familiari illa sibi Crypsi, elicit ex his, Papam hoc singulare priuilegiū obtinere, vt in

eis Paulum præfecit. atque hoc ita clare significat Paulus ipse, vt tribuere Petro quod ille vni Christo fert acceptum; hoc vero sit Apostolo palam contradicere, & ipsi Spiritui sancto, qui per eius os est locutus. De his igitur suo loco accuratius.

CXLVIII. Epilogus Baronij expenditur. Refutatur vanissimum commentum, de translata Monarchia ad eius successores Papas Rom.

ANNI XXXIV. Num. CCIV.

HActenus de Petri primatu Baronius: sequitur de papis, Petri successoribus; quibus, non autem Petro ornari hanc sponsam, toties iā diximus. Orditur à repetitione doctrinæ modo propositæ: quam nos multa complecti à prisca veritate aliena, quū probauerimus; non poterat illius repetitio, non esse eiusdem naturæ. Percurremus breuiter eius verba: *Est igitur Christi ouile vnū, eiusdemque pastor, vnus idemq́; Petrus electus à Domino, ac maxima omnium Præfectura nobilitatus.* Omnino Christi ouile vnū est: nō enim plures in hoc mūdo Ecclesias instituit; sed vnicam, toto Orbe diffusam: Pastor quoq; huius Ecclesiæ potestatis absolutę, vnicus est, IESVS CHRISTVS; qui illi fundādæ & exstruendæ, 12. Apostolos, *pari potestate præditos*, vt sæpe diximus ex Chrysost. cœlum petens reliquit. Petrus inter illos Apostolos princeps, id est, primus, non solus, non dominus, non Imperator illorum: vere, vt ait Baro. *maxima Præfectura nobilitatus*: quia Apostolatus, vt ex eodem Chrysostomo probauimus, est ὑπατεία πνευματική, *supremus apex potestatis spiritualis*. Sed falsum est, Apostolis viuentibus, vnum fuisse dumtaxat Ecclesiæ pastorē Petrum: quum duodecim Apostoli totidem fuerint eiusdem Pastores, nullius Monarchiæ, sed cuiusdam potius admirabilis Aristocratiæ speciem exhibentes. Petrus inter fratres ordine primus, non iure dominationis & imperij; sed propter εὐταξίαν, & vt negotium vnitatis formaretur; quam caussam patres prodiderunt. Nunc transeamus ad Papam. Subiicit Baronius: *Quam ne exstinctam esse cum Petro, & vnius tantum hominis vita superstite, Christi Ecclesiam perdurasse; ac deinde gregem sine pastore, corpus sine capite, fundamentum sine structura, seu sine fundamento structuram penitus remansisse, stulte nimis atque impie, dicere cum Ethnicis cæterisque Christianæ fidei hostibus compellamur: fateri necesse est, eandem collatam à Domino in Petrum summam omnium potestatem, in posteros eius Cathedra successores esse deriuatam.* Suppositio falsa, illatio vana, vt par erat è præmissis falsis. Metuit Baronius, vbi nullus est metus. Fingit perituram statim fuisse Ecclesiam, si terrenus aliquis Monarcha, cuiusmodi hodie depingitur Papa, ædificium alioqui ruiturum non fulcisset, vt Atlas cœlum. Eum Monarcham vult Petrum fuisse; & post illum eius successores. Scripturæ, ac primorum seculorum praxis, & metum Baronij & coniecturam illius pariter atque illationem, vanissimæ vanitatis arguunt. Scripturæ docent, super Petro & reliquis Apostolis & Prophetis Ecclesiam esse fundatam. Patres docent id intelligendum esse de fide, quam Petrus & cæteri Apostoli prædicarunt. Hanc fidem simul, & illi innitentem Ecclesiam, duraturas in æternum, & diuina oracula spondent, & pij patres confirmant. De Monarchia hodierna, ad fulturam Ecclesiæ necessaria, altum in Scripturis, altum apud patres silentium. Episcopos & alios pastores doctoresque à Christo in Ecclesia institutos Paulus est auctor. Rex aut Monarcha nullus plane in toto Nouo Testamento institutus inuenitur. Patriarcharum & Metropolitanorum euictionē supra commune ius Episcoporum, supra laudabamus; sed vt humanæ prudentiæ laudabile, & pro tempore necessarium inuentum; non vt iuris diuini institutum. Itaq; primorum seculorum Ecclesia, vnitatis studiosissima conseruatrix, adeo Monarcham terrenum adorauit nullū; vt ne Patriarchas quidē legatur habuisse. Vna Ecclesia, vna Cathedra esse credebatur,

super

super Petrum Domini voce fundata, ait Cyprianus: sed cuius Pastores multi essent, pariter Apostolorũ successores, ac proinde paris inter se auctoritatis. Quippe, *Episcopatus vnus est, cuius à singulis Episcopis in solidum pars tenetur*, ait idem, De vnitate Ecclesiæ: & vnusquisque Episcoporum Cypriani tempore rationem vni Domino IESV reddere, modo fidem seruaret, credebatur adstrictus, vt ante diximus, ex eiusdem epistola 52. & alibi. Petrus si Ecclesiam Romanam non solum fundauit, verum etiam aliquandiu rexit; non tantum Apostolus illorum; sed etiam Episcopus aliqua ratione dici potuit: & ita sæpe illum vocari scimus à veteribus; sicut Iacobum fratrem Domini Episcopum Ierosolymorum. Imo omnes Apostolos fuisse Episcopos à Domino factos impositione manuum, legimus in Quæstionibus ex Nouo Testamento, quæ Augustino attribuuntur. Quod quidem pari ratione verum est, vt si quis dicat, eum qui aureos centum habeat, habere quinquaginta. Nam Apostolatus omnium potestatum Spiritualium maxima, omnes minores in se continebat, vt prolixe explicat Chrysostomus in vna suarum homiliarum. Linus igitur, Clemens, & alij Petri successores, in episcopatu Romæ, non Apostolatui Petri successerunt; sed tantum episcopatui: plane vt qui Iacobo successerunt, neque fuerunt Apostoli, neque vnquam dicti sunt à proprie loquentibus. Idem censendum est de cæterorum Apostolorum successoribus. Nam omnes Episcopos Apostolis successisse nemo dubitat. Fateor etiam, sicut Petrus dicitur fuisse princeps Apostolorum, vt nõ semel demonstrauimus: ita Ecclesiam Romanam priscis temporibus fuisse habitam principalem, vt appellat Cyprianus epist. 55. id est, primã ordine, *vnde vnitas Sacerdotalis exorta est*, ait ibidem Cyprianus, qui hoc sensu alibi Rom. Ecclesiam appellat *Catholicæ radicem, matricem, caput*. & merito: quum Tertullianus quem imitatur, omnes Ecclesias Apostolicas, id est, ab ipsis Apostolis institutas, appellet *matrices & originales fidei*. De præscr. c. 21. sed dominam aliarum Ecclesiarum, quis veterum illam nominat? Nonne paullo ante B. Bernhardus conceptis verbis id negabat? Est igitur merum posteriorum & sequiorum seculorum figmentum, quod ait Baronius, de summa omnium potestate à Petro in successores Papas translata. Addit ex Augustino, epist. 165. *Dei Ecclesiam in Petro claues accepisse*. Hoc quia verissimum est, necessario inde sequitur, falsissimam esse doctrinam contrariam, quæ hodie docetur; Petri, id est, Episcopi Romani, proprias esse claues, & Papam supra Concilia esse; quæ nullius plane sint auctoritatis, nisi ex Papæ confirmatione illas accipiant. Sed prouocat Augustinus Donatistas ad Ecclesiam Romanam. ita est. nempe vt ad testem principalem eius fidei & doctrinæ, quam Petrus cæterique Apostoli initio docuerant, & tunc omnes Ecclesiæ, ac præsertim Apostolicæ seruabant. Itaque non ad solam Romanam Donatistæ prouocarunt ab Augustino; sed aliquando ad omnes totius Orbis terrarum; aliquando ad Ecclesias Orientis; & nominatim ad Ierosolymitanam, *cui Ecclesiæ, ex ore Christi manifestatæ, vos non communicatis*, inquit vir sanctissimus, Donatistas compellans, epistola 166.

CXLIX. *Infallibilitas Papæ* κρυπτικῶς, *hoc est*, occulto, *asserta à Baronio, palam refutatur*. Sedere in cathedra Mosis *quid*.

IBIDEM.

PErgit Baronius, & ex Augustini epistola eadem hæc describit. *In illum autem ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasium, qui nunc eandem Cathedram sedet, etiam si quispiam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis; quibus Dominus prouidens ait de præpositis malis; Quæ dicunt facite; quæ autem faciunt, facere nolite.* Magno artificio Baronius & familiari illa sibi Crypsi, elicit ex his, Papam hoc singulare priuilegiũ obtinere, vt in

fide errare non possit. Sic enim ait: *Ex quibus liquet, priuilegia sic à Christo fuisse Petro concessa, vt idem ipse velut persona propria, exprimeretur in singulis successoribus, atque in Ecclesia viueret semper; nec eiusmodi veritatis signum, posse successoris alicuius criminibus vnquam vel leuiter labefactari.* Palam est, hisce verbis Baronium, Papis Romæ asserere *ἀναμαρτησίαν*, hoc est, *infallibilitatem*, in fide; etsi parum aperte & parum exporrecta fronte loquitur. Non audet suo nomine rem appellare; quum sit hodie tritissimum vsu vocabulum *infallibilitatis* scriptoribus Hildebrandinæ doctrinæ. Baronius illud ius admirabile Papatũ insinuat, quasi vnum sit è priuilegiis Petro concessis: deinde vocat *veritatis signum*. obscure sane & χρυπτικῶς. verum hæc est ars illius in primis Tomis, sicut antea monebamus. Sed quomodo liqueat ex Augustini superioribus verbis Papas Roman. & quidem solos ex omnibus Episcopis, in fide errare non posse, quis præter Baronium intelligit? quis necessitatem conclusionis videt? B. Augustinus multis locis suorum scriptorum prouocat Donatistas ad Ecclesias Apostolicas; sicut faciunt Irenæus & Tertullianus; qui etsi Romanam agnoscunt principalem inter omnes, eam tamen inter plures nominant; clarissimeq; docet Tertullianus, quod de vna Ecclesia Apostolica dici tum poterat, de omnib. Apostolicis potuisse. Igitur in epistola illa Augustinus Donatistam presbyterum vnius ciuitatis Christianitatem stulte iactantem, refellens, Christianitatem orbis terræ illi opponit: & quia tam fatuus ille presbyter fuerat, vt *ordinem Episcoporum sibi succedẽtium* in secta Donatistarum, allegaret, qui ordo non potuit maior esse quam trium vel quatuor: Augustinus illi enumerationi stultissime institutæ, opponit longã seriem Episcoporum Romæ à Petro ad Anastasium. Poterat Augustinus similem catalogum contexere eorum Episcoporum qui Antiochiæ, aut Ephesi, aut Corinthi, aut in quauis alia ex Apostolicis Ecclesiis sibi successerant: sed merito Romanã Ecclesiam, vt omnium notissimam, ex omnibus delegit; nam Carthaginiensem non poterat proferre; in qua seriem legitimorum Episcoporum per Traditores, quos vocabã, fuisse interruptam Donatistæ contendebant. Quos vt obiter refutaret August. ait, in ordine Rom. Episcoporum nullum reperiri Traditorem; sed etiam si quisquam Traditor surrepsisset; non propterea minus Ecclesiam Rom. futuram fuisse veram Ecclesiam: *nihil præiudicaret*, inquit *Ecclesia, & innocentibus Christianis.* tacite significans, errare grauiter Donatistas, qui Ecclesiam Carthaginensem propter eiusmodi caussam periisse dicebant. Confirmat Augustinus sententiam suam, verbis Domini de Scribis & Pharisæis, Matth. 23. 3. *Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite.* hinc colligit, licet extitisset aliquis Traditor inter Roman. Episcopos; non tamen fraudi futuram fuisse eam rem Ecclesiæ Roman. vt propterea esset existimanda periisse, & euasisse de populo Dei, non populum Dei, quod falso credebant Donatistæ de Carthaginensi, & aliis Africæ, præter suas. Non potest dubitari, quod hic dicit Augustinus de Romana, id ipsum voluisse ipsum intelligi de omnibus Christi Ecclesiis; maxime autem de Africanis, quas superciliose adeo Donatistæ damnabant. Nam alias Ecclesias condemnabant illi furiosi, quod communicarent Carthaginiensi & aliis Africanis, sibi improbatis: caussa vero quam notat Augustinus de Traditoribus, proprie ad Africæ Ecclesias pertinebat, quas Donatistæ vexabant. Igitur quod ille dicit de Romana, id ipsum de quauis alia potuisse dici, & debere credi, significat Augustinus. Alioqui nulla ratio afferri potest, cur ille hoc addat ex hypothesi de Romanis Episcopis. Quam longe ergo aberrat à sententia tanti patris Baronius, qui è superioribus illius verbis colligit Rom. Papæ infallibilitatem in fide: quare de re nihil cogitasse Augustinum, cum illa scriberet, tam manifestum est, quam quod potest vsquam esse manifestissimum. Nec minus certum & perspicuum est, Paparum

ἀναμαρτησίαν, hoc est, *infallibilitatem*, in fide, è verbis Domini quæ affert Augustinus nullis fidiculis posse exprimi. Scio virum illum sanctum alibi scribere, Cathedræ Mosis eam fuisse vim inditam, vt in illa sedentes cogeret vera dicere, vt in 4. Doctrin. Christ. cap. 27. & in 16. contra Faustum, capit. 29. Sed hæc expositio excusanda potius quam probanda, vt etiam Maldonatus, (ne de aliis Theologis nunc dicā) pronuntiat in Com. ad Matth. Ibi acutus ille Hispanus verborum Domini mentem ita explicat. *Ergo cum iubet seruare ac facere, quæ Scribæ & Pharisæi dum in Cathedra Moysis sedent, dicunt: non de ipsorum, sed de Legis ac Mosis doctrina loquitur: perinde est enim ac si dicat; omnia quæ Lex & Moyses vobis dixerunt, Scribis & Pharisæis recitantibus, seruate, ac facite: secundum autem opera illorum nolite facere; vt Hilarius & Hieronymus videntur intellexisse.* Theophylactus; *Sedere in Cathedra Moysis* exponit, *ea docere quæ præcepta sint in Lege Moysis.* Quare sine caussa Baronius, & Domini verba & Augustini refert ad insinuandum dogma nouum de Papæ Rom. infallibilitate in fide. Obiter obserua, vltro fateri hîc Baronium, posse Petri successores quamuis maxima crimina admittere, neq; pertinere ad secundam Tabulam eorum ἀναμαρτησίαν. Mihi aliud fere persuaserant Dictatus Hildebrandi, cuius verba sunt, in sententia 22. *Quod Rom. Pontifex si canonice fuerit ordinatus meritis B. Petri, indubitanter efficitur Sanctus.* atque hoc probat bonus ille Papa auctoritate Ennodii Episcopi Papiensis, & Symmachi Papæ. Quis credere dubitet? οἰκοθεν μάρτυς, hoc est, *domesticus testis.*

CL. Refellitur dictum falsissimum; omnes Catholicos tractatores à principio primatum hodiernum agnouisse vel Petri vel Paparum. contrarium probatur enumeratione aliquot primorum scriptorum. de Clemente, Dionysio Areopag. Ignatio.

ANNI XXXIV. Num. CCIX.

AVdiamus quæ sequuntur; *Id ipsum*, ait, *de Petro ac de Rom. Ecclesia Pontificibus, testati sunt, quotquot ab exordio nascentis Ecclesiæ extiterunt, nostrarum rerum Catholici tractatores.* Bone Deus! Adeone quenquam suæ existimationis esse securum, vt quæ sciat falsissima esse, ea non dubitet ita asseueranter affirmare? iudicia eruditorum nihil vereatur? Nos contra illud intrepide dicimus, & serio affirmamus; Petri & Pontificum Romæ Monarchiam, ita ignoratam fuisse, primis Ecclesiæ seculis aliquammultis, vt illius meminerit prorsus nemo, è scriptoribus Ecclesiasticis, qui per annos sexcentos & plures eo vixerunt. Monarchia pro qua hodie pugnatur, cœlum & terram complectitur; potestatem inquam secularem & spiritualem. Ad spiritualem ceptum est aspirari palam & aperte à nonnullis Paparum, circa annum 400. temporalis vero ne nomen quidē per multa deinceps secula fuit auditum. Primi auctores qui spiritualem, & postea temporalē potestatē Papæ asseruerūt, vel ipsi Papæ fuerunt, vel ex eorum cohorte prodierunt, vel certe afflicti quidam fuerunt Episcopi, quibus præsidio Romani Papæ erat opus. Ex primis vero seculis quis potest auctor proferri, non dicam qui propugnauerit, sed qui saltem meminerit vllius eiusmodi potentiæ? Reperientur, scio, multi pii tractatores Ecclesiastici, qui magnificis elogiis B. Petrum ornent. Sed eiusmodi elogia, nullam illi dominationem in cæteros Apostolos, aut in vniuersalem Ecclesiam attribuere, nisi quam omnes Apostoli habuerunt, solide hactenus demonstratum est. De primorum Paparum Decretalibus, nemo exspectat, credo, vt hîc disseram. Iam ante non semel diximus, vanissimorum hominum figmenta ea esse, & Cardinalem Cusanum laudauimus, qui fraudem illam ex parte detegit, Concordantiæ Catholicæ, lib. 3. capite secundo. & Bellarminus ipse in nupero de Ecclesiasticis scriptoribus libro, illarum De-

cretalium mentionem nullam facit, vi, vti spero, veritatis victus tandem, & vltro iam illi quam iunior animosissime oppugnauit, herbam porrigens. Explosis igitur rancidis illis & anilibus figmentis; nego, atq; iterum nego, & pernego, posse aliquem proferri primorum sæculorum scriptorem, qui vel Petri vel Ro. Pontificis dominationem aut aperte, aut minus aperte, aut vlla deniq; orationis idea, notam fuisse suo seculo ostendat. Ex omnibus Ecclesiasticis scriptoribus primorum seculorum, qui ad nos peruenerint, sunt nonnulli, qui de Ecclesiæ regimine aut nullam, aut non magnã, neq; expressam, mentionem fecerunt; quod argumenta de quibus scribebant, id non requirerent. Hi quod Petri & Paparum dominationis nullo pacto meminerint, non debet mirum videri. Ad hanc classem referimus Iustinum, Clementem Alexandrinum, Athenagorã, Hippolytum, alios. Sed sunt alii illorum temporum scriptores, quos ipsa rerum natura de quibus scribebant, inuitabat, vt Papæ Rom. & dominationis illius facerent mentionem: si quidem vlla tunc Ecclesiæ cognita fuisset atq; vsurpata. Exempli gratia: in Constitutionibus Clementis, quarum γνησιότης & germanitas tanto molimine defenditur à Turriano & aliis, exponitur multis locis ordo Ecclesiasticus, qualis in vsu fuit illius auctoris ætate. Totus lib. 2. in descriptione consumitur muneris Episcoporum, item presbyterorum & diaconorum. In sexto agitur de schismatis. Lib. 8. tractat de electionibus cum aliorum Ecclesiæ ministrorum, tum ἀρχιερέων, id est, Episcoporum: nunquam enim illis in libris accipitur vox ἀρχιερεὺς *summus Pontifex* nisi de Episcopis. Libro autem 6. cap. 14. verba Clementis sunt: ἐγράψαμεν ὑμῖν τὴν καθολικὴν ταύτην διδασκαλίαν, εἰς ἐπιστηριγμὸν ὑμῶν, τὴν καθολικὴν ἐπισκοπὴν πεπιστευμένων: *Scripsimus vobis hanc Catholicam siue, vniuersalem doctrinam, vt confirmemini vos, quorum fidei vniuersalis* (vel *Catholicus*) *Episcopatus est commissus.* quæ verba torqueant licet Turrianus atq; alii, quantũ volent: nunquam tamen effugient, quin omnibus Episcopis aliqua saltem ex parte, cura vniuersalis Ecclesiæ, ex huius Clementis sententia, conueniat. Sed hoc iam non agimus. Illud contendimus, iure merito caussam quæri posse, cur Clemens dominationis Petri & eius successorum nullam penitus det significationem. Caussa autem eius silentii est, quia adhuc ignorabatur, & turris illius οὐρανομήκους, h. e. *altitudine sua cœlũ contingentis*, quæ multo post Romæ exstrui cepta est, ne vnus quidem lapis ad iacienda fundamenta erat dum positus. Extant hodie scripta non pauca sub nomine Dionys. Areopagitæ: quẽ illum ipsum esse, cuius habetur mentio in Actis, omnes, opinor, scriptores Pontificii acerrime tuentur. Nouissimus omnium Bellarm. ita rigide illam sententiam defendit, vt solus qui aliter sentirent, Lutheranos esse, aut sciolos affirmarit. Est quidẽ ridicula plane res, hominem Græcarum literarũ prorsus ἀμύητον, (quod omnia Bell. scripta ostendunt; eximie vero ille ipse liber nouissime ab eo profectus) iudicare velle de Græco scriptore; sed tamen concedamus illi impręsentiarum ita esse, vt vult. Quæro igitur, vnde illud Dionysii huius silentium de Capite visibili Ecclesiæ in terris, Romæ regnante? Nam vt de cæteris eius scriptis nihil dicã, nõ ne prodigio simile, si fuit aliquis eius ætate Monarcha, regio more imperans in Ecclesia Dei, nusquam eius meminisse Dionysium hunc, saltem in Ecclesiastica Hierarchia? Ministerium vnitatis in declarandis ritibus Ecclesiæ toties attingit ille scriptor eximius: cur tacet illud maximum mysterium, de vno in terris, vicem Christi relicto, Vicedeo, vniuersalis Ecclesiæ Rege, qui à paucis seculis Regibus atq; ipsi Imperatori sese postulat imperitare? De Petro hoc tantum, obiter Dionysius, De diuinis nominibus capite 3. παρῆν ἢ καὶ ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος καὶ Πέτρος, ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν Θεολόγων ἀκρότης. *Aderat Iacobus Filij Dei frater, & Petrus, supremus atq; antiquissimus Theologorum vertex.* Scio Balaamum Hieracensem Episcopum,

nunc

nunc quoq; Dionysii locum referre ad principatum Petri stabiliendum: sed κορυφαία ἀκρότης, etiam si vertatur, vt apud illum legitur, *verticalis summitas*, non potest aliud significare, quam quod apud alios sæpe legitur de Petro ὁ κορυφαιότατος, hoc est, *summus*, atqui nos ad locum Matthæi certissime probauimus, Græcos quoties aliquem sic nominant, honoris præcellentiam denotare, de dominatione aut monarchia ne cogitare quidem. Itaq; Maximus & Pachymeres duo interpretes Dionysii eruditissimi ac diligentissimi, nullam in eius verbis neque Petri neque Papæ dominationem inueniunt. Quũ igitur sæpe illum scriptorem ipsa argumenti natura quod tractabat, inuitaret ad faciendam aliquam tantæ rei mentionem; quis dubitat eius silentii caussam esse nullam aliam, nisi quod ipsius seculo vniuersa illa doctrina hominibus erat incognita? Idem dicimus de epistolis Ignatii, quas negare esse antiquissimi illius Martyris & Episcopi Antiocheni, hæresis hodie fuerit: & vero nonnullas eũ ex illis antiquitatẽ nouis rationibus tuebimur nos alibi, si Deo placuerit. Hic igitur Ignatius, in singulis fere suis epistolis, dignitatem Episcopalem miro studio asserit; & totum ordinem Ecclesiasticũ in illis epistolis est inuenire. Anacleti etiam mentio habetur in epistola ad Mariam, & nominatur μακάριος Πάπας, *beatus Papa*. de Monarchia tamẽ vel Petri vel Ro. Pontificis, vir hic sanctus οὐδὲ γρῦ, h. e. *ne gry quidem*. Extat etiam inter illas epistolas, vna ad Romanos: cuius titulus si verus est & γνήσιος, h. e. *germanus*, (quod Græce periti nunquam sinent sibi persuaderi:) prolixam laudationẽ Ecclesiæ Ro. continet. Sic in reliquarum inscriptionibus aliæ Ecclesiæ miris verbis prædicantur: omniũ prolixissime in sexta Philadelphensis: quam ait voluntate Dei fundatam super petram. In ea igitur ad Romanos, ecquod vel in textu, vel in inscriptione dominationis vllius est indicium? Nã qui eo trahere conantur hæc tituli verba, ἥτις προκάθηται ἐν τόπῳ χωρίου Ῥωμαίων, hoc est, *quæ præsidet in loco prouinciæ Romanorum* (quod alicubi facit Bellarminus,) rogandi sunt, vt Barbaram locutionem prius nobis explicent, quam vllum ex iis verbis argumentum ducant, quæ ne ipsi quidem intelligunt. Sed exemplorum satis, hoc quidem loco.

CLI. *Refellitur dictum alterum falsissimum: omnia legitima Concilia, & omnes sanctos qui à principio vixerunt, præbuisse testimonium hodiernæ dominationi, vel Petri vel Paparum Ro. Quatuor Concilia in Actibus. Nicenum I. Sardicense. Constantinopolitanum I. Ephesinum. Chalcedonense. Constantinopolitana Synodus prouincialis.*

IBIDEM.

Subiicitur in Annalibus; *Id ipsum testata sunt quotquot fuerunt vnquam sacra Concilia in Spiritu Sancto legitime congregata: hoc ipsum omnes denique Sancti, quorum vita est illustrata miraculis, sunt semper absq; vlla dubitatione professi.* De Conciliis respondeo; adeo verum non esse, omnia Concilia comprobare hodiernam doctrinam de potentia Romana; (eo enim spectat tota hæc disputatio:) vt cõtra affirmemus nos, ne vnum quidẽ ad hanc diem Concilium extitisse, (Tridentinum nõ excipio;) in quo doctrinæ illius capita omnia sint confirmata. Nam verbi gratia; An Papa sit supra Concilium, Romæ, in Hispania, & vbicunque sine vlla contradictione regnat Pontifex, articulus fidei est: nullo dum tamen Concilio, saltem Oecumenico, id legimus esse definitum. Quod ad vetusta vero Concilia attinet, quid verbis opus? Tam aperte falsa est hæc affirmatio, vt ad pueros qui Latina mediocriter intelligant, non dubitem prouocare. Inspiciantur Tomi Conciliorum Veneti s aut etiam Coloniæ editorum, (nam de Rom. editione alibi dissere mdum:) legantur, iudicetur. Obseruant docti, quatuor Conciliorum in Actibus fieri mentionem: primi, in quo eligitur Matthias ca pi-

primos:

primo: secundi, in quo diaconi instituuntur, cap. 6. tertii, in quo Iudaica instituta antiquantur, cap. 15. quartum eliciunt ex historia cap. 21. de Pauli aduentu Ierosolyma. In 2. & 4. Petrus ne nominatur quidem: in primo & tertio sanctus ille Apostolus, non domini aut Regis partes agit, sed præsidis: quas partes ipsum in iaciendis Ecclesiæ fundamentis sustinuisse, sæpe antea diximus. Si vis scire quantum intersit inter illam Petri administrationem, & hodiernum dominatum, lege Commentarium Chrysostomi in illum diuinum libellum. de Papa Roman. nusquam in illis Scripturarum Conciliis; nusquam in toto Nouo Testamento, vlla mentio. Quare de numero Conciliorum hæc primo excipienda, quæ extant in Dei Verbo. Ante Nicenum Concilium, Oecumenicum nullum est habitum; prouincialia multa; sed in quorum nullo, vestigium aliquod Romanæ dominationis appareat. Nam Victoris vsurpatio, temeritatis notata est à sanctis Episcopis Orientis, neque obtinuit. In Niceno I. fibula potius imposita est cupiditati ambitiosorum hominum, quam habenæ laxatæ. Et tamen, quicquid illud est, quod Romano & Alexandrino Patriarchis in illo Concilio defertur; id omne consuetudini adscribitur, non iuri diuino. Quare nullum ad id tempus Concilium extitit, qualia finguntur à conditore Annalium fuisse, non dicam multa, sed omnia. Paucis post Nicenum annis in synodo Sardicensi, auctore Hosio, decretum est, vt de controuersiis liceret ad Ro. Pontificem referre. Sed hoc Concilium pro Oecumenico habitum à veteri Ecclesia non est: ac propterea sic spretum iacuit, vt ne nomen quidem illius Augustino innotuerit: nedum vt decretum illud per vniuersam Ecclesiam fuerit seruatum. Adde quod honos Petri & celebratio memoriæ eius obtenditur ab Hosio, non vllum ius diuinum aut canonicum. In Oecumenico II. Constantinopolitano primo, nihil quicquam habent patroni caussæ Pontificiæ, quo cristas attollant. Hoc sciunt, qui machinas Baronio aliisque structas aduersus vnum è canonibus eius Concilii, non ignorant. In Ephesino, III. Oecumenico, cui præfuit Cyrillus, Cælestini absentis magna fuit auctoritas; nec dum tamen fidei fratrũ dominatur Papa; nedum temporalem Monarchiam obtineat. Anno Domini CDLI. celebratum est Chalcedone quartum Oecumenicum Concilium, sub Marciano Augusto, Leone sedente, imperioso sane Pontifice; sed declarauit hæc Synodus luculente, honorem primatum Sedium, de quo illis temporibus ceptum est contendi, non è iure diuino, vt postea affirmatum est, sed ex humana institutione originem habere. Affert Bellarminus & Synodum Constantinopolitanam ante quintũ Oecumenicum Concilium in caussa Anthimi congregatam, & vrget illa verba ex actione quarta; *Apostolicam Sedem sequimur & obedimus, & ipsius communicatores habemus, & condemnatos ab ipsa & nos condemnamus.* quasi ignoraret Græcorũ hominum blanditias aduersus eos, quos honore & beneuolentia prosequebantur. Vellem tamen Græca verba extarent, quibus tum Menas est vsus. Sciunt Græcæ linguæ periti, verba *κελεύω*, hoc est, *iubeo*, & *ὑπακούω*, hoc est, *obedio*, nullam, vt plurimũ, dominationis habere significationem. nam κελεύειν sæpe dicitur Græcis vel par, vel etiam dignitate inferior, cum superiorem alloquitur: sic ὑπακούειν de eo vsurpatur, qui suadentis & monentis consilium probat & sequitur, vt æger medici. Adde quod Synodus illa prouincialis fuit, non Oecumenica; & Menas qui illa dicit, peculiariter Agapeto Rom. Papæ, tunc agenti Constantinopoli, erat obstrictus; Quæ deinceps sunt secuta Concilia prætermitto: satis enim ex iis quæ dicta sunt apparet, quantum à rei veritate superior Baronii affirmatio abhorreat. Postremo, quod de sanctis viris additur, qua facilitate affirmatur, pari & potest & debet negari: probari certe nunquam poterit. Enimuero nimis aperta hæc quidem est in viros Deo charos iniuria; approbatores illos face-

facere regni istius terreni, cuius instrumenta inter alia sunt, Taxa Cancellariæ, ad rerum sacrarum defœdam nundinationem; & Directorium Inquisitionis, ad vnctorum Dei, legitimorum Regum & Principum, atrocem deiectionem, & mox cædem immanem. Apage. Hildebrandi hæc doctrina est, & similium Paparum, parasitorum eius Sedis; non vllius è Sanctis Dei: nisi cui fortasse proximorum seculorum horrendæ tenebrę, veritatis cognitionem inuiderunt.

CLII. De Ecclesiæ dote, faciendi miracula. Ostenditur Baronium ea de re incautius disserentem, planorum & hæreticorum caussam egisse. Finis verus miraculorum. Cur cessauerint. Solos infideles hodie miracula desiderare.

ANNI XXXIV. Num. CCXIV.

POst hæc redit Baronius ad Domini apparitiones à resurrectione; qua in parte cur illi non assentiamur in nonnullis, caussas iam ante exposuimus. Hic vero sermonem auctor iniicit, de duabus Ecclesiæ dotibus, potestate faciendi miracula, & exponendi Scripturas: de quibus breuiter quædam attingemus. Quod ad miracula attinet, mirari ipse satis non possum, tam frigide, tam ieiune, tam periculose, locum illum in Annalibus esse tractatum. Satius enim erat, nihil dicere, quam ea dicere, quæ in gratiam planorum, impostorum, pseudoprophetarum, & hęreticorum videri iure possint esse scripta. Ait, ab hæreticis nullum verum miraculum fieri posse; & veram doctrinam miraculis declaratam esse omnibus seculis. Ego vero aio; veteris Ecclesiæ doctrinam esse hanc; non tam miracula per se esse attendenda, quam finem cuius gratia fiant. Finem autem legitimum miraculorum esse, vt doctrinæ cœlesti fidem concilient; quod tot locis inculcat Chrys. Nam exempli gratia: docet nos Scriptura, vnum Deum esse adorandum, vni illi sacrificium offerendum. Si igitur aliquis malus Angelus, aut pseudopropheta Satanæ minister, miraculis faciendis, ab vnius Dei adoratione alio nos auertere voluerit; quid agendum erit è doctrina Baronii? an argutabimur, nulla fieri miracula nisi à Deo, & Deo tribuentes quod per occultam DEI permissionem effectum est à Diabolo, in errorem abduci nos sinemus? At Baronianæ huic doctrinę repugnat præmonitio Scripturarum, Deutero. 13. 3. Matth. 24. 24. 2. ad Thess. 2. 2. vbi est illa terribilis denuntiatio, daturum esse Deum impostoribus ἐνέργειαν πλάνης, *efficaciam erroris*. Quare etsi non negamus vnius Dei esse vera efficere miracula: scimus tamen obtrudi sæpe falsa pro veris; sæpe Deum permittere vt hac ratione illi tententur qui diuina oracula contemnant. Vt non debuerit Baronius sine vlla distinctione scribere, quæ scripsit. Non enim poterat impostorum in negotio religionis melius caussam agere. Aug. ist. lib. priore in sermonem Domini de monte: *Illud ad rem maxime pertinet, ne decipiamur tendentes ad contemplationem veritatis, non solum nomine Christi per eos qui nomen habent & facta non habent; sed etiam quibusdam factis atque miraculis, qualia propter infideles cũ fecerit Dominus, monuit tamen ne talibus decipiamur, arbitrantes ibi esse inuisibilem sapientiam, vbi miraculum visibile viderimus.* Ergo possunt auctore August. qui falsam doctrinam tuentur, iactare miracula, incautos decipere idonea. Addit August. *Sed fortasse quis dicat, non posse iniquos visibilia illa miracula facere; & mentiri potius illos credat, qui dicturi sunt. In nomine tuo prophetauimus & dæmonia eiecimus & virtutes multas fecimus. Legat ergo, quanta fecerint resistentes famulo Dei Moysi, Magi Ægyptiorum.* deinde affert verba Domini apud Matthæũ. Omissa igitur securitate illa, quam doctrina Baroniana potest incautis afferre, cum præsente animæ periculo; credamus potius August. qui fine discernenda esse miracula docet, De ciuit. Dei, lib. 10. cap. 16. vbi expressis verbis ostendit vir sanctissimus, docenti è Scripturis, nec miracula facienti, potius credendum esse, quam miracula facienti, & contra Scripturam loquenti. *Nihil enim credi Deus voluit,*

aduersus Scripturarum auctoritatem, inquit idem lib. 13. contra Faustum Manichæum. & contra Donatistas, non vno loco docet idem Pater, non ideo manifestari Ecclesiam Catholicam in Scripturis quærendam, quia miracula in ea fiant: sed ea demum esse vera miracula quæ in Catholica fiant, vt De vnitate Ecclesiæ, cap. 17. Quod ait Baron. ad confirmationem veræ doctrinæ exhibita esse miracula, quotiescunq; expedire Deo visum est; assentior ei tota mente: tantum addo, obseruari hîc debere temporis distinctionem, si volumus sentire cum Patribus. Primis Ecclesiæ nascentis temporibus miracula necessaria erant, vt infidelibus diuinitas doctrinæ cœlestis manifestaretur: vbi vero semel constituta est Ecclesia, & Scripturis sua constitit in Ecclesia Dei auctoritas, non plane quidē miracula fieri desierunt; semper enim facta sunt, & verissimum est, quod super eo scribit August. Retractationum libr. 1. c. 13. sed fieri ita vt in tio & tam communiter, desierunt. Itaq; sæpe legas apud Patres, desiisse gratiam miraculorum; vt apud Chrys. lib. 4. de sacerdotio, τῆς δυνάμεως τῶν σημείων οὐδ' ἴχνος ἀπολέλειπται. *virtutis signorum ne vestigium quidem relictum est.* in Matth. hom. 33. τὰ σημεῖα, inquit, ἔπαυσεν ὁ Θεὸς, hoc est, *signis finem imposuit Deus.* & sæpe alibi. idem scribit Augu. variis locis, vt lib. 3. De baptismo contra Donatistas, cap. 16. & in Euangelium secundū Matthæum, sermon. 18. vbi reddit rationem cur iam nō fierent miracula sicut olim: quia videlicet voluerit Deus, *Per ista temporalia quæ videbantur, ædificare fidem ad illa, quæ non videbantur.* Eandem caussam reddit & Chrysost. persæpe. in Psalm. 142. ὅτι ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ οὔπω ἐξετέτατο, τὰ σημεῖα ἐγίνετο· νυνὶ δὲ οὐκέτι χρεία ταύτης τῆς διδασκαλίας. *quando notitia Dei nondum erat diffusa, miracula fiebāt: nunc ea docendi forma amplius non est opus.* & in Iohan. hom. 24. affirmat idem Pater miracula hodie petere, esse Deum tentare: esseq; adeo infidelium non fidelium requirere miracula. Ait inter cætera: διὰ τί μὴ καὶ νῦν σημεῖα γίνεται; εἰ γὰρ πιστὸς εἶ, ὡς εἶναι χρὴ, καὶ φιλεῖς τὸν Χριστὸν, ὡς φιλεῖν δεῖ, οὐ χρείαν ἔχεις σημείων. ταῦτα γὰρ τοῖς ἀπίστοις δίδοται. *Cur non hodieque fiunt miracula? Si tu fidelis es, vt par est te esse; & Christum amas, vt amare debes, miraculis non indiges: nam hæc infidelibus dantur.* Eucherius Lugdunensis in verba Euangelii, Matth. 18. ℣. 1. *Nobis signa & miracula nunc necessaria non sunt, quibus ea quæ facta sunt solummodo legere & audire sufficit. Credimus enim Euangelio, credimus & Scripturis ista narrantibus.*

CLIII. De Ecclesiæ dote altera, Scripturarum intelligentia. Ostenditur quo fine Baronius altitudinem earum & difficultatem commemoret.

ANNI XXXIV. Num. CCXV.

SEquitur dos altera, Scripturæ sacræ intelligentia: quam Apostolis primo ait Baronius fuisse concessam: deinde transfusam per eosdem Apostolos in sanctam Ecclesiam. Recte sane & vere: atque hoc extra controuersiam. Illa vero hodie, in hac lamentabili Dominici gregis laceratione, ingens est controuersia, vtrum è tot Ecclesiis toto mundo dispersis, vna sit aliqua, cui Scripturæ fuerint traditæ, & cui solius illas interpretandi conueniat. Sed quum videatur conditor Annalium de industria eam quæstionem vitasse, qui in toto hoc sermone cōmune Ecclesiæ nomen vsurpat, priuatæ nullius mentionem facit: ne nos quidem isto loco illam attingemus. Erit in sequentibus commodior occasio de his agendi: vbi iudicium veteris Ecclesiæ & antiquorum Patrum super ea momenti longe maximi controuersia, si ita Deo visum fuerit, ἀφελῶς, h. e. *simpliciter*, & accurate exponemus. Interim obseruet pius Lector κρύψιν, h. e. *captionem*, Baronianam & scopum, in iis quæ de eo argumento scripsit hoc loco. Principio altitudinem Scripturarum & obscuritatem commemorat: de facilitate eiusdem in iis quæ necessaria sunt ad salutem, quæue ad morum emendationem pertinent, verbum nullum facit. Quorsum hoc? Eludenda nempe erat,

Roma-

Romanæ Ecclesiæ hodierna doctrina; quæ verbi diuini maiestatem prætexens, vsum eius & notitiam populis Christianis, quos in potestate sua habet, penitus ademit. Romæ igitur, in Italia, Sicilia, Hispania, & aliis quoque locis, Biblia, quamuis leuiter, inspexisse, non impetrata præsertim venia, hæreseos certissimum est argumentum. Viri sancti Athanasius, Basilius, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, & alii omnes, de maiestate diuinorum oraculorum locis innumeris suorum monimentorum grauissime disseruerunt: iidem tamē omnes, Christianorum vnumquemq; nulla sexus, nulla conditionis aut professionis adiecta distinctione, admonēt, hortantur, vrgent, vt sacros libros, sobrie quidē & cū timore ac tremore, sed tamen assidue legant, relegant, & quantum fieri poterit, in manibus semper habeant. Sciebant magni illi viri, multa esse in Scripturis difficilia, ardua, abstrusa; quæ posse intelligere paucorum sit hominum: nec minus tamen clamat Chrysost. Οἱ βουλόμενοι σωθῆναι, προσεχέτωσαν τῆς γραφῆς. *Si quis vult saluari, ad Scripturas animum applicet.* homilia sexta, in priorem ad Corin. Sciebant malos Christianos & hæreticos in suam & aliorum perniciem Scripturis abuti: nec minus tamen clamat idem vir sanctissimus, Ἀκούσατε παρακαλῶ πάντες οἱ βιωτικοὶ, καὶ κτᾶσθε βιβλία, φάρμακα ψυχῆς. *Vos appello ô Laici omnes, audite obsecro, parate vobis Biblia, animæ remedia.* caussam accipe, Τοῦτο πάντων αἴτιον τῶν κακῶν, τὸ μὴ εἰδέναι τὰς γραφάς. *Malorum omnium hæc caussa est, quod Scripturæ ignorentur.* homil. 9. ad Coloss. his similia passim scribit vir ille sanctus, & cum eo omnes Patres. Qui si hodie viuerent, dictorum eiusmodi, quæ nusquam non in ipsorum scriptis occurrunt, tortoribus Inquisitionis, vel Romanæ, vel Hispanicæ rationes reddere cogerentur: postquam facta rerum mutatione, Verbum Dei haberi cepit *nasus cereus, ad res profanas & impias probandas,* flexibilior *& facilior, quam facile est ex pedibus aut semipedibus, aut penthemimeribus Virgilianis epithalamia, seu quiduis aliud congerere*; sicut post alios scribit Pamelius Archidiaconus, ad Tertull. de præsc. n. 237. Viderunt scilicet hodierni Doctores, quod Athanas. Chrysost. August. & reliqua veteris Ecclesiæ lumina non viderant. Sed de hac noua sapientia, alio tempore σὺν Θεῷ, h.e. *iuuante Deo*, cum cura sumus dicturi. Addit Baronius, Scripturas sine ope Dei, non posse intelligi; & hoc testimoniis aliquot Patrū confirmat: quasi esset aliquis inter Christianos, mentis suæ compos, qui hoc vel negaret, vel in dubium vocaret. Sed illud dissimulat; probe hoc intellexisse, probe considerasse sanctos illos viros, de quibus modo dicebamus; qui tamen ex eo conclusionem eiusmodi nunquam elicuerunt, atque fit hodie. Extant apud S. Ephrem, apud S. Chrysost. apud alios Patres, saluberrimæ admonitiones eo spectantes: extant etiam præcepta de ratione legendi Scripturas: extant denique precum sanctissimarum, in eum vsum comparatarum, quarum aliquot exempla in dissertatione de Scripturis à nobis proferuntur. Horum pietatem imitari satius erat; quā de Scripturæ obscuritate & difficultate longas declamationes instituere, & postea inter libros damnatæ lectionis (nisi impetrata sit venia) diuina oracula referre. Pergit vero Baronius, & Scripturas nominans *lapidem offensionis, Petram scandali*, omnes eos, qui propriis ingenii viribus freti, neque per ostium ingressi, ad legendos libros sacros se accinxerunt, pronunciat esse fictos, vel auctores hæresium, vel sectatores. Equidem de iis, qui ad lectionm Scripturarum opinione sui tumentem animum, superbum, profanum, impium attulerunt, facile Baronio assentior. Vetus dictum est, τὰ μεγάλα τοῦ Θεοῦ δῶρα μέγαν ἔχει φόβον, hoc est, *magna Dei dona magnum habent timorem*; & quo præstantiora sunt munera erga humanum genus; eo periculosius & grauius in illis peccatur. Vt vinū, singulare Dei donum, si quis intemperanter illo abutatur, certam affert perniciem: sic literæ sacræ, diuinum illud animæ Christianæ pabulum; si quis irreuerenter illas tra-

ctet, neque ad Dei gloriam sed suam potius lectionem illarum referat; pernitiosissime & mortaliter ipsum peccare nullũ est dubium. Sed quũ propter intemperantes, quorum est omnibus nationibus tanta copia, promiscuũ vini vsum nullus vnquam Rom. Pontifex prohibuerit; cur lectione Scripturarũ populos interdicit? cur non illa potius amuleta & præsidia aduersus hoc periculum vsurpat, quæ à veteribus, vt ostendemus, cõstat esse vsurpata? Officium vero illud, cuius meminit hic Baronius, sine dubio est venia ab Episcopo impetrata, ex præscripto Tridẽtinorũ Patrum. At qui durũ est, eo iure quod Deus tibi dederit nullo tuo merito priuari te; nisi actione quadam subsidiaria in integrum fueris restitutus. Esset tamen fortasse hæc iniuria tolerabilis, nisi certissima experientia probaret, nouæ huius legis non esse finem alium, nisi vt horribili eius carmine à Scripturis populi Christiani vniuersi absterreantur. Quod ait neminem vel ab aliquo cœlesti Angelo, vel ab ipso Deo edoctũ, atq; eruditũ, posse tamen tuto quæ acceperit docere, nisi eadẽ omnia Ecclesia confirmarit; quia palã è diametro pugnat cum iis quæ fecit Paulus, quæq; scripsit in Epistola ad Galatas; tota voluntate, toto animo reiicimus: & Baronio Chrysost. opponimus, cuius hæc sunt verba ad eius Epist. cap. 1. ἦν ἀτοπίας ἐσχάτης τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ μαθόντα ἀνθρώποις ἀνατίθεσθαι λοιπόν. *Extremæ absurditatis res fuisse, si is qui à Deo doctus fuerat, postea cum hominibus contulisset.* & in eam sententiam plura ibi dicit vir sanctissimus. Non aliud sensisse quam Chrysosto. ne illos quidem Patres, quorum testimoniis abutitur hic Baronius, demonstrabitur ad annum Domini 44. num. 77. vbi iterum de re eadem agit Baronius.

CLIV. In historia assumptionis quædam obseruantur. De Actis Pilati, & eiusdem Epistola. Iosephi versio Hebraica. Sibyllina oracula. Athanasii Quæstiones. Miraculum de vestigiis Christi. Impressio Caluariæ. Epilogus.

ANNI XXXIV. Num. CCXXI.

IN parte vltima historię Euangelicæ, de Domini nostri Iesu Christi assumptione in cœlos; quæ prolixe deinceps exponitur vsq; ad tmema 235. vbi rerũ post ascensionem gestarum narratio incipit; pauca sunt quæ accuratæ Baronii diligentiæ attexantur. De Epistola & Actis Pilati sic censeo. Veteres Romani studio singulari sunt vsi, vt rerum omnium memorabilium, quæ in Vrbe factæ essent, aut casu euenissent, memoria extaret. Eo spectabant Acta Senatus & Acta diurna populi, quæ summa cura, vt viri docti dudũ obseruarunt, & conficiebantur Romæ & custodiebantur. Sed & in prouinciis eadem consuetudo ab earum Præsidibus & Cæsarum procuratoribus videtur fuisse vsurpata. Non solum enim per literas suas Rectores prouinciarum, si quid occurreret memoria dignum, imperatorem faciebant eius certiorem, verum etiam Acta rerum memorabiliũ suo iussu confecta ad eundem transmittebant. Eiusmodi fuerũt Acta de reb. Domini ad Tiberium missa; quæ non à Pilato, sed Pilati iussu fuerant Ierosolymis confecta. Itaque Iustinus, qui primus omnium huius historiæ meminit, in Apolog. II. neq; Epistolæ, neq; Actorum Pilati facit mentionem: verũ τῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου γενομένων ἄκτων, *Actorum quæ facta sunt, cum Pontius Pilatus erat Iudææ Procurator*, & iterum, ἐκ τῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου γενομένων ἄκτων (male dictum αὐτοῦ, h.e. ab ipso,) μαθεῖν δύνασθε. *potestis cognoscere ex Actis confectis sub Pontio Pilato.* Sed & Pilatum ipsum scripsisse ad Tiberium de Christo fit verisimile. Tertullianus in Apologetico capit. 5. & iterum capit. 21. vtrum ad Acta an ad Epistolam Pilati respexerit, non facile dixerim. Quemadmodum autem è testimonio Iustini & Tertulliani certo constat, Christũ Pilati opera Tiberio innotuisse: adeo vt audiendi meo iudicio nõ sint qui huic historiæ fidem abrogant: ita ex eorundem verbis colligere nõ possumus, vel epistolam Pilati vel Acta, fuisse euulgata sic, vt in ma-

nibus

nibus hominum versarentur. Putem verius, notitiã huius rei peruenisse ad Christianos, per aliquẽ è Cæsarum ministris, qui ad Christum cõuersus, quæ ipse scrinia tractans Augustorũ comperisset, fidelib. narrauit. Certe Eusebius cum Historiam suam scribebat, neque epistolam, neq; facta Pilati viderat; neq; aliud ea de re norat, nisi quod apud Iustinũ legerat & è Tertulliano, vel per se, vel per interpretem cognouerat. Nam alioqui, tantæ vir diligẽtiæ & curiositatis, ipsam epistolam vel Acta, in suos Commentarios fuisset procul dubio relaturus. In secunda Historia, c. II. locus Tertulliani è cap. 5. in Græcum sermonem versus habetur: nisi quod vel Eusebius vel eius interpres, Tertulliani hæc verba omisit, *quod illic veritatem illius diuinitatis reuelauerat*; Et sententiam paullo aliter concepit. In Chronico Latino, res eadem breuius narratur; item in Græco, pag. 66. vbi sic ibendum est, Πιλάτος Τιβερίῳ τὰ κατὰ τὸν Σωτῆρα ἀνενεγκών, h. e. *Pilatus Tiberio res Saluatoris referens* (non ἀναγαγών, h. e. *reducens*, quod respuit Hellenismus:) & κατὰ τὸ τοῦ Χριστιανῶν δόγματος, h. e. *summam Christianæ doctrinæ*. Ne Cedrenus quidem aut Zonaras, qui tot seculis post Eusebium scripserunt, vllã aliam eius historiæ cognitionem habuerunt, nisi quã ab Eusebio acceperant, cuius verba leuiter immutata describunt. Ex his apparet quã insignis eorum impostura fuerit, quos non puduit epistolam Pilati & Acta à se conficta pro genuinis monumẽtis iactare. Acta pro[illegible]cebant errori suo tuendo hæretici Tessarescædecatitæ; sed quæ nemo cordatus dubitauit esse falsa: iccirco de iis sic loquitur Epiphanius: ἀπὸ τῶν Ἄκτων δῆθεν Πιλάτου αὐχοῦντες εὑρηκέναι τὴν ἀκρίβειαν, *gloriãtes se accuratã veritatẽ inuenisse ex Actis Pilati, scilicet*. Nec minus falsa epistola illa, quæ in Annalibus è Pseudohegesippo describitur. Nemo eam leget aliquo iudicio & literarũ vsu præditus, quin fraudem statim intelligat. Baronius quidem pro suspecta illam habuit: sed melius fecisset vir eruditissimus, si manifestũ plani alicuius figmentum penitus reiecisset. Sixtum vero Senensem hominẽ eruditum, qui probe norat, eiusmodi imposturis nihil olim fuisse vsitatius, mirari satis non possum; qui illã ipsam epistolam, diuersa tantum Latinitate conceptam, in Vaticana, vt ait, à se inuentam, pro vero & germano antiquitatis monumento publicauit. Quod deinde subiicit Baronius de Iosepho, quem vult videri iure merito reprehendisse tot locis in superioribus: speramus, si quis æquo animo legerit, quæ ad defensionẽ magni illius scriptoris sunt à nobis disputata, facile intellecturũ, criminationes Baronianas eiusmodi fuisse, quę Iosephi existimationẽ augerent potius quam imminuerent. Valde autem vereor, ne ex aliena fide scribat auctor, quæ narrat de codice Hebraico Iosephi è Græco translato, quem ait extare in Vaticana, & seruare manifesta vestigia imposturę Iudęorum, qui locum de Christo, è lib. 18. c. 4. eraserint. Ego vero non puto extare hodie in rerum natura, Iosephi opera è Græco in Hebræum, vt ait Baron. conuersa. Extat quidem historia eiusdẽ fere argumenti Hebraico sermone eleganter cõtexta, sub nomine *Iosipon ben Gorion*, siue *Iosephi Gorionidæ*: qui impostor insignis sic opus suum concinnauit, vt vellet videri à vero Iosepho illud fuisse scriptũ. *Sed aliter catuli, aliter leones olent*: adeo enim antiquus Ioseph. hic nõ est, vt recens admodum sit scriptor, & quidem Gallus, vt certis argumentis demonstrauit Ioseph. Scaliger in Elencho. Porro etsi planus hic in multis Ioseph. sequitur κατὰ πόδας, h. e. *per vestigia*, vel potius eius interpretem Latinum: totius tamẽ operis textura longe diuersissima; neq; in hunc scriptorẽ, quantum existimo, potest cadere, quod suauiludius aliquis Baronio persuasit. Obseruatio quæ subiicitur de libro Sibyllæ, notioni Quindecimuirũ subiecto, vt constaret fides oraculis Sibyllinis, quæ postea erant probaturi Christiani; vt ingenue dicam quod censeo, parum videtur probabilis. Nãquis dixit Baronio, testimonia quæ multo post reperiũt ex oraculis Sibyllarum petita Christianis, fuisse deprompta ex iis libris qui seruabãtur Romæ à

Quindecimuiris? Vbiq; locorum circumferebantur oracula hexametris concepta, quæ Sibyllis vulgus attribuebat. Ex ingenti copia eiusmodi vaticiniorũ pauca iam olim à Romanis sacerdotibus selecta, quod viderentur ad Remp. ipsorũ pertinere, & Quindecimuiris tradita diligẽter custodienda. postea factæ sunt aliæ collectiones, quæ iussu Patrum à Quindecimuiris examinatę partim reiectę sunt, partim admissæ. Ex hac vera narratione nihil potest eius colligi, quod studiose adeo obseruatur hic in Annalib. Liber Quæstionũ, qui mox citatur sub nomine Athanasij, ψευδώνυμος, h. *falsi nominis*, est, & magno illi Patri, quod pauci ignorant, falso attribuitur. Miraculum de sanctis Domini vestigiis pristinum statum continuo recipientibus, quicquid homines molirẽtur; propter consensum tot scriptorum, & in his magni Hieronymi, qui fuit oculatus testis, fide mihi quidem videtur dignissimum. Sed quod posteriores scriptores narrant, de impressione caluariæ Christi in rupe, non historia videtur esse, verum fabula ad imitationẽ miraculi huius conficta. Rem ita narrat Sanutus in Secretis, lib. 3. par. 14. c. 9 in descriptione montis Oliueti. *Ibidem etiam ostenditur locus, in quo detentus fuit à turbis, Iuda osculo eum prodẽte: & vestigia capitis ac capillorum eius: & in alio latere apparet impressio digitorũ eius, ac si in pasta facta fuisset: quam impressionẽ dicitur fecisse apprehendendo rupem, cũ teneretur à turbis. Et est mirum, quia experti recitant, quod etiam ferreis instrumentis, non modo partem lapidis non possunt abscindere: sed nec puluerem quidem possunt elicere.* Tanti huius miraculi, quum nulla extet apud veteres mentio; coniicere ex eo prudẽs lector potest, quantum sibi superiora secula permiserint in fingendis ex animi libidine narratiunculis, quas pro veris miraculis populis talium auidis obtruderent.

Hæc habui, Christiane Lector, quæ ad primam hanc partem Annalium Cardinalis Baronij obseruarem: partim vt præclare ab ipso exposita confirmarem aut illustrarem: partim, si quid humanitus illi excidisset, quod minus rectum videretur, vt de eo candide te admonerem. Zelus gloriæ Dei, veritatis amor, concordiæ in Ecclesia Christiana cupiditas, hanc operam à me expresserunt; non liuor, non odium, non inanis gloriæ titillatio, quam certiore spe οἷοι νῦν βροτοί εἰσι, hoc est, *cuiusmodi nunc mortales sunt*, poteram ex aliis scriptis mihi spondere: non denique alicuius spes commodi, aut istis similis vlla alia caussa. Si quem ex his laboriosis vigiliis nostris fructum Ecclesia Dei est perceptura; non meæ industriæ, quæ modica est, aut nulla; sed bonitati ipsius & misericordiæ inenarrabili; in qua sola spes mihi omnes meæ & sunt & semper fuerunt positæ; feram id acceptum; & quanta maxima deuotione potero, gratias ipsi agam gratissimas atque humillimas. Culpæ si quæ sunt; (neque aliter potest, in opere tam vario;) illæ vero meæ sunt. Condonet illas mihi Iesus Christus, & meliora me pro inexhausta sua benignitate dignetur docere. Interim hoc sancte profiteor, fuisse mihi propositum, doctrinæ Scripturarum, quam primitiua Ecclesia & credidit & docuit, mordicus in omnibus adhærere. An & quatenus quod optabam sim assecutus, iudicium esto penes Ecclesiam vere Christianam, vere Catholicam. Illi ego mea omnia scripta, & ipsum me, tota voluntate humiliter submitto atque subiicio.

Τῇ ἐν ΜΟΝΑΔΙ παναγίᾳ καὶ ὑπερεῤῥήτῳ ΤΡΙΑΔΙ δόξα καὶ χάρις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Hoc est:

Sanctissimæ in VNITATE, *& omnem effandi modum longe superanti* TRINITATI *sit gloria & gratia in secula seculorum. Amen.*

FINIS.

ADMO-

ADMONITIO AD LECTOREM.

Quod auctor in prima harum Exercitationum suarum editione non omnia testimonia è Græcis Scriptoribus prolata in latinum sermonem verterit, caussam hanc habuit, quod vel mentem loci subiiciendi suis verbis prius expresserat, vel etiam, quod è pluribus in eundem finem adductis testimoniis, vno aut altero translato, à cæterorum versione se supersedere posse existimaret. Quædam etiam consulto consilio latinis verbis plane non exposuit, ad acuendam iuuenum, S. præsertim Theologiæ studiosorum, Græcos patres in sua lingua legendi cupiditatem. Verum cum nobis hanc editionem parantibus, multi nihilominus essent græci sermonis vel parum gnari, vel in eo minus exercitati, qui quorumlibet testimoniorum & verborum Græcorum interpretationem seu versionem vehementer desiderarent; Nos, Auctore ipso, viro plane incomparabili, præmatura morte, summo piorum ac bonorum omnium luctu, è militia hac, à Deo euocato, voti eos sui compotes reddere satagentes, græca testimonia & verba omnia, quæ ab Auctore in prima huius operis sui editione versa non erant, in latinam linguam transtulimus, græcisque statim subiecimus. Quod nostrum studium, & ab iis, qui versionem hanc tantopere desiderarunt, boni consultum, & à cæteris haut improbatum iri confidimus. Vnum erratum typographicum, quod serius animaduertimus, æquus lector ipse corriget; verbũ videlicet excusare, *in epistola ad Regem, pag. 17. pro quo substituet,* accusare. *& si qua forte alia, animaduersionem nostram effugisse deprehenderit.*

ADdet insuper vel inseret pag. 3. col. 2. v. 25. post verbũ *disputantur*, sequentia: intelliget, si quæ sunt alicubi huius Patris duriora dicta; ea ex aliis locis esse exponẽda. Verbi gratia: extant tom. 6. Sauiliano duo sermones, de vtilitate ex obscuritate propheriarum: in eorum posteriore, hæc sunt verba: *οὐδὲ γὰρ ἀπῃτεῖτο τὴν εἰς τὸν Χριστὸν πίστιν πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας. Ante Christi aduentum non exigebatur à Iudæis fides in Christum.* intellige de fide vti vocant explicita; nam absolute si capias, falsum est; expone igitur ex alio loco in priore sermone, pag. 652. vbi ait de Iudæis: *προσεδόκων ὅτι ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ἐλθὼν, ἀρεῖ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. exspectabant agnum Dei venturum, qui tolleret peccata mundi.*

P. 82. col. 2. v. 18. ante vocem *Supra*, insere: nam Cedrenum non tanti facio, vt magnam eius habendam rationem censeam; quem scio scribere de B. Virgine, *ἡ δὲ παρθένος προσεκαρτέρει τῷ ναῷ, ὑπ' ἀγγέλου τρεφομένη. at virgo in templo assidue manebat & ab Angelo nutriebatur. S.*

P. 87. col. 1. v. 4. ante vocem *Locum*, insere, & 1 Corin. 7. 35. *εὐπρόσεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως. vt possitis Domino adhærere sine vlla distractione.* Loc.

P. 91. col. 2. in fine cap. adde: Huc facit disputatio Pauli de Middelburgo, Episcopi Forosemproniensis, in Paulinæ par. 2. lib. 2. cap. 1. *Ecclesia celebrat multa festa aliter quã ipsorum denominatio requirit, ob caussas accidentales, in Rationali Diuorum, vel catalogo sanctorum expressas. Non enim valet consequentia: Ro. Ecclesia obseruat festum S. Petri ad vincula, in Cal. Augusti; ergo S. Petrus die primo Augusti in carcerem fuit coniectus, aut quod die illo carcerem Angelus effregit: nam in diebus Azymorum hæc facta fuisse, Actuum 12. legitur. Similiter festum Iacobi maioris 8. Cal. Aug. celebratur; & tamen circa festum Paschæ in diebus Azymorum capite obtruncatus legitur. Similiter festum decollationis Iohannis Baptistæ, 4. Cal. Sept. obseruatur; qui tamen circa dies Paschæ decollatus putatur. Similiter posset dari instantia de festo omnium Sanctorum quod ex festo omnium idolorũ traxit originem; quod* [illegible]*u Pontifex 4. Idus Maij beatæ Virgini & omnib. Martyribus dicauit: sed*

postea

postea per Gregorium III. *ad* Cal. Nou. *omnibus Sanctis dedicatum, translatum fuit.* his similia exempla plura ibidem subiungit vir ille eruditissimus.

P. 140. col. 2. v. 10. ante illa verba, *In Menalagio* insere: Sunt & qui rationem quartam afferant, propter miraculum quinque panum. B. Augustinus de tempore in festo Epiphaniæ Domini, serm. 1. *Hodie illud festum colimus, quo se in homine Deus virtutibus declarauit; pro eo quod in hac die, siue quod in cœlo stella ortus sui nuncium præbuit: siue quod in Cana Galilææ in conuiuio nuptiali aquam in vinum conuertit: siue quod in Iordanis vndis aquas ad reparationem humani generis, suo baptismo consecrauit: siue quod de quinque panibus quinque millia hominum satiauit: in quolibet horum salutis nostræ mysteria continentur & gaudia.*

P. 160. col. 1. v. 38. post *differit*, insere. Damascenus quoque de ea diuersitate erudite disserens, in sermone de transformatione Domini, notat, vulgo esse vsitatum, vt in numerandis diebus, τὰς ἄκρας ὅτε ἐξελόμενοι, τὰς μέσας ἀριθμῶμεν. *vltimis exemptis, medias tantum numeremus, vel contra.* Et B.

P. 197. v. 23. post vocem *expendendam* adde. Verba Hippolyti sunt, Πρῶτος ὁ Πέτρος, ἡ πέτρα τῆς πίστεως. *Primus Petrus, petra fidei.*

P. 240. col. 1. v. 4. post *genuina est*, insere, (quod ne Bellarminus quidem putat, vt constat ex eius nupero libro de Ecclesi. scriptoribus; quem vide:) iu.

S A-

SACRÆ SCRIPTVRÆ LOCA, DE QVORVM LECTIONE, AVT VERSIONE, aut interpretatione, aliquid obseruatur in his Exercitationibus.

p. paginam denotat. c. columnam.

Aaaa Maccha-

SANCTO-

SANCTORVM PATRVM ET ALIORVM AVCTORVM VETERVM QVI IN HIS EXERCItationibus laudantur, illustrantur, emendantur.

INDEX.

Prior numerus paginam, secundus columnam denotat.

Iohan-

Lucia-

Paulus

FINIS.

RERVM

RERVM ET VERBORVM IN ISAACI CASAVBONI Exercitationibus XVI. memorabilium,

INDEX.

Prior numerus paginam, posterior paginæ columnam denotat.

B.

rerum

C.

D.

De

Eucha-

F.

G.

H.

I.

pe-

N.

Nomi-

Hype-

De

FINIS.

